

VESELĪBAS LEKSIKONS

II sērija

VI - X. lustrācija

54106

IZDEVNIECĪBA „GRĀMATU DRAUGS”
RĪGĀ, PĒTERBAZNĪCAS LAUKUMĀ 37

1

9

3

1

61
- 7 II

VESELĪBAS LEKSIKONS

T. H. puse

PADOMDĒVĒJS ĀRSTNIECĪBAS JAUTĀJUMOS
PĒC VISĀM MEDICĪNĀ PASTĀVOŠĀM
METODĒM (ALLOPATIJA, HOMEOPATIJA,
DABAS UN MĀJAS ĀRSTNIECĪBA).

Galvenais redaktors
Dr. Aleksandrs Grinups

Atsevišķo speciālitāšu redaktori:

- Dr. med. Jānis Vilde, Latv. Universitātes
asistents. — Nervu un gara slimībās.
- Dr. Aleksandrs Grinups, Latvijas valsts
dzelzceļu galven. ārsts. — Iekšējīgās
un plaušu slimībās.
- Dr. Rūdolfs Avotiņš. — Chirurģiskās sli-
mībās.
- Dr. Sergejs Fridrichsons. — Bērnu sli-
mībās.
- Dr. Eduards Emersons. — Acu slimībās.
- Dr. Kārlis Bergs. — Deguna, ausu un
kakla slimībās.
- Dr. med. Aleksandrs Baidiņš. — Sieviešu
slimībās.
- Dr. Vilis Stūrīts. — Veneriskās un ādas
slimībās.

IZDEVNIECĪBA «GRĀMATU DRAUGS»
RĪGĀ, PĒTERBAZNĪCAS LAUKUMĀ 37

1

9

3

1

61 (02)

Part. 60 ✓

Inv	309785
-----	-------------------

1453

20 il.

0306077931

Šī grāmata, kā arī daudzkrāsainās un
vienkrāsainās reprodukcijas iespiestas
izdevniecības „Grāmatu Draugs” spie-
stuvē Rīgā, Pēterbaznīcas lauk. 25-27.

XIV

Nervu slimības

Nervu sistēmas anatomija un fizioloģija

Visas mūsu organisma darbības pārvalda centrālā nervu sistēma, kas sastāv no galvas un muguras smadzenēm. No tās iziet uz visiem orgāniem, uz visām organisma daļām, kā vadi — perifērie nervi. Ar to palīdzību centrālā nervu sistēma vada orgānu darbības un, uzņemot visus kairinājumus, orientējas par stāvokli organismā.

Perifērā nervu sistēma arī sastāv no divām daļām. Tās daļas darbību, kurā ietilpst šķērssvītrotiem muskuļiem (muskuļi, kas ar nervu palīdzību izdara visas apzinātas kustības, piem., kustina roku vai kāju), padota mūsu gribai un tādēļ šo nervu sistēmas daļu saucam par gribai padoto. Otrā daļa ietilpst iekšējo orgānu gludo muskulatūru (zarnu, plaušu, arī sirds muskulatūru u. c.) un tās darbību ar apzinātu gribu mēs iespaidot nevaram. Tādēļ šo daļu saucam par autonomo nervu sistēmu. Šī pēdējā vienas darbības dēļ vēl jāsadala divās daļās — simpātiskā un parasimpātiskā. Šīs abas, gribai nepadotās sistēmas, darbojas viena otrai pretējā. Piem., viena iekšējo orgānu darbību paātrina, otra — palēnina.

Iekāms apskatām minētās nervu sistēmas daļas sīkāk, teiksim dažus vārdus par tās mikroskopisko uzbūvi.

Ja pārgriežam, piem., galvas smadzenes, tad redzam, ka tās sastāv no divām vielām — pelēkās un baltās. Mikroskopiskie pētījumi ir rādījuši, ka pirmā sastāv, galvenā kārtā, no nervu šūniņām un otrā — no šķiedrām.

Izšķiram divēja veida šūniņas — gangliju un glijas šūniņas. Pirmās ir tās, kurās norisinās visa mūsu komplicētā, apzinātā un neapzinātā garīgā rosība. Otrām ir mazāka nozīme, jo tās uzskatāmas par atbalsta šūniņām un palīdz piegādāt no asinsvadiem gangliju šūniņām barību.

Gangliju šūniņas ir ļoti dažāda lieluma un katrā nervu sistēmas daļā savādākas. Visumā ņemot, tās sastāv no kodola, kurā parasti atrodas vēl kodoliņš, protoplazmas un vairākiem izaugņiem. Protoplasmā atrodas sevišķa, ar bāziski anilinām krāsām krāsojama viela — Nissl'a viela. Tai ir ārkārtīgi svarīga nozīme. Eksperimentāli pētījumi rāda, ka pēc intensīvas nervu šūniņas darbības šī viela samazinas, lai pēc atpūtas atkal pavairotos. Tā tad laikam gan no tās daudzuma atkarājas vispārī nervu sistēmas darbības spējas. Ar sevišķu krāsojumu palīdzību izdodas arī konstatēt, ka starp atsevišķām Nissl'a vielas daļām cauri visai šūniņai stiepjas sīki diedziņi — nervu fibrīlas.

Gangliju šūniņu, kopā ar izaugņiem, sauc par neironu. Izaugņu daudzums katrai gangliju šūņai ir dažāds. Izšķir protoplasmas izaugņus jeb t. s. dendritus un fibrīļu izaugņi, jeb t. s. neirītu. Ar šiem izaugņiem gangliju šūņai stājas sakarā kā ar citām gangliju šūņām, tā ar atsevišķu organu šūņām. Visumā ņemot, impulsus, kas rodas pašā šūņā, caur neirītu pārdod tieši uz attiecīgo organu, (piem., muskuli un līek tam savilkties vai atslābt) vai arī ar citu (vienu vai vairāk) neironu starpniecību. Tādā gadījumā impulss pāriet no vienas šūņas neirītu uz otras dendritu, tad uz pašu šūniņu, un tad uz tās neirītu, un tā tālāk. Ārējos kairinājumus no organiem nervu šūņas uzņem ar dendritu palīdzību. Neirīti parasti ir garī (pat līdz 1,5 metra garumā) un satur sevī daudz sīku fibrīļu. Dendriti parasti ir daudz īsāki, un drīz vien pēc izešanas no šūņas sazarojas daudzos sīkos zariņos. Neirīts tūlī pēc izešanas no šūņas dabū sevišķu apvalku — miēlīna apvalku un pēc izejas iz centrālās nervu sistēmas, vēl t. s. Schwann'a apvalku. Kā to rāda dažādi pētījumi, kairinājuma impulsi iet pa fibrīlām, un pie tam ar samērā mazu ātrumu — apm., 34 metri sekundē. Apvalkiem pie tam ir izolatoru nozīme — lai impulss no viena neirīta nepārietu uz otru, jo tad rastos impulsu vadīšanā sajukums. Bez tam apvalki arī piegādā šiem izaugņiem barību. Nervu šķiedras ir atsevišķu izaugņu sakopojums. Kas notiek nervu fibrīlās vai arī atsevišķās šķiedrās pa impulsa pārvadīšanas laiku — nav vēl zināms. Ir zināms, ka pārvadīšana pamatojas uz elektriskās enerģijas likumiem, bet lai kontrolētu tās sīkākās pārmaiņas, mūsu pētīšanas aparāti ir vēl par rupjiem.

Pēc šiem vispārējiem aizrādījumiem apskatīsim atsevišķas nervu sistēmas daļas sīkāki.

Galvas smadzenes — tā centrālās nervu sistēmas daļa, kas atrodas galvas kausa dobumā. Izšķir lielās smadzenes un smadzenītes. Pirmās sadala vairākās daļās, no kurām svarīgākās ir smadzeņu puslodes, bazālie gangliji, vidus un iegarenās smadzenes. Pieauguša vīrieša galvas smadzeņu caurmēra svars — 1360 gr., sievietes — 1230 gr. Agrāk pētnieki piegriezta lielu vērību smadzeņu svaram un gribēja pierādīt, ka indivīdiem ar attīstītām gara spējām smadzeņu svars parasti lielāks nekā vidus mēram. Tomēr vēlākie pētījumi pierādīja pretējo, ka starp garīgām spējām un smadzeņu svaru nav nekādas attiecības. Ļoti liels svars ir novērots arī pie idiotiem. Indivīdiem, kas ne ar ko nav atšķirušies no citiem, ir aprakstīts smadzeņu svars līdz 2028 gr. Visumā var teikt, kā vīriešiem ar smadzeņu svaru zem 1000 gr. un sievietēm zem 900 gr. garīgā darbība mēdz būt vājāka par normālo. Varam vēl atzīmēt, ka valzivs smadzenes sver, apm., 6000—7000 gr., ziloņa 3000—4000, delfīna 2000—3000 gr.

Smadzeņu pusložu virspuse ir nelīdzena un izrobota dziļām rievām, starp kurām atrodas smadzeņu vītnes. Izšķiram, pieres, paura, deniņu un pakauša daļas. Virspusē atrodas pelēkā masa, bet zem tās baltā. Katrā puslodē atrodas pa dobumam, ko sauc par sānu vēderiņu. Abas puslodes savienotas ar baltu masu. Šīni masā arī atrodas dobums — trešais vēde-

riņš. Abi sānu vēderiņi savienoti ar trešo vēderiņu. Ap šiem vēderiņiem atrodas sevišķi pelēkās masas sakopojumi, no kuriem galvenie ir: redzes paugurs, astainais un lēcveidīgais kodols. Šīs masas sauc par bazāliem ganglijiem.

Uz leju un aiz bazāliem ganglijiem nāk vidus smadzenes. Tās sastāv ārpusē no baltās masas. To iekšpusē atrodas atsevišķi pelēkās vielas sakopojumi, no kuriem mināmi sarkanais kodols un melnā masa. Cauri vidus smadzenēm iet šaurs dobums, ko sauc par Silvija vadu. Uz augšu tas savienojas ar trešo vēderiņu, uz leju ar ceturto vēderiņu, kas atrodas iegareno smadzeņu muguras daļā. Ap Silvija vadu atrodas ļoti svarīgi pelēkās vielas sakopojumi. Lai gan tie vēl nav pienācīgi izpētīti, tomēr zinām, ka viņiem ir sakars ar miegu. Individī, kam šīs vietas saslimušas, dažreiz guļ mēnešiem ilgi (sk. miega slimību), bet dažreiz mocās ar ārkārtīgu bezmiedzību.

Smadzenītes nāk uz leju no vidus smadzenēm. Tās sastāv arī no divām puslodēm, kas savā starpā savienotas ar smadzenīšu tārpu. To virsa arī nelīdzena un izrobota ar ļoti sīkām rievām. Smadzenīšu virspusē ir pelēkā viela, centrā baltā. Tās vidū atrodas vairāki pelēkās vielas sakopojumi, no kuriem lielākais — zobotais kodols. Smadzenīšu apakšējā daļā pāriet no vienas puslodes otrā stipri attīstītās baltās masas šķiedras — Varoliņa tilts.

Ļoti svarīgās iegarenās smadzenes nāk aiz Varoliņa tilta un sastāv no baltās masas, kurā atrodas to nervu kodoli, kas innervē sirdi, plaušas u. c. iekšējos orgānus. Tādēļ iegareno smadzeņu bojājumi parasti ir nāvīgi, jo apstājas sirds darbība un elpošana. Kā jau minēju, iegarenās smadzenēs atrodas ceturtais vēderiņš, kas ar Silvija vadu savienots ar citiem vēderiņiem.

Muguras smadzenes ir iegareno smadzeņu tiešs turpinājums. Tās sniedzas no galvas kausa pamata līdz mugurkaulāja 1.—2. jostas skriemeļiem un ir apm. 41—45 cm. garas. Vidū tām iet dobums — centrālais kanāls. Ap šo kanālu atrodas pelēkā masa, kas šķērsgrīzumā izveido burtu H. Tās priekšējos izaugumus sauc par priekšējiem stabiem, pakalējos — par pakalējiem stabiem. Ārpusē atrodas baltā masa. Kakla un jostas daļā ir vēl sevišķi saresnojumi. Muguras smadzenes izbeidzas diegveidīgi — gala diegs, kas sniedzas līdz krusta kaula vidum.

Centrālo nervu sistēmu apņem trīs apvalki. Pašām smadzenēm pieguļ t. s. asinsvadainais apvalks — plāna plēve, kas satur asinsvadus. No šejienes tie tad ieiet arī smadzeņu masā. Virs tā atrodas dzidrais apvalks, miksta causpīdīga plēvīte. Virs tās nāk cietais apvalks — stingra, cīpslaina plēve, kas saaugusi ar galvas un mugurkaulāja skriemeļiem. Starp šiem apvalkiem atrodas t. s. smadzeņu šķidrums. Sevišķi tā daudz telpā starp asinsvadaino un dzidro apvalku. Šī telpa savienota trim caurumiem ar ceturto vēderiņu, un pēdējais, kā jau bija teikts, ar pārējiem vēderiņiem. Arī smadzeņu vēderiņos atrodas šķidrums, kurš tā tad savienojas ar to šķidrumu, kas atrodas starp apvalkiem. Smadzeņu šķidrumam ļoti svarīga nozīme. Tas spēlē lielu lomu smadzeņu barošanā un arī aizsargā tās no satricinājumiem. Šķidruma rašanās vieta vēl nav galīgi noskaidrota. Droši vien tas rodas no sevišķiem asinsvadu pinumiem smadzeņu vēderiņos.

No galvas smadzenēm atiet 12 perifero nervu pāri. 1. — ožas nervi, 2. — redzes nervi, 3., 4., 6. — acu ābola kustību nervi, 5. — trijžūburainais nervs, kas inervē gremošanas muskuļus un uzņem ārējos kairinājumus (jušanas nervs), no ģimja ādas, un mutes un auss dobumā; 7. — ģimja nervs, kas inervē mūsu ģimja mimiskos muskuļus; 8. — dzirdes nervs. 9. — garšas nervs; 10. — klejotājs nervs, kas inervē iekšas; 11. — nervs, kas inervē dažus kakla muskuļus; 12. — mēles kustību nervs.

No muguras smadzenēm atiet 31. nervu pāris. Tie iet uz roku, kāju, vidūca muskuļiem un uzņem ārējus kairinājumus no ķermeņa ādas (jušanas nervi), cik to neinervē minētie galvas smadzeņu nervi. Parasti šie nervi iziet no muguras smadzenēm ar 2 saknītēm — pakaļējo un priekšējo. Īsi pirms ieejas muguras smadzenēs katra pakaļējā saknīte vietēji saresnojas. Šo saresnojumu sauc par muguras gangliju. Priekšējā saknīte savienojas ar pakaļējo saknīti, skaitot no muguras smadzenēm — aiz muguras ganglija un tad abas kopā izveido perifēro nervu.

Par autonomo nervu sistēmu sauc sevišķus perifēro nervu un arī šūniņu sakopojumus, kas pārvalda mūsu iekšējo organu darbību. Šī pēdējā, kā jau teikts, nav padota mūsu gribai. Autonomie nervi pa daļai stāv sakarā ar galvas, pa daļai ar muguras smadzenēm.

Beidzot īsumā par nervu sistēmas mikroskopisko uzbūvi un tās darbības pamatprincipiem.

Kā jau bija aizrādīts, smadzeņu pusložu un smadzenīšu ārpusē atrodas pelēkā viela un iekšpusē — baltā, kurā arī atrodas, sevišķi pelēkās, masas sakopojumi. Šo ārējo, pelēko masu sauc par smadzeņu garozu. Tā kā pelēkā viela vispāri sastāv no gangliju (un arī glijas) šūniņām. Smadzeņu pusložu garozā izšķir parasti 6 šūniņu kārtas. Baltā viela sastāv no nervu šķiedrām (un arī glijas šūniņām), kas izveidojas no šūniņu izaugņiem. Šīs šķiedras pa lielāki daļai ceļās no garozas šūniņu izaugņiem, pa daļai no pārējo centrālās nervu sistēmas pelēko vielu sakopojumu šūniņām, pa daļai no muguras gangliju un autonomās nervu sistēmas šūniņām. Šķiedru gājiens centrālā nervu sistēmā ir ļoti komplicēts un nav vēl pilnīgi noskaidrots. Visumā varam teikt, ka no garozas šūniņām šķiedras iet gan uz citām garozas šūniņām, gan uz bazālo gangliju, gan uz vidus smadzeņu pelēkās masas sakopojumu šūniņām, gan uz tām šūniņām, kurū izaugņi izveido galvas un perifēros nervus. Tāpat arī iet šķiedras no minētiem pelēkās masas sakopojumiem atpakaļ uz smadzeņu garozu. Iet šķiedras arī no lielām smadzenēm uz smadzenītēm un otrādi.

Pērifērie nervi sastāv no baltās vielas, tā tad tikai no nervu šķiedrām.

Šīs nervu šķiedras rodas no muguras smadzeņu priekšējo stabu šūniņu neiritiem un muguras gangliju dendritiem. Pirmie izveido priekšējo saknīti un savienojas ar pēdējiem aiz muguras ganglija. Muguras gangliju šūniņu neiriti savukārt pa pakaļējo saknīti ieiet muguras smadzenēs.

Autonomā nervu sistēma sastāv no šķiedrām, kas rodas no šīnī sistēmā izkaisīto gangliju šūniņu izaugņiem. Nervu sistēmas darbība ir ārkārtīgi komplicēta, un šīnī isā apcerējumā varam dot tikai vispārējus jēdzienus.

Tagad varam noteikti sacīt, ka visas mūsu motoriskās darbības pārvalda smadzeņu garoza, un arī visas mūsu psihiskās rošības norit viņā. Smadzeņu garoza ir mūsu dvēseles mājoklis. No smadzeņu garozas šūniņām pa nervu šķiedrām mūsu gribas impulsi tiek novadīti uz organiem. Tāpat uz šīs garozas šūniņām tiek novadīti visi kairinājumi, kas iedarbojas uz mūsu organismu, piem., pieskāšanās, gaisma, skaņa, temperatūra u. c., un tur pārstrādāti manās, t. i. šo kairinājumu sajūtās.

Pārējiem pelēkās vielas sakopojumiem ir tikai palīdzība. Smadzeņu garozā izšķiram atsevišķus novadus, kas katrs pārvalda kādu noteiktu darbību. Šos novadus sauc par smadzeņu centriem. Pusložu pakauša daļā atrodas centrs, kas pārvalda redzi, dzirdi — dzirdi, ožu un garšu, paura — kustības un jušanu, Pieres daļas centru darbības vēl nav novērotas. Laikam tā dod zināmu impulsu kustību darbībai vispārī. Vairākiem centriem kopā darbojoties, rodas mūsu, ļoti komplicētās, garīgās rīcības, kā, piem., domāšana, lasīšana, rakstīšana, rēķināšana, dziedāšana.

Bazālie gangliji ļoti svarīgi tanī ziņā, ka tie pārvalda visas t. s. mūsu neapzinātās rošības. Piem., pateicoties bazāliem ganglijiem, mēs varam izdarīt tādas darbības, kā, pa sarunas laiku ar otru cilvēku, aizpogāt drēbes, par šīs aizpogāšanas lietas sīkumiem nemaz nedomājot. Visi ārējie kairinājumi, kas nonāk pa perifēro nervu un centrālās nervu sistēmas šķiedrām mugurā, priekšu nonāk līdz bazāliem ganglijiem. Pēdējie tikai zināmu daļu kairinājuma laiž tālāk uz garozu, bet uz pārējo rēflektoniski, bez garozas ziņas, izsauc attiecīgo organisma reakciju.

Vidus smadzeņu pelēko masu darbība visumā līdzinās bazālo gangliju darbībai.

Smadzenītes palīdz ķermenim saskaņot kustības un ieturēt līdzsvaru. Ja mazās smadzenītes bojātas, tad attiecīgais indivīds iet grūdomāties, velk kājas gar zemi un sajūt galvas reiboni.

Iegareno un muguras smadzeņu darbība visumā līdzīga muguras smadzeņu darbībai. Kā no iegarenām smadzenēm iziet svarīgie nervi uz sirdi, plaušām un visiem muskuļiem, tā no muguras smadzenēm iziet nervi uz roku, kāju un vidūca šķērssvītrotiem muskuļiem. Citādi šīs abas centrālās nervu sistēmas daļas palīdz novest galvas smadzeņu impulsus uz organiem un no turienes kairinājumus uz galvas smadzenēm atpakaļ. Tās pārvalda arī vienkāršās neapzinātās darbības (vienkāršos resorsus), piem., ja piegriežam nervu kādam asam priekšmetam, tad atraujam no tā nervu nost, un tikai pēc tam apzināmies, ka esam to darijuši. Piem., ja ieelpojam kādu putekli, tad uz sevišķas apziņas pamata rodas klepus. Kamēr pirmā piemērā resurs gāja caur muguras smadzenēm, tāmēr beidzamā — caur iegarenām.

Autonomās (kā simpatiskās, tā parasimpatiskās) nervu sistēmas darbība līdz mūsu apziņai nenonāk. Piemērojoties katram kairinājumam, vai iedarbojoties uz ievērojamiem organiem, viņa pilnīgi patstāvīgi rēgulē to darbību. Piem., mēs nevaram ar gribu pārtraukt vai palēnināt sirds jeb zarnu darbību, nevaram patvaļīgi nosvist.

Mūsu organismā nav neviena organa, kurā nebūtu atrodamas autonomās nervu sistēmas šķiedras un šūniņas.

Kā autonomā nervu sistēma tomēr padota no mums pašiem

neapzinātai centrālās nervu sistēmas kontrolei, norāda, starp citu, arī tas apstāklis, ka dažādi dvēseles pārdzīvojumi iespaido tās darbību. Katram uznāk sirds dauzīšanās, svišana, caurejas u. c. pie bailēm vai citiem pārdzīvojumiem.

Kā jau teicu, nervu sistēmas darbību norise ir ļoti komplicēta. Šķicēšu pāris vilcienos, kā norit dažas nervu sistēmas pamatdarbības; kas notiek, ja gribam, piem., kustināt labo kāju.

Patī kustināšanas iedoma laikam gan rodas pusložu pieres daļas šūniņās. No turienes pa šķiedrām tā nonāk uz paura daļas šūniņām priekšējā novadā kreisā pusē (katra puslode pārvalda pretējo ķermeņa daļu — kreisā — labo, labā — kreiso), kur rodas kustību impulss. No turienes impulss iet pa šķiedrām tālāk uz leju cauri vidus un iegarenām smadzenēm. Iegarenās smadzenēs šķiedras pāriet uz labo pusi un iet tālāk uz leju pa muguras smadzenēm, līdz nonāk līdz to jostas daļas priekšējo stabu šūniņām. No šejienes impulsi pāriet uz priekšējo saknīti, tad uz perifēro nervu, un pa to līdz attiecīgiem šķērsšvītrotiem muskuļiem, kas izsauc tad kājas kustības.

Kas notiek, ja kādā vietā mums pieskarās ar aukstu vai karstu priekšmetu? Šīnī vietā tiek kairināti tie perifērie nervu gali ādā, kas uzņem temperatūras kairinājumus. Kairinājums pa perifēro nervu noiet līdz muguras gangliju šūniņām, tad pa pakaļējo saknīti uz muguras smadzenēm, pa to šķiedrām tālāk uz augšu līdz sevišķiem šūniņu sakopojumiem iegarenās smadzenēs; tad līdz bazālo gangliju šūniņām; no šejienes daļa kairinājumu impulsu tālāk netiek. Daļa aiziet uz paura daļas pakaļējā novada šūniņām, kuŗas tad kairinājumu pārvērs temperatūras sajūtā.

Līdzīgi tas ir ar redzes, dzirdes, ožas un garšas maiņām.

Smadzeņu apvalku slimības

1. Cieta smadzeņu apvalka*) asiņojums (Pachymeningitis interna haemorrhagica), Vieglākos asiņojuma gadījumos cieta smadzeņu apvalka (tā sauktās „Dura mater”) iekšpusē atrodama mīksta, sarkanīga, viegli atdalāma kārtā, kuŗā daudz sarkanu un brūnganu plankumu. Šie plankumi nav nekas cits, kā mazi asiņojumi un asins krāsvielas krājumi. Pati kārtā jeb plēve (membrana) sastāv no mīkstiem, kapilāru cauraustiem saišķaudiem. Grūtākos gadījumos membrāna kļūst daudz biezāka, un parasti sastāv no vairāk kārtām, no kuŗām pirmā — vecākā — piekļaujas cietam apvalkam un ir jau diezgan cieta, bet pati jaunākā atrodas tuvāk smadzenēm. Acīm redzot, asiņošanas process iet ar pārtraukumiem, atkārtodamies laiku pa laikam. Asiņu izplūdumi dažreiz diezgan lieli, — pat lielāki par vistas olu, — un ievērojamā mērā spiež smadzenes.

Asiņojumu vieta visbiežāk ir galvas virspusē, bet var tikpat labi būt arī citur. Šādi asiņojumi nav nemaz reta parādība; tos atrod, izdarot sekciju pie sirds-, nieru- un plaušu slimniekiem; viņi pavada dažreiz vienu otru akūtu infekcijas slimību (tifu, bakas u. c.), tomēr — tie ir samērā mazi, neievērojami. Daudz biežāk,

*) Apvalks jeb plēve.

un lielākos apmēros tie parādas pie chroniskām smadzeņu slimībām, sevišķi pie tādām, kuras saistītas ar smadzeņu atrofiju. Asiņojumus pašus par sevi var izsaukt chroniskais alkoholisms, ievainojumi, satricinājumi, ļaunā mazasinība, baltasinība, skorbutis.

Nereti, izdarot sekciju, atrod asiņojumus, kuŗi slimniekam pastāvējuši ilgāku laiku un nav izsaukuši ne mazākā apgrūtinājuma. Vai nu asiņojums nav bijis diezgan liels, vai arī palīdzējusi smadzeņu īpatnējā tolerance (ieciētība) attiecībā uz anatomiskām pārmaiņām. Citos gadījumos asiņojumi izsauc smagu slimības āinu, tikai slimības simptomi nav diezcik raksturīgi, tā kā dažreiz grūti uzstādīt diagnozi — noteikt slimību.

Gandrīz vienmēr slimības sākums ir pēkšņs, nereti triekai līdzīgs. Simptomi: gavas sāpes, apziņas traucējumi, lēns vai nekārtīgs pulss, vemšana, sašaurināti redzokļi. Dažos gadījumos slimnieks ārkārtīgi miegains; ja viņu uzrunā, tas dod skopas, bet pareizas atbildes un pēc tam atkal iegrimst savādā miegā. Sakarā ar asiņojumu spiedienu uz smadzenēm, var iestāties trieka un krampjveidīga raustišanās vienā ķermeņa pusē. Atkarībā no asiņojuma vietas, var rasties arī valodas un kustību traucējumi.

Slimības norise var būt ļoti dažāda. Grūtākos gadījumos ātri iestājas dziļas bezsamaņas stāvoklis un nāve. Viegļāki asiņojumi mēdz pāriet, simptomā izzūd, paliek tikai galvas sāpes un galvas reibonis, kas norāda uz smadzeņu spiedienu. Ja asins ar laiku izdalās, resp. uzsūcas, tad iespējama pat pilnīga izārstēšanās. Bet parasti šādi asiņojumi atkārtojas, un līdz ar viņiem no jauna parādās jau minētie simptomi. Taisni šo simptomu atkārtošanās ir tā, kas norāda uz „Dura mater“ asiņojumiem. Slimība var tā vilkties mēnešiem un gadiem. 2. Strutojošais smadzeņu mīksto apvalku iekaisums (Septomeningitis cereбрalis) jāuzskata kā sekundāra, t. i. nepatstāvīga slimība, pie kuras strutošanu izsaucošie strutu kokki (pa lielākai daļai *Streptococcus pyogenes*) iekļūst mīkstā smadzeņu apvalkā no citiem, jau agrāk saslimušiem orgāniem. Tāpēc strutojošā meningīta gadījumos pamatīgi jāizpēta, kur slēpjas iekaisuma pirmcēlonis. Iekaisums bieži pievienojas vidējās un iekšējās auss iekaisumam, deguna un acu dobuma strutojumiem, galvas kausa ievainojumiem, strutojošam plevritam, čūlainām sirds plēves iekaisumam, bakām, šarlakam, akūtam locekļu reimatismam u. t. t.

Ja strutojošais meningīts uznāk kopā ar kādu citu slimību, tad viņa simptomi dažreiz ir tik neskaidri, ka nav nemaz iespējams tos šķirt no galvenās slimības. Iekaisums var sākties gan lēni, gan ātri. Dažreiz pēkšņi uznāk drebuļi, liels karstums un visgrūtākie slimības simptomi, bet dažreiz sākumā slimnieks sūdzas tikai par galvas sāpēm, kuras arvien vairāk pieņemas: drīz sāp visa galva, drīz piere, drīz pakausis. Vēlāk iestājas apziņas traucējumi, reibonis, murgi. Brižiem murgi var būt ļoti strauji, bet parasti gan slimnieks mēdz būt tikai apduļļināts, bez samaņas; biežā tvārstīšana ar rokām pēc galvas, sāpīgā sejas savilkšanās pie katras pasivas galvas kustības norāda, ka galva sāp arvien joprojām. Beidzot bezsamaņa var kļūt tik dziļa, ka slimnieks nereaģē vairs ne uz ko. Dažreiz iekaisums izpaužas pakauša stīvumā, pamirumos, acu muskuļu traucējumos, redzokļu dažādā stāvoklī, zobu grieša-

nā. Ja iekaisums pāriet arī uz muguras smadzeņu apvalkiem, tad visa mugura top stīva un sāpīga.

No pārējiem simptomiem mināmi: drudzis (40—40,5° C.), sākumā lēns, vēlāk ātrs, nekārtīgs pulss, vemšana, samazināts ūrina daudzums, ciets, ievilkts vēders.

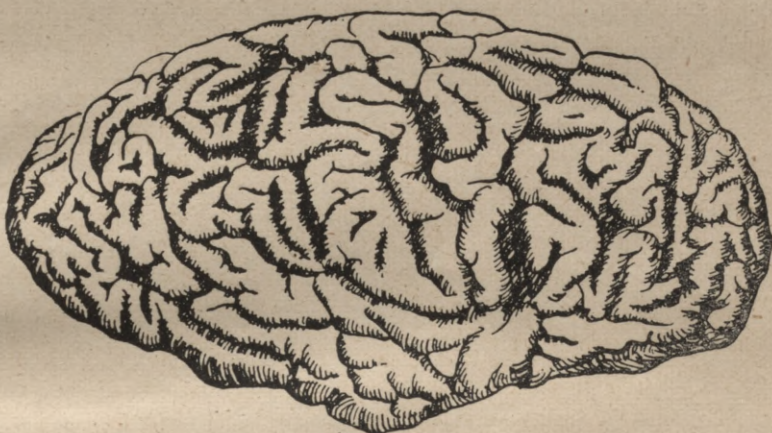
Slimības norise ir dažāda: no pāris dienām līdz 1 (1½) nedēļai. Gala iznākums parasti nelabvēlīgs.

3. Epidēmiskais smadzeņu apvalku iekaisums (Meningitis cerebrospinalis epidemica). Šo iekaisumu izsauc sevišķs bacills — Meningococcus vai Diplococcus intracellularis meningitides. Meningokokkus var atrast cilvēka degunā vai rīklē, no kurienes tie izdalās līdz ar šķāvām, kāsu, runāšanu u. t. t. un pāriet uz otru personu, kuŗa var saslimt. Visvairāk ar šo meningītu slimo bērni. Jāsaka, ka inficēšanās notiek no bērna uz bērnu, arī ne skolās, rotaļu laukumos, patveršmēs u. t. t., bet pa lielākai daļai tēvi ir tie, kuŗi darbā inficējas viens no otra; bacilli var ilgi uzturēties rīkles dobumā, bez kā viņu īpašnieks saslimtu. Kā liekas, tad saslimšana var notikt tikai tad, ja meningokokkiem rodas sevišķa vīrulence (indigums) un ja slimnieks sevišķi uzņēmīgs pret slimību. Šī uzņēmība mainās līdz ar gadiem. Zīdaiņi saslimst ar meningītu ārkārtīgi bieži; līdz 5. dzīvības gadam slimnieku procents vēl aug, bet tad sāk pamazām samazināties. Dispozīcija uz šo slimību atkarīga arī no gada laikiem un sasniedz savu maksimumu aprīlī un maijā.

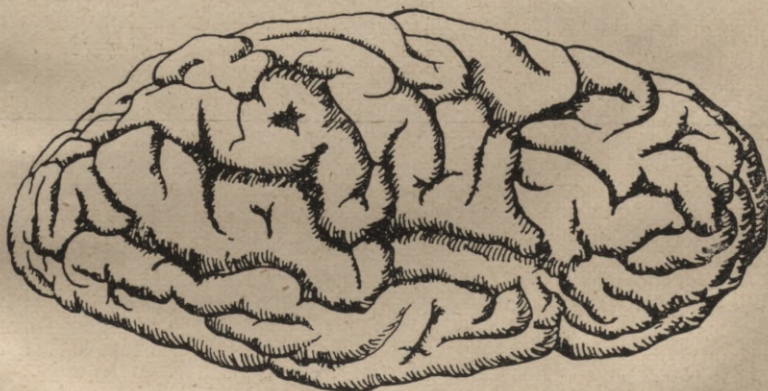
Bacillu ieejas vārti ir cilvēka rīkle; te bacilli apmetas. Tomēr nav domājams, ka no šejienes tie pa limfas vadiem varētu iekļūt smadzenēs, jo limfas straume plūst no smadzenēm rīklē un nevis otrādi. Tā kā pirmās slimības dienās meningokokki atrodami asinīs, tad jāpieņem, ka tie iekļūst smadzenēs pa asinsvadiem. Pēc īsa inkubācijas laika*) (2—3 dienas) slimība izpaužas stiprā nespēkā, pakauša kakla muskuļu stīvumā, locekļu un locītavu sāpēs, drudzī, vemšanā, galvas sāpēs. Reizēm pirms tam var sasarkt rīkle un satūkt mandeles. Raksturīgākais simptoms ir kakla-pakauša muskuļu un muguras stīvums. Galvu nevar kustināt ne pa labi, ne pa kreisi, ne uz priekšu. Pa lielākai daļai tā atliekta atpakaļ. Kājas pievilktas pie vēdera. Āda ārkārtīgi jūtīga. Slimnieks mēdz būt pie pilnas samaņas, sūdzas par galvas sāpēm, ļoti jūtīgs pret pieskārsanos, troksni un gaismu. Ja pārvelk ar nagu pār ādu, tad ādā uz ilgu laiku paliek bāla stripa. Uz lūpām un sejas parādās pūslīšveidīgi izsitumi (Herpes labialis et facialis), kuŗi var ļoti izplesties. Mēle apķepusi. Dažreiz ir caureja. Pulss mēdz būt paātrināts (lēnāks pulss norāda vairāk uz tuberkulozo iekaisumu). Bieži uznāk galvas sāpes lēkmju veidā, tā kā slimie skaņi iekliedzas. Slimības sākumā novērojams nemiers, samaņas zaudēšana, murgī. Var uznākt žokļa, acu un ķermeņa muskuļu krampji, pāmīrumi (kuŗi mēdz pāriet), augsta vai pārāk zema (subnormāla) temperatūra, izsitumi, ādas asiņojumi (ļoti nopietna komplikācija), dzeltenā kaite, asiņains ūrīns, aizdusa, vidējās auss iekaisums un kurlums.

Slimības norise var būt akūta vai subakūta (lēnāka par akūto). Akūtos gadījumos iekaisums dažās dienās noved pie nāves.

*) Laiks starp slimības pielīpšanu un izpaušanos.

Zim. 1

Zim. 2

Zim. 1. Ļoti attīstīta cilvēka smadzenes
Zim. 2. Maz attīstīta cilvēka smadzenes

Citādi pēc 2—3 dienām slimnieks atgūst samaņu, sūdzas par galvas sāpēm, drudzis sāk svārstīties un pēc nedēļas pazūd, — tomēr iespējama slimības atgriešanās. Subakūtos gadījumos slimība top „ūdensgalvai“ līdzīga; slimnieks pārvar stīvumu, drudzi, — nāk pie apziņas; stāvoklis var arī pasliktināties, līdz pēc dažām nedēļām slimnieks jau stipri noliesējis (neskatoties uz labo ēstgribu) un bieži vemj. Sarežģījumi elpas organos, sirdī u. t. t. var novest pie nāves.

Gadījumos, kur neattīstās „ūdensgalva“, pēc 3—4 nedēļām rimst sāpes un pāriet stīvums. Izveseļošanās norise lēna; slimie ļoti nervozi (sevišķi tas sakāms par pieaugušiem). Pēc slimības gadiem ilgi var pastāvēt garīgi traucējumi, neizslēdzot pat vājprātu un pilnīgu idiotiju. Izredzes bieži ļaunas: mirstības procents 3—80 proc.

4. Tuberkulozais smadzeņu plēves iekaisums (Meningitis tuberculosa) ir sekundāra slimība, kura pievienojas citu organu tuberkulozei, visbiežāk plaušu dilonim. Šis iekaisums sākas ar ievada laikmetu, kas dažreiz velkas 1—2 nedēļas, pat ilgāk. Līdz tam it kā veselie (bet var būt arī jau sen ar tuberkulozi slimojošie) pacienti jūtas ne visai labi un sāk sūdzēties par galvas sāpēm. Ēstgriba zūd, bieži vien ir ciets vēders. Nav izslēgta arī vemšana. Miegus traucē galvas sāpes un nemiers. Dažreiz slimību ievada arī psihiski simptomi: pacienti it kā nav pie pilna prāta, runā un dara muļķības, līdz pāris dienas vēlāk parādās minētie simptomi. Ir bijuši gadījumi, kur pie dzērājiem šī slimība iesākas ar dzēruma trakumu (Delirium tremens).

Pēc tam, kad minētie simptomi pastāvējuši kādu laiku, vispārējais stāvoklis pamazām top grūtāks. Galvas sāpes pieaug, slimnieks spiests gulēt, sāk murgot, zaudē samaņu un drīz vien vairs neatbild, ja to uzrunā; sākumā tas ir nemierīgs, tver ar rokām gaisā, pastāvīgi kustina kājas; roku un sejas kustības rāda uz galvas sāpēm. Pakausis jūtīgs pret spiedienu, dažreiz ļoti stīvs; nereti sastingst arī viss mugurkauls un sāp, kas norāda uz muguras smadzeņu apvalku iekaisumu. Simptomi sejā, acīs, muskuļos, valodas traucējumi u. tml. — tie paši, kā pie citām meningīta formām. Nereti kājas un rokas metās stīvas. Temperatūra parasti svārstās starp 38—39° C. Dažreiz novērojama ļoti zema temperatūra, pat 31° C., dažreiz atkal ļoti augsta — 41° C. Pulss lēns (40—50 sitienu minūtē). Elpa drusku paātrināta. Vēders ierauts, ciets, savilkts. Vemšana reta. Dažreiz liesa paliecināta. Ūrinā mazliet olbaltuma. Gandrīz vienmēr slimnieks ātri noliesē un zaudē spēkus.

Slimība reti kad velkās ilgāki nekā 1/2—1 1/2 nedēļas. Izredzes: gandrīz vienmēr nāve.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Asiņošanas gadījumos dažreiz jāatver galvas kauss un jāizgriež spiedošais asiņu krājums, kā tas bieži ar vislabākiem panākumiem tiek darīts pie galvas ievainojumiem. Tomēr — ja

asiņošana notikusi pati no sevis, bez ievainojuma, tad apstākļi ir drušku sarežģītāki, un operācija izdarāma tikai sevišķos gadījumos. — Triekveidīgu lēkmju brīžos noder ledus uz galvas; spēcīgākiem individiem var nolaist asnīs (deniņos, aiz ausīm). Bez tam jādod caurejas līdzekļi (Folium Sennae, kalomels). Ja pirmā lēkme laimīgi pārceista, tad tālākā ārstēšana būs diētiski-higiēniska: jānoliedz alkohols, ķermeņa un prāta piepūlēšana u. tml.

Strutojoša iekaisuma ārstēšanā, pirmā vietā jā rūpējas par strutu izlaišanu no tās vietas, no kuŗas strutu kokki iekļuvuši smadzeņu apvalkos. (Mandeļu, ausu, deguna u. c. operācijas.) Tālāk no svāra ļoti bieža smadzeņu šķidrūma nolaišana, grūtos gadījumos ik dienas.

No ķīmiskiem līdzekļiem pielieto joda preparātu (vatr. jod., septojod u. c) un urotropina ielaidumus asinīs. Labi panākumi, ja tos kombinē ar gludozi. Vēl lieto solganolu, vivanolu, tripaflo-rinu u. c.

Lai izsargātos no iekaisuma, kārtīgi jāārstē visas ausu slimības un galvas ievainojumi.

Lai izzinātu, ar kādu iekaisumu darišana, mēdz izmeklēt muguras smadzeņu šķidrūmu; šim nolūkam izdara dūrienu mugurkaulā starp 3. un 4. jostas skrituli un noņem šķidrūmu. Pie epidēmiskā meningita šķidrums būs duļķains, dažreiz tīri strutains. Pie tuberkulozā iekaisuma tas būs daudz skaidrāks. Ļoti raksturīga ir plēvīte, kuŗa pēc nostāšanās pārvelkas pār tuberkulozā šķidrūma virsu. Ja šķidrūma izmeklēšana uzrāda meningokokku klātbūtni, tad var pielietot kā pretlīdzekli sērūmu, kuŗš izdabūts, potējot dzīvniekus ar meningokokkiem. Sērums pielietojams iešļircinājumu veidā; jāiešļircina mugurkaulā diezgan liela porcija, jo citādi nav panākumu. Prof. Brugss atzīst par nepieciešamu, izdarīt ik dienas mugurkaula punkciju, nolaižot līdz 100 kubikcentimetru šķidrūma. Pēc šķidrūma nolaišanas, iešļircina sērūmu. Pēc iešļircināšanas slimnieks jāapgulda tā, lai galva būtu zemāk, nekā kājas. Iešļircinājumi jāizdara katru dienu un jāturpina tik ilgi, līdz šķidrūmā vairs nav meningokokku. Grūtos gadījumos sērūmu iešļircina arī vēl muskuļos. Iešļircinājumi pazemina temperatūru, atņem stīvumu, galvas sāpes, novērš vemšanu. — Sērūma iešļircināšanai ir arī savas ļaunās puses: izsitumi, locītavu satūkumi.

Kas attiecas uz epidēmiskā meningita vispārējo ārstēšanu, tad slimnieks vispirms jāapgulda ērti, ar galvu augstāk (izņemot iešļircinājuma brīžus). No svāra slimnieku labi ēdināt, kas diezgan grūti, jo slimnieks daudz vemj. Vislabāk dot šķidru vai putas veidīgu barību. Jārūpējas par caureju (glicerīna svecītes vai klistieri). Uz galvas jāliek ledus. Arī dēles kā asins novilcējas, var atvieglot sāpes. Pret galvas sāpēm der antipirīns, aspirīns, piramidons. Ja sāpes, jūtēlība un bezmiedzība moca slimnieku par daudz lielā mērā, tad jāķeras pie pontopona, adalīna, bromurāla, phanodorma, lumināla, — sevišķi ja uznāk krampji.

Kas attiecas uz tuberkulozo meningītu, tad, neskatoties uz ļoti vājām izredzēm, jāpielieto visi zināmie līdzekļi: ledus uz galvas, galvas ādas ieberzēšana ar jodoforma smēri (matī

jānogriež), arī galvas, muguras un pakauša ieberzēšana ar Ung. cinereum. No iekšķīgiem līdzekļiem mēdz dot kalomelu (bērniem katras pāris stundas 0,03—0,05) un Infusum Sennae. Bez tam, var, dot jodkāliju, lai gan par viņa iespaidu vēl jāšaubās. Nemiera brīžos nebūs iespējams iztikt bez narkotiskām vielām: pantopona, morfijs.

Homeopātija. Ja iekaisums cēlies no sitiena, kritiena u. tml. satricinājuma, tad sākumā jādod Arnica D 3—3 un Aconit. 3. Ja slimnieks sāk murgot, tad dod Belladonna 3, pārmaiņus ar Aconit. Jā par lēmeslu ir auss iekaisums, tad sākumā jādod Bryonia 2 katras 1¹/₂—2 stundas; kad parādās sviedri un karstums pāriet, bet slimnieks ļoti nemierīgs, jādod Hyoscyamus 2, vēlāk Hyoscyamus 1. Pie mikstās smadzeņu plēves iekaisuma der sākumā Aconit 3, kurš jādod bieži, kamēr pāriet uztraukums un parādās sviedri; tad jāpāriet uz Belladonna 3 un Bryonia 3. Ja stāvoklis top ļaunāks, tad tomēr jāpaliek vēl pie Bryonia. Bet ja šis līdzeklis tiešām neuzrāda panākumus, tad jāķeras pie Apis. 3, Helleborus 3 un Sulfur 3. Kad temperatūra kritusies, var dot Arnica 3 un Zincum 6, kurš var izsaukt dziedinošu reakciju pat ieilgušos triekas gadījumos.

Pie epidēmiskā meningīta vispirms jādod Belladonna 3 pārmaiņus ar Mercur. sol. 3, katru stundu. Ja pēc 12—24 stundām nav atvieglojuma, tad Belladonna vietā jāņem Atrop. sulf. 2, bet ja palicis labāk, tad jāturpina tie paši līdzekļi, tikai pēc katrām 2 stundām. Ja trešā dienā stāvoklis arvien vēl ir draudošs, tad Mercur. vietā jāņem Apis 3. Pret stipriem murgiem jālieto 2—3 reizes dienā Hyoscyamus 3; ja liels nemiers, locekļi raustas, skats sastindzis, liels karstums: Stramon. 3 pārmaiņus ar Zincum 6. Ja slimnieks guļ nekustēdamies, ar pusatvērtiem plakstiņiem, bezjūtīgs: Opium 3—6 un Phosphor 6 (ja pilnīgs bezsamaņas stāvoklis). Ja slīmība iet uz labo pusi, tad jādod Helleborus 3 pārmaiņus ar Sulfur 6, pēc tam — Arsen. 3, Jod. D 3 vai Arsen. jodat. 3 vai arī Kali jodat. D 3.

Smadzeņu plēves iekaisumam piemērots vēl Gelsemin. 3 un Sanguinaria 3; sākumā, ja galva reibst un sāp: Veratrum 3—6. Ja pakausis un mugura stīvi: Cimicifuga 3 un Baptisia 1, tāpat Gelsemin. D 3 un Veratrum 3.

Dabas dziedniecība. Katrā gadījumā jā rūpējas par kārtīgu caureju, lai samazinātos asins spiediens galvā. Šim nolūkam noder 30° C. klistieri. Dažreiz karstumu un asinis atvelk no smadzenēm kakla un vēdera uzklāji (25° C) kopā ar kājas stilbu ietinumu. Pēc 2—4 stundām minētais paņēmēns jāatkārto. Ja uznāk vemšana, tad (ja vien slimnieks spēj ko norīt) ieteicams dot pa tējkarotei ūdens un rūpēties, lai kājas būtu siltas (tinumi un tvaika pudeles), bet galva dzestra (bieži jāmaina 25° C. uzklāji). Klistierus var dot dažas reizes dienā. Diētai jābūt nekairinošai, vieglai, bez vircām un alkohola.

Vispāri pie nupat apskatītām slimībām ārstēšanās mājās uz savu roku nav ieteicama. Nepieciešami slimnieku nekavējoši nogādāt slimnīcā.

Asins riņķošanas traucējumi smadzenēs

(Smadzeņu pilnasinība un mazasinība.)

(Hyperaemia cerebri. Anaemia cerebri.)

Tāds jūtīgs organs, kā smadzenes, diezgan stipri atsauca uz samērā viegliem asins riņķošanas traucējumiem. Par pēdējiem mēs runājam tad, ja smadzenēs nenotiek nekādas lielākas anatomiskas pārmaiņas. Tā bieži vien galvas sāpes, spiediens galvā, reibonis u. tml. jādēvē par smadzeņu neirastēniju un jāved sakarā ar asins riņķošanu tādēļ vien, ka smadzenes nav organiski slimas. Bet kādi šie asins riņķošanas traucējumi ir, un vai bez viņiem smadzenēs nenorisinās vēl daži citi funkcionēli traucējumi, — mums nav vēl izdevies izpētīt.

Tā sauktais ģibonis neapšaubāmi norāda uz pēkšņi uz-nākušū smadzeņu mazasinību. Ģiboni izsauc psihiski uztraukumi (bailes, neparasti iespaidi u. t. t.), ķermeņa pārpūlēšana (ilga kājās stāvēšana), stiprs karstums un dažreiz arī kuņģa stāvoklis; ir cilvēki, kuriem jāēd stingri noteiktā laikā; piem., palikšana bez brokastīm var jau izsaut ģiboņa lēkmi.

Par smadzeņu mazasinības uznākšanas iemesliem mums nav vēl noteikta jēdziena. Jādomā, ka psihiski uztraukumi izsauc smadzeņu mazo, artēriālo asinsvadu krampjus. Ir iespējams, ka savu lomu te spēlē arī sirdsvājums, lai gan pie slimniekiem nekad nav manāma ne mazākā cianozes pazīme (zilganums).

Ģiboņa lēkmes vēstneši visiem labi pazīstami: vispirms slimnieks jūt, ka tam „top nelabi,” galva reibst, samaņa zūd, ausis sāk zanēt, gar acīm „metas melns,” zeme ligojas zem kājām un visa apkārtnē sāk griezties. Ja iespējams istā laikā nolikties guļus, tad lēkme nepagūst uznākt. Citādi — ja slimnieks zaudē samaņu, tad šāds bezsamaņas stāvoklis var vilties diezgan ilgi, — dažreiz pat pusstundu un vēl vairāk. Sevišķi raksturīgs ir sejas bālums, kurš nepārprotami norāda, ka galvā maz asins. Ļoti bieži slimnieks pārklājas aukstiem sviedriem. Pulss mazs un pātrināts.

Ilgstoša smadzeņu mazasinība mēdz pastāvēt pie chlorozes, jaunās mazasinības, pēc stipriem asiņojumiem u. tml. Slimnieks pastāvīgi miegains, žāvājas; ausis zan, pastāvīgi „nelaba dūša,” tieksme uz vemšanu un īsts ģibonis, tiklīdz slimnieks pieceļas gultā sēdus. Gulošā stāvoklī minētie simptomi panesāmi vislabāk.

Arī smadzeņu pilnasinība, t. i. pavairots asins pieplūdums smadzenēs — var izsaut veselu virkni dažādu simptomu: uzbudinājumu, karstuma sajūtu galvā un kaklā, pulsāciju, ļoti sārtu seju, paaugstinātu jūtēlību, galvas sāpes, reiboni, zanēšanu ausis, nelabu dūšu u. tml. Lēkme velkas $\frac{1}{2}$ —1 stundu.

Lēkmes iemesli var būt dažādi: vispārējā pilnasinība (Plethorā), chroniska saindēšanās (alkohols, nikotīns u. c.), garīga pārpūlēšanās, vispārēja neirastēnija, histērija, psihiski traucējumi (bailes u. c.) u. t. t.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja ģibona iemesls ir mazasinība, un ja slimnieks bāls, tad jācenšas apguldīt pagībušo tā, lai asins varētu pēc iespējas ātri ieplūst galvā. Seju var noberzēt ar aukstu ūdeni, deniņus — ar etiķi vai odekolonu, mutē iepilināt drusku vīna u. tml. Ja turpretim slimnieks ir pilnasinīgs, vai ja viņa seja pa lēkmes laiku ir stipri sarkana, tad tas jāatgulda tā, lai ķermeņa augšējā daļa būtu augstāk par kājām. Pie kājām jāliek karstas pudeles, vai arī kājas jāiemērc ļoti siltā ūdenī, uz krūtīm un kāju stilbiem jāliek sinepju plākšteri, bet uz galvas auksti uzklāji. Grūtākos gadījumos pielietojamas pat dēles (deniņos). Lai izvairītos no lēkmju atkārošanās, jācenšas izlabot ķermeņa konstitūcija ar fizikāli-diētisku ārstēšanu un hidroterapiju.

Homeopātija. Ja slimnieka seja bāla un āda vēsa, tad jādod Camphora D 1, Moschus D 3. Ja slimnieks nespēj rīt, tad šos pašus līdzekļus tiru tinktūru veidā liek tam pie deguna vai ieberzē deniņos. Zāles jādod bieži, — katras 5 minūtes. Ja seja sarkana: Aconit. 3 un Belladonna 3, arī Gelsemium D 3—3, Ferrum phosph. 6; ja gremošana traucēta: Ipecacuanha 3, Nux vomica 3. Ja ģibonis cēlies pēc liela asins noplūduma vai caurejas: China D 3 un Phosphor 6. Histēriskām personām: Ignatia 3, Valeriana D 3.

Galvas smadzeņu asiņojums

(Haemorrhagia cerebri. Apoplexia sanoguinea)

Galvas smadzeņu asiņojums visbiežāk izceļas pēc 50. dz. gada, tā tad tanī pašā laikā, kad artēriju deģenerācija mēdz sasniegt visaugstāko pakāpi. Taīsni artēriju pārmaiņas ir smadzeņu asiņošanas iemesls, un šī paša iemesla dēļ ar asiņošanu visbiežāk saslimst vīriešu dzimums. Lielu lomu te spēlē alkohols, sifiliss un ģikts.

Ir cilvēki, kuriem tieksme uz asiņojumiem iedzimta; tie ir spēcīga auguma, platiem pleciem, lielu krūšu kurvi, īsu kaklu un sārtu seju. Asiņojumi — un līdz ar to arī trieka — reti novēroti pie tieviem, vājiem cilvēkiem; trieka ķer vairāk tos, kas mil „baidīt dzīvi,” labi ēst, lietot daudz alkohola u. tml.

Asiņošana notiek vissmalkākās artērijās — kapilāros. Izplūstošā asins izbojā smadzeņu vielu. Ja slimnieks spēj asiņojumu pārciest, tad asins pamazām tiek uzsūkta, un dažreiz paliek pāri dobums, ar gludām sienām, pilns ar serozu šķidrumu, — tā sauktā apoplektiskā cista; citreiz dobuma vietā paliek dzeltenī-brūna rēta.

Asiņošana mēdz notikt pēkšņi; liekas, it kā kāds būtu iesitis pa galvu. Nupat cilvēks vēl jutās vesels, — un nu jau guļ bez samaņas. Seja sārtā, pat zilgana, ļoti reti bāla. Locekļi kā pamiņuši (dažreiz tikai viena puse). Elpa dziļa, grūta, lēna un krācoša. Sejas muskuļi slābi, — pie ieelpošanas ievilka, izelpojot uzpūšas.

Ja lēkme ļoti grūta, tad slimnieks mirst, nemaz vairs nenākot pie samaņas. Bet ir ļoti iespējams, ka lēkme pāriet, slimnieks atgūst samaņu, tikai jūtas vārgs un runā ar grūtībām (vai pat nemaz nespēj runāt). Pāris nedēļu laikā noskaidrojas, vai asiņošana atstājusi paliekošas sekas, vai nē. Pa lielākaļ daļai, daži locekļi neatgūst agrāko vingrumu un ir pa pusei vai pavisam pamirusi (dažreiz tikai kājas vai rokas, citreiz visa labā vai kreisā puse). Acu plakstiņi nokarājas slābani lejup. Mute dažreiz sašķiepta uz leju. Ari mēle var būt pamirusi. Ja šādi traucējumi neizzūd drīz vien pēc lēkmes, tad tie vēlāk grūti izārstējami. Dažreiz lēkme atkārtojas pēc pāris dienām un pavairo pamirumu vai pat izsauc nāvi. Citos gadījumos asiņojuma atkārtosānās notiek pēc dažiem mēnešiem vai gadiem, un lēkmju starplaikā cilvēks jūtas gluži vesels.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Slimnieks jāapgulda gultā pussēdus. Lai pa gulēšanas laiku nerastos gulēšanas brūces, jāievēro vislielākā tīrība. Uz galvas, tajā vietā, kur liekas būt asiņojuma vieta, jāliek ledus pūslis. Par asins nolaišanu var runa būt tikai tad, ja slimnieka seja zili-sarkana, pulss saspilēts, lēns, kakla artērijās turpretim pulsācija strauja. Jāgādā par caureju ar klistieru palīdzību. Ja elpa un pulss metas slābi, tad jāķerās pie ētera un kampara. Slimnieks šad tad jāpagriež uz otriem sāniem, gultas veļa bieži jāmaina, virs madrača jāliek gumijas (gaisa) spilveni. Kad lēkme pārgājusi, vēl arvien jālieto ledus pūslis pret galvas sāpēm un drudzi. Bezmiedzība apkarojama ar bromu, bromurālu, odalinu, luminālu, pontoponu u. tml. 3—4 nedēļas pēc lēkmes, kad pārgājis akūtais stāvoklis, var ķerties pie pamiruma ārstēšanas; te pirmā kārtā noder elektrība lokālā galvanizācija), tad masāža, sistēmātiski pielietota higiēniska vingrošana, ieberzēšana ar kampara vai sinepju spirtu, chloroforma eļļu u. tml.

Kas attiecas uz ūdens pielietošanu, tad jāatsakās no karstākām peldēm (pāri par 33—34° C.). Remdeni-siltas peldes (ar sāls piejaukumu) 3—4 reizes nedēļā vai mākslīgās ogļskābās peldes bieži vien atstāj labu iespaidu.

Jāietura diēta, — jāizsargās no alkohola, ķermeņa pārpūlēšanas un uztraukumiem.

Homeopatija. Ārstēšana jāuzsāk jau tad, ja ir paredzama triekas varbūtība. Bez kārtīga dzīves veida un diētas, jāpieturās vēl pie Aconit. D. 3 (ja sāp galva), pārmaiņus ar Gelsemin. D. 3. Ja asins stipri pieplūst galvā, seja sarkana, deniņos pukst, acu redzokļi ieplesti: Belladonna D. 3, pārmaiņus ar Gelsemin. D. 3. Ja vēders ciets, ja pastāv haimorroīdi, ja cilvēks garīgi pārpūlējies: Nux vom. 6, pārmaiņus ar Sulfur 6. Ja jūtams stiprs nogurums: Arnica D. 3—3.

Lēkmes brīžos pirmā zāle ir Aconit. 3, kuŗu dod pēc katrām 5—10 min. pa 3 pilieniem. Ja pēc 1—2 stundām stāvoklis nelabojas, tad Aconit. vietā jādod Belladonna 3. Ja iestājas krampji, uz lūpām putas, žokļi saspiesti, galva karsta, acis sarkanas ar izplestiem redzokļiem, ja slimnieks murgo vai guļ bez samaņas un stipri krāc: Opium 3. Veciem, bezspēcīgiem slimniekiem, pie stipras

krākšanas un nosmakšanas briesmām: Tartar. emet. 3—6. Ja pēc lēkmes pastāv pamirums: Arnica 3, Rhus 3, Causticum 3, Coccul. 3, Phosphor 6. Elektriņa pirmās pāris nedēļās ir kaitīga.

Dabas dziedniecība. Lai novadītu asinis no galvas, der Prīsnica vidukļa ietinums (22° C.), kurš jāpatura vairākas stundas. Uz galvas ledus pūslis vai auksti uzklāji, kuņģi arvien jāmaina. Ja nav iespējams pielietot vidukļa ietinumu, tad viņa vietā ņem vēdera uzklājus un kāju stilbu ietinumus. Mazie ietinumi var palikt uz miesas apm. 4 stundas, bet lielie 1—1½ stundas; pēc tam ietinumi jāmaina. Pēc ietinumiem slimnieku nomazgā (22—25° C.) un ļauj tam kādu laiku mierīgi gulēt.

Galvas smadzeņu atmiešķēšanās (Encephalomalacia)

Galvas smadzeņu atmiešķēšanās ir stāvoklis, kurš smadzeņēs attīstās trūcīga asiņu pieplūduma dēļ. No sirds, no lielām artērijām un plaušu vēnām tiek aizskaloti asins sarecējumi un iedzīti smadzeņu artērijās. Arī smadzeņu artērijās pašās var izcelties asins sarecējumi, ja iekaisušas asins vadu sienas. Pēdējās asins riņķošana ir lēna un beidzot pavisam apstājas. Šāda kaite parasti piemeklē vecākus ļaudis. Pie jaunākiem cilvēkiem viņa var parādīties sifilisa gadījumos. Ja sarecējušās asins gabaliņš („asins aizbāznis“) iekļūst smadzeņu artērijā un to aizdambē, tad attiecīgais smadzeņu rajons pamirst un visi simptomi būs tādi paši, kā pie smadzeņu asiņojuma (sk. to). Citos gadījumos asins sastrēgums izceļas pamazām, par ko vēsta zināmas parādības: galvas sāpes, pilnuma sajūta galvas kausā, uztveres spējas samazināšanās, vāja atmiņa, savāda sajūta — it kā pa locekļiem un seju ložņātu skudras, — pamirumi u. t. t. Tam vēlāk var pievienoties bezsamaņas stāvoklis, skatoties uz to, kuņģa vietā noticis asins sastrēgums.

Parasti šī kaite piemeklē vecākus cilvēkus; tie sūdzas par galvas sāpēm, vāju atmiņu un uztveres spēju „galva jau vecā“); sejas panti top slābani, rokas un kājas dreb, un pamazām tās pārņem pamirums. Nereti attīstas vājprātība.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ārstēšana tāda pati, kā smadzeņu asiņojumu gadījumos.

Homeopātija. Pirmais un galvenais līdzeklis ir Phosphor 6. Ir gadījumi, kur ieilgušu smadzeņu atmiešķējumu izdevies uzlabot ar Arsenicum 3, Digitalis 3 un Phosphor 6, lietojot tos dažus gadus no vietas. Pārējie līdzekļi tādi paši, kā pie smadzeņu asiņojumiem un smadzeņu plēves iekaisuma.

Dabas ārstēšana — kā pie asiņošanas. Ļoti labu iespaidu attāj novadoša kakla masāža. Diētai jābūt nekairinošai un vieglai, — pārsvarā jābūt augļiem un saknēm.

Smadzeņu iekaisums

(strutojošais, akūtais, chroniskais, epidēmiskais encefalīts)
(Encephalitis)

1. Strutojošais smadzeņu iekaisums izceļas tad, ja galvas ādā, galvas kausā vai smadzenēs ir kādi ievainojumi, pa kuriem smadzenēs nokļūst strutošanu izsaucošas vielas. Ievainojumi paši par sevi var būt ļoti niecīgi, pat nemanāmi. Iekaisumu var izsaukt arī svešķermeņu iespiešanās smadzenēs (piem., caur acs dobumu), vai blakus organu strutojumi (auss, galvas kauli). Arī bronchīta, plaušu gangrēnas u. c. gadījumos smadzeņu iekaisums, kā sekundāra slimība, nav reta lieta; acimredzot, iekaisumā dziļi pāriet no slimiem orgāniem smadzenēs, — bet pa kādu ceļu, tas mums vēl nav zināms. Kā iekaisuma cēloņi var būt ļoti dažādi, pierāda tas apstākļi, ka smadzeņu sastrutojumos atrodami visādi strutu dziļi, — visbiežāk strepto vai stafilokokki, dažreiz diplokokki u. t. t.

Smadzenēs izveidojās augoņi, kuri var būt gan mazi, gan lieli. Augoņu strutas ir zaļi-dzeltenas, vai nu bez smakas vai ar stipru, neļēdzīgu smaku; nereti tām piejauktas bojā gājušo nervu audu atliekas un sarkanie asinsķermenīši. Apkārt augoņiem redzama atmiekslēta smadzeņu viela un daudz graudainu šūniņu.

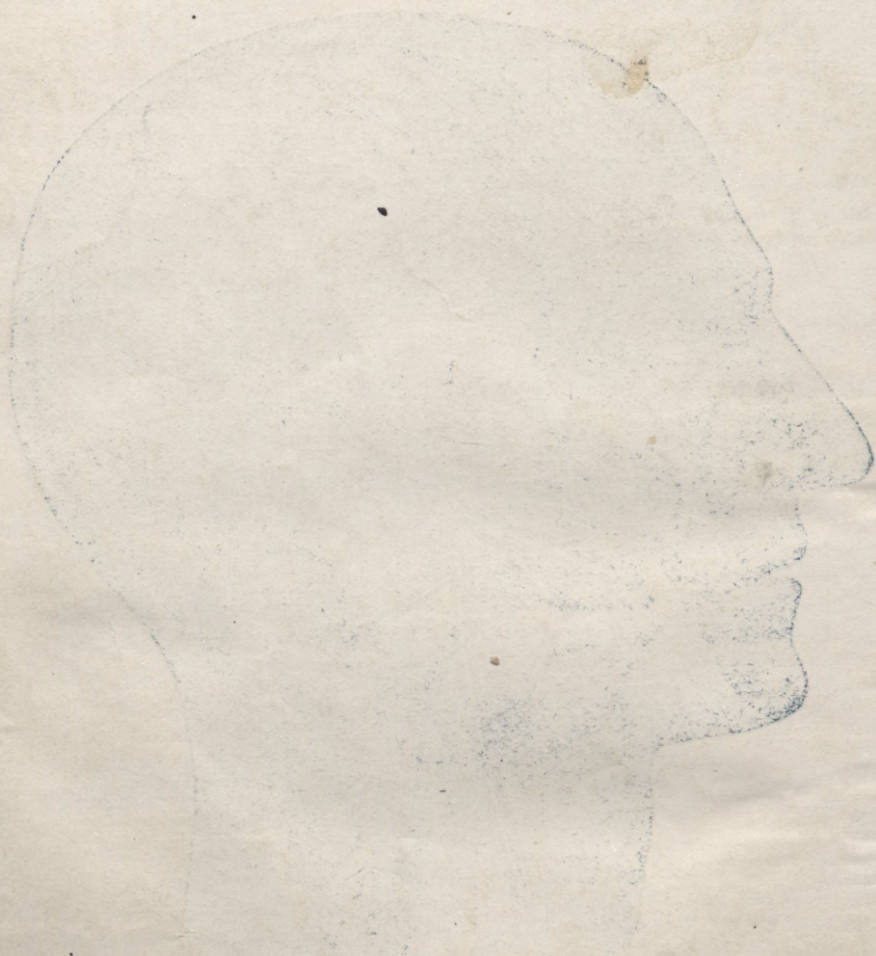
Dažreiz tādi augoņi ilgu laiku neizsauc nekādus traucējumus; dažreiz jūtamas galvas sāpes, reibonis, vispārīga nelaba sajūta, temperatūra u. tml. Ja augoņi aug ļoti ātri, t. i. izceļas akūti, vai ja smadzenes tiek ievainotas, tad slimības aina bieži vien nav izšķirama no akūtā smadzeņu apvalku iekaisuma. Slimnieki sāk murgot; uznāk galvas sāpes, vemšana, krampji, drudzis. Samana zūd, un pēc īsa laika (1—2 nedēļas) iestājas nāve. Ļoti reti tie gadījumi, kad slimība pāriet *chroniskā* formā. Chronisko iekaisuma formu raksturo ilgstošas, trulas galvas sāpes, reibonis, vemšana šād un tad pēc ēšanas, nevienāda, svārstīga temperatūra; galvas kauss dažreiz stipri jūtīgs. Slimnieks izskatās bāls, ēstgriba vāja, ķermenis noliesē, uznāk psihiskas pārmaiņas (grūt-sirdība, pārejošs apjukums u. tml.). Chroniskais iekaisums var vilkties mēnešiem un gadiem. Gala iznākums tomēr būs ļauns, ja vien netiks sniegta chirurgiska palīdzība.

2. Akūtais bērnu smadzeņu iekaisums. (Hemiplegia spastica infantilis) mēdz sākties ap 1.—4. dzīvības gadu. Bērns pēkšņi jūtās nevesels, tam uznāk karstumi, nelaba dūša, vemšana, bezsamaņa un bieži krampji. Šāds stāvoklis velkās 1—2 dienas, bet nereti arī 1—3 nedēļas. Tad akūtie simptomi pazūd, bērns ātri atlabst, bet ķermenī novērojams pāmirus. Izmeklēšana uzrāda sekošo: smadzeņu nervi minētā procesā piedalās ļoti maz; pāmirus pa lielākai daļai pārņēmis vienu roku un kāju (roku drusku stiprākā mērā); pamirošie locekļi palikuši atpakaļ augšanā; muskuļi drusku atrofiski, tomēr neuzrāda tendenci uz pārvēršanos; jūtelpība parasti ir diezgan normāla; tikai nāprietni izmeklējot var konstatēt, ka rokas jūtelpība mazliet cietusi (sevišķi tauste). Pie šādiem slimniekiem novērojamas kustības, kuņas atgādina Veita deju (sk. tālāk). Bērni vēlāk nereti saslimst ar

Sejas muskuļi un nervi

1) un 2) Ārējie acu muskuļi. 3) un 4) Deguna muskuļi. 5), 6) un 7) Lūpu un smakra muskuļi. 8) Pieausu dziedzeris līdz ar izvadkanālu. 9) Sejas muskuļu nervs un viņa sazarojumi.

krītam o kaiti. Ja pamirums pārņēmis labo pusi, tad novērojami arī valodas traucējumi. Garīgā ziņā daži bērni attīstās diezgan normāli, citi atkal uzrāda vājprātības pazīmes vai ir defektīvi morāliskā ziņā.

Jāatzīmē, ka līdzīga slimības aina dažreiz attīstās pēc masalām, šarlaka, plaušu karsoņa u. t. t.

3. Akūtais asiņojošais smadzeņu iekaisums pie pieaugušiem (Encephalitis haemorrhagica) pa daļai pievienojas influencai un citām akūtām slimībām, pa daļai uznāk arī patstāvīgi kā akūta, primāra kaite. Tādos gadījumos pēkšņi uznāk visgrūtākie smadzeņu slimības simptomi: galvas sāpes, bezsamaņa, pamirumi vienā pusē un liels karstums; ļoti drīz iestājas nāve. Sekcija uzrāda parasti smadzeņu vienā pusē asiņaini-struktūras iekaisuma perēkļus; smadzeņu viela dzeltenīga, atmīkšķēta, pat ūdeņaina, ar daudz maziem, kapilāriem asiņojumiem.

Jaunākā laikā ir novēroti arī daži izārstēšanās gadījumi.

4. Epidēmiskais smadzeņu iekaisums (Encephalitis lethargica) ir infekciju slimība, kuru parasti izpaužas divējādā veidā: 1) kā miega slimība, ar acu muskuļu pamirumu, un 2) krampjveidīgās kustībās ar stiprām sāpēm un murgjiem. Senāk šo slimību sauca par „galvas gripu”; tomēr ar gripu viņai nav nekā kopēja, izņemot influencei līdzīgo slimības sākumu; viņa gan bieži mēdz gripai pievienoties, bet var uznākt arī pilnīgi patstāvīgi. Ar viņu slimo cilvēki dažādā vecumā, tomēr vairāk vīrieši, nekā sievietes. Visbiežāk tā uznāk (epidēmiski) ziemas beigās un pavasara sākumā, — no janvāra līdz aprīlim. Par slimības izsaucēju — dīgli (vīrus), kā arī par viņa iekļūšanu smadzenēs mums nav nekas noteikts zināms. Nav zināms arī, vai šis bacills var uzturēties, resp. dzīvot ārpus ķermeņa un cik ilgi. Kā liekas, tad slimības izcelšanos veicina ievainojumi, pārpūlēšanās un alkoholisms.

Slimība iesākas ar drudzi, galvas sāpēm, reiboni un (dažreiz) vemšanu. Karstums var turēties pat nedēļām ilgi. Dažos gadījumos sāp krusti, iekaist rīkle, uznāk bronchīts, — pazīmes, kas liek domāt par gripu. Tomēr jau dažu dienu laikā attīstas noteikta smadzeņu slimības aina, izpaužoties vienā no minētām formām. Pie letargiskās formas slimnieks grimst arvien dziļākā miegā. Tomēr — ja to uzrunā, viņš atbild, var pat piecelties; arī ēstgriba nav traucēta; bet tikko slimnieku liek mierā, — viņš tūlīt gul, — vienalga, kādā stāvoklī tas arī nebūtu. Tikai dabisko vajadzību brīžos tas mēdz it kā pamosties, bet grūtākos gadījumos arī šīs vajadzības tas izdara zem sevis. Acu muskuļu nervi pamirst, vienas acs plakstiņš slid lejup, acis dreb; novērota arī vienas sejas puses pamiršana un valodas traucējumi. Letargijas stāvoklis var ieilgt nedēļām un mēnešiem un grūtākos gadījumos pāriet pilnīgā nesamaņā.

Pie otrās formas, kuru sauc par hiperkinētiski - iritātīvo, miegainības nav; arī acu muskuļu pamirums var neiestāties; toties slimnieks sāk savādi raustīties, un šī raustišanās un kustības atgādina sv. Vīta deju, jeb tā saukto choreju. Slimību raksturo galvas, krūšu, roku, kāju un neiralģiskas sāpes.

Retos gadījumos slimībai pievienojas delīrijs, apatija un neprātīgas iedomas.

Iekšējos organos novērots: paātrināts pulss, elpas organo bronhīts, rīkles krampji, palielināta liesa. Asinīs nav nekā raksturīga.

Slimība var novest pie ātras nāves, bet var arī ielgt, pārejot hroniskā formā un izbeigties ar lieliem fiziskiem un psihiskiem traucējumiem. Mirstības procents: 25—50%. Prognoze caurmērā nelabvēlīga.

Arstēšanas veidi:

Allopatija. 1. Strutojumu gadījumos vienīgais līdzeklis ir operācija, — un jo agrāk, jo labāk. Kur operācija nav iespējama, tur jāapmierinās ar ledus uzklājumiem, narkotiskiem līdzekļiem, broms kāliju, dažreiz arī ar asins noņemšanu un vispārējo diētiku.

2. Bērnu smadzeņu iekaisums ārstējams tāpat, kā muguras smadzeņu iekaisums. Pamirums vēlāk uzlabojams ar elektrību, masāžu un aukstu noberzēšanos. Pret kritamo kaiti jānodrošina broms un lumināls diezgan lielos devienos (var piejaukt arī chlorālu vai belladonnu).

3. Asiņojošais smadzeņu iekaisums ārstējams simptomātiski (ledus pūslis, vietēja asiņošanas noņemšana, antipirīns un taml., narkotiskas vielas; vēlāk elektrība, peldes u. t. t.).

4. Epidēmiskā iekaisuma ārstēšanai jaunākā laikā pielieto serumu, kuŗu (20 kubikcent.) iešļircina muskuļos vai mugurkaulāja kanālā. Slimību iespaido arī Natr. jodat. (6—10 gr.); un ūrotropīna intravenozi iešļircinājumi. Cik novērots, tad labi līdz arī smadzeņu šķidrums nolaišana. Elpas traucējumu gadījumos (pie pamirumiem) ieteicams lobelīns (1 mgr. zem ādas) un elpināšana, bet pie sirdsvājuma — sirds līdzekļi (strofantīns, kofeīns, kampars).

Homeopātija. Strutojuma gadījumā lieto Mercur. 3 tr. — 6 dil., arī Plumbum 6 un Jodium 3., var mēģināt Baryta carb. 3—6 un Plumbum. (Asiņošana — sk. smadzeņu plēves iekaisums). Letargisko slimības veidu var mēģināt apkarot ar Cannabis indica 3 dil.; pret krampjiem — sk. „Choreja” un „krampji”.

Dabas dziedniecība. Sk. „Galvas smadzeņu asiņojums” un „Smadzeņu plēves iekaisums.”

Galvas smadzeņu audzēji

(Tumor cerebri)

Par smadzeņu audzēju izcelšanos maz kas zināms. Valda arī ieskaits, ka īstais audzēju cēlonis meklējams smadzeņu audu nepareizē attīstībā. Jāatzīmē, ka dažreiz audzēji attīstās kādu laiku pēc galvas ievainošanas vai satricinājuma; tas sevišķi sakāms par smadzeņu apvalku un kaulu plēves sarkomu; kā liekas, tad bieži vien šādu sarkomu cēlonis ir ievainojums.

Ar smadzeņu audzējiem cilvēki mēdz slimot jaunībā un vidējos gados. Bērni ļoti bieži sīrgst ar tuberkuloziem satūkumiem.

No atsevišķiem audzēju veidiem atzīmējami: glioms, sarkoma, sifiloma (gumma), tuberkulozie audzēji, karcinoma un smadzeņu cistas (pūšļi).

Ļoti grūti uzstādīt pareizu diagnozi. Pirmais un nekad neiztrūkstošais simptoms ir galvas sāpes, kuņas gan pieaug, gan atkal norimst; sāpes sevišķi jūtamas audzēja vietā. Pacienta seja dažreiz bez izteiksmes. Valoda top lēna, slimniekam ilgi jādomā, pirms tas atjēdz, ko īsti grib teikt. Atmiņa zūd, sevišķi aizmirstas visjaunākie notikumi. Slimnieks vienaldzīgs pret savu apkārtni, un pret visu, kas tam agrāk likās būt interesants, — ir pastāvīgi miegains, nevērīgs, paviršs attiecībā uz tīrību. Var uznākt dziļš, nepārtraucams miegs, grūtsirdība, hallūcinātorisks apjukums, uzbudinājums un taml. Audzēju spiedienu var izsaukt ģīboņa un triekas lēkmes. No pārējiem simptomiem jāatzīmē reibonis, lēns pulss un vemšana. Var uznākt arī epileptiski krampji. Kā visraksturīgākais simptoms, sevišķi jāatzīmē tā sauktā sastrēguma papila aci, kuņu atrod, izmeklējot aci ar acs spoguļi. Šī papila var, pie gadījuma, izsaukt redzes traucējumus, pat aklumu. Ļoti bieži rodas locekļu trieka. Dažreiz slimnieks jau diezgan agri nolisē un zaudē spēkus.

Slimības norise ļoti dažāda. Nāve var iestāties vai nu pavisam negaidot, pēkšņi, vai arī tikai pēc tam, kad slimnieks kļuvis galīgi kropls.

Uz izārstēšanu var cerēt tikai tad, ja audzējs ir sifilitiskas dabas.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Tā kā ļoti grūti noteikt audzēja dabu, tad vislabākais, ko var darīt, ir: pielietot antiluētisko terapiju, t. i. ārstēt audzēju tā, it kā tas būtu sifilitiskas dabas, jo nav izslēgta sifilisa varbūtība. Mēdz ieteikt arī ilgāku arsena lietošanu. Var pamēģināt apstarošanu ar Rentgena stariem, lai gan šoreiz uz viņiem nedrīkst likt pārāk lielas cerības. Pēdējos gados izdevies vienu, otru audzēju izņemt operatīvā ceļā.

Homeopātija. Pret karcinomu (vēzi) kā galvenie līdzekļi mināmi: Silicea 3, Phosphor 6, Thuja 3., Arsen. 3. Pret sifilitiskiem audzējiem sk. „Veneriskās slimības.“ Dr. Jūzs pret audzējiem ieteic Kali jodat. D 3 lielākos devienos, pārmaiņus ar Mercur. corros. 3, vemšanas gadījumos Apormorphin. 2, pret spiedienu smadzenēs Glonoin 3 un pret sāpēm Cannabis indica.

Progresīvā paralīze (lēnais pamīrums)

(Dementia paralytica).

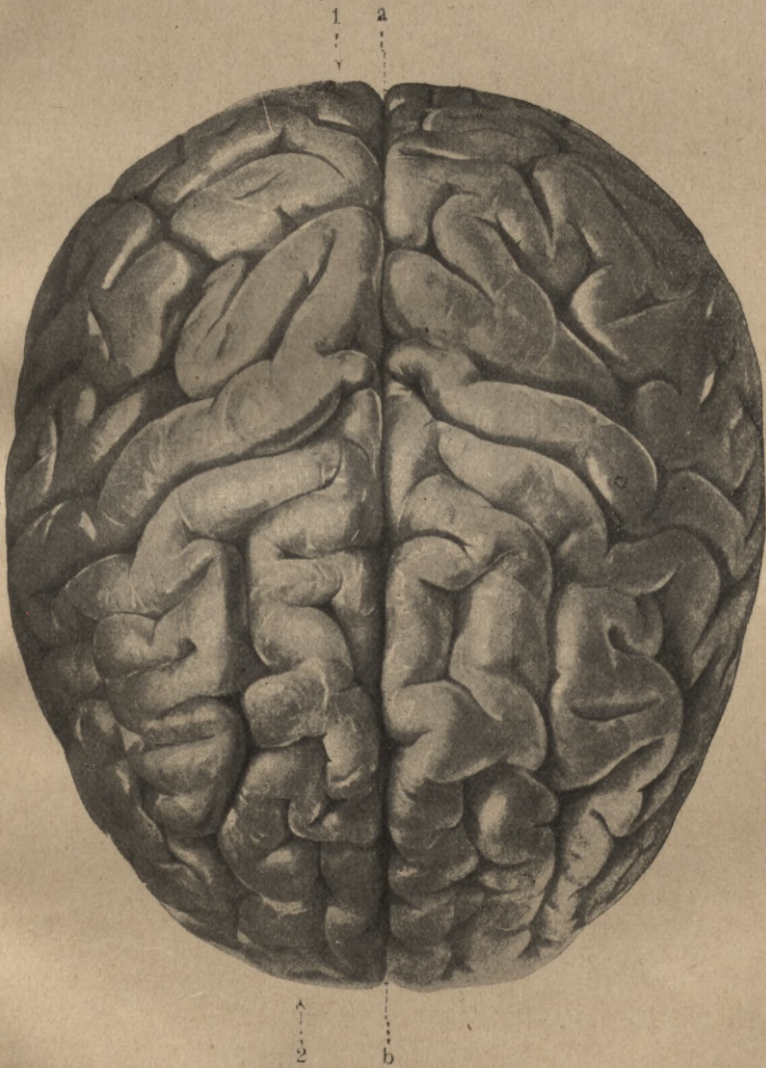
Progresīvā paralīze pārņem dažādas centrālās nervu sistēmas vietas (kā galvas, tā muguras smadzenēs) vai nu vienā un tajā pašā laikā, vai pakāpeniski vienu pēc otras. Visbiežāk tā sākas lielās smadzenēs, kurām sakars ar psihiskiem un psihomotoriskiem procesiem. Tāpēc pa lielākai daļai psihiski un motoriski simptomi ir tie, kas ievada slimības ainu.

Progresīvā paralīze ir bieži sastopama. Pa lielākai daļai, slimība mēdz sākties starp 30. un 50. dzīvības gadu; pie vēl vecākiem ļaudīm tā sastopama daudz retāk, un pavisam reti pie jaunatnes zem 20 g. Vīrieši ar šo slimību sirgst biežāk, nekā sievietes.

Ja vaicāsim, kas ir paralīzes iemesls, tad noteikti jāsaka, ka galvenais cēlonis ir inficēšanās ar sifilīsu; šī inficēšanās var būt notikusi ļoti sen. Vismaz pie 75% paralītīķu Vassermana reakcija uzrāda pozitīvu rezultātu. Vēl varētu minēt citus cēloņus, kā garīgu pārpūlēšanos, uztraukumus, galvas ievainojumus, saules dūrienu, Arī iedzimtība spēlē savu lomu pie paralīzes attīstīšanās.

Paralīze mēdz parasti iesākties tik lēni un nemanāmi, ka īsto sākumu nemaz nav iespējams noteikt. Tikai vēlāk, kad slimība jau attīstījies, slimnieka piederīgiem un ārstam top skaidrs, ka viena, otra slimniekam piemitošā „īpatnība“ jāieskaita pirmo, visagrāko simptomu rindā. Šie pirmie simptomi ir tīri psihiskas dabas. Viss slimnieka garīgais „es“ it kā pārvēršas, pie kam skaidri izpaužas zināms vājums, pamazinātas garīgās spējas. Parastais garīgais darbs slimniekam vairs neveicas tik labi, atmiņa neklausa, slimnieks top aizmārsīgs un nevērīgs gluži neiespējamā kārtā. Bieži vien tas aizmirst mazgāties, apģērbties un taml. un pārkāpj vispār pieņemtos pieklājības likumus. Tāds paralītīķis var būt bezgala rupjš pret saviem piederīgiem, piem., pret savu sievu, kurā tas apvainojošā kārtā atstumj pie malas un piegriež pārspīlētu uzmanību kādai citai (dažreiz sava vislabākā drauga sievai).

Pirmā slimības periodā slimniekam vēl piemīt subjektīva slimības sajūta; viņš pats jūt, ka garīgās spējas (sevīši atmiņa) pamazām zūd; šī apziņa izsauc slimniekā stipras bailes. Arī galvā ir savāda, spiedoša sajūta, uznāk reibonis, sāpes u. taml. Arī miegs, ēstgriba un gremošana nav vairs normāla. Ja kāds slimnieks iet pie ārsta, tad, diemžēl, pārāk bieži gadās, ka ārsts to uzskata kā neirastēniķi, un kā tādu arī ārstē. Protams, ārsts nepārziņ slimnieka savādās īpatnības, jo nevar novērot slimnieku viņa mājas dzīvē, ikdienas darbā un taml. Tomēr ieteicams šādus „neirastēniķus“ pārbaudīt, dodot tiem rēķināt; ja tie taisa ļoti rupjas kļūdas vienkāršā reizināšanā, aizmirstot pieskaitīt galvā paturamos skaitļus, tad stāvoklis jau puslīdz nojaušams. Bet no vislielākā svara ir zināmi, jau diezgan agrī uznākoši motoriski simptomi, par visām lietām traucējumi valodā un rakstīšanā. Slimnieks nevar izrunāt vārdus pareizi. Ja ārsts liks viņam izteikt tādus vārdus, kā „artilērija“, „elektricitāte“, tad no artilērijas iznāks kaut kas līdzīgs artralērijai,

Lielo smadzeņu virspuse

(No augšas)

- 1) Pieres puse. 2) Pakauša puse. a—b) Smadzeņu rieva.

„elektricitāte“ būs pārveidota „ektricitātā“ u. t. t. Vēlākā slimības stadijā slimnieka valoda kļūst gluži nesaprotama, pie tam novērojama bieža viena un tā paša vārda atkārtošana, vārdu samainīšana u. taml. Šādos gadījumos slimnieks nespēj arī izlasīt pareizi kaut vienu teikumu. Runājot ārkārtīgi kustas sejas muskuļi. Balss zaudē savu izteiksmīgumu, top vāja un skarba. Vēl raksturīgāka ir rokraksta maiņa un rakstīšanas traucējumi. Vispirms rokraksts top nedrošs, nevienāds un drebošs. Tak tiek izlaisti daži burti, aizmirsti punkti uz i un pieturas zīmes, netiek ievērotas līnijas. Beidzot raksts var kļūt pavisam nesalasāms.

Vēl jāatzīmē daži fiziski traucējumi. Acu redzokļi bieži vien ir nevienādi, stūraini, dažreiz reflektoriski stīvi. Uznāk arī pārejoši acu muskuļu pamirumi. No sensiblo nervu traucējumiem jāmin: neiraļģija, migrēna un redzes nerva atrofija.

Paralizes „klasiskā“ forma sākas ar nospiešu gara stāvokli, kurš vēlāk pāriet tā sauktā „maniākālā eksaltācijā“. Šī ir tā stadija, kad slimnieks top rosīgs, kaļ nākotnes plānus, labprāt ceļo, ceļ ēkas, pērk, spekulē, bet „ar tik mazām lietām, kā līdz šim“, vairs nenodarbojas; viņam lielāki plāni; viņš pat nebīstas no zādzības, lai šo to piesavinātos. Agrāk taupīgais, prātīgais cilvēks tagad pēkšņi izdod naudu pilnām saujām par nevērtīgām lietām, dzīvo ļoti „sabiedriski“, pat „uzdzīvo“, — ar vārdu sakot, dara tādas lietas, kurās no šī „godīgā cilvēka“ nemaz nebūtu sagaidāmas. Šādi slimnieki bieži vien krīt rafinētām sievietēm par upuri; dažam labam no viņiem ir šaubīgas „līgavas“.

Lielo nākotnes plānu kalšana bieži vien iet tik tālu, ka izvērsas lieluma manijā. Pirmās pazīmes izpaužas slimnieka apgalvojumā, ka viņam ejot daudz labāk, viņš jūtoties ļoti vesels, ļoti spēcīgs u. t. t. Vēlāk slimniekam sāk likties, ka viņš ļoti bagāts, ka tam pieder pilis, miljoni, veselas valstis, — ka tas ir valdnieks, Napoleons, Kristus, Dievs u. t. t. Bet tas pats slimnieks, kurš veselas auditorijas priekšā apgalvo, ka viņš esot miljonārs un liek sevi studentiem godāt ar vārdu „majestāte“, — notira ārstam zābakus, lai iegūtu dažus santimus cigāra pirkšanai.

Bet ne jau visi slimnieki sirgst ar lieluma māniju. Pie citiem tā sauktās maldu idejas izpaužas citādā formā. Tie pastāvīgi mēdz būt grūtsirdīgi; viņiem liekas, ka tie nekā nevar ēst, ka tie saindēti, ka tiem nav galvas vai roku, ka tie pavisam mazi. Dažreiz uznāk akūtas, spējas baiļu lēkmes vai uzbudinājums: slimnieks trako, klieudz, grib izpostīt visu, ko vien var satvert. Un beidzot — ir arī tādi slimnieki, kas pamazām top pavisam truli, bez jūtām un bez intereses; viņu dzīve beidzot nav nekas vairāk, kā barošāns; šie slimnieki dažreiz ēd ārkārtīgi daudz un visu bez izvēles, — pat smiltis un salmus, ja vien tos dod; savas vāja dzības tie bez kautrēšanās izdara zem sevis; dažreiz, kad pie tiem ierodas viesi, slimniekos pamostas strauja dzimuma tieksme.

Kamēr slimnieka garīgā dzīve iet pretim sabrukumam, arī ķermenī rotiek pārmaiņas. Kāju un roku kustības dažreiz traucētas, jūtēlība mazinās, pūslis strādā nekārtīgi, acu redzokļi šad tad stīvi; var iestāties arī pamirumi (vispirms kājās, tad rokās). Citreiz pamirums skar rīkles, acu un žokļu muskuļus. Kā raksturīgs simptoms jāatzīmē paralitiskās lēkmes: uz-

nāk reibonis, bezsamaņa, pārejošs vājums locekļos, un valodas traucējumi; seja un paralizētie locekļi mēdz raustīties. Lēkmes var vilkties dažas minūtes un vairāk (pusstundu) un dažos laikmetos uznāk 30—40 reizes dienā; tādās reizēs slimnieks guļ bez samaņas, — un kad tas atjēdzas, tad parasti lēkmes atstājušas iespaidu vai nu uz kādu locekli, vai uz slimnieka prātu.

Slimība var vilkties gan dažus mēnešus (ātrā forma), gan 2—3 un vēl vairāk gadus. Visātrāk mirst tie slimnieki, kuņģi mocas ar nemieru un bezmie dzību, neēd, noliesē un zaudē visus spēkus. Izredzes uz izveseļošanu ļoti vājas. No visa lielā slimnieku skaita ir zināmi tikai daži izārstēšanās gadījumi, — un arī tad slimnieki nav pilnīgi atguvuši savu veselību.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vienīgais ārstēšanas veids — purva drudža (malarijas) iepotēšana, pie kam ļauj slimniekam pārciest, skatoties pēc vispārējā stāvokļa, 8—10 drudža lēkmes. Tad drudzi pārtrauc, dodot chinīnu vai chinīn - uretānu. Pēc pārciestā purva drudža dod salvarsana, dzīvsudraba un bismutu iešļircinājumus. Ar šādu ārstēšanu dažreiz panāk ļoti labus rezultātus, citādi, kā jau bija teikts, seko pilnīgs miesīgs un garīgs sabrukums un nāve.

Homeopātija. Uzbudinājuma stāvoklī, — arī, kad pastiprināta dzimuma tieksme: Aurum mur. 3 un Belladonna. Pie bezmie dzības, nemiera, uztraukuma: Acid. mur. 3. Nospiests gara stāvoklis: Veratrum 3 un Lachesis 6. Galvas sāpes, trakums: Helleborus 3. Atmiņas zaudēšana: Gelsemin. 3. Drausmīgi murgi, reibonis, bezspēks: Zincum 6. Vēl jāatzīmē Nitri acid. 3, Hepar sulf. 6, Cannabis 3, Phosphor 6, Kali phosphor. 3, Opium 3. Dažreiz noder kombinācija: Mezereum D 3., Mercur. bijod. 3 tr., Pulsatilla 3, — ieņemt pārmaiņus.

Dabas dziedniecība. Sk. „Smadzeņu atmiēškēšanās.“

Chroniskā ūdensgalva

(Hydrocephalus. Meningitis serosa ventriculorum)

Dažreiz bērnam galva palielināta jau pie dzimšanas un var ļoti apgrūtināt dzemdēšanu. Bet pa lielākai daļai bērni sākumā mēdz izskatīties gandrīz normāli, tikai vēlāk galva sāk augt neparasti ātri, un īsā laikā top atbaidoši liela. (Te jāaizrāda, ka jaunpiedzimušu bērnu galvas apmērs ir, apm., 30—40 cm., gadu veciem bērniem — apm., 45 cm. un līdz pubertātes laikmetam pieaug vēl par 5 cm., tā kā 14—15 g. vecumā galvas apmērs sasniedzis, apm., 50 cm.). Ūdensgalvas apmērs katru 2—3 nedēļu laikā paplašinās par 1—2 cm. Galvas ādai zilgani spīd cauri paplašinātās vēnas. Seja ir maza, kā bijusi; acis parasti vērsas lejup. Pie šādiem bērniem garīgā attīstība neiet uz priekšu. Bērni gandrīz nemaz neiemācas runāt, nerotaļājas, nespēj ne uz ko koncentrēt savu uz-

manību, ir netīrīgi, nevērīgi. (Tomēr — dažreiz tādi bērni ļoti labi spēj atšķirt apkārtējās personas un priekšmetus). Locekļu kustība traucēta. Bērni nespēj iemācīties stāvēt un iet. Jūtēlība tomēr attīstīta normāli, vismaz slimnieks ļoti dzīvi reaģē uz sāpēm. Sastrēguma papila un optiskā nerva atrofija nav retas parādības. Bieži vien iestājas krampjveidīga raustišanās, balss spraugas krampji u. taml. Ķermeņa attīstība caurmērā vāja, lai gan mēdz būt arī izņēmumi.

Šādi bērni parasti nemēdz pārdzīvot 5-to dzīvības gadu. Nāvi izsauc pieaugoša atrofija, dažreiz arī krampji. Ir tomēr iespējama arī slimības apstāšanās, un slimnieks var dzīvot tālāk, bez kādām veselības pārmaiņām. Dažreiz organisms palīdz pats sev, izraidojot kādā nebūt veidā uz āru smadzenēs uzkrājušos ūdeni; ūdens mēdz pilēt pa degunu.

Jaunākos laikos ūdensgalva novērota arī pie pieaugušiem. Simptomi šādos gadījumos atgādina strutojošo meningītu; starpība tikai tā, ka slimības norise nav tik akūta, un gala iznākums mēdz būt labvēlīgs. Dažreiz simptomi norāda arī it kā uz smadzeņu audzējiem. Pie bērniem ūdensgalvu viegli pazīt, bet pie pieaugušiem ne, jo ir bieži gadījumi, kur galvas kauss nemaz nav palielināts.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Līdz šim bērnu ūdensgalvu nav izdevies ārstēt. Var izmēģināt galvas kausa ieberzēšanu ar Unguentum cinereum vai joda tinktūru, iekšķīgi dot joda kāliju. Bieži vien izmēģināta arī smadzeņu šķidruma nolaišana, bet arī tā nav uzrādījusi nekādas sevišķas sekmes. Pie pieaugušiem galvenais līdzeklis ir smadzeņu šķidruma nolaišana, glukozes un kaļķu preparātu intravenozi iešļircinājumi.

Homeopātija. Dr. Jūzs ieteic: vispirms Pulsatilla 3, kuŗa nav jālieto pārāk ilgi, pēc tam jāpāriet uz Belladonna D 1. (vemšanas gadījumos), kuŗu lieto pārmaiņus ar Aconit. 3. Ja simptomi neatslābst, tad var dot Sulfur 3, vai pāriet tieši uz Bryonia 3. Ja smadzenēs daudz šķidruma, tad noder Helleborus 3 un Digitalis 3. Dr. Staufers ieteic: Apis 3, Calcar. 6, Sulfur 3 un Helleborus 3.

Dabas dziedniecība. Plātenis ieteic saules un gaisa peldes, ar sekojošām vidukļa peldēm 27—30° C., tvaikpeldes gultā, ķermeņa masāžu, novadošu kakla masāžu, indiferentas pilnpeldes, 27° C. apmazgāšanos. Jāpieturas pie sausas barības, pilnīgi jāatsakas no gaļas.

Tricošā trieka

(Paralysis agitans)

Pie vecākiem cilvēkiem, visvairāk starp 45. un 65. gadu, šī kaitē mēdz uzņākt pēc apsaldēšanās, pēkšņiem uztraukumiem u. t. t. Viņas īstais iemesls vēl nav zināms. Viņa iesākas ļoti lēni, slepeni, tā kā slimnieks to nemaz nemana. Dažreiz uznāk reimati-

skas vai neiralģiskas sāpes, locekļi (sevišķi rokas) tirpst, — liekas, it kā pa miesu skraidītu skudras; jūtams arī aukstums, drebuļi u. taml. Slimnieks mēdz justies vārgs. Tad — pēc kāda uzbudinājuma, miesīgas vai garīgas pārpūlēšanās, kritiena u. taml., roka (un drīz arī rokas stilbs) sāk drebēt. Drebēšana var pastāvēt rokā gadiem ilgi, un tikai tad pāriet uz galvu, sejas muskuļiem un ķermeni. Drebēšana notiek nepārtraukti. Dažrei tā uz īsu laiciņu var arī apstāties, bet tad atkal atjaunojas. Jo mierīgāk slimnieks izturas, jo mazāk jūtama drebēšana. Katrs uzbudinājums to pavairo. Kad slimnieks sāk runāt, drebēšana strauji pieaug. Ja gribam slimnieka locekļus pakustināt, tad jūtam vienmērīgu pretestību, kuŗa nav atkarīga no slimnieka. Arī asinsriņķošana top nekārtīga, locekļi bieži vien pieņem zili - sārta krāsu; slimnieks saliecas uz priekšu. Nepatīkamā kārtā pavairojas arī siekalu daudzums, siekalas tek pa muti ārā. Prāta darbība nav traucēta, tikai slimnieks nemīl neko darīt, ne runāt, jo katra kustība saistīta ar pūlēm. Beidzot drebēšana top tik stipra, ka raustas viss ķermenis.

Slimības norise ārkārtīgi lēna, pakāpeniska, un var vilkties gadu desmitiem. Beidzot slimnieks top pavisam nekustīgs. Barošana traucēta. Zarnas un pūslis pamirst. Slimnieks izguļ miesā cūlas. Slimība izbeidzas ar vispārēju sabrukumu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Izredzes vājas, jo terapijai līdz šim nav izdevies atrast līdzekli, kuŗš spētu kautcik jūtamī samazināt nepārtraukto drebēšanu. Var izmēģināt remdenas peldes, vēsu noberzēšanos, muskuļu masāžu, uzmanīgu galvanizāciju, elektriskas peldes. No iekšējiem līdzekļiem mēdz pielietot skopolamīnu (agrāk saukts hīocīns), arī zemādas iešļircinājumu veidā. Var mēģināt arī arsenu, ergotīnu, bromu, fizostigmīnu u. c. Daži slavē Duboisinum sulfur. (zemādas vai kapseļu veidā á 1/2 mgr., 3—6 reizes dienā). Jau nākā laikā dod iekšķīgi arī epitēliālos ķermenīšus (viņus mēdz arī iedēstīt zem ādas).

Homeopātija. Dzērājiem noder Nux vom. 3. vai Ipecacuanha 3. biežos devienos. Pret drebēšanu, pēc dzīvsudraba lietošanas, der: Stramonium 3., Nitri acid. 3., Hepar. sulph. calc. 3., China 3.; Ferrum carb. 2, Zīncum phosph. 3. Pie nervozas drebēšanas pēc grūtām slimībām vai nekārtīgas dzimumdzīves: Arsenic. alb. 4., Chinin. sulf. 2, Phosphori acid. 3., Thuja 3., Hyoscyamus 3., Mercur. solub. 3—6. Viegla barība (piens, augļi, saknes). Daži ieteic vēl Plumbum iod. 4, Baryta carb. 3, Lycopodium 3, Causticum 3.

Dabaš dziedniecība. Bilcs ieteic: muguras gurnu un pilnus uzlējumus, vingrošanu, masāžu, siltas pilnpeldes. Plātena priekšraksti: 33—35° C. pilnpeldes (1—2 reizes dienā) pa 10—15 minūtes, nedēļā, 1—2 tvaikpeldes gultā, katru dienu masāža un vingrošana. Viegla barība. Gaisa peldes. Naktīs uzklāji uz mugurkaula 22—25° C.

Choreja (Vita deja)

(Chorea st. Viti)

Ši slimība visbiežāk piemeklē bērnus starp 5. un 15. gadu. Lielu lomu te spēlē vispārējā dispozīcija uz nervu slimībām. Chorejas cēloņi nav pilnīgi noskaidroti. Novērots arī, ka veseli bērni, saejoties ar slimiem, drīz vien sāk atdarināt slimnieku kustības; šo „imitatorisko choreju“ gan nevar pielīdzināt īstai, — drīzāk te darīšana ar histēriju. Novērots, ka bērni bā pārciestam akūtam locekļu reimatismam bieži vien seko choreja; šai slimībai sakars arī ar sirds vārstuļu kaitēm. Ciešā, neapšaubāmā sakarība starp choreju, locekļu reimātismu un sirds vārstuļu kaiti norāda it kā uz infekcijas pamata cēlušos intoksikāciju (saīndēšanos), vai arī smadzeņu iekaisumu. Choreja novērota arī pie jaunām sievietēm grūtniecības stāvoklī (sevišķi 3.—5. grūtniecības mēnesī).

Choreja iesākas pamazām, bez sevišķa ievada. Slimais bērns sabojā rotaļu lietas, ļauj tām krist, nevar mierīgi nosēdēt; muskuļos manāma it kā raustišanās, nevilšanās, negribētas kustības, kuņas slimnieks nespēj apspiest. Rokas un kājas tiek nevajadzīgā kārtā cilātas un vicinātas pa gaisu. Laiku pa laikam slimnieks savēlki pieri un muti. Sākumā tam vēl izdodas savas kustības kautcik apvaldīt, bet vēlāk šī spēja zūd. Bērns mētajās gultā no vieniem sāniem uz otriem, kustina rokas un kājas. Miegš traucēts, tāpat arī ēdināšana. Īsā laikā slimnieks novārgst ievērojamā mērā. Ja slimais jūt, ka viņu novēro, tad kustības vēl pastiprinās, — tāpat arī pie katra uzbudinājuma. Miegā kustības rimst.

Chorejas norise var būt ļoti dažāda. Caurmērā tā ilgst pāris mēnešu, bet ir arī gadījumi, kur tā ievēlka garumā un pastāv vairāk kā gadu. Vienmēr iespējama viņas atkārtošāns. Izredzes labvēlīgas, bet ir arī nāves gadījumi. Ir gadījies redzēt 14—17 gadus vecas meitenes, kuņas choreja 2—3 nedēļu laikā noveda pie nāves.

Chorejā bieži pārņem tikai vienu ķermeņa pusi — un var būt saistīta ar viegliem garīgiem traucējumiem. Vispāri chorejas veidīgas kustības parādās arī pie dažām citām smadzeņu slimībām.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Arī vieglākos chorejas gadījumos bērni jāpatura no skolas mājā, lai tie būtu pasargāti no uztraukumiem, izsmiekla, ķircināšanas u. t. t. Ja slimība nav visai jūtama, tad var pilnīgi atļaut bērnam staigāt apkārt, kustēties brīvā gaisā u. t. t. Grūtākos gadījumos tas jāpatura gultā. No zālēm pirmā vieta tiek dota arsenam; tad jāmin antipirins, salicīla nātrijs, bromā nātrijs vai bromā kālijs. Ar narkotisku vielu lietošanu jābūt uzmanīgam! Grūtos gadījumos taisa morfija vai skopolamīna zemādas iēšļircinājumus. Ļoti labu iespaīdu atstāj ūdens dziedniecība. (Sk. dabas dziedn.). Beīdzamā laikā lieto virvavolu.

Homeopatija. Ja slimība uznāk pēc lielām bailēm, uzbudinājumiem u. tml., tad ieteicams Ignatia, bet ja šīs līdzeklis vēl būtu par vāju, tad Causticum. Sakarā ar chorejas uznākšanu pēc lo-

cekļu reimātisma, var lietot Spigelia un Actea racemosa. Mazasi-
nibas gadījumos dod Ferrum red., bet ja pastāv aizdomas par tu-
berkulozi, tad Jodium. Ļoti daudz palīdzējis Agaricum un Cup-
rum pie parastās chorejas. Slimības grūto formu var mēģināt ap-
karot ar Zincum un Arsen., kuņģiem — gadījumos, kur novērojams
asins spiediens galvā, — var pievienot Veratrum.

Dabas dziedniecība. Bilca priekšraksts: katru dienu vispārējs
ķermeņa ietinums (ja jāietin mazi bērni, kuņģi nekādā ziņā negrib
ļaut ietīt rokas, tad pielietojams tikai ietinums līdz padusēm), bet
pie kājām jāptiek tvaika pudele. Dažreiz minētā ietinuma vietā
labāk ietīt atsevišķi rokas, kājas, vidukli, — gadījumos, ja slim-
nieks strauji kustina minētos locekļus un ķermeņa daļas. Pēc ieti-
numa noņemšanas jāizdara vispārēja 22° C. noberzēšanās vai jā-
ņem 30' C. pelde. Naktīs — vēdera uzklāji, no rītiem vispārēja
noberzēšanās 22° C.; nekairinoša barība. Svaigs gaiss, saule, gais-
ma. Pret aizcietējumu — klistieri; jāiztira parazīti.

legareno smadzeņu trieka

(Paralysis glosso-labio-laryngea)

Šī slimība parasti piemeklē cilvēkus viņu mūža otrā pusē,
starp 40.—60. gadu, un visvairāk tādus, kas pēc izskata pilnīgi ve-
seli, labas konstitūcijas, ar stipriem muskuļiem. Viņai bieži sakars
ar sifilisu, grūtām akūtām slimībām, kā tifu, dzemdību drudzi u. c.
vai stipriem uztraukumiem.

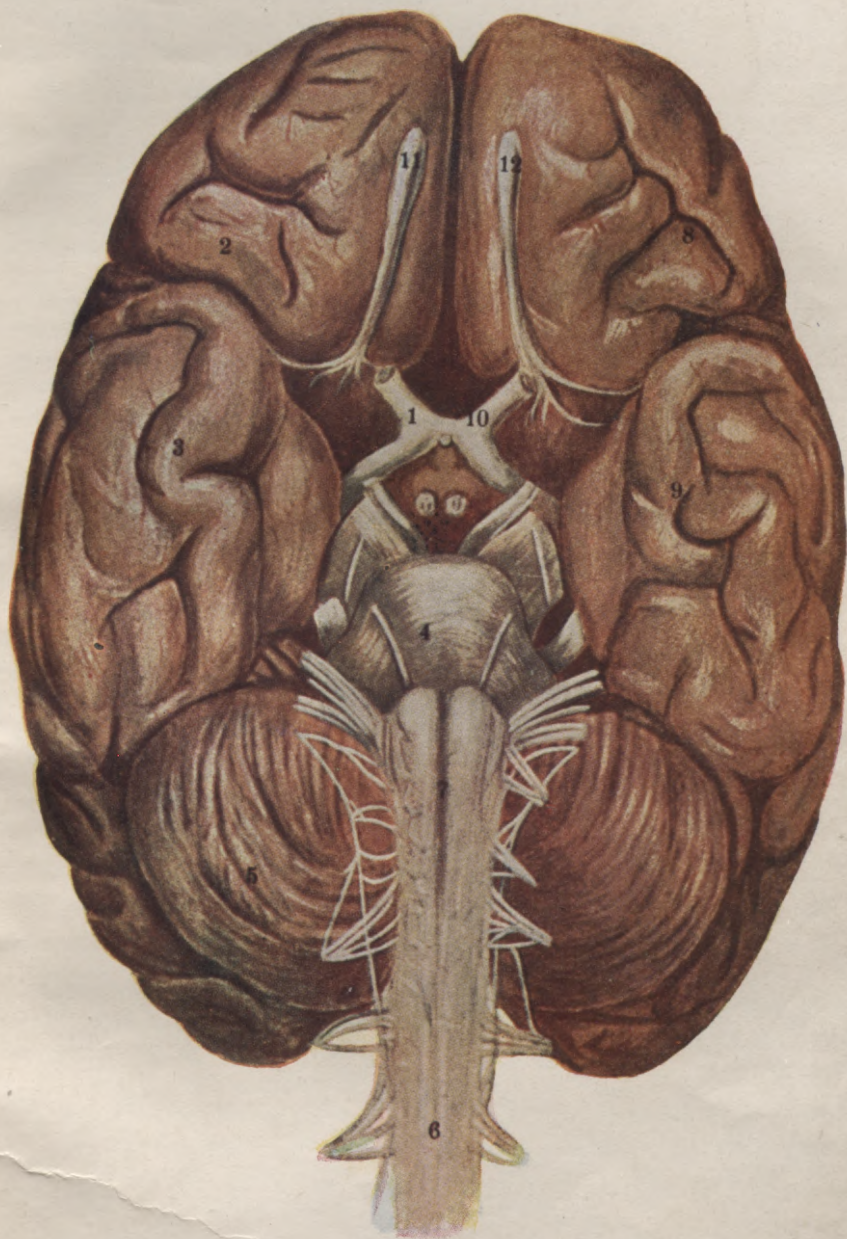
Pirmā slimības pazīme ir mēles pāmirus, kuņģis sāku-
mā izpaužas valodas un ēšanas, resp. rīšanas traucējumu veidā.
Slimnieks vairs nespēj izrunāt dažus līdzskaņus, piespiest mēli pie
zobiem vai ar mēles galu aizsniegt cietās aukslējas. Valodai de-
guna pieskaņa. Dažreiz iestājas arī lūpu pāmirus, un
nu vairs nav iespējams izrunāt arī patskaņus.

Pamazām pāmirus pārņem gāmura (balss rikles) mus-
kuļus. Slimniekam runājot iestājas nogurums, balss top vāja,
pat bez skaņas. Pamirst abas balss saites. Gļotāda sa-
sarkst, gāmura ieejā sakrājas gļotas; tā kā uzgāmuris vairs labi
neslēdz gāmuru, tad barība un dzēriens viegli iekļūst balss rīklē.
Uznāk elpas trūkums, kuņģis piemeklē slimnieku arvien bie-
žāk un biežāk un var novest līdz nosmakšanai.

Slimības norise ļoti lēna — chroniska, — un no viņas sāku-
ma (t. i. pirmo simptomu parādīšanās) līdz beigām var paiet 1—3,
pat 7 gadi. Izredzes ļoti vājas, un slimnieki iet bojā. 10. smadze-
ņu nerva (Nervus vagus) pāmirus vai plaušu saslimšanas dēļ,
tāpēc, ka rijot tajās nokļūst barība. (Šis nervs pārvalda elpas orga-
nus).

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Mums jāmēģina aizkavēt slimības gaitu; šim no-
lūkam var pielietot elektrību — galvanizāciju un ūdens terapiju.
No iekšīgiem līdzekļiem jāmin: arsens, strichnīns, ergotīns, jod-

Smadzenes, no apakšas skatoties

- 1) Redzes nervs. 2) un 3) Lielās smadzenes. 4) Varolija tilts. 5) Mazās smadzenes. 6) Muguras smadzenes. 7) Iegarenās smadzenes. 8) un 9) Lielās smadzenes. 10) Redzes nervs. 11) un 12) Ožas nervs.

nātrijs u. tml. Pret stipru siekalošanos var noderēt atropīns (kapsēles ā 0,0005, 3—4 reizes dienā).

Vislielākās rūpes dara slimnieka ēdināšana. Ieteicams jau pie laika ēdināšanu iesākt ar zonda palīdzību.

Homeopātija. Lieto Anacardium, Crotalus horr. Vēl jāatzīmē Causticum, Phosphor, Phytolacca. Pret mēles pamīrumu dažādi ieteic Cocculus, Belladonna, Arnica, Lachesis, Cuprum, Plumbum, Argent. nitr.

Dabas dziedniecība. Bilcs ieteic: 1) naktīs atdzīvinošu vēdera uzklāju ar tādiem pašiem kāju un kāju stilbu ietinumiem; no rītiem — kājas stipri jānoberzē; 2) vieglu visa ķermeņa un kakla masāžu, arī tvaikpeldi gultā un tūlīt pēc pamošanās vispārēju noberzēšanos; 3) nekairinošu barību; 4) kāju peldi ar sekojošu vēsu noberzēšanos; 5) klistierus.

Smadzeņu izkaisītā skleroze

(Sclerosis disseminata multiplex).

Šī slimība var sākties jau ap 15.—30. dzīvības gadu un vilkties gadu desmitiem. Galvas un muguras smadzenēs veidojas mazi sacietējumi. Slimība sākas ar vieglām galvas sāpēm un reiboni vai ar lielu nogurumu; vēlāk redze top vāja, rokas neveiklas, gaita stīva (muskulu krampjveidīgā sasprindzinājuma dēļ). Izmeklēšana uzrāda acu drebēšanu, (Nystagmus); rokas tric, un šī tricēšana pavairojas ar katru kustību; valoda savādi aprauta, locekļu spēks vājš. Mazas, pārejošas triekas lēkmes papildina slimības ainu. Mīzalu nolaišana traucēta.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Slimniekam nepieciešams miers, saudzīga apiešanās un laba kopšana. Ja vien līdzekļi atļauj, ieteicams mēnešiem ilgi palikt gultā vai gulkrēslā. Barībai jābūt pēc iespējas labai. No medikamentiem vislabākos panākumus dod neosalvarsana ielaidumi. Tie jāatkārto pēc ārsta noteiktiem starpbrīžiem. Vēl ieteikti kā paliglīdzekļi dažādi arsena un dzelzs preparāti, lecitīns.

Beidzamā laikā mēģina pielietot ārstēšanu ar purva drudzi. Ārstēšanās ar karstām peldēm — ļoti kaitīga.

Homeopātija. Lieto Cuprum met. Secale, Arsen. jod., Aurum jod. Vēl mināmi: Alumin., Causticum.

Dabas dziedniecība. Slimniekam jāguļ ilgāku laiku gultā; ieteicamas puspeldes, apmazgāšanās, viegla masāža, vēlāk iešanas vingrinājumi, apstarošana, saule. Diēta — viegla, veģetāra, — kā pie giktis slimniekiem.

Muguras smadzeņu iekaisums

(Myelitis)

Muguras smadzeņu iekaisuma iemesli var būt dažādi. Bieži vien šis iekaisums nav nekas cits, ka galvas smadzeņu iekaisuma tiešs turpinājums. Iekaisumu var izsaukt mugurkaula ievainojumi, infekciju slimības (tīfs, bakas, dzemdību drudzis), mīzali un dzimuma organu kaites, ilgstošs tripers un pat sifiliss.

Iekaisums izpaužas akūtā un hroniskā veidā un mēdz sākties vai nu pavisam lēni, ar nelabu sajūtu, nogurumu un drusku paaugstinātu temperatūru, — vai arī pēkšņi, ar stipru karstumu un pūšļa pamirumu, dedzinošu, velkošu sajūtu kājās, pūšļi un tūpļa zarnā, ar muguras sāpēm, u. t. t. Liekas, it kā pa miesu ložņātu skudras. Dažreiz raustās kāju muskuļi.

Drīz vien uz dienas kārtības nāk pamirums, kuņģis pārņem vai nu kājas, vai rokas, vai abas kopā, — un drīz izvēršas pilnīgā pamirumā. Arī pūslis un tūpļa zarna netop saudzēti. Ādas jutelība vāja. Slimnieks ātri izgul miesā čūlas. Pamirusītie muskuļi sāk panīkt. Pamirumam pievienojas pūšļa katarrs un nieru blodiņu iekaisums.

Dažos gadījumos slimība noved pāris dienās pie nāves, bet tikpat labi iespējama arī viņas novilcināšanās. Nereti akūtā forma pāriet hroniskā, kuņģa galvenais simptoms ir kāju un dažreiz arī roku pamirums.

Vīsi minētie simptomi var izpausties gan tikko manāmā, gan ļoti stiprā mērā. Slimība velkās gan mēnešiem, gan gadiem. Pilnīga izveseļošanās varbūt ir iespējama, bet gan ļoti reta parādība.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pie akūtās formas nepieciešams pilnīgs miesīgs un garīgs miers. Lai izsargātos no čūlu izgulēšanas, jāmaina slimnieka stāvoklis gultā. Ļoti ieteicams guldināt slimo uz gumijas vai ūdens spilveniem, muguru ieburzēt ar etiķa ūdeni, kampara spirtu, franču degvīnu u. c. Pārmaiņas dēļ var slimnieku apgulēt uz mutes („uz vēdera“). Jāievēro vislielākā tīrība; jā rūpējas par pūšļa un zarnas iztīrīšanu. Diētai jābūt vieglai. Nedrīkst dot nekā uzbudinoša vai grūti sagremojava.

Labu iespaidu atstāj hroniskos gadījumos kārtīga, piemērota ūdens dziedniecība. Protams, aukstas dušas, stipra noberzēšanās un ļoti aukstas peldes te būs pilnīgi nevietā. Pielietojamas neilgas dzestras pus- un pilnpeldes vai ietinumi un viegla auksta apmazgāšanās, resp. noberzēšanās. Ūdensdziedzniecību mēdz apvienot ar elektro-terapiju.

No iekšķīgiem līdzekļiem maz kas sagaidāms. Visvairāk var vēl ieteikt strichnīnu (zem ādas vai iekšķīgi), arsenu. Ja slimnieks nespēj ūrinēt, un ja jālieto katēters, tad jāgrīež vislielākā vēriba uz katētera ikreizēju iztīrīšanu, jo citādi dažu dienu laikā var izcelties pūšļa iekaisums, pret kuņģi tādos gadījumos jādod ūrotropīns, salols; grūtākos gadījumos pūslis skalojams ar bora ūdeni.

mangānpārskābo kāliju, rivanolu u. tml. Ja ūrins noplūst bez mitēšanās, tad vīriešiem jāierīko sevišķs ūrinārs, bet sievietes pastāvīgi jāapmazgā, gultā jāmaina paklāji, jāpielieto vate u. tml.

Lieli sāpju gadījumā nebūs iespējams iztikt bez pantopona vai morfija, — tomēr šī narkotiskā līdzekļa pielietošana izaudzē morfinistus, tāpēc pie viņa jāķeras tikai tad, ja patiesi vairs nav citas izejas.

Ja slimnieks zināmā mērā jau atlabis, tad var sākt ārstēšanu ar sāls, skuju, dubļu u. c. peldēm, kuņas spēlē lielu lomu muguras smadzeņu slimību dziedināšanā.

Ja slimības cēlonis ir sifiliss, tad jāķeras pie attiecīgiem līdzekļiem un jāārstē pati pamata kaite.

Homeopātija. Slimības sākumā dod Aconit. D 3, pastāvīga dzēriena veidā (50 pil. pusglāzē ūdens, ieņemt katras 5—10 min. pa mazai tējkarotītei) un Belladonna 3, pārmaiņus ar Mercur sol. 3, pēc katrām 1 $\frac{1}{2}$ —2 stundām. Pēc 2 dienām, ja karstums vēl nav pārgājis, jāturpina dot Aconit. un bez tam vēl jālieto Rhus 3, un Dulcamara D 3 (pārmaiņus). Ja slimības iemesls ir ievainojums vai satricinājums (grūdiens, sitiens), tad iekšķīgi lietojams Arnica 3, bet arī Arnica Tinct. komprešu veidā.

Kad akūtais stāvoklis pārgājis, noder (arī chroniskos gadījumos) Bryonia, Nux vom., Phosphor, Arsen. jod., Silicea, Calc. carb., Sulfur, Argent. notr., Thuja. Pret krampjiem: Ignatia D 3, vai Nux vom. 3, Zincum 6, Cuprum 6, Strichnīn. 6; pie triekas Secale corn. 3 un Cocculus 3.

Dabas dziedniecība jālieto kroniskos gadījumos. Bilcs ieteic ikdienas peldi 31° C. ar vieglu muguras lējumu, pie kam slimniekam peldē pieliek pudeli ar vāroši-karstu ūdeni pie kājām. Pēc tam — nomierinošs ietinums, bet gar mugurkaulāju atsevišķa komprese (zem ietinuma) un pie kājām tvaika pudele. Kad ietinums nopemts, tad slimnieks jānoberž. Naktis labi slapji, nomierinoši vīdūkļa un atdzīvinoši kāju un kāju stilbu ietinumi, kuņģi (skatoties uz labsajūtu) naktī jāmaina 1—2 reizes, sevišķi vīdūkļa tinums. Viegla barība, svaigs gaiss, klistīri un uzmanīga masāža.

Minētam paņēmienam var būt ļoti panākumi pat tad, kad izredzes uz izveseļošanuš pavisam vājas.

Muguras smadzeņu dilonis

(Tabes dorsalis)

Muguras smadzeņu dilonis jeb izžūšana ir visbiežāki sastopamā muguras smadzeņu slimība. Viņas iemesls: muguras smadzeņu pārveidošanās un iznīkšana, kuņa sākās apakšā un pamazām iet augšup. Saslimušās smadzeņu daļas sākumā pārvēršas mīkstā, bet vēlāk cietā, rētainā masā. Šādu pārmaiņu izsauc sifiliss. Arī chroniska saindēšanās ar melno rudzu graudu un tabaku var izsaukt līdzīgas parādības. Turpretim uzskats, ka dzimumdzīves pārmērības, onānija u. t. t., var kļūt par muguras smadzeņu diloni iemeslu, ir pavisam maldīgs.

Slimība mēdz attīstīties nemanāmi, lēni. Jau vairākus gadus slimnieks šad un tad jūt pēkšņas sāpes kājās, kuņģa un pāriet kā zibens. Parasti tās uzskata par reimatismu. Viņas uzņāk lēkmju veidā un pēc ilgāka laika atkārtojas. Starplaikā slimnieks jūtās pilnīgi vesels. Tomēr šad un tad uzņāk pēkšņa, ātri pārejoša raustīšanās vienā vai otrā ķermeņa daļā. Dažreiz slimība iestājas ar stiprām sāpēm krustos, gurnos un ceļgalos. Slimnieks pamazām sāk just, ka iešana apgrūtināta, ka tas ātri nogurst, ka pie kāpšanas pa trepēm, apgriezoties uz ielas vai mēģinot skriet, dejojot vai jāt, to pārņem nedroša sajūta. Locekļi tam liekas būt stīvi, neveikli, piekusuši. Dažreiz sāk uzņākt nopietnāki iešanas traucējumi. Ja slimais guļ gultā un ar vienu kāju mēģina apzīmēt gaisā riņķi, tad kustība iznāks nevienāda, saraustīta. Ja slimniekam liek pielikt vienas kājas papēdi pie otras kājas ceļa, tad papēdis vispirms aizies dažas reizes ceļgalam garām un tad tikai tam pieskārsies. Jau pārliedot kājas vienu pāri otrai, paceltā kāja taisa pārāk lielu kustību, it kā tā tiktu mesta. Ja slimnieks sēd un grib piecelties, tad tas vispirms izpleš kājas plati uz abām pusēm, lai varētu labi atbalstīties. Tikai pēc vairākkārtīgiem mēģinājumiem (dažreiz tik ar spieķa palīdzību) izdodas atrast īsto līdzsvaru, lai varētu noturēties kājās, — citādi jāsāk grīloties. Gaita ir ļoti īpatnēja, raksturīga: slimnieks liek kājas tālu vienu no otras, soļojot ceļ tās pārāk augstu un liek pie zemes ar troksni piesīdams papēdi papriekšu. Ceļgali stipri izliecās uz mugurpusi. Ilgāku laiku soļojot, gaita uzlabojas. Acis pa lielākaļ daļai vērstas lejup, lai kontrolētu kāju kustības.

Arvien vairāk sāk izpausties raksturīgās slimības pazīmes. Slimniekam tāda sajūta, it kā tam būtu apjuzts vidus, — visapkārt spiež un pat sāv. Kuņģa bedrītē spiediens pavairojās pēc ēšanas. Pūslis ļoti vājs; slimniekam arvien jāsteidzās jau laikus iet „sevis pēc“, jo citādi arvien daži pilieni notek negribot. Naktīs slimnieks slapinās gultā. Kāju apakšas un pirkstu gali it kā notirpuši. Nedrosme arvien pieaug, dažreiz lēni, pēc sevišķiem gadījumiem, kā saaukstēšanās, pārpūlēšanās u. t. t. Iestājas arī gremošanas traucējumi, izeja top cieta un nerēgulāra. Slimniekam arvien grūtāk kustēties. Var iestāties aklums un dzirdes traucējumi. Uzņāk stipras kuņģa sāpes ar sekojošu nelabu dūšu un vemšanu; sākumā slimnieks izvemj leesto barību, vēlāk žulti. Tādi traucējumi novājina slimo, un viņa nespēks pieņemās. Muguras smadzeņu dilonis ir noteikti chroniska slimība, kuņģa tomēr pamazām iet uz priekšu. Ir laikmeti, kuņģos slimnieks jūtās labāk, bet tad atkal visi simptomi izpaužas no jauna. Rūpīgi ārstējoties, var novilcināt slimības attīstīšanos un uzturēt slimnieka darba spējas pietiekošā augstumā.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja diagnoze skaidra, jāķeras pie attiecīgiem sifilisa ārstniecības līdzekļiem (sk. „Sifiliss“). Citādi ieteicama elektrība un ūdensdziedniecība. Caur muguras smadzenēm laiž ne pārāk stipru strāvu (katru dienu vai ik pāris dienas). Elektrizēšanu var izdarīt tikai ārsts, un vajadzības gadījumos tā jāturpina mēnešiem ilgi.

Ūdens pielietošanā ievērojama vislielākā uzmanība, jo citādi tas var atnest tikai ļaunumu. Bieži vien karstas (sevišķi tvaika) peldes izsauc stāvokļa pasliktināšanos, — kas nereti novērots tajos gadījumos, kur pacientam liek ņemt tvaikpeldes „pret reumatismu.“ Tāpat ilgstoši mitri ietinumī un stiprāka noberzēšanās dažreiz izsauc nevēlamas sekas. Turpretim remdenas pus- vai pilnpeldes (25—30° C., 10 minūtes ilgi) līdz ar vieglu ādas noberzēšanu un īsu, vēsu apmazgāšanos var atstāt labu iespaidu. Mitri apsēji naktīs ap vēderu vai kājām var mazināt sāpes. Ļoti ieteicamas ogļskābās peldes.

No iekšķīgiem līdzekļiem var ieteikt strichnīnu, fosforu, arsēnu u. c. Šos līdzekļus var lietot ilgāku laiku, — ar pārtraukumiem pat gadiem ilgi. Tā sauktā, nervu izstiepšana tagad atzīta par mazvērtīgu, un tāpēc ar šo operāciju nenodarbojas vairs neviens chirurģs. Nelīdz arī tik ļoti ieslavētās korsetes.

Pret sāpēm var pielietot narkotisku vielu ieberzēšanu un iekšķīgi aspirīnu, antipirīnu, antifebrīnu, fenacetīnu, piramidonu, alonālu, veramonu, karstus locekļu ietinumus u. tml. Ļaunos gadījumos nepieciešams pantopons. Ļoti līdz urotropīna intravenozi ielaidumi. Pret iešanas traucējumiem var izmēģināt metodiskus iešanas vingrinājumus; dažreiz viņiem ir labas sekmes, tomēr pārāk lielas cerības uz tiem nedrīkst likt. Še līdz strichnīns un dažreiz ļoti labi tetrofāns. No liela svara ir higiēniski-diētiskā dzīves veida ievērošana. Slimie jābrīdina no katras miesīgas un garīgas pārpūlēšanās. Pilnīgi jāatsakās no alkohola un tabakas.

Homeopātija. Ja slimības iemesls ir sifiliss, tad — ja vien slimnieks nav lietojis pārāk daudz dzīvsudraba un joda — jādots: Mercur. sol. 3, Mercur. dulc. 3, vai Mercur. bijod. 3—6, Kali jodat. D 3. Ja šie līdzekļi doti jau agrāk allopatiskos devienos, tad vairāk noderēs: Hepar sulf. 3—6, Aurum mur. 3, Acid. nitr. D 3.

Pret stiprām sāpēm lieto Rhus D 3—3, Causticum 3. Pret stiprām kuņģa graizēm: Argent. nitr. 3 un Nux vom. 3. Pie redzes traucējumiem: Secale corn. 3. Pret spiedienu krūtīs: Angustura D 3. Pret pārāk stipru dzimuma tieksmi, kāda nereti izpaužas slimības sākumā: Digitalin 6, Camphora brom. 1. Pret pūšļa nekārtību: Acid. benz. D 3, Cannabis sat. 3, Capsicum 3. Labas sekmes gūtas, lietojot arī Alumīn. 6, Kali phosph. 3—6, Magnes. phosph. 3, Phosphor 6 vai Acid. phosph. D 3. Mugurkaulāju der ieberzēt ar Rhus un Belladonna tinktūru.

Dabas dziedniecība. Bilca priekšraksti: klistieri, ik dienas apmazgāšanās (27° C.). Spēcīgākiem pacientiem 33° C. pelde ar sekojošu vieglu noberzēšanos. Der arī 22—27° C. sēdpeldes, ar tvaika pudelēm pie kājām (15—25 minūtes); tāpat nomierinoši vispārēji ietinumī ar tvaika pudeli (1 stundu). Masāža. Kneips ieteic 4 nedēļas no vietas katru nedēļu 7 vispārējas nomazgāšanās, 2 gurnu-, 2 ceļu- un 2 muguras lējumus. Tad atkal 4 nedēļas ilgi ik dienas 1 vispārēju nomazgāšanos, vienu no jau minētiem lējumiem (pārmaiņus), tad vēl 3 vidukļa ietinumus nedēļā un ik dienas staigāšanu basām kājām. Otrs paņēmieni: ik nedēļas 3 vidukļa ietinumī, 2 puspeldes, 2 vispārējas apmazgāšanās, jau minētie

lējumi, un vēl viens augšējais lējums; staigāšana basām kājām. Pacients pats jutis, kuŗš papēmiens viņam vairāk piemērots.

Peldēm var pielikt sāli, kalmus vai skuju ekstraktu.

Muguras smadzeņu priekšējo stabu iekaisums (šļauganā trieka)

(Poliomyelitis anterior acuta)

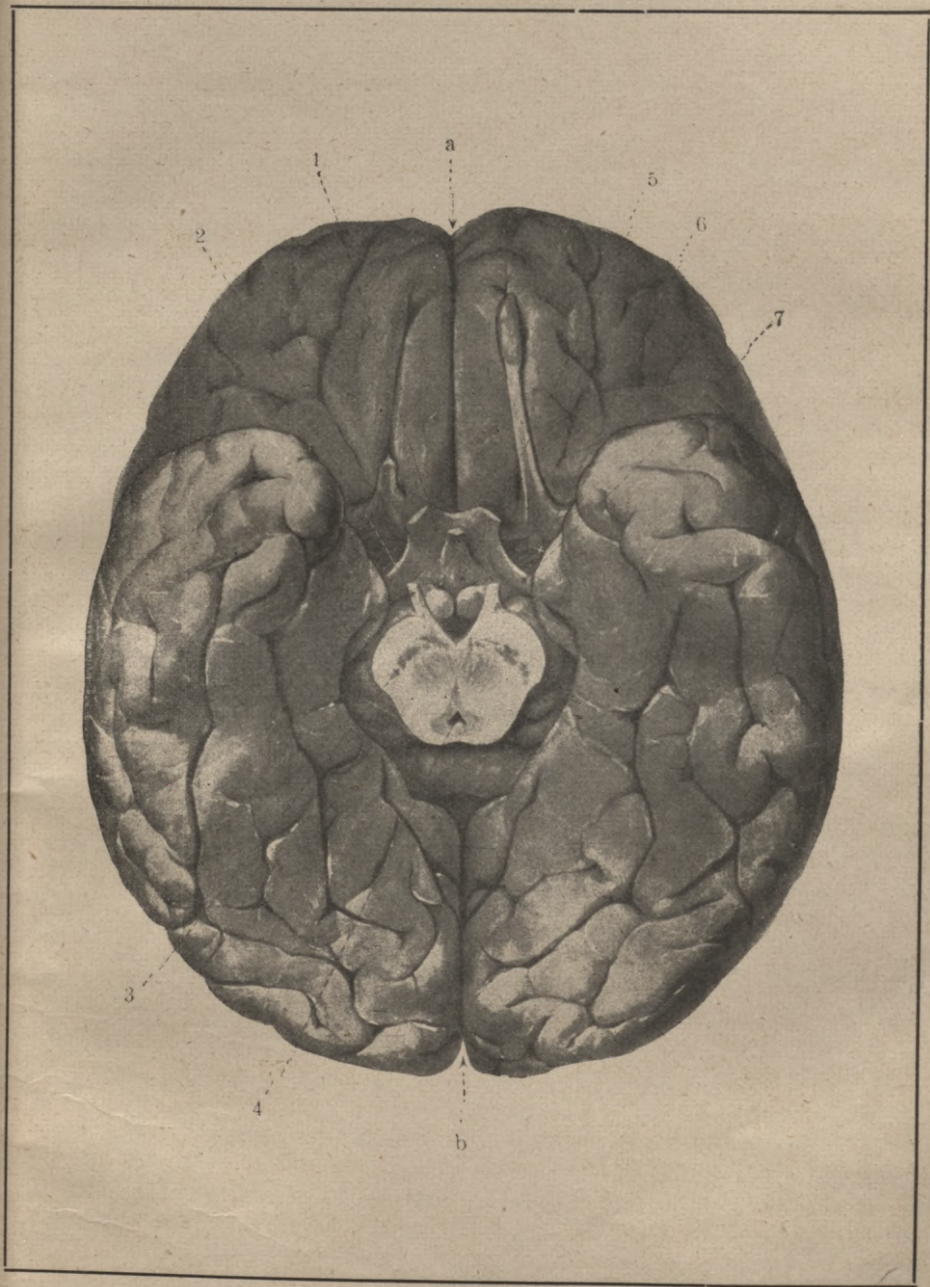
Slimība visvairāk uzņāk pie bērniem, sevišķi starp 1.—4. dzi-vibas gadu. Tā kā nebija atrodami nekādi ārēji saslimšanas ie-mesli, un arī varbūtēja iedzimtība bija pilnīgi izslēgta, tad ārsti nāca uz domām, ka te droši vien darišana ar kādu infekciju slimī-bu, ar infekcijas procesu, kuŗš sākumā pārņem visu ķermeņi un vēlāk lokalizējas noteiktā muguras smadzeņu vietā. Šo uzskatu at-balstīja novērojumi, ka slimība visbiežāk izceļas siltā laikā un kā ar to vienā un tajā pašā apvidū saslimst diezgan daudz bērnu. 1908. gadā izdevās šo slimību iepotēt pērtiķiem, uz kuriem tā at-stāja tādu pašu iespaidu, kā uz cilvēkiem. Slimības diļļi — lai-kam iekļūst organismā pa augšējiem elpas organiem; no šejienes tie ieiet vai nu asinīs, vai pa limfas vadiem centrālā nervu sistēmā.

Slimība gandrīz vienmēr sākās piepeši ar paaugstinātu temper-atūru, kas sasniedz 39° C. Dažreiz dažas dienas pirms drudža sāk-sanās slimnieki sajūt vispārēju nogurumu, nespēku, galvas sāpes. Līdz ar drudža sākšanos galvas sāpes paliek stipras, reizēm kakls top stīvs un visa miesa ir jūtēlīga. Temperatūra pastāv dienas 3—4, retumis ilgāk, un tad parasti strauji krit. Līdz ar tempera-tūras krišanu, tad arī iestājas locekļū šļauganās paralīzes. Parasti tiek paralizēta kāja vai roka, bet var būt paralizēti arī visi loce-kļi, viss ķermeņis. Reizēm paralīzes iestājas jau drudža laikā.

Ja pirmā slimības stadija laimīgi pārciesta, tad ir cerība, ka bērns paliks dzīvs; tomēr nevar noteikt, vai muskuļi atdzīvosies. Lai gan nedrīkstam aizmirst, ka trieka pamazām izzūd, tomēr šī izžušana velkas nedēļām un mēnešiem; kas $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ gada laikā vēl nav atdzīvojies, tas, diezin, vai vairs atdzīvosies. Tomēr tas lai neattura no tālākas ārstēšanas, jo ir bijuši gadījumi, kur panākta zināma uzlabošanās.

Mirstības procents dažā labā epidēmijā var sasniegt 30%, bet citā var būt ļoti mazs. Nāve iestājas visbiežāk 3.—5. dienā pēc elpas un sirds centru pamiruma. Pieaugušie šini ziņā apdraudēti vairāk, nekā bērni, tāpēc pie pirmiem mirstība ir lielāka (pie bēr-niem 6—11%, pie pieaugušiem 20—38%). No slimiem bērniem līdz 11 gadiem izveseļojas puse, bet no vecākiem — apm., trešā daļa.

Ļoti grūti izvest šīs triekas profilaksi. Tā kā slimība nepielip tieši no slimnieka, bet gan laikam vairāk no apkārtējiem veseliem, tad slimnieka izolēšana daudz nelīdz. Ļoti ieteicams pa epidēmijas laiku slēgt skolas, lai aizkavētu diļļu iznēsāšanu. Arī ārpus skolas bērni jāsargā (un arī pieaugušiem jāizvairas) no masu sapulcēm (kino, teātriem u. taml.).

Lielo smadzeņu apakšpuse

- 1) Redzes nerva krustojums. 2) Acu muskuļu nervs. 3) Pelēkā smadzeņu viela.
 4) Silvija ūdens vads. 5) Piltuves veidīgais turpinājums. 6) Pelēkais paaugstinājums.
 7) Redzes nervs. a—b) Smadzeņu rievā

Šlauganā trieka pie pieaugušiem neko neatšķiras no bērnu triekas, bet, kā jau minēts, pieaugušie to pārcieš grūtāk, un tāpēc mirstības procents ir daudz lielāks. Slimību bieži notura par neiřitu (Neuritis).

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pašlaik uz dienas kārtības ir jautājums par seruma terapijas pielietošanu, tomēr tālāk par dažiem mēģinājumiem mēs vēl neesam tikuši. Vispirms — ļoti grūti pie seruma tikt, otrkārt — labākus panākumus ar viņu var gūt tikai tad, ja izdodas to iešļircināt pirmo 48 stundu laikā. Vēl var aizrādīt uz urotropīnu, kuŗš pagarina inkubācijas laiku; vislabāk urotropīnu pielietot 40% iešļircinājumu veidā (5—10 kubikcent.); ieņemot to tablešu veidā ā 5—1,0, var viegli sakairināt nieres un zarnu. Var izmēģināt arī jodkālīja iešļircinājumus. Pie ārkārtīgas jūtēības noder remdeni - silti, mitri ietinumumi un karstas peldes. Te noder aspirīns, antipirīns, fenacetīns, arī kombinācijā ar maziem lumīnāla devieniem.

Pie caurejas jālieto vēdera kompreses, šķidra barība un iekšķīgi daži pilieni joda tinktūras (kopā ar kādu nebūt karstu dzērienu).

No svāra jautājums, cik ilgi slimnieki jātura gultā. Arī ilgāku laiku pēc reparācijas stadijas, t. i. 2—3 nedēļas pēc normālas temperatūras iestāšanās slimnieku vēl nedrīkst laist no gultas ārā. Jau reparācijas stadijas sākumā jā rūpējas par pareizu locekļu novietošanu. Segas smagums jāattura ar drāšu sieta palīdzību. Lai izsargātos no mugurkaulāja kropļojumiem, dažreiz neizbēgami jālieto ģipsa gulta. 3—4 nedēļas pēc pamirumu iestāšanās var iesākt pamirušo muskuļu ārstēšanu. Te, kā liekas, priekšroka jādod nevis elektrībai, bet masāžai. Muskulatūru var uzlabot vēl ar ieberzējumiem, peldēm, pasīviem kustēšanās mēģinājumiem, un taml. Jāaprunājas ar ortopēdu, kuŗš iestājušos trūkumus, kā arī skeleta izliekšanos var apkarot ar dažādiem aparātiem.

Homeopatija. Sākumā ārstēšana tāda pati, kā smadzeņu iekaisuma gadījumos. Vēlāk: Plumbum jod. 6, Rhus 3—6, Causticum 3, Nux vom. 3—6, Secale 3, Calcar. jod. D 3—3, Ferrum jod. D 3, Arsen. 3—6, Argentum nitr. 3, Phosphor 6.

Dabas dziedniecība (ieteicama vēlākās stadijās). Plātens ieteic: 3 reizes dienā vidukļa peldi 27—30° C.; pēdējo savienot ar enerģisku muguras apliešanu (22—25° C); starplaikā (starp vienu un otru peldi) atdzīvinošus vēdera un kāju stilbu ietinumus 22—25° C., līdz ar biezu, atdzīvinošu mugurkaula ietinumumu (22—25° C). Pēc ietinumumu noņemšanas vai ietinumumu atjaunojot jāapmazgā (23° C.) tās daļas, kuŗas bijušas ietītas. Klistieri 22—25° C. ar sekojošiem maziem, aukstiem klistieriem 18—20° C. Uz galvas neilgas, dzesējošas kompreses. Pamiruma gadījumos: katru dienu vispārēja apmazgāšanās 25—27° C.; nosusināšanās izdarāma viegli, tikai piespiežot palagu pie miesas; ik dienas puspelde 27—33° C. Pamirušam loceklim, kuŗš izskatās zili-sarkans vai marmora-veidīgi plankumains, noder atdzīvinoši ietinumumi (20—22° C.), bet vispirms loceklis viegli jānoberž ar sasildītu flaneli vai jāsasilda ar

tvaikpeldi; ietinumi jāizdara dažas reizes dienā un naktī. Naktis noder arī atdzīvināšanai mugurkaula un vēdera tīnumi 22—25° C., kopā ar atdzīvināšanai kāju stilbu tīnumiem 25—27° C. Ļoti no svara lietot masāžu un piekopt vieglu vingrošanu, pēdējo, protams, tikai tad, kad slimnieks jau labi atžirdzis. Viegla barība.

Progresīvā muskuļu izžušana

(Atrophia musculorum progressiva)

Ar šo vārdu apzīmē slimību, pie kuņas pamazām iznīkst patvaļīgā muskulatūra. Šī kaite nereti ir iedzimta, un to manto paaudze pēc paaudzes. Parasti ar muskuļu izžušanu slimo vīrieši vidējos gados, — laikam tāpēc, ka tiem visvairāk jāpārpūlas. Kā muskuļu izžušanas iestāšanās veicinošu iemeslu min arī apsaldešanos, ievainojumus, dzimumdzīves pārmērības, grūts dvēseles pārdzīvojumus, akūtas infekciju slimības (tīfs, difterīts) un sifilisu. Un beidzot — šī slimība bieži vien pievienojas citām centrālās nervu sistēmas slimībām.

Slimība sākas lēni, — visbiežāk labā rokā. Sākumā pamirst iekša un mazā pirkstiņa muskuļi, tad pamīrums pāriet uz roku, kurā ierodas it kā bedres. Beidzot roka sāk atgādināt skeleta roku. Arī kaulu stāvoklis sāk mainīties („plēsīgā roka“). No rokas slimība iet tālāk uz rokas stilbu vai arī pārlec tūlīt uz plecu. Plecu apaļums zūd; rokas karājas slābani gar ķermeņa abām pusēm un nevar izdarīt nekādas kustības. Apģērbšanās, mazgāšanās u. taml. ļoti apgrūtināta vai pat neiespējama. — Tad slimība iet tālāk uz muguras un kakla muskuļiem; arī tie nīkst. Beidzot pienāk kārta mēles, rīkles, starpribu un diafragmas muskulatūrai.

Slimnieka vispārējā labsajūta daudz necieš, — tas sūdzas tikai par nepatīkamo invalida stāvokli. Tikai tad, kad jau apgrūtināta barības kožļāšana un rīšana, slimība top tieši nepanesama, un beidzot, kad pamīrušie diafragmas muskuļi sāk traucēt elpošanu, lieta top ļoti bēdīga.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Tur, kur slimnieks apdraudēts, jau no pašas dzimšanas, t. i. kur slimība pāriet no paaudzes uz paaudzi, noteikti jā rūpējas par tādu dzīves iekārtu, kuņa atbrīvotu slimnieku no fiziska darba. Protams, nedrīkst arī dzīvot slinkumā un nedarīt absolūti nekā.

Dažreiz izdodas ar elektrizācijas un vieglas vingrošanas palīdzību atkal atjaunot muskuļos dzīvības spēku. Arī masāža ir ieteicama. Visumā, izredzes nav labas.

Homeopatija. Lieto Plumbum 6, — tad vēl Rhus 3, Causticum 3, Nux vom. 3—6, Secale 3, Calcar. jod. 3, Ferrum jod. 3, Arsen. 6, Argent. nitr. 3, Phosphor: 6.

Dabas dziedniecība. Jāizved pilnīga ēšanas reforma (sk. „Barība, virtuve un veselība“), jāņem saules, gaismas un gaisa peldes

(līdz kamēr ķermenis sāk viegli svīst), sakarsējošas puspeldes (peldē arvien pielej siltu ūdeni klāt), pie kam, peldē sēdot, jāberžas ar sukām; masāža, viegla elektrizācija (faradizācija), diatermija. — Sevišķi kaitē tabaka un alkohols.

Nervu sāpes — neiralģija

(Neuralgia)

Visas sāpes, kādas vien cilvēks jūt, tiek izsauktas no slimīga nervu uzbudinājuma, resp. kairinājuma. Bet ir tādas sāpes, kuras norisinās zināmos noteiktos sensiblos nervos un viņu sazarojumos. Šīs sāpes mēdz būt sevišķi stipras un uznāk laikmetiem, lēkmju veidā. Viņas sauc par neiralģijām. Jāsāka, ka tām nav nekāda anatomiska pamatojuma, t. i. sāpošā nervā nav līdz šim atrastas nekādas redzamas pārmaiņas. Par dažām neiralģijām var puslīdz droši apgalvot, ka viņu cēlonis ir nerva iekaisums. Bet ir arī tādas sāpes, kuŗām līdz šim nevar atrast izskaidrojuma. Daži anatomi apzīmē tās ar vārdu „epileptiformās neiralģijas“.

Vairums neiralģiju uznāk vidējos mūža gados. Pie bērniem tās ir retas. Zināmi neiralģiju veidi, kā īšiass un rokas neiralģija, piemeklē biežāk vīriešus, turpretim pie sievietēm neiralģija izpaužas vairāk zināmos svarīgos dzīves laikmetos, kā pubertātes un klimaktērija gados, pa grūtniecības laiku un pie dzemdībām. Ar neiralģijām slimo arī personas, kuŗām ir jau kāda cita neuroze, vai kuŗu ģimenēs vairākkārtīgi nākuši priekšā epilepsijas gadījumi, psichoze, neirastēnija un histērija. No svāra ir arī ķermeņa konstitūcija. Neiralģiju spēj izsaukt arī mazasinība, miesīga un garīga pārpūlēšanās, nekārtīgs dzīves veids, psihiski uzbudinājumi un taml.

No mums vairāk zināmiem tiešiem vai netiešiem neiralģijas iemesliem jāatzīmē: 1) apsaldēšanās, — caurvējš, vējš, mitrums u. c. (tā sauktās „reimatiskāš neiralģijas“); 2) mehāniski iespaidi un ievainojumi, saspiedumi, svešķermeņi (skabargas, kaula gabaliņi pie ievainojumiem), kuŗi skar tieši kādu nerva zaru. Te jāatzīmē arī dažreiz pēc amputācijas uznākošās ārkārtīgi stiprās nervu sāpes. 3) Infekcijas vai saindēšanās (piem., malārijas neiralģija, — neiralģijas pie tifa, bakām, sekundārā sifilisa un taml.). No saindējošām vielām jāmin: alkohols, svins, arsēns, dzīvsudrabs, dažreiz arī nikotīns.

Neiralģiskās sāpes uznāk vai nu pēkšņi, vai arī izsūta jau iepriekš vēstnešus: aukstuma sajūtu, ādas kņudēšanu, viegli sāpīgu sajūtu u. t. t. Sāpes pa lēkmes laiku mēdz būt ārkārtīgi stipras, dedzinošas, urbjošas, zibeņa ātrumā raustošas un plēšošas. Slimnieks var skaidri noteikt sāpju gaitu un ceļu. Objektīva izmeklēšana uzrāda dažus jūtēlības traucējumus. Dažreiz neiralģijas vietā āda uzrāda bezjūtību (anestēzi), kuŗa pierādāma lēkmju starplaikos vai tūlit pēc lēkmes. Bet vēl biežāk mēdz pastāvēt pārmērīga ādas jūtēlība, sevišķi zināmos punktos, kuŗi ārkārtīgi sāpīgi pie vismazākā spiediena.

Neiralģijas dažreiz pavada muskuļu raustīšanās, ādas bālums

diagnozi, jo minētā neiralģija ļoti atgādina reimatisku muskuļu iekaisumu, pleirīta sākumu u. c.

5. Krūšu dziedzeņa neiralģija (Mastodynia) ir sevišķa neiralģijas forma, kuŗa mēdz uznākt sievietēm pēc pubertātes laikmeta, bet dažreiz arī vīriešiem. Sāpes mēdz būt pastāvīgas, ļoti mocošas. Visa krūts (vai arī dažas vietas) ir ļoti jūtīga pret pieskārsanos. Daži krūšu neiralģijas gadījumi pieskaitāmi histērijai un vedami sakarā ar bailēm no krūts vēža. Šīs bailes mēdz uznākt arī tad, ja krūts dziedzeri sataustami mazi, sāpīgi mezgliņi (tubercula dolorosa). Neiralģija var vilkties gadiem.

6. Dzimuma organu un tūpļa zarnas neiralģija (Neuralgia ano - genitalis) nav bieža parādība. Šādos gadījumos sāpes uznāk ārējos dzimuma organos, pa daļai pūšļa kanālā, pa daļai tūpļa zarnas un dambja apkārtnē. Visbiežākā neiralģijas forma ir „Neuralgia spermatica“, pie kuŗas sēklas vadā un dzimuma dziedzeņu maisiņā uznāk neciešamas sāpes, saistītas ar minēto organu ārkārtīgu jutelību. Šīs neiralģijas ārstēšana ir ļoti nesekmīga, tā kā grūtos gadījumos nācies pat ķerties pie kastrācijas. Pie sievietēm var uznākt dzemdes un olvadu neiralģijas, bet tās ir vai nu simptomātiskas vai histēriskas dabas.

7. Sēdus nerva neiralģija — tā sauktais **išiass** — (Neuralgia ischiadica) ir viena no visbiežākām un praktiski vissvairīgākām. Gurnu nervs viegli pieejams visādiem mēchaniskiem un aukstuma iespaidiem. Neiralģijas iemesli: saaukstēšanās, sēdēšana uz auksta sēdekļa, mitras zemes u. c., spiedienu uz nerviem, braukšana ar velosipēdu (ja sēdekļš nav piemērots), chronisks aizcietējums, vēdera satūkumi, iekaisumi gurnu kaulā, dzemdes pārvietošanās, augoņi, mugurkaula slimības, muskuļu reimatisms, skleroze, mazasinība, cukura slimība, ģikts, infekciju slimības (influenca, tifs, tripers, sifiliss), saindēšanās ar sviņu un alkoholu u. t. t.

Išiasa sāpēm nav lēkmju raksturs, kā tas ir pie citām neiralģijām; išiass, ja tas uznāk, pieturas ilgāku laiku un atstāj vairāk neirīta iespaidu; mēs nemaldīsimies, ja teiksim, ka viņa anatomiskais cēlonis visvairāk ir īsts neirīts (Neuritis — Perineuritis ischiadica), t. i. nerva iekaisums.

Sāpes parasti sākas krustos, tad pamazām velkas pa gurnu leņup, līdz ceļgalam, no turienes kāju stilbos (īkros); tikai retos gadījumos tās pārņem arī kājas apakšu. Slimnieks pats noteikti spēj parādīt sāpju „ceļu“, un tas no svara pie diagnozes uzstādīšanas. Sāpes ir degošas, urbjošas, retāk raustošas, — un naktī stiprākas, nekā dienā. Katra kājas kustība tās pavairo. Slimnieks grūtākos gadījumos spiests gulēt gultā. Ja pacientam liek stāvēt, tad tas mēdz visu ķermeni saliekt uz pretējo, veselās kājas pusi, izliecot mugurkaulu sāpus (raksturīgs ķermeņa stāvoklis). Pie išiasa slimniekiem nereti sastopams izliekts mugurkauls. Pamirumi ir reti un norāda uz citas slimības klātbūtni. Slimās kājas muskuļi pie savilkšanās dažreiz sāk drebēt un raustīties. Ieilgušos gadījumos var iestāties slimās kājas atrofija; slimās kājas apmērs būs par dažiem centimetriem mazāks, nekā veselās kājas apmērs.

Išiass velkas vismaz pāris nedēļas; daudzos gadījumos pāiet mēneši, pat gadi, līdz izdodas tikt pavisam valā no sāpēm un sli-

mo kāju novest normālā stāvoklī. Izredzes tomēr labvēlīgas, ja vien neiestājas kādi nebūt sarežģījumi. Īsīsam liela tieksme uz atkārtošanos; kas reiz ar šo neiralģiju slimojis, var arvien atkal saslimt no jauna, pie kam dažreiz pietiek ar visnīecīgāko iemeslu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. I. Sejas neiralģija mēdz bieži būt savienota ar zobu, deguna, auss un pieres dobuma slimībām, tāpēc izmeklēšanai jābūt ļoti pamatīgai. Slimie zobi jāārstē vai jāizrauj (bet nedrīkst pielaut, ka izrauj pavisam veselus zobus, jo vesels zobs nevar būt slimības iemesls). Ja aizdomas krīt uz sifilisu, vai malariju, tad tie ārstējami. Arī pie tikko uzņakušām reimatiskām neiralģijām chinīns (1,0—3,0) vai kāds no jauniem preparātiem (antipirīns, piramidons, fenacetīns, salipirīns, izrādījies par teicamu līdzekli. Ļoti bieži mēdz lietot arsenu. Bez iekšķīgiem līdzekļiem ieteicama arī elektrība un masāža. Grūtos gadījumos, kur minētie līdzekļi nav devuši nekā pozitīva, var mēģināt iesļircinājumus (spirtu, 80 proc. atšķaidījumā, vai Stovaina-suprarenīna atšķaidījums — ap 20 kubikcent.). Ja arī tie nedod cerētos panākumus, tad atliek vienīgi operatīvā ārstēšana — kāda nerva gabala izgriešana (neirektomija). Šī operācija ir samērā viegla. — Ja jāapmierinās ar simptomātisku ārstēšanu, tad dažreiz nebūs iespējams iztikt bez allonāla, veramona, pontopona, morfija. Dažreiz lēkmi var saisināt, spiežot nervu.

2. Pakauša neiralģija novēršama ar karstiem kompresiem, aspirīnu, antipirīnu un elektrību. Ja slimība ieilgusi, vai stāv sakarā ar kādu citu kaiti, tad dažreiz izredzes ir pavisam bēdīgas, un ārstēšana iespējama tikai simptomātiskā veidā (morfijis u. tml.).

3. Roku neiralģijas ārstēšana nav viegla. Te var būt runa tikai par elektroterapiju, siltām kompresēm, dubļu un smilšu peldēm u. tml. Iekšķīgi: Natrium salicyl., antipirīns, fenacetīns. No morfija lietošanas jāatturās (pēc iespējas). Dažos grūtos gadījumos jāķeras pie nerva stiepšanas, varbūtēju rētu izgriešanas u. tml.

4. Ribū starpu neiralģijas ārstēšana pa daļai līdzīga jau iepriekš minētai. Bieži vien ļoti noder sinepju miklas uzklāji, chloroforms, ēters, chlormetils, chloretils. No iekšķīgiem līdzekļiem jāatzīmē visi jau minētie pretneiralģiskie. Var izmēģināt elektroterapiju. Grūtos gadījumos morfija vai stovaina iesļircinājumi.

5. Krūšu dziedzeņa neiralģija var ilgt gadiem. Labus ārstēšanas panākumus var gūt tikai tad, ja iemesli ir psihogēnas dabas; tad sāpes var novērst ar sugestiju. Pretējā gadījumā jālieto siltas kompreses, elektrība, narkotiski līdzekļi. Arī operācijas varbūtība nav izslēgta, bet par panākumiem nevar galvot. Daži ārsti ļoti ieteic krūts stiepšanu: saņem krūts dziedzeri ar abām rokām un staipa dažas minūtes.

6. Dzimuma organu neiralģijas ārstēšanai vājas izredzes. Narkotiskie līdzekļi un elektrība izrādījušies par vājiem, un bieži neatliek nekas cits, kā operācija, kastrācija u. tml.

7. Pie īsiasa vispirms jā rūpējas par to, lai slimnieks paliktu gultā un silti apsegts. Ar metodisku sviedrēšanos (karstām kompresēm, sviedrēšanos gultā) izdevies gūt vislabākos panākumus. No iekšīgiem līdzekļiem jā mēģina Natr. salicyl. (trīsreiz dienā à 2,0), aspirīns, anti pirīns, salipirīns, fenacetīns. Ļoti ieslāvets ir kriofīns (3—4 reizes dienā 0,5).

No terpentīna eļļas, kuŗu bieži pielieto Anglijā, mēs neesam redzējuši nekāda laba iespaīda. Silti uzklājī, Prīsnīca ietinums ap visu kāju, īeberzēšana ar chloroforma eļļu u. tml. dažreiz darā labu iespaīdu. Ja slimnieks sāpju dēļ ilgāku laiku nedabū gulēt, tad jāķeras pie pontopona vai morfīja īelaidumiem. No metodīskas morfīja pielīetošanas jābrīdīna uz visnoteīktāko.

Vēl var mīnēt elektrību, masāžu, peldes. Kārtējas sīltas vai karstas peldes (35—38° C., katru dienu 1/2 stundas) atstāj ļoti labu iespaīdu, tāpat smīlšu, dubļu un sēra peldes. Daži slimnieki sajūt atvīegļojumu pēc kājas nobertzēšanas ar aukstu ūdenī. Labu iespaīdu, pēc dažu ārstu piedzīvojumīem, atstājot īnīekcījas terapija. Īnīekcījai ņem: stovainu 0,1—0,2, suprarēnīnu gtt. 10—20 atšķaidījumā 1:1000, destīlētu ūdenī 100,0. Mīsiјumu sterilīzē, 1/2 studnu vārot. Īešļīrcīnāšanai ņem parasto punkcījas šīrcī (apm. 10 kubīkcentīm. īelūmā) ar 8—10 cm, gaŗu stobrīņu, īešļīrcīnāšanu īzdara sāpīgos punktos. Grūtākos gadīјumos tā jāatkārto pēc katrām 4—5 dīenām. Dažreiz panākumi īr arī vārāmās sāls īešļākšanās, kas pierāda, ka uz nervīem īedarbojas ne tīkai vielu ķīmīskais sastāvs, bet arī pats mēchanīskais īešļākšanās process.

Ļoti no svāra mīnīt dzīves veīdu, īzsargāties no saaukstēšanās, alkohola, mēchanīskīem kairīnāјumiem u. t. t. Jārūpējas par kārtīgu īzeju. Ja lēkme kautīk pārgāјusi, īeteīcāms kāju drusku kustīnāt, lai īzsargātos no muskuļu atrofījas.

Jaunākā laikā pielīeto Rēntģena starus, kokaīna īešļākšanu, bet grūtos gadīјumos īešļīrcīna alkoholu, kuŗš nervu nomērdē.

Homeopatīja. Pret sejas neiralģīju der: Rhus 3—30, Aconit. 3—6—30 (apsaldēšanās), — pret sāpēm Passīflora tinct. 10—20 pil., Belladonna 3—6—30, Cedron 4—6; ja sāpes un raustišanās kreīsā pusē: Colocynth. 6—12, Spīģelīa 3—6; ja labā pusē: Verbascum 1—3. Pret zobu sāpēm: Mercur. solub. 3—6, Plantago 1—3. Ja sāpes īet uz labo ausī: Chamomilla 30. Nervozīem un hīstēriķīem: Ignatia 3—30.

Pret pakauša sāpēm: Belladonna 3, Atropin. 3, Glonoin 6, Aconit. 3, Rhus 30 (pret saaukstēšanos). Pie asīns sastrēģuma: Sanguīnaria 3, Sepia 30, Pulsatilla 3—6. Nervozā formā: Gelsemium 1, Chinīn. sulf. 1—3, Ignatia 3—30. Chronīskā formā: Siliacea 30, Zincum 30, Phosphor 30, Kali jod. 1.

Pret roku neiralģīju: Ferrum 2, Sanguīnar. 3, Arnica 3—30, Rhus 3—30, Chinīn. ars. 3, Zinc. valerian. 3, Mercur. solub. 3, Kali jod. 1, Veratrum 3.

Pret rību starpu neiralģīju: Ranunc. bulb. 3, Bryonia 3, Nux vom. 3, Mezercum 3, Staphysagr. 3, Magnes phosph. 6.

Pret krūšu dziedzēra neiralģīju: Pulsatilla 3, Crotal. 4—6, Phytolacca 3, Cīmiķīfuga 1, Hydrastis canad. tinct. — 1, Chinīn. ars. 3—4.

Dzīmuma organu un tūpļa neiralģīja: Clemat. 3,

Rhododendron 3, Hamamelis 1, Jod. 3, Colocynth. 3, Acid. oxal. 6, Zinc. 30, Visc. album tinct.

Pret išiāsu: sākumā Aconit. 3—6, Staphysagria 3, Lycopodium D 3 tr., vai Nux vom. 6—12, tad Rhus 3 un Colocynthis 3, pārmaiņus; bieži var dot arī Atropin. sulf. 3—4 un Veratrum alb. 3. Nervoziem der Chamomilla 3 vai Ignatia 3. Ja slimība ieilgst, tad jāķeras pie Gefion 30.

Dabas dziedniecība. Pret visām neiralģijām Bilcs ieteic tvaika kompreses un pēc tam vietēju 33° C. peldi. Rītos un vakaros viegla vispārēja noberzēšanās (25—27° C.). Tvaikpeldē ar sekojošu ietinumumu un peldi vai dušu uz slimām vietām, vai roku un kāju tvaikpeldes 20—30 minūtes, pārmaiņus ar tvaikpeldēm gultā (atsevišķu kompresi uz pavēderes, 1½ stundas), pēc tam noberzēšanās. Viegla locekļu masāža. Klistieri. Vingrošana, pastaigāšanās u. tml. nekad nedrīkst tikt pārspilēta. — Otrs paņēmieni: ik dienas vispārēja nomierinoša nomazgāšanās 30—33° C., pamazām pārejot uz 22° C. Vēlāk ¾ ietinumū 22—25° C., vai tvaikpeldes gultā no rīta (1—1½ stundu) tūlīt pēc pamošanās. Jāmēģina auksta, dzestra, remdena vai silta sāpīgo vietu apmazgāšana, ietinumū vai uzklāji, peldes vai tvaika kompreses. Arī saules peldes atstāj labu iespaidu, tāpat magnētisms un masāža. Par visām lietām jāietura miers un jāsargās no uzbudinājumiem, — pat pēc izārstēšanās. Dažreiz sāpes remdē auksti uzklāji vai galvaniska strāva. Jāizvairas no alkohola. **Kneipa** paņēmieni: 2 reizes nedēļā siena kreklis. Kāju ietinumū. **Plātenis** ieteic: nepārtraukti likt tvaika kompreses uz sāpīgām vietām vai ņemt attiecīgas tvaika peldes, sasildošas (no 35° līdz 39° C.) pilnas peldes, kuņas jāņem diezgan ilgi; kad sāpju lēkme pārgājusi, tad noder atdzīvinoši sāpīgo vietu ietinumū 25—27° C. Citos gadījumos vairāk līdz sauss silums (romiešu-īru pirts), karstas smiltis u. t. t. Slimās vietas var ietīt tirā vilnas vai kamiela spalvas vatē.

Pret išiāsu noder jau minētais, bez tam vēl sekošs **Kneipa** paņēmieni: 1. dienu — gurnu un muguras lējums; 2. dienu — augšējais un gurnu lējums; 3. dienu — pilns lējums; 4. dienu — muguras un gurnu lējums; 5. dienu — augšējais lējums un puspelde; 6. dienu — augšējais un gurnu lējums; 7. dienu — muguras lējums, pie tam vakaros jāstaigā pa ūdeni un dienā jāiet daudz basām kājām. Ļoti ieteicams sekošs ietinumums: slimnieks iegulās vilnas segā; ap kājām, gurniem un gūžām Prīsnica ietinumums; pie kājas, kājas iakra un gūžām jāpieliek karsta tvaika pudele, tad vilnas sega jāaptin ap ķermeņa apakšdaļu, un slimniekam visu nakti tā jānogul. Ieteicama diatermija.

Pie visām neiralģijām ļoti ieteicama ārstēšanās mūsu kūrortos — Ķemeros, Baldonē u. c.

Sejas trieka

(Paralysis nervi facialis)

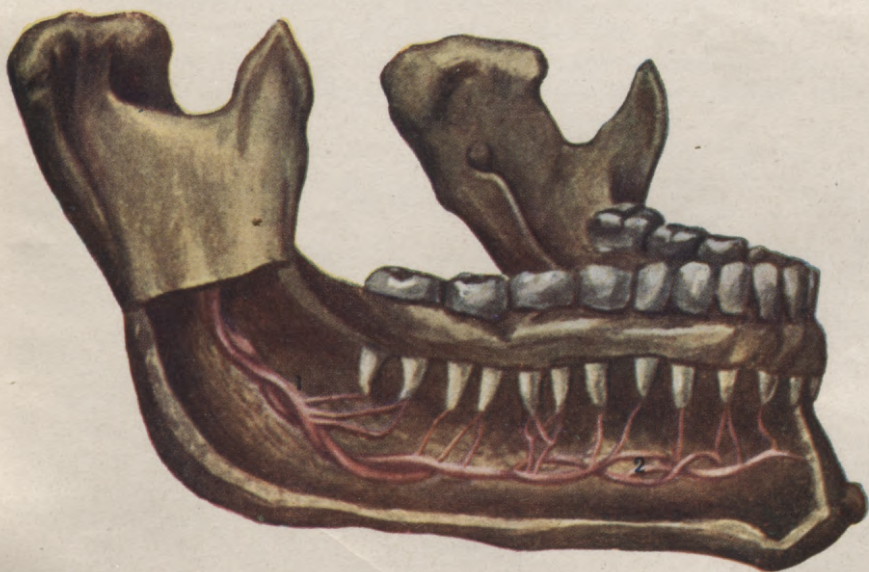
Sejas trieka ir diezgan bieži sastopama parādība. Seja pieņem pavisam savādu izteiksmi un kroplu izskatu, kas izskaidrojams ar sejas nerva pamirumu. Triekas iemesls: 1) **s a a u k s t ē š a n ā s**

Augšžokļa nervi

Kaula priekšējā daļa ir izņemta

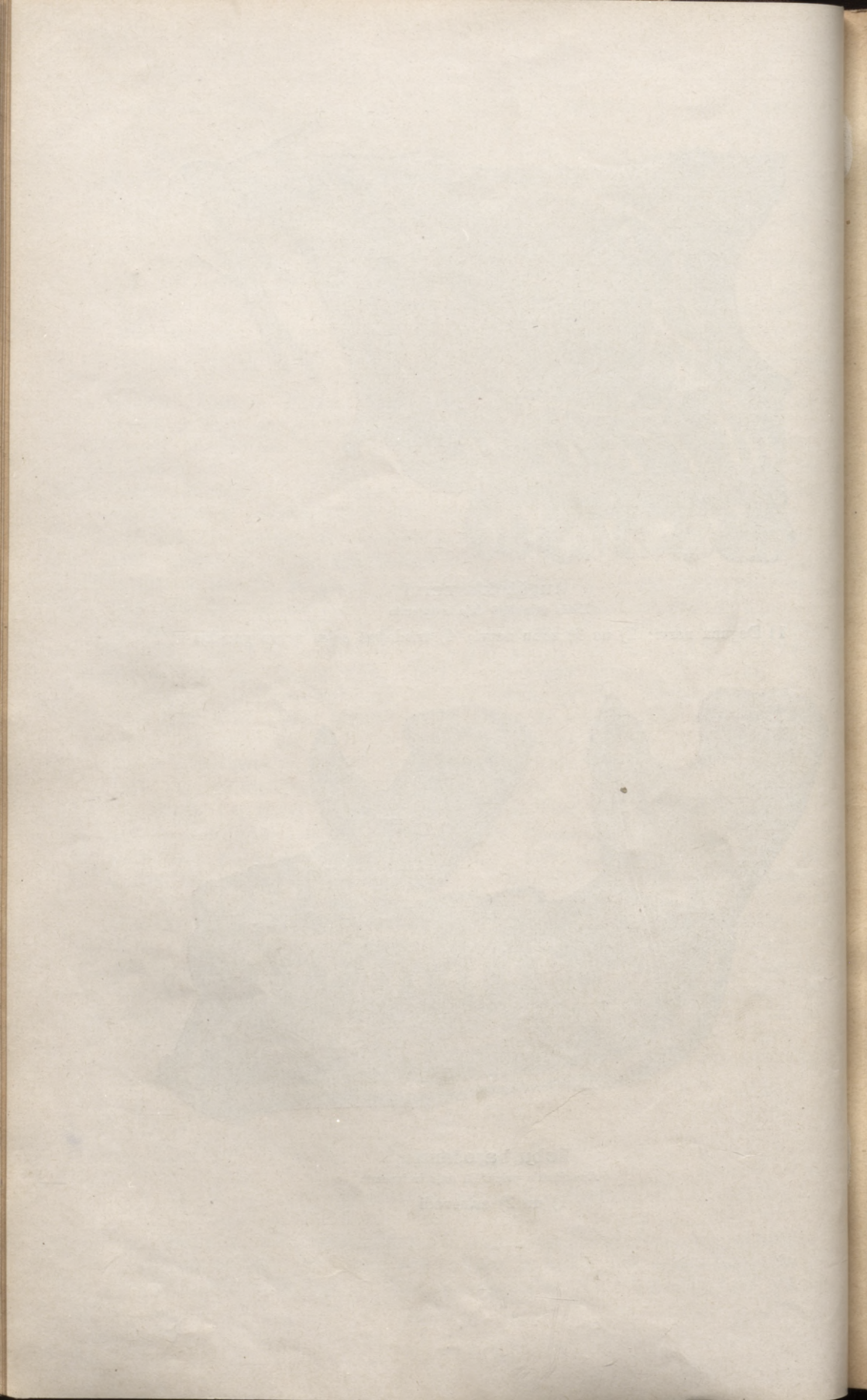
1) Deguna nervi; 2) un 3) zobu nervi; 4) trīsdalīgā sejas nerva ganglijs

Zobu barošana

Apakšžokļa priekšējā daļa ir izņemta

1) un 2) asinsvadi

(caurvējš, gulēšana pie vaļējā loga, braukšana vilcienā pie vaļēja loga u. tml.). Šinī gadījumā pamirumam ir reimatisks raksturs. 2) Vidējās auss iekaisums. 3) Pieauss dziedze-
ra satūkums. 4) Galvas kausa vai smadzeņu slimības. 5) Iegarēno smadzeņu kaites, mus-
kuļu nīkšana u. t. t.

Slimību visvairāk raksturo mīmisko (izteiksmes) sejas mus-
kuļu pamirums. Pamirusē sejas puse ir slābana, bez izteiksmes,
pieres grumbas tajā izzudušas, acs pārāk plati atvērta un asaro,
rieva no deguna uz muti izlīdzinājusies, mutes kaktiņš karājas le-
jup un nereti pa to tek laukā siekalas. Vēl uzkrītošāks šīs pami-
rums būs tad, ja slimnieks mēģinās runāt. Acs pa pusei atvērta,
un ja slimnieks mēģina to aiztaisīt, tad augšējais plakstiņš smagi
nokrit lejup, bet tomēr starp viņu un apakšējo plakstiņu paliek
sprauga, pa kuŗu aci iekļūst putekļi u. tml. Valoda apgrūtināta,
— tāpat arī kožlāšana. Slimnieks nevar ar muti svilpot, jo lūpas
vienā pusē neklausā. Ja slimniekam liek piepūst vaigus, tad re-
dzama starpība starp veselo un slimo pusi.

Pierādīts, ka mēles priekšējā daļā $\frac{2}{3}$ no mēles platības nesa-
jūt vairs garšu. Arī taustes sajūta mēlē traucēta. Siekalu dau-
dzums, pa lielākai daļai, samazinājies, bet dažreiz var būt pavai-
dzoms. Pamirusā pusē traucēta sviedru un asaru izdalīšanās. Reflek-
torās kustības (acu mirkšķināšana u. tml.) izzūd.

Slimības norise atkarīga no cēloņiem. Smadzeņu slimību ga-
dījumos grūti būs novērst sejas trieku. Ja turpretim par iemeslu
bijusi apsaldēšanās, tad jau drīzāk var cerēt uz atlabšanu. Visla-
bākā gadījumā jāreķinās ar slimības turpināšanos 2—3 mēnešus;
ātrāk nav ko domāt par izārstēšanos. Arī tad, ja trieka pirmo rei-
zi pārgājusi, arvien iespējama atkārtošāšanās (recidīvs). Novērots,
ka pie viena un tā paša pacienta dažu gadu laikā trieka atkārtō-
jusies 4 reizes.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jāārstē tā kaite, kas izsaukusi sejas pa-
mirumu. Pie tikko iestājušās sejas triekas ieteicams aspirīns, pi-
ramidons, antipirīns, salicils u. tml. Elektriķa ir vienīgais līdzek-
lis, uz kuŗu var likt lielākas cerības. Iekšēji līdzekļi — strichnīns,
tetrofāns.

Homeopātija. Pēc apsaldēšanās galvenie līdzekļi ir: Aconit. 3,
Rhus 3, Caustic. 3, Dulcamara 3, Belladonna 3, Calcar. carb. 3—6,
Cadmium sulf. 3. Ja triekas iemesls ir ievainojums: Arnica D 3—3,
Ruta D 3, Nux vom. 3, Hyperic. perf. D 3—3. Kaulu un dziedzeņu
iekaisumi: Phosphor 6, Silicea 3—6, Hepar sulf. 3—6, Mercur solub.
3 tr., Graphit. 3—6, Kali jod. D 3. Acu muskuļu pamirums
(reimatiskā forma): Aconit. 3, Caustic. 3, Rhus 3, Seneg. 3, Kalm.
lat. D 3, bet pēc differīta: Gelsem. 3, Argent. nitr. 3—6, Physostigm.
3, Phosphor 6; pēc sifilisa: Mercur. bijod. D 3—3, Kal. jod. D 3,
Syphilin 3, Aurum jod. 3—6.

Pamirumi

(Paralysis)

Zem pamiruma jāsaprot muskuļu nespēja paklausīt cilvēka gribai. Pamirums var būt pilnīgs un nepilnīgs, — pamirums vārda pilnā nozīmē, vai tikai zināms vājums. Pirmā gadījumā katra kustība būs neiespējama, bet otrā — samazinājies tikai muskuļa spēks un izturība.

Pamirumu cēlonis meklējams gan centrālos organos — galvas un muguras smadzenēs, gan nervos, kuņģi iet no smadzenēm uz muskuļiem. Centrālo organu pamirumu sauc par centrālo pamirumu, bet nervu pamirumu — par perifēro.

Ja pamiruma cēlonis ir galvas smadzeņu slimība, tad pamirst viena ķermeņa puse, visbiežāk kreisā galvas un labā ķermeņa puse. Ja vaina meklējama muguras smadzenēs, tad pamirums mēdz iestāties kājās. Ja pamiruma cēlonis meklējams perifēros nervos, tad pamirst tikai locekļa daļa.

Pamirumam var būt anatomiski pierādāmi cēloņi, bet var tādi arī trūkt. Pēdējā gadījumā pamirumu sauc par funkcionēlu. Pie tādiem pieskaitāmi visi histēriskie pamirumi, pamirumi pēc bailēm u. tml.

Ja pamirums iestāties, tad slimnieks mēdz sūdzēties, ka nevarot izdarīt vienu vai otru kustību. Cik tālu pamirums iepleties un kur meklējams viņa cēlons, — to varēs pateikt tikai ārsts pēc ilgākas, lietpratīgas izmeklēšanas.

Pamirusie muskuļi ar laiku pārvēršas, — viņu masa samazinās, tie sāk nīkt. Te vainojama ne tikai muskuļu bezdarbība vien, bet arī ipatnēji nervozi iespaidi. Ja piem., perifērais pamirums pieturās ilgāku laiku, tad pēc dažām nedēļām vai mēnešiem iesākās muskuļu panīkšana, jo pamiruma iemesls meklējams noteiktā muguras smadzeņu punktā. Ja šis punkts būtu palicis vesels, tad nebūtu muskuļi sākuši nīkt. Ja pamiruma iemesls ir galvas smadzeņu slimība, tad muskuļi, neskatoties uz pamirumu, ir dzīves spējīgi, un viņu barošanās norisinās gandrīz normāli.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jāpielieto elektroterapija; otrā vietā mīnāma masāža. Arī higiēniskai vingrošanai dažreiz ir labi panākumi. Ja pamirums tomēr negrib pazust, tad var izmēģināt strichnīna iešļircināšanu. Dažreiz noder pretreimatiskie līdzekļi: aspirīns, salicilskābais natrons u. tml., sevišķi tad, ja ir sāpes.

Homeopātija. Pašā sākumā var līdzēt ar Rhus 3, Arnica D 3, Causticum 3, Kal. chlorat. 3. Vēlāk pielietojami: Belladonna 3, Lachesis 3—6, Plumbum 6, Secale corn. 3—6, Phosphorus 6.

Dabas dziedniecība. Bilca priekšraksts: katru dienu 3 reizes $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ stundu ilgi berzt pamiruso locekli ar aukstu ūdeni; reizi dienā 22—27° C. vispārēja noberzēšanās, vai 31—33° C. pelde ar 27° C. uzlējumiem; pa uzlējumu laiku jāberz locekli un sevišķi mugurkauls. Tvaikpelde gultā (1 stundu) ar atsevišķu kompresi uz

sirds; pēc tam 22° C. noberzēšanās vai 31° C. pelde. Slimībai sākoties, tvaikpelde jāņem reizi dienā, bet chroniskos gadījumos 3 reizes nedēļā. Jānorēgulē izeja ar klistieru palīdzību. Vietēji uzklāji. Elektriķa. Magnētisms. Higiēniska vingrošana. Svaigs gaiss, viegla barība. Masāža.

Mājas līdzekļi. Pamirusos locekļus mēdz berzēt ar vilnas drānu. Krievi berzē slimās vietas ar saberztu mārrutku. Ļoti iespaidīgs līdzeklis ir linu drāna, kas visu nakti bijusi aprakta skudru pūznī; šajā drānā ietin slimo locekli. Siltas sēra peldes visos laikos skaitījušās par vienu no labākiem līdzekļiem. Ieteicams ieberzēt pamirusās vietas 3—4 reizes dienā ar skudru un kampara spirta maisījumu (līdzīgās daļās) vai opodeldoku. Ieteicamas kliju peldes ar sinepju miltiem un sāli, — arī siltas peldes ar Hepar sulf. piemaisījumu.

Pamirumi pēc saindēšanās (toksiskie pamirumi)

No šāda veida pamirumiem jāatzīmē tā sauktais Paralysis saturnina, t. i. pamirums, kas cēlies no saindēšanās ar svinu. Savā ziņā šāda saindēšanās ir ar odu slimība, ar kuņu agri vai vēl sirgst burtliči, burtu lējēji, krāsotāji (svina krāsas), podnieki (svina glazūra), skārdnieki, viļu cirtēji, — citiem vārdiem: visi tie, kas rēgulāri katru dienu uzņem ķermenī svinu. Saindēšanās var izpausties pamirumā, vēdera sāpēs, smadzeņu slimībās u. t. t. Visvairāk pamirst roku pirksti; kāju pamirumi iestājas reti. Novērots arī rīkles muskuļu pamirums.

Ja slimniekam iespējams mainīt dzīves veidu un darbu, tad izredzes uz izveseļošanu ir labas. Nav izslēgta pamiruma atkārtotāšanās varbūtība. Jāārstē, kā teikts iepriekšējā nodaļā: pirmā vietā elektroterapija, tad sēra peldes un iekšķīgi jodkalijs. Homeop. līdzekļi: Rhus 3, Doronicum 3, Plumb. 3—6, Pamirums pēc saindēšanās ar arsenu visvairāk iestājas akūtos saindēšanās gadījumos; chroniska saindēšanās (arseniku saturošas krāsas, tapetes u. c.) nav tik bīstama. Vispirms iestājas gremošanas traucējumi, un kad tie pāri, tad sāk pamirt rokas un kājas (dažreiz tik pēc 2—3 nedēļām). Raksturīgas ir sāpes krustos, rokās, kājās un pārmaiņas matu un nagu augšanā.

Retāki ir tie gadījumi, kur pamirumu izsauc saindēšanās ar fosforu, vaŗu, cinku, dzīvsudrabu (lietojot medikamentu veidā) un alkoholu.

Krampji

Ar šo vārdu mēdz apzīmēt pēkšņu muskuļu raustišanos, kas uznāk pret slimnieka gribu. Kā mums zināms, katra muskuļa kustība atkarīga no kairinājuma, kuņu muskulis saņem no

attiecīga nerva; kairinājums var būt vai nu patvaļīgs (apzināts) vai refleksīvs, un jo tas stiprāks, jo stiprāka būs muskuļa savilkšanās. Slimīgos gadījumos šī attiecība mainās, un dažreiz pietiek ar niecīgu kairinājumu, lai izsauktu muskulī krampjus.

Vieglākā krampju forma ir *drebešana*. Par to stiprāki ir tā sauktie *mainīgie* krampji, pie kuriem muskuļu savilkšanās mainās ar neilgu atslābumu, atstājot tādu iespaidu, it kā muskulis pastāvīgi raustītos. Visstiprākie tomēr ir *sastinguma* krampji; te pauze starp muskuļa savilkšanos un atslābumu ir tik nemanāma, ka liekas, it kā muskulis būtu pastāvīgi savilkts un satindzis. Līdz ar to viss krampju pārņemtais loceklis tiek noturēts ilgstošā nenormālā stāvoklī.

Krampji var pārņemt vai nu tikai dažus muskuļus un muskuļu grupas (*izolētie* krampji), vai arī izvērsties vispārējos krampjos.

Krampjus mēdz iedalīt dažādās grupās. *Eklampsija* vai *eklamptiskie* krampji uznāk lēkmju veidā, ar pauzēm, tad pazūd — uz visiem laikiem vai vismaz uz ilgu laiku; pa lēkmes laiku slimnieks atrodas (vismaz pa daļai) bezsamaņas stāvoklī. Šie krampji mēdz uznākt visbiežāk bērnībā, zināmos periodos (pa zobu nākšanas laiku). Ja tie atkārtojas ļoti bieži, tad šāds krampju veids jau atgādina *epilepsiju* — *krītamokaiti*. Šo veidu sastopam, bez epilepsijas, arī pie organiskām galvas smadzeņu slimībām, pie histērijas u. c.

Pie *Veita dejai* (*chorejai*) līdzīgiem krampjiem nodarbināti visi ķermeņa muskuļi. Te jāatzīmē *žokļu* krampji. Bieži vien cieš muguras un kakla (pakauša) muskuļi. Viss ķermenis atliecās atpakaļ, un mugurkauls tiek izliekts uz priekšu (*krūšu virzienā*). Šādi krampji mēdz uznākt pēc ievainojumiem (ja norauj nagu, ja zem naga ieiet skabarga), pēc saindēšanās ar strichnīnu, opiju un alkoholu un arī pie histērijas.

Pie *sastinguma* krampjiem muskuļi atrodas it kā nepārtraukti-savilkta stāvoklī, kādu nākās novērot pie histērijas un galvas smadzeņu kaitēm.

Krampju *iemesli* var būt ļoti dažādi. Ja cilvēkam jau piemīt tieksme uz krampjiem, tad pietiek ar vismazāko nieciņu, lai tos izsauktu. Pārmaiņas galvas un muguras smadzenēs, asins riņķošanas traucējumi centrālos nervu organos, iekaisumi, atmiēkšķējumi, audzēji, saindēšanās, bailes, dusmas, alkohols (roku, mēles drebešana u. c.) u. t. t.

Jo stiprāki krampji, jo dziļāks pēc tam nogurums. Skaidrs, ka stipri, ilgstoši, vienmēr uznākoši krampji apdraud dzīvību. No otras puses, jābrīnās, cik ļoti daudz cilvēks spēj panest. Visbriesmīgākās lēkmes, kuņas ķermeni svaida uz visām pusēm, liec un laupa, var pāriet bez kādām sekām. Krampji, pie kuriem cilvēks nezaudē samaņu, var būt ļoti sāpīgi. Katra krampju lēkme pavairo tieksmi uz jaunām lēkmēm, un uz šīs tieksmes pamata attīstas arī lēkmes *stiprums*, kuŗš beidzot tiešām var ļauni iespaidot ķermeni. Beidzot — daži krampji (piem. epileptiskie) var novest pie garīgas darbības traucējumiem un gara vājības.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vienmēr jāizpēta krampju īstais iemesls, jo tikai tā būs iespējams apkarot ļaunumu pašā saknē. Kā jau minēts, krampji nav nekāda patstāvīga slimība. Ar lēkmes pāriešanu vēl nav novērsti pats cēlonis. Pirmā kārtā jānorēgulē slimnieka dzīves veids, jāgādā par labu dzīvokli, barību, kārtīgu gremošanu, gaisu, gaismu, peldēm.

Krampju lēkmi apkarot var ar etiķa klistieriem, sinepju kompresēm, siltām peldēm ar aukstiem uzlējumiem, mitriem ietinumiem līdz ar aukstām kompresēm uz galvas. Dažreiz līdz vemšanas un caurejas zāles. Kas kuņģā gadījumā pielietojams, to var izšķirt tikai ārsts. Līdz viņa atnākšanai dod baldriānu, bromkāliju, chinīnu, u. tml. Arī elektrizēšana var atvieglot lēkmi.

Homeopātija. Pret žokļu krampjiem: Acid. hydrocyan. 4.—6., Stramonium 4.—6. Epilepsija, choreja, histērija, sastinguma krampji u. c. skat. attiecīgās nodaļās.

Dabas dziedniecība. Bīlcs ieteic vispārēju noberzēšanos: pieaugušiem 22° C., bet bērniem 27° C.; noberzēšana jāizdara kailām rokām, pēc tam jāņem atdzīvinošs vidukļa tinums vai vēdera uzklājs (arī nakti). Klistieri. Pie lielākiem bērniem var pēc noberzēšanās lietot $\frac{3}{4}$ -tvaikpeldi gultā ar sekojošu 31° C. peldi var 22° C. vispārēju noberzēšanu. Pieaugušiem arī dod tvaikpeldi gultā vai vispārēju tvaikpeldi (20 minūtes) ar sekojošu vispārēju ietinumumu un pēc tam peldi. Svaigs gaiss, viegla barība. Ja krampji uznāk galvā un pakausī, tad jātveicē galva, bet ja krampji ir ķermeņa apakšdaļā, tad jātveicē tā. Arī slapjš kreklis ir labs līdzeklis. Krūšu, roku un kāju krampji: ik dienas 1 augšējais un 1 ceļu lējums, 3 reizes nedēļā puspeldes, vakaros pirms gulēt iešanas (sk. pēc gada laika, 5—15 minūtes ilgi) jāstaigā pa lauku basām kājām. Pie krampjiem, kuņģi uznāk pēkšņi (pēc bailēm, sēru vēsts u. tml.), jāizdara ik dienas vispārēja nomazgāšanās un 3 reizes nedēļā jāņem puspelde. Vienkārša barība. Jāatmet alkohols.

Kāju stilbu (ikru) krampji

(Crampus)

Ikru krampji ir vispazīstamākais krampju veids; šie krampji uznāk ātri un tikpat ātri pāriet. Viņi ir ļoti sāpīgi, un ar tiem dabū iepazīties gandrīz katrs cilvēks. Krampju iemesls: kāju piepūlēšana (staigājot tālus ceļus, kāpjot kalnos, par daudz dejojot u. t. t.), asins riņķošanas traucējumi (pie grūtām sievietēm, pie pavēderes audzējiem, vēnu paplašināšanās u. t. t.). Krampji uznāk visbiežāk tad, kad cilvēks guļ. Ikru muskuļi savelkās cietā masā, tik stīvi, ka var sataustīt katru atsevišķu muskuli. Savilkšanās pavada spējas, velkošas sāpes, kuņas neiet nekur tālāk.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jāizsargas no muskuļu pārpūlēšanās. Grūtām sievietēm ieteicams gultā kāju apguldīt augstāk un pirms gulēt iešanas masēt kājas no lielā pirksta uz sirds pusi. Lēkmi var apkarot sekoši: slimnieks berž savilkto vietu labi enerģiski, knaiņa un mīca to; otra persona pa to laiku sagatavo sinepju kompresi un to apsien ap stilbu. Dažos gadījumos ieteicams kāju pēdas pievilkt sēdvietai (citiem noder gluži pretējs paņēmieni). Ļoti labi palīdz konstanta strāva.

Homeopatiija. Iekšīgi līdzekļi: Veratrum alb. 3., Rhus 3. vai Belladonna 3. Mēdz ieteikt arī Arsen. 3, Cuprum met. 3—6 un Antimon. tartar. 3—6. Lai izvairītos no lēkmju atkārtošanās, jā rūpējas par siltām kājām un jālieto Rhus 3. vai Nux vom. 3.

Dabas dziedniecība. Parasti mēdz pietikt ar vieglu masāžu vai enerģisku berzēšanu, tāpat ar kāju kustināšanu. Ja krampji ieilgst, tad jāņem kāju tvaikpelde 30—50 minūtes, pēc tam masāža (jāmasē ar remdenā ūdeni apmērcētām rokām); tad atdzīvinoši kāju stilbu ietinumi ar sekojošu masāžu.

Mājas līdzekļi. Ja uznāk lēkme, tad jāieberzē kājas stilbs ar sakarsētu rumu. Vēl labāk: celties no gultas un ar kāju stingri uzkāpt uz gultas malas, uz kādas atslēgas vai cita aukstas dzelzs gabala. Stilbu var ieberzēt ar opodeldoku, sinepju spirtu vai stipri aukstu ūdeni; vispār, stilba apmazgāšana ar aukstu ūdeni spēj novērst lēkmes iestāšanos.

Kā sugestīvi līdzekļi tautā izplatīti sekošie: 1) piepilda maisīņus ar saberztām papardēm un noliek gultas kājgalā; 2) nēsā kurpēs vara putekļus; 3) naktīs piesien pie kājām varu un cinka plāksnītes. (Par pēdējiem diviem varētu teikt to, ka varu un cinku pret krampjiem dod homeopati, Cuprum acet, 6., Cuprum metall. 6. un Zincum 6. aukstā atšķaid. veidā.)

Elpas organu krampji

No elpas organu krampjiem vislielākā nozīme ir diafragmas krampjiem, jo tie visaugstākā mērā apdraud dzīvību. Par laimi — tie uznāk reti. Kā šo krampju cēloni min reimatiskus iespaidus un sastīnguma krampjus. Slimniekam nav elpas, seja zila. Tas sēd gultā un neskanīgā balsī žēlojas par neciešamām sāpēm zem ribām, krustos un mugurā. Vēdera augšējā un krūšu kurvja apakšējā daļa izspiesta uz priekšu un ir nekustīga. Krūšu kurvja augšpuse cenšas ātri strādāt, lai piegādātu gaisu. Aknas nospīestas lejup. Ja krampji ieilgst, tad nāve neizbēgama.

Žagi (Singultus), raudāšana resp. šņukstēšana atkarīga no diafragmas savilkšanās. Šāda veida savilkšanos mēs parasti neapzīmējam ar vārdu „krampji“. Tomēr izrādas, ka arī tai ir sakars ar galvas un muguras smadzeņu, kuņģa, zarnu, nervu u. tml. slimībām. Un beidzot — tā mēdz pavadīt arī zarnu un kuņģa vēzi, vēdera plēves iekaisumu u. tml., sevišķi tad, kad slimnieks jau tuvu nāvei.

Žāvāšanās krampji (Chasmus) arī mēdz pavadīt dažas slimības, kā: mazasinību, nervu vājumu, histēriju, smadzeņu slimības u. t. t. Pat vienkārša žāvāšanās var izvērsties krampjos.

Pie ļoti viegli iekairināmām personām, pat smieklu refleksu kustības var pāriet krampjos. Ar smiešanās krampjiem mēdz slīmot histēriskas personas. Tas pats sakāms par raudāšanas krampjiem.

Šķaudīšanās krampji (Ptarmus) mēdz uznākt sevišķi rītos un mēdz būt saistīti ar deguna gļotu izdalīšanos. Dažu stundu laikā jāšķāvājas vai simtām reižu, un šī šķāvāšanās beidzot kļūst ļoti nogurdinoša. Pa lielākai daļai, cēlonis te ir vai nu deguna gļotādas katarrs, vai siena iesnas (siena drudzis) u. tml.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Diafragmas krampji jāmēģina apturēt ātri un enerģiski. Līdz ārsta atnākšanai jāpielieto karstas putas vai ūdens kompreses, karstas smiltis, sinepju plāksteris, silta pelde ar aukstu lējumu; spēcīgiem slimniekiem var „nolaist asinis“. Arī elektrības pielietošana ir ieteicama. Dažreiz nebūs iespējams iztikt bez bromkālija, opija, morfija un chloroforma ieelpošanas.

Pret žāgiem grūti atrast līdzekli. Tautā izplatīti dažādi pāņēmieni, kā apturēt žagošanos: pēkšņa nobaidīšana, elpas aizturēšana, pēc iespējas dziļa izelpošana, dauzīšana pa muguru, roku pacelšana pāri galvai, ūdens dzeršana krusteniski no krūzes u. tml., no kuriem laba daļa jāieskaita sugestijas līdzekļos. Dažreiz palīdz šķaudīšanās, ūdens dzeršana, kuņģa vietas ieberzēšana ar kampara spirtu, spiediens uz diafragmu, karsti putas vai sinepju uzklāji, karsti smilšu maisiņi, spāniešu mušas, u. t. t. Atrasts, ka pie maziem bērniem žagus var novērst, apstarojot kuņģi un diafragmu ar zilu gaismu (te der nevis vienkāršs zils stikls, bet gan speciāli izgatavotas „zilās elektr. lampiņas“). Iekšķīgi var dot baldriānu, ēteru u. tml.

Šķavas var novērst, ieelpojot dažādus, inhālācijai noderīgus līdzekļus, iekšķīgi ieņemot dzelzi, chinīnu, arsenu u. tml. Der arī izskalot degunu.

Homeopātija. Pret krampjiem noder: Stramonium 3, Hyoscyamus 3, Nux vom. 3—6, Natr. mur. 3. Pie histērikiem arī Asa foetida 3, Valeriana D 3 un Oleum animale aethereum. Ja iekšķīgi līdzekli nelīdz, tad jāņem dzestra pelde ar aukstiem uzlējumiem. Pret žāvāšanās krampjiem var mēģināt: Rhus 3, Platina 6, Pulsatilla 3, Millefolium. 1.

Raustišanās krampji

(Graphospasmus)

Ši ir ļoti parasta, bieži sastopama slimība. Viņu raksturo tas, ka traucējumi zināmā muskuļu grupā ierodas tikai noteiktos apstākļos, — tad, kad šiem muskuļiem kopīgi jāizved tāda smalka,

komplicēta kustība, kā rakstīšana. Personas, kas slimo ar šiem krampjiem, var savu labo roku ikdienas dzīvē lietot pilnīgi normāli, bez traucējumiem, — bet tiklīdz jāsāk rakstīt, muskuļi atsa-kās no darba. Skaidrs, ka te vaina meklējama nevis atsevišķu mu-skuļu nervos, bet gan centros. Rakstīšanas krampji ir tāds pats slimīgs stāvoklis pie rakstīšanas, kā stostīšanās pie runāšanas. Par galveno cēloni jā-uzskata vispirms pārpūlēšanās rakstot, uz ko norāda tas apstāklis, ka ar rakstīšanas krampjiem visbiežāk slimo rakstveži, tirgotāji, ierēdņi u. tml. Arī psihiski momenti (bailes, nobīles) spēlē neap-šaubami lielu lomu, tāpat sliktas spalvas, nekārtīga sēdēšana, ro-kas atbalstīšana u. t. t.

Slimība sākas pamazām, tad diezgan ātri pieaug un izpaužas dažādos veidos. Visbiežāk sastopams spastiskais veids (Spasmus-krampji). Tikko slimnieks sāk rakstīt, tā tūlīt rokā un pirkstos muskuļi sāk raustīties. Spalva tīk vai nu krampjaini pie-spiesta papīram, vai arī iet nepareizā virzienā. Pie otrās formas — *trīc o š ā s* — katrs rakstīšanas mēģinājums izbeidzas ar rokas dre-bešanu; burti top pilnīgi nesalasāmi. Trešā forma — *parali-tiskā* — izpaužas pamiruma veidīgā noguruma sajūtā, kas nereti savienota ar sāpēm.

Kā jau teicām, roka citādi ir pilnīgi darba spējīga un normāla, tikai dažreiz traucējumi manāmi arī šujot, klavieres spēlējot u. tml. Jūtēliba normāla.

Dažreiz šiem krampjiem nevar atrast nekāda anatomiska at-taisnojuma, — arī pārpūlēšanās ne ikreiz uzskatāma par viņu ie-meslu, jo tie parādās arī pie tādiem cilvēkiem, kuri raksta diezgan maz. Arī paši krampji izpaužas dažreiz pavisam dīvainos ap-stākļos; piem., slimnieks, kurš parasti raksta glīti, veikli un bez grūtībām, nevar uzrakstīt ne burta, ja mana, ka kāds skatās uz viņa roku. Šādi gadījumi jāuzskata kā *neirozes* (par *neirozēm* sk. turpmākā tekstā).

Rakstīšanas krampju diagnoze uzstādama diezgan viegli. Jā-sargas tikai samainīt tos ar citām slimībām, kuŗas zem apstākļiem var izsaukt traucējumus rakstīšanā (*choreja*, *skleroze*, muskuļu *nīkšana* u. t. t.).

Lai gan ir gadījumi, kur minētos krampjus izdevies izdziedēt, tomēr bieži vien nākās atdurties uz nepārvaramiem šķēršļiem. Da-ži pacienti ir pat spiesti mainīt savu nodarbošanos.

Atzīmēsim vēl īsumā dažus citus krampjus, kas stāv ciešā sa-karā ar cilvēka nodarbošanos (un kuŗiem, bez šaubām, var būt arī psihiskas dabas iemesli), kā: pianistu krampji (bieži parādas pie jaunām konservātoristēm), vijolnieku, čellistu, telegrafistu, drēb-nieku, mašīnrakstītāju, cigāru tinēju u. c. krampji. Balerinām un šuvējām mēdz uznākt kāju krampji. Novēroti mēles krampji pie kāda klarinetīsta.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jāpārtrauc uz pāris nedēļām darbs. Miers jau pats par sevi spēj uzlabot stāvokli, izņemot tos gadījumus, kur darīšana ar *neirozi*. No slimniekiem izmēģinātā rakstīšana ar krei-

so roku ne vienmēr ved pie mērķa, jo brīnišķīgā kārtā krampji driz piemeklē arī kreiso roku. No visiem ārstēšanas paņēmieniem par labāko jāuzskata elektroterāpija, tad otrā vietā nāk masāža un metodiska vingrošana. No iekšīgi pielietotiem līdzekļiem nav saģaidams nekas sevišķs. Lielāku iespaidu atstāj auksts ūdens, pel-dēšanās jūrā, uzturēšanās kalnos u. t. t. Klavieru spēlētājiem nav ieteicams spēlēšanu pavisam pārtraukt; labāk turpināt īsus, meto-diskus vingrinājumus.

Homeopātija. Var izmēģināt Causticum 6., Rhododendron 3., Oleandra 3., Phosphor 6., Silicea 3. un Natr. mur. 3, Pilnasinīgiem noder Nux vom, 3, un Calcarea carb. 3—6. Mēdz ieteikt arī Bella-donna 3—6.

Dabas dziedniecība. Bīlcs ieteic dienā 2 rokas tvaikpeldes (1/2 stundu) ar sekojošu aukstu rokas noberzēšanu; naktīs (arī dienās) nomierinošus (vai atdzīvinošus, — skatoties pēc slimnieka sajūtas) rokas ietinumus, kuŗi jāmaina pēc slimnieka patikas; pēc tam auksta rokas noberzēšana. Reizi dienā Kneipa „rokas lē-jums“. Vingrošana. Masāža. Ieteicams ņemt nedēļā 1—2 tvaik-peldes (vai nu vienkārši, vai gultā), lai sekmētu vielu maiņu, jo slimnieki parasti mēdz būt „īstabā sēdētāji“, kuŗiem trūkst laika izkustēties un vingrināt ķermeni.

Galvas sāpes

(Cephalaea)

Galvas sāpes nāk ikdienas dzīvē ārkārtīgi bieži priekšā, bet par viņu tuvākiem cēloņiem mums vēl trūkst ziņu. Ar galvas sā-pēm sākās vairums slimību, un dažās šīs sāpes ir galvenais simp-toms, kā tas, piem., ir pie neirastēnijas, vājiem nerviem u. tml. Ši-nī nodalā runāsim nevis par s i m p t o m ā t i s k ā m, bet par n e r v o z ā m galvas sāpēm, t. i. par tādām, kuŗas uznāk pašas par sevi kā patstāvīga slimība. Nedrīkstam samainīt viņas arī ar n e i r a l-ģ i j ā m, kuŗu pamatā ir nervu iekaisums, tā tad anatomisks at-taisnojums. Nervozām galvas sāpēm šāda attaisnojuma nav. Pa-rasti par šādu galvas sāpju cēloni tura cirkulācijas un organisma vielu maiņas traucējumus, tomēr — mums nav pierādījumu, ka tas tiešām tā ir. Arī par sāpju izcelšanās vietu mums maz ko teikt. Vai pašā smadzeņu vielā sāpju kairinājumi ir iespējami, mums nav vēl zināms. Ja sāpju iemesls būtu sensiblo smadzeņu daļu kairinājums, arī tad sāpes būtu sajūtamas nevis galvā, bet ķermenī. Smadzeņu apvalki, sevišķi ārējais (Dura mater), ir jūtīgi pret sāpēm, un tāpēc tās uzskata kā galvas sāpju izcelšanās vietu.

Kā galvas sāpju iemesli var būt dažādi, to pierāda jau tas, ka sāpes var uznākt, kā pie pilnīgiem, tā mazasinīgiem individiem. Skatoties uz pacienta konstitūciju, galvas sāpju iemeslu meklē, vai nu smadzeņu mazasinībā vai hiperēmijā (ja smadzenēs asins p a r d a u d z). Galvas sāpes piemeklē arī nervozas, neirastēni-skas personas, sevišķi tās, kuŗas pārpūlas miesīgi un garīgi, kā: zi-nātnieki, ierēdņi, studenti, skolēni pirms eksāmeniem u. t. t. Ja galvas sāpju iemesls ir reimatisms (apsaldēšanās) vai toksiski ie-

spaidi (alkohols, nikotīns, saindēšanās ar svīnu u. taml.), tad mēdz runāt par reimatiskām vai arī saindēšanās sāpēm (Cephalaea rheumatica. Cephalaea toxica). Pirmās, stingri ņemot, gan nav piešķaitāmas nervozām galvas sāpēm. Nereti galvas sāpes stāv sakarā ar chronisku kuņģa kaiti vai aizcietējumu, deguna, pieres dobuma, acu un ausu slimībām. Dažos gadījumos galvas sāpes pastāv jau no agras jaunības, kā nervozas konstitūcijas apliecinājums; varētu teikt, ka šādas galvas sāpes ir iedzimtas.

Parastās galvas sāpes jāpieskaita pie chroniskām kaitēm. Viņas var pastāvēt mēnešiem un gadiem ilgi, pat visu mūžu, un vai nu uznākt laikmetiem, vai ilgt nepārtraukti. Bieži vien izdodas tās vest sakarā ar psihiskiem uzbudinājumiem, miesīgu piepūlēšanos vai diētas kļūdām. Sāpes uznāk gan pierē un sejā, gan pakausī, dažreiz pat visā galvā. Nereti tās ieņem tikai noteiktu, ierobežotu galvas vietu. Viņas var būt urbjošas, plēsošas, spiedošas, — dažreiz ļoti stipras, dažreiz līdzīgas vieglam apdullinājumam un spiedienam. Arī galvas āda mēdz būt ļoti jūtīga, tā kā nedrīkst pieskārties pat matiem.

Vispārējā labsajūta mēdz būt traucēta. Slimnieks nevar strādāt, ir saīdzis, viegli sakaitināms, — bez ēstgribas. Var uznākt ne laba dūša un vemšana (pāreja uz migrēnu), arī stipri sviedri. Šāds stāvoklis, bez šaubām, atņem slimniekam iespēju veikt savu ikdienas darbu. Sevišķi daudzām sievietēm parastās galvas sāpes ir faktors, kas iespaido visu dzīvi un visur uzstājas kā kavēklis un traucējums.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Galvas sāpju ārstēšana ir grūts un nepateicīgs uzdevums. Vispirms katrā ziņā jāizžin, vai galvas sāpju pamatā nav kāda slimība; tāpēc nekavējotī jāizdara pamatīga izmeklēšana. Jāņem vērā arī vispārējā konstitūcija. Mazasinīgiem slimniekiem jānodod līdzekļi pret mazinību, pilnasinīgiem jānoteic piemērota diēta, vingrošana u. c. Arī nervozās galvas sāpes pie neirastēniķiem un histēriķiem prasa vispārēju ārstēšanu: psihoterāpiju, dzīves veida regulēšanu, auksta ūdens dziedniecību, elektrību, mieru u. taml.

Simptomātisko līdzekļu mums ir ļoti daudz. Parasti jau slimnieki paši iepazīnušies ar piemērotiem līdzekļiem un lieto, ko nu katrs māk: kompreses, aukstu vai karstu kāju peldi, sinepju plāksteri pakausī uz kakla, gan berzē pieri ar Ņelnes ūdeni, gan lieto migrēnas zīmuli, gan apsien galvu ar lakatu, dzer stipru tēju, ož amonjaku („ožamo sāli“) u. t. t. Iekšķīgiem līdzekļiem dažreiz ir panākumi, bet dažreiz ne. Slimniekam ieteic vienu, otru jaunu līdzekli; sākumā tas ir lielisks, bet vēlāk neder nekur. Pēdējā laikā visvairāk lieto piramidonu un antipirīnu (0,5—1,5), kurš noder sevišķi migrēnas gadījumos (par migrēnu sk. tālāk). Bez antipirīna mināmi: aspirīns, trigemīns, fenacetīns (0,5—1,0), chinīns (0,3—0,75) un Natr. salicyl. (sevišķi, ja galvas sāpes uznāk pēc apsaldēšanās, caurvēja u. t. t.); bromkāliju (2,0—4,0), arsēnu u. t. t. Noteikti jābrīdina no pulveriem ar morfija piejaukumu, jo tie veicina morfinisma attīstīšanos.

Dažos gadījumos labi panākumi bijuši elektroterāpijai, lai gan te, varbūt, lielu lomu spēlē arī psihiskais faktors.

Ar visiem minētiem līdzekļiem dažreiz izdodas slimniekam palīdzēt, bet dažreiz arī ne. Pacientam tomēr paliek vismaz apmierinājums, ka pēc gadiem un gadu desmitiem — vecuma dienās — galvas sāpes pāries pašas no sevis.

Homeopātija. Pret nervozām galvas sāpēm der: Belladonna 3 (pie jauniem, pilnasinīgiem, ja seja sārta); Calcarea acet. 4—6 (chroniskos gadījumos, — limfatiskiem, skrofuloziem, — ja galva auksta, skābas atraugas un vemšana); Ignatia 3 (ja liekas, it kā galvā sistu naglu; nervoziem, histērikiem, ar bālu seju); Nuxvom. 3 (pēc diētas kļūdām); Sepia 3—6 (chroniskos gadījumos, sevišķi pie sievietēm, kurām dzimumorganu darbība nav kārtībā, — ja ir baltie ziedi, slimas aknas, — uz ko norāda dzeltenīga sejas krāsa, — ja padusēs un zem kājām tā sauktie „histēriskie sviedri“; klimaktēriskā periodā); Silicea 3—6 (asins pieplūdums galvā, galva svīst, sāpes iet no pakauša); Stannum 3—6 (sāpes iet crescendo - decrescendo); Glonoin 3—6 (deniņos sit pulss); Chinium 6 (ausis troksnis, kurlums); Chelidonium 3. (sāpes pierē un labā pusē deniņos; nelaba dūša, vemšana; izvemj žultainas gļotas; sāp arī zem ribām, labā pusē, — norādījums uz aknu kaiti); Actaea racemosa 3 (sievietēm; sāpes pierē un acu ābolos); Aloēs 3 (trulas sāpes pierē; nav iespējams domāt); Ammonium carb. 3—6 (nervozas sāpes; ja sakož zobus, tad sliktāk); Argentum nitr. 3—6 (trulas, chroniskas sāpes personām, kas stādā garīgu darbu); Cactus 3 un Lachesis 6 (galvas sāpes pie sirdsslimiem; sāp galvas virsa; menstruācijas pārāk stipras; klimaktēriskā laikmetā); Cannabis sat. 3. (galvas sāpes pa menstruāciju laiku); Phellandrium D 3 (spiež galvas virsu; acis vājas un sāp); Spigelia 3 (reimatiskas un neiralģiskas sāpes, arī acu ābolos; pie liekšanās sāpes pavairojas). Ja acis pārpūlētas: Onosmod. 3—6, Ruta 3, Arnica D 3, Physostigm. 3—6. Sāpes pakausī: Anacard. D 3, Mephit. put. 3, Cimicifuga 3, Petroleum D 3—3, Juglans ciner. 3, Carbo veg. 3—6, Menyanth. 3.

Dabas dziedniecība. Sk. „Smadzeņu apvalku iekaisums“, „smadzeņu asiņošana“ u. taml.

Migrēna (Hemicrania)

Šis galvas sāpes piemeklē tikai vienu galvas pusi, uznāk lēkmju veidā un atkārtojas laiku pa laikam neatlaidīgi, gadiem ilgi, pat visu mūžu. Viņas visvairāk piemeklē sievietes. Dažos gadījumos nav noliedzams menstruāciju iespaids uz migrēnas iestāšanos. Migrēna var būt arī iedzimta, un parādās nereti ģimenēs, kurās bijuši epilepsijas, histērijas, dažādu nervu slimību un psihozu gadījumi.

Lēkmi izsauc gremošanas traucējumi, pārpūlēšanās, menstruācijas, alkohola lietošana, uztraukumi u. t. t. Dažus iespaido pat

spilgtāka gaisma, troksnis, nepatīkama smaka, pat dažu ēdienu smarža (cepta gaļa, olas u. t. t.); pie citiem migrēna stāv sakarā ar acu slimībām.

Par migrēnas isto cēloni valda dažādi uzskati. Daži domā, ka tā ir simpatiskā nerva slimība; citi pārliecināti, ka migrēna ir savā ziņā ķermeņa pašsaindēšanās, t. i. kā ķermenī laiku pa laikam izceļas inde; bet uz kuņģu nervu sistēmas vietu šī inde iedarbojas, mēs nezinām. Varam būt puslīdz pārliecināti tikai par vienu: ka kairinājuma vieta (sāpju izejas punkts) meklējama pašās smadzenēs, vai nu vīrsnā, vai dziļākos centros. Jaunākos laikos izteikta domā, ka migrēnas cēlonis slēpjas iekšējo organu nervu un iekšējās sekrēcijas dziedzeru darbības traucējumos.

Migrēna uznāk atsevišķu lēkmju veidā, kuņas atkārtojas pēc gariem starplaikiem, — pie dažiem slimniekiem ļoti regulāri.

Lēkmes sākumu slimnieks jūt jau dažas dienas agrāk. Gara stāvoklis nospiests, galvā smaga spiediena sajūta, ausis san, galva reibst, gar acīm „metas raibs“ vai „mirgo“; uznāk drebuļi, slimīga, bieža žāvāšanās un nelaba dūša, dažreiz stipras sāpes kuņģī, pavēderē, — nenomāla ēstgriba. Pēc maza laiciņa iesākas sāpes. Dažreiz tās uznāk arī bez visiem tikko minētiem vēstnešiem, no rīta mostoties; sākumā tās ir trulas, spiedošas un jau ieņem savu deniņos vai vīrs acīm. Drīz lēkme pieaug spēkā, sāpes top urbjošas, pukstošas un velkošas, un isā laikā noved slimnieku līdz izmisumam. Slimnieks atrod mieru tikai gultā, tumšā istabā, iztiek bez ēšanas un dzeršanas, jo kuņģis tā kā tā izdod savu saturu uz āru. Pēc kāda laika (ne vēlāk, kā pēc 24 stundām) sāpes norimst. Slimnieks jūtas ļoti noguris un iemieg.

Dažreiz pēc lēkmes novērots pārejošs acs muskuļa pamirums.

Pa lēkmes laiku seja mēdz būt bāla, bet dažreiz tā ir sārta un karsta — līdz pat ausīm, — un acu plakstiņi satūkuši.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jāspēcina migrēnas slimnieku konstitūcija ar ūdens dziedniecību, gaisa un saules peldēm, vieglu barību un zālēm. Pilnīgi jāatsakās no baudu vielām. Galvenie līdzekļi (zāles): broms un lumināls; ilgāku laiku lietoti, tie var labvēlīgi iespaidot slimības gaitu. Grūtos gadījumos noder papāverīna iesļircinājums. Galvas sāpju līdzekļi — antipirīns, piramidons, migrēnīns, spēj tikai lēkmi atvieglot, bet ne ārstēt slimību. Jārūpējas par iespēju elpot caur degunu (jo dažreiz iesnas u. taml. pavairo sāpes); tāpat, jāgādā par kārtīgu izeju.

Jāatzīmē vēl daži vienkāršāki līdzekļi, kuņģi dažreiz atstāj labu iespaidu: tase stipras kafijas, $\frac{1}{2}$ —1 tējkarote sāls, 1 tase aukstas baldriāna tējas vai 30 pil. baldriāna tinktūras, „migrēnas zīmulis“, mentola smēre u. t. t.

Homeopātija. Aconit. 3., Belladonna 3.; Damian. 1., ik stundas pa 2—5 pil.; Coffea 3. vai Coffein. citric. D 3.; Glonoin 5; Sanguinar. 6.—12: (sāpes iet no pakauša uz labo aci, nelaba dūša, vemšana; gaisma un troksnis nepanesami; klimakteriskos gados); Nux vom. 12—30. (sārta seja, sāpes urbjošas, spiedošas; istabā sēdētājiem un gardēžiem; lēkme uznāk agri no rīta, ar nelabu

dūšu un vemšanu; siltumā un mierā labāk); Spigelia 6—12 (sāpes ap kreiso aci; sirds pukstēšana; vemšana; sirds slimiem); Iris 12.—30. (sāpes labā pusē, periodiskas— bieži vien katru svētdienu, kad jāatpūšas no garīga darba; pierē pukst; rūgti-skābi vēmekļi, zaļgana caureja, aknu sāpes; acis redz kā caur miglu; pārejošs aklums); Gelsemium 6—30 (sākumā redzes traucējumi: mirgošana, neskaidriba, akluma sajūta; sāpes no pakauša iet uz vienu aci, — krampjainas, — liekas, it kā ap galvu būtu apsieta saīte; pēc ūrinēšanas vieglāk); Arsen. 30.—200. (stipras sāpes, deg pār kreiso aci — periodiskas; nemiers, bailes, sevišķi nakti; pie tam nelaba dūša, vemšana, slāpes; labāk no siltuma vai aukstām kompresēm); Digitalis 3.—30 (žultaini vēmekļi, reibonis, nelabums; labāk gulot. Sirdsslimiem!); Belladonna 30. (pie redzes traucējumiem, pukstošām sāpēm labā pusē; plaši redzokļi; mierā, tumsā labāk); Argent. nitr. 6. (kreisā pusē — pierē — urbjošas sāpes, lēni kāpj un kritas; nervoziem pacientiem, pēc garīgas pārpūlēšanās. Spiediēns vai apsējums atvieglo); Ipecacuanha D 3 — 3 (migrēna ar nelabu dūšu — līdz nāves sajūtai; kaklā žņaudz; jāvemj; seja bāla ar ziliem riņķiem ap acīm; kauli kā salauzti; sāpes it kā spiež no iekšienes uz āru). No citiem līdzekļiem vēl sevišķi jāatzīmē:

Ignatia 30 — histēriskām sievietēm;

Acid. picric. 6.—12. — garīga pārpūlēšanās pie neirastēniķiem;

Ol. anim. 2 — pie histēriķiem un neirastēniķiem;

Cocculus 6—30 — sievietēm; pēc negulētas nakts; pie gīboniem;

Cyclamen 2—6. — migrēnai ilgi velkoties, — kreisā pusē; aklums;

Phosphor. 30 — garīga pārpūl. pie histēriķiem un neirastēniķiem;

Sepia 30. — klimatēriskā periodā; nekārtīgas menstruācijas, baltie ziedi.

Silicea 30. — garīga pārpūlēšanās; gikts pazīmes.

Dabas dziedniecība. Plāstens ieteic: atgulties, aizsegt logus; tad 22°—25° C. klistiers, pēc viņa daži mazāki, auksti (20° C) klistieri. Aukstas kājas jāšilda ar tvaika pudeli. Dzert var ūdeni ar citronu vai aveņu sulu, remdenu zemeņu tēju u. taml. Pēc mazas atpūtas jāņem 30—30° C. puspelde vai 29—31° C. vidukļa pelde, vai arī 30—33° C. sēdpelde, 10—15 minūtes; pēc tam ķermenī viegli nosusina un taisa atdzīvinošus vēdera un kāju stilbu ietinumus (22—25° C.). Uz pieres un galvas jāliek biežas, nomierinošas kompreses 20° C., kurās pastāvīgi jāatjauno. Ja slimnieka seja vēsa un bāla, tad uz galvas un pieres liek tvaika kompreses. Var mēģināt kakla masāžu, savienotu ar vēdera masāžu.

Vieglākos gadījumos Kneips ieteic 2—4 reizes dienā nomazgāt pavēderi aukstā etiķa ūdenī; tā jādara 2—3 dienas. Chroniskos gadījumos jāņem vēl 2—3 reizes nedēļā puspeldes. Iekšķīgi fencheļu vai ķimeņu tēja. Ļoti grūtos (iedzimtos) gadījumos jāpielieto arī augšējais un ceļu lējums, 3 reizes nedēļā, pārmaiņus ar 3 puspeldēm. Sevišķi ieteicams iet basām kājām.

Mājas līdzekļi. Ieteicamas kompreses uz pavēderes, karstas kāju peldes, klistieri, gavēšana un viegla diēta. Lēkmes sākumā jāuzņem tēja karote sāls uz mēles un jāuzdzer drusku ūdens. — Maz-

liet kampara pulvēra jāietin smalkā drēbē (muslinā) un jāiebāz ausis. — Jāmazgā ar aukstu ūdeni lēnām abas rokas un roku stilbi, virzienā uz augšu, pamazām nonākot līdz pleciem; tad tāpat jāmazgā seja. — Ieteicams pāris nedēļas pakausi uz kakla nēsāt maisiņu ar sēra pulveri. — Dažreiz noder karsta sinepju pelde kājām.

Reibonis

(Vertigo)

Ar šo vārdu apzīmē ļoti dažādas sajūtas, piem., ja gar acīm metās melns, ja uznāk gīboņa veidīgs vājums, domāt nespēja u. t. t. Īstais reibonis ir sajūta, it kā kad viss grieztos, vai it kā griezties būtu jākrit; liekas, ka apkārtējie priekšmeti virpuļo karuselī, un slimnieks spēsts dažreiz pieturēties vai apsēsties, jo viņam sāk likties, ka arī viņš pats griežas. Šāds reibonis uznāk pie mazo smadzeņu un auss dzirdes kanālišu (pusloka kanāļu) slimībām. Pēdējā gadījumā reibonis bieži savienots ar vāju dzirdi. Ja reibonis uznāk kopā ar ausu šņākoņu, lēkmju veidā, tad darīšana ar iekšējās auss slimībām. Arī psihiski - nervozi traucējumi (histērija, kuņģa kaites) var izsaukt reiboni, un tā kā arī mazo smadzeņu slimības savienotas ar vemšanu, tad ārstam dažreiz grūti izšķirt, vai tam darīšana ar kuņģa vai smadzeņu kaitēm. Paziņstams simptomu komplekss, kuņģi apzīmē ar vārdu „pāgiras“: reibonis ar nepatīkamu sajūtu kuņģī, auksti sviedri, tieksme uz vemšanu (arī vemšana pati, — tiek apzīmēts ar vārdu „Nausea“ un uznāk tad, ja sabojāts kuņģis vai ja jābrauc pa jūru (jūras slimība). Smadzeņu asinsvadu pārkalķošanās arī nereti izsauc reiboni. Jāatzīmē, ka jūras slimībai līdzīgu stāvokli pārdzīvo dažs pēc braukšanas ar karuselī, šūpošanās u. t. t.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vienmēr jāizpēta reiboņa īstais cēlonis, jo citādi nebūs iespējams no šīs mocošās parādības atkratīties; vēl vairāk: katra novilcināšanās var nodarīt neizsakāmu postu, jo, kā iztepriekšējā redzams, reiboņa cēloņi ir ļoti nopietnas dabas. Kas attiecas uz jūras slimību, tad te drošu līdzekļu nav. Kas vienam palīdz, tas otra stāvokli tikai pasliktina. Vienam labāk, ja tas ko ieēd, otrs nevar barības ciest. Ļoti ieteikta tiek dziļa elpošana. Mēdz lietot arī vienu otru līdzekli, kā ammonija preparātus, rūgtās vielas, broms sāļus, amilnītritu, kofeīnu, kokainu, antipirīnu, fenacetīnu, chlorālhidrātu, atropīnu, strichnīnu, resorcīnu un morfiju.

Homeopātija. Pirms izdevies izpētīt reiboņa īsto cēloni, var pielietot simptomātiskus līdzekļus: Tabac. 30—2. (gandrīz vienmēr derīgs; ja auksta seja, auksti sviedri, jūras slimība, sirds dauzīšanās, sirds krampji vai sāpes; labāk gulošā stāvoklī); Coccul. 6—30 (tāpat; pie jūras slimības; ēšana pasliktina; tukšums gal-

vā, galva sāp; muguras smadzeņu jūteliība); Arnica 30—1 (pēc kontūzijām, pie artēriju sklerozes, vecuma reiboņa; vietas bai-les); Granat. 6.—3. (reibonis bez kādām sāpēm; vājums, drebēšana, ģiboņa lēkmes, bieži caureja); Stramonium 6.—12. (reibonis ejot pa tumsu vai aizvērtām acīm; plati redzokļi; redz krāsas un tēlus); Nux vom. 30.—6. (kuņģa traucējumi, garīga pārpūlēšanās, uztraukums; tendence krist atmuguriski, sevišķi no rītiem, tukšā dūšā); Pip. menth. 6 (smadzeņu pārgurums, galva it kā liela un plīst; reibonis, ja aizver acis vai grib koncentrēt uzmanību; sliktāk lasot, rakstot un strādājot garīgu darbu).

Pret jūras un dzelzceļu slimību: Coccul., Tabac., Euphorb. 3—6, Apomorph. 2.—3., Lobelia infl. 3., Ipecac. D 3 — 3.

Bezmiedzība

(Insomnia)

Bezmiedzība, ja tā ilgst, izvērsas par ārkārtīgi mocošu un nogurdinošu parādību. Mēs zinām, ka nervu sistēmas pamata īpašība ir kairināmība. Katram kairinājumam seko „reakcija“, — kairinātā nervu organa darbība, kuŗa izpaužas vai nu kustībā, vai dziedzeru darbā, dvēseles pārdzīvojumā vai kairinājuma pārnesēnā uz citu nervu sistēmas daļu. Pie šādas darbības tiek vienmēr izlietota daļa no ķīmiskā spēka, kuŗš atradies kairinātā organā. Tiklīdz spēku krājums izsīkst, iestājas nogurums. Lai atgūtu spēkus, nerviem vajadzīgs pietiekošs, labs miegs, kuŗš ir tikpat labas nervu un garīgās veselības spogulis. Tāpēc miegs ir tāds pats organisma stāvokļa mērogs, kā barometrs — laika mērogs. Ja istā laikā izdodas apkarot bezmiedzību, tad līdz ar to dažreiz ir novērsta viena otra slimība.

Miega traucējumi var izpausties ļoti dažādi: viens vēlu iemieg, otrs agrīn mostas, trešais guļ „caurā“ miegā, daudz sapņo, murgo un ir pa pusei nomodā, pa pusei sapņu valstī. Vājnepatīkamāka ir bezmiedzība tiem, kas — tikko nolikušies gulēt — sāk mocīties ar drūmām domām un ikdienas rūpēm. Lai gan saka, ka miegs pirms pusnakts esot tas labākais, tomēr ir cilvēki, sevišķi garīgi nodarbināti, kas vislabāk guļ rīta stundās. Tādi indivīdi jūtas labāk un padara daudz vairāk, ja tie var strādāt līdz vēlāi naktij un no rītiem ilgāk gulēt. Aizmiegot, dažī redz krāsas, ornāmentus, izkēmotas, baigas sejas, dabas skatus, citi dzird meldijas un zin, ka pie noteiktas meldijas tie aizmiegs. Tās visas ir normālas parādības, par kuŗām nevienam nav jāuztraucas. Uz nervu pagurumu norāda trūkšanās no miega. Runāšana miegā, sevišķi pie bērniem, nav nekas sevišķs. Pie epileptiķiem, nervoziem un histēriķiem dažreiz uznāk mēnešsērdzība, kuŗu var novērst ar psihoterapiju, sevišķi ar hipnozi.

Kā jau teikts, bezmiedzība ir norādījums, ka organismā kautkas nav kārtībā. Ja slimnieku labi noeksaminē, tad drīz vien izdosies atrast bezmiedzības iemeslu, kuŗš dažreiz meklējams stipras kafijas un tējas lietošanā.

Ārstēšanas veidi:

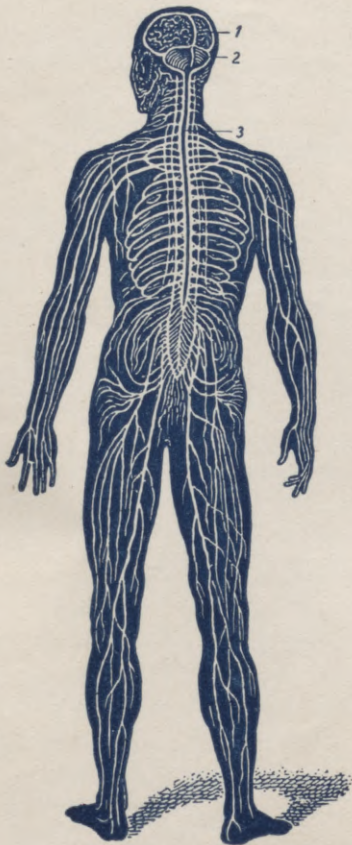
Allopatija. Vispirms ieteicams ņemt vakaros labi siltu kāju peldi, 10 minūtes ilgi, vai pārmaiņus siltu un aukstu kāju peldi (pirmo 10—12 minūtes, — pēc tam uz 3 sekundēm iemērc kājas aukstā ūdenī, tad atkal pasilda un no jauna mērc aukstā; tā atkārto 5—6 reizes), vai arī pastaigāt pa istabu (vai pa lauku) basām kājām. Kāju peldes vietā var taisīt dzestrus ikru ietinumus vai vienkārši apvilkt pāri plānu, mitru zeķu, kuņģam pāri pārmauc biezas, siltas vilnas zeķes. Silta pelde pēc vakariņām dažu nomierina, bet dažu uztrauc vēl jo vairāk. Vakariņas nedrīkst būt pārāk „bagātīgas“, nav arī ieteicams vakarā baudīt gaļu vai desu; jāēd mazākais 2 stundas pirms gulēt iešanas, pēc ēšanas jānodarbojas ar ko vieglu (rotaļu, pastaigāšanos u. taml.). Ja gadas naktī pamosties, tad dažreiz palīdz iemigt mazs „uzkožamais“: glāze piena un pāris sausīņu. Aukstas kājas traucē iemigšanu, tāpēc ieteicams lietot siltu pudeli.

Drūmas domas vajaga mēģināt aizdzīt ar jaukiem nākotnes sapņiem vai skaistām atmiņām, uzjautriņošu grāmatu vai kāda dzejoļa deklamēšanu. Otrs veids, kā iemigt, ir kādu vienmuļīgu iespaidu (vilņojošas jūras vai rudzu lauka) iedomāšanās. Pārāk saistošu romānu lasīšana nav ieteicama, turpretim ļoti veselīgi ir lasīt ko garlaicīgu. Tik ļoti ieteiktā skaitīšana palīdzēs tikai dažiem, jo vairums cilvēku prot skaitīt gluži mēchaniski, bet ar domām kavēties kur citur (piem., dažs orķestra mūziķis, skaitot taktis un gaidot savu „iekritienu“, lasa avīzi). Drīzāk ieteicams skaitīt otrādi, vai minēt tikai pāra vai tikai nepāra skaitļus (300, 298, 296, 294 u. t. t.). Kas prot ļoti plastiski domāt, lai iedomājas horizontāli gulošu skaitli 8 un lai mēģina to domās pāris reizes zīmēt.

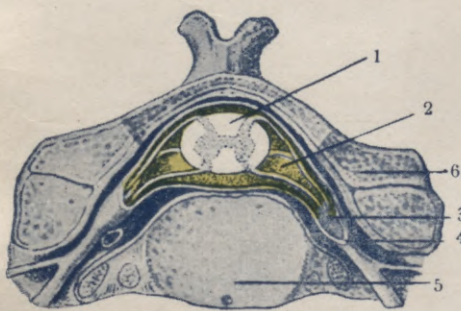
Ja visi šie līdzekļi nenoved pie miega, tad jāķeras pie miega zālēm, kurās nav ieteicams lietot bez ārsta padoma. Dažreiz pietiek 3—4 dienas dot kādu līdzekli, lai ievadītu miegu kārtīgās slīdēs, kamēr pirms tam miegu aizdzina bailes no bezmiega nakts un iedomas, ka vispār vairs nebūs iespējams gulēt. Tieši no bezmiega cietušiem ir grūti aizmigt; ja izdodas viņus dienā apguldīt (ja arī bez miega), lai locekļi atpūšas, tad naktī tiem būs vieglāk, jo nogurums nebūs pārāk liels. Parasti slimnieks mēdz pārāk ātri ķerties pie miega zālēm un pēc tam nespēj no tām istā laikā atteikties, sevišķi ja bezmiegu izsaucis dvēseles nemiens.

Lai gan miega zāles nevar lietot (un arī nevar dabūt) bez ārsta padoma, tad tomēr jāsaaka pāris vārdu par viņu lietošanu. Ja bezmiedzības cēlonis ir fiziskas sāpes, tad miega zāles nav vajadzīgas, bet viņu vietā jānodod *Natr. salicyl.*, *salipirīns*, *piramidons*, vai daži līdzekļi no morfija grupas (*kodeīns*, *dionīns*, *likodāls*, *narkofīns* u. taml.). Tikai ļoti grūtos gadījumos, pie nepanesamām sāpēm slimnieka ciešanas jāatvieglo ar morfiju, *pantopona* u. c. iekšīncinājumiem. Ja bezmiedzību izsauc nogurums vai iekšīgs nemiens, tad jālieto kādi bromas sāļi, no kuriem (apm. 2 gr.) izkausē glāzē ūdens un ieņem vai nu tūlīt pēc vakariņām un pēc pusstundas iet gulēt, vai arī pusstundu pirms gulēt iešanas kaut ko vieglu ieēd un tad iedzer minēto kausējumu. Pie stiprākiem mie-

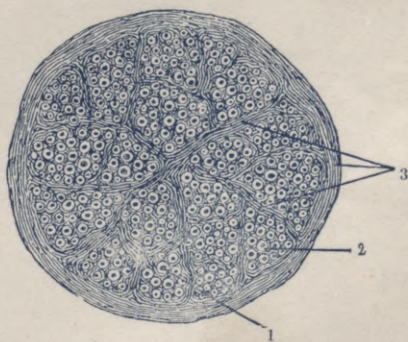
Zim. 1

Zim. 2

Zim. 3

Zim. 4

Zim. 1. Nervu sadalījums ķermenī (šematiski). 1) Lielās smadzenes; 2) mazās smadzenes, 3) muguras smadzenes, no kurām iziet perifērie nervi. Zim. 2. Muguras smadzeņu stāvoklis pie pieauguša. 1) Apakšgals, 2) gurnu skriemelis; 3) galvu pavedieni. Zim. 3. Šķēsgriezums caur mugurkaulu un viņa smadzenēm. 1) Mugurkaula smadzens (balts); 2) mugurkaula šķidrums (dzeltens); 3) muguras smadzeņu ganglijs; 4) perifērais nervs. Zim. 4. Nerva šķēsgriezums. 1) Serdes cilindrits; 2) smadzeņu maksts; 3) saišķaudu apvalki.

ga līdzekļiem jāpieskaita veronāls, medināls, lumīnāls, allionāls, u. c. Kas labi iemieg, bet agri ceļas, lai ieņem 1 tableti veronāla ar ūdeni. Pēc miega zāļu ieņemšanas vairs nedrīkst lasīt.

Jāatzīmē, ka daudzi bezmiedzības gadījumi izārstējami ar tirisugestīviem līdzekļiem; tas attiecināms uz nervoziem, garīga darba strādniekiem. Tādiem dažreiz miega pulveru vietā var iedot pulverizētu cukuru vai tīritu zodā, un otrā rītā slimnieks ar sajūsmu stāstīs, cik labi tas gulējis, un cik ļoti zāles viņam līdzējušas.

Homeopātija. Ieteicami: Aconit. 30 (nervoza bezmiedzība; sirds traucējumi, dusmas, bailes u. taml.); Belladonna 30 (vakara nāk miegs un tomēr nav iespējams aizmigt; halucinācijas, bailes); Coffea 30.—200. (bezmiedzība tāpēc, ka jautrs gara stāvoklis, pēc dzīrēm, stipras kafijas); Mošchus 2.—3. (histēriskiem; nemiers bez iemesla; katru brīdi moztas; mētājas nemierīgi pa gultu); Cypriped. 3.—6. (sevišķi bērniem, ja tie naktī pamostas un ir jautri); Nux vom. 30 (greimošanas traucējumi, kafijas, tējas, alkohola iespaids; domu pieplūdums; pamošanās starp 3—4 no rīta); Passiflora tinct. un Avena sat. tinct. pa 10—30 pil (pēc pārguruma, negulētas nakts, — izveseļojoties; pāreība; karstas kājas; ļoti ieteicami pie atradināšanās no morfija); Lachesis 30. (grūtos smadzeņu uztraukuma brīžos; dienā miegainība, naktīs pļāpīgs gara stāvoklis; dzērājiem); Senecio 3. (pavēderes kairinājumi; dzimumorganu uzbudinājums).

Dabas dziedniecība. Ja bezmiedzības iemesls ir asins pieplūdums galvā, tad jārikojas pēc aizrādījumiem, kādi minēti nodaļā „smadzeņu asiņošana“. Slimniekam jāpieturās pie vieglas barības. Ļoti ieteicams dzīvot kādu laiku tikai no stādu barības. Guļamistabai jābūt dzestrai, gaisam tīram, gultai ne pārāk karsējošai (bez „pēļiem“). Kneips ieteic aukstu puspeldi vai sēdpeldi 5—10 minūtes, kuŗa jāņem vai nu pirms gulēt iešanas, vai kad naktī slimnieks pamostas un nevar vairs aizmigt; tomēr ļoti nervozām personām šis līdzeklis par stipru; te vairāk noder 35—37° C. siltas, pilnas peldes 20—25 minūtes; pēc šīm peldēm nedrīkst noberties ar aukstu ūdeni, bet jāiet tūlīt gulēt. Dusuļa slimniekiem šāda pelde jāņem mēnešiem ilgi. Ja bezmiedzības cēlonis ir nervozitāte viena pati, tad dažreiz palīdz spēcīga vispārēja noburzēšanās, un pie stipriem cilvēkiem šad un tad „spāņu mētelis“. Ieteicams iet basām kājām, ik dienas taisīt ceļu lējumu vai vakaros iet pa ūdeni. Nervu vājumu var novērst ar 3 muguras lējumiem un 3 puspeldēm (ar sekojošu apmazgāšanos) nedēļā, ceļu lējumu, iešanu basām kājām, brīšanu pa ūdeni. Vakaros silta kāju pelde ar sāli un pelniem. No rīta jānobērzas ar aukstu etiķa ūdeni, tad jāiet atpakaļ gultā, un tikai pēc stundas jāceļas. Dažreiz palīdz galvas tveice ar visādiem lējumiem, spāņu mēteli, aukstiem ietinumiem un kāju tveici. Ļoti labi noder arī vēdera uzklāji, pus- vai pilna pelde, sēdpelde, ātra apmazgāšanās, — viss, protams, auksts. 2 stundas pirms gulēt iešanas jāēd rūgušpiens vai augļi.

Majas līdzekļi. 1) Jāceļas no rītiem agrāk augšā, tad vakaros nāks miegs. 2) Histēriskām sievietēm kumelišu tējas un linu eļļas klistieri. 3) Pret „lietuvēnu“ noder: 11 gr. Magnesia carb., $\frac{3}{4}$ gr. rabarbera pulvera, $\frac{1}{2}$ gr. tīritās sodas, 8 gr. sīrupa un 20 gr. piparmētru ūdens. Rītos no tā jāieņem.

Katalepsija

(Sastingums)

Katalepsiju agrāk uzskatīja kā sevišķu slimības formu, bet tagad valda ieskaite, ka tā ir tikai sevišķs, īpatnējs simptoms, kurš var parādīties pie dažādām slimībām. Muskuļi pēņem divainu īpašību, piepaturēt kuru katru stāvokli, kādā vien tos noliek. Locīšus var liekt kā vaska lelli un piedot tiem visneērtākās pozas, — tie tās paturēs. Slimnieki var stundām ilgi stāvēt ar izstieptām rokām, bez kā liktu manīt kaut vieglāko nogurumu; tikai pēc ilgāka laika rokas lēni noslid lejup.

Katalepsija novērota pie histērikiem. Histēriskai katalepsijai ļoti radniecīga ir hipnotiskā katalepsija, kuru pie dažiem histērikiem var izsaukt katru brīdi mākslīgā ceļā. Ja šādiem histērikiem piedod kādu noteiktu pozu (piem. lūgšanas stāvokli), tad arī viņu sejā atspoguļojās lūgšanas pārdzīvojums. Tā tad te darišana ar psihisku suģestiju. Katalepsija var iestāties arī pie dažām psihozēm, sevišķi pie dziļas grūtniecības, progresīvās paralīzes u. c., tad vēl pie meningīta, smadzeņu audzējiem.

Kā atsevišķa slimība katalepsija parādās dažreiz pie gluži veseliem cilvēkiem, kuri pēkšņi, bez kāda iemesla pēņem kataleptisku stāvokli; pēc kāda laika tas pāriet pats no sevis. Var ļoti būt, ka šādi gadījumi, ja tie nav histēriskas dabas, jāuzskata kā epileptisks stāvoklis un tāpēc ieskaitāmi epilepsijas simptomos.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Par katalepsijas iemesliem mums nekas nav zināms, un tāpēc arī nav iespējams dot nekādus padomus. Salīdzināt ar histēriju un epilepsiju!

Homeopātija. Tik retu slimību nav bijis gadījums vēl izpētīt. Spriežot pēc slimības simptomiem, visnoderīgākais līdzeklis būtu Cannabis ind. Sk. arī „Sastinguma krampji”.

Dabas dziedniecība. Sk. „Sastinguma krampji”.

Kritamā kaite

(Epilepsija)

(Morbus sacer)

Kritamās kaites raksturīgākā pazīme ir lēkme. Daži slimnieki jūt viņu tuvojamies; slimnieka fantāzijā pirms lēkmes dažreiz uzpeld savādas ainas vai arī ķermeņi pārņem ērmeta sajūta. Bet visbiežāk gan lēkme mēdz uzņakt pēkšņi, bez iepriekšējiem vēstnešiem. Slimnieks pēkšņi zaudē samaņu un nekā par savu lēkmi nezina, — jā, bieži viņš vēlāk pat neatjēdz, ka tam tāda bijusi. Protams, ka tādā gadījumā viņš nevar pats savu slimību ārstam aprakstīt. Skatītājs turpretim redz lēkmi norisināmies sekošā veidā: slimnieks (lai gan ne vienmēr) izgrūž kliedzienu vai vaidu, kuru izsauc krampju stāvokli nonākusē elpas organu muskulatūrā; tad nokrīt zemē — tur, kur tas pašlaik atradies (pie kam bieži vien sevi smagi ievaino); ķermeņi pārņem krampjains stīvums; tad locīši sāk tricēt un beidzot raustīties. Ar to lēkme beidzas, slim-

nieks guļ noguris un pamazām nāk pie samaņas; bieži vien lēkme pāriet dziļā miegā, kuŗš velkās 1—2 stundas. Tad slimnieks pamostas ar galvas sāpēm un jūtas visu dienu noguris un kā salauzts. Pa lēkmes laiku raustas arī mēle un sakuļ siekalas putās, kuŗas nāk pa muti ārā. Bieži vien mēle tiek sakosta, un putām piejaucas drusku asins. Pati lēkme velkās tikai 2—5 minūtes; seja vispirms top bāla, tad zila, jo elpošana traucēta. Bieži vien slimnieks lēkmes brīdī izdara savas dabiskās vajadzības zem sevis.

Pirms un pēc lēkmes slimie izturās ļoti dažādi. Daži pirms lēkmes sāk skriet un skrien tik ilgi, kamēr lēkme tos pārvar. Citi atkal pēc lēkmes tūlīt uzlec kājās un dodas prom, paši nezinādami, uz kuŗieni. Gandrīz katram slimniekam šini ziņā piemīt kāda savādība.

Ja lēkme nav visai grūta, tad slimnieks nekrīt pie zemes, bet tikai griež galvu krampjaini uz vienu pusi, dažas reizes noristas un saslapējas.

Pie visvieglākās lēkmju formas („petīt mal“) slimais tikai vienu acumirkli raugas stīvi savā priekšā, „brīnas“, pārtrauc ēšanu, runāšanu vai citu kādu darbu, — un atkal turpina iesākto mierīgi tālāk. Pie tam viņam pašam nav ne jausmas par to, kas minētā momentā noticis.

Pie viena un tā paša slimnieka lēkmes var izpausties dažādā veidā. Parasti mēdz būt, ka pirms pirmās stiprās lēkmes jau kādu gadu iepriekš šad tad iestājas vieglu lēkmju brīži, kuŗus bieži palaiž garām neievērotus.

Slimnieka tuvinieku uzdevums ir: ļoti pamatīgi novērot lēkmes gaitu, jo ārstam reti kad gadās pašu lēkmi redzēt; kamēr viņš tiek saukts, tā jau ir pāri. Ļoti no svara novērot, vai raustīšanās pat iesākās visā ķermenī vienā un tajā pašā brīdī, vai vispirms kādā locekli (piem., rokā), no kuŗa pāriet uz visu ķermenī. Tāpat jānovēro, cik ilgi lēkme velkas.

Vieglās lēkmes var atkārtoties ļoti bieži, pat 100 reizes dienā, — vienu dienu vairāk, otru mazāk. Grūtie gadījumi var uzņakt gan ik pa 10 gadiem, gan dažas reizes dienā, — vai nu pa vienam, vai nepārtrauktā rindā. Bieži vien lēkme piemeklē slimnieku stundu pirms gulēt iešanas un no rīta ceļoties. Dažiem lēkmes uznāk tikai naktīs, dažiem dienās, un citiem kā dienās, tā naktīs. Ziemā lēkmes atkārtojas biežāk, nekā vasarā.

Viena lēkme pati par sevi nekad neapdraud dzīvību. Turpretim ja iestājas tāds stāvoklis, kad lēkmes seko nepārtraukti viena otrai (status epilepticus) un ārstam nekā neizdodas tās apspiest, tad slimnieks mirst pārmērīga noguruma dēļ.

Arī normālos brīžos epileptiķi uzrāda visādas savādības, kuŗas izpaužas jo spilgtāk, jo vairāk slimība iet uz priekšu. Pie šīm savādībām pieder drebēšana, raustīšanās, vāja atmiņa, pēkšņas dusmas; slimnieks strādā lēni, kā vilcinādamies; arī rokrakstā un valodā manāmas dažas īpatnības. Epileptiķi pārdzīvo dažreiz ļoti nepatīkamus, ļaunus psihiskus traucējumus, kuŗi nereti iesākas pēc kādas lēkmes un ar nākošo lēkmi izbeidzas. Šādi traucējumi var ilgt tikpat labi dažas minūtes, kā dažus mēnešus; pa šo laiku slimie var izdarīt tādas lietas, kuŗas jāiejaucās pat policijai. Vēlāk viņi paši vairs neatmin, ko darījuši. Dažreiz nemaz nevar zināt, ka darīšana ar slimiem ļaudīm. Tas sakāms sevišķi par tā sauk-

tiem „krēslas brīžiem“. Ir gadījumi, kur tādos brīžos slimnieki aizceļo tālu no savas dzīves vietas. Kad tie atkal atjēdzas, tie atrodas pavisam svešā vietā un nevar saprast, kā isti viņi tur nokļuvuši. Piemērs: kāds slimnieks taisījās iziet, bet pašlaik iestājās „krēslas brīdis“. Slimais gāja apm. 1 stundu cauri visai lielpilsētai un „pamodās“ stacijā. Tādi slimnieki spēj izdarīt visneticamākās lietas: izgērbties uz ielas vai apmierināt savas dabiskās vajadzības. Kāds tirgotājs taisījis tādas lēklenus pār galdiem un dārzu sētām, kādus tas normālā stāvoklī fiziski nebūtu spējīgs izdarīt. Kāda vecāka sieviete „krēslas brīdī“ izņēmusi no pūra lādes savu kādreizējo ligavas tērpu, uzgērbusi to un gājusi vārit pusdienu. Kad pusdienu bijusi gatava, sieviete „pamodusies“ un pati ārkārtīgi izbrīnījusies par savu savādo rīcību.

Ar laiku slimnieki garīgi aptumšojas. Viņu garīgās spējas un atmiņa zūd; vēlāk tie kļūst nespēcīgi un netirli un sava mūža atlikušo daļu pavada gultā, ja vien viņu izturēšanās jau agrāk nenoved tos vājprātīgo namā.

Slimības norise mēdz būt ļoti dažāda. Ja slimība uznāk agrā bērnībā, tad tā pa lielākai daļai piemeklē jau tā vājprātīgus vai neattīstītus bērnus. Šādu gadījumu norise mēdz būt ļoti grūta.

Visbiežāk slimība uznāk pubertātes gados. Bet arī tad varums vecāku zin stāstīt, ka bērns jau agrāk tos baidījis ar „zobu krampjiem“. Tāpēc uz tādiem krampjiem jāskatās šaubīgi, jo tie dažreiz norāda, ka bērnam ir tieksme uz nervu kaitēm un epilepsiju. Izplatītā doma, it kā ar dzimuma satiksmes sākumu resp. apprecēšanos slimība izbeidzoties, ir maldīga; dzīve pierāda gluži pretējo. Ja slimība sākusies jau bērnībā, tad pubertātes laikmetā tā tikai pasliktināsies. Epileptiķu laulības dzīve mēdz būt nelaimīga, un viņu pēcnācēji slimī, epileptiski. Tāpēc epileptiķiem nav ieteicams precēties.

Vieglāk slimība norisinās tad, ja tā uznāk tikai pēc 20-tā dzīvības gada. Ar viņu var saslimt katrā vecumā; ir bijuši gadījumi, kur tā izpaužas tikai pēc 50-tā vai 60-tā gada, tā tad pie sirmgalviem.

Slimība, pa lielākai daļai, neatstāj slimnieku līdz pat nāvei. Statistika uzrāda, ka Šveicē $\frac{2}{3}$ epileptiķu mirst vai nu tieši vai netieši savas slimības dēļ. Tā tad epilepsija jāuzskata kā dzīvību apdraudoša slimība. Epileptiķu mūžs sasniedz tikai $\frac{3}{4}$ no caurmērā aprēķinātā cilvēka mūža ilguma (41:54).

Nāves cēloņi var būt dažādi. Slimnieks var nosmakt, pagriežoties gultā uz mutes. Vēl vieglāk nosmakt, kritot mīkstās smiltīs, sniegā, mēslās, zālē, sienā u. t. t. Tikpat iespējams ir noslikt smieklīgi mazos ūdeņos: pelķē, ūdens spainī u. tml., nemaz nerunājot par dīķiem, ezeriem un upēm. Slimnieks var bīstami apdezināties. Sevišķi tas sakāms par sievietēm, kas strādā pie pavarda un lēkmes brīdī var uzkrīst ar seju uz karstās pavarda dzelzs, spirta vāramā, karsta katla u. t. t. Jāaizliedz slimniekiem staigāt ar lampu vai sveci rokā; ir gadījumi, kur slimnieki saderuši atejas vietā tāpēc vien, ka lēkmes brīdī pie saplīsušās lampas vai sveces aizdegušās drēbes. Var gadīties, ka slimnieks lēkmes brīdī atrodas uz trepēm, pie loga, uz jumta, uz velosipēda u. t. t. Tādos gadījumos kritienam var būt nāvīgas sekas: galvas kausa ievainojums vai smadzeņu satricinājums. Tikpat iespējams galvu

sadauzīt pret kādu asu priekšmetu, istabas lietu stūri, akmens grīdu u. t. t.

Epilepsija bijusi izplatīta visos laikos un pazīstama visas pasaules tautām. Arī augstākie zīdītāju sugas dzīvnieki (sevišķi mājlopi) saslimst ar kritamo kaiti. Slimība biežāk sastopama uz laukiem, nekā pilsētās. Šveicē ar viņu slimo 0,5 proc. no iedzīvotāju skaita, t. i. no 1000 iedzīvotājiem 5 ir epileptiķi.

Kur slēpjas epilepsijas īstais cēlonis, nav mums vēl zināms. Var droši teikt tikai to, ka dispozicija uz šo kaiti pa lielāku daļu ir iedzimta; epileptiķu vecāki bieži vien ir dzērāji. Epileptiķu smadzenēs ar mikroskopu var saskatīt smalkas pārmaiņas nervu šūnīnās, bet šīs pārmaiņas uzskatāmas drīzāk par slimības sekām, nekā par viņas cēloni. Arī slimnieka vielu maiņā nomanāmi traucējumi. Šād un tad epilepsija sākas pēc smadzeņu un galvas kausa ievainojumiem vai satricinājumiem. Bet ne jau katrs kritiens uz galvas uzskatāms par epilepsijas iemeslu, kā to bieži vien grib iegaltot slimo bērnu vecāki. Kuņš bērns gan nav kādreiz kritis uz galvas? Tāpat tas ir ar plaukām, kuņas neklausīgi skolnieki saņēmuši no pārāk karstas ūdens skolotāja.

Kritamajai kaiti līdzīgas lēkmes uznāk arī pie dažām smadzeņu un gara slimībām, un tomēr šīs lēkmes vēl nav uzskatāmas par epilepsiju. Epilepsijas iestāšanos veicina alkohola lietošana, tabaka, pārāk vēla gulēt iešana, bezmiega naktis u. t. t. Daža laba lēkme uznāk pēc ļautri nosvinētas jaungada vai kāzu nakts. Vispār, slimniekam jāatsakās no katras darba un baudas pārmērības.

Vēl jāatzīmē, ka ir gadījumi (kaut gan reti), kur epilepsiju izsauc tieši psihiski iespaidi. Piem., māsiņa bijusi greizsirdīga uz savu mazo brālīti, kuņš itkā kļuvis par mātes uzmanības centru un pastūmis savu 11 gadus veco māsiņu pie malas. Sļepeni — un pa daļai pat neapzinīgi — māsiņa vēlas, kaut jel brālītis pazustu, — citiem vārdiem: nomirtu. Māsiņas vēlēšanās piepildas: brālītis tiešām nomirst. Pēc brālīša nāves māsiņa jūtas nopļēsta, nelaimīga, viņai brālīša ļoti žēl; pēc kāda laika meiteni sāk piemeklēt epileptisks galvas reibonis: meitene apjūk, zaudē it kā samāņu un tādos brīžos iet taisni uz priekšu, virsū sienai, istabas lietām u. t. t. Ar psihoanalizes palīdzību izdodas meitenē izlīdzināt konfliktu, — un epileptiskās lēkmes pazūd.

Arī sifilitiķu bērni var slimot ar kritamo kaiti. Epileptiķi dzimst arī no laulībām, kuņas noslēgtas tuvu radnieku starpā. Bieži novērots, ka veci vīri, kuņš jau izbaudījuši visus dzīves priekus un ar kuņu dzīvības spēku ja iet uz beigām, sirmā vecumā iedomājas precēties un laist pasaulē vārgus, slimus pēcnācējus. Katram ārstam neskaitāmas reizes gadījies tādās ģimenēs ārstēt mazus bērnus no krampjiem, kuņš, neskatoties uz ārstēšanu, pāriet vēlāk epilepsijā. Galveno lomu starp epileptiķiem spēlē tie bērni, kuņu mātes ir nervozi-histeriskas, bet tēvi neirastēniķi (pateicoties dažādiem uztraucošiem darbiem un veikaliem, pārāk lepnaļ dzīvei, pārmērīgai ēšanai un dzeršanai un „sabiedriskiem pienākumiem“: vizītēm, rautiem, ballēm, dejas grīdām u. t. t.). Beidzot — nav nemaz izsakāms, cik daudz grēko vienaldzīgi vecāki pret saviem nervozi-slimiem bērniem ar savu galīgo loģikas trūkumu un iedomību, — un tādi paidagogi, kuņš nav ne mazākā audzināšanas talanta un vēl jo mazāk milestības. Dažiem vecākiem arī „nav

laika" ņemt savās rokās bērnu audzināšanu, un tāpēc bērni tiek atdoti visādu auklišu un nepārbaudītu audzinātāju rokās. Kādu ļaunumu nodara neprātīgi „audzinātāji“, baidot bērnus ar „bubuliem“, pārkonī, nabagu, dažādām pasakām u. tml., nav nemaz ap-rakstams. Vēl jāatzīmē, ka ne visi epileptiķi ar laiku piedzīvo ga-rīgu sabrukumu; kā izņēmumi jāmin Napoleons I., Jūlijs Cezārs un slavenais krievu rakstnieks Dostojevskis.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kas attiecas uz epilepsijas ārstēšanu, tad bieži vien jāsaka, lai pacients negaida no ārsta brīnumus. Iedzīmtu kaiti nevar pilnīgi novērst, tāpat, kā nevar pielīkt slimniekam jaunu galvu. Tomēr ārstam ir iespējams samazināt lēkmju skaitu un uzlabot pacienta vispārējo, divaino dabu. Bieži vien ārstam neizdosies atrast tūlīt visnoderīgāko līdzekli, tāpēc slimniekam un viņa piederīgiem jāapbruņojas ar pacietību. Nervus nomēri-nāt var arī ar attiecīgu ūdens dziedniecību, vieglu diētu un kār-tīgu dzīves veidu.

Gadījumos, kur epilepsijas pamatā ir dvēseles pārdzīvojumi, ļoti labas izredzes ir psicho-terapijai. Tāpat ja iemesls ir galvas ievainojums vai audzējs, var palīdzēt ar operāciju.

Lēkmes jāapkaŗo ar narkotiskiem līdzekļiem, kuri jālieto il-gi, — pat gadiem. Te vislabāk noderēs broma preparāti un bez-sāls diēta (ja nav iespējams no sāls atteikties pavisam, tad vis-maz jāsamazina ikdienišķā porcija). Lai nebūtu jādod par daudz bromu, tad reizā ar viņu lieto vēl luminālu un skudru skābi. Tādā veidā daudzreiz izdodas slimnieku atbrīvot no lēkmēm un padarīt darba spējīgu.

Lēkmes brīdī jācenšas apguldīt slimnieku mīkstā gultā, lai tas nesadauzītos. Jāattaisa vaļā apkaklīte, lai būtu vieglāk elpot. Nav brīv dot dzert, jo slimnieks var aizrīties.

Pie augšā minētā „status epilepticus“ jādod ostīt chloroforms vai ēters.

Homeopātija. Galvenais līdzeklis, kurš var līdzēt arī tad, ja visi pārējie lietoti bez sekmēm, ir — pēc dažu domām — Zincum bromatum 3—30. Pret krampjiem mums ir arī daudz citu li-dzekļu, no kuriem minēsim galvenos:

Acid. hydrocyan. 6.—30. (slimības sākumā; ja kaklā gārkstošā skaņa, rīkles krampju dēļ); Absinth. 3.—6. (lēkmes uznāk vienā un tajā pašā dienā ļoti bieži. Pāceļoties kājās, reibonis); Artem. vulg. 6 (vairākas lēkmes pēc kārtas ar ilgākām pauzēm. Pa lēk-mes laiku smirdoši sviedri; pēc tam miegs). Agar. musc. 6. (pēc bailēm; periodiski ik pēc 8 dienām; veita deļai līdzīgi simptomi); Argent. nitr. 6.—30. (lēkme uznāk naktīs un pa menstruāciju lai-ku); Belladonna 6.—30. un Atrop. sulf. 4.—6. (smadzeņu krampji); Rana bufo 6—30. (onaniņa, seksuālā pārmērība; lēkme pa dzimuma akta laiku; dusmīgs, viegli sakaitināms; pirms lēkmes runā kā murgodams); Camphora 1.—3. (istā laikā dots, varot lēkmi atzka-vēt); Caustic. 30—200. (tāpiska ch r o n i s k ā s epilepsijas forma); Cicuta vir. 3.—6.—30. un Nux vom. 30. (Diafragmas krampji; pēc

tiem liels nogurums); Cimicif. rac. 3.—6. un Passifl. tinct. (histēroepilepsija); Cupr. 30. (lēkmes naktis, sevišķi pa menstruāciju laiku); Digitalis 3. (ja iemesls ir pollūcijas un onanisms; katras 2 dienas 1 deviens); Gelsem. 3.—6.—30. (ļoti nervozi pacienti); Glonoin 6. (ļoti stipri galvas krampji); Hyoscyam. 6.—30. (pirms lēkmes reibonis, dzirksteles, vēlāk krākšana, bezsamaņas stāvoklis; vēlāk garīgi traucējumi); Ignatia 3.—6. (bērnu krampji un histēroepilepsija, — ja nav iedzimta; pēc dvēseles pārdzīvojumiem); Calcar. carb. 6.—30. (skrofuloziem un rachitiķiem; ledus aukstas rokas un kājas; jūtēlība pret mitri-aukstu laiku); Indigo 1. (ja kairinājumu izsauc parazīti; anālā cauruma nieze; bēdīgs, mazdūšīgs gara stāvoklis); Oenanth. croc. 6.—30. (krampji); Opium 6.—30 (krampji naktis; izbaīļu sekas; seja sārti-zila); Plumbum 30. (chroniski gadījumi ar gremoš. trauc., pamirumiem; jādod ilgāku laiku); Secale corn. 3.—6.—30. (slimības sākumā, pie biežām lēkmēm); Silicea 30. (krampji naktis, sevišķi pa jaunā mēneša laiku); Acid. hydrocyan. 3—6, pie sastinguma; kuņģa neiralģija; 4 reizes dienā pa 5 pil.).

Dabas dziedniecība. Vēl arvien par maz tiek ievērots tas apstāklis, ka epilepsiju var izsaukt arī zarnās uzkrājušās indes, kuras izceļas no olbaltuma vielu pūšanas. Pārmērīga gaļas ēšana, sevišķi bērna gados, pastāvīgi ciets vēders, parazīti, uzbudinājumi, pārpūlēšanās, kaislīga nodošanās rotaļām, dzimumdzīves uztraukumi u. t. t. pie iedzimtas epilepsijas katrā laikā var ierosināt lēkmes izcelšanos. Epileptiķiem būtu jāpieturās pie vieglas barības, — saknēm, augļiem, salātiem, medus, pilnvērtīgas maizes, kartupeļiem, putraimiem un laba piena. Laiku pa laikam ieteicams ēst tikai zaļbarību: riekstus, augļus, salātus, maizi un drusku rūgušpiena. Jāatsakās no kafijas, tējas, kakao un alkohola. Alkoholu var saukt par tieši epilepsiju radošu indi kā pie paša dzērāja, tā pie viņa pēcnācējiem. Kāds profesors savā nervu klīnikā saskaitījis starp epileptiķiem 65,1 proc. vīriešu- un 28,5 proc. sieviešu-alkoholiķu.

Kneips ieteic iet basām kājām, lai nocietinātu ķermeni; katru nakti vai katru rītu nomazgāt ķermeni. Katru dienu (ja laiks silts) puspelde, bet ja laiks vēss, tad puspelde jāņem ik pāris dienas. Plātenis ieteic ādas masāžu, berzēšanos, tvaikpeldes gultā, kāju tveicēšanu ar sekojošu 30° C. kāju apmazgāšanu. Klīstieri 25° C. Pēc lēkmes vislabāk ņemt vispārēju apmazgāšanos 25—27° C. un gultā pie kājām likt tvaika pudeli. No rīta dzestri pakauša un muguras lējumā. Noberšanās ar sukām, iesākot ar kājām.

Histērija

Īsos vārdos pateikt, kas histērija ir, nav viegli. Slimības simptomi ir tik dažādi, ka nav neviēna gadījuma, kurū varētu apzīmēt kā raksturīgu; tā tad simptomatoloģiskā ziņā histērijai nav cietu robežu. Turpretim visu histērijas patoloģisko stāvokļu būtība ļoti labi ļaujās apskatīties no viena redzes punkta. Hi-

stērijai ir savas īpatnības un savā likumā tāpat kā katrai citai slimībai. Lai izprastu histērijas būtību, mums vispirms jāatraisās no veciem, maldīgiem uzskatiem: ka histērija stāv sakarā ar dziļmumorganu slimībām, bet no otras puses — ka histērija ir visas nervu sistēmas funkcionēla kaite. Vārds „hystera“ nozīmē dzemdi. Bet ja iztaujās histēriskas sievietes (nemas nerunājot par histēriju pie vīriešiem, kuriem tak nav dzemdes) tad neviena nežēlosies par dzemdes sāpēm u. taml.; arī izmeklēšanā izrādās, ka šo slimnieču dzemde ir vesela. Tāpēc jaunākos laikos pieturās pie uzskata, ka histērijas pamatā ir psihisku pārdzīvojumu iespaids uz smadzeņu darbību. Katru slimības izpausmi, kuŗa balstas uz normālo attiecību traucējumu starp mūsu apziņas darbību un mūsu ķermeni, mēs apzīmējam ar vārdu „histērija“ — „psichoze“. Normālo attiecību traucējuma pirmcēlonis meklējams psihē, kā to redzēsīm vēlāk.

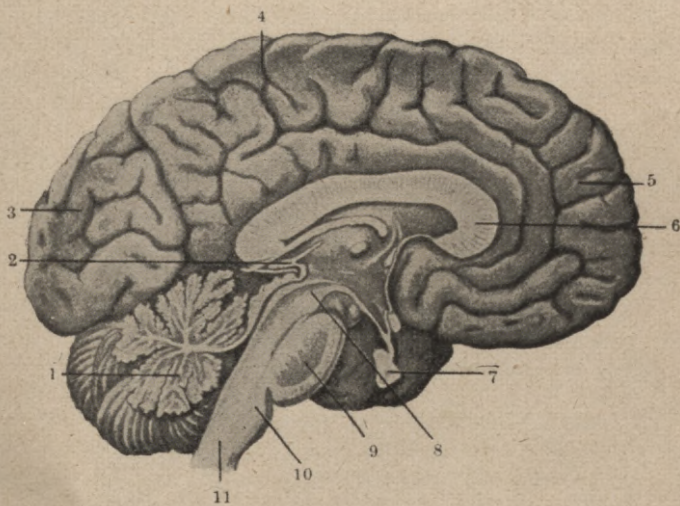
Pagaidām mēģināsim druscīn raksturot šo savādo slimību. Vispirms jāsaka, ka viņa neizsauc nekādas anatomiskas pārmaiņas nervu sistēmā, Katra histēriska parādība var izcelties visisākā laikā un vēl ātrāk pazust. Otrkārt: visi histēriskie saslimšanas gadījumi stāv sakarā ar psihiskiem notikumiem. Psihiski iespaidi spēj visvairāk iedarboties arī uz slimības turpmāko norisi; šādu histērijas īpatnību sauc par sugēstibilitāti, un tāpēc pie histērijas slimībām bieži top runāts par sugēstiju (iedvesmu) un autosugēstiju (pašiedvesmu). Treškārt: lai gan histērijas pamatojums meklējams psihiskos notikumos, tomēr histērija izpaužas visos organos, kuŗus vien kautkādi iespējams iespaidot un pārveidot ar psihiskas darbības iespaidu. Tāpēc histērijas simptomi uzrāda tādu dažādību, kā ne pie vienas citas slimības. Un tomēr arī šinī dažādībā zināmi simptomi izceļas spīgtāk un biežāk, tā kā tos zināmā mērā var ieskaitīt histērijas raksturojumā, un tiem sevišķi svarīga diagnostiska nozīmē. Šādus simptomus Šarko apzīmē ar vārdu „histēriski stigmati“.

Beizdot — bez šiem stigmatiem bieži vien novērojamas nervozas lēkmes, kuŗas arī ļoti labi raksturo histēriju, — lai gan ir slimnieki - histēriķi, kuŗus šādas lēkmes nepiemeklē.

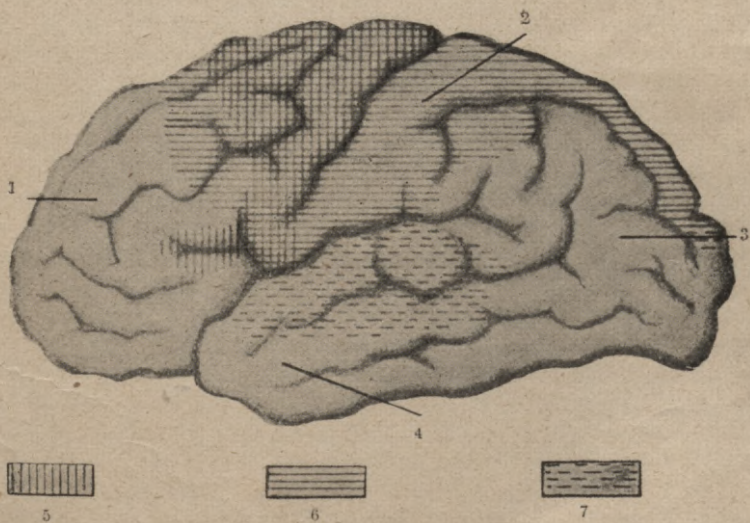
Histērija izpaužas pēc pēkšņiem dvēseles uzbudinājumiem, — ja tā varētu teikt — dvēseles „ievainojumiem“ vai „nelaimes gadījumiem“. Pēc stāprām bailēm, dusmām vai uzbudinājuma izceļas histēriski krampji, histēriski pamirumi u. t. t. Bailes, uzbudinājumu u. taml. var izsaukt arī tieši nelaimes gadījumi, kuŗi saistīti ar kritienu, grūdienu, apdedzināšanos u. t. t. Šie nelaimes gadījumi rada apziņas traucējumus (bailēs no sekām, iedomas), kuŗi savukārt izsauc histēriskas parādības.

Šis nelaimes gadījumu vai traumātiskās neirozes ir tik ļoti svarīgas, ka mēs viņas apskatīsim atsevišķi.

Ļoti tipiska ir histērijas izpausmes lokalizācija: tā ķermeņa daļa, kuŗai uztraukuma brīdī piegriezta vislielākā vēriba, vēlāk nereti top par nervozo parādību galveno apmešanās vietu. Piem., pie kādas meitenes, kuŗa no ratiem izlēcot bija apvēlusies uz kreiso pusi un ļoti nobijusies, vēlāk pamazām attīstījās tajā

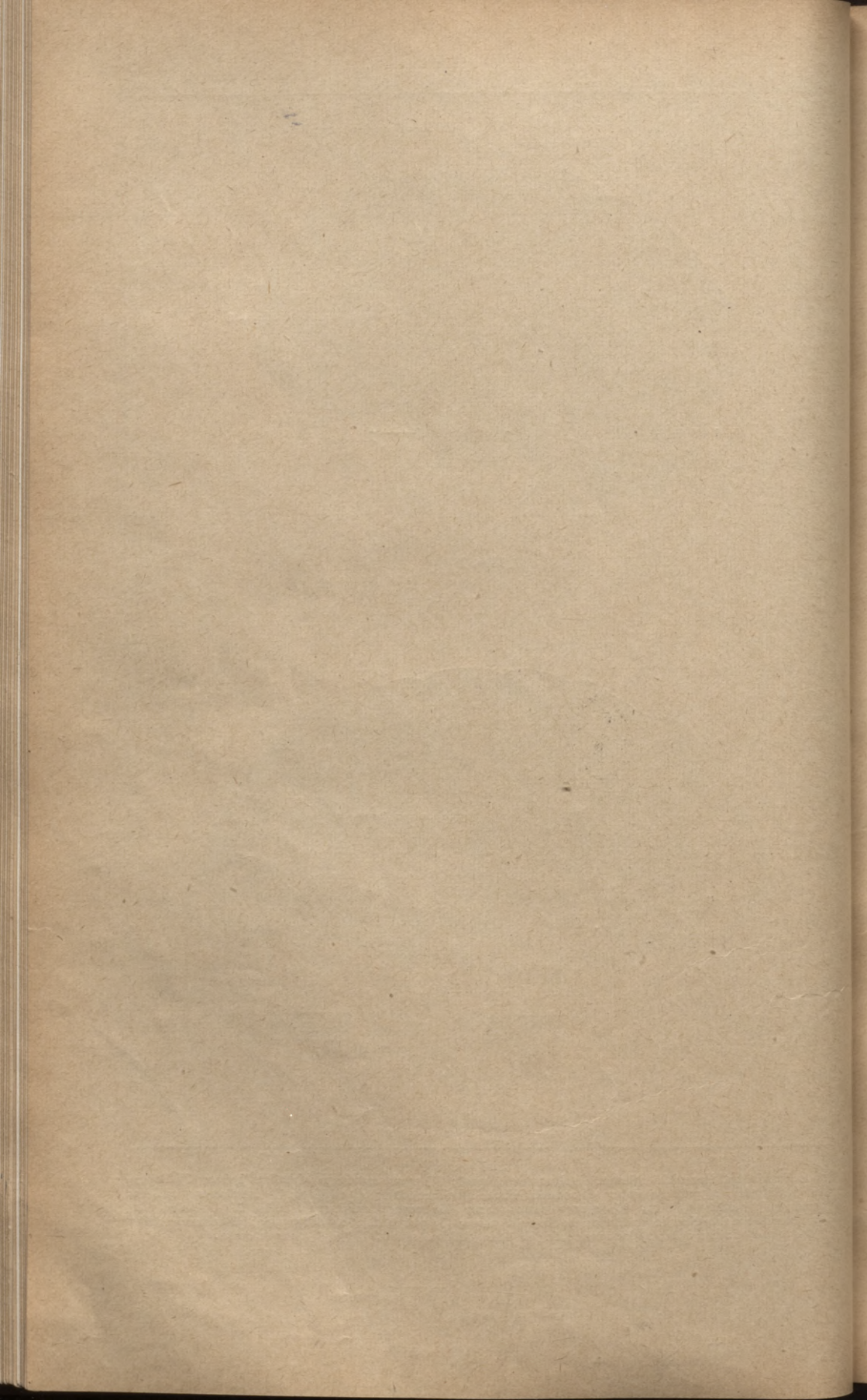

Zim. 1

Zim. 2

Zim. 1. Smadzenes (gareniskā griezumā) galvas kreisā pusē: 1) mazo smadzeņu «dzīvības koks»; 2) čiekurveida dziedzeris; 3) pakauša daļa; 4) centrālā rieva; 5) pieres daļa; 6) atbalsts; 7) smadzeņu piedēklis; 8) smadzeņu pamats; 9) tilts; 10) iegarenās smadzenes; 11) muguras smadzenes. Zim. 2. Dvēseles darbības lokalizācija smadzenēs, uzlūkojot no kreisās puses; 1) pieres daļa; 2) celiņa daļa; 3) pakauša daļa; 4) deniņu daļa; 5) kustību centri; 6) ādas jūtības centri; 7) jūtēkļu nervu centri.

pašā pusē kaut kas līdzīgs pamirumam. Tādu gadījumu ir leģions.

Slimības galvenais pamats meklējams iedzimtā dispozīcijā uz nervu kaitēm. Tas pats grūdiens, kuŗš uz veselu cilvēku neatstāj nekāda iespaida, liek vājam ķermenim krist. Tā pati parādība novērojama arī pie tā sauktiem „psīchiskiem grūdieniem“ jeb belzieniem, kuŗi ķer nervu sistēmu. Dzīvē reti kāds cilvēks var iziet sveikā, — bez satricinājumiem un pārdzīvojumiem. Bet ne pie visiem šie „belzieni“ atstās vienādas sekas. Ir tā sauktās „stiprās dabas“, kuŗas var paciest ļoti daudz, un vājās, kuŗas krīt no mazākās vēja pūsminas.

Dispozīciju ir iespējams arī iemantot, un šinī ziņā vaina jāuzkrau aplamā fiziskai un garīgai audzināšanai. Audzinātājs, kuŗš neaspiež bērnu untumus, neattīsta bērnos enerģiju un stingru gribu, uzbudina bērnu fantaziju un nelaikā pārpūlē bērnu garīgā ziņā uz veselības rēķina, — ir tas vainīgais, kas liek pamatu nervu slimībām un histērijai.

Ka histērija visvairāk parādas pie sievietēm, nav noliedzams. Tomēr arī pie vīriešiem nereti novēroti grūti histēriski saslimšanas gadījumi. Ari tautība un rase nav bez nozīmes. Francijā lielāks procents histēriķu, nekā Vācijā. Sevišķi disponēta uz histēriju un nervozitāti ir jūdu rase.

Histērijas simptomi, kā jau minēts, ir ļoti dažādi. Bieži vien kaklā pastāv krampji, kuŗus slimnieki sajūt kā kādu kamolu (globus hystericus); daži pat apgalvo, ka šis kamols kustoties augšup un lejup. Slimnieki sūdzas par visādām sāpēm; drīz tās ierodas tikai vienā vietā un no kāda sevišķi sāpīga punkta izplatās pa visu ķermeni, — drīz tās pēkšņi pāriet otrā pusē; sāpes liekas būt ļoti stipras; slimnieki tik ļoti baidās no viņām, ka negrib kāpt no gultas ārā, pagriezties uz otriem sāniem un pat mainīt dažu ļoti neērtu pozīciju. Tad sāpes pēkšņi pazūd, — uz dažām stundām, dienām, mēnešiem un pat vēl ilgāku laiku. Pastāv sāpīgi vai nesāpīgi muskuļu krampji, kuŗi var locekli padarīt uz kādu laiku stīvu. Biežas parādības ir: galvas sāpes, kuņģa un vēdera graizes, visādi simptomi, kuŗi norāda it kā uz aklās zarnas iekaisumu, ilgstoša vemšana, riebījums pret barību u. taml. Ēstgriba ir untumaina; dažreiz viņas pavisam nav, dažreiz slimnieks „izsalcis kā vilks“. Arī kāss var būt tik stiprs, ka liekas, it kā plaušas būtu pavisam pagalam. Ūrinēšana var būt sāpīga, aizturēta, vai notikt ar īsām pauzēm. Bieži pastāv sāpes žults vietā vai mugurā. Ļoti raksturīgi ir histēriskie pamirumi, jo tie ilgi neļauj slimniekam kustināt locekļus, saista to pie gultas vai spiež iet klibojot un ar sāpēm.

Bezsamaņa, mēnešsērdzība u. taml. var pastāvēt dienām un mēnešiem. Uznāk arī garīgi traucējumi, kuŗi dažreiz noved pat līdz trakošanai. Vidus laikos bija ļoti pazīstams histērisks uzbudinājuma stāvoklis (Veita deja), kuŗš aizrāva veselās sādžas vai pilsētas sievietes trakojošā dejā vai gājienā. Pie histēriskiem traucējumiem jāpieskaita arī tāds stāvoklis, kad slimnieks aizmirst veselus periodus no savas dzīves vai arī apgalvo, ka zināmā laikā viņš ir bijis pavisam cita persona.

Slimniekiem uznāk tādi bezsamaņas brīži, kad tas vaidēdams vai klēgdams locas krampjos, kuŗi tiek sakāpināti līdz tā sauk-

tam „arc de cercle“ („tilts“): krampjaini savilktais ķermenis izliecas uz augšu un skar gultu tikai ar pakausi un kāju pēdām. Pēc pamošanās slimniekam nav ne mazākās jausmas, kas ar viņu noticis.

Histērija spēj izslēgt katru jūteklju darbību, padarīt acis aklas, ausis kurlas, ādu tik nejūtīgu, ka tajā var iedurt kniepadatu. Histēriķi spēj aizmirst dažu labu zinātnes nozari, kas skolā mācīta, vai kādu valodu. Slimnieks vakar vēl veikli runājis franciski, bet šodien vairs nezīm ne vārda. Uznāk arī pilnīgs mēmums, kuņģis var ieilgt gadiem. Citos gadījumos valoda top neskaidra vai bezskaņas. — Ādas nejūtība vienā ķermeņa pusē un pārāk liela jūtība otrā — ļoti svarīgs histērijas simptoms. Dažreiz jūtība vai bezjūtība izbeidzas līdz ar kāda apgērba gabala malu vai ir atkarīga no tā priekšmeta lieluma, kas pieskāries ķermenim. Traucējumu izplatīšanās tā tad stāv sakarā ar slimnieka domām. Ļoti savāda parādība, kuņģi vēl nevar noskaidrot, ir pie dažiem slimniekiem novērotais redzes laukuma ierobežojums, par kuņģu slimnieks pats nekā nezina, un kuņģi atrod tikai pēc pamatīgas izmeklēšanas.

Slimnieki nereti sūdzas par dedzinošu, niezošu vai aukstuma sajūtu. Retos gadījumos uz ādas parādās sasarkums, satūkumi, pat brūces. Vidus laikos šādas brūces uzskatīja gan kā velna uzsūtītas, gan kā kristīga mocekļa svētās rētas (krustā sistais Pestītājs); kas attiecas uz pēdējo, tad jāsaka, ka dažā kristīgas ticības fanātiski fantāzija var noiet tik tālu, ka tas sāk sevi identificēt ar Kristus un pārdzīvo viņa mokus, sevišķi ap Lieldienām. (Tas būtu sakāms par jaunākā laikā izdaudzīnāto Terēzi Konnesreit).

Histēriķu raksturs nekad nav īsti normāls. Pa lielākai daļai tie ir pārāk jūtīgi, jūtās un viņu izteiksmē pārāk izplūstoši un neapvaldīti. Viņu līdzjūtībai un dūsmām, viņu smiekliem un asarām nav robežu. Viņu gara stāvoklis ļoti mainās, pa lielākai daļai uz ļauno pusi. Domas aizmaldas pa jūtu ceļiem. Raksturs bērnišķīgs, nenobriedis, svarīgais tiek uzskatīts par niecīgu, bet niecīgais uzņemts ļoti svarīgi. Daudzus histēriķus var pazīt no skata: viņu acis skatās nedroši, maldīdamās, bailīgi - ziņkārīgi meklēdamas, acu plakstiņi bieži vien noguruši, ap muti sapilēts, dažreiz moku pilns vilciens. Visas šīs īpašības padara slimnieku vesela cilvēka acīs nesimpatisku, nervozam interesantu sabiedrībā ar tādu cilvēku grūti saieties.

Histēriķi tomēr nav zemu vērtējami cilvēki. Viņu starpā ir ne mazums vērtīgu personību un talantu, un caurmērā histēriķu spējas nav mazas. Viņiem tikai grūti pakavēties pie kāda darba ilgāku laiku, — trūkst izturības; daudzus atkal tieši iekšējā nemiera un nekārtības apziņa spiež sevi nenogurstoši ziedot lielam uzdevumam.

Kā redzams, visiem aprakstītiem simptomiem nav nekāda sakara ar dzemdi. Tomēr — labi novērojošiem senatnes ārstiem būs bijuši savi iemesli dot histērijai viņas savādo nosaukumu. Šie ārsti būs novērojuši slimnieka milas dzīvi un atraduši, ka šie slimie seksuālā ziņā ved nenormālu dzīves veidu. Nenormāla dzimumdzīve var kuņģi katru padarīt slimu, un sevišķi iespaidot sievietes veselību un raksturu. Tā kā senlaiku anatomiskās zināšanas bija ārkārtīgi trūcīgas, tad ārsti bija tajās domās, ka dzemde klejo pa

slimnieka ķermenī un padara to slimu. Vidus laikos histēriju uzskatīja kā milināšanos ar velnu. Bieži vien histēriķiem tika ieteikts precēties. Kā mēs zinām, laulības dzīve tikai reti var līdzēt, un arī tad uz īsu laiciņu; minētais padoms tikai palīdzējis dažiem cilvēkiem nodibināt nelaimīgu kopdzīvi un laist pasaulē slimus, slikti audzinātus bērnus.

Zinātniskā medicinā vispirms Breiers un Freuds izpētījuši histērijas īsto būtību, kuŗa nemaz nav tik vienkārša, kā to mēdz iedomāties. Histērija ir dzinuļu un jūtu dzīves slimība, kuŗa iesākas jau ar bērna psihiskās attīstības aizkavēšanu. Šo attīstības traucējumu izsauc vēl nenobriedusē dzimuma dziņa. Agrie kairinājumi (vai nu uz iekšēju pamudinājumu vai ārēju iespaidu pamata) izsauc bērna dvēselē smagu uzbudinājumu, bailes un dvēseles cīņas, kuŗas pavada fizisks uzbudinājums. Dvēseles pārdzīvojumi izzūd no apziņas, tāpēc tik ilgu laiku nebija iespējams atrast psihiskos iemeslus. Tikai slavenais franču nervu ārsts Šarko atrada, ka histēriskos simptomus var izsaukt ar hipnozes palīdzību. Dvēseles pārdzīvojuma fiziskie simptomi uzpeld arvien no jauna, pie katra uzbudinoša gadījuma. Katrs histērijas simptoms ir ķermeņa izteiksme neatļautām, no slimnieka apziņas noraidītām ilgām un fantazijām.

Ka slimība ir noraidījuma izpaudums, to visgaišāk pierāda tās histērijas, kuŗas apzīmē ar vārdu „fōbijas“ (baļu slimības). Pie viņām vissvarīgākais simptoms ir bailes. Bieži vien bailes ir jo lielākas, jo necīgāki visi pārējie simptomi. Pie fōbijām bailes izpaužas tikai zināmos gadījumos, pie noteiktiem ārējiem apstākļiem. Vispazīstamākās ir bailes pāriet pār laukumu, ielu vai kādu vietu, jo slimniekam liekas, ka tam uznāks baiļu lēkme. Ir dzelzceļā, liftā, sabiedrības, kustoņu u. c. fōbijas. Arī bailes no ūdens un augstām vietām ieskaitāmas fōbijās. Baiļu priekšmets slimniekam labi zināms, bet nav apzināts to baiļu iemesls, kuŗas viņu zināmā vietā pārņems.

Bez dzimuma dziņas dvēsele noraida arī citas tieksmes un vēlēšanās, kuŗas vēlāk izpaužas slimības veidā. Naids, tāpat arī sarūgtināta godkāriba, kuŗa grib pārvarēt slimnieka mazvērtības un nespēka sajūtu, veicina histērijas simptomu izveidošanos. Kuŗa histērija un nelaimes gadījumu neirozes cēlušās no bailēm, kuŗas pārciestas, slimniekam atrodoties dzīvības brīsmās. Kuŗa histēriķu noraidītās izjūtas bija: ienaidis pret priekšniecību un pašuzturēšanās instinkts, kuŗam bija jāved cīņa ar patriotismu, drosmi un godkāribu.

Mēs nedrīkstam aizmirst, ka te darīšana ar neapzinātiem notikumiem, kuŗi nav padoti slimnieka gribai. Histēriķus bieži sauc par simulantiem, viņiem netic, tos izsmej, tiem saka, ka viņi spēlē teātri u. t. t. Pārspilētības un nedabīguma iespaidu pavairo arī tas, ka histēriķi mēdz būt savai apkārtnē par nastu vai prasa mīlestību un pašai izlēdzīgu rūpību taisni no kādas zināmas personas; ja šī persona sāk turēties pretim, — slimnieks jūtas sliktāk. Var arī dažreiz redzēt, ka histēriķi mēģina sacensties ar citām personām slimības smaguma ziņā un bieži atdarina līdzcilvēku organiskās un histēriskās kaites, kā īsti aktieri. Ja histēriķus sared kopā vienā slimnieku istabā, tad drīz vien visi slimnieki jūtas tikpat vārgi, kā tas visvārgākais no viņiem. Tas

viss notiek bez nodoma. Simptomi aizvieto slimnieka ilgas pēc mīlestības, un tāpēc viņiem jāpieaug, lai tiem piegrieztu lielāku uzmanību un izturētos līdzjūtīgāki. Tāpēc nedrīkst slimnieku ne pārāk lutināt, ne arī neatzīt viņa slimību. Ja izdodas mīlestības ilgas pārnest uz kādu kopēju un fantazijā atrast uz viņām atbildi, tad simptomi var uz ilgu laiku pazust. Personīgās attiecības ar tuvāko apkārtni pasliktina vai uzlabo slimnieka stāvokli.

Vesels cilvēks nevar iedomāties tādu slimību, pie kuras ārsts nekā nevar atrast, tāpēc viņam liekas, ka slimnieks savu slimību tikai „spēlē“.

Histērija bieži vien velkas gadiem un gadu desmitiem, bez kā saīsinātu slimnieka mūžu un atstātu jaunu iespaidu uz organisma stāvokli. Arī tās sekas, kuras būtu atrodamas organiskii pamatotu simptomu gadījumos, vai nu pavisam izpaliek, vai ir ļoti niecīgas. Nepārtrauktā gulēšana nebūt nerada miesā čūlas, locekļa stīvums nenoved pie sastinguma, vislaunākās sirds lēkmes neizsauc ūdens-tūsku, un histēriskais temperatūras paaugstinājums nebūt neļauj slimniekam noliesēt, kā tas ir pie drudža. Protams, histērijai var pievienoties arī organiskas kaites, bieži vien tajā vietā, uz kuru norāda simptoms. Tas notiek tāpēc, ka simptoms bieži izvēlas tādu organu, kurš jau no dzimšanas ir vājāks un nespēj turēties pretim. Tāpēc Freuds runā par „organu pretimnākšanu“.

Ja dzīves apnikums pavairo smago histērijas simptomu skaitu, tad, protams, histērija apdraud dzīvību, tā, piem., histēriska vemšana un nespēja norīt ēdienu var novest pie bada nāves.

Par laimi, daudz ir tādu gadījumu, kur slimnieks pats atbrīvojas no simptomiem, bez kādas palīdzības. Tas izskaidrojams ar to, ka dvēselē arvien notiek cīņa starp noraidīto vēlēšanos un pārējo personību. Arī veselam cilvēkam ir tādi konfliktī, bet viņš ar tiem tiek galā, un tie dažreiz izpaužas tikai slimīgos sapņos. No bailu lieluma, no noraidītas vēlēšanās un neapmierināto dziņu intensīvitātes atkarājas tas, vai kāds simptoms izpaužas tikko manāmi, stipri vai nemaz. Ir daudz ceļu, kā samazināt minēto dziņu stiprumu un pašā slimniekā pavairot garīgo spēku. Dzimuma dziņai ir daudz izteiksmes veidu, un tāpēc viņu var novirzīt uz citiem ceļiem, pretim citiem mērķiem. Arī jauna mīlas priekšmeta izvēle un citu vēlēšanos pīepildīšanās var samazināt noraidīto ilgu intensīvitāti. Ja kāds top veselāks vai atrod iepriecinošu darbu, tad pašapziņa pieaug, personība top spēcīgāka un tiek ātrāk galā ar pagājušo atteikšanos un noraidījumiem. Līdz ar to izlīdzinājas vispārējais sasprindzinājums un neapzinātās un apzinātās dvēseles cīņas. Dažreiz līdz ar kādas vēlēšanās apmierināšanu tikusi apmierināta arī kāda cita, zemapziņā noraidītā. Pārmaiņas cilvēka likteni var uzlabot arī cilvēka stāvokli un likvidēt slimību.

Ja slimnieka dzīvē nenāk tādas pārmaiņas, kuras varētu uzlabot nenormālo stāvokli, tad histērija turpinās līdz mūža galam, dažreiz tik ilgi, kamēr slimniekam piemetas kāda organiska kaite, kas stiprāka par histēriju. Pa lielākai daļai, pēc pārejas gadiem simptomi sāk zust; bieži vien gara stāvoklis izvēršas ilgstošā grūt-sirdībā. Pēc pārejas gadiem histērija pazūd, līdz ar dzimuma dziņu un mīlas konfliktu izbeigšanos.

Ista izārstēšanās panākama tikai tad, kad dzinuju dzīve ieiet

normālās sliedēs. Kā pa lielākai daļai pirmo lomu histērijā spēlē dzimuma tieksme, pierāda tas fakts, ka neviena histēriskā sieviete nav spējīga normāli iegūt seksuālo apmierinājumu. Šādas sievietes ir vai nu „aukstas“ vai palūkušas nenobriedušā stāvoklī.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Histērija jāārstē psiho-terapeitiskā ceļā. Vieglākos gadījumos pietiek ar kārtīgu izrunāšanos par dzīves un dzimuma jautājumiem. Parastais brīdinājums no onanijas ir tikpat kaitīgs, kā padoms precēties vai uzsākt dzimuma satiksmi. Uzturešanās sanātorijā var līdzēt tikai tad, ja slimnieks nokļūst psiho-terapeita rokās. Vislabākais līdzeklis pret histēriju ir psihoanalīze, kura tiešām spēj ārstēt grūtus gadījumus. Viņa jāpielieto pēc iespējas slimības sākumā, drīz pēc pubertātes laikmeta — un ne kā pēdējais glābiņš. Ar iesakņojušos histēriju jācīnās ļoti ilgi, kamēr izdodas atrisināt visus uzkrājušos konfliktus. No zālēm mināms broms un baldriāns; viņi gan atvieglo ciešanas, bet nespēj slimību ārstēt.

Homeopātija. Pret histēriskiem krampjiem, sirdslēkmēm un uztraukumu var mēģināt dot Ignatia 3—30, Moschus 3—6 (aptura histērisku paroksismu), Tarantula 3—6 (krampji), Kreosotum 3 (vemšana), Chamomilla 3—6 (pret tikko uznākušām sāpēm), Argentum nitr. 3—6 (kad sāpes jau iesakņojušās). Vēl var minēt: Valeriana D 3—3, Secale 3, Aurum 6, Pulsatilla 3, Conium 6, Cocculus 3—6, Sepia 6.

Dabas dziedniecība. Fizikāli - diētiskā terapija palīdzēs stiprināt slimnieka ķermeni un būs atspajds psiho - terapijai. Slimniekam jāsaņem no organisma pārskābēšanas ar smagu, neveselīgu barību. Jāpieturas pie veģetārās — piena — augļu — sakņu — barības un jāatsakas no visām baudu vielām. Vingrošana, ādas kopšana, gaiss, saule un ūdens labvēlīgi iespaidos slimnieka miesu un garu.

Atsevišķu simptomu novēršanu (krampjus, sāpes, pamirumu u. t. t.) sk. attiecīgās nodaļās. Bet jāatzīmē, ka histērija ir psihoze, uz kuru zāles nemēdz atstāt cerētā iespaida. Tāpēc vienīgais pareizais ceļš ir: stiprināt slimnieka miesu ar fizikāli - diētisko terapiju un atbrīvot viņa dvēseli no konfliktiem ar psihoanalīzes palīdzību.

Neirastēnija

(Neurasthenia)

Ar šo vārdu apzīmē ļoti dažādu simptomu kompleksu, kura cēlonis meklējams nevis organiskā kaitē, bet gan nervu substances funkcionālā traucējumā. Šo traucējumu raksturo divi simptomi: ārkārtīgā jutelība un nogurums. Tomēr ar šiem diviem apzīmējumiem vēl nav izsmelta visa neirastēnijas būtība. Nevar arī teikt, ka slimībā piedalītos visa nervu sistēma. Neirastēnija

ir psihisks traucējums, un visas neskaitāmās neirastēniķu kaites vedamas sakarā ar nekārtīgu, traucētu domāšanas veidu un fantaziju.

Pie neirastēnijas izcelšanās lielu lomu spēlē neprātīga audzināšana, ļauni piemēri, nepareizs dzīves veids, garīga pārpūlēšanās un nemiers, iedomība, patikšanas kāre, godkāriba, tieksme uz peļņu, baudu un izpriecām, naudas un biržas spekulācijas, miega trūkums, dzīve nakts lokālos, nepareizs darba iedalījums, vienpusīgs, neapmierinošs darbs, kustēšanās trūkums, dzimumdzīves pārmērības, onanija un dažādas seksuālas kļūdas, kuŗas nereti dod iemeslu vainas apziņai u. t. t., tad alkohols, tēja, kafija, opijs, hašišs, miega zāles u. t. t. Viss minētais palīdz jo vairāk novājināt nenormālo garīgo konstitūciju, kuŗu slimnieks neapšaubāmi saņēmis kā mantojumu no vecākiem.

Neirastēnija nav nebūt moderna slimība, kā to dažs varbūt domā. Viņa ir tikpat veca, kā medicīnas vēsture, un ja tagad par neirastēnijas pieaugšanu visu atbildību grib uzvelt „modernās“ dzīves nemieram un uztraukumiem, — tad ko gan lai saka par agrāko simteņu briesmām, kariem, revolūcijām u. t. t.? Jauns un moderns ir tikai vārds „neirastēnija“ (nervu vājums), kuŗu šai slimībai devis amerikāņu nervu ārsts Bērds. Viss, kas notiek tagad, ir noticis arī agrāk. Mums nav brīnums, ja ar neirastēniju slimo veikalnieks, kuŗa pārdrošās spekulācijas to tura uztraucošu bailu spīlēs, — vai politiķis, kuŗa domas pastāvīgi nodarbinātas ar kaislīgām partiju cīņām, — vai mākslinieks un zinātnieks, kuŗu nekad nepiepildāmā, neapklusināmā godkāriba ievelk tos cīņā ar konkurenci. Bet bieži vien neirastēnija izpaužas bez kāda ārēja iemesla, pateicoties slimnieka neirastēniskai konstitūcijai. Nav pareizi, ja neirastēniju sauc par „izglīto, augstāko šķiru“ slimību. Viņa tikpat bieži sastopama pie neizglītotām šķirām, kaut arī drusku citādā veidā.

Kā svarīgākie psihiskie simptomi jāatzīmē bieža, bailu pilna iedomu izcelšanās. Cik tālu šīs iedomas attiecināmas uz slimnieka paša ķermeni, tās jau no senlaikiem dēvē par *hipohondriskām* iedomām. Pa daļai pašas no sevis cēlušās, pa daļai viegli saprotamu ārēju iemeslu (piem., lasot medicīnisku literāturu, slimības un nāves gadījumos avīzē u. t. t.) izsauktas, šādas iedomas — diezgan noteikti fiksētā forma — uzpeld slimnieka apziņā arvien no jauna, un lielākā vai mazākā mērā sāk valdīt pār visu domu pasauli. Liels skaits neirastēniķu ir kā apstēti no domas, ka to apdraud nopietna organisma slimība. Viens pastāvīgi bistās no triekas, otrs no sirds kaites, trešais no diloņa, ceturtam liekas, ka tas pie sevis atradis kādas muguras smadzeņu slimības vai vēža u. taml. simptomus. Bet bailu iedomas var izpausties arī citādā veidā. Dažreiz tās attiecas ne uz paša slimnieka personu, bet uz kādu no viņa tuviniekiem. Sievietes bieži mocas bailēs, ka vīrs vai bērni varētu grūti saslimt. Tā sauktās *vietas bailes* (bailu iedomas, pārejot pār kādu lielāku tukšu laukumu), *bailes no ļaužu drūzmas*, dzelzceļa brauciena, sabiedrības, — *bailes*, teātri sēdēt zem lielā kroņluktura, *bailes no uguns* u. t. t., pie neirastēniķiem ir ikdienišķa parādība. Nereti iedomas var uzņākt sevišķi strauji un novest līdz bailu lēkmēm; tādas lēkmes var

iestāties vakarā, slimniekam aizmiegot, — slimnieks lec no gultas ārā un ir ārkārtīgi uztraukts un nemierīgs.

Kā šādu iedomu uznākšana tura pacientus pastāvīgā uztraukumā, ir viegli saprotams. Tāpēc tik bieži jādzird neirastēniķu žēlošanās: „Es esmu vienmēr tik nemierīgs, katrs nieks mani var sakaitināt, — viss mani uzbudina.“ Tikai, ja iespējams domām dot citu virzienu, tad slimnieki top mierīgi un izturās gluži normāli.

Bez bailu iedomām slimniekus moca vēl tā sauktās *spaidu iedomas*. Piem., dažiem neirastēniķiem nedod miera jautājumi: kāpēc tas ir tā un ne citādi? kas notiktu, ja iestātos tas un tas? u. t. t. Citus moca pastāvīgas šaubas, vai tas un tas pareizi izdarīts, vai nav kaut kas aizmirsts, vai nosūtītā vēstulē nav kas nepareizi ierakstīts u. taml. Slimīgās iedomas padara neirastēniķa raksturu nemierīgu, uzbudinātu un — no otras puses — traucē visu pārējo domu gājienu, kas izsauc dēpresīvu, grūtsirdīgu noskaņojumu. Dažreiz novērota bieža gara stāvokļa maiņa. Ja slimniekam dzīva fantazija, tad tas spēj ātri pāriet no priecīga noskaņojuma uz skumjām un otrādi.

Kā jau teikts, slimīgās iedomas traucē visu pārējo domu gaitu; tas ir galvenais iemesls, kāpēc neirastēniķi tik bieži nav spējīgi strādāt nekādu grūtāku, metodisku, garīgu darbu. Garīgam nogurumam pievinojas arī miesīga noguruma sajūta, nespēja ilgāku laiku lasīt vai rakstīt, subjektīva vājuma un spiediena sajūta acīs („nervozā āstenopija“).

Neirastēniķis moca arī ar neskaitāmām subjektīvām fiziiskām kaitēm, kuņas var uznākt kuņā katrā ķermeņa daļā un organā. Visu šo subjektīvo izjūtu lielākā daļa ir iedomu iespaidota. Protams, nevar jau noliegt, ka slimniekam tiešām var būt arī kāda organiski pamatota kaite, bet subjektīvo simptomu vairums izcēlies psihogēnā kārtā. Iedoma par kāda organa slimību spēj izsaukt attiecīgas subjektīvas izjūtas. Tā izceļas „iedomātās“ slimības. Ja pacientu moca domas par muguras smadzeņu slimībām, tad drīz vien parādas it kā to simptomi, sevišķi muguras sāpes un nepatīkama sajūta visā mugurkaulā, sāpes un puspamirumi kājās u. taml. Jo vairāk slimnieki lasa medicīniskas grāmatas, un jo vairāk tie iegūst zināšanas par īstām, organiskām kaitēm, jo dažādāki top neirastēniķu „slimības“ simptomi. Tāpēc neirastēniskie ārsti ir tie vissliktākie pacienti. — Sirds neirastēniķi vienmēr baidās no sirds kaites un viņas sekām, sūdzas par sirds dauzīšanos, spiedienu, sāpēm sirds apvidū, reiboni un elpas trūkumu. Slimnieki ar gastrisku neirastēniju pēc katras ēšanas sajūt kuņģi spiedienu, sāpes, un bīstas tādēļ no smagākas barības; viņiem uznāk neapzināti - patvaļīgas atraugas u. t. t. Ar tādām bailu iedomu („autosugestijas“) izsuktām subjektīvām izjūtām nebūt vēl nav izsmelta neirastēnisko simptomu garā rinda. Starp simptomiem mēs sastopam veselu grupu tādu parādību, kuņas jāuzskata kā nešķirami saistītas ar psihisku uzbudinājumu, pie tam viņām ir fizioloģisks pamatojums. Arī pie katra vesela cilvēka uztraukums izsauc sirds dauzīšanos u. taml. Pie neirastēniķa šādas parādības izpaužas pastiprinātā kārtā. Te vispirms jāatzīmē galvas sāpes, reibonis, spiediens un apdullums galvā, neirastēniska bezmiedzība, sirds dau-

zišanās, ātrs pulss, sejas sārtums vai bālums, svīdri vai ilgstoši aukstas rokas un kājas, drebēšana u. t. t. Beidzot — arī ēstgribas trūkums, ciets vēders vai tieksme uz caureju cieši saistīti ar psihiskiem procesiem.

Daži slimnieki, iekšējā nemiera dzīti, spēj nostaigāt lielus ceļus gabalus, kamēr citi ātri nogurst, labprāt neiet pat no istabas ārā un lielāko laiku daļu pavada gultā vai uz dīvāna.

Vēl atliek runāt par seksuālo neirastēniju; viņa attīstas sevišķi pie personām, kas jaunībā piekopusas onaniju un nu iebaidītas, vai no ārsta, vai no attiecīgām grāmatām. Tādi slimnieki parasti baidas no muguras vai galvas smadzeņu slimībām, un šīs bailes izsauc minēto slimību simptomus. Vēl vairāk jāievēro bieži sastopamā „psihiskā impotence“, t. i. seksuālā impotence, kur dzimuma aktu traucē bailu iedomas. Ar to saistīti arī citi seksuāli traucējumi (biežas pollūcijas u. t. t.).

Pilnīga neirastēnijas izārstēšana gandrīz nav iespējama. Vieglākos gadījumos pacienti nebūt neizrāda, ka tiem piemīt kāda kaite, — kāds trūkums. Viņi to drīzāk cenšas apslēpt, jo zin, ka neatradīs lielas līdzjūtības; bez tam, viņu labais fiziskais stāvoklis (dažreiz pat sārti vaigi un spēcīga konstitūcija) runā tak pretim katrai domai par varbūtēju slimību. Grūtos gadījumos turpretim tie moca savu apkārtni vai nost.

Nevar teikt, ka neirastēnija apdraudētu slimnieka dzīvību. Arī smagu sekundāru nervu slimību attīstīšanās uz neirastēnijas pamata ir diezgan reta parādība. Tāpēc lielākā neirastēniķu daļa ved samērā diezgan panesamu dzīvi un strādā savu ikdienišķo darbu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Neirastēnija jāārstē pa daļai simptomātiski (bez-miedzība, galvas sāpes, kuņģa traucējumi), pa daļai ar tādiem līdzekļiem, kas stiprina ķermeņa konstitūciju. Tomēr istā neirastēnija jāuzskata kā uz seksualitātes pamatota un jāārstē ar psihoterāpijas palīdzību. No medikamentiem lieto bromu, baldriānu kopā ar spēcinošiem līdzekļiem, kā arsenu un dzelzi. No patentlīdzekļiem mināmi bromurāls, sedobrols, sedormids, adalīns, lumināls. Stiprinoši līdzekļi — arsenferatose, hematogens, astosans, solarsons.

Homeopātija. Ārstēšanai jābūt simptomātiskai; nav vērts uzskatīt visus medikamentus, kādi tikuši lietoti un kādus vēl tagad lieto dažādu neirastēnijas simptomu apkaršanai. Attiecīgus līdzekļus katrs pats atradīs nodaļās par galvas sāpēm, migrēnu, sirds slimībām, cietu vēderu, bezmiedzību u. t. t.

Dabas dziedniecība. Slimniekam jā rūpējas par kārtīga dzīves veida ieturēšanu, veselības kopšanu, diētu u. t. t. Pārējo sk. „histērija“, „galvas sāpes“ u. c.

Nelaiemes gadījumu neirozes

Praktiski no liela svara ir tā sauktās nelaiemes gadījumu neirozes, kuŗas izskaidrojamas ar nelaiemes gadījuma iespaidu uz cilvēka psihi. Galvas kausa ievainojuma vai smadzeņu satricinājuma dēļ radušās galvas sāpes un trīcēšanu nevar saukt par nelaiemes gadījumu neirozi. Minchenes vājprātīgo ārsts Krepelins izšķir dažādas neirozes: 1) bailu neirozi: ar nelaiemes gadījumu (zemes trīcēci, eksploziju u. taml.) savienotas bailes izsauc apziņas aptumšošanas, kustības traucējumus, sirds dauzīšanos, bezmiedzību un trīcēšanu. Slimniekam nav ne mazākās intereses būt slimam. Citādi tas ir pie 2) traumātiskās (nelaiemes gadījumu, ievainojumu) neirozes: te slimnieks iet pats slimībai pretim, ir ar mieru slimot arī turpmāk, — paslēpjas savā slimībā. Šī forma velkas ilgāk, nekā pirmā; gribas spēka trūkums, darba nespēja, jūtība, sāpes u. c., ir šīs neirozes formas pazīmes; 3) pabalstu neiroze: pie viņas līdz ar bailēm, ka ārsts un pabalsta izsniedzēji neatzīs slimību par pienācīgi grūtu, un ka tādēļ pabalsts būs ļoti niecīgs, — paasina slimības simptomus. Traumātiskā neiroze, resp. histērija atšķiras no citām histērijas formām tik ar savu iemeslu — nelaiemes gadījumu.

Nelaiemes gadījumu neirozes ir nervu kaites, pie kuŗām slimnieka neapzināta karstākā vēlēšanās: iegūt labi lielu un nepārtrauktu pabalstu no slimo kases vai kādas personas — ir galvenais slimības pamats. Sociālā apdrošināšana un apgāde no vienas puses gan palīdzējusi neskaitāmiem trūkcumcietējiem, bet no otras — attīstījusi katrā cilvēkā snaudošo tieksmi uz parazīta dzīves veidu, t. i. dzīvi uz citu rēķina. Tas nav attiecināms tikai uz strādnieku vien. Nodrošinātā aizmugure uz visiem laikiem, liekas, arī valsts ierēdņus nebūt nav padarījusi izturīgākus un darba spējīgākus. Sociālā apdrošināšana šeit tikai kaitējusi tautas veselībai. Gadījumos, kur nav izredzes uz pabalstu, pa lielākai daļai neirozes simptomi ir ļoti vāji. Tā, piem., neirozes pēc ievainojumiem divkaujā vai sporta laukumā, ir daudz retākas, nekā aroda neirozes.

Tikko izteiktais attiecināms arī uz kaujās ievainotiem; līdz ar pabalsta tikošanu bailes no jaunas kaujas un jauna ievainojuma padara ievainoto uz ilgāku laiku slimu.

Dažreiz ārstam ļoti grūti izšķirt, vai lieta grozas ap istu neirozi vai simulāciju (izlikšanos). Pacienti bieži apraksta simptomus, kuŗi pie izmeklēšanas izrādas par neesošiem; tomēr — nevar teikt, ka slimnieks būtu simulant. Kāda histēriskā dāma apgalvo, ka nevarot piecelties no gultas, un tomēr labi var staigāt, ja ārsts to ved; kāda cita sūdzas par muguras sāpēm un nevar ciest ne mazākā spiediena, — bet kad ārstam izdodas vērst viņas uzmanību uz ko citu, tad dāma nejūt pat ļoti stipru spiedienu. Vēl kāda cita sūdzas, ka nevarot norīt ne malciņa tējas, — tūlīt kuņģī izceļoties sāpes, bet vēlāk ēd bifsteksu ar lielu apetīti. Visi šie gadījumi tomēr nav saucami par simulāciju. Tāpat tas ir arī ar nelaiemes gadījumu neirozēm.

Izredzes uz neirozes ārstēšanu parasti nemēdz būt labas. Pie nelaiemes gadījumu neirotiķiem bieži nākas novērot, ka tie nemaz negrib kļūt veseli. Viņi jau iepriekš pārliecināti par to, ka viņi

ņu kaite nav ārstējama, un viņu vienīgā doma un cenšanās ir — dabūt labi lielu pabalstu. Šādos gadījumos jācenšas traiumātisko neurozi apspiest pašā sākumā, neļaut slimniekam daudz sūdzēties un mēģināt viņu pārliecināt, ka tas nu ir patiesi vesels. Augsta pabalsta piespriešana apgrūtina ārstēšanu un padara stāvokli vēl ļaunāku, kamēr pilnīgai lūguma noraidīšanai mēdz būt vislabākie panākumi: slimnieks spiests ķerties atkal pie darba un aizmirst piedotās kaites.

Gara slimību veidi

(Demence, manijas)

Mēs stāvam it kā kādas miklas priekšā, redzot, ka prātīgs, darbīgs cilvēks kādā dienā pamet savu darbu un saka, ka viņš esot „Dievs“, — vai kad jautrs, kārtīgs vīrietis pēkšņi jūtas nospiests, pats sevi apber visādiem pārmētiem vai sūdzas, ka viņa zarnas esot pārtrūkušas, muguras smadzenes iztecējušas u. t. t. Cits vājprātīgais neticēs, ja mēs viņam teiksim, ka uz ielas cilvēki nodarbināti pavisam ar ko citu, nevis ar spionāžu, un ka neviens nedomā viņu izsmiet, avizēs nekas par viņu netiek rakstīts u. t. t.

Šādi gadījumi mums pavisam nesaprotami, un mēs labprāt negribam būt vājprātīga cilvēka tuvumā. Mēs nevaram ticēt, ka cilvēks, kurš visu laiku bijis dzīves priecīgs, pilns rožainu cerību, pēkšņi kļūst drūms, sūdzas par to, ka viņam jānomirstot badā, — stāsta, ka esot noslepkavojis tik un tik cilvēku, ka viņam uzglūn ienaidnieki, kuri stāv aiz logiem un durvīm. Dažreiz vājprātīgais sāk trakot un top bīstams visai savai apkārtni.

Pie citiem attīstas lieluma mānija. Slimniekam liekas, ka viņam pieejama bagātība, slava, tronis u. t. t. Ja viņa brīvība tiek ierobežota, tad tas ir skaugu un ienaidnieku darbs. Halūcinācijas un illūzijas saved to ar augsti stāvošām personībām, eņģeļiem, Dievu u. t. t. Slimnieks nejūt ne aukstumu, ne karstumu, ne izsalkumu, ne slāpes, ne nogurumu. Naktīs tas ir nemierīgs un guļ ļoti maz. Pastāvīgā runāšana padara balsi skarbu un aizsmakušu. Šādā stāvoklī slimais var nodzīvot ilgāku laiku. Tad stāvoklis arvien vairāk pasliktinās. Attīstas trakošana. Jautrais gara stāvoklis izvēršas skaņā dziedāšanā, smieklos, trokšņošanā u. t. t. Sliktākos gadījumos tāds stāvoklis ieilgst gadiem. Slimnieks var nokļūt līdz pēdējai vājprāta pakāpei, kad tas neprot vairs pat runāt.

Vājprāts var izpausties arī vajāšanas mānijā. Slimniekam liekas, ka nekur viņš nav drošs, ka viņam uzglūn ienaidnieki, ka policija to tura par slepkavu u. t. t., ka viņš tiek pastāvīgi novērots, neredzamas staipules saista to ar ārpausuli, — ēdienā tam ieber indi, ar magnētisma palīdzību dur sirdi u. tml. — Tikai retos gadījumos iespējama izveseļošanās. Pa lielāku daļu slimnieka prāts aptumšojas ar laiku pavisam.

Par ārstēšanu te nav iespējams runāt; vislabākais, ko var darīt, ir: nodot vājprātīgo kādā patversmē, kur viss piemērots viņa dzīves īpatnībām, un kur tas, atrodoties pastāvīgā ārsta uzraudzībā, nenodarītu kādu postu ne sev, ne savai apkārtni.

Psichozes, kas cēlušās no saindēšanās

(Alkoholisms, morfinisms u. c.)

Reibonis pēc alkoholisku dzērienu lietošanas ir ātri pārejošs — akūts — gara darbības traucējums. Viegla reibona stāvoklī iereibušais uzskata sevi par sevišķi darba spējīgu un vispār mēdz būt par sevi ļoti labās domās, lai gan tas nesaskan ar patiesiem lietās apstākļiem. Par „patoloģisku reiboni“ jārunā tad, ja pēc dzeršanas uznāk pēkšņa trakošanas kāre, uzbudinājums vai „krēslas brīdis“, pa kuŗa laiku apreibušais izdara pilnīgi neapdomātas lietas, pat noziegumus (nodēdzina ēku u. t. t.). Kad reibonis pārgājis, tad dzērājam nav ne jausmas par to, ko viņš reibumā izdarījis. Tāda trakošanas kāre uznāk dažreiz tad, ja dzērājs iemidzis, un to pamodina.

Croniskā alkoholisma gadījumos seja metās sarkana, uz tās bieži vien parādās izsitumi; locekļi dreb; no rīta jāvemj; dzērāji slimo arī ar kuŗņa katarru. Slimībai turpinoties, pārveidojas arī dzērāja garīgais „es;“ dzērājs ir brutāls, cietsirdīgs, tiecas melot, tad atkal raud pie vismazākā iemesla, zaudē gribas spēku un atmiņu. Uzkrītošs ir dzērāju humors; dzērājs mēdz zoboties visvairāk pats par sevi; viņam tieksme uz sekliem, neasprātīgiem un rupjiem jokiem. Pamazām tas zaudē takta sajūtu. Skaidros brīžos tas skaļi apraud savu likteni, solās laboties, bet nav spējīgs atturēties no kārdināšanas. Chroniskais dzērājs reti kad apreibst, tāpēc viņa apkārtne netic, ka tas ir alkoholiķis.

Dzērāju trakums (Delirium tremens) izceļas uz chroniskā alkoholisma pamata; viņš sākas ar baiļu jūtām, bezmie dzību, baiļu sapņiem un murgiem. Slimnieks redz mazus priekšmetus, kuŗi kustas, un notura tos par pelēm, zirnekļiem, u. t. t. Viņu pārņem trīsas, — tas taustās pa gultas segas virsu un vienmēr lec no gultas ārā; dažreiz tas sāk postīt apkārtējos priekšmetus un brūķ virsū pat savas ģimenes locekļiem. Šāds trakums izpaužas sevišķi tad, ja dzērājs slimo ar plaušu karsoni; tad dzīvībai draud briesmas, jo dzērāja sirds drīz vien atsakās strādāt. Slimība nemēdz vilkties ilgāk par 5 dienām. Retāka parādība ir alkoholiķu vājprāts, kas var ilgt pat dažus mēnešus. Slimniekam ir dzirdes traucējumi, — dzirdes maldi: viņš klausās, ka kaut kur telpā par viņu runā ļaunas lietas; viņu moca arī vajāšanas mānija un stipras bailes; šādu baiļu brīdī tas spēj izdarīt pat pašnāvību. Sevišķs trakuma veids ir dzērāju greizsirdība, kuŗas iemesls meklējams tajā apstākli, ka no pastāvīgas alkohola lietošanas gan pavairojusies seksuālās baudas kāre, bet samazinājušās dzimuma spējas.

No chroniskā alkoholisma rodas tādas slimības, kas pilnīgi līdzinās epilepsijai un progresīvai paralizei; bez tām vēl jāatzīmē, tā sauktā, Korsakova slimība, kuŗas simptomi ir: nervu iekaisums, sāpes, pamirums, atmiņas trūkums. Ir gadījumi, kur alkoholisms izvērsās neirozē. Tādi neirotiķi ir, tā sauktie, periodiskie dzērāji (kas piedzēras dažas reizes gadā).

Alkoholisma posts nav aprakstāms. Alkohols uz vienu brīdi var atņest apmierinājumu, brīvības sajūtu, it kā jaunus spēkus, — gluži kā dažāda laba cīta inde, — un gala iznākums ir: miesīga un

garīga bojā eja, kuŗa skar ne tikai slimnieku paŗu, bet arī viņa ģimenes locekļus, kas dzērāja-tēva un vīra dēļ cieŗ trūkumu, badu, morālisti pagrimst, piedzimst jau alkohola saindēti un nolemti agrai nāvei.

Morfinisms sāka izplatīties līdz ar Pravaca šļircēs izgudrošanu; ar ŗo šļirci varēja ieŗlākt morfiju zem ādas. Morfinists drīz vien kļūst par indes vergu, zaudē visu savu spēku un gribu. Viņš ir pārāk jūtēlīgs, padots gara stāvokļa maiņām, ātri nogurst un spēj turpināt darbu tikai pēc jaunas morfija porcijas saņemšanas. Morfinists sajūt ādā it kā skudru loŗpāšanu, — vēlāk sāk mocīties ar halūcinācijām; katra cilvēcīga interese piekāpjas morfija kāres priekšā, morfinistam jātiek pie savas indes par katru cenu, kaut vai pārī liķiem, vai atdodot visu savu mantu, melojot un zogot. Visi morfinisti top melīgi. Paŗatbildība, goda un kauna jūtas pilnīgi izgaist, — arī pie sievietēm. Drīz vien iesākas fizišķs sabrukums. Bieŗi izceļas chroniska sirdskaite un vispārējs nogurums. Daŗi morfinisti agrāk jau lietojuŗi alkoholu u. c. Viņi bieŗi lieto morfiju pārmaiņus ar kokainu. Starp morfinistiem sastopami samērā daudz ārstu, aptiekaru un mākslinieku.

Ja morfijs jālieto ilgāku laiku sāpju remdēšanai, tad viņa lietošana jāpārtrauc, tiklīdz sāpes izbeiguŗas. Bet ja ŗie slimnieki ir neirotiķi, tad jāsaķa, ka morfija ieŗlāķšana ir slimnieķa pazudināšana, jo neirotiķis nespēs no ŗīs indes vairs atteikties.

Daŗi morfinisti, lai atradinātos no morfija, pāriet uz **kokainu**, kuŗš nemaz nav labāķs („No vilķa bēģ, uz lāci kriŗ“). Arī kokains izsauc nervozu uzbudinājumu, pārāk lielu jūtēlību, atmiņas trūkumu, trulumu, bailu sajūtas un nogurumu, un pēc ilgāķas lietošanas noved pie kokaina ārprāta, ar bailēm, halūcinācijām un greizsirdības lēķmēm.

Visas minētās parādības izpauŗas arī pēc daŗu citu narkotisku, apreibinoŗu vielu lietošanas (neizslēdzot pat nikotīnu).

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vieglos alkoholisma gadījumos ļoti vār palīdzēt iestāšanās kādā atturības biedrībā, jo vienmēr no svāra ir sabiedrības atbalsts. Grūtos gadījumos turpretim var līdzēt tikai dzērāju labošanās iestāde vai vājprātīgo nams. Daŗreiz — seviŗķi, ja alkoholismam ir neirozes raksturs, — noder psihoterāpiķa. Tas pats sakāms arī par kokainismu, morfinismu u. c.

Homeopātiķa. Pret alkoholismu lietoķams Tartarus emet. 1, piepildnāms pie degvīna (50 pil. uz ¼ litra; dabūķjams tikai pret ārsta parakstu). Ja sabojāts kuŗģis: Nux vom. 3. Pēc sliķta alus: Pulsatilla 3.

Dabas dziedniecība. Uz visām minētām saindēšanās slimībām labvēlīgi iedarboķas siltas peldes. Akūtos gadījumos uzbudinājumu novērŗ ilgstoŗas remdenas pilnas peldes. Pēc tam, kad uzbudinājums pārgāķjis, jālieto karstas puspeldes, pie ķam peldē sēdot, jāberŗas ar sukām; puspeldei seķo auksti lēķumi, no rītiem auksti muguras un ķāju lēķumi, staigāšana pa ūdeni, ieŗšana basām ķāķjām

pa rasu, gaisa peldes, vingrošana. Viegla barība, higiēnisks dzīves veids, saules peldes, uzturēšanās svaigā gaisā, darba terapija un jauna apkārtnē.

Uz robežas starp slimu un veselu cilvēku

Ir stāvokļi, kur nav iespējams izšķirt, vai cilvēks garīgi normāls vai nē. Nevar teikt, ka tas būtu slims, bet tomēr tas atšķiras no vesela cilvēka ar dažām divainībām. Šādi stāvokļi parasti izskaidrojami ar iedzimtību, un minēto nenormālību sauc par psihopātisko mazvērtīgumu. Tādi tipi ir ļoti viegli sakaitināmi; viņu domas un spriedumu vada ļoti dzīva fantāzija; nopietnām lietām tie dažreiz nepiegrīž nekādu vērību, bet pārāk nodziļinās niekos, sīkumos. Visi viņi ir egoisti, iedomīgi cilvēciņi, kuriem maz jūtu pret vecākiem un ģimeni. Viņi labprāt novēršas no citiem, bieži padoti gara stāvokļa maiņai, nevietā izplūst jūtu pārmērībā un citur izrāda vislielāko cietsirdību. Pie šiem tiptiem bieži novērojama pārspilēta līdzjūtība, pret kustoņiem, turpretim pret cilvēkiem — sīkstulība, sīkumainība, ķildīgs gars, pārspilēta izturēšanās; dažreiz šie cilvēki var būt arī izšķērdīgi, spēlē kādu citu lomu, mil visur melot bez vajadzības, apbalvot sevi ar tituliem; starp viņiem sastopami sapņotāji, fanātiķi, sadisti, mazochīsti, fetišisti, homoseksuālisti u. t. t. Viņi seko saviem dzinuliem, ir dzinulu vergi, pašnāvnieki, slepkavas, dedzinātāji, kleptomāni, anonīmu vēstuļu rakstītāji, mūžīgu procesu meklētāji u. t. t.

Par ārstēšanu ar zālēm te nevar būt runas; vienīgais līdzeklis ir garīga iespaidošana, — sugestija un psihoterapija. Jācenšas attīstīt gribas spēku. Tomēr — ja šādi tipi gadās starp bērniem, tad ar pārāk lielu stingrību nekas nebūs panākams; bērns ierausies sevī un kļūs nepieejams, bet katra labošanās tad būs izslēgta.

Spaidu neurozes

Zem spaidu parādībām jāsaprot tādas, pie kurām slimais jūt iekšīgu dziņu, kaut ko domāt, runāt vai darīt, lai gan pats jau iepriekš pārliecināts par savas dziņas mazvērtīgumu, nelōģiskumu, pat āprātu. Ja slimais mēģina šo dziņu apspiest, tad tas vai nu neizdodas, vai izdodas uz ļoti īsu laiciņu; tad slimo pārņem neizsakāmas bailes, — bez iemesla, nezin kādēļ; viņas pāriet tikai tad, kad slimais atkal padodas apspiestai dziņai. Baiļu pilnā sajūta, kas pavada šo dziņu, ir bailes, ka kāds cits, vai pat iekšējā nedrosme varētu aizkavēt dziņas izvešanu līdz galam.

Vieglas spaidu parādības piemīt visiem cilvēkiem, visvairāk tiem, kas garīgi labi attīstīti. Stiprākos spaidu gadījumos, kur dziņa sāk traucēt cilvēka uzmanību, laupīt tam brīvību un laiku, mēs runājam par spaidu neurozi, par neurozi tāpēc,

ka pamatā nav nekādas organiskas kaites. Spaidu parādību cēlonis meklējams neapzinātos dvēseles procesos, tāpēc spaidu neurozi pieskaitam pie psihoneirozēm.

Ne jau bērni vien mīl skaitīt trepju pakāpes vai ielas akmeņus un ejot cenšas pārlēkt vienam akmenim pāri, vai nolikt kāju tā, lai tā neskar starpu starp vienu akmeni un otru, vai arī, kāpjot pa trepēm, likt vienmēr labo kāju papriekšu. Kad tas izdarīts, tad paliek vēl viegla neapmierinātības sajūta un dažreiz pat viegla dzīņa, atkārtot vai turpināt kaut ko līdzīgu. Pie vesela cilvēka šādas spaidu parādības ir ļoti niecīgas, bet pie neirotiķa tās bieži vien ir ļoti ievērojams, smags atlikums no kādas daudz vecākas cilvēces attīstības pakāpes, kad valdīja citas kultūras un reliģijas, svētā spaida reliģijas, kuŗu pārkāpšana tika apdraudēta ar lāstu (Tabū). Tiklīdz bija jāizšķir kāds tikumisks jautājums, tad pie šīm mežoņu tautām nebija vietas nekādaī gribas brīvībai, — bet tikai svētajam spaidam. Mežonis, atgriezies no kaujas, kuŗā nonāvējis daudz ienaidnieku, dienām ilgi nožēlo savus grēkus, izdara dažādas ceremonijas, u. t. t.; viņš atrodas svētā spaida varā, kuŗu atbalsta visi viņa tautas brāļi, pie tam tik lielā mērā, ka tas nedrīkst ieiet pat savā mājā un apsveikt savu sievu, aiz bailēm, ka tam būs jāmirst. Tiešām, gadījumi, kad pēc tabū neizpildīšanas iestājās nāve, aprakstīti pat no zinātniekiem.

Pie šādām spaidu parādībām sevišķi uzkrītoša ir tā lielā nopietnība un jūtu pielietošana, ar kādu neirotiķi izpilda savu „tabū“ — arī tagad, modernos laikos. Dažs labs pavisam pagurst cīņā ar neatlaidīgo spaidu, bez kā izpaustu kaut vārdiņu par to saviem tuvākiem. Spaidu neirotiķu izturēšanās ir nedroša un uzmanīga, — viņi vienmēr šaubās un neizteic savas personīgās domas, bet tikai kaut ko ļoti vispārīgu; daži jūtas nospiesti un top pat bailīgi. Tomēr — viņu domāšanas spēja ir pilnīgi sava uzdevuma augstums. Nereti mainās spaidu simptomi, — viens pazūd, otrs iestājas, — bet bailu sajūta paliek, kā bijusi. Pie viegli slimiem minētie traucējumi parādās tikai viņu vaļas brīžos, bet pie grūti-saslimušiem tie traucē darbu, — dvēseles spēki, kuŗi nepieciešami līdzsvara uzturēšanai darbā un sabiedrībā, gandrīz vai pamiruši, jo spaidi pievelk visu uzmanību.

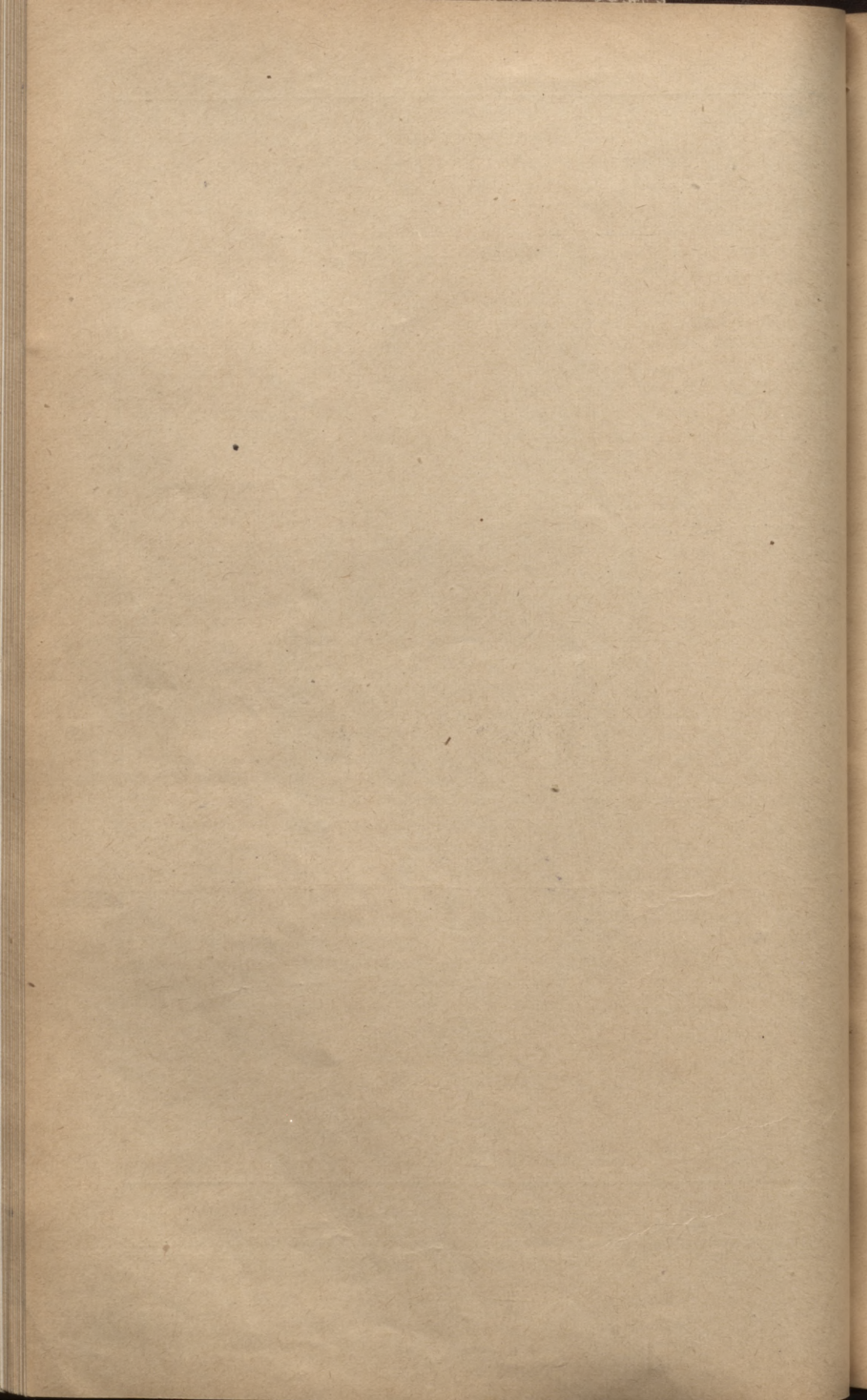
Pie dažiem slimniekiem spaidi noteic veselu virkni dažādu darbību — zināmā kārtībā — un tā izvērsas it kā reliģiskā ceremonijā. Ceremonijas saturs var būt arī patīkams, bet pa lielākai daļai tas gan ir neērts, pat riebīgs un nosodams. Spaidu veidīga domāšana vai darbība var būt tikai garāmejoša pakavēšanās pie kāda priekšmeta, bet var arī izvērsties ilgstošā, mocošā domā, tā kā Freuds pat devis tai nosaukumu „spaidu delīrijs.“ Spaida pārņemtas domas un darbi spiesti vienmēr ievērot zināmus „likumus,“ kuŗi beidzot var izvērsties dvēseles moku ratā. Pie tam slimnieku atmiņa dažreiz veic brīnuma lietas.

Spaidu stāvokļi iestājas laiku pa laikam paši no sevis. Dažreiz pēc stundām un pat dienām ilgas spaidu domāšanas vai ceremonijām spaidi pēkšņi pazūd, it kā tas būtu izsmelts vai apmierināts; bet tas vienmēr uzglūn slimniekam, un mazākais nieks to var izsaukt no jauna. Slimnieks no viņa sargājas ar to, ka izvairās no visiem gadījumiem, kuŗi to varētu vest kārdināšanā. Tā

Nervi labās rokas virspusē

- 1) Ādas nervs rokas stilba mugurpusē. 2) Rokas elkoņa nerva zars mugurpusē. 3) Pirkstu virsaš nervi.
 4) Delnas un pirkstu nervu gali. 5) Rokas augšējā stilba nervu nozarojumi. 6) Rokas stilba ādas sānu nervs.

Psicho-terapija

a) Sugestija un hipnoze

Ja es kādai personai kaut ko iestāstu, tad viņā pamodinu iedomu, ka kaut kam jānotiek, un ja šai personai ir uzticība pret mani, tad no manis paredzamais tiešām arī piepildīsies. Piemērs: kāds kalnracis ticis apbērts; mugurkaulājā nekas nav dragāts, un tomēr kalnrača kājas ir pamirušas tā, ka tas nespēj iet. Pēc tam, kad pamirums kādu pusgadu ārstēts bez panākumiem, kalnraci aizved uz kādu ieslavētu klīniku, ievēd istabā, kurā guļ citi, ar sugestijas palīdzību izārstēti pacienti (klīnikā tie paturēti kā tālāku novērojumu un pētījumu objekts); ar to slimniekā tiek sagatavota psihoterapijai auglīga zeme un ticīgs gara stāvoklis. Nu slimnieku parāda studentiem, profesors notura ļoti pamācošu runu, kurā atstāsta visu slimības gaitu: no dabūtā satricinājuma muguras smadzeņu šūniņas izsistas no savām vietām, un tāpēc kājās neesot spēka. Par laimi jaunākā laikā esot izgudrota ārkārtīgi stipra elektriska strāva, kura spējot minētās šūniņas atbīdīt viņu agrākās vietās. Runa ir tik sugestīva (pārliciecināša), ka slimnieks klausās, ar ticīgu seju. Tad ar lielu sprakšķēšanu viņa mugurā tiek raidīti 3—4 garī zibeņi, un uz nestuvēm gulošais slimnieks pieceļas un kājām iziet no zāles, bez kādiem iešanas traucējumiem. Elektriskai strāvai pašai par sevi nav iespējams iespaidot pamirumu; te palīdzējusi tikai slimnieka ticība. Tāpat, ja sanatorijas ārsts dod slimniekam pret ilgstošu bezmiedzību „paša izgudrotas miega zāles,“ un slimnieks iemieg ļoti saldi, saņēmis — pulverizētu cukuru, — arī tas ir sugestīvs iespaids.

Dažreiz absurdam, muļķīgam ārstēšanas veidam ir daudz vairāk panākumu, nekā krietna, apzinīga ārsta darbam. Ārstēšanas talants var būt izglītotam un neizglītotam, tikai publikas acīs šis talants liekas nesaskanam ar valsts eksāmeniem un diplomu. Kāds „brīnumārsts“ tiek aicināts pie tiesas neatļautas ārstēšanas dēļ, uzrāda zem četrām acīm tiesnesim savu ārsta diplomu, lūgdams, lai tiesnesis nevienam neizpauž šo noslēpumu, jo citādi viņa slava pagalam, — tad viņam vairs nebūs iespējams darīt „brīnumus.“

Sugestijas iespaidu pavada stipras jūtas (afekti), un tāpēc reliģiozi noskaņots slimnieks iespaidojams ārkārtīgi viegli (ar to izskaidrojams Lurda avotu brīnišķīgais spēks). Jāsaka, ka psihiskam iespaidam padodas visvairāk tie traucējumi, kuru pirmcēlonis meklējams pašā dvēselē. Bet nav izslēgts, ka arī organiskas kaites novēršamas sugestīvā ceļā, iespaidojot „gribu kļūt veselam“ un tā aplinkus kārtā ierosinot vielu maiņas darbību. Sevišķi iekšējās sekrecijas dziedzeņu darbība ļoti pieejama sugestijas iespaidam.

Nesen franču aptiekārs Kuē (Nansi pilsētā), mēģināja sugestijas teoriju pierādīt praksē un ar saviem spīdošiem panākumiem ierosinājis ārstus un zinātniekus uz tālākiem pētījumiem. Kuē mācību paskaidrojis Boduēns (Genfē), savā grāmatā „Sugestija un autosugestija,“ kura ieteicama katram intellīgentam lasītājam*).

*) Latviešu valodā iznākusi Kuē grāmata «Sevis pārveidošana ar pašiedvesmu», L. Ausēja redakcijā, un viņai līdzīga «Pareizas domāšanas panākumi» no Mardena (daļēji būsama pie Kukura).

Kuē pie sugēstijas novērojis trīs procesus, kuŗi norisinās viens pēc otra:

- 1) Sugēstijas pieņemšana;
- 2) Sugēstijas piepildīšanās, — process, kuŗš mūsu acumirkli- gam „es” paiet neapzināts garām, un
- 3) tās pārmaiņas iestāšanās, kādu mēs esam cerējuši,

Kuē uzsver arī, cik liela loma ir autosugēstijai, t. i. iedomai, kuŗa radusies cilvēkā pašā; sveša sugēstija mums vispirms jāpārvērš autosugēstijā — pašiedvesmā, jo tikai tad tā mums varēs līdzēt. Autosugēstijas piemērs: kāda dāma, tiklīdz brauca ga- rām zināmai stacijai, nekad nevarēja atturēties no vemšanas. Dā- ma pati bija atradusi izskaidrojumu šai parādībai: līdz minētai stacijai esot jābrauc veselu stundu, un tik ilgu braukšanu vairs ne- esot iespējams izturēt. Kad Kuē dāmai aizrādīja, ka citos virzie- nos tā var braukt divas vai trīs stundas bez kāda noguruma un vemšanas, un kā nelabā dūša rodas vienīgi uzskatot zināmās sta- cijas ēku vai dzirdot konduktoru izsaucām stacijas vārdu; ar šo aizrādījumu pietika, lai dāmu uz visiem laikiem izārstētu no mi- nētās kaites. Visus tos gadījumus, kur galvas sāpes vai sirdsdau- zīšanās atkārtojas vienmēr vienā un tajā pašā stundā, Kuē izskai- dro ar autosugēstiju un apliecina, ka viņam bieži izdevies izārstēt tādus gadījumus. Arī viena otra kaite, kuŗa pie sievietēm uznāk pa menstruāciju vai grūtniecības laiku, izskaidrojama ar sievietes uzskatiem, ka „tam tā vajaga būt.”

Lai sugēstija varētu iedarboties, tad vispirms jākoncentrē visa uzmanība uz sugēstējamo domu. Katra sugēstija iedarbojas jo stiprāk, jo vairāk to atbalsta zināmas jūtas, pārdzīvojums, pacilā- tība. Jāievēro vēl sekošais: jo vairāk mēs piepūlējam savu gribu, lai pārvarētu kaitīgu autosugēstiju, jo vairāk mēs sasināties vi- ņas tiklos, gluži kā ceļnieks, kuŗš iekļuvis nogruvumā un ķepuro- damies grimst arvien dziļāk. Jo vairāk par šo jautājumu domā- jām, jo tas mums top skaidrāks.

Piepūlot savu gribu un radot garīga spēka sasprindzinājumu, mēs radam sevī autosugēstiju, ka tas kavēklis, kuŗu mēs gribam pārvarēt, ir ļoti grūts. Mēs sev neapzināti iedvešam: „Es gribētu gan, bet es nespēju,” un iesugēstētais „es nespēju” patura virsroku. Kuē pieved, kā piemēru, velosipēdistu, kuŗš, gribēdams izvairīties no kavēkļiem, tieši uzbrauc tiem virsū. Tas pats novērojams pie onānisātiem, impotentiem, ar bezmiedzību sirgstošiem u. t. t., ka gribas piepūlēšana vien nekā nelīdz. Daudz turpretim var panākt, padodoties uzticības pilnam noskaņojumam „es jau jūtu, ka pa- liek labāk, — es varu, es spēju.” Kuē dod labus norādījumus attie- cībā uz to, kā sevī izsaukt iekšēju koncentrāciju un zināmu dvē- seles stingumu, — kā pamodināt šādā koncentrācijas, resp. stingu- ma brīdī iedomu: „Tagad mana veselība visādā nozīmē sāk uzlabo- ties arvien vairāk un vairāk,” un kā šīs iedomas atkārtošana var atstāt visstiprāko iespaidu pat vecām kāju brūcēm, lai gan pacien- te sugēstijas brīdī bija domājusi par pavisam citām nervozām kai- tēm. Vārdi „visādā nozīmē” bija zemapziņai devuši ierosinājumu arī attiecībā uz kāju brūču sadzīšanu.

Kuē nāk ar priekšlikumu, ievest sugēstiju arī skolās un ieva- dīt jaunatni viņas pielietošanā. Protams, te jāiepazīstās pamati- gāki ar zemapziņā notiekošo dvēseles darbību, kā to mums ap-

gaismo psihoanalīze, — lai audzinātājs mācētu izšķirt, kā cilvēka visdziļākās dvēseles dzīlēs dusošos dzinulus, kuri jāatstāj neaizskārti, tā arī ārīgas tieksmes. Audzināšana nedrīkst izvērsties šablonā, kura apspiež īpatnību.

Kuē mācība, drusku pārveidotā formā, atradusi lielu piekrišanu Amerikā, no kurienes tā izplatās arvien tālāk un pamazām ieaudzē cilvēkos darba prieku un ligsmu pašpaļāvību. (Mulforda „Mirt ir netikums“).

Ir zināms, ka viena un tā pati doma var apvienot un aizraut sev līdz lielas ļaužu masas, kā tas novērots politisku vai reliģisku cīņu brīžos. Tad mēs runājam par „masu sugestiju“.

Ja es sugestiju ievadu ar vārdiem: „Jūs nogurstat arvien vairāk, jūsu acis veras ciet, jūsu locekļi top slābani; jūs iegrimstat miegā, kurā jūs dzirdēsiet un izpildīsiet visu to, ko es jums teikšu,“ tad nomoda sugestija pārvēršas hipnozē. Hipnoze tā tad nav nekas pārdabīgs. Viņas pielietošana pazīstama jau vecos laikos: templi gulēšana (Griekijā, — Delfu orākuls — un Ēģiptē), burvju miegs, par kuru stāsta Atarva-Veda (vec-indiešu literatūrā), priesteru burvības pie necivilizētām tagadnes tautām, — tas viss nav nekas cits, kā hipnotiski procesi. Šos procesus 16. g. s. gribēja izskaidrot pazīstamais ārsts Paracelsus. Viņš sacīja: spīdēkli iespaido viens otru magnētiski. Vārds „magnētisms“ atvasināts no Magnēzijas pilsētas, kurās tuvumā atrasti dzelzi pievelkoši akmeņi. Bet var arī būt, ka pilsēta dabūja savu nosaukumu pēc magnēta akmeņu atrašanas, un vārds „magnēts“ cēlies no fenīkiešu valodas saknes „mag“ — burvis, māgs (līdzīga sakne „Magnus“ — Liekais), un „nad“ — plūdums, izplūdums, fluīds, kuru izstaro neikdienišķi cilvēki vai priekšmeti. Paracelsus nu apgalvoja, ka spīdēkli, sevišķi saule un mēness, iespaido arī cilvēkus, un kā šo iespaidu var dot tālāk — no viena uz otru. 17. g. s. rozenkreicēri pieņēma šo paskaidrojumu un domāja, ka varot izplatīt slimību un veselību ne tikai no cilvēka uz cilvēku, bet arī uz kustoņiem un kokiem, — uzliekot tiem rokas. Ap 1770. g. Vines ārsts Mesmers izdeva sacerējumu: „Par planētu iespaidu uz cilvēka ķermeni.“ Viņš arī bija tajās domās, ka no spīdēkliem izejošais fluīds var tikt pārnestas no cilvēka uz cilvēku ar „mesmerisko žestu“ palīdzību. Arī ārsts Justīns Kerners pētījis pie saviem slimniekiem magnētisma iespaidu un, starp citu, novērojis, kā tie reaģē uz dažādiem metāliem. 1784. g. Mesmera skolnieks Puisēgurs atrada, ka ar magnētisku žestu palīdzību var izsaukt miegam līdzīgu stāvokli, kuru tas nosauca par „sognambulismu.“ 1841. g. Braids (Mančestrā) nāca uz domām, ka sognambulisma stāvoklis ļoti līdzīgs dabiskam miegam. Braids izgudroja vārdu „hipnotisms“ (miega stāvoklis) un par galveno hipnozes iemeslu turēja nogurumu. Nansi pētnieki Liēbo (Liebault) un Bernheims pierādīja, ka hipnotiskais miegs ir tīras sugestijas iespaids. — Beidzot Forels, vājprātīgo nama direktors Cīrichē, uzrakstījis sacerējumu „Hipnotisms“, Austrijā Krafts-Ēbings izdevis savas studijas par hipnotismu, Vācijā Fogts un Molls; tomēr šis jautājums tika turēts par „greznuma lietu“ (luksus) medicīnā, — par dažu ārstu jājamo zirdziņu, — līdz kamēr pasaules karā tika pierādīts hipnozes labvēlīgais iespaids uz nervu slimiem karavīriem.

Ir dažādas metodes, kā hipnotizēt, un šīs metodes izstrādājuši

sevišķi neārsti hipnotizētāji. Galvenais noteikums: hipnotizētājam un hipnotizējamam — abiem jābūt pārliecinātiem par hipnozes labu izdošanos.

Noteikti jābrīdina neārsti no nodarbošanās ar hipnozi, jo pie nervu slimniekiem var uznākt tādi starpgadījumi, ar kuriem neārsti nezinās ko iesākt.

Vienmēr mēdz vaicāt: kas spēj hipnotizēt? Ko var hipnotizēt?

Hipnotizēt var katrs, kam pietiekoši daudz pašapziņas un ticības uz savām spējām. Viens atstāj iespaidu ar savu enerģiju un veiklām pavēlēm, kurās necieš pretrunas, bet otrs ar maigu, glāstošu valodu. Nekādā ziņā nedrīkst pielietot iebaidošus paņēmienus, piem., negaidīti uzkliegt slimniekam: „Jums jāguļ!” Tas gan varbūt palīdzēs hipnotizēt, bet kaitēs nerviem.

Pašu vieglāko hipnozes pakāpi — miegainību un acu plakstiņu smagumu — var ar pacietību panākt gandrīz pie katra. Ja slimnieks ir nervozi-bailīgs un kaunīgs, tad pietiek jau ar šo vieglo hipnozes formu, lai gūtu dziedinošus panākumus. Turpretim pie dažām spaidu neirozēm nebūs sevišķu panākumu pat visdziļākai, tehniski vislabāk izveidotai hipnozes formai.

Daudzi turās hipnozei pretim — apzinīgi vai neapzināti — pretim, jo domā, ka tam, kurū var viegli hipnotizēt, ir vāja griba. Patiesībā te lieta grozās tikai ap savstarpēju ārsta un pacienta pretimnākšanu un līgumu. Pacients tak hipnotizē pats sevi ar savu iedomu spēku, bet ārsts ir tikai hipnozes procesa tehniskais vadītājs. Praksē pierādīts, ka spēcīgi, jauni cilvēki no sportsmeņu aprindām, kas mācījušies ieturēt disciplīnu un garīgi koncentrēties, padodas hipnozei visvieglāk, kamēr nervozus, neapmierinātus, nemierīgus slimniekus iemidzināt ļoti grūti. Garā vājos hipnotizēt nav iespējams, jo tie nesaprot, ko viņiem saka. Tikai pie vieglākas grūtsirdības formas dažreiz hipnozei ir labi, nomierinoši panākumi. Bērni, jaunāki par 3 gadiem, nepadodas hipnozei; grūti iemidzināmi bērni no 3—6 gadiem, tāpat vecāki ļaudis, pie kuriem manāms garīgs regress („bērna gadi”).

Ja slimniekam pavēl aizmirst to, kas ar viņu runāts pa hipnozes laiku, tad slimnieks to arī aizmirsīs. Turpretim nākamā sesansā — uz pavēli — tas visu atstāstīs. Var dot pavēles arī attiecībā uz nākotni. Forels atstāsta sekošo gadījumu. Viņš dod kādai dāmai, kurai menstruācijas uznāk ļoti nekārtīgi, sugestiju, ka no šī brīža menstruācijas uznāks katra mēneša 3. datumā, vienlīga, vai mēnesim 30 vai 31 diena. Pavēlei bija panākumi — uz vairāk gadiem. Var pavēlēt arī sekošo: „Jūs ritā plkst. 12 atnāksiet pie manis, nosēdīsiet, bez kā lūgtu atļauju, pie klavierēm un nospēlēsiet valsī. Pie tam jums nebūs ne mazākās jausmas, ka jūs izpildat manu pavēli.” Otrā dienā slimnieks ierodas un izpilda jau minēto. Uz jautājumu, kā viņš nācis uz tādām savādām domām, tas varbūt atbildēs, ka viņam nejauši iekritusi prātā tāda „fiksa ideja”, vai arī izgudros kādu ticamu iemeslu.

Forels saka kādai slimniecei, lai tā ieiet viņa darba istabā, — tur neviena neesot, — un lai paņem sev to naudu, kas atrodas uz galda. Viņa ieiet, ierauga naudu, — sejā atspoguļojas stipra cīņa, — tad slimniece ķer ar roku pie pieres un pamostas, — atbrīvo-

jas no hipnozes iespaida. Ar hipnozes palīdzību iesūģestēt noziedzīga darba izvešanu var tikai tādai personai, kura arī īstenībā iekšīgi nestāv tālu no nozieguma. Protams, viegli pierunāt tādu cilvēku, kam nav stingras gribas un rakstura. Tas pats sakāms par seksuāliem pārkāpumiem. Protams, tiesas ārsts vienmēr var noziedznieku hipnotizēt un izzināt, kas viņu pierunājis izdarīt noziegumu. Katram cilvēkam, kas grib pie sevis izmēģināt hipnozes iespaidu, jāaizrāda, ka ir bīstami, padoties nepazīstama (vai maz pazīstama) hipnotizētāja varai.

Pareizi izvesta hipnoze nevar kaitēt. Bailes no nepamošanās ir pilnīgi bez pamata. Slimnieks tak vienmēr ir sakarā (raportā) ar ārstu; kad hipnoze galā (ilgāk par $\frac{1}{4}$ stundu parastā hipnoze netiek noturēta, izņemot tos gadījumus, kad slimniekam ļauj gulēt tālāk, vai ja hipnoze saistīta ar psihoanalītisku seansu), ārsts saka: „Jūs sākat lēnām atmosties; locekļi vairs nav tik smagi; jūs jūtaties sevišķi labi un mierīgi, un šī labsajūta jūs neatstās arī pēc pamošanās.“ Pirms pamošanās jākorīgē visas miega suģestijas, jāliek pakustināt rokas, jāparāda, ka rokas atkal spēj just sāpes. „Es skaitīšu līdz 3; kad es teikšu 3, jūs varēsiet atvērt acis bez pūlēm un jūtīsiet atspirdzināts, kā pēc laba miega.“

Vēl pāris vārdu par hipnozes pielietošanu. Dažreiz hipnoze noder diagnozes uzstādīšanai, lai izšķirtu, vai lēkme ir epileptiska vai histēriska. Histēriska lēkme viegli izsaucama ar hipnozes palīdzību.

Visi psihiski pamatotie traucējumi ārstējami ar hipnozi, sevišķi baiļu iespaidi, kā valodas zaudēšana (ja piem. tuvumā iespēris zibens), visi pēc izbailem radušies pamirumi, trīcēšana, muskuļu raustīšanās (pie kareivjiem-neirotiķiem) u. t. t. Ar hipnozi izdodas iespaidot arī dažus grūtus histērijas gadījumus. Hipnozei liela loma alkohola un nikotīna apkaņošanā, tāpat tādu cilvēku iespaidošanā, kuri slimo ar onāniju vai tieksmi uz noziegumiem (paidagoģiskā hipnoze).

Kas attiecas uz ķermeņa slimībām, tad hipnozei izdevies novērst sāpju sajūtu, vemšanu pie grūtām sievietēm u. t. t. Jaunākā laikā dažās sieviešu klīnikās sievietes hipnotizē pa dzemdību laiku, un dzemdības norisinās bez sāpēm. Tāpat ar hipnozi var izpalīdzēties pie sāpīgas zobu raušanas un mazām chirurgiskām operācijām.

Gandrīz visus ar hipnozi iespaidojamos gadījumus var ārstēt arī ar elektrību, ieslircinājumiem, psihoterāpiju u. tml., bet bieži vien hipnoze noved visātrāk un visērtāk pie mērķa. Nedrīkstam tikai aizmirst, ka hipnoze novērš vienīgi simptomus; pats slimais pamats, uz kura šie simptomi radušies, jāārstē vēlāk ar psihoterāpijas palīdzību, jo tikai tā var dziļāk iespaidot slimnieka raksturu un personību.

b) Psihoanalītiskā dziedniecības metode.

Šajā isajā nodaļā nav iespējams iztīrīt psihoanalīzi kā zinātnisku mācību. Lai varētu šajā mācībā iedziļināties un to saprast, nepieciešams to nopietni studēt. Turpretim psihoanalīzes kā dziedniecības līdzekļa pielietošanu mēs varam pārrunāt diez-

gan populārā, visiem saprotamā veidā, kas ļoti vēlams, jo dzīvēmums uz katra soļa nākās sastapties ar neirotiķiem (t. i. tādiem, kas slimo ar kādu neurozi).

Grūts neurozes gadījums var padarīt nepanesāmu visu kopdzīvi ar tādu slimnieku; kā liekas, nevienā slimībā apkārtne nav spiesta ņemt tādu dalību (pret gribu), kā neurozē. Neurozes izceļas no katra atsevišķa „es“ tieksmēm attiecībā uz apkārtējo sabiedrību, speciāli uz ģimeni, kurā neirotiķim jādzīvo jau bērnībā. Dažādi konilikti izsauc neurozi, izceļ to dienas gaismā, un arvien „baro šo nemieru“, arvien pakurina uguni, lai tā neizdziest. Slimnieks aizslēpjas (protams neapzināti) aiz savas slimības, — slimība ir viņa vairogs. Šo uztveri apstiprina kuŗa laika neurožu izpaušanās veselās ļaužu masās. Katra neuroze ir ciešā sakarā ar visas apkārtnes likteni, ar vecāku, brāļu un māsu, laulāta drauga u. c. dzīves norisi, kļūdām vai pārkāpumiem, tāpat arī ar paša slimnieka mīlas dzīvi. Tā kā cilvēki pretojas katrai patiesībai, kuŗa prasa no viņiem pašatzīšanos un ieskatīšanos savā istajā „es“, tad psihoanalīzei ilgu laiku bija jācinās ar sevišķi lielām pretestībām, kuŗas kļuva vēl lielākas tādēļ, ka psihoanalīze atvilka plīvuru nost no tādām lietām, kuŗas cilvēki mīl turēt tumsā: viņa apgalvoja, ka neurožu pamatā, starp citu, ir arī seksuālās attīstības traucējumi. Bet taisni dzimumdzīves jautājumus iztīrējot, cilvēki top neīsti, liekulīgi un spēlē teātri ne tikai citiem, bet arī sev priekšā. Un tomēr psihoanalīze izlauza sev ceļu, bet tikai tad, kad viņas pētījumu rezultāti spieda pārveidot visas psihiātrijas un psiholoģijas pamata jēdzienus.

1880.—1882. g. Vīnes ārsts Breuers*) izmēģināja ar spīdošiem panākumiem psihoanalītiskās ārstēšanas pamata principu — metodisko „ļaut slimniekam visu izrunāt“ — pie kādas 21 gadu vecas sievietes, kuŗa slimoja ar pamirumu un stīvumu vienā pusē, valodas, redzes un ēšanas traucējumiem, dziļu grūtsirdību un „krēslas brīžiem“.

Vārdu „psihoanalīze“ sāka lietot tikai vēlāk Sigmunds Freuds. „Psihe“ nozīmē dvēseli. „Analīze“ šinī gadījumā nozīmē vienkārši izmeklēšanu vai noteikšanu. Te drīzāk vietā salīdzinājums ar ķīmisku analīzi, pie kuŗas kāds komplicēts savienojums tiek sadalīts elementos. Tā tad slimīgas vai normālas dvēseles darbība netiek pētīta kopsummā kā viens vesels, bet sadalīta vienkāršākos, mazākos notikumos, resp. pārdzīvojumos, līdz notiek līdz kādam gala punktam, no kuŗa var pārredzēt un ar kuŗu var izskaidrot visu personības attīstīšanās un dzīvošanas sakarību un vēsturi.

Tagad, kur jau tik daudz cilvēku — no normāla līdz pat garīgi slīmam — tikuši analizēti ar lieliem panākumiem, grūti ticēt, ka pirms 40 gadiem neurožu (histērijas un spaidu neurozes) un gara slimību simptomus ārsti turēja par muļķībām; histēriskās, nesa-

*) Dr. Jozefs Breuers (dz. 1842.) ir Vīnes augstskolas docents. Viņš ierosināja Freudu uz kopīgiem pētījumiem un eksperimentiem. Abi kopā izdeva ievērojamo darbu «Histērijas stūdijs.» Freuds turpināja Breuera iesāktu pētīšanas darbu un nodibināja psihoanalītisko metodi, pētīja apzināto un neapzināto dvēseles dzīvi, sapņus, humoru, ikdieniskās pārrunāšanās, aizmārsības, pārrakstīšanas u. c. kļūdas. Viņš mācībai par dvēseli devis jaunu pamatu.

karīgās, melīgās fantazijas toreiz uzskatīja par tikpat mazvērtīgām, kā vājprātīgo slimnieku pļāpāšanu.

Bija vajadzīgs daudz drosmes, dziļi-cilvēcīgas līdzcietības un asa skata, kā Breueram, lai stundu pa stundai, katru dienu pētiņu kādu histērisku slimnieci un uzklausītu uzmanīgi un ticoši visu, ko viņa ārstam stāsta; šī slimniece gan bija ļoti apdāvināta un cienījama personība. Ar ārsta palīdzību no slimnieces runas izlobījās kaut kas līdzīgs grēku sūdzēšanai; starpība tikai tā, ka biktstēvam sūdz visus apzinātos grēkus, bet ārstam arī tos, kurus slimnieks pats nezina, — tos kas viņu spiež un kas izsaukuši slimību. Atļaujot slimniekam brīvi izrunāties, ārstam izdodas izsaukt slimnieka atmiņā tos pārdzīvojumus, kurus slimnieks jau „aizmirsis“, t. i. nogremdējis zem atziņā, no kurienes tie darbojas kā ļauna, neredzama vara. Breuers neapzināto izsauca atziņā ar hipnozi, kurā minētā slimniece ieslīga pa kāda „krēslas brīža“ laiku gandrīz pati no sevis. Hipnozētā slimniece atstāstīja vienu pēc otra dažādus gadījumus, kuri bija kļuvuši par dažādo histērijas simptomu cēloņiem. (Šādu metodi nosauca par katartisko (dvēseli tirošo) ārstēšanu. Slimniece tika it kā rehabilitēta, — atkal nostādīta atzīstamā, cienījamā stāvoklī, padarīta par līdzvērtīgu citiem pilsoņiem; slimības simptomi, izrādas, nemaz nebija mūķīgi, bez nozīmes, — slimnieces „pļāpāšana“ nebija samelota, safantazēta; viss ļaunums bija tas, ka slimniece pati — un vēl jo vairāk viņas apkārtne, neizslēdzot arī ārstus, — pirms analīzes nevarēja nekā uzminēt slimības īsto, apslēpto nozīmi; slimniece tika pārprasta. Jāatzīmē, ka slimnieks savus pārdzīvojumus un atmiņas mēdz atstāstīt nevis mierīgā garā, bet ar uztraukumu, ar dziļu aizgrābtību, pārdzīvodams tos no jauna un atbrīvodams savu dvēseli no ilggadīgās nastas; pagātne, kurā darījusi cilvēku slimu, atkārtojas līdz ar to afektu (jūtu savīļojumu), ar kādu tā tika kādreiz pārdzīvota. Neapmierinātās, nepiepildītās vēlēšanās un viss afekts, vīks neapmierinātības izmisums, bailes un vainas apziņa līdz šim neapzinīgi bija sagatavojuši nevajadzīgo, apgrūtināso, močošo slimību un to arvien no jauna barojuši un „uzkurinājuši“. Nu notiek tas visbrīnīgākais: šie uztraukumi tiek likvidēti pēc tik daudz gadiem ar to, ka slimnieks dabū viņus brīvi izstāstīt. Šī izstāstīšana dažreiz norisinās tik strauji, ka slimnieks pat raud un pārdzīvo histēriskas lēkmes.

Katartiskai metodei bija savi trūkumi, tāpēc Freuds mēģināja ieviest dažas pārmaiņas. Hipnoze saista slimnieku pie ārsta; ārsts savā ziņā spēlē tēva-palīga lomu, kuram slimnieks uztic visas savas bēdas un savus noslēpumus un kuram priekšā tas kļūst atkal par nepatstāvīgu bērnu. Nav vēlams katru neirotiķi padarīt atkarīgu no ārsta, t. i. ka slimniekam arvien vajadzīga s v e š a griba, kas to darītu veselu, — ka sava paša griba jānoliek pie malas. Ārsta uzdevums ir: palīdzēt neirotiķim tikt pie patstāvības. Un tādēļ, neskatoties uz dažām neērtībām, pēc iespējas jāatsakās no hipnozes, kā to darīja Freuds, katartiskās metodes vietā ieviešams psihioanalītisko. Aanalizējamais slimnieks, bez kontroles un bez no ārsta ncrādīta virziena, ļauj brīvu vaļu savām domām un vienmēr un tūlīt izteic visu, kas tam iekrīt prātā. Tā ir skaņa domāšana, bez mērķa, paturot prātā tikai pēdējo domu, līdz kamēr uzpeld atkal jauna. Cik viegls šāds priekšraksts arī neizliktos, īstenībā viņš ir

grūti izvedams. Te nepieciešama mācīta psihoanalitiķa vadība*), kuš pilnīgi bezpartējiski ņem dalību slimnieka domu mudžekļa atrisināšanā. Ārsts varēs ātrāk un labāk atrast sakarību starp atsevišķiem notikumiem, nekā slimnieks, kušam par saviem personīgēm piedzīvojumiem dažreiz neērti runāt; slimniekam parasti mēdz būt maldīgi ieskatī par savu dzīvi, un tas savai slimībai vienmēr atradīs kādu attaisnojumu. Pa analīzes laiku slimnieks nu mācās apspriest savas attiecības pret ārpasauli bez aizspriedumiem, objektīvi, bezpartējiski.

Lai varētu atvieglot slimniekam pīeeju pie viņa slimības dzīlajiem avotiem, analitiķim jāiegūst slimnieka uztīcība. Slimniekam jābūt pārliecinātam, ka ārsts būs „kluss kā kaps“ un neizpauīs neviena noslēpuma. Ārsts nav tiesnesis un spriedējs, — viņš ir tikai visu-saprotoš ceļa rādītājs un paskaidrotājs; viņam nedrīkst būt iedomības, ar kādu dažreiz slimo labī psihologi; viņam nedrīkst būt arī varizējiskās normāla cilvēka pašapmierinātības pretim nenormālam („Es tev pateicos, Kungs, ka es neesmu tāds, kā tie citī“); viņš nedrīkst būt ne līdzjūtīgs, ne arī cietsirdīgs. Kopīgā darbā ar slimnieku ārsts iepazīstas ar pagājušo un tagadējo īstēnību, no kušas slimnieks līdz šim bēdzis, un kušas priekšā tam nu jānostājas un jāskatās tai droši acīs, lai atgūtu veselību. Pie šīs procedūras nepieciešams ārsta-vadītāja atbalsts. Lai ārsts sasniegtu vajadzīgo vienkāršības un nepiespiestas, nemākslotas izturēšanās pakāpi, vēlams, lai tas pats pirms tam būtu jau ticīš analizēts.

Visvairāk zinātnieki apšaubīja divus psihoanalīzes sasniegumus, tadēl, ka tie runāja pretim līdzšinējiem uzskatiem. Pirmais sasniegums — sapņu iztulkošana, bet otrs — atzīņa, ka cīņa starp personību un dzīmuma tieksmes pamodinātām ilgām un iegribām noved pie neirozes.

Psihoanalītiskai sapņu iztulkošanai nav nekā kopīga ar sapņu grāmatām. Psihoanalīze izlieto sapņus, lai iepazītos ar slimnieka pagātņi, un pierāda, ka katrā sapnī atdzīvojas visagrākās bērības ilgas un vēlēšanās, kušas bērnam nācīes noraidīt kā nepieņemamas, neatļautas; sapņi ietērpj šīs vēlēšanās visādos simbolos, tā kā sapņotājs pats lauza galvu, ko gan šādi sapņi varētu nozīmēt. Sapnī atrod piepildīšanos arī noraidītās seksuālās vēlēšanās. Neviens sapnis nav gluži „prātīgs“; viņš pielidzināms slimīgiem gara darbības procesiem, bet tomēr netraucē garīgo veselību, jo viņš ir tikai dvēseles aīna, nevis dvēseles darbs. Sapņu iztulkošana palīdzējusi izprast dažu labu slimīgu simptomu.

Kas attīecas uz dzīmuma dziņas nozīmi dvēseles un gara slimībās, tad jāpastrīpo tas, ka vesels cilvēks arvien tiek galā ar savām baudas tieksmēm, spēj viņas pārvaldīt, pa daļai tās apmierina, pa daļai aptura, pa daļai noraida. Neirotiķim tas neizdodas, viņš arvien cīnas ar savu dzīmuma dziņu, un šī dziņa ir — kaut gan ne vienīgais — tomēr ļoti svarīgs slimības cēlonis. Šī cīņa nori-

Tagad ar šo metodi nodarbojas dažs labs, kuš ar viņu pavīrši iepazīšies no grāmatām. Tāda nemākulīga, nedisciplinēta analīze atnes daudz ļauna. Vispirms jāievēro, ka tas, kuš nodarbojas ar psihoanalīzi, nedrīkst slimnieku miesīgi izmeklēt. Te uztīcības ārstam un psihoanalitiķim kopīgi jāapsprīž, kas slimniekam vajadzīgs vairāk: vai organiska vai psihoanalītiska ārstēšana. Ja pa analīzes laiku slimnieks saslimst ar kādu organisku slimību, tad analīze uz kādu laiku jāpārtrauc.

sinās pa daļai neapzināti, un tādām cilvēkam ir pilnīga tiesība teikt, ka viņam nekādas cīņas nav bijušas jāpārdzīvo. Neapzināto izcelt un ar to palīdzēt slimniekam iegūt varu jeb vīrskundzību pār savu līdz šim nepazīto pretinieku — ir psihoanalizes galvenais uzdevums.

Ka slimībā tiešām lielu lomu spēlējusi dzimuma tieksme un ar viņu sakarā esošās vēlēšanās, pierādīts ar to, ka līdz ar slimnieka izveseļošanu arī viņa dzimuma dzīve ierit normālās slīdēs. Seksuālā bezjūtība izbeidzas; vēlēšanās vai nu tiek piepildīta vai sublimēta (seksuālās tieksmes atsakās no sava pirmātnējā mērķa — baudas vai arī dzimuma turpināšanas — un pieķerās kādam citam, kurš ģenētiski ir sakarā ar pirmo, bet pats par sevi vairs nav seksuāls, bet sociāls. Sublimēšanās tā tad ir seksuālo tieksmju piesliešanās citām, neseksuālām).

Slimnieka pārveidošana pa analīzes laiku norit ne bez kāvākļiem. Tas ir: slimniekā kaut kas pretojas konfliktu likvidēšanai, — ērtāk taču ir viņus noraidīt, nevis nostāties „aci pret aci”; šis „kaut kas“ nebūt negrib tapt vesels. Un tā kā slimnieks pats grib atgūt normālu veselības stāvokli un tomēr — pret savu gribu — jūt kādu stipru, dzinuliem līdzīgu pretpiedienu, tad gandrīz katrā analīzē iet runa par „kaut ko, kas pretojas”, — šis „kaut kas” nepaklausa loģiskam domu gājienam, „kaut kas” arvien vēl spēj domāt un just slimīgi, — šis „kaut kas” vēlas ko sevišķu. Šim nezināmam atrasts arī vienkāršs apzīmējums „viņš”. (Freuda grāmata „Mūsu „es” un „viņš”).

Analīzē slimnieks pamazām atbrīvojas no nēpareiziem ieska-
tiem, svešiem iespaidiem, kuri nav atļāvuši viņam rīkoties neat-
karīgi, — un no dažāda laba aizsprieduma. Hipnozē nebija iespē-
jams analīzi izvest tik dziļi, tik loģiski-sakarīgi un pilnīgi, kā tas
grūtos gadījumos vajadzīgs. Tikai psihoanalīze rādījusi dabisko
ceļu, kā var piekļūt dvēseles slimības saknei. Slimību izsauc ne-
vis atsevišķi satricinājumi, lai arī tie atkārtotos diezin cik bieži,
bet gan attīstības traucējumi pašos pirmos bērnības gados.

Arī veselam cilvēkam jāpārdzīvo bērnīšķīgas tieksmes un at-
tīstības pakāpes; arī viņam daudz kas bija jānoraida. Starpība ti-
kai tā, ka veselam izdevās paveikt noraidīšanu bez sekām; viņš ne-
kā vairs nezina par savu bērnību, un viņam arī nav vajadzības to
izsaukt atmiņā no jauna. Neurotiķis turpretim ar saviem darbiem,
dzinulu un jūtu virzienu (arī seksuālā ziņā) par daudz ilgā uzka-
vējies bērnīšķīgā stāvoklī. Tāpēc viņa personība nav spējīga tos
pilnīgi noraidīt. Arī viņš nekā nezina par savu bērnību, bet viņam
tā jāpiepilda jeb jāpabeidz kā pieaugušam, ja viņš grib tikt vesels.
Viņam noraidījumi bijuši saistīti ar slimīgiem traucējumiem, kurus
mēs saucam par neirozēm un rakstura kļūdām. Kāpēc šīm perso-
nām bērnībā nav izdevies noraidīšanu izvest normāli, izskaidrojams
ar sevišķām grūtībām bērna gados, kurās meklējamas pa daļai kon-
stitūcijā, pa daļai nenormāli stiprās tieksmēs, nevienādā personi-
bas un tieksmju nobriedumā u. c. Tādiem bērniem, pa lielāku da-
ļai, arī pats liktenis uzkrāvis pārāk agrus un pārāk grūtus uzde-
vumus, ieliecis neveselīgā apkārtņē (slikta laulības dzīve vecākiem,
nenormāli vecāki, nāves gadījumi, pavešana), un tā viņi kļuvuši
„nervozi”. Pieauguša cilvēka neirozes sākums parasti ir bērnības
neiroze, kuru bieži uzskata kā nerātību.

Cilvēki atšķiras tik ļoti viens no otra ar savu raksturu un apdāvinātību, ka nevar nemaz runāt par caurmēra vai parauga cilvēku kā „normālu tipu“. Taupīgie un izšķērdīgie, pārdrošie un uzmanīgie, vienpusīgie un daudzpusīgie — visi šie pretstati sauktu viens otru par nenormālu. Tāpēc katrs cilvēks, kas bez ārkārtīgas palīdzības un bez lieliem konfliktiem ar apkārtni un sabiedrību spēj sevi uzturēt un būt darba spējīgs un darba priecīgs, saucams par normālu. Bet ir ļoti daudz pārejas pakāpju starp normālu un veselu vienā pusē, nenormālu un slimu — otrā. Tāpēc arī analizē būs sastopamas dažādas pārveidošanās iespējamības; var pat gadīties, ka ārstam darīšana ar pilnīgu noraidītu tieksmju trūkumu pie noziedzniekiem, garā vājiem un perverziem. Tā pie neirotiķa viņa neirozes stiprums atkarīgs no likteņa. Ja cilvēkam iespējams apmierināt labi daudz tieksmju un iegribu, tad viņam nebūs tik daudz jāpūlas ar noraidīšanu; viņa neirozes simptomi būs diezgan ciešami un neradīs lielus traucējumus.

Dažādas cīņas un grūtības atmasko dažu labu „privātu“ neirotiķi un var pat pie veseliem (tikai disponētiem) izsaukt slimību. Arī vesela cilvēka līdzsvars ir pa lielākai daļai labils, gatavs krist, tomēr te vajadzīgs labi stiprs trieciens. Niecīgiem traucējumiem, kādi parādās pie citādi veseliem cilvēkiem, ir tādi paši cēloņi, kā nopietnām slimībām. Arī šie niecīgie traucējumi mēdz sīvi pretoties un nepadoties analīzei. Jo mazāk cilvēku moca tādi traucējumi (piem., bailu sajūta, untumi, pedantērija, tā sauktās idiosinkrāzijas, t. i. riebījums pret dažiem ēdieniem u. t. t.), jo mazāk vajadzības pielietot psihoanalītisko metodi. Drīzāk jācenšās atbrīvoties no atmiņas un uzmanības traucējumiem pie citādi veseliem cilvēkiem. Jāpiezīmē, ka vienpusība, nespēja iedzīvoties sabiedrībā un padoties viņas noteikumiem un likumiem, fanatisms, reliģisks naidis un neiecietība, — viss tas ir neizdevušās tieksmju noraidīšanas sekas.

Vesela cilvēka sapņi ir atrisināmi; viņu struktūra pie vesela ir citāda, nekā pie slima. Ideāli vesels cilvēks, kas tiek galā ar katru noraidījumu, vispār nemēdz sapņot. Bet tik veselu ir maz. Praktiski veseli ir tie, kas normālos sapņos tiek galā ar savām iekšējām cīņām. Ir arī slimīgi sapņi, piem., ja sapnī rodas bailes; pie tam nomoda stāvoklī noraidīšana vēl var būt iespējama bez bailu neirozes.

Kā veseliem, tā slīmiem atgadas mazi traucējumi ikdienas dzīvē, kurus apgaismojot, paverās pilnīgi nepazīstami, pārāk zemu novērtēti un pie malas atstumti dvēseles „pretpiedieni“. Pie šādiem traucējumiem jāpieskaita: vārdu aizmirstana, samainīšana ar ko citu, nepamatoti zaudējumi, kāda priekšmeta noglabāšana (tā, ka nevar atrast), apmaldīšanās, pārrunāšanās un daži nelaimes gadījumi. Tagad jau noskaidrots, ka visos minētos gadījumos cilvēks sevi nodod, t. i. izrāda to, kas viņam patiesībā bija prātā. Piemērs: sapulcējusies jautra sabiedrība; pašlaik visi jūtas ļoti omulīgi; te ienāk kalpone un pietēic kādu viesi, kas tikpat nepatīkams un negaidīts viesiem, kā nama tēvam. Nama tēvs saviebj seju un saka kalponei: „Lūdzat, lai viņš nāk ārā!“ Kad viesi aizrāda nama tēvam, ka tas pārrunājies, tad nama tēvs netic: tas taču neesot iespējams. Patiesībā nama tēvam gribējās teikt: „Sakāt, lai viņš taisās projām, mēs viņu negribam, — lai viņš iet ārā,“ tomēr pie-

klājība spiež aicināt viesi iekšā; abas pretrunas apvienojas divos vārdos: „Nāk ārā“.

Otrs piemērs: kādai dāmai patīkšs kāds mākslinieks. Reiz dāma nosūtījusi māksliniekam orchidejas. Drīz pēc tam sabiedrībā mākslinieks izturējies pret dāmu diezgan apvainojoši un vispār parādījis sevi klātesošiem no vissliktākās puses. Dāma bijusi ļoti sarūgtināta un jutusies apkaunota, ka tādām cilvēkam viņa varējusi sūtīt puķes. No tā laika viņai pastāvīgi aizmirsies vārds „orchidejas“. Reiz, sēdot kādā psihoanalītīķa lekcijā, dāma klausās, kā psihoanalītīķis atstāsta dažādus līdzīgus gadījumus. Dāmai ienāk prātā, ka arī viņa pastāvīgi aizmirst kādu puķu nosaukumu. Viņa aizver acis, iedomājas puķu izskatu, tad atminās, kā stāvējusi pie puķu veikala loga un apbrīnojusi dīvainos, oriģinālos ziedus, — kā māksliniekam tie pasniegti, — pēc tam acu priekšā norit, kā kinofilmā, mākslinieka izturēšanās sabiedrībā; sirds drusku nosāpas, — un puķes vārds atminēts: orchideja. No šī brīža dāma arvien atminējusies puķes vārdu, — tā tad pati izārstēja savu atmiņas vājumu (protams, tikai attiecībā uz vārdu „orchideja“).

Bieži vien gadas, ka pazūd nesamaksātie elektrības un gāzes rēķinī, nodokļu lapas u. tml. Parasti šīs lietas mēdz kaut kur noglabāt, un pie tam noglabāt tik labi, ka nevar atrast. Dažreiz gadas pat, ka tās iesviež papīru kurvī, bet viņu vietā paglabā citus papīrus. Kāpēc? Skaidrs, ka nevienam nav patīkami maksāt rēķinus!

Ārstam B. spīdoši izdevusies kāda psihoanalīze, un slimniece kļuvusi pilnīgi vesela. Ārsts A. atnāk un novēl B. laimes ar sekošiem vārdiem: „Apsveicu jūs, mīļais kollēga, ar jauno psihopāta slavu!“ Viņš gribēja teikt „psichoterapeita“ (dvēseles ārsta), tas bija viņa nodoms Nr. 1, bet nodoms Nr. 2, kas nebija viņam pašam skaidri zināms, izbojāja domāto komplimentu un no glaima iztaisīja apvainojumu. Paskaidrojums: A. bijis ilgāku laiku asistents pie B. Kādu reizi abi saķildojusies, pie tam ļoti sivi, gandrīz vai nesamierināmi. Vēlāk konfliktis izlidzināts, bet A. zemapziņā vēl uzglabājies naidis (nepiepildītā vēlēšanās). Šis naidis bija tas, kurš neļāva nodomam Nr. 1 piepildīties, pats censdamies izpausties uz āru, kas šoreiz arī izdevās.

Visi šie gadījumi kļuva saprotami — tāpat kā sapņi — tikai tad, kad psihoanalīze beidzot pierādīja, ka dzīvē vispār nekas neotiek nejauši, — neviena iedoma, neviens simptoms, neviena rokas kustība, neviens sīkums raiba sapņa ainā.

Kā jau minēts, galvenais psihoanalīzes līdzeklis ir brīvās iedomas metode. Ja mēs atmetam tā saukto apzinīgo domāšanas veidu un ļaujam domām vaļū, tad mums pa galvu sāk jautāties visādas ainas, visādas iedomas; dažreiz liekas, ka viņām nav nekāda iekšēja sakara, — un tomēr tas tā nav: sakars ir, bet tikai ne loģisks, bet afektīvs, t. i. ne domu, bet dvēseles izjūtu radīts. Šis izjūtas nebūt nav slimniekam vienaldzīgas un mazvērtīgas; tuvojoeties iz zemapziņas apziņai, tās nereti izsauc stāvokļa pasliktināšanos, kas norāda, ka analīzei būs panākumi, un tā ir uz pareiza ceļa, jo aizskārusi kādu sāpīgu vietu; vienaldzīgas lietas nekad cilvēku nespēs savilņot un padarīt slimu. Izveicīgs analītīķis prātis novērst šādas „sāpju lēkmes“, sadalot pārdzīvojumu vairākās daļās, tā, ka slimnieka apziņā atmiņas uzpeld tikai pamazām, viena pēc

otras. Psihoanalītiķis savā ziņā ir dvēseles chirurģs, kuŗš labi zin, ka pie operācijas jācieš sāpes un ka šīs sāpes jācenšas samazināt.

Dažos gadījumos psihoanalīzi pielieto uz kādu laiku sanatorijās, — tad, ja slimnieks ir grūtsirdīgs un mocās ar pašnāvības domām, tāpēc, ka ārstēšana ievelkas garumā. Vispirms jāizdara parauga analīze, lai pārlicinātos, vai 1) aiz vieglas neirozes neslēpjas psihoze, vai arī 2) slimnieks ir pietiekoši inteligēnts un patiess. Tā kā analīze parasti ilgst ilgāku laiku, tad, pa lielākai daļai, psihoanalītiķim pieved tikai tādus slimniekus, pie kuŗiem visas pārējās ārstēšanas metodes izrādījušās par bezspēcīgām. Tomēr ar to nav teikts, ka psihoanalīzi nevarētu pielietot pašā slimības sākumā kā visracionālāko metodi. Jo jaunāks slimnieks, jo ātrāk izdosies analīzi beigt. Arī bērni tikuši izārstēti no neirozes ar viņiem piemērotu psihoanalīzes metodi.

No šīm rindīnām lasītājs redzēs, ka psihoanalīzes higiēniskā nozīme meklējama neirožu cēloņu atrašanās. Audzinātājs ar psihoanalītisku izglītību varēs kā mājā, tā skolā palīdzēt bērniem pārdzīvot saulainu, neaptumšotu bērnību, tikt pāri par kavēkļiem un izaudzēt veselus, dzīves priecīgus cilvēkus.

1815

1816

1817

1818

1819

1820

1821

1822

1823

1824

1825

1826

1827

1828

1829

1830

1831

1832

1833

1834

1835

1836

1837

1838

1839

1840

1841

1842

1843

1844

1845

1846

1847

1848

1849

1850

1851

1852

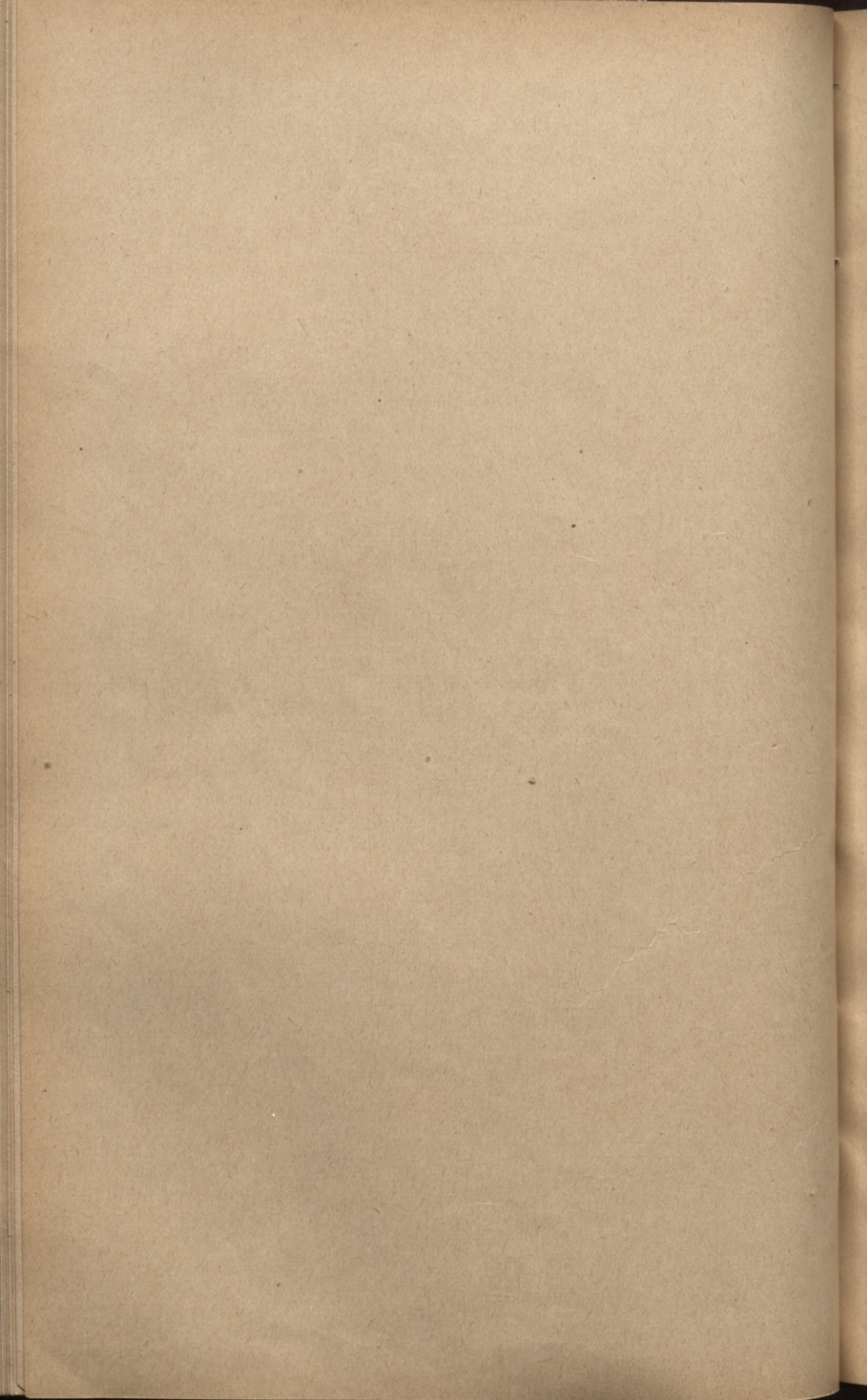
1853

1854

1855

XV

Ādas slimības

Ādas anatomija un fizioloģija

Cilvēka ķermeņa āda sastāv no trim kārtām: virsādas jeb epidermas, īstās ādas jeb koriuma un zemādas tauku slāņa. Ādas biezums nav visās vietās vienāds; tas pats sakāms par katru ādas kārtu atsevišķi. Tā, piem., īstās ādas (koriuma) biezums acu plakstiņos var būt 0,5 mm., kāju pēdas apakšā 2—3 mm. Tauku slānis ap galvu var būt 0,6—2 mm. biezs, bet pārējā ķermenī apm. 4—9 mm., resniem cilvēkiem uz vēdera pat 30 mm. un vairāk. Visplānākā ir virsāda; viņas biezums caurmērā nepārsniedz 0,2 mm. Tomēr virsādas raga slānis kāju apakšā var sasniegt līdz 2 mm. lielu biezumu.

Virsdādu jeb epidermu var katrā vietā nolobīt no ķermeņa kā plānu, sausu ādiņu; šī āda ne sāp, ne asiņo, jo viņā nav asinsvadu un nervu. Viņa sastāv no diviem slāņiem; apakšējā — Malpīģija slānī veidojas vienmēr jauni šūnu krājumi, kuŗi ar laiku nāk augšup un pārvēršas, pamazām pārejot ragvielā — raga slānī. Dažās vietās raga slānis ļoti biezs (uz papēža u. c.) un pat veido tulznas. No ārpuses tas nolobas sīkiem gabaliņiem, sevišķi pēc mazgāšanās, dažādām slimībām u. t. t.

Malpīģija slānī atrodas krāsvielas (pigmenta) graudiņi, kas piedod katra cilvēka ādai zināmu krāsu; sevišķi daudz krāsvielas krāsaino rasu ādā. Zem saules iespaيدا krāsviela var uz laiku pavairoties, izpaužoties iedeguma vai vasaras raibumu veidā.

Virsāda aizsargā ādas dziļākās, jūtīgākās kārtas no ārējiem, kaitīgiem iespaidiem. Sevišķi liela nozīme ir raga slānim. Pats par sevi nedzīvs būdams, tas aizsargā dzīvās šūnas pret dažādu kaitīgu vielu iedarbību un izžūšanu, kā arī pret baktēriju iekļīšanu ādā.

Vissvarīgākā ādas daļa ir īstā āda — koriums. Viņa sastāv no bieziem saišķaudiem un elastīgām šķiedrām, kuŗas dod ādai spēju izstiepties un savilkties; tajā daudz nervu un asins vadu. Viņas virspuse no vienas vietas noklāta maziem paaugstinājumiem — kārpiņām; vairums kārpiņu satura sevī kapilārus un vietām arī taustes ķermenīšus, kuŗos ieiet nervi. Kārpiņas apvienojās lielākās grupās.

Zemādas tauku slāņa uzdevums ir pasargāt ķermeni no pārāk pēkšņas atdzišanas (tauki ir vāji siltuma vadītāji). Šis slānis piedod ķermenim noapaļotu, izlīdzinātu formu un aizsargā ķermeņa iekšējās daļas pret pārāk stipru spiedienu vai grūdienu.

Nagi sastāv no tādām pašām šūnām kā virsāda, — tikai šīs šūnas ir saplūdušas kopā un pārragojušās.

Nags aug no naga pamata; pamatā atrodas epitēlija šūnas, kas veido jaunas naga daļas.

Izņemot roku delnas, kāju apakšas, lūpu malas u. t. t., visā ādas virsmā sastopami mati. Mats ir ragvielas stiebrīnš, kas ar savu sakni ieiet mata makstī; šī maksts veidota no epitēlija šūnām, kas dziļi ieiet istā ādā. Mata apakšgalā atrodas mata dīgļlis, kuŗā ietilpst nervi un asinsvadi (tāpēc mata izraušana savienota ar sāpēm.) Ja matu arī izrauj, dīgļlis tomēr paliek, un mats atkal ataug no jauna. Tikai dīglim atrofējoties, ejot bojā, mata augšana top neiespējama.

Matu spīdums iezskaidrojams ar to, ka katra mata maksts stāv sakarā ar vairākiem ādas tauku dziedzeriem; katrs dziedzeris sastāv no dažiem maisiņiem, kuŗu kopīgais izvadkanāls ved mata makstī; te izlīst tauku dziedzeru sekrēts, tā sauktie ādas tauki. Tauki ieelļo matus un virsādas raga slāni; tāpēc āda neizzūst.

Matu krāsa var būt ļoti dažāda un ar laiku mainās. Gaišmataini vēlāk top tumšāki, kas sevišķi sakāms par bērniem. Krāsa atkarīga no pigmenta graudiņiem, kas atrodas mata stiebrīnā. Ja pigmenta sāk aprūkt, tad mati nosirmo.

Pie mata maksts piestiprināts sīkstas mata muskulis; kad tas savēlās (vai nu aukstumā vai no bailēm), mats paceļās („zoss āda“).

Cilvēka mats ir tik stiprs, ka caurmērā var panest ap 180 gr. svāra.

Ādai jāizpilda vesela virkne ļoti svarīgu funkciju. Vispirms, cilvēks elpo caur ādu, lai gan ļoti mazā mērā; arī āda uzņem skābekli un izdala ogļskābi un ūdeni. Āda rēgulē mūsu miesas temperatūru. Parasti mūsu apkārtnes temperatūra ir zemāka par ķermeņa temperatūru, tā tad āda vienmēr spiesta zaudēt daļu no sava siltuma, — citiem vārdiem: āda pastāvīgi atdziest. No iekšējiem orgāniem ādā ieplūst asinis, kas viņu atkal no jauna silda. Tiklīdz uz ādu iedarbojas aukstums, — ādas asinsvadi saraujas, āda top bāla un izdod daudz mazāk siltuma. Bet ja tāds stāvoklis turpinātos ilgā t. i. ja asins vadi zem aukstuma iespaida arvien paliktu sarāvušies, sašaurinājušies, tad āda beidzot atdzistu tik tālu, ka ķermeņš saaukstētos. Bet gudrā daba ir gādājusi par to, lai tādas lietas nenotiktu. Ādas asinsvadi izplešās no jauna, un asinis, lielākā daudzumā ieplūstot ādā, to sasilda. Ādas asinsvadu izplešanos un saraušanos sauc par ādas reakciju.

Sviedrus izdala stobrveidīgi dziedzeri, kuŗu visvairāk ir padusēs, kāju pēdās un roku delnās (pavisam cilvēka ādā ap 2 miljoni). Sviedru dziedzeru darbību pārvalda nervi; nervu kairinājums izsauc lielāku vai mazāku sviedru izplūdumu. Apkārtnes temperatūra, ūdens pavairošanās asinīs, sevišķi pēc karstu dzērienu lietošanas, ātra sirds, asinsvadu un muskuļu darbība, dažādi ķīmiski līdzekļi (strichnīns, nikotīns, kampars, pilokarpīns u. c.), viss pavairo sviedrus. Sviedru izplūšanai sakars ar mīzalu orgāniem un zarnu darbību. Ja noiet daudz ūrīna vai daudz un šķidru izkārnījumu, tad āda mēdz būt sausa.

Pateicoties nerviem, āda top par jūteklu organu.

Tauste mums palīdz iepazīties ar ār pasaules priekšmetiem, viņu veidu, cietumu vai mīkstumu, temperatūru u. t. t.

Āda var veikt savu uzdevumu tik ilgi, kamēr vien viņas poras ir tīras. Tiklīdz uz ādas uzkrājas putekli, dziedzeru sekrētu atliekas un dažādi netīrumi, āda top nejutīgāka, poras aizķep, tiek aizkavēta dziedzeru sekrētu izplūšana, netīrumi var pat iekļūt matu makstīs, kuņķas iekaiķt; netīrumos ievieķķās un attīķķtās baktērijas, kas dod iemeslu dažādām ādas slimībām (ķķaķķim u. c.). Tāpēc saprotams, ka āda jāķķopj, un jāievēro vislielākā tīrība. Seviķķi bieķķi jāmaina miesas un gultas veķķa, jo tā uzņķķem ādas netīrumus. Nakķķtī jāvalķķā cita veķķa, lai dienas veķķa dabūtu izvēķķdināties. Par to dērķķtu padomāķķt tiķķm, kas neķķēlo naudas lieķķiem, greķķzņķiem uzvalķķkiem, bet valķķā vienu un to paķķu ķķreķķlu vai pāris nedēķķķas (seviķķi tas novēroķķjams pie vienas, otras dāmas, kuņķai zem leķķnas tualetes pasliķķd laukā pavisam netīra ķķreķķla lentīķķe).

Nepiecieķķšams mazģāties ar ziepēm un ūdeni, jo ziepju sārmainās vielas vislabāk notīra ādu no lieķķām tauķķu daļām, atmiruķķšām raga slāņķķ atlieķķām un netīrumiķķm. Pēc siltas peldes ieteķķcams anlaistīties ar dzestrāķķu (ne aukķķstu) ūdeni, lai asiņķķs, kas bija pieplūduķķšs ādā, atkal aizplūķķstu projķķm un novērķķstu varbūtēķķju saauķķstēķķšanos.

Tā sauktās krievu pirtis (lāva) nav ieteicamas, jo tur var āķķtri pāķķkarsēties; cilvķķķiem ar vāķķjām plauķķšām, slimu sirdi, tāpat arī nervoķķziķķm un mazasinģķķiem jāķķsargās no tādās sautēķķšanās.

Pēķķķķņa temperatūras maiķķņa var izsauķķt saauķķstēķķšanos, kuņķai bieķķi vien seķķo dažādas slimības. Saauķķstēķķjās visvairāk tie, kuņķu ādas reakķķija vāķķi attīķķtīta. Ādas reakķķiju var uzlabot ar organisma nocietināķķšanu pret aukķķstumu; jāņķķem tā sauktās gaķķsa peldes, jāapsauloķķjās, jāberzēķķjās rītos ar ūdeni samērķķtu dvieli vai jāapmazģāķķjās. Ieteķķcams staigģāt vasaru basām ķķājām, rītos brist pa rasu, iet pa slapķķiem akmeņķķiem, apmazģāt ķķāķķas vēķķsā ūdeni u. t. t.

Ari mati jāķķopi. Galva jāmazģā vismaz reizi nedēķķķā: kas stipri svīķķst vai uzturās puteķķklainās telpās, lai mazģā matus bieķķķāk. Bez tam mati jāķķukā ar pamīķķkstām sukām un ķķemmi. Pomādes u. tml. nav ieteicamas, jo tās uzņķķem puteķķklus un aizķķepina poras. Kaitģķģi atsauķķcās uz matiem arī pāriķķķ cieta matu piķķšana un matu dedķķzināķķšana. Par matu krāķķsoķķanu runāķķsim attieķķģģā noķķalā.

Slapģķā ēķķe

(Eczema)

Slapģķā ēķķe ir akūķķts vai ķķronisks ādas iekaisums. Par viņas iemesliķķm uzķķskata: nervu kaites, zobu maiķķņu, cukura slimību, rachitu, mazasinību, ģķģķķti, kuņķģa un dzemdes slimības, parazīķķtus, dažādus ārēķķjus iespaidus (ādas kasīķķšanu, veķķķas mazģģāķķšanu, sviķķedrus, ūrīnu, mitrus uzķķlāķķjus), kodģķģas ķķķmiskas vielas, zāķķes (alkāģķlijas, jodoformu, sublimātu, karbola skāķķbi, dzīvsudrabu) u. t. t. Daķķģi arodi nereti saistģķģti ar ādas izsitumiķķm; tā, piem., ēķķe novēroķķta pie maizņķķieķķm, mūrņķķieķķm, krāķķsotģķģieķķm, droģķģistieķķm, ādmiņķķiem u. t. t.

Aķķuķķtā ēķķe mēķķdz sāķķķties ar vispārēķķģās labsajūķķtas traucēķķjumu; niez vai nu viss ķķerķķenis, vai tikai daķķģas vietas, un ķķģi nieze pave-

dina slimnieku uz enerģisku kasīšanos, kas ēdei nāk tikai par ļaunu. Vietās, kur zem ādas atrodas vaļīgi saišķaudi (acu plakstiņos, roku virspusē, pie kājas u. t. t.), parādās ūdenstūsakai līdzīgi satūkumi.

Chroniskā ēde vai nu iestājas pati par sevi kā **chroniska** (ar nolobīšanos), vai attīstās no akūtās ēdes. Ar ēdi visvairāk slimo bērni no 1.—10. dz. gadam un pieauguši pēc 40. dz. gada.

Ēde visvairāk uzmetās uz galvas, sejā, rokās, ap anālo caurumu un uz dzimuma orgāniem. Vispirms parādās mazi, sarkani mezgliņi, kuŗi dažreiz atrodas tik tuvu viens pie otra, ka acij iespējams saskatīt tikai vienu veselu paaugstinājumu. Drīz vien mezgliņi pārvēršas pūtītēs, kuŗās ir gaišdzeltens serums; pēdējais drīz vien totalgalgans un — dažreiz piejaucoties asinīm — melnņīgsnējs. Pūtītes pārplīst, un izceļas lielāki vai mazāki jēlumi, kuŗi nekad neiet dziļi miesā. Serums apžūst un pārvēršās garozā — krevē. Ar to parāsti noslēdzas slimības process, un ēde sāk sadzīt; sabojātā āda pamazām nolobās. Bieži vien pa nolobīšanās laiku izsitās jaunas pūtītes, un tādos gadījumos dažreiz pat speciālistam grūti izšķirt, ar ko te darīšana; vienīgais, kas norāda uz ēdi, ir tas, ka jēlumi paliek ādas virspusē, neaizķerot dziļākus slāņus. Tikai kad **chroniskā ēde** pieturas mēnešiem un gadiem, rodas dziļākas brūces un rētas. Viegļākos gadījumos ēde mēdz pāriet bez sāpēm un sevišķiem traucējumiem.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja ēde izpaužas ļoti smagā formā, tad visieteicamāk slimnieku pārvest uz slimnīcu. Akūtu ēdi ārstē ar bora jeb resorcīna kausējumu. Vēlāk lieto dermatola, cinka, bismuta, tannoforma, lenigallola smēres un cinka, kseroforma vai leniceta pūderi. Ārstēšana būs stipri individuāla, jo katram cilvēkam savāda āda: ko viena paņēns labi, tas otrai par stipru. Arī iepraktizējies ārstē ne vienmēr varēs tūlīt noteikt isto līdzekli. Kad jau attīstījusies kreve, tad tās atmiešķēšanai jālieto 2—5% salicila eļļa, citos gadījumos 3% bora vai 1% resorcīna kausējums. Dažreiz labi iedarbojas dzīvsudraba, tumenola, dermatola vai cinka smēres; arī iepindzelēšanai ar tumenolu u. c. darvas preparātiem, tāpat arī Rentgena terapijai ir labi panākumi.

Homeopātija. Akūtās ēdes gadījumos reti kad būs vajadzīgs kas cits, izņemot Rhus D 3. Šis līdzeklis aizdzē ēdi ļoti ātri. Ja nieze ļoti stipra, tad var dot Creton D 3. Chronisko ēdi var aizdzīt ar Graphit D 6 un Arzen. D 6. Ja ēde uzmetas uz rokām, tad mēdz ieteikt Bovista D 3; uz roku delnu ēdi labi iedarbojas Graphit D 6 un Hepar. sulf. D 6. Dažreiz ēde iemetas aiz ausīm; tādos gadījumos noder Oleander D 3. Vīriešu dzimuma orgānu ēdi var ārstēt ar Mezereum D 3.

Dabas dziedniecība. Jārūpējas par asins sastāva uzlabošanu un kārtīgu izeju. Lāmans ieteic ik dienas ņemt divas remdenas peldes, divas reizes nedēļā vispārēju ietinumumu (25% C., 2 stundas), naktīs vidukļa un kāju ietinumus 22% C. un veģetāru diētu. Slimās vietas ietaukojamas ar vazelīnu, lanolīnu u. taml.; dažas ēdes Lāmans apkaŗo ar citrona sulu un spirtu u. t. t.

Kneips lieto vienīgi silto ūdeni, ar kuŗu nomazgā netīrumus, pūzņus un kreves. Ēdienam jābūt vieglam, nekairinošam, jāizvairās no visa, kas sāļš, skābs un vircots; alkohols jāatmet.

Cits paņēmiens: tvaiki un mitri-karstas kumelišu kompreses, kuŗas jāmaina katras 5—10 minūtes. Kompresu likšana jāturpina kādu stundu. Kumelišu vietā var ņemt arī kaltētu melleņu, mētru novārījumu. Vēlāk slimās vietas apkaisa ar Bolus albus vai uzliek virsū eļļā iemērtu audekla gabaliņu un pārsien. — Ziepes kairina ādu un tāpēc lietojamas tikai izņēmuma gadījumos. Lai samazinātu niezi ap anālo caurumu un dzimuma orgāniem, minētās vietas pirms gulēt iešanas nomazgā ar remdēni-siltu ūdeni (ar mazliet etiķa) un apkaisa ar Bolus albus.

Mājas līdzekļi. Ļoti ieteicams pavasarī lietot pelašķu, kreses u. c. tējas, rūgušpienu, ķērnies pienu u. taml. asinis tīrošus līdzekļus. Jādzer ļoti daudz ūdens (sevišķi no rītiem), jāmazgājās ar kokosa riekstu eļļas ziepēm.

Strutu čūlgas

(*Impetigo contagiosa*)

Uz maigas, vārīgas ādas (sevišķi pie bērniem) mēdz uzņemties strutojošas čūlgas; šie izsitumi ir lipīgi. Viņi izmeklē tādas ķermeņa vietas, kuŗas nav apsegtas un tādēļ viegli padotas ievainojumiem un infekcijai (rokas, smakrs, piere, vaigi, galva). Čūlgas ātri izaug, pārplīst un dažās dienās pārvēršas dzeltenā, sausā krevē, kuŗa atkrīt, atstājot uz ādas sārtu plankumu. Rētu nav. Šī slimība ļoti izplatīta tajās apindās, kur uz ādas kopšanu skatās kā uz bagātnieku greznumu. Izredzes uz izārstēšanu (pie labas kopšanas) ir labvēlīgas.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kreves jāatmiešķē ar salicīla eļļu vai smēri. Vēlāk lieto cinka, cinka-ichtiola, salicīla, naftalana, dzīvsudraba smēres un spirta atšķaidījumu. Jāievēro vislielākā tīrība un jāsaģas pārnest slimību uz veselīem bērniem.

Homeopātija. Slimības sākumā pieauguši der *Viola tricolor* D 3; ja slimība ieilgst, tad noder *Tartarus emet* D 3. Chronisko formu vislabāk apkarot ar *Antimon*, crud. D 3—6, un *Arsen*. D 6.

Apsaldējumi un apdedzinājumi

(*Congelatio et combustio*)

Aukstums un karstums iedarboģas, ņemot vērā temperatūru un iedarbības ilgumu, ļoti dažādi. Jāizšķir: vienkārša ādas sasarkšana, čūlģu izcelšanās un ādas bojā ieģšana.

Vispirms runāsim par apdedzināšanos. Ādu var apdedzināt ne tikai ar uguni, bet arī ar izkausētiem metāliem, laku u. t. t. Ja uz ādu iedarbojies vārošs ūdens vai garaiņi, tad notiek ādas applaucēšana, bet ja ādai pieskaņas kodīgas vielas, — saēdināšana. Sekas visos minētos gadījumos gandrīz vienas un tās pašas.

Pirmā apdedzināšanās stadijā āda sasarkst, satūkst un sāp; tas norāda, ka cietusi virsāda. Pēc pāri dienām satūkums un sārtums pazūd, un āda viegli nolobās.

Otrā stadijā, kad izcēlušās čulgas, virsāda atdalās čulgu veidā, zem kuņģam uzkrājas ūdenāris šķidrums. Šķidrums vēlāk pamazām izzūd, čulgas saplok un sakalst krevē. Citos gadījumos čulgas plīst un parādās iekaisusi, sasarkusi āda. Ja šāds apdedzinājums pārņem lielāku ādas platību, tad slimnieks cieš lielas sāpes; var iestāties pat drudzis.

Beidzot, var būt gadījumi, kur āda pilnīgi pārogļojas, t. i. sadeg: tad ādai var būt balts, dzeltenīgs vai pat melnīgsnējs izskats, un tā ir stīva. Atmirums var izplesties arī uz tuvākiem audiem, muskuļiem un kauliem. Sadegušās vietas atdalās strutojot. Parādās mazas, viegli asiņojošas gaļas kārpīņas, un sākas brūces sadzīšana. Apdeguma rētas stipri saraujas un atstāj neglītas, kroplas vietas cilvēka ādā.

Visi apdegumi ir ļoti sāpīgi. Ja viņi pārņem lielāku ķermeņa daļu, tad iespējams, ka tie tieši apdraud dzīvību. Tādos gadījumos var iestāties liels nemiers, krampji, apziņas traucējumi, murgi un miegainība. Ja apdegusi apmēram viena trešdaļa un vairāk no ķermeņa ādas, tad parasti jārēķinās ar nāvi, lai gan apdegums pats par sevi dažreiz nav nemaz tik dziļš. Slimnieka vaimanas, dziļas nopūtas un raudāšana norāda uz nelabvēlīgu slimības norisi.

Aukstumam pēkšņi iedarbojoties uz ādu, sevišķi uz degunu, ausīm, vaigiem u. t. t., asinis no ādas atiet ķermeņa iekšienē, un aukstuma aizķertā ādas daļa top bāla, stīva un sāk sāpēt, sevišķi ja to aizskar. Sāpju sajūta vēlāk pāriet, un āda top bezjūtīga. Dabū asinis sāk uzkrāties ādā, āda top zilgana. Kad slimnieks ienāk istabā un sāk apsildīties, nosalušās vietas bieži vien sāk atkal ne- ciešami sāpēt.

Zem Tēnāka, bet biežāka aukstuma iespaids uz kājām un rokām attīstās tā sauktie „aukstuma puni“ (permones). Sevišķi bieži tie piemeklē mazasinīgus cilvēkus, un dažreiz ne tikai ziemā, bet pat vasarā. Puns satūkst, top zili-sarkans un siltumā niez un deg. Ar laiku tas atkal pazūd. (Bet ja deguns bieži dabū ciest no aukstuma, tad tas uzglabā savu zilgani-sārto krāsu ilgu laiku.)

Ja aukstuma puni dabū apsalt vēl stiprākā mērā, tad izceļas čulgas, kuņģas ļoti ilgi struto.

Apsaldēšanās reti izbeidzas tik nelaimīgi, kā apdedzināšanās. Pienosalšanas nelaime meklējama ne tik daudz ādas atmiršanā, kā aukstuma iedarbībā uz visu organismu. Ķermeņa temperatūra tiek pazemināta, un asinis no ādas sadzītas iekšējos organos; tie pārpildās asinīm, notiek asins izplūdums smadzenēs vai galvas dobumā, cilvēks zaudē samaņu un mirst.

Lipīgas strutu čūlgas
(Impetigo contagiosa)

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Apdedzinātās vietas jāatbrīvo no drēbēm un jāapkaisa ar bismuta pulveri vai — ja tāda nav — jāaptriepj ar miltu un eļļas maisījumu. Ja apdegums neizturāmi sāp, tad jāliek kompreses no linu eļļas un kaļķa ūdens maisījuma (lidzīgās daļās); var lietot arī kaļķa ūdens un olas dzeltenuma maisījumu. Ja apdegušo vietu mērcē aukstā ūdenī, tad uz mazu laiciņu sāpes gan pāriet, bet vēlāk apdegumu grūti sadziedēt. Ja apdegums viegls, bez čulgām, tad noder dzestri svina ūdens uzklāji vai 10% bora vazelīns. Ja izcēlušās čulgas: mazas čulgas jāatstāj mierā, bet lielas jāattaisa pašā malā ar sterilām šķērēm vaļā, lai notek ūdens. Nekad nedrīkst čulgas ādu noplēst vai nogriezt, — tai jāpaliek virsū. — 10% bismutacinka smēres apsēji. 10% bismūta pūderis. — Ja apdedzinājums ļoti smags, tad nekavējoši jāatsauc ārsts. Nepielietot nekādus līdzekļus bez ārsta ziņas!

Vēl pāris aizrādījumu par to, kā jāizturās apdedzināšanās un apsaldēšanās gadījumos.

Ja kādreiz uguns tiek klāt pie drēbēm, matiem u. t. t., tad vislabāk mesties uz grīdas un vāļāties, lai apspiestu liesmas, vai savvert kādu segu un tajā ietīties (resp. ietīt degošo).

Applaucēšanās gadījumos cietušais jāapgulda nevis gultā, bet uz tepiķa vai galda, jo gultā slimniekam grūti tikt klāt no visām pusēm. Drēbes nenovilkt, bet pārgriezt, jo novelkot var noraut čulgas. Līdz ārsta atnākšanai uz applaucētām vietām jāliek remdenas kompreses, jāaptriepj ar eļļu u. c.

Ja āda saēdināta ar kaļķi, skābēm u. c., tad tā jānomazgā ar ūdeni, kuram piejaukts ļoti maz etiķa, citrona sulas u. t. t., pēc tam jāliek eļļas kompreses un jārikojas gluži tāpat, kā pie apdedzinājumiem. Lai noskalotu skābes, jāņem zodā, kaļķa ūdens, zaļās ziepes u. c.

Pie apsaldēšanās jāizvairās ieiet siltā istabā. Vislabāk uzturēties kādā aukstā telpā un nosalušos locekļus aplikt ar sniegu, aukstām smiltīm vai aukstām kompresēm un berzēt tik ilgi, kamēr locekļi atdzīvojas. Tikai tad var iet siltākā istabā un apsegt slimās vietas ar aukstām segām un palagiem.

Chronisku „apsaldēšanās punu“ gadījumos ņem siltas vai pat karstas peldes ar smilšu, tannīna, chlorkaļķa, etiķa u. c. piejaukumu. Ieteicams biežāk ieberzēt punus ar tīru spirtu, jodvazogēnu, ichtiolvazogēnu, naftalanu, ergotīnu, tannīnu, ichtiolu, tiolu, kampara Perūbalzāmu u. c. Noder arī ietriepšana ar joda tinktūru vai kollodiju. Ja punos rodas čūlas, tad tās ārstējamās ar dažādiem antiseptiskiem līdzekļiem (pulveriem un smēriem), bet tikai ar tādiem, kas nekairina.

Grūtos apsaldēšanās gadījumos jāgriežas pie ārsta.

Homeopātija. Ja āda viegli apdedzināta, un apdedzinātais laukums nav pārāk liels, tad ieteicams slimo vietu uz īsu brīdi paturēt attālāk no vaļējas uguns; pirmā brīdī sāpes pavairošies, bet pēc tam ļoti ātri pāries. Ugunsкура vietā var lietot arī matu zāvējamo aparātu „Fön“. Ļoti palīdz kompreses, kurās sagatavo sekoši: ņem

tasi ūdens, iepilina tajā 20 pilienus *Urtica urens* tinktūras un 20 pilienus spirta (var ņemt arī *Calendula* vai *Echinacea* tinktūras); maisījumā iemērc linu drēbi un labi slapju liek uz sāpošās vietas.

Pret apdedzinājumu čūlgām labāk noder eļļas un smēres: ņem 10—20 pilienus *Hamamelis*, *Arnica* vai *Echinacea* tinktūras, sajauc ar 20 gr. eļļas vai vazelīna, aptriepj ar to tīru audeklu un maina šādus apsējus pēc katrām 2—3 stundām. Iekšķīgi: *Rhus D 3* un *Camphora D 1*. Fret apsaldējumiem (sevišķi pūniem) noder homeopātiskā *Causticum* smēre. Chronisku punu īpašniekiem ieteicams lietot ilgāku laiku homeopātiskos kaļķa un dzelzs preparātus (*Calcar. carb. D 3*, *Calcar. phosphor. D 3*, *Ferrum red. D 3*, *Ferrum phosphor. D 3*) u. c.

Dabas dziedniecība. Ja apdedzinājums ļoti viegls, tad *Plātens* ieteic: dzestras kompreses 25—29 gr. C., ja āda vesela, bet ja āda čūlgas, tad 27—30 gr. C. Uz apdegušās vietas nepārtraukti jātura plāna, mitra, miksta linu drēbe, uz kuņas liek kompreses; tādā kārtā āda tiek izsargāta no gaisa pieskāšanās. Var arī turēt apdedzināto vietu stundām ilgi ūdenī 27—30 gr. C., vienmēr ūdeni atsmēļot un pieļojot jaunu, lai nesasilst. Kad sāpes norimst, tad ūdens temperatūru pamazām var pazemināt līdz 22 gr. C. un vēl zemāk. Ja izeļas ilgstoši strutojumi vai aug „liekā gaļa“, tad jāņem vēsākas kompreses (12—19 gr. C.). Ja paguvušas uzņemties čūlgas, tad tās nekādā ziņā nedrīkst noplēst; vienīgais, — tās var pārdurt ar sterīlu adatu un ļaut ūdenim iztecēt. Pret ļoti lieliem apdedzinājumiem ieteicama „ūdens gulta“: platā, garā vannā ieliek rāmi, kuņu var līdz ar pacientu izcelt no ūdens un atkal ielikt atpakaļ. Pacientam jāuzturās tādā vannā dienām ilgi; ūdens temperatūra — indifērenta.

Chroniskas apsaldēšanās gadījumos vakarā, pirms gulēt iešanas, apsaldētās vietas krietni jātveicē, tad jānomazgā ar 20—22 gr. C. ūdeni un pa nakti jāietin biežās kompresēs, no rīta jānomazgā 18—20 gr. C. ūdenī un jāfrotē ilgāku laiku. Arī biežāka ieberzēšana ar svaigu citrona sulu vai biezas citrona šķēles uzsiešana uz puna (pa nakts laiku) bieži vien iedarbojas teicami. Pret sāpēm un niezi var ieteikt *Cold-cream-u*, kakao sviestu u. c.

Mājas līdzekļi: Pret sāpēm der zeltera ūdens uzlējums vai smēre no linu eļļas un kaļķa ūdens līdzīgās daļās, rutku, olīvu, linu, rīcinus eļļa, tauki, sviests, sīrups, augļu recējums, olbaltums, rīvīti kartupeļi, milti, pulverizēta stērķele, cinka oksīds u. c. Pret apsaldēšanos ieteicams sekošais: Novāra ½—1 kilogr. ozola mizas ar 5 kgr. ūdens un šajā novārījumā izkausē 30—60 gr. alauna; 2—3 šādas peldes, pusstundu lietotas, var būt ļoti teicams līdzeklis punu izdziedēšanai, — tikai tad, ja tie nečūlo. Var arī aptriept sāpīgās vietas ar kampara spirta un safrāna maisījumu (aptriešanu izdara pie siltas krāsns, ar spalviņu). Noder kāju vai roku peldes ar sālsskābes piejaukumu (40—60 gr. vienai peldei), 10 minūtes, vai arī apmazgāšana ar sinepju sēklu uzlējumu. Ieslavēta arī ietriepšana ar joda vai spāņu mušu tinktūru (ik dienas). Čūlas jāārstē tāpat kā brūces, resp. pušumi.

Zviņu ēde

(Psoriasis)

Zviņu ēde atšķiras no slajpās ēdes vispirms jau ar to, ka neatdala nekāda slajpuma. Uz ādas parādās spīdošas baltas vai dzeltenīgas zvīņas, kuŗas var nolobīt; viņu vietā tad rodas punktu veidīgi asiņojumi. Ēdes plankumi izplešas, veido riņķus un saplūst kopā visādās figūrās. Zviņu ēde visbiežāk uzmetas elkoņa vietā uz rokām, uz kāju ceļiem, dažreiz arī uz kakla, pakauša un sejas. Dažreiz ēdes plankumi sadalās simmetriski abās ķermeņa pusēs. Viņa var pastāvēt gadiem ilgi un vai nu pārņemt arvien lielāku laukumu, vai palikt vecās robežās. Dažreiz tā pazūd, bet ļoti ātri atgriežas no jauna. Visbiežāk ar zviņu ēdi mēdz slimot starp 6.—20. dzīvības gadu. Šī kaite bieži vien ir iedzimta un piemeklē arī stiprus, robustus individus. Slimība nav lipīga.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja arī neizdotos zviņu ēdi izārstēt pavisam, tad tomēr tā pēc arsēna lietošanas mēdz pazust uz ilgāku laiku. Ārīgi noder (bet arī ne uz ilgu laiku) sēra-dzīvsudraba smēre un chrisarobīns; pēdējais ļoti aptraipa veļu, un čūlainās vietās tas grūti panest. Vieglos gadījumos pietiek ar resorcīnu un salicīla preparātiem. Chrisarobīns un cignolīns jālieto ļoti uzmanīgi, jo tie viegli var izsaukt saindēšanos, smagu ādas iekaisumu, augoņus, karstumu, olbaltumu ūrīnā, gremošanas traucējumus un sirds daudzīšanos. Ir cilvēki, kas chrisarobīnu pavisam nepanes (idiozinkrazija). Tādos gadījumos jālieto pirogalla skābe, bet arī ļoti uzmanīgi; nedrīkst ar to aptriept pārāk lielus ādas laukumus vienā laikā. Sevišķi uzmanīgi zāles jāpielieto sejā un galvā, jo te drīz iespējams izsaukt acu iekaisumu. No iekšķīgiem līdzekļiem jau atzīmējām arsēnu; vēl būtu mināms joda kalijijs. Jāievēro diēta. Arī Rentgena apstarošanai ir labi panākumi.

Homeopatiija. Ārstēšana velkas ļoti ilgi un grūti. Vispirms jānodod konstitūcioneli līdzekļi: Calcarea D 6, Sulfur D 3 un Silicea D 6, — tad ūrīnskābi izdalošie: Berberis D 3, Antimonium D 4, Lycopodium D 3. Tiek slavēts svarīgais ādas līdzeklis Graphit D 6; gremošanas traucējumu gadījumos Natr. mur. D 3.

Dabas dziedniecība. Bilcs ieteic saules peldes, apstarošanu (2—3 reizes nedēļā) un sausu barību; māla kompreses, peldes un masāžu ar sukām.

Zivju ēde

(Ichthyosis)

Pie šīs slimības ādas raga slānis tā sabiezē, ka zaudē savu elastību; ādā rodas smalkas grumbas, kuŗas it kā velkas apkārt zivju

zvīnām līdzīgām, mazām raga plāksnītēm. Dažreiz šīs plāksnes pieaug tik lielā mērā, ka veido tieši mazus ādas ragus. Plāksnītes (zvīņas) nolobās un aug no jauna. Slimība ir iedzimta un sākas agrā bērnībā, visvairāk jau ap 3. dzīvības gadu; grūtākos gadījumos bērni ar to mirst.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Par laimi, slimība gandrīz bez izņēmuma neaiztieks seju, rokas delnas un kāju apakšas. Zivju ēdi nav iespējams ārstēt, bet tomēr var stāvokli kaut cik uzlabot ar to, ka ļoti jutīgo ādu pasargā no citām ādas slimībām un pārāk lielā zvīņu daudzuma; jālieto siltas peldes, marmora ziepes un 5—10 % salicīla smēre ar sēra piemaisījumu vai bez tā.

Homeopatiija. Šī slimība negrib padoties ārstēšanai, pat Arsenicum D 3—6 nē. Ir zināmi gadījumi, kur izdevies zivju ēdi izārstēt ar Sulfur D 3 un Graphit D 3.

Dabas dziedniecība. Jau saules peldes vienas pašas par sevi spēj aizdzīt zvīņu ēdi. Ārstēšanā svarīga vieta jālerāda masāžai; masāžai ar sukām, biežām karstām peldēm ar labi stipru noberzēšanos. Gadiem ilgi izturētas saules peldes beidzot noved ja ne pie pilnīgas izārstēšanās, tad tomēr pie ievērojamas uzlabošanās.

Jostas roze

(Herpes zoster)

Šī ādas slimība iesākas ar karstumiem un ribu starpu nervu neiralģiju, pēc kuņas sāk izsisties mazas pūtītes; tās mēdz turēties kopā veselām grupām un apmetas zināma nerva apvidū, nekad nepārejot pāri jostas vietai. Pūtītes ļoti deg un niez, tāpēc jau vecos laikos šī slimība nosaukta par „ignis sacer“ („elles uguns“). Izsitumi velkas apkārt ķermeņa vidum, kā pusjosta. Pamazām pūtīšu saturs sabiezē, un pēc 8—10 dienām atlobās kreve. Slimības iemesls — uz infekcijas pamata radies nerva saknes iekaisums.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jostas roze dažreiz izvēršas grūtā vispārējā slimībā. Slimniekam jāuzturās gultā, lai drēbes nenoberztu sāpīgās vietas. Pūtītes jāaptriepj ar dermatola-cinka vai bora-cinka smēri un jāiepūderē. Ja sāpes ārkārtīgi stipras, tad smērei piejauc drusku kokaīna, opija, belladonna vai ortoforma.

Homeopatiija. Galvenie līdzekļi ir Rhus D 3 un Mezerum D 3. Ja pūtītes ilgi negrib sadzīt, tad var ņemt palīgā Mercur D 3—6 un Arsen. D 3. Nervu sāpes dažreiz ļoti grūti novērst, tomēr arī

te var līdzēt Chinin. arsen. D 3—6, Cincum. valer. D 6, Silicea D 6 un Thuja D 3.

Dabas dziedniecība. Visvairāk jācenšas novērst ārkārtīgo niezi un dedzinošo sajūtu, lietojot tvaika kompreses dažas reizes dienā, 1—1½ stundas ilgi; tad uz izsitumiem bieži uzkaisa Bolus albus, lai pūtītes ātrāk iežūst. Noder arī kumelīšu tējas un melleņu sulas uzklāji. Klistieri, caurejas līdzekļi, veģetāra diēta (labi daudz zaļumu). Pēc izveseļošanās jāspēcina nervu sistēma ar gaisa peldēm.

Bilcs ieteic: 2—3 reizes nedēļā tvaikpeldi ar sekojošu ietinumumu (1½—2 stundas), pēc tam pilnu peldi 31 gr. C., 3 minūtes; divas reizes nedēļā pilnu peldi 37 gr. C., 10 minūtes, ar 27 gr. C. uzlējumu. Uz izsitumiem ozolu mizas novārījuma kompreses Stingra diēta.

Plātenis ieteic svaigu gaisu, vieglu barību, pilnas peldes 31—33 gr. C., tvaikpeldes gultā vai uz niedru krēsla ar sekojošu apmazgāšanos, klistierus u. tml. Slimās vietas jāietriepj ar mandeļu vai olīvu eļļu, sevišķi tad, kad izcēlusies kreve.

Lūpu u. c. čulgas

(Herpes labialis, progenitalis, facialis etc.)

Dažādās ķermeņu vietās, bet sevišķi uz lūpu kaktiņiem, sejas, galvas, acu plakstiņiem, dzimuma orgāniem u. c. dažreiz uzmetas pūtītes, kaņepu vai lēcas grauda lielumā, pildītas ar sekrētu; pēdējais drīz iežūst, un izceļas kreve, kura nokrīt, neatstājot nekādas rētas. Lūpu čulgas (Herpes labialis) bieži uzmetas pa plaušu karsoņa un influencas laiku. Arī sejas čulgas (Herpes facialis) ir bieža parādība. Tamlīdzīgus izsitumus var novērst arī uz dzimumorgāniem (Herpes progenitalis), sevišķi pie sievietēm pa menstruāciju laiku un pēc dzimuma satiksmes. Pēdējā gadījumā par iemeslu ir pārāk liela gļotādas jutelība.

Čulgas nav sevišķi apgrūtināšas, tomēr — visi ādas izsitumi prasa uzmanību, jo nekad nevar zināt, vai nav darišana ar kādu venerisku slimību.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Sejas čulgas neprasa nekādas sevišķas ārstēšanas. Turpretim izsitumi uz dzimumorgāniem ir nopietnāka lieta, un te labāk aprunāties ar ārstu.

Homeopātija. Sejas čulgām noder Rhus D 3. Pret dzimumorganu čulgām vislabāk lietot Mercur. sol. D 3—6. Ja pastāv tieksme uz izsitumu atkārtošanos, tad ilgāku laiku jālieto Hepar sulf. D. 6.

Dabas dziedniecība. Sk. „Jostas roze.“

Ādas nieze. Niezošā ēde

(Pruritus cutaneus. Prurigo)

Nieze ir savāda ādas sajūta, kas pavedina uz ādas berzēšanu un kasišanu, lai gan pašā ādā nav novērojamas nekādas pārmaiņas. Šī sajūta var pārņemt visu ķermeni, bet var arī palikt dažās atsevišķās vietās. Nieze attīstas sevišķi gultas siltumā, pēc uztraukumiem, pēc dažu ēdienu un dzērienu baudīšanas (zivis, vēži, austeres, virčas, sparģeļi, zemenes), pie dažām slimībām (aknu, nieru, zarnu, cukura slimības) un dažreiz pat bez redzama iemesla. Nereti niezi izsauc arī dažādas kodīgas vielas, kuņģa mazgāta veļa; ir gadījumi, kur chlora u. c. pielietošana veļas mazgāšanā rada izsitumus visai ģimenei.

Ar niezi sirgst bieži vien veci cilvēki; te vainojamas vecuma pārmaiņas ādā, kuņģa pastāvīgi kairina ādas nervus.

Nieze nereti noved pie neizturāmas nervozitātes. Sākumā cilvēks apspiež kasišanās kāri ar gribas spēku, bet vēlāk nieze kļūst tik stipra, ka slimnieks spiests apstrādāt savu ādu ar nagiem. Protams, tāda kasišanās noved pie ādas ievainojumiem, izsitumiem u. taml.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jāatrod galvenais niezes iemesls. Ja lieta grozas ap gremošanas traucējumiem, tad dažreiz ļoti noder piena diēta. No iekšķīgiem līdzekļiem, sevišķi, ja darīšana ar nervoziem slimniekiem, var lietot mazos devienos bromu, salicīla skābi, salofēnu, sulfunālu; arī atropīnu, karbolskābi, antipirīnu un arsēnu. Tā kā šie līdzekļi ir stipri, tad pirms viņu lietošanas jāprasa ārsta padoms. Ārīgi noder ozola mizas vai kumeliņu (kopā ar etiķi) novārijums, atšķaidītas karbolskābes, salicīlskābes u. taml. kompreses vai ilgstošas skuju ekstrakta peldes. Dažreiz palīdz aukstas dušas vai ledus pūslis. Ieteicams mazgāties ar šķidrām karbola vai mentola, timola, joda - broma, herba u. c. ziepēm. Niezi nomierina arī iepūderēšana ar salicīla, mentola, bismuta pūderi vai stērķeli, ietriepšana ar kokaina, mentola, naftola (atšķaidīta), ichtiola smērēm u. c. Ja nieze iemetas dzimumorganos, tad der sēd-peldes ar augšminētiem piemaisījumiem.

Homeopātija. Vispirms jāmēģina uzlabot vispārējo veselības stāvokli ar kārtīgu barību, peldēm, ādas kopšanu u. c. Ja tas viss nelīdz, tad jāizpēta niezes iemesli vai jānovēro simptomi, un sakarā ar tiem, jālieto dažādi no sekošiem līdzekļiem: Opium D 3, Nux vom. D 3, Mercur. D 6, Sulfur. D 3. Parasti nav iespējams iztikt bez kompresēm ar boraksa, karbolskābes un Mercur. D 3 piemaisījumu. Dažreiz ļoti palīdz Hamamelis kompreses.

Dabas dziedniecība. Jāēd viegla barība, — daudz augļu, augļu un sakņu sulas, salātu u. taml. Jāpielieto silti klistieri. Jāņem gaisa peldes un jāpiekopj dziļa elpošana. Bieži vien palīdz ilgstošas siltas kliju, iesala vai siena peldes, vai arī aptriepšana ar citronu.

Nātru drudzis

(Urtikaria)

Šo ādas slimību bieži vien izsauc ārēji kairinājumi, piem., nātru dzēlums, dažu kāpuru pieskāšanās, blusas, blaktis, utis, odi u. t. t. Pie dažiem cilvēkiem pietiek ar to, ka pāri ādai pāryelk ar nagu. Citos gadījumos nātru drudzi izsauc jāņogu, zemeņu, aveņu, laša, līdakas, hummeru, vēžu, austeru, sēņu, siera u. c. ēšana, dažādi medikamenti, kā Kopaivas balzāms, terpentīns, chinīns, strichnīns, antipirīns, sulfonāls, salicilskābe u. taml. Kas par iemeslu šādai idiosinkrāzijai, nav vēl zināms. Mēs varam teikt tikai, ka ķermenis reaģē uz vielu maiņas, infekcijas, medikamentu un sēruma indēm un uz mēchaniskiem kairinājumiem. Tāds asinis tirošs līdzeklis, kā, piem., zemenes, sacel ķermenī veselu revolūciju un izsauc pārāk strauju iztīrīšanos. (dažs labs izsitums galu galā nav nekas cits, kā ķermeņa tīrīšanās no vielu maiņas atkritumiem).

Parasti pie nātru drudža uz ādas parādās nevienādi vai arī apaļi paaugstinājumi, bālganā vai sārtā krāsā, līdzīgi nātru dzēlumiem. Tie ļoti niez un deg, var pieaugt. pāriet pūtītēs un mezgliņos, bēt var arī dažās dienās pazust. Dažreiz tāds nātru drudzis laiku pa laikam atkārtojas un moca slimnieku mēnešiem, un pat gadiem ilgi. Pa lielākai daļai tomēr izsitumi, karstums un gremošanas traucējumi pazūd dažās dienās.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pārāk silts uzvalks un silta gultas sega pavairo niezes sajūtu, tāpat arī pārāk aukstas dušas vai frotēšana, resp. ādas berzēšana. Āda jāšargā no tamlīdzīgiem kairinājumiem. Nieze jāapkarō ar alkoholu, mentola alkoholu, darvas spirtu (10 līdz 15 proc.), 10 proc. salicila alkoholu (minētos šķidrumos jāiemērc vate, un ar šo vati jāapsaida iekaisušās vietas), beta-naftola smēri un pūderu. Galvenais tomēr ir un paliek: diēta un caurejas līdzekļi.

Homeopatija. Galvenie līdzekļi: *Urtica urens* D. 3 un *Apis* D. 3. Pret chronisku nātru drudzi, kad katra viegla barības vai temperatūras maiņa jau izsauc izsitumus, mums jāķeras pie tādiem līdzekļiem, kas iedarbojas dziļāk un paliekošāk. Ja slimības iemesls ir barības pārmaiņa, tad jālieto *Antimon. crud.* D. 6. Ļoti grūtos gadījumos, kad visi līdzekļi izrādās par nepietiekošiem, ņem vai nu *Arsen.* D. 6 pārmaiņus ar *Apis* D. 3.

Dabas dziedniecība. Diēta un fizikālā dziedniecība, kā pie šarlaka. Pēc tam, kad izsitumi pārgājuši, var mēģināt apkarot ādas jutelību ar saules peldēm, kurās jāņem ļoti uzmanīgi, sākumā tikai ritos un īsu laiciņu. Pret niezi — ilgas peldes, pūders un smēres. Bils ieteic 1) ik dienas tvaikpeldi gultā ar sekojošu 31° C. peldi, vai 2) 25 min. tvaikpeldi ar sekojošu vispārēju ietinumu, pēc kuŗa jāņem pelde. Jādzer ļabi daudz ūdens. Klistieri.

Pavairota ādas pigmentācija (Vasaras raibumi u.c.)

Mēs zinām, ka pigmenta daudzums pie dažādām cilvēku rasēm ir ļoti nevienāds; visvairāk viņa ir nēģeriem, bet vismazāk baltai rasei. Pie tā sauktiem albiņiem ādā trūkst pigmenta; viņu āda ir maīga, balta, asins vadi spīd sārta cauri, acu redzokļiem sarkans mirdzums, bet mati balti. Albinisms var būt iedzimts arī tikai zināmās ķermeņa daļās, — bieži vien kāda nerva apjomā. Visvairāk pie mums sastopama tā sauktā „baltā matu šķipsna,“ kāda sastopama jau pie bērniem.

Ir arī gadījumi, kur ādas pigments dažās vietās stipri pavairots. Ir tā sauktie „tīģera tipi,“ pie kuriem lieli ādas laukumi tumšāki par pārējo, normālo ādu. Vispār pazīstami dāmām tik ļoti nepatīkamie vasaras raibumi (Ephelides), kuri izceļšanos pieraksta saules iespaidam. Šādi raibumi sevišķi piemeklē personas ar gaišiem vai sarkaniem matiem un baltu ādu. Pie dažiem vasaras raibumi pastāv kā ziemu, tā vasaru (protams, ziemā tie nobālē un vasarā top spilgtāki); pie citiem turpretim tie sāk parādīties tikai pavasaros.

Vēl jāatzīmē brūnie, vai tā sauktie aknu plankumi (Chloasma). Dažreiz šādi plankumi uzmetas pa grūtniecības laiku, pie dzemdes slimībām, menstruāciju traucējumiem un zināmu vielu lietošanas (jods, chrisarobīns, spāņu mušas, sinepju mikla) u. t. t.

Dzimuma zīmes (Macula) mēdz būt iedzimtas, cieti nobežotas, bez tieksmes uz lielu izplešanos. Viņām parasti ļoti nesimetriska forma, un to lielums var būt dažāds. Dažāda var būt arī viņu krāsa: gan dzeltena, gan brūna, gan melna. Dažreiz dzimuma zīmes apaugušas ar matiem. Viņas aug lēnām, kopā ar to ādas gabaliņu, kam viņas pieder.

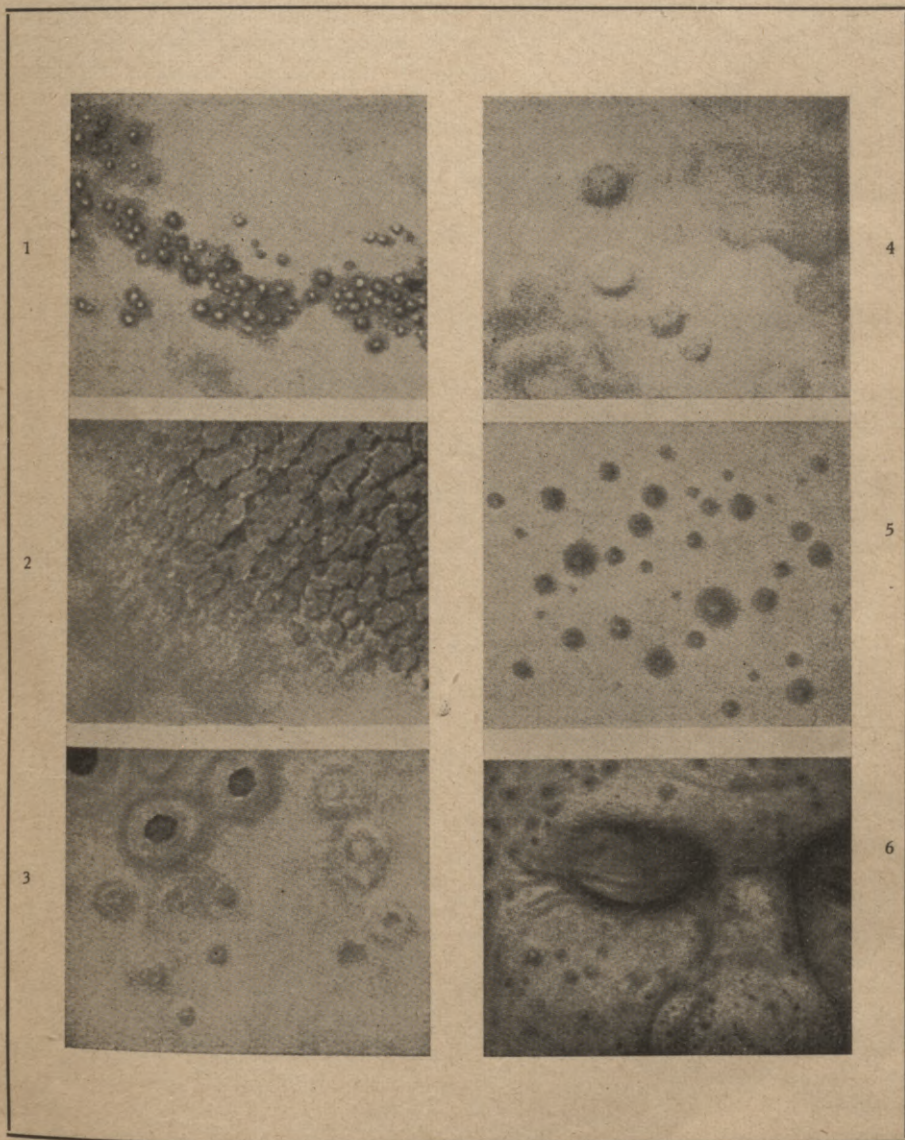
No šīm zīmēm jāizšķir tā sauktie uguns plankumi (Naerus flammens), no kuriem, ja tie iedzimti un neplešas plašumā, nav ko bīties.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Visi minētie plankumi jāuzskata tikai kā skaistuma bojātāji. Tā sauktie aknu plankumi pazūd, tiklīdz izdodas novērst viņu cēloni. Vasaras raibumus apkarot diezgan grūti. Ja tie parādās lielā daudzumā, tad jāpielieto sublimāta smēre (tikai ar ārsta parakstu dabūjama), kura izsauc stipru ādas nolobīšanos; jūtīga āda šādu stipru līdzekli dažreiz nespēj ciest un tāpēc iekaiš. Uz laiku var palīdzēt tik ļoti izplatītie līdzekļi „Metamorphosa“ un Peruīna krēms, bet viņu lietošana jāatkārto katru pavasaru.

Dzimuma zīmes var iznīcināt, izdedzinot tās ar elektrības palīdzību, vai ogļskābes sniegu. Tomēr jājauta: kas ir skaistāks, — vai dzimuma zīme vai pēc viņas palikusē rēta?

Dažreiz dzimuma zīme sāk sāpēt un augt; tas norāda uz kāda ļaundabīga audzēja izceļšanos. Tādos gadījumos nekavējoši jāgriežas pie ķirurga.

Ādas izsitumi

1. Jostas ēde (*Herpes zoster*); mazās pūtītes saturs strutas, bet ēnainie plankumi ir ādas iekaisums. 2. Chroniskā ēde; attēlā redzamās plēksnītes ir virs ādas izdalījušies un sažuvušie strutojumi. 3. Akutais ādas iekaisums (*Erythema multiforme*), kurš parādas čūliņu veidā, it sevišķi kāju vai roku locītavu rievās. 4. Nātrās drudzis (*Urticaria*). 5. Pinnes veidīgs izsitums (*Acne pustulosa*). 6. Vaŗa jeb kapara plankumi (*Acne rosacea*).

Homeopātija. Pret vasaras raibumiem iekšīgi: Antimon. crud. D. 6, Lycopod. D. 6, Phosphor D. 6, Graphit. D. 6, Ārīgi: Tet. Bellis perennis (vakaros, — vate jāiemērc tinktūrā un jāieberzē raibumi). Pret aknu plankumiem: iekšīgi Sepia D. 3, Sulfur D. 3, Acid. nitr. D. 3, Mercur, D. 6, Lycopod. D. 3. Pret dzimuma zīmēm var mēģināt lietot Thuja D. 3 un Ferrum phosph. D. 3.

Mājas līdzekļi. Vasaras raibumus izbalinā ar etiķi, citrona vai rutku sulu. Mēdz lietot arī vakaros olbaltumu un rožu ūdeni (līdzīgās daļās). Daži pielieto jāņogu sulu. Pret aknu plankumiem ieteic maisījumu no 5 gr. boraksa un 20 gr. rožu ūdens vai glicerīna. Nem arī 10 gr. briežraga sāls ar puspudeli baltā Reinas vīna.

Ādas sabiezējumi (kārpas, varžacis)

(Verruca. Clavus. Condylomata acuminata)

Kā visā ķermenī, tā arī ādā sastopami satūkumi un audzēji; pa daļai tie ir iedzimti, pa daļai vēlāk iegūti, — gan labas, gan ļaunas dabas. Dažreiz tie ierodas ādas saišķaudos, dažreiz tauku vai raga slāni vai arī limfas un asins vadus un ādas dziedzeros. Pie šādiem audzējiem pieskaitāmas kārpas (Verruca). Kārpas sastopamas gan pa vienai, atsevišķi, gan veselās grupās; viņas mīl uzmeties sevišķi tādās vietās, kurās pieejamas ārējiem kairinājumiem un infekcijai, — tā tad visvairāk rokās. Atsevišķās, lielās kārpas var pastāvēt ļoti ilgi, bet mazās dažreiz pazūd pašas no sevis. Kārpu izcelšanos ved sakarā ar infekcioziem iespaidiem, un viņas ļoti bieži piemeklē bērņus pubertātes laikmetā.

Jāatzīmē arī sevišķs kārpu veids, — puķu kāpostiem vai gaiļa sekstei līdzīgas kārpas, kas bieži vien attīstas ādā zem tripera strutu vai balto ziedu iespaids; šādi iztecējumi kairina ādu, un tāpēc kārpas uzmetās mitrākās vietās, dzimumorganu un tūpļa apkārtne (Condylomata acuminata).

Varžacis ir raga slāņa sabiezējums, zem kuŗa iekaisusi āda. Šāda sabiezējuma iemesls ir pastāvīgs spiediens, tāpēc varžacis visbiežāk uzmetas kāju pirkstos, kāju apakšā un dažreiz arī rokās; tā tad tādās vietās, kas padotas kādam nebūt spiedienam no ārienes. Dažreiz zem varžacs izceļas mazs strutu maisiņš, kas pie gadījuma var iekaist un sagādāt lielas sāpes un apgrūtinājumus.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pret kārpaṃ un varžacim mēdz lietot ļoti daudz dažādus līdzekļus, un tomēr nav neviena tāda līdzekļa, kas spētu minētos ādas sabiezējumus patiešām izārstēt. No varžacim var ar dažādu medikamentu palīdzību noņemt virsējo raga slāni, bet ne vienmēr izdodas izcelt viņu visu līdz saknei, sevišķi ja zem varžacs atrodas sastrutojums. Mēdz lietot ziepains peldes, salicīla plāksteri vai ziepju plāksteri, kollodiju, zaļās ziepes, citrona skābi, dažādus slepenus un pazīstamus līdzekļus (no kuriem lielākā daļa nav

nekas cits, kā salicila plāksteri; šie plāksteri gan atmieksķē sabiezējušo raga slāni, bet nesniedz līdz varžacs vidum un bieži vien sakairina apkārtējo veselo ādu tā, ka tā iekaist) u. t. t. Visieteicamākais paņēmieni: kāja jāmērcē karstā boraksa ūdenī (1 ēdamkarote uz 5 litriem ūdens) un 4—8 dienas varžacs 2 reiz dienā jāietriepj ar 10 proc. salicila kollodiju; pēc katras ietriepšanas vēlāk kāja jāliek siltā peldē, un jāatmieksķē raga slānis.

Kārpas var aizdzīt, dodot iekšķīgi arsēnu, vai mēģinot no ārpuses mākslīgi nosaldēt, noēdināt ar kādu kodīgu vielu, izdedzinot vai izlobot ar asu karoti. Rentgena stari gan iedarbojas bez sāpēm, bet ne vienmēr dod vēlamos panākumus. No kodīgām vielām mināmas: karbolskābe, formalīns, chroma un slāpekļa skābes u. tml.; ar viņām jārikojas ļoti uzmanīgi. Dažreiz ieteicams minētās kodīgās vielas sajaukt ar kollodiju un tad ar pindzeles palīdzību uzmanīgi uztriept uz kārpas.

Homeopātija. Pret kārpām der iekšķīgi: Dulcamara D. 3 un Thuja D. 3, kuņģiem var pievienot vēl Calcar. carb. D. 6. Daži dod arī Causticum D. 3 un Natr. carb. D. 3.

Mājas līdzekļi. Kārpas var ieberzēt ar sausām ziepēm. Kārpas var arī apslāpēt ar stipru etiķi, kuņģā izkausēts labi daudz sāls.

Suņa nagla. Augonis

(Furunculus. Carbunculus)

Dažreiz āda top sāpīga un saspīlēta, tad satūkst un metas sarkana; satūkums drīz vien pieaug, un pēc 3—5 dienām viņa vidū parādās strutas. Jo iekaisums mazāk iesakņojies ādā, jo strutošana sākas agrāk. Tauta teic: „Suņa nagla nobriedusi.“ Dziļi iesakņojusies suņa nagla (Furunculus) dažreiz sāp pavisam nepanesamā kārtā. Tiklīdz strutas iznāk uz āru, sāpes sāk zust, un suņa nagla pamazām sadzīst. Šāds iekaisums visbiežāk piemeklē bērņus pubertātes laikmetā un uzmetas padusēs, uz muguras, uz sēdvietas, uz gurniem un ap tūpli. Viņa lielums — no zirņa līdz baloža olai. Ja šādas suņa naglas parādās ļoti bieži un lielā skaitā, tad mēdz runāt par „Furunculosis.“

Daudz lielākas grūtības sagādā augonis (Carbunculus). Viņš ir lielāks par suņa naglu, pie viņa āda un zemādas šūnu audi satūkst un sacietē ļoti stipri, un iekaisums pats par sevi ļoti liels, tāpēc augoņiem nereti mēdz būt ļaunas sekas. Augonis iesakņojas ādā tik dziļi, ka pēc viņa iztīrīšanās nereti iekšpusē redzami kaili muskuļi un cīpslas. Visbiežāk tas uzmetas pakausī uz kakla, uz sēdvietas, lūpām, muguras un krustiem un stipri vien traucē vispārējo labsajūtu. Augoni nereti pavada karstumi, nelaba dūša, galvas sāpes, dažreiz arī caureja, murgi, miegainība u. c. Ir gadījumi, kur sakarā ar augoni izeļas asins saindēšanās, sevišķi tad, ja augoni pārāk bieži spaida vai par daudz agri uzgriež. Saindēšanās parasti sākas ar drebuļiem un drudzi. Ja augoņa izaugšana norit bez kavēkļiem, tad 3—4 nedēļās tas jau sadzīst, atstādams rētu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja kautkuņ ādā parādās iekaisums, tad ieteicams to apsegt ar amerikāņu plāksteri, lai izsargātu no noberzēšanas. Uz iekaisuma sākumā var likt etiķskābo mālu, sublimāta vai karbola ūdeni. Tomēr labāk ir veicināt augoniša vai suņa naglas augšanu ar mitri-siltām kompresēm. Kad augonis vai suņa nagla sāk iztīrīties, tad tas jāārstē tāpat, kā katrs pušums. Ja suņa naglas izsitās tādā daudzumā, ka jārunā jau par vispārēju furunkulozi, tad jāķeras arī pie citiem — iekšīgiem — līdzekļiem, lai uzlabotu konstitūciju. Ļoti noder arsēns vai arī raugs. Pēdējo slimnieks ieņem 2 reizes dienā pa tējkarotei. Raugam jābūt svaigam. Lieto arī sērumu iespricējumus. Kas attiecas uz augoņiem, tad ar viņu ārstēšanu jābūt ļoti uzmanīgam. Nevar vis likt un smērēt vīrsū, ko katrs A. vai B. ieteic. Jāgriežas katrā ziņā pie ārsta un jāseko viņa aizrādījumiem.

Homeopātija. Pret suņa naglām pašā sākumā noder *Belladonna D. 1.* Daži ieteic *Arnica* kompreses (10 pil. tinktūras uz pusglāzi ūdens). — Der arī *Silicea D. 3.* Pie furunkulozes galvenais līdzeklis ir *Sulfur D. 3* vai *Sulfur jod. D. 3—6.*

Pret augoņiem sākumā ieteicams lietot iekšīgi *Arnica mont. D. 3;* uz augoņa var likt kaļķa ūdeni, kamparu vai uztriept jodu. Ja augonis attīstas ļoti lēni, ja temperatūra ceļas un spēki zūd, tad jāņem *Arsen. D. 3* un *Bryonia D. 3.* Tālāk noder *Silicea D. 6* un *China D. 3.* Visu augoņa attīstīšanās procesu ļoti atvieglo *Tarentula cubensis D. 3.*

Dabas dziedniecība. Bilcs ieteic sildošas kompreses, svaigu gaisu un vieglu barību.

Mājas līdzekļi. Uz augoņiem un suņa naglām jāliek auzu putra vai kumelišu tēja; kad augonis pārtraucis, tad ar siltā ūdenī iemērtu sūcekli no tā viegli izspiež strutas. Uzklāji jāturpina tik ilgi, kamēr augonis pavisam iztīrījies.

Ādas tuberkuloze

(Lupus)

Šo slimību izsauc tuberkulozes bacilli. Ādas tuberkuloze parasti sākas jau jaunībā un top chroniska. Ādā izceļas vispirms mazi dzeltenīgi-sarkani vai brūngani plankumiņi, kas drīz pārvēršas nesāpīgos, mīkstos mezgliņos. Mezgliņi sairst, un viņu vietā rodas čūlas, ar mīkstu malu un ātri asiņojošu, arvien pieaugušu pamatu. Čūlas pārklājas ar ļoti biezu krevi, zem kuņas slimība turpina savu postošo gaitu, ejot arvien dziļāk, līdz pat skrimšļiem, cīpslām un kauliem. Čūlas gan sadzīst un pārvēršas cietās, baltās rētās, bet uz šīm rētām attīstas jauni mezgliņi. Ādas tuberkulozes iemīlotā apmešanās vieta ir seja: deguns, vaigi, lūpas, ārējā auss un piere; nereti sastopam to arī uz locekļiem, dzimuma orgāniem un citur. No sejas tā bieži pāriet uz galvu, kaklu vai pleciem, pārņem deguna, mutes un rīkles gļotādu. Tad

saslimst limfas dziedzeri. Bieži vien citi organi slimo ar tbc. Deguna āda dažreiz tiek pilnīgi iznīcināta un saraujas, pārklājoties rētām. Deguna caurumi sašaurinājas vai pavisam aizslēdzas.

Ja slimībai piegriež vēribu pašā sākumā, tad gandrīz vienmēr to iespējams izārstēt.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jo ātrāk uzsāk ārstēšanu, jo labāki būs panākumi un izredzes. Te jāņem vērā slimnieka vecums, konstitūcija, slimības perēkļa plašums un dziļums un slimnieka dzīves veids. Ja slimnieks jauns un spēcīgs un pie laika griežas pie ārsta, tad prognoze būs labvēlīga. Ārstēšanās paņēmieni būs ļoti dažādi: drīz jāizņem kāds atsevišķs mezgliņš, drīz jāpielieto kodīgas vielas, kā pirogallus skābe u. t. t. Dažreiz mēdz visu perēkli izkasīt vai izdedzināt ar galvanokauteri. Jaunākā laikā daudz pielieto Rentgena un koncentrētos ķīmiskos gaismas starus (Flinzena terapija).

No kodīgām vielām visvairāk mēdz pielietot jau minēto pirogallus skābi, smēres veidā; šī skābe iznīcina slimos audus un rada samērā maz sāpju; sāpīgāki ir piena skābe, arsēna pasta u. c., un pēc viņu lietošanas nereti āda stipri satūkst; tomēr tie ieteicamāki nekā Kocha tuberkulīns.

Ļoti no svara slimnieku uzbarot un spēcīnāt. Šādos gadījumos noder dzelzs un arsēna preparāti, zivju eļļa, uzturēšanās svaigā gaisā u. t. t. Ādas tuberkuloze galvenos vilcienos jāārstē tāpat, kā plaušu dilonis.

Homeopātija. Ja parādās mezgliņi, tad lietojams Apis D. 3, Hydrocotyle D. 3, un Kali bichrom. D. 5. Ja mezgliņi jau pārgājuši čūlās, tad daži ieteic Lycopodium D. 6 un Graphit D. 6, bet sevišķi Aurum mur. D. 3 un Hydrastis D. 3. Pēdējo lieto iekšķīgi un ārīgi. Tomēr nevienā gadījumā nedrīkst atstāt nelietotu Arsenicum D. 3—6 un Thuja D. 3 (pēdējo kā iekšķīgi, tā ārīgi).

Dabas dziedniecība. Jāatsakās no alkohola, tējas, kafijas, kakao un gaļas. Ieteicams vai nu dažas dienas nedēļā pagavēt vai izvest Šrota metodi.

Spitālība (lepra)

(Lepra)

Spitālības iemesls ir lepras bacillis, kurš izsauc dažādus ādas izsitumus un nervu un iekšēju organu kaites. Spitālības dzimtene ir austrumu zemes. Šī slimība pazīstama jau senos laikos. Kādreiz apvainoja jūdus, ka tie esot spitālības iznēsātāji un izplatītāji. Visvecākais lepras perēklis, kā to rāda vēsture, ir Nīlas un Gangas upes ielejas. Arī sengrieķu ārstiem spitālība bija jau pazīstama. Vēlāk to pārnesuši uz Itāliju Pompeja legioni. Romā ķeizars Konstantīns miris ar spitālību. No Itālijas šī kaite izplatījās līdz Spānijai, Gallijai un Lielbritānijai. Līdz ar saracēņu un langobardu uzbrukumiem slimība iekļuva arī franku zemē. Krusta kari to

pārnēsā arī uz Skandināviju, Islandi un Krieviju. Vidus laikos lepras slimniekiem atņēma pilsoņu tiesības. Jau 490. g. pēc Kr. vēsturē sastopami aizrādījumi par leprozērijām. 1226. g. Eiropā bija 19,000 leprozēriju. Ap 15. g. s. lepra Eiropā atslābst, bet pieņem Amerikā. No Eiropas zemēm visvairāk ar lepru sirgst Krievija, Norveģija, Islande un Kreta. Mazi lepras apvidi atrodami Klaiņpēdā, Bretanā un piejūras Alpos. Maz lepras slimnieku ir Zviedrijā, Itālijā, Dienvidslāvijā, Bulgārijā. Par Afriku var teikt, ka tā visa ir lepras pārnemta; dažos apvidos mirstības procents sasniedz $1\frac{1}{2}$ —2, bet citos pat līdz 5 (piem. Madagaskarā). Arī dažos Āzijas apvidos lepra ļoti izplatīta, piem. Indijā, Javā, Ķīnā un Japānā. Austrālijā lepra gandrīz nemaz nav sastopama, turpretim Dienvid-Amerikas dienvidos tā izplatīta ne mazāk, kā Afrikā. Lepras bacilli atrada Hanzens 1871. gadā. Līdz šim nav vēl izdevies izgatavot ne lepras poti, ne sērumu.

Saslimšana ar lepru novērota tikai tur, kur šī slimība izplatīta tautā. Novērots, ka veseli cilvēki saslimst, dzīvojot ilgāku laiku kopā ar slimiem, tomēr nav vēl konstatējams, kādā ceļā slimības pielipšana notiek: vai tieši — no slimā uz veselu, vai netieši (ar starpnieku palīdzību). Kā liekas, tad inficēšanās notiek jau jaunībā, jo leprozērijās bērni saslimst ļoti lielā skaitā. Lepras bacilli izplatās ar lepras čūlu sekrēta, rīkles un deguna gļotu un spermas palīdzību. Acīmredzot, inficēšanos izsauc kopdzīve ar slimiem, tad netīrība, pie kam netīras drēbes un veļa spēlē lielu lomu slimības izplatīšanā. Vairums leprozo saslimst starp 6.—40. dz. gadu. Lepras bacilli iekļūst asinīs un izsauc visādas grūtas un vieglas kaites; mēs pazīstam ādas un nervu lepru; abu formu sajaukšanos apzīmē ar vārdu „Lepra mixta.“

Lepras inkubācijas laiks (t. i. laiks no pielipšanas līdz slimības izpausmei) velkas ilgu gadus, un tā lepra mēdz parādīties tikai tad, kad slimie atstājuši lepras apvidu (eiropieši tropiskās zemēs), — dažreiz pēc 3—5 un vairāk gadiem. Ļoti reti sastopams uz ādas vai gļotādas (visvairāk pie deguna) lepras primārais efekts (pirmā izpausšanās vieta), brūni-sarkans plankums, kas pēc dažiem mēnešiem centrā izbālē. Lepras bacilliem izplatoties, uzņāk karstumi, drudzis, nieze un dedzinoša sajūta, mazi vai lieli izsitumi, plankumi. Ja nekāda primāra afekta nav, tad slimība ilgu laiku liek sevi manīt ne citādi, kā ar drudzi, niezošu, dedzinošu sajūtu, sāpēm un kāju apakšu notirpsanu; slimniekam liekas, it kā pa miesu staigātu skudras. Šīm parādībām pievienojas uzaču, bārdas un ūsu izkrišana, sauss deguns un deguna asiņošana.

Ādas lepra (*Lepra tuberosa*) iesākas ar maziem, gaišsārtiem plankumiem, kas vēlāk top dzeltenbrūni. Var parādīties arī lielāki plankumi (rokas delnas lielumā), kas uzmetas slimo muguras nervu vietās un saplūst vēlāk kopā, izveidojot ģeografijas kartei līdzīgu ainu. Sākumā plankumi ļoti jūtīgi, bet vēlāk āda uz viņiem atrofējas. Plankumos mati metās balti. Šādi plankumi var pastāvēt gadiem ilgi, kā vienīgās lepras pazīmes. Ar laiku tie pieaug. Vēlāk tajos parādās mezgliņi, kuņi visbiežāk uzmetas uz sejas, pieres, acīm, deguna un smakra. Uzacis izkrīt, tāpat arī bārda; uz pieres, uzacīm un deguna parādās gandrīz bezkrāsaini paaugstinājumi (*Leontiasis*), kuņu āda ir bezjūtīga un izskatās kā ielota (*Seborrhoea oleosa*). Beidzot sejas ādā parādās ūdens-

tūskas pazīmes, seja satūkst (Facies leonina). Mezgli pārplīst, un rodas čūlas, kas var iet dziļumā un izsaukt kaulu nekrozi (atmirumu).

Ādas lepra var izpausties arī tā sauktā „Pemphigus leprosus“ veidā: ādā parādās čūlgas zirņu vai valriekstu lielumā; tās pārplīst un vai nu apaug ar ādu vai atstāj čūlas.

Iestājas arī pārmaiņas gļotādā (sevišķi degunā). Te arī rodas čūlas, kas beidzot izbojā deguna starpsienas. Deguna sekretā daudz lepras bacillu. Līdzīgas parādības konstatējamās arī lūpu, vaigu un aukslēju gļotādā. Lepra izbojā gāmuru, acis u. t. t.

Nervu lepra izpaužas niezošas, dedzinošas sajūtas veidā un dažādās neiralģijās. Nervi pārvēršas mezglainās virvēs (Neuritis leprosa). Sākumā tie pārāk jūtīgi, bet vēlāk zaudē jušanas spēju. Šāds zaudējums vispirms atsaucas uz matiem, ādu, nagiem, tad uz muskulatūru, kas pamirst un atrofējas. Sejā iestājas mimiskais sastingums un sejas muskuļu pamirums (Atrophia facialis); pamirst arī kāju un roku muskuļi. Pamirumi mēdz iet no apakšas uz augšu. Traucēta muskuļu barošana noved pie čūlām, atmirumiem, pirkstu, roku un kāju atdalīšanās, atkrišanas (Lepra mutilans).

Dažreiz saslimst dzimumdziedzeru maisiņš, pārklājoties ar mezgliem un čūlām, — tāpat plaušas, zarnas u. t. t. Izkārnījumos dažreiz atrodami lepras bacilli.

Lepra ir chroniska slimība, kas pēc gadu desmitiem noved pie nāves. Ir konstatēti arī pēkšņi izārstēšanās gadījumi. Slimības akūtā norise ir reta parādība, kas parasti noved pie ātra sabrukuma un nāves. Chroniskā formā slimība var gadiem ilgi noturēties latentā stadijā (t. i. bez pārmaiņām), bet tikpat labi iespējama ir arī vienmēr jaunu mezglu un čūlu ierašanās un slimības progresēšana. Rīkles lepra noved pie rīkles sašaurināšanās un apgrūtinātas elpošanas. Caureja norāda uz gremošanas organu piedalīšanos slimībā. Nervu sacietējumi sataustāmi pat caur ādu un norāda uz nervu sistēmas saslimšanu. Ādas lepra ilgst 6—10 gadus; dažreiz (kaut arī reti) tā pāriet nervu leprā; tad visas ādas čūlas sadzīst, un slimība sāk galvenā kārtā iedarboties uz nervu sistēmu. Nervu lepra velkas ilgāk, apmēram 10—20 gadu.

Loti bieži iespējama pārskatīšanās: lepru notura par sifilisu, sevišķi tāpēc, ka arī pie lepras iespējama pozitīva Vassermana reakcija.

Jaunākos laikos prognoze kļuvusi labvēlīga. Lepru var ārstēt.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Lepru var apkarot ar joda terapiju (joda kaliji lielos devienos), vai ar Chaulmoograe-ēļļu, antileprolu, vai Moogrolu. Panākumus dod arī Nasti B. I. un Nasti B. II. injekcijas. Pielieto arī ārstēšanā ogļskābes sniegu. Klīniski izārstētiem lepras slimniekiem jāierodas 5 gadus no vietas ik pusgadu uz apskati.

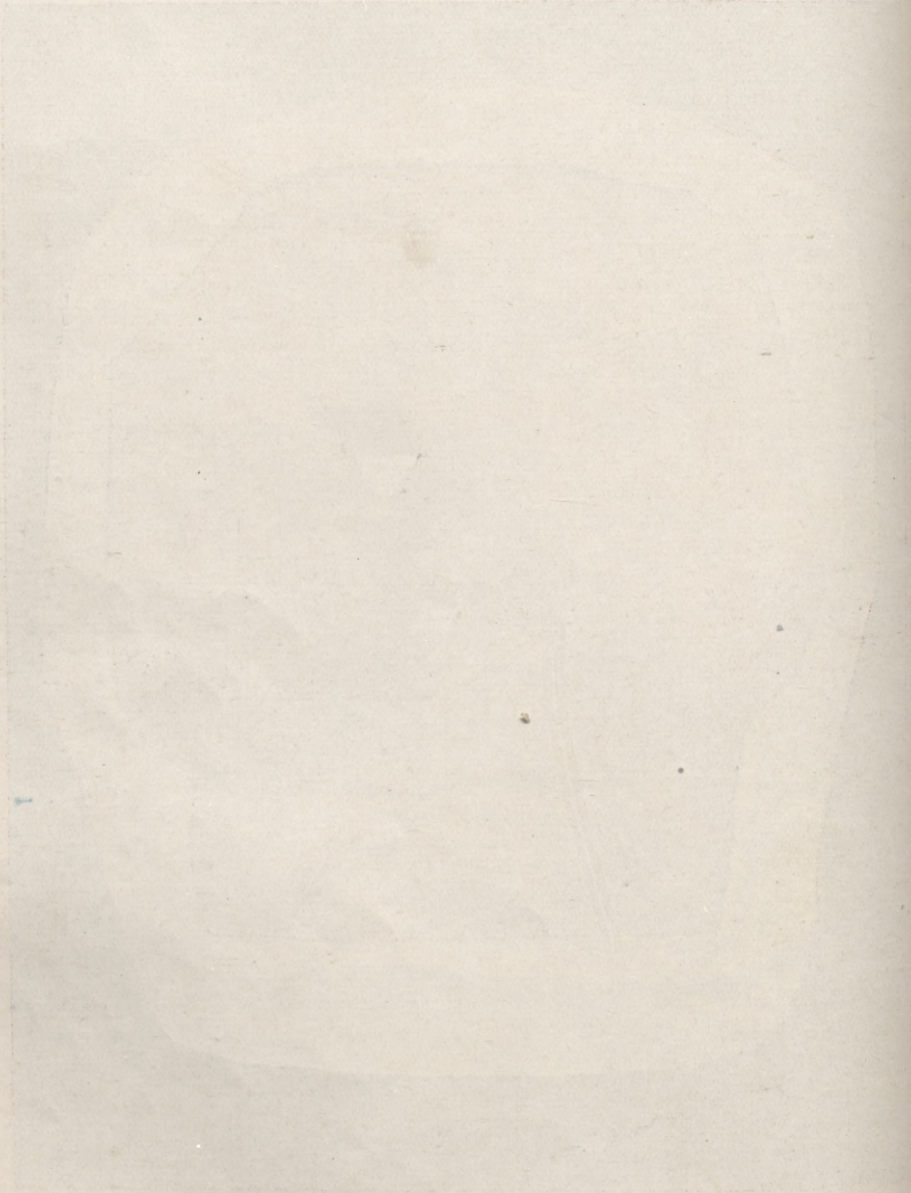
Aizsardzības nolūkā lepras slimnieki jāievieto leprozērijās.

Homeopātija. Spāņu homeopāti ļoti ieteic Madar D. 2—3, bet austrumos ar panākumiem lieto Mercur. bijod. D. 2—3. Kā palīga

Likumaina zvīņu ēde
(Psoriasis gyrata)

2

PROBATION DEPARTMENT
(Portland, Ore.)

lidzekli dod Arsēnicum Jodatum D. 4, Ļoti ieteicams pret ādas lepru Hydrocotyle asiatica D. 2—3. Dr. Jousset's slavē Hydrastis D. 1, ko devis slimniekiem iekšķīgi tinktūras veidā, bet arīgi — kā kompreses uz brūcēm (1 pilienu tinktūras uz 10—15 pil. ūdens).

Sibīrijas mēris

(Pustula maligna)

Šī slimība visvairāk sastopama pie liellopiem, bet arī pie aītām, kazām, zirgiem un cūkām. Viņu izsauc bacills, kas pārnests arī uz cilvēka miesu, kur izpaužas divējādā veidā: kā ādas un kā plaušu slimība. Slimi kustoņi un cilvēki izdala bacillus līdz ar ūrinu, izkārnījumiem un siekalām. Infekcija pie kustoņiem notiek pa lielākai daļai ganībās, kur bacillus uzņem līdz ar barību. Arī kukaiņu dūrieni var pārnest digļus; tāpat iespējama digļu ieviešanās ādas un gļotādas ievainojumos.

Cilvēki var iegūt šo slimību, strādājot ap slimu kustoņu vilnu vai vecām lupatām, tāpēc Sibīrijas mēri mēdz saukt arī par „vilnas šķīrotāju kaiti.“ Visbiežāk viņa izpaužas ādas slimības veidā. 2—3 dienas pēc inficēšanās parādās pirmā pazīme: sarkans paaugstinājums, kuŗa vidū drīz iemetās nekrotisks mezgliņš, gluži kā pie augoņa; ap viņu apmetās vesels pūtišu un čulgu vainadzīņš. No šīs vietas uz visām pusēm iet limfu vadi, kas ved pie satūkušiem limfas dziedzeriem. Ap pašu augoni āda iekaisusi, ūdens pilna. Dažreiz iekaisums lokālizējas, paliek vienā pašā vietā un ar laiku sadzīst, bet var novest arī pie nāvīgas septikēmijas: temperatūra kāpj, pulss ātrs, locekļi un galva sāp, uznāk nemiers, sviedri, caurēja un vemšana (pat asiņaina), zilganums, ādas un gļotādas asiņojumi; nāve iestājas dažu dienu vai 1—2 nedēļu laikā. Visbiežāk augonis uzmetās uz rokām, roku stilbiem un sejas.

Otrais klīniskais Sibīrijas mēra veids ir plaušu iekaisums, kas izceļas pēc bacillu ieelpošanas (strādājot ap lupatām, ādām, vilnu, zirgu astriem); šis veids noved pāris dienās pie nāves. Splaudekļi ir putaini, asiņaini un satura bacillus. Ir gadījumi, kur iekaisums ieilgst un ļoti apgrūtina klīnisko diagnozi, ja netiek izdarīta baktērioloģiska splaudēkļu izmeklēšana. Retāks Sibīrijas mēra veids ir zarnu mēris, kuŗu var dabūt, ēdot jēlu slima lopu gaļu. Tad izkārnījumi būs asiņaini, vēders uzpūsts, un visa slimības aina atgādinās tifu. Ja iestājas sirds darbības traucējumi un sviedri, tad slimību dažreiz viegli noturēt par kolēru. Pa lielākai daļai slimība izbeidzas ar nāvi vai brūces izlaušanos caur zarnu un tā izsaucot vēdera plēves iekaisumu.

Ādas brūce ir izārstējama, turpretim pie pārējām Sibīrijas mēra formām izredzes arvien ļaunas. Tomēr ir gadījumi, kad plaušu un zarnu mēri izdevies izārstēt.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Slimā ķermeņa vieta jātura mierīgā stāvoklī; uz brūces — nekairinošas smēres, silti uzklāji; ķirurģiskā terapija,

kauterizācija vai kodināšana nav ieteicama. Zarnu vai plaušu iekaisuma gadījumos var mēģināt neosalvarsāna, sidrabsalvarsāna, kollargola un Natr. jod. injekcijas. Inhālācijas: karbola, joda vai terpentīna tvaiki. Lieto arī sērumu (20—40 kubikcent.).

Homeopātija Ja brūce izcēlusies tiešā saindēšanās ceļā (baciļam caur ievainojumu iekļūstot miesā), tad vecāki ārsti ieteic pēc iespējas tūlīt to izgriezt un izkodināt slimo vietu. Citos gadījumos galvenais, specifiskais līdzeklis ir Lachesis D. 3—6. Slimās vietas var ietriekt ar Oleum Apis. Daži ārsti ieteic iekšķīgi Apis. sin. D. 3 un Mercur. corr. D. 3, tad Acid. nitr. D. 2 un Arsēn. D. 3,

Ādas audzēji

No ādas audzējiem galveno vietu ieņem **angioma** un **karcinoma**.

Angioma — uguns zīme — sastāv no maziem, nevienādi paplašinātiem asinsvadiem. Šādi paplašinājumi mēdz būt iedzimti, un viņu lielums ir ļoti dažāds. Tomēr reti tie sasniedz vairieksta lielumu. Ja viņi aug arī vēl pēc dzimšanas, tad tomēr ietura mērenas robežas. Visbiežāk tie sastopami sejā, uz kakla, uz pakauša. Ir gadījumi, kur šādi angiomi izaug cauri kauliem un skrimšļiem un attīstas ļoti ātri.

Ādas vēzis attīstas bieži vien kārpās, dzimuma zīmēs, ādas tuberkulozes rētās, vai arī pēc ilgām ādas kairinājumiem (skursteņslaucītāju vēzis). Pa lielākai daļai tas ierodas pēc 40. dz. gada. Viņš mīl apmesties tur, kur āda pāriet gļotādā: lūpās, nāsīs, acu plakstiņos, tūplī, vīrieša dzimuma locekļa galā u. t. t. Ādā iemetas gaiši-sārts, kārpai līdzīgs mezgliņš, perlamutra spožumā, tik liels kā sinepju grauds. Ja mezgliņa virspusi nokasa, tad tā pārvēršas ar krevi pārklātā jēlumā, bet ar laiku izceļas plakana čūla ar cietu malu un pūzņojošu virsu.

No labdabīgiem audzējiem vēl var atzīmēt ļoti bieži sastopamos **ateromus** jeb **tauku pūšļus** (arī „putras maisiņus“). Mata maksts bieži piesērē ar netīrumiem; viņā var saiet arī daudz ādas tauku. Maksts izplešas, mats izkrīt, un izceļas ar ādas taukiem pildīts satūkums, zirņa vai pat zoss olas lielumā. Satūkums parasti iemetas tikai tur, kur ir mati. Viņa saturs ir taukains, ar nelabu smaku, un izskatā līdzīgs putrai. Ja tāds satūkums rada grūtības, tad tas jāatver, un jāizspiež viņa saturs. Ja nejausi gādās to ievainot, tad tas viegli sāk strutot un var izsaukt pat nopietnus sarežģījumus.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Arī šajos laikos vēl liela daļa ķirurgu pietūrās pie ieskats, ka vēzis katrā ziņā jāoperē. Tomēr — tagad, kur mūsu rīcībā ir Rentgena stari un rādijs, tāds ieskats ne vienmēr būs pareizs. Ir liels skaits organu, kurus tagad var labāk ārstēt ar ap-

starošanas palīdzību, nekā ar nazi. Lai gan operācijas tehnika tagad ievērojami attīstījusies, tomēr dažu labu reizi slimnieka stāvoklis pēc operācijas ir tik ļauns, ka labāk būtu bijis no tās atturēties. Izredzes uz sekmīgu operāciju atkarīgas no tā, cik ilgi slimība jau pastāv, kur viņa iesakņojusies, cik slimnieks vecs un spēcīgs u. t. t. Pēc operācijas vēzis bieži vien mēdz atkārtoties; ar to tomēr nav teikts, ka galīga izārstēšanās būtu neiespējama; ir gadījumi, kur pēc 2—3 operācijām tomēr beidzot izdevies tikt vaļā no ļaunā audzēja. Protams, ļoti novājinātam organismam diezgan grūti pārciest operāciju. Pastāv arī citas briesmas: izdarot neizbēgamo spiedienu uz audzēju un atverot daudzus asins un limfas vadus, atver vēzim ceļu uz visu organismu, kurā tas var izplatīties un kuņģi var galīgi saindēt. Tāpēc jaunākā laikā arvien mazāk sāk pielietot nazi, bet arvien vairāk — dedzināšanu ar adatu vai diatermiju. Mēģināts arī ar kodīgu ķīmikāliju palīdzību (kodīgais nātrons, chlora cinks, arsēns) atšķirt slimos audus no veselīem. Jaunākā laikā mēģināts arī ar tā saukto iepriekšējo apstarošanu aizsprostot, resp. iztukšot limfas vadus, noslēdzot tos no slimās vietas. Tādā ceļā cer atvieglot operāciju un novērst briesmas.

Pie katras vēža operācijas jāizgriež arī tuvākie dziedzeri. Tas ir vecs likums. Protams, līdz ar dziedzeru izņemšanu dažreiz iznīcina arī aizsarga valni. Tāpēc pēdējā laikā arvien vairāk paceļas balsis, kas izsakās pret tā sauktām radikālām operācijām, atzīstot tikai galvenā satūkuma saudzīgu izgriešanu, nevājinātu ķermeņa pašāizsargāšanās spējas.

Vēža operātoram labi jāpārziņ limfas vadi. Katrs stiprāks spiediens, katra stiepšana, apzināti vai bez nolūka notikusi masāža (par kādu jāuzskata rupja, neveikla izmeklēšana) var nākt par ļaunu. Sūnas ir tik vaļīgas, kā smilšu graudiņi lielā smilšu kaudzē, un katra pieskāšanās liek viņām sakustēties. Tāpēc jānoraida katra „mēģinājuma operācija“ vai arī mēģinājums izdarīt operāciju pa daļām (t. i. neiegriežot visu vēzi uzreiz). Ja jau reiz ķeras pie naža, tad šim ķērienam jābūt vienam vienīgam.

Vēža audu izdedzināšanai bieži vien ir ļoti labi panākumi. Smirdoši atdalījumi izzūd, vispārējā sajūta uzlabojas, un nereti notiek pilnīga izveseļošana. Operāciju var savienot ar apstarošanu, un bieži vien pēc operācijas slimā vieta tiek ārstēta vēl ar Rentgena stariem, lai izvairītos no vēža atkārtotības.

Iekšķīgi mēdz dot arsēnu, vai arī arsēna kombināciju ar sudrabu, tad vēl jodu, Silicea u. c. Mēdz izdarīt arī asins pārļiešanu, asins nolaišanu un olbaltuma iesļircināšanu. Pēdējā laikā ļoti ieslavēts paņēmieni: ņem apm. 20 kubikcent. paša slimnieka asins un iesļircina zem ādas.

Homeopātija. Galvenie līdzekļi pret vēzi: Arsēn. alb. D. 3—6, Kreosot. D. 3—6, Argentum nitr. D. 3, Anthracin. D. 3, Pret audzējiem ap rētām: Graphit D. 3—6, Bellis per. D. 3, Acid. fluor. D. 3—6. Pret ateromiem var izmēģināt Baryta carb. D. 3—6, Arsēn. alb. D. 3—6, Antimon. crud. D. 3—6. Gadījumos, kur vēža operācija vairs nav izvedama, var izmēģināt smēri: 1 daļu pulverizētas, istas Condurango mizas un 25 daļas tauku.

Ādas liekēži (parazīti)

Vārds „parazīti“ katru tīribu mīlošu cilvēku piepilda ar šausmām. Un ja ārsts kādai pacientei, kas sūdzās par „nervozu galvas niezi“, pateiks, ka viņai galvā utis, tad viņš var nokļūt briesmās. Utis, blaktis u. tml. tak skaitās par apkaunojumu. Un tomēr — pat vistīrīgākie skolēni var dabūt no saviem rotaļu biedriem utis, — tāpat skolotājs vai skolotāja. Vistīrākā mājā var ienēsāt blaktis. Tādos gadījumos jāsaka: parazītus dabūt nav vēl kauns; kauns tikai būtu ar viņiem kopā dzīvot.

Ādas slimības, kas izceļas, parazītiem apmetoties cilvēka ādā, saucās par dermatocoonozēm (Dermatozoonosis*). Parazīti, kas var iespiesties ādā, turās tur ilgāk un ciešāk, nekā tādi, kas dzīvo uz ādas.

Blusa ar savu mēles veidīgo snukīti izsūc no sava upura ādas pilienu asins. Ievainotā vietā redz mazu, sarkanu punktiņu: tur pārdurts mazs asinsvads. Ap punktiņu drīz parādās reakcijas pazīme — drusku gaišāka, sārtā maliņa, kas drīz atkal pazūd, ja ādu nekasa pārāk stipri. Blusas kodums ļoti stiprs un parasti niez, un maz ir to cilvēku, kas spēj atturēties no kasīšanās. Savādi, ka dažiem cilvēkiem parazīti krīt virsū katrā izdevīgā gadījumā, kamēr citus liek pilnīgi mierā. Šādu dispozīciju un imunitāti nav iespējams izskaidrot, tāpat arī to, ka dažiem cilvēkiem viens vieniņš blusas kodums var izsaukt nātru drudzim līdzīgu, ļoti niezošu izsitumu uz visas miesas, bet citi šādu dūrienu pat nejūt.

Dažreiz arī suņu blusa mēdz cilvēkam iekost, tomēr pie cilvēkiem tā nemēdz apmesties.

Smilšu blusa uzturās smiltīs, bet vienmēr cilvēku tuvumā. Mātītes iekožas ādā un uzdēj tur savas oliņas. Ja ādu nekasa un neievaino, tad oliņas nespēj uz tās turēties; pretējā gadījumā oliņas ieviešas ādā un izsauc tādas iekaisumus, no kuriem bez ārsta palīdzības nebūs iespējams tikt vaļā.

Blakts apbruņota ar sūcamo un duramo snukī; starp pakājkājām tai ir dziedzeris ar smirdošu sekretu. Visur, kur šis sekrets uz ādas tiek virsū, paceļas baku veidīgi paaugstinājumi, kas (ņemot vērā ādas jutlību) var izplesties 2 latu lielumā. Blakts dūrieni stipri un ilgi niez. Mazākā pieskārsnās dūriena vietai pastiprina niezes sajūtu.

Runājot par utīm, jāizšķir galvas utis, drēbju utis un skutele.

Galvas utis krāsas ziņā piemērojas savā saimnieka matiem; tumšmatainiem cilvēkiem būs tumšas utis, gaišmatainiem — gaišas. Uts paspēj dienā izdēt 100 un vēl vairāk oliņu, no kurām nedēļas laikā attīstās jaunas utis; tās pēc pāris dienām ir pieaugušas un atkal dēj oliņas. Oliņas tiek pielipinātas pie galvas ādas ar ragveidīgu masu (chitīnu). Ap matiem arī tiek piestiprināta vesela virkne oliņu — gnīdu, — kas drusku spīd un nav nodabūjamas no matiem citādi, kā ar novilkšanu. Utis visvairāk mīl uzturēties pakauša lejas daļā un virspus ausīm.

*) No grieķu „derma“ — āda, „zoon“ — dzīva būtne, „nosis“ — slimība.

Utis jau ar savu kustēšanos vien izsauc galvas ādā stipru niezi. Pušumi ādā rodas tikai pēc kasīšanās. Ja galvas āda un nagi netīri, tad uzkasītās vietās ietiek netīrumi, un izeļas lielākas vai mazākas strutojošas, sāpīgas čūlas; no tām izdalās strutains šķidrums, kas iežūst un salīpina matus. Matu sukāšana kļūst arvien grūtāka un sāpīgāka. Jo mazāk matus sukā, jo labāka utīm dzīve. Pušumos var ieviesties arī citas baktērijas, un tā visa galvas āda var pārvērsties netīrumu un pūzņu perēkli. Pakauša limfas dziedzeri satūkst, ādu aplāj ēde un sarkanas čulgas, acu plakstiņi iekais. Ja utis pie laika neizdzen, tad lieta var kļūt ļoti nopietna. Utis var pāriet tieši no cilvēka uz cilvēku vai arī tad, ja lieto vienu un to pašu ķemmi vai suku; tā parazīti var apstaigāt visu ģimeni. Pie vīriešiem utis ieviešas retāk, nekā pie sievietēm. (Jaunākos laikos iemīļotās „zēnu galviņas“ lielā mērā palīdzējušas uzturēt tīrību matos; sevišķi tas sakāms par meitenēm skolas gados).

Arī drēbju utis ir ļoti auglīga. Viņa turās nevis tieši uz ādas, bet gan drēbju vilēs un veļā, — visvairāk tur, kur drēbes cieši pieguļ miesai: ap kaklu, pleciem, sēdvietā, vēdera priekšpusē u. c. Uts iedēj oliņas veļas un drēbju vilēs, nevis uz cilvēka ādas. Izalkuma brīžos tā iekožas cilvēka ādā un pēc asins izsūkšanas ielaiž pušumā sekrētu, kas izsauc niezi, dažreiz arī nātru drudzim līdzīgu izsitumu, kas pavedina uz kasīšanās. Pušumos ieiet netīrumi, un izeļas strutojošas brūces, ēdes, augoņi.

Vēl jāpiemin arī skutele. Tā ir mazāka un apaļāka par parasto uti; viņas kājas apbruņotas ar nagiem, ar kuņiem tā ieķeras matos, ar snuki iesūcoties matu makstī. Savas oliņas tā dēj ap matiem, sevišķi kaunuma vietās, dažreiz (lai gan reti) uzacīs un padusēs. Iekožoties ādā, skutele iešļāc ādā sekrētu, kas no ievainotā asinsvada iznākušās asinis nokrāso zilā krāsā. Tāpēc skuteles kodumi izsauc zilus plankumus (tâches bleues), kas neizzūd diezgan ilgu laiku.

Skuteles pāriet no viena cilvēka uz otru, galvenā kārtā pa dzimuma satiksmes laiku.

Arī dažādas odu sugas mēdz iedēt savas oliņas cilvēka ādas pušumos. Kāpuri barojas no pušumu strutām un bieži vien veicina audu bojā iešanu. Uz laukiem tā sauktie „akliedundurī“ ar saviem dūrieniem izsauc ādā dedzinošus, niezošus satūkumus; tā kā šie dundurī meklē sev barību arī maitās un mēšos, tad viņi ir īsti infekcijas izplatītāji un var nodarīt lielu ļaunumu.

Ar pilnu tiesību jābaidās arī no bišu un lapsēnu dzēlumiem. Bites atstāj cilvēka ādā savu dzeloni līdz ar indes pūslīti. Lapsenes gan izvelk dzeloni laukā, bet iešļāktā inde stipri kairina ādu un var izsaukt dažādus nevēlamus iekaisumus. Dūriens acu plakstiņā vai mēlē dažreiz var apdraudēt pat dzīvību.

Visizplatītākā parazitārā ādas slimība ir kašķis (Scabies). Kašķis var piemesties visiem un katrā vecumā, un viņu izsauc kašķa smadze jeb ērce. Šis parazīts grauz ādā ejas un dēj tur vairāk duču oliņu. No oliņām attīstas jaunas smadzes, kas īsā laikā gūst spēju vairoties. Viņu urbšanās ādā (parasti tā notiek naktīs) izsauc stipru niezes sajūtu, un slimnieks nespēj atturēties no kasīšanās. Uzplēstās vietās apmetās no izgrauztām ādas eļām iznākušie kašķa kāpuri. Smadzes mīl apmesties visvairāk tur, kur āda veido krokas (starp pirkstiem, ceļu un elkoņu locītavās,

ap vīriešu dzimuma locekli, ap krūšu kārpīnām, bet nekad sejā vai matos). Dienā slimnieks nejūtās sevišķi apgrūtināts; istās rokas sākas vakaros, vienmērīgā gultas siltumā. Stipri kasoties, ādā var izsaukt tik daudz pušumu, augoņu un dažādas ēdes, ka slimību grūti pazīt. Bet ja vien izdodas atrast kādu smadzes izurbtu eju (kurā iezīmēta ādā kā melna švītra), tad ar adatas palīdzību var izvilkt arī pašu smadzi.

Arstēšanas veidi:

Allopatija. Pret blusām vienīgais līdzeklis ir tīrība. Tā kā blusas dēj savas olniņas grīdu plaisās un netīrumos, tad grīdas jāmazgā ar karstu ūdeni un zaļām ziepēm. Blusu kodumus vislabāk apmazgāt ar remdenu vai aukstu ūdeni. Kā aizsarga līdzeklis noder ieberzēšanās ar kampara vai salmiaka spirtu.

Daudz grūtāk iznīdēt blaktis. Aizdomās turētās mēbeles jāaplaucē ar vārošu ūdeni, grīda jāmazgā dažas reizes dienā ar karstu ūdeni un zaļām ziepēm. Istabās visieteicamāk noplēst vecās tapētes un visu istabu pamatīgi izdesinficēt (šo lietu labāk uzticēt kompetentiem desinficētājiem, nevis rīkoties „uz savu roku” un varbūt vēl ar indīgām vielām). Blakšu dūrieniem uzliek virsū dzestras kompreses (etiķskābo mālu (2 proc.), vai bora atšķaidījumu).

Galvas utis nevar citādi uzvarēt, kā iznīcinot arī visas gnīdas. Vislabāk noder petroleja; to sajauc līdzīgās daļās ar labu eļļu, iemērc maisījumā lakatu un apsieņ ap galvu; pāri pārsieņ vilnas lakatu. Šo procedūru izdara vakarā; no rīta lakats uzmanīgi jānoņem. Tajā būs daudz beigtu utu. Nu mati jāsuskā ar karstā etiķi iemērkto ķemmi; ķemme un rokas labi jānotīra no visām gnīdām. Retos gadījumos — ja mati pārāk bieži — lakats jāapsieņ vēl otro reizi. Ja āda ievainota (kasoties), tad jāgriežas pie ārsta, jo petroleja kaitē iekaisumiem. Ja utu un gnīdu nav daudz, tad pietiek, ja apsieņ galvu ar sabadilla etiķi iemērkto lakatu. Pēc tam gnīdas izsūkā ar putekļu sukām vai iznīcina ar ne visai karstām sprogu šķērēm.

No drēbju utīm var atbrīvoties, desinficējot drēbes un veļu (vislabāk formalīna tvaikos). Āda ātri sadzīst pēc remdeni siltām peldēm. Desinficēšanai var lietot arī vāroša ūdens garaiņus vai ļoti karstu gludekli.

Pret odu kodumiem ieteic neļķu eikaliptus vai fenheļu eļļu, pret akliem dunduriem — petroleju vai tabakas sulu. Sāpes mazinot arī ieberzēšana ar zaļām valriekstu lapām. Ja iedzel bite vai lapsene, tad dzēlums jāietriepj ar amonjaku. Uzmanīgi jāizņem bites dzēlonis, nepārplēšot indes pūslīti.

Pie kašķa ārstēšanas jāievēro, ka kašķis mīl pārņemt visu ķermeni, izņemot seju. Vislabāk kašķis nodzenāms slimnīcā, kur pie rokas visi vajadzīgie līdzekļi, peldes, kopēji, sevišķa veļa (jo daži līdzekļi sabojā veļu). Katrā ziņā jāmeklē ārsta palīdzība; nedrīkst apmierināties ar tiem līdzekļiem vien, ko iedod dažs aptiekars, jo tie bieži vien nemaz nelīdz, bet stiprās zāles ne visos gadījumos var dot vienādas. Vieglos gadījumos pietiek ar siltām peldēm un pamatīgu ieberzēšanu ar zaļām ziepēm. Peldes jāatkārto

3 dienas, un peldē ķermenis labi jāieberzē ar zaļo ziepju putām. — Galvenie kašķa apkaņošanas līdzekļi ir perubalzāms un stirakss. Tos var parakstīt tikai ārsts. Ļoti no svāra desinficēt nemazgājāmās drēbes. Veļa (sevišķi gultas veļa) krietni jāvāra un jāizmazgā. — Kad kašķis jau izdzīts, āda vēl kādu laiku turpina niezēt; pa daļai te vainojams ieradums (autosugestija), kuram jāpretojas ar visu enerģiju. Kašķa gadījumos jāapskata visi ģimenes locekļi, lai pārliecinātos, vai kašķa smadze tiešām iznīdēta no visas mājas.

Homeopātija. Pret utīm der *sabadilla* — etiķis (lietošanu sk. „Allopatija“). Bišu dzēlumus aptriepj ar *Apis*- vai *Urtica-eļļu*, bet iekšķīgi dod *Apisin*. D. 6. Kašķis ārstējams ar perubalzāma smēri, vai *oleum Lavendulal*, iekšķīgi dodot *Sulfurd* D 3, *Crotond* D 3, *Arsend*. D 3.—6, vai *Sepia* D 6.

Vaņa roze

(*Acne rosacea*)

Sejā parādās sārti plankumi; ja tiem uzspiež pirkstu, tie nobālē. Šos plankumus izsauc zemādas asinsvadu paplašināšanās, kas ar laiku pieņem arvien lielākus apmērus. Slimības cēlonis meklējams *chroniskā alkohola lietošanā* („Burgundas deguns“), *chroniskā kuņģa katarrā* un diētas kļūdās, pārkāpējot taukas barības lietošanu un pastāvīgos rūgšanas procesos, kādi norisinās kuņģī. Minētā slimība visvairāk piemeklē vīriešu dzimumu, bet ir gadījumi, kur tā izpaužas arī pie sievietēm; te vaina uzskraujama mazasinībai, kuņģa un zarnu slimībām, nekārtīgām menstruācijām, dzemdes katarram u. c. Dažreiz vainu uzskrauj arī aukstam laikam vai auksta ūdens pielietošanai.

Vispirms sārtums pārņem degunu, sevišķi pēc ēšanas, karstu dzērienu lietošanas, mitra, auksta gaisa iedarbības u. tml. Ar laiku sārtums top pastāvīgs viesis. Asinsvadi izplešas, un redzami viņu sazarojumi. Tad šur un tur parādās mazi mezgliņi ar pūtīti pašā virsotnē. Apkārtējā āda sabiezē un top nelīdzena. Beidzot izceļas biezi mezgli. Pie alus dzērājiem šie mezgli ir zilganā, pie vīna dzērājiem spilgti-sārtā, bet pie degvīna lietotājiem — tumšzilā krāsā. Pamazām āda pārmainās arī vaigos, pierē un smakrā. Sejai dažreiz ipatnējs, „ugunīgs“ izskats. Dažreiz mezgli sāk strutot. — Vaņa rozi grūti izārstēt; pat ja izdodas panākt uzlabošanos, tad tomēr vismazākais nieks izsauc slimību no jauna. Jaunākos laikos to ved sakarā ar dzimuma dziedzeru darbības apstāšanos.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms, protams, jānovērš kaitīgie ārējie apstākļi, citādi nav cerams panākt uzlabošanos. Lieli mezgli jāizņem *chirurgiskā ceļā*; vēl pielietojamas *sublimāta smēres*, *oglskābais sniegs*, *Rentgena* un *Fitzena stari*. Iekšķīgi ieteic *ichtiolu*.

Homeopātija. Ieteicams Sulfur jod. D. 3.—6., Arsen, jod, D 3, un Carbo animalis D 4.—6. Vēl mēdz pielietot Hydrocotyle D 3. Var mēģināt apmazgāšanu ar maisījumu no 2 drachmām Sulfur lotum un 2 unciņām ūdens. Dr. Joussets ieteic iekšķīgi Kali jod. D 3 un Tartarus emet. D 3, bet daži citi Phosphorus D 6; ja slimība pieņem strutojošu formu, tad lietojams Hepar sulf. D 6.

Dabas dziedniecība. Saules peldes, veģetāra barība, daudz augļu, Masāža. Jāatsakās no alkohola.

Mājas līdzekļi. Jāapmazgājas ar sekošu maisījumu: $\frac{3}{4}$ gr. perūbalzāma, $1\frac{1}{2}$ gr. Lac. sulfuris, 3 gr. kampara spirta un 200 gr. rožu ūdens. Vakaros ar šo maisījumu jāapslapē slimās vietas un no rīta jānomazgā mīkstā ūdenī. Bieži mēdz lietot arī 2 gr. boraksa ar 250 gr. rožu ūdens (apmazgāties rītos un vakaros).

Sari, pinnes u. c.

(Comedones, Milium. Acne vulgaris)

Par sariem sauc mazus melnus punktus ādā, kuŗi sevišķi parādās uz sejas un krūtīm; viņi nav nekas cits, ka ādas tauki, kas uzkrājušies porās. Bieži vien melno punktu vidū var atrast parazītu *Acarus folliculorum*. Ja mēģina sarus izspiest, tad tie iznāk kā mazi tārpiņi.

Šādiem tauku krājumiem bieži vien pāraugusi pāri raga āda, un tie izskatās kā putraimu graudiņi zem ādas (*Milium*).

Dažreiz ap tauku punktiem āda iekaist; izceļās pūtīte, kas sāk strutot. Šādu pūtīti sauc par pinni.

Ja saros iekļūst baktērijas, tad āda iekaist un struto. Tādus iekaisumus apzīmē ar vārdu „*Acte vulgaris*“. Tie mēdz ierasties pubertātes laikā, un viņiem sakars ar dzimuma dziedzeru darbību. Dažādi ķīmiski kairinājumi (parafīns, darva, sodrēji) izsauc ādā sevišķi daudz visādu izsitumu un netīrumu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Nav ieteicams sarus izspiest ar pirkstiem, jo nagi ievaino ādu. Vislabāk šim nolūkam lietot sevišķus saru spiedējus. Der nomazgāšanās ar karstu boraksa ūdeni (1 tējkarote uz $1\frac{1}{2}$ litra ūdens) katru vakaru; krietni jāfrotē seja; lietojamas tikai mīkstas ziepes, kuŗās maz tauku (boraksa ziepes). Ļoti ieteicams tveicēt seju ar kumelišu novārījumu. Grūtos gadījumos jāgriežas pie speciālista, kas parakstīs kādu smēri. Pavisam nav ieteicams izmēģināt visas reklāmētās kosmētiskās ziepes un ādas smēres. Pret pinnēm u. c. ieteicams katru vakaru apmazgāties karstā ūdenī bez ziepēm. Sublimāta smēres (pret ārstu parakstu!); iekšķīgi jods (arī pret ārstu parakstu). Nepielietot nekādas taukas smēres!

Homeopātija. Ja pie sejas izsitumiem un netīrumiem vainojams aizcietējums un gremošanas traucējumi, tad ieteicams lietot Sulphur D 3 un Sulphur jod. D 3, Natr. mur. D 3—6, Graphit.

Sibirijas mēris

(*Pustula maligna*)

Pie saindšanās ar «bacillus anthracis» visbiežāk iemetās pakalē un uz rokām.

Bārdas ēde

(*Folliculitis sclerotisans*)

Smakra vieta pārklāta sīkām pūtītēm.

D 3—6, Lycopodium. Skrofulozes gadījumos noder: Arsen. jod. D 6, Jod. D 3, Brom. D 3, Tuberkulin. D 30. Pie mazasinības: Ferrum D 6, Kali carbon. D 3, Calcar. phosph. D 6, Natr. mur. 3—6, Arsen. D 3. Pie dzemdes slimībām: Sepia D 6, Thuja 3—6, Mercur. D 6, Sulphur. D 3. Pubertātes gadus: Pulsatilla D 6, Phosphor. D 6, Nux. vom. D 3, Calcar. carb. D 3 un Sulphur. D 3.

Dabas dziedniecība. Bilca priekšraksts: stingra ādas kopšana, katru dienu auksta vai 22° C. vispārēja apmazgāšanās, pēc kušanas, nenosusinoties, jāvingro, līdz metās silts; ja apmazgāšana notikusi gultā, tad pusstundu vēl jāuzkavējas gultas siltumā. Katru nedēļu 1—2 peldes 31° C. Viegla, nekairinoša barība, bez pipariem, sinepēm, kafijas, kakao u. tml. Svaigs gaiss, kārtīga caureja (klistieri).

Kneips ieteic 2 reizes nedēļā īsu ietinumumu, puspeldi, vispārēju apmazgāšanos, sēdpeldi; katru dienu jāizdzer tase vērmelu vai zalviju tējas.

Labas arī saules un gaisa peldes, viegla diēta. Jāatmet visas skaistuma ziepes un tinktūras, pūders un smiņķis.

Mājas līdzekļi. 1) Pret ļoti iekaisušām pinnēm: rožu, oranžu vai plīderu ziedu ūdens, līdzīgās daļās ar rumu, franču degvīnu vai alkoholu (ārīgi). 2) Risa ūdens ar kamparu, ārīgi. 3) 30 gr. sagrūsta sēra aplej ar 1 litru ūdens un liek stāvēt 12 stundas. Pieļietojams ārīgi.

Pret sariem ieteicams pa nakti uzlikt mīklu no miltiem un medus, bet no rīta krietni nomazgāties un sarus izspiest.

Blaugznainā jeb taukainā āda

(Seborrhola)

Pubertātes laikmetam sākoties, pie bērniem novērota pavairota tauku dziedzeru darbība galvā, sejā un uz kakla pakausī. Āda vienmēr spīd, visvairāk uz pieres un deguna. Cēlonis meklējams dzimuma dziedzeru darbībā; kastrātiem nekad nemēdz būt taukainā āda.

Sevišķs seborējas veids ir taukainā ēde, kas uzmetas sevišķi uz galvas, sejas, krūtīm un padusēm, zem sievietes krūtīm un ap dzimuma orgāniem. Ēde nav bīstama, bet tikai ļoti nepatīkama un apgrūtināša.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Sk. „Sari un pinnes“.

Homeopātija. Ieteicams iekšķīgi Jodium D 3—4, kas ļoti tira ādu. Pārējo sk. „Sari, pinnes“ u. c.

Dabas dziedniecība. No vislielākā svara ir saules peldes, mašāža, apmazgāšana ar atšķaidītu alkoholu. Sk. arī „Sari“.

Pārliecīga svišana

(Hyperhidrosis)

Daudz svīst tie, kam ķermenī uzkrājies ūdens (pie sirds un nieru kaitēm, pārliecīgas ūdens dzeršanas un vārāmās sāls lietošanas), vai kas slimo ar tuberkulozi, pastiprinātu vairogveida un dzimuma dziedzeru darbību. Pie nervu slimībām novērots, ka dažreiz novīst tikai ķermeņa viena puse. Bērniem, kas slimo ar angļu slimību, stipri svīst pakausis. Sevišķi nepatīkama ir kāju un roku svišana, tāpat sviedri padusēs, sēdvietā un visur tur, kur sviedri nespēj izgarot. Zeķes un kājas tad pastāvīgi ir mitras; sviedri izdod nelabu smaku un bieži vien ir visai apkārtnei par nastu. Cilvēki, kas viegli svīst, ātri saaukstējas. Arī āda var iekāst, pirkstu starpas metās jēlas, iešana apgrūtināta. Arī roku sviedri ir nepatīkami; viss, ko slimnieks paņem rokā, top taukains.

Dažreiz uz ādas uzmetas mazi, niezoši, sarkani punkti — sviedru pūtītes. Sviedri mēdz pat sakrāties zem ādas mazu, skaīdru pūšļu veidā (Miliaria crystallina).

Retos gadījumos novēroti arī krāsaini sviedri; te, liekas, vainojamas ādas baktērijas un sēnītes vai arī asins, žults un zarnu krāsvielas.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Svīstošiem cilvēkiem jāievēro vislielākā tīrība, jākopj kājas, jānēsā vaļīgi apavi. Kājas bieži jāmazgā aukstā ūdenī un korpēs un zeķēs jāiekaisa salicila vai tanneforma (5—10%) pūders; ar viņu jāieberzē arī āda. Vienmēr jānēsā kokvilnas zeķes, kurpes katru dienu jāmaina un jāizvēdina, zeķes katru dienu jāmazgā. Kāju peldēm var pielikt drusku formalīna (1 ēdamkaroti uz 3 litriem ūdens); ieteicams apslāpināt reizi dienā kāju pēdas un pirkstus ar 5—10% formalīna alkoholu. Pušumi pirkstu starpās jāietriepj vispirms ar 2—5% Argent. nitr. atšķaidījumu un pēc tam ar $\frac{1}{2}$ —1% Argent. nitr. smēri. Pēc iespējas jāmēģina staigāt basām kājām. Zābakos jāieliek papas zoles, lai nebojātu apavus, t. i. lai tie paliktu sausi un nesmirdētu.

Ļoti nepatīkami ir sviedri padusēs; šī kaite piemīt visvairāk parestnām sievietēm. Sviedri saēd apģērbu paduses; ja mēģina valkāt gumijas „sviedru lapas“, tad ar to lieta kļūst vēl ļaunāka. Vislabāk izpalīdzēties ar formalīna spirtu un pūderi.

Homeopatija. Pirmo vietu ieņem Silicea D 3—6, ar kuru jāsāk ārstēšana, sevišķi tad, ja svīstošais ir nervozs, ātri nogurst, ļoti jutlīgs. Ja ķermenis vājš, bet vēders un galva nesamērīgi lieli (kā to bieži var novērot pie bērniem), tad jāņem Calcar. carb. D 3—6. Svītošās vietas iekaisušas: Nitri acid. D 3. Pilnīgām sievietēm, kurām ciets vēders, nospiests gara stāvoklis un bailes: Graphit. 6. Nogurums un smagums galvā, gar mugurkaulu dedzinoša sajūta, kājās nespēks: Phosphor 6. Daudz smirdošu sviedru padusēs un kājās: Petroleum D 3—3. Galva svīst, sviedriem skāba smaka: Bryonia D 3.

Dabas dziedniecība. B i l c s ieteic 4—7 reizes nedēļā peldes 30—31° C. vai vispārēju noberzēšanos 22—25° C. Šad tad jāapmazgā

jas remdenā ūdenī ar ziepēm. Jāiet basām kājām. Kājas vai rokas 4—5 reizes dienā jāmērcē 18—21° C. ūdenī un jāfrotē pēc tam ar rupju dvieli; jo vairāk tās pierod pie šāda ūdens, jo ilgāki var tās mērcēt. Var arī iesākt (katru dienu) ar neilgām 33° C. peldēm, pamazām pārejot uz vēsākām. Kājas un rokas jāberzē. Ieteicama arī masāža.

Sviedru trūkums

(Auhidrosis)

Ja sviedru dziedzeri darbojas vāji, tad āda būs sausa. Tomēr lielas praktiskas nozīmes šādam sausumam nav, ja tik viņš nav saistīts ar kādu slimību. Sausa āda ir nervoza parādība. Citos gadījumos viņa ir cukura slimības, chroniska nieru iekaisuma, vēža konstitūcijas vai kādas ēdes simptoms. Dažreiz vāja iekšējās sekrēcijas (sevišķi vairogveida) dziedzeru darbība izsauc ādas un līdz ar to arī sviedru dziedzeru panīkšanu.

Pārāk sausa āda

Dažu cilvēku āda mēdz būt ļoti sausa, viegli plīst, pie kam plīsumi ļoti sāp un asiņo. Šāds sausums var būt iedzimts vai arī iegūts, strādājot ar kodīgām ķīmiskām vielām, stiprām ziepēm, sārmiem u. t. t. Tādos gadījumos ieteicams pēc iespējas maz mazgāt rokas, — pie tam nevis aukstā, bet siltā ūdenī, — aukstā laikā nestaigāt bez siltiem cimdiem.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Āda jāieberzē ar taukām vielām. Var arī slapjās rokās ietriekt glicerīnu (tikai istu!). No ziepēm lietojamas tikai taukās ziepes. Vēl labāk ziepju vietā lietot olas dzeltenumu vai mandeļu klijas.

Homeopātija. Ļoti ieteicama Hydrastis-Arnica smēre (1 daļa Arnica tinct. un 5 daļas Hydrastis tinct. ar 30 daļām lanolīna). Iekšķīgi var dot Thuja D 3.

Dabas dziedniecība. Remdeni-siltas (31—34° C.) peldes, 15—20 minūtes; pēc tam ādā jāieberzē tīra, maiga eļļa.

Plikgalvība

(Alopecia)

Dažreiz plikgalvība ir iedzimta, bet pa lielākai daļai tā iestājas vēlākos dzīvības gados, vecumam tuvojoties. Vispirms mati sāk izzust galvas virspusē, ap celiņa vietu, un top sirmi. Matu iz-

krišanas iemesli var būt ļoti dažādi. Viens no galveniem iemesliem: dažādu „matu audzēšanas līdzekļu“ lietošana. Gandrīz katrs bārdzīnis, bet par visām lietām ķīmiski-farmaceutiskā rūpniecība piedāvā lētticīgai publikai matu audzēšanas, matu krāsošanas un matu ārstēšanas līdzekļus. Šie līdzekļi atnes labumu tikai viņu izgudrotājiem un reklāmētājiem, un lētticīgais par tiem samaksā. Ir mulķīgi matus ārstēt ar visādiem „līdzekļiem“. Mati tak ir daļa no visa ķermeņa. Vispārējā ķermeņa kopšana palīdzēs arī matiem. Matu slimības vispār ārstējamas kā konstitucionēlas kaites. Dažreiz matu izkrišana savienota ar tifu, locītavu reimatismu, šarlaku, sejas rozi, masalām, cukura slimību, chronisku saindēšanos ar arsēnu un dzīvsudrabu, bāluma kaiti u. t. t. Pavairota matu izkrišana novērota pēc lielāka asins noplūduma (operācijas, dzemdības). Arī galvas nervu ievainojumi vai pamirumi, tāpat sifiliss u. c. izsauc matu izkrišanu.

Sevišķs matu izkrišanas veids ir riņķveidīgā plikgalvība (Alopecia areata jeb Area Celsi). Galvas ādā mati izzūd apaļiem laukumiem, pie kam nav ne blaugznu, ne ēdes. Vaina uzkrājama nervu un asinsvadu darbības traucējumiem.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Simptomātiskās matu izkrišanas gadījumos jāmeklē galvenā slimība. Sevišķi jāapkaņo mazasinība un bāluma kaite, dodot slimniekiem arsēnu un dzelzi, kas ļoti labi iedarbojas uz matu augšanu. Noder ieberzēšana ar spirituoziem preparātiem, kas atjauno ādā asinsriņķošanu, tad kalnu saule un ādas elektrizācija. Ja pastāv blaugznas, tad āda jāieberzē ar resorcīnu, karbolu vai salicīlu saturošām smērēm. Mati jāmazgā 1—2 reizes nedēļā ar siltu ziepju ūdeni, tad jāizskalo remdenā ūdenī, labi jāizsusina un jāiesmērē ar kādu no minētiem līdzekļiem.

Riņķveidīgā matu izkrišana apkaņojama ar biežu galvas ādas desinfekciju. Katru dienu jātīra ķemme un suku. No līdzekļiem mināmi salicila vai resorcīna spirts, chrisarobīna smēre, kodināšana ar karbolskābi u. t. t. Ar labiem panākumiem pielieto Rentgena un Finzena terapiju.

Homeopātija. Ja matu saknes atrofējušās, tad nekādi līdzekļi nespēs tās atdzīvīnāt un izsaukt matu augšanu. Turpretim, ja saknes tikai vārgas vai panīkušas, tad ieteicams rītos un vakaros ieberzēt galvas ādu ar odekolonu vai spirtu, kam piejaukts (uz 100 daļām) 5 daļas Arnica tinct. un 10 daļas Apis spirta; ieteicams arī ožamā spirta atšķaidījums (5 daļas spirta, 100 daļas ūdens).

Mājas līdzekļi. Ļoti ieteicams matus katru rītu apslapēt ar aukstu ūdeni. Ķemmējot matus, vajaga viegli masēt arī galvas ādu.

Daži ieberzē kailās vietas ar sīpolu sulu.

Degvīns vai rums ar siltu ūdeni veicinot matu augšanu.

Pret matu izkrišanu: 1) labā, tirā, sasildītā degvīnā ieliek pa pusei pārgrieztu sīpolu un liek tam dažas stundas mirkt. Ar šo degvīnu labi apslapē matus, izķemmē, un galvu apsien. 2) 60 gr. vērsa smadzeņu tauku (no gaŗajiem silbu kauliem), $\frac{1}{2}$ gr. tannīna,

$\frac{1}{2}$ gr. čīnas ekstrakta, 2 pilieni rūgtas mandeļu eļļas, $\frac{1}{2}$ gr. bergamota eļļas, $\frac{1}{2}$ gr. lavendeļu eļļas. Galva katru dienu ar šo maisījumu jāieberzē.

Ieteic arī svaīgu ricīnus eļļu vai maisījumu no 2 gr. Acid. tanic. un 50 gr. degvīna.

Sirmi mati

Matu nosirmošana ir dabiska vecuma pazīme. Par slimīgu jāuzskata priekšlaicīga nosirmošana, ap 30.—40. dz. gadu. Dažreiz mati nosirmo pēkšņi, pēc smagiem dvēseles pārdzīvojumiem. Pārāgra nosirmošana var būt arī iedzimta.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jāmēģina ierosināt galvas ādas darbību ar mazgāšanu un apsaulošānu. Ļoti labu iespaidu atstāj gadiem ilgi kārtīgi piekopta galvas masāža (rītos un vakaros).

Homeopātija. Var mēģināt Calcar. carb. D 3, Graphit. D 3, Lycopod. D 3, Mercur. D 3, Sepia D 3, Silicea D 3. Pret pārāk agru nosirmošānu: Lycopod. D 6, Phosphor. D 6, Sulfur. D 3. Pret sausiem matiem: Alumina D 3, Kali carb. D 3.

Mati nevietā

Dažreiz mati uzaug tur, kur viņiem nevajadzētu būt, piem. sievietēm uz sejas, uz virslūpas, vaigiem, smakra, — pat tā, ka sieviete izskata ziņā sāk atgādināt bārdainu vīrieti. Tādos gadījumos mati aug arī citās ķermeņa vietās (uz krūtīm, gurniem, rokām). Liekas, ka šādai matu augšanai sakars ar olnīcu darbību. Attīstības gados, pa grūtniecības laiku, pie nedēļniecēm un pārējas (klimaktēriskā) laikmetā pēkšņi var sākt augt mati tur, kur agrāk tie nav auguši.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pret nevajadzīgiem matiem vienmēr tiek izgudroti jauni līdzekļi. Tomēr jāsaprot, ka droša līdzekļa mums vēl nav. Tāpēc jābrīdina no visiem matu nodzīšanas preparātiem. Visbīstamāk ir matus nodzīt ar bārdas nazi; ja to iesāk darīt, tad mati ataug arvien stiprāk. Arī matu balināšana ar ūdeņraža pārskābi padara gan matus bālus, mazāk saredzamus, bet jo vairāk sekmē viņu augšanu. Vislabāk izvilkēt katru matu ar pinceti. Protams, mati ar laiku ataug, tomēr ne tik ātri, kā pēc nodzīšanas ar nazi.

Elektrolizei bieži vien ir labi panākumi, bet tā ir sāpīga un prasa no ārsta un pacienta lielu pacietību. Ērtāk būtu matus nodzīt ar Rentgena staru palīdzību, bet tie ātri piedod ādai savītušu izskatu un noved pie nepatīkamas asinsvadu paplašināšanās.

Apalā matu ēde

(Herpes tonsurans)

Šo ēdi izsauc mikroskopiska sēnīte; kur šī sēnīte ieviešas, tur mati izkrīt. Āda sasarkst, izceļas mazas pūtītes, kas izplatās grupās riņveidīgi, sasniedzot diezgan lielus apmērus. Pašā vidū tās pārklājas ar baltām blaugzņiņām. Process savienots ar vieglu dedzinošu sajūtu un norisinās dažās nedēļās. Sevišķi bieži sēnītes apmetās pakausī pie kakla. Ja tās ieviešas bārdā, tad var izcelties stiprāki iekaisumi un strutojoši mezgliņi.

Ārstēšanas veidi:

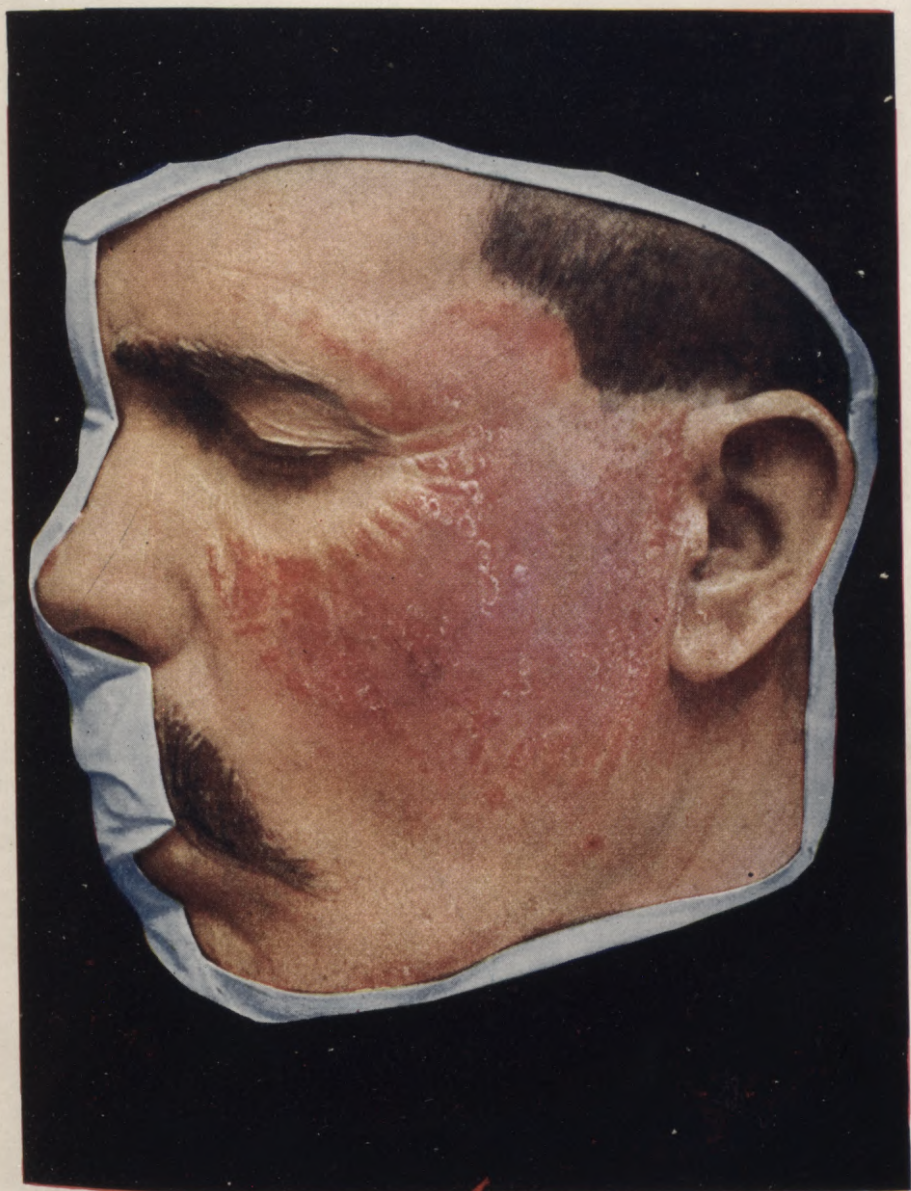
Allopatija. 2 reizes dienā ēde jāietriepj ar joda tinktūru, naftola spirtu, chrisarobīna vai pirogallus smēri (sargat acis!). Ieteicams arī uzlipināt salicila, chrisarobīna, pirogallus vai naftola plāksteri (2 reizes dienā). Plāksteri un smēri noņem vēlāk ar benzīnu. Blaugzņas jānoņem ar eļļā mērktu vati vai ar ziepju ūdeni. Nedzīt matus nost ar bārdzas nazi! Ieteicams mazgāt ādu ar ziepju spirtu, ietriept tenpentina eļļu, sublimāta vai naftalāna spirtu, darvas tinktūru u. c. Dažreiz palīdz rītos un vakaros uzlikts dzīvsvinādraba-karbola plāksteris. Veselā āda jāšargā no saslimšanas un jāapmazgā ik dienas ar sublimāta šķaidījumu. Jaunākā laikā ar panākumiem pielieto kalnu sauli un Rentgena starus.

Homeopātija. Jālieto Sepia D 6. Ārīgi: kādi līdzekļi pret parazītiem (sērskābes vai sublimāta atšķaidījums). Daži ārsti ieteic iekšķīgi Tuberculinum. D 6—30. Ieteic arī: Psorin D 6, Thuja D 3, Sulfur D 3, Mezereum D 3, Petroleum D 3, u. c.

Galvas krapis

(Favus)

Galvas krapis visvairāk sastopams pie vāji barotiem, netīriem bērniem. Tas ir lipīgs; viņa cēlonis — maza sēnīte, ko viegli iznēsā ne tikai cilvēki, bet arī kustoņi (peles, kaķi, trusīši). Pie cilvēkiem šī sēnīte ieviešas visvairāk matos, iekļūst matu makstī un izsauc tur iekaisumu. Uz galvas izceļas mazi, sēra dzeltenī paaugstinājumi (mezgliņi), kas vidū iegrimst un sākumā ir mitri, bet vēlāk sadrūp miltiem līdzīgā masā un izveido citas, biezas, pēc pe-

Sārtā ādas tuberkuloze
(Lupus erythematosus disseminatus)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

lēm un pelējuma smirdošas kreves. Tās sastāv no matu atliekām, strutām, virsādas šūnām un veselām sēnišu kolonijām. Mati izkrit un vairs neaug, jo matu saknes sabojātas. Iestājas paliekoša plikgalvība. Slimība iesakņojas ļoti cieti, un no tās grūti tikt vājā. Nekārtīga matu kopšana atbalsta galvas kraupa izplatīšanos.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Lai izsargātos no galvas kraupja, mati kārtīgi jāmazgā un jāsusukā. Ja slimība jau iesakņojusies, tad vispirms jāatmiekskē kreves (sk. citas ādas slimības). Pēc tam vaina jāmazgā ar ziepju spirtu, zaļām ziepēm u. tml. Slimie mati jāizvelk ar pincetes palīdzību. Tad ietriepj ādā sublimāta spirtu un pēc dažām dienām chrisarobina vai pirogallus smēri. Pēc 8—14 dienām jātaisa pauze. Ja rodas jaunas kreves, tad ārstēšana jāturpina, kā jau teikts. Jaunākā laikā pielieto Rentgena terapiju.

Homeopātija. Mati jāizgriež; kreves jāatmiekskē ar provansa eļļu, un katru rītu jāmazgā siltā ūdenī ar ziepēm, bet vakaros jāietriepj sublimāta atšķaidījums (1:2000), tad jāapklāj ar plānu vates kārtiņu un jāapsien. Iekšķīgi: Sulfur D 6, pārmaiņus ar Mercur. sol. D 6, lietojams 2 nedēļas; pēc tam — Arsen. D 6, Graphit. D 6, Mezereum D 3, Thuja D 3, Nux. jugl. D 3. Slimie mati izraujami ar pinceti.

Dabas dziedniecība. Slimnieki labi jābaro, bieži jāmazgā; no liela svara ir gaisa un saules peldes. Uz krevēm liekamas karstas kumelišu tējas kompreses. Var arī 3 reizes dienā apmazgāt kreves ar zaļām ziepēm un ūdeni, tad noskalot aukstā ūdenī, nosusināt un viegli ieelļot (ar olīvu eļļu vai nesālītu sviestu).

Mājas līdzekļi. Kreves atmiekskē ar siltā ūdeni iejauktu linu miltu uzklājiem vai zivju eļļu. Kad kreves samirkušas, tad galvā ietriepj sēra smēri (1 daļu sēra ziedu un 5 daļas cūkas tauku). Iekšķīgi — atraiknišu un valriekstu lapu tēja (3 grammi no pirmās un 2 gr. no otrās ieber traukā un uzlej virsū 3 tases karsta ūdens; pēc pusstundas tēja gatava). Jādzer vismaz 14 dienas.

Bārzdas ēde

(*Sycosis barbae*)

Šī ēde iemetās vienmēr tikai bārzdas un ūsu vietās. Mikroskopiski izmeklējot ēdes pūtītes, tajās atrastas parazitāras sēnītes. Slimība ļoti lipīga un visbiežāk tiek izplatīta tādos bārzddziņu veikalos, kur vienu un to pašu bārzdas nazi pielieto kā pie veseliem, tā pie slimiem.

Vispirms āda sāk sūrktēt un sāpēt; tad ap matu saknītēm parādās sarkani mezgliņi un strutu pūtītes, kas var izaugt zirņa lielumā. Pēc dažām dienām pūtītes plīst un sakalst krevē. Dažreiz pūtītes saplūst pa vairākām kopā. Mati, kas vienmēr atrodas pūtīšu vidū, viegli izvelkami ar pinceti, pie kam matu sakne satū-

kusi, pilna ar strutām. Slimībai turpinoties, pūtītes sadzīst un pārvēršas rētās, tā kā matu augšana no viņām nav iespējama. Bieži vien satūkst zemžokļu dziedzeri.

Šī ēde atšķirās no parastās ar to, ka te zem kreves āda nav slapja, un izsitumi neiet pāri matu robežai. Pēdējā pazīme ļauj atšķirt bārzdas ēdi no sifilisa.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ārstēšana tāda pati, kā pie galvas krapja.

Homeopātija. Samaisa 1 daļu sēra ziedu ar 8 daļām ūdens un apslapē ar to bārzdas ādu, tad ļauj tai apžūt un no rīta atlikušo sēru nomazgā ar siltu ūdeni un ziepēm. Pēc nosusināšanas ietriepj ādu ar plānu kārtiņu Iris-smēres; var ņemt arī sēru ziedu (1 d. uz 8 daļām lanolīna) vai Sabadilla tinct. (2—5 daļas uz 30 daļām tauku) smēri. Iekšķīgi dod Antimon. crud. D 6, Mercur. sol. D 3, Acid. nitr, D 3, Sulfur D 3, Graphit. 3, Kali bichrom. D 3, Thuja D 3.

Dabas dziedniecība. Ārstēšana tāda pati, kā pie galvas krapja.

Skaistuma kopšana

Skaistums ir relatīvs jēdziens; skaistule-laucīniece stipri atšķiries no pilsētas „skaistuma karalienes“; nēģeru uzskati par skaistumu pilnīgi atšķirās no mūsu uzskatiem. Arī Botičelli gleznoto daiļavu tips atšķirās no Rūbensa gleznotām.

Jaunāko laiku skaistules tips izveidojies saskaņā ar angļu garšu: tas ir sportā norūdītas, vingrās, veselīgas, neaptaukojušās sievietes augums. Mūsu laiku skaistuma ideāls ir veselīga jaunība. Protams, skaistums var būt arī nedzīvs, un galu galā gars ir tas, kas rada ķermeni un viņa daiļumu. Īsti skaists būs tikai tas, kas sasniedzis miesīgā un garīgā skaistuma saskaņu. Par skaistiem parasti uzskata liela auguma cilvēkus. Katram lielumam nepieciešama sava proporcija, t. i. auguma un kāju garuma saskaņa ar roku garumu un roku un kāju lielumu, kakla garumu — ar kakla resnumu, galvas formas — ar galvas lielumu u. t. t. Pieaudzis cilvēks, protams, nevar savu augumu vairs pārveidot, bet mūsu bērnu augumu mēs varam iespaidot dažā labā ziņā. Daudz kustēšanās brīvā gaisā un saulē, peldēšanās un piemērota barība sekmē augšanu; jāsarģās apgrūtināt bērnus ar pārāk smagām olbaltuma vielām, jo tās paātrina seksuālās gatavības iestāšanos un tādā kārtā aptura tālāku augšanu.

Arī pieaudzis var uzlabot savu ķermeni ar sportu. Cilvēki ar šaurām krūtīm, šauriem pleciem un vājām rokām var iegūt labāku proporciju vingrojot, airējot, jājot, elpojot u. tml. Resns, aptaukojies tips var ar pareizu ēšanu un dzīves veidu padarīt sevi slaidāku, jaunāku un skaistāku. Vājam cilvēkam nav visai viegli dabūt vajadzīgo gaļas un tauku masu uz saviem kauliem, jo cilvēks dzīvo nevis no tā, ko viņš ēd, bet gan no tā, ko tas sagremo, asi-

milē. Vājam nevajaga ēst pārāk daudz (taisni vājie cilvēki mēdz būt vislielākie „rijēji“), bet labāk mēģināt ēst biežāk (5—6 reizes dienā), kārtīgi sakožāt ēdienu, ēst vairāk augļu, miltu ēdienu un taukvielu un nekad nedzert pa ēšanas laiku.

Agrāk par skaistuma ideālu uzskatīja baltu, viegli rožainu ādu; ar iedegušu seju drikstēja lepoties tikai virieši. Tagad, sporta laikmetā, arī sievietes „uzdrošinās“ iedegt. Vispār, īsti balta āda sastopama tikai pie gaišiem un sarkaniem matiem. To derētu ievērot tām dāmām, kas bez apdoma no melnā strazda pārvēršās „kanāriju putniņos“; parasti šādiem „kanāriju putniņiem“ seja nesažūst ar gaišo galvu, bet izskatās pelēcīga, netīra, it kā nemazgāta. Ja nu tam visam pievienojas mazasinība, tad vispārējais izskats patiesi nav iepriecinošs. — Kas grib uzglabāt savu maigo, balto sejas krāsu, lai sargās no saules. Apstarošana ar kaļnu sauli piedod bālai, mazasinīgai, pelēki-dzeltenīgai sejai vairāk vai mazāk brūnu krāsu, — sejā ierodas vairāk asiņu, tā top apaļāka un zaudē dažu labu grumbu.

Lai atdzīvīnātu sejas krāsu, ieteicama pārmaiņus auksta un karsta apmazgāšanās un masāža (sevišķi vakaros) ar siltu olīvu eļļu. Trūcīga ādas kopšana izsauc roku, kāju un padušu sviedrus. Intensīva masāža ar sukām, ādas ieberzēšana ar siltu olīvu eļļu, biežas peldes, vārāmās sāls un dzērienu lietošanas ierobežošana, kārtīga izeja u. tml., drīz vien novērsīs nepatīkamo svīšanu.

Vienkāršā sejas masāža viegli izvedama. Ar ietaukotiem pirkstiem viegli, glāstoši berzē seju un ādu; seja top sārta un ziedošisvaiga. Tāpat dara ar rokām un pleciem; sevišķi labu izskatu gūst zili-marmorētā, bālā āda, kāda bieži ir jaunām meitenēm. Sukas jālieto sausā veidā; tās nedrīkst būt asas; jāmasē viss ķermenis, bet sevišķi rokas un pleci.

Pret sarkanām rokām, kas radušās vai nu strādājot aukstā, mitrā gaisā, vai arī vājas asinscirkulācijas dēļ, vispirms jācenšas darbu pārnest uz siltākām telpām, atdzīvīnāt asinsriņķošanu, vakaros rokas ieberzēt ar siltu olīvu eļļu, kuņai piejaukta $\frac{1}{10}$ glicerīna, pa nakti rokās jāuzvelk ādas cimdi, un arī darbs jāstrādā pēc iespējas ar apcimdotām rokām.

Ļoti neglītu izskatu piedod sejai sarkans deguns. Te iemesls meklējams ļoti nekārtīgā asinsriņķošanā, pārāk lielā ūdens saturā (kādu ķermenis uzņēmis ar pārmērīgu dzeršanu, sāļu barību u. t. t.), zarnu un kuņģa kaitēs un deguna apsaldēšanā. Jāpielieto sukas, siltas peldes, dziļa elpošana, atturēšanās no sāls un dzēriena, sausa barība, pārmaiņus silta un vēsa apmazgāšanās, klistieri (ja izeja nav kārtībā) u. t. t. Ar ietaukotu pirkstu deguns jāmasē no paša galiņa uz augšu un sāniem. Ieteicams seju iedezināt saulē, tad deguns tik stipri neatšķirsies no apkārtējās ādas.

Daudz galvas laužšanas sagādā sari un pinnes. Galvenais līdzeklis te ir apsaulošanās un siltas peldes. Lielos sarus var izspiest ar sevišķiem „saru spiedējiem“ Sevišķi viegli tie iznāk pēc tveicēšanās vai sejas apmazgāšanas. Kas attiecas uz „Acne vulgaris“, tad te darīšana ar nepietiekošu dzimuma dziedzeru darbību, jo šos izsitumus sastop vai nu pie jauniem vai vārgiem, veciem cilvēkiem. Dažreiz labs iespaids ir apsaulošanai. Ieteicams bieži mazgāties ar mīkstu ūdeni un sēra ziepēm. Jāsargas pietotot stipras vielas, kā benzīnu, ētēru, spirtu u. t. t. Bieži ieteikto

rauga lietošanu var uzskatīt ne vienmēr par vajadzīgāko; daudz vairāk no svara zarnu tīrīšana, resp. desinficēšana ar skābu kāpostu (nevāritu), rūgušpiena, biezpiena, svaigu augļu un svaigu sakņu baudišanu tūksā dūšā; jāēd mazāk miltu ēdienu, taukvielu un gaļas.

Pret asu sejas ādu visieteicamāk pielietot tveicēšanu, eļļas un suku masāžu un marmora ziepes.

Pret rētām var pielietot eļļas masāžu, apstarošanu, bet grūtos gadījumos tomēr būs jāķeras pie chirurgiskiem paņēmieniem (ādas pārdēstīšanas u. c.).

Plaisas lūpās un degunā novēršamas ar uzmanīgu masēšanu. Jāsargās, aukstumā tās apslapēt (t. i. lūpas nedrīkst aplaizīt, bet rokas pēc katras mazgāšanās krietni jānosusina). Arī asas rokas var padarīt mīkstākas, tās beržot vienu pret otru un pielietojot mazliet lanolīna. Ja plaisas ir jau ļoti dziļas, tad ieteicams tās aplāt ar leikoplastu vai aptriekt ar biezu kārtu kolodija, lai apakšā cietā plaisas mala kļūtu mīkstāka, un lai brūce varētu aizaugt. Kalējiem u. c. smaga darba strādniekiem jālieto stingrāki līdzekļi: vislabāk iepilināt plaisā siltu piķi un pārlipināt pāri gabaliņu lina drēbes; kad plaisa saaugusi, tad piķi var tīri vienkārši noņemt.

Sacietējumi rokās un kājās (cietās tulznas) var dažreiz būt pavisam nepanesami. Tādos gadījumos pie darba jāvalkā cimdi; kājās jānēsā vaļīgāki, mīksti apavi un mīksta zeķes. Tulznas var atmieksēt ar siltām peldēm, tauku plāksteri vai salicila smēri.

Pret varžacīm noder 33—50% salicila plāksteris. Kas atiecas uz kārpām, tad tās ir ļoti dažādas, un viņu ārstēšanā ne vienmēr varēs pielietot vienus un tos pašus līdzekļus. Atsevišķi stāvošas, „vientuļās“, lielās kārpas vislabāk izgriezt vai apstrādāt ar ogļskābo sniegu, kautērīzāciju, acīd. carbol. u. t. t. Pie jauniem cilvēkiem bieži redzamās mazās kārpīņas vislabāk novērst ar hipnozi. Tas pats, kas ar kārpām, darāms arī ar dzimuma zīmēm.

Vasaras raibumi aizdenami ar ūdeņraža pārskābi vai sublimāta smēri; tomēr šāds ārstēšanas veids ir ļoti apgrūtināšs, un dažreiz tam nav panākumu. Dažām sievietēm pa menstruāciju, grūtniecības vai klimaktērija laiku uzmetās īpatnēji, tumši, netīri plankumi, — sevišķi uz sejas un kakla. Tiem sakars ar dzimuma dziedzeru darbības traucējumiem. Dodot ķermenim kaļķvielas (zaļbarību) un to apsaulojot, drīz būs panākama netīro plankumu izzušana. —

Pret vasaras raibumiem ieteicams katru vakaru seju ietriekt ar saspīestām zemenēm. No rīta seja jānomazgā sāls ūdenī, kam piejaukta citrona sula.

Mati ir cilvēka skaistuma papildinātāji. Matu krāsa atbilst cilvēka piederībai pie rases. Matu biezums, garums un stiprums ir iedzimti. Ja vispārējais veselības stāvoklis vājš, tad tas būs saskatāms arī matos, un laikam gan tam ganam, kas noteica slimības pēc matu izskata, būs bijusi sava daļa taisnības. Uzcītīgi tīrot galvas ādu ar sukām, masējot, apstarojot (tikai ne pārāk daudz) — arī ar kalnu sauli — un mazgājot 1—3 reizes nedēļā (jo mati taukāki, jo tie biežāk jāmazgā), panāksim matu ātrāku augšanu; tie būs spoži, smaršīgi un metīsies cirtās gar deniņiem. Minētie paņēmieni

Skrofulozā ādas slimība
(Scrophuloderma)

Slimība mēdz parādīties dziedzerainās vietās pakaklē (sk. zīmējumā tumšo plankumu).

Pēc pārciestās slimības palikušās rētas (pie auss, pakaklē un pleca priekšpusē).

ir vislabākā metode cīņā ar matu nosirmošanu; bieži vien izdevies ar uzcītīgas masāžas palīdzību iesirmiemi matiem atkal atdot viņu agrāko pigmentu. Masāža nepieciešama arī plikgalvjiem. Tā tad — masāža un saule!

Matus krāsojot, vajadzētu sargāties no lētām un sliktām metodēm, jo lētās krāsas bojā matus. Pat ūdeņraža pārskābes pielietošana jau apdraud matu dzīvību.

Blauzgas novēršamas, mazgājot 1—2 reizes galvas ādu ar 2% salicīla spirtu un pēc tam ar darvas ziepēm.

Nevēlamus matus vieglākos gadījumos izrauj, bet grūtākos — pielieto elektrolīzi; ja mati pārāk biezi, tad jāķerās pat pie Rentgena stariem. (Uzmanību!)

Arī nagi, tāpat kā mati, norāda uz cilvēka veselības stāvokli. Slimīgiem, nīkstošiem indivīdiem nagi būs plāni, trausli, plankumaini un nelīdzeni, ar bedrītēm un rievām. Jo veselāks cilvēks, jo gludāki viņa nagi. Nagu piesaknes ādiņu vislabāk izmērcēt un ar nagu tīrāmo atbīdīt atpakaļ, nevis apgriezt. Novērots, ka garenās (vertikālās) nagu rievās sevišķi lielā vairumā atrodamas pie ģikts u. c. slimniekiem, ja radušies traucējumi vielu maiņā; tāpēc vecu cilvēku nagi ir ļoti rievaini. Nagu bedrītes lielā skaitā sastopamas pie vājprātīgiem.

Ieaugušus nagus var apkarot, aizbāžot starp nagu un naga gaļu drusku vates; jānēsā vaļīgas (amerikāņu) kurpes. Ja nags iegājis miesā pārāk dziļi, tad tas jāoperē.

Nagi nav jāaudzē pārāk garī, jo tādi nagi ir īstie putekļu un netīrumu uztvērēji. Nespodri nagi jāspodrinā ar ziemišķu ādu un kādu spodrināmo akmeni, bet nekādā ziņā nav aplājāmi ar laku. Nagi un mati ir tie, kas, starp citu, izdala vielu maiņas produktus; ja nu mēs aizsprostojam viņiem ceļu, tad ar to tikai kaitējam savai veselībai. Pēc ilgās lakošanas nagi ar laiku vār kļūt pavisam miksti, trausli un slimīgi. Pavisam neglīts ieradums ir nagu krāsošana. To dara ārzemēs tikai prostituētās; diemžēl, mūsu dāmas uzcītīgi seko šai modei, nezinādamas, kam viņas sevi pielīdzina. Arī lakošana piesavināta no nēģeriem.

Arvien vairāk tautā jēdzieni „skaistums“ un „veselība“ identificējas; patiesi, vispārējā ķermeņa kopšana (saprātīga ēšana, sports, vingrošana, apsaulošanās, gaiss un ūdens) ir arī vislabākā ķermeņa kopšana. Jāizvairās no tiem netikumiem (tabaka, alkohols, pārēšanās, resp. ēdelība), kas noved pie pārāgras novecošanās. Vispār, var teikt, ka tā barība, kādu dodam mazam bērnam (augļi, saknes, biezpiens, rūgušpiens, medus, rupja kviešu maize u. tml.) un kas maza bērna ķermenī padara rožainu, tīru un pilnīgu, jāēd arī tiem, kas grib ilgi uzglabāt jaunību.

Ļoti labs ādas kopšanas līdzeklis ir ādas masāža ar sausām, mīkstām sukām; sukas ātri atbrīvo ādu no sacietējumiem un netīrumiem un padara to mīktu, elastīgu un rožainu. Ūdens un suku iespaidu pārspēj saule.

Jābrīdina no neapdomātas pūdera un smiņķa (lūpu pomādes) lietošanas, jo līdz ar sliktu smiņķi caur ādu ķermenī iekļūst indīgas vielas, vai arī āda pati top saēdināta, izkaltēta vai traucēta savā darbībā. Kam nekādā ziņā nav iespējams iztikt bez pūdera un smiņ-

ka, tas lai neaizmirst, ka jālieto tikai vislabākie, pirmklasīgie līdzekļi.

Pūders, sevišķi rīsa, kviešu u. c. atstāj dzesējošu, nomierinošu iespaidu uz ādu. Bet taisni tiem, kam tauka āda, jāzin, ka pūderi ieberžot sejā, ādas poras top vēl lielākas, jo pūderis sāk porās briest un prasa vairāk telpas.

Smiņķēšanās ir ne tikai zinātne, bet arī māksla. Smiņķējoties jāņem vērā laiks, apgaismošana, pārējās ķermeņa ādas krāsa, matu krāsa u. t. t. Tā sauktos skaistuma institūtos smiņķēšanās māksla tiek pasniegta kā atsevišķs priekšmets, un jāsaka, ka šī māksla var sasniegt tiešām atzīstami augstu pakāpi. — Ja jau mūsu sievietes apņemas smiņķēties, tad ieteicams vispirms šo mākslu emācīties kādā institūtā un tur iepazīties arī ar vispiemērotākiem smiņķiem un pūderiem. Parasti vairums dāmu izskatās tā, it kā nupat būtu seju iemērkušas miltos, bet lūpas tumšsarkanā eļļas krāsā; sevišķi uz ielas šādas sejas atstāj nedzīvas maskas un pat klauna iespaidu un neviļus izsauca pretīgu sajūtu.

Masku ballēs, uz skatuves u. c. dažreiz kostīma dēļ jānokrāso arī citas ķermeņa daļas. Šāda izkrāsošana nereti savienota ar saindēšanos, atsaucas sevišķi uz nierēm un var novest pie nāves. (Tas pats sakāms par spilgti-krāsainiem triko, kādus bieži vien gadās nēsāt skatuves darbiniekiem). Jāsaka ka vesels, rūpīgi kopts ķermenis gandrīz arvien gūs virsroku par nokrāsoto, miltiem apkaisīto „skaistumu“, jo katrs atzīs, ka nokrāsotā ārpuse grib kautko slēpt un skatītāju maldināt. Paturēsim prātā vārdus: „Veselā miesā mājō vesels gars“. Šis izteiciens lai ir arī mūsu ceļa vadonis!

XVI

Infekciju slimības

Infekciju slimības

Tirība ir labākais aizsargs pret visām lipīgām slimībām.

Rubners

„Slimības mums neuzbrūk vis pēkšņi, kā zibens spēriens no skaidrām debesīm; mēs katru dienu grēkojam pret dabu, un kad šo grēku uzkrājas par daudz, tad tie izlaužas uz āru slimību veidā.” Tā mācīja Hipokrāts pirms vairāk kā 1000 gadiem. To pašu saka visi ārsti. Un tomēr, ja kādam vaicā, kā viņš ticis pie savas slimības, tad viens redz slimības cēloni pārāk aukstā ūdens malkā, otrs caurvējā, trešais uzbudinājumā u. t. t. Par aplamu dzīves veidu reti kad cilvēkam gribas domāt, izņemot tos gadījumus, ja šādu dzīves veidu ved kāds cits, nevis viņš pats. Protams, auksts dzēriens un caurvējš var dot pēdējo triecienu, — citiem vārdiem: tā ir tā pēdējā pilīte, kuŗa jau tā pilnai mucai liek plūst pāri. Zināms, apdedzinājumi, ievainojumi, trichinānas, traka suņa vai čūskas kodums ir pilnīgi ārēji, no cilvēka neatkarīgi triecieni viņa veselībai. Bet tie ir izņēmumi. Slimību visdziļākais cēlonis meklējams cilvēkā pašā.

Ko daba jau no dzimšanas apveltījusi ar stiprām plaušām, un kas no agras bērnības daudz dabūjis kustēties brīvā gaisā, uz to apsaldēšanās atstās ļoti niecīgu iespaidu, un bacilli viņam nevarēs nodarīt liela ļaunuma. Gluži pretējais jāsaka par to cilvēku, kam vājas plaušas; jau niecīgākā vēja pūsmiņa tam spēs izsaukt katarus u. c., kuŗiem vēlāk seko tuberkuloze. Ne apsaldēšanās un ne bacilli, bet vājās plaušas ir īstais slimību cēlonis.

Cits pārāk dziļi ieskatījies glāzē. Var jau būt, ka tas viņa un alus daudzums, ko viņš katru dienu izdzer, samērā vēl nav pārāk liels, tomēr sirds pamazām zaudē spēku, sevišķi, ja tā jau no dzimšanas nav bijusi sevišķi stipra. Ja nu tādām alkohola draugam gādās apsaldēties un tikt pie plaušu karšona, tad arī sirds tiek stipri nomocīta, jo, pastāvot augstai temperatūrai, tā šit 30—40 reizes mēnūtē vairāk, nekā parasts. Vesela sirds to var izturēt, bet no alkohola novājinātā aiziet bojā. Tad saka, ka slimnieks miris ar plaušu karšoni, bet pareizāki būtu teikt „kritis alkoholam par upuri.”

Ir cilvēki, kuŗiem jau no bērnības ir vāji muskuļi, vāja sirds, jūtēlīgs kuņģis u. t. t., un tomēr nav iespējams atrast nekādas anatomiskas pārmaiņas. Tādos gadījumos runā par vāju konstitūciju. — Jaunai meitenei dejas zālē sāk plūst asinis pa muti. Vainu uzkrauj dejošanai. Protams, dejošana deva pēdējo triecienu.

Bet istā vaina meklējama vājā konstitūcijā (šajā gadījumā vāja plaušu, sirds un asinsvadu darbībā).

Vesels ķermenis spēj turēties pretim kaitīgiem iespaidiem. Šāda aizsargāšanās spēja ir iekšķīgu, labai konstitūcijai piemītošu spēku izpaudums. Ja šo spēku trūkst, tad ķermenis neiztur cīņas ar ārējiem apstākļiem; šādu ķermeņa neizturību apzīmē ar vārdu „dispozīcija“, t. i. gatavība saslimt. Un šī dispozīcija ir galvenais slimības iemesls. Tauta saka, ka katram cilvēkam savāda „sula“, — vienam laba, otram slikta. Pa epidēmiju laiku saslimst tikai tie, kam piemīt dispozīcija uz epidēmisko slimību.

Vāja konstitūcija var būt iedzimta. Ja tēvs ir dzērājs, vai ja kāds no vecākiem vai senčiem bijis ļoti slims, tad tas viss atsauksies uz pēcnācējiem, izpaužoties pretošanās spējas trūkumā. Jāsaka: kuram bērnam gan nebūtu iemesla raudāt par saviem vecākiem? Alkoholisms, sifiliss, chloroze, ģikts, tuberkuloze u. c. ļoti bojā pēcnācēju veselību un atstāj neizdzēšamas pēdas.

Iedzimtībai līdzās jānostāda nepareizs dzīves veids; ar to, protams, negribam teikt, ka katram būtu iespējams dzīvot tā, kā gribas. Kur trūkst maizes, tur velti sludināt higiēnu. Tomēr arī nelabvēlīgos sociālos apstākļos var izvairīties no daudz aplamībām. Līdz zināmai robežai katrs var būt kā savas laimes, tā arī savas veselības kalējs.

No iemesliem, kas sekmē zināmu slimības dispozīciju, pirmā vietā jāmin nepiemērots uzturs, kas maitā asinis, traucē vielmaiņu un beidzot var pārskābēt un saindēt ķermeni. Arī pieradināšanās pie alkohola rok kapu cilvēka veselībai. Alkohols kaitē smadzenēm, sirdij, aknām, nierēm, dara organismu uzņēmīgu pret slimībām. Plaušu karsonis, influenza, tifs, kolēra u. t. t. bieži vien izbeidzas ar nāvi tāpēc vien, ka alkohola novājinātā sirds pagurst cīņā ar augstu temperatūru. Tāpat svaiga gaisa trūkums un seklā elpa padara ķermeni mazasinīgu un noved pie nīkšanas. Svarīgs slimības iemesls ir vāja asins tīršanās un izvadorganu darbība (plaušām, ādai, nierēm un zarnām jāizvada no ķermeņa indīgie vielu maiņas atkritumi). Arī pastāvīgs siltuma trūkums novājina ķermeni. Ja bērni ziemā tiek pārāk plāni ģērbti, skrien basām kājām un katru dienu tiek noberzti ar aukstu ūdeni, nemaz neizpētot, vai tāda ķermeņa atvēsināšana bērnam pa spēkam, tad tas viss ātri var novest pie nervoza pārguruma. Ne par velti vienpusīga, neapdomāta ūdens pielietošana no dabas dziedniecības piekritējiem atmesta.

Ķermeni novājina arī pārpūlēšanās. Noguruma sajūta ir mums kā drošības ventīls, kas atgādina, ka spēki jātaupa.

Slimību izcelšanos veicina sliktas dzera mais ūdens un netīra zeme. Virchovs nosauc epidēmijas par „brīdinājumu, ka sociālā veselības kopšanā nodarītas kļūdas“. Ja zemē daudz trūdošu vielu, tad no tās paceļas indīgi izgarojumi. Šie izgarojumi uzkrājas ēkās, sevišķi ziemā, kad ēkas tiek apkurinātas un saindē dzīvokļus, ja mājas pamats nav nostiprināts ar mālu, cementu u. t. t.

Kā liels ļaunums jāatzīmē onānija, dzimumdzīves pārmērības un nenormālības laulības dzīvē. Tās noved pie nervu vājuma (neirastēnijas), un ja jau cieš nervu sistēma, tad neizbēgami sagaidāmi miesīgi un dvēseles traucējumi.

Vislielākā nozīme ir infekcijai — pielipšanai. Par masalām, šarlaku, tifu, kolēru, mēri un citām slimībām, kas uznāca dažās vietās un zināmos laikos epidēmiju veidā, agrāk mēdza domāt, ka tās ir ļauno garu uzsūtītas; tāpat vēlāk valdīja ieskaits, ka vaina meklējama gaisā un zemē. Mikroskops ienesa gaismu šajā tumsībā, lai gan nespēja atminēt slimību miklu. Pamazām atrada dažādas baktērijas — mazas, dzīvas būtnes, — istās vainīgās pie infekciju slimību izcelšanās.

Augu un dzīvnieku pasaulē baktērijām ļoti liela nozīmē, un tāpēc tās sastopamas visur: gaisā, ūdenī, pie dažādiem priekšmetiem, cilvēku un kustoņu ķermenī u. t. t. Viņas sadala organiskos savienojumus viņu sastāvdaļās, un noved augu un dzīvnieku atliekas atpakaļ mūžīgā elementu riņķa dejā. Šie „zarnas ķīmiķi“ nepieciešami arī cilvēka gremošanas aparātam, jo tie strādā bez atļūdzības sava saimnieka labā, tā kļūstot par mūsu lielākiem labdariem.

Bet starp baktērijām atrodams vesels legions tādu, kas nes sevī nāvi. Parasti tās ved parazitāru dzīves veidu. Ja ķermenī uzkrājas daudz indīgu vielu maiņas produktu, tad te tiek sagatavota lieliska apmešanās vieta dažādiem bacilliem; tie te ierīkojas kā savās mājās, un dzīvojot vairojoties izdala daudz indīgu vielu. Veselam šie parazitāri nav tik bīstami, jo vesela cilvēka ķermenī viņu kairinājums pamodina pretošanās spēju, kas izpaužas karstumā un iekaisumā. Veselam ķermenim ir ieroči, kas aizkavē un apkaņo infekciju. Pie aizsarga līdzekļiem pieder vesela, stipra āda, veselas gļotādas atdalījumi, laba kuņģa sula un tīras asinis. Titklīdz notiek infekcija, tūlīt sāk darboties liesa, kaulu smadzenes un limfas dziedzeri un izstrādā vielas, kas traucē baktēriju attīstīšanos un padara nekaitīgas viņu indīgās vielas (toksīnus). Šīs ķermenī radušās aizsarga vielas sauc par antitoksīniem. Baltie asins ķermeņi piedalās cīņā pret bacilliem, apņēm tos no visām pusēm, sadala un iznīcina (tāpēc viņus sauc par „rijīgām šūniņām“). Ja ķermeņa aizsarga aparāts darbojas kārtīgi, tad cilvēks ir imūns, t. i. nejutīgs pret infekciju. Ja kāds pārcietis lipīgu slimību, tad asinis paliek aizsarga vielas, un slimnieks vēl uz kādu laiku nodrošināts pret jaunu infekciju. Tā, piem., reti kāds slimo divas reizes ar masalām un šarlaku. Pie dažām slimībām (piem., difterīta) aktīvā imunitāte ātri pazūd.

Aizsargu potes, kādas lieto pret bakām, tifu, kolēru u. t. t. domātas imunitātes radīšanai mākslīgā ceļā. Pēc bacillu iepotēšanas (dažu dienu vai nedēļu laikā) asinis ierodas aizsarga vielas, kas palīdz ķermenim nākotnē cīnīties ar varbūtēju infekciju. Līdzīga nozīme ir tā sauktai pasīvai imūnizēšanai; te asinis ievada jau gatavas aizsarga vielas, kas tūlīt iedarbojas (bet ne ilgāk kā 14 dienas). Tas viss izklausas vienkārši, bet patiesībā lieta grozās ap vēl neatrīsinātiem jautājumiem. Līdz šim domāja, ka tikai specifisko baktēriju un viņu toksīnu iepotēšana var izsaukt ķermenī aizsargvielas. Bet prof. R. Šmidts pierādīja, ka iešļācot tējkaroti sterilizēta piena, var panākt to pašu, ko ar sērumiem, ar kuriem pienam nav līdzības, izņemot to, ka sērums un piens abi divi ir ķermenim svešas olbaltuma vielas. Pie tam dažādu sērumu aizsargājošās un dziedējošās īpašības vēl nemaz nav tik pierādītas, kā

to grīb apgalvot sēruma entūziasti. Sēruma iešļircinājumi ļoti bieži izsauc nevēlāmas, un pat kaitīgas blakus parādības: limfas dziedzēru satūkumu iepotēšanas vietā, ilgstošas galvas sāpes, caureja, muskuļu sāpes, locekļu satūkumu, nieru iekaisumu u. t. t., un dažreiz pat elpas trūkumu un sirds trieku. Tas ir pierādījums, ka potēšana nav tik vienkārša, nevainīga procedūra. Kādas briesmas var celties no pasīvās imūnizēšanas, pierāda bēdīgais gadījums Libekā 1930. gada vasarā, kur ap 75 bērni krita Kalmeta potei par upuri. Arī jaunākā laika ārstniecības grāmatās visur sastapsim aizrādījumus par „sēruma slimību“.

Drošākais infekciju slimību apkaņošanas līdzeklis ir un paliek cilvēka ķermeņa konstitūcijas spēcīnāšana dabiskā ceļā.

Vēl kāds vārds par desinfekciju. Kāds ārsts nosaucis parasto desinfekciju un infekcijas mācību par „slinkuma gultu apsūņojuma filistru pasaulei.“ Ja tikai kaut kas ož, — tad filistra sirdsapziņa apmierināta. Bet ka desinfekciju var izdarīt ļoti pavisā, un pat bez loģikas, par to filistram netiek domāt.

Slimības dīgļus vislabāk iznīcināt, izdarot mājā pamatīgu tīrīšanu. Saule, gaiss, karsts ūdens, berzāms sukās, ziepes un soda — lūk, galvenie līdzekļi. Veļas desinficēšanai pielieto karstu ūdeni un zaļās ziepes, par kurām daži profesori izsakās, ka 1 kgr. zaļo ziepju desinficējot labāk, nekā 10 kgr. karbola. Tikpat stiprs līdzeklis ir soda. Savalkātā veļa jāiemērc karstā ūdenī, kur izkausēts $\frac{1}{2}$ kgr. ziepju (uz 1 spaini ūdens) vai 1 kgr. sodas, un tur jāiemērcē 24 stundas. Tad veļa jāvāra un jāmazgā. Tīfa, kolēras un asinssērgas slimnieku izkārnījumus un vēmekļus vislabāk desinficēt ar sekošo maisījumu: cie Calc. lact. piejauc 1 kgr. taukā kaļķa un 4 litrus ūdens, vai arī izkausē 1 litru dedzinātā kaļķa 1 litrā ūdens un vēlāk pielej vēl ap 3 litru ūdens klāt. No šī „piena“ jāielej nakts traukā vai klozetā tik daudz, lai trauka dibens būtu apsegts; pēc izejas piejauc klāt vēl tikpat daudz.

Blakus telpas vislabāk desinficēt ar cukura tvaikiem: 1 gabalu cukura iemērc sodas pulvēri vai cigāru pelnos un aizdedzina ar sērkoņiņu.

Kad slimība izbeigusies un notikusi dzīvokļa tīrīšana, tad jātura logi vaļā. Mazvērtīgas lietas (salmu maisi, rotallietas u. c.) jāsadedzina. Drēbes, madrači un gultas jāiztīra ar ūdens tvaikiem desinfekcijas iestādē. Ja tādas trūkst, tad visas minētās lietas jāizliek stiprā saulē.

Lai neizplatītu slimību tālāk, slimnieka kopējām jāievēro vislielākā tīrība. Tiklīdz gadās pieskārties slimniekam vai viņa lietotiem priekšmetiem, tūlīt jāmazgā rokas ar karstu ūdeni un ziepēm. Nagi jātīra ar sukām. Slimnieks nav jāskūpst. Viņa istabā nav jāuzglabā pārtikas līdzekļi, nav arī tur jāietura maltīte. Pirms ēšanas jāmazgā rokas un jāskalo mute. Aizdomīgs dzeramais ūdens jānovāra.

Vēl jāpiemēta, ka bailes nodara vairāk posta, nekā pati slimība. Bailes no bacilliem mūs piespiež katru slimnieku uzskatīt naidīgām acīm, attura no labdarības un pārvērs cilvēku egoistā. Bailes no inficēšanās samazina organisma pretošanās spēju un rada labvēlīgus apstākļus bacilliem. Tā tad — mazāk bailes, bet vairāk praktiskas higiēnas! Bailēm var būt pat

slimīgs pamats, kā to bieži uzrādījusi psihoanalīze. (Bailes no bacilliem dažreiz stāv ciešā sakarā ar pārspīlētu, nedabīgu tīrības dziņu). Par visām lietām — neiepotējat šīs bailes bērniem, jo tās var izsaukt ļoti smagus, neizlabojamus traucējumus bērna veselībā un rakstura attīstībā!

Lipīgās slimības un skola

Stundām ilga uzturēšanās pārpildītās telpās, svaiga gaisa trūkums, skolās neizbēgamie putekļi un no viņiem izsauktie elpas orgānu kairinājumi, piespiestais ķermeņa stāvoklis, garīgais sasprindzinājums un uzbudinājums, — tas viss pamazina bērna organisma pretošanās spējas un padara bērnu uzņēmīgu pret slimībām. Šādos apstākļos lipīgās slimības atrod izdevīgu izplatīšanās vietu un var tikt pārnestas tieši no viena bērna uz otru. Skolotājiem un skolotājām tāpēc nepieciešami iepazīties ar infekciju slimībām un viņu simptomiem, lai pie laika varētu tās ievērot un novērst viņu tālāku izplatīšanos. Gandrīz vienmēr bērni slimības sākumā jūtas ne visai labi, noguruši, bez ēstgribas, sūdzas par galvas sāpēm un aukstām kājām, un izskatās bāli. Tāds stāvoklis var vilkties dienām ilgi, bet dažreiz (piem., pie šarlaka) tikai dažas stundas. Ja sākas masalas, tad bērns daudz šķauda un kāšē, deguns tek, acis asaro. Šarlaks un difterīts sākas ar kakla sāpēm. Ja bērns paliek vēl ilgāk skolā, tad tas apdraud savus līdzskolniekus, jo taisni slimības sākumā pielīpšanas briesmas ir lielākas, nekā vēlāk. Un skolā tik daudz izdevības inficēties! Bērni kāšē, šķauda, šņauc degunu un — kā jau bērni — nav sevišķi uzmanīgi, piesprauslā galdus, sēdekļus, grīdu u. t. t. Ne katram skolniekam būs pie rokas kabatas drāna, un ja tāda ir, tad bieži tā izskatās melnāka par zemi.

Tāpēc skolās pastāv noteikums, ka ne tikai slimnieks pats, bet arī viņa brālī un māšas nedrīkst apmeklēt skolu. Ja kāds skolnieks saslimis, tad klasi mēdz desinficēt un slēgt uz dažām dienām.

Vecākiem jā rūpējas par to, lai bērni, ja tie nejutas labi, neietu skolā. Ko gan viņi tur var darīt? Kā viņi var sekot mācībām, ja galva smaga un sāp? Katrs pieaudzis cilvēks no piedzīvojumiem zin, ka tādā stāvoklī garīgs darbs nesokas nepavisam. Neveseli bērni cieš skolā bailes, jo bīstas būt neuzmanīgi un tikt noturēti par slinkiem. Pārpildītās klasēs, kur nav iespējams piegriezt lielāku vērību katra skolnieka īpatnībai, bieži vien nāk priekšā gadījumi, kad neveselu bērnu norāj vai soda „neuzmanības“ vai „slinkuma“ dēļ. Kādas tādām sodam var būt sekas? Īsi un skaidri: neveselam bērnam jāpaliek mājās!

Jācenšas pārliecināt vecākus, cik nepareizi ir sūtīt skolā bērnus tūlīt pēc grūtas, pārciestas slimības. Gandrīz neticami, cik daudz šīnī ziņā grēko pat ļoti izglītoti, inteliģenti vecāki. Tikko bērns ticis uz kājām, to atkal iejūdz jūgā, jo „citādi tam būs jāsed otru gadu.“ Tādi vecāki nezina, ka infekciju slimības ļoti novājina sirdi, un ka fiziska piepūlēšanās un garīgi uzbudinājumi var ļoti ļauni atsaukties uz bērna veselību. Tikko izveselojies bērns jāsarīgā no aukstuma, bet skolā gandrīz neiespējami izsargāties no caur-

vēja. Kas veselam patikams, vārgam var atnest nāvi. Tā arī skolā parastā vēdināšana tikko no gultas izkāpušam, bezspēcīgam bērnam, var nodarīt vislielāko postu. Tāpēc — vecāki, nesūtāt vārgus, slimus bērnus skolā!

Vēdera tifs

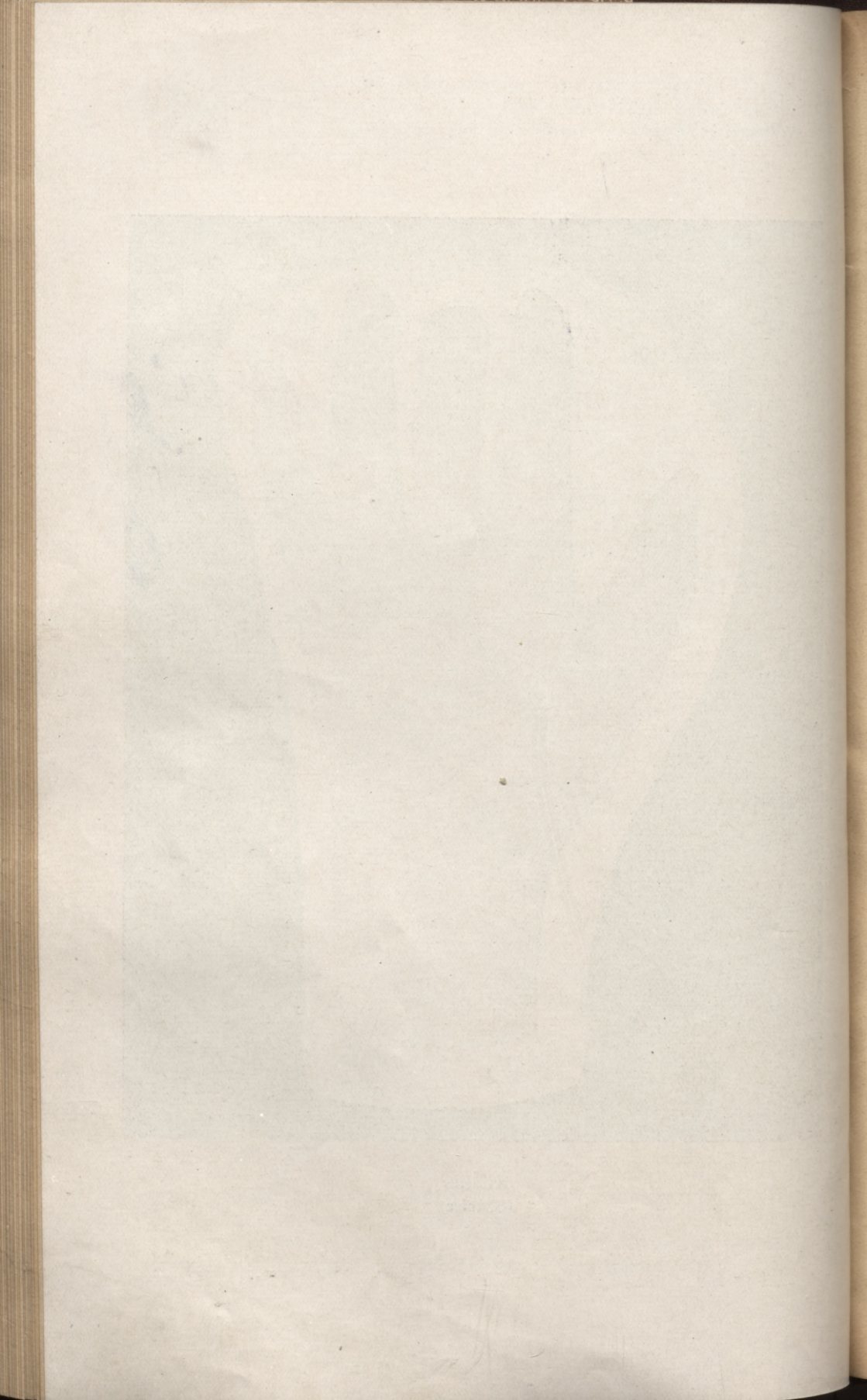
(Typhus abdominalis)

Par vēdera tifu mēs saucam akūtu infekcijas slimību, kas izceļas tad, ja tifa bacilli ieviešas zarnā, un sevišķi viņas limfas aparātā. Pats tifa bacills ir stabīnveidīgs, galos noapaļots un apm. 3 reizes mazāks par sarkanēm asinsķermenīšiem. Viņš iespiežas cilvēka ķermenī līdz ar barību un dzērienu vai ar elpojamo gaisu. Vissvarīgākais inficēšanās avots ir cilvēka izkārnījumi. Tifa bacills arī ārpus cilvēka ķermeņa uzrāda lielu dzīvības spēju. Aku un upju saindēšana ar tifa bacilliem, resp. tifa slimnieku izkārnījumiem var iznēsāt slimību pa malu malām, ja netiro ūdeni izlieto virtuves vajadzībām, dzeršanai un piena atšķaidīšanai („kristīšanai“). Vēl jāsaucas par to, vai tifs pielip tieši no slimnieka veselam. Daudz vairāk no svara ir gultas veļas aptraipīšana, slimnieka lietotie trauki u. c. Ja tas viss netiek tūlīt tīrīts, tad netīrumi iežūst un var vēlāk inficēt visu, kam tie pieskaras: kopēju rokas, drēbes u. t. t.

Pa lielākai daļai, slimnieki jūt slimības tuvošanos jau nedēļām iepriekš. Tad pamazām parādās slimības simptomi. Temperatūra vakaros ceļas, rītos krit. Slimie jūtas noguruši un liekas gultā; viņus moca stipras galvas sāpes. Galva reibst; ceļoties kājās, slimnieks jūt, ka viss griežas kā karuseli. Galvas sāpēm piebiedrojas apdullums. Ēstgribas nav; ēstājas lielas slāpes. Slimie sūdzas gan par aukstumu, gan karstumu. Āda karsta un sausa, lūpas un mēle izkalst, miegs top nemierīgs. Dažreiz krūtīs jūtams spiediens; uznāk kāss; pulss paātrināts, deguns šad un tad asiņo. Pirmās nedēļas pēdējās dienās vēders uzpūšas, ja to spiež labā pusē, tad jūtamas sāpes un savāda guldzoša skaņa, it kā tur būtu šķidrums. Apdullums pieaug, slimie guļ klusu, neņem nekādas dalības apkārtējos notikumos, bet uz jautājumiem dod pareizas atbildes. Pirmās nedēļas beigās uz vīdūkļa ādas parādās mazi, sārti plankumi, kas uz spiedienu pazūd, bet spiedienam beidzoties atkal uznāk no jauna. Viņu skaits var būt dažāds. Tie pastāv 3—5 dienas un tad nobālē. Ja līdz tam vēders bijis ciets, tad tagad uznāk diezgan stipra caureja, 2—4 reizes dienā (zirņu dzeltenā krāsā). Otrās nedēļas pirmās dienās temperatūra sasniedz visaugstāko pakāpi un no rītiem vairs necik nekrītas; vakaros termometrs rāda 40—41°C. Pulss ļoti ātrs, galvas un locekļu sāpes pazūd, bet pastiprinās reibonis, apdullums un drudža murgi (nervu drudzis). Ausis šņāc, slimnieks vāji dzird; samaņa zūd arvien vairāk, un beidzot slimnieks nonāk uz robežas starp miegainību un bezsamaņu. Dabiskās vajadzības tas izdara zem sevis un guļ nekustēdamies vienā un tajā pašā, reiz iņemtā stāvoklī. Tikai brīžiem drebošās lūpas vai atsevišķi, nesakarīgi nomurmināti vārdi liek manīt, ka garīgās funk-

Kaškis
(Skabies)

cijas vēl nav pavisam apklusušas. Daži slimnieki top pilnīgi bezjūtīgi pret ārpasauli, mētājas gultā nemierīgi šurp un turp, spārdās ar kājām, sit ar rokām, mēģina tikt no gultas ārā, atsegties, ved sarunas ar svešām personām vai izgrūž nesakarīgus vārdus. Murgi pieaug sevišķi naktīs; nereti slimnieks, ja to atstāj bez uzraudzības, pieskrien pie loga un izlec laukā. Slimie noliesē, lūpas sakalst un plaisā, mēle ir sausa, ar garozu aplātā, brūna, ar dziļām plaisām; mutē sīkstas gļotas; acu plakstiņi sasarkuši un pa pusei aizvērti; elpa strauja, smirdoša; vājums sasniedz augstāko pakāpi, murgi izbeidzas, uzbudinājuma un nemiera vietā iestājas pilnīga bezjūtība.

Labākā gadījumā trešās nedēļas beigās drudzis atslābst, temperatūra ritos daudz zemāka nekā vakaros. Pēc dažām dienām arī vakaros tā sāk noslidēt lejup, līdz ar to arī pulss, kas līdz tam bija ļoti straujš (110—120 sitienu minūtē), top lēnāks; slimnieks nāk pie samaņas; ierodas ēstgriba. Pazūd plaušu un zarnu iekaisuma simptomi. Nespēks tomēr tik ātri slimnieku neatstāj. Ēstgriba drīz top mocoša, un tomēr to nedrīkst apmierināt tā, kā slimnieks to vēlētos. Ja neiestājas traucējumi, tad paiet vēl 2—3 nedēļas, un pat daži mēneši, līdz slimnieku var saukt par izveseļojušos.

Visbīstamākais slimības periods ir trešā nedēļa; no briesmām, kādas slimnieku gaida šīnī laikā, jāatzīmē nereti nāvīgie zarnu asiņojumi. Slimie pēkšņi nobālē, temperatūra krīt, kājas un rokas vēsas, pulss lēns. Asinis izplūst uz āru un ir, vai nu tumšisārtas un viegli sarecējušas vai (ja tās aizkavējušas ilgāku laiku zarnā) šokolādes - brūnas, melnīgsnējas, darvai līdzīgas. Otrās briesmas — zarnas plīsums, kas izpaužas vēdera sāpēs, vemšanā un spēku sabrukumā. Seja it kā iekrīt, top bāla, baiļu pilna, kājas no sāpēm pievelkas pie vēdera un ir aukstas, pulss sīks, ātrs; slimnieks zaudē spēkus. Nāve var iestāties vai nu tūlīt vai pēc dažām stundām. Citos gadījumos tādām plīsumam pievienojas vēdera plēves iekaisums, kas dažreiz var izbeigties arī labi. Nereti tīfam pievienojas plaušu, krūšu plēves, nieru un pieausu dziedzeru iekaisums. Visas šīs kaites pavairo briesmas. Ja tīfs norisinās bez minētiem starpgadījumiem, tad izredzes uz izveseļošanu ir labas.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Specifiskās seruma terapijas mēģinājumi vēl nav atraduši sevišķu piekrišanu. Pirmā vietā vēl arvien stāv slimnieka kopšana. Ārstēšana mājās ir gandrīz neiespējama, jo reti kur būs iespējams izpildīt visus tos noteikumus, kādi nepieciešami infekciju slimības gadījumā. Tāpēc visieteicamāk tīfa slimnieku pārvest uz slimnīcu.

Nepieciešams pēc iespējas bieži mainīt slimnieka veļu. Katras 2—3 dienas jāklāj tīri palagi; ja gultas veļa aptraipīta ar izkārnījumiem, tad tā jāmaina bez kavēšanās. Katru dienu jāvelk slimniekam tīrs kreklis. Ja slimnieks murgos, ir uztraukt, grib lēkt no gultas vai pa logu laukā, tad ir nepareizi mēģināt to savaldīt ar varu. Visvairāk slimnieku apmierinās dzestrs, slapjš ietinums; tas

ir ļoti labs līdzeklis. Ietinumu sagatavo sekoši: ņem palagu, iemērc ūdenī (istabas temperatūra) un ietin tajā slimo uz 10—20 minūtēm. Ja temperatūra ļoti augsta, tad tinumu var atkārtot. Pārsteidzoši labi iedarbojas arī aukstas kompreses uz galvas un sirds.

Sevišķa nozīme ir tīfa slimnieku barībai. Tīfs velkas nedēļām un mēnešiem, un slimnieks zaudē daudz spēka, kas jācēnšas atgūt ar barību. Slimniekam vispirms dod daudz dzert, lai panāktu ķermeņa skalošanu; dzēriena daudzumam jābūt tik liels, lai katru dienu noplūstu ap 2 litri ūrina. Vislabāk dot 2 litrus piena, kuram piejauc 30—40 gr. piena cukura; var pienam piejaukt arī saldu krējumu. Tīfa slimniekam atļauts baudīt arī kartupeļu biežputru, rīsu, mannā un auzu putru, želē, zupu ar olu, un sviestu. Jāsargas pārpildīt kuņģi, tāpēc labāk ēst biežāk, bet mazāk. Tikai 8-tā dienā pēc temperatūras krišanās var ļoti uzmanīgi mēģināt ēst grauzdētu sausiņu ar sviestu, vieglu gaļu vai vārītu zivi un pamazām pāriet no piena uz konsistentāku barību.

Liels iespaids tīfa ārstēšanā ir hidroterapija, t. i. ārstēšana ar peldēm, ietinumiem un apmazgāšanu. 3. un 4. nedēļā ar peldēm jābūt uzmanīgākiem, lai neizsauktu zarnas asiņojumu vai plīsumu. Slimnieku liek 37° C. peldē, kas 20 minūtēs jāatvēsina līdz 26—20°C, pielejot aukstu ūdeni. Pelde jāņem reizi dienā. Ja slimnieks murgos, tad naktīs jātaisa vēss ietinumš. Pa peldes laiku jātura gatavībā kofeīna šīrce, kafija vai vīns, lai novērstu pēkšņu sabrukumu. Pēc peldes slimnieka temperatūra parasti mēdz krist par 1—2° C, un slimnieks uz dažām stundām iegrimst saldā, atspirdzinošā miegā. — Temperatūras paaugstināšanās savienota ar drebuļiem. — Peldes nedrīkst slimnieku atdzēsēt līdz saļšanai.

Ja iestājas asinsriņķošanas traucējumi (pulss ātrs, asins spiediens samazināts), tad nebūs iespējams iztikt bez zālēm. Sevišķi, ja slimnieku nomāc miegainība, tad jādod kofeīns (Coffein natrii benzoic. 4 reizes, 0,1—0,2 dienā) vai Strychnin natrii. (4 reizes dienā 0,001, zem ādas); ilgāku laiku jālieto Digitalis vai strofantīna iešļircinājumi. Ja asins riņķošanas traucējumi uznāk pēkšņi, tad bez kavēšanās jāizdara strofantīna injekcija vēnās vai adrenalīna injekcija zem ādas. Arī atveseļošanās laikā slimniekam ieteicams dot Digitalis, lai uzlabotu sirdi.

Ja tīfam pievinojas bronhīts, tad noder mitrs krūšu ietinumš. Galvas sāpes apkarojamas ar ledus pūsli, bet bezmiegs — ar mitru ietinumu; noder arī mitrs kāju stilbu tinums (naktī) vai „slapjā zeķe“, pār kuņu pārvelk villainu, sausu zeķi. Var dot arī mazu porciju miega zāļu, tā sauktās lumināletes (0,015 gr. lumināla). Dažreiz bezmiegdzība jāatkārto ar 0,1 kofeīna un 0,1 fenacetīna maisījumu.

Noteikti jābrīdina no kalomela, kas pavairo zarnu peristaltiku un tādā kārtā var izsaukt zarnas plīsumu. Karstuma apkarošanai pilnīgi pietiek ar ūdeni, kas labāks par chinīnu, antipirīnu, piramidonu, aspirīnu un tāml.; šiem līdzekļiem piemīt tā nelabā īpašība, ka tie pavājina asins riņķošanu un asins spiedienu. Caureju var iespaidot ar kaļķa ūdeni (pāris reizes dienā 20 kubikcent.) vai tanalbinu (dažas reizes dienā 0,5 gr.). Opija lietošana pret caureju ir lieka; turpretim zarnu asiņošanas gadījumos tas var ļoti node-

rēt un aplūsināt uz dažām dienām zarnas darbību (3—4 reizes dienā 10—15 pilieni Tinct. Opii). Pa zarnu asiņošanas laiku jāie-robežo slimnieka ēdināšana, dodot tikai šād un tad pa ēdamkarotei auksta piena, tumes vai tējas. Tikai pēc 2—3 dienām var ēdienu sarakstu papildināt ar olām, atmieksškētu sausiņu vai gaļas putriņu. Zarnu asiņošana iespējama, iešļircinot vēnās 10 kubikcent. 10⁰/₀ vāramās sāls kausējuma. Ja asiņošana savienota ar nespēku un sabrukumu, tad nevarēs iztikt bez 1/2—1 litra želatīna atšķaidījuma iešļircināšanas vēnās vai asins pārļešanas. Šie paņēmieni var glābt slimnieka dzīvību.

Pret meteorismu (gaisa uzkrāšanos) ļoti ieteicams mitrais ieti-nums. Ja meteorisms savienots ar gāzu aizturēšanu, tad jāiešļir-cina vēnās 0,5—1,0 kubikcent. pituitrīna, kas liek uz dažām stun-dām meteorismam pazust. Protams, iešļircināšana izdarāma tikai tad, ja gaisa uzkrāšanās iemesls nav zarnas perforācija (plisums). Arī uz īsu laiciņu zarnā ievadīta miksta zarnu caurule var labi ies-paidot meteorismu. Ja dažas dienas jau pastāv aizcietējums, tad pietiek ar kumelišu klistieriem, glicerīna svecīti, vai 10—20 kubik-cent. glicerīna iešļircinājumu, lai izsauktu izeju.

Kā jau teikts, tīfa gadījumos jāievēro vislielākā tīriba attiecī-bā uz veļu, gultas drēbēm, traukiem u. t. t. Visiem, kam darīšana ar slimnieku, pēc slimniekā aizskāršanas jāmazgā rokas. Kopējs nedrīkst ēst slimnieka istabā. Arī slimniekam pašam jābūt attu-rīgam, kamēr vien izkārnījumos vēl sastopami tīfa bacilli. Dažreiz bacilli izdalās arī 2—3 mēnešus pēc tam, kad iestājusies normāla temperatūra. Slimnieku paturēt slimnīcā vairs nav nozīmes, jo tas jūtas vesels. Tāpēc slimniekam jāaizrāda uz to, ka viņš nes sevi slimības dīgļus un ka tāpēc viņam savī izkārnījumi un ūrins jāde-sinficē. Tādi bacilli iznēsātāji nedrīkst strādāt tur, kur darīšana ar barības līdzekļiem (virtuvē, pārtikas preču tirgotavās, pienota-vās u. c.). Uz laukiem, kur atejas vietas ierīkotas primitīvi (vai kur viņu vēl nemaz nav), viegli iespējama bacillu nokļūšana akās. Tīfa epidēmijās laikā jāsaargas dzert nevārītu ūdeni, pienu, svaigus augļus u. t. t. Arī peldēšanās saindētā ūdenī uz visstingrāko no-liedzama.

Mums līdz šim laikam nav izdevies panākt bacillu ātrāku iz-tīrīšanu ar iekšējās desinfekcijas palīdzību.

Pamatojoties uz pasaules kaņā iegūtiem piedzīvojumiem, var ieteikt tīfa poti kā aizsarglīdzekli. Ja pasaules kaņā tomēr bija tīfa gadījumi, neskatoties uz potēšanu, tad šie gadījumi norisinājās viegli, nebija īpatnēji - tīfozās slimības ainas, drudzis nepastāvēja tik ilgi, kā parasts, un visi sarežģījumi izpalika.

Homeopātija. Pirmais, galvenais līdzeklis, pie kuņģa jāpieturas, ir *Baptisia tinctoria* D 2, jo tas ne tikai remdē, bet pat pārtrauc tīfu. Temperatūru pazemināt var ar *Acid. mur.* D 3 vai caurejas gadīju-mos *Arsen.* 3—6. Tomēr labāk būs šo minēto divu līdzekļu vietā ņemt *Mercur.* 4 un *Jodium* 3. *Mercur.* sevišķi noderīgs pie vēdera plēves iekaisuma. *Rhus* 3 ieteicams pret reaktīvās enerģijas atslā-bumu un ārkārtīgi sakairinātu nervu sistēmu. Ja tīfa norise lē-na, tad ieteicams *Acid. phosph.* D 3. Vēl ieteic *Belladonna* D 3, *Phosphorus* 6, *Moschus* 3 (kad liels karstums), *Helleborus* 3 (pie *typhus nervosus stupidus*), *Kreosotum* 3 (ja stipri noplūst asinis),

Laurocerasus 2 (ja kājās krampji), Tartarus emet. 3 (pie bronchiāliem simptomiem), Stramonium 3 (stipri murgi), Camphora 1 (ar to var atdzīvināt pacientu, ja draud ģibonis, ja slimnieks top jau auksts). Pielietojot sistēmatiski homeopātiskos līdzekļus pret druzi, tāpat arī aukstās peldes, izdevies mirstību samazināt līdz 80%.

Dabas dziedniecība. Kneips ieteic pārmaiņus vispārēju apmazgāšanos ar visp. ietinumumu vai spāņu mēteli. Tam var pievienot pēc katrām 4 stundām aukstu puspeldi, $1/2$ -minūtes ilgi; visu kopā var iekārtot tā, ka pēc apmazgāšanās taīsa pauzi $1\frac{1}{2}$ stundas, tad lieto spāņu mēteli, pēc kuŗa (atkal pēc $1-1\frac{1}{2}$ stundas) nemama puspelde. Šie 3 paņēmiēni izvadīs no ķermeņa slimību isā laikā. Iekšķīgi slimniekam dod $1-2$ karotes Foenum graecum uzlējumu, isos starplaikos, — tad pēc dažām dienām katru priekšpusdienu un pēcpusdienu pa karotei labas olīvu eļļas. Sākumā slimniekam nav brīv baudīt nekā cita, kā vienīgi caurlaīstu virumu (tumes); dzeršanai der ūdens ar aveņu sulu. Galvas tīfa gadījumos jāriķojas tāpat, tikai bieži jāliek aukstas kompreses uz galvas, un vispārējā apmazgāšanās jāizdara vēl biežāk. Ja zarnās rodas brūces, un izdalās strutas, tad 3 reizes nedēļā jāpielieto siena kreķls, $1\frac{1}{2}$ stundu; pēc tam jāapmazgājas. Pēc 14 dienām brūces būs pazudušas. Nu var ķermeņi spēcīnāt ar $2-3$ isām, aukstām puspeldēm, un labs miegs un veselīga ēstgriba drīz atdos slimniekam agrāko veselību. Iekšķīgi var izveseļošanās sekmēt ar tasi vērmēlu, ašķu vai sirdszālītes (*Erythraea centaurium*) tējas, reizi dienā. Var arī trīs reiz dienā dzert pa tasei zalviju tējas ar 1 pilnu ēdamkaroti Bolus alba. Jātaīsa 3 reizes dienā siltu zalviju klistieri (42° C., $1/8-1/4$ litra) ar Bolus alba piemaisījumu.

Izsitumu tifs

(Typhus exanthematicus)

Par izsitumu tifu sauc tādu akūtu infekcijas slimību, kas izplatās ar insektu (uts) palīdzību; šī slimība saistīta ar ādas izsitumiem un akūtu asinsvadu iekaisumu, kuŗu izsauc zināmi bacilli. Pētījumi rāda, ka šie bacilli ieķerinās slimnieka asinīs un var tikt pārnesti no viēna cilvēka uz otru. Protams, infekcija var notikt tikai tad, ja bacillus izdodas pārnest no vienām asinīm uz otrām; pārnesēja lomu spēlē drēbju uts. Vēl 5 diēnas pēc tam, kad uts kodusi slimnieku, tā spēj pārnest slimību tāļāk. Pēc 12 dienām infekcijas briesmas izbeidzas. Tā kā drēbju uts ir tīfa pārnesēja, tad tīfa izplatīšanās saistīta ar uts bioloģiju.

Izsitumu tīfa pamatā ir asinsvadu sistēmas saslimšana, lai gan ārīgās pazīmes norāda uz ādu un nervu sistēmu. No asinsvadiem saslimst vismazākās artērijas un kapilāri, pie kam iekāist endotēlijs; izceļas trombas (sk. „Asins slimības“). Pirmā asinsvadu iekaisuma stadijā ādā redzami mazi, sārti plankumi. Tā kā trombas izceļas pat vismazākās vēnās, tad iestājas vietēji asins riņķošanas traucējumi.

Slimība izpaužas $1-2$ nedēļas pēc pielīpšanas. Slimie žēlojas

par viegliem drebuliem, smagas slimības sajūtu, nogurumu un ēstgribas trūkumu, galvas un locekļu sāpēm, traucētu miegu u. taml. Tad pēkšņi uzņāk nevaldāmi drebuli, temperatūra strauji kāpj, un jau pirmā vakarā sasniedz 40° C. un vēl vairāk. Nereti uzņāk vemšana. Slimie jūtas ārkārtīgi noguruši un bezspēcīgi, sūdzas par smagumu galvā un galvas sāpēm. Tam pievienojas reibonis, šalkoņa ausis un roku un kāju drebēšana; gar acīm skrien mirdzoši punkti. Slimie pa lielākai daļai guļ apātiski gultā un izrāda viegla delīrija pazīmes. Citi atkal mēdz būt ļoti uztraukti un tikko noturāmi gultā. Āda sausa, mēle arī sausa un pelēki - apķepusi; uzņāk gaisa vada iekaisuma pazīmes, ar aizsmakumu, apgrūtinātu rīšanu un kāsu. Iestājas arī deguna un acs gļotādas katarrs. Zarnās nav manāmi nekādi sevišķi traucējumi.

3.—6. dienā uz vidukļa un kājām (retāk sejā) parādās izsitumi, — sārti plankumi, lēcas lielumā, kurus var ar pirkstiem viegli nospiest; bet tiklīdz pirkstus noņem, plankumi parādās no jauna. Parasti tie vispirms parādās uz kakla un no turienes izplatās tālāk, apklājot beidzot visu miesu, kas notiek dažās dienās. Plankumi top zili un dažreiz pārvēršas istos asins izplūdušos zem ādas. Jau no 4.—5. dienas slimības aina uzrāda dažus ļoti raksturīgus vilcienus, kam sakars ar nervu sistēmu. Ja slimnieks līdz 4. dienai bija nemierīgs, tad tagad šis nemiers izvēršas uztraukumā un bailēs. Sejā manāma raustīšanās un sejas nervu kairinājumi; mēle metās smaga. Ja slimnieku uzrunā, tad tas skatās uz runātāju un grib atbildēt, bet atbilde nāk ar mokām. Bieži vien arī rīšana ir apgrūtināta. Sāk raustīties arī rokas un kājas, kas norāda uz muguras nervu darbības traucējumiem. Pie visa tā slimnieks nebūt nav mierīgs; kā zem lavas var izlauzties uguns, tā arī izsitumu tīfa slimnieks var pēkšņi nonākt līdz eksaltācijai: dažreiz tas izlec no gultas un trako kā vājprātīgs. Te var viegli notikt slepkavība vai pašnāvība, un tādos gadījumos gribot negribot jāvairā neuzmanīgi slimnieku kopēji. Pamazām slimnieks nomierinās, grūtos slimības gadījumos var uzņākt pilnīga apātija un trulums; sejas raustīšanās un mēles stīvums vēl pieņemās. Apātija var noiet tik tālu, ka slimnieks vairs neatsaucās, vairs nenorij barību; pulss top ļoti mazs un ātrs. Šādu stāvokli sauc par Coma vigile, un tas sākas 6.—7. dienā (vai drusku vēlāk) un ap 10. dienu izbeidzas ar sirdsvājuma pazīmēm.

Izsitumu tīfa gadījumos sirds padota tām pašām ļaunām varbūtībām, kā pie vēdera tīfa. Jau pulsa darbība viena pati uzrāda, cik lieli ir asins riņķošanas traucējumi pa slimības laiku. Pirmās dienās pulss sīt 90—100 reizes minūtē. Ja tālāk tas noturās uz 100—110 sitieniem, tad asins riņķošanas stāvoklis nav visai ļauns; bet tiklīdz pulss sāk kāpt, no dienas dienā pieaugot ik pa 10 sitieniem, tad sirdij draud briesmas. 6.—7. dienā apdraudētas smadzenes, bet turpmākās dienās sirds, — pat tad, ja sirds darbību mēģina uzlabot ar Digitalis un Coffein un kritiskās stundās pat iešļircina kamparu, adrenalīnu, kofeīnu u. t. t. Bet tomēr — daudz nekas te nav darāms — tāpēc vien, ka galveno lomu spēlē anatomiskas pārmaiņas sirdī, pret kurām medicīnai zāļu nav.

Bieži vien izsituma tīfs apvienojas ar atguļas vai 5 dienu tifu, jo arī pie pēdējiem uts spēlē bacillu pārnesējas lomu.

Tiklīdz karstums pārgājis, tad 5 dienas vēlāk slimnieks savai apkārtnei nav vairs bīstams; citiem vārdiem: uts, kas slimnieku pēc šī laika kož un pēc tālākām 5 dienām pāriet uz veselu cilvēku, nepārnēs vairs tīfa indi. Līdz ar karstuma izbeigšanos norisinās imunizātorisks process, t. i. slimības bacilli tiek iznīcināti! Beidzot jāpiezīmē, ka pirmā utu paaudze, kas inficēta ar bacilliem, var arvien vēl būt lipīga. Šis fakts sevišķi svarīgs epidēmioloģiskā ziņā, tur, kur izsitumu tīfs ir pastāvīga (vietējā) slimība, jo vasaras mēnešos manāma zināma tīfa slimības samazināšanās (latence), turpretim ziemas mēnešos tā uzliesmo no jauna. Latence vasaras mēnešos stāv sakarā ar bioloģiskiem faktoriem: uts atrod vislabāko dzīves vietu pie cilvēka ķermeņa ziemas mēnešos; viņa mīl tumsu. Saules gaisma un stiprs karstums viņu iznīcina. Ja vasarā izliek utainos apģērba gabalus uz 14 dienām brīvā gaisā, tad utis un gnidas nobeidzas. Vasara un vieglo vasaras uzvalku nēsāšana iznīcina (vismaz ievērojami samazina) utu koloniju un līdz ar to atņem izsitumu tīfam izplatīšanās iespējamību. — Ja uts iekodusi slimniekam pēdējā slimības dienā, tad tā kļūst bīstama tikai pēc 5 dienām. Zem apstākļiem iespējams, ka tā sevi uzglabā vēl ilgāk indīgo vielu un pat atdod to nākamajai paaudzei; var paiet 14 un vēl vairāk dienu, līdz uts atkal tiek klāt cilvēka miesai. Sakostā slimnieka inkubācijas laiks velkas apmēram 12 dienas. Tā tad starp vienu un otru tīfa slimības gadījumu var būt ap 1 mēnesi ilgs starplaiks (un pat vēl ilgāks, jo iespējams, ka cilvēks, kas bijis pie slimnieka, netiek no uts sakosts, bet pārnēs šo uti uz kādu trešo).

Katrs cilvēks spēj inficēties. Saslimšanas smagums, protams, būs pie katra citāds; te pirmo vārdu teic cilvēka konstitūcija. Mirstības procents caurmērā sasniedz 16%; pie indivīdiem zem 30 gadiem šis procents nepārsniedz 6—10, bet pāri 40-tiem gadiem iet jau līdz 40%; tas nozīmē, ka ar tīfu-saslimst vairāk jauni, nekā vecāki cilvēki.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Mums nav specifisku līdzekļu pret izsituma tīfu. Pie laika jādod Digitalis un Coffein. Murgu gadījumos ieteicama arī viegla hidroterapija. Apmierinoši iedarbojas piramidons (pāris reizes dienā pa 0,15 gr.), tomēr ar viņu jārikojas taupīgi, jo katrs temperatūras pazemināšanās veids mākslīgā ceļā apgrūtina asins cirkulāciju. Jābrīdina no chinīna, kas ir tīrā sirds inde, tāpat arī no aspirīna un viņam radniecīgiem līdzekļiem. Narkotiskās vielas drikst dot slimniekam tikai ārkārtīgos gadījumos, ja pacienta uzbudinājums spiež pielietot varas līdzekļus; tomēr labāk pieturēties pie hidroterapeitiskiem ietinumiem. Ļoti no svara ūdens spilveni, muguras ieberzēšana ar kampara spirtu, slimnieka kopšana (sevišķi mutes kopšana) u. t. t.

Homeopātija. Ja jūs atrodaties tīfa epidēmijas apvidū, tad pirmās slimības dienās ieteicams izmēģināt Baptisia 1. Ja Baptisia nepalīdz, vai ja jums gadas sastapties ar slimību tad, kad tā jau pilnā spēkā, tad jāievēro raksturīgākie slimības simptomi. Ja ļoti sāp galva un ja manāms tajā asins pieplūdums, tad derēs Bella-

donna D 3; ja smadzeņu simptomiem vairāk adināmisks raksturs, tad Belladonna vietā var ņemt Hyoscyamus 3; ja murgi draud slimniekam atņemt visus spēkus, tad jāņem Stramonium 3. Vēl jāmin Opium 3 (pret miegainību), Agaricum 3 (nekārtīgs drudzis, nemiers, raustīšanās un tricēšana), Acid, phosph. D 3 (asins saindēšanās), Phosphor 6 (spēku sabrukums), Arsenicum 3—6 (asins saind. un nieru iekaisums), Mercur. bijod. 3 (siekalu dziedzeru un pakauša satūkums). Pieaicinat ārstu, kas labāk un ātrāk varēs noteikt, pie kādiem līdzekļiem jāpieturās!

Dabās dziedniecība. Bilcs ieteic dzesējošas peldes, uzlējumus un ietinumus. Kad karstums rimis, tad jāmēģina izsaukt sviedrus ar attiecīgiem ietinumiem. Klistieri, kāju peldes, kāju tinumi, siltas pudeles u. t. t. Pa drudža laiku vienmēr jāiedzer pa svaiņa ūdens malkam; slimnieka barība: auzu vai miežu novārījums (caurlaists), kompoti, viegla augu barība un tikai atveseļošanās stadijā mazliet vārītas gaļas. **Kneips** ieteic: pa visu drudža laiku apmazgāšanās vai puspeldes; vēlāk katru otro dienu spāņu mētelis, ik dienas puspelde vai sēdpelde, pa nakti uzklāji uz vēdera un „slapjās zeķes“.

Atguļas tifs

(Typhus recurrens)

Arī šo tifu iznēsā insekti (piem. blaktis). Slimības cēlonis ir mikroskopiski mazs, čūskai līdzīgs, ļoti kustīgs spirochets. Pielipšana parasti notiek naktspatversmēs, krogos u. tml. Atguļas tifs ir pastāvīgs viesis Rīt-Afrikā, Ēģiptē, Krievijā, Polijā, Īrijā. Slimi ceļotāji vai inficētas blaktis u. c. kukaiņi iznēsā slimību arī pa citām zemēm.

Apmēram 5—8 dienas pēc inficēšanās, bieži vien pēc mazas ievada stadijas ar nelabu sajūtu, caureju un drebuļiem, slimība izpaužas uz āru ar stipru drūdzi un augstu, 1—2 dienās līdz 41° C. sakāpjošu temperatūru. Pastāv gurdenums, krustu un locekļu sāpes. Liesa satūkst, dažreiz arī aknas. Sausā, karstā āda pa drudža laiku nereti top dzeltena. Grūto slimības ainu vēl papildina plaušu katarrs, caureja, apķepusi mēle un stipri jūtamas muskuļu sāpes. Pulss paātrinās līdz 140 minūtē un ap piekto dienu top draudoši vājš. Neskatoties uz augsto temperatūru, samana ir uzkrītoši skaidra, — tikai retos gadījumos uznāk murgi. Draudošā aina mainās apmēram 6. slimības dienā. Iestājas stipra svišana, temperatūra ātri kritas un kādreiz top zemāka par normālo. Visas kaites pazūd. Slimnieks un viņa apkārtne uzelpo. Liekas, ka nupat iesākās izveseļošanās. Bet pēc nākošām 5—8 dienām uznāk jauni drebuļi, un ļaunā spēle sākas no jauna. Tikai šī otrā lēkme nevelkās tik ilgi. Jau pēc 4—5 dienām temperatūra atkal kritas. Tad — atkal pēc 5—8 dienām var uznākt trešā lēkme un retos gadījumos pat ceturta un piektā. Ir arī tādi gadījumi, kuŗi izbeidzas ar vienu vienīgu lēkmi. — Vēlākās lēkmes parasti ir isākas, starplaiki garāki un drudzis vājāks.

Šai slimībai mēdz pievienoties plaušu, pieausu dziedzeru, gā-mura un nieru iekaisums un dažreiz stipra deguna asiņošana. Mir-stības procents diezgan mazs (2—4%).

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jāliek ledus pūslis uz galvas, jāņem peldes. Daž-reiz ledus jāliek arī uz liesas. Ārsts dod pa lielākai daļai chininu. Jaunākā laikā pielieto neosalvarzānu, lai iztīrītu ķermeni no spi-rochetiem.

Homeopātija. Jālieto Baptisia 1, Bryonia 12, Rhus 12. un Eu-patorium perfol. D 3.

Dabas dziedniecība. Sākumā jāgavē, jāiztīra zarna. Karsti uzklāji uz vēdera (35—40 minūtes) vai karstas sēdpeldes (10—15 minūtes) ar sekojošu dzestru vispārēju apmazgāšanos vai aukstiem vēdera vai vidukļa ietinumiem.

Bakas

(Variola)

Baku inde iekļūst ķermenī pa elpošanas ceļiem. Pa inkubāci-jas laiku bacilli vairojas, ieperinās epidermas šūnās un tur izsauc iekaisumu un atmirumu. Inkubācija ilgst 10—13 dienas. Pēc tam uzņāk liels karstums, drebuļi un stipras sāpes krustos. Galva ap-dullusi un sāp. Seja ļoti sārta, itkā uzpūsta. Var notikt asiņošana degunā, plaušās, nierēs, dzemdē. Temperatūra sakāpj līdz 39—40° C. Trešā dienā uz sejas un pamazām uz visas miesas sāk parādīties tumšsarkani mezgliņi, kas izvēršas čūlgās; čulgu saturs sākumā gaišs, vēlāk strutains. Čulgas ir zirņa lielumā, ar tumšu, izdobtu malu. Sevišķi seja kā sētin nosēta ar tām, acis aiztūkušas; arī de-gunā, mutē un rīklē iemetās čulgas, kas sāp un stipri apgrūtina elpošanu un rīšanu. Tiklīdz izsitumi „zied“, drudzis norimst, bet pēc apm. 6 dienām, kad čulgas sāk strutot, tas atkal pieaug. Ar trešo nedēļu sākot, čulgas iekalst, un krēves niezot noiet, atstā-jot sarkanus plankumus; drīz tie nobāl un izdziest. Ja virsēja āda ļoti sabojāta, tad čulgu vietā paliek rētas. Ļoti bieži noiet gal-vas mati; ir gadījumi, kur mati vairs nemaz neauga. Nereti ba-kām pievienojas plaušu, nieru un zarnu kaites. Bieži vien bakas izbeidzas ar nāvi, un labākā gadījumā izveseļošanas aizkavē visā-das kaites. Citreiz čūlgās ierodas asins, asiņo arī gļotādas un iek-šējie organi; izceļās melnās bakas (Variola haemorrhagica).

Lai izsargātos no saslimšanas ar bakām, dažās valstīs ievesta obligātoriskā baku potēšana. Tomēr ārkārtīgi lielu lomu pie ba-ku epidēmijas izzušanas spēlē vispārējie sanitāri-higiēniskie ap-stākļi; to pierāda Holande un Anglija, kur potēšana nav obligā-toriska. Kā potēšana savā ziņā ir aizsarga līdzeklis, nav nolie-dzams. Cilvēks 7.—10. dienā pēc potēšanas kļūst immūns; parasti

mēdz pieņemt, ka potēšana nodrošinā pret saslimšanu uz 10 gadiem, tomēr piedzīvojumi un statistika uzrāda diezgan ievērojamu novirzīšanos no šī skaitļa. Tā no 146 ar panākumiem potētiem karivjiem 90% jau pēc pusotra gada bija atkal uzņemšanas spējīgi attiecībā pret baku indi. Novērots, ka sekmīgi potēti bērni bieži vien jau gadu pēc potēšanas saslīgst ar bakām. Ja gribētu tautu pasargāt no visām varbūtībām, tad potēšana būtu jāizdara vismaz ik pēc 2 gadiem, bet to izvest dzīvē vēl neviens nav uzdrošinājies, — tāpēc vien, ka potēšanai ir arī savas ļaunās, bīstamās īpašības. Potēšana var izsaukt ilgstošas brūces un augoņus, izsitumus, smadzeņu iekaisumu, padušu dziedzeru sastrutojumu, locēkļu pamirumu u. t. t., un var pat pamodināt ķermenī vēl nepamodušos dispoziciju uz vienu vai otru slimību (skrofulozi, tuberkulozi, ēdi u. t. t.) tā, kā šī slimība izpaužas uz āru. Tāpēc pirmais pamata noteikums: potēt drikst tikai pavisam veselus bērnus. Par svarīgiem potēšanas kavēkļiem jāuzskata skrofuloze, tuberkuloze, kritamā kaite, krampji u. t. t. Šādos gadījumos vecākiem vispirms jāuzlabo bērna veselība. Aizbīdināšanās, ka nepotēts bērns var kļūt bīstams viņa apkārtnei, ir pilnīgs absurds, jo kā gan var bakas pielipt tiem, kas jau potēti, — tā tad aizsargāti —? Viens no diviem: vai nu aizsarga pote patiesi nodrošina pret bakām (un tādā gadījumā mums nav jābaidās no viena nepotēta radījuma), vai arī — viņa mūs nenodrošina (tādā gadījumā būtu jāvaicā: jā, kādēļ tad ievesta obligātoriskā potēšana?). Vispār, par potēšanas jautājumu arvien vēl tiek laužti šķēpi, kā to pierāda potēšanas noteikumu pastāvīgā grozīšana vienā vai otrā valstī.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pret karstumiem noder dzestras peldes, 10—15 minūtes. Galvas un krustu sāpes jāapkaŗo ar fenacetīnu, antipirīnu, salicila skābi u. t. t. Ja slimnieku moca liels nemiers, tad jau minētiem līdzekļiem var pievienot mazliet lumināla, veronāla u. c. Bieži vien slimnieks sūdzas par saspīlētu sajūtu ādā; tādus gadījumos der ādā ietriekt dzesējošas smēres: vazelinu, lanolīnu, glicerīnu, Oleum olivarum + Aqu. calcis a. a. Smēri vispirms uztriepj uz līnu drēbes un iepriekš atdzesē. Sejai izgatavo (izgriež) masku no līnu audekla. Ja āda ļoti sāp, tad uz mazu laiciņu var pāri maskai likt ledus pūslī. Kad čulgas struto, ieteicams tās ietriekt ar manganpārskābā kālija 1% atšķaidījumu. Jāietriepj ar pīndzeli ne tikai čulgas, bet arī apkārtējā āda, līdz tā izskatās brūna. Jāsargā čulgas no nokasīšanas, jo citādi var izsaukt sekundāru infekciju. Nolobīšanās stadijā jāņem peldes, jāmazgājas ar ziepēm. Lai rokas un kājas nolobītos vieglāk, ieteicams ņemt atsevišķas roku un kāju peldes. Slimnieks jāguldina uz ūdens spilveniem, lai neizgulētu miesā čūlas. Ieteicams ieberzēt dažas reizes dienā slimnieka muguru ar kampara spirtu vai degvīnu. Mute jāskalo ar vieglu sāls kausējumu, kūmelišu tēju.

Tā kā slimniekam nav ēstgribas, tad pietiek ar to, ka viņam dod virumus, piena ēdienus un pienu, olas, aukstu limonādi u. tml. Vēlāk var ēst arī cietāku barību, ja vien mute un rīkle atļauj. Jā-

rūpējas par kārtīgu izeju, pie kam labāk dot vieglus caurejas līdzekļus, nekā lietot klistierus.

Homeopātija. Karstums jāapkaŗo ar Belladonna D 3, vai arī ar Gelseminum D 3, Baptisia 1 vai Veratrum 3. Izsitumus ārstē ar Vaccinium 3; Dr. Jūzs ieteic arī Tartarus emet. 3. Ja slimību sāk ārstēt tikai tad, kad jau sākas sastrutojums, tad visiespaidīgākais līdzeklis ir Mercur. corros. 3—6, kuŗu var papildināt ar Apis 3 (ja satūkums ļoti liels, un nieze stipra). Ja čūlas metās zaļas, sarkanās vai pat melnas, tad steigšus jāķerās pie Sulfur 3, Crotalus 3 un Lachesis 6. No visiem minētiem līdzekļiem sevišķi liela loma baku ārstēšanā līdz šim pieder Baptisia tinctoria 1.

Dabas dziedniecība. Slimnieks jāapgulda lielā, labi izvēdināmā istabā. Logi jāizlipina ar sarkanu papīru, lai aizturētu ķīmiski iedarbojošo gaismas starus. Finzens saka, ka tad slimība pārejot bez sevišķa karstuma, strutošanas un čulgām un neatstājot rētas. Visi pārējie ārstēšanas paņēmieni tādi paši, kā pie citām akūtām infekciju slimībām. Jo agrāk sāk pielietot ūdens dziedniecību, jo labāk. Pašā sākumā jāņem atdzīvinošas puspeldes ar sauso ietinumu vai $\frac{3}{4}$ -ietinumi un pudeles pie kājām. Starplaikos dzestra apmazgāšanās, viegli, atdzivinoši vispārēji vai $\frac{3}{4}$, vai vidukļa un kāju ietinumi (20—25° C.). No pārāk biežas un auksta ūdens pielietošanas jābrīdina, jo tas varētu sadzīt izsitumus atpakaļ. Karstumiem rimstot un nolobīšanās laikā ieteicamas 35—37° peldes ar mandeļu kliju, vai iesala novārijuma piemaisījumu, 30 minūtes. Kājas jāmazgā siltā ziepju ūdenī; jāskalo mute, jāpielieto klistieri, jā rūpējas par siltām kājām. Viegla, šķidra barība, svaigi augļi.

Roze

(Erysipelas)

Par rozi sauc lipīgu virsējās ādas iekaisumu, kas izceļas, ķermenī iekļūstot zināmām baktērijām. Dažreiz pietiek ar visnecīgāko ievainojumu, lai saslimtu. Visbiežāk roze iemetas sejā, un iekaisums parasti sākās no kādas skrambas deguna apkārtnē; arī auss strutojums un sevišķi slapjā auss ēde var vēlāk pāriet rozē, tāpat skrambas ap lūpām vai galvas ādā.

Sejas roze visvairāk piemetās jaunākiem cilvēkiem, sevišķi sievietēm. Tautā izplatīts uzskats, ka rozi dabū pēc izbailem, uztraukuma vai saaukstēšanās. Jaunāko laiku pētījumi pierāda, ka rozi izsauc tā sauktie streptokoki. Kas attiecas uz brūču rozi, tad sen jau zināms, ka šī roze var dažās slimnīcās un slimnieku istabās ieperināties tik stipri, ka neviens ievainots vai operēts slimnieks neiziet sveikā. Par laimi šīs briesmas tagad tikpat kā izslēgtas, jo modernā, antiseptiskā ievainojumu ārstēšana un operācijas tehnika sasniegusi tādus augstumus, kā vēl nekad.

Pie sejas rozēs vispirms satūkst āda; satūkums sāp, ādā savāda, saspīlēta sajūta. Tad sākas drudzis, galvas sāpes, nogurums. Slim-

niekam nav ēstgribas. Pēc dažām dienām seja stipri satūkst; satūkums sākas ap degunu vai vaigā, āda sārtojas, top gluda, spidīga un karsta. Slimība iet arvien tālāk, un pa viņas izplatīšanās laiku ādā manāmas mazas sārtas švītriņas un plankumiņi, kas pamazām pieņemās krāsā un lielumā un beidzot saplūst kopā. Dažreiz roze apstājas pie matiem; citreiz tā iet vēl tālāk un aprimst tikai tad, kad sasniegusi matu robežu pakausī uz kakla. Brižiem tā aiziet pat līdz mugurai, rokām un viduklim un — kā klejojošā roze (*Erysipelas migrans*) — pat līdz kājām.

Slimības norise ļoti dažāda; dažreiz roze pāriet dažās dienās, bet var ievilkties arī nedēļām ilgi.

Nereti roze izceļas pēc potēšanas vai pēc bakām. Prognoze samērā laba, tomēr jārēķinās ar mirstību līdz 12%. Nāves iemesls parasti ir smadzeņu saindēšanās, retāk sirdsvājums.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Specifisku līdzekļu pret rozi nav, tāpēc ārstēšanai jābūt simptomātiskai. Pret murgiem un apdullumu noder — kā pie tifa — peldes vai mitrais ietinums. Arī dzestri daļu ietinummi var iedarboties labvēlīgi. Ļoti jārupējas par kārtīgu asinsritiņķošanu. Te pirmā vietā ieteicami Digitāls un Coffein. Pret neiecīsamām galvas sāpēm pielietojams ledus pūslis vai piramidona, fenacetīna un kofeīna kombinējumi mazos devienos (0,2—0,3), katras 4 stundas. Jāgādā par kārtīgu izeju. Smadzeņu iekaisuma gadījumā izdarāma lumbālā punkcija.

Kas attiecas uz slimnieka ēdināšanu, tad jāpieturās pie vieglas drudža diētas un jāpiemērojas arī slimnieka ēstgribai.

Uz iekaisuma liek dzesējošus uzklājus ar etiķskābē mālu (1:10). Ledus pūslis uz ilgu laiku nav ieteicams, jo var izsaukt ādas nekrozi. Uzklāji paturāmi ne ilgāk, kā 15 minūtes, bet tos var pēc $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ stundas atkal atkārtot. Arī lokāla siltuma pielietošana remdē sāpes. Lai apturētu rozes izplešanos, izmēģināti visādi ķīmiski un pat mēchaniski līdzekļi (karbolskābe, sublimāts, joda tinktura), bet bez sekmēm. Līdz šai dienai vēl tiek pielietots 50% ichtiola kolodijs vai 15—30% ichtiola vazelīns. Tomēr ieteicamāk lietot 50% eikupīna-lanolīna smēri. Labas izredzes liekas būt apstarošanai ar kvarca lampu vai Rentgena stariem, tomēr te vēl trūkst piedzīvojumu.

Sērums iešļircināšanai nav bijis nekādu panākumu.

Homeopatiija. Pirmais līdzeklis — Belladonna 3. Ja izceļās čūlgas, tad lietojams arī Apis 3, un ja āda top tumši-sarkana — Rhus 3. Pie flegmonozās rozēs pirmais līdzeklis ir Aconitum 3. Ja tomēr draud izcelties strutas, tad labāk ķerties pie Hepar sulf. 3—6, turot rezervē arī Silicea 3. Pret gangrēnu specifiskās zāles ir Lachesis 6, bet tifoīdā stāvoklī — Arsenic. 3. Ja karstums negrib rīmties, un drudzis pārāk nomoca slimnieku, tad vajadzīgs China D 3. Pie smadzeņu iekaisuma: Cuprum 6, bet ja roze aizķer rīkli: Apis. Pret klejojošo rozi ieteic Graphit. 3—6 un Arsenic. 3. Daži ārsti slavē Veratrum vir. kompreses.

Dabas dziedniecība. Plātenis ieteic atdzīvinošus kakla vai kāju stilbu ietinumus. Ja karstums nav liels, tad var ņemt tvaikpeldes gultā. Pret klejojošo rozi dažreiz palīdz karstas (40—44° C.) peldes. Ja slimnieks uztraukts un sūdzas par galvas sāpēm, tad noder nomierinošas kompreses uz galvas (20° C.; drēbe labi jāizžņaudza). Iekaisušās vietas ietriepjamas ar saldo mandeļu eļļu un iepūderējamas ar rīsa pūderi. Kneips ieteic seju mazgāt siltā ūdenī, bet apkārt likt pārmaiņus aukstu un siltu „šalli“ jeb skotu lakatu (1/2—1 stundu). Pavēderi var ietīt aukstā ūdenī iemērtā lakatā, lai novadītu siltumu no galvas lejup; tad slimnieku uzliek uz slapja, auksta lakata un liek gulēt 1 stundu, seju apmazgājot pa brižam ar remdeni-siltu ūdeni. Uz sejas var likt tūskas lapas, jo tās novelk karstumu. Var arī katru dienu 2—3 reizes ieņemt pa naža galam kaltētu tūskas lapu (Tussilago farfara) pulvera.

Gripa (influenca)

(Influenza)

No pēdējās lielās pasaules epidēmijas 1889./90. gadā mums zināms, ka influenza ir savāda, akūta infekcijas slimība; viņas cēlonis ir tā sauktais Pfeifera bacills. Visur un visos laikos mēdz parādīties atsevišķi influencas gadījumi, bet pa lielākai daļai slimība uzņāk epidēmiski, un viņas sākums meklējams aziātiskā centrā.

Ja slimnieks šķaudas, kāšē un ruņā, tad līdz ar atdalījumiem iznāk arī slimības dīgļi, kas caur deguna-riekles dobumu iekļūst bronchos. Inkubācijas laiks ir ļoti īss. Gandrīz bez izņēmuma slimība iestājas pēkšņi, kāpēc to sauc par zibēna katarru. Pašas jaunākās labsajūtas vidū slimnieks jūt aukstumu, uzņāk drebuļi, — temperatūra ātri ceļas (pat pāri par 40° C.) un parasti pēc dažām dienām kritās. Uzņāk spējas galvas sāpes, — tik stipras, ka slimnieks negrib pat acis pavērt, nespēj domāt un gul kā apdullis. Katrs kāša grūdiēs, katrs izrunāts vārds pavairo galvas sāpes līdz neiespējamībai. Mēdz sevišķi bities no influencas indes ļaunā iespaida uz sirdi. Bet pa lielākai daļai influenza izsauc katarrālas parādības elpas organos, no deguna gala līdz vissikākiem gaisa vada sazarojumiem. Iesnas un kāšs izpaužas ļoti stipri un mocoši, tā kā dažreiz influencu notura par stiprām iesnām.

Slimība nevelkās ilgi, ap 2—3 dienas. Dažreiz izveseļošanās ieilgst līdz 8—14 dienām, un atguļas gadījumi nav reti, sevišķi ja slimnieks piecēlies no gultas pārāk agri. Tāpēc ieteicams palikt gultā vēl dažas dienas arī pēc tam, kad temperatūra jau kļuvusi normāla.

Kas attiecas uz imunitāti, tad jāšaka, ka viņa nav visai ilgstoša; novērots, ka daži cilvēki saslimst ar influenci katrā gripas epidēmijas laikā.

Visiem atmiņā grūtā influencas epidēmija 1918. gadā; epidēmija toreiz sākās Spānijā un no turienes pārgāja uz Vāciju un citām zemēm zem vārda „spāņu gripa“.

Gripu bieži pavada deguna iekaisums, vidējās auss slimība, stru-

tojšais konjunktīvais, redzes nerva un radzenes iekaisums, dzīslēnes asiņošana, acu muskuļu pamišums, nervu un locekļu sāpes, strutojšais meningīts un pat psihozes. Gripa spēj mobilizēt arī latentas (t. i. miera stāvoklī atrodošās) slimības, piem. malāriju un tuberkulozi.

Arstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms slimniekam jāietura pilnīgs miers. Istaībā jābūt vienmērigai temperatūrai (arī naktīs). Ap krūtīm ietinumā. Ja sirds vāja, tad nebūs iespējams iztikt bez strofantīna iešļircinājumiem vai kofeīna, kardiocola, kampara un adrenalīna. No antipirētiskiem līdzekļiem jāatsakās, jo tie gan spēj pazemināt temperatūru, bet ļauni atsaucas uz sirdi. Tā tad — nelietot aspirīnu, fenacetīnu, piramidonu u. tml.! Visi līdz šim pielietotie dziedniecības sērumi izrādījušies nevērtīgi. Ieteicams slimības sākumā panākt svīšanu ar liepu ziedu vai aveņu tēju, karstiem ietinumiem un siltām pudelēm, karstu citronu limonādi u. t. t.

Homeopātija. Te jāapskata vesela rinda līdzekļu, kas gripas epidēmijā izrādījušies derīgi.

1) Aconit D 3 noder dzīviem, pilnasinīgiem, pēc apsaldēšanās. Slimo moca nemiers, bailes no nāves, bezmiegs; grūti panest sāpes. Seja sarkana, pat zilgana, — pieceļoties var nobālēt. Drudzis liels, pulss stingrs, daušs. Slāpes, sauss, aizsmacis kāss. Āda sausa, karsta, pat niez.

2) Arnica 3, — ja slimniekam nav spēka un miera; miesa pārāk jutīga. Gulta liekas būt cieta. Slimnieks miegains, bez intereseš, nospiests. Seja sarkana. Murgos slimnieks runā, — pamostas, kad ar to runā, un pēc tam atkal iemieg, teikdams, ka viņš neesot slimš, viņam nekas nesāpot.

3) Arsenicum 3. Slimnieks jau pašā sākumā jūtas ļoti slimš. Rīklē deg, no deguna tek gļotas. Slimība var sākties arī ar drebušiem, tā, ka slimnieks meklē siltu krāsni, ugunskuru vai biezū segu. Uz vaigiem drudzains sārtums. Slimais pārļecināts, ka tam jāmirst, un viņam nav spēka nāvei pretoties; to moca stipras slāpes, gribās bieži dzert. Par ēdienu pretīgi pat domāt. Ja ir kārss, tad tas mēdz būt sauss, ar dūrējiem. Jākāsē pēc katras padzēšanās. Krēpas putaini-baltas. Vissliktāk slimnieks jūtas ap 1—3 nakti. Slimība viegli var pāriet plaušu iekaisumā un novest pie sastrutojumiem krūtīs. Arsēnu nedrīkst dot ātrāk, kā vajadzīgs, jo vieglākos gadījumos, kur bez viņa var iztikt, viņa lietošana pašliktina stāvokli.

4) Belladonna 3. Slimība sākās ar to, ka slimniekam sārtā seja, spīdošas acis un paplašināti redzokļi. Ar Belladonna jāārstē kā atguļas gadījumi, tā arī tādi, kur pēcpusdienā ceļas karstumi ar augšminētiem simptomiem. Galvas sāpes ar stipru pukstēšanu galvā. Dažreiz rīkle iekaisusi. Slimnieks uzbudināts un pārāk dzīvs, murgu brīžos pat nesavaldāms; miegā tas mēta rokas pa gaisu; galva karsta, kājas aukstas.

5) Bryonia 3. Galvenās pazīmes: stiprs nogurums, ilgas pēc klusuma, miera, jo katra pakustēšanās pašliktina stāvokli. Locekli sāp, tāpat krūtis un galva. Acis itkā pamišums; reibonis;

sauss kāss. Dažreiz ģiboņa lēkmes, vemšana (ja slimais grib piecelties sēdus). Rūgta garša mutē, sausums, slāpes. Sviedri elļaini. Slimniekam grūbas saritināties kā sunim (norādījums uz Baptisia). Plaušu iekaisuma pazīmes. Slimnieks viegli skaistās, vēlas būt viens (Gelsemium). Puls pilns, ātrs, ciets.

6) Eupatorium D 3. Kāss kā pie Bryonia, bet sāpes citādas. Slimniekam liekas, ka kauli taisās salūzt. Slimība sākas ar aukstumu mugurā. Sāpes padara slimo nemierīgu; sviedru maz.

7) Ferrum phosph. 3—6. Puls pilns, miksts. Seja pārmaiņus sārta un bāla. Deguns un mute asiņo. Temperatūra mainīga. Slimnieks ir runīgs, uzbudināts, bet bez nemiera un bailēm.

8) Gelsemium D 3—6. Liels nogurums un sāpes. Slimnieks miegains, piekūsis, truls; acis miegaines. Sārta seja; acu plakstiņi smagi un slid lejup. Priekšmeti dažreiz divkāršojas. Šķavas. Nesakarīga valoda. Sāpes pakausī vai spiedoša sajūta galvā (stīpa). Slāpju nav. Trīsas, sevišķi pēc piecelšanās. Pa muguru iet drebuļi. Vēlēšanās būt vienam.

9) Phosphor (Causticum, Carbo vegetab.) 6. Aizsmakums. Krūtīs spiediēns. Ass, ciets kāss. Dažreiz nav iespējams gulēt uz kreisiem sāniem. Aizsmakums un kāss pieaug rītos un vakaros. Katarrs sākas rīklē un krūtīs un no turienes kāpj augšup. Tiekme uz plaušu karsoni. Krēpas rūsas krāsā, sīkstas, lipīgas, sāļas vai salkanas. Vaigā sārta; slāpes. Phosphor noder visvairāk mairīgiem, sensitīviem, nervoziem cilvēkiem, kas pārāk ātri izauguši.

10) Rhus 3. Stīvums locekļos. Velkošas sāpes mugurā un visā miesā. Nav iespējams ērti apgulties; vienmēr jākustas. Nemiers pieaug ap pusnakti un pieturās līdz rītam. Mieg nemierīgs; sapņi. Slimnieks pamostas noguris, ļoti salst. Kāss sauss, krampjveidīgs; no auksta gaisa top sliktāk. Jūtēlība pret katru vēsmiņu. Tiekme uz aukstiem dzērieniem, sevišķi pienu. Uz mēles sarkans trāļstūris. Ap lūpām metas čulģas. Lēnas atbildes.

11) Sulfur 3. Lēnas atveseļošanās gadījumos, arī tad, kad jau attīstījies plaušu karsonis.

Dabas dziedniecība. Ja drudzis mazs, tad ieteicama tvaikpeldē gultā, ar sekojošu 25—27° C. nomazgāšanos vai 5 minūtes ilgstošu 29—31° C. puspeldi, vai 27—30° C. vidukļa peldi. Šī procedūra jāizved 1—2 reizes dienā. Starplaikos atdzīvinoši vēdera un kāju stīlbu ietīnumi 22—27° C., rīkles skalošana ar remdenu (istabas t^o) ūdeni, kam piejaukta citrona vai citu augļu sula u. t. t. Kneips ieteic vispirms pilnu tvaikpeldi ar sekojošu dzestru vai aukstu apmazgāšanos, — katras 2 dienas. Var arī ik pa 2 stundām apmazgāt visu ķermeņi aukstā ūdenī ar 1/4 etiķa piemaisījumu, pēc tam jāiet gultā. Pēc otrās vai trešās apmazgāšanās plūdis stipri sviedri. Jādzer jāņu zāļu, pelašķu vai zalviju un vērmēļu tēja. Kas zaudē samāņu un murgo, tam noder laiku pa laikam dzestri galvas uzklāji; pēc sasīlšanas jāatjauno. Apmazgāšanās vietā var ņemt arī iso ietīnumu.

Mājas līdzekļi. Jāguļ gultā un jāsviedrējas ar kumelišu, liepu ziedu, aveņu u. t. t. tēju. Krūtīm der remdeni-siltas kompreses, tāpat arī kājām. Viegla barība, — āboli, apelsīni, dzērvenes u. t. t.

Asinssērga

(Dysenteria)

Šī infekciozā slimība sastopama visās klimata joslās. Senāk ar vārdu „disentērija“ apzīmēja ar stipru dzīšanos savienotu caureju; 19. g. simtenī atrod, ka īstais asinssērgas iemesls ir brūces resnā zarnā. Tropiskās un subtropiskās zemēs disentēriju izsauc kāda amēba, bet mērenās joslās visvairāk sastopams asinssērgas bacills. Slimība nepāriet tieši no cilvēka uz cilvēku; slimnieku izkārnījumi, netīrā veļa u. tml. ir īstie slimības izplatītāji, jo līdz ar tiem slimības dīgļi var nokļūt ūdenī, pie barības vielām, pie rokām u. t. t. Arī mušas spēlē lielu lomu slimības iznēsāšanā.

Inkubācijas laiks ilgst 2—7 dienas un parasti ievada slimību ar mazu kuņģa-zarnas katarru; šim katarram drīz seko istā, akūti asiņojošā brūču stadija; slimnieks ar stipru dzīšanos izgrūž gļotaini-asiņainus izkārnījumus, kuņu skaits no 6—12 drīz vien sakāpj uz 100, — 24 stundu laikā. Disentērijas bacilli ieviešas resnās zarnas gļotādā, izsaucot katarrālus procesus un beidzot brūces; līdz ar izkārnījumiem iznāk epitēlija daļas. Izkārnījumiem tipisks izskats: naktstrauka dibenā pielīp stiklaini-spīdošas gļotas ar gaišsārtām asinīm. Tīras asinis iznāk tikai retos gadījumos, akūti-disentēriskā stadijā. Asinssērgas istā vieta ir resnās zarnas apakšdaļā, bet jo grūtāka slimība, jo vairāk iekaisuma process kāpj augšup. Šim faktam liela nozīme ārstēšanā. Dodot opija preparātus pašā slimības sākumā un apklusinot zarnas peristaltisko darbību, piespiež iekaisumu pārvietoties augstāk, tā tad izplesties. Tāpēc opija lietošana saistīta ar vislielāko uzmanību.

Slimības norise var būt dažāda. Ir slimnieki, kas izslimo ar asinssērgu apkārtstaigājot, bet citi tūlīt slimības pirmās dienās bezspēcīgi saistīti pie gultas. Asiņojošā brūču stadija ilgst 3—4—6—8 dienas; tad pamazām asinis sāk pazust, izkārnījumu gļotas top neskaidras, jo viņām piejaucās strutas. Beidzot izkārnījumi top normāli.

Vairāk kā 60% izveseļojas apm. 4 nedēļās. 6% jāierēķina mirstības gadījumos. Mirstība atkarīga no vecuma; pie 19—20 gadu veciem tā sasniedz 2—3%, bet pie 40—45 u. t. t., gadus veciem iet līdz 20—30%.

Temperatūras paaugstinājums ļoti niecīgs un pāris dienās var atkal atiet atpakaļ līdz normai. Ja slimnieks nav pieturējies pie diētas, tad ir iespējama asinssērgas atguļa. Var iestāties arī tā sauktā *chroniskā asinssērga*: slimnieks arvien vairāk nobālē, vēders stipri uzpūšas, zarnas samērā nejutīgas pret spiedienu; liesa taustāmi palielināta; izkārnījumi pabiezi, ar asinīm, gļotām un strutām. Ja tāds stāvoklis velkas mēnešiem ilgi, tad iestājas mazasinība, notiek asins pārūdeņošāšanās, kuņģai pievienojas vēdera ūdenstūska. Slimnieks mirst lielā nespēkā. Ādas satūkumi vienmēr ir ļauna pazīme.

Kā asinssērgas komplikācijas jāpiemin disentēriskais ceļu locītavu un vēdera plēves iekaisums.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Slimniekam jāguļ gultā un silti jāapsedzas. Tas ir pirmais un galvenais noteikums. Otrais noteikums jāuzstāda attiecībā uz diētu. Pirmās 2—3 dienas slimniekam jāpārtiek no tējas, kuŗa jādzēr remdeni-siltā veidā, bieži un pa maziem malciņiem. Tiklīdz kā sāk zust spiešanās pazīmes, var dot putrainu novārijumu (caurlaistu) pārmaiņus ar tēju, pa 2—3 stundām. Vēlāk dodami ķēkss, sausiņi vai grauzdēta baltmaize. Atļauts arī piens. Ja izkārnījumos asins maz, bet daudz strutu, tad var dot: risu, mannā, kartupeļu un gaļas putriņas un tikai tad, ja izkārnījumu skaits samazinājies uz 3—4 dienā, var dot sakņu putriņas, baltmaizi, kapātu gaļu. Ilgāku laiku aizliegts ēst pākšaugus, augļu mizas, rupjākas saknes. Slimnieku var izlaist no slimnīcas tikai tad, ja izkārnījumi jau 8 dienas ir tīri, bez asinīm, gļotām un strutām, un ja pēc tam 3 dienas no vietas tas labi spējis sagremot rupju maizi.

Ļoti svarīga ir asinssērgas medikamentozā terapija. Asinssērgas ārstēšanu ievada ar stipriem caurejas līdzekļiem: ricinus eļļu, kalomelu vai Karlsbādes sāli. Devienam vajaga būt pietiekoši liels, lai iznāktu labi daudz izkārnījumu un lai varētu izsargāties no bacillu kāpšanas pa zarnu augšup. 40—60 kubikcent. ricinus eļļas samazina arī dzišanos un lielo izkārnījumu skaitu. Var dot ricinus vietā arī 0,3 gr. kalomela; šādu devīenu atkārtoti arī nākosās 2 (un vēl vairāk) dienās. Dot kalomelu biežāk un mazākos devīenos nav ieteicams, sevišķi pie ļoti novājējušiem pacientiem. Slimniekam, ko nogurdinājušas stiprās caurejas, pret vakaru var dot 1 kubikcent. sekoša maisījuma: Morphin hydrochlor. 0,1, Atropin sulfur. 0,005, Aq. dest. 10,0 (zemādas). Pēc dažām dienām iesīrcinājumu var atkārtot. Asiņošanas stadijā noteikti jābrīdina no opija. Kas attiecas uz klistieriem, tad tos var pielietot tikai chroniskās asinssērgas gadījumos; tad ieteicams arī skalot zarnu ar siltu vārāmās sāls kausējumu. Ļoti izkaltušiem slimniekiem, kam ļoti bieža caureja un vājš pulss, noder daži zemādas iesīrcinājumi (tirodes, ringera vai normālsāls kausējums); tad pazūd ikru krampji, un bieži vien izdodas pat glābt dzīvību. Grūti slimiem dod kofeīnu (dažreiz zem ādas). Jaunākā laikā pielieto dažādus sērurus.

Homeopatiija. Pats galvenais līdzeklis ir Mercur. corros. 3—6. Ja temperatūra ļoti augsta, slimnieks nemierīgs un mocās ar slāpēm, tad var dot arī Aconit. 3, bet tas gan reti būs vajadzīgs. Ja sāpes (graizes) ļoti stipras un mocošas, tad Mercur. var papildināt ar Colocynthis 3 vai Aloe 3. Ja noplūst daudz asins, tad jālieto Arnica 3 (pret graizēm) un Ipecacuanha 3 (pret dzišanos). Ja pie katras izejas izmaucas zarna, tad nav labāka līdzekļa par Podophyllinum 6—12. Ja slimība ielaista, un slimnieks ļoti vārgs, tad vispirms jāķeras pie Arsen. 3. Skorbūtam līdzīgās formās noder Rhus 3 un Arnica D 3—3. Pret chronisko (pastāvīgi atkārtoto) asinssērgu var mēģināt vispirms Mercur. 6, tad jādod Nux vom. 3 un beidzot Acid. phosphor. D 3. Šiem līdzekļiem var vēl pievienot Sulfur 3.

Dabas dziedniecība. Viegla barība: augļu sula, piens, putrainu (pārslu) novārijums, svaigs ūdens. Mazi klistieri (risa stērķeles,

$\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ tase; jānovāra), 3—4 reizes dienā. Arī pēc katras caurejas var taisīt mazu tīra ūdens 19—22° C. klistieru. Atdzīvinoši vēdera uzklāji 22° C. un kāju stilbu ietinumi, 2—3 stundas. Pret vēdera sāpēm — tvaika kompreses. Ja kājas aukstas, tad noder kāju tvaikpelde, 15—20 minūtes, ar sekojošu atdzīvinošu 22° C. kāju ietinumu (2—3 stundas), pēc tam stipra, mitra un sausa kāju noberzēšana. Ieteic arī klistierus no sāls ūdens (37° C.; 1 nepilna ēdamkarote uz litru ūdens). Ļoti ieteicama melleņu sula vai kasīti āboli. Āzijā slimniekiem dod mangustīna mizas novārījumu vai „madum“ augli. Jaunākos laikos labi panākumi bijuši Bolus alba (jādod kopā ar auzu virumu un druscīņ sarkanvīna).

Kolēra

(Cholera asiatica)

Kolēras bacillu atklāja 1883 gadā R. Kochs. Šis bacills ir komāta veidīgs stabīņš, kas var pārvietoties ar pātadziņas (kājiņas) palīdzību; kājiņa atrodas stabīņa galā. Ja kolēras bacills iekļūst cilvēka kuņģī, tad kuņģa sālskābe to drīz nomaitā. Bet tiklīdz bacillam izdodas no šīs pūstošās vielas izbēgt un nokļūt tievā zarnā, tā tas sāk vairoties un izsauc kolēras ainu. Kuņģa sālskābe ir ļoti svarīgs aizsargs kolēras gadījumos; arī veselā tievās zarnas gļotādā ir vēl atrodams glābiņš pret infekciju. Bet tiklīdz šī gļotāda ir bojāta (vai nu ar caurejas līdzekļiem vai pa gremošanas traucējumu laiku), tad bacilli bez žēlastības to sāk apdzīvot un izstrādāt tur savus toksīnus. Slimnieka izkārnījumi pilni bacillu, kas dzīvo vēl kādu nedēļu arī pēc izešanas no zarnas. Vēl ilgi pēc pārciestās slimības slimnieku izkārnījumos arvien atrodami virulenti diģļi; cilvēki, kas šos diģļus uzņem, var nedēļām ilgi tos sevi saglabāt un atkal izraidīt, bez kā paši saslimtu. Diģļu glabātāji nav vienmēr immūni pret kolēru; pie katra mazākā atgadījuma tie var saslimt.

Infekcija parasti notiek tur, kur higiēnas stāvoklis ļoti zems. Dzeramā ūdens inficēšana var izsaukt epidēmiju plašos apmēros (1892. gadā Hamburgā un 1908./9. g. Pēterburgā).

Kas attiecas uz immunitāti, tad jāsaprot, ka ne visi ar kolēru inficētie tūlīt arī saslims. Saslimst tikai mazākā daļa. Arī pārciesta kolēra nenodrošina cilvēku uz visu mūžu, bet gan, apm., uz pāris gadiem.

Kolēras inkubācijas laiks parasti ir īss, — 1—2 dienas, dažreiz pat tikai dažas stundas. Ņemot vērā to, ka cilvēks var nēsāt sevī bacillus, bez kā saslimtu, jāsaprot, ka inkubācija var vilkties arī ilgāk. Slimība sākas ar gremošanas traucējumiem, spiedietni kuņģī, „vārišanos“ zarnās, sāpēm, caureju un temperatūru. Vieglajos gadījumos slimība ierobežojas pāri caurejas gadījumos, un ar to viss process galā. Pa lielāku daļu tomēr nelabā sajūta mēdz pieaugt; cilvēks jūt, ka ir slim; galva sāp, iestājas viegls konjunktivīts, uznāk vemšana. Arī šinī stadijā iespējams apvērsums uz labo pusi, pie kam vemšana un caureja pāriet, un dažās dienās slimnieks

ir jau vesels. Grūtos gadījumos caureja un vemšana pieņemas, zāļ-
 ganie izkārnījumi top arvien gaišāki un izdalās arvien biežāk; beidzot tie top līdzīgi rīsa ūdenim, t. i. it kā rīsa zupā peldētu pelē-
 kas pārslas. Arī vēmekļi var pieņemt to pašu izskatu. Šī slimī-
 bas stadijā mute izkalst, tāpat lūpas, gļotāda un mēle, slāpes ir neiz-
 sakāmas; muskulatūra izžūst, kājās un rokās iemetas sāpīgi musku-
 ļu krampji. Galvas sāpes neizturāmas. Izdalās ļoti maz ūrina, un
 tas pats ir sarkans. Slimnieks pavisam saguris, bez spēka, balss
 aizsmakusi, bez skaņas. Temperatūra zem normas. Kājas un rokas
 vēsas. Stāvoklim pasliktinoties, deguns un smakrs top asi, acis
 iegrimst, mēle lip pie aukslējām, tā kā slimnieks nevar ne runāt,
 ne ko norīt. Vēders ierauts uz iekšu, āda grumbaina. Elpa ļoti
 ātra, pulss tikko manāms. Izkārnījumi noiet ļoti bieži, kopā ar
 gāzēm. Vemšana mocoša; beidzot tā pavisam apstājas, spēku trū-
 kuma dēļ. Ūrīns vairs nenoieta. Miesa top zilgana, sirds pagurst,
 un iestājas nāve.

No istās kolēras jāizšķir viņai līdzīgā kolērīna. Tai nav
 nekā kopēja ar kommāta bacillu. Kolērīna uznāk karstā laikā,
 pēc negatavu augļu u. c. baudīšanas, un izpaužas stiprās vēdera
 graizēs, caurejā un vemšanā.

Mirstība kolēras gadījumos vislielāko procentu gūst pie bēr-
 niem un veciem ļaudīm (līdz 90%). Pie pārējiem tā svārstās starp
 20—60%.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ir izdoti noteikumi, kas apsargā katru valsti, lai
 tajā neiekļūtu kolēras slimnieki. Tomēr arī katram atsevišķi jā-
 ievēro higiēnas likumi. Jārūpējas par to, lai netīri ēdieni un dzē-
 riēni neiekļūtu gremošanas organos. Jāved kārtīgs dzīves veids,
 jānocietina ķermenis. Kolēras laikā jāsaņem no pārmērībām ēša-
 nā, vispār no diētas kļūdām, tāpat arī no apsaldēšanās, pārpūlēša-
 nās, — ar vārdu sakot: no visa tā, kas samazina ķermeņa pretoša-
 nās spējas. Arī veseliem ieteicams epidēmijas laikā nēsāt vēdera
 saiti un vismazākās neveselības gadījumā griezties pie ārsta. Pir-
 mais higiēnas noteikums: tīrība. Pirms ēšanas jāmazgā rokas.
 Epidēmijas laikā jāēd tikai vārīta un absolūti tīra barība. Trauki
 mazgājami vārītā ūdenī.

Jaunākā laikā lielos apmēros pielieto kolēras poti, kas
 līdz zināmam mēram aizsargā no saslimšanas. Tomēr imunitāte
 pazūd jau pēc gada. Nav izslēgta arī saslimšana, lai gan vieglā
 veidā.

Kā ķīmiskā terapija ieteicama kalomela pielietošana: pirmo
 reizi 0,25 gr., tad 3—5 reizes dienā 0,025—0,05 gr., 2—3 dienas no
 vietas. Var izmēģināt iekšķīgi Bolus alba (līdz 500 gr. dienā, ūde-
 ni) vai Carbo vegetabilis (dienā 12 ēdamkarotes ar kaudzi, ūdenī).
 Zarnu dušas vai skalojumi ļoti ieteicami, — tādēļ vien, ka ievada
 ķermenī kaut cik šķidrums. Visvairāk ieteicams pielietot sāls kau-
 sējums. Bieži vien nebūs iespējams iztikt bez želatīna, Natr. car-
 bon. un adrenalīna iešļircinājumiem. Sirdsvājuma gadījumos no-
 derēs kofeīns un kampars. Āda jānoberzē ar degvīnu, sinepju spiri-
 tu u. taml. Vemšanu var apkarot ar ledus gabaliņu rīšanu, pāris pi-

litēm konjaka, chloroforma, ledus aukstu šampanieti, stipru, melnu kafiju u. taml. Dzērieni jābaida tikai pa tējkarotei, lai nebūtu jāizvemj. Dažam slimniekam vairāk gribēties tos baudīt karstā veidā; te jāpiemērojas slimnieka īpatnībai.

Pa vemšanas laiku par ēšanu nav ko domāt. Jāapmierinās ar tēju (tikai pa tējkarotei), aukstu seltera ūdeni vai pārslu novārtījumu.

Homeopātija. Epidēmijas laikā kā aizsarga līdzeklis jālieto 2—3 reizes dienā pa 1 pilienam *Camphora Rubini*. Ja slimnieks jau pašā slimības sākumā savelkas un paliek auksts un zils, tad jādod steigšus 5—6 pil. *Tinct. Camphorae*. Nākošais līdzeklis — *Veratrum alb.* 6—30 (vemšana, caureja, aukstums, bez zilganuma), tad *Cuprum* 6—30 (pret krampjiem, vemšanu) un *Arsenicum* 6—30 (kad slimību vēlu sāk ārstēt, un slimniekam draud bezspēks; ūrīns vairs nenoiet); pēdējam līdzeklim blakus stādāms *Aconit.* 3 (stiprs aukstums, pat auksta mēle; zilganums, grūta elpa, nejutams pulss un krampji). Ja izdevies pacientu izvest no aukstās stadijas, tad tagad jākaro ar diviem pretiniekiem: ūrīna aizturēšanu un tai sekojošu ūrēnisko asins saindēšanu. Te nav labāku līdzekļu par *Arsen.* 6—30., *Terebinthina* 3—6, *Cantharis* 3—6 un *Kali bichr.* 6. Dažos gadījumos ieteikts *Acid. hydrocyan.* 6 (nosmakšanas lēkmes, pulss mazs, dziļa elpa, ar pauzēm, mute atvērta), *Secale* 6 (pārmaiņus ar *Arsen.* 3, kad izkārnījumu daudz, un tie ūdeņaini, nonāk bez sāpēm), — arī *Phosphor* 6.

Dabas dziedniecība. *Kneips* ieteic sviedrēšanos. Nem rupju, vairākām kārtām saliktu palagu, iemērc karstā ūdenī, labi izgriež un cik iespējams karstu uzklāj slimniekam uz vēdera, tad labi sasedz. Dažreiz jau pēc 20 minūtēm uznāk sviedri; tad procedūru atkārtoti vēlreiz, lai nosvistu viss ķermenis. Krampji norimst, slimais jūtas labāk. Svīšanai jāturpinās vienu stundu. Ja svīšana neiestājas, tad minētais paņēmieni jāturpina tik ilgi, kamēr mērķis sasniegts. Tad 3 reizes dienā jāapmazgā viss ķermenis. Iekšķīgi dod siltu pienu ar fenčeli savāritu. Kas pazīst kolēras pirmos vēstnešus (nemieru zarnā, dūrējus, ēstgribas trūkumu, tieksmi uz vemšanu, galvas sāpes un bezspēku), tas tos sekmīgi var apakņot ar pavisam aukstām puspeldēm, kas ņemamas 1—2 reizes dienā, 2 sekundēs. Noder arī spāņu mētelis, iemērķts siena ūdenī; tas jāapgērbj silts, un pēc tam jāietinas uz 1½ stundas vilnas segā (2—3 reizes nedēļā). Ieteicamas arī karstas siena ūdens kompreses uz vēdera. Iekšķīgi: katru dienu dažas kadiķu ogas, vērmēļu tēja, 1 naža gals *Angelica* un *Tormentilla* saknes. No minētām saknēm var izgatavot tēju, no kuņas rītos un vakaros iedzer pa 3 karotēm. Visiem, kam bailes no kolēras, ieteicams lietot šo tēju.

Kolerīnu var apkarot ar mieru un siltumu. Nokarsē ķieģeli, ietin lakatos un uzliek uz vēdera. Var ņemt arī maisiņu ar karstām auzām. Iekšķīgi — zalviju un vērmēļu tēju. Pret karstumiem — labi auksta puspelde (2 sekundes); vislabāk nomazgāt arī visu ķermeni. Puspeldi var atkārtoti 4 reizes dienā, ja karstums negrib rīmties. Katru stundu 1 karote piena ar fenčeli vai fenčēļu, vērmēļu un kumelišu tēja. Pret aukstumu: kā pie kolēras, siena ūdens ietinums, no krūtīm līdz ceļiem; jāatkārto līdz svīšanai.

Slimnieku kopējām ieteicams apēst 6—10 kadiķu ogas dienā (labi sakožlāt!).

Pret kolēru ieteic arī katru dienu 6—100 karstus (42° C.) zalviju klistierus ar Bolus alba (uz $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{4}$ litru ūdens 2—3 ēdamkarotes ar kaudzi).

Auksts ietinums pirms sasilsanas apdraud dzīvību! Tas jāievēro visiem aukstā ūdens pielietošanas cienītājiem.

Purva drudzis (malārija)

(Febris intermittens)

Malārijas parazītu cilvēka asinīs iepotē sevišķa odu suga — moskiti. Šī slimība nepāriet no viena cilvēka tieši uz otru; viņai nepieciešami jau minētie vidutāji, bez kuriem slimība nav domājama. Malārijas ģeografiskā izplatīšanās vieta atrodas starp 63. ziemeļu un 35. dienvidu platuma grādiem. Bez tam — malārija sastopama tikai tādās vietās, kas atrodas zemāk par 1800 m., un kur moskitiem vislabākie dzīves apstākļi (purvainas vietas, zemi meži, temperatūra 20—30° C.). Malārijas slimnieks var netiešā kārtā kļūt par slimības izplatītāju arī tur, kur malārija līdz tam nekad nav parādījusies; piem., pēc pasaules kara pat Berlīnē bija novērojami tādi gadījumi. Kā tas izskaidrojams? — No kareivjiem dažs labs vai nu bija slimš ar malāriju, vai arī jau agrāk bija pārcietis šo kaiti; vidutāji — odi slimību pārnesa no slimā uz veselīem, ar dūrienu iepotējot vesela cilvēka asinīs malārijas parazītu.

Malārijas parazīti var būt dažādi, un sakarā ar to, arī slimība izpaužas dažādā veidā. Mēdz izšķirt: 1) trejdienu drudzi (Febris tertiana), 2) tropisko drudzi (Febris tropica) un 3) četrdienu drudzi (Febris quartana).

1. Febris tertiana — trejdienu drudzis iestājas pēc 9—19 dienu ilgas inkubācijas (apslēpta perioda), ar sašānu, galvas un muguras sāpēm, nogurumu, velkošu sajūtu rokās un kājās. Ap pusdienas laiku uzņāk stipri drebuļi ar sekojošu karstumu. Sašānas brīdī āda savelkas, muskuļi dreb, locekļi vēsi un zilgani, pulss ātrs, mazs. Pēc $\frac{1}{2}$ —2 stundām uzņāk karstums, slimnieka miesa deg, pēc 4—8 stundām sasniegts karstuma maksimums (41° C. un vēl vairāk), izlaužas sviedri, un drudzis sāk rīst. 6—18 stundu laikā temperatūra noslīdējusi jau līdz normai. Tad 3., 5., 7., 9. un t. t. dienās uzņāk nākošās lēkmes, kas beidzot var pazust pēc 10. vai 12. reizes, lai pēc zināma laika atkal atgrieztos. Slimības aina uzrāda mazasinību, liesas un aknu satūkumu (šie organi dažreiz ļoti stipri palielināti). Novērojams arī siržs paplašinājums. Interesanti atzīmēt, ka malārijas slimnieku asinīs bieži var atrast pozitīvu V asermana reakciju (tas sakāms kā par trejdienu, tā tropisko malāriju)!

2. Četrdienu drudzis — Febris quartana — ir visvieglākais, pa daļai tāpēc, ka starp vienu lēkmi un otru ir lielāks starplaiks. Drudzis norise ir sekoša: 1. dienā — drudzis, 2. un 3. dienā — normālas, 4. dienā — drudzis, 5. un 6. dienā — normālas,

7. dienā — drudzis u. t. t. Ir iespējamas arī jauktas malārijas formas; sakarā ar to lēkmju maiņa nenotiks tik regulāri, t. i. trīs dienas var mainīties ar četrām un otrādi.

3. **Tropiskais drudzis** — Febris tropica sen pernicioza — ir ļaunākais no visiem (tāpēc vārds „perniciosa“). Viņa inkubācijas laiks ir īsāks, nekā pie pārējām malārijas formām, apm., 4—6 dienas. Lēkme sākas ar aukstuma sajūtu, augstu temperatūru, kas pēc 10—18 stundām atiet līdz 38° C., tad atkal kāpj 12—18 stundas. Tad temperatūra noslid stipri zemu (37° C., 36,4°), bet vēlākais 18 stundās karstums atkal atjaunojas. Tropiskais drudzis saistīts ar grūtām citu organu kaitēm; lielas pārmaiņas notiek iekšējo organu kapillāros, — liesā, kaulu smadzenēs, smadzenēs, sirdī, aknās, jo tur istais bacillu perekļis, kamēr asinis viņu stipri maz. Var pat notikt mehāniska kapilāru aizdambēšana ar malārijas parazītiem, kas neglābjami noved pie nāves. Var uzņākt Angina pectoris, bronchīts, paplašināties sirds, satūkt liesa un aknas un sākties dzeltenā kaite (Icterus). Novērots arī nemiers, murgi, bezsamaņas stāvoklis, rīšanas un elpas traucējumi, acu un sejas muskuļu krampji un pāmirus, traucējumi muguras nervu darbībā u. c., kas pēc drudža lēkmes atkal var pāriet. Ļoti bieži iestājas sirds pāmirus un nāve.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Malārijas apkaršanā galvenais līdzeklis ir chinīns; to dod visvairāk iekšķīgi; devieni jāaskaņo ar pacienta vecumu, lēkmju atkārtoties laiku un slimības veidu. Ja devieni nav pietiekoši lieli vai nav diezgan ilgi doti, tad malārijas atkārtoties neizbēgama („rēcidīvs“). Grūtos gadījumos, ja slimnieks chinīnu sāk izveikt, vai ja iesācies zarnu iekaisums, chinīns jādod iešļircinājumu veidā (muskulos vai vēnās, — intrāmuskulārā vai intrāvēnozā medikācijā). Jaunais līdzeklis plazmochīns ir diezgan bīstams, jo apgrūtina asinsriņķošanu. Dažos gadījumos chinīna vietā lieto neosalvarzānu un metilēna zīlumu. Pret tropisko drudzi salvarzāns nelīdz. Metilēna zīlums var ātri izsaukt zarnu un mīzālvada iekaisumu. Pret nervu sāpēm un izdīlšanu der arsēns. Barībai jābūt vieglai; jāieņem sālskābe. — Kas attiecas uz izsargāšanos no malārijas, tad, protams, vispirms jau jāmēģina izvairīties no vietām, kur šo slimību var dabūt; vismaz, jāizvairas no ceļojumiem pa šādām vietām nakts laikā. Ja jādzīvo malārijas apvidū, tad jāmēģina apmesties visaugstākā vietā, vakaros jāaiztaisa logi; durvju un logu priekšā jātura moskitu tīkli, tāpat arī ap gultām.

Homeopātija. Galvenie līdzekļi: 1) Arsen. alb. 3—6 (stipri drubūji; slimnieks daudz dzer, grib, lai to apsedz; pa drudža laiku nomet segu, jo visa miesa deg; sliktāk ap pusdienas laiku); 2) Cedron 1 — D 3 (drudzis atkārtojas katru dienu zināmā stundā un velkas ilgi; stipras galvas sāpes); 3) China D 3 (drudzis izceļas pie vismazākās piepūlēšanās; mazākā kustība izsauc sviedrus; ausis salkoņa, galvā sāp; galvas āda ļoti jutīga; dažreiz caureja); 4) Chinin. sulfur 3—6 (stipras sāpes krūšu kaulā vai muguras skriemeļos, krūšu daļā; pirms lēkmes tāda sajūta, it kā tiktu mugura lauz-

ta; ausis zvana un šalc; drebuļi, neskatoties uz silto gultu); 5) Eupator. perfol. D 3 (drebuļi starp plkst. 7—9 no rīta; visa miesa sāp; slāpes pirms lēkmes. Nelaba dūša un žultaini vēmekļi lēkmei beidzoties; sabrukums pēc pārspilētas chinīna lietošanas; 6) Ipecacuanha 3 (pirms lēkmes nepārtraukti nelaba dūša un vemšana; drudzis apspēsts ar chinīnu; aknas ļoti jūtēlīgas); 7) Nux vom. 3—6 (slims kuņģis un aknas; slimnieks skaistās, necieš trokšņu, smaršas u. taml. No rītiem drebuļi, locekļi zilgani; ciets vēders, bet bieža dzišanās iet „sevis pēc“. Vemšana; kuņģis jūtīgs pret spiedienu); 8) Silicea 3—6 (pret chronisko malāriju, ja katru 7. vai 15. dienu temperatūra viegli kāpj; pret vakaru tā diezgan augsta; drebuļi iet pār pleciem, locekļi auksti, nelaba sajūta; jaunā mēnesī sliktāk; liels vārgums; slimnieks noliesējis); 9) Tuberculinum 6—30 (chronisks drudzis, ātra noliesēšana, drudzis pret vakaru; vēlu vakarā liels nogurums un miegainība, pat letargija, naktīs sviedri).

Dabas dziedniecība. Plāteņš ieteic: aukstuma stadijā tvaikpeldi gultā, uz krēsla u. taml., visa ķermeņa berzēšanu vai nu ar sausiem, karstiem linu palagiem vai vilnas lakatiem, vai arī sēdot 35° C. peldē. Pēc tvaikpeldes 27—30° C. vidukļa pelde, 10—15 min., vai puspelde 29—33° C., 5—10 min. Karstuma stadijā: 25—27° C. nomazgāšanās ar sekojošu 30—31° C. peldi, 15—20 min., vai puspeldi 27—33° C., 10 min. Starplaikos nomierinoši roku stilbu, roku locītavu un kāju stilbu ietinumi 19—22° C., jāmaina pēc 1—2 stundām. Kā pirmā, tā otrā stadijā — bieži lielāki klistieri (25—27°), tad mazāki auksti (20—22° C.). **Kneips** ieteic vispirms silto augšējo ietinumu, kas atjaunojams katru pusstundu. Jo vairāk slimnieks svīst, jo labāk. Tad 3 dienas jāizdara vispārēja auksta apmazgāšanās (2 reizes dienā). Spēcīgāki pacienti var apmazgāšanās vietā lietot aukstu, slapju kreklu vai spāņu mēteli. Jādzer pa druskai drudžu zāles (sirdszālītes - Erythaea Centaurium) un vērmeļu tējas, vai jālieto Angelīca sakne un kadiķu ogas; arī Tormentilla sakne ļoti ieteicama. Vēl labāk iedarbojas minēto stādu ekstrakti (tinktūras), kas lietojami vai nu katrs atsevišķi, vai sajaukti kopā, 8—10 pil. ēdamkarotē ūdens.

Mājas līdzekļi. Jāizdara stipras ķermeņa kustības, lai sasiltu. Tāpat pielietojami sinepju milti, etiķis, saberzts ķiploks u. t. t., kā ādu kairinoši un sasildoši līdzekļi, kas izsauc sviedrus. Iekšīgi pirms lēkmes var lietot glāzi siltvīna vai punša, 5—6 pilienus kadiķu eļļas ar degvīnu, stipru piparmētru novārījumu pienā vai 15 gr. sinepju 1/4 litrā kadiķu degvīna. Kā aizsarga līdzeklis der citronu sula, laicam tāpēc, ka tā padara asinis tik ļoti alkāliskas, ka tajās slimības dīgļi nespēj dzīvot. Citronu sula pielietota jau senos laikos. Ārsti ieteic to ieņemt pa deserta karotei dienā; bērniem — pusi.

Mēris (Pestis)

Mēris ir visgrūtākā un briesmīgākā sērga; to bieži vien izplata žurkas un peles. Mēra cēlonis — mazs, resns, īss bacills (atrasts 1894. gadā), kas ļoti jūtīgs pret sausumu; turpretim barības vie-

lās, pie mērenas (apm. 20° C.) temperatūras tas dzīvo ilgi. Saule to ātri nonāvē; viņš nevar turēties pretīm arī parastatiem desin-fekcijas līdzekļiem — sublimātam, karbolskābei, kaļķiem. Arī pret minerālskābēm tas ļoti jūtīgs. Ar mēri mirušo liķos tas spēj dzīvot ļoti ilgi. Daži kustoņi (žurkas, peles un jūras cūciņas) sevišķi uz-nēmīgi pret mēra bacilliem.

Mēris sastopams visā Āzijā (sevišķi Indijā), tad Vidus-Afrikā (piem., Ugandā) u. t. t. Nereti ar kuģiem tas tiek pārnesta arī uz citām zemēm; tāpēc visvieglāk tas izceļas Eiropas ostās. Uzkrīto-ša žurku izbeigšanās bieži vien ir uzskatāma kā drausmīgā mēra tuvošanās zīme. Slimo žurku izkārnījumi, strutas u. t. t. un žurku blusas izplata slimību, kā starp kustoņiem, tā arī starp cil-vēkiem.

Bacilli iekļūst cilvēkā caur ādu vai pa elpas orgāniem; sakarā ar to mums jāizšķir dziedzeru (buboņu) mēris un plaušu mēris. Ķermeņa inficēšanai caur ādu pietiek ar mazu skrāmbiņu rokā. Plaušu mēris pielīp, ja vesels cilvēks ieelpo slimnieka izkāšētos bacillus, kas iznākuši līdz ar siekalām, slimniekam sprauslājot. Bacills atrodams asinīs jau pirmās slimības dienās.

Bacilla izstrādātie endotoksīni izsauc tīk smagu toksisku sirds vājumu, ka slimības pirmā plānā stāv sirds slimība un mazais, ātrais, nevienādaļs pulss. Galva sāp, reibst, uznāk vemšana, ap-dullums līdz miegainībai, murgi. Mēra slimnieka seja raksturīga ar stīvo, bailu pilno skatu; valoda smaga, kā piedzērušam. Ādas infekcijas gadījumā iekāst limfas dziedzeri (tāpēc lieto vārdu „dziedzeru, buboņu mēris“) padusēs, pie kakla, roku un kāju locītavās; ap iekaisumu rodas asiņaini, ūdenstūsķu atgādoņi sa-tūkumi; tie ļoti sāp. Augoņs var atkal pazust vai tapt mīksts, pie kam virsējā āda atmirst, un izceļas strutu dobums. Ja bacilli ielaužas limfas vados vai vēnās, tad izceļas septiskais mēris, mē-ra septicēmija, pie kuņas viss organisms tiek pārplūdināts ar bacilliem. Septicēmija izpaužas slimnieka sabrukumā, ādas, gļotādu un iekšējo organu asiņojumos, liesas satūkumā u. tml. Ādas asiņojumu un strutojumu („mēra trūmi“) dēļ, šis mēra veids iesaukts arī par ādas mēri, lai gan tas nav nekas cits, kā septi-cēmija.

Plaušu mēris izceļas pēc bacillu ieelpošanas. Slimība sākas ar drebuļiem un kāpjošu temperatūru. Izceļas bronhu pneumonija (iekašums); slimnieks ar katru kāsa grūdienu izelpo bacillus. Krēpas asiņainas, ūdeņainas. Parasti nāve iestājas trešā dienā.

Prognoze ļoti ļauna. Plaušu mēra gadījumi gandrīz bez izņē-muma nāvīgi. Pie augoņu mēra mirstība sasniedz 40—60%. Pār-ciests mēris imūnizē ķermeni.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Slimnieki uz stingrāko jāizolē barakās. Kopējiem jānēsā aizsargu maskas un cimdi. Ja slimnieks izvesēļojies, tad tas paturāms barakā tik ilgi, kamēr splaudekļos nebūs vairs bacillu. Vēļa jādesinficē vai jāsadedzina, tāpat viss, kas no slimnieka nā-

cis. Kuģos jāiznīcina žurkas ar ģeneratora gāzi vai sēra dioksīdu, jeb ciankālija gāzēm. Terapija prasa mēra sēruma pielietošanu (intravenozi 20—40 kub. c.). Panākumi sagaidāmi tikai tad, ja sērums izdevies iešļircināt slimības sākumā. Pret sirds vājumu: Strofantins, kofeīns, adrenalīns.

Homeopātija. Dr. Jūzs ieteic griezt vērību uz Arsen. 3 un Lachesis 6, kā simptomātiski visvairāk piemērotiem. Daži citi ārsti min arī: Badiaga D 3, Jod D 3, Hepar sulf. 6, Mercur. bijod. D 3, Phytolacca D 3, Sulphur 3 un Silicea 6.

Dabas dziedniecība. Sviedrēšanās ar sasīdošām peldēm un ietinumiem; tvaikpelde gultā. Mute jāskalo ļoti bieži (ar citrona ūdeni). Uz dziedzeriem biežputras kompreses. Vajadzības gadījumos strutojošās vietas jāuzgriež un jāiztīra.

Asins saindēšana

(Sepsis)

Vispārēja asins saindēšana notiek, ja caur kādu ievainojumu asinis iekļūst strutu un pūšanas dziļi; tomēr jāsaprot, ka te lielu lomu spēlē arī ķermeņa dispozicija. Pa lielāku daļu, saindēšana notiek caur sievietu iekšējiem dzimumorgāniem, kas pie dzemdībām tiek inficēti no netīrām rokām vai netīriem instrumentiem; no dzimumorgāniem inde nokļūst asins vados un sākas tā sauktais „dzemdību drudzis“. Bet arī vienkārši zobu augoņi, ādas skrambas, valēji haimorroidi, ausu, pūšļa, viriešu dzimumdziedzeru un kaulu smadzeņu (osteomyelītis) strutojumi var kļūt par asins saindēšanās iemeslu.

Slimība var sākties ar pamazām pieaugošu drudzi, bet bieži vien uznāk pēkšņi, stipri drebuļi un temperatūra strauji kāpj. Slimnieku moca locekļu sāpes, bailes, sirds dauzīšanās, elpas trūkums, nelabums, caureja. Ļoti raksturīga ir mainīgā temperatūra, kas drīz kāpj ļoti augsti, drīz noslīd pavisam zemu. Stipri sviedri moca slimnieku; tas izskatās pavisam saguris. Pulss pa lielāku daļu vājš, nevienāds.

Saindēšanos pavada tādas parādības, kā locekļu reimatisms, sirds vārstuļu kaite, vēnu aizdambēšanās, embolija, ādas izsitumi (dažreiz šarlakveidīgi), strutu čūlgas, augoņi, ādas un gļotādas asiņojumi, grūti organiski traucējumi sakarā ar emboliju, plaušu un ribu plēves iekaisums, liesas un aknu satūkums, caureja, nieru iekaisums u. t. t. Visas šīs kaites var — vai nu pa vienai, vai grupās — šo grūto, tik bieži nāvīgo slimību padarīt vēl grūtāku. Nevienādā temperatūra ar pauzēm, pa kuŗu laiku karstums nav, un slimnieks jūtas pat brīnišķīgi labi (ļauņa pazīme!) var neievingrinājušos novērotāju viegli maldināt.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Terapija būs šīnī gadījumā divējāda: ķirurģiska un interna. Vispirms jāapsver, vai nebūtu iespējams saindēšanās

perēkli izgriezti. Šinī ziņā vislaunākais ir dzemdību drudzis, jo te chirurgam nav ko darīt. No iekšķīgiem līdzekļiem pirmā vietā liekami tādi, kas uzlabo sirdsdarbību. (Digitālis, strofantina veidā iešļircināts, tad kofeīns, adrenalīns u. c.); ļoti noderīgi ir remdenisilti ietīnumi un līdzekļi pret karstumu. Uz citiem iekšķīgiem līdzekļiem nevar paļauties. Mēdz lietot čīnas un dzīvsudraba preparātus, arsēnu un jodu. Arī sēruma terapijai nav līdz šim bijis rezzamu panākumu.

Homeopātija. Pirmie līdzekļi: Lachezis 3—6, Chininum arsen. 3—6, Echinaceat 1. Izveseļošanās stadijā: Sulphur 3, China D 3, Calcar. carb. 6 un Abrotanum D 3; šie līdzekļi dod spēkus un gādā par asins pieaugumu. Pret sirds vājumu sevišķi ieteicams Carbo veget. 6—30, sevišķi ja spēki zūd un ja draud iestāties nāve. Ja izveidojas strutu perēklis, tad noder Mercur. 3, Phosphor 6 vai Hepar sulf. 6. Ja šāds perēklis uzgriezts, tad Silicea 6 vai Calcar. sulf. 3 paātrina viņa iztīrīšanos.

Dabas dziedniecība. Ja ir strutu perēklis, tad tas jāliek karstā peldē, jātaisa karsti uzklāji, tveicēšana ar sekojošu vēsu ietīnumu. Ja strutas uzkrājas pakausī uz kakla, tad tās jātveicē 20—30 min., pēc tam jātaisa auksts pakauša ietīnums vai $\frac{3}{4}$ -tīnums, pēc tam dzestra apmazgāšanās.

Trakuma sērga (bailes no ūdens)

(Hydrophobia — Lyssa)

Šī infekciju slimība sastopama pie suņiem un citiem kustoņiem (kaķiem, liellopiem, zirgiem, vilkiem u. c.) un pielīp cilvēkam tad, ja slimais kustonis to sakodis. Inde līdz ar kustoņa siekalām iekļūst pušumā. Jo koduma vieta tuvāk centrālajai nervu sistēmai, jo bīstamāka ir infekcija. Pa perifēriem nerviem inde iet uz nervu centriem, bet kā liekas, tad tā izplatās arī pa asinsvadu un limfas ceļiem un sekundāri izsauc nervu vielas iekaisumu. Sevišķi grūti slimnieku ārstēt tad, ja brūces ir sejā un rokās. Ja košana notikusi caur drēbēm, tad lieta nav tik ļauna.

Slimība izceļas 15—70 dienu laikā, tā tad inkubācija var vilkties ļoti ilgi; tā būs jo īsāka, jo lielāka un dziļāka ir brūce, un jo kodums tuvāk pie nervu centriem. Slimības pirmie vēstneši: nopspiests gara stāvoklis, galvas sāpes, nemiers, sāpes koduma rētā. Tad sākas rīšanas traucējumi, kas dažās dienās izvērsas rīšanas krampjos; sākas arī elpas organu vidukļa un roku un kāju muskulāturās krampji. Ļoti stipri tek siekalas. Tā kā slimnieku moca slāpes, tad tas mēģina padzerties, bet katrs ūdens malks izsauc stiprus rīšanas krampjus, un beidzot rodas tā sauktais „ūdens bailu“ (hidrofobijas) stāvoklis. Slimnieks, ieraugot ūdeni, kliez, trakko un raustas krampjos, nonākot līdz pat delīrija lēkmēm (stadium convulsivum), kurām dažreiz seko (pie cilvēka retāk sastopami) pāmīrumi. Pa lielākai daļai nāve iestājas jau pa konvulsīvās stadijas laiku.

Dažreiz ārstam jāatrisina diagnostiskais jautājums: vai kāda zināma kustoņa kodums saistīts ar trakuma sērgas infekciju vai nē. Tādos gadījumos jāizmeklē kustoņa smadzenes.

Trakuma sērgas gadījumā slimnieks jāizolē. Ja kopējam aizdomas, ka tas inficējies no slimā, tad jāizdara potēšana ar Pastēra poti.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Koduma vieta vispirms jāizmazgā, tad jāizgriež vai jāizkodinā ar kūpošo salpetra skābi. Ja ievainojums ļoti dziļš un plats, tad maz cerības, ka ar minētiem līdzekļiem būs kas panākams. Te istā vietā Pastēra pote, kas pa inkubācijas laiku rada ķermenī immunitāti un neļauj sērgai izlauzties. Mirstības procents pie potētiem nav lielāks par 1,26—0,34, kamēr pie nepotētiem tas sasniedz 22,2⁰/₀. Jāatzīmē, ka pēc potēšanas dažreiz iestājas pamirumi (uz 1000 gadījumiem 1—2) kājās, pūslī un tūpļa zarnā.

Pote neiedarbojas, ja slimība jau paguvusi izlauzties uz āru. Tādos gadījumos var mēģināt neosalvarzānu; pret uztraukumiem jālieto narkotiskās vielas.

Homeopatiija. Pastēra poti iekšķīgi var atbalstīt ar Cuprum 6, Cantharis 6, Lachesis 6 un Hydrophobin 6. Dr. Jūzs ieteic Belladonna 3 un Stramonium 3; pēdējais tiek plašā mērā pielietots arī Ķīnā kā tautas līdzeklis.

Dabas dziedniecība. Bīlcs ieteic pušumu izmazgāt un no visām pusēm apspaidīt, lai noplūstu labi daudz asins. Tad uzliek atdzīvinošu uzklāju un apsedz ar vilnas lakatu, vai arī ņem tvaikpeldi ar atsevišķu kompresi, pēc tam vispārēju ietinumu (arī ar atsevišķu kompresi uz slimās vietas), — vai arī tvaikpeldi gultā, lai pacients sāktu svīst. Šo procedūru atkārti vēl dažas dienas. Ja slimība jau sākusies, tad pret rīšanas krampjiem ieteicams noberzties ar 17—22° C. dvieli, sukām vai kailām rokām. Tad jāņem biezs, sauss ietinums, vai atdzīvinošs vispārējs tinums, vai tvaikpelde gultā (7—10 dienas); pa to laiku jāizdara arī 4—6 reizes vispārēja noberzēšanās un tikpat daudz ietinumu vai tvaikpeldes gultā. Jātaisa dažas reizes dienā mazi, dzestri klistieri. Šķidrums jāievada ķermenī vismaz ar klistieru palīdzību.

Kneips ieteic sakosto vietu tūlīt ietīt mitrās kompresēs. Stiprāki pacienti var ņemt auksto spāņu mēteli, bet vārgāki — silto. Pārmaiņus sviedrēšanās un auksta apmazgāšanās. Brūce bieži jāmazgā ar siltu ūdeni. Sviedrēties ar liepu ziedu tēju (ar 1/2 citrona).

Vēl ieteicams brūci izkodināt ar citrona sulu, pēc tam uzliet citrona ūdens kompreses, kas bieži jāmaina. Bez tam 2 reizes dienā jātaisa sviedrēšanās (arī tēju dzerot).

Krievijā daži ārsti guvuši sevišķi labus panākumus ar vīģiezu (*Spiraea ulmaria*, aug pa grāvmalām un pļavām, zied baltiem, stipri smaržojošiem ziediem; agros pavasaros izrok sakni un izkaltē, tikai ne krāsni, bet sausā remdenā vietā).

Ienāši

(Malleus)

Cilvēki, kam darišana ar zirgiem, ēzeļiem un mūļiem, var inficēties, ja slimā dzīvnieka strutas iekļūst kādā pušumā. No otras puses, slimis kopējs var aplaist ar ienāšiem veselus kustoņus. Tāpēc jābrīdina pirmskārt no slimu kustoņu kopšanas, ja kopēja āda nav vesela, bet otrkārt — no slimības pārnesanas uz veseliem kustoņiem. Pēc pabeigta darba jāmazgā rokas ar zaļām ziepēm, rikle jāskalo ar desinficējošām vielām vai citrona ūdeni, bet lieto tie drēbes gabali, salmi, vate u. c. jāsadzedzina.

Ienāšu inkubācijas laiks velkās 3—5 dienas. Slimība sākas ar galvas un locekļu sāpēm, tieksmi uz vemšanu, dažreiz arī ar karstumu. Saindētā vieta sasarkst, satūkst; apkārtējie, t. i. tuvākie limfas dziedzēri top resni. Vēlāk uz ādas parādās sarkani plankumi, kas ātri izaug un pārtrūkst, izdalot strutas. Degunā, mutē un plaušās rodas brūces; vēlāk uznāk stipra caureja. Parasti nāve iestājas drīz pēc izsitumu parādīšanās. Ļoti reti tie gadījumi, kad slimnieku izdodas glābt.

Bez akūtās formas ir arī *chroniskā*, kas var vilkties mēnešiem un gadiem un noved pie dažādu organu ienāšiem; bet arī *chroniskā* forma var pēkšņi izvērsties akūtā.

Ienāšu cēlonis — mazs bacills, kas mil ķermeņa temperatūru; viņu diezgan viegli iznīdēt ar lielāku karstumu un parastiem desinfekcijas līdzekļiem.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Lokalizētu ienāšu gadījumā jāpieturās pie ķirurģiskiem paņēmieniem: pušumi jāatver, jāizdedzina, jāizkasa, jāpielieto joda tinktūra, sublimāta plāksteris vai chlora cinks u. t. t.; dažreiz noder Rentgena stari. *Chroniskos* ienāšus var mēģināt apkarot ar poti.

Homeopātija. Dr. Jūzs ieteic Kali bichr. 6, Mercur. 6, Croctalus 3, Lachesis 6. Jaunāks līdzeklis: Malleinum. Vēl varētu minēt: Arsen. 6, Chinin. arsen. 6, Echinacea 1 vai Carbo veget. 6.

Dabas dziedniecība. Pie deguna un mutes infekcijas — bieži skalojumi ar karstu zalviju tēju, Bolus alba, citronu. Ja slimība sākas rokās: 2—3 reizes dienā karstas roku peldes (30 min.), dažreiz peldei jāņem ašķu novārījums; pēc tam auksti ietinumumi vai Bolus albus kompreses. Vispārējā terapija kā pie Sibīrijas mēra.

Lipīgā dzeltenā kaite

(Icterus infectiosus)

Ar šo vārdu apzīmē infekciozu slimību, kas sastopama daudzos Eiropas apvidos gan kā endēmiska, gan epidēmiska kaite. Viņas cēlonis ir bacills *Spirochaeta icterogenes*. Siltās zemēs šī slimība

loti izplatīta. Par viņas izplatīšanās veidu valda dažādi uzskati. Daži ir tajās domās, ka vidutēja lomu spēlē kāda odu suga, citi atkal tura žurkas par īstām vainīgām. Slimības inkubācijas laiks ir 7—20 dienas. Tad sākās drebuļi un drudzis, dažreiz kopā ar vemšanu un caureju. Jau pašā sākumā ir stipras galvas sāpes. Otrā dienā parasti sāk sāpēt muskuļi, vispirms kāju stilbos, tad arī cetur (krūtīs, mugurā, vēderā). Muskuļi jūtīgi pret spiedienu. Sāpes var pastāvēt nedēļām; mēle sausa, rikle sarkana; bronhīts, konjunktivīts, sejas un vispār ādas izsitumi ir diezgan bieži slimības pavadoņi. Ap 3.—7. dienu āda top dzeltena, pat tumšbrūni-dzeltena, un sāk niezēt. Aknas stipri palielinātas, — sāp, ja spiež. Ar liela mēdz satūkt. Drīz sākās nieru iekaisums (Nephritis). Ūrins žults krāsā, iznāk samazinātā daudzumā. Neskatoties uz nieru iekaisumu, asins spiediens ir nenormāli mazs. Pulss mīksts. Sākās asiņošana. Asiņo acu un mutēs gļotāda, āda, zarna (izkārnījumi asiņaini), un pat ūrīnā dažreiz atrodamaš asinis. Kā komplikācija jāatzīmē ādas izsitumi (šarlaka vai masalu izskatā), kas parņem vidukli, dažreiz roku un kāju locītavas u. t. t. Pēc dažām dienām tie sāk pazust un nolobīties.

Slimības prognoze visā visumā labvēlīga. Novēroti reti nāves gadījumi.

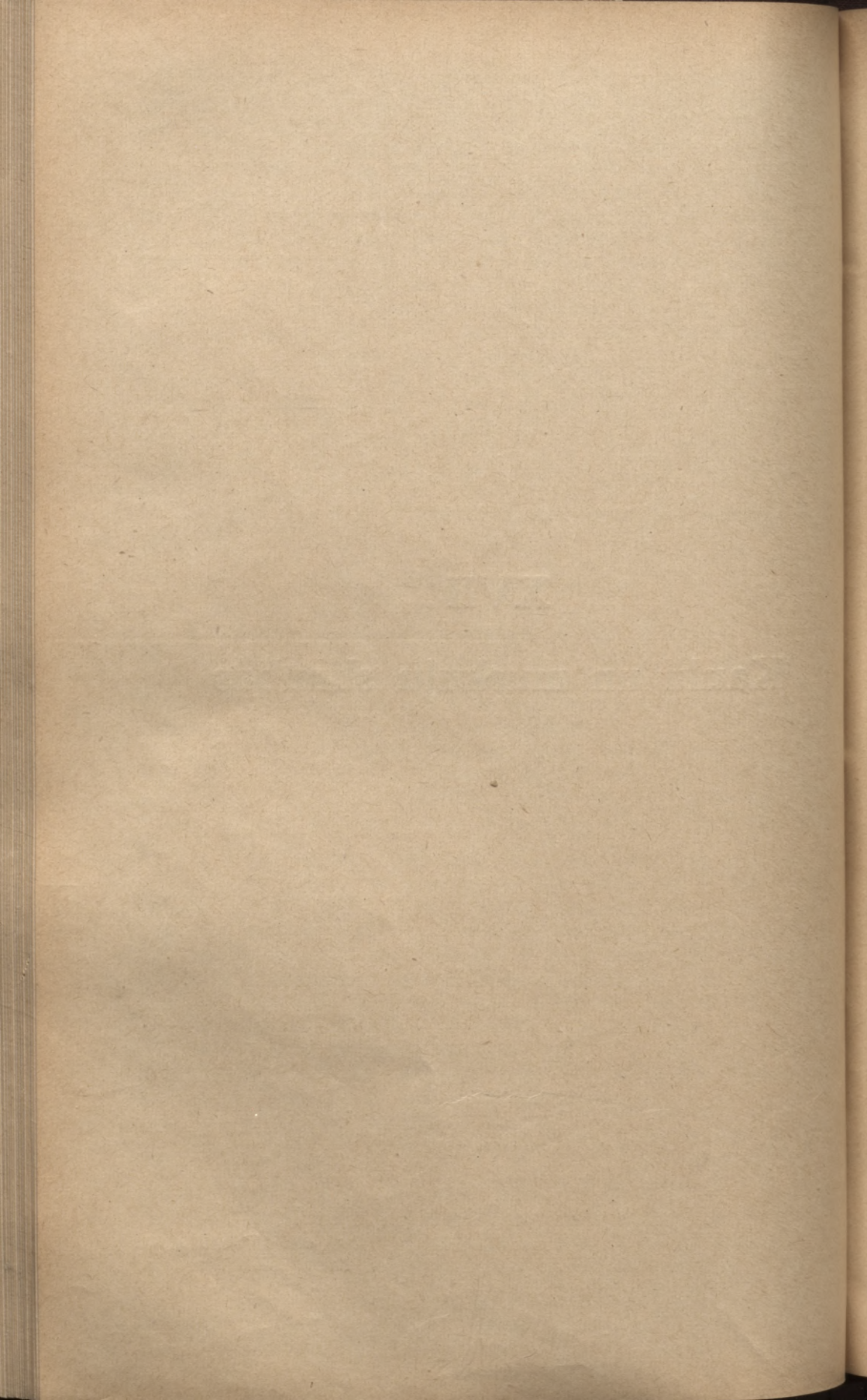
Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Slimnieks jāapgulda, jātaisa klistieri vai jādod caurejas līdzekļi (0,3 gr. kalomela un pēc 4 stundām 30 gr. rūktās sāls, glāzē ūdens). Pret vemšanu — ledus gabaliņi vai 0,015 gr. kokaina ar ūdeni. Pret drudzi: auksti ietinumi vai apmazgāšanās. Jādzer daudz alkāliska ūdens vai tīrītā soda, 60 gr. glāzē ūdens, ik pa 4 stundām. Urēmiskie simptomi apkarojami ar karstām peldēm, karstiem ietinumiem vai karstiem klistieriem. Ja sirds gurst: 3 reizes dienā 0,002 gr. strichnīna iekšķīgi vai 0,001 zem ādas (reizi dienā). Neosalvarzāns, sidraba preparāti un salicils nelīdz. Turpretim sērumam, kā liekas, labi panākumi.

Šo nodaļu beidzot, jāatzīmē, ka dažas lipīgas slimības bija jāievieto citās nodaļās, jo pēc būtības tās tur iederējās labāk. Tādu slimību, kā vēja baku, difterīta, masalu, šarlaka, sastinguma kramppju, garā kāsa un epidēmiskās triekas aprakstus lasītājs atradīs nodaļā par bērnu slimībām; tuberkuloze pievienota elpas slimībām; — epidēmiskā smadzeņu apvalka un epidēmiskā smadzeņu iekaisuma, tāpat arī šļauganās triekas apraksti meklējami pie nervu slimībām, bet spītālība un Sibīrijas mēris — pie ādas slimībām. Trichīnu slimība apskatīta gremošanas organu slimību nodaļā. Par akūto locītavu reimatismu, kas jaunākā laikā pieskaitīts pie infekciju slimībām, ies runa nodaļā par kaulu slimībām.

XVII

Kaulu un muskuļu slimības

Kaulu un muskuļu anatomija un fizioloģija

Jāsaka, ka kauli ir cilvēka ķermeņa balsts, jo citādi mikstām ķermeņa daļām nebūtu iespējams piepaturēt zināmu, noteiktu formu. Kauli aizsargā arī dažus vārīgus organus, ieslēdzot tos dobumos. Pieauguša cilvēka ķermenī pavisam 213 kaulu, kas kopsummā (svaigā veidā) sver ap 9—12 kg.

Dzīvs kauls sastāv no mikstām daļām un īstās, cietās kaulu masas. Mikstās daļas — kaula plēve, kaula smadzenes un asinsvadi — pēc cilvēka nāves satrūd, turpretim cietās daļas nebojājas.

Kas attiecas uz kaulu formu, tad jāizšķir garie jeb cauruļkauli, platie jeb plakanie un biezie, īsie kauli.

Par locītavām sauc tādas vietas, kur kaulu gali, piekļaujoties viens otram, tā saistīti, ka var brīvi kustēties. Izpētot locītavu uzbūvi, redzam, ka tur savienotas dažādas kaulu galu virsmas; ja viens kaula gals izdobts uz āru, apaļas galviņas veidā (locītavas galviņa), tad otra kaula gals veido attiecīgu, galviņai piemērotu locītavas bedrīti. Kaulu gali aplāti skrimšļiem un ieslēgti kopīgā saišķaudu apvalkā — locītavas somiņā. Starp skrimšļiem paliek locītavas dobums, šauras plāksas veidā; dobumu piepilda gļotaina viela — dobuma ūdens. Ārpus somiņas iet locītavas saišķi, stiepdamies no viena kaula uz otru un tos savienodami. Dobuma ūdens novērš berzēšanos starp abu kaulu galiem, bet saišķi un somiņa piedod locītavai izturību.

Mēs zinām, kā locītavās iespējamas noteiktas kustības, kas atkarījas no kaulu galu formas un savstarpējā savienojuma. Ja vienam kaula galam cilindriska galviņas forma, bet otram cilindriska bedrīte, tad te kustība iespējama tikai ap vienu asi, t. i. locītavu iespējams saliekt un izstiept. Ja galviņai un bedrītei olas veids, tad kustība var notikt ap 2 asīm (piem., plauksta locītava), bet ja kaulu galiem lodes veids, tad locītavā kustība iespējama ap trim asīm (pleca un gūžu locītavās).

Galvas kauli (22) nekustīgi saauguši, izņemot apakšējo žokli; viņi veido dobumu, kas aizsargā smadzenes un jūteklus (maņas) organu nervus. Galvas kausu sadala pakauša un sejas daļā. Atzīmēsim sekošos kaulus: pakauša kaulu, ar pakauša caurumu, divus paura kaulus, kas galvas virspusē saauguši, pieres kaulu ar acu dobumiem, divus deniņu kaulus, ķīļa kaulu, apakšžokli, divus augšžokļa kaulus, divus vaigu kaulus, divus aukslēju kaulus, divus deguna

kaulus, divus mazus asaru kaulus, zem mēles kaulus un vēl dažus sikus deguna kauliņus.

Mugurkauls sastāv no 7 kakla, 12 krūšu, 5 jostas, 5 krusta un 4 tūpļa skriemeļiem. Pirmo kakla skriemeli sauc par Atlantu, otro par epistrofeju jeb apgriezēju; otram skriemelim ir zobs, kas ieiet Atlantā un ar šķērsenisku saiti piespiests Atlanta priekšpusei; pateicoties tam, Atlantam iespējams līdz ar galvas kausu drusku pagriezties ap epistrofeja zobu. Ja šis savienojums izmežģijas (ja cilvēku ceļ aiz galvas), tad zobs iespiežas smadzenēs, un momentāli iestājas nāve. Sākot no epistrofeja uz leju, skriemeļi arvien palielinās, kas izskaidrojams ar to, ka uz katra zemākā skriemeļa gulstas arvien lielāks miesas svars. Pie krūšu skriemeļiem piestiprinātas ribas. Ribu pavsam ir 12 pāri; pirmie 7 pāri savienoti ar krūšu kaulu (istās ribas); nākošie 3 pāri (neistās ribas) savienoti savā starpā, un visi kopā pievienojas pēdējo īsto ribu skrimšļiem. Beidzamie 2 ribu pāri (brīvās ribas) izbeidzas muskuļos, un viņu gali ir vaļēji.

Jostas skriemeļi lielāki par kakla un krūšu skriemeļiem; zem viņiem atrodas trijstūrainis krusta kauls; šis kauls pie maziem bērniem sastāv no 5 atsevišķiem skriemeļiem, bet pie liela cilvēka šie skriemeļi saauguši kopā (uz krusta kaula gulstas viss vidukļa svars). Tūpļa kauls sastāv no 4 maz attīstītiem skriemeļiem un nav nekas cits, ka astes skeleta atliekas. Pie krusta kaula piestiprināti bļodas (gūžu) kauli.

Starp skriemeļiem atrodas skrimšļa plāksnītes, kas neļauj skriemeļiem atsisties vienam pret otru. Skriemeļu locitavas ir diezgan elastīgas, tāpēc mugurkaulu var liekt uz visām pusēm. Skriemeļus savieno saišķi.

Mugurkauls salīdzināms nevis ar taisnu stabu, bet ar burtu S vai atsperi: kakla daļā tas izliekts uz priekšu, krūšu daļā — atpakaļ, jostas daļā — atkal uz priekšu, bet krusta daļā — atpakaļ.

Krūšu kauls izskatās kā plāksnīte un sastāv no 3 daļām, kas saaugušas kopā. Pie viņa piestiprināts cilindriskais plecu jeb atslēgas kauls, kuŗa otrais gals savienojas plecu locītavā ar lāpstiņu; lāpstiņas nostiprinātas krūšu kurvja mugurpusē, starp muskuļiem. Pie lāpstiņas pievienots arī rokas augšdelnas kauls; tam pieslēdzas apakšdelnas daļa, kas sastāv no 2 kauliem: elkoņa k. un spieķa k. Plaukstas skeletā 2 rindās sagrupēti 8 plaukstas panta k., kuŗu augšējā rinda savienota ar spieķa kaulu, bet apakšējā — ar 5 delnas kauliem; delnas kaulu gali savienoti ar pirkstu kauliem. Katrā pirkstā 3 kauli, bet ikšķī tikai 2.

Pie krusta skriemeļiem piestiprināti 2 bļodas kauli, no kuŗiem katrs izveidojies no 3 kopā saaugušiem kauliem. Priekšpusē bļodas kaulus savieno skrimšļa plāksnīte, bet muguras pusē tie nekustīgi saauguši ar krusta skriemeļiem, izveidojot bļodai līdzīgu formu. Bļodas kaula dziļā, apaļā iedobumā ieiet gurna kauls ar savu apaļo, galviņas veidīgo galu.

Gurna kauls pieder pie kājas skeleta (augšstilbs). Šis kauls savienots ar 2 apakšstilba kauliem: liela k. un ikru kaulu. Šie abi pēdējie saauguši nekustīgi kopā. Augšstilba un apakšstilba savienojuma vietā, t. i. locītavā, atrodas ceļa skriemelis

(priekšā), kas pasargā locītavu no varbūtējiem triecieniem. Liela kaula apakšā ir mazs paaugstinājums jeb paugurs — iekšējā potīte; tādu pašu pauguru atrodam ikru kaulā — ārējā potīte. Kājas pēdas skelets sastāv no 7 pēdas panta k., 5 pēdas k. un kājas pirkstu kauliem (pa 3 katrā pirkstā; tikai kājas īkšķim ir 2 kauli). Pēda ir izvelvēta, un tāpēc pie iešanas netiek spiesti pēdas muskuļi, nervi un asinsvadi.

Kauls sastāv no kaulvielas, kas var būt divējāda: viena, — viendabīgā kaulviela, kas piedod kauliem izturību, un porainā kaulviela, kas veido poras (no porainās vielas sastāv plakanie un īsie kauli, kā galvas kauli, ribas, krūšu un bļodas kauli, mugurkauls, plaukstas un pēdas pants). Pateicoties tam, ka daļa skeleta kaulu ir poraina, skelets ir viegls. Porainos kaulos atsevišķās plāksnītes, veidojot poras, iet stingri likumīgos, noteiktos virzienos, t. i. tādos, kādos uz kaulu iedarbojas muskuļi un dažādi spiediņi. Cietā kaulvielas uzbūve arī ir diezgan komplicēta. Pa šo kaulvielu gareniski stiepjas zaraini kanāli (Hāversa kanāli), kuŗos atrodas kaula nervi un asinsvadi. Ap kanāliem, kaula vidējā slānī iet koncentrīskas plāksnītes, kas veidotas no pamatvielas; starp plāksnītēm koncentrīskos gredzenos sakārtotas kaula audu šūnas. Ārējā un iekšējā kaula slānī plāksnītes sakārtotas paralēli kaula virsmai (koncentrīski ap kaula galveno, centrālo kanālu). No ārienes kaulu aplkāj kaula plēve, kas sastāv no saišķaudiem. Tajā daudz asinsvadu un nervu, kas ieiet arī tālāk kaulā un tur stiepjas pa Hāversa kanāliem. Kaula plēvē ir sevišķas šūnas — osteoblasti — kas veido jaunu kaulvielu. Ja no kaula izgriež kādu gabalu, bet kaula plēvi atstāj, tad plēve drīz aizpilda trūkumu ar jaunu vielu. Bet ja atņem kaulam plēvi, tad kaulam jāatmirst (kas var notikt pie kaula plēves iekaisuma).

Kaulos ir kaula smadzenes, — saišķaudi, kuŗos daudz tauku. Jāizšķir divējādi kaula smadzeņu veidi: 1) s ā r t ā s s m a d z e n e s, kas atrodas porainās kaulvielas dobumos, tā tad visos īsos un plakanos kaulos, tāpat arī cauruļkaulu galviņās; šīnīs smadzenēs veidojas jauni eritrocīti (sk. „Asins“). Cauruļkaulu centrālā kanālā ir dzeltenās smadzenes; tām ir, starp citu, sevišķas šūnas — kaulu drupinātājas; tās pamazām sadrupinā kaula iekšpusi; pateicoties tam, augošos kaulos, ierodoties jaunai vielai no virspuses, notiek arī iznīcināšanas process no iekšpuses, lai centrālais kanāls būtu pietiekoši liels, un lai tajā varētu ievietoties nepieciešamais smadzeņu daudzums. Mazasinības un asins zaudēšanas gadījumos dzeltenās smadzenes pārvēršas sarkanās un sāk darboties līdzīgi tām.

Muskuļus ikdienīškā valodā sauc par gaļu. Tie aplkāj kaulus un palīdz ķermenim kustēties. Visi lielākie muskuļi sastāv no muskuļu kūlišiem, bet kūliši — no muskuļu šķiedrām. Katrs muskulis no ārienes ietērpts saišķaudu plēvē (ārējā peremīzija). Arī katru muskuļa kūlīti apsedz tāda pati plēve (iekšējā peremīzija). Pa saišķaudiem iet muskuļa nervi un asinsvadi. Muskuļi piestiprināti pie kauliem ar cīpslām.

Visas mūsu kustības ir muskuļu darbības sekas. Katrs muskulis var izsaukt kustību tikai tajā virzienā, kādu atļauj locītava. Sakarā ar to, muskuļus iedala liecējos, cēlājos, griezējos,

stiepējos u. tml. Cilvēka ķermenī pavisam ap 315 pāra muskuļu, ik pa vienam labā un kreisā pusē, un 6 nepāra muskuļi.

Muskuļi savēlās vai nu uz mūsu gribas pavēli vai uz mēchanisku kairinājumu pamata. Katrā ziņā, no nervu sistēmas jānāk ierosinājumam jeb impulsam; bez tā muskuļu darbība nav domājama.

Muskulis savēloties dara mēchanisku darbu, izlieto šim nolūkam spēku (enerģiju) un attīsta siltumu. Jājautā: no kurienes nāk vajadzīgā enerģija darbam un siltuma attīstīšanai? Mēs zinām, ka asins piegādā muskulim barības vielas un skābekli, tā tad ķimisku enerģiju; lai to varētu izlietot mēchaniskam darbam, barības vielas jāpārvērs vienkāršākās vielās, citiem vārdiem: jānoārda; šis noārdīšanas un enerģijas atbrīvošanās darbs notiek muskuļi sadedzinot jeb apskābļojot barības vielas (t. i. savienojot tās ar skābekli). No atbrīvotās enerģijas muskulis izlieto darbam apm. $\frac{1}{3}$, bet pārējo pārvērs siltumā, kas uztura ķermeņa temperatūru normālā augstumā.

Muskulis galvenā kārtā noārda visvairāk bezslāpekļainās vielas (ogļhidrātus un taukus). Olbaltums, kā slāpekļaina viela, ieliet protoplazmas sastāvā.

Izrādās, ka muskulis ir vislabākā, vispilnīgākā siltuma mašīna, kuŗa pie tam arvien atjauno tās daļas, kas nolietojas darbā (pārremontēšanās spēja). Muskuļu darbu aprēķina kilogrammētros, bet enerģiju kolorijās. Paceļot 1 kgr. smagu priekšmetu 1 m. augstumā, mēs veicam 1 kgr. darbu. Sasildot 1 litru ūdens par 1° C. (piem. no plus 5° uz plus 6°), izlietojām 1 kaloriju siltuma. Ar 1 kaloriju var veikt 425 kgr. darbu. Cilvēks var veikt dienā apm. 150.000 kgr.; šim darbam vajadzīgs 350 kaloriju; bet ja ņem vērā, ka muskuļi mēchaniskā darbā pārvērs tikai $\frac{1}{3}$ no iegūtās enerģijas, tad saprotams, ka mums jāpiegādā ķermenim nevis 350 kaloriju, bet 3 reizes vairāk, tā tad ap 1000.

Pēc darba muskuļi nogurst. Noguruma iemesls — nederīgu vielu uzkrāšanās muskuļos; šīs vielas ir degvielu pārstrādāšanās un noārdīšanās produkts, un parasti asins tās aizskalo projām uz atdalīšiem orgāniem. Muskuļiem strādājot, asins tomēr nespēj visus atkritumus tik ātri aizskalo; atkritumu vielas — ūrīnskābe un pienskābe — iedarbojas kā indes uz muskuļa šūnām un nerviem, no kā ceļas noguruma sajūta, pat sāpes. Pa atpūtas laiku asinis iztira muskuļus, un darbs var sākties no jauna. Izceļas jautājums: kad tad atpūšas sirds? Viņas muskuļi tak strādā nepārtraukti.

Tas tomēr tā nav. Pēc sirds muskuļu savilkšanās, iestājas miera brīdis, pa kuŗa laiku sirds dabū atpūsties; darba un miera brīžu ilgums ir vienāds, tā tad — sirds tikpat daudz atpūšas, cik strādā.

Katrs muskulis darbā kļūst spēcīgāks, izturīgāks un veiklāks. Cilvēkam daudz jāmacās, ja tas grib būt veikls klavieru spēlētājs, peldētājs, deļotājs, vingrotājs u. c. Tāpat arī labi dziedāt var tikai tas, kas prot svabadi rikoties ar saviem kakla, mēles, diafragmas, krūšu un vēdera muskuļiem. Jo vairāk muskulis strādā, jo vairāk tas arī prasa un uzņem barības vielas, no kuŗām vienu daļu izlieto muskuļa šūnu augšanai. Turpretim ja muskulis netiek nodarbināts, tad viņa spēks un vielas daudzums mazinājas, un muskulis

var panīkt, pat atrofēties. Var muskuli arī pārpūlēt, kā tas nereti notiek pie sportsmeņiem; pārpūlēšanās sekas ir sāpes, nogurums, pat krampji, nervu sistēmas un sirds vājums un dažādas slimības. Jāsaka vēl arī tas, ka pārliecīga miesas kultūra nomāc garu, cilvēks paliek atpakaļ attīstībā. Tāpēc sportsmeņi ļoti bieži ir aprobežoti, sekli cilvēciņi, — tagadējā laikmetā ļoti bieža parādība.

Izliekts mugurkauls. Kupris

(Spondilitis. Scoliosis. Kyphosis)

Pieauguša cilvēka mugurkauls izliekts burta S veidā, un katrs izliekums atbalsta zināmu ķermeņa daļu: krūšu izliekums atbalsta rokas, kakla izliekums — galvu, jostas izliekums — vidukli. Pie jaunpiedzimuša bērna tāda izliekuma nav; zīdaiņša mugurkauls ir taisns kā spieķis. Izliekumi attīstās tikai pa augšanas laiku, kad bērns sāk ieņemt vertikālu stāvokli, sāk sēdēt, rāpot, stāvēt un iet.

Nenormālos apstākļos notiek slimīga mugurkaula izliekšanās; visbiežāk sastopama izliekšanās uz sāniem (Scoliosis); pārāk liela jostas vietas izliekšanās uz priekšu ir jau retāka parādība (Lordosis); krūšu vietas izliekšanos uz muguras pusi sauc par kupri (Kyphosis). Šādu slimīgu parādību cēlonis var būt gan muskuļu, gan kaulu vājums.

Lai noturētu vidukli taisnā stāvoklī, vajadzīgs zināms muskuļu spēks; ja nu muskulatūra nav diezgan stipra, tad tā drīz pagurst. Mugurkauls sabrūk sevi tiktālu, cik to pieļauj kauli un saišķi. Muguras muskuļi visvairāk padoti nogurumam. Ja tie atslābst, tad muguras izliekšanās izveidojas jo asāk. Beidzot ķermenis pierod pie nepareiza stāvokļa; cilvēks vēlāk vairs nespēj izliekšanos izlabot. Izceļas tā sauktā apaļā mugura. Te nereti vainojami nepiemēroti skolas soli un galdi.

Kupris var izveidoties, ja bērnu pārāk agri sāk gultā sēdēt, vai ja bērns slimo ar angļu slimību un tiek slikti barots. Vairums kupru tomēr izveidojas pēc mugurkaula tuberkulozā iekaisuma. Saslimušos skriemeļos iznīkst porainā viela, mugurkauls nespēj vairs nest ķermeņa svaru un sabrūk sevi; pamazām izveidojas ass leņķis, it kā kauls būtu lūzis; leņķa galotne parasti mēdz būt vaļā. Vislabākā gadījumā izveseļošanās iespējama, tiktālu, ka vaļējā vietā pārvēršas cietā rētā, bez strutošanas. Turpretim, ja izceļas strutas, tad tās katrā ziņā mēģina izlauzt sev ceļu uz āru, bieži vien klejo pa gurnu muskuli un beidzot iznāk laukā pa gurnu locītavu.

Mugurkaula iekaisums piemeklē visbiežāk mazus bērnus un sākumā izpaužas ātrā nogurumā un nepatīkamā sajūtā. Bērni reti sūdzas par sāpēm, bet ātri nogurst ejot un stāvot, labprāt atbalstas ar rokām pret krēslu u. c., lai atbrīvotu mugurkaulu no nastas. Tādos gadījumos bērni nekavējoši jāved pie ārsta. Visbiežāk iekaisa apakšējie krūšu un augšējie jostas skriemeļi. Iekaisuma norise ir chroniska. No pirmo simptomu parādīšanās līdz pilnīgai sadzišanai paiet 1—2 gadi (un vēl vairāk). Protams, nav iespējams

iepriekš noteikt, kādu virzienu slimība ņems: vai izveidosies strutojošā brūce ar visām ļaunām sekām (pamirumiem u. t. t.), vai iekaisums sadzīs bez strutošanas.

Skolas bērniem, ierēdņiem un citiem, kas katru dienu spiesti sēdēt un rakstīt, bieži vien mugurkauls saliecas uz vieniem sāniem, Bet šāda saliekšanās nav reta parādība arī pie maziem bērniem; te liela daļa vainas uzkrājama tām mātēm un auklēm, kas bērnus nēsā tikai uz vienas rokas. Pie spēcīgiem bērniem izliekums atkal izlīdzinājas guļot vai staigājot; vāji bērni, kam tieksme uz angļu slimību, nespēj līdzsvaru atgūt.

Mugurkaula izliekšanās, protams, atsaucas uz apkārtējiem orgāniem: sirds un plaušas tiek saspīestas, un viņu darbība apgrūtināta, elpa īsa; nav spēka strādāt smagāku fizisku darbu. Ja tāds vārgs cilvēks saslimst ar plaušu karsoni, tad izveseļošanās norise ļoti apgrūtināta; nav iespējams kārtīgi izkāsēt uzkrājušās krēpas, asinsriņķošana smaga, sirds daudzās, labais sirds kambaris paplašināts. Pamazām var sākties sirds kaite. Arī nervi nav kārtībā, saliekto, saspīesto muguras smadzeņu dēļ. Var iestāties pamirumi, mocošas sāpes u. t. t. Sievietēm ar izliektu mugurkaulu jāpārdzīvo visādi grūtniecības un dzemdēšanas traucējumi. Dzemde nevar brīvi attīstīties uz augšu; var iestāties pārmaiņas bļodas dobumā, kas noved pie smagiem sarežģījumiem.

Mugurkaula sifiliss ir reta parādība, kas ļoti līdzinās tuberkulozei. Chroniski dēformējošais iekaisums noved pie stīvuma, neiralģijām un pamirumiem. Arī mugurkaula ievainojumi nav reta lieta, tāpat satricinājumi, kas izpaužas drīz pārejošos kustību nervu pamirumos. Ja notiek mugurkaula lūzums vai izmežģījums, tad līdz ar to tiek saspīestas muguras smadzenes. Kakla skriemeļos tāds saspiedums ir nāvīgs.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja bērnam apaļa mugura, ta jācenšās spēcīnāt muguras muskulatūru ar attiecīgu vingrošanu (zviedru vingrošana), masāžu un aukstu noberzēšanos. Jāskatās uz to, lai bērns sēdētu pie darba pareizi. Vislabāk kustības u. t. t. Var pielietot dažus aparātus, kas pieradina pie kārtīgas sēdēšanas, stāvēšanas u. t. t. Kas attiecas uz vingrošanu un citu augšminēto līdzekļu pielietošanu, tad vispirms jāaprunājas ar ārstu, — vai slimniekam nodomātā terapija piemērota vai nē. Tāpat arī aparāti jālieto tikai saziņā ar ārstu, pēc tam, kad notikusi slimnieka izmeklēšana un izpētīti kropluma cēloņi.

Tuberkulozi var iespaidot ar diētu un kārtīgu dzīves veidu (sausss dzīvoklis, spirdzinoša barība, svaigs gaiss).

No zālēm pirmā vieta pieder dzelzs un čīnas preparātiem un zivju eļļai (sevišķi ziemā). Ieteicama uzturēšanās pie jūras, svaigā gaisā.

Izstrādāta sevišķa četrpūs iešanas metode, kas ļoti spēcīna muskulatūru. Ja slimība ievilkusies pārāk dziļi, tad nebūs iespējams iztikt bez ģipsa gultas, korsetēm u. taml.

Tuberkulozās mugurkaula brūces jārstē ļoti uzmanīgi. Dažreiz nepieciešama brūces punkcija, jodoforma, glicerina iešļircinājumi u. t. t. Jaunākā laikā Amerikā sāk pielietot sekošu paņēmieni: ņem kaula gabaliņu (skaidu) un to iedēsta skriemeli.

Homeopātija. Jaunākā laikā iekšējā medicīna atkal atguvusi (izkarojusi sev) gabaliņu no tā darba lauka, kas ilgu laiku skaitījās par chirurgijas īpašumu; tas visvairāk attiecināms uz kaulu tuberkulozi un septiskiem procesiem. Galvenie līdzekļi: Tuberkulin 30., Phosphor 6, Silicea 6, Calcar. phosph. 3—6, Mercur. 3, Teucrium scorod. D 3, Asa foetida 3, Angust. vera D 3—3. Pret traucējumiem kaulu sacietēšanā jādod kaļķa preparāts Calcar. phosph. 3-6, tad Symphytum D 3—3 (arī āriģi noder Symphytum tinktūra, 20 pil. tasē ūdens, — komprešu veidā). Pret kaulu izliekšanos vispār lietojami konstitucionāli līdzekļi: Calcar. 3—6, Phosphor 6, Silicea 3—6. Ķermenim un kauliem ātri augot, dažreiz iestājas traucējumi kaulos un locītavās, gan kā vājuma sajūta, gan kā formas maiņa, gan arī kā augšanas sāpes. Tādos gadījumos noder Ferrum 3, Guajacum 3, Acid. phosph. D 3, Natr. mur. 3—6, Pulsatilla 3, Calcarea 3 tr. Ja gadās kaulus vai locītavas sadauzīt, tad vispirms jāpielieto masāža ar Arnica - smēri (1 gr. uz 10 gr. vazelīna); bez tam nepārtrauktas Arnica kompreses (15 pil. tinktūras uz tasi ūdens) paātrina satūkuma izzušanu un novērš vai aptura asiņojumus. Tāpat iedarbojas arī Tct. Rutae grav. Iekšķīgi var lietot Rhus 3.

Pie brūcēm ļoti noder Arnica D 3. iekšķīgi un āriģi, un šim līdzeklim nevajadzētu iztrūkt nevienā mājas aptiekā. Tct. Calendulae (klīngerīte) jāpielieto pie saspiedumiem un plīsumiem; tomēr infekcijas gadījumā vairāk noder Echinacea 1 iekšķīgi un āriģi tinktūras veidā.

Miksti kauli

(Osteomalacia)

Šī slimība sastopama tikai pie pieaugušiem kā *chroniska* kaulu kaite; kauli no iekšpuses atmiekšķējas. Kaulu masai tiek atņemts viņas kaļķis. Slimības galvenā pazīme ir kaulu saliekšanās. Var teikt, ka te kaulu masa ved ciņu ar kaulu smadzenēm, pie kam pirmā šo ciņu pazaudē un tiek izbojāta. Vispirms sāk pazust porainās masas plāksnītes; poras top arvien lielākas; beidzot ciņā krit arī tā kārtā, kas atrodas zem ārējās malīņas, un kauls nu sastāv tikai no mīkstas masas, ko satura kopā pati virsējā kārtiņa.

Ciņa starp kaula vielu un smadzenēm var vilkties gadiem ilgi, ar pārtraukumu, — „pamieru“. Bet šis pamiers ir vienmēr maldīnošs. Jauni iemesli uzkurina atkal ciņas uguni. Pie tam jāatzīmē, ka kaulā nenotiek ne strutošana, ne jaunas kaulvielas veidošanās (kā tas atrodams pie kaulu iekaisumiem). Tuvākās locītavas nekad netiek aizskārtas. Slimība neskaņ arī zobus un ļoti reti aizķer galvas kaulus.

Par laimi, šī slimība ir diezgan reta parādība. Visvairāk tā sastopama dažos atsevišķos apvidos, piem., Reinas līdzenumā, Ho-

landē u. c. Pa lielākai daļai tā skar sievietes, sevišķi pa grūtniecības laiku un pēc dzemdībām. Bieža grūtniecība un bērnu zidišana rada tieksmi uz šo slimību, sevišķi, ja sieviete pieturās pie nepiemērota (dažreiz trūcīga) uztura.

Slimība sākas pa lielākai daļai blodas kaulos ar lielām sāpēm, kas it kā izstaro pa visu mugurkaulu. Dažreiz sāpes naktī stiprākas un pēc svišanas norimst. Spiediens un kustība tās pavairo. Bieži vien sāp pat vismazākā pieskārsšanās ādai. Dažreiz sāpēm pievienojas kramppi.

Sāpes un iesākusies kaulu atmieksķēšanās spiež slimnieku ierobežot kustības. Gaita top nedroša, slimnieks griļojas; arī sēdēšana apgrūtināta. Mugurkauls vairs nespēj vidukļa smagumu panest un saliecas vai nu uz priekšu vai sāpus. Ķermenis top mazāks. Sievietes pēc katras grūtniecības sabrūk sevī arvien vairāk un vairāk. Blodas kauli pārvēršas, top šauri un plakani, tāpēc dzemdēšana dažreiz stipri apgrūtināta un saistīta ar briesmām. Dažreiz slimība apstājas, bet līdz ar jaunu grūtniecības stāvokli tā atkal turpina savu postošo darbu. Temperatūra pa lielākai daļai ir normāla. Pamazām zūd ēstgriba, iestājas pagurums, slimnieks nolieš; garīgās spējas ir normālas līdz pat pēdējam acumirklim. Slimība var vilkties gadiem un gadu desmitiem (20), ja vien kāda cita slimība neiejaucas vidū.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jā rūpējas par to, lai slimnieks tiktu novietots higiēniskos dzīves apstākļos. Jāizvairās no mitriem dzīvokļiem vai darba telpām, tāpat arī no saldiem un miltu ēdieniem. Līdz ar barību jāuzņem pēc iespējas daudz kaļķvielu, tāpēc jāēd vairāk zaļumu (salāti, špināti, burkāni, bietes, loki, dilles u. t. t.) un augļu. Ļoti labi iedarbojas fosfora zivju eļļa, kas jālieto mēnešiem ilgi. Ieteicams pielietot sāls, smilšu un saules peldes. Sievietēm nav jāaizmirst, ka katra grūtniecība savienota ar briesmām; tāpēc no šāda stāvokļa jāvairās. Dažreiz, ja blodas kauli jau stipri sašaurinājušies, nebūs iespējams iztikt bez aborta.

Homeopātija. Jālieto pārmaiņus Calcarea 6, Jodium 3, Phosphorus 6, Silicea 6. Var ņemt vēl arī Calcium fluor. 6.

Dabas dziedniecība. Jāņem vai nu katru dienu 1, vai nedēļā 4 tvaikpeldes gultā vai atdzīvinoši vispārējie ietinumī ar sekojošu 22—25° C. noberzēšanos vai 31° C. peldi. Sk. arī „angļu slimība — rachits“, 410. lp. p.

Kaulu lūzumi

(Fracturae)

Kaulu trauslums nav visiem cilvēkiem vienāds: pie bērna un sirmgalvja lūzuma iespējamība daudz lielāka, nekā pie spēcīga vīrieša; tāpat arī ar sporta palīdzību norūdīta ķermeņa kauli ir

daudz izturīgāki, nekā tādām cilvēkam, kas spiests dienu no dienas sēdēt istabā.

Lūzumu izsauc kādi ārēji apstākļi (spiediens, sitiens, grūdiens u. taml.). Lūzums var būt pilnīgs vai nepilnīgs. Pēdējā gadījumā atdalījušās tikai dažas kaulu šķiedras, bet pārējās vēl turās kopā. Šādi lūzumi bieži notiek rokas stilbā, atslēgas kaulā, kāju stilbā, ribās un plakanos (piem., galvas kausa) kaulos. Par pilnīgu lūzumu runā tad, ja pārdalījusies pušu visa kaula masa.

Mēdz izšķirt vienkāršo un komplicēto (sarežģīto) lūzumu. Par vienkāršo lūzumu sauc tādu, kur kauls gan pārlūzis, bet kaula plēve (apvalks) palikusi vesela. Pie komplicētā lūzuma cietusi arī kaula plēve un apkārtējās mīkstās daļas: muskuļi un ārējā āda. Pēdējā gadījumā brūcē viegli iekļūst netīrumi un baktērijas, izsauc iekaisumu, asins saindēšanos, sastingumu krampjus, rozi, kaulu smadzeņu iekaisumā, u. taml. un aizkavē izveseļošanās.

Kas attiecas uz lūzuma virzienu, tad mēdz izšķirt šķērs-, garenos, spirālos un slīpos lūzumus.

Lūzumu dažreiz pavada tipiska brīkšķēšana. Bieži vien var arī no ārienes saskatīt pārlūzušā kaula galus; tie ir vai nu novirzījušiem sāpus, vai sagrozījušies, vai ieliekušies vai arī iesprūduši viens otrā. Lūzums savienots ar asiņošanu un lūzuma vietas satūkumu. Dažreiz lūzuma vietā var sajust kaula kustēšanos, sevišķi ja kaulam apkārt ļoti maz mīkstuma. Ja turpretim apkārtējie muskuļi ir biezi vai stipri satūkuši un pieplūduši asinīm, vai arī, ja pats kauls ir ļoti mazs, tad dažreiz ļoti grūti konstatēt lūzumu. Katra piešķrāšanās lūzuma vietai izsauc sāpes. Slimnieks nevar lauzto locekli lietot.

No pārrautiem asins vadiem lūzuma vietā izplūst asinis. Ievainojums izsauc iekaisumu, pārpildas ar asinīm, un audos izplūst daudz šķidrums. Pušumam lielā daudzumā tiek piegādātas vajadzīgās barības vielas. Kaulu šūnas aug, tāpat arī muskuļu saišķaudi. Pamazām izveidojas jauni audi, kuņiem vēl pagaidām trūkst kaļķa sāļu, bet kuņi lūzuma vietai dod zināmu stingrumu; kaulu šūnas pārkaulojas, un drīz kauls ir sadzījis. Jaunizveidoto kaula masu sauc par kaula rētu (Callus). Tāda kaula rēta rokā izveidojas pēc 3—4, bet kājā — pēc 6—8 nedēļām.

Ļoti grūti un sarežģīti mēdz būt kaulu lūzumi ceļu locītavās. Te iespējamas visādas varbūtības: saišķu pārtrūkšana, ceļa skriemeļa atdalīšanās, kaulu sadrupšana u. t. t., kas gadiem ilgi var ļoti jūtami traucēt locītavas kustēšanos. Kāju stilbā iespējami spirālie lūzumi, lielu kaula apakšējā un ikru kaula augšējā daļā; tie izceļas, ja gadās pēkšņi pagriezt ķermeni, vai ja kāja aizķeras. Vēl jāatzīmē potīšu lūzumi, kuņus agrāk uzskatīja par nenozīmīgiem; ja tos kārtīgi neārstē, tad viņu sekas — traucējumi iesaņā — jānes visu mūžu. Lūzumi var notikt arī kāju pēdā, ja cilvēks lec no liela augstuma. Tad galvenā kārtā dabū ciest papēža un lēcamais kauls; kāja top plakana, bet kājas locītava — nekustīga.

Arī mugurkaulā iespējami lūzumi (pēc kritiena, grūdienu u. t. t.). Tādos gadījumos parasti izspiežas uz āru kāds skriemeļa zars; tas ļoti jūtīgs pret spiedienu. Mugurkaula lūzums mēdz

izsaukt kādu pamirumu, sakarā ar muguras nervu traucējumiem. Šāda lūzuma gadījumā slimnieka transportēšana saistīta ar lielām grūtībām, jo katrs mazākais spiediens mugurkaula smadzeņu nervā var izsaukt pēkšņu nāvi.

No galvas kausa lūzumiem jāatzīmē virsējās daļas lūzums, kas parasti ceļas pēc kritiena vai sitiena. Nav teikts, ka cilvēks pie tam katru reizi zaudē samaņu; samaņas zaudēšana atkarīga no smadzeņu satricinājuma vai asins izplūduma. Drošas galvas kausa lūzuma pazīmes ir asiņojumi pa degunu un ausīm un — dažreiz tik pēc dažām dienām uznākošais — acu plakstiņu un gļotādas pieplūdums ar asinīm.

Ribu lūzumi pa lielākai daļai norit bez kādiem sarežģījumiem, un viņu vienīgās pazīmes ir stipras sāpes elpojot vai kāšējot. Dažreiz, ja kaula drumstala ievainojusi plaušas, sāpēm pievienojas asins spļaušana, gaisa uzkrāšanās zem ādas un citi nopietnāki simptomi.

Bļodas kaulu lūzumi var būt ļoti dažādi. Nereti tiem pievienojas plīsumi tūpļa zarnā, mīzalu organos un lielākos asins vados, tā radot ļoti nopietnu, sarežģītu slimības ainu.

Vienkāršs šķērs lūzums pats par sevi nav grūti ārstējams; bet ja tam pievienojas kaula sadrumstalošanās, muskuļu bojājumi, nervu un asinsvadu saspiedumi u. taml., tad lieta var kļūt ļoti noptiena, un lūzums apdraud pat dzīvību. Ja ievainojumā neieiet strutu baktērijas, tad ir izredzes izārstēt arī komplikētu lūzumu; citādi var sākties iekaisums, kuņa sekas un galu nekad nav iespējams iepriekš noteikt.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja vien pastāv aizdomas, ka noticis kaula lūzums, tad vienmēr jāievēro vislabākā uzmanība, jo iespējams, ka kaula smadzeņu tauku daļiņas iekļūst asinīs un aizsprosto plaušu vai sirds asinsvadus. Ārsta uzdevums — vispirms pārliecināties par to, vai tiešām noticis kaula lūzums (jaunākā laikā pielieto Rentgena starus diagnozes uzstādīšanai), pēc tam pārlautās vietas atkal savienot agrākā stāvoklī un cieti pārsiet (vai ieguldīt gipsā u. taml.). Gipsa sējums pēc katrām 8—10 dienām jāpārmaina, jo loceklis, satūkumam pazūdot, top tievāks. Piedzīvojumi māca, ka vislabāk ir slimo locekli uzstāt uz kāda cieta priekšmeta (dēlīša). Dažreiz nebūs iespējams iztikt bez operācijas. Katrs lūzums, kad tas sadzījis, vēlāk jāmasē, dažreiz jāpielieto karsts gaiss u. taml.

Galvas kausa lūzuma gadījumā slimnieks vispirms jāapgulda; jāierīko augsts pagalvis. Lielāki galvas kausa lūzumi saistīti ar krampjiem un bezsamaņas stāvokli, bet mazāki dažreiz norit bez kādiem simptomiem.

Galvenais noteikums, kas jāievēro pie katra lūzuma, ir: rūpēties par to, lai slimniekam nebūtu sāpju. Tāpēc, kamēr vēl ārsts nav ieradies, slimnieks jānovieto labi ērti: lūzuma vieta nav jāiztausta, nav jāstaipa; nepareizi rīkojoties, ātri iespējams pārraut saišķus, muskuļus un asinsvadus vai iedzīt nolautā kaula aso galu ādā un tā no vienkārša lūzuma iztaisīt sarežģītu, komplikētu. Lūzuma vieta jāapklāj ar

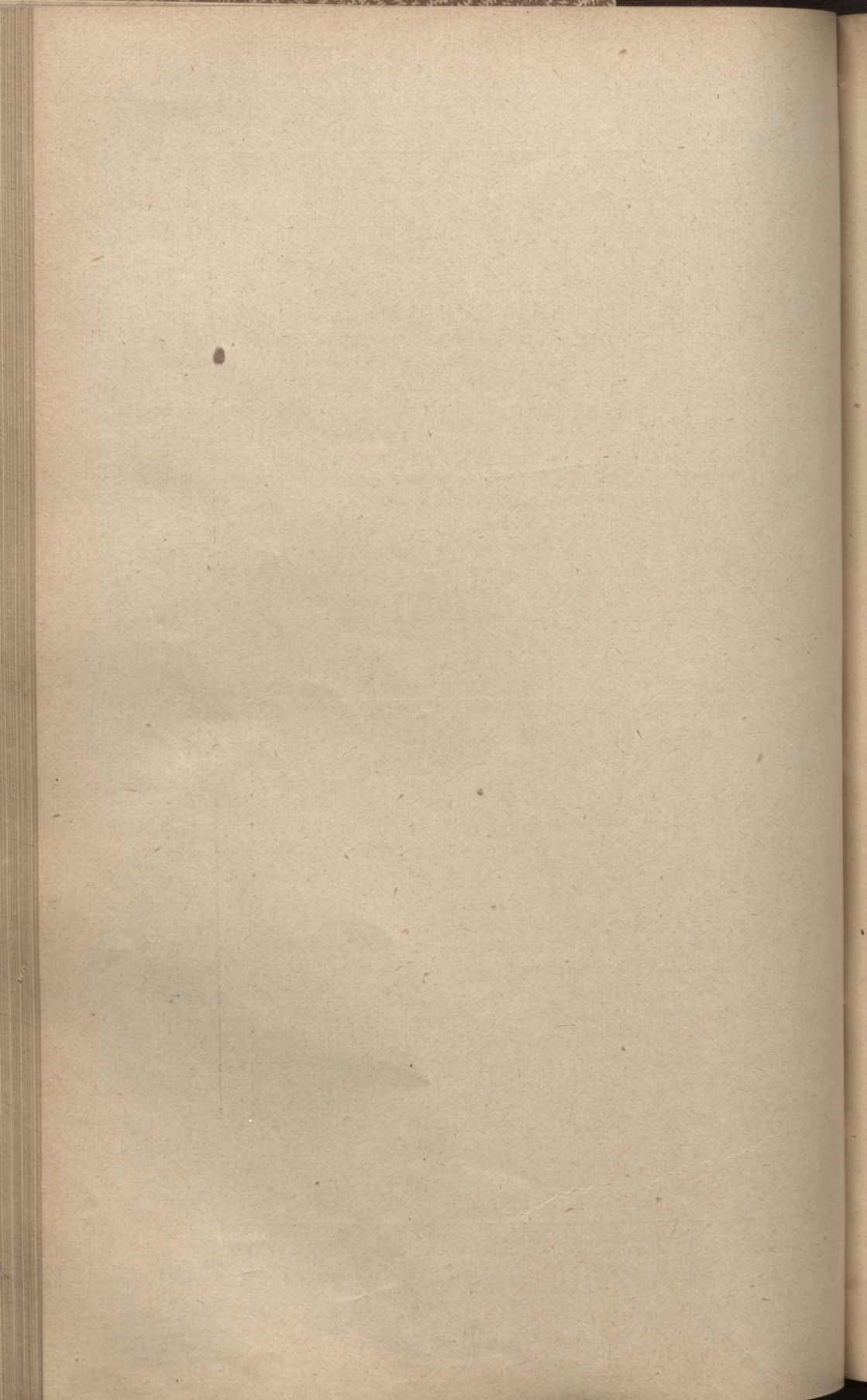
**Mugurkaula skriemeļu iekaisums ar radušos pūnu
kupra paaugstinājuma**

(Spondilitis dorsalis).

**Kaulu tuberkuloze kājas stīlba daļā un
ceļgala locītava**

Mazie, tumšie plankumi norāda vietas, pa kurām pie šīs slimības (Osteomyelitis et periostitis tubercul.) izdalās strutas un reizēm pat arī slimā kaula daļiņas.

ūdens, svina ūdens vai etiķskābā māla kompresēm. Ja nepieciešams slimnieku pārvest uz slimnīcu, tad jāapliek tā sauktais pagaidu apsējs, lai lauztais loceklis pastāvīgi nekustētos. Ja lūzums noticis plecā vai rokas augšējā stilbā, tad rokas apakšējais stilbs jāieliek trijstūrīnā lakatā, kuŗa galus sasien pakausī uz kakla. Lakata trijstūra apakšējo galu aptin ap elkoni un tur piestiprina. Uz sāpošām, satūkušām vietām liek aukstus uzklājus vai ledus pūslī. Ja rokas augšējā stilba lūzums ir tuvāk elkonim, tad jāņem kartona gabals, dēlītis, mucas stīpa, niedru pinums, spieķis, koka mīza u. taml., jāapsien ar vati, sienu, sūnām, jūras zāli vai ko citu, — lai būtu mīkstāks, — un jāpiestiprina augšējām stilbam ar līnu drēbi tā, lai lauztam kaulam būtu kāds atbalsts. Apakšējo stilbu pakar saitē (kā jau minēts). Gluži tāpat jārikojas arī tad, ja pārlūzis apakšējais stilbs; lūzuma vieta jāpiesien pie attiecīgi sagatavota balsta un jānēsā saitē.

Ja pārlūzis gurna vai kāju stilba kauls, tad slimnieks jāapgulda uz muguras. Abi kājas sāni jāpiestiprina pie sagatavotiem balstiem ar siksnu, jostu, saiti, u. taml.; kāja jānovieto ērtā, dabiskā stāvoklī. Jāievēro, ka pie katra lūzuma ar balstu nostiprināma ne tikai pati lūzuma vieta vien, bet arī locītavas virs un zem lūzuma; tikai tad būs iespējams loekli noturēt pilnīgā mierā. Balstam jābūt labi biezi notītam, lai tas būtu mīksts, jo katrs spiediens uz ādas var izsaukt iekaisumu un pat tā saukto „brantu“.

Ja lūzums ir komplikēts, tad pušumu var apsegt ar tikko novāritu līnu drēbi, kas iemērcama sublimāta atšķaidījumā vai etiķskābā mālā (4%); netīrumi jānoskalo novāritā, atdzesētā ūdenī, ar sublimāta vai etiķskābā māla piemaisījumu; nekādā ziņā nedrīkst ūdenim piejaukt karbolskābi, jo tas viegli izsauc iekaisumu, pat gangrēnu.

Asīņošanu var apturēt, apsienot brūci ar saliktu trijstūrīnā drēbi.

Ja slimnieks guļ bez samaņas un nevar pateikt, kur tam sāp, tad tas jāapgulda uz muguras, brūce jāapklāj, kā jau teikts, un jāriņķējas par labi drīzu slimnieka transportēšanu uz slimnīcu. Arī pie ribu lūzumiem galvenais noteikums ir — mierīgs stāvoklis.

Ja nu iespējams nostiprināt salauzto loekli, tad labāk atteikties no transporta un gaidīt, kamēr atnāk ārsts; pats par sevi saprotams, ka ārsts jāinformē par visiem apstākļiem, lai tas neierastos pie slimnieka nesagatavots, bez kādiem palīga līdzekļiem. Ārsts noteiks, kā vislabāk slimnieks transportējams.

Palīdzība jāsniedz ātri, bez kavēšanās; novilcināšanās var novest tik tālu, ka vairs nav iespējams lūzumu izlabot.

Apsējam jābūt tik labam, lai slimnieks nesūdzētos vairs par sāpēm vai spiedienu. Ja vēlāk parādās sāpīgs satūkums, tad apsēji tūlīt jānoņem. Ja kājas vai rokas pirksti satūkst vai pieņem zilganu krāsu, tad tas norāda uz traucētu asinsriņķošanu, kas izceļusies vai nu pārāk cieta apsēja vai iekaisuma dēļ. Par šādiem gadījumiem bez kavēšanās jāziņo ārstam. Tas pats jādara arī tad, ja uznāk stipras, ilgstošas sāpes.

Pirmās dienās sāpes vēl mēdz slimnieku šad un tad mocīt, bet

tomēr tās normālos apstākļos nedrīkst būt nepanesami stipras. Tirpuma sajūta, krampji un raustīšanās norāda uz neveiklu apsēju.

Jākontrolē arī slimnieka temperatūra. Pie komplikētiem lūzumiem iespējams pirmās dienās neliels karstums, visvairāk vakaros (līdz 38,5° C.). Tāda temperatūra nav bīstama, sevišķi tad, ja slimnieks vispārīgi jūtas labi. Turpretim lielāks karstums norāda uz iekaisuma procesu, tāpēc nepieciešami revidēt lūzuma vietu. Ja temperatūra 38° C. pieturās ilgāku laiku, tad ir pamats aizdomām, ka lūzumā izcēlies iekaisums.

Vienkārši cauruļveida kaulu lūzumi (pirkstu, rokas plaukstas un kājas pēdas vidējie kauli sadzīst 2—3 nedēļās. Arī ribu lūzumi izārstējami, apm., 3 nedēļu laikā, ja vien slimnieks guļ mierīgi gultā un ierobežo elpošanas dziļumu (nedrīkst arī kāsēt). Plecu kauls sadzīst 4 nedēļās, rokas stilbs 5—6, kāju stilbs — apm. 6—8, gurna kauls 10—12 nedēļās. Kad apsēji noņemti, tad ieteicams ieberzēt sadzījušo vietu un visu locekli ar kampara spirtu vai ko tamlīdzīgu. Tad locekli ietin flaneļa saitē. Locekli jūtama durstoša, niezoša un saspilēta sajūta. Dažreiz loceklis atsakās klausīt, jo pa slimības laiku tajā panīkuši muskuļi. Tad ieteicams locekli stiprināt ar masāžu un elektrību.

Homeopātija. Kaulu saaugšanu veicina Jodium 3, Symphytum D 3, Calcarea phosph. 3—6 un Ruta D 3. Ārīgi noder Symphytum tinct. (20 pil. tasē ūdens) komprešu veidā.

Gurnu (bļodas) locītavas iekaisums

(Coxitis)

Šī ir viena no visbiežāk sastopamām bērnu slimībām. Dažreiz tā piemeklē arī pieaugušus. Bieži vien vainu uzskauj kritienam, lēcienam, sēdēšanai uz slapjas, aukstas zemes u. taml., bet pa lielāko daļai noteicisais vārds pieder tuberkulozei.

Pirmais simptoms, kas norāda uz pārmaiņām gurnu locītavā, ir klibošana, kājas vilkšana. Tāpēc šo kaiti tauta apzīmē ar vārdu „brīvprātīgā klibošana“. Pavisam veseli bērni sāk pēkšņi uzkrītošā veidā sargāt un taupīt vienu kāju, pie iešanas nevis solo ar to, bet pievelk otram līdz un it kā klibo. Vecāki un audzinātāji bieži vien šo simptomu neievēro, lai gan tas ir ļoti svarīgs, jo tāism tad bērnam jānoliedz staigāt, bet slimā vieta jāiegulda ģipsā.

Pēc dažām nedēļām vai mēnešiem sākas sāpes gurnā; uzkrītoša arī sāpju sajūta ceļgalā. Iešana un stāvēšana apgrūtināta, pat neiespējama. Bērns balstās tikai uz veselās kājas, velk slimo gurnu augšup, saliec celi un skar zemi tikai ar kājas pirkstu galiem. Slimā kāja liekas būt īsāka par veselo; kājas stāvokļa maiņu slimnieks cenšas izlidzināt, izliecot mugurkaulu. Ja kaula iekaisums neārstē tūlīt, pašā slimības sākumā, tad locītavu galos notiek ļaunas pārmaiņas. Skriemeļa apvalks iznīkst, kailais kauls vietām atmirst, un pamazām top saēsts viss gurna kaula gals. Kāja nu tiešām top īsāka. Locītavas apkārtņē iemetas augoņi, kas izlauž sev ceļu uz āru; no tiem iztek smirdošas strutas. Temperatūra paaug-

stināta (hektiskais drudzis; sk. plaušu tuberkuloze). Slimnieks noliesē un beidzot mirst vai nu lielā nespēkā, vai arī asins saindēšanas dēļ. Slimības norise var būt arī labvēlīgāka: ja asins netop saindēta, tad kaula gabali pamazām tiek izstumti uz āru līdz ar strutām; strutošana beidzot apstājas, pušumu vietā rodas rētas. Locītava un kāja paliek tādā stāvoklī, kādā tās pēdējo reizi atradušās. Locītava pilnīgi stīva, nekustīga. Tomēr — šāds stāvoklis saucams par izārstēšanos, un tā nenāk viegli: dažreiz slimniekam jānoguļ gadiem ilgi uz gultas. Vislabākās izredzes uz izārstēšanu ir tad, ja slimībai jau pašā sākumā piegriež vajadzīgo uzmanību. Ņemot vērā visas jaunās varbūtības, jāsaka, ka vecāku tiešs piēnākums ir — griezties pie ārsta tūlīt, tiklīdz bērns drusku klibo. Ja pirmā izmeklēšanā nav bijis iespējams noskaidrot bērna veselības stāvokli, tad nedrīkst apmierināties ar dažādām vieglprātīgām frazēm, kā: „Varbūt ka pāries“, „droši vien, nav nekā nopietns, ja jau pat ārsts nevar skaidri noteikt“ u. taml. Izmeklēšana jāatkārto tik ilgi, līdz saņemta noteikta, negrozami skaidra atbilde. Katra nolaidība, nevērība un vienaldzība var vēlāk rūgti atriebties.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jāgādā par to, lai slimais loceklis netiktu kustināts. Tomēr ar mieru vien vēl nepietiek. Galvenais, noteicošais vārds pieder chirurgam. Bieži vien chirurģs spiests iesaistīties tur, kur slimniekam un viņa piederīgiem vēl gribētos nogaidīt un vilcināties. Vienalga, vai kaulā iemetusies tuberkuloze, vai darišana ar locītavu augoņiem, — vienmēr jācenšās iztīrīt strutas un izņemt slimās kaula daļas. Pēc operācijas, kad brūce sadzījusī, slimnieks būs spiests iet ar kruķu palīdzību. Vēlāk tas varēs nēsāt zābaku ar biežāku zoli, lai slimā kāja nebūtu isāka par veselo.

Homeopātija. Pret kaula tuberkulozi jaunākā laikā ar panākumiem pielieto Tuberculin 30, Phosphor 6, Silicea 3—6, Calcarea carb. Hahnemanni 3—6 un Mercurius sol. 3—6; ļoti labi iedarbojas arī Teucrium scorod. D 3, Asa foetida 3, Angustura vera D 3. Pret satūkumu, kaulu plēves iekaisumu, kaula sabiezējumu u. taml. noder ilgāku laiku pielietots Hekla Lava 3, Calcar. carb. 3 un Silicea 3. Dr. Jūzs ieteic sekošos līdzekļus: 1) Aconit. 3, ja ir karstums un stiprs vietējs iekaisums; ja pacients ir reimatiķis, tad Aconit. lietojams pārmaiņus ar Bryonia 3, bet ja slimnieks ir bērns vai sieviete, tad jālieto Aconit. un Pulsatilla 3; 2) Apis 3, — ja locītavā ūdens tūska; 3) Hepar sulf. 6 (un arī Aqua Silicata), ja strutas nāk uz āru; 4) Silicea 3—6 (arī iekšķīgi un ārīgi), ja strutas nāk uz āru; 5) Kali jodat. D 3, vienkāršam, hroniskam kaula locītavas iekaisumam.

Dabas dziedniecība. Bīlcs ir tajās domās, ka vispirms jānovērš tuberkulozā un rachītiskā dispozicija un jāgādā par labām, veselām asinīm. Bērniem katru nedēļu jāņem 2—3 tvaikpeldes gultā, pēc tam 30° C. pelde 2 minūtes. Bez tam katru nedēļu nepieciešama 2 reizes vispārēja apmazgāšanās (no rītiem ceļoties), 22° C., un 2 dzestras (19° C.) peldes 5—10 sekundes. Naktis pārmaiņus vēdera un kāju stilbu ietinumi. Uz gurna locītavas, ja tā karsta, jā-

liek auksti vai vēsi uzklāji; kad tie sasiluši, tad jāliek citi. Ja iznāk strutas, un izceļas brūce, tad ļoti noder uzklāji no Foenum graecum (biezputras biezumā savārits). Pēc strutu iznākšanas brūce ātri sadzīs, ja tai uzliks ašķu vai ozola mizas novārijuma kompreses. Bērns jāēdina veģetāriski, jānes labi bieži svaigā gaisā, — vispār jā rūpējas par labu gaisu dienā un naktī. Arī saules peldes atstāj vislabāko iespaidu. Ja sāpes pārgājušas, tad ieteicama masāža un viegla, higiēniska vingrošana.

Kneips ieteic vispirms īsu siena ūdens ietinumu (remdenu), pēc tam īsu, aukstu tinumu; abi minētie tinumi jālieto pārmaiņus vairāk reizes no vietas. Arī puspeldei ir labs iespaids. Tad vēl noder gurnu lējums (no rīta ceļoties, pēc tam jāiet gultā atpakaļ).

Ceļa locītavas iekaisums

(Periostitis genua)

(Arthritis)

Vislielākā locītava visā ķermenī ir ceļa locītava. Ja viņā uzkrājas strutas, tad tās parasti izlaužas uz āru ceļgala priekšpusē, — retāk otrā pusē.

Pie chroniskās ceļa locītavas ūdens tūskas ļoti skaidri nomānāna locītavas pildīšanās ar ūdeni, pie kam sāpju gandrīz pavisam nav. Ceļa skriemelis atdalās un kustas pa šķidrumu augšup un lejup.

Ceļa locītavā bieži sastopami locītavas ķermeņi, locītavas pelītes, gan pa vienai, gan pa vairākām; tās sastāv iz saišķaudiem vai skrimšļiem, un var būt vai nu kniepadatas galviņas, vai pat ķiršogas lielumā. Ceļa locītavā viņu dažreiz ir ļoti daudz (pat līdz simtam). Ja ķermenim kustoties pelītes iekļūst starp abu kaulu galiem, tad tās var izsaukt visstiprākās sāpes, tā, kā slimnieks pēkšņi sabrūk un zaudē samaņu. Locītava ir pilnīgi nelietojama.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jāatzīmē, ka ceļa locītavas iekaisums bieži vien izārstējams bez operācijas; bet tiklīdz sākas strutošana vai vispār manāmas zem ādas strutas, ar operāciju vairs nav ko kavēties. Kas attiecas uz locītavu pelītēm, tad — ja tās nav sataustāmas no ārpusē — jāņem palīgā Rentgena stari, lai izpētītu pelītes atrašanās vietu un varētu labāk izdarīt operāciju.

Homeopātija. Jā iekaisums izcēlies pēc ievainojuma, sadragāšanas u. taml., tad noder iekšķīgi un ārīgi Arnica D 3, Symphytum D 3, — pret stiprām sāpēm arī Apis. 5. Ja uzkrājušās strutas, tad — pie lielām sāpēm — ārīgi lielo ledu, bet sevišķi Belladonna 3. Vēlāk jālieto tie līdzekļi, kas minēti iepriekšējā nodaļā.

Pie chroniskā iekaisuma ārstēšanas jāapbruņojas ar pacietību. Jāizmēģina vispirms iekšķīgi Aqua silicata (2 reizes dienā pa 5—10 pil.). Sāpes var remdēt ar mitri - siltiem uzklājumiem un pāris dienām Belladonna 3. Ja Aqua silicata neatstāj vēlāmā iespaida.

tad — ja satūkums ciets — jāpāriet uz Sulfur 3. (pie bieži, un bez sevišķa pamata, uznākošām sāpēm Mercur. sol. 3.); ja satūkums pamiksts, tad jāņem Jod. 3., vai — ja iznāk daudz strutu — Hepar sulf. calc. 3.; ja slimnieks ļoti noliesē — Calcar. hypophosphorosa 2.

Dabas dziedniecība. Bilcs ieteic nepārtraukti pielietot atdzīvinošus uzklājus; tad vēl celis jātveicē, locītavas mugurpusē un sānos jāpieliek tvaika pudeles; pēc iekaisuma novēršanas masāža un tveicēšana. **Kneipa** paņēmieni: siena ietinums ar sekojošu ceļu un gurnu lējumu (2 reizes dienā silts siena tinums 4 stundas ilgi; tā kā pēc 2 stundām tinums jau vēss, tad tas atkal jāiemērc un no jauna jāuzklāj). Iekšķīgi katru dienu 6 kadīķu ogas un katru stundu pa karotei piena. Pēc kāda laika siena tinumu sāk lietot tikai reizi dienā 2 stundas; pa nakti ap ceļu aptin uzklāju ar miksti izvāritu Foenum graecum, — ņem mālus, iztira no smiltīm, piejauc drusku etiķa un ūdens, uztriepj kā smēri uz linu drēbes un uzliek uz slimās locītavas, katru dienu 1—2 reizes, 1 stundu. Katru nedēļu 3 reizes vispārēja nomazgāšanās.

Likas kājas

Pie likām kājām vainojama gurnu vai kāju stilbu kaulu saliekšanās, kas dažreiz var būt uzkrītoši stipra un pat traucējoši atsaucas uz iešanu.

Par **X-kājām** sauc tādu kāju stāvokli, kad gurna un kāju stilbu kauli ieliecas uz iekšpusi, tā kā ceļgali saiet gandrīz kopā. Šādas kājas attīstas visvairāk tad, ja ķermenim jānes smags svars, daudz jāstāv vai daudz jāiet; nereti tās izveidojas pie bērniem pirmos dzīvības gados, ja bērnu kauli miksti (angļu slimība), vai ja locītavas tuvumā noticis lūzums. Ļoti nosodāms audzinātāju paņēmieni — nostādīt bērnu uz kājām tad, kad tas vēl nemaz neprot ne celties, ne staigāt. — **X-kājas** sastopamas ļoti bieži pie maiznieku, tirgotāju, miesnieku, kalēju, atslēdznieku, galdnieku, virpotāju u. c. mācekļiem, viesmīļiem u. taml.

Zobenveidīgās jeb **O-kājas**, izliektas pretējā virzienā un veido burtu O. Arī te iemesls var būt angļu slimība. Šāda kāju forma bieži sastopama pie veciem kavallēristiem (ar kājām pastāvīgi jāpiekļaujas zirgam).

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Bērībā vēl iespējams likas kājas izlabot ar ortopēdisku instrumentu palīdzību (piem., nēsājot zābakus ar lokaniem tērauda stieņiem u. taml.). Vēlākos gados iespējams drusku palīdzēt tikai ar operācijas palīdzību. Vai operācija iespējama, un vai tai kādas izredzes, — var vislabāk noteikt ārsts - chirurģs.

Homeopātija. Sk. „Angļu slimība“ (Rachitis).

Kāju kroplums

Bieži vien gadās redzēt kājas, kuŗu iekšējā mala ir pacelta, bet pēdas priekšpuse atliekta pret pēdas vidu. Kāja balstās uz ārējās malas. Pirksti stipri ieliekti, kājas virspuse izliekta uz augšu, bet apakša iedobta.

Šāds kroplums pa lielākai daļai ir iedzimts, un te vainojami nepareizi izveidoti kāju pēdas kauli. Dažreiz gan tāda kāja attīstas vēlāk, pēc saišķu vai muskuļu iekaisuma, lūzuma vai izmežģijuma u. t. t., ja tā bijusi jātura ilgāku laiku vienā un tajā pašā stāvoklī. Kas attiecas uz iedzimto kājas kroplumu, tad tas pirmā dzīvības gadā dažreiz nav uzkrītošs, un vecāki palaiž to pat nemānītu gaŗām. Bet jau pie pirmiem iešanas mēģinājumiem izpaužas kājā notikusē pārmaiņa. Kāja balstas uz zemi nevis ar apakšu, bet ar ārējo malu, pat ar virsu. Gaita ir nedroša, neveikla, bērns iet gāzelēdamies. Pamazām lieta top vēl ļaunāka. Kaulu augšana piemērojas ķermeņa spiedienam; sakarā ar to notiek pārmaiņas arī saišķos un muskuļos. Uz kājas virsas izveidojas biezas, cietas grumbas tajās vietās, kuŗas skar zemi un nes ķermeņa svaru. Slimnieks iet, ar slimo kāju it kā daudzīdams zemi. Muskuļi netiek pienācīgi nodarbināti un sāk nīkt. Traucēta arī ķermeņa augšana gaŗumā.

Vēl jāatzīmē arī tā sauktā *plakanā pēda*. Šāds kroplums, pie kuŗa kāja izgriezta uz āru un kājas virsa pavisam plakana, izveidojas visbiežāk starp 14.—20. gadu, pie jauniem cilvēkiem, kas savā arodā spiesti pārpūlēt kājas. Pa lielākai daļai, kroplums izveidojas abās kājās. Nereti tas apgrūtina tādā mērā, ka slimnieks spiests atsacīties no darba un vietas. Dažreiz kāja iekaist, stipras sāpes neļauj ne stāvēt, ne iet; slimnieks ātri piekūst; kāju potītes satūkst, kāju apakšas metas jēlas, jo vairāk tādēļ, ka plakanai pēdai liela tieksme uz svīšanu.

Plakanā kāja var rasties pie anġļu slimības, kaulu ievainojumiem, kaulu smadzeņu iekaisuma, tuberkulozes, tripera vai sifilisa kāju locītavā, bērnu triekas, nervu ievainojuma, nepiemērotiem apaviem, nepareizas gaitas (ja kāju stipri griež uz āru) un vīspārēju vājumu. Arī operācijas un dzemdības samazina kāju spēku, tāpat grūtniecības un pārmērīgas aptaukošanās stāvoklis uzkrāj kājām par daudz lielu nastu. Nevar absolūti droši apgalvot, ka plakanā pēda ir iedzimta.

No pārējiem visbiežāk sastopamiem kroplumiem jāatzīmē vēl divi; pie viena slimnieks staigā tik uz pirkstu galiem, — papēdis uzvilks gaisā; pie otra — gluži pretējs stāvoklis: slimnieks staigā uz papēža. Kā viens, tā otrs kroplums ir ļoti apgrūtinošs; to bieži vien izsauc bērnu trieka.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Paņēmienu, kā izlabot kājas stāvokli, ir diezgan daudz. Iedzimta kropluma ārstēšana vislabāk sākama pēc 3. mēneša. Kad bērns sāks iet kājām, tad jau būs izdevies — vīsmaz pa

daļai — kāju izlabot. Vispirms mēģina kāju ievirzīt pareizā stāvoklī un to apsiēt. Šāds paņēmieni jāturpina mēnešiem ilgi. Ja ar to nepietiek, tad jāķeras pie ortopēdiskiem aparātiem. Dažreiz jāpārgriež nepaklausīgās cipsas. Ļoti ieilgušos kropluma gadījumos jāizdara kaula operācija, ja vien tā vispār vēl vēlāma, un ja tai paredzami panākumi.

Plakano pēdu mēdz izlabot, ieliekot apavos stingru ādas zoli, kas atbalsta kājas iekšējo malu un neļauj slidēt uz leju. Arī papēdis apava iekšējā malā paaugstināms par dažiem millimetriem. Grūtākos gadījumos kurpe jānostiprina ar dzelzs stīpu, kas sniedzas līdz pat ceļgalam. Dažreiz kāja jāatspiež atpakaļ ar varu; tādos gadījumos jāpielieto narchoze.

Jāatzīmē, ka nepareizi ir pirkt gatavas ieliekamās zoles, jo tās nekad nevar būt piemērotas slimnieka kājai un vairāk kaitē, nekā atnes labuma. Zoles jāizgatavo pēc gipsa modeļa. Pirkt gatavas zoles būtu tas pats, kas pirkt gatavus mākslīgos zobus.

Galvenais ārstēšanas veids tomēr ir fizikālā terapija, pār visām lietām vingrošana. To vislabāk izdarīt ar medicīniski — mehāniskiem aparātiem un zem ārsta kontroles, pieturoties pie ārstu izstrādātās vingrošanas sistēmas. Bez vingrošanas jāpiekopj arī masāža. Pret sāpēm ļoti derīgas ir karsta gaisa peldes.

Vēl kāds vārds par iešanu, kurai jāpiegriež zināma vērība. Vairums pieaugušu cilvēku ejot liek kāju purnus uz āru; tas ir pavisam nepareizi! Tā ejot ķermeņa smaguma līnija tiek pārnesta no kājas vidus uz pirmo kājas vidus kauliņu; kājas iekšpusē saišķi tiek izstiepti un novājināti, un tas ir viens no galveniem iemesliem, kāpēc tik daudz cilvēku sūdzas par kāju sāpēm. Gaita ar uz āru liktiem kāju purniem ir neveselīgs mākslas un kultūras produkts; nesamaitāts dabas cilvēks iet ar drusku uz iekšu liktām kājām, — vismaz ceļgali iet taisnā virzienā uz priekšu; tā iet mežoņu tautas, — tā iet arī mūsu mazie bērni. Bieži vien ārstam runas stundās pieved bērnus, kas iet ar kāju purniem uz iekšu; vecāki prasa padomu, kā lai bērnus pieradina likt kāju purnus „glīti uz āru“. Ja nu vecākiem dod padomu negriezt vērību uz bērna gaitu, ja ārsts iedrošinās pat apgalvot, ka bērns iet dabiski un normāli, tad tas dažāda laba tēva un mātes acīs zaudē „labo slavu“, un par viņu saka, ka tas nekā nezina.

Locītavu izmežģījumi, sagraudumi un taml.

(Luxation)

Kas attiecas uz locītavu ievainojumiem, tad — bez jau agrāk minētiem lūzumiem — vēl atzīmējamas trīs formas. Pirmā — **saspiedumi** (kontūzija) — noved pie kaula maksts plīsuma, kaula satricinājuma un asiņošanas locītavas dobumā. Slimnieks saspieduma brīdī jūt stipras sāpes un pirmā laikā nespēj locekli lietot; bet drīz vien loceklis ir atkal kustināms, kaut arī ar sāpēm. Ap saspieduma vietu parādās satūkums, locītavas dobums pildas ar asiņiem, un drīzā laikā visa āda ap locītavu top zila.

Dažreiz no locekļa prasa vairāk spēka, nekā tas var dot; tādos gadījumos cieš locītava: pārplīst saišķi un kaula maksts, locītavas dobumā notiek asiņošana; loceklis svārsta, it kā būtu atgriezts. Stipras sāpes, jūtēlība pret spiedienu, satūkums — tie ir ārējie simptomi. Šāda locekļa pārstaipīšana (distorsija), ja tā reiz notikusi, mēdz atkārtoties pie vismazākā nieka.

Par izmežģījumu (luksāciju) jāsauc tāds stāvoklis, kad divu skelēta daļu dabiskā locītavu saistība pārtraukta, un abi kauli beržas viens pret otru. Ir cilvēki, pie kuriem zināmas locītavas (piem., plecu locītava) izmežģijas pie vismazākā nieka, — jā, dažādi pat spēj šo izmežģījumu izsaukt apzinīgi. Izņemot žokļa locītavu, visās locītavās pie izmežģījuma pārtrūkst kaula maksts ar savu saišķu aparātu, un daļa locītavas iziet no maksts ārā. Locītavai no ārpusē izskats mainās, tā ir satūkusi un ļoti sāpīga. Kā pie kaulu lūzumiem, tā arī te sastopami vaļēji izmežģījumi, kas pieskaitāmi pie sevišķi bīstamiem, jo saistīti vienmēr ar infekcijas briesmēm.

Visbiežāk un visvieglāk izmežģijas plecu kaula locītava, ja cilvēks krit uz rokas; izmežģījumu var pazīt no tā, ka pleca apaļums sāplacis un rokas augšstilba ass griežas nevis pret pleca kaula galu, bet pret vidu vai arī pret augšējām ribām. Bieži sastopami arī gurnu, ceļgala, elkoņa un pirkstu locītavu izmežģījumi.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pie saspiedumiem vispirms jā rūpējas par asiņošanas apturēšanu; ap locītavu aptin slapju apsēju, kas bieži jāmaina, — tad uzliek ledus pūslī un ierīko locekli stingrā apsējā (dzelzs stīpā). Pēc 48 stundām jāsāk masāža, kas jāatkārto 2 reizes dienā. Pēc katras masāžas loceklis jāietin flaneļa vai taml. saitē. Ieteicamas arī locekļa kustības, kas palīdz asinīm izdalīties, un karstas gaisa un ūdens peldes.

Arī pret pārstaipīšanu pielietojami auksti apsēji, kas aptura asiņošanu. Ja noticis lielāks plisums, tad uz 2—3 nedēļām loceklis jānosien un jāieliek starp stīpām (dēļiņiem u. tml.). Peldes un masāža pielietojamas tikai tad, kad ietinumumi noņemti.

Katrs izmežģījums jā mēģinā izlabot cik iespējams ātri, — ja vajadzīgs, tad pat ar narkozes palīdzību, — jo citādi ne tikai cieš asinsvadi un nervi, bet vispār lieta var nonākt tik tālu, ka nav iespējams vairs nelaimi izlabot. Nemākuļi jābrīdina no pārgalvīgiem izmežģījuma „ievilkšanas“ mēģinājumiem. Katra no vietām izgājusi locītava jāatstumj atpakaļ tādā pat ceļā, kādā tā iznākusi; dažreiz pat ārstam ir grūti izpētīt vajadzīgo „ievilkšanas“ veidu, kur nu vēl nemākulim, — Narkoze dažreiz vajadzīga tieši pie spēcīgiem, muskuļainiem cilvēkiem, jo tie pie ievilkšanas aiz sāpēm savelk muskuļus un ļoti aizkavē ievilkšanu. Tūlīt pēc izmežģījuma izlabošanas loceklis jāapsien un dažas dienas jānēsā saitē, bet tad drīz vien jāsāk masēt un kustināt.

Homeopātija. Masāžai ļoti ieteicams pielietot Arnica smēri (1 gr. uz 10 gr. vazelīna); bez tam apsējiem ieteicams ņemt Arnica ūdeni (15 pil. tinktūras uz tasi ūdens). Līdzīgi iedarbojas Ruta

tinktūra. Iekšķīgi dodams Rhus D 3—3, kas labvēlīgi iedarbojas uz saišķiem. Iekaisuma gadījumā lietojams Arnica iekšķīgi un ārīgi.

Kaulu un locītavu tuberkuloze (kaulu ēdājs)

(Arthropthisis)

Kaulu tuberkuloze (Caries) visbiežāk piemeklē mugurkaulu, pirkstu, rokas un kāju pēdas kaulus. Slimība sākas lēni, nemanot, karstuma pa lielākam daļai sākumā nav. Ilgu laiku vienīgais simptoms ir sāpes slimajā locekli un lielāks vai mazāks satūkums. Tikai vēlāk izveidojas strutojošs pušums. Jau sākumā manāms, ka slimnieks sargā savu sāpošo locekli (ja tā ir kāja, tad uz tās labprāt neatbalstas, bet tikai pievelk); tā kā loceklis maz tiek lietots, tad viņa muskuļi sāk panīkt. Pie mugurkaula tuberkulozes muguras skriemeļi top mīksti un iegrīkst uz leju, viss ķermenis it kā sabrūk sevī, un izveidojas ass kupris (Gibbus). Mugurkaula tuberkulozes pazīmes ir mugurkaula stīvums un sāpes (ja spiež); arī spiežot galvu, slimnieks jūt sāpes mugurā.

Locītavu tuberkuloze sākas vai nu kaulā vai locītavas makstī. Vispirms locītavā parādās asins izplūdums vai savāds, mīklas veidīgs satūkums (sūceklis — Fungus), bez kādām citām iekaisuma pazīmēm. Slimībai progresējot, attīstas strutas, notiek atmiešķēšanās, un izveidojas tā sauktā fistula jeb strutu eja. Saslimšana visvairāk notiek augšanas laikā. Gurnā tā liek sevi manīt ar vieglām sāpēm (kas bieži vien sajūtamās ne gurnā, bet ceļa locītavā) un kājas pievilksanu vai pat klibošanu. Ja gurnu spiež, tas sāp; slimnieks sākumā kāju izstiepj un tura tālāk no ķermeņa, bet vēlāk sāk pievilkt un saliekt. Ceļa un elkoņu locītavās manāms asins izplūdums un sūcekļa veidīgs satūkums. Kājas pēdas locītavā rodas satūkums; slimnieks klibo, pagurst stāvot vai ejot. Plecu locītavās ļoti ātri sāk iznīkt locītavu daļas un plecu muskulatūra.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kā vispār pie tuberkulozes, tā arī kaulu tuberkulozes gadījumos ārstēšana ir konstitucionāla: jācenšas stiprināt slimnieka ķermeni ar gaisa un saules peldēm, kāpēc slimniekam ieteicams dzīvot pie jūras vai kalnos. Slimais loceklis jāiegulda gipsā un jāārstē ar jodu un Rentgena stariem. Ja slimība jau sākusi izpostīt pašu kaulu, tad — sevišķi pie vecākiem ļaudīm — būs jāizdara operācija vai pat amputācija (locekļu noņemšana). Strutu augoņi nav jāatver (lai izsargātos no strutu baktēriju iekļūšanas asinīs), bet ar adatu līdzīgu cauruli un šļirci jāizsūc un pēc tam jāpiepilda ar jodoforma glicerīnu. Tāpat jārikojas diezgan reti sastopamās galvas kausa tuberkulozes gadījumos. Bieži jāatkārto Rentgena uzņēmumi, lai varētu sekot slimības un ārstēšanas gaitai. Ja izcēlušās fistulas, tad tās jāoperē.

Homeopatiija. Taisni tuberkulozes ārstēšanā un arī pie septiskiem procesiem iekšējā medicīna atkal iekarojusi atpakaļ darba lauku, kurā ilgu laiku galvenā noteicēja bija chirurgija. Tagad ar panākumiem pielieto: Tuberkulin 30, Phosphor 6, Silicea 3—6, Calcarea carb. 3—6, Mercur. solub. 3—6, Teucrium D 3, Asa foetida 3, Angustura vera D 3.

Gļotu maisiņu iekaisums

(Bursitis)

Vietās, kur muskuļi vai cīpslas spiesti daudz berzēties gar kauliem un kur nav nekādas aizsargājošas saišķu vai tauku kārtas, atrodas mīksti, ar gļotaiņu šķidrumu pildīti maisiņi — gļotu maisiņi, kas pasargā muskuļus no iekaisuma. Daži gļotu maisiņi saistīti arī ar tuvāko locītavu maksti un tāpēc nereti ņem dalību locītavu slimībās, bet var saslimt arī patstāvīgi.

Akūts gļotu maisiņu iekaisums ir diezgan reta slimība, kas izceļas pēc saspieduma vai saaukstēšanās un izpaužas sāpīgā satūkuma veidā; āda pāri satūkamam nav ne iekaisusi, ne sāpīga. **Chronisks** iekaisums visbiežāk iemetas ceļgalu gļotu maisiņos, sevišķi tiem cilvēkiem, kas pastāvīgi dabū rāpot, kā skursteņslaucītāji, matroži, apkopējas, kalpones u. t. t. Gļotāda stipri sabiezē, un viņas iekšpusē izveidojas izaugumi, kas sniedz maisiņa dobumā. Šķidrums top sīkstāks, un viņā rodas tā sauktie rīsa ķermenīši, kas var sasniegt ievērojamu lielumu. Parasti tiem ir pupas forma. Viņi bieži izceļas bez kāda redzama iemesla; citos gadījumos vainu uzkrāj gļotu maisiņa pārstaipīšanai, pārpūlēšanai u. tml. Rīsa ķermenīši parasti nerada nekādu apgrūtinājumu, bet dažreiz tomēr traucē locekļu kustību.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vieglos iekaisuma gadījumos vajadzīgs uz pāris dienām miers, auksti uzklāji un stingra saite. Var mēģināt karstā gaisa (tvaiku), alkohola komprešu un joda pielietošanu; iespējams šķidrumu iztīrīt ar punkcijas palīdzību. Ja iekaisums ieildzis, un radušās jau strutas, tad var līdzēt tikai gļotu maisiņa iztīrīšana operatīvā ceļā. Kas bieži sirgst ar šādiem iekaisumiem, tiem vai nu jāmaina darbs vai jāsarģā ceļi ar mīksti spilventiņiem.

Homeopatiija. Akūtus iekaisumus līdz šim ar labiem panākumiem ārstēja ar Aconit. 3 un Belladonna 3, bet jaunākā laikā ļoti ieteic Sticta D 3. Pret chronisku iekaisumu labi noder Rhus 3 iekšīgi un ārīgi, bez tam arī Silicea 6; dažreiz būs jādod vēl Kali jodat. D 3.

Akūtais locītavu reimatisms

(Rheumatismus acutus)

Akūtam locītavu reimatismam radniecība ar vispārējām septiskām slimībām. Viņš izceļas, ja locītavā iekļūst baktērijas (stafilokoki, streptokoki) vai arī baktēriju indes no citiem orgāniem (no mandeļēm, rīkles vai zarnas). Pēc vispārējas nelabas sajūtas sākas locītavu satūkums, kas iestājas akūti, ar svišanu; locītava sarkana un pie vismazākās pakustēšanās ļoti sāp. Iekaisums isā laikā pāriet no vienas locītavas uz otru un pa lielāku daļu skar plecus, gurnus un elkoņus, tā tad lielākās locītavas, bez tam arī viņu apkārtni, cīpslu makstis un gļotu maisījumus. Ir iespējamas arī īsas pauzes. Iekāist locītavu maksts iekšējā kārtā, kas tāpat kā krūšu sirds kambaru un vārstuļu iekšpuses plēve, pieskaitāma tā sauktām serozām plēvēm; tāpēc pie locītavu reimatisma pastāv arī šo pārējo plēvju iekaisuma varbūtība. Pēc pārciestā iekaisuma nereti vēl ilgu laiku pieturās atsevišķu locītavas muskuļu grupas nespēks, pat pāmirus. Grūti noteikt, cik ilgi slimība velkās, jo iespējama atkārtotāšanās, dažādas komplikācijas u. tml., kas slimnieku vārdziņa nedēļām un mēnešiem un iespaido viņa darba spējas un veselību uz gadiem.

Kā jau teikts, — var iekāist arī citas serozās plēves; tāpēc locītavu reimatismam tik bieži pievienojas sirds maksts un sirds muskuļa, krūšu plēves, plaušu, mandeļu, nieru u. c. iekaisums. Pa lielāku daļu, šīs slimības visas tiek izārstētas, izņemot sirds kaites. Dažreiz akūtais reimatisms pāriet chroniskā.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Galvenā loma reimatisma ārstēšanā pieder salicila preparātiem, sevišķi aspirīnam, no kura pieaudzis cilvēks var lietot līdz 4 gr. dienā; tad vēl jāpiemin salols un atofāns; pie ilgstošas slimības laiku pa laikam dodams piramidons, fenacetīns, anipirīns. Uz iekaisušām vietām jāliek alkohola uzklāji; jātaisa karsta gaisa peldes, dūņu vai fango ietinumi. Nepieciešami ietinumi nezotāna vatē. Bet no vislielākā svāra ir miers (gultā), izsargāšanās no aukstuma, slapjuma un caurvelkoša vēja un mandeļu iekaisuma nekavējoša ārstēšana, jo mandeles uzskatāmas par slimības galveniem ieejas vārtiem. Viegla (piena, augļu un sakņu) barība. Kad sāpes pārgājušas, ieteicama rēgulāra masāža.

Homeopātija. Ārstēšana jāsāk ar Aconit. 3, pēc tam jāpāriet uz Bryonia 3. Šie divi līdzekļi spēj neitralizēt reimatisko indi. Tālāk var rasties vajadzība pēc Pulsatilla 3 (pusakūtā stāvokli), Mercurius 3 tr. (kad slimība cieši turās vienā un tajā pašā vietā, sāpes naktīm pieaug; skābi sviedri), Rhus, kad slimnieks nemierīgs, pastāvīgi maina stāvokli, Sulfur 3-6 (paātrina izveseļošanos un palauj slimībai pāriet chroniskā stāvoklī). Ja reimatisms pieturās roku locītavās, tad der Viola odorata D 3, bet pret roku un pirkstu iekaisumu — Caulophyllum D 3.

Vēl jāatzīmē Mezereum D 3—3, Baptisia D 2, Ferrum phosph. 3 un Strophantus D 3.

Dabas dziedniecība. Bilcs ieteic: katru dienu tvaikpeldi gultā (1—1½ stundas), tad 19° C. vispārēju noberzēšanos, resp. masāžu (ar kailām rokām); bez tam uz slimām vietām jāliek bieži, nomierinoši uzklāji; pēc viņu noņemšanas slimās vietas jāapmazgā aukstā ūdenī. Naktis (un šad un tad arī dienā) vēdera uzklāji. Klistieri. Ja locekļi ļoti sāp, tad no masāžas pirmā laikā jāatsakās. Jāizsargas no kafijas, alus un vīna, jādzer daudz (un bieži) ūdens, limonādes u. tml.

Ļoti jūtīgiem slimniekiem ieteicams cits paņēmieni: katru dienu 2—3 22° C. vispārēji, ¾, vai vidukļa un kāju ietinumi. Arī iekaisusās vietas ietināmas 22° C. kompresēs, kas jāpšedz ar vilnas lakatu un pēc sasilšanas jāatjauno. Katru dienu 1—2 reizes vispārēja apmazgāšanās (22° C.), bet pie stipras svišanas 33° C. peldes. Klistieri. Ja nav karstuma, tad var tveicēt kājas vai ņemt pustuikpeldi (sevišķi ja sirds slima); pēc tam 22° C. nomazgāšanās; ļoti noder arī saules peldes. Sāpošās vietas var apmazgāt ar siltaķu (37—50° C.) ūdeni, nekā pārējo ķermeni.

Chroniskais locītavu reimatisms

(Rheumatismus)

Dažreiz chroniskais reimatisms attīstās no akūtā; dažas locītavas neatgūst savu normālo stāvokli, bet paliek chroniskā satūkšanas stadijā. Tomēr pa lielākai daļai chroniskā forma izceļas patstāvīgi, bez kādas atkarības no agrākām akūtām lēkmēm. Te galvenā kārtā uz organismu iedarbojas aukstums un slapjums. Zināma darba strādnieki (tādi, kas strādā laukā vai mitrās telpās) un pagraba dzīvokļu apdzīvotāji sastāda vislielāko reimatisma slimnieku procentu.

Vieglos gadījumos locītavas tikai drusciņ satūkušas, sāpes mērenas un pavairojas tikai pie spējākām kustībām; bet ja slimība iesakņojusies, tad locekļi pamazām sāk arvien vairāk tūkt un sāpēt, ļoti jūtīgi pret spiedienu un kustību un beidzot paliek stīvi, sevišķi ja tie kādu laiku nav kustināti; stīvums jūtams sevišķi rītos. Karstuma, pa lielākai daļai, nav; tas mazliet iestājas tikai tad, ja slimība jau gājusi ļoti tālu. Sirds nemēdz saslimt. Visbiežāk chroniskam reimatismam pievienojas muskuļu sāpes (muskuļu reimatisms).

Slimība ļoti stūrgalvīga, velkas gadiem un — ja tā iesakņojusies — paliek visu mūžu. Protams, ir iespējama arī izveseļošanās, ja locekļu satūkums nav pārāk stiprs. Tomēr paliek tieksme uz atkārtošanos, un tā atņem cerību un izredzes uz pilnīgu izārstēšanos. Dažreiz chroniskam reimatismam pievienojas stipras nervu sāpes un reimatiski pamirumi.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms slimniekam jāsarģās no visiem ārējiem, kaitīgiem iespaidiem, jādzīvo sausā, siltā dzīvoklī, dažreiz jāmaina pat klimatiskie apstākļi. Jāģērbjas pietiekoši silti, tomēr jāizsarģas no katra pārspilējuma, lai ķermeni neizlutinātu.

Akūtas pasliktināšanās gadījumos jālieto tie paši līdzekļi, kā pie akūtā reimatisma. Pirmā vietā tomēr te stādama lokālā ārstēšana: jāķaŗo ar sāpēm un satūkumu, pielietojot sinepju vai spāņu mušu plāksteri, joda tinktūru, jodvazogēnu, ichtiola vazogēna, vetratrīna smēri, kampara spirtu, dažreiz arī jodkālīja vai dzīvsudraba smēri, sausu siltumu un ietīšanu vatē, vilnā, ģikts papīrā un kaķu vai trusišu ādā. Ļoti lielu lomu spēlē siltās peldes, ar sāls piejaukumu, romiešu un krievu peldes (tikai ne pārāk vārgiem pacientiem!), karstas smiltis, dūņas, sēra peldes, sviedrēšanās kastes, karsta gaisa aparāti un elektriskās gaismas peldes.

Homeopatiķa. Līdzekļu ļoti daudz, un no tiem atzīmējami: 1) Bryonia 3 (karstums, satūkums un sāpes locītavās); 2) Rhus 3—6 (nekustīgums, stīvums, cīpslu, nervu apvalka un fasciju iekaisums; kustoties ļaunāk); 3) Rhododendron D 3—3 (muskulu iekaisums; sliktā laikā slimnieks cieš vairāk); 4) Ledum D 3 (iekaisušās mazās locītavas; aukstums); 5) Pulsatilla 3 (sāpes ceļģalos, kājas pēdā; vakaros un naktīs sliktāk; menstruācijas traucējumi); 6) Dulcamara 3—6 (pa daļai akūts, pa daļai chronisks reimatisms, pēc ilģas uzturēšanās mitrumā); 7) Sulfur 3—6 (reimatiska konstitūcija; jālieto ilģu laiku); 8) Kali bichrom. 3, Mezereum 3, Phytolacca D 3 (vienķāršs kaulu apvalka reimatisms).

Dabas dziedniecība. Ideālākais līdzeklis: saules un karsta gaisa peldes. Bīlcs ieteic: katru dienu tvaikpeldi gultā ar sekojošu 19—22° C. noberģēšanos vai vienķāršu tvaikpeldi ar sekojošu ietīnumu un peldi. Peldē iekaisušās vietās jāmasē; dažreiz pielietojama higiēniska vingrošana. Barība bez purīnvielām.

Muskulu reimatisms

(Rheumat. muscularis)

Muskulu reimatisms akūtā formā mēdz uznākt pēc apsaldēšanās (kakla iekaisums, gripa). Līdz ar karstumu iestāģas sāpes un kustības traucējumi, pa lielākai daļai tikai vienā muskulu grupā. Slimība visbieģāk pārņem kakla („stīvs kakls“), plecu un gurnu muskulatūru. Atseviģšģas lēkmes gan mēdz pastāvēt tikai dažas dienas, bet pastāv tieksme uz bieģu atķārģošanos. Pie pāreģas chroniskā formā šad un tad uznāķ kleģoģošģas muskulu sāģes, kas vieģli var novest pie pārģratuma, jo tās var vieģli noturēt par muguras smadzeņu izģģšanas simptomu.

Bieģa parādība ir galvas reimatisms, galvas ģikts, kas padara sāģīģu ne tikai katru galvas kustību, bet pat galvas ādas aizskārģšanu, matu sukāģšanu u. tml. (sk. galvas sāģes, galvas neiralģģģa).

Reimatiskās krūšu sāpes pārņem veselu krūšu kurvja pusi un iemetas visos krūšu muskuļos. Roku kustības, kāss, šķāvāšanās un elpošana izsauc sāpes un var radīt aizdomas par varbūtēju krūšu plēves iekaisumu. Ja apsaldēts kakls, tad var iestāties pastāvīgs, reimatisks kakla stīvums.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Uz muskuļu reimatismu labi iedarbojas salicila preparāti (sk. locekļu reimatisms), saslimušā muskuļa masāža, ieberzēšana ar spirituoziem u. c. līdzekļiem (sk. chron. locekļu reim.). Masāžai ļoti līdzīga ir elektriskā strāva. Slimniekam ieteicams palikt gultā un sviedrēties, dzerot liepu tēju, karstu pienu ar seltēru u. c. Ļoti atspirdzinošu iespaidu atstāj vienreizēja tvaikpelve. Ja slimība ieilgst, tad salicila preparātiem vairs nav nozīmes; viņu vietā pielietojama masāža un elektrība. Nepieciešamas ir visādas peldes (sviedrēšanās, romiešu pirts, dūņu un skuju peldes u. c.). Kad sāpes pārgājušas, ieteicams ņemt aukstas peldes vai izdarīt aukstu noberzēšanos, lai aizsargātos no jaunas lēkmes.

Homeopātija. Pret sāpēm krustos (Lumbaga) galvenais līdzeklis ir Rhus D 3—3, ko dod pārmaiņus ar Arnica 3, ja muskuļi pārpūlēti; ja sāpes iestājušās pēc saaukstēšanās, tad Rhus dodams pārmaiņus ar Aconit. 3—6. Daži ārsti apgalvo, ka Tartarus emet. D. 2—3. labāks par pirmiem minētiem līdzekļiem. Ieteic arī Nuxvom. 3.

Pret „greizo kaklu“ lietojams Aconit. 3 (ja iedarbojies sauss aukstums) vai Dulcamara 3 (ja stīvums cēlies no mitruma). Pret krampveidīgām sāpēm lietojams Belladonna 3. Ārīgi ieteicams lietot (ieberzējumu veidā) Arnica-Opodeldoc. Pret krūšu sāpēm noder Bryonia 3, iekšķīgi, bet arī Bryonia — eļļa.

Dabas dziedniecība. Bīlcs ieteic tos pašus paņēmienus, kādi lietoti pie chroniskā locītavu reimatisma. Higieniskā vingrošana izdarāma ar vislielāko uzmanību. Jāaizrāda, ka reimatiskās muskuļu sāpes ļoti ātri pazūd, ja lieto masāžu un izdara kustības; turpretim miera stāvoklis nav visai ieteicams. Kustības sākumā būs sāpīgas, bet drīzi vien tās atnesīs atvieglojumu. Pret sāpēm krustos Bīlcs ieteic mieru, tad tvaikpeldi gultā, ar atsevišķām kompresēm uz krustiem un gurniem un sekojošu vispārēju 25° C. noberzēšanos un galvas masāžu. Ieteicamas arī tvaika un dzestras kompreses pārmaiņus. Sāpīgās vietas apmazgājamas ar etiķa ūdeni (1/3 etiķa) 33—35° C.

Mājas līdzekļi. Uz visas sāpošās vietas liek ar sinepju spirtu aplacītu flaneļa gabalu un atstāj to 1/4 stundu. Ja ar to nepietiek, tad jāmēģina sviedrēties ar liepu vai pliederu tēju un citronu. Tāpat ieteicama tvaika pelde.

ABONEJIET

„VESELĪBAS LEKSIKONS“

ABONĒŠANAS NOTEIKUMI

Uz vienu mēnesi	Ls	1.50
„ trīs mēnešiem	„	4.50
„ pusgadu	„	9.—
„ gadu	„	15.—

Brīvpārdošanā katras grāmatas
cena Ls 2.50

Abonēšanas maksa iemaksājama
mūsu pasta tek. rēķinā 1116, jeb
mūsu kantoros

Rīgā, Pēterbaznīcas lauk. 37.
Tālrūnis 26410.

Liepājā — Graudu ielā Nr. 18.
Tālrūnis 106.

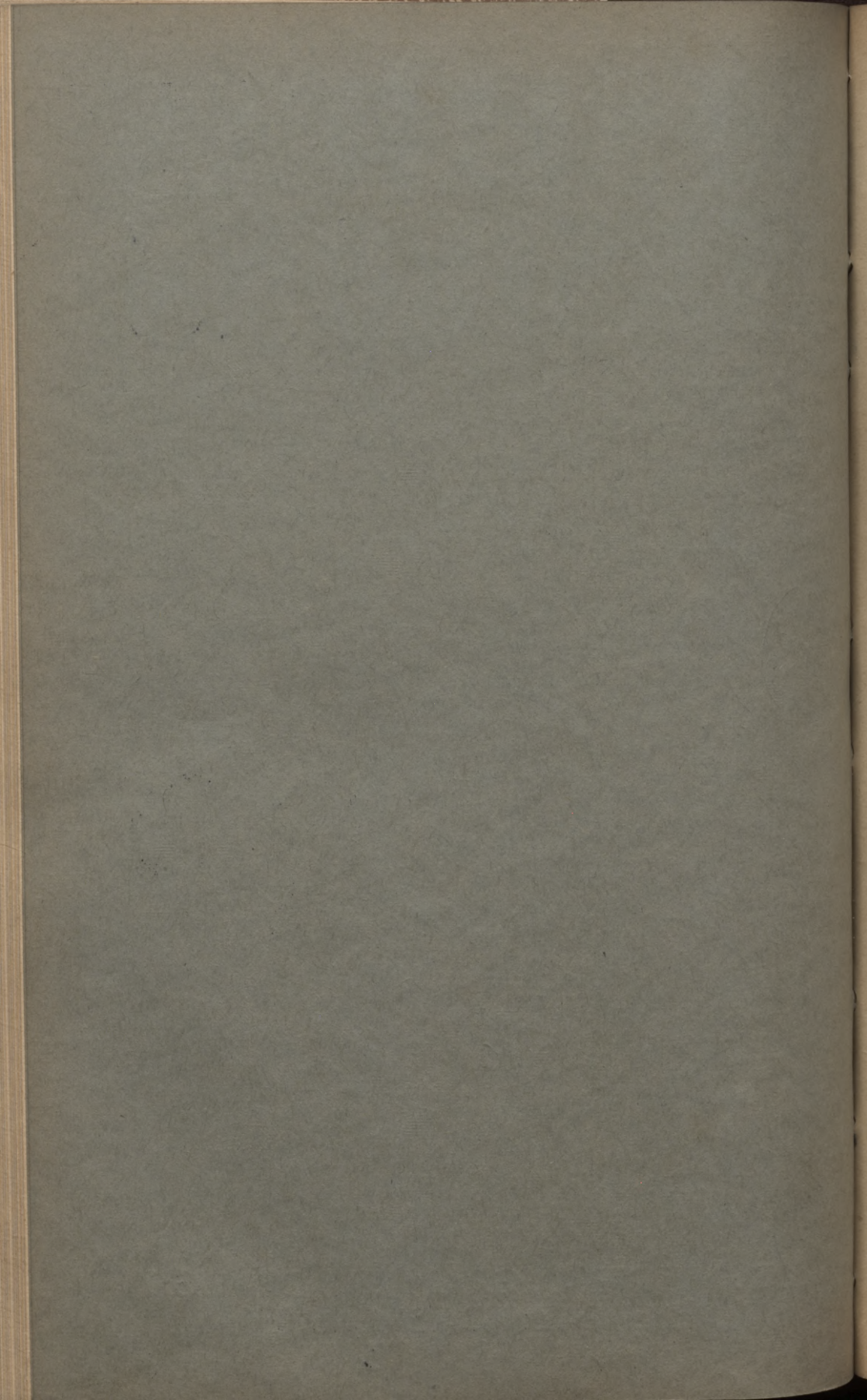
13. JUL. 1931

VESELĪBAS LEKSIKONS

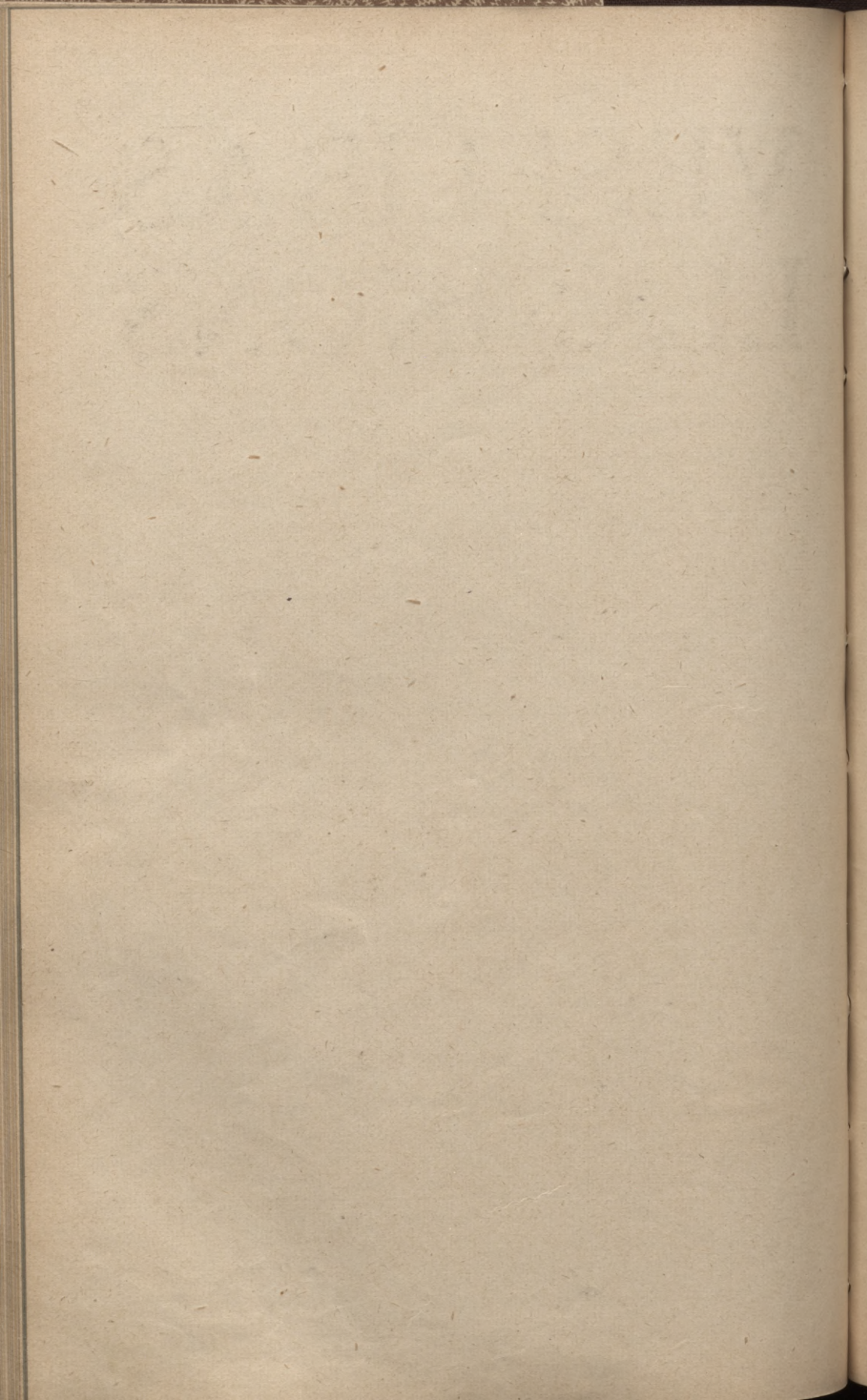
VIII

IZDEVNIECIBA „GRĀMATU DRAUGS”
RIGĀ, PĒTERBAZNĪCAS LAUKUMĀ 37
1 9 3 1

VESELĪBAS LEKSIKONS

PADOMDEVĒJS ĀRSTNIECĪBAS JAUTĀJUMOS
PĒC VISĀM MEDICĪNĀ PASTĀVOŠĀM
METODĒM (ALLOPATIJA, HOMEOPATIJA,
DABAS UN MĀJAS ĀRSTNIECĪBA).

Galvenais redaktors
Dr. Aleksandrs Grinups

Atsevišķo speciālitātu redaktori:

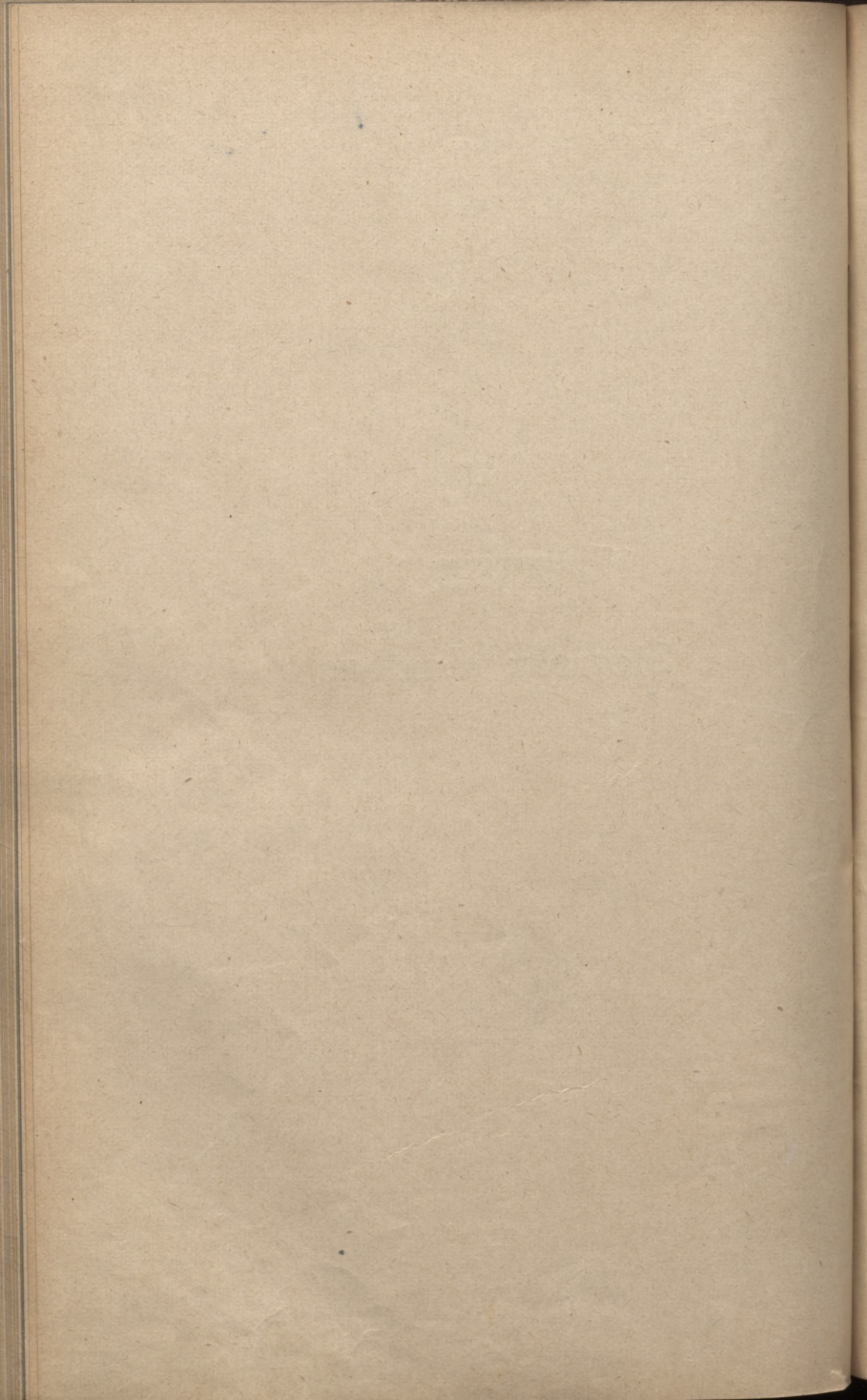
- Dr. med. Jānis Vilde, Latv. Universitātes asistents. — Nervu un gara slimībās.
- Dr. Aleksandrs Grinups, Latvijas valsts dzelzceļu galven. ārsts. — Iekšējīgās un plaušu slimībās.
- Dr. Rūdolfs Avotiņš. — Chirurgiskās slimībās.
- Dr. Sergejs Fridrichsons. — Bērnu slimībās.
- Dr. Eduards Emersons. — Acu slimībās.
- Dr. Kārlis Bergs. — Deguna, ausu un kakla slimībās.
- Dr. med. Aleksandrs Baidiņš. — Sieviešu slimībās.
- Dr. Vilis Stūrīts. — Veneriskās un ādas slimībās.

IZDEVNIECĪBA «GRĀMATU DRAUGS»
RĪGĀ, PĒTERBAZNĪCAS LAUKUMĀ 37
1 9 3 1

*Šī grāmata, kā arī daudzkrāsainās un
vienkrāsainās reprodukcijas iespēstas
izdevniecības „Grāmatu Draugs” spie-
stuvē Rīgā, Pēterbaznīcas lauk. 25-27.*

XVIII

Sieviešu slimības

Sieviešu dzimumorganu anatomija un fizioloģija

Pati galvenā sievietes dzimumorganu daļa ir olnīca (Ovarium), kas atrodas katrā dzemdes pusē pa vienai. Pēc izskata tās atgādina mandeli vai garēniski pāršķeltu plūmi, kas ar plakano pusi pieaugusi pie dzemdes saites un ar īsas olnīcu saites palīdzību piestiprināta pie dzemdes (vairāk augšpusē). Katras olnīcas iekšpusē atrodās bagātīgi ar asinvadiem, muskuļiem un nerviem apgādāts saišķaudu krājums, kurā iegulst lielāks skaits apaļu pūslīšu (līdz zirņa lielumam), tā saukto Grāfa follikulu. Te atrodama sievietes olnīca — apaļš ķermenītis, $\frac{1}{4}$ mm. diametrā. Viņa sastāv no starveidīgas kārtas, zem kuņas atrodas caurspīdīga plēvīte; šī plēvīte satura protoplasmu ar dzeltenuma graudiņiem un kodolu. — Pa katru menstruāciju laiku pārplīst viens pūslītis, viņa skaidrais šķidrums — un līdz ar viņu arī olnīca — izlīst olvadā. Pārplīsušā pūslīša sienīņas sabruk, un tās aizpilda rēta. Jo vairāk sieviete pārdzīvojuši menstruāciju, jo rētaināka būs olnīcu virsa. Sievietes jaunībā olvadi satura ļoti daudz olnīcu, apm., 36,000; tomēr — visas olnīcas neizveidojas un nenobriest pilnīgi, — vairums no viņām aiziet bojā. Bet tā kā olnīca pie katras menstruācijas zaudē vienu olnīcu, tad, saprotams, olnīcu krājums beidzot izsīkst, jo jaunas olnīcas neattīstas. Sievietes radīšanas, resp. bērnu dzemdēšanas spējas mazinās, uz ko norāda menstruāciju izbeigšanās pirms piecdesmitā gada (maiņas gadi — klimaktērijs).

Olvadi (Oviduct) ir divi viļņveidīgi izliekti stobri. Viņu iekšējais gals, kas pievienojas dzemdei, uzrāda ļoti šauru, punktam līdzīgu caurumu, bet ārējais izplešas bārkstotā piltuves veidā, atvērdamies virs olnīcas vēdera dobumā; viena bārkstīte pieiet tieši klāt olnīcai. Kad kāds Grāfa pūslītis pārplīst, tad bārkstīte satūkst un piekļaujas olnīcai tā, lai olnīca varētu ieslidēt olvadā. Olvadu iekšpuse izklāta ar gļotādu, tā saukto mirdzošo epitēliju; gļotādas šūnas apbrunotas ar skropstiņām, kas nemitosi kustās un tā veicina olnīcas ieslidēšanu dzemdē, pie kam kustas arī olvada muskulatūra.

Dzemde (Uterus) ir bumbierveidīgs organs, ar tukšu vidu un biezām sienām. Viņa atrodas bļodas dobuma vidū starp pūslī un tūpla zarnu, un tās garums ir, apm., 8 cm. Dzemdē izšķir augšējo daļu — pamatu jeb pašu dzemdi — un apakšējo daļu — dzemdes kaklu, kas brīvi ieiet makstī un izbeidzas ar tā saukto dzemdes muti. Dzemdes sānos piestiprinātas platās dzemdes saites; tās pāriet vēdera plēvē, kas apsedz dzem-

di; viņās ieiet apaļās dzemdes saites, kas ved uz ārējo kaunuma daļu, kur saiet kopā ar lielajām kaunuma lūpām.

Dzemdes iekšpusei, apmēram, trijstūrainā forma; apakšējais stūris turpinās kanālā, kas ved maksti; kanāla augšējo galu, kas saistīts ar dzemdi, sauc par iekšējo dzemdes muti, bet apakšējo, maksti ieejošo galu — par ārējo dzemdes muti.

Maksts (Vagina) saista dzemdi ar ārējām dzimumorganu daļām. Maksts ieeja aizklāta ar gļotādas kroku, tā saukto jaunavības plēvi (Hymen), kuŗa sastopama tikai pie bērniem un jaunavām; viņā ir viens vai vairāki caurumiņi, kas vajadzīgi asins noiešanai pa menstruāciju laiku. (Dažreiz plēvē caurumiņu nav; tādā gadījumā menstruācijas asinis, uzkrājoties iekšējos dzimumorganos, var izsaukt nevēlāmus sarežģījumus). Pie pirmās kopošanās plēvīte tiek saplēsta, un no tās paliek pāri tikai nevienādas, robainas malas.

Ārējie dzimumorgani sastāv no lielām un mazām kaunuma lūpām; starp tām ir sprauga, kuŗā redzami mīzālvada gals un ieeja makstī. Mazās kaunuma lūpas (Nymphae) apsegtas ar lielām kaunuma lūpām un aptver ieeju makstī (Vestibulum vaginae) un kutekli jeb klītoru; pēdējā sevišķi daudz nervu, kuŗu kairinājums izsauc uzbudinājumu, resp. kaisles sajūtu. Pie iejas maksts iekšpusē ir dziedzeri, no kuŗiem vislielākie ir tā sauktie Bartolīnija dziedzeri; viņu sekrēts nepieciešams, lai maksts būtu mitra un gluda.

Piena jeb krūšu dziedzeri atrodās uz lielā krūšu muskuļa, no 3. līdz 6. ribai. Krūtīm puslodes izskats, bet viņu lielums un konsistence atkarīgi no nacionālītātes, klimata, vecuma un uzvalka. Puslodes visaugstākā vietā atrodas krūts kārpa, ap kuŗu apkārt iet brūngana mala. Kārpa virsotnē iznāk 16—20 krūts dziedzera kanālu. Dziedzeris sastāv no lielāka skaita dziedzeru pūslīšu, kuŗi ietīti saišķu un tauku audos. No pūslīšiem iet kanāliņi, kas savienojas lielākā — piena kanālā. Piena, kas izdalās no krūšu dziedzeriem, ir: ūdeni, kazeīnu, taukus, piena cukuru un sāļus saturošs šķidrums; dziedzeros tas ierodas tikai pa grūtniecības un bērna zīdīšanas laiku. Dažreiz arī jaunpiedzimušu bērnu, un pat vīriešu krūtīs, izdala pienam līdzīgu šķidrumu. Kā jau minēts, sievietes dzimuma šūniņas — olnīcas — izveidojas olnīcā. Kad sieviete jau nobriedusi, tad katrā olnīcā būs ap 30,000—40,000 attīstības spējīgu olnīcu; vairums no tām iznīkst un tiek uzsūktas; tālāk attīstās ap 16,000, no kuŗām pilnīgi nobriest tikai, apm., 500. Šis pēdējās nonāk tālāk, olnīcas mizas substancē, un te tiek apņemas no follikulu šūniņām; te drīz izveidojas Grāfa follikulas; follikulās vairojoties šķidrumam, tās aug un padara olnīcas sienu attiecīgā vietā plānāku; pati olnīca arī aug. Follikulas drīz top tik pilnas, ka pārplīst, un olnīca iziet vēdera dobumā, kur to uztver olvada mirdzošais epitēlijs un ievada olvadā. Pārplīsusē follikula piepildās ar asinīm un pārveidojas dzeltenā ķermenī, kas, iesākoties grūtniecībai, pastāv līdz viņas beigām; ja grūtniecība izpaliek, tad tās pārvēršās bālganā rētā. Follikulas plīšanu un olnīcas ieslēšanu olvadā sauc par ovulāciju. Jādomā, ka katru reizi pirms menstruācijas notiek šāda ovulācija, un ka olnīcas nobriešana un sakarā ar to izsauktais kairinājums olnīcā rada asins pie-

plūdumu bļodas organos. Šī procesa kulminācijas punktā spiediens gļotādas asinsvados kļūst tik stiprs, ka tie pārplīst, asins pārrauj epitēliju un iznāk ārā. Menstruāciju var vest sakarā arī ar olnīcā notiekošo iekšējo sekrēciju, t. i. ar no olnīcas izstrādāto un asinīs ieplūstošo vielu maiņas produktu iedarbību. Kā tas īsti notiek, nav noskaidrots vēl pat šinīs laikos. Bet nav šaubu par to, ka menstruācija atkarīga no nobriešanas procesiem olnīcā un kā tā izbeidzas, tiklīdz olnīca pārstāj darboties. Visas sekundārās dzimuma pazīmes un vecuma izpausme skaidri liecina par dzimumdziedzeru darbības lielo nozīmi.

Menstruācijai meklēja paskaidrojumu jau senos laikos. Toreiz domāja, ka sievietes ķermenis katru mēnesi iztirās no zināmām vielām. Mūsu klimatā menstruācijas parasti sākas ap 14.—17. gadu un uznāk pēc katrām 3—4 nedēļām. Karstā klimatā viņas sākas jau agrāk, ap 8.—12. gadu, bet arī agrāk beidzas. Meitenēm, kas daudz sēd uz vietas, strādā garīgu darbu un agri nobriest garīgā ziņā, arī menstruācijas mēdz uznākt agrāk. Tāpēc pie pilsētniecēm un turīgāko aprīnu meitenēm menstruācijas uznāk samērā diezgan agri.

Menstruāciju sākšanās norāda uz organisma nobriedumu, t. i. ka sieviete ir spējīga sākt dzimuma kopdzīvi un dzemdēt. Uz nobrieduma stāvokli norāda arī citas pārmaiņas ķermenī un garīgā dzīvē.

Līdz ar menstruāciju izbeigšanos izbeidzas arī dzemdēšanas spējas. Parasti tas notiek starp 40.—50. gadu. Šo laikmetu sauc par maiņas jeb klimaktērisko periodu. Pie jaunavām šāds periods iestājas ātrāk, nekā pie sievietēm. Maiņas gados ļoti bieži uznāk dažādi veselības traucējumi, nervu sistēmas bojājumi, galvas sāpes u. c. Veselas sievietes šo periodu pārdzīvo nemanot.

Tagad piegriezīsim vērību tai olnīcai, kas līdz ar follikulas plīšanu tiek izskalota no olnīcas un ieslīd olvadā. Viņa vēl nav apaugļošanās spējīga; gluži otrādi, — tai vēl jāpārdzīvo nogatavošanās process: puse no viņas graudainās sastāvdaļas tiek izraidīta ārā, tā tad olnīcā iestājas grauda vielas deficīts; līdz ar to tiek traucēts viņas līdzsvars un radīta tendence, sevi papildināt un pievilkt sēklas šūniņas graudu. Pievilkšanas spējīga olnīca olvadā sastopas ar sēklas pavedienu. Tie viens otru pievelk, lai savstarpēji izlīdzinātu katrs savu deficītu. Apaugļotā olnīca tiek novadīta dzemdes dobumā, un te tā var netraucēti attīstīties. Ja olnīca netiek apaugļota, tā drīzi vien dzemdē panīkst. Tiklīdz notikusi apaugļošanās, sākas grūtniecības laikmets, un no olnīcas attīstas auglis — cilvēks.

Apauģļošana notiek pa dzimuma satiksmes brīdi. Pateicoties nervozam kairinājumam, kas iziet no lielo smadzeņu mizas vai reflektoriski no pašiem dzimumorganiem un tiek novadīts muguras smadzeņu apakšdaļā, dzimumorganos pieplūst asinis un pavairojas asins spiediens; asinīm grūti aizplūst, jo attiecīgie asinsvadi sašaurināti. Tāpēc pietūkst vīrieša dzimumloceklis un sievietes klitoris; viņos radies sasprindzinājums pavairo tieksmi uz dzimuma satiksmi. Pie savienošanās vīrieša dzimumloceklis ieslīd sievietes makstī; pie ieslīdēšanu atvieglo sekrēts, kuŗu izdala Bartolīnija dziedzeri; tiek kairināti kā vīrieša, tā sievietes taustes ķermenīši (dzimuma

ķermenīši), un izsaukta kaisles sajūta; tā atkal reflektoriski pavairo dzimuma uzbudinājumu un asinsspiedienu smadzenēs un dzimumorganos, līdz beidzot, bļodas dobuma muskuļiem raustoties ritmiskos krampjos, sēkla tiek iespiesta vīrieša mīzavadā, bet no turienes ieplūst sievietes makstī. Sieviete šādā augstākā uzbudinājuma — orgasma — stadijā neapzinīgi veicina sēklas ieplūšanu arī ar bļodas muskuļu krampjveidīgo stāvokli; bez tam — dzemdei savelkoties, no dzemdes kakla top izspiests viņā esošais gļotu kamoliņš un iemērķts apkārt plūstošā sēklā. Pēc orgasma, dzemdes muskuļiem atslābstot, daļa sēklas tiek tieši uzsūkta dzemdē.

Pie sievietes orgasma vieta ir dzemdes kakls un dzemdes apakšējā daļa. Pēc orgasma, kas saistīts ar lielu nervu un muskuļu piepūlēšanu un kuņģā ņem dalību sirds un asinsvadi, ātri iestājas patīkams nogurums (pie vīrieša ātrāk, nekā pie sievietes).

Meitenes attīstības gadi

Līdz ar attīstības gadiem meitenes dzīvē sākas kā fiziski, tā garīgi ļoti svarīgs laikmets. Meitene tiek nostādīta grūta uzdevuma priekšā. Šajā laikā sevišķa vērība piegriežama meitenes apģērbam, barībai un dzīves veidam. Meitenes krūtīs sāk attīstīties, krūšu kārpiņas ir ļoti jūtīgas un jāizsargā no katra spiediena. Šaurie, cietie nieburi un kādreiz tik iecienītās korsetes sakropļojušas dažai labai meitenei krūšu dziedzerus un kārpiņas, kas vēlāk atsaucas uz pēcnācējiem. Visveselīgākais, dabiskākais, nesakropļotais sievietes ķermenis vienmēr būs vīrieša acīs tas skaistākais un iegūšanas cienīgākais. Šādu ķermeni izkopt lai ir katras sievietes uzdevums! Kārtīga barība, pareizs dzīves veids un darbs vai vingrošana ir daudz labāki ķermeņa izveidošanas līdzekļi, nekā nomaldījušos „modes kaļu“ ražotie „spaidu krekli“.

Attīstības gados meitenei jānēsā viegls, vaļīgs uzvalks. Jāizsargas arī no šauriem zābakiem un zeķu prievīšu nēsāšanas. (Prievītes sevišķi bīstamas grūtniecības laikā, jo veicina krampju dzīslu attīstīšanos, kas pie dzemdībām var izsaukt bīstamus sarežģījumus.) Visieteicamāk būtu nēsāt vaļīgus nieburus, pie kuriem piestiprina zeķturus.

Sevišķi no svara ir barība. Jāēd 4—5 reizes dienā. Šinī laikmetā noder svaigas saknes un zaļumi, kā špināti, salāti, pupas, lēcas, svaigi augļi, tad auzu pārslas, rīsi un piens. Alkohols pilnīgi izslēdzams. Pat tā sauktais iesala alus ir pilnīgi nevajadzīgs; viņa vietā labāk noderēs saldi augļi, dateles, rozīnes, vīģes, ogas, ievārijumi un medus; tie palīdzēs apkarot mazasinību un pie meitenēm tik bieži sastopamo cieto vēderu. No rītiem ieteicams tūlīt pēc uzcelšanās izdzert pusglāzi ūdens.

Jāsargas aizturēt dabiskās vajadzības. Par dažu labu iekšēju organu nenormalību jāpateicās tikai tam, ka meitenei bijis kauns aiziet no sabiedrības, lai izpildītu dabas prasības, jo — par to taču dažam labam var ienākt prātā pasmie-

ties. Tāds „kauns nevietā“ būtu ar visiem spēkiem apkarojams. Kā skolotājiem, tā vecākiem jācenšās ieaudzināt bērnos vienkāršāku, dabiskāku izturēšanos pret savu ķermeni un viņa uzdevumiem.

Attīstības laikā liela ievēriba jāpiegriež ādas kopšanai, jo ādas (sevišķi sviedru u. c. dziedzeru) darbība šīnī periodā ļoti pastiprināta; no pareizas, netraucētas ādas funkcijas atkarājas visa ķermeņa veselība, svaigums un vielu maiņa. Vispirms jācenšās ādu nocietināt ar aukstu, īsu (1—2 minūtes) noberzšanos; vislabāk tā izdarāma vakaros, pirms gulētiešanas. Mazasinīgām meitenēm auksta ūdens pielietošana jāizdara ļoti uzmanīgi; vislabāk pielietot dzestru vai remdenu apmazgāšanos līdz pusei u. taml. Veselas, bet ne mazasinīgas meitenes var peldēties upē vai jūrā (tikai ne pārāk ilgi, — katrā ziņā ne vairāk par 15—20 min.). Pēc peldēšanās, noberzēšanās u. taml. ķermenis krietni jāfrotē un pēc tam jāatpūšas. Ja pie veselām, labi attīstītām meitenēm menstruācijas vēl negrib iestāties, tad noder īsas, dzestras sēdpeldes 20—24° C., vai puspeldes 32—34° C., ar sekojošu aukstu vēdera un pavēderes uzlējumu.

Šīnī laikā bieži iestājas traucējumi ādas dziedzeru darbībā, un uz sejas, krūtīm un muguras uzmetas pinnes, spari u. c. Tādos gadījumos noder apmazgāšanās ar siltu ūdeni un labām, taukus kausējošām ziepēm; grūtākos gadījumos jāpielieto ziepju spirts (1 ēdamkarote uz $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ litra ūdens, jāsakul putās), ar kuņu vakaros nomazgā slimās vietas. Pēc mazgāšanās āda labi jānosusina un jāietriepj ar labiem taukiem (bora vazelinu, koldkrēmu). No rītiem drikst izmazgāt tikai acis ar svaigu ūdeni; pārējā seja jānoberž ar sausu vai viegli iepūderētu drēbi. Arī dzimumorganu āda rūpīgi jākopj, jo te, pavairojoties ādas darbībai, var viegli uzmeties ēdes, jēlumi u. c. Arī te ieteicama apmazgāšanās ar remdenu ūdeni un ziepēm un iepūderēšana.

Naktis meitenei jāguļ nevis uz atsperu gultas, bet uz vienkārša matrača; arī segai jābūt vieglai, bet miega laikam — ne ilgākam kā 8—9 stundas. Dienā nepieciešama veselīga nodarbošanās, pietiekoša (bet ne pārmērīgi - trekna un smaga) barība un garīgs darbs, kas neļauj domām aizmaldīties seksuālā virzienā. Garīgam darbam jāmainās ar fizisko; nepieciešami arī atpūtas brīži. Ļaunu iespaidu atstāj ilga sēdēšana; tā iespaido asinsriņķošanu un rada asins sastrēgumu sevišķi bļodas dobuma organos. Diemžēl, tagadējā modernā sievietes nodarbošanās, izvēlētais arods un pagarinātais skolas laiks cieši saistīti ar pastāvīgu sēdēšanu. Tāpēc sievietei, kas izvēlējusies tādu darbu, vajaga katrā ziņā atrast arī tik daudz laika, lai katru dienu veselīgi izkustētos. Vieglis darbs dārzā vai mājā, peldēšanās, airēšana, braukšana ar velosipēdu, slidu skriešana, tenniss u. tml. padara ķermeni veselīgu un izturīgu, bet garu uzņēmīgu pret apkārtnes iespaidiem. Katrai mātei jākontrolē savas meitas lektūra (lasāmā viela) un sabiedrība, kādā meitene iekļūst. Laimīga tā māte, kas ieguvusi sava bērna uzticību un spēj būt bērnam vistuvākā draudzene! Mātes pienākums ir: patiesi un pieklājīgi atbildēt uz visiem nopietna satura jautājumiem, kādi nāk no bērna mutes. Māte arī vislabāk atradis īsto veidu, kā bērnam atklāt dzīves un milas noslēpumus, neievainojot bērna sirdi ar brutālītāti un nezaudējot viņa uzticību. Normālā ģimenē seksuālie jautājumi nav ikdienišķu sarunu temats, bet tas vēl nebūt nenozī-

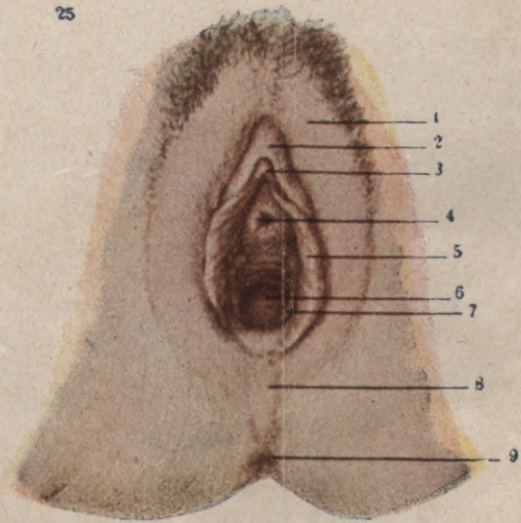
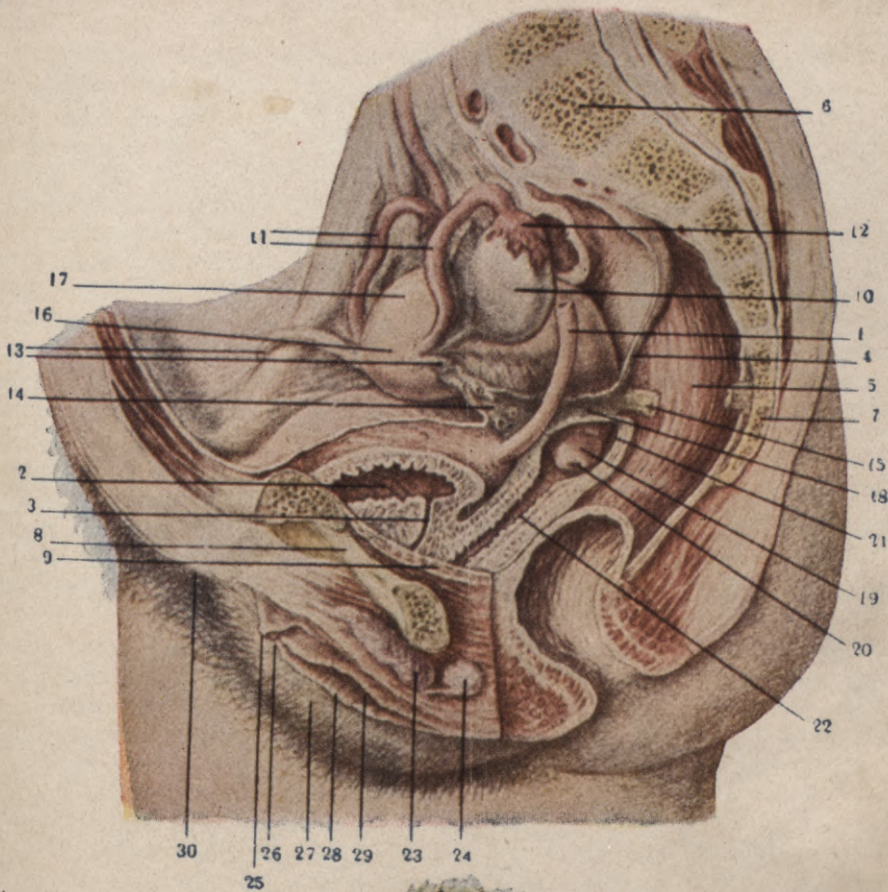
mē, ka bērnam uz minētiem jautājumiem atbilde būtu jāmeklē uz ielas vai jādzird no skolas biedriem, pie tam rupjā, fantastiski - sakropļotā formā, tā, kā bērns pat sajūt riebjumu pret tēvu, māti, savu miesu un visu pasauli. Īsta mātes mīlestība arvien atradīs, īsto vārdu īstā laikā; tikai mulķīga, pārspīlēta kaunēšanās un pašas mātes garīgās morāles trūkums spēj atstāt bērnu nezināšanā vai dot brutāli - cīnisku atbildi.

Higiēna menstruāciju laikā

Pirmā menstruācija ir katrai meitenei ievērojams pārdzīvojums, uz kuŗu skatās ar bailēm un it kā vainas apziņu. Katrā gadījumā nepieciešami meiteni jau pie laika sagatavot uz gaidāmo asiņošanu un aiztaupīt bailes. Katra uzmanīga māte lai novēro, vai meitenei neuznāk nogurums locekļos un galvā, velkoša sajūta krūšu kārpīnās vai drebuļi, — vai meitene nav viegli sakaitināma, vai nemeklē glāsta vai atbalsta u. tml. Šie simptomi norāda uz menstruāciju laika tuvošanos, tā tad mātei pienācis laiks nākt klajā ar paskaidrojumiem.

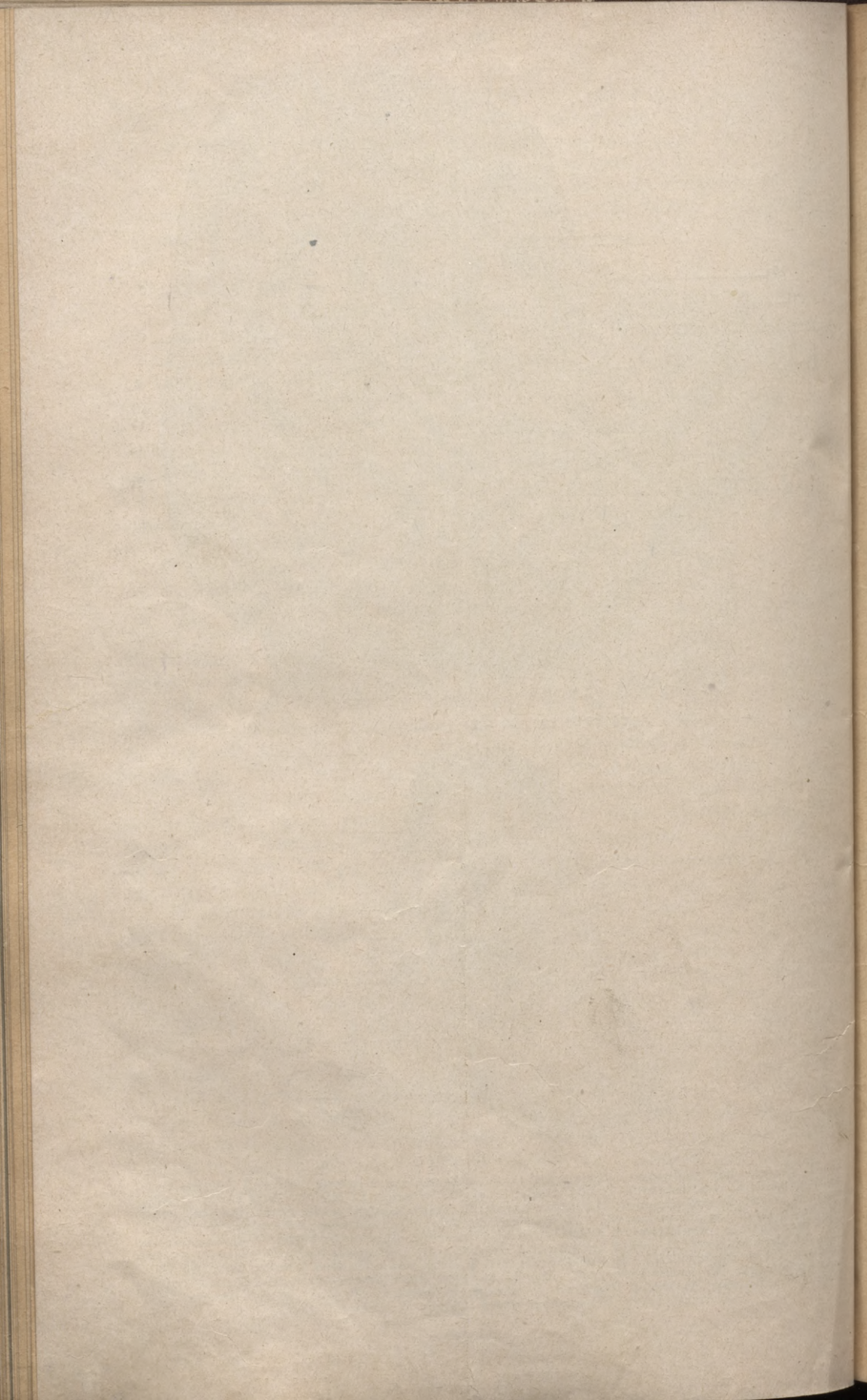
Menstruācijas sākums atkarīgs no sievietes konstitūcijas, rases, temperamenta un klimata; pie mums sieviete sāk menstruēt 12.—16., bet dienvidos bieži vien jau ap 8.—10. gadu. Temperamenta pilnas sievietes sāk ātrāk par laucīniecēm. Tikpat dažāds ir menstruāciju ilgums un noplūstošās asins daudzums. Parasti menstruācija velkās $3\frac{1}{2}$ —5 dienas, tomēr te iespējama liela novirzīšanās no normas. Ja sieviete daudz sēd, tad bļodas dobumā uzkrājas asins, kas nelabvēlīgi atsaucas uz menstruācijas ilgumu un asins noplūdumu. Novērotas pat 8 dienu menstruācijas ar asins noplūdumu līdz 500—600 gr., lai gan normālais daudzums nemēdz iet pāri par 90—250 gr. Daudz labāk šinī ziņā tām sievietēm, kas dzīvo normāli, var daudz kustēties brīvā gaisā u. taml. Garīga pārpūlēšanās un neveselīgs, mikstčaulīgs, uz seksuālītāti virzīts dzīves veids ļoti atsaucas uz menstruāciju; šis aizrādījums sevišķi jāievēro vecākiem, skolotājiem un pansiju mātēm.

Menstruācija atkārtojas rēgulāri, noteiktos laikos. 75% no visām sievietēm menstruē pēc katrām 28 dienām, bet apm. 15—20% — pēc 3 nedēļām. Maza novirzīšanās no termiņa (apm. 1—2 dienas) uz vienu vai otru pusi nav uzskatāma par nenormālu. Ir meitenes un sievas, kas menstruē tikai pēc 6—8 nedēļām vai arī pēc katrām 14 dienām. Pēdējās, bez šaubām, stipri cieš no ievērojama asins zaudējuma. Mazs skaits sieviešu nepieder nevienam konstantam menstruāciju tipam, bet padots stiprām maiņām, bez kā būtu jāuzskata par slimu (inkonstantais, nerēgulārais tips). Tomēr šādos gadījumos ieteicams griezties pie ārsta, lai tas apskatītu, vai sieviete ir vesela. Pēc pirmās menstruācijas nereti iestājas ilgāka pauze, vai arī menstruācija uznāk nerēgulāri. Pēdējā gadījumā jāaprunājas ar ārstu par meitenes konstitūciju, asins sastāvu un varbūtējiem slimības simptomiem; tomēr tas vēl nenozīmē, ka būtu jāliek izmeklēt dzimumorgāni; pēdējais darāms tikai nepieciešamos, grūtos gadījumos. Izmeklēšanai, ja tāda vajadzīga, jānotiek caur tūpli.

Zīm. 2.

Zīm. 1. Sievietes iegurņa (bļodas) dobuma organi (kreisā dobuma siena ir izņemta, tāpat lielā kaunuma lūpa; maksts un pūslis pa daļai noņemti.) 1) mīzalu vads; 2) pūslis; 3) mīzalu kanāls; 4) vēdera plēve; 5) tūplja zarņa; 6) krusts; 7) tūplja skriemeļi; 8) kaunuma pamats; 9) iegurņa (bļodas) pamata muskulatūra; 10) olnīca; 11) olvadi; 12) olvadu piltuve (ampulla); 13) apaļā dzemdes saite; 14) platā dzemdes saite (pārgriezta); 15) pakalējā dzemdes saite (pārgriezta); 16) dzemdes pamats; 17) dzemde; 18) dzemdes kakls; 19) dzemdes maksts daļa; 20) dzemdes mute; 21) maksts velvējums; 22) maksts; 23) priekštelpas ķermenīši; 24) priekštelpas dziedzeri; 25) kutekļa virsplēve; 26) kuteklis; 27) lielā kaunuma lūpa; 28) mazā kaunuma lūpa; 29) ieeja maksts priekštelpā; 30) kaunuma uzkalniņš. Zīm. 2. Sievietes ārējās dzimumorganu daļas pēc dzemdībām: 1) lielā kaunuma lūpa; 2) kutekļa virsplēve; 3) kuteklis; 4) mīzalu kanāla gals; 5) mazā kaunuma lūpa; 6) maksts ieeja; 7) jaunavības plēves atliekas; 8) dambis; 9) tūplis.

Normālā menstruācija norisinās bez kādiem sevišķiem apgrūtinājumiem. Pa lielākai daļai, labsajūta mazliet traucēta, sievietē jūtas nogurusi, viegli skaistās, sūdzas par galvas sāpēm, ēstgribas trūkumu, smaguma un spiediena sajūtu pavēderē un krustos, sirds spiedienu, sirds dauzīšanos u. t. t. Šīs parādības pieskaitāmas fizioloģiskām, t. i. normālām.

Tomēr ne visas menstruācijas norisinās tik viegli. Vispirms, liela daļa sieviešu jau kādu laiku pirms menstruācijas pārdzīvo visāda veida traucējumus, jūtas nospiesta, bailīga, grūtsirdīga, uztraucas par katru nieku un dusmojas bez iemesla. Jāsaka, ka šādu gara stāvokļa maiņu pārdzīvo pat pavisam veselas, spēcīgas sievietes. Šī maiņa, pa lielākai daļai, nestāv nekādā sakarā ar funkcionāliem traucējumiem vai histēriskiem simptomiem, tā tad nav pataloģiska. Fizioloģiski orientētiem ārstiem šādi prēmestruāli traucējumi vairāk saprotami, nekā mums. Ārsts zin, ka paši galvenie procesi dzimumorganos norisinās pirms menstruāciju sākšanās. Mēģināsim šo norisi īsumā paskaidrot. Starplaikā starp vienu menstruāciju un otru vienā no olnīcām nobriest oliņa, follikulas pārplīst, un oliņa caur olvadu ieslid dzemdē, lai te apaugļošanās gadījumā varētu attīstīties. Oliņa, apm., 14 dienas ir dzīves, resp. apaugļošanās spējīga. Pa to laiku no pārplisušās follikulas izveidojas tā sauktais dzeltenais ķermenis (Corpus luteum). Šis ķermenis, spriežot pēc viņa funkcijas, ir iekšējās sekrēcijas dziedzeris: viņš izdala sekrētu, kuŗu tagad izdevies izolēt tīrā formā un kuŗu var apzīmēt ar vārdu „grūsniecības hormons“, jo viņš — arī pelēs, kuŗām izņemtas olnīcas, — spēj izsaukt grūsniecības ciklu. Šis hormons iedarbojas uz dzemdi tādā kārtā, ka gļotāda, kas aplāj dzemdes iekšpusi, sāk pārveidoties, it kā būtu iestājusies grūtniecība: gļotāda top vaļīga, viņā pieplūst asinis, bet viņas dziedzeros vairojas sekrēts. Ja apaugļošana nenotiek, tad gļotādas virsējā kārtiņa noiet, augļa attīstībai uzkrātās vielas tiek izstumtas laukā, izceļās asiņošana, un ar asinīm iznāk arī nobeigusies oliņa. Tūlīt arī sākas gļotādas rēģenerācija.

Ar tikko aprakstīto procesu „grūsniecības hormona“ funkcija vēl nav izsmelta: arī pārējās dzimumorganu daļās pieplūst asinis, tāpat krūšu dziedzeros, kuŗos pirms menstruācijas dažreiz var konstatēt dziedzeru substances pieaugšanu. Bez tam hormons iespaido asins spiedienu, vielu maiņu un temperatūru. Tāpēc ne bez iemesla mēdz runāt par lielu ritmisku paismu un bēģumu sievietes dzīvē.

Menstruāciju laikā dažā sievietē sevišķi stipri pamostas seksuālas tieksmes, un ja pirmā fiziskā šāda veida sensācija uznāk pubertātes laikā, tad meitene to sajūt kā dziļu, negaidītu triecienu, tāpat kā vēlākos dzīves gados, kad neprecēta sieviete labprāt gribētu domāt un ticēt, ka seksuālais viņas dzīvē nespēlē nekādu lomu. Un tā šis faktors kļūst par grūtu problēmu: stingri audzināta sieviete, jūtot fizisko seksuālo sasprindzinājumu, jūtas kā atstāta un pazemota un nereti meklē patvērumu onanijā, lai sevi atvieglotu; protams, ka pēc tam viņa pati liekas būt morāliiski samaitāta.

Nav noliedzams, ka pa menstruācijas laiku pie sievietes izpaužas daži nervozi - histēriski simptomi. Tas nav nekāds brīnums, jo pat pie bērniem nereti konstatējams zināms periodisks, nervozs ne-

miers, — pat tad, kad vēl neizpaužas nekādas citas pubertātes pazīmes. Novērots, ka mazām meitenēm (ap 10. dz. gadu) uznāk histēriskas lēkmes vai nervozi traucējumi noteiktos 28—30 dienu intervālos. Tad meitene uzvedās tāpat kā sieviete pirms menstruācijas: tā ātri dusmojas, ātri raud, jūtas vientuļa, nemilēta, baidās no zagļiem vai laupītājiem, kas caur tēva istabu varētu iekļūt pie viņas un tai ko nodarīt; vai arī meitene runā par precēšanos ar kādu daudz vecāku vīrieti.

Skolās ievāktās statistiskās ziņas rāda, ka maz ir to meiteņu, kuŗas no vecākiem istā laikā saņem paskaidrojumu par menstruāciju; vairums bērnu ievāc vajadzīgās ziņas „uz ielas“. Arī pēc menstruācijas iestāšanās mātes ne labprāt runā par šo lietu, lai gan tik daudz būtu sakāms. Vispirms, meitenei jānoskaidro, cik ļoti no svara ievērot higiēnas priekšrakstus. Sevišķa vērība jāpiegriež apģērbam un jāizvairās no visa, kas ķermeni spiež. Tāpat nedrīkst aizmurt ūrīnu; iešana „sevis pēc“ jānokārto bez kavēšanās, tiklīdz radusies vajadzība. Jāsargās arī no kaitīgas atvēsināšanās. Pēdējais apstākļi laikam ir par iemeslu izplatītiem, maldīgiem ieskaŗtiem, it kā būtu bīstami pa menstruāciju laiku iekšējie dzimumorgāni vieglāk pieejami visādiem kaitīgiem ārējiem iespaidiem; asins atvieglo infekcijas dīgļiem ceļu uz iekšieni. Bet tas nenozīmē, ka sievietei jādzīvo netīrai; gluži otrādi: nekad dzimumorgānu tīrībai nav tik liela nozīme, kā pa menstruāciju laiku. Ieteicams nēsāt higiēniskās saites, kas izgatavotas no sterilizētas, marļi gabalā ietītas vates un piestiprinātas pie ap vidu nēsājamas jostas. Kokvilnas u. c. drēbe nav ieteicama, jo tā karsē un nelaiž gaisu cauri. Ļoti labas ir arī adītās saites. (tikai tās nedrīkst ne gludināt, ne rullēt, citādi tās zaudē mitruma uzsūkšanas spēju). Kaunuma vieta un gurni katru rītu un vakaru jānomazgā ar gabaliņu vates vai mīkstas drēbes un remdeni - siltu ūdeni. Ūdenim var pieliet tējkaroti lizoforma. Ja kreklis ļoti asiņains, tad tas jāmaina, citādi tas top par bīstamu infekcijas pērkli. Maksts iekšalošana pa menstruācijas laiku nav jāizdara, — pie jaunām meitenēm šāda procedūra atkrīt pati no sevis. Jāizvairās no visa, kas var pavairot asiņošanu vai infekcijas briesmas. Aukstas un siltas peldes nav ieteicamas, tāpat stiprāka piepūlēšanās, staigāšana, vingrošana, braukšana ar velosipēdu, skriešana ar slidām, tenniss, dejošana un arī garīgi darbi; bez tam jāizvairās no romānu lasīšanas. Ja vēders ciets, tad jāēd vāŗiti augļi (āboli, plūmes, zemenes, stīķenes), rābarbers u. t. t.; pret caureju ieteicamas mellenes. Nav jāēd daudz gaļas, jāatturās no alkohola un stipras tējas.

Pēc menstruācijas jāņem pelde 36—38° C.; tomēr to nedrīkst darīt pārāk agri, lai neizsauktu un nepāģarinātu asiņošanu.

Te jāsaķa kāds vārds par dažādām „smalkām pansijām“, kuŗas ar pāŗspīlētu, „smalko toni“, liekuļotu kaunu un vienkāŗšu tuvredzību tiek pret bērniem grēķots tik daudz, ka āŗstam atlieķ šos nabaga radījumus tikai nozēlot. Barība bieŗi vien nepietieķoŗa, nepiemērota un vienpusīga, tiek dots pārāk daudz ogļhidrātu, kas traucēģ gremošanu. Veselīģ izskats un sāŗti vaigi tiek uzskatīti kā plebēģiski; jā, pat pielieto dažādus līdzekļus, lai iegūtu „aristokratisku“ bālumu. Un ievēģot dzimuma funkģiju iesāķšanos — tas

tak tiešām „shocking“! Kur meitenei būtu jāatpūšas un jāpagul, lai izsargātos no asiņošanas pārmērībām, tur tai aizliedz pat likt manīt, ka tā slima, — kur nu vēl par to runāt! Nav brīnums, ka bērni, kas ienākuši pansijā veseli un ziedoši, pēc dažiem mēnešiem iznāk laukā kā ēnas. Tāpēc no tādu pansiju turētājiem, resp. turētājām vajadzētu prasīt apliecību par higiēnas kursu apmeklēšanu, un katrā ziņā būtu izvedama tikpat stingra kontrole kā skolās.

Vēl jāaizrāda uz ļoti izplatītu netikumu — ilgu, mazvērtīgu sēdēšanu pie klavierēm; nemūzikālas meitenes patiešām nevajadzētu mocīt ar tādu darbu, — jau tuvāku mīlestības dēļ vien. Uz veselību ļauni atsaucas ne tikai sēdēšana, bet jo vairāk vienmuļīgie vingrojumi, kuņģus dažāda bērna nervi nevar nemaz ciest; tāpēc lai vecāki nebrinās, ja bērni top mazasinīgi, nervozi, skolā vāji mācās u. t. t. Tāpat tas ir ar rokdarbiem, zīmēšanu un gleznošanu. Visām šīm lietām tikai tad ir nozīme, ja bērnam ir talants; pretējā gadījumā labāk sūtīt bērnu pastaigāties, likt tam strādāt vieglus mājas vai lauka (dārza) darbus vai atļaut izkustēties brīvā gaisā. Beidzot noteikti jābrīdina no visiem mēģinājumiem, paātrināt vai aizkavēt menstruācijas iestāšanos. Visi līdzekļi, — kā iekšīgi, tā ārīgi — traucē mierīgo, kārtīgo, apbrīnojami smalki saskaņoto fizioloģisko norisi un vienmēr ir kaitīgi, — pat tad, ja tie sasniedz savu mērķi. Bet arī tad, ja viņi nav spējuši palīdzēt, tie tomēr pavairo asiņošanu. Tāpēc labāk atturēties no dažām mazvērtīgām izpriecām, nekā darīt sev pāri. Dzīve tik bieži pavēlošā kārtā spiež sievieti atsacīties no personīgām iegribām; arī meitenei jānāk pie atziņas un jāmācās izpildīt savus „pienākumus“ bez kurnēšanas.

Nobriedusi sieviete un viņas dzimuma dzīve

Sievietes organisms nobriest ap 18.—22. dzīvības gadu. Pirms šī laika jaunavai nevajadzētu precēties. Protams, apaugļošanās un augļa iznešana iespējama jau tad, kad pirmo reizi uznāk menstruācija, — pat vēl agrāk; tomēr šinī laikā dzemde vēl stipri neattīstīta, bļodas dobums nav pienācīgi izplēties un ķermenī trūkst grūtniecībai nepieciešamās rezerves. Pārāk agrā dzimumdzīve noved pie agras savišanas, sirds vājuma, nekārtīgas grūtniecības norises, tieksmes uz abortu un ļoti komplikētiem un bīstamiem dzemdību traucējumiem; pārāk jaunai mātei arī bērni nebūs stipri. Kā nedrīkst nobriedušu augli plūkt no koka, tā arī cilvēka dzīvē nevar nesodīti iekārtot pļauju ziedu laikā.

Dzimuma tieksme pamostas ļoti agri, tomēr bērna un meitenes gados tā ir pavisam citāda, nekā vēlāk. Pie meitenes viņa izpaužas fantastiskā jūtu izteiksmes veidā un raibā domu un ērotisku uzplūdu rotaļā, tomēr tā nav virzīta uz kādu atsevišķu, noteiktu mīlas priekšmetu, bet izskan kā cīruļa dziesma izplatījumā. Tikai pie jaunavas vispārējais „iemīlēšanās“ stāvoklis kļūst par stiprāku vilni, kas pieņem noteiktu, kaut arī bieži mainīgos virzienu, lai beidzot nobrieduma stadijā ar pilnu spēku un kaislīgu, neapvaldāmu tieksmi piegriezto vienam, — izredzētam, — dažreiz pārkāpjot pat visas tikumības un prāta robežas.

Katras sievietes dzimuma dziņa tiecas uz apaugļošanu. Vai šī dziņa stiprāka pie vīrieša vai pie sievietes, to grūti noteikt, un galu galā šāds jautājums ir nenozīmīgs. Vīrieša dzimuma tieksme izpaužas agresīvāk, aktīvāk, — vīrietis „uzbrūk“, — bet sievietes loma ir pasīva, pat noraidoša. Pie abiem dzimumiem seksuālās tieksmes stipruma, veida un virziena individuālā atšķirība ir tikpat daudzpusīga, kā vispār cilvēka dzīve. Ja mēģinātu raibo erotikas rotaļu apskatīt šēmātiski, tad tas būtu veltīgs darbs, jo tādā gadījumā būtu visa daba jāiespiež dzelzs rāmjos. Mūs vairāk interesē jautājums, kur beidzas normālās robežas un iestājas patoloģiskais moments, un cik tālu dzimuma tieksmes apmierināšana ir uzskatāma par veselīgu vai kaitīgu. Te vispirms jārunā par onāniju jeb masturbāciju. Tā bieži novērojama jau pie maziem bērniem, bet visvairāk tiek pieņemta attīstības gados līdz laulībai; pēc tam onānistu skaits samazinās. Onānijas briesmas meklējamas pārmērībā un ciņā ar no viņas izsaukto dvēseles nemieru. Ļaunums ar to vēl nav novērsts, ja masturbantam ieteic pieņemt dzimuma satiksmi arī ārpus laulības. Daži autori uzskata mērenās robežās ieturētu onāniju par gandrīz normālu parādību, kas novēršama ar morāliskā līmeņa pacelšanu un pašapziņas stiprināšanu. Tiek aizrādīts uz to, ka bērībā onānējis katrs cilvēks, un ka tas vēl nav izsaucis jūtamus veselības traucējumus. Vairāk ļaunuma dažreiz nodara pārāk bargi bridinājumi, ļauno seku (nervozitātes, vājprāta, impotences) attēlošana šausmīgās krāsās u. tml. Bērns, dabūjis dzirdēt tādas briesmu lietas, gatavs uzskatīt sevi jau par slimu un neglābjami pazudušu, mocās ar pārmetumiem un, zaudēdams šādā ciņā pēdējos dvēseles spēkus, var izmisumā tiešām galīgi noieta no ceļa. Tas jāievēro audzinātājiem un jāatrod pareizais ceļš, kā vislabāk iespaidot bērnu. Vislielākā kļūda, kādu mēdz nodarīt, ir bārdzības pielietošana, jo ar to var tikai iebaidīt, bet ne audzināt.

Onānija pie sievietēm var izsaukt nogurumu kājās, chroniskus sastrēgumus dzemdē, pastiprinātu asiņošanu pa menstruāciju laiku, dzemdes noslīdēšanu lejup, baltos ziedus, sāpes olnīcās, krustos un mugurā, bālumu, galvas sāpes un histēriskus simptomus.

Dzimuma dziņas normālais mērķis ir dzimuma satiksme, — dzimumu savienošanās. Nevar teikt, ka šī dziņa vienmēr būtu saistīta ar apaugļošanās tieksmi; gluži otrādi, — tieksme uz savienošanās ir stiprākā, valdošā, un noved pie dzimumu kopdzīves pat tad, ja prāts, morāle un bailes no apaugļošanās to aizliedz.

Kā ilgstoša atturēšanās no dzimumu kopdzīves būtu kaitīga, nav pierādāms. Mūku un celibātam padoto piedzīvojumi pierāda pretējo. Protams, ja cilvēks jau reiz pamodies, t. i. ilgāku laiku piekopus dzimuma satiksmi, tad vajadzīgs daudz gribas spēka, lai apspiestu uzliesmojošās iegribas. Veselīgs darbs, zarnu darbības un visa dzīves veida rēgulēšana ir labākie zibēna novadītāji. Pavisam muļķīgs ir apgalvojums, it kā jaunu meiteņu bāluma kaite celtos no neapmierinātas dzimuma dziņas (abstinences), un kā ar apprecēšanos vai arī ārtaulības dzimuma satiksmi to varētu izārstēt. Drīzāk jau jāprasa, lai bāluma kaite katrā ziņā tiktu izārstēta pirms došanās laulībā.

Ārtaulības dzimuma satiksme, kādā veidā tā arī netiktu pie-

kopta, ir daudzreiz neveselīga un bīstama, — bīstama visvairāk tāpēc, ka palīdz izplatīties gonorejai un sifilīsam. Par šīm slimībām runāsim citā vietā; tagad jāaizrāda tikai uz to, ka gonoreja nemaz nav tik „nevainīgas iesnas,“ kas esot jāpārcieš katram, „lai skaitītos par piedzīvojušu milas lietās.“ Ļoti bēdīgi, šaubīgi „piedzīvojumi“! Protams, pie vīrieša gonorejas simptomi, cik akūti tie arī neparādītos, drīz vien atkal pazūd, un kārtīgi ārstējoties iespējams arī pavisam atkratīties no šīs slimības; tomēr — viņas ir postošas, un bieži vien — ja slimība paspējusi pārņemt arī sēklas dziedzeņa maisiņa piedēkli (blakus maisiņu), vīrietis zaudē apaugļošanas spēju; šo trūkumu tas bieži vien neapzinās tādēļ, ka dzimuma satiksmes spēja nav zudusi, un tāpēc neauglīgā laulībā vīrs mīl vairāk uzkraut vainu sievietei. Vēlreiz jāuzsver, ka sterilā laulībā visbiežāk vainojams gonoreju pārcietušais vīrs. Bet arī tad, ja vīrs nav zaudējis apaugļošanas spēju, laulībai draud briesmas, jo bieži ir tie gadījumi, kur vīrietis dodas laulībā vēl pilnīgi neizārstējies; tādā gadījumā saslīgst arī sieviete; ir iespējams, ka līdz ar inficēšanos sieviete tiek arī apaugļota, iznes un dzemdē bērnu, nemaz nezinādama, ka tā ir slīma; tādā gadījumā slimība uzliesmo pie nedēļnieces ar jaunu spēku pēc dzemdībām un skar iekšējos dzimumorganus. Tā sauktā „vienbērņa sterilitāte“ ir tipiska pie gonorejas slimniecēm.

Sifilīss apdraud ne tikai dzimuma satiksmi piekopjošo personu, bet arī pēcnācējus. Tāpēc būtu galīgi noliedzams neizārstētiem sifilitiķiem laist pasaulē bērnus, bet gonorejas slimniekiem — piekopt dzimuma satiksmi pirms izārstēšanās. Tikai tā iespējams aizsargāt sievieti no draudošām briesmām. Katram līgavainim un līgavai (vai viņu vecākiem) vajadzētu no pretējās puses pieprasīt veselības apliecību. Šinī ziņā, protams, vīrieši daudz spekulē ar iemilējušās sievietes lētīcību un aklumu. Sieviete, kas parasti domā vairāk ar sirdi, nekā ar prātu, nevar neticēt vīrieša solījumiem un būs vienmēr pārliecināta, ka viņas izredzētais nav tāds kā citi.

Arī jaunām meitenēm pirms saderināšanās vajadzētu aprunāties ar ārstu, vai viņu veselība atļauj doties laulībā. To slimību, kas varētu būt par šķērslī laulībai, nav mazums. Vispirms, sirdsslimām sievietēm būtu jāuzklausa ārsta padoms un tad tikai jāsaka līgavainim „jā“ vai „nē.“ Jau dzimumu kopdzīve un mājas rūpes, bet vēl vairāk grūtniecība un dzemdības var uzstādīt sirdij neizpildāmas prasības. Franču zinātnieks Pēterss saka: „Fille pas de mariage, femme pas de grossesse, mère pas d'allaitement“ (meitenei neprecēties, sievai izvairīties no grūtniecības, mātei nezīdīt), un šie vārdi jau norāda uz briesmām, ar kādām jārēķinās katrai sirdsslimniecei. Protams, te katrs slimības gadījums jānovērtē individuāli. Sirdsslimniecēm ar sarežģījumiem asinsriņķošanā, elpas trūkumu un ūdenstūsku katrā ziņā jāatsakās no laulības. Tāpat mazasinīgām, neirastēniskām, histēriskām un psihopātiskām sievietēm vispirms jāaprunājas ar ārstu; nereti novērots, ka šādas sievietes laulībā sāk vairāk slimot. Arī tuberkulozās sievietes, dodoties laulībā, iet tišām pretim nāvei. Jau dzimumu kopdzīve un grūtniecība atstāj postošu iespaidu uz slimnieces organismu, bet dzemdības ļoti paāt-

rīna tuberkulozes gaitu un veicina arī citu organu saslimšanu ar šo ļauno slimību. Bez tam — tuberkuloze var pielipt arī vīram (un no tuberkuloza vīra — sievietei). Tām sievietēm, kas slimo ar cukura slimību un chroniskām nieru kaitēm, katrā ziņā jāatsakās no grūtniecības.

Aizliegums piekopt dzimumu satiksmi dažam labam ir tas pats, kas nāves spriedums. Tāpēc Forels nāca uz domām, no diviem ļaunumiem izvēlēties to mazāko — bezbērnu laulību. Katrā ziņā, slimnieka pienākums ir: informēt veselo partneru par savas veselības stāvokli un noskaidrot, vai partners ir ar mieru zem tādiem apstākļiem doties laulībā.

Ar saderināšanos katram cilvēkam sākas tāds laikmets, kas pārpildīts ar seksuāliem kairinājumiem un noved nervus līdz augstam sasprindzinājumam, bez kā dotu iespēju šo sasprindzinājumu normāli likvidēt. Tāpēc no veselības viedokļa jādod noteikts aizrādījums, neizstiept saderināšanās laiku garumā.

Kāzu nakts un kāzu ceļojuma higiēnai jāpiegriež lielāka ievēriba, nekā tas tiek darīts. Vispirms jau mātes pienākums ir paskaidrot meitai, kas viņu gaida, lai meita varbūt nezināšanā neuzskata sava jaunā laulātā drauga rīcību par brutālu un rupju. Ir novēroti gadījumi, kur jauno, nezināšanā uzaudzīnāto sievu pārņem tādas bailes un riebījums, ka tā bez kavēšanās atstāj savu vīru un nav vairs pierunājama atgriezties. No otras puses, — vīram jāzin, ar ko viņam darīšana, un ka pirmais dzimuma satiksmes akts sievietei saistīts ar sāpēm, kuras nespēj izpirkt vai izlidzināt kaisles sajūta. Pēdējā pie sievietes ierodas tikai vēlāk. Tāpēc jaunā vīra pienākums ir: sevi apvaldīt un nevis pārsteigt savu sievu vētrānā, brutālā veidā, bet sagatavot to pamazām, kā garīgi, tā miesīgi, lai savienošanās kļūtu par visu glāstu kulminācijas punktu un izsauktu pie sievietes nevis pretošanos, bet vēlēšanos atdoties un pilnīgi piederēt mīlotam cilvēkam. Pirmā savienošanās ar „viņu, labāko no visiem,“ nozīmē sievietei daudz, daudz vairāk, nekā vairums vīriešu to iedomājas; „pirmās reizes“ iespaids uz sievieti ir daudz dziļāks, sarežģītāks un maigāks, nekā pie vīrieša, un nereti vīra izturēšanās kāzu naktī noteic laulātā pāra attiecības visā turpmākā kopdzīvē. Tāpēc jāsarģās kāzu ceļojumu pārvērst mīlestības orgijā un rotaļāties ar sievietes veselību. Pēdējās nedēļas pirms kāzām ligavai ir ļoti uzbudinošas un nogurdinošas, tāpēc viņai nepieciešami vajadzīga atpūta. Kāzu ceļojums gan ir ļoti labs tajā ziņā, ka laulātie draugi ātri un viegli viens pie otra pierod: radu un tuvinieku prombūtne aiztaupa jaunajai sieviņai dažu labu neveiklu stundu; nav acu, kas viņu novēro, nav cilvēku, kas to izvaicā un aprunā pirmās, kritiskās kopdzīves dienās. — Nepareizi un veselībai kaitīgi ir arī kāzu ceļojumu apkraut ar „programmu,“ braukt no vienas pilsētas uz otru, apstaigāt muzejus u. tml. Vislabāk apmesties kādā mierīgā vietā un tur nodzīvot kādu laiku. Biežā dzimumu satiksme rada sievietes organos pastāvīgu asins pieplūdumu; kopdzīves pirmā laikā sieviete dažreiz kaunās atzities, ka viņai ir arī „dabiskas vajadzības“; šādas kaunēšanās sekas ir pūšļa darbības traucējumi un vēdera aizcietējums. Nereti sieviete nespēj pierast pie viesnīcu ēdieniem, ēd to, kas viņai neder, un pārbrauc mājā slima. Ceļā var uznākt menstruācijas, kuņģam tad ne-

piegriež vajadzīgo uzmanību; var notikt arī, ka sieviete top grūta, un tādā gadījumā ar programmu saistīts kāzu ceļojums var izbeigties bēdīgi — ar abortu.

Nereti dzird jautājumu: cik bieži drikst piekopt dzimuma satiksmi? Te noteicošais vārds katra cilvēka individuālībai, arodam, rasei, klimatam u. t. t. Lai gan lieli reliģiju dibinātāji, valsts likteņu lēmēji un ārsti visos laikos mēģinājuši uzstādīt zināmus noteikumus, — normas (pirmkārt, lai izsargātu sievieti no nespēka, bet otrkārt — lai veicinātu veselu pēcnācēju dzimšanu). Tā Muhameds starp vienu un otru dzimumu satiksmi noteic 8 dienu pauzi, Coroasters 9 dienas, Solons un Sokrāts 10 dienas. Luters turpretim atvēl satiksmi 2 reizes nedēļā, bet Mozus ierobežojās ar to, ka aizliedz satiksmi pa menstruāciju laiku un 8 dienas pēc tam. Dzimuma satiksmei jābūt kā atspirdzinājumam, nevis jāizsūc pēdējie spēki. Tāpēc ieteicams aktu izdarīt vakarā, gulēt ejot, lai pēc tam miegā atgūtu zaudēto enerģiju. Katra pārmērība, katrs spaidis ir kaitīgs. Pats par sevi saprotams, ka pa menstruāciju laiku satiksme nav izdarāma, tāpat grūtniecības laikā sieviete zināmā mērā saudzējama. Ir gadījumi, kur satiksme jāpārtrauc pa visu grūtniecības laiku, lai sieviete spētu augli iznest līdz galam. Tāpat grūtniecības pēdējos mēnešos akts jāizdara, gulot uz sāniem. Pēdējās 4—6 nedēļas pirms dzemdēšanas un tāpat arī nedēļas satiksmei jāizpaliek, jo tā saistīta ar dažādām briesmām un nedēļās esošai sievietei var atnest pat nāvi.

Sstarp vienu grūtniecību un otru jābūt pauzei, ne mazākai par 1½ gadiem. Tikai tad varam būt pārliecināti, ka māte spēj izpildīt visus pienākumus, bez ka kaitētu savam organismam, un ka visi bērni nāks pasaulē spirti un veseli. Pārāk biežas dzemdēšana atsaucās uz pēcnācējiem, pavairojot zidaiņu mirstību; arī tie, kas paliek dzīvi, mēdz būt vārgi, slimo ar angļu slimību, skrofulozi u. t. t. Arī daba pati nereti atriebjas, pēc pārāk biežas dzemdēšanas, aizsaucot mati no šīs pasaules vai nu nedēļās, vai uz kādas slimības vai aborta pamata. Nedrīkstam aizmirst arī, ka grūtniecība un dzemdības vienmēr saistītas ar dažādām varbūtībām, un kā no 1000 sievietēm 6 krit šīm varbūtībām par upuri. Tā tad — ja kāda sieviete 8 reizes top grūta, tad līdz ar to arī minētās varbūtības pavairojas 8 reizes. Vispār ņemot, bērnu skaits rēgulējās pats no sevis, ja māte izpilda savu pienākumu pret katru bērnu un to pati zīda; pa lielākai daļai, zīdīšanas laikā sieviete neapaugļojās, un arī menstruācijas izpaliek. Tikai pēc zīdaiņa atņemšanas no krūts sievietes dzimumorgani atiet atpakaļ normālā stāvoklī un sāk funkcionēt. Arī te izņēmumi nav reti, sevišķi pie intensīvas dzimumu satiksmes; tad arī mātei-zīdītājai var atkal sākties menstruācijas, un iespējama pat jauna grūtniecība. Šādos gadījumos jālieto aizsarga līdzekļi, lai sieviete varētu ieturēt vajadzīgo atpūtas laiku.

Kas zīmējas uz aizsarga līdzekļiem, tad viņu lietošana šajos laikos ļoti izplatīta. Bez jau minētiem iemesliem, sievieti spiež atturēties no grūtniecības arī sociāli apstākļi. Dažreiz grūti izaudzēt un izskolot lielāku bērnu skaitu, jo „bērni maksā naudu.“ Pie dažas sievietes lielu lomu spēlē tādi motīvi, kā bailes pazaudēt daiļo figūru; negribās arī sevi saistīt pie mājas, — tad „nekuņ vairs nevarēs iziet, jāsēd vienmēr pie bērna“ u. t. t.

Aizsarga līdzekļiem jābūt tādiem, kas neļauj vīrieša sēklai iekļūt sievietes dzemdē. Te pirmā vietā mināms kondons no gumijas, celulozes vai zīvu pūšļa. Kondonu pārvelk pāri vīrieša dzimumloceklim un tikai tad izdara aktu. No higiēniskā viedokļa šis līdzeklis ieteicamāks par citiem, jo viņš arī lielā mērā aizsargā pret venēriskām slimībām. Vienīgā nelaime ir tā, ka kondons viegli plīst, tāpēc viņu drīkst lietot tikai vienu vienīgu reizi. Otrs paņēmiens, kā aizkavēt apaugļošanos, ir ļoti bieži pielietotais veids — izraut vīrieša dzimuma locekli no maksts pirms sēklas noiešanas. Šo paņēmienu sauc par pārtraukto satiksmi (Coitus interruptus), un tas ir kaitīgs. Nepieciešamā uzmanība pavairo pie vīrieša nervozo sasprindzinājumu līdz neiespējamībai, izsauc ar laiku nervozus simptomus, galvas un muguras sāpes, sirds darbības traucējumus, sliktu gara stāvokli u. t. t. Arī pie sievietes organisms tiek pārtraukts taisni tad, kad tam jāsasniedz visaugstākais punkts. Akta normālais atrisinājums izpaliek, asins atplūdums ievērojami lēnāks, nekā pie normāla akta. Tā pamazām sievietes dzimumorganos iestājas chroniski asins sastrēgumi (sevišķi dzemdē), baltie ziedi un menstruāciju traucējumi, nemaz nerunājot par neapmierinātības sajūtu, kāda sievieti pārņem pēc pārtrauktā akta. Jāsaka, ka coitus interruptus tomēr ne vienmēr aizsargā no apaugļošanās, jo ļoti grūti vīrietim uztvērt isto momentu, kad jāizdara pārtraukšana, un vēl jo grūtāk atteikties no pilnīgas baudas tad, kad tā gandrīz jau sasniegta.) Sēkla nedrīkst noiet arī ārpusē uz sievietes dzimumorganiem, jo ir novēroti apaugļošanas gadījumi pat tad, kad jaunavības plēve nav maitāta, un tā tad ieeja maksti bijusi neiespējama.

Otra līdzekļu grupa ir tā, ko lieto sieviete. Maksti tiek novietoti tā sauktie pessāri, kas aizsedz dzemdes kaklu un paši turās ar tērauda gredzena palīdzību; gredzena vidū ir gumija vai batists, kas uztver sēklu. Tiek arī izgatavotas dzemdes cepurītes, ko uzmauc dzemdes kaklam; šo procedūru var izdarīt tikai ārsts. Visiem šiem minētiem aizsargu līdzekļiem ir viens ļaunums: pēc ilgākas lietošanas, tie izsauc kairinājumu, dzemdes sekrēta uzkrāšanos un sadambēšanos un beidzot iekšējo dzimumorganu iekaisumu. Tāpēc pessāri jāizņem pēc katrām pāris dienām, tīri jāizmazgā un jāievieto atpakaļ tikai pēc tam, kad arī maksts rūpīgi izskalota. Pa menstruāciju laiku tie nav lietojami. Pirms pessāra pirkšanas, jāaprunājās ar ārstu, lai uzzinātu, kāds lielums un kāds modelis vajadzīgs. Ieteicams pie pessāra lietošanas nākošā rītā (pēc dzimuma satiksmes) izskalot maksti ar siltu 1 proc. lizoforma atšķaidījumu, mangānpārskābo kāliju u. tml., lai novērstu varbūtēju iekaisumu, un iztīrītu atlikušos, varbūt, vēl dzīvos sēklas pavedienus. Pessāra vietā var lietot sūcēkli, gumijas sūcēkli u. tml., ko piestiprina pie gaŗa zīda diega un ieliek makstī. Sūcēja uzdevums — aizsargāt dzemdes ieeju un uzsūkt sēklu. Pēc satiksmes sūcēklis jāizvelk pie pavediena. Sūcēja lietošana ir nekaitīga, tikai par sekmēm ne ikreiz var galvot, — pat tad nē, ja sūcēklis pirms lietošanas bijis iemērķts chinīnā, citrona sulas vai borskābes atšķaidījumā.

Ir arī diezgan daudz prēparātu, kuŗi spēj nonāvēt sēklu. Viņu lietošanas veids ir ļoti dažāds, bet par sekmēm arī te nevar galvot,

jo pa akta laiku sēkla var tieši ieplūst dzemdes ieejā, un tad vairs nevar līdzēt nekādas zāles. Tomēr — pie šiem preparātiem var pieturēties, un daudzos gadījumos tie arī palīdz. Ieteicams tomēr pēc katra akta izskalot maksti ar kādu no augšā minētiem līdzekļiem. Nelaime tikai tā, ka skalojamais ūdens parasti ir pārāk auksts; bez tam, tūlītēja piecelšanās un skalošanas procedūra neļauj kārtīgi nomierināties uztraukumam. Kas attiecās uz dažādo prēparātu lietošanu (tabletes, želatīna vai kakao sviesta lodītes ar zāļu piemaisījumu), tad tie jāieliek makstī labi dziļi un pēc tam vismaz 20 minūtes jānogaida, kamēr tie izkūst, jo citādi viņu lietošanai nav nozīmes. Dažreiz pārāk cietas tabletes nemaz neizkūst. Preparāti jāpērk drošos veikalos, nevis no apkārt staigājošiem pārdevējiem.

Uz visnoteiktāko jābrīdina no visādiem daiktiem, kuŗus liek iekšā pašā dzemdē. Ar tādiem var nodarīt vislielāko nelaimi.

Ja sievietei nav brīv apaugļoties, t. i. ja viņas dzīvībai draud briesmas, tad var izdarīt operāciju, kas uz visiem laikiem padara sievieti neauglīgu. Pie operācijas nosien un pa daļai izgriež olvadus (tūbu sterilizācija), vai arī izņem olnīcas vai dzemdi. Kas kuŗā gadījumā piemērotāks, var noteikt tikai ārsts. Jaunākā laikā ar Rentgena staru palīdzību iznīcina vai novājina oliņu perekļus olnīcās. Rentgena stari ir ļoti intensīvs līdzeklis, kas skar arī citus blakus organus un tos var ievainot; visas šo staru pielietošanas sekas sevišķi jaunām sievietēm ir tik jūtamas, ka staru pielietošanu var uzticēt tikai ļoti piedzīvojušam ārstam, kas zin, ko viņš dara. Vispār, labāk atteikties no staru pielietošanas, jo isa operācija ir daudz nekaitīgāka (ir, protams, arī izņēmumi).

Kā liels noziegums pret sievieti jāapzīmē viņas sterilizācija tādos gadījumos, ja sieviete pilnīgi vesela, bet apaugļošana nav vēlama vīra slimības dēļ. Arī ārstam tādās reizēs negrozāmi jāpaliek pie noteikuma, ka operācija izdarāma pie slima, nevis pie vesela cilvēka; pie vīrieša tā daudz vieglāka un nav tik bīstama, kā pie sievietes. Te lieta grozās tikai ap sēklas vada nosiešanu. Diemžēl, dzīve rāda, ka visos dzimuma jautājumos vīrietis ir liels egoists un negrib ciest ne mazākā nieciņa, bet labprāt uzkrauj visas ciešanas sievai, likdams uz spēli visu sievas mīlestību un pat kopdzīvi. Te vajadzīgs daudz dūšas, kā no ārsta, tā no sievietes pašas, lai uzstātos par patiesību un taisnību. Žēl tikai, ka sievietes labprātīgi uzņemas upuŗa jēra lomu un ļaujās pierunāties, ka šis upuris jānes kā mīlestības pierādījums. Tikai tad, kad pēc „upuŗa“ sieviete dažreiz sāk nikt, top veca un neglīta un zaudē vīra mīlestību, — tad redzams, ka upuris nav bijis elka vērts.

Aborts, kā bērnu skaita ierobežošanas līdzeklis, līdz šim vēl tiek uzskatīts par noziegumu. No higiēniskā viedokļa tas tiešām par tādu jāatzīst. Vispirms, aborts var novest pie noasīņošanas un nāvīgas infekcijas, sevišķi tad, ja abortu izdara nemākulis. Aborta upuŗu skaits ir atbaidoši liels. Ne par velti reliģija un morāle abortu noliedz. Cik tālu aiz higiēniskiem iemesliem tas atļaujams, par to runāsim citā vietā. Te tikai brīdinām no sievietes atdošanās nemākula rokās vai apkārtstaigājošu pārdevēju ieteikto aparātu un paņēmienu pielietošanas. Arī visādu tautas līdzekļu un

zāļu dzeršana ir bīstama, jo izsauc grūtas zarnu un nieru slimības un nesasniedz domāto mērķi. Arī grūtās dzemdes masāža (izņemot Thure-Brandta metodi) ir bīstama un sodāma.

Vēl kāds vārds par vispārējo higiēnu.

Guļamistabai vajaga būt lielai, gaišai, sausai un viegli izvēdināmai; logiem jāiziet ne uz ziemeļiem, bet uz dienvidu rītiem. Jāņem vērā, ka šajā istabā sieviete pavada gandrīz trešo daļu no visas dzīves. Gultas nedrīkst būt pārāk mikstas, lai netiktu pārāk kairināti dzimuma organi. Karsējošo virs- un apakšpēļu vietā jāņem kaut kas vieglāks. Arī vairāk cilvēkiem gulēt vienā gultā un zem vienas segas ir kaitīgi. Sieviete nedrīkst palaisties slinkumā un bezdarbībā; taisni vislielākā dzimuma spēku spraigumā un briedumā jācenšas labi daudz strādāt, kā fiziski, tā garīgi, lai dzimuma tieksme un mīlas dzīve nenomaldītos pa slimīgu, nemorālisku ceļu. Tā paša iemesla dēļ ieteicams stipri erotiski noskaņotām vai pārāk labos apstākļos un bezdarbībā dzīvojošām personām griezt vērību uz barību, atturoties pēc iespējas no gaļas un olbaltuma vielām, stiprām vīrcām u. tml., bet jo vairāk ēdot saknes un augļus. No alkohola labāk pavisam atteikties. Vakariņām jābūt ļoti vieglām.

Dzimumorgani jāapmazgā rītos un vakaros ar siltu ūdeni un neitrālām ziepēm. Pie dažām sievietēm ļoti pavairota sviedru dziedzeru darbība; svīst sevišķi paduses, kaunuma rievās un gurni. Tādos gadījumos ļoti ieteicams katru dienu remdeni-siltas sēdpeldes 32 līdz 35° C., 15—20 minūtes, vislabāk vakaros pirms gulēt iešanas. Pēc nosusināšanās svīstošās vietas jāiepūderē, un — ja tās izsutušas — tajās jāieliek sakasīta audekla plaukas. Vismaz reizi nedēļā jāņem silta pelde. Ja no maksts atdalās daudz gļotu, tad ieteicama maksts skalošana; tomēr nav jāaizmirst, ka arī dzimuma satiksmi piekopojošas sievietes maksts iztīrās pats no sevis un ar sevišķu aizsargu baktēriju (tā saukto maksts bacillu, kas izsauc vieglu, pienskābei līdzīgu iedarbību) palīdzību rada dabisku desinfekciju. Šo dabisko aizsargu ar pārāk biežu un nevajadzīgu skalošanu var viegli iznīcināt, tāpēc skalošana nevis uzskatāma kā ikdienas higiēnas prasība, bet pielietojama sevišķos gadījumos. Vislabāk ņemt stikla irrigatoru ar apm. 80 cm. garu gumijas šļūteni un apm. 10—15 cm. resnu un 15—20 cm. garu, viegli ieliektu stikla skalojamo cauruli. Pēdējā pirms katras skalošanas jānovāra, sevišķi ja to lietojušas arī citas personas. Cauruli nekad nedrīkst lietot sītiem nolūkiem (klistieriem!). Pie skalošanas sievietei jāatgulstās augšpēdu un zem sevis jāpaliek trauks, kurā nolist ūdens; irrigators nedrīkst karāties augstāk kā 30—50 cm. pāri gulošai sievietei, citādi var rasties pārāk stiprs spiediens pavēderē. Skalojamo cauruli iebīda maksti tik uz 5—6 cm.; pa skalošanas laiku caurule jātura mierā. Skalošanai ņem novārītu ūdeni 34—38° C., vai labi caurlaistu kumelišu tēju. Uz litru ūdens var pielikt 1/2 ēdamkarotes vārāmās sāls. Ja maksts iekaisusi, deg un sāp, tad jāgriežas pie ārsta; tādos gadījumos skalojamam ūdenim pielej lizoformu (1 tējkaroti uz 1 litru ūdens) vai mangānpārskābo kāliju (ūdens drīkst būt tikai bāli-rozā krāsā). Arī tīrītais, dedzinātais alauns (1 tējkarote), vai borskābe, resp. borakss (1 ēdamkarote), tualetes etiķis (1 ēdamkarote), vai etiķskābais māls ir noderīgas skalojamā ūdens piedevas.

Stiprāki līdzekļi, kā sublimāts, chlora cinks u. c. lietojami ne citādi, kā uz ārsta ieteikšanu, un nebūt neiederās sievietes mājas aptiekas inventārā. Šādi līdzekļi jāglabā aiz atslēgas, jo tie ir indīgi.

Grūtniecība

Līdz ar grūtniecības iestāšanos sievietei rodas vesela rinda jaunu uzdevumu, kuŗu izpildīšana var novērst dažas briesmas. Grūtniecība pati par sevi ir dabisks, fizioloģisks process un nevis slimība, bet viņa uzstāda sievietes organismam augstas prasības. Tas jo saprotamāks tad, ja iedomājamies, ka viss bērna ķermenis 9 mēnešu laikā attīstās no sīka, tik ar mikroskopu saskatāma dīgļa, un ka šī ķermeņa veidošana un vielu maiņa tiek vadīta no mātes organismā. Bet tas vēl nav viss: arī pašas mātes organi, sevišķi dzemde, šinī laikā milzīgi izaug, un pavairojas arī asins daudzums; skaidrs, ka asinis radošiem orgāniem, un sirdij, vielu maiņas orgāniem u. c. tiek uzstādītas tik augstas prasības, kā slimam, vārgam organismam tās nebūs pa spēkam.

Bērna ķermenis saņem vajadzīgo materiālu no mātes asinīm. No apaugļotās oļņas virsas uz visām pusēm sāk stiepties bārktis, kas ieurbjas dzemdes gļotādā. Bārktis attīstās smalkas asinsvadu dzīslīņas, kas no dzemdes gļotādas pieved dīglim asinis. Asinsvadu tīkls, bērnam augot, izveido tā saukto „bērna vietu“ — placentu, no kuŗas iet nabas saite līdz pat bērna nabai; šajā saitē atrodas artērija un divas vēnas; artērija pieved bērnam svaigas asinis un līdz ar asinīm skābekli un barības vielas, bet pa vēnām nederīgās, izmantotās asinis aiziet atpakaļ mātes ķermenī.

Grūtniecības diētikas galvenais uzdevums nu ir piegādāt organismam visas vajadzīgās vielas vajadzīgā daudzumā. No minerālvielām vislielākā nozīme piešķirama dzelzij un kaļķiem. Ja šīs divas vielas iztrūkst, tad auglis var mātes miesās saslīmt vai pat nobeigties. Iedzimta mazasinība un angļu slimība ir mātes nepareizas barošanās tiešās sekas. Tāpēc ar pilnu tiesību var prasīt, lai sieviete grūtniecības stāvoklī cenšas ēst mazāk olbaltuma vielu, bet vairāk svaigu augļu, zaļu sakņu un salātu.

Kā paraugs varētu noderēt sekošais ēdienu saraksts, kuŗu, protams, var arī grozīt, piemērojoties vairāk slimnieces gaumei, bet pie kuŗa galvenos vilcienos tomēr jāpieturās:

1. brokastis: tēja ar pienu un cukuru, kviešu maize ar sviestu un medu vai marmelādi; ola vai drusku biežpiena.

2. brokastis: svaigi augļi (āboli, bumbieri, zemenes) vai tomāti, radīsi, rutki un sviestmaize.

Pusdienā: sakņu virums (labāk tikai pāris reizes nedēļā) vai sautētas saknes, maz gaļas, zivs, kartupeļi vai vēl labāk salāti, vai puķiņš ar salātiem, kompotu, varbūt, arī saldaiss ēdiens.

Palaunadzi: kafija (graudu) ar pienu, balta maize ar marmelādi vai svaigi augļi.

Vakariņās: kartupeļi vai rīsi, drusku auksta cepeša vai siera, vai olu maisījums ar salātiem, vai tomāti, bietes, radīsi, selērija. Augļi — cik patīkās.

Katra sieviete gribētu pēc iespējas viegli dzemdēt veselu, dzīves spējīgu bērnu. Tāpēc viņa meklē padomu pie vecākiem, piedzīvojušiem cilvēkiem, vai arī saņem nelūgtus padomus no visiem radiem un tantēm; šie padomi bieži vien ir pavisam mulķīgi. Bet — „tā darīja mana māte vai vecmāmuļa“... Nesen kāds ārsts izteicās, ka pēdējos gados viņš neesot redzējis bērna, kas neslimotu ar angļu slimību. Te nu tiešām jāvaino ne tikai mātes un vecmāmuļas, bet pat tie vecmodīgie zinātnieki, kas savā laikā ieteica zīdaiņus barot ar sterilizētu pienu, sausīņiem un mannā putru, neļaudami dot augļus un saknes. Paldies Dievam, šie vecmodīgie ieskati sāk izzust pat tautā, un dažam labam vienkāršam strādniekam ir vairāk jēgas par bērnu barošanu, kā vienai-otrai „naudīgo aprindu“ kundzei.

Kā sievietei, kuŗas klēpī aug jauna būtne, ir pavairota minerālvielu un sārmaiņu vajadzība, ir pats par sevi saprotams. Sevišķi daudz vajadzīgs kaļķa, un ja sieviete nelieto pienu un saknes, tad kaļķa trūkumu grūti segt. Tad vēl daļa laba māte lieto daudz kairinošu vielu, kas var kaitēt kā mātei pašai, tā arī bērnam. Visļauņākā no šīm vielām ir sāls, pa daļai arī tāpēc, ka sāļa barība spiež daudz dzert.

Daļa laba māte stāsta ar lepnumu: „Mans bērns svēra 9 mārciņas!“ Nabadzīte! Šis bērns, droši vien, pie dzemdībām darīja lielas grūtibas, un pēc dzemdēšanas bija vajadzīgas 1—3 nedēļas, līdz bērns izpumpēja ārā visu to sāli un ūdeni, ar kuŗu neprātīgā māte to pirms dzimšanas bija piepumpējusi. Ja zīdaiņis sākumā kritās svarā vairāk par normu, tad tā ir zīme, ka māte pa grūtniecības laiku ēdusi nepiemērotu barību. Ja māte tiešām ēstu tikai to, kas patiesi nepieciešams, tad bērns jau no pirmās dienas sāktu pieņemt svarā. Bet tāds bērns pie dzimšanas būs slaiks, vingrs un svērs ne vairāk kā 5—5½ mārciņas; pie mātes krūts tas drīz vien pieaug svarā un parasti pārsniedz tos bērnus, kas piedzimuši daudz smagāki.

Topošās mātes barībai jāsatāv gandrīz vienīgi no kartupeļiem, saknēm, salātiem un augļiem. Grūtniecības pēdējos mēnešos ieteicams lietot arī pienu, tomēr nekad vairāk kā litru dienā. Gaļu, olas un zivis var strīpot no ēdienu saraksta. Ja grūtniecei tomēr uznāk kāre uz tādām, tad tā var sev atļauties 1 olu vai 1/8 mārc. (65 gr.) gaļas dienā. Jāpiezīmē vēl, ka rīss, pākšu augi, makaroni, grūbas, mannā un miltu ēdieni, gluži kā kūkas un maize, pa grūtniecības laiku baudāmi tikai aprobežotā daudzumā, — jo mazāk, jo labāk. Vislabāk rītos un vakaros maizes vietā ēst kādu kartupeļu ēdienu. Otrās brokastīs ēdami tikai augļi, un ja no pēcpusdienas kafijas nevar atteikties, tad tai jābūt vismaz nekaitīgai, un pie viņas nav jāēd klāt kūkas. Pusdienās no virumiem (zupām) labāk atteikties. Ja ūdenī un barībā maz kaļķa, tad var 3 reizes dienā ieņemt vienu liela naža galu ogļskābā kaļķa (tējkarotē ūdens). Sievietēm, kuŗām ciets vēders, labāk lietot maisījumu no 4 daļām minētā kaļķa un 1 daļas nededzinātā gipsa, kas veicina sagremošanu. Pipari u. tml. vircas pilnīgi aizliegtas, bet vārāmās sāls daudzums nedrīkst kopsummā pārsniegt 4 gr. dienā.

Ūdensdzeršana pa grūtniecības laiku jā-

atmet. Ja slāpes top pārāk stipras, tad labāk ēst atspirdzinošus augļus. Ja barība nav pārāk sāļa, tad arī nebūs slāpju. Protams, galīgi jāatsakās no sāļiem konserviem, siļķēm, skābiem un sāļtiem gurķiem. Mātei vienmēr jādomā par savu nākamo bērnu, tad nebūs grūti atteikties no viena vai otra iemīlota, bet neveselīga „kārumiņa,” un tad arī nebūs tik bieži jālieto apkaunojošā fraze: „Vai, es nevaru!” — it kā no vienas siļķes vai gurķa atkarātos dzīvība, nāve un viņpasaules svētlaimība.

Jāizvairās no visa, kas varētu kaitēt augļa attīstībai, vai pat izsaukt grūtniecības pārtraukšanu. Grūtniecei ir kaitīgi visi ķermeņa satricinājumi (lēkšana, dejošana, jāšana, ātra skriešana, braukšana bezatsperu ratos un pa nelidzenām ielām, ilga braukšana pa dzelzceļu u. t. t.). Arī dvēseles satricinājumiem tāds pats iespaids; pēkšņas bailes, bēdas u. tml. var izsaukt abortu. Kādā lielpilsētā pēc pulvera veikala eksplozijas nākošā rītā, pie daudzām sievietēm notika aborti. Ķermeņa pārpūlēšana, smagu nastu celšana, stipra spiešanās pie dabisko vajadzību izdarīšanas u. tml. pirmos grūtniecības mēnešos var novest pie dzemdes saliekšanās un tā netieši kaitēt auglim. Ir arī novērots, ka tādos gadījumos plīst olinas apvalks, un noiet augļa ūdens vai sākas asiņošana, kas bieži izbeidzās ar abortu. Arī dzimumu satiksme var dažreiz kaitēt auglim, kā to jau aizrādijām agrāk. Jāsaudzē arī grūtnieces sirds; nav reti tie gadījumi, kad grūtniece dejojot dabū trieku.

Te nu mēs nonākam pie jautājuma par grūtnieces ķermeņa kopšanu. Bez jau minētās diētas no svāra arī ādas kopšana un elpa. Ļoti ieteicama pastaigāšanās, kas saistīta ar dziļu elpošanu. Katru nedēļu jāņem 2 reizes remdena (ķermeņa t^o) pelde, un katru dienu ķermenis jāapmazgā. Arī krūtis jākopj un jāsaģatavo zīdīšanai, apmazgājot katru dienu ar remdenu ūdeni un labām ziepēm (Marseļas); krūšu kārpas reizi nedēļā noberzējamas ar Ķelnes ūdeni vai atšķaidītu alkoholu, pēc tam masējamas ar kold-krēmulanolinu vai kalodermas smēri. Jārūpējas par kārtīgu izeju. Grūtniecei jāmēģina vienmēr uzturēt sevi jautru, labā omā, pat — ja tas citādi neiet — ar autosugēstijas (pašiedvesmas) palīdzību.

Vēl kāds vārds par tik ļoti bieži piemināmo „pārskatīšanos.” Pastāv ieskatī, ka dažādas slimības, neglītas lietas u. c., ja māte no tām nobīstās, atstāj iespaidu uz augli. Zinātnei līdz šim nav izdevies konstatēt neviena vienīga gadījuma, kur tas tiešām tā būtu bijis. Tāpēc arī bailes no „pārskatīšanās” ir veltīgas.

Apģērbs nedrīkst būt šaurs vai kādā vietā neērts; jāatmet visas gumijas saites ap vidu vai ap kājām, par korseti nemaz i nerunā. Ap krūtīm jānēsā piemēroti krūšu turamie, lai istā laikā pasargātu krūtis no nokarāšanās. Tāpat tas ir arī ar vēderu, ap kuru dažreiz jānēsā piemērota josta-turētāja, lai vēders pārāk nenokarātos lejup.

Katrai sievietei pēc pirmo grūtniecības simptomu parādīšanās tūlīt jāgriežas pie ārsta, lai tas izmeklē plaušas, nieres un sirdi. Ūrīns jākontrolē pēc katrām 6—8 nedēļām, bet ja ūrīnā parādās olbaltums, tad kontrole izvedama katru dienu. Tā būs iespējams novērst pie laika dažu labu grūtniecības traucējumu. Pie daudzām nieru kaitēm nav citas izejas, ka upurēt augļa dzīvību un pārtraukt

grūtniecību. Vēlākos grūtniecības mēnešos no svara kontrolēt arī bērna stāvokli dzemdē, lai izbēgtu dažādām dzemdību komplikācijām.

Pirmās grūtniecības pazīmes nomanāmas visā ķermenī un viņa darbībā. Sievietes, kuŗas jau vairāk reizes dzemdējušas, gandrīz vai dažas stundas pēc apaugļošanās var noteikt iestājušos pārmaiņu. Apaugļošanās sākumu raksturo tipiski garšas un kuņģa simptomi, īpatnējas, no iegurņa (bļodas) izejošas krampju lēkmes, kas atsaucas arī uz nabu, pat viegla ģīboņa lēkme. Dažas sievietes apaugļojas tikai pēc tipiskas kaisles sajūtas pa akta laiku. Pirmā nemaldīgā grūtniecības pazīme ir menstruāciju izbeigšanās. Tomēr—arī tā var vilt, jo menstruācija var izpalikt dažādu iemeslu dēļ, bet citos gadījumos tā uznāk arī pēc notikušās apaugļošanās. Ja pēc menstruācijas izpalikšanas sāk rasties velkoša sajūta krūtīs, krūtīs pietūkst, gara stāvoklis, ēstgriba un garša mainās, dažreiz uznāk nelabums (sevišķi rītos, pēc pamošanās), pat vemšana, asins pieplūdums galvā, velkoša sajūta krustos, spiediens pavēderē, reibonis u. c., tad gandrīz droši var teikt, ka sieviete kļuvusi grūta. Visus uzskaitītos simptomus pa daļai izsauc maiņa asinsriņķošanā un bērna vielu maiņas produktu uzņemšana asinīs (kas savā ziņā līdzinās asins saindēšanai) bet pa daļai olnīcu un iekšējās sekrēcijas dziedzeru darbības iesaistīd. Citos gadījumos minētiem simptomiem tīri nervozs raksturs. Pa lielāku daļai, tie daudz netraucē vispārējo labsajūtu; tomēr gadās, ka jāgriežas pat pie ārsta (piem., ja vemšana kļūst pārāk stipra*). Nelabo dūšu no rītiem bieži var viegli un ātri novērst ar to, ka sieviete, vēl gultā (galvu uz spilvena, tā tad nemaz nepieceloties) iebauda mazu brokastī (sausīņu un tasi tējas) un tad vēl mazu laiciņu paliek gulot. Ja vemšanas tieksme pieturās visu dienu, tad vajadzīgs labi bieži un pa druskai ieēst, lai kuņģis nekad nebūtu pavisam tukšs. Visas augšminētās parādības var izpausties uz tīri-nervozā pamata; sieviete pilnīgi pārliecināta, ka tā ir grūta, sagatavojas uz jaunā pilsoņa saņemšanu un pat ierodas klīnikā uz dzemdēšanu. Kad tai atklāj, ka te lieta grozās ap „nervozo grūtniecību“ („grossesse nerveute“), tad tā ļoti noskaipst; dažreiz pat grūti tādu slimnieci pārliecināt, — bet ja tas beidzot izdodas, tad arī grūtniecības simptomi ļoti ātri izzūd.

Grūtniecības sākumā dzimumorgāni drusku satūkst, gļotādai zilgans izskats, no maksts pavairotā daudzumā nāk izdalījumi, dzemde top mīkstāka. Bet šie simptomi, kas parasti parādās 3.—5. nedēļā, nav tomēr diezin cik droši grūtniecības liecinieki; viņiem

*) Dr. Stekels savā grāmatā «Briefe an eine Mutter» raskta sekošo: «Jūs gribāt tuvākus paskaidrojumus par vemšanu grūtniecības stāvoklī. Jūsu draudzene mocās ar to, un ārsti viņai nevar palīdzēt. Miļā kundze! Šī draudzene nejūtas laimīga savā stāvoklī, — lai viņa arī tūkstošreiz apgalvotu pretējo. Es vēl neesmu redzējis, ka tā māte, kas ar prieku gaida bērnu, veltu. Protams, ir mātes, kas pašas sevi apmāna, bez iestāsta, ka viņas mīl un ka priecājas uz bērnu; tas tāpēc, ka mūsdienu ētiskais imperatīvs to prasa. Man nāc prātā dažādi gadījumi iz manas prakses; sevišķi vienu no tiem es nekad nevarēšu piemirst. Sanatorijā gul jauna sieviete. Diagnoze: neapturāma vemšana, kuŗas iemesls — asins saindēšana ar bērna vielu maiņas atkritumiem. Tā autoritātes... Tā kā zāļu pielietošana izrādījās gluži veltīga, tad kā pēdējais līdzeklis atlikusi operācija. Viss jau sagatavots. Pēkšņi jaunās sievas vīram ienāk prātā, ka es reiz viņa māti esmu izārstējis no nervozas kuņģa kaites. Nu mani ataicina kā «ultima ratio» (pēdējā cerība). Es ieeju tumšā istabā. Slimniece gul bāla kā līķis. Tik daudz dienu bez ēšanas, —

var ticēt tikai tad, ja turpmākā izmeklēšana uzrāda pastāvīgu dzemdes palielināšanos. Bieži izplatītais ieskaits, itkā ārsts varētu jau dažas dienas vai pat dažas stundas pēc apaugļošanās var pēdējo konstatēt, ir pavisam nepareizs. Visas drošās grūtniecības pazīmes nāk no augošā augļa. Apm. 16. nedēļā dzirdami bērna sirds pukstieni, bet 20. nedēļā nabas apkārtnē jūtas arī bērna kustības. Katra novirzīšanās no šīs normas norāda uz traucējumiem augļa attīstībā. Ja nav jūtama ne augļa kustēšanās, ne viņa sirdspukstieni, tad tas ir norādījums, ka auglis vairs nav dzīvs.

Pa grūtniecības laiku pārmainās sievietes sejas izteiksme (sevišķi ap muti un acīm); krūtis top stingrākas un lielākas, tumšais laukums ap krūts kārpiņu top nevienāds; 3. mēnesī no krūts var izspiest dzeltenīgu šķidrumu („jaunpiens“). Asinsvadi spīd cauri krūšu ādai un piedod krūtīm marmora-raibu izskatu.

Ar 12.—14. nedēļu sākot, grūtnieces vēders top lielāks, un dzemde sataustāma pat no ārpuses. 24.—26. nedēļā dzemdes pamats jau sniedzas līdz nabai, bet 36. nedēļā līdz ribu lokam. Pēdējo 4 nedēļu laikā bērna galva jau ieiet iegurnā (bļodas) šaurumā, dzemde noslid lejup uz priekšu. Vēdera apjoms grūtniecības laikā ir apm. 1 metru liels. Vēdera sienas ļoti izplešas, un viņas parādās pat tā sauktās grūtniecības un pigmenta švītras, sevišķi vidus līnijā; brunetām sievietēm pigmenta švītras dažreiz ir pavisam melnas un neizzūd ilgu laiku. Grūtniecības švītras atstāj balti-spīdošas, starainas rētas (zīme, ka sieviete kādreiz bijusi grūta). Ja bērns mazs un augļa ūdens nav daudz, tad grūtniecības švītras var arī nebūt. Asinsvadi mēdz būt ļoti pilni un dažās vietās — sevišķi kājās — sāk izplesties, izveidojot lielus mezglus („krampju dzīslas“). Šādi vēnu paplašinājumi grūtniecības laikā sevišķi bīstami, jo var izsaukt iekaisumu vai asins sarecēšanu („asins aizbāznis“); asins recēklis līdz ar asinīm var iekļūt sirdī un plaušās un tās aizdambēt, izsaucot emboliju, kas zem apstākļiem atnes pēkšņu nāvi. Arī mezgla plisums apdraud dzīvību. Ja manāmas krampju dzīslas, tad ir noderīgas ap kājām elastīgas saites vai gumijas zeķes, jā-rūpējas par kārtīgu izeju un dažas reizes dienā jāguļ $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ stundu ar uz augšu saslietām kājām.

No citām pārmaiņām jāatzīmē vēl vairogveida dziedzera satūkums un pigmenta plankumu rašanās sejā. Pēc dzemdībām tie parasti izzūd (lai gan ne vienmēr).

Pēkšņi dzimumorganu asiņojumi ir arvien bīstami, un tādus gadījumos nekavējoties jāgriežas pie ārsta.

tikai pāris pilnu auksta piena un barības klistieri... Pie slimnieces stāv zēlsirdīgā māsa ar trauku (vemšanai). Es lieku aiznest trauku, izsūtu māsu laukā un saku izbiedētai slimniecei, kas prasa pēc trauka: «Nebistāties, — paliekat mierīgi guļot, jūs vairs nevensiet!» Slimniece uzskata mani lielām acīm. Es saņemu viņas roku un laipni vaicāju: «Mijā kundze, kāpēc jūs negribat, lai jums būtu bērns?» Nu saruna iesākta, bļoda aizmirsusies. Es uzmanīgi vaicāju tālāk, un manā priekšā atveras nelaimīgas laulības aina. Jaunā sieva agrāk milējusi kādu citu, bet tas bijis ļoti viegla dabas (dzērājs u. t. t.), tāpēc māte devusi padomu no šāda līgavaiņa atkrieties. Meita klausījusi savai mātei, bet ne savai sirdij. Drīz meita apprecējusi citu. Vai aizmīlestības? — Viņa klusē. Viņas vīrs ir labs, un tai nav nekā, ko viņam pārnest. Bet vīra māte! Šī jaunā vīra māte! Satiksme ar vīra ģimeni ir pārtraukta, bet — viņa baidas, ka bērns viņu mūžīgi nesaista pie šiem cilvēkiem. Gala iznākums: viņa nemil savu vīru, bet ilgojas pēc pirmā... Es viņai teicu, ka nu viņa vairs nevens, jo nu viņa zin, ka tā grib tikai izvēmt pašu bērnu. Operācija tiek atlikta, jaunā sieva dodas mājup un 4 dienu laikā ir vesela.

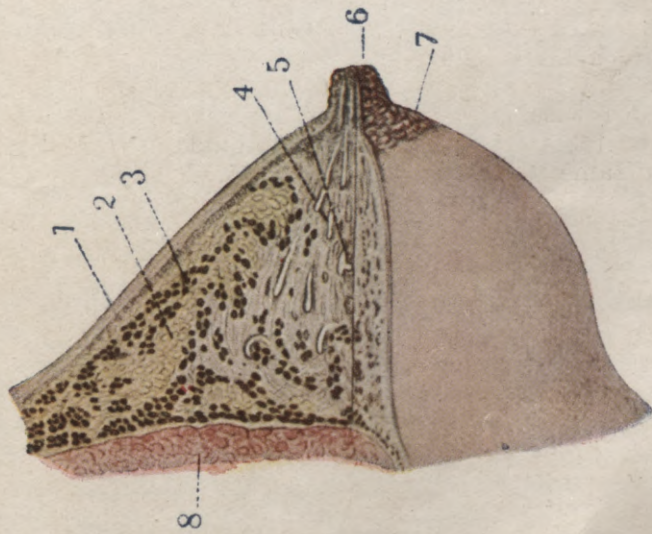
Vēl jāaizrāda uz gadījumiem, kad dzimst dvīņi, trīņi u. t. t. Šī parādība izskaidrojama ar to, ka vai nu vienai oļņai ir vairāki digļu pūslīši, vai arī vienā Grāfa follikulā atrodamas vairākas oļņas, — un beidzot, — ka vairākas follikulas plīst vienā laikā vai tik ātri viena pēc otras, ka izveidojas vairākas apaugļošanai noderīgas oļņas. Visbiežāk dzimst dvīņi: uz 80 dzemdībām 1; trīņi dzimst daudz retāk (uz 6400—7600 pa vienam); gadījumi, kur piedzimst 4 bērni, satopami ļoti reti, — apm. uz 330.000 pa vienam. Ir novērotas arī sešu bērnu dzemdības. Kā te augļa attīstība traucēta un iespējams aborts, nav nekāds brīnums. Bērni, kas cēlušies no vienas oļņas, parasti ir viena dzimuma un pēc ārējā izskata ļoti vienādi. Protams, ja apaugļotas vairākas oļņas, tad iespējama dzimumu dažādība. Dažreiz sievietē nemaz nezina, ka tai gaidāmi vairāki bērni, līdz kamēr pie dzemdībām, pēc pirmā bērna piedzimšanas, konstatējama arī otrā un pat trešā augļa klātbūtne. Pārsteigums tādās reizēs ļoti liels, ja māte nemaz nav sagatavojusies uz vairāku pilsoņu ierašanos. Tādos gadījumos arī dzemdēšana ir apgrūtināta, jo bērni ieņem dažādu stāvokli, — lai gan paši par sevi tie nav tik lieli. Tāda veida grūtniecības bieži izbeidzas dažas nedēļas agrāk, kas mātei sevišķi jāievēro, lai istā laikā varētu sagatavoties uz dzemdībām.

Nereti sastopams arī augļa koplums: divi kopā saauguši bērni, zaķa lūpa, vilka rikle, dzimumorganu anomālijas, smadzeņu trūkums u. tml. Dažreiz ļoti grūti izšķirt, pie kāda dzimuma bērns pieder, jo izveidoti (lai gan vāji) abējo dzimumu organi (Hermafrodīts). Ja tāds bērns izaug liels, tad var notikt, ka viņam, sakarā ar ārējo dzimumorganu veidu, iespējama divējāda dzimumu satiksme; arī viņu dzimuma tieksme var būt divējāda, t. i. virzīta kā uz vienu, tā otru dzimumu. Tomēr — isto dzimumu noteic digļu dziedzeru raksturs; abi dziedzeri vienā ķermenī nekad nav satopami, tā tad ista hermafroditisma nav, tāpēc zinātne runā tikai par pseido-hermafrodītiem.

Pēdējā grūtniecības mēneša sākumā mātei vajaga vēlreiz griezties pie ārsta vai vismaz pie vecmātes, lai pārliecinātos par bērna stāvokli un pie laika novērstu varbūtējās gaidāmās briesmas. Bļodas kaulus un samēru var gan izmērīt jau 5.—7. mēnesī, bet dzemdības atkarīgas arī no bērna galvas lieluma, un to var noteikt tikai pēdējā mēnesī.

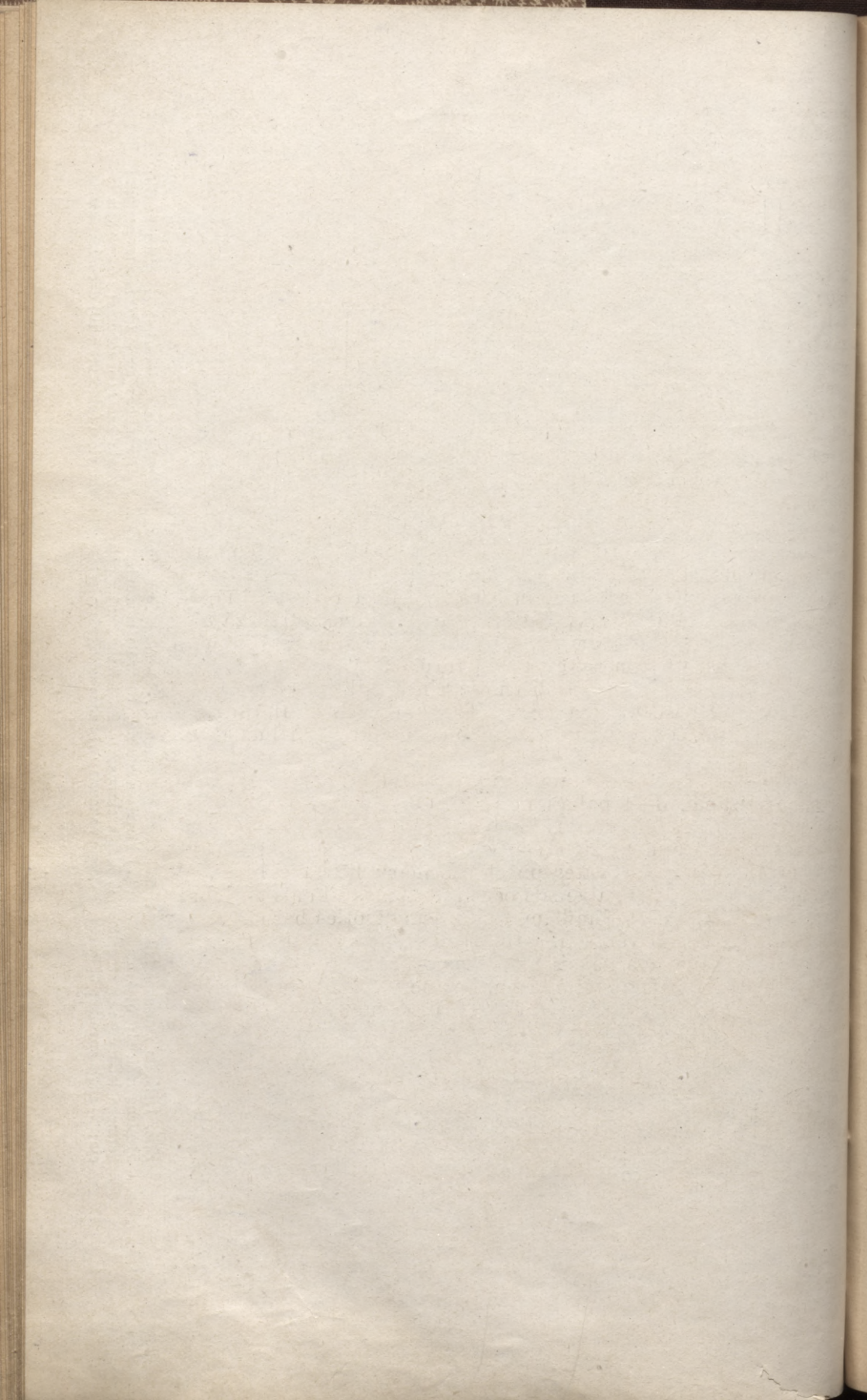
Dzemdētāja un nedēlniece

Ar vispārējiem sagatavošanās darbiem, sevišķi ar bērna veļas un bērna gultiņas iegādāšanu jātiek galā jau 7. grūtniecības mēneša sākumā. Grūtniecība gan parasti mēdz vilkties 273 dienas vai no pēdējās menstruācijas sākuma 280 dienas, un no šī termiņa aprēķina bērna dzimšanas dienu, pieskaitot 7 dienas un tad atvelkot 3 mēnešus. Piemērs: pēdējās menstruācijas sākums 20. februārī; pieskaitot 7 dienas, dabūjam 27. februārī; atskaitām 3 mēnešus, — iznāk 27. novembris. Caurmērā, šāds aprēķins ir pareizs, tomēr iespējama individuēla novirzīšanās. Bieži vien sievietē lāga neatmin menstruāciju dātumu; iespējams arī, ka dzem-

Zīm. 1. Krūts zīdīšanas laikā (viena ceturtdaļa atņemta). 1) āda; 2) tauku audi; 3) dziedzeru lēvāriņi; 4) piena kanāli; 5) piena maisiņi; 6) krūts kārpa; 7) kārpas apkārtnē; 8) krūts muskuļi. Zīm. 2. Dzemdības augļa izstumsanas periods; ķermeņa labā puse ir atņemta. 1) klēpja skrimslis; 2) mīzalu kanāļa iedobums; 3) mīzalu kanāļa iedobums; 4) maksts iecija; 5) augļa apvalks; 6) ūdens; 7) augļa pakausis; 8) nabas saite (pārgriezta); 9) bērna vieta (placenta); 10) dzemdes pamats.

dības novilcinās vai notiek agrāk (pastāv ieskati, ka meitenes dzimstot agrāk, zēni — vēlāk); var notikt, ka — neskatoties uz jau notikušo apaugļošanu — vēl uzņāk menstruācijas un galīgi sajauc sievietei rēķinu. Tā tad, iemeslu, kādēļ sievietei pie laika jātiek galā ar sagatavošanās darbiem, ir daudz.

Jaunpiedzimuša bērna uzvalkam jāastāv no kreklīņa, virskreklīņa, plānas un biežākas drēbītes, trijstūrīša un gumijas paklāja. Pirmās nedēļās vai mēnešos pielietojama nabas saite; ja nabiņa sadzijusi, un bērns daudz neraud, tad saiti var atmest. Tā kā zidainis slapinās 10—12 reizes dienā, tad ieteicams iegādāties mazākais 3 dučus drāniņu. No pārējām lietām pietiek pa 1 ducim. Arī gumijas paklāju vajaga ne mazāk kā 4 gabalu, jo citādi nav iespējams tos pienācīgi notīrīt un izžāvēt, un tie sāk izplatīt nelabu smaku. Gumijai nav jābūt lielai, un nekādā ziņā tajā nedrīkst ietīt visu bērna ķermeni, jo citādi bērns var dabūt ēdi, jēlumu u. tml. Veclaiku paradums — ietīt bērnu ciešā jostīņā — pilnīgi atmetams, jo tas ir pavisam nehigiēnisks un pat bīstams. Drāniņas jāaptin tā, lai bērns varētu svabadi pakustināt locekļus.

Bērna gultiņai vislabāk noder liels kurvis, kas no iekšpuses apvelkams ar drēbi; drēbei jābūt viegli izņemamai, un tā bieži jāmaina un jāmazgā. Kurvis ieteicams tāpēc, ka to viegli var pārnest no vienas vietas uz otru, un bērnu vienmēr iespējams novietot vissaulainākā vietā. Kurvī jāieliek stingrs, gluds jūras zāļu spilvens; ja vispār pielieto galvas spilveniņu, tad tam jābūt ļoti plānam, lai bērns gulot nesakropļo muguru. Nav brīv guldīt bērnu biezos, mīkstos pēļos, kuņģos bērns iegrimst, tikko spēdams elpot, un spiests gulēt neērtā stāvoklī. Bērns apsedzams ar vieglu vilnas vai vatētu segu vai pavisam plānu, vatētai segai līdzīgu dūnu pēliti.

Vēl jāiegādājas vanna un vannas termometrs, sevišķs galdiņš bērna pārtīšanai, 3—4 palagi nosusināšanai, mazgājamā bļoda un daži porcelāna traučiņi mutes un acu tīrīšanai (nekādā ziņā nemazgāt visu vienā traukā!), ziepes — vislabāk Marseļas, labs bērnu pūders, lielāks daudzums vates un sterils marli bērna nabiņai. Vispedantiskākā tīrība ir galvenais bērnu kopšanas likums un labākais aizsarga līdzeklis pret slimībām, tāpēc, iegādājoties bērna pūru, nedrīkst skopoties, lai vēlāk nebūtu jāizdod jo vairāk naudas ārstam un zālēm un jāpavada naktis pie bērna gultas. Var pilnīgi atteikties no lentām un izgreznojumiem, bet ne no drāniņām, paklājiem un mazgāšanas piederumiem. Ka šos piederumus nedrīkst lietot visa ģimene, tas pats par sevi saprotams.

Par visiem šiem jautājumiem pārrunājam jau tagad, lai jaunā māte vēl grūtniecības laikā apdomātu svarīgākās bērna kopšanas problēmas, nevis uzstādītu jautājumus: „Kādi ir mani mātes pienākumi?“ vai „Kā lai es apejos ar manu bērnu?“ Kad bērns jau nācis pasaulē, tad netrūkst vecu taņu vai draudzeņu, kas uzmācas ar „labi domātiem“, bet aplamiem padomiem un sagroza jaunajai mātei galvu. Tāpēc mātei pie laika jāprot norobežoties no tamlīdzīgiem padoma devējiem un iet pašai savu ceļu.

Pa š a s v a j a d z i b ā m sievietei jāsaņem pietiekošs daudzums labi izvērtas, izmazgātas un izgludinātas veļas, dvieļu un paklāju. Pēc gludināšanas visa šī veļa jāieliek tikko izgludinātā

spilvena pārvelkamā un tur jāuzglabā. Tā vislabāk sievietei sevi nodrošina pret infekciju, kas var celties no pavirši iztīrītas veļas. Arī gulta jāapklāj tīriem palāgiem. Vīra gulta jau pie laika jāiznes no guļamistabas. Jo mazāk mēbeļu un lietu dzemdētājas istabā, jo labāk. Pietiek ar gultu, naktsгалdiņu (ar nomazgājamu virsu), vienkāršu galdu, 2—3 krēsliem, 1 sildamo pudeli, 2—3 mazgājamām bļodām un krūzēm (no emaljas), 1 gultas naktsstrauku, 1 irrigatoru ar šļūteni, klistieru šļirci no cietas gumijas, ziepes, roku sukas, termometru un kādu mazāku bļodu, bez tam 1 pudeli lizoforma (100 gr.) un $\frac{1}{2}$ —1 kilo sterilas vates. Ja apstākļi atļauj, tad var iegādāties 2 sterilizētus paklājus. Istabai jābūt gaišai, logu nedrīkst aizklāt ar tumšiem, putekļus uzsūcošiem aizkariem. Viss, kas pavairo putekļus, iznesams no istabas. Jāsagatavo laba apgaismošana, lai arī nakti tā būtu pietiekoša.

Sievietei jau pie laika jāaizrunā laba vecmāte un — ja apstākļi to atļauj — uzticama un piedzīvojusi kopēja. Abas divas šajā laikā nedrīkst būt par kopējām citur vai nākt darīšanās ar cilvēkiem, kas slimo ar lipīgām slimībām. Tāpēc vispirms jāievāc ziņas par kopējas un vecmātes darbību. Vecmātes uzdevums ir: vadīt dzemdību gaitu un pie laika paredzēt, vai vajadzīgs ārsts, vai nē. Ja ārsts ieradīs, tad vecmātei jāstrādā pēc ārsta priekšrakstiem. Prasīt, lai vecmāte izpilda vienu vai otru mājas darbu, nozīmē: atturēt to no viņas istā pienākuma un traucēt viņas modrību; tad var gādāties, ka viņa palaiž garām neievērotus dažus dzemdību traucējumus un nespēj ieturēt nepieciešamo tīrību. Jāpadodas pacietīgi vecmātes rīkojumiem. Kopēja ir vecmātes palīgs, un tās pienākums ir izpildīt vecmātes prasības. Par kopēju jāievāc ziņas un jāpieprasa pat apliecība, lai zinātu, vai kopējai ir maz kāda jēga par atbildīgo darbu. Arī no kopējas nedrīkst prasīt, lai tā palīdzētu tādos mājas darbos, kur rokas top ļoti netīras; kopējai tak vienmēr jāaptīra mātes dzimumorgāni un bērna nabīņa; netīras rokas var būt par iemeslu bīstamai infekcijai. Nav jāaizmirst arī kopējai dot kādu brīdi atpūtas, lai tā aiz tīra noguruma nesāktu pielaiest dažādas paviršības.

Ja mājas apstākļi ir nelabvēlīgi, tad daudz labāk stāties sakaros ar labi iekārtotu slimnīcu un jau iepriekš tur pierakstīties.

Grūtniecības pēdējās nedēļās, kad bērna galva ieiet iegurņa (bļodas) kaulu mazajā (apakšējā) šaurumā, uznāk šad un tad velkošas sāpes vēderā un krustos, pie kam vēdera sienas top cietas. Tās ir tā sauktās grūtniecības sāpes, kas sagatavo dzemdēšanas ceļus, vingrina dzemdes muskuļus un novieto ērtāk mazo nākamo pilsoni. Kad bērns pilnīgi iznests, t. i. kad auglis nobriedis, tad sākas dzemdība s. Pirmā dzemdes savilkšanās saistīta ar sāpēm, kas sākas krustos un izstaro pa vēderu; noiet asiņainas gļotas. Nu ir laiks ierasties vecmātei. Sāpes ilgst $\frac{1}{2}$ —1 minūti, tad iestājas pauze 5—30 minūtes. Pamazām pauzes top īsākas, bet sāpes arvien stiprākas. Ja sāpes uznāk jau katrām 2—3 minūtēm, tad var teikt, ka dzemdēšana „iet pilnā sparā.“ Pēc vairākām stundām dzemdes mute pilnīgi atvērusi, un bērnam izeja brīva, t. i. „vārti vaļā.“ Nu sākas otrais jeb „izdzīšanas periods.“ Robežu starp abiem periodiem norvelk augļa ūdens noiešana, jo pārplīst olas plēve. Bieži vien mēdz iestāties mazs mierā brīdis, pēc tam sākas „izdzīšanas sāpes“; uz

beigām šīs sāpes top pavisam vētrainas un mežonīgas; māte nevar atturēties un spiež no visa spēka. Tiklīdz iznākusi galva, tad dzemdēšanas smaguma punkts ir laimīgi pāri; bērna ķermenis ātri iznāk pats vai tiek viegli izvilkt. Pirmais bērna kliedziens norāda, ka dzemdības galā, un liek mātei aizmirst visas pārceistās sāpes.

Vēl tomēr dzemdē palicis bērna līdzšinējais elpas organs — „bērna vieta“ jeb „otra puse“, kas var un drikst atraisīties no dzemdes tikai tad, kad bērns iesācis elpot ar plaušām; atraisīšanās un iznākšana notiek $\frac{1}{4}$ —1 stundu vēlāk, ar dažām nelielu sāpju lēkmēm un asins noplūdumu. Ja „bērna vieta“ iznāk kārtīgi, līdz ar visām oļiņas plēvēm, tad dzemdēšana izbeigusies labi, ja vien apstājas asiņošana. Asins noplūmums parasti nemēdz pārsniegt $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ litra, bet dažreiz tas tomēr var būt ievērojami lielāks.

Patoloģiskos gadījumos notiek pat dzīvību apdraudoši (1— $\frac{1}{2}$ litra) asins noplūdumi, un — ja nav ārsta palīdzības — iespējama pat noasiņošana un nāve.

Pa dzemdēšanas laiku jārūpējas par slimnieces izsargāšanu no infekcijas, jo tā ir viņas galvenā ienaidniece. Dzemdību sākumā jāiztīra zarna ar klistieri; pēc tam jāiet vannā jeb labāki zem dušas; pēc vannas jāapgriež garie kaunuma mati, kas ir īstais infekcijas diļļu perēklis. Visa kaunuma vieta jāieziepē un ar desinficējošu kausējumu krietni jānomazgā. Bet maksts vairs nav aizskarāma; arī diagnozei vajadzīgo izmeklēšanu mēdz izdarīt tūpļa zarnā.

Visas personas, kas nav nodarbinātas pie dzemdībām, jāizraida no istabas, jo tās nevar palīdzēt, sacel tikai puteklus un var laupīt mieru pat visdūšīgākai dzemdētājai. Bet dzemdētājai pašai jābūt pacietīgai un jāiedomājas, ka dzemdēšana ir dabisks process, un kā sāpes nemaz tūlīt nenozīmē kaut ko briesmīgu un baīgu. Bērna pirmais kliedziens būs vispatīkamākā atmaksa, kas klās ar aizmirstības plīvuri dzemdību sāpes un liks mātes sirdī uzplaukt mātes jūtām un mātes laimei. Modernā medicīna gan mēģinājusi sievieti novest pusmiega stāvoklī (pusnarkoze), lai nebūtu jūtamas sāpes, bet šis paņēmieni ir pārāk komplicēti un dažreiz bīstams mātei un bērnam. Vairāk izredzes ir hipnozei; tā nav savienota ar tādām briesmām, kā narkoze, bet ne vienmēr tā izvedama.

Pēc bērna piedzimšanas, tas paliek pāris minūtes guļot starp mātes kājām, kāmēr nabas saitē pulsācija izbeigusies, kas norāda uz bērna patstāvīgas asinsriņķošanas iesākumu. Tad nabas saite nabas tuvumā tiek nosieta divās vietās (apm 1 cm. viena no otras) un nosējuma vidū pārgriezta. Ar šo vecmātes žestu bērns padarīts par patstāvīgu dzīvu būtni. Nu bērnu liek 38° C. peldē, kur to ar eļļas vai nesālīta sviesta palīdzību notīra no asins un citiem netīrumiem, apskata viņa ķermeni un tad apgērbj. Pēc cik iespējams īsas priekšā stādīšanās vecākiem un tuvākiem radiem (ja tādi ir klāt) mazais pilsonis tiek pirmo reizi ielikts gultiņā starp siltām pudelēm (38° C., ne vairāk); nu bērnam jāguļ vairākas stundas, pie kam jāuzmana viņa sejas krāsa (kuņai jābūt viegli-sārtai) un elpa.

Pēc dzemdībām nedēļnieces kaunumu apmazgā ar sublimāta vai lizoforma atšķaidījumu un aizliek priekšā sterilas vates gaba-

liņu. Pie šī gadījuma vecmātei vai ārstam jāapskatās, vai nav izcēlies kāds plīsums vai skramba, kas pa dzemdību laiku var pāriet nepamanīts garām. Tādas lietas nekavējotī jāaizsūj. Kad viss kārtībā, nedēļniecei uzvelk tiru vēļu un gultā paklāj tirus palagus un paklājus. Nereti ap šo laiku uznāk drebuļi, kas nebūt nav noturami par drudzi; tie ir tiri-fizioloģiska parādība. Pēc drebuļu pāriesanas nedēļniecei pasniedz tasi silta piena, pieliek sildāmo pudeli (38° C.) pie kājām un uzklāj saliktu, sasildītu lakatu uz pavēderi. Nu jāļauj nedēļniecei izgulēties.

Pa dzemdēšanas laiku dzemdētāja parasti nejūt ēstgribas. Ja tāda tomēr iestātos, tad var dot drusku silta piena, kafiju ar pienu vai tēju un drusku baltmaizes. Zelters u. tml. kaitē kuņģim, rada gāzes un tā traucē sirds darbību. Īstā kafija vai alkohols izplēš asinsvadus un pavairo asiņošanas briesmas. Bez tam, alkohols samazina dzemdēšanas sāpju lēkmes un stiprā mērā pagarina dzemdēšanas laiku, bez kā atnestu kādu labumu. Arī daudzās bagātās ģimenēs tik ļoti iemīļotā šampanieša pudele nav vietā. Šampanietis der tikai izņēmuma gadījumos pēc dzemdībām, ja dzemdētāja draud sabrukt.

Pirmās dienas pēc dzemdībām nedēļniece nav apgrūtināma ar viesiem. Viņai jāatpūšas un jāsaņem atbilstoša uz zīdīšanu; tas tagad viņas galvenais uzdevums. Bērns jāliek pie krūts ne agrāk kā 8—12 stundas pēc piedzimšanas. Bērnam jāliek mutē ne tikai krūts kārpa viena pati, bet arī kārpas apkārtne, citādi bērns nespēj pareizi zīst un sūkās tikai ar mēli krūts kārpu vai sakniebs to ar žokļiem; kārpa tad drīz top jūtīga, jēla un asiņaina un zīdīšana pati — sāpīga. Pie zīdīšanas ievērojama vislielākā tīrība; krūtis jākopj, bet pirms un pēc zīdīšanas kārpa jāapmazgā ar 3 proc. borskābes kausējumu, kas jātura sevišķi tīrā un vienmēr aseptētā traukā. Ja kārpa saplaisājusi, tad tā pirms zīdīšanas nomazgājama novāritā ūdenī. Ja bērns negrib labi dzert, tad pietiek, ja krūtis drusku paspauda, tā kā piens ietek bērnam mutē; bērnam piena garša iepatiksies, un zīšana drīz vienies normāli. Pēc zīdīšanas kārpu (kā jau teikts) nomazgā un apsedz ar mazu drēbes gabaliņu, uz kuŗa uztriepts lanolīns, bora smēre u. tml. Katru reizi dod tikai vienu krūti. Tāpēc stingri jāievēro maiņas kārtība. Tukša krūts piepildās tikai pēc 4—5 stundām, bet pauze starp vienu ēdināšanas reizi un otru ir 4 stundas. Krūts pārpūlēšana novestu tik tālu, ka mātei aptrūktu piena; no otras puses, bērns tiktu tā izlutināts, ka gribētu dzert vienmēr tikai no pilnas krūts un slinkuma dēļ neiztukšotu krūti, kas arī ļauni iedarbojas uz piena rašanos. Bez tam, bērns var ātri pārdzerties, pārpildīt kuņģi un jau ļoti ātri saslimt ar kuņģa parplāšinājumu. Dažos gadījumos, kur krūšu kārpas nav attīstītas, vai viegli iekaist, uz tām uzmauc krūšu cepurītes; cepurīšu lietošana prasa bīstamu mutes slimību — sūcekli. Cepurītes vislabāk pastāvīgi turēt borskābes kausējumā, aizklātā traukā; tās nedrīkst mētāties uz nakts galda, putekļos. Ja krūts pārāk pilna, un piens tek laukā, tad ieteicams pienu drusku izspiest un (ja ir izdevība) dot kādam citam bērnam. Ja liek svešu bērnu pie krūts, tad vispirms jāzin, vai viņš un viņa vecāki neslimo ar kādu lipīgu slimību (luesu u. c.).

Bērns nedrīkst palikt pie krūts ilgāk par 15—20 minūtēm. Sākumā bērnu ēdina 5 reizes, tad 4 reizes dienā. Starp 10 vakarā un 6 rītā ir atpūtas laiks kā mātei, tā bērnam. Bērna kuņģim arī vajadzīgs savs miers. Mikst-čaulīga padošanās nav vietā, un izlutinātus bērnus vēlāk būs grūti pieradināt pie kārtības. Slimības gadījumos ārsts noteiks, kas darāms un kas nē. Zīdīšana jāturpina tik ilgi, kamēr vien krūtīs ir piens. Ja sevišķos gadījumos (piem. ja bērns miris) piena rašanās ir ļoti apgrūtināta, tad ap krūtim cieši jāaptin dvieļi, un pāris dienas jālieto caurejas zāles (Karlsbades sāls, rabarbers u tml.); tad piens drīz izsīks.

Vēl pāris vārdu par tautā tik ļoti izplatīto vārdu „piena drudzis,” ar kuņu netīrīgas vecmātes un kopējas censašs aplāt savus grēkus. Piena drudža vispār nemaz nav. Ja nedēļniecei uznāk karstumi, tad tā ir infekcijas vai citas nopietnas slimības zīme. Tā sauktais „piena pieplūdums,” kas iestājas 3. dienā pēc dzemdēšanas, neizsauc nekādu temperatūras paaugstināšanos, tāpat kā augšminētā piena apspiešanas procedūra. Ja nedēļniecei ir karstums, tad bez kavēšanās jāatsauc ārsts, un nav jāgaida, vai varbūt karstums nepāries pats no sevis. Tāda nogaidīšana dažreiz nedēļniecei jāsamaksā ar nāvi.

Pēc „bērna vietas” un augļa plēves iznākšanas dzemdē radusies brūce, kurā ieiet daudz asinsvadu. Pamazām dzemde ar sūpēm savelkas, saspiež vaļējos asinsvadus, aizslēdz tos un samazina brūces vietu. Tomēr nākošās dienās no brūces izdalās vēl diezgan daudz asins, līdz kamēr brūce iztīrās un pārvelkās ar jaunu, veselu gļotādu. Izdalījumiem drusku salkana asins smaka, — tie nedrīkst smirdēt; ja jūtama nelaba smaka, tad jāpieaicina ārsts. Pirmās dienās izdalījumi ir tīri-asinaini, tad viņu daudzums samazinās, un tiem piejaucās gļotas; pēc 8.—14. dienas tie jau ir gļotaini-strutaini, tad tīri gļotaini un beidzot pēc 18—20 dienām top normāli. Dzemde saraujas un pēc 14 dienām jau kļūst par pusi mazāka, nekā grūtniecības stāvoklī. Pēc 4 nedēļām tā beidz sarauties un tagad ir $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ reizes lielāka, nekā jaunavības stāvoklī. Ja māte savu bērnu nezīda, tad menstruācija iestājas jau pēc 6—8 nedēļām. Zīdīšana pa lielākai daļai aizkavē menstruācijas sākšanos un ļoti bieži aizsargā sievieti no jaunas grūtniecības.

Mazas skrambas makstī un ārējos dzimumorganos sadzīst pēc dažām dienām, bet visi plīsumi jāsašuj bez kavēšanās. Dzemes skalošana pa nedēļu laiku aizliegta vai izdarāma tikai uz ārsta pavēli, bet nekad ne uz savu atbildību.

Nedēļnieces higiēna iespaido sievietes turpmāko veselību. Pēc dzemdēšanas nogurušai, no asins noplūduma novājinātai nedēļniecei katrā gadījumā nepieciešams miers un atpūta. Pirmā laikā viņai pilnīgi jāatsvabinās no rūpēm par saimniecību un jānododas tikai sava bērna barošanai un novērošanai. Arī pēc piecelšanās no gultas, t. i. pēc obligātoriski gultā pavadāmām 7—10 dienām sievietei jāatturās no ilgākas stāvēšanas, liekšanās un celšanas (bērna mazgāšana); tāpēc pirmās nedēļās bērna apkopšana uzticama kopējai. Cik ļoti no svara šāda atpūta un atturēšanās no darba, no rāda jau tas, ka arī slimo kasēs ievests noteikums — atsvabināt

sievieti no darba zināmu laiku pirms un pēc dzemdībām. Nedēļniecei 2 reizes dienā (rītos un vakaros) ar siltu lizoforma atšķaidījumu jāapskalo gurnu iekšpuse un sēdvieta tik ilgi, kamēr noiet visas asiņaino izdalījumu atliekas. Tad gultā jāieliek tīrs paklājs, bet kaunuma vieta jāapklāj ar sterilu vati jeb tīru, ar pletzelzi gludinātu linu drēbīti.

Pa nedēļu laiku jā rūpējas par kārtīgu pūšļa un tūpļa zarnas iztīrīšanos. Vēderam jāiziet vismaz katru otro dienu. Var lietot kumelišu vai ziepju klistierus, bet ne caurejas zāles, lai neiespaidotu piena saturu. Pēc izejas tūplis jāapmazgā ar lizoforma kaušējumu un vati, pie kam jāievēro, ka nekad nedrīkst mazgāt no tūpļa uz kaunuma pusi, lai neieslaucītu netīrumus un infekcijas digļus kaunumā.

Pirmā ūrīnēšana notiek jau dažas stundas pēc dzemdēšanas un atkārtojas 3—4 reizes dienā. Katrs traucējums ir kaitīgs. Pārpildīts pūslis spiež dzemdi un stumj to atpakaļ uz muguras pusi; dzemde maina stāvokli, dažreiz ielīkst un neļauj kārtīgi noplūst asinim; tādā kārtā dzemdē var rasties sadambējumi, pūžņi u. t. t. Bez tam uzkrāties ūrīns sāk bojāties un izsauc stipru, sāpīgu pūšļa iekaisumu. Ja ūrīna noplūšana saistīta ar grūtibām, tad bieži vien pietiek ar karsta ūdens uzklāju uz pūšļa vietu (pavēderi); nakts traukā der ieliet karstu ūdeni. Ja nav nekādu (dambja) plīsumu, tad nedēļniecei var atļaut (protams, ar kopējas palīdzību) viegli piecelties pussēdus un izdarīt dabiskās vajadzības. Ja tomēr neizdodas ūrīnēt, tad mēģinājums atkārtojams pēc dažām stundām, vai pūslis iztukšojams ar katetera palīdzību; iztukšošanu var atkārtot 1—2 reizes dienā. Ja ilgāku laiku nav iespējams ūrīnēt bez katetera, tad ārstam nenormālais stāvoklis jānovērs. Ja pūšļa kanāla izeja iekaisusi, tad tā jāietiepj ar bora smēri vai lanolinu.

Pēc dzemdēšanas vēders jau pirmā dienā jāietērpj saitē, lai vēdera sienas sarautos un kļūtu stingras, jo citādi iekšas slid lejup un kā nenovēršamas sekas iestāsies dažādi zarnu traucējumi; pie nākošās grūtniecības tie var kļūt par iemeslu nepareizam bērna stāvoklim. Saite jānēsā apm. 3 nedēļas, pat vēl ilgāk. Arī krūtīm nepieciešams balsts, jo tās ir ļoti smagas. Ļoti ieteicami priekšā atpogājami krūšu turāmie.

Kas attiecas uz pirmo celšanos, tad te uzskati dalās. Daži ārsti ļauj savām nedēļniecēm celties jau 2.—3. dienā. Tas tādēļ, lai izsargātos no vēnu trombozes un embolijas; bez tam mēdz atsaukties uz mežoņu tautām, ka tur sievietes nemaz nezina, kas tas ir „nedēļas“. Tomēr — piedzīvojumi un stingri objektīvi novērtējums runā pretim minētam ieskatam. Viss iekšējo dzimumorganu balsts—iegurņa (bļodas) pamats—ir mīksts, nevarīgs un izstiepiams, tāpēc tas jāsaved kārtībā. Organi paši arī vēl ir mīksti, un viņiem tieksme uz atslābumu. Ja nedēļniece pieceļas pārāk agri, tad ar to tiek veicināta organu pārvietošanās un slidēšana lejup. Bez tam, mūsu sievietes pēc dzemdēšanas jūtas nogurušas un novājinātas. Arī bērna zīdīšana pirmās dienās ir nogurdinoša, un sievietei dabiska prasība pēc miera un atpūtas. Vismaz — nav sievietes, kas pēc dzemdēšanas nejustos gultā labāk, nekā apkārt staigājot. Ja arī daži ārsti saka, ka sievietes neceļ nekādus iebildumus, kad

tām liek ļoti agri celties, tad jāatbild, ka visas žēlabas un sūdzības par agro celšanos un viņas sekām jādzird vēlāk uzticības ārstiem. Izmeklēšana norāda, ka pēc celšanās novilcinās dzemdes savilkšanās, asiņošana turpinās daudz ilgāk un nereti sieviete sāk slimot ar dzemdes iekaisumu (Metritis). Vislabākais padoms: pēc nomālām, bez sarežģījumiem noritējušām dzemdībām: sieviete paliek gultā vēl 7—9 dienas, bet ja ir noticis dambja plisums, — tad 10—12 dienas. Sievieteī gan nav jāguļ nekustoši, — ir atļauts kājas pakustināt, sevišķi ceļgalus saliekt un izstiept. Piecelšanās sēdus pilnīgi atvieto agro celšanos un var tikt uzskatīta par labu aizsargu pret trombozi. — Pirmā piecelšanās drīkst vilkties ne ilgāk kā $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ stundas, pēc paēstas pusdienas. Nākošās dienās atļauts jau drusku ilgāk uzkavēties ārpus gultas, tā kā 3. nedēļas beigās nedēļniece var jau skaitīties par izdziedētu, bet pēc 5. nedēļas — uzņemties mājas mātes pienākumus. Arī dzimuma satiksmi nav atļauts atjaunot ātrāk, kā pēc 5. nedēļas. Pirmo peldi drīkst ņemt tikai 3. nedēļas beigās, lai ūdens neieplūstu vēl nesadzijušos dzimumorganos.

Vēl kāds vārds par nedēļnieces uzturu. Kamēr tā vēl spiesta gulēt, tai jāizvairās no stipri uzpūtošiem ēdieniem, piem. visām kāpostu sugām (arī no puķu kāpostiem); tāpat jāargās lietot vīnas un reibinošus vai uztraucošus dzērienus (degvīns, vīns, kafija, stipra tēja), lai nesabojātu pienu. Nedēļniecei jāēd labi, lai būtu pietiekoši piena. Tomēr — piedzīvojumi rāda, ka dažāda labā zidītāja, kas pieņemta no laukiem, pilsētā zaudē pienu tāpēc vien, ka tiek ēdināta pārāk „kupli“; neierasta barības pārmaiņa nelabvēlīgi atsaucās uz zidāla daudzumu. Tāpēc jāsaaka, ka nedēļniece (vai zidītāja) nav jāuzskata par piena ražošanas mašīnu vien, un ka visā visumā katra lielāka novirzīšanās no normas var nodarīt arī ļaunumu. Nedēļniecei vairāk jāpieturās pie tādas barības, kurā daudz kalķa un dzelzs: saknes un augļi atnesīs vairāk svētības, nekā gaļas ēdieni. Var lietot arī pienu vai piena ēdienus. Iesala alus ir pilnīgi nevajadzīgs, un katra viņam dziedāta slavas dziesma ir tukša reklāma.

Zem apstākļiem, ārstam tiesība noliegt nedēļniecei zīdīšanu, ja nedēļniece slimo ar nieru kaiti, tuberkulozi u. t. t. (Par zīdīšanu sk. arī 354. lpp., nodaļā „Zīdaiņu barošana“.)

Maiņas gadi

(Klimaktērijs)

Sievietes apaugļošanās spēja ir individuēli ļoti dažāda un caurmērā ilgst no 16. līdz (gandrīz) 50. gadam. Ir novēroti daži apaugļošanās gadījumi jau ap 10. dz. gadu; dažas sievietes pirmo reizi dzemdējušas tik ap 40.—47. dz. gadu, — tad, kad pie sievietes auglība mēdz jau izzust. Dzemdības ap 50. gadu nav nekāds retums; konstatētas pat dzemdības pie 60, 63 un 70 gadus vecām sievietēm. Parasti sieviete mēdz apaugļoties jau 1., 2., vēlākais 3. laulības gadā, bet novēroti arī gadījumi, kur laulība bijusi sterila 10—26 gadus, un tikai pēc tam sieviete top grūta. Rase, klimats, arods, politiskais,

saimnieciskais stāvoklis un arī telpas, kādās laulātie dzīvo, — viss iespaido atsevišķo laulību auglību vai neauglību.

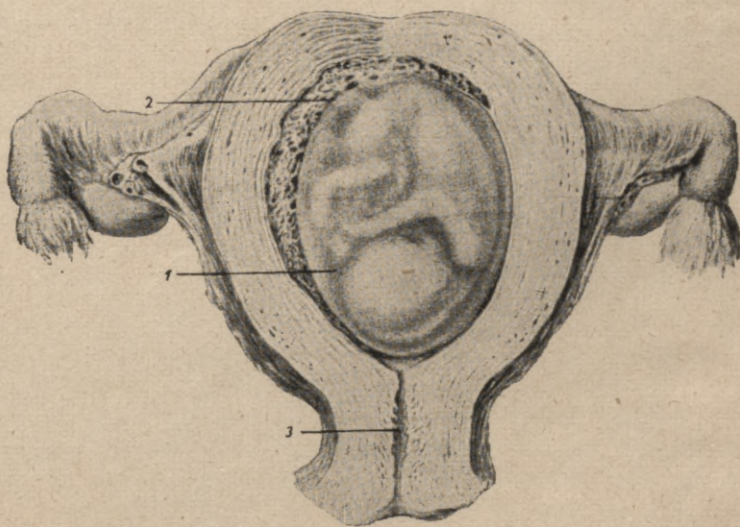
Periods, kurā sievietes auglība sāk izzust, tiek apzīmēts ar vārdu „maīņas gadi“ (klimaktērijs). Šī perioda raksturīgākā pazīme ir menstruāciju izbeigšanās, tāpēc to sauc arī par menopauzi. Menopauze saistīta ar lielām pārmaiņām organismā. Olnīcās vairs neaug oļiņas, un pašu olnīcu saišķaudu pārveidošanās izsauc dažos asinsvados pieplūdumu, bet citās vietās — asins trūkumu. Asinis mēdz sakāpt galvā, sieviete gībst, sūdzas par karstumu, svīst; vielu maiņa un gremošana traucēta, uz ādas bieži parādās niezoši izsitumi. Bet visvairāk cieš sievietes garīgais līdzsvars; sieviete skumst par aizejošo jaunību un spēku. Dažreiz dzimuma tieksme stipri pavairota, kas traģisko stāvokli padara vēl traģiskāku. Sieviete ar varu cenšas aizmirstēt gaistošo skaistumu un mīlas baudu. „Bīstamais vecums“ iet pat tik tālu, ka klimaktērija simptomus uzskata par iesākušos grūtniecību. „Nervozā grūtniecība“ visvairāk sastopama klimaktēriskos gados.

Menstruācijas izbeidzas nevis pēkšņi, bet pamazām, izlaižot vienu vai vairākus mēnešus, tad atkal uznākot; pauzes top arvien garākas, un beidzot menstruācijas izbeidzas pavisam, dzemde saraujas, krūtis un vēdera āda top slābanas un savīst, mati sirmo, un lēnām ierodas visas vecuma pazīmes.

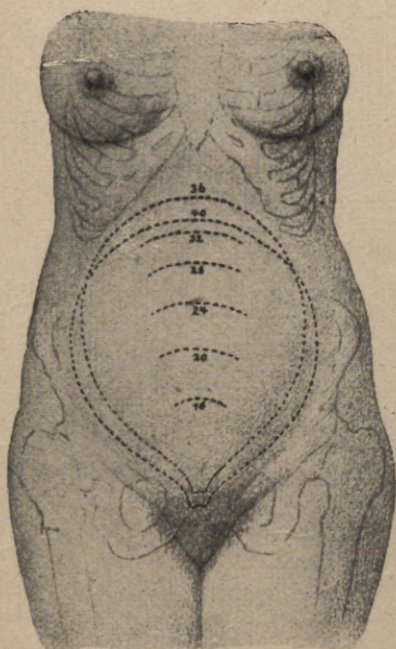
Ja menstruāciju izbeigšanos pirms 40. dzīvības gada uzskatam par pataloģisku, tad viņas turpināšanās līdz 55. gadam (un vēl ilgāk) ir zināms retums ($2-2\frac{1}{2}\%$). Pie vairuma sieviešu menstruācijas mēdz apstāties ap 43.—52. gadu. Tiek atstāstīti arī gadījumi, kur periodiskā asiņošana turpinās līdz sirmam vecumam, tomēr ļoti iespējams, ka te darīšana ar polīpiem, haimorroidiem u. t. t.

Maināšanas gados sevišķi jā rūpējas par kārtīgu asins riņķošanu. Pavairota dzimumu satiksme un aizsargu līdzekļu pielietošana atstāj ļaunu iespaidu uz maināšanas gadu norisi; sevišķi cieš tās sievietes, kas apprecas 40-to gadu sākumā un vēl dzemdē dažus bērnus, — tāpat arī tās, kurām bijušas grūtas dzemdības, daudz abortu, hroniski iekaisumi u. t. t. Vispirms pielietojama ūdens dziedniecība (dzestras peldes, $34-37^{\circ}$ C., pārmaiņus siltas un vēsas dušas, auksta noberzēšanās u. t. t.), lai novērstu asins pieplūdumu galvā un iegurnā (bļodas) dobumā. Bez tam jāsviedrējas, jāņem tvaikpeldes, elektriskas gaismas peldes (sevišķi ja ir tieksme uz aptaukošanos vai gīkti), bet ja galvā stiprs asins pieplūdums, tad lietojamas remdeni-siltas sēdpeldes, $20-24^{\circ}$ C., $\frac{1}{4}-\frac{1}{2}$ stundu, tāpat īsas, aukstas dušas (pēc tam jāgul), vai īsas, aukstas kāju peldes, $10-15^{\circ}$ C., $\frac{1}{2}-1$ minūti, ar sekojošu pastaigāšanos pa zāli 5—10 minūtes. Ja sieviete mocās ar bezmiedzību, tad ieteicama ātra kāju pēdu noberzēšana dzestrā etiķa ūdenī vai dzestri, mitri kāju stilbu ietīnumi.

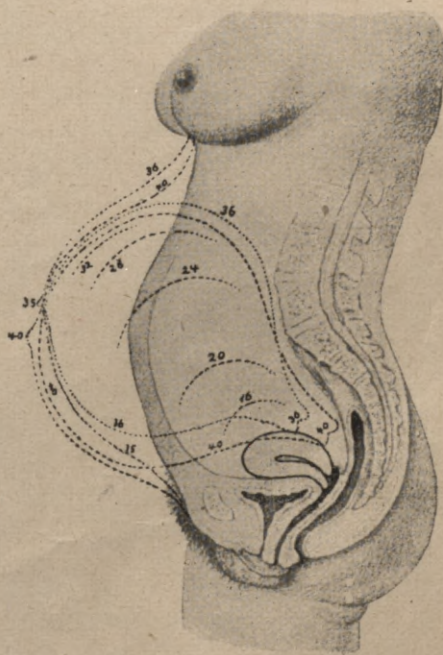
Jau agrāk aizrādīts uz ādas kopšanas svarīgo nozīmi. Lai āda neizžūtu, tā jāmasē ar labu ādas krēmu vai lanolina smēri. Attiecībā uz dzimumorgāniem ievērojama vislielākā tīrība. Ieteicams kaunumu bieži apskalot ar remdeni-siltu ūdeni. Ja pastāv ilgstoša kaunuma nieze, tad jāgriežas pie ārsta, jo tāda nieze bieži vien norāda uz cukura slimību, vēzi vai polīpu. Jāpiekopj vingrošana, jo

Zim. 1.

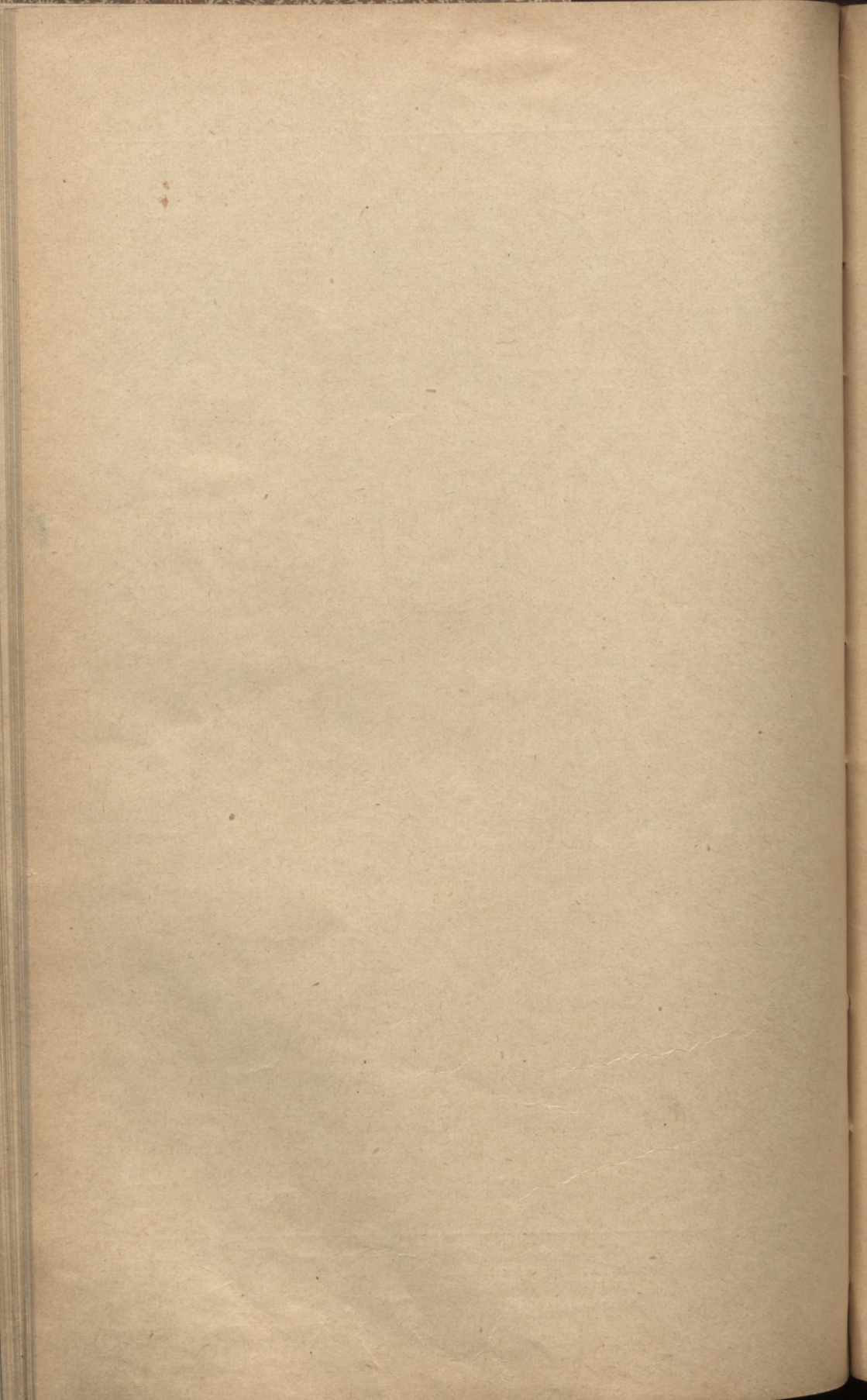

Zim. 2.

Zim. 3.

Zim. 1. Dzemde un auglis 5. mēnesī (viens piektdaļa no dabiskā lieluma), dzemdes priekšējā siena atņemta; 1) augļa apvalks un auglis; 2) bērna vieta (placenta); 3) dzemdes kakla kanāls. Zim. 2. un 3: dzemdes lielums un stāvoklis grūtniecības laikā (skaitļi nozīmē nedēļas).

tā visvieglāk var apkarot asins riņķošanas traucējumus un nepatīkamu aptaukošanos, un sieviete ilgāk uzglabās savu svaigumu. Pie vingrošanās sevišķi jānodarbina vēdera un roku muskuļi.

Liela vēriba jāpiegriež barībai. Grūti dot noteiktus priekšrakstus, jo katrai sievietei savāda konstitūcija. Tomēr — klimaktēriskā laikmetā sievietes sūdzas par vājumu, sāju dūšu u. tml. un domā, ka tām vairāk jāēd, lai „stiprinātos”. „Sirds uztaisīšanai” lieto stipro kafiju, tēju un alkoholu un pavisam sabojā sirdi; lai novērstu sāju dūšu, sieviete ķerās pie piparotiem, pikantiem ēdieniem un sabojā kuņģi, nieres u. c. un aptaukojas. Visi šādi paņēmieni ir galīgi nepareizi un tikai paātrina vecuma iestāšanos. Tāpēc pirmais un augstākais bauslis: vislielākā mērenība un atturība ēšanā! Ķermenis prasa, lai to krietni izskalo ar ūdeni, tāpēc visādu augļūdeņu, limonādes, tējas un kafijas vietā sievietei jādzer tīrs, nevārīts ūdens. Ieteicams pieturēties pie veģetāras barības; sevišķi daudz ēdami augļi un saknes, jo tie regulē asins riņķošanu un novērš vēdera aizcietējumu. Pret pēdējo noder arī ūdens vai eļļas klistieri, vēdera masāža un vingrošana. Dzimuma satiksme jāierobežo līdz minimumam. Tāpēc nav ieteicamas laulības šajos gados, sevišķi tad, ja klimatēriskā sieviete grib nodibināt kopdzīvi ar jaunu, spēcīgu vīrieti; šāda kopdzīve ir nāves zāles sievietes veselībai un nelaime abām pusēm.

Sieviešu slimības

Sieviešu dzimumorganu slimības liek sevi manīt ar sāpēm, izdalījumiem un pārmaiņām menstruācijās. Vēlāk iestājas traucējumi zarnu un mīzaloganu darbībā, un beidzot sāk slimot sirds, centrālā nervu sistēma un iekšējās sekrēcijas dziedzeri. Dažreiz atkal konstitucionēlas un asins slimības iespaido arī dzimumorganus, tā kā nezinātājam grūti noteikt, kur meklējama istā vaina.

No visa teiktā redzams, ka sievietei jāizstāsta ārstam visi savi slimības simptomi. Par sāpēm vajadzīgs zināt, vai tās ir trulas, degošas, durstošas vai urbjošas, — kā viņas uznāk (lēkmju veidā, nepārtraukti, vai tikai pie zināmām kustībām u. t. t., kurp tās iet, un kā viņas iespaido sēdēšana, nastu celšana, gulēšana, ūrinēšana, dzimumu satiksme). Jāzin arī sāpju attiecības pret menstruācijām (pirms, pēc vai pa menstruāciju laiku). Par izdalījumiem jāstāsta, vai tie ir bieži vai šķidri, kāda tiem smaka, krāsa, cik viņu iznāk, vai tie saceļ kaunumā niezi vai jēlumu. Bet — par visām lietām — katrai sievietei vajadzētu kalendārā atzīmēt katru menstruāciju sākumu un beigas un šos kalendārus uzglabāt tik ilgi, kamēr menstruācijas pilnīgi izbeidzas. No šī laika sākot, katrā asiņošanas gadījumā nekavējoties jāgriežas pie ārsta. Jānovēro, vai vēders un krūtis netop cieti, vai nesatūkst kakls (vairogveida dziedzeris) u. t. t.

Arī asiņojumi no citiem organiem (deguna, zobu smaganām, zarnām) bieži vien stāv sakarā ar menstruācijām un sieviešu slimībām, tāpat arī nervozi un psihiski simptomi (gara stāvokļa maiņa, reibonis, galvas sāpes, karstums, asins pieplūdums, sirds dauzīšanās).

Noteiktu, pareizu diagnozi var uzstādīt tikai speciālists. To sievietes bieži aizmirst un mēģina ārstēties pašas vai iet pie dažādām vecām sieviņām „apspaidities un apvārdoties“, jo esot „kauns no ārsta“. Cik šāds kauns ir nodarījis ļaunuma, nav nemaz aprakstāms. Slimības gadījumos katrs kauns un bailes ir nevietā. Nav arī no kā baidīties, jo ginekoloģiskā izmeklēšana nav sāpīga un arī nevar jau pastāvošās sāpes pavairot.

Kaunuma iekaisums

(Vulvitis)

Ārējo kaunuma daļu iekaisums ir viena no visbiežākām slimībām. Viņa var izcelties no kāda ievainojuma (pie dzemdībām, pirmās dzimumu satiksmes, onānijas, sevišķi pie maziem bērniem), saspiešanas, kasīšanās, noberzēšanās ejot (sevišķi vasarā pie resniem cilvēkiem) u. t. t. Ja pušumā ieiet netīrumi, tad iekaisums var pārņemt visu kaunumu, sevišķi ja notikusi inficēšanās ar tripera indi.

Arī no maksts iznākošās gļotas, izdalījumi u. c. pie tīrības neievērošanas sāk bojāties, saēdina ādu un izsauc iekaisumu (sevišķi pie grūtniecēm un nepietiekoši koptām nedēļniecēm). Arī ekzēma, pūslīšveida izsitumi, augoņi u. c., tāpat masalas, šarlaks, difterīts, tuberkuloze u. t. t. pāriet uz kaunumu un tur ne tikai izsauc iekaisumu, bet pat ļoti lielā mērā sabojā kaunuma daļas. Nav jāaizmirst arī sifiliss, kas, kaunumā ieviesies, gan izpaužas pušumu veidā, gan noved pie šūnu audu bojāšanās; sifilisam ļoti raksturīgi ir miksti, sūcekļa veidīgi, paslapji paaugstinājumi uz dambja un uz kaunuma lūpām.

Pirmie iekaisuma simptomi — nieze un dedzinoša sajūta, kas pavairojas pie ūrinēšanas vai iekaisušo vietu berzēšanas. Izdalījumi top stiprāki un atstāj vēlā dzeltenus vai zaļus plankumus; kaunums sasarkst un satūkst, uznāk durstošas sāpes, kas neļauj ne staigāt, ne pat kājas izplest. Ja iekaisumu neārstē, tad tas var izvērsties audu sastrutojumā (flegmonā), pie kam satūkst un sastruto tuvākie dziedzeri un izceļas augoņi (sevišķi pie Bartoliniņa dziedzera tripera).

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jāņem siltas sēdpeldes; kaunums bieži apmazgājams siltā ūdenī ar ziepēm. Kreves jāatmiekskē, piejaucot mazgājamam ūdenim sodu (5 gr. uz 1 litru ūdens). Slimniecei jāuzturās gultā. Etiķskābā māla vai 3% borskābes kompreses. Pret stipriem izdalījumiem — maksts skalošana (lidz 3 reizēm dienā). Kaunuma rievā ieliekams marli. Augoņi jāiztira. Stipra nieze dažreiz jāapkaņo ar ledus ūdens kompresēm. Ja iekaisums sāk pāriet vai vispār nav bijis stiprs, tad visas rievās jāiepūderē ar cinka pūderi, kseroformu vai dermatolu un visur jāieliek marli. Tomēr ikdienišķā apmazgāšana nepieciešama, jāizsargas tikai no berzēšanas. Kad visi pušumi sadzijuši un āda sausa, tad jālieto bora vai

cinka smēre vai koldkrēms, lai ādu padarītu atkal elastīgu. Tāpat ieteicamas ilgāku laiku siltas kumelišu sēdpeldes.

Homeopātija. Norādam ir Graphit., kas bieži izdziedē pat ieilgušas ēdes. Sulfur vairāk noder pie chroniskiem sadambējumiem un biežiem augoņiem. Pret kārpām līdzīgiem satūkumiem un tripera un sifilisa kondilomiem noder Thuja un Mercur., kurus lieto iekšķīgi un ārīgi.

Dabas dziedniecība. Dažas reizes dienā tvaika sēdpelde, 15—20 minūtes, ar sekojošu aukstu krustu ietinumu vai aukstiem māla uzklājumiem (1 stundu). Šis paņēmieni noder pret augoņiem un izsitumiem. Pret plaisām u. tml. — atkārtota apmazgāšana, ietaukšana ar maisījumu no $\frac{1}{2}$ olīvu eļļas un $\frac{1}{2}$ lanolīna, iepūderēšana ar antiseptisko pušumu pūderi.

Kaunuma nieze

(Pruritus vulvae)

Kaunuma nieze ir ļoti apgrūtināša, bieži sastopama parādība. Īstenībā tā nav nekāda slimība, bet tikai dažādu citu slimību simptoms. Kā iemesli mināmi: viegli iekaisumi, kodīgi izdalījumi no maksts vai mīzālvada, mīzāloģanu katarrs un iekaisums un sevišķi cukura klātbūtne ūrīnā. Arī nervozs stāvoklis var būt par niezes cēloni. Tālāk mināmi psihiski, seksuēlas dabas uztraukumi, sevišķi ja slimniece lieto daudz alkohola vai stipras vircas. Pārāk silts vai šaurs apģērbs niezi pastiprina un pavedina slimnieci uz kasīšanās. Tādā kārtā var izcelties iekaisums, no kura nevar tikt vaļā, jo iekaisusē vieta niez vēl vairāk un tiek uzplēsta arvien no jauna.

Pie izmeklēšanas nav atrodamas nekādas pārmaiņas, tikai dažreiz — kā kasīšanās un iekaisuma sekas — saskatāmas mazas kārpīņas un vismazāko ādas asinsvadu izplešanās. Ja nieze ilgu laiku nepāriet, tad āda top krunkaina, ar brūniem plankumiem un pat blaugznām.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja āda tauka, tad der katru dienu mazgāties ar sodās ūdeni ($1-1\frac{1}{2}\%$) vai labām ziepēm; pēc tam jāiepūderējas. Citos gadījumos der ilgākas dzestras sēdpeldes, ledus kompreses vai etiķskābā māla uzklāji. Arī karsta gaisa dušām ir panākumi. Grūti tākajos gadījumos jāķerās pie sāpes remdējošām smērēm, kodinājumiem vai staru pielietošanas un pat operatīviem paņēmieniem (nervu griezumus vai ādas plastiku). Dažreiz nav iespējams iztikt bez miega zālēm vai psiho-terapijas.

Homeopātija. Labs līdzeklis ir Caladium (ja niezes iemesls ir onānija vai paraziti); pret niezi naktīs ieteic Kalium brom., sevišķi ja pēc dzimumdzīves pārmērībām ir iestājies riebījums pret dzimumu satiksmi. Pie stipriem, kodīgiem, smirdošiem izdalījumiem

miem jālieto Kreosot, arī Acid. nitr. vai Mercur. Pret asins sastrēgumu: Pulsatilla un Hamamelis, pēdējais arī āriģi, smēres veidā. Pret stipru dzimumorganu sakairināmību: Platina vai Nux vom. Pret vecuma niezi: Arsen., Conium vai Acid. sulph.

Dabas dziedniecība. Ja niezes iemesls ir netīrība, tad biežāki jāmazgā kaunums, jāietriepj ar olīvu eļļas un lanolīna maisījumu un jāiepūderē ar antiseptisku pūderi. Ja niezi izsauc izdalījumi: sk. chron. dzemdes katarru. Pret nervozo niezi (sk. arī ādas slimības „Nieze“ — Pruritus) — diētiskie un fizikālie paņēmieni kā pie chroniskā maksts un dzemdes iekaisuma. Sevišķi ieteicamas tvaika sēdpeldes (15—20 minūtes), elektriska gaisma ar sekojošu krustu tinumu vai aukstu māla uzklāju (sevišķi labi naktīs).

Maksts iekaisums

(Vaginitis)

No maksts slimībām visbiežākā ir maksts iekaisums, kas vienmēr rodas uz infekcijas pamata. Arī sveši ķermeņi (pessāri, onanistiskā nolūkā makstī ievadīti priekšmeti, aizmirsta vate vai marli) var ievainot makstī, tāpat dažādie aizsarga līdzekļi. Nepiemērotas kodīgas vielas, kuņas sievietē lietojusi maksts skalošanai, var saēdināt gļotādu tā, kā tajā izceļas pušumi. Beidzot — pūšļa vai dzemdes iekaisums var pāriet arī uz makstī.

Pie vecākām sievietēm sastopama sevišķa maksts iekaisuma forma — klimaktēriskā laikmeta sekas: maksts gļotādā ātri izceļas mazi, viegli asiņojoši pušumi, kas vēlāk iekaiest. Pie grūtniecēm, sevišķi pēdējos grūtniecības mēnešos, bez visas infekcijas makstī izceļas strutojošs iekaisums: maksts ir mīksta, ļoti slapja, un no viņas atdalās pastiprinātā kārtā epitēlija šūnas, kas sajaucas ar dzemdes izdalījumiem un sāk bojāties; maksts sienīņas tiek saēstas, un iekaisums neizbēgams.

Pa iekaisuma laiku no maksts iznāk strutaini-dzelteni vai dzeltenīgi-zaļi izdalījumi, kuņos dažreiz redzamas asiņainas švītrīņas. Tam pievienojas dedzinošas sāpes un smaguma un karstuma sajūta bļodas dobumā. Temperatūra nemēdz būt augsta, bet ja maksts stobra apkārtņē rodas augoņi, tad iespējams arī lielāks karstums. Pie difterītiskā iekaisuma karstums stipri liels, un dažreiz atdalās lieli, smirdoši lēvari; makstī vēlāk izceļas lielas rētas vai saaugumi. Ja iekaisums pārņem arī maksts apkārtņi, tad bieži vien vēders ir drusku uzpūsts un jūtīgs pret spiedienu. Pēkšņi un bez kāda iemesla uznākošs maksts iekaisums (sevišķi pa kāzu ceļojuma laiku), dedzinoša sajūta pie ūrinēšanas un daudz dzeltenu strutu liecina par akūtu tripera infekciju.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ārsts noteic, ar ko maksts jāskalo, — vai ar lizolu, lizoformu, chlora cinku, borskābi, koka etiķi, sublimātu (indīgs!), vai ar kumelītēm. Sveši ķermeņi jāizņem. Ja iekaisums ļoti stiprs, tad slimniecei jāpaliek gultā. Dažreiz maksts jāaizbāž ar

marli vai vati, kas samērcēti 5⁰/₀ alauna - borskābes glicerīnā vai ichtiolā. Kad akūtā stadijā pāri, tad skalošanas vietā var pielietot smēres, pulverus vai bumbiņas, kas izgatavotas no kakao sviesta un alauna, borskābes, tannīna, ichtiola vai lapisa. Ja maksts iekaisums parādas pie grūtnieces, tad minētās bumbiņas nav lietojamas; viņu vietā ņemams lizoforms vai alzols.

Homeopātija. Pie akūtas maksts gonorejas lietojams Aconit. Cantharis — un Sepia, pārmaiņus. Vienkāršu akūtu iekaisumu (piem., pēc saaukstēšanās) var apkarot, lietojot vispirms Aconit. un tad Mercur. Pie maksts difterīta jālieto arī ārīgi, desinficējoši līdzekļi. Chroniskais maksts katarrs (maksts „baltie ziedi“ jāizšķir no dzemdes „baltiem ziediem“) apkarojams ar Mercur. un Sepia skrofulozām sievietēm noder Calcar. carb., bālasinīgām — Pulsatilla, bet gadījumos, kad baltie ziedi ir kodīgi, nelabi, lietojams Kreosotum.

Dabas dziedniecība. Vienkāršos gadījumos maksts jāskalo katru dienu 1—3 reizes ar 1 litru zalviju novārījuma (40—42⁰ C.); dažreiz jāņem karsta sēdpelde (36—40⁰ C., 10—15 minūtes) ar sekojošu aukstu ķermeņa augšpuses vai dzestru vispārēju apmazgāšanu vai aukstus krustu ietināmos (1 stundu, dažreiz visu nakti). Grūtnākos gadījumos jāguļ, jāietura stingra diēta (veģetāra, — daudz augļu un zaļbarības) un jāsviedrējas. Pie chroniska iekaisuma: „normālbarība“, pārmaiņus ar stingrāku diētu (zaļbarība, gavēšana, Šrota diēta), un izejas regulēšana; katru dienu maksts jāskalo ar 1 litru silta zalviju un ozola mizas novārījuma (40—42⁰ C.); katru vakaru, pirms gulēt iešanas, karsta sēdpelde, 36—40⁰ C., 10—15 minūtes, vai tvaika sēdpelde 15—20 minūtes, pēc tam auksti krustu ietinumi (visu nakti), vai pārmaiņus auksta un silta sēdpelde; vispārēja ādas un ķermeņa kopšana. Ja maksts gļotāda ļoti jūtīga, tad ārsts bieži iekaisa antiseptisku pulveri makstī ¹/₄ stundas pirms augšminētās skalošanas; pēc skalošanas makstī jāietriepj tīra olīvu eļļa un jāiekaisa Bolus alba.

Maksts krampji

(Vaginismus)

Dažreiz pie dzimuma satiksmes mēģinājuma maksts, bļodas muskulatūra, un pat gurnu un vēdera muskuļi sāk raustīties krampjos, kas ir ļoti sāpīgi un padara dzimumu satiksmi neiespējamu. Krampji var pievienoties arī lielākiem vai mazākiem jaunavības plēves, maksts ieejas un pašas maksts ievainojumiem, kādi laulības dzīves sākumā nav reta lieta un sagādā jaunajai sievietei sāpes. Ja nu tomēr tiek arvien no jauna mēģināts atjaunot dzimuma satiksmi, nenogaidot pušumu sadzišanu, tad krampji ir neizbēgami. Arī ja jaunavības plēve ļoti cieta vai ja vīrietis ir impotents (t. i. nespēj izdarīt kopošanos), var uznākt maksts krampji, sevišķi ja cieta, neplīstošā jaunavības plēve tiek arvien kairināta un beidzot iekaisst. Dažreiz krampji uznāk pa satiksmes laiku, maksts ieeja savelkas un aiztura makstī virieša dzimuma locekli. Tas tomēr

notiek reti un nav bīstami. Beidzot, maksts krampji var uznākt arī kā histēriska parādība; tādā gadījumā palīdz tikai psihoterapija.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms sievietei noliedzama dzimuma satiksme uz pāris nedēļām vai mēnešiem. Pa šo laiku jāizpilda visi ārsta noteikumi, jāņem remdeni-siltas sēdpeldes, makstī jāietriepj bora vai 5% anestezīna smēre. Dažos gadījumos jaunavības plēve jāoperē un maksts pa narkozes laiku jāizpleš.

Homeopātija. Ja maksts krampjiem ir neirozes raksturs, tad noder Ferrum un Arsenic., kas jālieto ilgāku laiku. Var ņemt arī Kali phosph. vai Phosphor. 6. un Cimicifuga. Daži ārsti atzīmē Silicea, Nux. vomica un Ignatia.

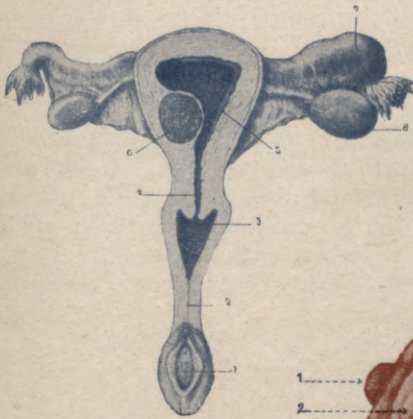
Dzemes stāvokļa un vietas maiņa

Ja dzemes saites izstiepjas un atslābst, tad dzemde un citi iekšējie dzimumorgani iziet no savas istās vietas vai normālā stāvokļa. Šāds dzimumorganu stāvoklis ir ļoti nepatīkams, apgrūtinot un grūti izlabojams.

Dzemes izmāukšanās parasti saistīta ar maksts izmāukšanos (izkrišanu). Slimniecei krustos spiedoša sajūta, sevišķi pēc ilgāka darba; vēderā sāpes; ūrinēšana un izeja traucēta. Spiežot, sieviete jūt, ka apakšā kautkas nāk ārā. Stāvoklis pamazām top arvien ļaunāks, līdz beidzot visa maksts izmaucas kaunuma priekšā, un parādas arī pušumiem apklāta dzemes mute. Sieviete var sēdēt tik uz pašas krēsla malas; iešana apgrūtināta. No otras puses, ir vieglāki gadījumi, kas sievieti sevišķi neapgrūtinā, tā kā tā noraida katru ārsta palīdzību. Ja pēc smagu nastu celšanas vai grūtām slimībām dzemes izmāukšanās notiek pēkšņi, tad sāpes ir ļoti stipras, un slimniece pagībst. Sieviete pieceļoties no dzemdību gultas pārāk agri, iespējama šāda pēkšņa izmāukšanās. Dažreiz šī nelaime var notikt arī pie pārāk stipra kāsa. Dzemes izmāukšanās pie vecākām sievietēm nav reta parādība un var vilkties gadiem un gadu desmitiem. Tikai retos gadījumos kaite pazūd pati no sevis, pa lielāku daļai pēc dzemdībām, pie kuņģam nākušā priekšā viegli iekaisumi vai palikušas rētas, kas izsauc pārmaiņas organu stāvokli.

Visbiežāk sastopama tā sauktā dzemes atliekšanās vai samešanās, kas dažreiz iet tik tālu, ka dzemde apmetas pilnīgi otrādi, ar pamatu lejup. Dažreiz dzemdi no viņas vietas izspiež audzēji, vai arī kādas dzemes saites savilkšanās pavelk arī dzemdi uz vienu pusi. Visvairāk sastopama dzemes atliekšanās uz muguras pusi. Slimniece sūdzas par spiedienu uz leju, spiedienu uz tūpļa zarnu u. taml. Bļodā vienmēr smaguma sajūta. Menstruācija savienota ar gāzēm, aizcietējumu, kuņģa sāpēm, atraugām galvas sāpēm. Tam pievienojas muguras sāpes un mocošs spie-

Zim. 1.

Zim. 2.

Zim. 3.

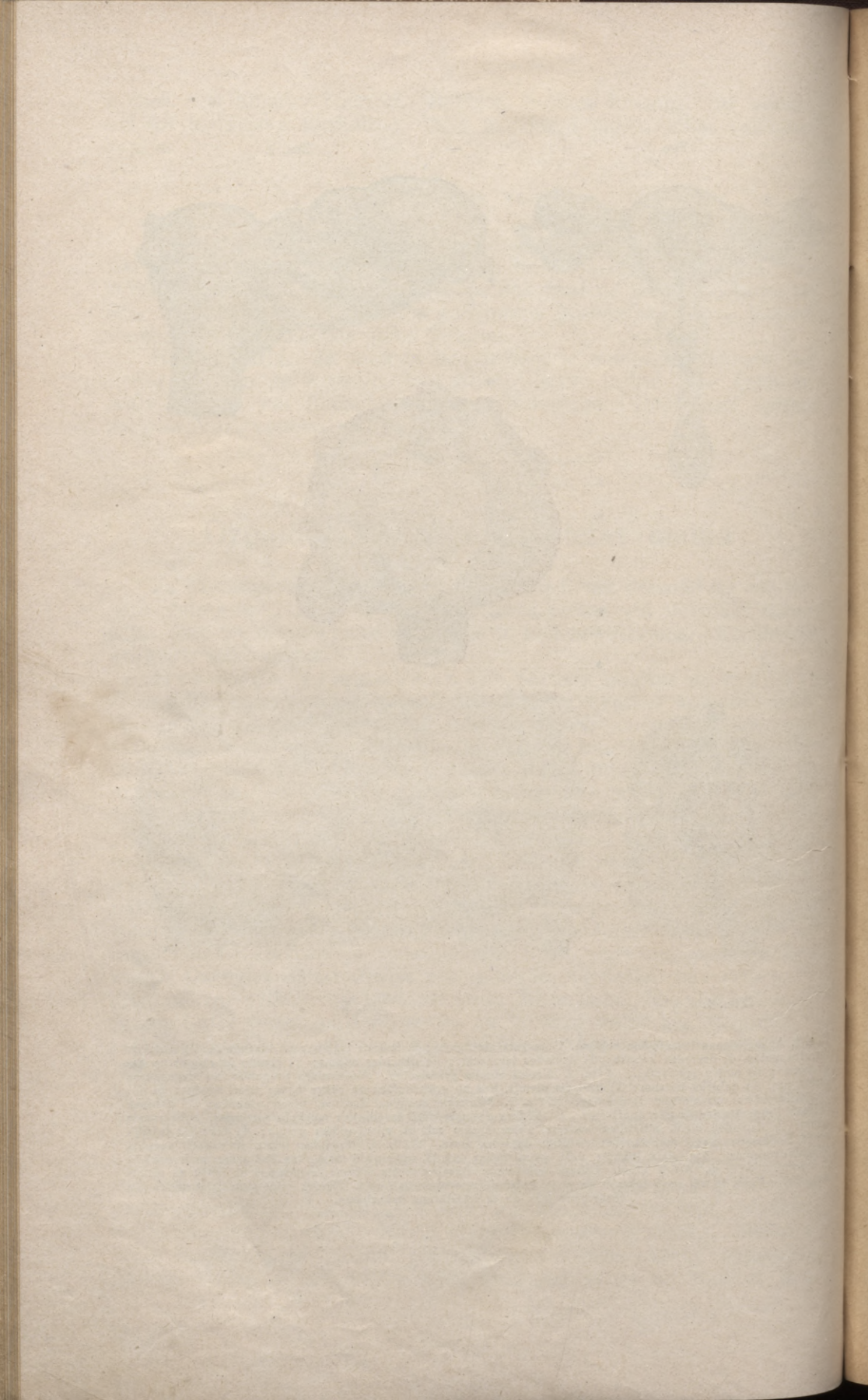

Zim. 4.

Zim. 5.

Zim. 1. Apaugļošanas traucējumu shēma. 1) maksts aizaugums; 2) maksts trūkums un aizaugums; 3) audzējs dzemdes mutē; 4) dzemdes katarrs; 5) dzemdes iekaisums; 6) dzemdes mioms; 7) olvadu iekaisums un sastrutojums; 8) olnīcu iekaisums. Zim. 2. Kreisā olvada grūtniecība. Anatomisks preparāts, no mugurpuses skatīts, pusi no dabiskā lieluma; 1) kreisais olniņš, kas no grūtniecības un asiņu masas stipri uzpūsts un nevienādi izveidots; 2) olnīca; 3) dzemde. Zim. 3. Miomiem apaugusi dzemde, viena piektdaļa no dabiskā lieluma. Preparāts iegūts pēc operācijas. 1) vēdera dobuma pusē izveidojies muskuļu satūkums, subserozais mioms; 2) dzemdes sienā attīstījies audzējs, submukozais mioms, miomveidīgs polips; 4) dzemdes iekšējā mute; 5) dzemdes kakla makstsdaļa; 6) ārējā dzemdes mute. Zim. 4. Dzemdes vēzis, ar maksts spoguļa palīdzību redzams. Dzemdes maksts daļa pārvērtusies mīkstā, nevienādā masā, kas ātri asiņo un ir aplāta ar brūcēm. Zim. 5. Krūts vēzis. Labajā krūtī redz starainu krūts kārpas ievilkšanos uz iekšu un mazus mezgliņus. Vēzis te vēl pašā sākumā un tāpēc izdziedējams operatīvā ceļā. Kreisā krūtī audzējs izplēties jau ievērojami tālu, un te izārstēšana apšaubāma.

diens. Sāpes izstaro uz pakausi, kājās manāmas pamirumam līdzīgas parādības. Slimniece nekad nav brīva no sāpēm, un tās noved pie grūtsirdības; sieviete sabrūk miesīgi un garīgi. Izveidojas histērija smagā formā. Menstruācijas sākas ar sāpēm, kas iestājas dažas stundas vai dienas pirms asiņošanas un izpaužas dedzinošas, spiedošas sajūtas veidā; tās uzņāk rēgulāri, ar pauzēm, gluži kā dzemdību sāpes.

Dzemes atliekšanās bieži notiek pēc dzemdībām; ja sieviete pieceļas pārāk agri un, apstākļu spiesta, sāk strādāt grūtus darbus, tad ļoti viegli iespējama iekšējo dzimumorganu pārvietošanās, jo saites un muskuļi pārāk slābani un miksti, lai varētu organismus atturēt no slidēšanas uz leju, samešanās un noliekšanās uz vienu vai otru pusi. Arī **d a m b j a p l i s u m s** spēlē lielu lomu, tāpēc stingri jāraugas uz to, lai visi plīsumi un ievainojumi tiktu labi sašūti.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Dzemes stāvokli var uzlabot ar maksti ieliekamu balstu (cietas gumijas, ziloņkaula, celuloīda u. taml. riņķu veidā). Tādi balsti jeb pessāri jāizņem vismaz katrus 3 mēnešus, jāiztīra un pēc maksts izskalošanas un desinficēšanas atkal no jauna jāieliek. Katras pāris dienas jāizdara maksts desinficēšana, resp. skalošana, lai neizceltos pūzņus un pušumi. Dzemes atliekšanos vai samešanos var labot arī ar operāciju, bet tai panākumi būs tikai tad, ja sieviete vairs nepaliek grūta. Tāpēc šāda operācija vislabāk iederas klimaktēriskā laikmetā un vecuma dienās. Jaunākai sievietei ieteicamāk lietot pessārus. Tikko sākušos dzemes noslidēšanu var labvēlīgi iespaidot dzestras sēdpeldes. Dzemes un maksts izmūkšanos var novērst tikai operatīvā ceļā; dažreiz jāizņem visa dzemde.

Lai izsargātos no dzemes atliekšanās, nedēļniecēm pēc dzemdībām krietni jāatpūšās, noteiktais dienu skaits jāpavada gultā, un arī pēc piecelšanās nav tūlīt jāsāk strādāt smagi darbi. Dzimumorgani vislabāk un visātrāk atgūst normālo stāvokli tad, ja māte pati zīda savu bērnu.

Galvenā dzemes atliekšanās, noslidēšanas u. t. t. vaina uzkrājamā tomēr pārāk vājiem vēdera un bļodas dobuma muskuļiem. Ja sieviete jau bērnībā tiktu radināta pie vingrošanas, tad būtu iespējams izsargāties no dažas labas slimības. Protams, sieviete nevar un nedrīkst vingrot tā, kā vingro vīrietis. Te jānovelk stingras robežas, lai nenodarītu lielu ļaunumu un pārestību sievietes orgāniem. Ļoti ieteicami elpas vidukļa muskuļu vingrinājumi. Kaitīga ir augst- un tāllēkšana, jo tad neizbēgami tiek satricināti pavēderes orgāni un nereti izsaukta asiņošana. Sievietei piemērota ir peldēšana, skriešana un kājceļojumi (protams, ne pa menstruāciju laiku).

Homeopātija. Pret izmūkšanos (prolapsus) daži ārsti ar sekēm lietojuši Aurum mur. natr. D 3, Sepia 30, Secale 3 un Ferrum iod. D 3. Ievēriība jāpiegriež arī Stannum 3, Viburuum opul. D 3, Platina 3 un Fraxinus americana 1, kas daudzkreiz pielietoti ar labiem panākumiem.

Dabas dziedniecība. Pret dzemdes stāvokļa maiņu ieteicama Thure - Brandta masāža. Pie izmaukšanās ārsts pa dienu ieliek maksti tamponu; naktī, pirms gulēt iešanas, tampons jāizņem un maksts jāskalo ar labi siltu zalviju tēju (40—42° C., 1 litrs). Jāsargās no smagiem darbiem un nastu celšanas. Grūtos gadījumos nav iespējams iztikt bez operācijas.

Dzemdes un viņas apkārtnes iekaisums

(Metritis. Endometritis. Perimetritis)

Ja dzemde ir vesela, tad viņas muti aizsedzošais gļotu kamols (gļotu aizbāznis) noslēdz dzemdi no maksts puses un neļauj tajā iekļūt baktērijām. Bet ja šo aizbāzni ievaino vai iznīcina ar kāda instrumenta (zonda, šļirces vai sevišķa pessāra) palīdzību, vai, ja gļotas tiek izskalotas pa menstruāciju, aborta vai nedēļu laiku, tad dzemdes mute atvērta, un tajā var iekļūt visādi dīgļi; gļotu aizbāzni var arī inficēt pa dzimumu satiksmes brīdi; ja dzemde sametusias, tad tajā uzkrājas izdalījumi, kas sāk bojāties un sabojā arī gļotu aizbāzni.

Infekcijas dīgļiem (pa lielākai daļai streptokokkiem, stafilokokkiem vai gonokokkiem) iekļūstot dzemdē, izceļas dzemdes gļotādas (Endometrium) katarrs (Endometritis). Ja dzemdē uzkrājušās gļotas, tad tās sāk strutot vai pūžņot, un izceļas piometra — strutu uzkrāšanās dzemdē. Iekaisums pamazām iet tālāk; pa menstruāciju vai nedēļu laiku gļotāda pārklājas pušumiem, jo no tās pastāvīgi atdalās šūnu audi; iekaisums iesakņojas pušumos un iet dziļumā, pārņemot visu organu; izceļas dzemdes iekaisums (Metritis). Tā kā dzemdes saitēs iet asins un limfas vadi, tad slimības dīgļi drīz vien iesakņojas bļodas šūnu audos (Parametrium) un izsauc cietus, iekaisušus satūkumus — infiltrātus; bļodas šūnu audu iekaisumu sauc arī par parametritu (parametritis). Vēdera plēve (perimetrium), kas apsedz dzemdi, bieži vien vairs nespēj pretoties infekcijai un arī iekāist (Perimetritis); nereti iekaisums pārņem visu vēdera plēvi.

No sievietes dzimumorganiem iekaisums viegli var pāriet uz vēdera organiem, sevišķi uz aklo zarnu, — un otrādi: no aklās zarnas uz olnīcām un olvadiem, sevišķi labajā pusē. Tāpat iespējams arī pūšļa iekaisums.

Dzemdes akūtais iekaisums ir ļoti bīstama slimība, kas prasa vissmalkāko uzraudzību no ārsta puses, jo citādi paciente var saslimt ar vispārēju asins sastrutošanu — asins saindēšanu. Pa iekaisuma laiku dzemdes sienās un bļodas dobumā dažreiz rodas augoņi, kas ļoti retos gadījumos izlauž sev dabisku izeju caur dzemdi, maksti, pūsli, zarnu, bet tad tie arī sadzīst bieži vien paši no sevis. Pretējā gadījumā tie jāoperē, lai novērstu draudošās dzīvības briesmas. Arī pie labākiem apstākļiem mēdz paiet daudz mēnešu, līdz slimības dīgļi strutās izbeidzas, strutas top biežākas, un slimības perēkli sākās sadzišanas process, pie kam gļotāda ļoti saraujas, un iespējami dažādi vēdera plēves saaugumi.

Akūtais iekaisums sākas ar pēkšņu drudzi, dažreiz pat drebuļiem; pavēdere viegli uzpūsta un jūtīga, un tajā uznāk velkošas sāpes. Tad sāk iznākt asiņaini - strutaini, dažreiz nejauki smirdoši (bet dažreiz pavisam bez smakas) izdalījumi. Pavēdere ļoti jūtīga pret spiedienu, slimnieces stāvoklis ātri vien top ļauns. Uznāk nelaba dūša un vemšana, slimnieces seja it kā iekrīt (kas norāda uz draudošām briesmām). Cik iespējams ātri jāatsauc ārsts, sevišķi pēc abortiem, dzemdībām u. taml. Ne vienmēr iekaisuma sākumā slimniece sūdzas par sāpēm; tās dažreiz uznāk tikai pa ūrinēšanas vai izejas laiku. Tāpēc pie ārsta jāgriežas jau tad, kad sākas karstums. Bet ja arī uznāk sāpes, tad tās iet uz gurniem un nabu, tā kā uz viņu pamata nemaz nav iespējams izziņāt, kur slēpjas slimība. Tikai ja iekaisums pāriet uz olnīcu vai olvadu, tad sāpes izpaužas noteiktā vietā — vienos sānos — un dod pieturas punktu diagnozes uzstādīšanai.

Asiņošana iespējama kā iekaisuma sākumā, tā arī turpmākā slimības gaitā, un bieži vien tā mēdz būt stipra, nerēgulāri uznākoša un ieilgstoša.

Chroniskais iekaisums var izcelties uz lēnas, bieži atkārtotojās infekcijas vai pārceļotā akūta iekaisuma pamata; viņam par iemeslu var būt arī sastrēgumi bļodas dobumā, apsaldēšanās pa menstruāciju laiku, dzimumu satiksme, piepūlēšanās, sevišķi dejošana, šūšana uz mašīnas, pārspilēta klavieru spēlēšana, dažādi aroda darbi, kas prasa ilgstošas sēdēšanas, pārmērīga onanija, pārtraukta kopošanās (Coitus interruptus), chronisks aizcietējums, pēc-dzemdību perioda traucējumi, pārāk agri uzsākta dzimumu satiksme pēc dzemdēšanas u. t. t. Bieži vien te darīšana ar chronisku triperu vai blakus organu slimībām.

Pie chroniskā dzemdes iekaisuma organs stipri palielināts; ja viņu aptausta, tas sāp (lai gan ne vienmēr). Parasti sievietes sūdzas par pastiprinātiem, biežākiem, ieilgstošiem un nerēgulāriem asiņojumiem, sāpēm pirms un pēc menstruācijas, spiediena un smaguma sajūtu pavēderē, dažreiz arī par vēdera sāpēm, velkošu sajūtu krustos, biežu ūrinēšanas tieksmi, aizcietējumu, nelabu dūšu, kuņģa krampjiem, ēstgribas trūkumu, sirds darbības traucējumiem, reiboni un galvas un krūšu sāpēm. Maiņas gados uznāk stiprāki asiņojumi, menstruācijas velkas ilgāk, nekā vajadzīgs. Tā kā visi minētie simptomi var norādīt arī uz citu kādu slimību, tad drīz vien jāgriežas pie lietpratēja - ārsta pēc padoma.

Izārstēšanās velkas lēni; tiklīdz sieviete neizpilda visus ārsta priekšrakstus, slimība atkal atgriežas; pastāvīgie traucējumi, mūžīgā slimošana u. taml. nospiež slimnieci, sabojā tai gara stāvokli un atņem dzīves prieku. Darba spējas vājas. Palielinātā dzemde viegli novirzās no savas vietas vai maina stāvokli.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jācenšas izdibināt iekaisuma cēloņus un izpētīt visus simptomus. Slimniecei jāizvairas no pārtrauktās kopošanās, onanijas, dzīves pārmērībām u. tam., un jācenšas savest kārtībā ķermeņa funkcijas, jāapkaro aizcietējums (ar eļļas klistieriem, diētu, masāžu un elektrību). Dzimumu satiksme jāpārtrauc uz il-

gāku laiku. Labus panākumus var gūt ar pavēderes un vēdera ietinumiem vai elektrisko siltumu (diatermiju), karstiem skalojumiem, siltām sēdpeldēm (ar sekojošu dzestru muguras lējumu), dūņu un dubļu kompresēm un sāls peldēm. Pēc karstiem skalojumiem jālieto ichtiola vai bora glicerīna tamponi. Ļoti ieteicamas tūpļa svecītes, kas ievadamas iepriekš iztīrītā tūpļa zarnā (sedapona svecītes). Dažreiz ilgāki asiņojumi novēršami tikai ar dzemdes iztīrīšanu; tad bieži vien izrādas, ka dzemdes sienas kļuvušas biezas, it kā būtu satūkušas, un viņās ir ieviesušies polīpu veidīgi audzēji.

Kas attiecas uz chronisko endometritu (dzemdes gļotādas iekaisumu), tad galvenā kārtā jāizpēta vispārējā ķermeņa konstitūcija un iekaisuma izcelšanās iemesls, lai nepielietotu nevajadzīgus un pat kaitīgus paņēmienus tur, kur pietiek ar vispārēju ārstēšanu vai siltuma pielietošanu. Diētas, dzimuma satiksmes, dzīves veida, ārstēšana, tāpat uzturēšanās uz laukiem, piena dzeršana, un staigāšana basām kājām dod teicamākus panākumus, nekā tīrlokālā ārstēšana, kuņu diemžēl pārāk bieži pielieto nevajadzīgā kārtā. Ar to nav teikts, ka viņa būtu pavisam atmetama. No lokāliem līdzekļiem jāatzīmē karsti skalojumi ar lizoformu, mangāna pārskābo kāliju, alaunu; pret siktām gļotām jālieto sodā, apm. 25 gr. uz 1 litru ūdens (apm. 2,5 proc.); tādā kārtā gļotas tiek atmieksķētas un izskalotas ārā. Ja šāda skalošana nelīdz, tad atļauts uzsākt pašas dzemdes ārstēšanu, kas saistīta ar briesmām (infekcija, ievainojumi), tāpēc viņu var izdarīt tikai ārsts. Dzemdes iztīrīšana nekādā ziņā nav pieļaujama vairāk, kā vienu reizi. Izkasītie audi mikroskopiski jāizmeklē. Gļotādas piededzināšana (kodināšana) noder tikai tādos gadījumos, ja gļotādā ir audzēju veidīgi satūkumi. Ja gļotu izplūdums ļoti liels, tad dzemdi skalo vispirms ar sodas kausējumu un tad tira ar lizoformu vai formalīnu; tomēr nekad nedrīkst atstāt novārtā konstitucionālo ārstēšanu. No dzemdes mutes uzgriešanas būtu jāatsakās pašas sievietes labā.

Lai gan visus minētos ārstēšanas paņēmienus var izdarīt tikai ārsts, tad tomēr aprakstījām viņus sīkāk, lai slimniece zinātu, kas kurā katrā gadījumā viņu gaida; par visām lietām, slimniece nedrīkst aizmirst, ka ne tikai dzemdes iztīrīšana, bet arī lokālā ārstēšana nav tik vienkārša un nevainīga, kā to drīkstētu atkārtot, kad un cik patīkās.

Homeopātija. Visu minēto iekaisumu ārstēšana caurmērā ir vienāda. Pie akūtiem, ne-septiskiem procesiem lietojami: Aconit., Veratrum vai Belladonna pret sāpēm un karstumu, Apis un Bryonia pret izdalījumiem, Mercur. pret draudošiem sastrutojumu procesiem. Ja lieta grozās ap infekcijas drudzi, tad bez jau minētiem līdzekļiem var norādīt vēl uz Rhus un Lachesis. Pret chronisku dzemdes iekaisumu Dr. Jūzs ieteic: asiņojuma gadījumos Sabina, Belladonna un Lilium tigr., pret venozu sadambējumu Sepia vai Murex purp. (pie stipra menstruāla asiņojuma); kad slimībā ņem dalību arī aknas, tad bieži līdz Magnesia mur., bet ja iekaisuma izejas punkts ir tūpļa zarna, — Collinsonia. Ieilgušos gadījumos labus panākumus dod Aurum; šād un tad jādod arī Sulfur, kā „antipsorisks“ līdzeklis. Pret endometritu Jūzs ieteic Arsen.

pret dzemdes mutes iekaisumu: Belladonna un Tartarus emet., tad vēl Mercur. sol. (ja ir brūces) un Arsen. (ja degošas sāpes, nespēks, šķidri izdalījumi); jāieslērcina Calendula (1:8); pret dzemdes mutes satūkumu un sacietējumu: iekšķīgi Mercur. corros., bet ārīgi — jāieslērc Calendula un Hydrastis. Sepia norādīts gadījumos, kad slimniece sūdzās par galvas sāpēm un asins pieplūdumu, kuņģa darbības traucējumiem, nespēku, aizcietējumu un sajūtu, it kā dzemde būtu satūkusi un grimtu lejup; menstruācijas nav kārtībā, daudz balto ziedu, slikts gara stāvoklis. Hydrastis der mazasinīgām sievietēm, kuņģam ļoti stipri menstruēli noplūdumi un bieži, sīksti, dzeltenīgi vai strutaini-asinaini noplūdumi; izeja ļoti vāja. Magnesia mur. noder, ja ir histēriski simptomi, aknu kaite, aizcietējums, stipras menstruācijas, pie kam asinis ir tumšas, kā piķis; pa menstruāciju laiku krampjveidīgas sāpes. Natr. mur. der pret mazasinību, kuņģa nekārtībām, aizcietējumu, muguras un krustu sāpēm, šķidriem, olbaltumam līdzīgiem, ļoti novājinošiem izdalījumiem; menstruācijas bieži nokavējas, ir vājas un var pat pavisam izpalikt. Sulfur un Sulphur jodat. novērs chroniskus asins sastrēgumus, aizcietējumu, haimorroīdus, izsitumus kaunuma vietā (koņģu izdalījumu sekas) un stipras un ielgstošas menstruācijas.

Dabas dziedniecība. Viegla iekaisuma gadījumos ārstēšana tādi pati, kā pie maksts iekaisuma. Ja strutas sakrājas vienā vietā, tad jāpieturās pie Šrota diētas un zaļbarības, jāizdara karsti maksts skalojumi ar 1 litru zalviju tējas (40—42° C.), jāņem karstas sēdpeldes (36—40° C., 10 minūtes), tvaika sēdpelde (15—20 minūtes), jāliek karsti siena puķu uzklāji uz vēdera (40 minūtes), ar sekojošu aukstu krustu ietinumu vai aukstu vidukļa tīnumu (1 stundu), beidzot dzestra vispārēja nomazgāšanās. Lai pārātrinātu izveseļošanu, dažreiz nepieciešams strutu augoni attaisīt.

Chronisks dzemdes u. t. t. katarrs un tieksme uz polīpiem, ārstējami kā chronisks maksts iekaisums. Tikko parādījušos polīpus ārsts mēģinās izdziedēt, bet lielākie un stipri asiņojošie jāizņem operatīvā ceļā.

Audzēji (vēzis, mioms)

(Myoma, carcinoma, sarcoma)

K a u n u m ā var ieviesties tādi paši audzēji, ar kādiem iepazināmies jau nodaļā par ādas slimībām: papillomi, fibromi, ateromi, lipomi, angiomi, tad vēl satūkumi, kas iziet no dziedzeriem vai no embrionālā laikmeta pāri palikušām kanālu sistēmas atliekām; pēdējā gadījumā izceļas pūšļveidīgi satūkumi (cistas), kas pildīti ar ūdeņainu vai gļotainu šķidrumu; tie galvenā kārtā uzmetas uz lielām kaunuma lūpām un makstī. Tur sastopami arī muskuļu audzēji — miomi.

Visi šie audzēji var parādīties katrā mūža periodā, un viņu norise ir labdabīga. Viņi apgrūtina iešanu, dzimumu satiksmi un ir traucējoši dzemdībās. Šādi audzēji izdala gļotainu vai ūdeņainu šķidrumu, kas var stipri dedzināt apkārtējo miesu. Cistas var arī inficēties un sākt strutot.

Dzemdē sastopami labdabīgi šķiedru audzēji (fibromi) un muskuļu audzēji (miomi). Viņu lielums ir ļoti dažāds; daži audzēji tik mazi, ka nav nemaz manāmi, citi turpretim sasniedz 10—20 kilo svara, tā kā tie ieņem gandrīz visu vēdera telpu līdz pat ribām un izspiež organus no viņu vietām. Šādi audzēji bieži sastopami lielākā skaitā, tā kā dzemde izskatās līdzīga kartupeļu maisam; tie mēdz apmesties gan tieši zem gļotādas, ar savu paaugstinājumu ieejot dzemdes dobumā, kā polipi, gan arī dzemdes sienā; pēdējā gadījumā dzemde izskatās liela, bieza, satūkusi; beidzot — audzēji var izmeklēt sev vietu arī dzemdes ārpusē, zem vēdera plēves, izaugot uz vēdera dobuma psi.

Audzēji bieži vien traucē apaugļošanos, bet tomēr ir ļoti iespējama, kā grūtniecība, tā augļa iznešana. Daudzos gadījumos augļa attīstība tiek traucēta, un audzēji top par aborta iemeslu. Ja tomēr sievietē iznes augli un dzemdē, tad audzēji traucē dzemdēšanu un spiež ārstu izdarīt „ķeizara griezienu“; pēc dzemdībām notiek stipra asiņošana, pūzņošana u. t. t.

Miomi sastopami katrā vecumā, bet visvairāk dzimuma nobrieduma laikā; visvairāk tie piemeklē sievietes, kurām nav bērnu. Miomu slimība velkās gadiem, dažreiz paliekot bez kādām pārmaiņām, tad atkal pēkšņi un ātri turpinot augšanu. Iespējams arī, ka miomi izvēršas sarkomās. Tāpēc slimniecēm jāiet biežāk pie ārsta, lai tas vienmēr zinātu, kādu virzienu slimība ņem. Tos miomus, kas radušies zem gļotādas, ārstam viegli izņemt.

Miomi var ilgāku laiku palikt apslēpti, bez simptomiem, līdz kamēr tie ar savu lielumu sāk spiest apkārtējos organus, traucē tūpļa zarnas un pūšļa iztīrīšanos vai sāk griezt slimnieces vēribu uz sevi ar savu cietumu un lielumu. Citos gadījumos tie izsauc gļotainus izdalījumus un pastiprinātas menstruācijas; lielais menstruēlais asins noplūdums ar laiku padara sievieti mazasinīgu; tā top bāla, vaska dzeltena, lūpas un ausis ir gandrīz bez asinīm, un slimniecei viņas kaiti var nolasīt no sejas. Mazasinība noved pie sirds muskuļa atslābuma un atrofijas; asins riņķošana ļoti vāja, tāpēc viegli iespējama trombozes izcelšanās. Šādas miomu slimības sekas apdraud dzīvību, un dažāda laba sieviete arī pēc mioma izņemšanas vairs nespēj uzlaboties — mazasinības dēļ.

Miomi sākumā nesāp; velkoša sajūta krustos, sevišķi pēc ilgākas stāvēšanas, sēdēšanas vai strādāšanas un smagums pavēderē ilgu laiku ir vienīgie simptomi. Tikai kad mioms izaudzis tik liels, ka sāk spiest blādas nervus, tas izsauc sāpes. Tiekme izstumt uz āru („dzemdēt“) miomatozo polīpu izsauc sāpju lēkmes, pēkšņa polīpa sagriešanās ap savu pamatu var radīt karstumu un graizes.

Labdabīgie olvadu audzēji sastopami retāk, un tiem nav lielas nozīmes. Ļoti svarīgi turpretim ir olnīcu audzēji, kas var uznākt katrā vecumā, — arī jau pie jaunām meitenēm. Te visbiežāk darīšana ar šķiedru audzējiem un cistām. Arī pēdējās var izaugt par 30—40 mārciņu smagiem milžiem. Paši par sevi šie audzēji nav ļauni, bet viņi ļoti ātri aug un var izvērsties vēzi; šādā gadījumā tie dažu mēnešu laikā noved pie nāves, ja istā laikā neizdara operāciju. Nedrīkst apmierināties ar to, ka dažreiz olnīcu audzēji paliek bez pārmaiņām; sievietei jāatrodas zem pastāvīgas ārsta kontroles. No olnīcu saišķaudiem izejošie, cietie šķie-

dru audzēji vēlāk nereti pārvēršas sarkomā un aug bez visiem simptomiem aiz vēdera plēves uz augšu, ielaužas bļodas saišķaudos un zarnās un tiek atklāti tikai tad, kad vēders satūcis un zarnas sāk pārtraukt savu darbību. Slimnieces atnāk pie ārsta un sūdzās par cietu vēderu, bet ārstam jākonstatē bēdīgais fakts, ka slimība aizgājusi par tālu, un nav vairs iespējams palīdzēt.

Ir sevišķa olnīcu audzēja suga, tā sauktie dermoīdi, dūres un pat bērna galvas lielumā; viņi sastāv no stingra saišķaudu maisiņa, kas piepildīts ar auzu putrai līdzīgu masu. Citos gadījumos tur atrodami visādi ķermeņi un ķermeņu daļas: mati, zobī, kauli un skriemeļu gabaliņi, dziedzeraini audi, pat smadzeņu audi, acu daļas, locēkļi u. tml. Šādus satūkumus dēvē par brīnuma audzējiem (teratomiem, no grieķu „teras“ — brīnuma zīme), un agrāk viņus uzskatīja par grūtniecības produktiem, tomēr tas tā nav, jo tie sastopami arī pie jaunavām. Tie ir parazitāri attīstījušies olnīcu digļi, kas bez apaugļošanās cenšas tāpat attīstīties, kā apaugļotās olnīcas, un tāpēc izveido auglim līdzīgas ķermeņa daļas. Šādi audzēji nav ļaundabīgi, tomēr tie var izsaukt asiņošanu, izdalījumus un sāpes un radīt pamatu vēzim. Tāpēc viņi ir jāizņem, jo iespaidot tos ar zālēm nav iespējams.

Olnīcas ir nevis cieši nostiprinātas, bet gan karājas vaļīgi saitēs, caur kuņģam saņem vajadzīgo daļu asins. Ja olnīcā iemetas lielāki audzēji, tad saites izstiepjās un top līdzīgas kātiem, bieži vien sagriežas un noslēdz asinsvadus, tādā kārtā atņemot audzējiem iespēju baroties, un piespiežot tos iznīkt. Šāds notikums apdraud sievietes dzīvību, jo pavēderē trūdošs orgāns vienmēr izsauca grūtu vēdera plēves iekaisumu.

Ja olnīcu audzēji attīstās vēdera dobuma pusē, tad tie bez vismazākiem simptomiem var izaugt virieša galvas lielumā, un tikai sievietes vēdera resnums dod iemeslu sākt izmeklēšanu. Bet ja audzēji iespīežas platajā dzemdes saitē un aizbīda dzemdi no viņas vietas vai paši ir ļoti cieti, tad diezgan agri iestājas sāpes un pat asiņošana. Sāpes uznāk arī tad, ja notiek vēdera plēves kairināšana un izceļās saaugumi. Ja audzējs iegulst pavēderē, pie bļodas dobuma izejas, tad sievietei bieža vajadzība ūrinēt, krustos un bļodā sāpes, izeja aizturēta vai sāpīga. Lielī audzēji var sniegties pat līdz ribām, un tos nereti samaina ar grūtniecības stāvokli. Audzēju spiediens uz vēdera orgāniem un diafragmu lielā mērā iespaido gremošanu, elpošanu un asinsriņķošanu. Pie augšminētās asinsvadu noslēgšanās, resp. saišu sagriešanās, uznāk pēkšņas sāpes, dažreiz ģibonis, augsta temperatūra un pat nāve dažās dienās, ja netiek sniegta ātra palīdzība. Ja noslēgšanās nav pilnīga, tad sagriezusies saite var atkal atiet agrākā stāvoklī; sagriešanās var atkārtoties un ar savām likmju veidīgām sāpēm maldināt kā slimnieci, tā ārstu, liekot domāt par zarnu, nieru, kuņģa vai žults akmeņu graizēm.

Tā audzējs mēdz iemesties tikai vienā olnīcā, tad apaugļošanās, neskatoties uz slimību, ir pilnīgi iespējama.

Tagad pāriesim uz bīstamāko audzēju — vēzi. Vēzis visbiežāk mēdz ieviesties dzemdes kaklā, tomēr tikpat labi iespējama viņa apmešanās makstī, olnīcās un olvados. Kā jau minējām, vēzis var izveidoties no labdabīgiem audzējiem — s e k u n d ā r a i n s vē-

zīs; par primāro vēzi mēdz runāt tad, ja tas izcēlies patstāvīgi, gluži veselā vietā. Jāsaka, ka sekundārais vēzis bīstamāks par primāro, jo pie sekundārā veida pa lielākai daļai tiek palaists garām neievērots tas laiks, kad labdabīgais audzējs pārvēršas ļaundabīgā. Vēzis visvairāk mēdz piemeklēt sievietes starp 40.—50. gadu, tomēr nav reti gadījumi, kad tas uznāk arī 20-to gadu beigās. Sarkoma novērota jau ap 15.—20. dz. gadu. Vēzis izdziedējams tikai pirmā slimības stadijā. Dziedzeru palielināšanās ir zīme, ka audzēja dīgļi jau tiek iznēsāti pa visu ķermeni, un ka organisms ir apdraudēts.

No svāra ir, cik iespējams agri atklāt ļauno audzēju un bez kavēšanās uzmeklēt ārstu, tiklīdz manāmi kādi simptomi. Te no svāra katra nedēļa, pat diena, jo visisākais laika sprādis var izšķirt jautājumu par dzīvību vai nāvi.

Pirmie vēža simptomi: viegli-brūngani vai drusku asiņaini izdalījumi, dažreiz drusku smirdoši; tad nerēgulāri, nelieli asiņojumi pie dzemdes aizskāršanas, dzimumu satiksmes, maksts skalošanas un izejas. Pa šā sākumā sāpju nav, tāpēc ar to nav jāapmierinās, bet jāiet tomēr pie ārsta. Ja aizdomas būs nepamatotas, tad slimniece ar jo vieglāku sirdi varēs doties mājās. Ļoti ieteicams, klimaktēriskā laikā arī bez visiem simptomiem, likt sevi no ārsta izmeklēt. Nav mūsu nodoms, sievietē pamodināt bailes no vēža; mēs tik aizrādām uz dažādām varbūtībām. Vismazākais dzimumorgānu asiņojums, kas uznāk starp vienu menstruāciju un otru, tāpat asiņošana pēc meno-pauzes iestāšanās ir zīme, ka kaut kas nav kārtībā.

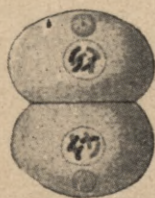
Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Labdabīgie audzēji jāizoperē pie laika; šī operācija, pa lielākai daļai, ir viegla un pavisam nav bīstama, ja audzēji vēl mazi; jāsaka, ka šādu izņemšanu ārsts var izdarīt dažreiz pat pa runas stundu laiku. Cistas (pūšļu veidīgos audzējus) nedrīkst uzšķērst, lai tos iztīrītu; viņi jāizkasa pavisam, jo citādi atkal piepildās un aug no jauna. Miomus nevar ārstēt dažādiem mājas līdzekļiem; šis darbs jāuztic ārstam. Tādi miomi, kas iemetušies zem gļotādas vai dzemdes sienās, ar laiku izzūd, ja pielieto karstus maksts skalojumus un *Secale corn.* preparātus. Ja apstaro olnīcas ar Rentgena stariem, tad tiek pārtraukta olnīņu attīstīšanās un pānākta izārstēšanās. Tomēr arī bez operācijas nav iespējams iztikt, ja notikusi saites samešanās, tāpat ja audzēji jau pārāk lieli, ja viņu pārāk daudz vai ja pastāv arī hroniskas olvadū kaites. Dažreiz audzēji saaug ar zarnām vai aizsprosto dzemdēšanas ceļu; protams, kā arī tādos gadījumos palīdzēt var tikai chirurga nazis. Kas un kā darāms, to var noteikt tikai lietpratējs; ārsts izšķirs arī jautājumu, vai līdz ar audzēju jāizņem visa dzemde vai nē.

Olnīcu audzēji katrā ziņā jāizgriež. Tikai mazas, ūdenainas cistas, kas nav lielākas par dūri, dažreiz saplok pašas par sevi; arī pie izmeklēšanas šād un tad ārstam izdodas viņas saspiest, bez kā slimniecei rastos kāds ļaunums. Bet ja citas pastāv, vai pat stipri pieaug, tad gan bez kavēšanās jāpielieto operācija.

Labdabīgo audzēju operācija nav savienota ne ar kādām bries-

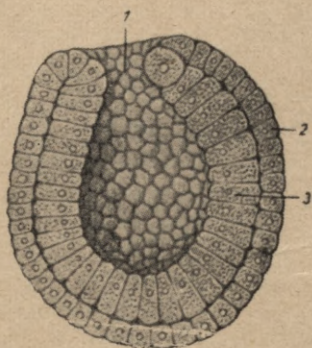
Zīm. 1

Zīm. 2.

Zīm. 3

Zīm. 4

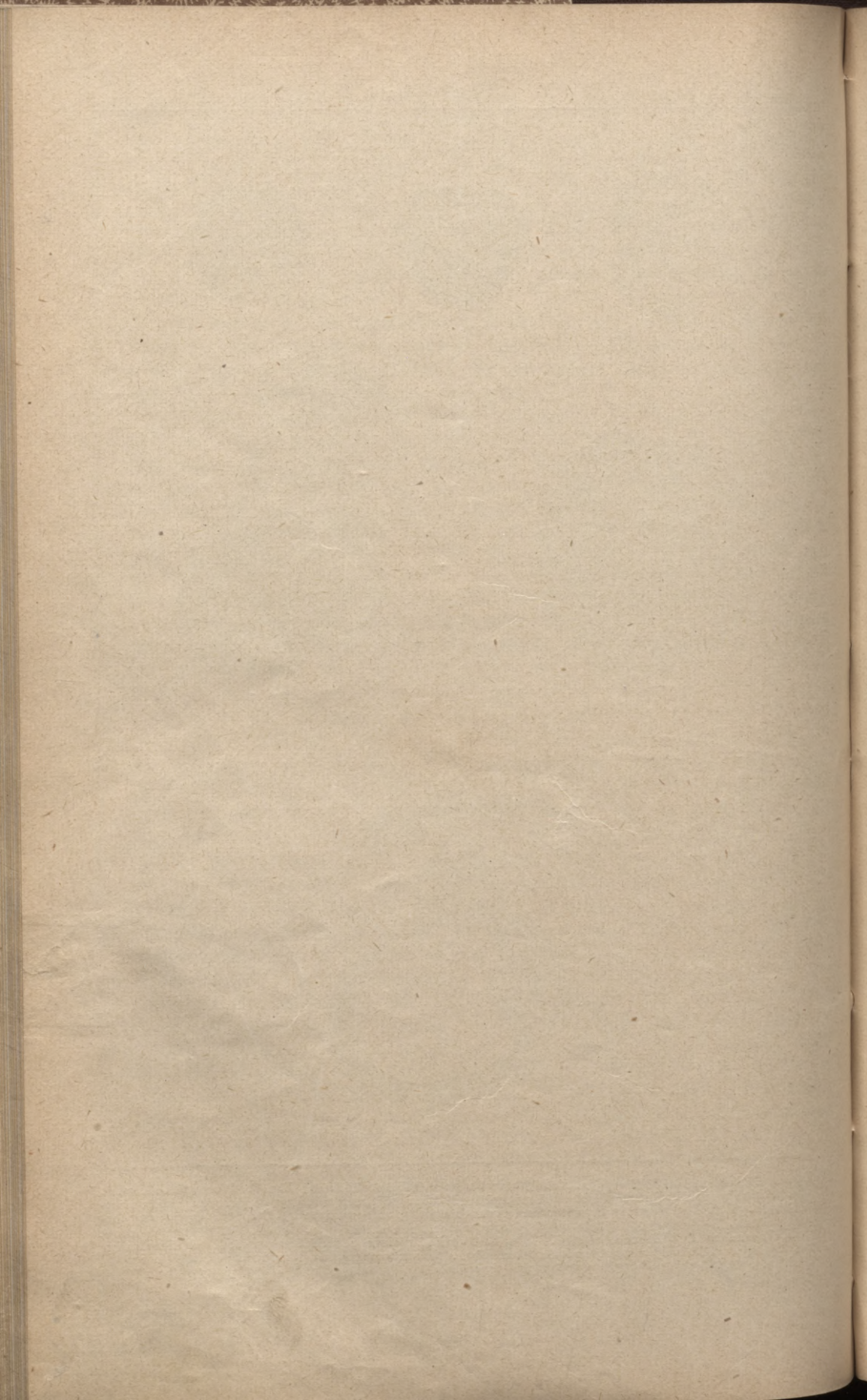

Zīm. 5

Zīm. 6

Zīm. 1. Dīgļa pirmā dalīšanās. Zīm. 2. Dīgļis sastāv no vairākiem pūslīšiem. Zīm. 3. Ogas veids (Morula). Zīm. 4. Maisiņa veids (Gastrula) gareniskā griezumā: 1) pirmatnējā mute, 2) dīgļa ārējā lapīņa, 3) dīgļa iekšējā lapīņa. Zīm. 5. Primitīvā plāksne ar dzeltenuma maisiņu (olas apvalki pa lielāki daļai atņemti: 1) choriona drīksnas, 2) chorions, 3) vēdera daļa, 4) muguras smadzeņu kanāla ieeja, 5) primitīvā plāksne, 6) nervu rievā, 7) amnions, 8) dzeltenuma maisiņš. Zīm. 6. Primitīvā plāksne gareniskā griezumā: 1) choriona drīksnas, 2) dīgļa vidējā lapīņa, 3) vēdera kāts, 4) amnions, 5) alantoja kanāls, 6) muguras puse, 7) sirds vieta, 8) dīgļa iekšējā lapīņa, 9) dīgļa vidējā lapīņa ar asinsvadiem, 10) dīgļa ārējā lapīņa ar primitīvo plāksni.

mām. Ja jāizgriež abas olnīcas, tad menstruācijas izpaliek, un sievietei vairs nevar kļūt grūta. Tādā kārtā priekšlaicīgi izsaukto klimaktērisko stāvokli mēģināts uzlabot ar to, ka vēdera sienā iesūj olnīcu audus, bet panākumi līdz šim nav bijuši apmierinoši. Pēc olnīcu izgriešanas uzņākošos traucējumus var mazināt, rēgulāri ieņemot olnīcu tabletes.

Kas attiecas uz vēzi, tad viņa pirmā stadijā dažreiz pietiek ar pavisam niecīgu operatīvu paņēmieni, lai panāktu izveseļošanu; tad — tikpat viegli izoperējams ārējā kaunuma, kā dzemdes un olnīcu vēzis. Sarkoma un grūtniecības vēzis iespaidojami ar Rentgena stariem. Vispār, pirmā stadijā mēdz izdarīt operāciju, bet vēlāk pielietot radiju, Rentgena starus un izdedzināšanu ar karstu dzelzi vai ķīmiskām vielām. Par seruma pielietošanas vērtību vēl valda dažādi uzskati. Pēdējā slimības stadijā sāpes jāapkaro ar morfiju vai citiem narkotiskiem līdzekļiem.

Pazīstamais higiēnists J. Ellis Barkers, kas visu savu mūžu veltījis vēža problēmas atrisināšanai, uz savu pētījumu pamata nācis pie slēdziena, ka vēzis pieder pie tām slimībām, kurās balstās uz asins diskrāciju, un ka šo pēdējo izsauc divi faktori: *chronisks vēdera aizcietējums un vitāminu trūkums* barībā. Pastāvīgā caurejas līdzekļu lietošana kairina zarnu un ievada organismā stipras, pat indīgas vielas. Tāpēc pret aizcietējumu ieteicams lietot tādu barību, kurā pietiekoši daudz klijū un celulozes, jo tām piemīt teicamā īpašība, ierosināt zarnas darbību un rēgulēt izkārnījumu iznākšanu. (Ja izkārnījumi paliek zarnā, pārāk ilgi, tad tie pārraida asinīs indīgas vielas.) No barības vielām mināma rupja maize, skrotēta maize, rupju miltu ēdieni, nevāriti augļi (jāēd ar visu mizu!), u. t. t.

Kas attiecas uz vitāminiem, tad tos visērtāk un patīkamāk var uzņemt organismā, ēdot daudz augļu, ogu, sakņu, salātu un špinātu un dzerot augļu un ogu sulu. (Sk. „Barība, virtuve un veselība“ un „Avitaminozes“.)

Homeopātija. Pret polipu veidīgiem gļotādas audzējiem mēdz dot Thuja, Calcarea carb. vai Phosphor. Asiņošanu var samazināt vai vērst ar Hamamelis vai Acid. sulphur. Pret mioma asiņošanu der Hamamelis, Bovista, vai Secale un Ustilago; ārpus asiņošanas laika jālieto Aurum vai Platina, lai aizkavētu audzēja augšanu. Tā bieži vien sievietei izdodas vieglāk pārciest pārejas gadus; vēlāk audzēji mēdz panīkt un izzust.

Pret vēzi pašā sākumā derētu Arsen. jodat. Puķu kāpostiem līdzīgos audzējus var apkarot ar Thuja un Kreosotum. No piedziņojumiem var spriest, ka daudzos vēža gadījumos, kur operācija tika noraidīta un slimniece bija spiesta lietot iekšķīgus līdzekļus, slimības norise bija daudz vieglāka un nesagādāja tik daudz ciešanu, kā dažs labs vēža recidīvs (slimības atjaunošanās) pēc operācijas. Dzimumorganu vēzi, cik zināms, līdz šim laikam vēl nav izdevies izārstēt, bet gan bijis iespējams sāpes mazināt līdz pat nāvei, tā kā pie narkotiskām vielām bijis jāķerās ļoti vēlu.

Vēl atzīmēsim dažus līdzekļus, kas simptomātiski atbilst vēzim: Silicea (pret tā saukto „jauno sarkomu“), Argentum, Arsen., Lachesis un Secale (pret sāpēm), Kreosotum (novērš vemšanu un

atvieglo izdalījumu iznākšanu), Sepia (uzlabo vispārējo dzemdes stāvokli).

Dabas dziedniecība. Jāsaka, ka vēzis izceļas tikai tad, ja organismam piemīt zināma dispozicija, un šī dispozicija jāved sakarā ar nepareizu barību, atindējošo organu trūcīgu darbību un vielu maiņas traucējumiem. Tā, liekas, pārmērīga gaļas ēšana palīdz organismu noskaņot vēža uzņemšanai. Angļi visvairāk pieturās pie gaļas ēdieniem, un pie viņiem statistika uzrāda vislielāko vēža slimnieku procentu; turpretim Japanā, kur ēd ļoti maz gaļas, vēzis gandrīz nav pazīstams. Protams, arī saule iedarbojas Japanā pavisam citādi, nekā miglas zemē — Anglijā. Tomēr — arī te mums jau ir dots mājiens, kā izsargāties no vēža: 1) mazāk gaļas, vairāk stādu barības; 2) izmantot sauli, kā vien iespējams (saulaini dzīvokļi, viegli uzvalki, jau no agras bērnības saules peldes). Arī citādi jādzīvo prātīgi. No alkohola labāk pavisam atteikties, tāpat arī kafiju, tēju un kakao neuzskatīt kā dienišķu maizi, bet kā šaubīgas baudas vielas. Jārūpējas par kārtīgu caureju, dziļi jāelpo, u. t. t. Kāds ārsts izdarījis pārdrošu eksperimentu (lai pierādītu, ka veselā ķermenī vēzis nevar ieviesties) un pārdēstījis vēža audus no kāda slimnieka krūšu dziedzera uz savu kāju. Veselie audi pretojās, un slimās sūnas nevarēja tālāk augt. Vēža šūniņas ļoti ātri attīstas vēža slimnieka asinīs, bet veselās asinīs viņu augšanas spēja vāja, jo vesela asins nedod barības slimības dīgļiem. Ar to izskaidrojami arī daudzie recidīvi pēc operācijām. Tāpēc slimniekiem jāmaina dzīves veids un visvairāk diēta, jāņem saules peldes, dziļi jāelpo; ieteicams siltas peldes (37—38° C.), karstas kompreses, karsta brūces apmazgāšana vai skalošana un diatermija. Apstarošana ar mezotoriju, rādiju un Rentgena stariem ļoti bieži izārstē ādas vēzi. Rentgena stari iedarbojas arī dziļāk, bet ātri vien apdedzina apkārtējos audus, tā radot jaunus slimības perēkļus. Arī pēc apstarošanas recidīvi nāk priekšā ļoti bieži. Bez tam, apstarošana iznīcina asinīs lecitīnu, un izceļas indīgais neirīns, kuŗa rašanos mēģina novērst ar encitolu.

Kas attiecas uz bieži lietotiem izteicieniem: „ja operē pēc iespējas agri“ un „operācija izdarāma istā laikā“, tad jāsaka, ka neviens cilvēks nespēs vēža slimību izprast jau pašā sākumā. Protams, operācija neizbēgami taisāma tad, ja audzējs spiež un apdraud svarīgus organus vai izsauc sašaurinājumus u. tml., kas apdraud dzīvību. Pret „operāciju par katru cenu“ runā tas apstāklis, ka daudzi mirst jau uz operācijas galda vai drīz pēc tam, bet pārējie „pēc izveseļošanās“ dažos gados piedzīvo recidīvu un iet bojā. Nav nenovērs šīm slimības galveno cēloni, bet tikai vienu simptomu — audzēju; bez tam, operācija iznīcina arī vēzim apkārt stāvošos, pašā ķermeņa radītos aizsarga vaļņus — limfas dziedzerus, tā samazinot ķermeņa pretošanās spējas. Pie „nogaidošās terapijas“, kādu aprakstījām augstāk, izredzes uz izveseļošanos nav mazas, un pat tur, kur pilnīga izārstēšanās nav iespējama, daudzos gadījumos var panākt slimības apstāšanos lēnāku norisi. „Neaiztīkti audzēji bieži vien aug ļoti lēni, kamēr pēc chirurga iejaukšanās arī pirmā stadijā augšana top paātrināta“ (Liks). Mums jāmacās no dabas, kuŗa ir vislielākā māksliniece ārstniecības laukā.

Nekārtīgas menstruācijas un dzemdes asiņošana

(Menorrhagia. Metrorrhagia. Dysmenorrhoea. Amenorrhoea.
Oligomenorrhoea.)

Par svarīgākiem sievietes dzimumorgānu darbības traucējumiem jāuzskata nekārtīgas menstruācijas. Menstruēlā asiņošana ir bieža parādība. Attīstības gados no 14. vai 15. līdz 48. dzīvības gadam, viņa nāk katras 4 nedēļas un pieturās 2—8 dienas. Nenormālā kārtā menstruācijas var uzsākt jau pie meitenēm 2.—10. dzīvības gadā. Šādas pārāk agri nobriedušas meitenes uzrāda arī citādi visas raksturīgās nobrieduma pazīmes: pilnas krūtis, matus kaunuma vietā, agru tiekšmi uz vīriešu dzimumu u. t. t. Turpretim garīgā attīstība paliek novārtā; sāk izpausties psihiski trūkumi, neapdāvinātība, trulums, pat vājprāts un idiotija. Ļoti bieži sastopami olnīcu, vairogveida dziedzera un smadzeņu piedēkļa satūkumi, kas norāda, ka slimība ir iekšējās sekrēcijas dziedzeru darbības traucējuma sekas. Tādi bērni ļoti agri aiziet bojā.

Kā pretstats šai parādībai jāatzīmē menstruāciju nokavēšanās. Pie vājām, attīstībā atpakaļ palikušām, mazasinīgām sievietēm menstruācijas dažreiz sāk parādīties tikai ap 20.—25. dzīvības gadu. Te menstruāciju trūkums jāuzskata kā organisma mēģinājums uzturēt zināmu līdzsvaru, lai jau tā mazasinīgam ķermenim netiktu atņemts vēl vairāk asins. Tiklīdz spēki pieaug, sākas arī menstruācijas. Te ļoti bieži darīšana ar tā saukto infantilismu — citiem vārdiem: dzimumorgāni palikuši neattīstīti, bērna stāvoklī. Tādos gadījumos, pa lielākai daļai, arī menopauze iestājas agrāk. Nereti gadas, ka sieviete vispār nesasniedz dzimuma nobrieduma stadiju un ir neauglīga; ja arī iestājas grūtniecība, tad tā sievietes organismu galīgi novājina. Dažreiz infantilisms ir tik liels, ka dzimumorgāni vispār paliek pirmātnējā (augļa) stāvoklī, vai arī olnīcas pilnīgi panikušas; citreiz atkal olnīcas un dzemde nedabīgi palielinātas.

Menstruāciju izpalikšana (Amenorrhoea) novērota pie jaunākām meitenēm, kas slimo ar chlorozi, un vedama arī sakarā ar tifu, aptaukošanos, gīkti, Bazedova slimību, akromegaliju, Adisona slimību, ūdenstūsķu un sevišķi tuberkulozi, viņas pēdējā stadijā. Amenoreju izsauc arī stipra vienreizēja asiņošana pēc dzemdībām vai pārāk ilga bērna zīdīšana. Pats par sevi saprotams, ka menstruācijas izpaliek, ja izoperē olnīcas vai dzemdi. Dažreiz vaina uzkrājama audzējiem. Ir gadījumi, kur maksts vai dzemde aizaugusi jau no dzimšanas; tādos gadījumos gan notiek parastā menstruēlā asiņošana, bet asinīm nav brīva ceļa, pa kuŗu varētu noplūst, — tāpēc tās uzkrājas dzemdē un rada asiņainu, audzējam līdzīgu kamolu.

Amenoreja liek sevi manīt ar vēdera, galvas un muguras sāpēm, zarnu darbības traucējumu, velkošu sajūtu krustos, galvas reiboni, sirds dauzīšanos u. c. Dažreiz — ja ir attiecīgi iemesli, kā, piem., asins uzkrāšanās dzemdē, — var sākties dzimumorgānu vai vēdera plēves iekaisums. Uznāk pat psihiski traucējumi un grūtas nervozi-histēriskas lēkmes. Gaidāmo menstruāciju laikā daž-

reiz asiņo deguns, rikle, plaušas, acs gļotāda, zarna, u. t. t. Notiek arī asins izplūdumi acs iekšienē, ādā u. c.

Pie patoloģiskiem jaskaita tie gadījumi, kad amenoreju izsauc ārējo dzīves apstākļu maiņa. Tā, piem., meiteņu panzijās vai vecmāšu skolās jaunās skolnieces bieži sūdzas par to, ka vajadzējis uzņākt menstruācijām, bet ka viņu neesot. Tas pats mēdz notikt pie lauciniecēm vasarā, kad sākas lielle lauku darbi; dažreiz menstruācijas neuznāk visu vasaru un rudeni.

Pa kara laiku ļoti bieži novēroti amenorejas gadījumi, kurus toreiz apzīmēja ar vārdu „kara laika amenoreja“. Toreiz ārsti meklēja paskaidrojumu šai savādai masu parādībai; starp citu, vainu uzkrāva arī bieži miltos atrodamiem melniem rudzu graudiem. Tuvāks patiesībai gan laikam būs uzskats, ka menstruācijas apstājušās nepietiekošas, trūcīgas barības, pārpūlēšanās, rūpju un uztraukuma dēļ.

Oligomenorejas gadījumi ārsta praksē nāk reti priekšā. Ir sievietes, kurām menstruācijas ilgst tikai 1—2 dienas, pie kam asins izdalās ļoti maz. Pa lielākai daļai, te darīšana ar mazasinīgām vai ar Bazedova slimību slimojošām sievietēm, tā tad niecīgais asins zaudējums te ir pilnīgi vietā. Reti kāda sieviete šādos gadījumos griezīsies pie ārsta.

Pārāk stipras menstruācijas (menorrhagia) ir bieža parādība. Attīstības gados viņas ceļas no miesīgas un garīgas pārpūlēšanās, nekārtīgas dzīves, nepareizas ēšanas un seksuēliem kairinājumiem, asins dziedzeru funkcijas traucējumiem, sirdskaites, locītavu reimatisma, šarlaka, tīfa un citām infekciju slimībām, skorbūta, hemofilijas, bāluma kaites, mazasinības, pārmērīgas dejošanas, jāšanas u. t. t. Te lielu lomu spēlē arī pastāvīga sēdēšana un dzimuma dzīves induēlās savādības. Sievietēm, kas ļoti bieži dzemdē vai ved nekārtīgu seksuēlu dzīvi, ir tieksme uz dzemdes atslābumu un tik stipru asiņošanu, ka grūtniecība viņām kļūst par visskaistāko atpūtu. Jāaizrāda uz to, ka katrs lielāks asiņojums sievietei starp 15.—45. gadu var nozīmēt arī abortu. Asiņojumi top ļoti grūti maiņas gados, — „klimaktēriskie asiņojumi“.

Nerēgulāriem, ārpus menstruāciju laika uznākošiem dzemdes asiņojumiem (Metrorrhagia) var būt visdāzādākie iemesli: dzemdes gļotādas iekaisums, audzēji, dzemdības, aborts u. t. t. Katrā ziņā, tādi asiņojumi ir ļoti nopietna lieta, un viņiem nedrīkst vienaldzīgi paiet garām.

Menstruāciju sāpes (Dysmenorrhoea) nav vairāk nekā, kā tikai simptoms, kas sastopams pie ļoti daudzām dzimumorganu slimībām. Arī dzemdes vietās un stāvokļa maiņa un dzemdes samešanās dod iemeslu šādām sāpēm. Uzskats, kā asins uzkrājusies dzemdē un netiek ārā, un ka dzemde cenšas šīs asinis no sevis izstumt, izsaucot dzemdēšanas lēkmēm līdzīgas sāpes, — ir pareizs tikai tiktālu, cik tas attiecināms uz tām sievietēm, kas slimo ar pilnīgu dzemdes samešanos atpakaļ, uz muguras pusī. Pa lielākai daļai, lieta grozās ap nepietiekoši attīstītiem un tāpēc stīviem, maz izplešanās spējīgiem orgāniem, kurus menstruāciju laikā uznākošais asins pieplūdums, izplešot dzemdes nepadevīgās sienas, rada saspīlējuma sajūtu un sāpes. Tiklīdz sākās asiņošana, saspīlējums

pazūd, un līdz ar to pazūd arī sāpes. Tāpēc dismenoreja jāpielīdzina gandrīz patstāvīgai slimībai tajos gadījumos, kur ārstam nav iespējams atrast dzimumorganos nekādas patoloģiskas pārmaiņas; dismenorejas galvenais simptoms ir tikai sāpes. Protams, viegla neveselības sajūta būs gandrīz katrai sievietei menstruācijas pirmās dienās; bet īstas dismenorejas gadījumos sāpes ir tik stipras, ka tiešām zēl slimnieces. Sāpes pa lielākai daļai mēdz būt lēkmju veidīgas, tomēr pie dažas slimnieces tās velkās nepārtraukti stundām ilgi un ir urbjoši-dedzinošas. Sāpju galvenā vieta ir pavēdere, tomēr tās izstaro arī uz kājām, sāniem un krustu. Bieži vien sāpes pavada vemšana vai nelaba dūša, ciets vēders vai ļoti bieža caureja, galvas sāpes, ūrinēšanas vajadzība u. t. t.

Sāpju uznākšanas laiks attiecībā pret menstruāciju ir ļoti dažāds. Dažas sievietes jau 8—10 dienas pirms menstruāciju sākuma sūdzas par pastāvīgām sāpēm, kas arvien pieaug, līdz iestājas asiņošana. Citas jūt sāpes tikai tad, kad jau parādījusies asins, vai arī tiek mocītas no graizēm dažas stundas. Sāpju ilgums arī ir dažāds, no pāris stundām līdz pat vairākām dienām (pat nedēļu).

Savādi, ka dismenoreja nesākās tūlīt ar pirmo menstruāciju, bet attīstas tikai pamazām. Bieži vien sievietes zin stāstīt, ka sāpes sākušās pēc kāda psihiska pārdzīvojuma vai saaukstēšanās. Dismenoreja, ja tā reiz ieviesusies, pavada sievieti līdz 40. gadiem, tad pamazām sāk atkāpties.

Dzimumu satiksmei nereti ir ļoti labvēlīgs iespaids uz dismenoreju, tāpat arī pirmām dzemdībām, pēc kuņģam dažāda laba sieviete jūtas kā no jauna piedzimusī, — atsvabināta no līdzšinējām periodiskām ciešanām. Tomēr ir arī gadījumi, kur sieviete saslimst ar dismenoreju vēlākos gados, neskatoties uz vairākām dzemdībām. Drīz labvēlīgu, drīz nelabvēlīgu iespaidu uz šo kaiti atstāj ārējo dzīves apstākļu — sevišķi dzīves vietas — maiņa.

Asiņošana var būt gan vāja, gan stipra. Nereti līdz ar menstruālām asinīm tiek izmesti dzemdes gļotādas gabaliņi vai pat visa gļotāda. Tādu dismenoreju apzīmē ar vārdu „dysmenorrhoea membranacea“. Dažas sievietes zaudē tik daudz asins, ka tā sarec jau dzemdē; sarecējuma gabaliņi tiek laiku pa laikam izgrūsti ārā, dzemdei krampjaini savelkoties.

Vēl pāris vārdu par no Flisa minēto „nazālo dismenorēju“ (deguna dism.). Fliss konstatējis, ka pēc zināmu deguna gļotādas vietu aptriepšanas ar kokaīnu, dismenorejas sāpes bieži vien pāriet, un ja šo deguna vietu kauterizē, tad iespējams pat pavisam atkārties no sāpēm. Par šo jautājumu daudz runāts; varbūt ka Fliss stipri pārspilē deguna dismenorejas nōzīmi, bet tomēr nav noliedzams, ka dzimumorganiem ir sakars ar degunu. Tiek apgalvots, ka zināmas deguna vietas ir savā ziņā refleksu centrs. Pie daudziem dzīvniekiem, ja tiem dod ieost zināmas vielas, var izsaukt dzimuma uzbudinājumu. Kairinot deguna gļotādu, pat narkozē iespējams panākt dzemdes savilkšanos.

Lai izsargātos no neizlabojamiem pārpratumiem un pie laika novērstu varbūtēju nelaimi, sāpju gadījumā sievietei jāgriežas pie ārsta, lai to izmeklē.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Amenorejas gadījumos sievietei jāēd laba barība, pie tam tāda, kas veicina caureju. Ieteicamas dzestras sēdpeldes. Vispārīgi (un sevišķi attiecībā uz chlorozām sievietēm) jābrīdina no „nodzišanas līdzekļu“ (karstas sēdpeldes, sinepju plāksteris, kāju peldes u. taml.) lietošanas. Jāpieturās pie kārtīga dzīves veida, jāiet svaigā gaisā un saulē, jādzer dzelzs un arsēna preparāti. Vājām, mazasinīgām sievietēm vingrošana un fizisks darbs nav ieteicami; tām labāk noder gulēšana svaigā gaisā. Labi iedarbojas olnīcu tabletes. Ķermeņa masāža lielā mērā atbalsta ārstēšanu. Pie iedzīmtas amenorejas un infantilisma dažreiz noder elektriskās indukcijas strāvas un viegla Rentgena staru pielietošana; šie līdzekļi var ierosināt dzimumorganus uz augšanu vai uzlabošanu (reģenerāciju). Daži ļoti ieteic ielikt uz ilgāku laiku dzemdē aparātu, kas it kā paplašinot dzemdi un ierosinot to uz augšanu; no tādiem aparātiem noteikti jābrīdina, jo ir gadījumi, kur viņu pielietošana iedzinusi slimnieci kapā. Iekšķīgu līdzekļu, ar kuriem pūlas izsaukt menstruācijas, ir ļoti daudz, — un tas jau vien norāda, ka viņu iedarbībai daudz nevar ticēt. Beidzot būtu jāpiemin, ka normāla dzimumu satiksme dažreiz ierosina dzimumorganu atpakaļ palikušo attīstību.

Kas attiecas uz pārāk stipru asiņošanu menstruāciju laikā (Menorrhagia), tad te ārstam tiek uzkrauts diezgan grūts uzdevums. Pirms iesāk ārstēšanu, katrā ziņā jāuzstāda noteikta diagnoze. Ja nezina, kas slimniecei īsti kaš, tad nedrīkst bez apdoma to apdzirdīt ar asinis apturošiem līdzekļiem, jo tāda ārstēšana var bēdīgi beigties. Sevišķi tas sakāms par tiem gadījumiem, kuŗos asiņošanu izsauc vēzis. Arī dzemdes iztīršana — tā sauktā „izkasišana“ — pa lielāku daļu ir nevietā un bieži vien padara stāvokli vēl ļaunāku. Attiecīgos gadījumos, protams, no svāra arī iekšķīgi līdzekļi: rudzu grauds (Secale corn.) un viņa preparāti (ergotīna tabletes), hiūrastīna un stipticīna tabletes, mazos devienos chinīns vai kanēļa tinktūra. Sievieteī pa menstruāciju laiku jādzīvo mierīgi, pat jāguļ gultā; nekādā ziņā nav atļauts dejot, spēlēt tenisu, peldēties, piekopt dzimumu satiksmi u. taml. Jāapkaro aizcietējums. Ļoti ieteicamas ir sāls un dzelzs peldes, bet nekādā ziņā ne dūņu un dubļu vannas.

Ja asiņošana apdraud dzīvību, tad visiespaidīgākais un nekaitīgākais līdzeklis ir maksts tamponēšana vai arī vienreizēja (ne vairāk!) maksts izskalošana ar ledusaukstu ūdeni. Arsta rīcībā ir arī dažādi iešļircinājumi, kas nereti tiek pielietoti bīstamas asiņošanas gadījumos.

Kā jau minējām, pie **dismenorejas** (sāpīgām menstruācijām) pa lielāku daļu vainojami stīvie, nepadevīgie dzemdes muskuļi. Tāpēc pats par sevi saprotams, ka dzemdes iztīršanai, stāvokļa uzlabošanai, paplašināšanai, izkodināšanai u. taml. nevar būt nekādu panākumu. Ja kādi ārēji apstākļi (dzimumu kopdzīve, grūtniecība, dzīves veida maiņa u. taml.) ierosina dzemdes tālāku attīstīšanos, tad dismenoreja bieži pazūd uz visiem laikiem. Vingrošanai, ķermeņa masāžai un konstitucionēlai ārstēšanai ir daudz

Kaunuma ēde
(Esthiomene)

Ļoti skaidri redzami elefantiāziskie satūkumi lielajā un mazajā kaunuma lūpā un dambi

10
11

labāki panākumi, nekā elektriska zonda pielietošanai, dzemdes izkasišanai un paplašināšanai un sāpju apkarošanai ar narkotiskiem līdzekļiem. Jāizvairās no morfija, kodeīna u. taml. lietošanas cik vien iespējams; labi panākumi ir salipirīnam, piramidonam, fenacetīnam un mensānam, bet par visām lietām — mieram un siltām kompresēm uz pavēderes. Dažreiz sāpju lēkmēm ir sakars ar deguna gļotādu; ārstējot pēdējo, nereti būs iespējams novērst menstruālās sāpes.

Homeopātija. Pret amenoreju, ja tā ir sakarā ar mazasinību vai radusies pēc grūtām slimībām, visvairāk ieteicami Ferrum 3, China D 3 vai Chinin. arsenic. 3, jaunām meitenēm Pulsatilla 6. Pēc apsaldēšanās, ja menstruācijas vietā sāk asiņot deguns, noder Bryonia 3 vai Dulcamara 3. Pie tuberkulozes: Tuberculin 30. Dr. Jūzs saka: „Ja menstruācijas apstājušās pēkšņi, pēc apsaldēšanās vai uztraukuma, tad vispirms jālieto Aconit. 3, dažreiz pārmaiņus ar Belladonna 3 vai Glonoin. D 3, ja asinis sakāpj galvā. Ja minētie līdzekļi tomēr neiedarbojas, tad jāņem Pulsatilla 12, vai 5 pil. tinktūras (tikai 1—2 reizes). Pulsatilla vietā var ņemt arī Cyclamen 3 un Senecio 3. Tuberkulozām sievietēm ieteicams Calcarea 6. Ja sieviete mocās ar aizcietējumu un ēdei līdzīgiem izsitumiem, tad ļoti labs ir Graphit. 6. Pret baltiem ziediem lietojams Sepia 3. Skrofulozām slimniecēm Jer Sulfur 3, bet chlorozām — Plumbum 6. Ja menstruāciju vietā asinis nāk pa degunu u. taml., tad ieteicams Ferrum 3 un Hamamelis D 2.“ Pret pārāk stipru asiņošanu: Crocus D 4 (ja asinis b. zas un melnas kā darva; sajūta, it kā vēderā kas kustētos), Sabina 2 (ja asinis gaiši-sārtas, pie kam simptomi norāda uz hiperēmiju; zāles jāturpina lietot arī pēc menstruācijām), Ipecacuanha 3 (ja ir tieksme uz vemšanu), Arsenicum 3 (chronisks endometriīts), Belladonna 3 (ja asins spiedienu galvā un sāpes lēkmju veidīgas), Calcarea 6 (dodams starplaikos starp vienu menstruāciju un otru, ja asiņošana ir tikai viens no vielu maiņas traucējuma simptomiem), Chamomilla 3 (dvēseles pārdzīvojumi, pārāk liela jutelība; asinis nāk kamoliem, sāpes mugurā, nervozitāte), China D 3 (pret lielu nespēku; lietojama starplaikā; pastiprina Crocus darbību), Nux vomica 3 (ja ēsta pārāk stipra barība; ja slimniece daudz sēd; pilnasinīgām sievietēm), Platina 6 (ja pārāk agri attīstīti dzimuma instinkti), Secale 3 (vājām, kalsnējām sievietēm).

Pret sāpēm (dysmenorrhoea): pa menstruāciju laiku jālieto Aconitum 3 vai Pulsatilla 3 (pirmais, ja asinis gaiši-sārtas un slimniece pilnasinīga, bet otrais — ja slimniece limfatiska, asins tumša un izdalās kamoliem), bet starplaikos — Sabina 3 un Sepia 6. Pret lēkmju veidīgām sāpēm: Gelsemin. D 2—3 (pa menstr. laiku) un Caulophyllum 2 (starplaikos). Pret nervoziem krampjiem ieteic Cimicifuga D 3 vai Magnes. phosph. 3, Chamomilla 3 un Zincum valer. 6. Mazasinīgām slimniecēm: Pulsatilla 6, Ferrum 6 vai Kalium permangac. 3.

Dabas dziedniecība. Amenoreju ārstējot, ilgāku laiku jāpieaturās pie noteikta plāna. Katru dienu vai ik pāris dienas jāskalo maksts ar 1 litru zalviju tējas, 40—42° C., tad 3—4 reizes nedēļā jāpielieto viens no sekošiem paņēmieniem (vislabāk pirms gulēt iešanas): 1) karsta sēdpeļde (36—40° C., 10 minūtes), ar sekojošu

peldes atdzesēšanu līdz 28° C., pēc kam jāpaliek vēl 5 minūtes pel-dē, masējot vēderu no nabas uz leju; 2) tvaika sēdpelde (15—20 min.), ar sekojošu dzestru sēdpeldi, kā nupat aizrādīts; 3) auksts krustu ietinums (visai naktij); 4) dzestra vispārēja apmazgāša-nās. Dažas dienas pirms menstruācijām vakariņās jāēd tikai zaļ-barība; vispār vakaros nedrīkst pārpildīt kuņģi. Jārūpējas par kārtīgu caureju. Menstruācijām sākoties, jāliek uz vēdera karsti siena puķu uzklāji (35—40 minūtes), bet kāju stilbi jāietin aukstās kompresēs; var ņemt arī karstu sēdpeldi (36—40° C., 10 minūtes) ar sekojošu aukstu gurnu lējumu. Pret sāpīgām, vājām menstruācijām: miers, maksts skalojumi ar 1 litru zalviju tējas (40—42° C.) un karsti siena puķu uzklāji uz pavēderes 1—2 reizes, ik pa 35—40 minūtēm, ar sekojošu dzestru vidukļa apmazgāšanu.

Pret pārāk stipru asiņošanu: stairplaikos jāpie-lieto tie paši paņēmieni, kas minēti pie amenorejas, bet pa asiņo-šanas laiku pirmās dienas jāpavada gultā, jāregulē zarnas darbība, katru dienu 2—3 reizes jāskalo maksts ar zalviju - ozola mizas no-vārijumu (40—42° C.), 2 reizes dienā jāņem karsta sēdpelde (38—40° C., 10 minūtes), ar sekojošu aukstu ķermeņa augšdaļas ap-mazgāšanu.

Sekrēcijas traucējumi («baltie ziedi»)

(Leucorrhoea)

Dzemes gļotāda parasti izdala tikai mazliet sekrēta, turpre-tim dzemes kakla tiešs uzdevums ir — šādu sekrētu izstrādāt. Normālos apstākļos sekrēta būs vienmēr tikai tikdaudz, lai veido-tu gļotaino dzemes aizbāzni un uzturētu makstī vajadzīgo mitru-mu. Tomēr ļoti bieži novērojamas patoloģiskas sekrēcijas pārmai-nas: sekrēta mēdz izdalīties par daudz, un šos izdalījumus tauta dēvē par „baltiem ziediem“. Izdalījumi nāk no pašas dzemes, dzemes kakla vai arī no maksts. Normālos apstākļos kaunuma lūpas ir arvien mazliet mitras, tomēr ne tik daudz, lai veļā ra-stos plankumi. Tikai ap menstruāciju laiku izdalījumu iznāk drusku vairāk. Sekrēta izplūdums traucē sievietes labsajūtu, veļā arvien atrodami lielāki vai mazāki traipi, kas drīz izkalst un top stīvi. Sekrēts var būt tīri gļotains, spīdīgs kā stikls, sīksts, dzel-tenīgs, zaļgans, gļotaini - strutains, dažreiz pilnīgi strutains u. t. t.; viņš var iznākt vai nu patstāvīgi, nepārtraukti, vai arī tikai brīžiem.

Galvenais, par ko sievietes sūdzas, ir nepatīkamais, pastāvi-gais slapjums; bet nereti kaunuma āda sasarkst, sāk degt un sā-pēt, un var izcelties jēlums un kaunuma iekaisums. Sievietes mēdz žēloties arī par gurdenumu un pat nespēku, un nav šaubu, ka biežā sekrēta izdalīšanās novājina organismu. Slimībai chronisks rak-sturs, un tā piemeklē sievieti katrā vecumā. Tomēr bērna gados „baltie ziedi“ ir retums; jau biežāk tie sastopami pubertātes lai-kā, bet visvairāk ar viņiem slimo nobriedušas sievietes, sevišķi tās, kas jau dzemdējušas. Pēc klimaktērija dzemes izdalījumi ir reta parādība, turpretim maksts katarrs sastopams bieži.

Mēs zinām, ka dažādi audzēji, septiskās infekcijas, tuberkuloze, gonoreja u. taml. var izsaukt izdalījumus. Bet par šādiem gadījumiem jau runāts attiecīgo slimību apskatā. Pa lielākai daļai, pie baltajiem ziediem galveno lomu spēlē citi vispārēji un lokāli traucējumi. Jau tas apstāklis, ka baltie ziedi, ja tie nāk no dzemdes kakla (ceroix uteri), visbiežāk saistas ar nobrieduma laikmetu, pierāda, ka dzemdes darbībai ir sakars ar olnīcām; mēs redzam, ka tie paši apstākļi un tās pašas kaites, kādas pārrunājām nodaļā „Nekārtīgas menstruācijas“, ir arī dzemdes kakla katarra slepenie iemesli. Sevišķi liels svars te ir mazasinībai, chlorozei un aizcietējumam. Bez tam, ir vēl vesela virkne lokālu, mēchaniski iedarbojošos cēloņu, no kuņģiem pirmā vietā jāatzīmē ievainojumi pa dzemdību laiku, tad sveši ķermeņi makstī (sevišķi tādi, kas vai nu paši nav ķīmiski indiferenti vai neļauj sekretam izplūst), kā, piem., pessāri.

Katarra vienīgais simptoms ir „baltie ziedi“, kas — kā jau minēts, dažreiz izsauc kaunumā jēlumu un iekaisumu, un atņem sievietei spēku. Sāpju gandrīz nekad nav. Izpētīts, ka neirotiskas sievietes ļoti ātri saslimst ar dzemdes kakla kataru, un ka pēc neirozes izārstēšanas izzūd arī „baltie ziedi“. Katrā ziņā jāgriežas pie ārsta, lai tas izpētītu „balto ziedu“ isto cēloni un pie laika novērstu varbūtējās lielākas briesmas.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pirmā vietā stādama konstitucionāla ārstēšana; lokālā ārstēšana pēc iespējas jāierobežo un jānodod ārsta rokās. Bieža, ilgu laiku atkārtota kodināšana u. taml. nodara daudz ļaunuma. Ļoti ieteicamas sāls peldes; arī dūņu peldes dažreiz var noderēt, bet tās lietojamas tikai grūtos gadījumos un ļoti uzmanīgi. Jāpieturās pie tādas diētas, kas vairo asinis un rēgulē izeju. Ķermeņa stiprināšanai ieteicama sekoša recepte: Ferr. lact. 18, Calc. glycerino-phosphor. 15, Extr. Chin. aquos. 12, Acid. arsenicos. 0,12; Extr. et succ. Liquir. qu. s. f. pil. Nr. 300. D. S., 2 reizes dienā pēc ēšanas 1 līdz 4 graudiņi. Zāles jālieto 50 dienas, no kurām 6—8 dienas dodams visaugstākais mērs: 2 reizes 4 graudiņi. Recepte ieteicama sevišķi chlorozām sievietēm; ja pastāv aizcietējums, tad viņai var pievienot vēl, skatoties pēc vajadzības, Extr. Aloes.

Dažreiz nav iespējams iztikt bez ārējiem līdzekļiem; te pēc iespējas jāierobežo desinficējošo vielu pielietošana. Skalošanai vislabāk ņemt 32—35° C. ūdeni, 1—2 litrus. Pie stiprāka katarra skalošana izdarāma 2 reizes dienā, bet vēlāk tikai 1 reizi (vislabāk rītos). Ūdenim var piejaukt pienskābi (5%), alaunu (5%), Cuprum. sulf. un Zinc. sulf. 4%, alzolu (1 ēdamkaroti litrā ūdens). Ja gļotas ļoti sīkstas, tad vislabāk derēs 4—5% sodas kausējums. Mēdz pielietot rauga preparātus: fluoralbīnu, reolu u. c. — sveicišu vai bumbiņu veidā; tos ieliek makstī un aizbāž vati priekšā; pēc 24 stundām makstī izskalo ar ūdeni. Minētie preparāti atļauti 2—3 reizes nedēļā. Jaunākā laikā skalošanas vietā sāk pielietot pulverus: Bolus alba, hidroskopisko silikātu u. c., ar joda, ichtiola vai ūdeņraža pārskābes piemaisījumu.

Homeopātija. Dzemes stiprināšanai noder Helonias D 3. Ja tomēr „baltie ziedi“ turpinās, tad jāķerās pie specifiskā līdzekļa Pulsatilla. Sievietēm, kas pārāk bieži dzemdējušas vai kuņģam bijuši aborti, galvenais līdzeklis ir Sepia 3. Ja iekaisis dzemes kakls, tad lietojami Mercurius corros. 6 un Jodium 3. Dažreiz, ja izdalījumu ir daudz, un tie balti kā piens, noder Calcarea 6 un Silicea, bet ja izdalījumi ir kodīgi un smirdoši, tad labākais līdzeklis būs Kreosotum 3. Ieteicams skalot maksti ar Hydrastis vai Calendula tinktūras atšķaidījumu.

Dabas dziedniecība. Sk. „Maksts iekaisums“.

Dzemes atrofija

(Atrophia uteri)

Novēroti divējādi dzemes atrofijas veidi: 1) koncentriskais, pie kura dzemde sašaurinās vienādi, tā kā viņas dobums top mazs, — līdz $4\frac{1}{2}$ —5 cent., un 2) ekscentriskais, kad dzemes sienas kļūst mikstas un vaļīgas.

Par fizioloģisku šāda atrofija jāuzskata tad, ja tā iestājas pēc klimaktērija, kad menstruācijas jau izbeigušās (pa lielākai daļai, tā mēdz būt ekscentriskā), vai arī, ja tā kā pārejoša parādība uzņāk pie zīdītājas un līdz ar zīdīšanas pārtraukšanu izbeidzas.

Par patoloģisku dzemes atrofija uzskatāma gadījumos, kur pēc pārāk ilgas zīdīšanas dzemde vairs neatiet agrākā stāvoklī; atrofiju var izsaukt arī grūtas septiskas dzemes slimības, tāpat chloroze, anēmija, sifiliss, cukura slimība, nieru iekaisums, morfinisms u. c. Dažreiz pie pārāk resnām sievietēm sastopama amenoreja un dzemes atrofija kopā. Pēkšņas bailes un citi psihiski uzbudinājumi spēj apturēt menstruācijas un nelaikā izsaukt dzemes atrofiju.

Atrofijas simptomi: menstruāciju izbeigšanās un neauglība.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jāzin atrofijas iemesli. Grūtu slimību gadījumos amenoreja un dzemes atrofija uzskatāmas, kā slimības simptomi, kas pāriet līdz ar galvenās kaites izārstēšanu. Pēc septiskām dzemes slimībām iestājusies atrofija nav ārstēšanai pieejama. Turpretim tāda atrofija, kas radusies pa zīdīšanas laiku, prasa pamatīgas izmeklēšanas; ja dzemes kakls ir vēl vesels, tad var cerēt uz dzemes izveseļošanas, bet ja atrofija sāk pārņemt arī kaklu, tad bērns bez kavēšanās jāatņem no krūts, citādi vairs nav iespējams slimību novērst. Biežā zondēšana, masāža un silti skalojumi (ap 40° C.) ir ļoti noderīgi, tāpat arī peldes, dzelzs un arsēna terapija, spēcinoša diēta u. taml. Resnām sievietēm jācenšas attaukoties. Iekšķīgiem līdzekļiem maz nozīmes. Var mēģināt Kali hypermangan. 4 reizes dienā 0,05—0,1, graudiņos, un jodhimbīnu ar dzelzs preparātiem.

Zīm. 1

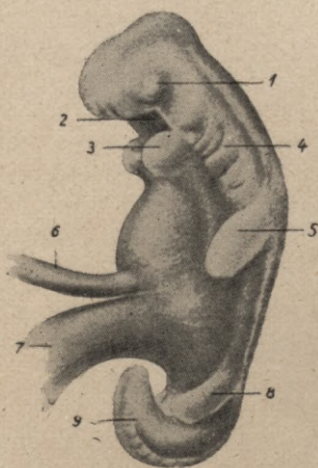
Zīm. 2

Zīm. 3

Zīm. 4

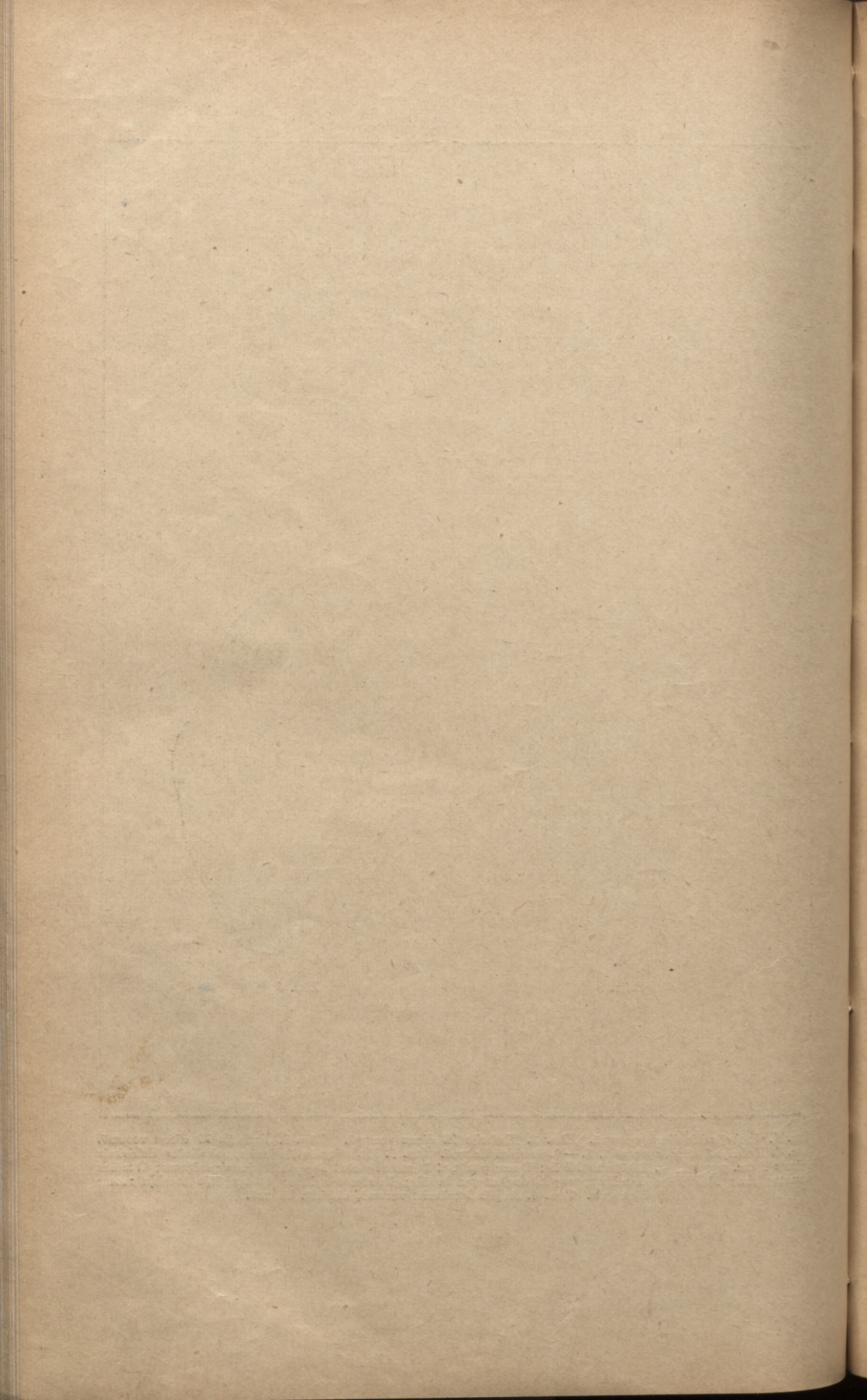

Zīm. 5

Zīm. 6

Zīm. 1. Embrijs 10 dienu vecumā. Zīm. 2. Embrijs 20 dienu vecumā. Zīm. 3. Embrijs 30 dienu vecumā. Zīm. 4. Embrijs 2 mēnešu vecumā. 1.—4. dabiskā lielumā. Zīm. 5. Embrijs pēc 24 dienām, palielināts (dabiskais lielums 3 cm. garumā. sk. zīmējumu Nē 2); 1) acu pūslītis; 2) mutes vleta; 3) apakšzokļa turpinājums; 4) mātes lielums 3 cm. garumā. sk. zīmējumu Nē 2); 1) acu pūslītis; 2) mutes vleta; 3) apakšzokļa turpinājums; 4) mātes lielums 3 cm. garumā. sk. zīmējumu Nē 2); 5) augšējo locekļu masa; 6) dzeltenuma kanāls; 7) alantoja kāts; 8) apakšējo locekļu masa; 9) astes gals. Zīm. 6. Auglis 3 mēnešu vecumā, dabiskā lielumā.

Olnīcu iekaisums

(Oophoritis)

Akūtais olnīcu iekaisums (Oophoritis acuta) parasti mēdz pievienoties dzemdes slimībām, piem., iekaisumam, „baltiem ziediem“ u. c., kas no dzemdes pāriet uz olnīcām. Uznāk ļoti stipras sāpes olnīcu vietā; sāpēm pievienojas augsta temperatūra. Chroniskais olnīcu iekaisums (Oophoritis chronica) bieži vien pāriet nepamanīts, gandrīz vienmēr bez drudzā; dažreiz var sataustīt palielinātās olnīcas, un tad pa lielākai daļai tās ir sāpīgas. Parasti tomēr jūtamas tikai trulas sāpes, sevišķi pie izejas un straujām kustībām. Vārgas, vāji ēdinātas sievietes bieži vien dabū chronisko olnīcu iekaisumu pēc dzemdībām, — nedēļās; citos gadījumos lielu lomu spēlē dzimumdzīves pārmērības un tripers. Nereti sāpes izpaužas tikai noteikti vienā pusē, kas norāda, ka saslimusi tikai viena olnīca. Dažreiz sāpes pastāv bez pārtraukuma un pavairojas pie dzimumu satiksmes un cietas izejas; citos gadījumos tās uznāk menstruāciju laikā; stipra asiņošana tās atvieglo. Sāpes izstaro arī uz krustiem un gurniem (lai gan ne vienmēr) un aizkavē kustēšanos, neļauj gulēt un noved slimnieci smagas nervozitātes stāvoklī. Olnīcu iekaisumu raksturo arī migrēna, nelaba dūša, vemšana, ēstgribas trūkums, apgrūtināta ūrinēšana, izeja un nospiests gara stāvoklis.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Akūtos gadījumos vispirms ārstējama pamata slimība (dzemdes, vēdera plēves u. c. iekaisums). Abu olnīcu akūtais iekaisums izsauc dziedzeņu audu sarukumu un noved pie neauglības. Pie chroniskā iekaisuma, kas pa menstruāciju laiku izpaužas stiprās sāpēs un graizēm līdzīgās lēkmēs, slimniecei jāpalieliek gultā, maz jāēd, jāizsargas no straujākām kustībām un uzbudinājumiem un jā rūpējas par kārtīgu izeju. Dažreiz nav iespējams iztikt bez operācijas, bet tā izdarāma tikai tad, ja patiesi nav citas izejas. Abu olnīcu izgriešana atstāj dziļu iespaidu uz visu sievietes organismu. Vispirms pazūd menstruācijas; tā kā mēs zinām, ka menstruācijas nešķirami saistītas ar sievietes ziedu laiku, un ka ar viņu izbeigšanos sākas vecums, tad skaidri saprotams, ka olnīcu kastrācija pārveido organismu un izsauc tajā nelabojamus traucējumus: asins pieplūdumu galvā, reiboni, galvas spiedienu, karstumu, kājās pastāvīgu aukstumu u. t. t. Dzemde saraujas, un šāds process vēl pastrīpo jau uzskaitītos traucējumus; sieviete apstaukojas, sevišķi vēdera un gūžu daļā. Visa ķermeņa konstitūcija pārmainās; pārmainās arī izskats, pat tā, ka tuvie draugi, redzot slimnieci pēc operācijas, gandrīz to vairs nespēj pazīt. Olnīcu operācija padara sievieti neauglīgu. Ja olnīcas izgriež jaunām meitenēm, tad meiteņu ķermenis pieņem vīrišķīgu izskatu; tauku zemādas maz, krūtis un gūžas neattīstītas.

Galvenais līdzeklis ir siltums (diatermija); pēc tam var uz-

manīgi pielietot arī masāžu, ar kurās palīdzību izdodas novērst saaugumus.

Homeopātija. Akūtos gadījumos der: Belladonna 3, Colocynthis 3, Bryonia 3, Mercur. corros. 6. Vēlāk jāķerās pie Pulsatilla 3 un Hamamelis 3. Pēdējā laikā pret durstošām sāpēm ieteic Apis 3 un Cantharis 6. Pret olnīcu sacietējumu der Conium 3, Platina 6 un Graphit. 6. Ja iekaisusi kreisā olnīca, un ja ir stipras menstruālas sāpes, tad ieteicams Thuja 3. Arī Palladium 3 iedarbojas teicami uz olnīcām. Pret olnīcu augoni mēdz lietot Lachesis 6, bet visvairāk Mercur. 3 (ja sākas sastrutošana), Hepar sulf. 3 un Silicea 3. Pret organisma novājināšanu lietojami China D 3 un Acid. phosph. D 3 dil.

Dabas dziedniecība. Sk. „dzemdes iekaisums“.

Olnīcu attīstības traucējumi un stāvokļa maiņa

Ir gadījumi, kur sievietei olnīcu pavišam nav, vai arī viņas ir tik mazas, ka saskatāmas ar lielām pūlēm tikai narkozē; parasti tādās reizēs arī dzemde ir neattīstīta (un var pavisam nebūt). Ja sievietes dzimumorgani palikuši infantilā stadijā, un ja sieviete slimo ar amenoreju un ir neauglīga, tad arī olnīcas ir maz attīstītas, neskatoties uz to, ka ārējās kaunuma daļas var būt izveidotas normāli.

Sastopamas arī liekas olnīcas, t. i. vairāk par normālo skaitu; tāpat ir zināmi gadījumi, kur olnīcas bijušas nenormāli lielas.

Kā zināms, olnīcu un dzemdes audzēji bieži izspiež olnīcas no viņu istās vietas. Dažreiz olnīca iespiežas „brukas“ vietā vai noslid uz leju tā sauktā Duglasa telpā. Ja nu olnīca satūkst, kas parasti notiek pirms menstruācijām, un ja „brukas“ sprauga tai top par šauru, tad var izcelties lielas sāpes, un bez operācijas nebūs iespējams iztikt. Dažreiz tādu iespiedušos olnīcu notura par audzēju, un tikai periodiskie — mēnstruālie — satūkumi norāda, ar ko te darišana. Arī noslidēšana (Descensus ovarii) Duglasa telpā var izsaukt mēchaniskus traucējumus, pā lielākai daļai gan tikai tad, ja arī pats organs jau ir iekaisis. Tad katra izeja un dzimuma satiksme var būt saistīta ar stiprām sāpēm. Bet kamēr olnīca pati ir vesela, tikmēr viņas noslidēšana nav traucējoša, un ļoti reti ir vajadzīgs stāvokli uzlabot ar apaļa pessāra ielikšanu vai operāciju.

Grūtniecība ārpus dzemdes

Oliņa pēc apaugļošanās spiesta noiet diezgan garu ceļu līdz dzemdes gļotādai; dažreiz gadās, ka oliņa apmetas kaut kur ceļā un tur novietojas uz pastāvīgu dzīvi, nenoejot līdz galam. Tā, piem., apmešanās iespējama olvadā, olvada piltuvē (ampullā), olnīcā un vēdera plēvē. Pēc apmešanās olnīcā vai vēdera plēvē tur izveidojas sevišķs oliņas apvalks, kurā aug augļa barošanai nepieciešamie asinsvadi. Apvalka veidošana

bieži ņem dalību pat tuvākās zarnas cilpas. Kliniskā norisē ārpusdzemdes grūtniecības dažādās formas maz atšķirās viena no otras, tāpēc mēs tagad pakavēsimies tikai pie visbiežāki sastopamā veida — olvada grūtniecības.

Olvada grūtniecība izceļas tad, ja olvada gļotādas mirdzošais epitēlijs iekaisis un nepalīdz oliņai aiziet līdz viņas īstai vietai — dzemdei, vai arī — ja oliņa jau priekšlaikā kļuvusi tik liela, ka netiek šaurajam olvadam cauri un spiesta palikt tajā. Dažreiz arī olvads nav attīstīts (infantilā stāvoklī) un ir par šauru un garu. Olvada grūtniecība apdraud kā māti, tā augli. Auglis pa lielākai daļai nedabū vajadzīgās barības un drīz nobeidzas. Tomēr ir gadījumi, kur tas izaug un nobriest; tādā gadījumā tas operatīvi jāatbrīvo no sava cietuma. Mātei jādzīvo pastāvīgās bailēs, ka grūtais olvads var plīst; tādā gadījumā notiek asins izplūdums vēdera dobumā, un mātes dzīvību var glābt vienīgi steidzīga operācija. Katrs operators zin gadījumus, kur sieviete nokļūst uz operācijas galda gandrīz pavisam noasiņojusi, ar tikko manāmu pulsu, un viņas dzīvība tiešām atkarīga no viena vienīga acumirkļa. — Ja auglis nobeidzas, tad oliņa ietinās lielākā vai mazākā asinskamolā, un vai nu pamazām izdalās, neizsaucot nekādus traucējumus, vai arī tiek izstumta pa olvada iekšējo caurumu vēdera dobumā (olvada aborts). Citos gadījumos notiek olvada plīsums, un sieviete, kā jau augšā minēts, var noasiņot; var izcelties arī mazi, bieži asiņojumi bļodas dobumā, kas bīstami ar to, ka uzkrājusies asins sāk trūdēt.

Retos gadījumos vēdera dobumā tiek dzemdēts dzīvs vai gandrīz dzīves spējīgs auglis, kas pamazām tur sažūst; pateicoties tam, ka nedzīvājam auglim nogulstas kaļķa sāļi, izceļas tā sauktais „kaula bērns“, kuŗu māte var nest gadiem, līdz kādreiz tikai gadījums (kāda operācija) atklāj sievietes ķermenī šādu augli; dažreiz tādu atrod, izdarot sekciju pie sievietes līķa.

Olvadu grūtniecība sākumā bieži vien norisinās bez simptomiem. Tomēr pēc 4—6 nedēļām, pie dzimumu satiksmes, darba, celšanas, liekšanās vai mazgāšanās jūtāmas durstošas sāpes, un uznāk ģibonis; sākas arī viegla asiņošana no maksts. Ja notiek asiņošana vēdera dobumā, tad sieviete jūt pēkšņas, stipras sāpes, vēders uzpūšas, seja top bāla, rokas un kājas aukstas, pulss apstājas, galvareibst un uznāk ģibonis. Šādi simptomi katrai nobriedušai sievietei ir mājiens, ka, cik iespējams ātri, jāsteidzas pie ārsta-chirurga. Nāve var iestāties pēc dažām stundām, tāpēc ātra operācija ir vienīgais glābiņš.

Atveseļošanās norise ir ļoti lēna, ar dažādiem starpatgadījumiem. Pēc tam bieži sieviete top neauglīga.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Tiklīdz konstatēta grūtniecība ārpus dzemdes, slimniece pēc iespējas ātri jāoperē. Ja asiņošana arī uznāk mazākā mērā, ar pārtraukumiem, tad tomēr tā ir bīstama, tāpēc nekādā ziņā nevajaga mēģināt visādus mājas līdzekļus, bet gan bez kavēšanās griezties pie ārsta.

Olvadu iekaisums

(Salpingitis)

Tā kā olvadi ieiet tieši dzemdes dobumā, tad pret baktērijām tie nodrošināti tikai ar tiem izdalījumiem, kurus mirdzošais epitēlijs izraida makstī. Slimības gadījumos šis aizsargs nedarbojas, un olvados no dzemdes iekļūst bakterijas. Izceļas olvadu iekaisums, kas var pāriet katarrā. Akūtā stadijā uzņāk sāpes un asiņošana, bet bez strutām; arī temperatūra nemēdz būt visai augsta. Chroniskais olvadu iekaisums izceļas visvairāk pēc tripera infekcijas vai dzemdes iekaisuma pēc abortiem un dzemdībām. Sāpes mēdz uzņākt tikai slimajā vietā; iestājas asiņošana un iznāk strutas. Slimniece pagurst; uzlabošanās iet ļoti lēni. Dažreiz strutu tik daudz, ka jāpaiet ilgam laikam, — mēnešiem un pat gadiem, līdz strutas zaudē savu infekcijas spēju, un vai nu tiek uzsūktas no organisma vai arī izlauž sev ceļu uz ārieni. Arī dažādie saaugumi var izsaukt asiņošanu, sāpes un operācijas vajadzību. Jāatzīmē vēl tuberkulozais olvadu iekaisums, kas nāk priekšā diezgan bieži. Viņa simptomi: nerēgulāra, dažrei ļoti stipra asiņošana un ātrs spēku sabrukums.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Dažreiz nepieciešams saslimušos olvadus izgriezt, kaut arī ne vienmēr izdodas glābt dzīvību tad, ja noplūdis jau pārāk daudz asins. Izārstēšanās un kritiskā laika pārciešana atkarīga arī no slimnieces sirds spēka un gribas dzīvot. Pie labvēlīgiem apstākļiem jau dažu dienu laikā slimnieces veselība ievērojami uzlabojas. Ja iekaisums pāriet uz blakus orgāniem, tad jārēķinās ar nedēļām un mēnešiem ilgu slimības laiku, pēc kura, vai nu iekaisums pāriet chroniskā formā, vai izceļas saaugumi. Pret olvadu katarru ieteicami karsti vēdera un bļodas vietas ietinumi, karsti maksts skalojumi, elektriskas dūņu, sāls, sēra peldes, diatermija u. taml. Barībai jābūt spēcīgai; jā rūpējas par kārtīgu izeju.

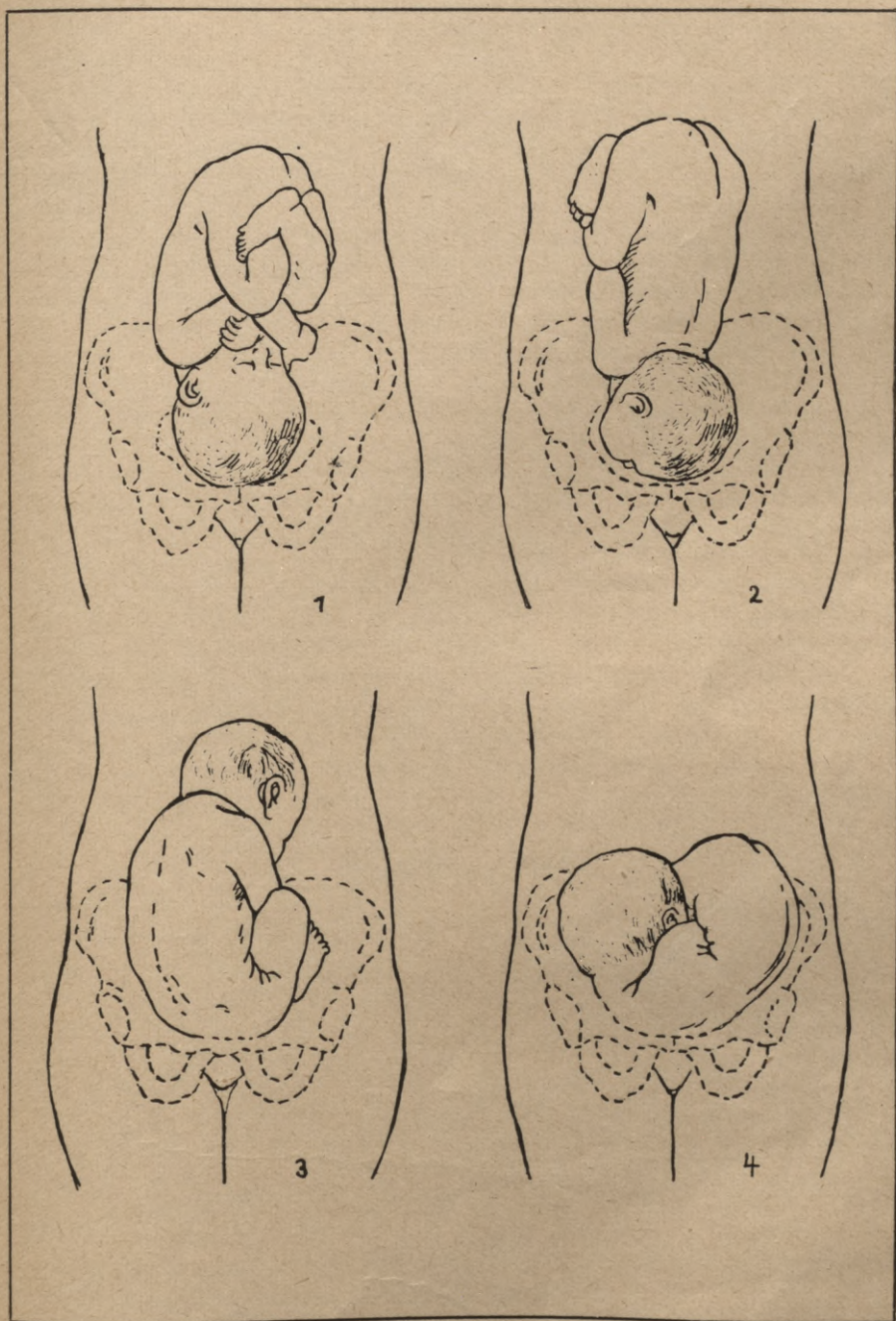
Homeopatija. Tuberkulozais iekaisums jāārstē ar Tuberculin 30, Arsenic. jod. 6 un citiem tuberkulozes līdzekļiem. Pārējo sk. „Dzemdes iekaisums“, „baltie ziedi“.

Dabas dziedniecība. Sk. „Dzemdes iekaisums“.

Krūšu dziedzeru iekaisums

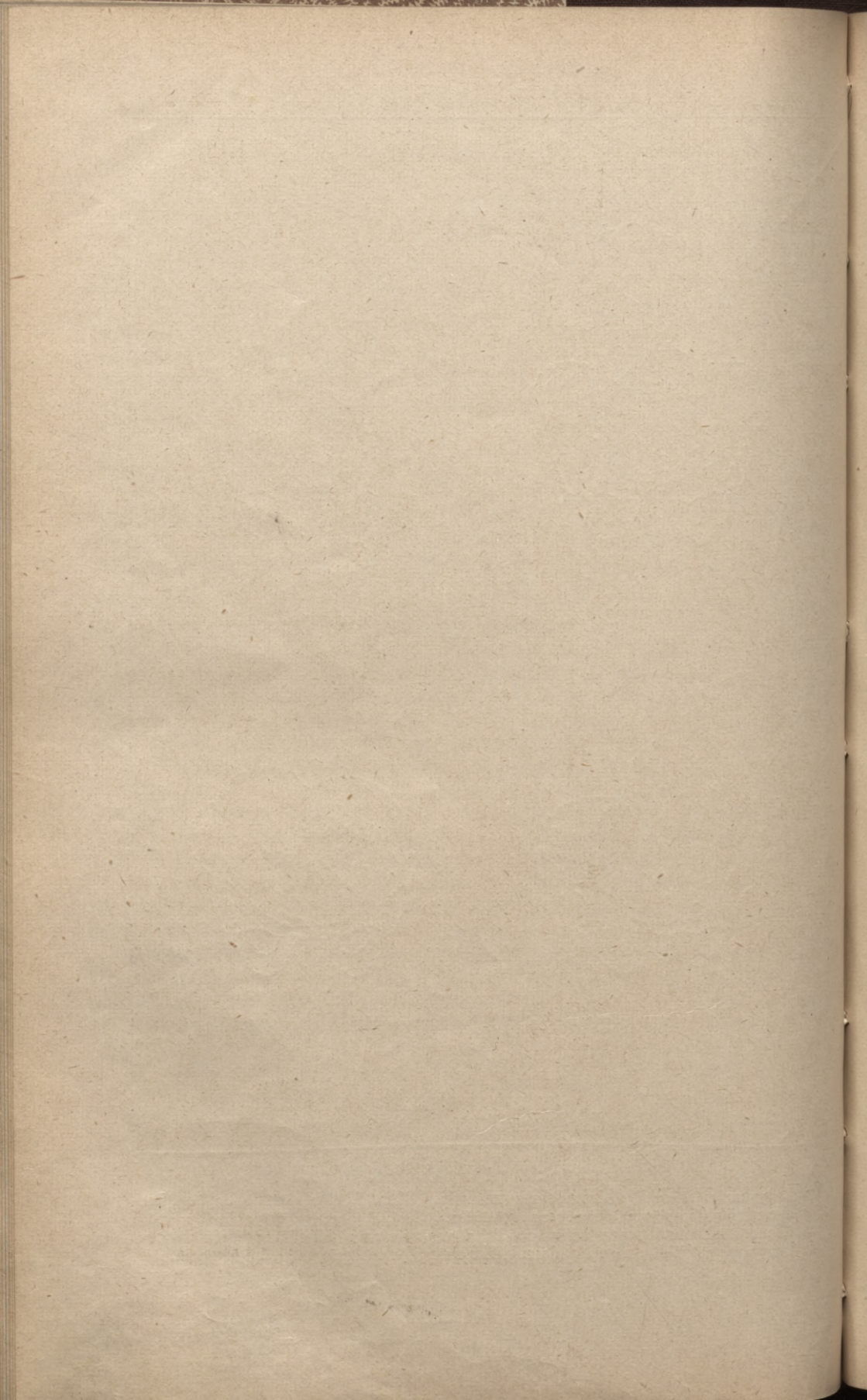
(Mastitis)

Nereti pēc dzemdībām iekāist krūts dziedzeris. Trešā vai ceturtnā dienā temperatūra kāpj, krūts dziedzeri top ļoti jūtīgi, pat satūkst un sāp; āda virs dziedzeriem sarkana, saspilēta. Nereti satūkums un iekaisums pāriet arī uz limfas vadiem un sniedzas

Bērna stāvoklis pirms dzemdēšanas

Zim. 1. pakauša stāvoklis: dzemdēšana normāla. Zim. 2. ģimja stāvoklis: arī normāla dzemdēšana iespējama, tomēr ar grūtībām. Zim. 3. iegurņa stāvoklis: normāla dzemdēšana iespējama, tomēr ārsta palīdzība nepieciešama, lai glābtu bērna dzīvību. Zim. 4. muguras stāvoklis: normāla dzemdēšana neiespējama, ārsta palīdzība nepieciešama.

līdz padusei. Temperatūra var sakāpt līdz 30—40° C. Te vainojama vai nu pārāk vēlu iesākta bērna zīdīšana, piena trūkums vai vispār atrauššanās no zīdīšanas. Šādu stāvokli sauc par piena drudzi. Tomēr — pa dzemdību laiku jābūt uzmanīgiem attiecībā uz temperatūras paaugstinājumu. Bieži vien tas, ko slimniece un apkārtējie notura par piena drudzi, patiesībā ir kaut kas nopietnāks (dzemdību drudzis). Katrā ziņā tādos gadījumos jāaprunājas ar ārstu.

Nereti pušumu dēļ izveidojas tā sauktā ļaunā krūts. Piena izdalīšanās ievērojamā mērā tiek traucēta, piena kanāli aizdambējas, krūts top cieta un jūtīga, un tā satūkst. Iekaisums pārņem arī piena kanālus, pārejot dažreiz uz visām dziedzeņu grupām. Sieviete vairs nevar paciest zīdīšanas un spiesta to pārtraukt. Ja strutas neiznāk visā drizumā, tad āda top sarkana un spīdīga, satūkums pieaug, un beidzot biezas, zaļi - dzeltenas strutas izlauž sev ceļu uz ārieni. Sāpes pāriet, temperatūra krītas. Strutu izlaušanās velkas mazākais 8—10 dienas. Jau tā nogurusē nedēļniece nogurst vēl vairāk. Pēc strutu iznākšanas ne vienmēr vaina aizdzīst; var izveidoties strutojošs dobums, no kura sūcas strutas mazā mērā. Dažreiz strutas iznāk tikai no vienas dziedzeņu grupas; pārējās vēl sāp, tūkst, sacietē; temperatūra negrib kristies. Pēc dažām nedēļām trūkst otrs strutu perēklis, un beidzot visa krūts izskatās caurumaina. Strutošana var sākties arī ar pēkšņu drudzi, to līdz 40° C. un stipru satūkumu.

Iekaisums izskaidrojams ar to, ka dziedzeri iekļūst baktērijas. Dažreiz strutas izlaužas nevis uz āru, bet kādā piena kanālā. Tad izceļas piena augons; līdz ar pienu iznāk arī strutas.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jāsargā krūtis no ievainojumiem, tāpēc grūtniecei pie laika tās jākopj un jāsatavo zīdīšanai (sk. „Grūtniecība”). Pret satūkumu un sāpēm ieteicamas vai nu aukstas vai siltas kompreses; tomēr ar pēdējām (sevišķi ar putras vai linsēklu u. taml. kompresēm) jārikojas ļoti uzmanīgi, jo tās viegli palīdz iekaisumam izplesties. Visvairāk noder mitri - silti uzklāji ar desinficējošām vielām; sevišķi labs etiķskābais māls. Bet ja sāk rasties strutas, tad slimā viela nekavējoties jāuzgriež, un strutas jāizspiež laukā. Protams, bērna zīdīšana jāpārtrauc tikai tad, ja apsākļi to prasa, piem., ja izcēlies piena augons; šādi augoņi mēdz sadzīt tikai tad, kad krūtis izsīkst piens.

Homeopātija. Pret pušumiem un plaisām dodams *Lilium tigr.* 3. Uz pušuma uzliekams marlē vai audekļa gabaliņš ar *Calendula* smēri. Tiklīdz sākas sāpes un satūkums, tad dodams *Apis* 3 *Belladonna* 3; ja krūts jau satūkusi un draud strutojums, tad noder *Phytolacca* D 3 un *Hepar. sulf.* 3 tr. Ja bērnu liekot pie krūts, jūtamas durstošas sāpes: *Phellandrium* 3; ja krūts dziedzerī tāda sajūta, it kā tur vilktu kāda saite uz muguras pusi, un ja parādās cieti mezgli: *Crotons tigl.* 3. Paliekošus sacietējumus var ārstēt ar *Graphit.* 6 vai *Conium* 3.

Ja satūkums cēlies pēc sitiena, tad noder Conium 3. Dr. Jūzs ieteic pret satūkumiem Hydratis D 3 un Phytolacca D. 3.

Dabas dziedniecība. Ieteicama 15—20 minūtes tveicēšana, dažas reizes dienā, pēc tam auksti, slimo vietu labi apsedzoši uzklāji. Iekaisusē krūts jāuzsien, t. i. jāatbalsta ar krūšu turāmo. Plā-
tens ieteic atdzīvinošus uzklājus uz krūtīm, 22—25° C., ar atdzī-
vinošu, atsevišķu kompresi (arī 22—25° C.). Ja iekaisums jau pilnā
spēkā, tad slimā krūts jāāpklāj ar nomierinošām ne pārāk slap-
jām, diezgan biezām 25—27° C. kompresēm, kas atjaunojamas, tik-
līdz tās sasilušas. Laiku pa laikam tās jāliek pārmaiņus ar no-
mierinošām kompresēm (20—22° C.). Ja izveidojušies strutu cau-
rumi, tad lietojamas atdzīvinošas kompreses 25—27° C. un struto-
jošais dziedzeris dažas reizes dienā jātveicē. Sacietējumi (mezgli)
jāapkaŗo ar atdzīvinošām kompresēm 20—22° C., pārmaiņus ar
tvaika kompresēm vai tveicēšanu. Pret temperatūru: 3 reizes dienā
27—30° C. vidukļa peldes, 1/4 stundas, vai puspeldes 28—30° C.,
5—10 minūtes, vai katru dienu 1—2 pilni vai 3/4 ietinumi, 26—27°
C., pēc tam mazi, auksti — 18—20° C. Šad un tad ieteicamas tvaik-
peldes gultā vai kāju tvaikpeldes. Starplaikos starp minētiem
ūdensdziedniecības paņēmieniem slimniecei jāuzklāj uz vēdera
atdzīvinoša komprese 22—25° C., un no nabas uz leju visa pavēdere
apklājama ar atsevišķu kompresi 22° C. Pa nakti tāds pats vē-
dera uzklājs, bez tam vēl kāju stilbu ietinumi 18—40° C. vai tvaik-
pelde gultā. Diētai jābūt vieglai, nekairinošai.

Krūšu dziedzeŗu audzēji

(Carcinoma, sarcoma mammae)

Visbiežākais krūšu dziedzeŗa audzējs ir vēzis, kas parasti piemeklē sievietes tikai pēc 40. gada, bet pie jaunavām sastopams retāk. Viņš iemetas dziedzeŗa ārpusē, kā ciets mezgls; ar laiku sacietējums pārņem visus dziedzeŗa audus. Padusē limfas dziedzeŗi satūkst, top cieti, bet nav sāpīgi. Arī zem un augšpus pleca kaula sastopami dziedzeŗu satūkumi. Sākumā krūts kārpa un viņas apkārtnē izspiežas uz priekšu un ir palielināta. Vēlāk visā satūķumā manāms rētām līdzīgs sarūkums. Agrākais palielinātais dziedzeris tagad saplok un ievēlķas uz iekšu kā bļodiņa. Slimnieces mēdz tad domāt, ka nu jau „augonis sāk dzit.“ Bet dziedzeŗa apkārtnē slimība iet tālāk. Pamazām satūķuma vietā āda top arvien stīvāķa, cietāķa; ļoti bieži tā izspiežas uz āru kā plakans kamoliņš. Beidzot caur ādu sāk izdalities mazliet šķidruma, un audzējs parādās dienas gaismā. Pušums top arvien lielāķs, strutas un pūžņas ieēdušās miesā jau ļabi dziļi; izceļas krātēram līdzīgs caurums, kuŗa malās turpina augt vēķa mezgls, stiepjoties ādas virspusē. Pušums smird. Ja vēzi neārstē, tas laiķ arvien dziļāķas saknes krūšu kuŗvī. Izceļas asiņošana, ribu iekaisums u. t. t. Slimība pa lielāķai daļai nobeidz slimnieci 2—3 gadu laiķā.

Krūts sarkoma sastopama daudz retāk, pie tam starp 20.—30. dzīvības gadu. Bez kāda iemesla dziedzeŗi izceļas mezgli,

kas ātri pieaug līdz dažiem kilogrammiem svarā, bet diametrā sasniedz ap $\frac{1}{2}$ metra. Sarkoma ir mīksta, bez sāpēm, un tā neizsauc limfu dziedzeru mezglus padusē. Arī sarkoma var trūkt un izvērsties pušumā.

Krūtis var iemesties arī labdabīgie audzēji, sevišķi šķiedraudu un tauku satūkumi. Viņiem ir tā relatīvi-labā īpašība, ka tie neapdraud dzīvību.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pret ļaundabīgiem audzējiem nav cita līdzekļa, kā operācija, pie kam jāizņem viss dziedzeris; dziedzera daļai paliekot, slimība ātri atjaunojas.

Homeopātija. Sāpes zināmā mērā var samazināt, lietojot *Conium* 3—6. Jaunākā laikā lielas cerības liek uz *Hydrastis* D. 3—3 (arī āriģi — 20 pil. tinktūras uz $\frac{1}{2}$ litra ūdens). Vispazīstamākie līdzekļi ir: *Thuja* 3, *Bellad.* 3 un arī elektro-homeopat. līdzekļi A 2 un C, vai C 5 V. atšķaidījumā.

Dabas dziedniecība. Bīlcs ieteic: dažas reizes dienā apmazgāt audzēja vietu ar 22—27° C. ūdeni, nedēļā 3—4 remdeni-siltas (31—35° C.) peldes un tvaika kompreses. Stingra diēta. Jāatsakās no gaļas, kafijas, tējas, vīnām un citām kairinošām vielām. Reģenerācijas (atjaunošanās) paņēmieni. *Kneipa* paņēmieni: nedēļas laikā 1 reizi spāņu mētelis, 1 reizi īss ietinums, 2 reizes pus-pelde, 2 reizes augšējais lējums. Uz audzēja — māla uzklāji ar ašņu vai *Tormentilla* novārijumu.

Menopauzes īpatnības

Maz ir to sieviešu, kuras menstruācijas izbeigšanās laikā netāp nesūdzētos par kaut kādām kaitēm. Parasti sieviete tādos gadījumos neuzskata sevi par slimu, bet tomēr nejūtās arī vesela. Viena no visbiežāk uzņakušajām kaitēm ir sajūta, it kā sieviete tiktu „aplieta ar karstumu,” kuram dažreiz seko drebuļi. Šāds stāvoklis ilgst dažas minūtes, bieži atkārtojas un kļūst ārkārtīgi mocošs.

Klimaktēriskās pacientes parasti sūdzās arī par dažādām galvas sāpēm, — mazāk par sāpēm, kā par stipru reiboni, asins pieplūdumu, pulsāciju, pukstēšanu un troksni galvā un ausīs. Dažreiz jūtams degošs spiediens galvas virspusē, — galva it kā atatveras un aizveras. Trešā, bieži sastopamā parādība ir tā sauktā pāmīruma sajūta kuņģī (krūšu bedrītē). Sieviete sūdzās par sirds dauzīšanos, uzbudinātu gāra stāvokli, bezmiedzību, raudulību u. c.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pārējas laikmetam sākoties, sievietei jāpiegriež lielāka vērība higiēnas noteikumiem. Ja ir tieksme uz aptaukoša-

nos, tad jāpieturās pie tādas barības, kas šo aptaukošanos kavē (sk. „Aptaukošanās“). Par visām lietām, jāizsargās no ēdieniem, kas izsauc aizcietējumu (pākšaugi, rupja gaļa, miltu ēdieni), un no baudi vielām. Nepieciešami vajadzīgs uzturēties daudz svaigā gaisā, kustēties, izsargāties no pārpūlēšanās. Jābridina no aborta līdzekļiem! Daža sieviete pielieto tos, lai izsauktu menstruācijas, neapdomādama, ka viņai (tāpat kā visām citām) jāpadodas negrozāmam dabas lēmumam un jātop vecai. Jāuzmanās arī, pielietojot ūdens dziedniecību, jo katrs nepareizs paņēmieni vai pārspilējums atsaucas uz jau tā nenormālo asins riņķošanu.

Homeopatiija. Pret karstuma uzņēmāšanu ļoti ieteicams Lachesis 6—12, vai Sanguinaria D 3 un Amyl. nitr. 6. Pret augšā minētām galvas kaitēm noder Glonoinum 3 vai Amyl. nitr. 6, bet ja galvas virsā spiedienu vai plēsoša sajūta, tad ieteicams China 3, Ferrum 6, Lachesis 6 vai Cactus 3. Pret kuņģa simptomiem: Acid. hydrocyan. 6 vai Actaea racemosa 2—3. Ja slimniece liela auguma un pilnīga, tad pret asins riņķošanas traucējumiem (karstumu) ieteicams Aconit. 3. Ja sieviete bieži raud, jūtās nospiesta, un ja tai uz sejas brūni plankumi, — tad ieteicams lietot reizi dienā vai pa divām dienām reiz Sepia 6.

Neauglība (Sterilitas)

Ja laulība ir neauglīga, tad vaina ne vienmēr būs meklējama sievietē; ļoti bieži īstais vainīgais ir vīrs. Vīrieša dzimuma locekļa kroplums (Hypospadija), cukura slimība u. tml. traucē pareizu dzimumu satiksmes norisi. Var gadīties, ka vīrietim nav sēklas, vai kā sēklas dīgļi ir nedzīvi. Te ļoti lielu lomu spēlē tripers, pēc kuņa paliek sekas: ūrīna kanāla sašaurināšanās, sēklas vadu aizdambēšanās u. t. t. Tripers viegli pielip arī sievietei un iznīcina auglību vai nu tūlīt, vai pēc pirmā bērna piedzimšanas. Tāpēc, pirms izmeklē sievieti, jānosprātina un jākontrolē vīrs; tikai tad, ja pie vīrieša viss ir kārtībā, var runāt par sievietes neauglību.

Sievietes neauglības iemesli ir dažādas dzimumorganu slimības: ārējā kaunuma audzēji, maksts kroplums vai trūkums, dzemdes un olnīcu slimības, atrofija, audzēji, chronisks vēdera plēves iekaisums, saaugumi u. tml.

Temperamentu dažādība te spēlē lielu lomu; tā sauktais sievietes „bezjūtīgums“ un dzimuma kaisles kulminācijas brīžu nesaskaņa var būt par iemeslu tam, ka laulātiem ļaudīm nav bērnu, lai gan neviena puse nav neauglīga, un katrs no laulātiem ļaudīm ar kādu citu, viņu īpatnībai pieskaņotu spēj apaugļot, resp. apaugļoties.*)

*) Drīzumā nāks klajā svarīgs dabas likuma atklājums: «Sieviete, Tu esi brīva!» (Pamācība, kā bez kādiem veselībai kaitīgiem aizsardzības līdzekļiem sievietē var ar pašas brīvo gribu un izvēli novērst grūtniecību un arī pielaist apaugļošanās). (Izdevn.)

Vēsturisks piemērs: Napoleonam ar Žozefīni nebija bērnu; turpretim Žozefīnei kopdzīvē ar Boharnē bija pēcnācēji, tāpat Napoleonam ar Mariju-Luīzi. Katram sieviešu ārstam zināmi līdzīgi gadījumi. Ir arī sievietes, kas pēc patikas var apaugļoties visaugstākā dzimuma kaisles brīdī vai novērst apaugļošanu ar pasīvu izturēšanos. Bet tas vēl nenozīmē, ka bez kaisles sajūtas apaugļošanās nebūtu iespējama; pavisam aukstas sievietes, kas uz dzimuma aktu skatās kā uz nepatikamu laulības dzīves pienākumu, bieži vien mēdz būt ļoti auglīgas. — Beidzot, kā neauglības iemesls jāatzīmē iedomātā sterilitātes nepareiza ārstēšana ar visādiem zondiņiem, kodīgām vielām un „iztīrīšanu.“

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jānovērš visi varbūtējie neauglības iemesli, kā iekaisumi, izdalījumi u. tml. Ja pēc dzimumu satiksmes sēkla pārāk ātri iztek laukā, tad jāmaina stāvoklis. Jāpiegriež vēriba sievietei, ja tā sūdzās par sāpēm, bezjūtību vai riebjuma sajūtu. Te palīdz ilgāku laiku pielietoti karsti maksts skalojumi, elektriskas gaismas peldes, atraušānās no dzimuma satiksmes un par visām lietām psihoterapija. Ja trūkst „mīlas saskaņas,“ tad pie abu laulāto ļaužu labas gribas iespējams daudz ko izlabot, jo ir tomēr zināmā mērā iespējams piemēroties pretējai pusei, arī bez dažādu manipulāciju palīdzības. Tomēr, kā piemēru pievedisim ķeizarieni Mariju-Terēzi, kas varēja apaugļoties tikai tad, ja pirms dzimuma akta tika sakairināts viņas kuteklis. — Dažādās operācijas ne vienmēr izdosies laimīgi; viņas diezgan bīstamas un nedod nekādas garantijas par apaugļošanās spējas iegūšanu.

Mākslīga apaugļošana (sēklas iešļircināšana tieši dzemdē) ir grūta un neērta lieta. Arī juridiskie un ētiskie uzskati par šādu operāciju ir ļoti dažādi. Grūtu slimību gadījumos (nieru un sirds slimības un vājprātība), kur grūtniecība apdraud sievietes dzīvību, ārsts dažreiz spiests padarīt sievieti neauglīgu, ja paši laulātie ļaudis neprot izsargāties no apaugļošanas.

Homeopātija. Var mēģināt Borax D 3 (pret kodīgiem „baltiem ziediem“) un Conium 3—6 (ja olnīcas vāji strādā). Bez tam ieteicama attiecīga konstitucionāla ārstēšana.

Dzimumorganu kroplums

(Hypospadia)

Dažreiz dzimumorganu izveidošanās neiet roku rokā ar visa ķermeņa attīstību; dzimumorgani vai viņu atsevišķās daļas paliek zināmā embrionālā stadijā visu mūžu. Bieži vien māksks kādā vietā ir aizaugusi (Atresia, no a—bez, tresis—caurums), vai pa daļai iztrūkst (Aplasia; a—bez, plasis—izveidošanās). Gadās, ka dzimumorganos attīstās abēju dzimumu pazīmes (pseidohermafroditi). Citreiz atkal ārējā kaunumā ieieta anā-

lais caurums, t. i. starp tūļa zarnu un maksti trūkst sienas (Hypospadia) vai tūļa caurums ir aizaudzis. Šādos gadījumos bērna mūžs ir īss, un arī operācija var dzīvības laiku pagarināt tikai uz dažām nedēļām vai mēnešiem. Dažreiz dambis ir ļoti plāns, tāpat arī maksts dibena siena; abos gadījumos dzimuma satiksme ir bīstama.

Iedzimts maksts izaugums nav reta parādība. Dažreiz izaugusi tikai jaunavības plēve. Tādos gadījumos menstruālā asins meklē sev izeju caur olvadiem brīvajā vēdera dobumā un tur uzkrājas. Slimniece var acimredzot panīkt, un viņas dzīvību apdraud uzkrājusies, trūdošā asins.

Katrai mātei jānovēro sava meita, vai pie tās viss norisinās normāli; ja nē, tad bez kavēšanās jāmeklē ārsta padoms. Ja maksti aizslēdz tikai jaunavības plēve, tad šādu traucējumu var novērst ļoti ātri, taisot vieglu griezienu plēvē. Bet ja saaugumi ir lielāki, tad tie prasa sarežģītas operācijas. Ja maksts pavisam nav, tad jāņem arī dzemde. Mākslīgas maksts izveidošana, kādu pacientes dažreiz pieprasa, ir ļoti grūta un bīstama, jo te ņem palīgā zarnas daļas; ārstam nekādā ziņā nevajaga šādu operāciju slimniecei ieteikt.

Kā ļoti traucējoša jāatzīmē divkāršā maksts un divkāršā dzemde. Viena puse tādos gadījumos mēdz būt mazāk attīstīta; ja nu tādā neattīstītā dzemdē nokļūst apaugļota oļiņa, tad pa grūtniecības laiku var notikt plīsums.

Dzemes kakla izaugums tikpat bīstams kā maksts iekaisums.

Olnīcu un olvadu kropluma nozīme ir tā, ka tas veicina ārpus dzemes grūtniecības iestāšanos. Kroplas olnīcas neizstrādā vajadzīgo sekrētu un līdz ar to noved sievieti infantilisma stāvokli. Var uznākt asiņošana, kuŗu dažreiz pat ārstam grūti pareizi novērtēt.

Dzimumorgānu ievainojumi

Dzimumorgānu ievainojumu iemesli ir ļoti dažādi. Ārējo kausumu visbiežāk ievaino kritot uz asiem priekšmetiem, sevišķi akmeņiem, krēslu atzveltnēm u. tml., kāpjot pāri sētai, braucot pa trepju margām, uzlecot uz nepareizi izveidotiem velosipēdu sēdekļiem u. t. t. Tās briesmas, kādas notiek pie izvarošanas un sabraukšanas, nav nemaz aprakstāmas. Vairums ievainojumu tomēr izceļas pa dzemdēšanas laiku. Te vispirms mināms dambja plīsums. Var vai nu tikai ieplīst dambja āda maksts ārpusē, vai pats dambis pārplīst dažus centimetrus, vai arī beidzot plīsums var būt tik liels, ka iet līdz pat tūļa zarnai, pie kam tiek pārtrauts arī muskulis-slēdzējs, un izkārnījumus un gāzes vairs nav iespējams aizturēt, — tie nāk laukā paši no sevis, pret slimnieces gribu.

Arī mākslīgie ievainojumi sastopami ļoti bieži; ja auglis ļoti liels, tad iznākot, tas ieskrāmbā maksti lielākā vai ma-

zākā mērā; mazās skrambas sadzīst bez šūšanas. Ja dzemdības velkas ļoti ilgi, ja gūžas ir šauras, vai ja slimniece ilgi nēsā spiedošu pessāru, tad var makstī izcelties saspiedumi; saspieštie audi atmirst, izceļas strutu kanāli starp pūsli un makstī, vai starp makstī un tūpļa zarnu. Dažreiz tādi kanāli rodas pēc operācijas un tādā gadījumā uzskatāmi par chirurga kļūdu. Mazas meitenes onānēdamas dažreiz sevi ievaino bīstamā kārtā, tā kā izceļas draudoša asiņošana un gŗūti izdziedējamas brūces. Tas pats var notikt arī kāzu naktī, ja sievietes maksts ir šaura, bet vīrieša tuvošanās brutāla. Arī dažādu instrumentu pielietošanai aborta nolūkos var būt nāvīgas sekas, jo ļoti bieži mēdz pārdurt vēdera plēvi un tā izsaukt bīstamu vēdera plēves iekaisumu.

Dzemdē ievainošana notiek gandrīz pie katrām dzemdībām, bet citādi — pie operatīviem paņēmieniem, — zem apstākļiem pavisam negribot, bez iepriekšēja nodoma. Dzemdēs mutes ieplisumi pa lielākai daļai ir mazi, neievērojami. Ja dzemdībās pielieto knaibles u. tml., tad plīsumi var ļoti dziļi ieiet dzemdē kaklā un pat bļodas šūnu audos, izsaucot bīstamu asiņošanu. Ja šādus plīsumus tūlīt kārtīgi nesašuj, tad paliek dziļi ierāvušās rētas, kas dod iemeslu jauniem asiņojumiem, izdalījumiem un hroniskiem iekaisumiem. Šādas rētas jāizgriež, un griezuma vieta jāsadziedē normāli.

Dzemdē vai makstī nereti mēdz ielikt svešus ķermeņus: ārstniecības nolūkā ārsts ieliek dažādi veidotus pessārus, adatas, tamponus u. tml. Citi (dažreiz ļoti savādi priekšmeti, kā sveces, matadatas u. c.) priekšmeti paliek pēc onānēšanas vai augļa nodzīšanas mēģinājuma. Makstī iemaldās arī paraziti. Ja sveši ķermeņi makstī paliek ilgāku laiku, tad tie izsauc izdalījumus, kas drīz vien sāk strutot un smirdēt un noved pie iekaisuma un asiņošanas. Cieti ķermeņi rada pušumus un var ieaugt maksts sienā vai pat pūsli, izurbt tūpļa zarnu un radīt caurumu, resp. kanālu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Visi dambja plīsumi sašujami tūlīt pēc dzemdībām. Ja tas nokavēts, tad šūšanai jānotiek vēlāk, apm. pēc 3 mēnešiem. Viegli plīsumi sadzīst paši no sevis, ja vien tiek ievērota tīrība. Pēc šūšanas jāpaliek ilgāku laiku gultā; slimniecei pārāk agri pieceloties, šuve var pārtrūkt. Kad pušums sadzījis, un slimniece sāk staigāt, tad ieteicams ņemt 2 reizes nedēļā dzestras sēdpeldes. Vēl kādu laiku jāatturās no dzimumu satiksmes. Saspieduma brūces vislabāk ārstējamas ar sausiem līdzekļiem un bieži apkaisāmas ar dematolu; pēc sadzīšanas ieteicams pielietot vieglas smēres, lai izsargātos no rētu savilkšanās.

Arī maksts plīsumi un ievainojumi sašujami. Saspiedumi jāapkaisa ar pulveri vai jāskaļo ar lizoformu, vai arī — ja tiem tiek klāt ūrīns — aptriepjami ar taukainu smēri. Pret asiņošanu dažreiz maksts jāaizbāž ar jodoforma gāzi. Sveši ķermeņi jāizņem, cik ātri iespējams; lai nenodarītu lielāku ļaunumu, izņemšana uzticama ārstam.

Homeopātija. Kanālus, resp. caurumus vai plisumus starp pūslī un maksti, vai maksti un zarnu, dažreiz var izārstēt ar Silicea, grūtos gadījumos bez operācijas nebūs iespējams iztikt. Pret viegliem dambja plisumiem noder Arnica D 3—3, Rhus 3, Ruta D 3—3, Sepia 3—6. Arīgi: Calendula tinct. kompreses.

Slimības pa grūtniecības laiku

Mazi traucējumi un kaites, kas piemeklē sievieti pa grūtniecības laiku, uzskatāmi kā normāla parādība. Tomēr nav reti tie gadījumi, kur tādi traucējumi izvērsas slimībā. Sevišķi tas sakāms par vemšanu. Dažreiz sieviete izvemj visu, ko ieēd vai iedzer, lai tā būtu vai visrūpīgāki sagatavota barība, vai malciņš ūdens. Pat ja ūdens. Pat ja kuņģis pavisam tukšs, tiek izvemta žultaina vai gļotaina masa. Mutē daudz siekalu, uz lūpām krājās putas. Slimniece ātri krītās svarā, muskuļi zūd, āda top sausa, un ja netiek sniegta palīdzība (vai ja palīdzībai nav panākumu), tad sieviete ātri nonikst. Dažreiz iestājas drudzis un murgi, vai arī auglis nobeidzas un tiek nelaikā dzemdēts, līdz ar ko pāriet arī vemšana. Ļoti bieži te ievērojamu lomu spēlē neirozes, t. i. psihiski-pamattotas, nervozas kaites, kas jāapkaņo ar psihoanalīzi (sk. nodaļā „Grūtniecība“).

Pa grūtniecības laiku sieviete dažreiz saslimst ar muskuļu krampjiem, resp. muskuļu krampjveidīgu raustīšanos (choreju). Slimība var sākties vai nu pamazām, vai pavisam pēkšņi. Nav reti arī *sastinguma krampji*, kas galvenā kārtā pārņem roku muskuļus.

Pie nedēļniecēm (arī pa zīdīšanas laiku) dažreiz notiek *psichiskas pārmaiņas*: sieviete sāk citādi izturēties pret savu apkārtni, jūt kāri uz dažādiem neikdienišķiem vai pat kaitīgiem ēdieniem; slimības, kas līdz šim ķermenī atradās latentā stāvoklī, izlaužas uz āru. Ļoti bieži iestājas grūtsirdība vai hallūcinātorisks vājprāts. Pēc dzemdēšanas vai zīdīšanas dažas sievietes izveseļojas no minētām kaitēm, citas turpretim vai nu uzlabojas ļoti maz, vai paliek nedziedināmas.

Grūtniecība var atraisīt rokas arī *histērijai* un *epilepsijai*. Tāpat ļoti iespējama *chloroze* vai *ļaunā mazasinība*, kas piemeklē pārāk jaunas, mazasinīgas, vārgas grūtnieces. Ar grūtniecību bieži vien saistās arī ādas slimības, — ādas nieze, ēdes u. tml.

Tipiska grūtniecības kaite ir *kaulu atmieksķēšanās* (Osteomalacia); kauliem pietrūkst kaļķa vielas, un šis trūkums atsaucas, starp citu, arī uz zobiem. Galvenais simptoms: sāpes blodas kaulos, sevišķi pie iešanas. Pati gaita top nedroša, sieviete iet gāzelēdamās. Iespējami ļoti smagi kaulu sakropļojumi; blodas sprauga top šaura, un līdz ar to tiek apgrūtināta dzemdēšana.

Grūtniecība dažreiz atsaucās arī uz aknām. Sieviete it kā saslimst ar akūto dzelteno aknu atrofiju, un šī slimība noved pie nāves tik ātri, ka pat aborts vairs nespēj līdzēt. Valdošai medicīnai pret šādu stāvokli nav līdzekļa.

No liela svara ir nieru stāvoklis. Daudzos gadījumos (ap 10%) pie pavisām veselām sievietēm grūtniecības stāvoklī nierēs izstrādā olbaltumu, kas parādās ūrinā. Grūtnieces labsajūtu tas var pavisam netraucēt; bez tam, olbaltums lielākā daudzumā izdalās tikai pēc stiprākas ķermeņa piepūlēšanas vai zināmās stundās. Bet apmēram pie 1% grūtnieču olbaltums iznāk pastiprinātā kārtā, bet ūrina samērā ir maz; kājas, kaunums, rokas un seja satūkst. Tūskai pievienojas vemšana, galvas sāpes, redzes traucējumi un bezsamaņas stāvoklis, tad uznāk krampji un nāve. Šādu slimību agrāk apzīmēja ar vārdu „grūtniecības niere“; tomēr tagad izpētīts, ka te darīšana ar savādu saindēšanās procesu, kurā galveno lomu spēlē bērna vielu maiņas produkti; grūtnieces nierēs nespēj istā laikā un vajadzīgos apmēros izraidīt šīs indīgās vielas. Pats par sevi saprotams, ka slimas nieres vēl jo ātrāk atsakās no pastiprināta darba, tāpēc nieru slimās sievietes un meitenes jābrīdina no laulības vai vismaz no grūtniecības. Slimība sākumā iet nemanot, bez kādiem simptomiem uz priekšu, bet bēdīgais gals var uznākt pēkšņi, kā zibens no skaidrām debesīm. Tāpēc grūtniecības stāvoklī katras, bet sevišķi nieru slimās sievietes tiešs pienākums ir: biežāki izdarīt ūrina izmeklēšanu.

Asins var ienest mazus recēkļa gabaliņus acu iekšējos asinsvados un izsaukt aklumu. Jau minētā indīgo vielu maiņas produktu iedarbība atstāj iespaidu uz redzes spēju. Ir zināmi gadījumi, kur iekaist redzes nervi vai tiklene; dažreiz tiklene atiet vajā un nolobās. Minētās slimības var uznākt vai nu pēkšņi, vai pamazām un pa lielākai daļai izbeidzas līdz ar grūtniecības pārtraukšanu. Tomēr daži traucējumi paliek uz visiem laikiem.

Grūtnieču sifiliss ir atkārtotu abortu visbiežākais iemesls. Sk. „Sifiliss“.

Grūtniecību apdraud arī nenormāls dzemdes stāvoklis (atliešanās uz muguras pusi). Pa lielākai daļai, dzemde mēdz pacelties pati no sevis, bet grūtniecība, ekskrementu masas tūpļa zarnā, vēdera plēves saaugumi vai audzēji var pacelšanos traucēt. Dzemde augot tiek iespiesta krustos, spiež pūsli un aizkavē ūrina noplūšanu, tā kā ūrins vai nu nenoiет nemaz, vai noiet tikai pa pilienam un ar lielām sāpēm. Slimnieces žēlojas ārstam par nespēju aizturēt ūrīnu, lai gan pirms tam nav bijis pat iespējams ūrīnu izlaist.

Dzimumorganu audzēji var ļoti apgrūtināt dzemdēšanu. Pa grūtniecības laiku tie parasti aug vēl ātrāk.

Olvadu un olnīcu, tāpat arī aklās zarnas un nieru blodīnas iekaisumi un sastrutojumi var izsaukt grūtniecības stāvoklī komplikācijas. Akūtas infekciju slimības, sevišķi tīfs, masalas, šarlaks un bakas, tāpat arī plaušu karsonis vienmēr bīstams kā grūtniecei, tā viņas auglim, jo bieži noved pie aborta vai nāves.

No chroniskām slimībām sevišķi svarīgs ir: tuberkuloze, sirds un nieru kaites. Grūtniecība bieži vien šīs slimības tā paasina, ka slimnieces dzīvība „karājas mata galā“. Tāpēc šādos gadījumos ārsts bieži jūtas spiests ieteikt slimniecei abortu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kas attiecas uz vemšanu, tad dažreiz pietiek ar to, ka slimnieci aizved no mājas uz kādu slimnīcu un rēgulē diētu. Li-

dzās konstitucionēlai un psihiskai ārstēšanai var vēl pielietot baldriāna, opija vai Hofmaņa pilienus, arī mazos devienos mentolu un Cerium oxalicum, 0,2—0,3 gr. dažas reizes dienā. Jāguļ mierīgi uz muguras; uz kuņģa ieteicams turēt ledus pūsli; mute bieži jāskalo ar piparmētru ūdeni; barība uzņemama šķidrā veidā, ar ledu atdzesēta, mazos devienos. Tomēr ir gadījumi, kur visi minētie paņēmieni nelīdz; tad atliek tikai taisīt abortu. Retos gadījumos, sevišķi ja aborts tika pārāk ilgi novilcināts un sievietes svars (te domāta vidējā lieluma sieviete) krities zemāk par 40 kilo, slimniece arī pēc aborta vairs nespēj uzlaboties.

Ja grūtniece saslimst ar chorēju, tad ļoti retos gadījumos izdodas pielietot psihoterapiju un apmierinošus līdzekļus; pa lielāku daļai, tie neatstāj nekāda iespaida, un slimniecei uznāk ārkārtīga uzbudinājuma momenti. Te no nāves var glābt tikai aborts. Tetānus gadījumos var izmēģināt elektriskās strāvas pielietošanu. Pie histērijas un epilepsijas reti kad radies aborta vajadzība. Katrā gadījumā jāgriežas pie ārsta. Ķermeņa funkciju rēgulēšana, dažādu blakus slimību novēršana, laba barība un dzīve bez uztraukumiem ir no vislielākā svara. Dažreiz slimniece jāievieto slimnīcā vai citā kādā taml. iestādē.

Ar mazasinību var cīnīties, dodot grūtniecei spēcinošu barību, dzelzs preparātus u. c., un piespiežot slimniecei gulēt un arī rūpēties par kārtīgu izeju. Tādā kārtā izdosies slimības attīstīšanos aizkavēt un laimīgi sagaidīt grūtniecības beigas. Pret ļauno mazasinību var līdzēt tikai istā laikā izdarīts aborts. Asinis jāizmeklē mikroskopiski, un tāpēc nepieciešami griezties pie ārsta. Ādas slimības ārstējamas, kā parasts. Jaunākā laikā iegūti labi panākumi, iešķiricinot slimniecei veselu grūtnieču sērumu. Pret kaulu atmieksķēšanas der lietot fosfora zivju eļļu. Ja pēc dzemdēšanas sieviete neatveseļojas, tad izdarāma kastrācija (olnīcu izņemšana), lai novērstu olnīcu nelabvēlīgo iespaidu uz kaulu veidošanos.

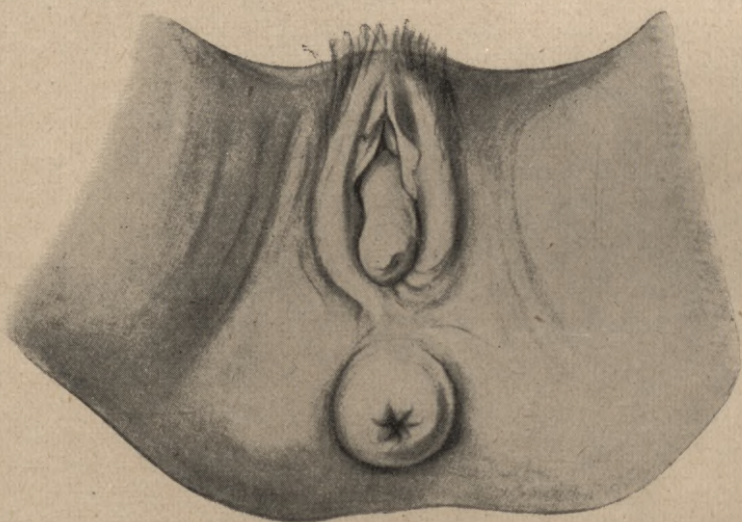
Ja ūrinā parādās olbaltums, tad jāārstē nieres un jāstājas zem ārsta kontroles. Ja nu olbaltuma daudzums arvien pieaug, tad pirmos grūtniecības mēnešos taisāms aborts, bet ja grūtniecība ir gājusi tik tālu, ka bērns jau ir spējīgs dzīvot, tad jā rūpējas par steidzīgu „forsētu“ dzemdēšanu, lai izvairītos no krampjiem. Ja pa grūtniecības laiku slimniece krīt bezsamaņas stāvoklī, un ja tai uznāk krampji, tad nekavējoši jāataicinā ārsts. Līdz viņa atnākšanai pacientei mierīgi jāguļ gultā, jāizsargās no katra satricinājuma, istabas logi jāaizklāj, lai gaisma nekairinātu acis un netraucētu mieru. Katrs kairinājums, katrs uzbudinājums var izsaukt jaunu lēkmi, kuņas sekas var būt nāvīgas. Katrai grūtniecei jāizvairās no alkohola lietošanas (sevišķi vasarā), lai nekairinātu nieres.

Redzes traucējumu gadījumos bez kavēšanās jāgriežas pie acu ārsta, lai varētu istā laikā vēl izglābt acu gaismu. Dažreiz jātaisā aborts. Katra „pašārstēšanās“ jāatmet; līdz ārsta atnākšanai slimniece jānovieto gultā, tumšā istabā.

Gadījumos, kur dzemde spiež pūsli un aizkavē ūriņa noiešanu, ārsts vai vecmāte iztukšo pūsli ar katetera palīdzību; dzemde tiek pacelta un 2—3 nedēļas uzturēta normālā stāvoklī ar pessāra palīdzību. Pēc šī laika tā pati noturēsies vēdera dobumā, jo nu viņa

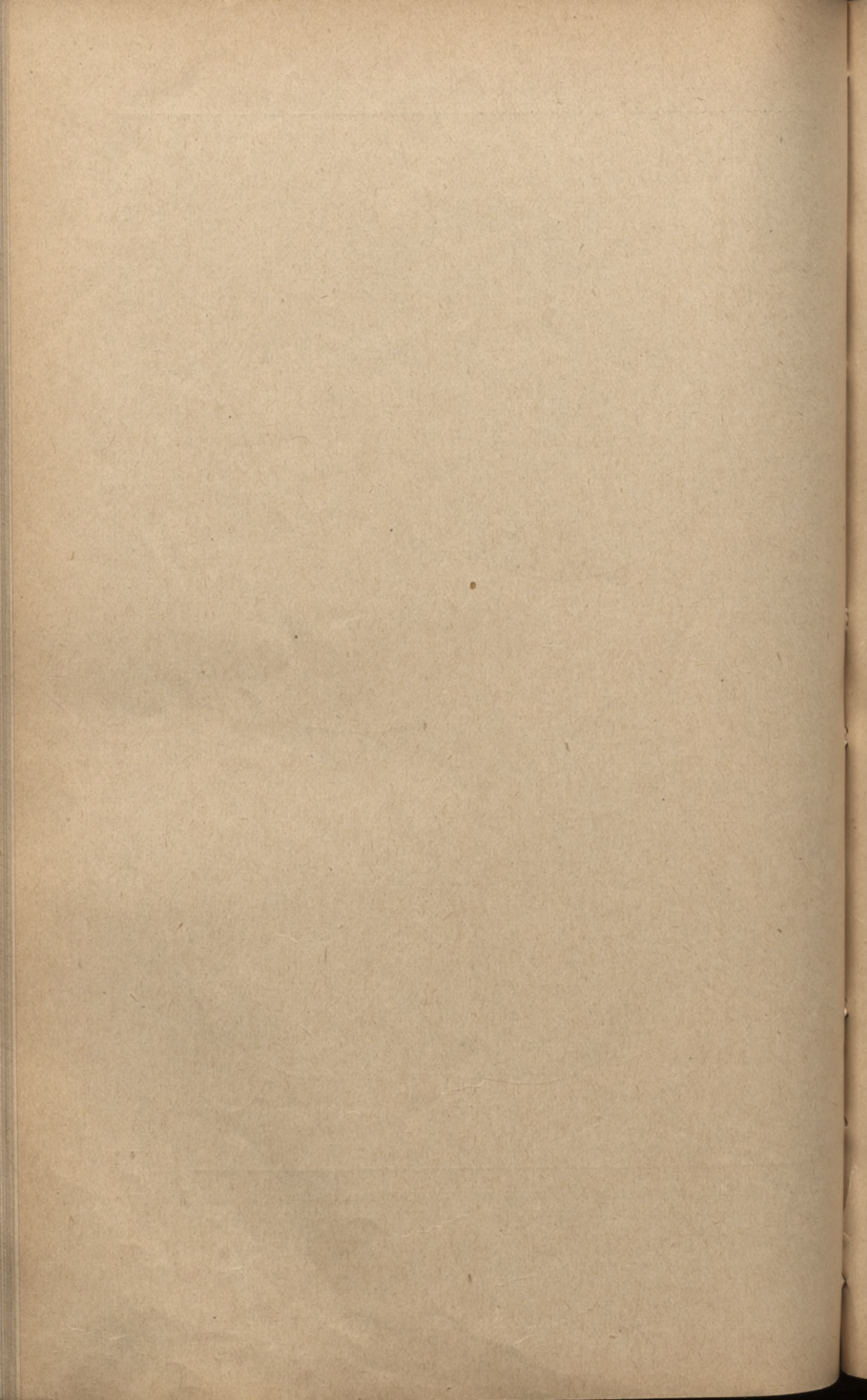

Zim. 1

Zim. 2.

Zim. 1. Maksts izmaukšanās (Prolapsus vaginae anterior et posterior). Zim. 2. Dzemes un tūpļa zarnas izmaukšanās (Prolapsus uteri. Prolapsus recti)

izaugusi pārāk liela, lai varētu novietoties šaurajā bļodas dobumā. Ja dzemdes pacelšana neizdodas, tad jātaisa aborts, ja vien daba par to neparūpējas jau pati.

Kas attiecas uz audzējiem, tad (sevišķi pie vēža) jāizpēta, vai tie vēl ir ārstējami, vai nē. Dažreiz jāizdara operācija un jāupurē auglis. Ja audzējs nav liels, tad ārsts tikai cenšas atvieglot slimnieces ciešanas un uzrauga dzemdēšanu. Apstarošana ar Rentgena stariem pa grūtniecības laiku aizliegta, jo kaitē auglim. Ja vien operācija neapdraud grūtniecību, tad miomi jāizgriež, sevišķi tad, ja tie vai nu aizsprosto dzemdēšanas ceļus, vai iespriedušies šaurajā bļodas dobumā, vai arī ja tie sāk trūdēt.

Strutojošie olvadu, olnīcu, aklās zarnas vai nieru bļodiņas iekaisumi vienmēr izsauc augstu temperatūru un sāpes; slimniecei jāpaliek gultā un jāizpilda ārsta noteikumi. Katrā ziņā jācenšas iekaisumu izārstēt, lai pēc dzemdībām sieviete nenaslimtu ar dzemdību drudzi. Bieži vien aborts iestājas pats no sevis; mākslīgs aborts turpretim atļauts tikai grūta nieru iekaisuma gadījumos.

Homeopātija. Dažreiz pirmos, bet biežāk pēdējos grūtniecības mēnešos sieviete dzīvo vieglā uztraukuma (drudzainā) stāvoklī; nervu sistēma ļoti jutīga. Te ļoti noderīgs Aconit. 3. Psihiski traucējumi, kā mānija un grūtsirdība dažreiz novēršami ar Actaea racemosa 3 vai Pulsatilla 3. Ja sieviete top rupja, brutāla, tad jālieto Chamomilla 3; ja bailes no dzemdēšanas un nāves noiet līdz vājprātam, tad var mēģināt Aconit. 3. Šis līdzeklis der arī pret bezmieģību. Ja grūtniece vakaros ilgi nespēj aizmigt, tad lai pamēģina Coffea 3 vai Pulsatilla 3, bet ja mostas agri no rīta, tad Nux vomica 3 vai Sulfur 3. Pēdējos grūtniecības mēnešos miegu traucē velkoša sajūta vai krampji kājās; te varētu ieteikt Chamomilla 3, bet pret krampjiem Veratrum 3.

Grūtnieces bieži vien sūdzas par zobu sāpēm. Ja zobi bojāti, tad jālieto Kreosotum 2 vai Staphysagria 3. Ja zobu sāpju iemesls ir simpatiskā neiralģija, tad noder uz mazu brīdi Aconit., Belladonna, Coffea, Chamomilla, bet izārstēt sāpes var ar Sepia 3—6 un Magnesia 3; ieteicams arī Calcarea fluor. 3—6.

Viena no nepatīkamām parādībām ir siekalu tēcšana. Tādos gadījumos var pamēģināt Mercurius 3 un Jodium 3 (jaunākā laikā Jaborandi D 3; dažī ieteic Sulfur 3 un pēc tam Natr. mur. 3 vai Arsenic. 3.)

Vemšana apkarojama pavisam citādi, nekā pie kuņģa kaitēm. Pats svarīgākais līdzeklis ir Nux vomica 3, jo tas pamazina reflektoro uzbudināmību; Kreosotum 3 ieteicams pret „simpatisko“ vemšanu, bet Sepia 3—6 derīgs sevišķi tad, kad dzemde jau no pašas sākuma atradusies slimīgā stāvoklī. Ipecacuanha 3 noder tikai tad, ja barība tiek izvemta tūlīt pēc ēšanas, bet arī tad šo līdzekli labāk lietot pārmaiņus ar Nux vomica 3. Ļoti neatlaidīgu vemšanu bieži izdodas apkarot ar Apomorphinum 6. Ja kuņģī „dedzina grēmas“, tad jādod Calcarea 3—6 un jāieteic grūtniecei ēst vairāk skābeņu augļu. Ja grēmas dedzina nevis pēc ēšanas, bet pilnīgi bez kāda iemesla, tad ieteicams Pulsatilla 3 un Capsicum 3. Kas attiecas uz garšas maiņu un sevišķām iegribām, tad te jānāk pēc iespējas slimniecei pretim. Bet ja

slimniece sāk ēst kritu un pelnus, tad jādod pret pirmo Calcaerea 3, bet pret otro Carbo veget. 3.

Pret aizcietējumu un haimorroidiem ieteicams Collinsonia canad. D 3. Caureja pie grūtniecēm ir retāka parādība. Ja tā uznāk naktīs, tad piemērots līdzeklis ir Pulsatilla 3; ja slimniece ir vārga un novājējusi, tad dodams Secale 3, Phosphor 6 vai Acid. phosph. D 3. Ja nekas nepalīdz, tad dažī ieteic Sulfur 3.

Vienīgie simptomi no elpas organu puses ir kāss un aizdusa. Kāsu var remdēt ar Aconit vai Belladonna D 1 — D 3. Tomēr dažos gadījumos vairāk piemēroti būs Ipecacuanha, Hyoscyamus, Corallium, Drosera vai Conium. Pret aizdusu visieteicamāks Nux vomica 3, lai gan nav jāaizmirst arī Lycopodium 3 un Apocynum. 3. Pret pūšļa krampjiem noder Belladonna D. 1. vai Pulsatilla 3. Dažreiz palīdz arī Nux vom. un Cantharis, vai arī Camphora Rubini paostišana.

Pret nieru iekaisumu un albuminūriju vislabākie līdzekļi ir Arsen. un Apis, tāpat Mercur. corr. 3—6.

Sākumā dzemdes izplešanās savienota ar lielām sāpēm, pret kurām ieteicams Nux vom. 3, Pulsatilla 3 vai Belladonna 3. (Pulsatilla bālām, gaišmatainām, raudulīgām pacientēm, bet Belladonna — pilnīgām, sārtām, uztrauktām.) Tāpat tas ir ar krūtīm, kurās adžreiz iestājas velkoša, sāpīga sajūta un saspilējums. Ja sāpes neiralģiskas, tad noder Conium 3 un Pulsatilla 3, bet ja tām vairāk iekaisuma raksturs, tad — Bryonia 3 un Belladonna 3.

Pret kaunuma niezi ļoti noder Collinsonia, Caladium, Mezerium un Ambra 3, bet tomēr jāpielieto arī lokāla ārstēšana. Nav jāaizmirst, ka niezi dažreiz izsauc follikulārais vulvīts.

Pret sāpēm krustos var ieteikt Kali carbon. D 3. (Dr. Jūzs), Nux vom. 3, Rhus 3 un Arnica D 3, bet pret sāpēm pašā dzemdē (dzemdes reimatisms) palīdz Actaea racem. D 3 ar Aconit. 3.

Neistās dzemdēšanas sāpes sekmīgi var apkarot ar Chamomilla 3 vai Pulsatilla 12—30. Dažreiz, ja sāpes uznāk tieši dzemdē un ir regulāras, pietiek ar 1 pil. Secale tinct. vai Caulophyllum D 3.

Dabas dziedniecība. Ja no rītiem pie piecelšanās grūtniecei draud vemšana, tad parasti pietiek ar vieglu, uzmanīgu kuņģa masāžu, pie kam jāpaliek gultā. Vemšana pa dienas laiku apkarojama, parastās barības vietā lietojot zaļbarību. Var 2—3 reizes dienā taisīt karstus uzklājus uz kuņģa, 35—40 minūtes ilgi. Grūtos gadījumos vislabāk ārstēties sanatorijā.

Ja ir pazīmes, ka tuvojas aborts, tad vispirms jāliekās gultā, uz vēdera jāliek karsti siena puķu uzklāji (30—40 minūtes); pēc tam izdarāma dzestra vispārēja nomazgāšanās. Ja tomēr nav iespējams abortu novērst, un ja vēl nav iestājusies stipra asiņošana un oļņas izstumšana, tad ārsts izdara 2 reizes dienā slimniecei maksts skalošanu ar karstu zalviju tēju (40—42° C., 1 litrs) un liek ņemt 1—2 karstas sēdpeldes (36—40° C., 10 minūtes); pēc tam izdarāma dzestra vai auksta augšējā ķermeņa apmazgāšana. Tādā veidā bieži vien izdodas izsargāties no infekcijas. Tā tad — ja neiestājas asiņošana, vai ja auglis nesāk trūdēt, tad ārsts lai vēl

nogaida. Vajadzīgs kārtīgi mērit ķermeņa temperatūru. Ja auglis nobeidzies, tad tas operatīvi jāizņem.

Asināšana pa grūtniecības laiku — sk. dzemdības nelaikā. Nekavējoši jāataicina ārsts!

No grūtas dzemdēšanas iespējams izvairīties, ja grūtniece pēdējos divos mēnešos mazāk ēd un vakariņās apmierinās tikai ar augļiem. Tad auglis nebūs lielāks par normālu, un viņam būs vairāk spēka izcināt sev ceļu uz ārpusauli.

Pret paplašinātām vēnām ieteicama dabiska, izeju rēgulējoša diēta, dažreiz (ja vajadzīgs) mazi, dzestri klistieri ($\frac{1}{10}$ litra ūdens, 24—28° C., 1—2 reizes dienā). Puspeldes, 36—38° C., 10 minūtes, ar sekojošu dzestru vai aukstu gurnu lējumu; pārmaiņus aukstas un siltas peldes; pastaigāšanās katru dienu.

Kas attiecas uz nieru slimībām, tad te noteikti jāsāka, ka nieru slimnieces nedrīkst precēties un nonākt grūtniecības stāvoklī. Ja sieviete kādreiz agrāk slimojusi ar nieru iekaisumu, tad pa visu grūtniecības laiku jāizmeklē ūrīns; sievietei jāēd dabiska barība un jākopj ķermenis (vai nu 1—2 reizes nedēļā karsta kājpelde 36—40° C., 20—30 minūtes, pie kam viss ķermenis jāietin vilnas segā, lai dabūtu svīst, — pēc tam dzestra apmazgāšanās, — vai karsta puspelde, 36—38° C., 10 minūtes, ar sekojošu sausu ietinumu, 30 minūtes, pēc kam jāizdara vispārēja apmazgāšanās).

Pret krampjiem (eklampsiju): kamēr atnāk ārsts, slimniece jāsviedrē, kā jau teikts; te noder arī uz nieru vietas karsti uzklāji, 35—40 minūtes, ar aukstiem kāju ikruminiem, 30—40 minūtes, pēc kam locekļi jānomazgā dzestrā ūdenī; pielietošana — 1—2 reizes dienā. Diētiski: gavēšana vai karstuma diēta. Iekšķīgi: ašķu (Skostu-Equisetum arvense) tēja. Ja slimniece neatlabst visdrīzākā laikā, tad ārsts izdara abortu.

Priekšlaicīgas dzemdības un aborts

Dzemdības, kuņas notiek agrāk par normālo grūtniecības laiku, dēvē vai nu par priekšlaicīgām vai par abortu, skatoties uz to, vai auglis ir sasniedzis dzīvības spēju vai nē. Ja grūtniece saslimst ar kādu infekciju slimību, tad ļoti bieži gadas, ka auglis nobeidzas. Tā kā pirmos grūtniecības mēnešos auglis uzņem barību no dzemdes gļotādas, tad gļotādas iekaisums, dzemdes audzējs un dzemdes saliekšanās var novest pie oliņas atdalīšanās un noplūšanas. Mazliet ieilgstoši dzemdes krampji (kādi var uznākt pēc uztraukumiem u. taml.) var augli nosmacēt, vai izstumt oliņu no vietas. Arī grūdiens, kritiens, ķermeņa piepūlēšana, celšana, nešana, mazgāšana u. taml. var izsaukt abortu. Ja dzemdes kaklā ir bijis dziļš plisums, tad parasti iestājas aborts, — tāpat arī pie vecāku vai augļa sifilisa, slimīgas augļa ūdens pavairošanās un pēc chirurgiskām operācijām (sevišķi ja tās izdara kaunumā un makstī, kamēr olnīcās, un pat pie pašas dzemdes izdarītās operācijas grūtniecību neapdraud.

Sieviete ļoti bieži pielieto dažādus līdzekļus un paņēmienus,

lai grūtniecību pārtrauktu. Ar zondiēm un šļircēm mēģina iekļūt dzemdē, pie kam bieži (pārāk bieži!) izdur cauri maksts galam vai dzemdes sienai un iešļāc kodīgo līdzekli vēdera dobumā. Pēc tādiem noziedzīgiem paņēmieniem pa lielākai daļai izceļās infekcija vēl pirms augļa izešanas; oļiņa satrūd un top par tik briesmīgu infekcijas perēkli, ka neskaitāmas sievietes tādēļ gājušas bojā. Strutainais vai septiskais iekaisums sākas ar stipru drudzi un pārņem dzemdi, dzemdes saites un olvadus, jā, pat visu vēdera plēvi; vispārējās asinssaindēšanās dēļ nāve var iestāties dažās dienās. Arī pie dabīgā kārtā notikušiem abortiem, ja tie ieilgst, no maksts vai pa asinsvadiem digļi var iekļūt dzemdē un to inficēt.

Aborts sākas ar asiņošanu, kas drīz apstājas, bet pēc maza laika uzņāk no jauna pastiprinātā kārtā, lēkmēm līdzīgu sāpju pavadīta. Arī sāpes brīžiem var pāriet, lai uzņāktu vēl jo stiprākā mērā, līdz beidzot (dažreiz ar lielu asins noplūdumu) tiek izdzīta oļiņa (dažreiz tā iznāk ar vieglu spiedienu, sievietei piecēloties sēdus vai ejot „sevis pēc”). Drīz pēc tam asiņošana apstājas, un dzemde 14—20 dienu laikā atiet atpakaļ normālā stāvoklī.

Ja oļiņa neiznāk visa, t. i., jā dzemdē paliek oļiņas apvalka atliekas, tad dzemde nespēj kārtīgi savilkties, un asiņošana (dažreiz arī drudzis) nepāriet. Tāds nepilnīgs aborts bieži izsauc dzemdes gļotādas iekaisumu (Endometritis), dzimumorganu infekciju un gļotādas polipus.

Līdz trešam grūtniecības mēnesim oļiņa, pa lielākai daļai, pa aborta laiku iznāk visa. Bet ja 3. mēneša beigās placentas vieta jau izveidojusies, tad aborts norisinās kā kuras katras dzemdības: vispirms, augļa ūdenim noplūstot, iznāk auglis, un pēc viņa — placenta. Starp 3. un 7. mēnesi placenta ļoti cieši turās pie dzemdes, un tāpēc viņas atdalīšanās saistīta ar lielām grūtībām un bīstamiem asiņojumiem.

Dažreiz līdz ar aborta asinīm noiet mazi, pūšļiem līdzīgi ķermenīši, viņogu lielumā un veidā. Tā ir zīme, ka oļiņa izvēršas ārri augošā audzējā, tā sauktā „pūšļu molā”. Izmeklēšana uzrāda, ka dzemde ir daudz lielāka, nekā tas attiecīgā grūtniecības laikā būtu vajadzīgs. Tā kā oļiņa pieņēmusi audzēja īpašības un tiecas izaugt, resp. izlauzties cauri dzemdes sienām, tad bez kavēšanās jātaisā aborts, jo tādiem pūšļa moliem nereti seko vēzis.

Priekšlaikā dzimušu, dzīves spējīgu bērnu dzemdības norisinās līdzīgi normālām. Stiprāka asiņošana pēdējos grūtniecības mēnešos norāda, ka sākusies bīstama komplikācija: placenta neatrodas istā vietā — dzemdes pamatā, — bet pieaugusi dziļāk un aizsedz dzemdes muti. Šādi pieaugusi placenta (Placenta praevia), atskaitot krampjus, uzskatāma par visbīstamāko grūtniecības traucējumu. Placentai netaikā atdaloties no mātes asinsvadiem, bērnam draud nosmakšana, bet mātei — noasiņošana. Bieži vien ārstam jāiznīcina bērns, lai izglābtu māti. Nereti pašos pēdējos grūtniecības mēnešos vai nedēļās auglis beidz dzīvot, — vai nu grūtnieces infekciju slimības vai augļa sifilisa dēļ, vai arī tādēļ, ka tiek pārtraukts asins pieplūdums auglī. Ja nabas saite ir pārāk gara, tad tā, izveido lielu cilpu, caur kuru pa lielākai daļai 5—7 mēnešu laikā auglis izlien cauri tā, kā cilpa apmetās tam apkārt. Bēr-

nam straujāk pakustoties, cilpa savelkas arvien ciešāk, līdz aizspiež asinsvadus.

Grūtniece parasti seko augļa kustībām. Ja nu šīs kustības pavisam apstājas, tad tas ir simptoms, ka ar augli kaut kas nav kārtībā. Pēc augļa nāves drīz vien (dažu dienu laikā) grūtniecei sāk likties, ka miesā guļ nevis bērns, bet kāds svešs ķermenis. Ja tādos gadījumos nesākas dzemdēšana, tad drīz vien parādas saindēšanās simptomi: galvas sāpes, reibonis, nelaba dūša, pat ģibonis, jo auglis pāriet aseptiskā — ne pūstošā — macerācijas (atmieksķēšanās) stadijā. Tāds auglis jāiztīra no dzemdes pēc iespējas ātri.

Arī priekšlaicīga placentas atdalīšanās no dzemdes var būt par iemeslu augļa nāvei. Placenta dažreiz atdalās pēc grūdienu, spiediena (atspiešanās uz mazgājamā tovera), kurvja vai spaiņa nešanas u. taml., dzemdes gļotādas slimībām, placentas sifilisa u. t. t. Tādos gadījumos asins izplūst starp dzemdes sienu un placentu. Stāvoklis apdraud arī mātes dzīvību, jo iespējama pilnīga noasiņošana dzemdes dobumā, pie kam uz āru dažreiz neizplūst ne piliena asins, jo bērna galva pilnīgi noslēdz dzemdes muti. Placenta atdalās vai nu pavisam nemanot, vai ar durstošām sāpēm, kuņģam seko ģibonis ar sejas un gļotādu bālumu. Bez kavēšanās jāizsauc ārsts, lai tas novērstu draudošās briesmas. Bērns parasti jau pirms ārsta ierašanās ir nobeidzies; ļoti reti ir tie gadījumi, kur izdodās to glābt. Ja gadījumos, kur gaidāmi dvīņi, starp abu augļu apvalku asinsvadiem vai placentām pastāv saistība, tad iespējams, ka viens auglis attīstās spēcīgāk, bet otrs saņem par maz barības un nobeidzas. Beigtais auglis vai nu dod iemeslu abortam, vai — ja nāve iestājusies pēc 4. mēneša — saraujas un pārvēršas mūmijā. Tādos gadījumos mēdz runāt par „pergamenta augli“ (Foetus papyraceus); tas paliek dzemdē līdz dzemdībām un iznāk kopā ar dzīvo bērnu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Katra asiņošana pēc grūtniecības iestāšanās ir nenormāla parādība. Ja atkrit aizdomas par ievainojumu vai vēzi, tad jādomā, ka oliņa būs no dzemdes atraisījusies un sācies aborts. Jā oliņa atnākusi vaļā tikai mazā, norobežotā vietā, tad — grūtniecei izturoties mierīgi — iespējams, kā vaļīgā vieta atkal pieaug, un un grūtniecība var turpināties normālā gaitā. Vietā, kur oliņa bijusi vaļā, oliņas apvalks sabiezē un top grumbains. Pat grūti asiņojumi, kas vilkušies vairāk kā 14 dienas, dažreiz var tikt apturēti, ja slimniece guļ mierīgi, nekustēdamās. Tā tad — pirmā piliete asins vēl nav pietiekošs iemesls, lai sievietei zaudētu katru cerību un kristu izmisumā. Sifilisa un vairākkārtīgi pārciesta aborta gadījumos, protams, nekas nebūs sasniedzams; te labākais līdzeklis ir: saīsināt slimnieces ciešanas un upurēt augli. Asins noplūdumu un briesmas izdodas samazināt, ja var pastiprināt, resp. ierosināt dzemdēšanas sāpes. Te pirmā vietā ieteicami Secale preparāti, chinīns u. taml., arī karstas kāju peldes un karsti skalojumi ar lizolformu. Beidzot — ārstam tiesība arī taisīt operatīvu „iztīrīšanu“ un (pēc iespējas narkozē) ar vienu vienīgu paņēmieni izbeigt abortu. Pēc augļa noiešanas sievietei jāpaliek gultā 4—5

dienas, pēc tam vēl kādas 10—14 dienas jāatturās no grūta darba, uztraukumiem u. t. t. No dzimumu satiksmes jāizvairās 4—6 nedēļas, jo citādi iespējama asiņošana.

Kas attiecas uz nepareizi ieaugušu placentu, tad jaunākā laikā mēdz pielietot „ķeizara griezienu“, lai glābtu i māti, i bērnu. Visieteicamāk novest sievieti uz slimnīcu. Transportēšana izdarāma ļoti uzmanīgi, bet vispirms maksts aizbāzama ar jodoforma gāzes tamponu.

Homeopātija. Ja pastāv aizdoma, ka auglis slims ar sifilisu, un ja māte ir vesela, tad var mēģināt iespaidot augli ar Mercur 3—6 (ieņemot to pa grūtn. laiku). Ja placenta slima, — var dot Phosphorus 6; pret olnīcu slimībām — Apis. 3. Ja aborts uznāk pirmos grūtniecības mēnešos, tad Sabina 3 noder vairāk, nekā Secale, — un otrādi. Ja aborta iemesls ir grūdiens, kritiens, spiediens u. taml., tad dodams Arnica D 3; bailu u. c. uztraukuma gadījumos: Chamomilla vai Aconit.; ja šo divu nav, tad der arī Sabina vai Secale. Ja aborts ir neizbēgams, tad lietojot China D 3, var pānākt labāku iztīrīšanos.

Dzemdību traucējumi

Normālos apstākļos dzemdībām jānorisinās dabiski, bez palīga līdzekļu pielietošanas. Tikai, kad mātei vai bērnam draud briesmas, ģinekologs - chirurģs var rādīt, ko viņš spēj.

Dzemdību normālo norisi var traucēt mātes iegurņa (bļodas) kaulu šaurums, nespēks, nepietiekošas dzemdēšanas sāpes, bērna lielums un stāvoklis.

Iegurņa (bļodas) kaulu šaurums ir vai nu bērībā pārciesta rachita sekas, vai uz bērnišķas pakāpes palikuša, neattistīta ķermeņa īpatnība. Tādos gadījumos bērna galvai bļodas izeja par šauru. Arī grūtniecībā uznākošā kaulu atmieksķēšanās sašaurina iegurni.

Mikstie audi pie sievietēm 20—30 gadu vecumā, kā arī pie tādām, kas jau reizi dzemdējušas, nesagādā nekādas grūtības pa dzemdību laiku. Pie vecākām sievietēm, ja tās dzemdē pirmo reizi, audi vairs nav tik miksti un izrāda lielāku pretestību, novilcinot un apgrūtinot dzemdību gaitu. Nabaga dzemdētājai jāapbruņojās ar pacietību, jo arī ārsts nedrīkst dzemd. procesā pārāk agri iejaukties, lai nenodarītu lielu ļaunumu (dzemdes kakla, maksts, dambja u. c. plisums).

Dažreiz dzemdes sienas tiek pārāk izstieptas, sevišķi, ja apaugli ir par daudz ūdens, vai ja dzimst dvīņi; tad dzemdēšanas sāpes, resp. dzemdes saraušanās un augļa izdzīšanas lēkmes ir pārāk vājas, — nepietiekošas. Tādos gadījumos dzemdības ieilgst dažas dienas; beidzot, kad dzemdes mute atvēršies un augļa ūdens noplūdis, stāvoklis uzlabojas, un dzemdības norisinās normāli. Šādos gadījumos sievietei vajadzīgs bezgala daudz pacietības.

Dažreiz pēc normālām sāpju lēkmēm uznāk ilgs dzemdes atslābums, un sāpes gandrīz pavisam izzūd. Tādos gadījumos visla-

bākais līdzeklis ir miers. Pēc atpūtas un miega organismam vairāk spēka, un daba uzsāk savu darbu pati no jauna. Mākslīgi līdzekļi par daudz nogurdina sievieti; iespējams arī, ka dažādi preparāti u. taml. izsauc krampjainas sāpes, vai arī pēc augļa izstumšanas dzemde pilnīgi atslābst, un sieviete var noasiņot.

No bērna puses dzemdības apgrūtināta nenormāls galvas vai citu ķermeņa daļu lielums. Iedzimta ūdensgalva, palielināts vairogveida dziedzeri, ārkārtīgi uzpūsts vēders (satūkumi, audzēji) u. taml. ir lietas, no kurām bīstas katra dzemdētāja. Ja grūtniecība ievēlās pāri par normālo laiku, tad arī normāls bērns var būt izaudzis pārāk liels un ar savu cieto galvu un platajiem pleciem sagādāt grūtības un prasīt mākslīgas palīdzības.

Normālais bērna stāvoklis ir galvas stāvoklis, ar pakausi kā zemāko vietu; tādā veidā galva ar savu visšaurāko apjomu vieglāk iziet cauri iegurņiem (bļodai) un dzemdēšanas ceļiem. Tā kā galva ir vislielākā un cietākā ķermeņa daļa, tad tā vislabāk atver šos ceļus, un šādā stāvoklī asins var brīvi plūst pa nabas saiti līdz pašam dzemdību beigām. Bērna mugura biežāk pagriezta uz kreiso pusi, retāk uz labo. Tiklīdz bērna ķermenis novirzījies mazliet sāpus, tad dzemdēšana saistīta ar grūtībām un ievēlās garumā, jo dzemde nedzen augli tūlīt uz dzemdes muti, — auglis vispirms atiet lēni un ar pūlēm no bļodas kaula, pret kuŗu tas balstījies. Vēl grūtāk dzemdēt tad, ja bērns guļ šķērsām. Kāju stāvoklis (t. i. vispirms iznāk bērna kājas) ir bīstams pašam bērnam, jo galvai ejot cauri caur bļodas šaurumu, tiek saspiesta nabas saite, un bērnam jānosmok, ja tas neiznāk labi drīz laukā.

Pie augļa nenormāla stāvokļa vainojami visādi traucējumi: vēders, kas nokarājas uz leju, audzēji, slābanas vēdera sienas (pēc daudzām dzemdībām), šauri iegurņi (bļodas) kauli u. taml.

Ja augļu ir vairāk, tad iespējams, ka tie saaug, kas dažreiz dzemdēšanu dara neiespējamu.

Sejas stāvoklis (t. i., ja iznāk vispirms nevis pakausis, bet seja) ļoti bieži prasa operatīvu paņēmienu pielietošanu. Dažreiz galvas stāvoklis ir pareizs, bet rociņa pārlīkta pār galvu vai arī nabas saite iznāk ārā agrāk, nekā galva; te ārstam vai vecmātei tūlīt jāizlabo notikušais, jo citādi draud briesmas kā mātei, tā bērnam.

Parasti augļa apvalks turās tik ilgi, kamēr dzemdes mute izpletusies vajadzīgā apmērā, un tajā iespiedusies bērna galva. Bet dažreiz augļa ūdens noiet līdz ar pirmām sāpēm, sevišķi tad, ja apvalks ļoti plāns; visbiežāk tas notiek tādos gadījumos, kur bērna vai bērna galva ieņem nepareizu stāvokli; šāds notikums uzskatāms par mājienu, ka nekavējotī jāmeklē ārsta palīdzība, jo viegli iespējama infekcijas dīgļu ieviešanās dzemdes dobumā (caur maksti un augļa ūdens bojāšanos. Var uznākt karstums, un tā ir zīme, ka dzemdības jāpātrina mākslīgā ceļā. Pa dzemdību laiku temperatūra jāmērī katras 2—3 stundas.

Stipra asiņošana nekad nav normāla. Par viņas iemesliem runāts jau citā vietā (sk. placenta praevia). Ja dzemdēšanu nav iespējams ātri izbeigt mākslīgā ceļā, tad bieži vien bērns uzskatāms par zaudētu, un arī mātes dzīvība ir briesmās. Dažreiz plīst un stipri asiņo krampju dzīslu mezgli makstī vai ārējā kaunumā. Pēc

dzemdēšanas nereti asiņo ieklēstie, mīkstie audi vai vieta, kur bijusi piestiprināta placenta. Dzemde var atslābt arī tad, ja pūslis pārāk pilns.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja iegurņu kauli šauri, tad dzemdēšana velkas ilgāk, un tā saistīta ar lielākām sāpēm; lai gan mocīties 2—3 dienas ir grūti, tomēr dzemdību dabiskā norise ir daudz labvēlīgāka mātei un bērnam, ka mākslīga palīdzība, jo pie pēdējās iespējama inficēšanās un dažādi ievainojumi. Bet ja kaulu sprauga ļoti šaura, tad dzemdēšana vispār nav iespējama citādi, kā tikai mākslīgā ceļā; pēc 32—36 grūtniecības nedēļām (kad bērns jau ir dzīves spējīgs), jāievada dzemdības. Ja jau par vēlu, vai, ja mākslīgo palīdzību pielietošana apdraud bērna dzīvību, tad jānogaida grūtniecības normālās beigas un jāizdara tā sauktais „ķeizara grieziens“, t. i. vispirms tiek uzgriezts vēders, tad dzemde, un pēc tam tiek izņemts bērns ar visu placentu. Skaidri redzams, no cik liela svāra katrai sievietei ir viņas ķermeņa konstitūcijas un uzbūves pazīšana; sieviete, zinot, kas viņai palīdz, jau pie laika var uzmeklēt ārstu un tā glābt sevi un savu bērnu.

Dzemdēšanas darbību, resp. savilkšanos var veicināt ar karstām peldēm vai uzklājumiem un staigājot; turpretim jāizvairās no karstiem maksts skalojumiem, kamēr dzemdības nav tuvu beigām un dzemdēšanas mute nav pilnīgi atvērusi, jo citādi iestājas „krampju sāpes“, t. i. ļoti ilgstošas sāpju lēkmes, kas var apdraudēt bērna dzīvību.

Ja iestājas asiņošana, tad vispirms jāapskatās, vai nav noticis plīsums; tas katrā ziņā jāizšķir. Dzemdēšanu var ierosināt uz savilkšanos, masējot dzemdēšanas pamatu viegli, glāstoši ar rokas delnu; tad asiņošana mēdz apstāties. Pēc tam masētājs atstāj savu roku uz dzemdēšanas pamata, resp. vēdera, lai pastāvīgi kontrolētu dzemdēšanas stingrumu; masāža nav jāturpina, jo citādi asins recekļi tiek atspiesti no asiņojošās vietas, un tā sāk asiņot no jauna.

Ja sieviete nespēj ūrinēt, tad pūslis jāiztukšo ar kateteru. Bet ja — neskatoties uz pūšļa iztukšošanu — asiņošana nerimstas, tad nekavējotī jāgriežas pie ārsta. Ļoti no svāra novērot dzemdēšanas sejas izteiksmi. Var dot iekšēji kanēļa pilienu (30—40 pil. uz cukura). Arī bērna pielikšana pie mātes krūts dažreiz piespiež dzemdēšanu sarauties un līdz ar to asiņošanai apstāties. Nekādā ziņā nedrīkst dot alkoholu vai karstu tēju, jo citādi tiek tikai pavairots asins spiediens izdzīta pēdējā asins lāse un paātrināta nāves iestāšanās. Sieviete jāapgulda gultā bez spilvena, gultas kājgals jānorīko augstāk, un rokas un kājas, no perifērija sākot, cieši jānotin ar flanelas saitēm, lai asins riņķošana samazinātos un smadzenēs ieplūstu vairāk asins. Iekšēji dodams *Secale corn.* preparāts (piem., ergotīns 0,2 gr. ik pusstundas) vai chinīns 1 dg. Visāunākā gadījumā var cieti apsiet ap vēderu nabas augstumā stingru jostu vai dvieli un to cieti savilkt; tomēr visvēlākais pēc stundas jāmēģina saiti atlaist vaļīgāki, ja līdz tam nav ieradies ārsts.

Homeopātija. Kas attiecas uz nepareizu augļa stāvokli, tad

liekas neticāmi, ka ar zālēm te varētu ko labot. Un tomēr — no-
vērojumi rāda, ka Pulsatilla 30 dažreiz dara brīnumus. Nebūs
ļauti, ja dzemdētājai liks ieņemt vienu porciju zāļu un kādu laici-
ņu nogaidīs.

Dzemdības var apgrūtināt ciets, neelastīgs dzemdes kakls. Šā-
dos gadījumos dodams Belladonna 30, vai Caulophyllum (pa $\frac{1}{2}$
grama katras 15 minūtes). Vēl min Aconitum, Chamomilla, Ac-
taea, Gelsemin. un Lobelia.

Pret vājām dzemdēšanas lēkmēm ļoti teicami līdzekļi ir Pul-
satilla 30 un Secale 30 (Pulsatilla, ja lēkmes no paša sākumā ir
nepareizas un nepietiekošas, bet Secale — ja tās nav diezgan ener-
ģiskas). Ja sāpes pārāk stipras, tad noder Coffea un Chamomilla
3, sevišķi ja paciente ir nervoza. Ja auglis nobeidzies un lēkmes
pārgājušas, tad dodams China 18, — tāpat arī, ja dzemdēšana ap-
stājusies liela asins noplūduma dēļ.

Ja bērns piedzimis, bet placenta negrib iznākt, tad ieteicams
dot Arnica (tūlīt pēc bērna dzimšanas); ja Arnica D 3 nelīdz, var
dot Pulsatilla 2 vai Secale 2. Ja ir tieksme uz asiņošanu, tad do-
dams Ignatia 3.

Asiņošanas gadījumos ieteicams: Pulsatilla 3 (pret dzemdes
bezdarbību), Arnica, Ignatia, Caylophyllum D 3 (dzemdes pārgu-
rums), Sepia 3, Crocus 2, Jabina 2. Ja pēc dzemdēšanas ilgāku lai-
ku jūtamas sāpes mugurā, krustos un gurnos, tad var dot iekšīgi
ar labiem panākumiem Hypericum D 3.

Pret krampjiem, ja viņu iemesls nav nie u kaite, bet nenormāla
reflektora uzbudināmība, vislabākie līdzekļi ir Ignatia 3 un sevišķi
Hyoscyamus 3; tie dodami katrā gadījumā kur ir iemesls baidī-
ties no krampjiem. Ja krampji jau uznākuši vai atkārtojas ļoti
bieži, tad klasisks līdzeklis ir Belladonna 3 un Acid. hydrocyan. 6
(sevišķi ūrēmijas gadījumos). Ja ūrēmija pieņem jau komas formu,
tad vislabākais līdzeklis ir Opium 2.

Vēl jāatzīmē gadījumi, kur pēc dzemdībām sievietē top grūt-
sirdīga vai vājprātīga. Ja vājprāts izpaužas mānijas veidā, tad pa-
līdzību var cerēt no Stramonium 3, Hyoscyamus 3 vai Cannabis in-
dica 3; pret grūtsirdību ieteicami Platina 6, Pulsatilla 3, Aurum
6, Agnus castus D 3 un Actea racemosa D 3.

Pienam parādoties, Aconit. 3 palīdzēs pret karstumu, bet Bryo-
nia 3 pret pārāk lielu piena pieplūdumu krūtīs. Ja piena ierašanās
nokavējās vai viņa daudzums vēlāk samazinās, tad jāmēģina Ag-
nus castus D 3 un Asa foetida 3; dažreiz palīdz viens deviens Cal-
careia 3. Sulfur, Calcarea, Silicea vai Mercur. (sk. pēc sympto-
miem) jādod, ja piens nav labs, un bērns to negrib dzert.

Operatīvā palīdzība pie dzemdēšanas

Mēs izšķiram sagatavojošās un atbrīvojošās
operācijas. Par sagatavojošām operācijām sauc tās, kurās au-
glim sagatavo ceļu vai izlabo nepareizu bērna stāvokli. Tā, piem.,
makstī mēdz ielikt gumijas balonu, lai ierosinātu dzemdības un iz-
plestu dzemdēšanas ceļu mīkstās daļas. Maksts tamponēšana ar
marli tiek izdarīta asiņošanas gadījumos. Klasiskais „ķeizara grie-

ziens“ (Sectio caesaraea), kas senāk katrai sievietei iedvesa sausmas, šinīs laikos vairs netop uzskatīts par bīstamu; bez viņa nav iespējams iztikt gadījumos, kur iegurnu (bļodas) kaulu starpa pārāk šaura, vai kur placentas stāvoklis aizkavē dzemdības, — tāpat arī pie eklampsijas vai audzējiem. Vispirms uzgriež vēdera ādu, tauku kārtu un muskuļus, tad atver arī no vēdera plēves ieslēgto vēdera dobumu un dzemdi; bērnu un placentu izņem, un pušumu sašuj. Dažreiz visātrāk var līdzēt ar v a g i n ā l o (maksts) ķeizara griezienu: dzemdes kakls tiek atvērts caur maksti, un kad dzemdības notikušas dabiskā vai mākslīgā ceļā, griezumu atkal sašuj.

Svarīgākā sagatavojošā operācija ir bērna pagriešana, ar kuru izlabo bērna nepareizo stāvokli. Ja augļa apvalks vēl nav plīsis un augļa ūdens nav notecējis, tad augli novieto pareizā stāvoklī, pielietojot dažus paņēmienus no ārpuses (ārējais pagrieziens); citos gadījumos ārstam jāiebāž roka caur maksti dzemdē un jāizdara iekšējais pagrieziens. Vai pagriezienam seko operācija, vai nē, to noteic citi apstākļi. Ļoti svarīga operācija ir arī, tā sauktā, repozīcija, t. i., priekšā iznākušas nabas saites vai rociņas iebīdīšana atpakaļ.

Lai bērnu izdabūtu ārā, pielieto dažādus paņēmienus: bērnu izvelk aiz galvas ar dzemdību knaiblēm (forceps), vai aiz gurniem ar kailas rokas palīdzību, pie kam bieži nepieciešams novilkt uz leju pāri galvai paceltās rociņas. Ja bērns nekā citādi nav dzemdējams, un ja ķeizara grieziens velkās pārāk ilgi, lai spētu bērnu izdabūt ārā dzīvu (vai arī ja bērns jau ir nomiris), tad dzemdētājas labā bērns jāizņem pa gabalam. Pēdējais paņemiens par laimi top pielietots arvien retāk.

Pēc dzemdēšanas jāsašuj plīsumi, jāaptura asiņošana un jāizdabū ārā placenta. Pēdējais izdodas pa lielākai daļai, vienkārši piespiežot dzemdi; ja spiedienu nelīdz, tad ārstam pēc ļoti rūpīgas desinfekcijas, placenta jāizņem ar roku. Beidzot, ja dzemde pilnīgi atslābusi, tā (un tāpat arī maksts) jāaiztamponē ar jodoforma gāzi, vai arī dažreiz, (lai novērstu galīgu noasiņošanu) jāizgriež.

Nedēļnieces slimības

Jau vairākkārt esam aizrādījuši, ka nedēļnieces visniknākā ienaidniece ir infekcija, pie kuras bieži vien vainojami tie, kas palīdzējuši sievietei pa dzemdību laiku; dažreiz tomēr pie vislabākās grības nav iespējams no infekcijas izvairīties. Retos gadījumos var notikt arī autoinfekcija (pašsaindēšanās), sevišķi, ja sieviete slimo ar strutaino maksts katarru, vai ja infekcijas dīgļi iekļūst pa citu ceļu asinīs. Pēc vieglām galvas sāpēm slimība iesākas 3. vai 4. dienā ar drebuļiem un augstu temperatūru un norisinās kā akūts dzemdes iekaisums (sk. to). Citos gadījumos, sevišķi ja lieta grozās ap placentas atliekām vai izdalījumu uzkrāšanos, temperatūra kāpj ne tik pēkšņi. Ja drudzis parādās tikai 9.—11. dienā, tad gandrīz vienmēr darīšana ar triperu, kura dīgļi nokļuvuši olvados.

Arī k r ū š u i e k a i s u m s ir infekcijas slimība, un te pa

lielākai daļai vainojama netīrība. Iekaisums sākas ar sasarkumu un sāpīgu sacietējumu. Var izcelties mezgliņi un pat augoņi. Pēdējā gadījumā visa krūts var sastrutot un uz visiem laikiem kļūt nederīga zīdīšanai.

Arī pa nedēļu laiku var uznākt eklampsija, un tad tā ir bīstamāka, nekā pie grūtnieces vai dzemdību laikā. Tāpat arī sastinguma kramppi pie nedēļnieces nav nemaz tik reta parādība.

Vēnu mezglu iekaisums un embolija pa nedēļu laiku uznāk biežāk, nekā grūtniecības periodā.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Izsargāties no infekcijas var tikai tad, ja ievēro vislielāko tīrību. Dzemdēšanai jānotiek tīrā, veselīgā gaisā. Istabas grīdai jābūt bez putekļiem, visas liekās istabas lietas (sevišķi mīkstie sēdekļi, tepiķi un biezi aizkari) jāiznes citās telpās. Gultas veļai, dvieļiem, krekliem un naktstraukam jābūt nevainojami tīriem. Katram, kas ņem kādu daļību dzemdēšanas palīdzības sniegšanā, rokas pamatīgi jātīra un jādesinficē. Sievietes kaudums jānotīra, tāpat visi lietojamie instrumenti. Desinficēšanai jālieto 5 proc. karbola, lizola vai $\frac{1}{10}^0/0$ sublikmāta atšķaidījums. Tīrīšanai nekad nelietot sūcekļus, bet marli. Rokas un nagus mazgāt ar sukām! Ja sākas drudzis, tad nav jāmeklē apmierinājums frazē: „Tas ir tikai piena drudzis“, jo piena drudzā nemaz nav, katrs karstums pa nedēļu laiku ir infekcijas izpaudums un nopietns mājienis, ka nedrīkst kavēties un „nogaidīt“, lai slimība pāriet pati no sevis; te katrā ziņā steidzīgi jāgriežas pie ārsta. Iekšīgu līdzekļu nedēļu drudzā apkarošanai mums nav. Mēs varam akparot atsevišķu organu iekaisumu un censties uzturēt slimnieces spēkus. Jo spēcīgāka ir pati nedēļniece, jo vairāk tai ir izredzes slimību pārceist.

Arī krūšu iekaisuma gadījumos steigšus jāgriežas pie ārsta. Ja ārsts nav tūlīt sasniedzams, tad jāliek uz iekaisuma ledus vai etiķskābā māla uzklāji, jāuzsien krūts un augšu un zidāmais bērns jābaro tik no veselās krūts, kamēr iekaisums pāriet. Mezglus var mēģināt ārstēt ar karstiem uzklājiem, tikai nedrīkst pārspīlēt, lai neapdedzinātu ādu.

Izdalījumu uzkrāšanos dzemdē var novērst ar Secale preparātiem, stipticīnu, kanēļa tinktūru u. c., tomēr dažreiz ārsts ir spiests dzemdi izskalot. Arī placentas vai augļa apvalka atliekas dažu dienu laikā iznāk pašas ārā, — ja nē, tad ārstam tās jāiztīra.

Asiņojumi pēc 5. vai 8. dienas ir infekcijas vai dzemdes regresijas traucējumu pazīme. Ārstam tie jāapkaro arīgi ar karstiem maksts skalojumiem (ar lizoformu), bet iekšīgi ar Secale-preparātiem. Labākais līdzeklis, kā piespiest dzemdi ātrāk atiet normālā stāvoklī, ir bērna zīdīšana, kuņa dzemdi ierosina uz spēcīgu savilkšanos; dzemdei savēloties, ātrāk izdalās visas atliekas. Tā tad izpildot savu pienākumu pret bērnu, māte izpilda pienākumu pati pret sevi.

Homeopātija. Pret dzemdību jeb nedēļu drudzi dodams gal-

venā kārtā Lachesis 6, Echinacea, tad Chinin, arsen. 3 un Pyrogenium 6. Sevišķi Echinacea ir ļoti labs iekšķīgi-antiseptisks līdzeklis. Ja temperatūra ieilgst, tad derīgs Baptisia 1. Ja tomēr slimība prasa chirurga palīdzības, tad sadzišanu ļoti sekmēs Arsen. 3, Phosphor 6, Hepar sulf. 6 un Silicea 6.

Pret vēnu iekaisumu lietojams Hamamelis ekstrakts ar ūdeni kompresu veidā. Slimo kāju jānovieto gultā augstāk.

Dabas dziedniecība. Pret izdalījumu uzkrāšanos ieteicama viegla vēdera masāža, karsti maksts skalojumi ar 1 litru zalviju tējas (40—42° C.), karstas sēdpeldes (36—38° C., 10 minūtes) ar sekojošu augšējā ķermeņa apmazgāšanu aukstā ūdenī un vieglu krūšu masāžu. Pret emboliju: ārsts ar kārstu dzērienu (tēja ar drusku sarkanvīna vai pupiņu kafija) palīdzību ierosina asinsriņķošanu; karsti uzklāji uz vēdera (30—40 minūtes) ar sekojošu dzestru roku un kāju apmazgāšanu.

Sievietes vēsums dzimumsatiksmē

Sievietes vēsums dzimumu satiksmē dažā ziņā pielīdzināms vīrieša impotencei. Bet vīrieša impotence padara dzimumu satiksmi neiespējamu, turpretim sieviete savā pasīvā lomā var piekopt satiksmi arī tad, ja tā pati neizjūt ne vismazākās patikas un uzbudinājuma. Satiksme pie sievietes top neiespējama tikai tad, ja sievietei trūkst maksts vai ja uznāk maksts krampji. Pie tā sauktām „vēsām“ sievietēm kaisles, resp. baudas jūtas vai nu stipri vājas vai pavisam trūkst; pastāv tikai vienaldzīga taustes sajūta, un arī tā var būt samazināta.

Daudzi domā, ka bez baudas nav iespējama apaugļošanās. Te jāsaprot, ka — lai gan kaisles sajūta veicina dzimumorgānu darbību un sēklas iekļūšanu dzemdes mutē un dzemdē, tomēr ir daudz sieviešu, kuņas laulības dzīvē nav seksuāli pamodušās un, neskatoties uz savu bezjūtību, dzemdējušas prāvu skaitu bērnu.

Dispozīcija uz vēsumu, resp. bezjūtību, var būt fiziska un psihiska. Pie dažām pieaugušām sievietēm organisms nav pilnīgi nobriedis, un dzimuma orgāni vāji attīstīti. Dažreiz attīstība aizkavējusies iekšējās sekrēcijas dziedzeru nepietiekošas darbības dēļ, vai sakarā ar sirds mazumu, asinsvadu šaurumu un chlorozi.

Bezjūtība tomēr pa lielākai daļai ir psihisks traucējums, kuņš dažreiz atbilst arī vienam vai otram fiziskam trūkumam, bet var izcelties pilnīgi bez kāda anatomiska pamatojuma. Vēsums var izpausties vai nu pie kuņas katras dzimumu satiksmes, — vai arī tikai satiksmē ar zināmu personu. Par daudziem gadījumiem grūti spriest tāpēc, ka sieviete mēdz dzīvot „vienlaulībā“. Pie bezjūtības sieviete mēdz nonākt arī tad, ja pie vīrieša priekšlaikā notiek sēkla (Ejaculatio praecox), vai, ja dzimuma akts tiek pārtraukts, lai izvairītos no grūtniecības (dažreiz bailes no grūtniecības nomāc sievietei visas citas jūtas). Bieži vien iemesls ir arī tas, ka sieviete apzinīgi vai neapzinīgi nelabprāt atdodas savam partneram, viņa fizisko vai garīgo īpatnību dēļ. Bet pa lielākai

daļai sievietē noraida savu seksuālītāti uz kādas neirozes pamata. (Nedrīkst arī aizmirst, ka bieži vien sievietē top bezjūtīga pēc neveikli izdarīta dambja plīsuma sašūšanas, pie kam maksts palikusi atstāta par daudz plata). Dažreiz sievietē jūt pastiprinātu tieksmi uz sieviešu dzimumu, un seksuālais pārdzīvojums ar vīrieti to neapmierina.

Kultūras zemēs $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ no visām sievietēm slimo vai nu pastāvīgi, vai laikmetiem ar minēto bezjūtību. Daudzos gadījumos histēriskā pretošanās dzimumu satiksmei noved nevis pie bezjūtības, bet pie maksts krampjiem, kas dzimuma satiksmei padara neiespējamu (sk. vaginisms — maksts krampji).

Bezjūtības sekas var būt ļoti smagas. Tomēr — kā aklais vai kurlais acu un ausu vietā attīsta stiprāk citus jutekļu orgānus, tā arī bezjūtība bieži top izlīdzināta ar izsmalcinātu, attīstītu jūtu un gara dzīvi. Attīstas pašuzpurēšanās spēja, bet arī jūtība, uzbudināmība, nervozitāte. Histērija un spaidu neiroze apdraud sievietes dzīves laimi. Neskaitāmas laulības izirst vai kļūst nelaimīgas tāpēc, ka vīrs un sieva vai nu apzinīgi vai neapzinīgi cieš no minētā traucējuma. Bezjūtība var būt par iemeslu laulības šķiršanai.

Ārstēšana jāaskaņo ar īsto iemeslu. Bezjūtības cēlonis dažreiz meklējams pašas sievietes organismā; bet bieži, neskatoties uz zināmu infantilisma pakāpi, iespējams panākt normālu jūtību, ja izdodas novērst neirozi. Neiroze apkaļojama psihānālītiskā ceļā. Ja pie bezjūtības vainojamas vīra kļūdas vai trūkumi, tad vīram jāgriežas pie ārsta. Bieži vien ārstam jāstopas ar gadījumiem, kur divi cilvēki, viens ar otru kopā esot, ir bezjūtīgi un impotenti, tāpēc ka tie seksuālā ziņā nesaderās, — un tomēr tie negrib šķirties. Šķiršanās ieteicama tikai tad, ja fiziskie vai psihiskie iemesli nav novēršami un neapmierinošs dzimuma kopdzīves sekas top neciešamas.

Dzimumu dzīves garīgā higiēna

Ir daudz grāmatu, kuŗas izdotas ar nolūku pasargāt jauno paaudzi no dzimumu dzīves briesmām. Šo grāmatu autori uzskata par savu vissvētāko pienākumu, ieteikt vienlaulību un atturību pirms laulības; kas šos noteikumus pārkāpj, var nokļūt postā. Tomēr istā monogāmijā (vienlaulībā) dzīvo maz cilvēku. Ļoti nopietni ētiski monogāmiju nemaz neuzskata par labāko seksuālo formu. Bet nesajauksim tikumības mācību ar higiēnu. Vēl nav izšķirts jautājums, kas ved cilvēkus un tautas pie augstākās attīstības: vai pozitīvā vai negatīvā (noliedzošā) ētika. Ir viegli pamatot prasību pēc monogāmijas un atturības ar to, ka tad kļūst liekas visas seksuālās reformas, — tad izbeidzas prostitūcija, venēriskās slimības un bērnu piedzimšana ārīlaulībā. Atsevišķi indivīdi, kas šīs prasības izturējuši, protams, laimīgi izvairījušies no visām minētām briesmām. Bet „atsevišķi indivīdi“ (kaut arī lielākā skaitā) vēl nenozīmē visu tautu, un nav domājams, ka tautas vairākumu būs iespējams piegriezt atturībai un vienlaulībai. Ar dievbijīgu un stingru spriedi vien šādas reformas nav izvedamas.

Seksuālā un mīlas dzīvē nav iespējams dot daudz tādu padomu, kas noderētu visiem. Un tomēr — skaidrs, ka gandrīz katram cilvēkam vajadzīgs padoms, un ka tas pārāk reti tiek meklēts.

Seksuālā enerģija kalpo ne tikai tīri seksuāliem mērķiem, bet arī cīņai dēļ uztura, jo vairāk tad, ja tā maz tiek seksuāli izlietota. Seksuālā izdzīve un visu citu dzīvu un gribas enerģijas pieaugšana ir divas gluži pretējas lietas: tikai tad, ja seksuālā dzīve netiek seksuāli apmierināta, tā piegriežas citiem garīgiem mērķiem, meklējot sev tur atbrīvojošu vērtību. Profesors Freuds šo seksuālo ierosinājumu apzīmē ar vārdu „libido“. Libido var būt dažāds; pie vīrieša tas virzīts vairāk uz kādu aktīvu mērķi, pie sievietes — uz pasīvu, — un tomēr pie abiem dzimumiem tas ir ierosinošs, tā tad aktīvs elements. Ja libido tiek novirzīts uz kādu citu, neseksuālu mērķi, tad tas arī šim mērķim piedod to pašu svarīgo nozīmi un novērtējumu, kāds ir seksuālais mērķis seksuāli uztrauktam cilvēkam. Šāda seksuāla mērķa novirzīšanās ļoti skaidri izpaužas pie tās jaunatnes, kas nodarbojas ar sportu. Pēc sporta rekorda mēdz ilgoties tikpat kaislīgi, kā pēc meitenes. Bet arī mākslas mīlotāja, un vēl jo vairāk mākslinieka prieks norāda, ka tas radies no libido novirzīšanās, vai — zinātniski runājot — ir seksuāli noskaņots. Katra vēlēšanās, kuŗai šāds noskaņojums, iegūst prieka pilnu nokrāsu un sevišķi stipri ņem cilvēka personību savās rokās.

Ēšanas vajadzība un dzimuma tieksme, „bads un mīlestība“ — vienmēr tiek uzskatīti kā visas dzīves pamata dzīvas. Visās cīņās, katrā darbībā šo abu dzīvu apmierināšana spēlē galveno lomu. Jāpastrīpo starpība starp šīm dzīvām: seksuālo tieksmi, iespējams novirzīt uz citiem mērķiem, turpretim ēšanas vajadzība ierosina cilvēku uz dažāda veida darbību, kuŗas galvenais mērķis tomēr ir un paliek cilvēka uztura piegādāšana. Ja šī vajadzība ilgāku laiku netiek apmierināta, tad bads kļūst par vistiprāko dzīvu, kas nomāc visas pārējās. Cilvēkam sagādā baudu tikai izsalkuma apklusināšana, t. i. ēšana, nevis pats bads. Bet pie seksuālās prasības jau visa sagatavošanās un pat atteikšanās ir baudas pilna, visa garā pakāpju rinda, kas ved no seksuālās prasības līdz viņas piepildīšanai, ir savienojama ar seksuālo baudu un tāpēc iekārojama jau pati par sevi, nevis tikai kā līdzeklis mērķa sasniegšanai. Šajās pakāpēs jeb, pareizāki sakot, starpmērķos seksuālā prasība var tikt pat pilnīgi izsmelta, t. i. apmierināta; bads to nespēj.

Tā kā cilvēkam sniedz baudu ne tikai „libido“ pēdējais mērķis — dzimumu satiksme, bet arī viss, kas ved satiksmei tuvāk, tad seksuālo dzīvu — kamēr tā nav apmierināta — ir iespējams vienmēr no jauna pamodināt. Pie katra kairinājuma tā iedegas no jauna un pati tiecas pēc kāpinājuma līdz kulminācijai — piepildījumam. Tā libido pieņem prieka pilna sasprindzinājuma raksturu. Šo sasprindzinājumu vēl pavairo asins pieplūdums dzimumorganos un pastiprināta dziedzeru darbība. Sasprindzinājumu var apzīmēt ar vārdu „iepriekšējais prieks“. Tieksmes apmierinājums tādā gadījumā saucams par „galīgo prieku“. Sasprindzinājumā, līdzās priekam, pastāv arī mocošā sajūta, kas dažreiz var novest pie fiziskām un dvēseles sāpēm. Ja libido tiek novirzīts uz citiem mērķiem, tad arī tiekšanās uz tiem būs savienota ar sasprindzinājumu,

prieku un mokām. Sasprindzinājums izpaužas uz āru jo stiprāk, jo grūtāk ir sasniegt galīgo mērķi; viņš var mērķi pat pavisam aplēpt. Tā tas mēdz būt pie nelaimīgiem milētājiem, kuru ilgas un kaisle tiecas uz vienu vienīgu personu, vai pie seksuālā aparāta negatavības (seksuāls uzbudinājums pirms nobrieduma vai uz bērnišķas pakāpes sastingusē seksuālitate). Seksuālais sasprindzinājums ļoti raksturīgs tādas seksuālās attīstības negatavībai, kāda tā ir pie mazochisma un pa daļai pie sadisma. Sadisms un mazochisms sastopami pie katra cilvēka, vismaz bērībā, un uzskatāmi par perverziem tikai tad, ja tie pie nobrieduša indivīda gūst virsroku un neatļauj dzimuma tieksmei rast apmierinājumu normālā kārtā.

Visi zīdītāji - kustoņi cēlušies no hermafroditiskām, zemākām sugām, t. i. no tādiem dzīvniekiem, pie kuriem vienam un tam pašam indivīdam ir vīriešu un sieviešu dzimumorgani. Arī pie cilvēka sastopam abēju dzimumu organus, tikai ar to starpību, ka skaidri attīstīties tikai viens dzimums, bet no otra palikušas pāri vājas pazīmes. Tomēr ir iespējams, ka pretējā dzimuma organi zināmā indivīdā nav gluži tik panīkuši, kā tam pie normāla cilvēka vajadzētu būt; tad cilvēkā izpaužas kā fiziski, tā garīgi abēju dzimumu īpašības. Daži pētnieki apgalvo, ka absolūti - sievišķīgais vai absolūti - vīrišķīgais tips nav nemaz tik ikdienišķa parādība, kā tas mums izliekas. Te meklējams iemesls tik ļoti bieži sastopamai homoseksuālitatei. Zināmā mērā, pirms pubertātes, un pa šo pubertātes laiku uzskatāms par normālu. Par perverzu tas jāskaita tikai tad, ja tas patura virsroku arī pie pieauguša indivīda.

Ir vēl viens iemesls, kas zināmā mērā attaisno homoseksuālitatei. Seksuālitate sastopama jau pie maza bērna, un tas parasti gūst apmierinājumu pie sava paša ķermeņa. Kas spēj bērnus novērot bez aizspriedumiem (tad, kad tie domā, ka viņus neviens neredz) un netraucēt tos tūlīt ar „audzinošiem“ iebildumiem, tas redzēs, ka bērni tieši iemilējušies savā ķermenī un savā „es“. Tā ir pilnīgi normāla parādība; bērni ne pret vienu nav tik maigi noskaņoti, kā pret sevi, un nekur neatrod tik daudz prieka, kā pie sava paša ķermeņa un „es“. Daudz ir tādu cilvēku, kas visu mūžu nevar atbrīvoties no šīs agrās „es“ - mīlestības („narcisms“ — Freuda apzīmējumā) un mīl un iekāro tikai sev līdzīgus. Saistība ar savu pašu personu padara viņiem otro dzimumu svešu un nesaprotami pretīgu, turpretim līdzīga dzimuma indivīdiem tie dāvā savu mīlestību.

Narcisms var būt arī slimīgs. Bet gandrīz vienmēr bērns mācas mīlēt arī citus cilvēkus, un šāda mīlestība ir nepieciešama, lai cilvēka spēja mīlēt un laimīgam būt vēlāk ierītu normālās slīdēs. Normāli attīstoties, cilvēks no sava narcisma izveido objekta „libido“, — t. i. sava „es“ vietā tas liek zināmus mērķus un cilvēkus.

Tā tad lasītājam nu būtu dots jēdziens par to, cik dažādas var būt seksuālās tieksmes. Tauta viņas iedomājas pārāk vienkāršas, — tik vienkāršas, kā tās var rēgulēt ar sestā baušļa palīdzību. Īstenībā tādi aizliegumi, resp. baušļi palīdz tikai attiecībā pret darbiem. Bet garīgā veselība atkarājas no dvēseles ierosinājumiem, kurus nav iespējams aizliegt; te var līdzēt tikai ar audzināšanu un

pašaudzināšanu, novirzot kaitīgus ierosinājumus un tieksmes uz citiem mērķiem. Šie mērķi var būt vērtīgi un ilgstoši - apmierinoši vai arī bezvērtīgi un pat kaitīgi. Mēs zinām, ka dzeršanas kaisle bieži vien ir homoseksuālisma apslāpētāja; te nelietošana tieksme aizgājusi pa neceļiem un piegriezusies kaitīgam mērķim. Pie kāda cita vīrieša homoseksuālā tieksme izvērtusies intensīvā mācīšanās un vadīšanas priekā, — tā tad atradusi sev izeju laimīgā darbā. Kamēr homoseksuālo tieksmju izsauktā dzeršanas kāre traucē vīrieša satiksmi ar sievieti, tikmēr otrā piemērā pievestā laimīgā izeja no kļūmīgā stāvokļa atbrīvo ceļu normālai mīlas dzīvei. No tā redzams, cik ļoti no svara ir — daļu dzimuma tieksmju izlietot kultūrēlu, garīgi vērtīgu mērķu sasniegšanai. Šādu seksuālo tieksmju ieiešanai citā virzienā Freuds atradis apzīmējumu „sublimēšanās“.

Audzinātāji tikai tagad sāk atskārst, cik liela nozīme ir šādiem tieksmju un dzīves mērķu sakarībai. Parasti mēdz būt, ka cilvēki neprot uz seksuāliem jautājumiem skatīties dabīgi, vienkārši, bez neveiklas sajūtas. Naivam cilvēkam piemīt no bērnības piepaturētais lepnums uz savu dzimumu; viņš ir iedomīgs uz savu neapvaldīto dzimuma dzīvi. Cits turpretim, kas par savas dzīves uzdevumu stāda askēzi, ir lepns uz savām atsacīšanās spējām. Veselam cilvēkam piemīt *a b a s* spējas. Būt uz viņām lepnam, ir tikpat muļķīgi, kā just kaunu par kādu seksuālu traucējumu. Tomēr — no seksuālītātes ļaudis bīstas un to apkaņo; tas tāpēc, ka baudas kāre un bauda apstulbo cilvēku. Ja seksuālo apstulbumu mēģina ārstēt ar padomu un prātu, tad nav ko iebilst; bet pa lielākai daļai trešā persona, padomdevējs un pats vainīgais, ja tas seksuāli ir pievilnis vai sevi apmierinājis, negrib vispār seksuālās jūtas un uzbudinājuma vai iemilēšanās motīvus vairs atzīt. Starp vienu un to pašu cilvēku seksuālā uzbudinājuma un seksuālā miera stāvokļi ir daudz lielāka starpība, nekā starp diviem indivīdiem. Veselības labā nepieciešami panākt zināmu saskaņu starp abiem stāvokļiem, un to var tik tad, ja arī seksuāli - mierīgā laikmetā cilvēks nenoliedz savu seksuālītāti. Miklaini, ka šī tendence piemīt cilvēkiem, kas parasti lepnī uz savu dzimumu. Te meklējams iemesls pārpratumiem un naidam abu dzimumu starpā.

Parasti dzimumu satiksmes nicināšanu izskaidro ar to, ka tāda satiksme esot „lopiska“. Bet pat tam, kas vēl nav atbrīvojies no nicinošas izturēšanās pret dzīvniekiem, tas nevar būt īstais iemesls; jo redze, dzirde un visu pārējo organu darbība ir tikpat dzīvnieciska, t. i. kopīga ar dzīvniekiem, no dzīvnieciskās pagātnes mantota. Par „lopisku“ varētu saukt tikai pilnīgi neapvaldītu dziņu; bet ka seksuālā tieksme, „Eross“, kas visvairāk sagādā baudas un modina ilgas, ne tikai tiek apvaldīts ar gribu un prātu, bet apkrauts ar riebjumu un kaunu, tam paskaidrojums meklējams cilvēka attīstības vēsturē. Kad pie cilvēka priekštečiem (cilvēkiem-pērtiķiem) sāka attīstīties iešana uz pakaļkājām, tad redze sāka ieņemt pirmo vietu, un topošais cilvēks ar to orientējās, uzmeklēja ienaidnieku, draudzeni u. t. t., vadīja savu roku un savu pirmo darba rīku. Tikai vertikālā gaita deva iespēju apskatīties, kas notiek apkārtne. Līdz tam vadoņa loma piederēja ožai; nu tā vairs netika tik bieži nodarbināta un zaudēja daudz no savām spējām, pa-

liekot novārtā. Kustonim, kas ar visu iepazīstas ožas ceļā, bija no liela svara visādi izdalījumi un izkārņījumi; dzīvniekam, kas pasauli uztver ar acīm, tie varēja kļūt pretīgi, jo galīgi nesaskanēja ar barību. Jo vairāk cilvēka garīgā attīstība lika sadalīt jūteklus un organus cēlākos un vulgāros, jo pretīgāks kļuva viss, kam sakars ar izkārņijumiem. Un tā kā dzimumu organi atrodas turpat, kur izdalošie, tad riebjums tika pārņemts arī uz visu, kam sakars ar dzimuma funkcijām. Arī pie bērna atkārtojas šī attīstība, jo viņam riebjums pret pavēderi tiek iepotēts audzināšanas ceļā, iesākot ar vārdu „fui“ no vācu „pfui“).

Aprakstītais pretstats devis vielu humorān, un pats par sevi atstātu tiešām komisku iespaidu, ja vien no tā neceltos tikdaudz nelaiemes. Veselam cilvēkam jāatbrīvojas no šīm bērnības atliekām, citādi nav iespējams uzvarēt to liekulību, kas vēl šodien pavada visus uz sabiedrību attiecošos jautājumus un konfliktus. Arī abējo dzimumu attiecības traucē šāda divkosīga izturēšanās pret sabiedrību. Seksuālītātes un mīlas iespaidoti un pievilkti, tie pārvērtē viens otru un redz pretējā pusē tikai labu, daļu un valdzinošu. Bet seksuālās bezdarbības laikmetos aina mainās: tad otrs ir vainīgs pie apstulbotības, otrs ir pavedējs, otrs ir iegrudis kaunā, otrs ir „lopisks“, un visas attiecības ir bijušas tikai „lopiskas“. Tas nebūt nav pārspīlēts attēlojums: dzimumu savstarpējais naidis, kuru pārtrauc tikai seksuālais reibonis, ir dzimuma dziņas nicināšanas visriebigākās sekas. Daudzos gadījumos tās neizpaužas uz ārieni, bet iedarbojas caur zemapziņu. Turpretim cilvēkiem, kas dzimuma dziņu uzskata kā dzīvības pamatu un baudas un cēla pārdzīvojumā, resp. atdzimšanas avotu, un kas radību negrib ne „pamācīt, ne labot“, pret otro dzimumu mēdz būt vienkāršas, dabiskas attiecības, bez naida un liekulības; te dzimuma dziņa kopīgi uzliesmo un atkal norimst, pārejot netraucējošā, neapvainojošā vienaldzībā.

Citā vietā jau ir runāts par iemesliem, kas fiziski neļauj gūt pilnu apmierinājumu seksuālā dzīvē. Šādi traucējumi var novest pie seksuālītātes noraidīšanas, un pat pie pilnīgas nespējības atdoties seksuālai dziņai. Neapmierinātības gadījumos beidzot tiek pārņemts partneram, — arī tad, ja vainojams nav vis viņš, bet gan pats sūdzētājs. Tad dzimumu satiksme nevis ārīen ciešāki vieno saista, bet gan kaitina un šķir. Kopīga mīlas bauda ļauj aizmirst dažādas nesaskaņas un konfliktus, turpretim baudas traucējums pats top par nesaskaņas, naida un pārmetumu cēloni, sevišķi no sievietes puses, kura jūtas pazemota, ka tā „laba tikai dzimuma satiksmes brīžiem“. Seksuālītātes nonicināšana izposta mīlas un laulības dzīvi; viņa arī traucē cilvēka kontaktā nākšanu ar sabiedrību un īstenību. Tādi cilvēki vienmēr iet caur dzīvi kā aizvainoti, izbrīnējušies vai uzbudināti tiesneši tikumības jautājumos. Viņi nevien uztraucas par neuzticību un seksuālo brīvību, bet nolād katru seksuālu baudu kā tādu. Par visām lietām tā spriež tie vīriēši un sievietes, kas bērnībā piekopusi onaniju un uzglabājuši zemapziņā vainas apziņu. Kā vecāki vai kā ārsti tie piepilda jaunatnes dvēseli ar pašmociības un pašnolādēšanas indi; jo viņi paši turas pie ieskata; ka onanija ir liels grēks. Tā viena paaudze tiesā otru un neļauj tai nodibināt

normālas attiecības ar seksuālītāti, neļauj no tās smelt veselīgu laimi un pašu veselību un to pārvaldīt ar jautru gribas spēku, drūma izmisuma vietā.

Seksuālās dziņas apvaldīšana bez šaubām ir vajadzīga; to prasa ne tikai higiēna, bet arī sabiedriskā ētika. Bet katra interesēs ir — šo dziņas apvaldīšanu nenovest tik tālu, ka dziņa atslābst vai pat pazūd. Tas jāsaaka par katru dziņu; tikai pie seksuālās tieksmes tas grūti izvedams, jo tā ir visintimākā, vispersonīgākā dziņa un visvairāk saistīta ar baudu. Savā valā dzīvojošiem dzīvniekiem ir laikmeti, kad viss organisms atrodas netraucētas dzimumdzīves kalpībā, kamēr citā laikā visi spēki jāziedo ciņai dēļ uztura. Kultūra cilvēkam devusi iespēju izdzīvot vienā laikā abas tieksmes, un tā kā abas divas uzstāda nopietnas, nepieļūdzamas prasības, tad cilvēkam grūti noturēties līdzsvarā. Līdzsvars nebūs veselīgs, ja cilvēks padosies seksuālai dziņai, neņemot vērā trūkumu, slimības un visādas grūtības. Bet arī tad nebūs rasts veselīgs „zelta vidus ceļš“, ja sabiedrība vai valsts ar morāles un reliģijas palīdzību centīsies apspiest dzimuma tieksmi ar priekšrakstiem, aizrādot jaunajai paaudzei uz to, kā uz grēcīgu kārdināšanu un velna klātbūtni. Askētiskā audzināšana, ja to stingri izved, var pilnīgi apklusināt dzimuma tieksmi, ja cilvēks atsakās no apmierinājuma ideālu iemeslu dēļ. Te atrodama zināma analogija ar skudrām un bitēm, kur sociālās dziņas apslāpē dzimuma tieksmi pie strādniecēm. Kā skudru valsti, tā arī pie cilvēkiem askēzei vieglāk padodas sievietes. Ja arī cilvēka dzimumorgani tā nepanīkst un neatrofējas, kā pie minētiem kukaiņiem, tad askētiskā izturēšanās tomēr samazina dzimuma dziedzeru darbību, iedarbojas uz sēklas izstrādāšanu, menstruācijām, raksturu u. t. t. Klosterī, kur askēze ir kopīgs mērķis, tā izvedama vieglāk, un tur tā neatsaucas uz psihi tā, kā tās var notikt sadzīves virpulī. Ikdieniskā dzīvē, kur cilvēku iespaido visādas pretrunas, askēze ir diezgan bīstama, jo to mēdz panākt tikai ar seksuālītātes noliegšanas un vainas apziņas palīdzību; parasti šāda askēze ātri vai vēlū noved pie onanijas, kuņas piekopsana izsauc dažādus sirdsapziņas konfliktus. Ka tas atsaucas uz fizisko un garīgo veselību, nav noliedzams. Varbūt askēzi var ieturēt cilvēki ar vāju dzimuma dziņu; stipri seksuāli noskaņoti indivīdi nevar apvaldīt savu seksuālo fantāziju (un līdz ar to arī onaniju), ja tie negrib būt ar sevi sistēmatiskā, pastāvīgā psihiskā ciņā. Viņi gan var noraidīt seksuālītāti, bet par to sašīgst ar spaidu neirozi un impotenci. Lai sevi piespiestu pie askētiskas dzīves, tiem jābūt cietsirdīgiem un nežēligiem pret sevi; šī nežēlība apspiež visas maigākās jūtas, pārgroza ar laiku raksturu un attiecības pret citām personām. Tādi cilvēki savā darbā ir gan uzcītīgi, bet pārāk lēni; darbs tiem „neiet no rokas“.

Bet arī vieglākos gadījumos daudz enerģijas, kuņa būtu jāizlieto citiem mērķiem, aiziet bojā ciņā ar seksuāliem kārdinājumiem. Un tomēr — dziņu apvaldīt var arī ar citiem līdzekļiem, — ne tikai ar liekulīgu, nepareizu kaunu, bailēm no grēka u. t. t. Seksuāliem spēkiem, jātiek sublimētiem, — nevis tāpēc, ka dzimuma satiksme vai onanija būtu grēcīga un riebīga, bet gan tādēļ, ka tikai nobriedis cilvēks ir cienīgs sasniegt savu mīlas mērķi. Tas ir dabas noteikums. Normālā audzināšanā jaunam cilvēkam jānoskai-

dro, ka dzīves laime un milas mērķis ir ne tikai dzimuma tieksmes apmierināšana, bet arī garīgā saskaņa; lai tādu iegūtu, jāizkopj pēc iespējas garīgās un fiziskās spējas. Uz šo izkopšanu jāvērs visā uzmanība, tai jāziedo jaunā enerģija; tāpēc, lai sasniegtu šo mērķi, ir labi atturēties no seksuālo tieksmju apmierināšanas. Ar onaniju būs iespējams tikt galā tikai tad, ja viņu atmaskos un nostādis istā gaismā. Cilvēks var izšķirties par seksuālo satiksmi vai askēzi; kā viens, tā otrs ir kaut kas noteikts; onanija turpretim nav ne askēze, ne dzimuma satiksme. — viņa tikai pieradina cilvēku pie vieglas baudas, kuŗas sasniegšanā cilvēkam nav nekādu nopelnu; tā šķir cilvēku no sabiedrības, no biedriem, un atbalsta pagrimšanu neveselīgā fantāzijā. Tomēr viņa ir normāla pārejas stadija, kuŗu katrs reiz pārdzīvo, bet kuŗu atzīst par surogātu un vēlāk atsakās no tās. Atsacīšanās no onanijas dažam izdodas agrāk, dažam vēlāk; bet tādēļ cilvēks vēl nav uzskatāms par mazvērtīgu.

Nelabvēlīgu, neveselīgu iespaidu uz visu cilvēka enerģiju atstāj katras seksuālas domas apkaŗošana ar sirdsapziņas palīdzību. No zemapziņas uzpeld iedomas, vēlēšanās un ainas, par kuŗām cilvēku nevar darīt atbildīgu. Tāpat nav iespējams apkaŗot domas, t. i. nav iespējams sevi piespiest nedomāt. Iespējams tikai domas novirzīt uz citiem svarīgiem, patīkamiem jautājumiem. Kas grib noraidīt vēlēšanās un domas, tas viņu vietā iegūst bailu jūtas un spaidu iedomas. Tikai tad, ja mēs nekāunāmies no savas seksuālitātes, ir iespējams viņu apkaŗot veselīgā kārtā. Savu seksuālo tieksmju nonievāšana ved pie pašnicināšanas. Kamēr audzināšanā tiek pielietots jēdziens par „nogrēkošanos domās“, tikmēr nevar būt psihiskas veselības, vismaz seksuālā ziņā ne.

Ja mēs katru mazāko seksuālās tieksmes izpausmi nekontrolēsim un ar bailu pilnu sirdi neliksim savas domas zem palielināmā stikla, tad daļa no minētās tieksmes automātiski sublimēsies. Tā tas ir arī ar perverzām tieksmēm, kuŗas normāls cilvēks noraida zemapziņā. Šīs sublimētās tieksmes iedarbojas citādi, kalpodamas kultūrai, tēvijai, tautai, ideālismam, sajūsmā, līdz ar to topot par prieka avotu arī pašam indivīdam. Audzināšanas un pašaudzināšanas uzdevums ir, šīs tieksmes (sevišķi perverzās) izmantot kultūrēliem mērķiem. Nicināšana un sods nav īstie audzināšanas līdzekļi. Tikai uz seksuālās attīstības pētījumiem dibinātā audzināšana (kuŗa jāsāk jau pirmos bērnības gados) varēs radīt profilaksi pret nevērtīgām perverzītātēm, ciktāļu tās nav iedzimtas. Katrā ziņā nedrīkst bērna tieksmes apvainot ar vārdu „netikumīgs“.

Ir vēl tā sauktās kauna jūtas, kuŗas var apspiest seksuālo tieksmi. Arī viņām ir sakars ar sociālā kultūras cilvēka garīgo attīstību. Kauna jūtas var būt tik slimīgi sasprindzinātas, ka padara cilvēku nedrošu, sociāli - bailīgu; viņš baidās nosarkt un sarkt spaidu kārtā. Kauna jūtas pamostas arī līdz ar seksuālitātes atņemšanu un nostājas pretīm pirmai tieksmei (reps. baudai) sevi parādīt, sevi izģērbt, izpaust savu dzimumu. Tropiskās zemēs apģērbs sastāv no jostas, kuŗas uzdevums ir ne tikai apsegt dzimuma orgānus, bet arī vērst apkārtnes uzmanību uz tiem. Tā kauna jūtas ir pirmais psihiskais aizsargs pret dzimuma tieksmi, un viņām nav nekā kopīga ar nežēlību; sodu un atriebību. Viņas netiek sasprindzinātas līdz mocošai intensitātei, jo tās nav bailu iespaidotas (bai-

les no soda un mūžīgas „elles uguns“) un tāpēc neskaitās ne ar spītību, ne ar spaidiem. Viņas tik bīstas, lai par tām nesmej un tās neapkauno, viņas prasa tikai, lai ar jostu tiktu apsegts tas, par ko dažs varētu pasmīnēt. Tā tad iedarbošanās uz kauna jūtām galu galā ir vismaigākais audzināšanas līdzeklis, ar kuŗu var drusciņ aizspiest atmodušās tieksmes. Protams, bez nepatikas un sāpēm nav domājama nekāda atteikšanās, bet piedzīvojumi rāda, ka veselīgāki ir tie indivīdi, kas audzināti „maigākām rokām“. Bez šaubām, kauna jūtas var tikt neprātīgi pārspīlētas līdz nenormālai pazemībai un pašnoliegšanai.

Mūsu laikos katrs indivīds atbildīgs par savu dzimuma dzīvi vairāk, nekā agrāk. Mūsu sabiedrībā likums un ierašas neatļauj seksuālo tieksmju pilnīgu apmierināšanu visur un vienmēr; tieksmes jāpārvalda līdz laulības noslēgšanai. Tā tad atdošanās ir nepieļaujama, — bet jo vairāk tiek veicināta pati seksuālitate, — kairinājums. Kairinājums piepilda un piesātina visu sabiedrisko dzīvi, modi, izpriecas, mākslu un saimniecību. Visur seksuālitate ir ierosinātāja, un visur viņa tiek ierosināta. Tā kā uz laukiem tas notiek daudz mazākā mērā, tad ļaudis tiecas uz pilsētu. Tā šo laiku pieaugušais (vai tikko pieaugušais — ja ne vēl bērns) cilvēks padots ilgstošam kairinājumam, kuŗš raksturo visus mūsu izpriecas nolūkā sarīkotos svētkus. Svētku raksturam liels iespaids uz tautas garīgo veselību; svētkos cilvēki atpūšas no tā spaida, kādu parasti uzliek tradīcijas, ierašas un normālā tikumiņa. Agrāko pilnīgas seksuālās brīvības svētku (Astarte; saturnālijas) vietā tagad stājas izgērbšanās un pavešanas vakari, „balles“, tā tad kairinājumi. Aizliegta tikai pilnīga apmierināšanās. Agrāk svētku orgijas ienesa pārmaiņu pelēkajā ikdienā. Tagad mums pastāvīgi jānoskatās seksuālo kaislību rotaļā, kuŗa tiek pārvērsta ikdienā, tā tad top par parastu parādību. No seksuālā viedokļa kino, varietē un operete ir ļaunums, kas nepārtraukti velkas dienu no dienas (par avīzēm nemaz nerunājot) un ietin cilvēku kā zirnēklis mušu tiklā.

Cilvēks, kas dzīvo atturīgi, tiek no visiem minētiem kairinājumiem uzbudināts vairāk, nekā tas, kas piekopj dzimumu satiksmi. Pirmam atteikšanās no dažādām kairinošām izpriecām ir higiēnas jautājums, bet otram tikai garšas lieta. Acīm redzot, kino, varietē, operete u. taml. palīdz ne tikai „nosist laiku“, „amizēties“ u. t. t., bet arī veicina cilvēka iejušanos seksuālā gara stāvoklī; šie kairinājumi neprasa no cilvēka nekādas pūles, lai darītu laimīgus citus un sevi. Viņi kaitē tāpēc, ka 1) attura no nodarbošanās ar nopietnu mākslu vai darbu, 2) neprasa nekādas personīgas līdzdarbības, kas nepieciešama, lasot labu grāmatu, piekopjot mūzikas stūdiyas u. t. t. Protams, kā izklaidēšanās un aizmiršanās dažreiz var būt patīkama; šī kritika jānodod sevišķi par pastāvīgu, biežu kino apmeklēšanu, kāds paradums ieviesies plašās ļaužu masās, un kļuvis gandrīz par slimību. Tomēr — cilvēki meklē izklaidēšanās arī labu literatūrā, sentimentālos, „saistošos“ romānos (Dekobrā, Volles) un sensācionālā presē.

Mums jau zināms, ka kairinājumi bez viņu apmierināšanas noved pie baiļu pilnas uzbudinātības. Daudz pārrunātā mūsaiķu „nervozitate“ nav nekas cits, kā dažādas bailes, uzbudinājumi un

viņu sekas — notrenkāta meža zvēra sajūta un nogurums. Mums jānāk pie slēdziena, ka mūsu dzīvā, amizantā sabiedriskā iekārtā ir neveselīga.

Veselīgu seksuālu dzīvi traucē arī dzimumu savstarpējā nolēģšanās, kuŗu slimīgā kārtā izjauc kopīga nodarbošanās ar sportu un kopīgs darbs. Zināmi seksuāli kairinājumi arī te ir neizbēgami, tāpat kā pie deļošanas, tomēr tos, vai nu novājina kopīgā nodarbošanās un ieradums, vai arī noved pie normālām mīlas attiecībām, par kuŗu higiēnu jau runāts. Kairinājuma sajūta jaunu cilvēku starpā pieder pie jauna cilvēka normālas attīstības, un lai gan prasa uzmanību un smalkjūtību attiecībā pret kauna jūtām, tomēr ir labāka, nekā otrā dzimuma galīga nepazīšana, kuŗa vēlāk traucē piemērota dzīves biedra izvēli. Grūti novilkt robežu starp jaunatnes normālo mīlas rotaļu un bezmīlas flirtu, kuŗš nav nekas cits, kā kairinošs puspārdzīvojums, — kauss, ko pieliek tikai pie lūpām, bet nedzer; kad iedomībai, pašmīlibai un savstarpējam seksuālam kairinājumam samaksātas vajadzīgās nodevas, spēlīte tiek pārtraukta; tādas jaunavas agrāk apzīmēja ar vārdu „Demiwierges“, — „pusjaunavas“. Starp flirtu un dabisku mīlas rotaļu ir neskaitāmas pārejas, skatoties uz to, vai rotaļā tiek ienests vairāk vai mazāk melu un izlikšanās, vairāk vai mazāk mīlas sajūsmas, vairāk vai mazāk kauna jūtu un seksuālas nedrosmes.

Amerikā flirts tiek piekops tādā mērā, ka sācis atstāt iespaidu uz garīgo veselību. Kas seksuālā dzīvē apmierinājas tikai ar sapņiem, tas arī dzīves ciņā būs sapņotājs; kas seksuālā dzīvē negrib sasniegt mērķi droši, ātri un pilnīgi; tas atraujas arī no dzīves mērķiem, un katrā darbā paliek diletants. Puskairinājumi un melīgā mīlas rotaļa samaitā kā vīrieša, tā sievietes darba spējas, uzskatus un rakstura harmoniju. No higiēniskā viedokļa apsaubāms, vai jaunavības uzglabāšanai līdz pat laulībai ir tikdaudz vērtības, lai ar to samaksātu to ļaunumu, ko nodara gadiem ilgstošie seksuālie kairinājumi. Ja atdošanās pirms laulības ir aizliegta, tad sievietei (ciktālu to aizstāv sabiedrība) ir tiesības izmantot vīrieša seksuālo tieksmi savas patmīlibas pieaugšanai un varas pavairošanai. Tā flirts nostāda vīrieti verga stāvoklī, jo pie vīrieša mīlas rotaļa vienmēr izvērsās dabiskā, istā prasībā. Šī vīrieša atkāriība un sievietes ieradums — justies kā izlutinātai, no visām pusēm pielūgtai valdiniecei — ir ļauns pamats nākošai laulībai, jo vīrietis ar to zaudē daudz no savas aktivitātes, bet sieviete arī laulībā grib spēlēt valdnieces lomu. Tā kā laulībā sieviete nedrīkst vīram noliegt tai tuvoties, tad līdz ar to viņa zaudē savu „virsroku“, ja vien tā neprot ar savu skaistumu un kaisli vīrieti piespiest spēlēt mīļākā lomu arī laulībā. Bet pēdējam uzdevumam tā parasti nav sagatavota; iestājas neapmierinātība, pamostas naids.

Prātīgiem audzinātājiem pie laika jāaizrāda jaunatnei, ka mīlas dzīvē meli un aprēķins atriebjas tāpat kā varas kāre un pašpazemošanās.

Nav brīnums, ka daudzi vīrieši bēg no visām šīm grūtībām un uztraukumiem. Dažs labs negrib, ka to traucē darbā, maizes pelnīšanā u. t. t., cits atkal jūt, ka mīlas rotaļā viņam nebūs panākumu. Visērtākā izeja visiem tiem, kas negrib vai nevar ievērot atturību, ir prostitūcija. Visu zemju „filistri“ viņu uzskata kā vē-

lamu un normālu apmierināšanās avotu; jaunatnes padomdevējs arī šinīs laikos sūta jaunekļus uz „atklātiem namiem“. Viens otrs pārmetums prostitūcijai ir varbūt nevietā. Venēriskās slimības var iegūt ne tikai pie prostitūētām, bet arī citādi piekopjot „brīvo mīlestību“. Arī perverzās tieksmes cilvēks gūst jau bērnībā, nevis pie prostitūētām. Ļaunums meklējams citur, — dziļāki. Prostitūētās tiek nicinātas, no sabiedrības izstumtas, un oficiāli satikties ar viņām skaitās par sabiedrībā nepieļaujamu lietu, — „shocking“. Vīrietis, kas apmeklē prostitūētās, pierod kaunēties no tā, ko tas atklātā namā saņēmis par naudu; kā cilvēks, viņš to nicina. No šī uzskata tam vēlāk grūti tikt vaļā, — un laulības dzīvē tas apvaino un sāpīgi aizskar (protams, pilnīgi neapzinīgi) nenopērkamo, mīloto sievieti ar to, ka pēc dzimuma akta tas pret viņu izturās auksti, cieti, sveši un bez mīlestības. Citi vīrieši atkal tā pierod saistīt divus jēdzienus: „seksuālā satiksme“ un „neatļautā“, ka laulībā dzimumu kopdzīve tiem nesagādā baudu tāpēc vien, ka tā ir atļauta. Prostitūcija pieradina vīriešus pie sieviešu maiņas; uzticība, garīgā saskaņa un ciešāka, dvēseliskāka saistība laulībā tiem nav saprotama. Beidzot — prostitūētā, tiklīdz tā saņem naudu, ir vīrietim padevīga; vīrietim nav vajadzīgs iekārot, bauda viņam sasniedzama bez pūlēm. Prostitūētā dažreiz vīrietim nāk pretim tik lielā mērā, ka vīrietim nav vajadzīgs nekādas aktivitātes. Vai no sievas to var prasīt? Tāpēc vīrieši, kas pieraduši pie prostitūcijas, laulības pirmā laikā ir impotenti; „medus mēnesis“, kuŗu vīrietim vajadzētu pārvērst mīlas svētkos, un kuŗā būtu jāpierāda visas pavešanas spējas un vīrišķība, — izvērsas mocošā, grūtā uzdevumā, kuŗu nav iespējams veikt; sieviete, pateicoties vīram, bieži tiek novesta pie histērijas, maksts krampjiem un sāpēm u. t. t.

No visa sacītā jātaisa slēdziens, ka garīgo veselību veicināt var tikai brīvā dzimumu satiksme vai laulība. Laulība nav seksuāla kopdzīve vien; viņai ir sava sociāla, ekonomiska nozīme, un katrā ziņā tai no laulātā pāra jāizveido jaunās paaudzes vadoņi un palīgi. Neizdevusies seksuālitate nevien kaitē veselībai, bet ir arī kavēklis visu citu laulības uzdevumu veikšanai. Seksuāli neapmierināti laulāti ļaudis vai mīlētāji ļoti viegli spēj saķildoties, top greizsirdīgi, skumji un nevar sagādāt bērniem mierīgu ligzdiņu; bērnus tie vai nu apber ar glāstiem vai nedod tiem miera ar savām iedomām un mainīgo gara stāvokli; arī seksuālā ziņā tādi vecāki nespēj bērnus ne pamācīt, ne pasargāt.

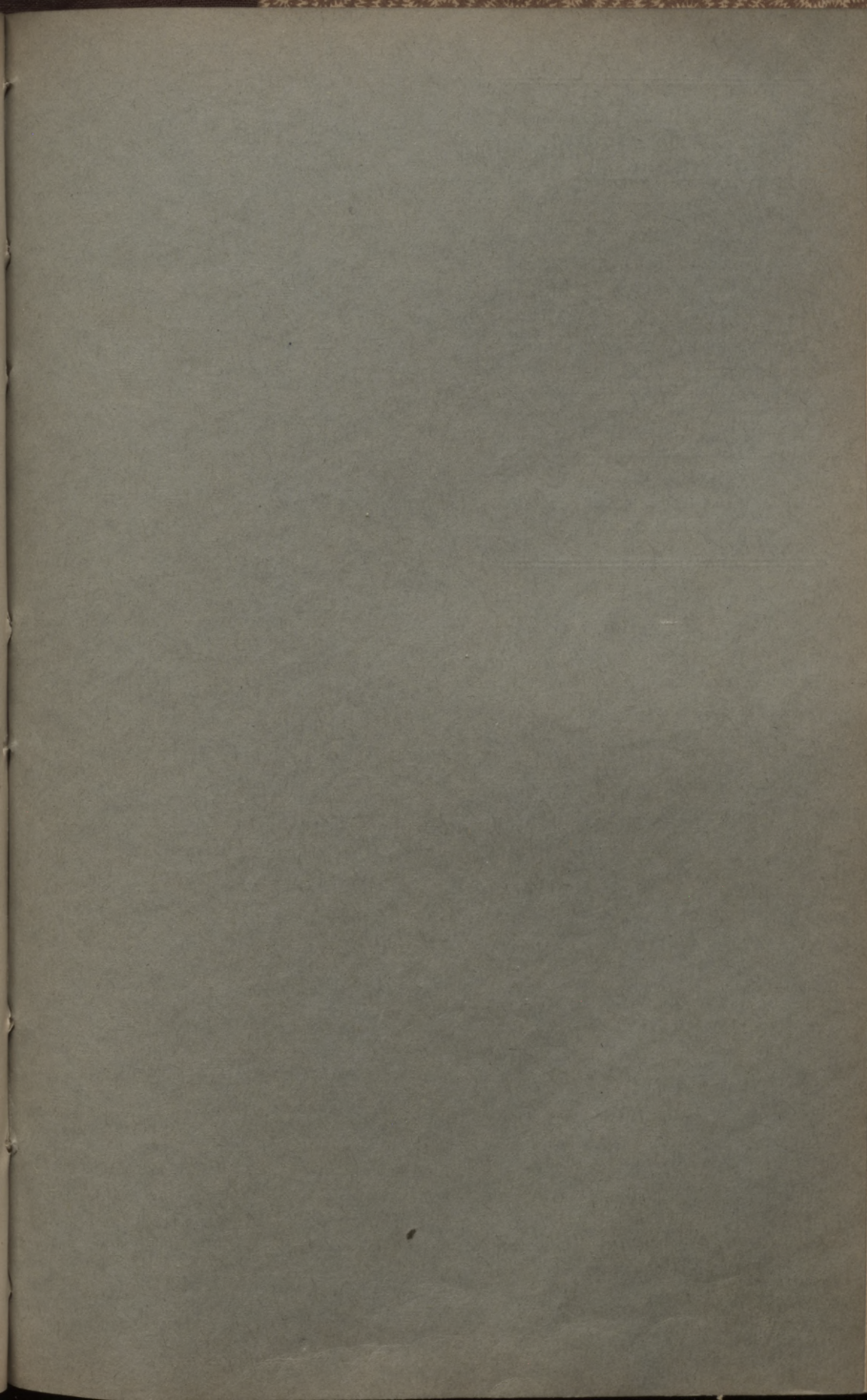
Bērnu skaita ierobežošanai var gan lietot dažādus aizsarga līdzekļus, bet nedrīkst ķerties pie aborta. Mēs zinām, ka katrā cilvēkā viegli var rasties seksuālā vainas apziņa. Ar nodomu izdarīts aborts pa lielākai daļai izsauc intensīvu vainas apziņu un noved pie ļoti dziļas, lielas neapmierinātības. Pati sieviete bieži vien nespēj izprast sakara starp gandrīz jau aizmirsto abortu un vēlāk iestājušos rakstura maiņu. Te laikam darišana ar dziļu, neapzinātu mātes instinkta aizskāršanu, resp. apvainošanu. Sieviete, kas uz abortu nereaģē, ir šo instinktu zaudējušas. Tā aborts pats sevī nes arī sodu. Mūsu domas ir tās, ka vismaz likumam un tiesai nevajadzētu iejaukties aborta jautājumā, atstājot iztirzāšanu par viņa vajadzību sevišķai komisijai. Jo vairāk abortam at-

taisnojumu, jo mazāk viņš izsauc skumju un vainas apziņas. Tuvāk šo jautājumu neapskatisim, jo tas pārāk plašs. Vēl tikai jāapsveic dažās zemēs ievestais noteikums, ka ārļaulības bērni pielīdzināmi laulībā dzimušiem; tādā kārtā tiek novelts sociālais negods kā no dažas mātes, tā no bērna. Higiēniķis var šādu noteikumu tikai atbalstīt. Sabiedrība un arī katrs atsevišķs sabiedrības loceklis mīl labprāt uzņemties par tiesnesi sava tuvākā seksuālai dzīvei, tai sekot ar sensācijas kāri, aprunāt to un viņai piemērot dažu labu sodu likuma pantu; šāda tieksme nav nekas cits, kā nenobriedusi bērna ziņkāre; bērns ne par ko tā neinteresējas, kā par seksuālām lietām, un labprāt mīl redzēt citus cilvēkus kailus. Pieaudzis cilvēks pārzin anatomiju par daudz labi, lai par to vēl interesētos, un tāpēc jo nekaunīgāki interesējas par otra dzimumdzīvi. Tāpēc vajadzīgs, lai seksuālitate tiktu normēta kā sabiedrības, tā likuma priekšā un nostādīta uz prātīgākiem, veselīgākiem pamatiem.

Ne ziņkāre vai prieks par otra nelaimi, bet tikai vēlēšanās palīdzēt brutālīzētam vai mocītam cilvēkam, kuŗam ģimenē nav aizstāvja, — var dot svešam cilvēkam tiesību interesēties par otra seksuālo dzīvi. Tāpēc arī pavisam vājie cilvēki nelabprāt meklē glābiņu pie tiesas, jo tiesā runā tikai auksts likuma pants, nevis cilvēcīga līdzcietība. Cik daudz ir to, kas cieš mēmi, ne ar pušplēstu vārdu, neliekot sabiedrībai manīt, ka te norisinās vesela trāģēdija. Daudz kas paiet mums garām nezināms. Pagaidām mums ar dzīvi jāamācās iepazīties, lasot labāko rakstnieku un dzejnieku darbus un tā attīstot sevi spēju saprast otra likteni un iejusties svešu cilvēku dvēselē.

Par visām lietām, — audzinātāji lai neaizmirst, ka jaunatni no seksuālās baudas nevarēs atturēt ne ar iebaidošām brošūrām, ne ar viena dzimuma atturēšanu no otra, ne ar seksuālās tiesksmes noņievāšanu. Kās no seksuālās dzīves atrausies nepiegrīzēties cītiem mērķiem (mākslai, zinātnei, sportam, arodam), tas nemantos nekā cita, kā dzimumdzīves laimes vietā tikai aukstu egoismu, mantkāri, sīkstulību, pašcildināšanu, godkāribu u. taml.

Tā kā normālai, seksuālai dzīvei un dziņas apvaldišanai pamats var tikt likts bērībā un pubertātes laikā, tad garīgai higiēnai liela nozīmē sevišķi minētos dzīves periodos. Protams, audzināšanai panākumi būs tikai tad, ja bērns tiks izsargāts no garīgiem traucējumiem, un ja bērna vecāki būs normāli (seksuālās kopdzīves ziņā).

ABONEJIET

„VESELĪBAS LEKSIKONS“

ABONĒŠANAS NOTEIKUMI

Uz vienu mēnesi	Ls	1.50
„ trīs mēnešiem „	„	4.50
„ pusgadu „	„	9.—
„ gadu „	„	15.—

Brīvpārdošanā katras grāmatas
cena Ls 2.50

Abonēšanas maksa iemaksājama
mūsu pasta tek. rēķinā 1116, jeb
mūsu kantoros

Rīgā, Pūterbaznīcas lauk. 37.
Tālrūnis 26410.

Liepājē — Graudu ielā Nr. 18.
Tālrūnis 106.

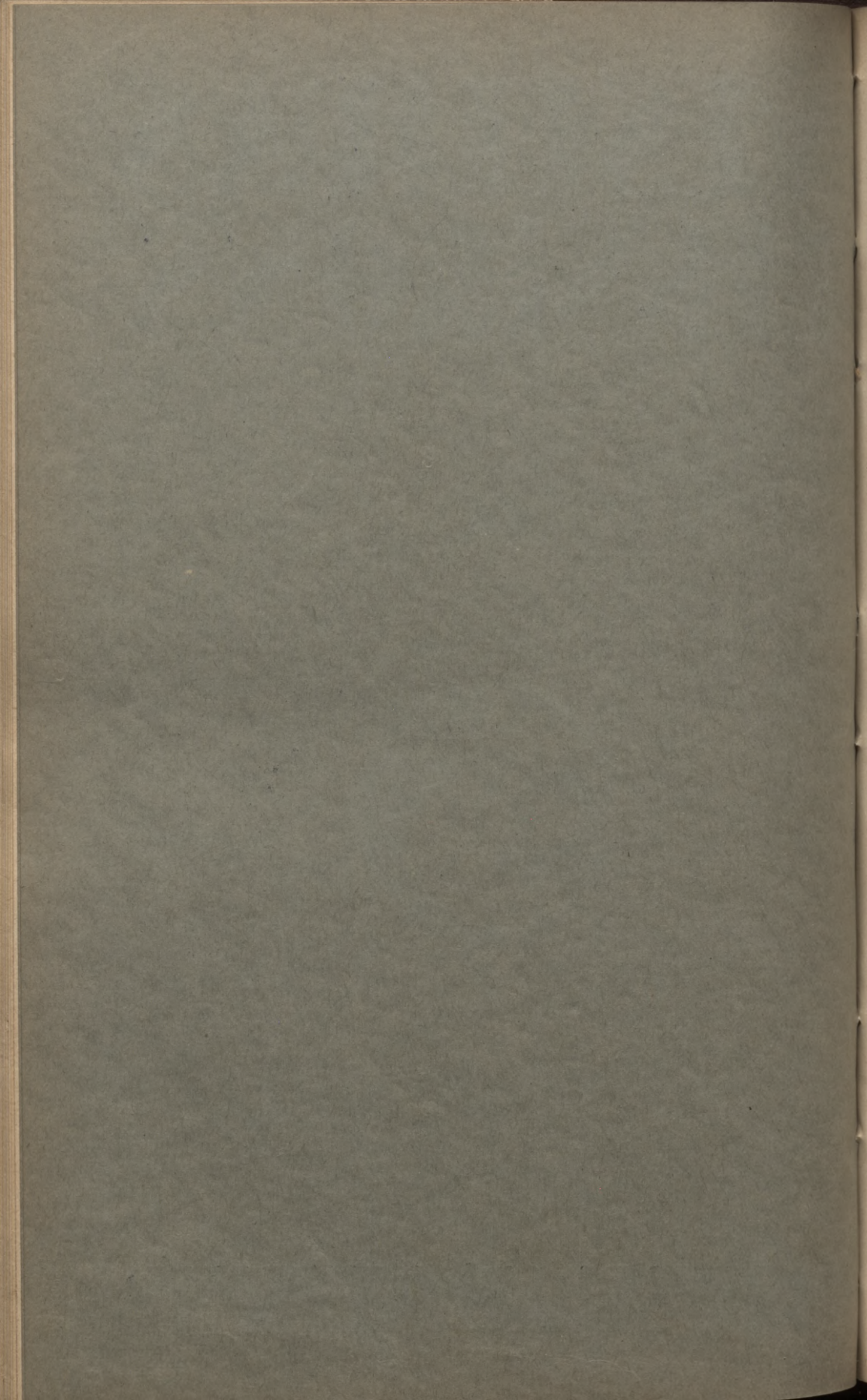
2 7. AUG. 1931

VESELĪBAS LEKSIKONS

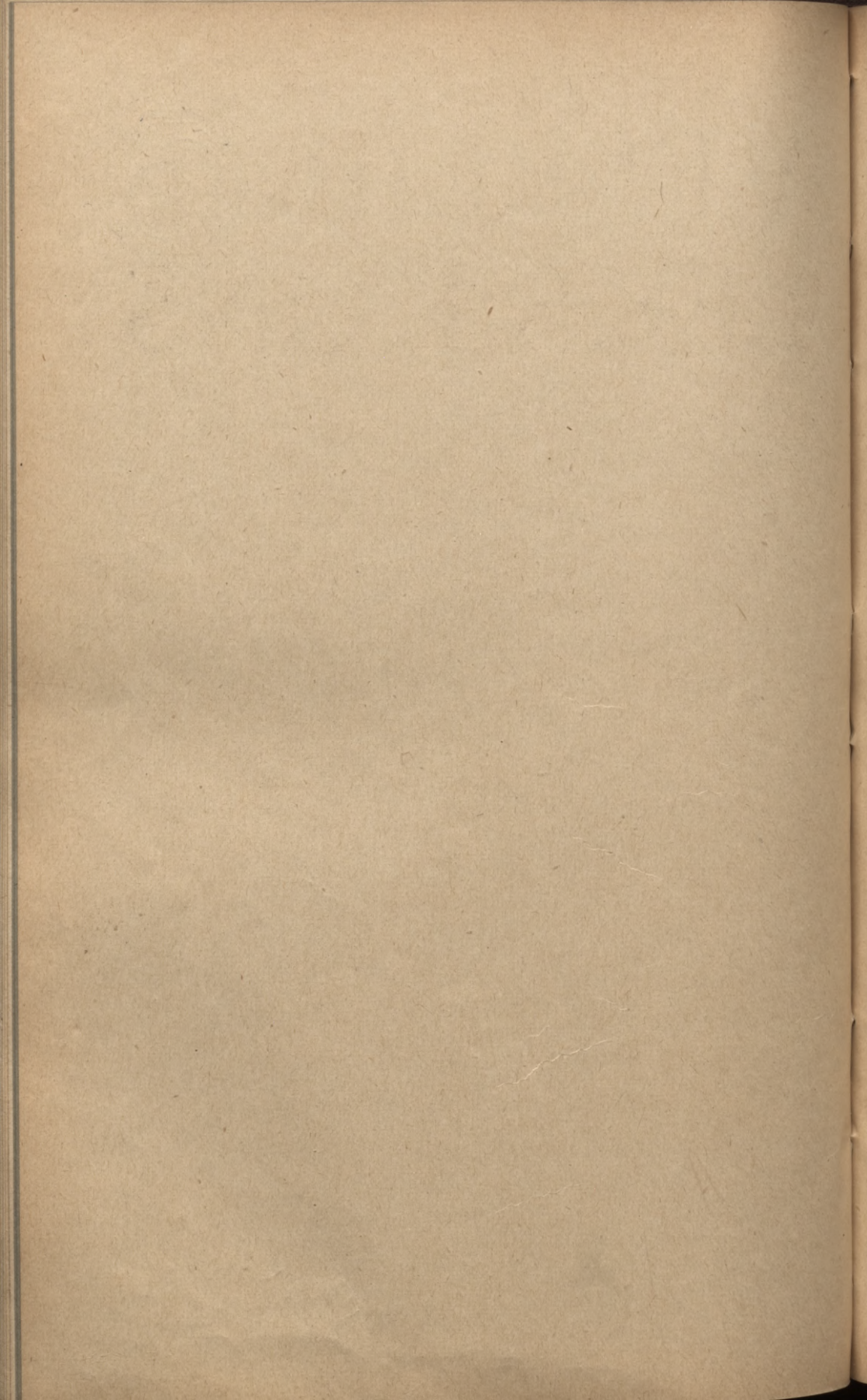
IX

IZDEVNIECĪBA «GRAMATU DRAUGS»
RĪGĀ, GRĒCINIEKU IELĀ NR 25
1 9 3 1

VESELĪBAS LEKSIKONS

PADOMDEVĒJS ĀRSTNIECĪBAS JAUTĀJUMOS
PĒC VISĀM MEDICĪNĀ PASTĀVOŠĀM
METODĒM (ALLOPATIJA, HOMEOPATIJA,
DABAS UN MĀJAS ĀRSTNIECĪBA).

Galvenais redaktors
Dr. Aleksandrs Grinups

Atsevišķo speciālitātu redaktori:

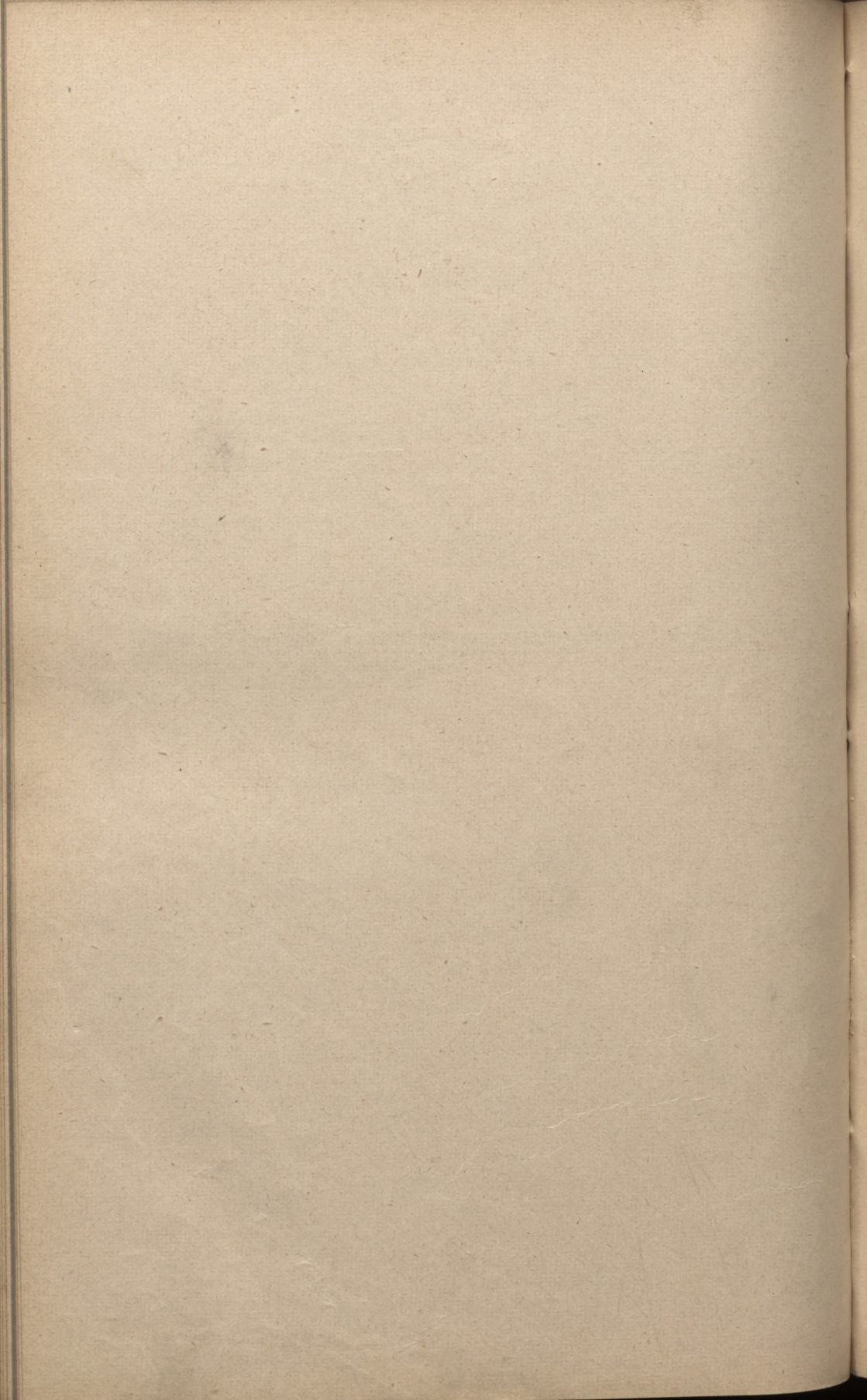
- Dr. med. Jānis Vilde, Latv. Universitātes
asistents. — Nervu un gara slimībās.
- Dr. Aleksandrs Grinups, Latvijas valsts
dzelzceļu galven. ārsts. — Iekšējās
un plaušu slimībās.
- Dr. Rūdolfs Avotiņš. — Chirurģiskās sli-
mībās.
- Dr. Sergejs Fridrichsons. — Bērnu sli-
mībās.
- Dr. Eduards Emersons. — Acu slimībās.
- Dr. Kārlis Bergs. — Deguna, ausu un
kakla slimībās.
- Dr. med. Aleksandrs Baidiņš. — Sieviešu
slimībās.
- Dr. Vilis Stūrīts. — Veneriskās un ādas
slimībās.

IZDEVNIECĪBA «GRĀMATU DRAUGS»
RĪGĀ, PĒTERBAZNĪCAS LAUKUMĀ 37
1 9 3 1

*Šī grāmata, kā arī daudzkrāsainās un
vienkrāsainās reprodukcijas iespiestas
izdevniecības „Grāmatu Draugs” spie-
stuvē Rīgā, Pēterbaznīcas lauk. 25-27.*

XIX

Vīriešu dzimumorganu slimības

Vīriešu dzimumorganu anatomija un fizioloģija

Vīrieša dzimumorganu centrs ir dzimuma dziedzeri, kas izdala sekrētu, un viņu kanāli. Dziedzeri novietoti pautu maisīņa dibenā, karājas pie sēklas saitēm un sastāv no pautiem un blakus pautiem. Pautiem ir olveidīga, plakāniski saspiesta forma, bet blakus pauti iegareni, rokas sprādzes veidīgi un pievienoti pautu pakalējam malai. No pautiem uz augšu, pa sēklas saiti iet sēklas kanāls, nonācis vēdera dobumā, tas liecas leļup uz pūšļa pakalējo sienu, noiet līdz pūšļa dibenam un piekļaujas sēklas pūslīšu iekšpusei. No šejienes tas ieiet tajā mīzalu kanāla daļā, kuļa apņemta no priekšdziedzera.

Sēklas pūslīšos nobriest sēkla. Pa dzimuma satiksmes laiku no pūslīšiem sēkla dodas uz āru, caur mīzalu kanālu, pa ārējo dzimuma locekli. Ar šī locekļa palīdzību vīrieša dzimumorgani savienojas ar sievietes orgāniem. Dzimuma locekli ir 3 uztūkstošie ķermenīši; tie sastāv no sūcekļa veidīgiem audiem, kas top cietāki, tiklīdz tajos saplūst asinis. Uztūkstošiem ķermenīšiem kā cepure uzmaukta tā sauktā zīle jeb galviņa, kuļas slīpi leļup virzītam galam iet cauri mīzalu kanāls. Zīles pamatu veido zīles vaiņags, aiz kuļa, starp zīli un pārējo dzimuma locekli, redzama rīeva — zīles kakls. Dzimuma locekļa āda ir vaļīga, un ap zīli tā veido dziļu rīevu un pārkrītošo priekšādu. Priekšāda ar ļoti jūtīgas saitītes palīdzību piestīrināta pie zīles apakšējās virsmas. Priekšādas iekšpusē ir daudz dziedzerīšu, kuļi izdala priekšādas taukus.

Mīzalu kanāla gļotādā arī sastopam daudz dziedzeru, no kuļiem jāatzīmē Kūpera dziedzeri; tie izdala stiklam līdzīgu, gluļmu šķīdrumu, kas atvieļlo dzimuma satiksmi.

Uztūkšanas ķermenīšu iekšpusē ir smalkām sūnām nodalīts tukšums, kas asinsriņķošanā spēlē kapilāru lomu. Dzimuma uzbudinājuma momentā artērijās paplašinājas un viņās pavairojas asinsspīediens, bet asins aizplūšanu aizkavē vēnu savilkšanās; tāpēc asins uzkrājas uztūkšanas ķermenīšos, dzimuma locekļis top stīvs un pacelās. Šo procesu sauc par erekciju. Kad dzimuma uzbudinājums sasniedz visaugstāko pakāpi, sēkla tiek strauji izstumta („izmesta“) ārā; sēklas iztecēšanu sauc par ejakulāciju.

Sēklas sekrētā peld sēklas pavedieni, kas spēj kustēties (apm. $\frac{1}{2}$ mm. sekundē). Viņi sastāv no galvas (resnā gāļa) un diegveidīgas astes. Ar galvu tie iespiežas sievietes oļļas dzeltenumā. Sēklas pavedīenu skaits ir ļoti liels, — vienā ejakulātā vairāki miljoni. Pa ejakulācijas laiku noplūstošās sēklas daudzums var būt dažāds; parasti tas nepārsniedz 2—6 gr., bet ir gadījumi, kur tiek producēts līdz 19,5 gr.

Viriešu impotence

(Impotentia)

1. Vispārējs jēdziens par impotenci.

Par impotenci (impotentia coeundi) sauc nespēju izdarīt dabisku dzimuma satiksmi, ievadot vīrieša dzimuma locekli sievietes makstī. Ar šo impotenci nav jāsamaina paaugļošanas nespēja (impotentia generandi), pie kuŗas, neskatoties uz dzimuma satiksmes spēju, sievietes makstī neiekļūst vērtīga sēkla.

Impotence var būt pilnīga, t. i. absolūta. Var būt runa arī par trūcīgu potenci, sakarā ar erekcijas iestāšanās ātrumu, viņas ilgumu un sēklas izplūdumu, kuŗš var nākt pārāk agri (ejaculatio praecox), pārāk vēlu (ejaculatio retardata) vai nenotikt nemaz. Dažreiz dzimuma dziņa un baudas sajūta samazināta, citreiz atkal sevišķi stipra. Potence var būt pavāja tādā ziņā, ka pēc jau notikušas satiksmes otrreizēja satiksme nav tik drīz iespējama. Pie daudziem vīriešiem uzskatāms par normālu, ja tie satiksmi izdara tikai vienreiz. Viena un tā pati dzimuma satiksmes spēja pie viena nozīmē normālu parādību, bet pie cita — dzimuma vājumu. Bieži jādzird sūdzība, ka dzimuma locekļa stingums gan atļauj piekopt satiksmi, bet ka satiksme un sēklas izplūdums nedod nekādas baudas.

Normāli dzimuma satiksme velkas 5—10—15 un pat 30 minūtes; novirzīšanās uz vienu vai otru pusi vēl nav uzskatāma par slimību. Dzimuma aktu iespējamais skaits svārstas sakarā ar vīrieša vecumu, dzīves veidu, klimatu, gada laikiem, miesīgo un garīgo konstitūciju un darbu.

Mēdz izšķirt organisko impotenci, pie kuŗas nav kārtībā dzimuma aparāts, un funkcionālo impotenci, kad kārtīgi nedarbojas vajadzīgie nervi, muskuļi un dziedzeri.

Organiskā impotence. Vispirms jāmin gadījumi, kur organiskais traucējums iestāties pašos dzimuma organos; te var būt par iemeslu iedzimts dzimuma locekļa kroplums, neattīstīti pauti un citas dzimuma organu daļas, ievainojumi, iekaisumi, veneriskās slimības, tuberkuloze u. t. t. Vajadzības gadījumā ārsts izdara endoskopisku izmeklēšanu, jo tikai tā kādreiz iespējams konstatēt iekaisumu, sašaurinājumu, polipus u. c. Dažos impotences gadījumos sēkla rēgulāri noplūst pūslī atpakaļ, ko var pierādīt ar mikroskopisku ūrīna izmeklēšanu. Citreiz saslimušas galvas vai muguras smadzenes, — tie nervi, no kuŗiem iziet seksuālais ierosinājums. Tas sevišķi sakāms par smadzeņu atmiēkšķēšanos, pie kuŗas impotence nereti iestājas pēc iepriekšējas paaugstinātas potences; tas pats novērots pie muguras smadzeņu tuberkulozes vai dažu nervu iekaisuma vai atrofijas. Impotence ir arī cukura slimības, vēža, nieru kaites, aptaukošanās, iekšējās sekrēcijas dziedzeru slimību un chroniskas saindēšanās (ar alkoholu, morfiju, kokaīnu) simptoms.

Vairums impotento slimo ar funkcionālo impotenci. Bet parasti šie slimnieki ārstam sūdzas nevis par impotenci, bet par citiem blakus simptomiem, kā kuņģa un zarnu darbības traucējumiem, sirds vai pūšļa kaitēm un nervozām parādībām: bai-

lēm no cilvēkiem, vietas bailēm, mazvērtīguma sajūtu, kautribu, izklaidību, darba nespēju u. t. t. Šīs kaites bieži tiek pārspīlētas un noder kā maska ārsta un sava paša apziņas priekšā, lai neatsegtu impotenci. Slimnieks ieminas tikai „garām ejot“, ka viņu piemeklē arī potences traucējumi, kuri galu galā ir visu viņa slimību sakne. Impotence nereti izceļas tad, ja vīrietim riebījums pret zināmu sievieti, vai ja tas grib no sievietes šķirties, vai tapt neuzticīgs. Ārsts pētot drīz vien nāk pie atziņas, ka vairums impotento sirgst ar kādu neurozi, t. i. ar kaiti, kuŗas pamatā ir ne tikai fiziski, bet arī garīgi traucējumi (neirastēnija, baiļu vai spaidu neiroze, fobija). Tādi impotentie vienmēr iedomājas, ka viņi nespēj izvest dzimuma aktu. Ļoti biežs impotences veids, kad tieši pirms dzimuma satiksmes loceklis top slābans, ir pirmās, dzīvē mēģinātās seksuālās satiksmes neizdošanās sekas. Šis pirmais mēģinājums neizdodas visvairāk garīgi modriem, attīstītiem cilvēkiem, jo tie, viņu izvedot, ir konfliktā ar savu sirdsapziņu, un pie tam kaunas un baidas. Visvieglāk dzimuma satiksme norisinās pie tiem, kas viņu var izvest instinktīvi un automātiski. Turpretim iekšējā cīņa ved pie paškontroles, — paškritikas, kuŗa neļauj cilvēkam atdoties iegribai un baudai, kavē dzimuma tieksmi un apspiež erekciju. Pirmā neveiksme iedarbojas kā autosugestija arī uz turpmākiem mēģinājumiem, un vīrietis sevi sāk turēt par impotentu. Sa-prātīgs paskaidrojums no ārsta puses var šo impotenci novērst. Diemžēl, bieži gadas, ka jau tā iebiedētais jaunais vīrietis tiek vēl vairāk iebaidīts vai nu no ļaunprātīgiem paziņām, vai tādiem, kas lietas īsto stāvokli nepazīst; ar to slimniekam uz ilgāku laiku atņemta iespēja izvesēloties. Ja tāds vesels cilvēks tiek uzskatīts un ārstēts kā slimis, tad tas drīz vien arī pats sāk ticēt, ka tam ir trūcīgs dzimuma aparāts, vāji nervi u. taml. No bērnības un pubertātes laikmeta uzglabātā seksuālā vainas apziņa gaida uz kādu sodu, resp. atmaksu tieši dzimuma un mīlas dzīvē un impotencē saskata savas pagātnes sekas. Sevišķi tie cilvēki, kas kā bērni spēlējušies ar dzimuma organiem, un kuŗus onanijas dēļ vāji audzinātāji un nepiemērota „audzinoša“ literatūra iebaidījuši, piedraudot tiem ar visādu sodu, — top impotenti nevis onanijas, bet nepareizas audzināšanas dēļ. Sevišķi kaitīgu iespaidu atstāj (kaut arī pa jokam izteikti) draudi — nogriezt dzimuma locekli.

Vīrieši, kam tieksme uz neurozi, un kas sākumā pārcietuši potences traucējumus organisku procesu (piem., gonorejas) dēļ, vēlāk var būt impotenti tīri - funkcionālā ziņā. Lielai daļai funkcionāli - impotento nav nekādu citu simptomu, kā vienīgi potences traucējumi. Tie ir cilvēki ar noraidītu vai nenormālu seksuālu virzienu, kas savas slepenās nenormālības dēļ neder normālai dzimuma satiksmei un uzrāda impotenci, nezinādami, ka īstais ieraksts ir viņu perverzītāte. Beidzot, normālo seksuālītāti var noraidīt un sublimēt tik tālu, ka vīrietim jātop impotentam. Bet tādi indivīdi nemēdz žēloties par savu dzimuma nespēku.

Tautai ir nepareizi ieskati par impotences cēloņiem, norisi un ārstēšanu. Par iemeslu parasti uzskata visādus „jaunības grēkus“: onāniju, izdzīvi, miesīgu vai garīgu pārpūlēšanos, negribētu sēklas noplūdumu (pollūcijas), coitus interruptus u. t. t. Lielu postu nodara arī daudzās mazvērtīgās brošūras, kas izplata maldīgos ieskatus, it kā impotence būtu „agrāko netikumu“ sekas; šādi ieskati

var kaitēt pat pieaugušam, un, bez šaubām, tie izposta dažu laba cilvēka dzīves laimi. Visi minētie „iemesli“ tiek smieklīgā kārtā pārspīlēti; jāsaka, ka vairums drausmīgo brošūru ir tikušas sarakstītas no neirotiķiem, kas paši mocas ar „jaunības grēkiem“ un grib savu slimību izkliedēt visai pasaulei, neiedomādamies, ka ar to tie dažu labu iedzen pat pašnāvībā.

Cik lielā mērā un cik ilgi katrs vīrietis ir potents, atkarājas ne tikai no viņa dzīves veida, bet arī no dažādiem citiem apstākļiem, sevišķi no iekšējās sekrēcijas dziedzeņu darbības.

Organiskā impotence ārstējama vai nu chirurgiskā vai diētiskā ceļā, un dažreiz arī ar zāļu palīdzību. Prognoze būs ļoti dažāda, jo viss atkarājas no organiskās pamata kaites. Kur organisko impotenci pavairo garīgi iespaidi, tur ņemama palīgā arī psihoterapija. Ir tikpat liels noziegums — vieglu impotences gadījumu iztēlot slimniekam kā ļoti bīstamu, kā konstitucionāli pamatotus slimības gadījumus ņemt pavirši.

Pie funkcionāli impotentiem nepieciešams noskaidrot impotences iemeslus un iespaidot slimniekus ar sugestiju. Dažiem vajadzīgs padoms, kā atsvabināties no tādiem ieradumiem, kuri traucē potenci; pie cita slimnieka nepieciešami izaicināt arī dzīves biedri, resp. dzimuma satiksmes partneri, lai noskaidrotu tai, zem kādiem apstākļiem slimnieks var atgūt potenci, un kas šinī ziņā partnerei darāms pa dzimuma satiksmes laiku. Dažreiz priekšlaicīgs sēklas noplūdums novēršams ar to, ka dzimuma satiksmi piekopj biežāk; citos gadījumos palīdz atturība uz laiku.

No svara vispirms gādāt par to, lai viss organisms kļūtu spēcīgāks (auksta ūdens dziedniecība, barošana). Operācijas un kodināšanas drīkst izdarīt tikai ārsts - speciālists. Dažreiz noder priekš dziedzeņu masāža, elektro - terapija, sēdpeldes u. t. t.

Pret impotenci pielietoto zāļu skaits ir ārkārtīgi liels. Tautā pazīstamas dažādas vielas un visādi ēdieni (kaviārs, trifeļi, sparģeļi, olas). Var jau būt, ka dažai receptei ir panākumi, bet tomēr, ņemot vērā lielo līdzekļu skaitu, no viņiem nav gaidāms nekas sevišķs.

Modernā terapija cenšas uzlabot dzimuma dziedzeņu darbību ar dziedzeņu preparātiem. Arī *Steinach's*, operatīvā ceļā, noslēdzot pautu izejas kanālus un pārdēstot dziedzeri (vai to apstarojot), panācis pastiprinātu dzimuma dziedzeņu darbību. Citi līdzekļi piedev dzimuma orgāniem vairāk asinis; sevišķi jāatzīmē *Johimbin* un *Strychnin*, *Phosphor*, *Nux. vom.*, *Arsen.*; ārsts - homeopats bez tam dod arī vēl tādus līdzekļus, kas spēcina un iespaido nervu sistēmu, piem., *Conium*, *Damiana*, *Staphisagria*, *Kalium phosph.*, *Bufo rana*, *Platina*, *Aurum*, *Argentum*, — vienmēr ievērojot slimnieka konstitūciju un slimības īpatnējos simptomus.

Ņemot vērā lielo lomu, kādu spēlē impotence daudzu cilvēku dzīvē, ieteicams neuzsākt nekādu ārstēšanos „uz savu roku“ un nelietot apšaubāmos, izreklamētos „drošos līdzekļus“, kādi ik dienas tiek sludināti avīzēs. Arī potences pastiprināšana ar kairinošu līdzekļu un indīgu vielu palīdzību ir nopeļama. Daudzas indes ar laiku pilnīgi sagrauj cilvēka veselību. Domas, ka *alkohols* pavairojot potenci, ir maldīgas. Var jau gadīties, ka ārsts pie gadījuma paraksta mazliet alkohola, bet viņa lietošana nekā tomēr nelīdzēs. Šekspīrs „*Makbetā*“ saka par dzeršanu: „Viņa veicina un

apslāpē tieksmi, viņa sakurina kaisli un apslāpē kaisles izdarbošanos, viņa to dzemdē un nonāvē, dzen uz priekšu un tura atpakaļ, dod drosmi un iedvēš bailes." Arvien no jauna jāatkārto, ka došanās laulībā nav spējīga izdziedēt impotenci, un ka katrai ilgstošai impotencei jātop izārstētai pirms laulības. Viegli pārējosa, nenozīmīga ir tā sauktā „ligavaīņa impotence“, kas nereti piemeklē pilnīgi potentu (līdz tam) vīrieti, kad tas saderinājies. Izpētīt potences traucējuma iemeslus var tikai piedzīvojis ārsts, — tāds, kuŗš nepārvērtē ne dvēselisko, ne miesīgo.

Jauno paaudzi var izsargāt no impotences ar prātīgu seksuāli-pedagoģisku audzināšanu, miesīgas un garīgas higiēnas ievērošanu, u. taml.; sevišķi pubertātes laikā higiēna ir no vislielākā svāra; tāpat jāiepotē jaunatnei riebījums pret tabaku un alkoholu, jāpārrunā par veneriskām slimībām un jāārstē neirozes un perveršijas.

2. Seksuālitate un aroda izvēle.

Ja cilvēkiem vaicā, kāpēc viņi izvēlējušies vienu vai otru arodu, tad par brīnumu jādzird, ka vairums ticis pie savas nodarbošanās tikai pateicoties gadījumam. Bieži vien noteicošais bijis tēvs, citreiz — nejaušība. Bet ja izdodas analizēt tos, kas izvēlējušies tādu arodu, kāds tiem patikas, tad vienmēr būs atrodams sakars starp arodu un erotiku. Starp citu, — tiem, kuŗu darba izvēli vadījis gadījums, pa lielākai daļai ir kāda blakus nodarbošanās, — „sports“, kuŗu cilvēks piekopj ar aizrautību.

Mēs zinām, ka māksla ir pārvērtēta erotika. Mākslā mākslinieks izdzīvo savu pārāk vareno seksuālitatei. Viss spēks, kuŗu Rich. Vāgners ielicis savā „Tristānā“, gāja pazušānā Matildei Vēzendonk. Ar „Tristāna“ palīdzību Vāgners iekšķīgi atbrīvojās tāpat, kā Ģēte „Verterā“ atraisījies no milas kalpības gara un paglabies radoša mākslinieka brīvībā. Arī filosofi smēļ no tāda paša avota. Freuds apgalvo, ka katra pētišanas tieksme vedama sakarā ar bērna seksuālo ziņkāri (sk. Freuda „Leonardo da Vinči bērības atmiņas“). Dažādās filosofiskās sistēmas uzrāda sakarību ar seksuālitatei.

Dr. Stekels saka: „Pie visiem izgudrotājiem, kādus es varēju analizēt, līdz šim esmu konstatējis, ka tie ir parapātiķi, kas mēģina atraisīt savus dvēseles konfliktus, noraidot tos mēchanikā. Man jāsaka: izgudrojumi ir psihisku — pa lielākai daļai seksuālu — problēmu tulkojums tehnikas valodā.“ Vai bezdrāts telegrafa ideja nevarēja rasties cilvēkam, kas gribēja apsveikt savu tālo izredzēto?

Piemērs: Kāds pacients sūdzas par bezmiedzību. Tomēr viņš esot pateicīgs bezmiedzības stāvoklim, jo tas viņu novedis pie jauniem izgudrojumiem. Vispirms bezmiega naktis tas izgudrojis kādu aparātu, ar kuŗu viņš no savas istabas varot aizdedzināt gāzi trešā istabā, kur guļot viņa māšica. Analizē izrādījās, ka izgudrotājs iemilējies šajā māšicā, kuŗa bijusi jau apprecēta. Viņš gribēja viņas sirdi „aizdedzināt“ ar savu domu un milas spēku. Šo aizdedzināšanu simbolizē jaunais atradums.

Loti bieži bērni mīl identificēt sevi ar tēvu. Ārsta dēls arī grib kļūt par ārstu tāpēc, ka mīl un apbrīno savu tēvu. Bet daudz inte-

resantāki ir tie gadījumi, kur bērns izvēlas kādu pilnīgi pretēju arodu; te notiek tā sauktā diferencēšanās no tēva. Tirgotāju dēli kļūst dzejnieki, gleznotāji, filosofi, mācītāji. Ja tēvs ir konservatīvā partijā, tad dēls ir liberāls — un otrādi. Vairums dēlu ir erotiski saistīti pie tēva un reaģē ar paklausību vai spītību, ar identificēšanos vai diferencēšanos, ar mīlu vai ar naidu.

Ir cilvēki, kas cenšas savas erotiskās un kriminālās tieksmes sublimēt, tas ir: kultūrai naidīgās tieksmes tiek apspiestas un nodotas kultūras rīcībā, lai tai kalpotu, — gluži kā kāds nevaldāms kalnu avots, kas dambju ieslēgts, dzen lielu elektrības iestādi. Vienkāršākais sublimēšanās piemērs ir chirurģs.*) Chirurģs bieži vien ir neapzinīgs sadists, kas kādreiz apreibinājies ar asiņainām fantāzijām. Nu šis sadisms tiek izlietots, lai dzītu humānitātes dzirnavas. Tā kāds deguna ārsts teicis, ka viņš sajūtot vislielāko baudu, ja viņam, izdarot kādu deguna operāciju, ieplūstot asinis rokā. Kāds ķīmiķis bērnībā lolojis noindēšanas fantāzijas, dažs labs kāju fetišists kļuvis par kurpnieku vai speciālistu kāju slimībās; roku fetišisti vai nu šuj cimdus, vai nodarbojas ar manikīri, vai pareģo no rokas. Asinskāri sadisti sublimē savas tieksmes un top miesnieki, ģinekologi, chirurģi vai kareivji. Parafilija dod vietu kultūrāliem mērķiem.

3. Mazliet fizioloģijas.

Pie daudzajiem aizspriedumiem, kas iesakņojušies kā ārstu, tā neārstu pārliecībā, pieder arī tas aizspriedums, it kā daži arodā darītu vīrieti impotentu. Potenti un impotenti var būt katrā arodā. Pat visintensīvākā nodošanās garīgam darbam nevar tikt uzskatīta kā potenci pamazinošs faktors. Nav tiesa, it kā kultūras cilvēku potence būtu mazāka, nekā pie zemniekiem un strādniekiem. Ar pieaugošo inteligenci pieaug arī potence, bet pavairojas arī nervozie potences traucējumi. Tie nav organiskas dabas. Hipoteze, ka kāds arods var būt vainīgs pie impotences, ir nepareiza, jo noraidītā seksualitāte cilvēku spiež sublimēties un izvēlēties piemērotu arodu, kuŗā šī sublimēšanās ir iespējama. Lūk, tāpēc daži parapatīki kļūst par filosofiem un neapprecas; seksuālā ziņā ar viņiem kaut kas nav kārtībā.

Ko lai sauc par impotentu? Un ko par ļoti potentu? Te grūti uzstādīt noteikumus. Daži saka, ka ja dzimuma akts velkas 10 minūtes, tad tas ir normāli. Daži par normu uzstāda 15 minūtes. Bet jāņem vērā, ka vīrieša potence bieži jāaprēķina sakarā ar viņa partneres īpašībām. Sieviete, pie kuŗas orgasms uzņāk jau pēc 3 minūtēm, vīrietis, kas iztura 5 minūtes, liksies jau būt ļoti potents. Ir vīrieši, kas var ejakulāciju novilcināt ļoti ilgi (1—3 stundas), bez kā nogurtu. Agrāk tādu dzimuma satiksmi turēja par kaitīgu; piedzīvojumi tomēr uzrāda citu ainu. Jāsaka, ka kaitīgs ir tikai tas, ko mēs gribam panākt ar varu, pretim runājot visiem instinktiem. Kas norisinās īstas mīlas liesmās, nav nekad kaitīgs un pārspilēts. Nav jau nemaz tik viegli pārspilēt, ja ļaujas vadīties no instinkta. Visā nelaime ceļas tikai no tā, ka cilvēki bieži vien savu instinktu izvaro ar intelektu un tad apgalvo, ka impotence ir

*) Dr. Stekels «Impotenz des Mannes.»

pārspilējuma sekas. Tas ir nepareizs apgalvojums. Virietis var būt ļoti potents pie karsti miļotas sievietes, pat pie vairākām. Vēlāk, ja kāds gadījums pamodina viņā reliģiozo, morālisko un higiēnisko sirdsapziņu, un ja viņš sāk uz savu pagātņi skatīties ar bailēm, tad drīz vien var iestāties impotence, kuŗu tādos gadījumos izskaidros ar „pārāk straujo milas dzīvi“. Bet šī impotence nav nekas cits, kā tikai iekšējā cilvēka šacha vilciens, lai piespiestu miesu pie atturības, kuŗa nemaz nav šī individa dabā. Tāpēc nav nemaz uzstādāms tāds likums, kuŗš normētu dzimuma satiksmi. Pat pazīstamais Lutera izteiciens „nedēļā divreiz“ praksē nav atradis pamatojuma. Dzimuma tieksme neļaujās reģistrēties, ieslēgties važās un diktēt sev noteikumus. Ir cilvēki, kas dzimuma satiksmi „absolvē“ reizi nedēļā — „higiēnisku iemeslu dēļ.“ Tas ir tikpat smieklīgi, kā cenšanās, pierādīt seksuālā ziņā savu ārkārtīgi augsto potenci (ar kuŗu mīl lepoties ne viens vien virietis). Katra cilvēka dzīvē ir periodi, kad dzimuma tieksme apklust un instinkts prasa atturību, lai vēlāk atkal pieteiktos no jauna ar jo lielāku spēku.

Un cik dažādas var būt ārstu domas par šo jautājumu! Patiesi, slimniekam pavisam jāapjūk! Psihoterapeita uzdevums ir — ienest gaismu šajā tumsībā un atraisīt seksuālās dzīves pavediena mezglu.

4. Onānija un impotence.

Viens no psihoterapeita svarīgākiem uzdevumiem ir psihiskās impotences izārstēšana. Ja virietī mostas traucējošas iedomas, kas aizkavē, vājina vai pavisam izslēdz muguras smadzeņu refleksu aktu, tad impotence ir psihiskas dabas. Traucējumi var būt ļoti dažādi, un vieglos gadījumos tos var novērst ar vienkāršu suģestiju. Visādi mēchaniski palīga līdzekļi, elektrība, auksts ūdens, barošānās, dažādie afrodisiiskie līdzekļi iedarbojas gluži suģestīvā kārtā. Jāsaka, ka pie vīrieša, kam ir normāli attīstīti dzimuma dziedzeri, nevar būt runas par organisku, bet gan tikai par psihisku impotenci; lokāla ārstēšana tad ir pilnīgi lieka, dažreiz pat bīstama un pa lielākaī daļai kaitīga.

Visdrošākais norādījums, ka impotence ir psihiska, ir erekcija rītos; tā ir labvēlīgs simptoms, jo tādos gadījumos impotence droši izārstējama ar psihoterapiju. Daži izskaidro erekcijas rītos un naktīs ar to, ka pūslis pārāk pilns, („ūdens stīvums“). Tas fizioloģiski ir neiespējami. Ja ar pilnu pūslī būtu panākama erekcija, tad jau impotentam vajadzētu tikai nogaidīt šādu momentu un to izlietot dzimuma satiksmei. Daži urologi aizstāv „ūdens stīvumu“ kā lauva savus mazulus. Bet tad jau priekš dziedzeŗa slimniekiem (kuŗiem bieži vien uzkrājas pūslī aprbrīnojami daudz ūrina) vajadzētu visiem būt stipri potentiem, kas nebūt neatbilst īstenībai; drīzāk jau lieta ir otrādi, un prostātiķu potence mēdz būt ļoti pazemināta.

Nav otra fizioloģiska procesa, kas tik viegli padodās traucējošām iedomām, kā erekcija. Pie tam šīs iedomas, pa lielākaī daļai, ir neapzinātas. Apzināti traucējumi nav tik kaitīgi un retāk ved pie pilnīgas impotences. Tā, piem., ir daudz vīriešu, kuŗiem prosti-

tuētās riebjas, un kuŗi pie tām ir vienmēr impotenti. Viņi to apzinās, un ir arī pārliecināti, ka pie citiem objektiem tie būs potenti. Bet var arī gadīties, ka vīrietis to neapzinās, un minētā impotence top par psihiskās impotences izejas punktu. Jau iedoma „es esmu impotents“ iedarbojas kā kaitīga autosugēstija. Pie nākošā satiksmes mēģinājuma šī iedoma jau uzpeld pirms akta; vīrietis sev vaicā: „Vai šoreiz es būšu potents?“ Viņš šaubas, viņam bailes no „izgāšanās“, un šīs šaubas un bailes iedarbojas jau automātiski, kā stipri traucējumi. Tālākā gaitā vai nu bailes un šaubas arvien vairāk pieaug un rada klasisku psihiskās impotences ainu, vai arī slimnieks sastop kādu objektu, kas viņa „libido“ sakairina tā, ka visi traucējumi nobāl viņa priekšā; tad vīrietis ir izārstēts.

Visvieglāk ārstēt ir tos, kas pēc pāris „izgāšanās“ gadījumiem tūlīt nāk pie ārsta. Piemērs:

B., 32. gadus vecs, kommivojožērs (aģents-ceļotājs), pirms 4 gadiem precējies, vēl dažus mēnešus atpakaļ bija pilnīgi potents. Kādā ilgākā ceļojumā tam bijis ļoti grūti ievērot atturību. Viņš apņēmies uzmeklēt kādu atklāto namu. Pirms laulības tas sagājis tikai ar prostituētām. Pa visu laulības dzīves laiku tas palicis uzticīgs savai sievai, bet šoreiz tam pietrūcis spēka. Viņš izdzēris dažas glāzes vīna un iegājis pie jaunas, viņam ļoti patīkamas prostituētas. Bet lieta izbeigusies citādi: viņš bijis pilnīgi impotents un bijis spiests aiziet „bez kāda iznākuma“. Nākošā vakarā tas atkārtojis mēģinājumu ar kādu citu staiguli, — atkal neveiksme! Nu viņš kļuvis nemierīgs un domājis: „galu galā es esmu kļuvis impotents.“ Viņš pārdomājis savu pagātņi un atminējies, ka tas pāris gadus onānējis. Toreiz ārsts viņam teicis: „Ja jūs neatmetīsāt onāniju, jūs kādreiz kļūsiet impotents.“ Nu ārsta pareģojums piepildījies. B. uzmeklējis kādu ārstu, kas viņa impotenci tiešām vedis sakarā ar onāniju un devis preparātu (johimbīnu), kuŗš tam noteikti palīdzēšot. Zālēm tomēr nav bijis ne mazākā iespaids. Ārsts ieteicis elektroterapiju, bet tā nav bijusi iespējama tāpēc vien, ka B. ceļojis no vienas pilsētas uz otru, un katrā varējis uzkavēties tikai pāris dienas. B. tikko varējis sagaidīt ceļojuma beigas, jo gribējis pārliecināties, vai viņš arī pie sievas ir impotents. Nonācis mājās, tas bijis tik uztraukts, ka sieva teikusi: „Es nezīnu, kas tev kait. Tu esi pavisam pārvērties.“ Šis izteiciens to uztraucis vēl vairāk. Drebedams tas licies gultā un arī šoreiz cietis neveiksmi. Sieva šo lietu nav ņēmusi trāģiski un uz vīra atvainošanos atbildējusi: „Ak, neņem to tā pie sirds!“ Tomēr B. bijis pārliecināts, ka nu pienācis laiks ciest par jaunības grēkiem. Pēc dažām neveiksmēm pie sievas, B. uzmeklējis Dr. St. Kad B. ārstam visu izstāstījis, St. vaicājis: „vai jūs kaut ko domājat, kad gājat atklātā namā?“ — „Nē, itnekā; es tīri vienkārši iegāju, jo nespēju vairs valdīties.“

„Vai jūs varbūt iekšķīgi netaisījāt sev pārmetumus?“

— „Vienu brīdi man uznāca doma, ka es esmu nejauks vīrietis; sieva par mani tā rūpējas mājās, un es tai topu neuzticīgs.“

„Redzat nu, jau šī doma iedarbojusies kā morālisks traucējums. Varbūt jums bija arī bailes no infekcijas?“

— „Jā... jūs tagad man izsaucāt atmiņā manas domas: ko es darišu, ja saslimšu? Man ir draugs, kuŗam reiz gadījās tāda nelaime. Viņš saslima un, to nezinādams, piekopa dzimuma satiksmi tūlīt ar

savu sievu. Sieva saslīma, un ārsts teica, ka tādā gadījumā arī vīram vajagot būt slimam. Tā bija briesmīga lieta.

„Redzat nu, jūs to visu bijāt iedomājušies, ejot pie staigulēm. Jūsu iekšējais cilvēks arvien vēl mocījās ar morāliskiem pārmetumiem un bailēm no infekcijas. Apzināti jūs par to nedomājāt, bet kaut kur bija paslēpušies šie traucējumi un diktēja jums noteikumu, ka jums nav brīv saieties ar staigulēm. Un jūsu smadzenes ņēma pārsvaru par muguras smadzenēm un kaislibu. Morāliskie traucējumi neļāva iestāties erekcijai.“

„Tas var būt. Un man jāatzīstas, ka pēc pirmās neveiksmes es vēlāk domāju: patiesību sakot, man vajaga būt priecīgam, ka es nekā nevarēju izdarīt; kas zin, vai es nebūtu dabūjis kādu kaiti. Bet kāpēc es biju nespēcīgs arī pie savas sievas?“

„Tāpēc, ka jūs jau bijāt sev iestāstījuši, ka jūs esat impotents. Pie katras dzimuma satiksmes jūs vaicājāt sev: „vai šodien tā lieta ies vai neies?“ Tādas domas pie dzimuma satiksmes ir bīstamas; tādos brīžos nedrīkst domāt, bailoties un šaubīties.“

— „Nu es saprotu. Bet vai jūs domājat, ka tās nav onānijas sekas?“

„Nē, es neticu onānijas kaitīgumam. Cik ilgi jūs onānējāt?“

— „No 12. līdz 16. dzīv. gadam.“

„Cik bieži?“

— „1—2 reizes nedēļā.“

„Nu, tad nekādā ziņā nē. Būtu arī savādi: veselus 16 gadus jūs varējāt piekopt dzimuma satiksmi un nu pēkšņi lai onānija atriebtos — pēc veseliem 16 gadiem! Nē, traucējumu izsauca jūsu sirdsapziņa, un viņš pazudis, kā nācis.“

— „Ka lai es daru, ārsta kungs?“

„Nekā. Strādājat kā vienmēr, izpildat savu pienākumu, un es apgalvoju, ka jūsu potence drīz atgriezīsies. Bet nemēģināt ārpus laulības piekopt dzimuma satiksmi. Acīm redzot, jums ir pārāk jūtīga sirdsapziņa.“

— „Es labprāt atzīstos, ārsta kungs. Mēs, ceļotāji, esam vieglprātīgi ļaudis. Reti kur sastapsiet tādu, kas paliek uzticīgs savai sievai. Visus šos 4 gadus mani kollēgas mani zoboja. Tad es domāju: nu es arī reiz darišu tāpat kā visi citi. Gluži pret manu iekšējo pārliecību.“

„Cilvēks nedrīkst noziegties pret savu iekšējo pārliecību. Pārejošā impotence bija sods par to. Sods, kurū jūs pats sev diktējāt.“

Jau nākošā dienā B. ieradās pie ārsta, priekā starodams. Viņš bija atguvis savu potenci.

No šī gadījuma varam mācīties, ka pa pusei neapzinātās domas: „Tu esi nejauks cilvēks“ un „tu vari saslimt ar sifilisu“, iedarbojās kā traucējumi; lai gan šādai iedomai ir brīdinošs un morālisks pamats, bet vienreizējā impotence arvien no jauna pamodina domu: „Tu esi impotents“. Ārsta apgalvojums, ka vainojama onānija, vēl pastiprināja radušos iedomu, tā kā tā katru reizi nostājās kā traucējums un neļāva erekcijai iestāties. Loti interesants ir domātais impotences sakars ar onāniju. Onānija ir vainas rezervuārs visādām nelaimēm un iedomām. Ja kas notiek, tūlīt vainu uzkrauj onānijai.

Par onāniju valda visdažādākie ieskatī; Dr. Stekels spīdoši pie-

rāda savā sacerējumā „Die Impotenz des Mannes“, ka onānija nemaz tā neiedarbojas uz cilvēka organismu un potenci, kā tas tiek aprakstīts neskaitāmās brošūrās. Šīs brošūras kļuvušas par istu putnu biedekli un atnesušas vairāk ļaunuma, nekā onānija pati. Stekels pieved gadījumus, kur vīrieši nodarbojas ar anāniju 50 gadus un tomēr ir ļoti potenti. Onānija neizslēdz erekcijas spējas. Ir tikdaudz impotentu starp cilvēkiem, kas nekad nav onānējuši, un, no otras puses, ir neskaitāmi gadījumi, kur onānisti uzrāda sevišķi stipru potenci, lai gan onanē 1—2 reizes dienā. Liekas, ka onānijas kaitīgums konstruēts mākslīgi, un visas nervu sistēmas kaites tiek uzveltas viņai. Onānija seksuālas baudas ziņā tomēr nekad nevar atvietot dabiskā akta „libido et organum venericus“. Prof. Forels saka: „Ārkārtīgie onānisti, kas onanē pat vairākas reizes dienā, pieder pie seksuālo hiperestētiķu kategorijas un nebūt neatbilst populārajam onānista attēlam (saujīna nelaiimes“, „vārgulis“, „nikulis“ u. t. t.), Onānisti nereti tūlīt pēc onānijas var uzstāties kā visnekaunīgākie Don-Žuāni; ir dūšīgi un fiziski veikli cilvēki, kas gatavi uz visādām pārgalvībām. Tāpēc nav tiesa, ja saka, itkā katram, kas nodarbojoties ar anāniju, to varot nomanīt no sejas un izturēšanās.“ Interesanti atzīmēt sekošo novērojumu:

Virsnieks V. jau divus gadus ir pilnīgi impotents. Viņa vecāki ir pilnīgi veseli ļaudis; viņam ir 2 veseli brāļi. Viņš pats stāsta: „Es domāju, ka pie manas impotences vainīga onānija. Es sāku onanēt 10. dzīv. gadā un onanēju 1—2 reizes dienā līdz pat 21. gadam. Ar 17 gadiem es uzsāku dzimuma satiksmi ar sievietēm. Mana potence bija ļoti laba, — es varēju piekopt satiksmi pat 5 reizes stundā un nemaz nejūtos noguris. 21. dzīvības gadā man nāca rokās grāmata „Plātēna dabas dziedniecība“. Tur es lasīju ar bailēm, cik onānija ir kaitīga. Līdz tam es par viņu nebiju runājis ne ar vienu cilvēku un nekā nezināju. Vēlāk es onanēju tikai tad, kad man nebija sieviete iegūstama; onānija bija man tikai palīga līdzeklis, un dabiskā satiksme man sagādāja daudz lielāku baudu. Līdz 25. gadam es vēl nejutu nekādas onānijas sekas. Toreiz pēkšņi notika, ka es pie savas mīļākās kļuvi impotents. Un es zināju, ka sekas jau pie manis sāk parādīties. Esmu tik nospiests, ka man negribas pat dzīvot. Esmu jau daudzās cīņās meklējis nāvi, bet nevaru to atrast.“

Analīze uzrādīja sekošo:

Pirms 2 gadiem viņam bija sakars ar precētu sievieti A. Minētā kritiskā dienā viņi abi bija dzīvoklī vieni paši. A. daudz stāstīja par saviem sirdsapziņas pārmetumiem, un ka viņa nevarot savam labajam vīram ne acīs skatīties. Šāda valoda pamodināja arī V. sirdsapziņu, bez kā viņš pats to manītu. Šajā dienā viņš bija impotents, jo vairāk tāpēc, ka arī kāds biedris bija viņam atstāstījis gadījumu, kur pirms dažiem mēnešiem kāds precēts vīrs piekāvis virsnieku un salauzis tā zobenu, tā kā virsnieks bijis spiests izstāties no pulka. Iemesli bija diezgan smagi, lai aizkavētu erekciju. Par tālāko parūpējās vainas apziņa, kuŗa izlietoja onāniju kā vainas nesēju... Pietika noskaidrot lietas patiesos apstākļus, lai V. atkal atgūtu savu potenci. Jau nākošu reizi tas izveda satiksmi bez traucējumiem, tikai ne ar A.; šo draudzību viņš galīgi izbeidza. Ļoti ievērojams ir nākošais gadījums. B. onanējis jau visagrā-

kā bērībā un ticis briesmīgi spīdzināts tādēļ, ka nav varējis no šī netikuma atteikties. Viņu uzraudzījuši dienā un naktī, un pat klotzētā tam arvien gājis kāds līdz. Tas tomēr nav līdzējis. Beidzot B. sācis vecāku priekšā izlikties, it kā tas onāniju būtu atmetis. Vecāki viņam noticejuši un nav vairs uzraudzību turpinājuši, sevišķi tāpēc, ka B. izskatījies nīprs un svaigs, labi ēdis un attīstījies, lai gan onānējis dažas reizes dienā. 20 gadu vecumā tas griezies pie Dr. St. pēc padoma, kā lai atsvabinās no onānijas. Viņš nevarot ne gulēt, ne mācīties, ja neesot vismaz reizi dienā sevi apmierinājis. Dr. St. ieteicis apprecēties, jo citādi var gadīties, ka B. paliek pie savas onānijas un nespēj pāriet uz dabisko dzimuma satiksmi. B. uzmeklējis kādu prostituētu, iemīlējies tajā un gribējis viņu izglābt un apprecēt. Drīz tas tomēr savas jūtas apslāpējis un izvērties par istu Don-Žuānu, kas nevar vien beigt mīlēt. Divus gadus vēlāk (22 gadu vecumā) tas apprecējies un dzīvojis ļoti laimīgi. Viņa sieva sūdzoties tik par vienu, — ka viņas vīrs uzstādot viņai pārāk lielas prasības. B. potence bija bez vainas.

Piedzīvojumi rāda, ka jo vētraināk izpaužas dzimuma tieksme jaunībā, jo ilgāk tā pastāv vecumā dienās. Pavisam maldīgs ir uzskats, it kā tas, kas agri iesāk, agri izsmel savu spēku. Gluži otrādi: kas agri uzrāda savu seksuālītāti, tas — neskatoties uz onāniju un seksuālām pārmērībām — būs potents līdz sirmam vecumam.*) Par seksuālo pārmērību kaitīgumu te nav vietas runāt. Tomēr piedzīvojumi rāda, ka stipri potenti vīrieši iesāk savas seksuālās gaitas ļoti agri. Protams, vainas apziņa no daudziem onānistiem izveido impotentus. Impotenci fabricē arī tie daudzie maldīgie uzskati, kas arvien vēl sastopami dažādās brošūrās. Autosuggestija ne uz ko neatstāj tik kaitīgu iespaidu, kā uz erekciju.

Ārsts Giurkoveckis savā sacerējumā „Trīsdesmit gadu prakses“ ļoti zīmīgi izsakās par dzimuma dzīvi: „Dzimuma tieksme apdziest visātrāk pie tiem indivīdiem, pie kuņiem tā nekad nav vētraini izpaudusies, un kuņi — savas vājās tieksmes dēļ — viegli ieguvuši tikumīgu cilvēku slavu. Visvēlāk dzimuma dziņa izzūd pie tiem, kas savām vētrainām tieksmēm šad un tad gan ļāvuši vaļu, bet caurmērā nav baudījuši milu vairāk par zināmu normālu mēru. Nav jābrīnās, ja redzam, ka tie indivīdi, kas savu dzimuma dziņu visu mūžu bailīgi taupījuši, vecumā kļūst pavisam impotenti, kamēr tā sauktie jautrie uzdzīvotāji, neskatoties uz daudzajiem gadiem, arvien vēl uzrāda zināmu potenci.“

Nav noliedzams, ka daudzi onānisti ir arī impotenti. Bet te nav vainojama onānija, jo šie slimnieki ir maskoti parafilisti, — cilvēki, kuņu seksuālais mērķis nav sieviete, vai kuņi meklē neatļautus apmierināšanās veidus (mazochisti, sadisti, urānisti jeb homoseksuālisti u. t. t.). Šiem cilvēkiem onānija ir vienīgā piemērotā apmierināšanās forma, jo ar onānistisko aktu vienmēr saistītas spēcīfiskas, baudu radošas fantazijas. Šie tipi tad uzkrauj visu vainu onānijai. Te meklējams atrisinājums miklai, kāpēc viens tik viegli var atteikties no onānijas, bet otrs nē. Vienam onānija ir normālās dzimuma satiksmes aizvietotāja; tiklīdz viņš sasniedz normālo, tam onānija nav vairs vajadzīga. Bet citā normālais

*) Skat. Dr. Stekeļa «Virieša nespēks.»

akts nespēj modināt nekādu kaisli; tāds cilvēks arvien pieturēsies pie onānijas, jo tā viņu aizsargā pret parafilijām.*)

Tā tad, taisot slēdzienu no visa sacītā, varētu vēlreiz atkārtot:

- 1) onānija nav impotences iemesls;
- 2) daudzi onānisti ir impotenti tikai tādēļ, ka normālais akts viņiem nedod baudas. Onānija aizvieto parafilo aktu.
- 3) Iedoma par impotenci ir visstiprākais traucējums.

5. Neapzināta mīla — neapzināts naidis.

Cilvēkam savā ziņā ir aktiera daba, jo tas bieži vien pats no sevis noslēpj savu mīlu un naidu. Katrā impotences gadījumā jāzin: vai te darīšana ar vienkāršu autosugestiju vai ar slepenu seksuālu mērķi un sevišķiem potences noteikumiem?

Ir sevišķs potences traucējuma veids, kas uznāk tad, ja vīrietis saistīts pie zināma objekta, bez kā pats to zinātu. Bieži sastopama tā sauktā neapzinātā mīla. Dažreiz mīlu aspīez ar gribas spēku, cilvēks sev pavēl nemīlēt un iegalvo, ka viņam pilnīgi izdevies jūtas pārvarēt, — bet diemžēl ar ļauniem panākumiem. Šinī gadījumā nevar teikt, ka mīla būtu bijusi pilnīgi neapzināta; drīzāk tā jāsauc par pusapzinātu, un tā bieži izpaužas sirds darbības traucējumos. Tādu gadījumu ir daudz. Vai lai viņus uzskaita? Šefs, kas iemilējies savā mašīnrakstītājā, — kantoriste, kas mīl savu šefu, bez kā to zinātu? Vienīgais simptoms ir — nepanesamas attiecības viņu starpā; tie ātri saskaistas, apvainojas, bez iemesla apvaino u. t. t. Vai „sirdsslimais“ aizbildnis, kas iemilējies viņa aizbildniecībā nodoto meiteni, bez kā to zinātu, un kas katru precinieku noraida ar pavisam smieklīgiem argumentiem? Nervozais, kas iemilējies sava drauga sievā? Viņš ir goda vīrs, un tikai tas apstāklis, ka viņš savu mīlestību neredz, tam atļauj vēl arvien sastapties ar draugu. Bet arī viņš žēlojas par sirdsdauzīšanos; zemapziņā viņam strādā doma: „No Dieva puses, tu tak neiemīlēsies sava drauga sievā! Tas nedrīkst būt!“ un vairāk nekas. Viņš nobīda mīlu pie mālas, tāpat kriminālas domas par drauga nonāvēšanu, noindēšanu u. t. t. — Beidzot viņš saslimst ar baiļu lēkmēm, nevar skatīties laukā ne pa logu (jo domās gribēja draugu izmest pa logu), visos ēdienos meklē indi un baiļu dēļ vairs nekur neatrod miera. Patiesībā viņam bailes tikai no ļaunajām domām, kas pārņēmušas viņa dvēseli.

Tas interesantākais ir tas, ka arī vislabākie psihoterapeiti-analītiķi attiecībā uz savu psīchi ir tikpat aklī, kā kuŗš katrs lajs. Dr. Stekels bieži vien analizējis analītiķus un nevarējis vien diezgan izbrīnēties par to, ka attiecībā uz mūsu pašu kompleksiem mēs visi esam aklī; naidis un mīla, greizsirdība un skaudība, — viss paslēpjas no mūsu apziņas un izpaužas parapatiskos simptomos. Ir vajadzīgs ass prāts un psiholoģisks talants, lai katrā atsevišķā gadījumā izzinātu, kur meklēt isto vainu.

Laulībā uznākošā impotence var būt neapzināts naidis pret sievu. Apziņa šo naidu paslēpj un maskē ar pārspīlētu maigumu, ar kuŗu stipri kontrastā fiziskā impotence. Tās sievas, kuŗas savu

*) Jūtas, kas novirzījušās uz neceļiem. Sk. augšā minēto.

vīru vienmēr nopel, kuŗas visur izrāda, ka tās gudrākas u. t. t., smejas par viņu vai neatzīst viņa darbu, bieži vien kā atmaksu saņem vīra impotenci. Impotence atbilst sodam. Arī greizsirdība var izpausties vājā potencē.

Ir gadījumi, kur vīrietim jāprecē sieviete, ar kuŗu tam jau ilgāku laiku bijis sakars. Vīrietis izpilda savu pienākumu, bet iekšķīgi kaut kas pretojas tādai „Es“ izvarošanai, un sekas ir tās, ka vīrietis vai nu jau pirms kāzām, vai legālā kāzu naktī top impotents. Bieži vien šī impotence tiek izlietota, lai izvairītos no laulības jūga.

6. Impotence un laulība.

Seksualogi bieži novērojuši, ka daudzas sievietes kopdzīvē ar vīru ir aukstas, bet pie mīlākā pilnīgi baudas spējīgas; tāpat arī labs skaits vīriešu kopdzīvē ar sievu ir impotenti, bet pie citām sievietēm uzrāda stipru potenci. Daži vīrieši, kuŗiem pirms laulības bijis sakars ar kādu citu sievieti, un kas šos sakarus pārtraukuši materiālu vai sociālu iemeslu dēļ, lai uzlabotu stāvokli vai nodibinātu kārtīgu ģimenes dzīvi, pirmā laulības laikā ir pilnīgi impotenti. Viņi pa lielākai daļai vēl mīl to sievieti, kuŗu tie atmetuši, bet šo mīlestību tie izraidījuši no apziņas vai apzinīgi izravējuši no savas sirds; tomēr tie pie viņas pieraduši, pie viņas bijuši potenti, — un nu pēkšņi stāv citai sievietei pretim. Dažam nav nekad bijis sakaru ar jaunavu; viņam bails no deflorācijas, viņam nav uzticības uz saviem spēkiem, — vai arī viņi bēgs no akta noraidītu sadistisku motīvu dēļ. Ir gadījumi, kur, pēc īsas kopdzīves, cilvēki izšķiras impotences dēļ, un vīrs atgriežas pie savas agrākās mīlākās un to apprec.

Ir vīrieši, kas var būt potenti tikai tad, ja tie jūt savu pārākumu pār sievieti; tādi vīrieši ir potenti pie kalponēm, staigulēm, vecām, neglītām, sociāli mazvērtīgām sievietēm, bet attiecībā pret „dāmu“ tie ir impotenti. Ir manāmi arī slepeni simptomi, kas norāda uz homoseksuālītāti: sieviete tikai tad liekas būt iekārošanas vērtā, ja to iekārojuši vai ieguvuši citi vīrieši. Tā kāds vīrs tikai tad varējis būt potents, ja zinājis, ka sieva pārnāk no satikšanās; kad sieva, pēc dažiem ļauniem piedzīvojumiem, apņēmusies dzīvot atturīgi, tad arī vīra potence pazudusi.

Pie impotences ļoti ātri var novest arī seksuālā objekta pārvērtēšana; tā piem., ja vīrs savu jauno sievu uzskata par tik nevainīgu un tīru, ka tā viņam „par labu“, tad šāds uzskats ļauni iedarbojas uz potenci.

Sakaru ar kriminālītāti un sadismu uzrāda sekošais gadījums:

N. N., 36 gadus vecs ārsts, no sava trešā bērna piedzimšanas sākot kļuvis impotents, — bet tikai attiecībā pret sievu. Ārpus mājas potence ir tāda pati kā agrāk. Jaunpiedzimušo bērnu viņš ieņīst, kā savas laulības impotences iemeslu. Analīzē izrādas: N. N. domā, ka bērns nav viņa, bet no kāda viņa drauga. Homoseksuālās jūtas pret savu draugu laikmetiem pie viņa uznākušas diezgan apzināti. Viņš fantazē, kā bērnu dabūt nost no ceļa, un atzīstas, ka tās jau reiz pastrādājis līdzīgu noziegumu, kad bijis jauns ārsts. Kādai no viņa mīlākām piedzimis bērns, un N. N. tam iešļircinājis morfiju, bērns bijis ļoti slims; vai bērns miris no morfija vai no

slimības, par to N. N. nav skaidrībā. Tālākā analīzes gaitā uzpeld kriminālas fantāzijas attiecībā pret māti un bērnu. N. N. sapņo, ka viņš nožņaudz vai nošauj savu sievu.

Ir daudz vīriešu, kuŗu potence atkarīga no zināmiem paņēmiem, kas varbūt nav nekas cits, kā atmiņas no bērnības. Dažs vīrietis baidas doties laulībā, jo nezina, vai sieviete šos paņēmienu gribēs pielietot. Ir sievietes, kas tādām lietām ārkārtīgi pretojas. Šādos gadījumos atkal jācītē vecais sakāmvārds: Amor omnia vincit — mīla pārspēj visu. Ja divi cilvēki viens otru īsti mīl, tad pazūd visi aizspriedumi, pretošanās un nesaskaņas.

7. Ejaculatio praecox (sēklas noplūdums nelaikā)

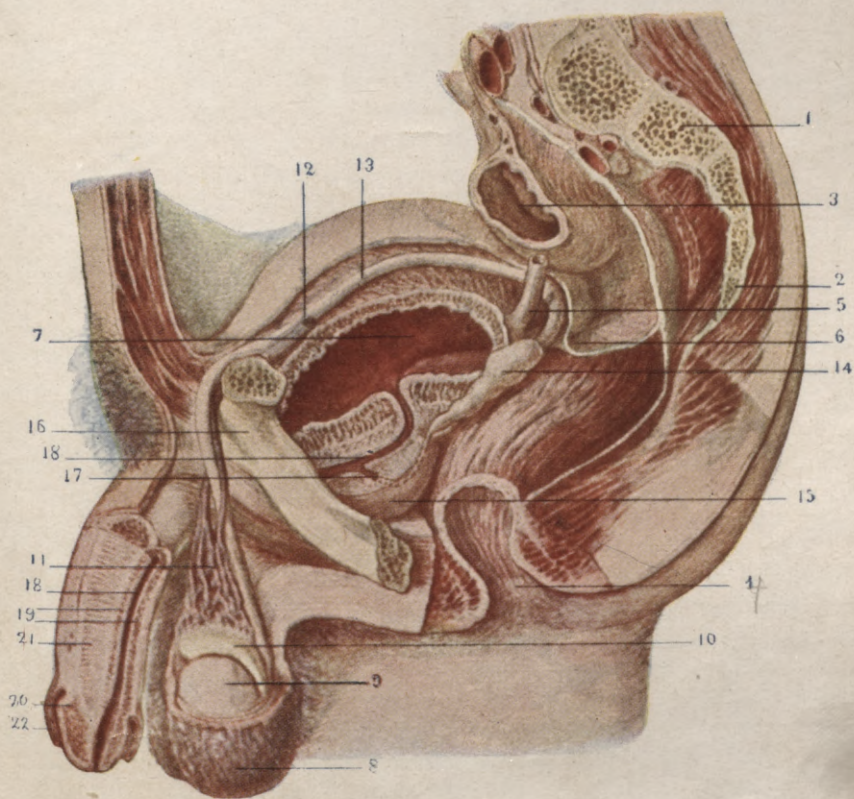
Seksuālo aktu mēs varam uzskatīt kā divu spēku grupu rezultātu. Vienai spēku grupai pamatā ir „libido“, un šī grupa uzstāda dzimuma dziņas prasības; otrā grupā ietilpst visi kavēkli, sastrēgumi, iekšējā cilvēka nodrošināšanās pret dažādām varbūtībām u. t. t. Ja dzimuma dziņa ir ļoti stipra, tad tā pārvarēs kavēklus. Bet jo stiprāki būs kavēkli (sirdsapziņas balss), jo grūtāki būs tikt pie seksuālā akta. Iepriekšējais sēklas noplūdums ir savā ziņā kompromiss. Ātrā orgasma iestāšanās pamazina „libido“, jo kavēkli spiež ātri atrisināt konfliktu.

Iepriekšējs sēklas noplūdums (ejaculatio praecox) notiek:

1. ja „libido“ nav diezgan stiprs (piemērotas apmierināšanās trūkums, maz kaļirinošs seksuālobjekts, vājš „libido“ slimības, nepietiekošas barības, noguruma un iepriekš notikušā seksuālā apmierinājuma dēļ). Parasti otrais koitus (akts) velkas ilgāk par pirmo. Daudzos gadījumos tas ir palīga līdzeklis. Slimnieki mēdz būt ļoti uztraukti (ejaculatio praecox noticis tāpēc, ka slimnieks jau iepriekš visu izbaudījis fantāzijā un nespēj ilgāk gaidīt, tad otrs akts vilksies ilgāk, $\frac{1}{2}$ —1 stundu; bet dažreiz tas vairs nenoved pie orgasma. Grūtos gadījumos ejakulācija notiek otru reizi tikpat ātri, kā pirmo reizi, — jā, pat vēl ātrāk.

2. Ejaculatio praecox uznāk kavēkļu dēļ. Šādi kavēkli ir: bailes no infekcijas, riebījums un reliģiozi vai ētiski pārmetumi (piem., skolotājam, ka tas piekopj satiksmi ar savu skolnieci, draugam, kas paved drauga sievu, ārstam, kas šādiem nolūkiem izmanto savas pacientes, garīdzniekam, ja tas uztūra sakarus ar savu bikts bērnu, laulātam vīram, kas krāpj savu sievu u. t. t.).

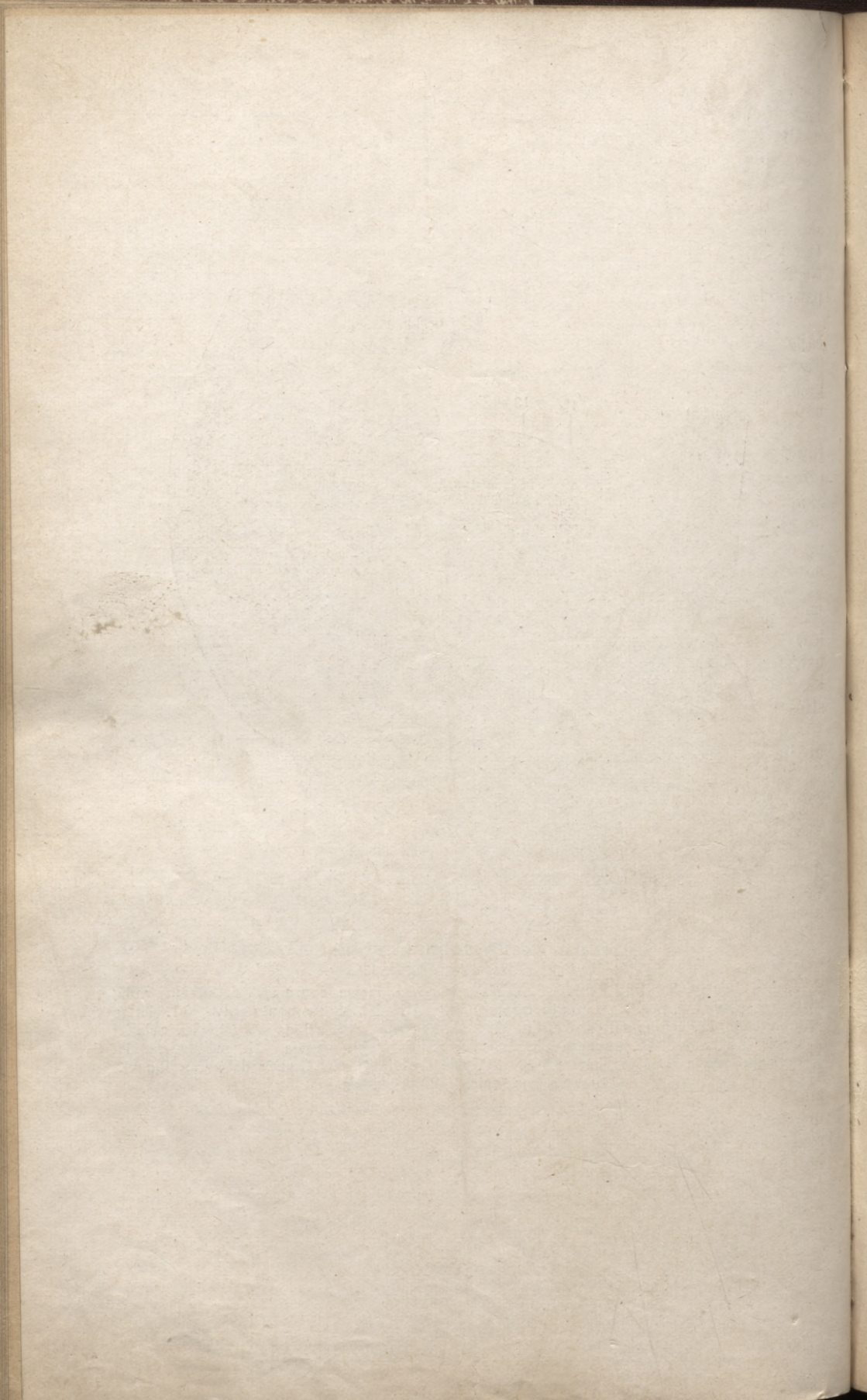
3. Ejaculatio praecox uznāk kā sirdsapziņas aizsarga funkcija pret nemorālisku vai sociāli bīstamu aktu. Tā, piem., kāds precēts vīrs mēģina laupīt nevainību savai kalponei; parasti viņam ir ārkārtīgi laba potence, bet nu pirmo reizi mūžā tas piedzīvo apkaunojumu — ejaculatio praecox ante portas. Otram mēģinājumam tāds pats iznākums. Cits piemērs: kāds ļoti potents advokāts, kas ļoti greizsirdīgs uz savu sievu, ielaižas sakaros ar savu mašīnrakstītāju — vieglprātīgu meiteni. Advokāts nav ne dievbijīgs, ne morāliski noskaņots, tā tad morālisku kavēkļu nav; viņa ir kāra uz vīriešiem un gaida no viņa kādu skaistu dāvanu, — tā tad — drusku labākas šķiras prostituētā. Un tomēr — viesnīcā advokātam notiek ejaculatio praecox ante portas. Viņš uzkrāuj vainu pārāk ilgi gaidīšanai un stipram uztraukumam. Jau mēne-

Virieša gurnu dobuma organi

(kreisā puse pa lielākai daļai atņemta)

1. Krustu kauls, 2. tūpļa kauls, 3. tūpļa zarna, 4. izejas caurums, 5. mizalu vads, 6. vēdera plēve, 7. pūslis, 8. pautu maisiņš, 9. pauti, 10. blakus pautu galva, 11. sēklas saites vēnas, 12. sēklas saites artērija, 13. sēklas saite, 14. sēklas pūslīši, 15. priekšstāvošais dziedzeris, 16. kaunuma kauls, 17. sēklas izejas kanāls, 18. mizalu kanāls, 19. mizalu kanāla trūkuma ķermenītis, 20. zile (galviņa), 21. lielais dzimuma locekļa tūkuma ķermenis, 22. priekšāda.

šiem ilgi tas gaidījis uz šo brīdi. Viņš paliek ar jauno meiteni viesnīcā visu nakti, un tomēr — arvien tas pats bēdīgais iznākums. Iemesls: advokātam piemīt pārliecība, — viņš iedomājies, ka viņa sieva būs viņam uzticīga tik ilgi, kamēr viņš to nepiekrāps; tā tad — viņam nav brīv to piemānīt, lai tas nesāņemtu tādu pašu atmaksu. Šis iekšējais spēks, resp. kavēklis aizkavēja ejakulācijas dabisko norisi un izsauca ātras beigas. It kā kad kāda iekšēja balss (viņa „es“) teiktu: „Kaut jel šis akts būtu jau garām! Izbeidz to! Nedari nekā!“ Un šis „es“ izved savu gribu, visu ātri izbeidz, un patiesi nenotiek nekas.

Šos mēchanismus var saprast tikai tad, ja pie cietējiem apvai-cājas, kādos gadījumos viņiem n a v uznācis ejaculatio praecox. Tad ārsts dabū zināt to, ko slimnieki parasti noklusē un ļoti retos gadījumos izceļ, — tas ir: ka ir bijušas sievietes, ar kuŗām izdevies piekopt pilnīgi apmierinošu dzimuma satiksmi.

No visiem šiem novērojumiem var taisīt slēdzienu, ka ejaculatio praecox ir tikai kādas parapātijas simptoms. Slimnieks bailīgi novēro pats savu „coitus“. Jau doma, „cik ilgi šodien vilksies“? vai „kad tik tu atkal pārāk ātri neizbeidz“ iedarbojas kā autosugestija un ar bailēm taisni izsauc to stāvokli, no kuŗa parapātiķis gribēja izvairīties. Visvairāk aiz ejaculatio praecox slēpjas bailes pašam no sevis (piem., pašam no sava sadisma), vai bailes no „izgāšanās“, vai tikai bailes no bailēm. Tāpēc notiek, ka parapātiķi, kas ne-jausi ar alkoholu vai citu narkotisku vielu iemidzinājuši savas bai-les, sev par lielu prieku pārspēj iepriekšējo sēklas noplūdumu un uzrāda normālu potenci. (No otras puses, alkohols var pārvarēt kavēklus un atraisīt kriminālus impulsus; lai tie nespētu izpau-sties, ejakulācija uznāk vēl ātrāk).

Ists parapātiķis novērtē savas seksuālās spējas pēc pulksteņa, un nav reta parādība, ka par ejaculatio praecox sūdzas tādi vīrie-ši, kuŗu potence ir pilnīgi normāla. Parapātiķa godkāriba izpau-žas arī seksuālā dzīvē. Viņš gribētu būt „pirmais“, gribētu visus citus vīriešus pārspēt, viņš slepenībā bīstas, ka viņa partnere varē-tu ar viņa spējām būt nemierā un kļūt tam neuzticīga. Aiz bailēm no sēklas noplūduma slēpjas laba daļa greizsirdības; tāpēc šādi vīrieši ķeras pie visādiem izsmalcinātiem līdzekļiem un parafilijām, lai pavairotu partneres orgasmu. Partneres orgasma novērošana pavairo vīrieša potenci. Tāpēc ar priekšlaicīgu sēklas noplūdumu slimo visvairāk tie vīrieši, kuŗu sievas ir dzimumsatiksmē vēsas jeb bezjūtīgas. Ļoti bieži tādas sievietes uzkrauj vainu vīrieša rē-latīvai impotencei, lai gan novērots, ka šīs sievietes ir vēsas arī tad, ja nokļūst ļoti potentu vīriešu rokās. Protams, ka daudzas sie-vietes cieš vīrieša ejaculatio praecox dēļ un ar pilnu tiesību uz-skata šo anomāliju kā savas bezjūtības iemeslu. Bet cilvēki ne-zin, ka telepātiskā ceļā var pārnest no viena uz otru simpātijas un antipātijas. Partners dažreiz neapzināti pretojas aktam un reaģē uz to ar impotenci vai priekšlaicīgu ejakulāciju. Iestas mi-las ugunīs šie kavēkļi pazūd, un viņu vietā iestājas normāla, un pat pārnormāla potence. Nav bijis vēl gadījuma redzēt tādu istas milas pāri, kas sūdzētos par kādiem traucējumiem. Kur tie iestā-jušies, tur ar milestību kaut kas nav kārtībā; tur ir iekšķīgas pre-testības, kas vēl nav pilnīgi pārvarētas.

Kāds vīrs pret vecāku gribu apprec nabagu meiteni. Laulībā

izrādas, ka viņa potence ir nepietiekoša. Jau kāzu naktī notiek iepriekšēja ejakulācija, kurai vēlāk seko impotence. Iekšīgais „nē“ neļauj potencei pilnīgi attīstīties. „Kaut kas“ protestē dziļi aizkaitināto vecāku vārdā pret šo laulību.

Pavisam citu psihisku mēchanismu uzrāda sekošais gadījums*): — F., 36 g. vecs precējies, triju bērnu tēvs, griežas pie ārsta, žēlodamies, ka katru rītu ap pulksten 2 viņam uznākot ārkārtīgs priapisms**), kas neļaujot gulēt. Auksti uzklāji, broms u. taml. palīdz drusciņ, bet tikai pārejoši. Tiklīdz F. noliekas gultā (viņš naktīs spiests celties augšā un staigāt apkārt ar visu auksto uzklāju) un grib iemigt, to modina sāpīga erekcija. No rīta tas jūt stipras sāpes krustos un dažreiz pautos. Neskatoties uz priapismu, tas nespēj savu iegribu pie sievas apmierināt: vai nu viņš tiek pārāk ātri galā, vai vispār nenonāk līdz orgasmam; šad un tad pa druskai noiet sēkla, bet bez kādas kaisles sajūtas. Viņš uzkrauj vainu sievai, jo tā esot pilnīgi auksta un tāpēc viņu nespējot iekarsēt. Viņš domā arī, ka lieta grozoties ap onānijas sekām (no 12.—19. gadam tas onānējis 3—4 reizes nedēļā). Pirms 2 gadiem tas mocījies ar bezmiedzību un tāpēc ārstējies sanātorijā. Tam līdzīgu periodu tas pārdzīvojis jau pirms 6 gadiem. Ārsts prasa, vai F. neesot pārņēmusi kāda slepena mīlestība, kurā tas sev negribot atzīties. Viņš to noliedz. Nu ārsts izvaicā F. par viņa mājas kalpotājiem un līdzdzīvotājiem, un nu nāk gaismā sekošais: Jau 5 gadus F. ģimenē kalpo jauna, skaista un ļoti glīta meita. Reiz, sievai neesot mājās, F. aizgājis pie kalpones gulēt, un nu izrādījies, ka viņš pēkšņi kļuvis impotents. Orgasms iestājies jau tajā momentā, kad F. pieskāries kalponei. Orgasms bijis ļoti stiprs. Nu F. atzīstas, ka mīl jauno meiteni. Pēc neizdevīgā mēģinājuma tas nav vairs viņai tuvojies, bet tomēr jūtot, ka arī viņa viņu milot. Nu viņš atminas arī, ka izlietojis katru gadījumu, lai redzētu meiteni izgērbusos. Tā, piem., viņam atslēga, ar kuru tas tieši slēdz savas durvis; pēkšņi atslēga pazudusi, un F. jūtas spiests iet caur virtuvi, kur meitene gul. Viņš gan meitenei vairs nav pieskāries, bet viņam patīkot uz viņu noskatīties, un arī viņas gultas smarža to apreibinot. Līdzīgs gadījums noticis pirms 5 gadiem. Toreiz F. karsti iemilējies kādā biroja jaunkundzē, kurai tas nav tuvojies; jo negribējies kļūt neuzticīgs sievai; tad F. sācis sirgt ar bezmiedzību un devies uz sanātoriju. Viņš atminās, ka gandrīz katru nakti sapņojis par šo jaunkundzi. Nu ārsts F. uzaiņcina atlaist jauno kalponi no vietas. Kā tas vienmēr tādos gadījumos mēdz būt, F. pretojās, jo viņš nevarot bez meitenes iztikt, šinīs laikos esot grūti tik labu cilvēku dabūt, viņa esot laba, dūšīga, tirā pērle u. t. t. Nu skaidri saprotams, viņa priapisma iemesls, un arī tas, kāpēc pie sievas viņš nepārdzīvo orgasma. Te trūka „libido“. Ja viņam arī izdevās iedomāties, ka tā nav viņa sieva, bet jaunā kalpone, un ja šī iedoma izsauca stipru erekciju, tad tomēr orgasma nebija, — dzimuma loceklis neļāvās piemulķoties. Skaidri saskatāma arī psihiskā priapisma psihogēnese. Ap pulkstens 2 naktī uznāca neapvaldāma iegriba: iet pie kalpones. Šo iegribu F. nepazīst vairs un notura priapismu par onānijas sekām.

*) Iz Dr. Stekeļa «Virieša nespēks».

**) Ilgstošs dzimuma locekļa stīvums — krampji.

Reliģiozā „veto“ (aizlieguma) vara un mēchaniskās impotences terapijas briesmas gaiši attēlo sekošais novērojums:

U., 30 g. vecs, skolotājs, jau 2 gadus sirgst ar ejaculatio praecox. Neskatoties uz spēcīgu erekciju, sēkla noplūst tūlīt sākumā, tā kā neatliek gandrīz laika ievadīt dzimuma locekli makstī. Pēdējos 3 mēnešos dienā trūkst erekcijas spējas. Rītos stipras erekcijas. Starp 14.—16. gadu mērena onanija. U. jūtas nelaimīgs savas kaites dēļ, jo vairāk tāpēc, ka tas mil kādu precētu sievieti, kas viņa dēļ grib šķirties. Kā lai viņš — impotents — iedrošinas to precēt?

Izrādas, ka pirms 3 gadiem U. pārcietis gonoreju, 3 mēnešus. Pēc gonorejas potence vienmēr vairāk samazinājusies. Nu U. domā, ka ejaculatio praecox stāv sakarā ar kādu priekšdziedzeņa slimību, lai gan prof. F to pārliecinājis, ka U. esot pilnīgi vesels. Analīze uzrāda sekošo: Pirmais ārsts, kuŗu U konsultējis sēklas noplūduma dēļ, pielietojis zondus, maskulīna iešļircinājumus un masējis viņa priekšdziedzeri. No šī laika U. jūt dedzinošu niezi tūpļa izejā, tā kā tas spiests kasities naktīm un dienām. Izrādas, ka masāža pastiprinājusi U. latentās homoseksuālās tieksmes. U. vienmēr interesējies par skaistiem puisēniem un bija kaislīgi nodevies savam darbam — zēnu audzināšanai. Tiešu homoseksuālu fantāziju viņam neesot, bet sapņos skaidri izpaužas minētā tieksme. Bez tam, U. ir ļoti dievbijīgs. Viņš audzināts katoļu klosterī un gribējis kļūt par garīdznieku. Tagad tas svārstas starp ticību un neticību, iet tomēr ik nedēļas baznīcā, pa vecam ieradumam(!?); savu gonoreju tas uzskata kā Dieva sodu. U. iekšējam cilvēkam dzimuma satiksme ārpus laulības liekas būt apgrēcība. Šo reliģiozo „veto“ viņš (ņemot vērā arī to, ka viņa heteroseksuālo „libido“ novājināja viņa anālās conas kairināšana) nespēj pārspēt. U. mil minēto sievieti jau 7 gadus un neuzdrošinas to precēt, bet dzimuma satiksmi ar viņu tam aizliedz iekšējais „veto“.

Analīzes iznākums bija brīnīšķīgs. Miļotā sieviete likās šķirties no sava vīra, un U. to apprecēja. Potences traucējumi novērsti.

Interesanti atzīmēt, ka U. slimojis ar stiprām pūšļa un vēdera sāpēm. Radās aizdomas par aklās zarnas iekaisumu, bet beidzot ārsti vienojās par „nervozām sāpēm“. Analīze atklāja, ka minētās sāpes uznāca tad, kad U. loloja homoseksuālas fantāzijas un stāigāja „pa aizliegtiem“ ceļiem. Sāpes bija viņa „seksuālās sirdsapziņas mājiens“.

Ne katram cilvēkam izdodas atrast savu seksuālo ideālu; simtiem un tūkstošiem aiziet kapā, nerasnieguši sava seksuālā piepildījuma. Te rodas dažādās parafilijas, lai neapmierinātās ilgas apklusinātu ar stipru kairinājumu. Bet ilgas vienmēr atgriežas. Baudas kārie cilvēki ir tie, kas meklē un neatrod savu ideālu. Viņi nošķīruši baudu no personības. Bet šīs divas lietas neļaujas dalīties. Nāk diena, kad cilvēks zaudē spēju baudīt, — notiek iekšējā cilvēka revolūcija. Cilvēks top askets, grūtsirdīgs, parapatīķis vai arī atrod savu piepildīšanos un kļūst laimīgs.

Bieži gadās, ka pie ārsta griežas ligavaini, kas gribējuši izmēģināt dzimuma satiksmi ar savu līgavu, un sev par lielām bailēm atraduši, ka tie ir impotenti vai sirgst ar ejaculatio praecox. Tas viegli saprotams. Te lieta grozas ap sirdsapziņas jautājumu un iekšīgu „ne“. Ar notikušo aktu ligavainā liktenis ir nospiests, —

tad neizbēgami jāprecas. Ir vīrieši, kas nicina katru sievieti, kuŗu tie reiz ieguvuši, arī ja tā ir viņu līgava. Ieguvums ir ceļš uz brīvību. Ja vīrietis sievieti ieguvis, tad viņa vēlēšanās ir piepildīta, un viņš var iet. Šādā slepenā nekrietnībā vīrietis pats negrib sev atzities, — tādas lietas vienmēr notiek neapzinīgi. Citos gadījumos vīrietis apbruņojas ar impotenci un ejaculatio praecox, lai nodrošinātu sev ceļu uz brīvību un lai sev teiktu, ka viņš — impotents būdams — nedrīkst precēties. Kāzu naktī impotence varbūt ir iekšējs „ne!“, kas nozīmē: „Es negribu atdot savu brīvību! Es negribu būt mūžīgi saistīts ar tevi!“ Minētās kaites spēlē aizsarga lomu tad, ja mīlestība nav ļoti stipra.

Ka arī garīgi spēki var iespaidot potenci, norāda sekošais gadījums:

J., 39 g. vecs, precējies pirms 10 gadiem, laulības sākumā vienmēr potents. Pamazām viņa potence sāk zust un beidzot nonāk līdz pastāvīgam ejaculatio praecox. J. sieva esot ļoti kaislīga un gaidot uz dzimuma satiksmi. Impotences dēļ viņa laimīgā laulība draud sabrukt. Tas savādākais ir tas, ka ārpus laulības, — ar citām sievietēm, — J. ir vienmēr potents. Impotence mājās velkas jau 2 gadus. Nu tikai J. sajūt, cik ļoti viņš savu sievu mīl. Viņš to dievina, — viņa ir skaista, cēla, — īsta dāma, ar labu raksturu u. t. t. Analizē izrādas, ka J. pie savas sievas nekad nav uzdrošinājies lietot tos glāstus, kuŗus tas sev atļāvis pie staigulēm; bet šie glāsti viņam nepieciešami. Bez tam — sieva ir no labākām aprindām, ir ļoti izglītota, bet J. ir vienkāršs tirgotājs. Sievai piemīt, diemžēl, nelabais ieradums vīru „audzināt“, norādīt uz viņa kļūdām, izlabot viņa valodu un izturēšanos. Viņš viņai nekad nav diezgan elegants. J. labprāt uzņem visas pamācības, bet iekšķīgi tām pretojas. Salīdzinot sevi ar sievu, tas jūtas mazvērtīgs. Viņa impotence ir iekšķīga demonstrācija pret sievu, — ierocis dzimumu savstarpējā cīņā.

Ārsts, vispirms aprunājies ar sievu, piekodinājis tai, lai tā atmet visus liekos audzināšanas paņēmienus; vīram tas aizrādījis, lai tas nepārvērtē sievas personību pārāk augsti un lai nekautrējas pielietot pie sievas tos glāstus, kādi viņam patīkami. Pēc 2 dienām J. ierodas pie ārsta starodams: „Mana sieva ir tik laba pret mani, — viņa atzīstoties, ka esot nodarījusi smagu kļūdu. Viņa vairs nebūšot mani audzināt, — lai es paliekot tāds, kāds es esot, tikai lai viņu mīlot. Un ko jūs gribat? naktī — pret rītu — man bija stipra erekcija un es varēju sev atļauties normālu dzimumu satiksmi; es pielietoju arī tos glāstus, kuŗi man patīk (mēles, krūšu un kāju skūpstus, — es esmu mazliet kāju fetišists), — un panākumi bija pārsteidzoši. Tik potents es neesmu vēl nekad bijis.“

Laulība ierietēja laimīgās sliedēs. Sieva ar saviem audzināšanas un izlabošanas mēģinājumiem bija vīram atņēmusi potenci. Vīra romāni ārpus mājas bija tikai atreibība par mājās saņemtiem pazemojumiem.

Ir vēl svarīgs moments, kuŗam liela loma ejaculatio praecox gadījumos. Dažreiz vaina uzkrāujama sievai, ja sieva mīl kādu citu vīrieti. Telepātiskā ceļā sievas riebījums vai nepatika iedarbojas arī uz vīrieti.

No visiem pievestiem piemēriem taisāms slēdziens, ka ejacula-

tio praecox nav nekas liktenīgs, un nav arī nenormālas seksuālas konstitūcijas sekas.

Ar impotenci un ejaculatio praecox vīrietis dažreiz aizver durvis pavisam nejēdzīgām sadistiskām tieksmēm, kuŗas pēc analīzes cilvēks pārvar ar apziņas palīdzību un izārstējas. Bieži vien iedarbojas arī ļauna sirdsapziņa. Tas viss norāda, cik uzmanīgam jābūt ārstam, uzstādot prognozi, — jo nekas nav vieglāk, kā pateikt: „Tur nekā vairs nevar darīt“ un iegrūst slimnieku galīgā izmisumā, — lai gan psihoterapeits var darīt ļoti daudz. Lasot daudzās analīzes, cilvēku pat pārņem šausmas par to, kas viss netiek izcelts gaismā no cilvēka dvēseles bezdibeņiem. Mēs redzam, ka cilvēks visu mūžu turpina onaniju, lai aizsargātu sabiedrību no sevis paša, no savām antisociālām, kriminālām, atavistiskām tieksmēm. Ja onanija tiktu apspiesta, tad seksuālo noziegumu skaits drīz pavairotos bezgalīgi. Mēs redzam sadistus, kas bīstas paši no sevis un tāpēc paralizē savas dzimuma tieksmes. Mēs mācamies saprast briesmīgo sirdsapziņas sodu, kuŗa uzliek „veto“ katrai neatļautai baudai. Bet mēs redzam arī, ka šādi gadījumi ir ārstējami, ka tikai pašpazīšana un pašatbrīvošana var cilvēku atpestīt no šīs elles. Un mēs nākam pie atziņas, ka mīlestība ir visu uzvarošs spēks, kas cietējus var atbrīvot, bet kas arī var sagādāt visas minētās ciešanas tad, ja to atstumj un pazemo.

Ja ienaidis apvienojas ar pilnu potenci, tad tas rada sadistus, seksuālos slepkavas, seksuālos noziedzniekus. Ienaida sakušana ar impotenci nav nekas cits, kā dziedinošs iekšējā cilvēka process, kuŗš var cauri ciešanām un pazeminājumiem ievest milas paradīzē, ja slimnieks atrod istu ceļa vadoni.

8. Impotence un kriminālitate.

Ir daudz šķietami iedzimtas impotences gadījumu, kuŗi pretojas katram ārstēšanas mēģinājumam. Tikai psiholoģiskā analīze spēj šīs impotences saknes atrakt un pierādīt, ka te cinas antiseksuālā sirdsapziņa ar seksuālo imperatīvu. Šis imperatīvs pa lielākai daļai cēlies bērnībā un nav nekas cits, kā individuam piemērotā seksuālā apmierinājuma forma. Stūrgalvība, ar kādu parapātiķi turas pie bērnības iegribām un ieskatiem, izskaidrojama ar viņu permanento stūrgalvību pret pasauli un ar nespēju no vecā atteikties. Cilvēki, kas mūžam meklē, mūžam alkst pēc jauniem kairinājumiem, ir pagātnes vergi un meklē, patiesību sakot, tikai veco, bijušo. Bet ja šis vecais ir kaut kas aizliegts, ja tas individu ved konfliktā ar sabiedrības normām, tad tās paslēpjas no apziņas. Antiseksuālā sirdsapziņa izsauc impotenci, jo sirdsapziņa izpaužas bailu (bailes no sekām, bailes no nāves, bailes tikt izstumtam no sabiedrības) veidā, un bailes neļauj attīstīties vīrieša potencei. Impotentu fatālais „es nevaru“ analīzē atklājas kā visuvarētais „tu nedrīksti“!

Seksuālo iegribu mērķis var pavisam pazust no apziņas apvārkšņa un darboties kā dzinējs-motors zemapziņā. Tad cilvēkā sāk darboties „erotiskais simbolisms“, notiek taustošī mēģinājumi, vilcināšanās, pasākumi, kas apstājas pirmā pakāpē. Parapātiķis apmierinājas ar mazu daļiņu, ar niecīgu reālitatees putekli, ar vienu

vienīgu salmiņu, pie kuŗa tas ķeras kā sliķējs un ar kuŗa palīdzību grib pārpeldēt savu specifisko mīlas noteikumu un baudas upi. Kā stiprāko aizsargu, zemapziņa sūta impotenci, un aktīvā seksuālitāte tiek apspiesta.

Bieži vien notiek paglābšanās miegā. Vai krimināli-seksuālā akta piepildīšanās kādā lēkmē (psichogēnā, affektu jeb hysterogēnā epilepsija). Praktiķim no svara zināt, ka vairums epilepsijas gadījumu ir psihogēnas dabas. Diagnozi var uzstādīt fiziski un garīgi. Pie šādiem epileptiķiem trūkst istie psihopātiskie vilcieni, dēģenerācijas pazīmes un epileptiskais raksturs. Starp impotentiem nereti sastopami epileptiķi. Analizē izrādas, ka viņiem piemīt dažādas parafilijas, visbiežāk nekrofilija un vampīrisms. Ka starp cilvēkiem tiešām sastopami arī tā sauktie vampīri, pierādīts vienā vai otrā kriminālprocesā. Un ne tikai vampīri, bet arī sieviešu slepkavas, nekrofilu un kanibāli. Visas šīs tieksmes gandrīz vienmēr ir apziņai apslēptas un retos psichozes gadījumos izlauž sev ceļu epileptiskā lēkmē, pa kuŗas laiku slimnieks pārdzīvo visu neatļautās baudas saldumu. Šos impotentos var pazīt no viņu savādās izturēšanās pret sievietēm; viņi izliekas, it kā gribētu izdarīt noziegumu, apmierinas ar iepriekšējo uztraukumu un nemaz neizdara dzimuma aktu, vai arī tie ņem līdz kādu draugu kā sargu, izvēlas stipras un fiziski pārākas sievietes (kuŗām tie nespēj nekā padarīt), bet pie vājākām sievietēm (un pie tam divatā vien) tie parasti ir impotenti. Daži skrien sievietēm pakaļ, lai noskatītos, kā tās kādā slepenā vietā ūrinē; šo ūrinu tie dzer ar baudu (pie kam notiek ejakulācija); analizē izrādas, ka ūrins te spēlē asinslomu. — Kāds cits impotents uzrunā sievietes, pavada tās līdz viņu mājām un pie durvīm samaksā nolīgto cenu, bez kā tās pavadītu istabā. Analīze uzrāda kanibālismu. Slimnieks jau nodod sevi ar valodu, — viņš atrod, ka tā un tā sieviete ir „tik garšīga, ka gribētos iekost“, ka viņš „varētu to apēst“, konstatē, ka kāda cita sieviete „guļ viņa kuņģī“ u. t. t. Kāds cits sadists pirms akta dod savai tieksmei vaļu (pie kam notiek ejaculatio ante portas), saplēšot dažas avižu lapas un saspiežot pa akta laiku rokās papīra vistoli. Daži spēj izvest dzimuma satiksmi tikai tad, ja sievietei ir menstruācijas. Nekrofilija izpaužas pie dažiem lielā uztraukumā pa kādas apbedīšanas laiku; pēc apbedīšanas tie parasti spiesti izdarīt dzimuma satiksmi. Daži atklātos namos pavēl prostituētām iegērbties miroņu tērpā, balti nokrāsoties un gulēt bez kustēšanās.

Vēl biežāki ir tie gadījumi, kuŗos neizpaužās nekādi simptomi. Slimniekus pirms akta sagrabj tādas bailes, ka tie aizmūk. Bailes nav nekas cits, kā — bailes pašam no sevis.

Jautājumu: kāpēc homoseksuālie ir impotenti pie sievietes? Dr. Stekels izskaidro šādi: Homoseksuālais ir noskaņots sadistiski pret sievieti un tāpēc paglābjas pats pie sava dzimuma.“ Stekelam ar analīzes palīdzību izdevies dažu homoseksuālo atgriezt uz normāla ceļa (Dr. Stekels „Virieša impotence“ lpp. 453.).

9. Orgasma traucējumi pie vīrieša.

Orgasma stiprums ir — no vienas puses — individuāls un — no otras puses — dažāds laika ziņā. Ir cilvēki, kas baudas brīžos gandrīz zaudē samaņu, skani nopūšas, kļēdz u. t. t. (Cik zināms,

Napoleonam pēc orgasma arvien uznākusi kritamai kaitei līdzīga lēkme). Citi turpretim orgasmu apraksta kā stipru kutēšanas sajūtu vai tikai patīkamu sensāciju. Orgasms mainas arī sakarā ar gadiem un seksuālo objektu. Viņš var kļūt ārkārtīgi stiprs tad, ja tiek izpildīts kāds sevišķs baudas noteikums (baudas prasība). Cilvēki ar jūtīgu psihi (kas nozīmē arī jūtīgu potenci) ir ļoti ietiepīgi attiecībā uz orgasmu; tas mainas sakarā ar gara stāvokli, untumiem un uzbudinājumiem.

Bieži vien milas traucējumi vispirms izpaužas orgasma pārmaiņā. Šo pārmaiņu izpētīšana ir no vislielākā svara, jo tā mums dod iespēju atklāt dvēseles darbības noslēpumu. Jā, piem., kāds vīrs apgalvo, ka tas savu sievu ļoti mīl, bet tomēr konstatē pie sevis orgasma samazināšanos, tad droši var teikt, ka mila atslābusi, ka iestājušies zināmi sasprindzinājumi dzimumu savstarpējās cīņas dēļ, vai ka vīrs metis acis uz kādu citu seksuālobjektu. Mēs izšķiram sekošus traucējumus:

1. Orgasms ir saistīts ar baudu, bet tam seko nepatika, sāpes, parestezes, nogurums, riebjums, baiļu sajūtas u. t. t.

2. Līdz ar orgasmu uznāk arī sāpes, — dažreiz tikko manāmas, dažreiz tik stipras, ka pārvar baudas sajūtu un piespiež slimnieku atsacīties no dzimuma satiksmes.

3. Vīrietis nejūt baudas; uznāk sāpes, kas pa lielākai daļai lokālizējas dzimuma locekli, bet dažreiz izstāro arī tālāk, aizķerot pautu maisiņu.

4. Var uznākt ejakulācija bez orgasma. Sēkla noplūst bez raksturīgās baudas sajūtas. Gaidamā prieka vietā jāpiedzīvo stipra vilšanās.

5. Pēc ilgas satiksmes (pat vairāk kā stundu) uznāk ļoti vājš orgasms.

6. Uznāk orgasms, bet nenotiek ejakulācija.

7. Neskatoties uz ilgstošām pūlēm, nav panākams ne orgasms, ne ejakulācija. Stāvoklis ļoti mocošs.

Bezgala daudz ir gadījumu, kur vīrieši sūdzas par to, ka pēc normālas dzimuma satiksmes tiem jānocas ar sāpēm. Sāpes uznāk vai nu drīz vien, vai pēc dažām dienām, un ir dažādi lokālizētas: drīz pakausī, drīz kājās, bet pa lielākai daļai mugurkaulā. Pēc onanijas šādas sāpes — pateicoties autosugestijai — ir ikdienišķa parādība, kuŗu vairums ārstu notura par onanijas sekām. Tāpat ir ārsti, kas tic katram slimnieka vārdam, nepēta tālāk, apstiprina, ka dzimumu satiksme tiešām ir kaitīga un tā pavairo jau tā bailīgā pacienta bailes.

Bieži vien pēc dzimumu satiksmes visas kaites pastiprinājas. Pēc akta var pavairoties neiralģija, žultspūšļa, muskuļu un pat zobu sāpes. Kā sāpju īsto cēloni arvien uzdod kādu seksuālu iemeslu: pārmērības „in venere“, pārtraukto aktu (coitus interruptus), fellatio, cunnilingus, bieži vien aktu kādā ļoti neērtā stāvoklī u. t. t.

Orgasma trūkums akta beigās nav reta parādība. Tā ir sevišķa impotences forma. Sievietēm šādi vīrieši ir ļoti potenti, bet paši sev — impotenti. Ir zināmi gadījumi, kur tādi impotenti indivīdi spēj sievietē izsaut 6—10 orgasma momentus, bet paši netiek līdz ejakulācijai (protams, te nav domāti tie, kas apzinīgi spēj attālināt orgasma momentu ar to, ka novērs uzmanību no akta

un domā par citām lietām). Šādi orgasma ziņā impotenti vīrieši no sievietēm tiek ļoti cienīti un uzskatīti kā seksuāli atlēti.

Visos šajos gadījumos lieta grozas ap komplicētu dvēseles darbību: vai nu ap nodrošināšanos pret seksuālitātes virskundzību, vai arī ap slepenu seksuālu mērķi, kuru nav iespējams sasniegt pie pašlaik klātesošā seksuālā objekta. Vīrietis, kuņam ir bistami seksuāli instinkti (sišana, žņaugšana, partnera nonāvēšana) var aktu stiept garumā, bez kā panāktu orgasmu; pēdējais iestājas tikai tad, ja vīrietis var radīt specifisko kairinošo situāciju vai nu mikstinātā, vai istā veidā. Tādi vīrieši bieži stāsta, ka pie vienas vai otras zināmas sievietes tie pārdzīvojuši orgasmu. Tad, protams, tikusi izpildīta viņu specifiskā milas iegriba. Par tādiem piedzīvojumiem bieži stāsta homoseksuālie. Starp slimniekiem sastopami tādi, kas savu stipro homoseksuālitāti neapzinas. Diagnozi tad iespējams uzstādīt uz anamnēzes un sapņu pamata, lai gan šie vīrieši savu homoseksuālitāti neatzīst un saka pat, ka sajūt riebjumu pret homoseksuāliem aktiem. Bet mēs zinām, ka riebjums ir tikai negatīvi uzsvērtā iekāre, — apcietinājuma valnis pret iekāri. Taisni stiprs riebjums pret homoseksuālitāti var radīt aizdomas, ka vīrietī snauz noraidīta homoseksuālitāte.

Cik daudz cilvēku samaitājuši vai ļāvuši samaitāt savas milas spējas. Dažādo impotences veidu analīze mums atklāj modernā kultūras cilvēka iekšīgo chaosu un viņa cīņu starp dziņām un kavēkļiem. Aukstā sieviefe un impotentais vīrietis ir slima laikmeta produkti, bet pati impotence — sociāla slimība.

Vīriešu dzimumdzīves higiēna

Lai pieturētos pie visiem higiēnas likumiem, vajadzīgs daudz prāta, izturības un pašsavaldīšanās. Vēl vairāk šo rakstura īpašību prasa dzimumdzīves higiēna.

Pirmā miesīgās higiēnas prasība ir tīrība, kas jāuzsver sevišķi tāpēc, ka cilvēkam tiek iepotēts kauns, kas tam noliedz nodarboties ap dzimuma organiem, un šis kauns ved dažreiz pārāk tālu — līdz pat nolaidībai.

Dzimuma organu apkārtne stipri svīst. Sviedriem un netīrumiem uzkrājoties, ļoti ātri var piemesties ekzēma un matu pūslīšu iekaisums; āda sāk niezēt un spiež cilvēku kasīties. Ja minētās slimības neārstē pie laika, tad tās ļoti izplatās un nav tik viegli izdzenāmas. Tāpēc nepieciešami dzimumorganus katru dienu apmazgāt, nosusināt un viegli svīstošiem vai korpulentiem cilvēkiem arī iepuderēt.

Jātīra arī priekšādas maisiņš, jo tur viegli var uzkrāties netīrumi, un tas iekaiš; zīle (galviņa) top ļoti jūtīga, sāpīga. Iekaisums uznāk sevišķi bieži tad, ja priekšādas caurums pārāk mazs.

Priekšādas noņemšana — tā sauktā „apgraižīšana“ pie ebrejiem un muhāmedāņiem — normālos apstākļos nav nekādi attaisnojama. Galviņas āda top līdzīga pārējai ādai, un jūtība top pazemināta, kas iedarbojas traucējoši uz visu seksuālo dzīvi. Bez tam, tāda apgraižīšana atstāj kaitīgu iespaidu uz jaunpiedzimušā psihi.

Pautu maisiņa ādā ir daudz ādas muskuļu, kas dažreiz savelkas, temperatūras un citu kairinājumu iespaidoti; tāpēc maisiņš var ne tikai cieši piekļauties dziedzeriem, bet arī vaļīgi nokarāties. Pie daudziem indivīdiem tas atkarājas arī no vispārējā un seksuālā gara stāvokļa. Tāpēc maisiņa nokarāšanās nav vēl nekāda aizdomīga pazīme.

Tikpat maz ievernīgs jāpieskir rīta erekcijas izpalikšanai. Šo erekciju bieži sauc par pūšļa stīvumu, jo tā tiek iespaidota arī no pilna pūšļa un uznāk rītos vienā laikā ar ūrinēšanas vajadzību. Tā ir atlieka no bērnības, kad katrs seksuāls uzbudinājums izpaudās kā ūrinēšanas vajadzība. Naktīs, pa miega laiku pie daudziem vīriešiem seksuālā tieksme izpaužas stiprāk, nekā dienā, un arī rītos vēl parādas kā „rīta erekcija“. Tāpēc pie jauniešiem rīta erekcija parasti saistas ar seksuālu tieksmi un noved pie seksuālām fantāzijām un onanijas. Kas rītos kaujas nēvis ar nenokārtotām darba problēmām, bet ar seksuālām domām, lai pieradinās pie nekavējošas celšanās. Ūrinēšana pa rīta erekcijas laiku pie dažiem nozīmē seksuālu kairinājumu. (Interesanti atzīmēt, ka bērnišķīgā gultas

slapināšana pie neattīstītiem indivīdiem atbilst vēlākai nobrieduša vīrieša pollūcijai).

Dzimuma satiksmi nedrīkst izdarīt tad, ja pūslis pilns, jo ir novēroti pūšļa asiņošanas gadījumi. Ieskats, ka ūrinēšana pēc dzimuma satiksmes ir pietiekošs aizsargs pret gonorejas infekciju, ir pavisam maldīgs un dažu labu jau ievēdis purvā.

Tā kā dzimuma akts vispār izdarāms tikai pilnīga seksuāla uzbudinājuma brīžos, tad nav vajadzīgs aktu skaitu pavairot ar vairāk vai mazāk bezjūtīgas rīta erekcijas palīdzību. Tāda spaidu kārtā piekopta seksuāla darbība laikam bieži ir par cēloni priekšdziedzera palielinājumam.

Ilgstošs locekļa stīvums bez seksuālas tieksmes nav normāls. Te katrā ziņā nepieciešama ārsta izmeklēšana. Ļoti stipru locekļa stīvumu sauc par priapismu.

Pauti ir ļoti jūtīgs organs, kas jāsargā pret grūdienu un spiedienu. Pie jāšanas, un arī braukšanas, ieteicams nēsāt suspensoriju.

Tagad pārrunāsim grūtāki atrisināmus higiēnas jautājumus, no kuriem ļoti svarīgs ir jautājums par onaniju („pašaptraipīšanos“). Ar viņu visvairāk mēdz nodarboties pubertātes laikmetā, bet arī lieli cilvēki to piekopj. Pretim izplatītam uzskatam mums — uz piedzīvojumu pamata — jāsaka: normāla onanija, t. i. tā, kas apmierina dabiski radušos seksuālu tieksmi, veselībai nav kaitīga. Kaitīga tā var kļūt tikai zināmos apstākļos, no kuriem ir iespējams izvairīties, piem., neļaujot fantāzijai pārāk lielu brīvību u. taml. Pēc onanistam dažreiz grūti atrast pāreju uz normālu dzimuma satiksmi.

No svara arī tas, cik bieži onanija tiek izdarīta. Seksuālais kairinājums tikai tad ir dabisks, ja tas rodas bez kādiem ārējiem kairinājumiem un fantāzijas piepūlēšanas. Tādos gadījumos apmierinājums nāk viegli, bez pūlēm. Bet tā kā onaniju izved bez partnera, — t. i. bez sievietes, — tad tā sauktā vajadzības onanija bieži top pārspilēta; tomēr — onanija neizsauc smadzeņu un mugurkaula slimības, kā to daži arvien vēl pūlas apgalvot. Pārspilēta onanija noved tikai pie neirastēniskām parādībām, kā galvas un kuņģa sāpēm, noguruma, aizcietējuma un velkošas sajūtas krustos. Visas šīs kaites ātri pāriet. Onaniju panes vislabāk tas, kas viņu piekopj bez vainas apziņas uz psihiskiem konfliktiem, netaisa sev nekādus pārmetumus u. t. t. Turpretim tos, kas sevi moca ar sirdsapziņas pārmetumiem un bailēm, visvairāk piemeklē augšminētās neirastēniskās parādības. Sevišķi grūti klājas tiem, kas katru onanijas gadījumu uzskata kā grēkos krišanu. Tiem onanija nedod tāda apmierinājuma, kā pirmiem; viņiem grūti aizmigt, tie pamostas noguruši, zaudē pašsavaldīšanos un atkal meklē onanijā apmierinājumu. Tā tad redzams, ka vispār pieņemtais onanijas apkaņošanas veids — sirdsapziņas pamodināšana — ir kaislīgs un nesekmīgs, un kā dzimumdzīvē veselību var uzturēt tikai tad, ja palaužas dabiskām tieksmēm apmierināšanas un atpūtas ritmam. Kas pēc ar konfliktiem saistītas onanijas saslimst garīgi un miesīgi un nespēj vairs strādāt, bieži vien jau pēc īsas psihiskas iespaidošanas atgūst veselību un spēku — no onanijas atsvabināties.

Jānovēro, vai onanija dod momentānu apmierinājuma sajūtu, vai atstāj nogurumu un saigumu arī pēc miega; saīdzis gara stāvoklis ar laiku var pastiprināties un izvērsties grūtsirdībā.

Novērota zināma periodicitāte dzimuma dzīvē un arī onanijā. Dažs vīrietis, kam bijusi iespēja izvairīties no katra ārēja kairinājuma un seksuāla ierosinājuma, pats sevi novērojis un nācis pie slēdziena, ka pastāv zināmi uzbudinājuma periodi ar sekojošu atpūtas laiku, un pēc tam lēni vai ātri pieaugošu nākošo seksuālās aktivitātes vilni. Pie dažiem indivīdiem šis ritms ir daudz sarežģītāks. Pavasara un rudens uzplūdi, ārēji kairinājumi u. c. ierosina uz dzimuma satiksmi un dažam dod iemeslu baidīties: arvien pie ārsta griežas vīrieši ar sūdzību, ka viņi esot vai nu pārāk kaislīgi vai slimi, jo pēc izdarītas dzimuma satiksmes viņiem tajā pašā (vai nākošā) naktī bijusi pollūcija, vai arī viņi jutušies spiesti onanēt.

No onanijas atteikties var viegli tad, ja viņas vietā iespējama pilnīgi apmierinoša dzimumu satiksme. Turpretim ceļš uz seksuālu atturību ir dažam ļoti grūts. Pie mūsu sociāliem un oikonomiskiem dzīves apstākļiem seksuāla atturība var kļūt vēlāma dažādu svarīgu vispārīgu un personīgu iemeslu dēļ. Vairumam vīriešu atturība nav kaitīga. Dažs labs atturas tāpēc, ka prostitūciju uzskata kā sevis necienīgu un riebīgu, bet uzsākt satiksmi vai jauns apprecēties nevar vai negrib. Dažreiz atteikšanās no onanijas ir neiespējama, ja pie tās turās kāda psihiska spaida dēļ. Tādos gadījumos nepieciešama psihoterapeita iejaukšanās. Pie citiem pēc atteikšanās no onanijas uznāk bailes; tās ir atteikšanās sekas, un viņām nav piegriežama vērība. Viņas var izvērsties istās neirotiskās bailēs, — tad, kad indivīds gan atmetis onaniju, bet ne slepenas, kairinošas fantazijas.

Tā tad — ne vienmēr onanijas atmešana sasniedz kāroto mērķi. Ārstam jāpārinteresējas arī par slimnieka fantazijas dzīvi un sapņiem. Var gadīties, ka cilvēkam piemīt iedzimtas vai iegūtas parafilijas. Ir gadījumi, kur šādas parafilijas radušās nepareizi izveidotu organu dēļ. Tādos gadījumos uzstādīt slimniekam prasību, lai tas atsakās no onanijas, ir nepiemēroti un nehygiēniski; vēl ļaunāk ir to nosodīt kā noziedznieku, jo — ko lai viņš dara, ja viņa organisms nav kārtībā?

Ja pēc atteikšanās no onanijas uznāk ļoti biežas pollūcijas, tad tā ir zīme, ka onanija atmesta tikai pa nomoda laiku, bet miegā — pa sapņiem — arvien vēl valda pār cilvēku, tā tad patiesībā cilvēks nav spējis no viņas galīgi atteikties.*)

Vēl varētu dažus vārdus par tā saukto pārtraukto dzimuma aktu, bet viņa kaitīgums aprakstīts jau tik bieži, ka pie tā nekavēsimies. Jāatzīmē tikai, ka tāda dzimumu satiksme bieži vien ienes nepmierinājumu laulātu ļaužu vidū un var izsaukt savstarpēju nesaprašanos, ķildas un sabojāt gara stāvokli, tā pamazām izbojājot visū laulības dzīvi, bez kā laulātiem ļaudīm būtu zināmi istie iemesli.

Kas attiecas uz jautājumu: cik bieži atļauts piekopt dzimumu satiksmi, — tad jāsaka, ka te valda liela individuāla dažādība. Pārmērības noved pie neirastēniskām sekām tāpat, kā pārmērīga onanija, un iedarbojas nelabvēlīgi uz potenci. Tomēr — noteicošais te ir fizisks spēks, atpūta, arods, sports u. c.

*) Atturēšanās tomēr nekad un nevienam nav kaitējusi veselībai. Visos gadījumos organisms pats tad rādis uzkrājušos spēku atbrīvošanu. — pollūcijas veidā.

Priekšādas slimības

Priekšāda dažreiz saaug ar zīli jeb galviņu, un tāpēc priekšādas atvilkšana atpakaļ, pāri zīlei, ir neiespējama. Izceļas vairāk vai mazāk noslēgts kanāls, kas atverās līdzās saitītei, un kurā parasti ir daudz priekšādas tauku. Ja saaugumi iet diegveidīgām strēmelēm, tad priekšāda aizsedz mīzalu kanāla izeju tā, ka šī izeja nesakrīt ar priekšādas caurumu. Priekšādas izdalījumi bojājas, tiek kairināta nesaaugušā priekšādas daļa un zīle. Izceļas iekaisums un sāpes, bet vēlāk rodas pušumi, augoņi u. tml.; strutas izlauž ceļu uz āru caur ādu.

Priekšādas sašaurināšanās jeb fimoze (Phimosis) pa lielākaļ daļai ir iedzimta un nav nekas cits, ka priekšādas ārējā cauruma šaurums. Normālā stāvokļi priekšādu var atvilkt no zīles nost un atkal pārvilkt tai pāri; turpretim šauruma gadījumos priekšējais caurums var būt pat tik mazs, kā kniepadatas galviņa un priekšādu nav iespējams atvilkt no zīles nost. Ja iedzimtais šaurums ir ļoti ievērojams, tad tas izsauc traucējumus jau pirmos dzīvības gados. Tā kā priekšādas caurums ir mazāks par mīzalkanāla izeju, tad mīzalu nolaišana top stipri aizkavēta.

Ja priekšāda nav pārāk šaura, tad pie bērna tā nesagādā sevišķas grūtības, un bērna vecāki šo šaurumu pat nemana. Turpretim pubertātes laikmetā tas stipri vien liek sevi manīt. Ja dzimuma loceklis metas stīvs, tad bieži sajūtamās sāpes priekšādas apakšdaļā, jo priekšāda nespēj atvilkties no zīles nost; bet ja to atvelk ar varu, — kā tas bieži notiek pie dzimuma satiksmes un onānijas, — tad tā kā ciets gredzens sažņaudz zīli; zīle pietūkst, un nav vairs iespējams priekšādu dabūt atpakaļ. Šādu stāvokļi sauc par „spāniešu apkakli“ vai parafimozi (Paraphimosis). Parafimozē saistīta ar lielām sāpēm un ir ļoti bīstama: ja zīle sažņaugta ilgāku laiku, tad var atmirt viņas audi.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Priekšādas šaurums bērībā ārstējams tikai tad, ja tas sagādā ļoti lielus traucējumus. Tikai ārsts var noteikt, vai kas darāms, vai nē. Lai priekšādu paplašinātu, tajā tiek ielikta zonde; šāds paņēmieni ieteicams sevišķi vārgiem bērniem, kuriem katra asiņaina operācija ir bīstama. Tomēr zondes ielikšana un priekšādas mēchaniska izplesana ir grūta, sāpīga un nedod nekādas lielas cerības uz sekmēm. Šinī ziņā operācija ir nesalīdzināmi labāka.

Ja priekšāda iežņaugusi zili, tad jāmēģina pēdējo viegli spaidīt; dažreiz tādā ceļā izdodas priekšādu atkal pārmaukt zilei pāri. Tomēr bieži vien nav iespējams iztikt bez operācijas.

Dažreiz agrā bērnībā priekšādas iekšpuse pielīp zilei un vēlāk saaug ar to. Ārsta palīdzība var šādu stāvokli viegli izlabot.

Priekšādas un galviņas jeb ziles iekaisums (Balanitis)

Ja priekšāda ir šaura, tad tā var iekaist tur, kur viņa pieskarās zilei; līdz ar to iekaist arī ziles virsma. Priekšādas iekaisums, pa lielākai daļai, ir netīrības sekas. Priekšādas rievā sakrājas priekšādas izdalījumi, bojājas un noved pie iekaisuma, tā kā pa priekšādas caurumu tek smirdošas strutas.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Dažreiz aiz priekšādas iekaisuma slēpjas gonoreja resp. tripers; tāpēc iekaisuma gadījumos nekavējoties jāgriežas pie ārsta. Ja priekšāda nav pārāk šaura, tad iekaisumu novērst nav grūti. Pretējā gadījumā reti būs iespējams iztikt bez chirurgiskas palīdzības.

Homeopātija. Ar Mercurius sol. (vai corros) var ļoti ātri novērst priekšādas iekaisumu. Ja iekaisums jau ieildzis, tad ātri lietotams Calendula.

Priekšdziedzeru slimības (Prostatitis)

Akūtam priekšdziedzeru iekaisumam (Prostatitis acuta) pa lielākai daļai sakars ar mīzalu kanāla un pūšļa iekaisumu. Sākumā slimnieks jūt trulas sāpes un smagumu, kas arvien pieaug un pārņem arī kaunuma rievu un tūpļa zarnu. Iestājas mīzalu nolaišanas traucējumi. Slimniekam gribas ļoti bieži „nolaist ūdeni“, kas top arvien sāpīgāka un biežāka, slimie nespēj vairs mīzalu (ūrīnu) atturēt kaut uz īsu brīdi. Priekšdziedzera vietā dažreiz sataustams ciets, sāpīgs satūkums. Iekaisums var pārņemt arī apkārtējos organus, pūslī, vēdera plēvi u. t. t. Dažreiz attīstas augonis, un sākas strutošana; strutas nereti izlauž sev ceļu gan uz āru, gan kādā citā organā.

Chroniskā iekaisuma (Prostatitis chronica) iemesli apmēram tie paši; pie vecākām personām (50 g.) priekšdziedzeris nereti ir palielināts. Slimnieks sāk novērot, ka tam arvien biežāk jāūrīnē, sevišķi naktīs. Ūrīns (mīzali) neiznāk tūlīt, bet tikai pēc kāda laika, ja izdara spiedienu ar vēdera muskuļu palīdzību; strau-

me pamazām top tieva un neizplūst lokveidīgā strūklā, bet gan tek taisni lejup. Kad pūslis iztukšots, nopil vēl daži pilieni. Ūrīnēšanas vajadzība uznāk arvien biežāk un top sāpīgāka. Ļoti nepatīkama ir spiešanās ūrīnēšanas beigās. Dažreiz galviņā jūtas durstošas sāpes. Citreiz mīzalu (ūrīna) nolaišana aizkavēta. — Kā iemeslus var minēt arī pārmērību ēšanā un dzeršanā, dzimuma satiksmē, u. t. t., citreiz vainojama apsaldēšanās. Palielinātais dziedzeris spiež un kairina tūpļa zarnu, tādā kārtā traucējot zarnas iztīrīšanos; nereti parādas asinis; asiņošana atvieglo slimnieka ciešanas. Tālākā slimības gaitā iekaisums pārņēms pūsli un nieres, ēstgriba zūd, un slimnieks panīkst (pa daļai traucētā naktsmiera un nekārtīgas gremošanas dēļ).

Pie biežām priekšdziedzera slimībām pieskaitāma arī *tuberkuloze*. Bacīļi pa asinsvadiem nokļūst dziedzerī vai arī tiek novadīti turp pa limfas ceļiem no pūšļa un dzimuma orgāniem.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. A k ū t ā iekaisuma gadījumos vispirms jānovērš viss, kas var veicināt iekaisuma attīstīšanos. Strutošanas gadījumos slimniekam jāpaliek gultā. Barībai jābūt vieglai, nekairinošai. Jārūpējas par kārtīgu izeju. Ja iekaisuma cēlonis ir tripers, tad tripera ārstēšana jāpārtrauc. Tiklīdz augonim var piekļūt caur tūpļa zarnu vai dambi, jāmēģina strutas iztīrīt chirurgiskā ceļā. Pie *chroniska* iekaisuma, bez jau minētās diētas, pielietojama arī ūdensdziedniecība, masāža (no tūpļa zarnas) un dažādas smēres. Arī ja priekšdziedzeris ir palielināts, jāievēro visi augšminētie padomi un aizrādījumi. Pielietojams kateters, mīzalu nolaišanai. Jāsargas no ilgākas ūrīna aizturēšanas (dzelzceļā, viesībās u. t. t.). Ja ūrīnēšana ļoti apgrūtināta, tad var gadīties, ka jāpārdur pūslis. Mēdz arī izoperēt vai nu visu dziedzeri, vai daļu no tā.

Homeopātija. Akūtos gadījumos galvenie līdzekļi ir *Mercurius* un *Pulsatilla*. Daži ieteicams *acid. nitr.* 30. Ja iekaisums pāriet pa daļai *chroniskā* formā, tad ieteicams ieņemt pa gramam *Kalium* jodatam. Pret *chronisko* iekaisumu noder *Pulsatilla* un vēl vairāk *Thuja* (jālieto ilgāku laiku). Strutošanas gadījumos pirmais līdzeklis ir *Sulfur*. Pret iekaisumu mēdz vēl lietot *Clématis*. *Chroniskas* dziedzera palielināšanās un sacietēšanas gadījumos jāaizrāda uz *Sabol serrulata* un *Ferrum picronitricum*, tāpat arī uz *Digitalis* un *Sepia*. Stāvokli atvieglo un pūšļa muskuli spēcina *Conium*, *Sulphur* un *Perubalsam*.

Dabas dziedniecība. Slimniekam dažas dienas jāpaliek gultā. Zarnas iztīrāmas ar klistieri. Karsti uzklāji, dambja tveicēšana, karstas sēdpeldes (37—45° C.), 20 minūtes ilgi arī karsti (40° C.) klistieri atņem sāpes un piedev dziedējošas asinis.

Dažos gadījumos slimnieks nevar karstumu ciest. Tad dažas reizes dienā jāpielieto auksti uzklāji, mazi, dzestri, paliekoši klistieri, isas, aukstas sēdpeldes (12—15° C.). Diēta: veģetāra barība, augļu sula.

Chroniska iekaisuma gadījumos no vislielākā svara ir dziedzera masāža (tūpli ielaiž pirkstu un masē dziedzeri ļoti viegli, saudzoši; jo saudzošāka masāža, jo ātrāk tā ved pie mērķa). Jāmasē arī dam-

bis un gurnu augšdaļa (stipri masēt!), lai dziedzera apkārtne nebūtu nekāda asins sastrēguma.

Ja dziedzeris palielināts, tad vispirms jāgādā par labu asins riņķošanu. Jāizvairas no ilgas sēdēšanas, braukšanas ar velosipēdu, pārmērīgas dzimumu satiksmes, apsaldēšanās (sēdēšana uz mitras vietas, aukstas kājas). Diētai jābūt vieglai un vienkāršai. Jārūpējas par kārtīgu caureju. Tiklīdz ir vajadzība ūrinēt, tad pūslis jāiztukšo bez kavēšanās; jāizvairās no pārāk daudz ūdens, tējas, kafijas u. t. t. lietošanas, sevišķi no alkohola.

Ja pūslī uzkrājušās ūrina atliekas, tad tās vakarā jānolaiž; ja krājums liels, tad pūslis jāiztukšo ar kateteru 2—3 reizes. Tā kā pūšļa tīrīšana ir ļoti svarīgs darbs, tad to nedrīkst darīt bez ārsta ziņas; te sevišķi jāievēro sekošais: tīras rokas, mīzalu kanāla ieejas iztīrīšana, skalošana — tikai tad, ja ārsts to liek darīt. Ūrina atliekas nedrīkst iztukšot vienā paņēmienā, ātri, jo uzkrājies ūrīns atrodas zem augsta spiediena, un pūšļa pēkšņā iztīrīšana var novest pie bīstamiem asiņojumiem; tāpēc iztukšošana jāizdara 2—3 reizes, vienmēr pa druskai. Sevišķa uzmanība piegriežama kateteram. Nedrīkst lietot vecu, nelīdzenu, pat varbūt ieskrāmbātu instrumentu, jāpērk jauns. Pirms katrreizējas lietošanas kateters jādesinficē (jānovāra). Sublimāts un karbols nav lietojami, jo tie var pielipt pie katetera un kaitēt mīzalu kanālam.

Arī stiprāku asiņojumu gadījumos jāizvairas no gultā gulēšanas, lai nerastos asins sastrēgums. Jāpielieto hidroterapija jau minētos veidos, arī kāju apmazgāšana pārmaiņus aukstā un siltā ūdenī, karstas kāju peldes, auksti ikru ietinumi un masāža. Pie ūrinēšanas nedrīkst spaidīties, jo tāda spiešanās var tikai pasliktināt stāvokli.

Viss, kas kairina nieres un pilda pūslī, ir kaitīgs: tēja, kafija, alkohols, selerijas, sipoli, rutki, minerālūdens. Nedrīkst pārpildīt kuņģi. Vakariņas jāēd 3—4 stundas pirms gulēt iešanas, pie kam jāiebauda ļoti maz un pavisam jāatturas no dzeršanas. Ieteicamas gaisa peldes, kustēšanās svaigā gaisā, ādas kopšana un norūdīšanās.

Te kāds vārds sakāms arī psihoterapijai, kas cenšas apkarot slimnieka mazdūšību, māca savaldīties, pārvarēt tieksmi uz seksuāliem kairinājumiem un iedomām, tā novēršot seksuālus konfliktus.

Pautu un blakus pautu iekaisums

(Orchitis et epididymitis)

Dažādie pautu iekaisumi (Orchitis) ne vienmēr viegli atšķirami viens no otra. Iekaisums viegli pāriet no viena organa uz otru, no pautiem uz blakus pautiem un otrādi. Dažreiz iekaisuma cēlonis ir saspiedums vai ievainojums, tomēr visbiežāk vaina meklējama gonorejā jeb triperī, kuŗa no mīzalu kanāla pāriet uz pūslī, sēklas saitēm, pautiem, blakus pautiem u. t. t. Gonoreja jeb tripers parasti sākas blakus pautos un tikai pēc tam pāriet uz pautiem; turpretim sifiliss nemēdz blakus pautos aizskārt, — tikai pautu maiņiņš satūkst, un āda metas sarkana; arī sēklas saites ir uztūkušas.

Dažās dienās satūkums sasniedz savu augstāko pakāpi, tad nākošās 8—10 dienās tas sāk izzust. Citos gadījumos var rasties arī strutas un izcelties augonis, tādā kārtā sabojājot dziedzera audus; tad dziedzeru darbībai jāapstājas. Dažreiz a k ū t a i s iekaisums pāriet c h r o n i s k ā, saišķaudi sāk vairoties, bet istie dziedzeru audi iznīkst, un pauti top nenormāli lieli.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jāuzsver, ka no gonorejiskā pautu un blakus pautu iekaisuma vienmēr iespējams izsargāties, ja vien slimnieks klausīs ārsta aizrādījumiem un darīs visu, ko ārsts liek. Ir lietas un nodarbošanās, kas ļauni atsaucas uz slimības gaitu; tā, piem., dejošana, ilgstoša staigāšana un vingrošana; tāpat seksuāls uzbudinājums, kas saistīts ar dzimuma locekļa erekciju, ir par iemeslu blakus pautu iekaisumiem, sevišķi ja šāds uzbudinājums atkārtojas ļoti bieži. Ja pacients iet pat tik tālu, ka — neskatoties uz ārsta aizliegumu — piekopj dzimuma satiksmi, tad droši var teikt, ka sāksies bīstamais pautu un blakus pautu iekaisums.

Slimniekam jā rūpējas par kārtīgu caureju, jo citādi uzkrājušās izkārnījumu masas spiež iekaisušo mīzalu kanālu un ja arī tieši neizsauc pautu iekaisumu, tad tomēr zināmā mērā pavairo dispozīciju uz to.

Ārstam vispirms jācenšas remdēt slimnieka sāpes; slimnieks jāapgulda, pauti jāieberzē ar attiecīgām smērēm, jāpielieto ūdens dziedniecība (skatoties pēc apstākļiem, — ledus pūslis, silti vai mainīgi uzklāji, tvaika kompreses, mitri ietinumi u. c.

Ja rodas strutas, tad pa lielākai daļai nebūs iespējams iztikt bez maza operatīva paņēmiena, kas vajadzīgs strutu iztīrīšanai.

Homeopātija. Galvenie līdzekļi: Hamamelis un Pulsatilla. Bez tiem vēl var noderēt Aconitum un Belladonna; pirmais, — ja ir stiprs karstums un uztūkums, bet otrais — ja slimnieks nervozs, jūtēlīgs un nespēj panest sāpes. Daži ārsti ieteic Clematis.

Pautu maisiņa ūdenstūska (Hydrocele)

Par pautu ūdenstūsķu runā tad, ja pautu maisiņā uzkrāties šķidrums — izsvīdums, — gļotādas iekaisuma sekas. Te kā iemeslu var minēt saspiedumu, pautu iekaisumu, ievainojumus pa vingrošanas vai jāšanas laiku u. t. t. Saspiedums var radīt asins izplūdumu, kas atsaucas ne tikai uz dziedzeru audiem vien, bet arī uz gļotādu. Rodas liels, sāpīgs satūkums. Vispār, satūkums ir galvenā ūdenstūsķas pazīme; tas var sasniegt ievērojamu lielumu un svaru. Parasti tas saistīts ar stiprām sāpēm, kas izstaro pa visu sēklas saiti. Ūdenstūsķas norise ir chroniska. Šī slimība nereti pārņem abas puses. Dažreiz (sevišķi pie bērniem) tā pāriet bez ārstēšanas un, visumā ņemot, nav bīstama.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pašā slimības sākumā var izpalīdzēties ar dziedējošām smērēm vai arīgi pielietotām zālēm. Bet ja satūkums arvien pieaug, tad var līdzēt tikai chirurgiskā ceļā. Visvienkāršāk izvedama tā sauktā punkcija: satūkuma vidū iedur tievu troakoru, adata ar cauru vidu, un tā izlaiž uzkrājušos šķidrumu. Uz kādu laiku satūkums pazūd, bet drīz vien atkal atjaunojas, tā kā punkcija jāatkārto. Lai panāktu pilnīgu izveseļošanas, pēc izdarītas punkcijas tukšajā maisiņā iešļircina zāles. Ja arī tas nelīdz, tad jāizdara operācija.

Homeopātija. Akūtos gadījumos vislabākais līdzeklis ir Spongia. Pret chronisku ūdenstūsķu ieteicami: Pulsatilla, Rhododendron, Aurum un Graphit. Ja ar tiem vēl nepietiktu, tad jāiešļircina Jodium, vai jālieto iekšķīgi un arīgi Kali jod. Pie bērniem izmēģināms Calcarea.

Vēnu paplašinājumi jeb krampju dzislas sēklas saitē

(Varicocele)

Ši kaite visbiežāk sastopama starp 18.—20. dzīvības gadu. Pie sēklas saites parādas tārpveidīgi izlocīti, zilgani caur ādu spīdoši vēnu mezgli. Ja šos mezģlus saspiež, tie pazūd, bet drīz atkal izceļas no jauna. Ja cilvēks ved kārtīgu dzīvi, tad šādi mezģli neraucē dzimumorganu funkciju, turpretim citos gadījumos pat niecīgas krampju dzislas var būt ļoti apgrūtinošas; ar savu smagumu tās izsauc nepatīkamu, velkošu sajūtu, sevišķi ja jāstrādā fizisks darbs; sāpes pārņem visu sēklas saiti. Jaunāki vīrieši cieš arī psihiski, iedomādamies, ka krampju dzislas var samazināt viņu potenci.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pa lielākai daļai pietiek ar to, ka slimnieks rēģulē dzimuma funkcijas un zarnu darbību, tādā kārtā novēršot asinsriņķošanas traucējumus. Dažreiz jāatsakās no jāšanas, jāargas ilgi stāvēt vai staigāt, un ir laikmeti, kad slimniekam jāietura horicontāls stāvoklis, t. i. jāģuļ. Ļoti ieteicams nēsāt suspensoriju. Ja vains ļoti liels, tad dažreiz jāizģriež no vēnas lielāks gabals. Operācija bieži vien ne tikai dod atviegģojumu, bet arī pilnīgi izārstē, — uz visiem laikiem (protams, tikai tur, kur kaite nav konstitūcionāla).

Homeopātija. Vislabākie līdzekģļi ir Hamamelis un Pulsatilla, kas lietojami iekšķīgi un arīģi.

Audzēji

No labdabīgiem audzējiem pirmā vietā mināmi tā sauktie kondilomi, — mazi, viegli asiņojoši, bārkstaini vai puķu kāpostiem līdzīgi veidojumi, kas uzmetas visvairāk priekšādas iekšpusē un galviņas rievā. Šādus audzējus izsauc ilgstoši kairinājumi, kā gonoreja un netīrība. Bieži vien sastopami arī ādas dziedzeru sabiezējumi, ieapaļi, lēcas vai rieksta lielumā, tie visvairāk uzmetas pautu maisiņa vai dzimuma locekļa virsmā, dažreiz tik lielā skaitā, ka minētie organi kā nosēti ar šiem audzējiem. Vēzis visvairāk piemēklē galviņu (zīli) un priekšādu, ātri izplatās un ir ļoti bīstams.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kas attiecas uz kondilomiem, tad grūtākos gadījumos tie jāoperē, bet vieglākos jāārstē ar resorcīnu un kolomelu; šie pulveri ir ļoti stipri un uz veselas ādas izsauc iekaisumu, tāpēc viņus lietojot ievērojama vislielākā uzmanība. No vēža iespējams tikt vaļā tikai operatīvā ceļā.

Homeopatija. Sk. Ādas slimības „Audzēji“.

Sēklas noplūdums

(Pollūcija)

Ja dzimuma dziedzeros izstrādātā sēkla (sperma) pa dzimuma satiksmes laiku netiek izvadīta ārā, tad sēklas vadi pamazām pārpildas līdz pat pautiem. Uzkrājusies sēkla pa daļai ietek pūslī, pa daļai tiek uzsūkta, un ja vīrietis dzīvo atturīgi, tad diezgan bieži notiek negribēts sēklas noplūdums, kas saistīts ar dzimuma locekļa erekciju. Šādu noplūdumu sauc par pollūciju. Tā gandrīz vienmēr uznāk naktīs, miegā, un to bieži pavada kaisli vai baigi sapņi. Tā tad, pollūcija pati par sevi ir normāls fizioloģisks process. Par slimīgu tā uzskatāma tikai tad, ja tā sāk uznākt pārāk bieži un neapstājas pat tad, kad vīrietis piekopj normālu dzimuma satiksmi; tad pēc pollūcijām iestājas nogurums vai citas neirastēniskas kaites. Pa lielākai daļai pollūciju notura par slimību tikai tāpēc, ka vīrietis kaut kādā ziņā jūtas vainīgs. Sekrēta zaudēšana, izņemot dažus ārkārtīgus gadījumus, nav nekā kaitīga. Kaitīgums meklējams tikai slimīgos dzimuma dzīves norises traucējumos. Ja dzimuma dzīve citādi ir normāla, tad pollūcijām nav piešķirama sevišķa nozīme.

Turpretim pollūcijas bez erekcijas nav normālas, jo norāda uz potences traucējumiem. Ar to vēl nav teikts, ka tās būtu ļoti grūti ārstējamas. Bez potences traucējuma, par minēto pollūciju iemeslu var būt arī ciets vēders. Bieži vien tas, ko uzskata par sēklu, nav nekas cits, kā gļotas, kas nāk no dziedzeriem vai

mīzalu kanāla. Tādas pollūcijas nereti pavada tikai viegli drebuļi vai aukstuma sajūta mugurā. Ļoti reti ir tie gadījumi, kur slimīgu pollūciju izsauc kāda organiska kaite (chroniski iekaisumi dzimuma aparātā, — visvairāk priekšdziedzerī un mīzalu kanālā pie vai pēc gonorejas). Arī dažas nieru kaites un cukura slimība, tāpat zināmi organiski traucējumi centrālā nervu sistēmā var būt par pollūciju cēloni.

Pa lielākai daļai, pollūcijām sakars ar neapziņātiem psihiskiem procesiem, ar kādu nomoda stāvokli neapziņātu seksuālu saistību un sevišķām tieksmēm, kas, virietim guļot, kļūst par kaislīgu sapņu cēloni un miegā rod vairāk vai mazāk pilnīgu apmierinājumu. Šāda dzimuma dzīņas likvidēšana, resp. apmierināšana pie vesela cilvēka neizsauc nekādu vainas apziņu. Pubertātes gados, — pie nervozām personām arī vēlāk, — dienā uznāk bailes un uztraukums (skolniekam pie tāfeles atbildot), kas izsauc sēklas noplūdumu (dažreiz pavisam bez erekcijas un tomēr ar kaisles sajūtu). Arī naktīs pollūcijas var notikt pavisam bez erekcijas. Visi šie gadījumi norāda uz psihiskiem (garīgiem), nevis miesīgiem potences traucējumiem, un te pie laika jāaprunājas ar psihoterapeitu. Tā kā neirotiķu dzimuma dzīvē ir daudz traucējumu, resp. kavēkļu, tad viņiem pollūcijas naktīs uznāk daudz biežāk, nekā citiem. Lai gan katrs domā, ka viņš miegā neesot atbildīgs par saviem sapņiem, tieksmēm un viņu apmierināšanu, tomēr neirotiķi neatstāj zināma vainas apziņu, it kā notikušais būtu piedzīvots nomodā esot; vainas apziņa rada bailes no slimības un arī dažādas miesīgas kaites. Ja nu neirotiķis vēl lasa dažādus apcerējumus par dzimuma nespēku un pollūcijām, kam par cēloni tiek uzskatītas galvas un muguras smadzeņu slimības, tad, protams, bailes un nemiers vēl pavairojas. Pats par sevi saprotams, ka augšminētās fiziskās kaites, novedot dzimuma aparātu pavārotas jūtēlības stāvoklī, liek piegriezt dzimuma orgāniem lielāku vēribu un par viņiem domāt; tādā stāvoklī neizbēgami uznāks biežas pollūcijas. Šo stāvokli vēl atbalsta pārspīlēta dzimumu satiksme vai pēkšņa atteikšanās no tās, nepareiza diēta (daudz olu, piena un gaļas, visvairāk vakaros, — tad vircas, alkohols, kakao u. tml.) un baudu vielas. Neārsts nespēj izšķirt pollūciju bez erekcijas no parastās sēklas notecēšanas (spermatorrhoea) un priekšdziedzera sekrēta atdalīšanās. Abi pēdējie norit bez kādas kaisles sajūtas, un tos izsauc vēdera un sēdvietas muskuļu spiediens (piem. ūrinējot vai iztīroties u. tml.). Arī pie veselīgiem vīriešiem, kas dzīvo atturīgi, sēkla dažkārt notek pa ūrinēšanas un iztīrīšanās laiku. Pie dažiem cilvēkiem katrs seksuāls uzbudinājums saistīts ar gļotu atdalīšanos; gļotas nāk no mīzalu kanāla dziedzeriem. Lai būtu ar sevi skaidrībā, virietim tādos gadījumos jāaprunājas ar ārstu. Arī pie sievietēm (pa lielākai daļai pie tādām, kuŗu dzimuma dzīve nav gluži normāla) notiek kaut kas līdzīgs pollūcijām.

Ārstēšanas veidi:

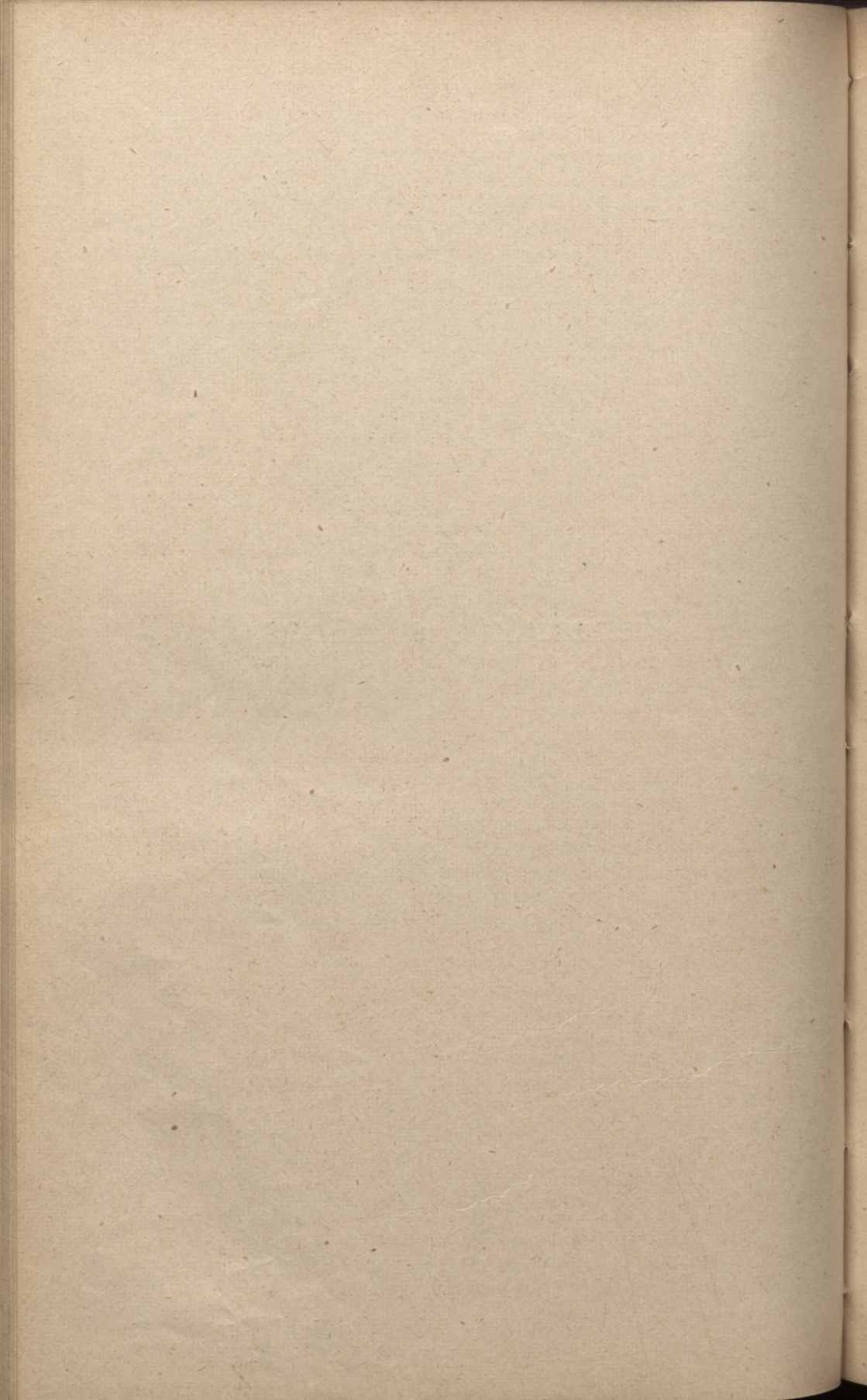
Allopatija. Organiski pamatotās pollūcijas novēršamas, apkarojot viņu īsto cēloni. Tāpēc jāgriežas pie ārsta, lai tas izmeklētu, kur slēpjas pollūciju iemesls. Citos, psihiski pamatotos gadījumos

ārsti ieteic psihoterapiju. Traucējumu bieži izdodas iespaidot diētiskā un fizikālā ceļā, tāpat ieteicami dažī iekšķīgi līdzekļi. Slimniekam jāierobežo ikdienišķā olbaltuma (gaļas, zivju, olu u. tml.) porcija, jāpieturās vairāk pie stādu un augļu barības, jāatsakās no vircām, alkohola, tabakas, — jāpielieto peldes, elektrība, masāža u. t. t. No iekšķīgiem līdzekļiem mināmi: broms un viņa preparāti, baldriāns, apiņu ekstrakts (lupulīns) u. tml.

Homeopatija. Pret pārāk lielu jūtību lietojams China, vēlāk Phosphorus un Acid. phosph. Ja sēklas notek pārāk daudz, tad ieteicams Digitalinum D. 3. Pret pārāk stipru erekciju der Nux vom. 30., Phosphorus un Calcarea, bet ja sēklas noplūdums tīri-pasīvs, tad Acid. phosph. 18. Iekaisuma gadījumos jāmēģina Cantharis un Staphysagria.

XX

Veneriskās slimības

Kas ir veneriskās slimības?

Veneriskās slimības ir lipīgās jeb infekcijas slimības, kuŗas tiek izsauktas no mazām sīkbūtnēm, mikroorganismiem jeb dīgļiem.

Katrai infekcijas slimībai šie dīgļi ir savādi; viņi, inficējot organismu, izsauc tur zināmas pārmaiņas. Pie katras infekcijas slimības izcelšanās, sākot ar dīgļu pielipšanu līdz pirmo saslimšanas pazīmju attīstībai, paiet zināms laiks, ko sauc par apslēpto jeb inkubācijas periodu. Šis inkubācijas periods ir atkarīgs no dīgļu paugas, kā arī no viņu virulences jeb dzīves spējām. Te krit svarā arī inficējamais organisms. Vesels, spēcīgs organisms vienmēr ir spējīgāks ne tikai pretoties infekcijai, bet arī saslimstot slimību vieglāki panest, nekā vājš un nespēcīgs organisms. Viss augšā teiktais pilnā mērā attiecinams arī uz veneriskām slimībām. Tagad par veneriskām slimībām nosaucam trīs infekcijas slimības: 1) gonoreju jeb triperu, 2) mīksto šankru un 3) sifilisu jeb luesu.

Kā katrai infekcijas slimībai, tā arī pie veneriskām slimībām, no slimības dīgļu pielipšanas laika līdz tam brīdim, kad parādas saslimšanas pazīmes, paiet zināms laiks, kas pie vienas būs isāks, pie otras garāks, kā to vēlāk redzēsim, apskatot katru venerisko slimību atsevišķi. Vēl pāris vārdus: ja veneriskās slimības ir infekcijas slimības, kamdēļ tad viņas sauc par veneriskām slimībām? Tas tādēļ, ka vēl neilgi atpakaļ (25—40 gadus) venerisko slimību dīgļi nebija zināmi, un tā kā šīs slimības pa lielākai daļai tiek iegūtas, piekopjot mīlestības kultu, jeb ziedojot mīlas dievei, tad pēc seno grieķu mīlas dieves Veneras vārda viņas apzīmēja par veneriskām slimībām. Veneriskās slimības vēl bieži mēdz apzīmēt par dzimuma slimībām, jo viņas, kā jau tika teikts, pa lielākai daļai tiek iegūtas piekopjot dzimuma dzīvi, bet ar to nav teikts, ka viņas nevarētu iegūt arī citā ceļā. Arī citas infekcijas slimības var tikt iegūtas, piekopjot dzimuma dzīvi, bet tās nebūt nemēdz apzīmēt par veneriskām slimībām. Te redzam, ka venerisko slimību nosaukums vairs neizteic slimības nozīmi, bet tā kā šis nosaukums ir ļoti iesakņojies, tad šo nosaukumu arī tagad paturam, tik zem viņa saprotam jau augšā minētās trīs infekcijas slimības.

Agrāk, kamēr vēl venerisko slimību dīgļi nebija zināmi, tika pielaiests uzskats, kā izsaucējs ir viens, bet — atkarībā no saslimšanas vietas un no organisma pretošanās spējām, — pie viena indīda saslimšanas pazīmes parādījās tādas, kādas tās mēdz būt pie gonorejas, pie otra, kā pie mīkstā šankra, un trešā — kā pie sifilisa. Tagad noteikti zinām, ka tā tas nav, jo katru venerisko slimību izsauc dažādi dīgļi un viņus varam zem mikroskopa saskatīt.

Īsumā visu sapemot, varam teikt, kā veneriskās slimības ir infekcijas slimības ar noteikti zināmiem izsaucējiem; viņas nekad nepāriet viena otrā. Ar to nav sacīts, kā viena persona nevar slimot uz reizi ar divām jeb pat ar visām trim veneriskām slimībām, bet tad šī persona arī noteikti nes sevī visu trīs venerisko slimību dīgļus.

Venerisko slimību kā tautu slimību nozīme

Veneriskās slimības ir ļoti vecas un pazīstamas visām vecām kultūras tautām; vecos rakstos ne tikai labi aprakstīti venerisko slimību simptomi, parādības u. t. t., bet jau atzīmēti dažādi ārstniecības un aizsargāšanās paņēmieni. Veneriskās slimības, pēc lielā izplatīšanās skaita, no visām infekcijas slimībām, ieņem izcilus vietu — otro pēc masalām. Sevišķi viņas izplatītas lielpilsētās un otstu pilsētās. Visbiežāk ar viņām saslimst vīrieši vecumā no 18.—35. gadam un sievietes no 18.—25. gadam. Statistika rāda, ka lielpilsētās caurmērā katrs desmitais vīrietis saslimst ar sifilisu un caurmērā katrs vīrietis ar gonoreju. Sievietēm šos skaitļus par dažiem procentiem samazina. Ievērojot augšā sacīto, katram būs skaidrs, ka elementāriskās zināšanas par veneriskām slimībām katram pilsonim nepieciešamas vēl jo vairāk tādēļ, ka saslimušais, nākdams ikdienas sakarā ar veselām personām, ir spējīgs viņas inficēt, un, kā vēlāk redzēsīm, var arī pārnest slimību uz saviem pēcnācējiem.

Kā veneriskās slimības tiek iegūtas?

Gonoreja jeb tripers un mīkstais šankrs gandrīz vienmēr tiek iegūti pie dzimumu kopdzīves, tikai ļoti retos gadījumos viņu dīgļi vēl caur netirību ar atdalījumiem, kā netīru veļu, kopējiem klozētiem, un kopguļu var inficēt citus. Te jāpiemin, ka mazu meiteņu dzimumu organi ir sevišķi uzņēmīgi attiecībā uz gonorejas dīgļiem. Turpretim sifiliss tiek pārnestas diezgan lielā mērā, apm. 5—7% no visiem saslimšanas gadījumiem, — ar ikdienišķi lietojamiem priekšmetiem, kā bārzdu skujamiem nažiem, pipjiem, kaņotēm, traukiem, u. t. t. Vajaga tik priekšmetam, kurš ir inficēts ar sifilisu izsaucējiem dīgļiem, nākt sakarā ar visniecīgāko ādas jeb gļotādas ievainojumu, lai izsauktu saslimšanu. Tomēr nenoliedzams, kā arī no visiem sifilisa saslimšanas gadījumiem, apm. 95% tiek iegūti, piekopjot dzimuma dzīvi. Tāpēc, — ja arī šīs slimības sauc par dzimuma slimībām, tad te ir savs attaisnojums. Tomēr, piekopjot dzimuma dzīvi diviem veselīgiem indivīdiem, nekad saslimšana ar veneriskām slimībām nevar notikt, kā tas ir pie laulātiem. Visbiežāk saslimšana ar veneriskām slimībām notiek, piekopjot ārļaulības dzimuma dzīvi. Še prostitūcija spēlē galveno lomu. Katra prostituētā, caurmērā pirmā gadā, saslimst ar gonoreju un pirmos piecos gados ar sifilisu. Tā tad katrs, kas kopojas ar prostituēto, ir padots iespējai saslimt ar kādu no veneriskām slimībām. Te nu var iebilst, ka prostituētā ir uzrādījusi kontroles grāmatīnu, kur viņa no ārsta atzīta par veselu. Tas jau viss var būt, kā viņa arī pie ārsta izmeklēšanas bija vesela, bet tā kā viņa ar

to pelnas, tad viņai jau pēc ārsta apskates var būt bijuši sakari ar citu slimu vīrieti. Ja arī slimā sievietē pirms ārsta izmeklēšanas pielieto skalošanai dažādus desinficējošus līdzekļus, tad arī ārstam sievieti izmeklējot, ne katreiz izdosies atrast venerisko slimību dīgļus, vēl sevišķi tur, kur viņus cenšas apslēpt, kā tas ir pie prostituētām, jo slimās prostituētās zaudē savu nodarbošanos un maizi.

Ne tikai prostituētās, bet arī visas citas sievietes un vīrieši, kas piekopj ārlaulības dzimuma dzīvi, ir padoti saslimšanas iespējai ar veneriskām slimībām.

Kā sevišķi venerisko slimību izplatīšanos veicinoši iemesli ir mināmi: alkohols, kaņš un sociālie apstākļi. Mēs zinām, ka dzeršana un dzimuma izdzīve iet roku rokās. Ja jau seksuāls uzbudinājums pats par sevi spēj aptumšot visskaidrāko prātu, tad alkohola skurbumā šāda aptumšošanās ir divkārsa; liels saslimšanas gadījumu procents vedams sakarā ar domāšanas nespēju pēc alkohola lietošanas; kad slimnieks skaidrā prātā pārbauda to, ko izdarījis skurbumā, tad viņš parasti nemaz nespēj aptvert, kā gan tas varējis tā zaudēt pašsavaldīšanos. Prostitūcija to visu jau sen atzinusi un izmantojusi savā labā, jo tā visvairāk uzplaukst tur, kur tiek daudz dzerts. Tādu pašu postu rada arī kaņš, nabadzība, baudu un greznības kāre.

Vēl lielu lomu pie venerisko slimību izplatīšanās spēlē nezinašana un slepenība. Ja kādam ir bijusi tā nelaime saslimt ar kādu venerisko slimību, tad viņš to tura par savu lielāko noslēpumu un citiem par to neko nestāsta, pat savam tuvākam draugam ne. Nāk priekšā gadījumi, kur cenšas pat visādi izvairīties no ārsta un noliegt savus bijušos sakarus, atsaucoties uz saaukstēšanos, caurvēju u. t. t. Še nav vainojami atsevišķi indivīdi kā tādi, bet mūsu sabiedriskie uzskati, jo saslimušais tiek uzskatīts kā morāliiski mazvērtīgs, kaut gan bieži tas tā nav; nāk bieži priekšā, ka cilvēks pie pirmās kopošanās saslimst, bet kas ar to nodarbojies jau neskaitāmas reizes, zin labāki izsargāties un tālab nav arī saslimis. Ja visas sabiedriskās domas mainīsies, attiecībā uz veneriskām slimībām, un ja uz viņām skatīties kā uz visām citām slimībām, tad zudīs arī tā slepenība, kāda tagad valda. Tad arī venerisko slimību izplatīšanās būs daudz labāki apkaņojama un novēršama. Še nevaru uzskaitīt un aprakstīt visus venerisko slimību iegūšanas veidus un veicinošos apstākļus, tiku minējis tikai biežāki sastopamos. No veneriskām slimībām, — tāpat kā no visām citām — ir daudz vieglāki izsargāties, un tikt vaļā pašā slimības sākumā, jo tad slimība daudz labāki padodas ārstēšanai. Tomēr jāsaprot, ka tagad visas veneriskās slimības, — arī ievērojams, ielaistās, — padodas ārstēšanai, ja tikai pašam slimniekam uz to ir griba un pacietība.

Kā izsargāties no veneriskām slimībām?

Kā izsargāties? Ar to, ka izvairas no dzimumu satiksmes ārpus laulības, — skan atbilde. Apzinīgais cilvēks dzīvo atturīgi līdz laulībai, lai uzglabātu savu veselību. Te kādā dienā tas pamana uz lūpas mazu brūci, kas negrib sadzīt. Viņš dodas pie ārsta un saņem atbildi, ka saslimis ar siifilsu. Nu viņš atminas, ka nesen

kopā ar dažiem draugiem dzēris no viena kausa. Tālāki pētījumi rāda, ka viens no klātesošiem bijis sifilitiķis, kas tādā veidā slimību izplatījis tālāk.

Tā tad arī atturēšanās no dzimumu kopdzīves vēl nav drošs aizsargs, sevišķi no sifilisa ne, — jo ar veneriskām slimībām iespējams saslimt arī ārpus dzimumu kopdzīves; daudzi saslimst šādā ceļā un vēl vairāk apdraud savu apkārtni, nekā tie, kam veneriskās slimības uzmetušās tieši uz dzimuma orgāniem. Netiešā kārtā saslimušie ilgi neapzinās savas slimības, un tā dažreiz viens ar rīkles sifilisu saslimis ģimenes loceklis savā nezināšanā inficē visu pārējo ģimeni.

Tā tad redzam, ka vajadzīgi vēl citi aizsargz līdzekļi, lai izsargātos no inficēšanās. Daži saka: „Jāizvairas no katra veneriķa.” Tas ir necilvēcīgi, atrauties no slimnieka, arī no veneriķa, jo tas ir tikpat nelaimīgs, kā katrs vārgulis, — varbūt pat vēl vairāk. Ikdienas dzīvē mēs bieži vien esam kopā ar sifilitiķiem, bez kā to zinātu; gandrīz katrs no mums ir kādreiz spiedis roku tādām slimniekam un tomēr nav pats saslimis. Kas savu slimību apzinās, tas uzmeklē ārstu, ārstējas un zin, kā izturēties; apzinīgs slimnieks savai apkārtni nav bīstams.

Kā zināt, kurš cilvēks slimo ar veneriskām slimībām?

Šīs slimības ne vienmēr redzamas ārīgi; dažreiz tās var niera-
dīt tikai tad, ja izdara sevišķu izmeklēšanu.

Vispār jāievēro sekošais:

1. Tirība, — kā pie miesas, tā pie apģērba! Netirība un slimība parasti iet roku rokās! Tomēr ir arī cilvēki, kas tieši savas slimības dēļ ļoti ievēro tirību un stipri sasmaržojas, lai apslēptu aizdomīgu, strutojumu smaku.

2. Ja kāds bez sevišķa iemesla sūdzas par matu izkrišanu, nogurumu, galvas sāpēm (sevišķi naktīs), tad to var turēt aizdomās kā sifilitiķi. (Matu izkrišana notiek plankumiem, tā kā drīz galva metas puskaila).

3. Iegrimis deguna kauls, tā sauktais sedlu deguns, ir pa lielā-
kai daļai sifilitiskas dabas.

4. Aizsmakusi balss (biežas kakla sāpes) arī var celties no rī-
kles sifilisa.

5. Izsitumi uz lūpām, lūpu kaktiniem un deguna.

6. Slimi priekšzobi un pušumi uz mēles un smaganām.

7. Ādas izsitumi uz robežas starp pieri un matiem (tā sauktais Veneras vaiņags), izsitumi uz rokām, roku stilbiem un ķermeņa.

8. Bālgani, nesāpīgi plankumi uz mēles un smaganām.

9. Uzkrītošs, nesāpīgs dziedzeru satūkums pie kakla un pakausī, tāpat arī cirkšņos.

10. Brūces dzimumorganos un strutaiņi, dzeltenī izdalījumi no tiem; kreklā netīri - dzeltenī plankumi.

Tiklīdz rodas mazākā slimības aizdoma, tūlīt jāpārtrauc dzimumu satiksme. Dažs nemaz nezina, ka ir jau saslimis, un cenšas pārliecināt citus par savu veselību.

Jau senos laikos izlietoja dažādus līdzekļus, lai novērstu slimību izplatīšanos. Tā, piem., spitālīgos izraidīja no pilsētām. Vēlāk, ārstniecības mākslai uzplaukstot, sāka izgudrot līdzekļus slimību ārstēšanai. Cik zināms, tad jau toreiz tikušas apkarotas arī vene-

riskās slimības. Toreiz gonoreja plosisies daudz stiprāk nekā tagad, — un sevišķi pie kultūrēli augsti stāvošām austrumu rasēm. Jau bibelē sastopam aizsarga papēmienu — apgraižšanu, kurai vajadzēja nodrošināt vīrieti pret netīrumu uzkrāšanos priekšādas maišīnā, t. i. starp galviņu un priekšādu. Mēs zinām, ka šāda apgraižšana ir pilnīgi nevajadzīga un pat kaitīga; vajadzīgs tikai ievērot tīrību. Austrumu tautām par tīrību gan pa visam kropli jēdzieni. Tā pie ebrejiem pastāv dažādi priekšraksti par trauku lietošanu, roku mazgāšanu, apgraižšanu u. taml., bet šo priekšrakstu izpildīšana iet roku rokās ar vislielāko netīrību un pavisību.

Kas pieradis pie miesīgas tīrības, tas to ievēros arī dzimumu satiksmē un izvairīsies no draudzības ar netīrām personām.

Absolūti droša līdzekļa pret inficēšanos nav. Protams, pārdošanā tādi dabūjami veselām masām, un tos bez kautrēšanās reklāmē pa visādām avīzēm; diemžēl, viņu iedarbība ir ļoti šaubīga. Vairums šādu līdzekļu satura sevī sidraba - olbaltuma kausējumu.

Pēc dzimuma satiksmes jādara sekošais:

1. Tūlīt jāūrinē, lai izskalotu mīzalu kanālā ieviesušās baktērijas, pirms tās paspēj ieviesties gļotādā.

2. Dzimumorgani jāapmazgā ar siltu ūdeni un ziepēm, lai nomazgātu varbūtējās strutas.

3. Virietis lai uzpilina (ne iešļircināt!) uz mīzalu kanāļa galu 10⁰/₀ protargola vai cholevala atšķaidījumu (uzglabājams brūnā pudelē, tumšā vietā, nedrīkst būt vecāks par 3 mēnešiem).

Sievietei pēc satiksmes jāapmazgā dzimumorgani ar ūdeni un ziepēm, jāūrinē, jāizskalo maksts un beidzot jāapmazgā visas ārējās daļas ar siltu mangānpārskābā kālija atšķaidījumu.

Mēdz pirms satiksmes ietaukot dzimumorganus ar vazelinu vai lanolinu, lai aizsargātu varbūtējās mazas brūces pret infekcijas dīgļu ieviešanos.

Ļoti vecs, bet tikai vīrietim noderīgs līdzeklis ir kondoms jeb prezervatīvs — gumijas apsegs vīrieša dzimuma loceklim; ja kondoms ir jauns, tad to var uzskatīt par labāko aizsargu pret gonoreju un sifilisu; turpretim, ja tas lietots jau dažas reizes, tas zaudē elastību un plīst. Vienu nedrīkst aizmirst: kondoms aizsargā tikai pašu dzimuma loekli, bet ne apkārtējos organus. Pēc preservatīva noņemšanas jāmazgā rokas.

Beidzot jāaižrāda uz to, ka sifilisu var iegūt arī tad, ja rokās ir pušumi. Tas pats sakāms par lūpām. Tāpēc jāievēro vislielākā uzmanība, dzerot no kopēja trauka. Slimību var dabūt arī bārzdu skūjot, ja lieto netīrus traukus, netīru nazi u. t. t.

No vislielākā svāra, dot jaunatnei attiecīgus paskaidrojumus par veneriskām slimībām, tāpēc būtu jānotura priekšlasījumi skolu vecākās klasēs, mācekļuursos, sporta apvienībās u. t. t. Katru iebildumu var noraidīt ar aizrādījumu, ka daudzi nelaimīgie saslimusi tikai pateicoties savai nezināšanai.

Veneriskās slimības

Pie veneriskām slimībām pieskaita: 1) gonoreju jeb triperi, 2) sifilisu jeb luesu (cietais šankrs) un 3) mīksto šankru.

Šīs trīs slimības ir pilnīgi dažādas, un katrai no viņām ir savi dīgli. Tā kā šos dīgļus izdevies atrast tikai pēdējos gadu desmitos, tad agrāk par viņiem valdīja visdažādākie un vismaldīgākie ieskati, — galvenā kārtā tie, ka minētās slimības esot vienas un tās pašas kaites dažādie izpausmes veidi. Bija gan ārsti, kas gonoreju atšķīra no šankriem, bet daži slimības gadījumi runāja atkal tam pretim. Tikai gonorejas bacilla atrāšana 1879. gadā ienesa skaidrību šinī chaosā. Nu runāja par gonoreju un sifilisu, līdz 1889.—1905. gados arī pie sifilisa izšķīra divas dažādas kaites, — cieto un mīksto šankru, no kurām katram pierādīja citus bacillus. Ar to beidzot bija atrisināts jautājums, kas bija zinātniekus nodarbinājis gadu simteņiem ilgi.

Kā gan par šīm slimībām varēja tik ilgu laiku pastāvēt pretrunīgi uzskati? Vienkārši tāpēc, ka visas trīs slimības var parādīties pie viena un tā paša cilvēka. Gonoreja nevar pāriet mīkstā šankrā, un mīkstais cietā, bet slimnieks var saslimt ar visām slimībām vienā un tajā pašā laikā.

Vārds „dzimuma slimības“ (kā nereti mēdz nosaukt veneriskas kaites) visvairāk var attiekties uz gonoreju, jo te pielīpšana notiek tieši pa dzimuma satiksmes laiku. Turpretim mīkstais šankrs un sifiliss nebūt nav tādā sakarā ar dzimumu, kā to dažs iedomājas. Šīs pēdējās slimības iespējams iegūt ārpus katras dzimumu satiksmes.

Gonoreja jeb tripers

(Gonorrhoea)

Gonorejas dīglis saucas *gonokokks* (gonococcus) un tika atrasts 1879. gadā no pazīstamā Breslavas ārsta un pētnieka Neissera. Šie kokki, kas uzturas gonorejas strutās un saskatāmi tikai caur mikroskopu, ir plakani vienos sānos, tur, kur tie pavērsti viens pret otru, un atgādina kafijas pupas; viņi sastopami pa pāriem grupās, sevišķi zīmīga grupu atrāšana baltos asins ķermeņos.

Gonoreja pārņem mīzalu kanāla un blakus organu gļotādu, aizskarot priekšdziedzeri, pūslī, mīzalvadus, nieres, sievietes dzi-

mumorganu, acs un tūpļa zarnas gļotādu. Mutē un degunā dīgli nespēj dzīvot.

Gonokokki dzīvo ar gonoreju saslimušas sievietes dzimumorganu gļotādā un no šejienes pāriet uz vīrieti, iekļūstot mīzalu kanālā. Publikā nereti dzird izsakam domas, ka gonoreju var dabūt arī gluži nevainīgā kārtā, bez dzimumu satiksmes. Precēti vīri ārstam nereti ar visnevainīgāko seju zvērēt zvērē, ka tie neesot piekopusi ārpus laulības nekādu dzimuma satiksmi, bet laikam dabūjuši slimību tāpēc, ka izdarījuši dabiskās vajadzības laukā, vējā, un laikam apsaldējušies. Jāaizrāda, ka ir iespējams tādos gadījumos dabūt mīzalu kanāla katarru tāpat kā iesnas un kakla sāpes; bet tad strutās nebūs gonokokku. Tiklīdz ārsts ar mikroskopa palīdzību atradis pēdējos, tad nav šaubu, ka darīšana ar gonoreju, un ka pacienta zvērastam nevar ticēt.

Ir gadījumi, kad pacients saka, ka viņš nav piekopus aizdomīgu dzimuma satiksmi, bet gan izlietojis netīru abortu (klozetu — atējas vietu). Tas skan pilnīgi ticami, jo teorētiski ņemot ir iespējams, ka gonorejas dīgli var pielipt arī šādā ceļā. Var gadīties, ka atēju izlietojis kāds slimnieks, kas uz sēdekļa atstājis strutu atliekas. Tāpat var saslimt, ja lieto kopīgu sūcekli, divieli, irigātoru, mazgājamo trauku (bidē) u. t. t.; tas ir galvenais iemesls gadījumos, kur saslimst zīdaiņi un mazi bērni. Pārciesta gonoreja neaizsargā cilvēku no jaunas saslimšanas. Ja strutas nokļūst uz ādas vai priekšmetiem un iekalst, tad gonokokki nobeidzas; turpretim ūdenī (vannā, mitrā sūcekli u. t. t.) tie dzīvo dažas stundas.

Akūtā gonoreja

(Gonorrhoea acuta)

Mīzalu kanāla gonoreja rodas tad, ja pa dzimuma satiksmes laiku gonokokki iekļūst mīzalu kanālā. Pēc inficēšanās iestājas tā sauktā nobrieduma stadija, pa kuras laiku slimība vēl neizpaužas uz āru, un arī pacients nekā nejūt. Pēc šī laika (apmēram 2—3, retāk 6—7 dienas) uzņāk pirmie simptomi: zināma kutēšanas sajūta mīzalu kanāla priekšējā daļā un bieža ūrinēšanas vajadzība. Objektīvu pazīmju, izņemot mīzalu kanāla gļotādas sasarkšanu, nav.

Tomēr pēc maza laiciņa aina mainās; kutēšana top ne tikai apgrūtinoša, bet pat pāriet nepatīkamā dedzinošā sajūtā, kas pie ūrinēšanas top ļoti sāpīga, tā kā pacients cenšas no tās izvairīties. Parādās strutas, kas vai nu pašas no sevis iztek no mīzalu kanāla, vai parādās pie katra vieglāka spiediena. Slimības simptomi top arvien stiprāki; sevišķi nepanesamas ir sāpes pa ūrinēšanas laiku un pastāvīgā strutošana; 8—10 dienās slimība sasniedz savu kulminācijas punktu. Šinī laikā mīzalu kanāls ir tik stipri satūcis, ka dažreiz pat sataustāms cauri dzimuma loceklim kā cieta virve. Strutas metas biezas un atstāj uz veļas nodevīgos dzeltenī-zaļos plankumus, kas slimnieka apkārtnei visātrāk dara zināmu viņa stāvokli. Dažreiz strutās ir arī asins pēdas vai pat lielāks asins daudzums;

tad strutas izskatās melnīgsnējas. Tādās reizēs slimību sauc par „krievu gonoreju“.

Arī priekšāda netiek taupīta: tā satūkst, sasarkst un var kļūt stīva, tā kā pat neizdodas viņu atvilkt atpakaļ no galviņas. Ja strutas izdalās arī no priekšādas maisiņa un tur uzkrājas, tad šādu iekaisuma stāvokli sauc par „galviņas gonoreju“.

Līdz ar slimības kulminācijas punkta sasniegšanu arī sāpes sasniedz augstāko pakāpi; pacienti ar bailēm gaida katru ūrinēšanas vajadzību, jo ūrinam ejot caur mīzalu kanālu, rodas sajūta, it kā tur plūstu cauri degoši-karsts šķidrums, vai it kā mīzalu kanāls tiktu graizīts ar asu nazi. Pie tam ūrīns neizplūst straumē, bet — kanāla gļotādas satūkuma dēļ — iznāk tikai vilcinādamies, pa pilienam. Stipras sāpes uznāk nē tikai pie ūrinēšanas, bet arī pie erekcijām; tāpēc erekcijas slimniekam ir ļoti nepatīkamas un nevēlamas, bet viņas nāk pašas par sevi, sevišķi miegā, jo dzimuma loceklis līdz ar uztūkuma ķermenīšiem iekaisuma dēļ pārpildīts ar asinīm; erekcijas var kļūt tik apgrūtināšas, ka sagādā slimniekam bezmiega naktis.

Kad gonoreja apm. kādu nedēļu noturējusies savā kulminācijas punktā, viņas simptomi pamazām sāk atslābt; strutošana, ja to neārstē, gan nerimstas, bet sāpes pie ūrinēšanas vai erekcijām vairs nav tik stipras, un arī ūrinēšanas vajadzība samazinājas. Labākos gadījumos pēc 5—6 nedēļām strutošana izbeidzas pati no sevis, un līdz ar viņu pazūd arī visas iekaisuma pazīmes, sāpes, locekļa satūkums un bieži ūrinēšanas vajadzība, tā kā gonoreja liekas būt izbeigusies.

Ja pa šo laiku tomēr slimības simptomi neizzūd, tad gonoreja no akūtās pāriet chroniskā. Noteikt, cik ilgi velkas chroniskā stadija un cik ilgi tā ārstējama, ir diezgan grūti, pat neiespējami, sevišķi daudzo varbūtējo sarežģījumu dēļ, kuri iestājas vēlāk, kā arī grūti izārstējama iekaisuma dēļ; iekaisuma (cik mazs tas arī nebūtu) pazīmes neizzūd dažreiz gadiem ilgi un laiku pa laikam uz nākošā strutošana slimniekam galīgi sarūgtina dzīvi. Ja nerēķinās ar šādiem izņēmuma gadījumiem, tad normālos apstākļos pacients var cerēt, ka pēc 4—6 nedēļām tas būs vesels, protams, ja tas tūlīt slimības sākumā padosies ārsta rīkojumiem.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kas attiecas uz gonorejas ārstēšanu, tad pacientam jābūt apzinīgam un ar savu izturēšanos jāatbalsta ārsta pūles. Vislabākais, ja slimnieks pašā slimības sākumā vismaz nedēļu paliek gultā; diemžēl, šis noteikums grūti izvedams, jau tāpēc vien, ka slimnieks savu kaiti grib apslēpt no citiem, pat no saviem vistuvākiem cilvēkiem. Tāpēc slimniekam jāizsargas vismaz no lielākām kustībām, ilgākas staigāšanas, dejošanas, sporta u. t. t., un katrs brīvs brīdis jāpavada guļot. Ārpus gultas esot, slimnieks lai nēsā piemērotu suspensoriju, kas neļauj iekaisušiem dzimuma orgāniem nokarāties lejup.

Kas attiecas uz diētu, tad nav vajadzīgs diktēt slimniekam sevišķi bārgus noteikumus. Pietiek, ja tas atturas no vircotas bari-

bas, neēd pārāk daudz, atturas pēc iespējas no gaļas, un pilnīgi no alkohola. Atļauts dzert ūdeni, citronu limonādi, selteru, plānu tēju vai graudu kafiju; visi šie dzērieni veicina ūrina atdalīšanos un izskalo iekaisušās vietas. Tomēr pacientam vakarā, pirms gulēt iešanas, nav daudz jādzer, jo citādi tam būs erekcijas un bieža ūrinēšanas vajadzība. No svara ir rūpēties par to, lai zarnas iztīrītos rēgulāri katru dienu, jo citādi izkārnījumi spiež iekaisušo pūslī.

Gonorejas ārstēšana ir iekšēja un ārēja. Iekšējā aptver veselu virkni dažādu līdzekļu, kuriem piemīt īpašība pāriet no kuņģa asinīs un vēlāk no asinīm ūrinā; pie katras ūrinēšanas tie iet cauri iekaisušām vietām un iespaido tās. No viņiem sevišķas ievēribas cienīgi ir balzāmiskie līdzekļi. Viņi nomierina iekaisumu, sevišķi pirmā slimības stadijā, izskalo strutas, remdē sāpes un ūrinēšanas tieksmi. Tomēr ar šiem līdzekļiem vien gonoreju izārstēt nevar. Te vajadzīgas stiprākas vielas, kas, vai nu nonāvē gonokokkus, vai tā pārveido gļotādu, ka gonokoki tajā vairs nevar vairoties. Pie šīm zālēm pieskaitāmas: Argentum nitr., protargols, hegonons, cholevāls, albarģīns, targezīns, kali permanganicum, Hydrargir. axytanat., Zincum sulphuricum u. taml. Šos līdzekļus iešļircina ar sevišķas šļirces palīdzību. Pirms iešļircināšanas jānolaiž ūrins, jo tas izskalo strutas un atvieglo šļirces novietošanu mīzalu kanālā. Ja strutas neizskalo, tad šļirces spiediens tās iegrūž mīzalu kanāla tālākās daļās. Tūlīt pēc ūrina nolaišanas piepildītā šļirce jāieliek mīzalu kanāla ieejā tā, lai tā ar kanālu būtu taisnā līnijā; šļirces saturs ar lēnu, vienādu spiedienu jāiztukšo. Tad kanāla ieeja jāaiztura ar diviem pirkstiem, apm., 2—10 minūtes, lai zāles iedarbotos uz kanālu un tūlīt neizlītu ārā. Iešļircināšana izdarāma ļoti rūpīgi, ar koncentrētu uzmanību, jo citādi tā vēl vairāk var sakairināt mīzalu kanāla gļotādu un padarīt stāvokli vēl ļaunāku. Tāpēc slimnieks nedrīkst iešļircināt nekā tāda, ko ārsts nav parakstījis.

Lai izvairītos no erekcijām, pacientam jāraugas uz to, lai guļot ķermeņa apakšdaļa nebūtu apsegta pārāk silti, jo citādi tajā pieplūst asinis un izsauc locekļa stīvumu.

Pacientam vairākas reizes dienā jāapmazgā dzimuma loceklis siltā ūdenī. Veļu var izsargāt no traipiem, aizbāžot priekšādas ieriju ar vates pičiņu, kas pēc ūrinēšanas vienmēr jāmaina.

Pats par sevi saprotams, ka pacientam pa visu ārstēšanās laiku jāpārtrauc dzimumu satiksmi — divu iemeslu dēļ: 1) satiksmi izsauktu stipru asins pieplūdumu jau tā iekaisušās vietās un padarītu stāvokli vēl ļaunāku, 2) tādu dzimumu satiksmi soda likums, jo tā apdraud otra cilvēka veselību.

Arī pēc pilnīgas izveseļošanās pacientam ieteicams uz dažām nedēļām atturēties no seksuāliem uzbudinājumiem, jo mīzalu kanāla gļotāda vēl arvien ir jutīga un tāpēc saudzējama.

Homeopātija. Homeopats ārstē gonoreju iekšīgi ar zālēm un atsakās no lokālas dziedināšanas (ar iešļircinājumiem u. taml.).

Ja slimnieks grib ātrāki izveseļoties, tad jāietura stingra diēta un jāguļ gultā, dzimuma orgāni ar spilvenu palīdzību jānovieto augstāk un jātaisa Prīsnica uzklāji. Tomēr slimnieka uzmanība jāvērs uz to, ka gonoreja pieder pie visgrūtākām slimībām, un ka viņas sekas ir pat neapsveramas; tāpēc pie laika jāgriežas pie ār-

sta; jo ātrāk ārsts nāks palīgā, jo vieglāk un drīzāk būs iespējams atgūt veselību.

Pret akūto gonoreju lieto ne visai daudz līdzekļu. Uz pirmiem simptomiem — kutēšanu mīzalu kanālā, šķidriem izdalījumiem, ūdens nolaišanas vajadzību ar sāpēm — iedarbojas *Cannabis sativa*. Ja ūrinēšanas vajadzība pavairojas, un ja iestājas apgrūtinotšs dzimuma locekļa stīvums, tad ārsts parasti pāriet uz *Cantharis*, sevišķi, ja strutām piemaisītas asinis. Dažreiz pilnīgi pietiek ar minētiem 2 līdzekļiem, bet bieži vien mēdz ņemt palīgā vēl *Mercur. corros.*, sevišķi, ja iznāk daudz strutu, ja lielas sāpes, priekšāda satūkusi un naktīs stipri sviedri. Pēc dažām dienām *Mercur.* var atbalstīt ar *Thuja occ.* Kad pēc 12—14 dienām iztecējumi ir gļotaini un ja sāk pāriet, tad ārstēšanu noslēdz ar *Sulphur.* Pie vājiem, mazasinīgiem un konstitucionāliem vārguļiem slimība var ievilkties; tādi slimnieki jāārstē vispār — konstitucionāli. Pret galviņas gonoreju, priekšādas satūkumu ar fimozī un parafimozī (sk. t.) noder vietējā (lokālā) ārstēšana, pie kam iekšķīgi dodams *Belladonna* vai *Ferrum phosph.* līdz ar *Mercur.*

Dabas dziedniecība. Pirmās dienās jāpieturas pie stingras drudzā diētas, pēc tam 4—5 nedēļas (un pat vairāk) jālieto nekairinoša, stingri - veģetāra barība ar daudz salātiem un augļiem. Rītos un vakaros pēc iepējas zaļbarība! Jārūpējas par kārtīgu izeju (dzestri klistieri, apm., $\frac{1}{10}$ litra ūdens, — vai caurejas tēja). Ieturāma visstingrākā tīrība. Strutas jānoņem ar marli, kas iemērks zalviju tējā; marli gabaliņus liek starp galviņu un priekšādu vai (pie sievietēm) starp mazajām kaunuma lūpām. Rūpīgi jānomazgā rokas pēc katras tādas procedūras!

Uz dzimuma orgāniem un dambja jāliek 2—3 un vēl vairāk reizes dienā karsti uzklāji (30—40 minūtes) vai jāņem karstas sēd-vai tvaikpeldes 15—20 minūtes, pēc tam auksts krustu ietinums, kas paturāms $\frac{3}{4}$ —1 stundu. Krusta tinuma T gabals jāsaliek 3—4 kārtām. Sevišķi stipra iekaisuma gadījumos ieteicama tveicēšana pēc katrām 2—3 stundām (15 minūtes) pārmaiņus ar aukstām, ik 25—30 minūtes atjaunojamām, kompresēm. Pēc 1 stundas jāatkārto. Pa starpām mainošas sēdu peldes. 2 reizes nedēļā jāmēģina krietni svīst karstā puspeldē (10 minūtes), pēc tam — sauss ietinums un vēsa, vispārēja nomazgāšanās vai sēd-vai kāju pelde (25—30 min.), tad jāietinās vilnas segā; vēlāk vispārēja nomazgāšanās.

Iekšķīgi: 2—3 reizes dienā pa tasei zalviju, skostu (ašķu) un miltenāju lapu (*Fol. uvae ursi*) tējas (līdzīgās daļās).

Mīzalu kanāls jāskalo ar minēto tēju (apm., $\frac{1}{2}$ litra, 40—42°C.). Pēc ūrinēšanas ārsts ieliek kanālā tievu, novārītu kateteru, kas ielots ar olīvu eļļu, un izskalo kanālu. Maksts skalošanai pielietojama normāla lieluma novārīta stikla caurule. Irigātors nedrīkst karāties augstāk kā $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ metra pār maksti. Skalošana izdarāma dienā ne vairāk kā 2—3 reizes.

Slimniekam jāuzturas gultā vismaz pa visu grūtāko slimības laiku un līdz pēdējam brīdim jāizvairas no straujākām kustībām; jānēsā suspensorijs.

Virieša dzimumorgana slimības

1. Priekšādas sašaurināšanās — Phimosis. 2. Galviņas iežņaugšanās — Paraphimosis. 3. Cietais šankrs — Ulcus durum. 4. Mīktais šankrs — Ulcus molle.

1. Friedrichs et al. (1988) - *Journal of Applied Psychology*
2. Patterson, G. R., & Forgatch, M. S. (1984) - *Journal of Applied Behavior Analysis*
3. Patterson, G. R., Forgatch, M. S., & Minton, J. (1982) - *Journal of Applied Behavior Analysis*
4. Patterson, G. R., Forgatch, M. S., & Minton, J. (1981) - *Journal of Applied Behavior Analysis*
5. Patterson, G. R., Forgatch, M. S., & Minton, J. (1980) - *Journal of Applied Behavior Analysis*

Chroniskā gonoreja

(Gonorrhoea chron)

Ar pilnu tiesību jāsaka, ka ļoti grūti novērtēt, kur izbeidzas akūtā gonoreja un kur sākas chroniskā, jo pirmā pāriet otrā bez kādām taustāmām robežām. Tomēr — ja slimība pastāv jau 3 mēnešus, tad tā jāsauc par chronisku. Chroniskā gonoreja apdraud visbiežāk tos, kas istā laikā negriežas pie ārsta, vai kas slimo nevis pirmo reizi, bet atkārtoti.

Chroniskās gonorejas pazīmes ir — izņemot sarežģītus gadījumus — tādas pašas, kā pie akūtās gonorejas pēdējās nedēļās. Pastāv gļotaini-strutaini iztecējumi mērenā daudzumā; dažreiz viņu tik maz, ka tos pat neievēro; tikai kad viegli saspiež mīzalu kanālu, strutas parādās kā mazs piliens kanāla ieejā; citos gadījumos tikai sāp mīzalu kanāla gals. Strutu daudzums ir ļoti mainīgs. Var gadīties, ka dienām vai mēnešiem ilgi nav gandrīz nekādu strutu, tad atkal tās parādās lielā daudzumā vai nu bez kāda iemesla vai pēc alkohola lietošanas jeb seksuālās baudas. Iztecējumi dažreiz izskatās ūdeņaini, bez krāsas, — tad atkal no jauna top gļotaini, biezi un strutaini.

Ļoti svarīga parādība ir tā sauktie gonorejas pavedieni, kas bieži vien arī vēl pēc strutu izsīkšanas parādās pacienta ūrīnā. Mikroskopiskā izmeklēšana uzrāda, ka tajos ir gonokokki, un ka paši pavedieni sastāv no gļotām, strutām un epitēlija šūniņām, kas līdz ar ūrīnu tiek izskalotas laukā no mīzalu kanāla un parādās pavedienu veidā. Šie pavedieni pacientam sagādā dziļu nemieru, jo dažreiz tiešām no gonorejas nav palicis pāri itnekas, izņemot šo vienīgo simptomu. Dažiem pacientiem par apmierinājumu var teikt, ka pavedieniem nopietna nozīme tikai tad, ja viņos konstatēti gonokokki. Bieži izrādās, ka pavedienos ne tikai trūkst dīgļu, bet nav pat strutu un epitēlija šūniņu, un tie sastāv tikai no gļotām. Tādos gadījumos viņi jāuzskata kā pilnīgi nevainīgi, un pacientam par tim nav jāuztraucās.

Pretēji akūtai stadijai, pie chroniskās gonorejas pacienta lab sajūta nav sevišķi traucēta. Slimnieks jūt vieglu kņudēšanu zīles (galviņas) tuvumā, mīzalu kanālā, vai starp pautu maisiņu un tūpli, un diezīn vai grieztu vērību uz „tādiem niekiem“, ja vien iztecējumi neatgādinātu tam viņa slimību. Nepatīkamas vai sāpīgas blakus parādības rodas tikai tad, ja iestājas sarežģījumi, sevišķi blakus pautu iekaisums vai pūšļa katarrs; pie šiem pēdējiem bieži vainojama pacienta nehigiēniskā izturēšanās, pār mērīga alkohola lietošana, seksuāli kairinājumi vai fiziska pārpūlēšanās.

Chroniskā gonoreja nav tik viegli un ātri izārstējama kā akūtā. Pacientam jāapmierinās ar to, ka viņa slimība ieilgst mēnešiem un pat gadiem. Bez tam pacientu apdraud tā sauktā striktūra, t. i. mīzalu kanāla sašaurināšanās, kas uzskatāma par nopietnu, zināmos apstākļos pat dzīvību apdraudošu kaiti, kuru apskatīsim sevišķā nodaļā.

Ja chroniskā gonoreja ļoti ieilgst, tad dažreiz grūti atrisināt

jautājumu, kad un vai pacients drikst laulībā doties vai nē. Ārsts var izrakstīt veselības apliecību tikai tad, ja atkārtota mikroskopiska ūrīna izmeklēšana neuzrāda vairs neviena gonokokka.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kā pie akūtās, tā pie chroniskās gonorejas pacientam jādzīvo saskaņā ar ārsta priekšrakstiem, jo citādi ārstēšana nebūs sekmīga. Ārstēšanas noteikumi tādi paši, kā pie akūtās gonorejas; bez tam mīzalu kanāla gļotāda jāietriepj ar attiecīgiem medikamentiem (ar spoguļveidīga instrumenta — uretroskopa jeb endoskopa — palīdzību konstatē saslimušo vietu, kanālā ievadot izkūstošas zāļu svečītes. Chroniskā gonoreja visbiežāk norisinās mīzalu kanāla tālākā daļā, nevis galā, tāpēc kanāls skalojams ar katētera palīdzību; pēc skalošanas tur ielikamas svečītes.

Lai novērstu varbūtējo striktūru, pielietojami metala zondi, ar kuņu palīdzību masē satūkušo gļotādu un to viegli spiež atpakaļ. Zondam jāpaliek kanālā 10—15 minūtes.

Homeopatija. Chroniskā gonoreja diezgan grūti padodas iekšējai ārstēšanai. Ļoti asos gadījumos noder Thuja un pēc tam Acid. nitr. Ir piedzīvojumi, kas runā par labu Zincum muriat. 3., Matico D. 3., Kali jod. D. 3. un Sepia 30. Parasti nebūs iespējams iztikt arī bez konstitucionāliem līdzekļiem Sulfur, Nux vom. vai Ferrum. Dažreiz, tikko pacients sāk lietot homeopatskos līdzekļus, iztecējumi sāk iznākt lielākā daudzumā, kas nebūt nav uzskatāms par ļaunu zīmi. Tā ir tikai pārejoša parādība un nebūt nav iztulkojama tā, itkā slimība ietu „uz ļauno pusi“. Minētā simptoma paasināšanās bieži norāda, ka pielietotais dziedniecības līdzeklis ir pareizi izmeklēts, tikai tas jāņem citā, vēl augstākā atšķaidījuma pakāpē. Iztecējumus izdevies samazināt ar sekošo, arīgi pielietojamo līdzekli:

Rp.: Aqua dest. 100,0
Bism. subnitr. 10,0
Glyc. alb. pur. 25,0
Tr. Matico
Tr. Calendula āā 5,0
Tr. Hydrastis

MDS. Iešļircināšanai (no rītiem un vakaros)

Ļoti labus panākumus iztecējumu apkaņošanā devuši īstie Itālijas (Čezare Mattei) elektro-homeopatskie līdzekļi sekošā sastāvā un atšķaidījumā: A2S5 dil. VII un Ven III dil. Šie līdzekļi lietojami iekšēji arī kādu laiku vēl pēc tam, kad jau nozudušas visas slimības ārējās pazīmes.

Dabas dziedniecība. Chroniskā gonoreja prasa stingru diētu un regulāru ķermeņa kopšanu (gaisa un saules peldes, elpas vingrinājumus, vieglu apmazgāšanos, ieberzēšanos ar labu eļļu, uzturēšanos svaigā gaisā un gulēšanu pie vaļēja loga). Dažreiz nebūs iespējams iztikt bez uretroskopa.

Kneips saka: ja slimība jau ļoti stipri iesakņojusies, tad ārstēšanās jāsāk ar vispārēju ķermeņa apmazgāšanu, tikko slimnieks iz-

kāpj no gultas; sākumā pietiek ar vienu apmazgāšanos dienā, vēlāk (pēc dažām dienām) apmazgāties var 2 reizes. Pēc 6 dienām var sākt uzlējumu pielietošanu. Pirmo dienu taisa ceļu lējumu, otro dienu aplej gurnus, trešo dienu jāņem puspelde, ceturto dienu atkal gurnu lējums; šie paņēmieni jāatkārto vēl reizi un tiem jāpievieno ķermeņa augšdaļas apmazgāšana. Vēlāk var ņemt pārmaiņus puspeldi, pilnu peldi, gurnu un muguras lējumu. Ja slimnieks sūdzas par sāpēm pavēderes organos, tad noder siena puķu kompreses. Iekšķīgi noder vērmelņu un sirdszālītes (*Erythraea centaur.*) tēja. Arī dzirdzenāju sakne (*Angelica*) iztīra ķermeni no indes. Ļoti ieteicams kādu laiku rēgulāri ēst kadiķu ogas.

Gonorejiska fistula mīzalu kanālā

(Fistula gonorrhoea urethraea)

Šad un tad gadās, ka gonorejas bacilli no mīzalu kanāla gļotādas virsas iekļūst dziļākos audos un te, sevišķi tā sauktos uztūkuma ķermenīšos, izsauc strutojošu iekaisumu brūces veidā. Tāda brūce, ja tā visā drīzumā netiek ārstēta var novest pie nepatīkamām vai pat bīstamām sekām. Iekaisušā vietā (sevišķi uztūkuma ķermenī) izveidojas rēta, kas aizkavē dzimuma locekļa pilnīgu izstiepšanos pa erekcijas laiku, tā kā loceklis pieņem līku izskatu. Loceklis ne tikai izskatās kropļš, bet arī apgrūtina dzimuma satiksmi. Bez tam var gadīties, ka strutas izbojā mīzalu kanāla audus kā uz iekšieni, tā uz āru un tā izveido mīzalu kanālā pastāvīgu eju (fistulu). Šī mocošā, grūti dziedināmā kaite jau dažu labu reizi novedusi pie smagas, pat nāvīgas asins saindēšanās. Tāpēc šāda augoņa ārstēšana prasa vislielāko uzmanību.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ārstēšanā pielietojama hidroterapija, kuŗu noteic ārsts. Augonis vēlāk jāuzgriež.

Homeopatiija. Augonim var uzklāt kompreses ar *Phytolacca tinct.* un *Calendula tinct.* (no katra 10—15 pil. pusglāzē ūdens; sajaukt). Tomēr tādos gadījumos jāgriežas pie speciālista, kas vienīgais var noteikt, ko lai slimnieks dara. Līdz ārsta atnākšanai var lietot iekšķīgi *Mercur. corros. 6.*, *Silicea 3. trt.* vai *Hepar sulf. 3. trt.*

Buboni

(Cirkšņu dziedzeru iekaisums).

(Bubonigurnalis)

Ja gonorejai, sevišķi akūtā stadijā, netiek piegriezta vajadzīgā uzmanība, ja slimnieks neatpūšas, bet piepūlē fiziskā darbā savu

ķermeni, tad var gadīties, ka gonokokki līdz ar strutām pa limfas vadiem iekļūst cirkšņu limfas dziedzeros, kuŗi iekaist un satūkst. šādus satūkušus dziedzerus sauc par buboniem. Pašā sākumā viņus dažreiz izdodas apkarot, bet bieži vien tie stipri palielinājas, un top sāpīgi, un ja vēl sākas karstumi, tad droši var teikt, ka iekaisums sāk strutot; šādā gadījumā buboni bez kavēšanās operējami.

Jāsaka, ka dziedzeru strutošana visvairāk novērota pie skrofuloziem, tuberkuloziem un vārgiem indivīdiem vai pie tiem, kas pārāk daudz kustas un mīl „uzdzīvot“.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kā jau minējām, labākais un radikālākais līdzeklis ir bubonu operācija, kuŗu nedrīkst novilcināt.

Homeopatiija. Kā pirmie līdzekļi pielietojami Pulsatilla, Cannabis vai Sulphur; kad strutas sāk iznākt lielākā daudzumā, var pāriet uz Mercur. bijodat D 3. vai Mercur sol. D 3, pārmaiņus ar Belladonna D. 3., akūtā periodā, bet Jodium D. 3. Kali hydrojod. 2., Mercur. sol. 3., Carboveget un Sulphur — chroniskā periodā, — arī tad, ja buboni sacietē. Dažreiz gurnu dziedzeri satūkst pēc pārmērīgas staigāšanas un kustēšanās; lai neļautu slimībai iet tālāk, slimniekam dažas dienas jāpaliek gultā un jāliek uz satūkumiem auksti uzklāji. Ja tomēr dziedzeri tūkst, sasarkst un sāp, un ja temperatūra ceļas, tad buboni jāārstē kā parasti augoņi, un slimniekam jādod Hepar. Sulph. vai Silicea; šie līdzekļi veicina strutu iztīrīšanos; uz augoņiem jāliek siltas linsēklu kompreses. Nav ieteicams uzgriezt augoņi pārāk agri. Griešana izdarāma tikai tad, ja augoņa āda kļuvusi ne tikai sarkana, bet arī plāna. Pret buboniem katrā gadījumā un katrā slimības stadijā sevišķi labus panākumus devuši Ol. Bellad. uzklāji.

Dabas dziedniecība. 2—3 reizes dienā karsti uzklāji 30—40 min. ilgi, pārmaiņus ar aukstiem 3—4 kārtīgiem uzklājiem. Kad augoņi mīkstī, tad tos var operēt; pēc tam turpināmas karstās kompreses tik ilgi, kāmēr augoņa pamats iztīrījies. Tad pa dienu uzliek drēbes gabaliņu ar dziedējošu smēri, bet naktīs taīsa mitru apsēju.

Akūtais pūšļa katarrs

(Cystitis acuta)

Gonorejiskais pūšļa katarrs sākas akūtā formā. Akūtais katarrs izceļas, ja pūslī iekļūst strutas ar gonokokkiem. Šāda komplikācija var rasties pateicoties gonokokku īpaībai apmesties kuŗā katrā gļot. ādā un klejot uz vsām pusēm. Bet bieži vien šāds katarrs nav nekas cits, kā pārāk stipru iešļircinājumu vai neuzmanīgas svečīšu pielietošanas sekas. Akūtais pūšļa katarrs izpaužas sāpīgā ūrīnēšanā. Viņa ir jo mocošāka tādēļ, ka sāistīta ar biežu ūrīnēšanas vajadzību. Kad iznāk ūrīna pēdējie pilieni, sāpes sasniedz visaugstāko pakāpi. Neskatoties uz biežo ūdens nolaišanu, pūslis tomēr neiztukšojas pilnīgi; pateicoties pūšļa slēdzēja-muskuļa krampjveidīgai kustībai.

pūslī paliek daļa ūrīna. Šis ūrīns pamazām sāk bojāties un piedod arī izplūstošam ūrīnam nejauku smaku un neskaidru, duļķainu izskatu. Nereti ūrīnā parādās asins. Ja ūrīnam ļauj nostāties ilgāku laiku, tad trauka dibenā uzkrājas nogulšņi, kas sastāv no strutām un sarkaniem asins ķermenīšiem.

Akūtā pūšļa katarra simptomi daudz neatšķiras no akūtās gonorejas. Tomēr — lai varētu izšķirt, ar ko darīšana, pielieto sekošo paņēmieni: pacients iztukšo savu ūrīnu divos dažādos traukos; ja darīšana ar gonoreju vien, tad pirmā ūrīna porcija būs duļķaina, tāpēc ka ūrīns izskalo mīzalu kanālā uzkrājušās strutas; turpretim otrā porcija būs skaidra, jo nu gļotāda no strutām ir iztīrīta. Ja pacients slimo ne tikai ar gonoreju, bet arī ar pūšļa katarru, tad arī otrā ūrīna porcija būs duļķaina.

Pūšļa katarram var būt visādas jaunas sekas. Dažreiz, pārāk stipras un biežas pūšļa gļotādas izplešanās dēļ, epitēlijs nolobās, un kailā, iekaisusē gļotāda sāk asiņot. Dzīļi jēlumi var novest pie sastrutojumiem un pat caurumiem pūslī. Ja sastrutojumi iztīrās pūšļa iekšpusē, tad ūrīnā būs atrodamas strutas; turpretim, ja tās iztīrās uz āru, tad ūrīns līdz ar strutām iztek blakus audos. Ļoti stipra iekaisuma gadījumos izceļas pat gangrēna.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms pacientam nepieciešams miers, tāpēc ārstam uz visstingrāko jāpavēl slimniekam gulēt. Iekaisušam pūslim vajadzīgs siltums, kas panākams ar pilnām peldēm, sēdpeldēm, pus-peldēm uzklājumiem u. t. t. Slimniekam jāizvairās no kairinošas barības; atļauts baudīt pienu, piena vai ūdens virumus, putras, saknes un augļus. Iekšķīgi lietojami balzāmiski un antiseptiski līdzekļi, kas samazina iekaisumu. Tiklīdz ar viņu palīdzību novērsts ārkārtīgi akūtais stāvoklis, ārsts uzsāk pūšļa skalošanu. Šim nolūkam ņem mīkstu kateteru, kas platajā galā ar stikla cauruli pievienots apm. 1 metru garai šļūtenei. Šļūtenes otru galu pārmauc pāri mazas stikla piltuves apakšgalam (caurulei). Kad nu kateteru caur mīzalu kanālu aizbīda līdz pūslim, tad pūslis piepildās ar piltuvē ielietām, sasildītām zālēm, kas atstājamas mazu laiciņu pūslī (aizspiežot gumijas šļūteni). Jau pēc dažiem skalojumiem pacients jūtīs, ka viņam paliek vieglāk, un ka ūrīns pieņem normālu izskatu.

Homeopātija. Galvenais līdzeklis, kurā izteicas visa slimības aina, ir *Cantharis*, kuru dod 1) pret stipriem, veltīgiem ūrīnēšanas mēģinājumiem, kad ūrīns iznāk ar lielām grūtībām un tikai pa piliēnam, vai ja tiek sme uz ūrīnēšanu ārkārtīgi bieža un nepārvarama; 2) ja ir durstošas, degošas sāpes pūšļa muskuļos pirms un pēc ūrīnēšanas, vai ja sāpes iet no nierēm pa mīzalvadiem līdz pūslim; 3) ja vēders uzpūsts un jūtīgs pret mazāko spiedienu; 4) ja pūšļa kaklā iestājas krampji, un ūrīns tiek aizturēts; 5) kad slimnieks jūt smagumu pavēderē, spiedienu un sāpes pūslī vai degošas (it kā jēluma) sāpes pūšļa kaklā; 6) ja uznāk drebuļi, rokas un kājas metas aukstas, iestājas vemšana, slāpes, nemiers, mazs pulss; tiek sme iet sevis pēc; ūrīns tumšs, biezs, gļotains, strutains un asiņains. *Cantharis* dod D. 3., D. 6. vai D. 12. potencē, ik stundu vai 2 stundas,

dažreiz pārmaiņus ar Aconit. vai Conium. Cannabis 3. jālieto tad, ja 24 stundu laikā Cantharis nav atstājis nekāda iespaida. Dod arī Mercur. sol. 3., Belladonna 3., Pulsatilla 3.—12., Nux vom. D. 3.—6., Digitalis 3., Hyoscyamus 3., Camphora (ja sāpes tik stipras, ka slimnieks zaudē samaņu), Phosphorus 6.—12., Arsenicum 3.—6., Eupatorium purpur. 3., Acid. benz., Cimaphylla 1., Millefol 1. u. tml. **Dabasziedniecība.** Sk. „Pūšļa katarrs“.

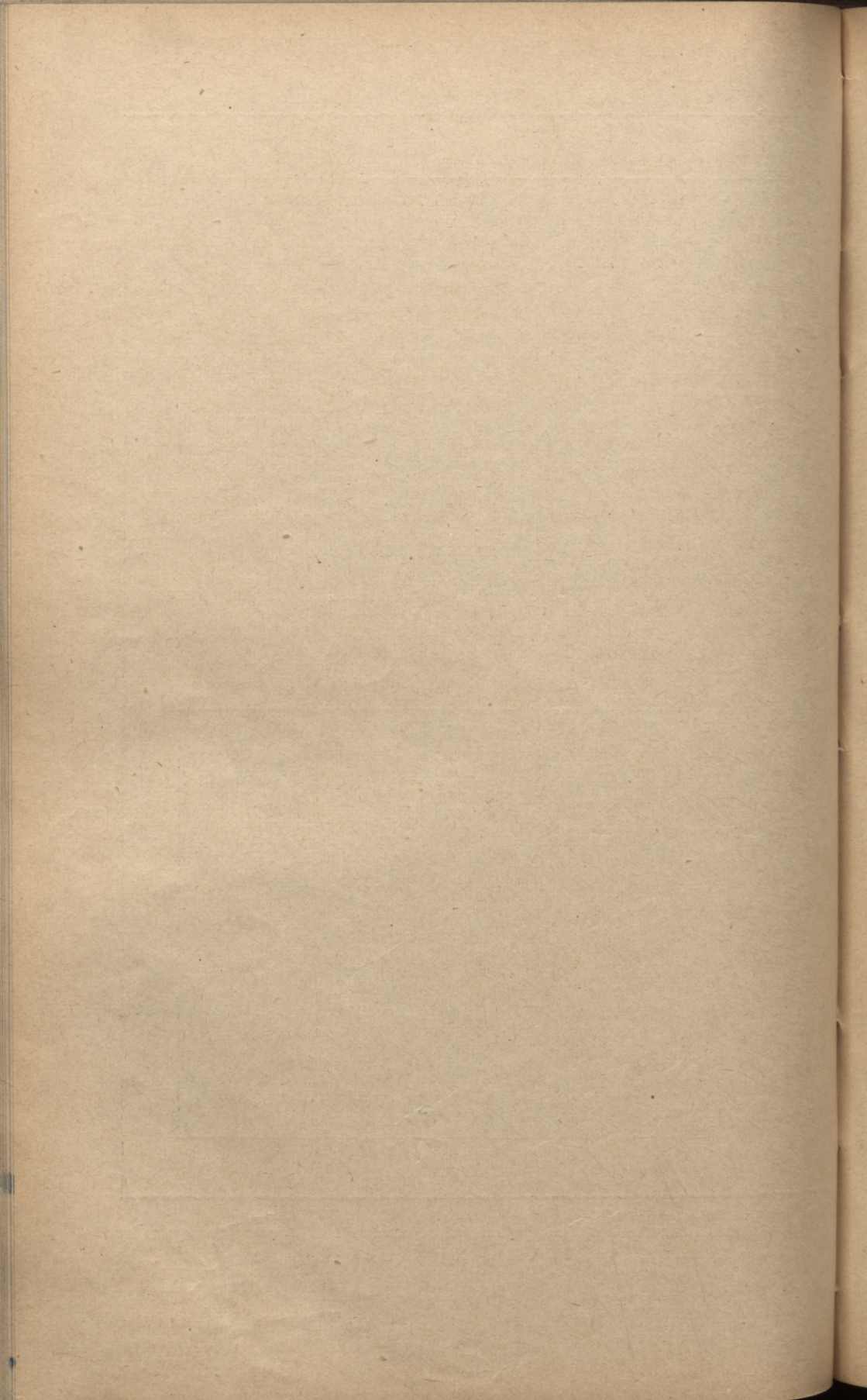
Chroniskais pūšļa katarrs (Cystitis chronica)

Chroniskais katarrs attīstas no akūtā, ja slimnieks nav ievērojis ārsta noteikumus, vai ja skalošanai pielietotas pārāk stipras zāles. Lai gan pie šīs formas ūrinēšanas tieksme neuznāk tik bieži un sāpes nav tik asas, tomēr ūrīna izskats ļoti atšķiras no normālā. Asins izdalīšanās gan apstājas, bet viņas vietā pēc katras ūrinēšanas iznāk duļķaini, bālgani-pelēki pilieni. Ūrīnā saskatāms peldošu gļotu kamols, bet naktstraukā nostājas daudz nogulšņu. Duļķaino pilienu skaits pamazām pieaug, tā kā vēlāk pēdējā ūrīna straume izskatas kā piens. Katra straujāka kustība, sevišķi jāšana, tāpat mazākā diētas neievērošana paasina simptomus un tuvinā slimību akūtai formai. Slimnieks atkal sāk sūdzēties par smagumu pavēderē, sāpīgu un biežu ūrinēšanu un durstošām sāpēm mīzalu kanāla izejas vietā. Gads arī, ka sāpīgās dienas uznāk pārmaiņus ar tādām dienām, kurās slimnieks jūtas diezgan labi. Ūrīns pa lielākai daļai neiznāk kārtīgi un paralītiskos gadījumos izstieptais pūslis ir tik liels, ka sniedzas gandrīz līdz pat nabai. Ūrīnam nelaba smaka, tas ir duļķains, bālgans, un viņa reakcija ir sārmaina, t. i. ja to izmēģina ar zilo lakmusa papīru, tad papīrs nepieņem sarkanu krāsu. No tā brīža, kad ūrīns no skāba pārvēršas sārmainā, tas sāk rūgt un izdod ļoti stipru amiāka smaku. Naktstraukā tas atstāj masu, kas sastāv no strutu ķermenīšiem; šī masa līdzīga recējumiem un, naktstrauku izlejot, izkrīt no tā kā kamols. Ja ūrīnā strutu maz, un tas ir sārmais, tad minētā kamola nebūs, kāpēc ūrīns izskatīsies gandrīz skaidrs, bet būs lipīgs un vilksies kā sviests. Aprakstītais stāvoklis, kuņu sauc par pūšļa gonoreju, reti seko mīzalu kanāla gonorejai; biežāk tas pavada mīzalu kanāla sašaurināšanos pēc gonorejas. Tādos gadījumos chroniskais pūšļa katarrs velkas mēnešiem un gadiem. Sliktākos gadījumos katarrs nemaz nepāriet. Slimnieks zaudē ēstgribu, saslimst ar kuņģa un zarnu katarru, izkārnījumi iznāk nekārtīgi, slimnieks zaudē spēkus, noliešē un top caurspīdīgi-bāls. Biežā ūrinēšanas vajadzība neļauj tam gulēt, gara stāvoklis noiet līdz grūtsirdībai un pie vecākiem ļaudīm pat noved līdz nāvei, — bez kā būtu konstatējami kādi sa-
režģījumi.

Nāve var iestāties arī divas vai trīs dienas pēc tam, kad iesākusies ūrīna uzsūkšana; spēki zūd, mēle balta, kuņģis bojāts, uzņāk miegs, klusi murgi, un beidzot slimnieks aizmiegs. Retākos gadījumos nāve iestājas tāpēc, ka notiek asiņš saindēšanās: pūšļa gļotāda sastruto un sāk trūdēt, un ūrīns ir smirdošs, melns, gabalains. Tāpat

Augšā: Mikstais šankrs un gurnu rievas bubons. (Ulcus molle elevatum, Buboinguinalis)
Apakšā: Lēnais brūču sifiliss. (Syphilis ulcero-serpinginosa)

par nāves iemeslu var būt organisma saindēšana ar ūrīnu. Vēl jāatzīmē, ka chroniskais katarrs var pārņemt arī mīzalu vadus, nieru bļodīņas un pašas nieres. No aizturētām gļotām, strutām un asinīm pūslī var izveidoties pūšļa akmeņi.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Chroniskais katarrs galvenā kārtā jāārstē ar iešļircinājumiem un siltiem, dezinficējošiem skalojumiem. Ja iekaist mīzalu vadi, nieru bļodīņas un nieres, tad var izmēģināt skalošanu ar katētera palīdzību. Slimniekam jāpaliek gultā un jāievēro stingra diēta. Ja iekaisums pārņēmis nieru audus, tad dažreiz neatliek nekā cits, kā nieru operācija.

Homeopatija. Viens no galveniem līdzekļiem ir *Colocynthis 3* (kad ūrīns pārvēršas recējumā); tad vēl derīgi: *Dulcamara 3* (balts, duļķains ūrīns), *Kali carb. 6.* (griezīgas sāpes pūslī un kanālā; iznāk nedaudz kodīga ūrīna), *Lycopodium 6—30* (vecs, ieildzis katarrs, kad sāpes nav lielas, bet pastāv tieksme uz biežu ūrīnēšanu; krustos sāpes, kas pāriet pēc ūrīnēšanas), *Calcar. carb. 3—30* (ja nieru vietā spiediens; ūrīna iznāk daudz, tas ir asiņains, dažreiz zaļgans, smirdošs; pušumi, bāla seja, sausa āda, mazs pulss), *Hepar. sulf. D 3—6* (ja sāpju nav, bet ūrīns ļoti strutains; pūšļa pamirums), *Chimaphila umb. 0,—1,—3*, ja ūrīns asiņains, tumšs, bieži jānolaiz ar dedzinošu sajūtu; aizcietējums, chronisks kuņģa katarrs, ēstgribas trūkums). *Phosphori acid. D 3—6—12* (ja ūrīns pienains), *Thuja 3—12—30*. *Terebinthina 0,—1,—4,—6* (sevišķi ja katarrs pārņem nieres), *Hydrastis 1—3—6*, *Carbo vegetabilis 3—6—30*, *Causticum 3—;—30* (ja ūrīns iznāk slimniekam pret gribu), *Uva ursi 0,—3*, *Arsenic. 3—6*, *Senega 2—3*, *Sulphur jod. 3*, *Gelsemin. D 1*, *Nitri acid. 3—12* un *Apis D 3—6*. Ja katēteru nav iespējams pielietot ārkārtīgu sāpju vai krampju dēļ, tad iekšķīgi dodami *Hyosc. 3* vai *Cantharis 6*.

Gonorejiskais blakus pautu iekaisums

(Epididymitis gonorrhoeica)

Akūtais blakus pautu iekaisums ir viens no visbiežākiem, sāpīgiem, briesmīgiem mīzalu kanāla gonorejas pavadoņiem; dažreiz tas noved pie augoņiem, gangrēnas, pautu ūdenstūskas un atrofijas, izsauc neiralģiju, gremošanas traucējumus un taml.

Apmēram 2—3 (un vairāk) nedēļas pēc tam, kad jau sākusies gonoreja, un asie simptomi taisas izzust, slimnieks sāk sūdzēties par pēkšņu polūciju pavairošanos, pautu (dažreiz arī sēklas saites) jutlību, smagumu un sasprindzinājumu, vēlāk par sāpēm, kas traucē iešanu. Sāpes var uzņākt arī cirkšņu rievā un attiecīgās nieres apkārtņē. Temperatūra pamazām kāpj, bet iztecējumi no mīzala kanāla vai nu pavisam, vai pa daļai norimst. Slimības tālākā gaitā blakus pauti pamazām top lielāki un pieņem cieta, ieapaļa, lielam riekstam vai baloža olai līdzīga ķermeņa veidu. Iekaist arī pautu maisiņa gļot-

āda, no kuŗas drīz vien sāk izdalīties serozs šķidrums tādā daudzumā, ka maisiņš izplešas nedabīgā lielumā, ādā pazūd visas grumbas un rievās, bet pati tā ir satūkusi, spīdoša, sarkana, dažreiz pat zilgana un ļoti sāpīga. Satūkums var pieaugt tik liels kā dūre (un vēl lielāks), un slimnieks vairs nespēj paiet; ja tomēr viņam negribot jāizkāpj no gultas, tad tas nostājas uz kājām tā, lai ceļi būtu tālu viens no otra, un lai gurni nepieskārtos pie sāpīgā pauta un pautu maisiņa. Līdz ar satūkuma pieaugšanu pieaug arī sāpes (it kā kāds spiestu), kas var izplatīties līdz pat krustiem, nabas vietai, gurniem un cirkšņiem un neatstāj slimnieku ne uz brīdi. Mēdz izpausties sekošie simptomi: mazs, ātrs, raustošs pulss, apdullinošas galvas sāpes, stiprs nemiers, slāpes, balta mēle, pilnīgs ēstgribas trūkums, sausa āda un citas drudža pazīmes, bet dažos gadījumos pat vēdera graizes, nelaba dūša, vemšana (kas norāda uz slimības izplatīšanos līdz vēdera plēvei). Ciešanas dažreiz ir tik lielas, ka ne tikai laupa slimniekiem miegu, bet pat spiež tos kliegt.

Visi minētie simptomi izpaužas 5—7 dienu laikā, pēc tam paliek 3—6 dienas bez pārmaiņām. Desmitā vai divpadsmitā slimības dienā sākas serozā šķidruma uzsūkšana; temperatūra paaugstinās, bet tad drīzi vien karstums izzūd līdz ar sāpēm un citiem simptomiem; no mīzalu kanāla atkal atjaunojas iztecējumi.

No visa redzams, ka epididimīts velkas 15—20 dienas, ja tikai tam nepievienojas kādi sarežģījumi. Jāpiezīmē, ka epididimīts attīstas visbiežāk tikai vienā pusē un tikai izņēmuma gadījumos pārņem abas puses, pie kam viens pauts iekaišā dažas dienas agrāk, nekā otrs. Var notikt arī, ka vispirms izslimo kreisais pauts, un tad, kad slimība tajā jau sāk izzust, iekaišā labais pauts; kad arī te iekaisuma pazīmes izdziest, saslimst atkal no jauna kreisais pauts. Franči nosauc šādu procesu par „*épididymite á bascule*.”

Jaunāki pētījumi uzrāda, ka pēc abpusīga epididimīta gandrīz vienmēr vīrietis zaudē apaugļošanas spēju, t. i. vīrieša sēklā vairs nav apaugļošanai nepieciešamo sēklas pavedienu.

Dažreiz gadās, ka visi iekaisuma simptomi gan pazūd, bet pautu satūkums drīzāk kļūst lielāks, nekā mazāks. Tas izskaidrojams ar to, ka iekaisuma laikā uzkrāties serozs šķidrums, kuŗš nespēj izdalīties, t. i. netiek no organisma uzsūkts un tāpēc tikai vēl pavairojās. Tādos gadījumos mums darīšana ar pautu ūdenstūsku (*hydrocele chronica*).

Visbiežāk gadās, ka iekaišā arī sēklas saite; iespējams pat, ka tā saslimst agrāk, nekā pauti. Sēklas saite top resna, cieta, sāpīga (*funiculitis*). Iekaisums ātri attīstās un velkās kādu nedēļu, tad atkal ātri pazūd; bet kamēr vien saītē manāms kaut visniecīgākais satūkums, pacientam jābūt ļoti uzmanīgam un atturīgam, jo iekaisumam ir tieksme atkārtoties. Sakarā ar šo slimību dažreiz novērojamas ļoti sāpīgas neiralģijas citās organisma vietās.

Beidzot gadās, ka iekaisums pāriet arī uz pašu galveno dziedzeri — pautu (*Orehitis*); tāds iekaisums pazīstams zem vārda „*orchitis parenchimatosa*”. Te sāpes sasniedz visaugstāko pakāpi. Tas tāpēc, ka pautu ieslēdzošā ādiņa (*tunica albuginea*) cieši saspiež iekaisušo dziedzeri, neļaujot tam izplesties; tāds spiediens izsauc tik stipru kairinājumu, ka slimie ne tikai aizliedz pieskārties pautam, bet pat visvieglākā veļas pieskāšanās jau ir mocoša.

Nepārtrauktas, mocošas, miegu laupošas sāpes, stiprs karstums, vemšana, graizes, ģibonis u. t. t. šādos gadījumos noved slimnieku līdz izmisumam. Ja dziedzeris slims, tad sēklas izplūdums vai nu pavairojas, vai samazinās; tāpēc dažreiz novērojams stiprs seksuāls uzbudinājums, bet citreiz — dzimuma spējas ir vājas. Tomēr pie pautu iekaisuma sēklā vienmēr redzamas asinis, kas sēklai piedod rūsas krāsu. Pēc divām nedēļām dziedzeņa iekaisums pamazām pāriet. Ja turpretim sāpes un drudzis sāk vēl pieaugt, tad gaidāms sastrutojums, kas sākas oliņā un izvērsās pautu maisiņa augonī; augonis mēdz trūkt uz āru, sadzīst diezgan ātri, bet atstāj biezu rētu. Dažreiz sastrutojums aizķer dziedzeņa plēvi, un no augoņa pamazām sāk nākt uz āru dzeltenīgi muskuļu audi, kas pamazām aug un beidzot izskatās līdzīgi pautu maisiņa vēzim. Tomēr tie nav nekas cits kā dziedzeņa mīkstums un medicīnā šādu gadījumu apzīmē ar vārdu „fungus benignus testiculi“. Šāds stāvoklis sastopams reti un var ierobežoties ar to, ka uz āru iznāk tikai dziedzeņa daļa; tomēr ir gadījumi, kur iztek (iztukšojas) un apgriežas uz āru viss dziedzeris, un paliek tikai pie blakus pautiem pieaugusē plēve.

Retos gadījumos šī kaite izbeidzas ar dziedzeņa atrofiju, t. i. dziedzeris saraujas un beidzot nav lielāks par zirni.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jau karstums un sāpes piespiež pacientu palikt gultā. Arī guļot slimniekam jāraugās uz to, lai pautu maisiņš nenokarātos uz leju, tāpēc ieteicams pār gurniem pārstiept divieli un novietot slimo organu uz tā. Ja pacientam nav tūlīt pieejama ārsta palīdzība, tad — uz ārstu gaidot — var uz iekaisušām vietām likt dzestras kompreses ar etiķskābā māla vai svina ūdens piemaisījumu. Starplaikos t. i. tad, kad kompreses netiek liktas, kā arī pa miega laiku slimais organs jāieliek ērtā, mīksti ar vati piepildītā suspensorijā un jānovieto augstāk. Pa iekaisuma laiku jāpārtrauc iešļircinājumi, sveču un instrumentu pielietošana; tikai vēlāk, kad satūkums pārgājis un pautu maisiņš nav sāpīgs, var gonorejas ārstēšanu atjaunot. Blakus pautu iekaisumam ir tieksme atkārtoties, un atkārtošanos var viegli izsaukt ar pāragru iešļircinājumu pielietošanu. Sevišķa nozīme šim iekaisumam piešķirama tādēļ, ka tas atņem vīrietim auglību: svarīgākās sēklas sastāvdaļas — sēklas pavedieni — izzūd.

Homeopātija. Vispirms pielietojami Prusnica uzklāji; tad jāieņem Sulphur 3, Pulsatilla 3 vai Clematis 3, kas izsauc pastiprinātus iztecējumus; ārstēšanu turpina ar Mercur 3—6. Paliekoši satietējumi izzūd pēc ilgākas Jod. D3, Jodkali D3, Spongia D3—3 vai Aurum 3 lietošanas.

Nav šaubu, ka slimniekam jāietura stingra diēta; bez tam ieteicamas siltas peldes katru dienu vai katras 2—3 dienas. Uz satūkumu var likt karstas linsēklu kompreses vai uzklājus ar Tinct. Veratr. viride piemaisījumu. Iekšķīgi pret karstumu dodams Aconit 3, ja galva apdullusi un sirdsdarbība strauja. Pilnasinīgiem dažreiz labāk noder Belladonna 3, sevišķi ja dziedzeri ļoti jūtīgi un nervi tā uztraukti, ka liekas — slimnieks nespēs panest sāpes. Pul-

satilla D3—6—12 ieņemams it pa 3—4 stundām, ja lielas sāpes, satūkums, drebuļi, nelaba dūša un vemšana. Ja iekaisumam flegmonas raksturs, tad Palsatilla ieņemams nevis pārmaiņus ar Aconit., bet gan ar Belladonna 3—6—30. Ja iekaisuši abi dziedzeri, tad noder Clematis 3—12. Mercur. solub. 3 (vai M. bijodatus 3) dodams, ja uzkrājies šķidrums un ja satūkuši pauti un sēklas saite. Tartarus emet. 1—3 noder, ja mīzalu kanālā degošas sāpes, un ja bieži jāūrīnē. Hamamelis esence un Apis 3, ļoti ieteicama stipra satūkuma gadījumos, ja neciešamas sāpes, nelaba dūša, gībonis un bieža ūrinēšana. Vēl atzīmējami: Rhododendron 1—3—6 (sevišķi ja satūkums kreisā pusē); Acid. phosph. 3—6 (tāpat); China 3—6—30; Cantharis 3—6 (labā pusē); Spongia 3, kad satūkums pārgājis, bet tomēr jūtami truli dūrieni un dziedzeru plēves sacietējums; Jodium 3—12—30, ja sāpju nav, bet pastāv satūkums; Aurum 3—30, ja satūkums un sacietējums nepadodas citu līdzekļu iespaidam (sevišķi ja slimnieku sāk mocīt biežas creakcijas un polūcijas); Silicea 30 arī chroniskos gadījumos, kad sāp labās vai kreisās puses dziedzeris, — ja dziedzeri satūkuši un ja sēklas saitē spiedošas sāpes.

Minētie līdzekļi dodami 2—3 reizes dienā. Pret nīpertrofiju un sacietējumu (pēc nepareizas ārstēšanas) ieteicams Brom. 3, un pēc viņa Aurum 3. un Graphit. 12. Bet atrofiju: Jodium 3., pēc tam Jodium 30, tad Stramonium 3, Conium 3, Antimon. 6, Calcar. phosph. 3—6.

Ja pēc iekaisuma pastāv sāpes gurnos, tās novēršamas ar Colocynthis 3 vai Phytolacca D. 2. Augoņa gadījumos: Hepar sulf. 3., pēc tam Silicea 3—30.

Pret ūdenstūsķu akūtos gadījumos lietojams Spongia 3, bet chroniskos: Pulsatilla, Rhododendron, Aurum un Graphit. 3—6. Gadījumos, kur šie līdzekļi būtu bezspēcīgi, lietojami Jodium iesļircinājumi. Tāpat labu iespaidu atstāj iekšķīgi un iesļircinājumu veidā pielietots Kali jodat.

Dabas dziedniecība. Dienā 1—1½ stundas mitri, karsti uzklāji, pēc tam labi izspaidīti vēsi, tiklīdz viņi top nepatīkami, tie jānoņem. Pirms uzklājiem var ņemt arī sasildošu sēdpeldi.

Akūtais un chroniskais priekšdziedzeru iekaisums

(Prostatitis acuta et chronica)

Priekšdziedzera iekaisums var izpausties divējādos veidos: 1) prostatitis catarrhalis (katarrālais iekaisums), kad iekaisušas dziedzeru daļas, un 2) prostatitis purulenta, kad saslimuši paši dziedzeru audi (parenchima).

Pie katarrālā iekaisuma līdz ar katru izkārnīšanos (sevišķi ja pacientam ciets vēders) no mīzalu kanāla iznāk lipīgs, skaidrs, dažreiz bālgani-netīrs šķidrums, ne vairāk par tējkaroti. Pats dziedzeris ir vai nu gluži normāls un nejūtīgs, vai drusku palielināts; pēdējā gadījumā viņā jūtamas trulas sāpes (t. i. ja to spiež), un dažas minūtes pēc izmeklēšanas uretrā redzams minētais lipīgais iztecē-

jums. Tā kā slimnieki šo iztecējumu dažreiz notura par sēklu un krīt izmisumā, sevišķi ja iztecējums pavairojas (Prostatorrhoca), tad — lai uzstādītu pareizu diagnozi un apmerinātu slimnieku (t. i. lai varētu droši teikt, ka slimnieka kaite nav sēklas noplūdums — spermatorrhoca), ieteicams šķidrums mikroskopiski izmeklēt. Analīze skaidri uzrādīs, ka dziedzeņa iekaisuma gadījumā iztecējums nav ne sēklas pavedienu, ne Betchera kristallu. Arī slimnieku atbildes liecinās, ka tie ir saslimuši ar dziedzeņa iekaisumu, jo polūcijas tiem uznāk 1—2 (ne vairāk) reizes nedēļā un vienmēr savienotas ar erekciju. Erekcijām ne vienmēr seko sēklas noplūdums, kas neizbēgams pie spermatorejas, turpretim priekšstāvošā dziedzeņa šķidrums noplūst katru dienu bez kādas kaisles vai sāpju sajūtas. Bez tam, slimnieki stāsta, ka pēc ūrinēšanas viņiem liekoties, it kā mīzalu kanāla dziļumos atrastos kāds svešs ķermenis, kas izsaucot dzīšanos uz āru; slimnieks nevarot atturēties no spiešanās, pēc kuņas no kanāla iznāk jau aprakstītais šķidrums, kas līdz tam it kā aizsprostojis kanāla izeju.

Dziedzera katarrs var vilkties mēnešiem un pat gadiem ilgi, nemaz sevišķi neapgrūtinot slimnieku un neattīstoties tālāk. Pie nepareiza dzīves veida, biežas dzimuma satiksmes vai atkārtoto saslīmšanas ar gonoreju, katarrs var pāriet akūtā iekaisumā. Tad slimniekam rodas bieža ūrinēšanas vajadzība, kas tik stipra, ka nav iespējams ne mirkli no viņas atturēties, — tā jāizdara bez kavēšanās. Arī anālā caurumā jūtams nepatīkams smagums, sevišķi pēc izkārnīšanās; tam pievienojas sāpes krustos un šķidruma pavairošanās. Tad pie ūrinēšanas sāk uznākt dedzinošs karstums visā kanālā, ūrinā peld plankaini nogulšņi, un beidzot iestājas maldinoša ūrinēšanas tieksme, kas uznāk arvien biežāk un kļūst nepanesama. Dažreiz tiem slimniekiem, kas sirgst ar haimorroidiem, pie spiešanās iznāk vairāk vai mazāk asins no daudzajām paplašinātām pūšļa kakla vēnām. Šis asins izplūdums uz dažām dienām atvieglo grūto stāvokli, tomēr ar to nav līdzēts; sāpīgais process kļūst vēl asāks, un attīstās akūtais priekšdziedzera iekaisums, kas dažreiz izbeidzas ar sastrutojumu.

Jāatzīmē arī, ka chronisko katarru raksturo ne tikai apgrūtinātā ūrinēšana, bet arī drudža lēkmes ar skaidri apzīmētām pauzēm, — un ka jo ilgāk ievilcies katarrs, jo vairāk iekāst arī pūšļa kakla gļotāda.

Strutainais iekaisums (prostatitis purulenta) ir sakarā ar gonoreju un izpaužas parasti 15-tā vai 20-tā dienā pēc istecējumu sākšanās, — sākumā ar trulām sāpēm, sāpīgu „dzīšanos uz leju“ un ūrinēšanas tieksmi, pie kam pēc katras ūrinēšanas sajūtams karstums visā mīzalu kanālā; bez tam liekas, it kā zarnā būtu kāds svešs ķermenis. Līdz ar šo simptomu parādīšanos gonorejas iztecējumi samazinas vai apstājas, bet jo vairāk iznāk priekšdziedzera šķidruma, kas izdalās tik ilgi, kamēr vēl nav dziedzeri nobriedušas strutas. Katrs spiedienu izsauc sāpes; slimnieks nevar ne saliekties, ne sēdēt, ne staigāt, ne salikt kājas krusteniski. Vienīgais iespējamais stāvoklis ir gulēšana, — gan uz muguras, gan ar drusku pievilktiem ceļgaliem un izplestiem gurniem; katra ķermeņa kustība un stāvokļa maiņa slimnieku baida, jo tiklīdz gurni drusku piespiež dziedzeri, spiedienu izsauc visstiprākās sāpes. Dziedzeris pa-

mazām top lielāks, un to var sataustīt caur tūpli; sāpes pieaug un top briesmīgākas, jo biežāk uznāk ūrīnēšanas tieksme. Slimniekam naktīs bieži jāmostās, lai ar neizsakāmām mokām izspiestu dažus pilienus ūrīna. Dažreiz ūrīnēšana top neiespējama. Katetera pielietošana tādos gadījumos grūta un bīstama. Ļoti mocoša top arī izkārnīšanās. Slimniekam karstums, nav ēstgribas, jāmocās ar bezmiedzību un pastāvīgiem ūrīnēšanas mēģinājumiem, kas noved pie ārkārtīga izmisuma. Tikai kad pacients tiktālu noguris, ka nespēj vairs spaidīties, sāk iznākt ūrīns vai nu pa pilieniem, vai sīkā straumē.

Ja iekaisumam nepievienojas strutošana, tad ūrīnēšanas tieksme pāriet 7.—8. dienā līdz ar karstumu, satūkušs sāk izzust, un beidzot 12.—14. dienā visi simptomi pakāpeniski izbeidzas. Tomēr dzedzeris vēl ilgi (pat visu mūžu) ir drusku palielināts, kas norāda, ka ļoti iespējama ir slimības atkārtšanās, kas vecuma dienās ved pie dziedzera hipertrofijas.

Vēl jāatzīmē, ka no paša iekaisuma sākuma līdz beigām slimnieks mocās ar cietu vēderu, un kā uz laiku pārtrauktais gonorejiskais iztecējums pēc iekaisuma atkārtojas.

Tā tad iekaisums, sasniedzis 3—4 dienās savu kulminācijas punktu, 8. dienā vai nu izzūd, vai pāriet sastrutojumā. Pirmā gadījumā kā sekas var būt sēklas pūslīšu kairinājums, sēklas noplūdums (spermatorrhoca) un sēklas galviņas (caput gallinaginis) kairinājums, pie kuŗa katru sēklas noplūdumu pavada ne tikai kaisles sajūta, bet arī sāpes. Otrā gadījumā sastrutojums reti kad pārņem visu dziedzeri, bet pa lielākai daļai iestājas tikai dažās vietās. Sastrutojuma vēstneši ir: nerēgulāri uznākoši drebuļi un pukstošas sāpes dambī. Strutas izlauž sev ceļu tūpla zarnā, retāk dambī, bet visbiežāk mīzalu kanālā. Šādi augoņi pārtrūkst no pārāk liela spiediena pie ūrīnēšanas vai tad, kad pūslī ievada katēteru. Var gadīties, ka augonis izlauž ceļu uz vairākām pusēm un izveido strutu ejaš — fistulas, kas savieno gan mīzalu kanālu ar tūpli, gan kanālu ar dambi un beidzot visus trīs.

Tiklīdz iekaisums pārņem dziedzera šūnu audus, tad strutu kanāliņi var atvērties arī citās vietās un doties pat augšup, vēdera plēvē, līdz pat neistām ribām.

Strutojuma norise var būt dažāda; ir gadījumi, kur strutojums izbeidzas labi, bet var arī notikt, ka izbojājas viss priekšdziedzēris, un paliek pāri tikai viņa plēve, kas pa ūrīnēšanas laiku vienmēr piepildas ar ūrīnu; ūrīns šad un tad iztek pa pilienam, un slimnieks žēlojas par pūšļa vājumu. Protams, pūslis tiek pastāvīgi kairināts, pastāv bieža ūrīnēšana vajadzība, kuŗu pavada stipra spaidīšanās; izmaucas zarna, rodas tā sauktā „bruka“; attīstas haimorroidi u. t. t. Pastāvīgās ciešanas noved slimnieku pa lielākai daļai pie nāves.

Ja ūrīns, pateicoties fistulai, iekļūst pautu maisiņā, tad tur izceļas maisiņa iekaisums un pat gangrēna (atmirums). Ja fistula savieno mīzalu kanālu ar tūpli tad kanālā vienmēr iekļūst izkārnījumi, kas parasti noved pie gangrēnas.

Slimības prognoze ir sarežģīta, jo grūti paredzēt viņas norisi.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Akūtais dziedzera iekaisums spiež ārstu pārtraukt gonorejas ārstēšanu un piegriezt uzmanību iekaisumam. Vispirms slimniekam vajadzīgs miers; tad pielietojami dažī hidropatiski paņēmieni un vesela virkne medikamentu, kas gan ieņemami iekšķīgi, gan ievadami tūplī svecišu veidā; līdzekļu nolūks ir mazināt sāpes un iekaisumu. Tiklīdz strutas izveidojušas augoni, pēdējais jāuzgriež, lai strutas neizlauztu ceļu citur un neizveidotu fistulu. — Chroniskais dziedzera iekaisums parasti ārstējams ilgāku laiku ar masāžu (caur tūpla zarnu), tūpla skalojumiem, sēdpeldēm un dažādiem līdzekļiem. Pret sāpēm lieto Belladonnas un opija svečītes, dažreiz arī morfiju. Ieilgstošos gadījumos ārsts pielieto elektrību.

Homeopātija. Akūtos gadījumos galvenie līdzekļi ir Mercur. 3 un Pulsatilla 3. Ja iekaisums pāriet puschroniskā formā, tad ieteicams Kali jod. D3. Chroniskais iekaisums ārstējams ar Pulsatilla 3 un Thuja 3 (daži ieteic vēl Acid. nitr.) Ja sākas strutošana, tad jāieņem Sulfur 3, pēc tam Silicea 6.

Mizalu kanāla sašaurināšanās

(Stricture urethrae)

Kā akūtā, tā chroniskā gonorejas stadijā var gadīties, ka mizalu kanāls pēkšņi top šaurs, un ūrīns nolaizams tikai ar grūtībām. Šāds stāvoklis vēl nenozīmē īstu, pastāvīgu sašaurināšanos jeb striktūru. Iemesls meklējams mizalu kanāla kanāla gļotādas satūkumā. Īstie sašaurinājumi nekad neizveidojas pie vēl pastāvošas gonorejas, bet tikai tad, kad tā jau sen pārgājusi; gonorejas strutas saēd un izbojā kanāla gļotādu; mazās brūces gan sadzīst, bet viņu vietā rodas baltas, rupjas, cietas rētas, kas sašaurina kanāla telpu. Šāds sašaurinājums nav vairs pārejošs, — tas ieilgst un ar laiku top vēl lielāks, jo rētainie saišķaudi arvien vairāk sacietē, mizalu kanāla un pūšļa muskuļi atslābst un nedod ūrīnam to spiedienu, kāds vajadzīgs, lai pārspētu radušos kavēkļus. Beidzot lieta nonāk tik tālu, ka pacientam jāņem palīgā vēdera muskuļi, gluži kā pie izkārnināšanās; tā gadās redzēt slimniekus, kas pie ūrīnēšanas dziļi saliec ķermeņa augšpusi, saspiež gurnus, liec ceļus un ieņem visnenormālākās pozas, lai nolaistu ūdeni. Pie tam ūrīns iznāk tievā, vājā strauvē vai ar pauzēm, pa pilieniem, un pūslis nekad nav kārtīgi iztukšots. Lai gan slimniekam ūrīnēšana ir ļoti sarežģīta un mocoša lieta, tomēr viņš ir spiests to arvien atkārtot; tas tāpēc, ka pūslis nespēj pamatīgi iztīrīties, un tajā paliek ūrīna atliekas, kas sāk rūgt un izsauca strutainu pūšļa katarru, bet katarrs tā pavairo ūrīnēšanas tieksmi, ka slimniekam nav miera ne dienu, ne nakti. Stāvoklis top vēl mocošāks tad, ja grūtākos gadījumos ūrīns sāk noplūst pats, bez spiešanās; aiz striktūras mēdz uzkrāties ūrīna atliekas, kas izdara spiedienu uz attiecīgo mizalu kanāla vietu; šī vieta sāk izplesties un top līdzīga maisam, kurā pie katras ūrīnēšanas saplūst ūrīns;

kad tas uzkrājies lielākā daudzumā, tas sāk iznākt pa pilieniem pret slimnieka gribu. Striktūras rēta apgrūtina ne tikai ūrīnēšanu, bet arī dzimumu satiksmi, neļaujot izplūst ne ūrīnam, ne sēklai, un pa noplūšanas laiku izsauc sāpes.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Striktūras ārstējamas tikai pirmā stadijā. Mērenu sašaurinājumu var novērst ar dilatāciju — paplašināšanu, kuŗu izdara ar tā saukto dilatātoru palīdzību; dilatātorus ievada mīzalu kanālā, lai rētu pēkšņi, ar ātru spiedienu izstieptu un pārrautu. Dilatātoru vietā ņem arī piemērotus nazīšus, kuŗus apsedz un ievada mīzalu kanālā un tad pārgriež rētas saišķaudus.

Šie abi paņēmieni var ātri novest pie mērķa, ja vien tie labi izdodas, bet — diemžēl — tie ir ļoti sāpīgi un saistīti ar briesmām, tāpēc viņu vietā tagad ieviesta cita metode, kas — lai gan ne tik ātri, tomēr daudz drošāki — var vest pie tā paša mērķa. Rētas pretspēks netiek laužts pēkšņi, bet gan pamazām apkaŗots ar cietu metala vai mīkstākas vielas zondi, kuŗam ir tā priekšrocība, ka viņa lietošana nav nemaz bīstama un nevar ievainot mīzalu kanālu. Instrumentiem jābūt labi ieelļotiem vai ietriiptiem ar vazelīnu; bez tam, labi ir iepilināt mīzalu kanālā drusku eļļas, lai instrumentus varētu vieglāki iedabūt iekšā; arī instrumenti paši jāietriepj ar eļļu. Ja izrādītos, ka lietojamais instruments netiek gaŗām šaurajai vietai, tad nav jāpielieto spēks, bet jāatkārto mēģinājums ar citu, tievāku instrumentu un, ja vajadzīgs, vēl tievāku, līdz izdodās atrast piemērotu lielumu. Šo instrumentu atstāj 30 minūtes mīzalu kanālā, tad ņem nākošo lielumu. Šī metode prasa no ārsta un slimnieka lielas pacietības; pēc ilgāka laika sašaurinājums vai nu izzūd pa daļai, vai pavisam. Tomēr — stāvokļa uzlabošanās vēl nenozīmē, ka jāpārtrauc ārstēšana, jo citādi ar lielām pūlēm sasniegtais paplašinājums var atkal savilkties. Tāpēc pacients lai nav saīdzis, ja tam arī turpmāk jāiet pie ārsta un jāturpinā dilatācija.

Minētā dilatācijas metode nenovienmēr pielietojama, jo — diemžēl — praksē ārstam nākas sastapties ar gadījumiem, kur sašaurināšanās jau sasniegusi visbriesmīgākos apmērus, tā kā striktūrai gaŗām nevar aizbāzt ne vissmalkāko stīdziņu, — kur nu vēl zondi! Var notikt, ka pēc pārmērīgas alkohola lietošanas vai seksuālas baudas striktūrai pievienojas akūts mīzalu kanāla gļotādas satūkums, un pacients vairs nevar izlaist ne piliena ūrīna. Ūrīns uzkrājas pūslī tādā daudzumā, ka pūslis draud pārplīst. Protams, te neatliek nekas cits, ka ūrīnu izdabūt ārā citādā ceļā, — izdarot pūšļa punkciju. Ar to acumirkīgās dzīvības briesmas novērstas, bet nav iznīcināts šo briesmu cēlonis — striktūra. Te vajadzīga pārdroša, ar dziļu narkozi savienota operācija, pie kuŗas mīzalu kanāls tiek visā gaŗumā pārgriezts.

Homeopatija. Slimības pirmā periodā ieteicams pielietot Camphora 1 un Aconit. 3, tāpat arī siltas peldes. Tiklīdz izpauzās organiskas striktūras simptomi, jālieto Clematis 3, bet ja striktūra jau sasniegusi lielu apmēru, tā kā rodas mēchaniskas paplašināšanas

vajadzība, tad mums vēl ir tādi līdzekļi, kā Aconit. 3 un Cantharis 3, kas novērš visus iekaisuma un krampjainos simptomus; bez tam, Aconit. noder pret drudzi.

Gonoreja pie sievietes

Arī pie sievietes mīzalu kanāls ir galvenā gonorejas apmešanās vieta, lai gan infekcija pa dzimuma satiksmes laiku nenotiek vis sievietes mīzalu kanālā, bet gan makstī. Tomēr maksts gļotāda nav gonokokkiem izdevīga apmešanās vieta, un viņi te nevar tik labi iesakņoties, kā mīzalu vados. Pie sievietes gonorejai atvērti daudzi ceļi: 1) gonoreja var iet pa mīzalu kanālu uz pūsli, mīzalu vadiem un nieru bļodiņu līdz nierēm, 2) gonoreja ieiet caur maksti dzemdē, olvados un olnīcās.

Gonorejiskais kaunuma lūpu iekaisums

(Vulvitis gonorrhoeica)

Otrā vai trešā dienā, pēc dzimumu satiksmes ar slimu vīrieti, sieviete jūt mazo kaunuma lūpu iekšpusē vieglu kutēšanu vai patīkamu niezi, kas pavairo dzimuma tieksmi. Drīz vien iestājas dedziņoša sajūta un durstošas sāpes, kas pavairojaš pie iešanas, ilgas stāvēšanas, pieskāšanās pie kaunuma lūpām un, galvenais, pie katras ūrinēšanas. Līdz ar sāpēm iesākas gonorejas iztecējumi, kas sākumā ir gļotaini, bet vēlāk top balti kā piens. Ar katru dienu — pat stundu — iztecējumi pavairojas, metas dzeltenī, tad zaļgani, — un iegūst savādu, pretīgu smaku. Cirkšņos satūkst un sāp dziedzeri. Strutas izplūst lielā daudzumā un ir tik kodīgas, ka notekot pa lielām kaunuma lūpām līdz pat anālam caurumam, gurniem un cirkšņu rievai, tas rada jēlumus visur, kur tik pieskarās. Protams, šie jēlumi ļoti sāp, sevišķi, ja pa ūrinēšanas laiku tiem tek virsū ūrīns.

Ja slimnieci izmeklēsim tad, kad slimība jau paspējusi attīstīties, tad redzēsīm sekošo: lielās lūpas mazliet satūkušas, viņu iekšpusē sārta, vietām trūkst epitēlija; parasti starp lūpām redzami sierveidīgas, dzeltenīgas vielas gabali, kas sastāv no sapuvuša tauku epitēlija un strutu maisījuma. Tad uzkrītošs ir stiprs mazo lūpu satūkums, — tās palielinās 3—4 un vēl vairāk reizes un izskatās ūdens pilnas, caurspīdīgas. Viņas ir it kā iekniebtas starp lielajām lūpām. Mazo lūpu iekš- un ārpusē, tāpat arī maksts ieejā redzamas daudzas nevienādas brūces. Beidzot — satūkušās maksts gredzena rievas aplātas dzeltenī-zaļām strutām, tāpēc ļoti grūti izdarīt izmeklēšanu ar spoguļa palīdzību; minētās rievās ir tik ļoti sāpīgas, ka neatļauj slimniecei pat apmazgāties.

Kas attiecas uz vispārēja organisma stāvokli, tad jau no pirmām slimības dienām slimniece sāk sajūst gurdenumu un nespēk. Nieze un seksuālais uzbudinājums neļauj aizmigt, slimniece tūp ne-

voza, viegli skaistās un raud; trūkst ēstgribas, iestājas drudzains nemiers.

Vulvīts ir ārstējams, ja vien pacients seko ārsta aizrādījumiem. Turpretim ja slimniece nepiegrīez vērības slimībai, staigā apkārt, neatturās no dzimumu satiksmes vai ved nekārtīgu dzīvi, tad iekaisums ieilgst un pāriet *chroniskā* formā, kas gan nav saistīta ar tādām stiprām sāpju lēkmēm, bet tomēr uzrāda ievērojamu gļotādas hiperēmiju; gļotāda no sarkanās pārvēršas tumšā, dzimumorganos nereti iestājas nieze, un no tiem pastāvīgi izdalās ievērojams daudzums gļotu, kas atstāj vēlā brūnganus plankumus. Tā kā šīm gļotām dažreiz piejauktas strutas, tad iztecējumi šinī periodā var būt tik pat lipīgi, kā akūtā stadijā. *Chroniskais* vulvīts visvairāk piemetas limfatiskām sievietēm.

Jāpiezīmē, ka sievietes, kas reiz slimojušas ar šo slimību, disponētas uz otrreizēju saslimšanu, kuŗa ļoti ātri spēj attīstīties pie katra pat visvieglākā — gļotādas kairinājuma.

Akūtais vulvīts izbeidzas parasti 7—12 dienās, bet vieglos gadījumos slimnieki var cerēt pat uz vēl ātrāku izveseļošanu. Turpretim *chroniskā* forma ieilgst dažas nedēļas.

Ļie visbiežākām vulvīta sekām pieskaitāmi tā sauktie *asie kondilomi*. (Sk. tos).

Prognoze atkarājas no slimības formas, bet visvairāk no slimnieces dzīves veida, higiēnas un diētas noteikumu izpildīšanas.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Katrai sievietei, kuŗai iztecējumi no dzimuma orgāniem, jāliek pie sirds — neapmierināties ar domu, ka iztecējumi ir tikai „baltie ziedi“, un neuzsākt ārstēšanu uz savu roku, bet gan griezties pie ārsta, kuŗš vienīgi var izdibināt iztecējumu īsto cēloni un pie laika uzsākt kuŗu ar slimību.

Homeopātija. Jāieņem bieži *Mercur. 3.* un *Aconit. 3.*, pēc tam jālieto *Hepar sulphuris 6.* — pie akūtā vulvīta — un *Thuja 3.*, *Sepia 6.* un *Sulphur 3.*, retākos devienos, pie *chroniskās* formas. Jāievēro miers un tīrība. Ja iekaisums viegls, tad jāatturās no lielākas stāigāšanas, bet grūtākos gadījumos katrā ziņā jāguļ. 3—4 reizes dienā kaunums jāapmazgā ar remdenu ūdeni un linsēklu virumu, un jāņem siltas vannas; pēc katras apmazgāšanās jācenšas izolēt kaunuma lūpas, ieliekot starp viņām audekla vai marļi gabaliņus. Ja satūkums ļoti stiprs, tad ieteicams pielikt aukstas kompreses; komprešu ūdenim var piejaukt *Tinct. Calendulae* vai *Tinct. Phytolacca*. Jāievēro diēta.

Dabas dziedniecība. Vispirms jāpieturās pie diētas. Lietojamas karstas dušas (40—42 gr. C.) ar zalviju, skostu (ašķu) un miltenāju (*Fol. uvae ursi*) tēju, karstas sēdpeldes ar sekojošu aukstu apmazgāšanu.

Maksts iekaisums

(Baltie ziedi)

(Vaginītis — Fluor albus)

„Baltie ziedi“ ir pie meitenēm un sievietēm ļoti izplatīta kaite, un viņas iemesls nav vis gonoreja, bet daudzi un dažādi citi iemesli, no kuriem pirmā vietā mināma mazasinība un chloroze. Daža laba jauna meitene slimo ar „baltiem ziediem“, lai gan nav piekopusi dzimumu satiksmi un ir uzglabājusi vēl savu nevainību; tāpat šī kaite sastopama pie precētām sievietēm, lai gan vīrs ir visu laiku gluži vesels. Tāpēc būtu nepareizi tādu sievieti turēt aizdomās, it kā tā būtu saslimusi ar gonoreju. Tādu apgalvojumu var taisīt tikai tad, ja mikroskops uzrāda maksts iztecējumos gonokokkus. Tomēr drošības dēļ izdarāma v a i r ā k k ā r t ī g a mikroskopiska izmeklēšana, jo gonokokkiem ļoti grūti uzturēties makstī un tāpēc maksts iztecējumos viņi var iztrūkt, bet tomēr slēpties citā vietā. Jāizpēta arī mīzalu kānāla un dzemdes gļotas, lai tiktu pie pilnīgas skaidrības.

Gonorejiskais maksts iekaisums var sākties patstāvīgi vai arī izcelties no vulvīta. Jāizšķir divējādi iekaisuma veidi: akūtais un hroniskais.

Pie akūtā iekaisuma vispirms novērojams, ka maksts un kauluma lūpu gļotāda metas sausa un sasarkst. Slimniece želojas par niezi un dedzināšanu minētās vietās, tāpat par biežu ūrīnēšanas vajadzību, smagumu un trulām sāpēm gurnu rievās un vēderā; sāpes pavairojas pie izkārnīšanās. Drīz pēc tam rodas karstuma sajūta makstī; liekas, it kā maksts būtu uzpūsta. 4.—5. dienā sāk izdalīties gļotaini iztecējumi, kas ātri pārvēršas vispirms bālganā, tad dzeltenīgā un vēlāk zaļganā, smirdošā vielā. Kad iekaisums sasniedzis visaugstāko pakāpi, iztecējumu iznāk tik daudz, ka tie noplūst gar gurniem lejup un tur rada pušumus un brūces. Maksts gļotāda ir tik jutīga, ka slimniece necieš ne vismazākās pieskaršanās pie tās. Tomēr ārsts no šādas pieskāšanās nevar izvairīties, — netikai lai iztīrītu maksti, bet arī lai izmeklētu slimnieces dzimumorgānus ar sevišķa spoguļa palīdzību. Izmeklēšana uzrāda, ka maksts gļotāda ir spilgti-sarkana un uztūkusi, un ka tajā vietām atrodamas plaisas, kas asiņo pat pie vismazākās spoguļa pieskaršanās. Bez tam maksts gļotādas apakšdaļā dažreiz redzamas granulācijas, kādēļ visa gļotāda izskatās kā sētin nosēta ar graudiņu veidgiem paaugstinājumiem. Šādu stāvokli sauc par graudaino maksts iekaisumu (vaginītis granulosa), un tas visvairāk sastopams pie grūtniecēm vai pie sievietēm pēc 30. gada. Graudiņu izcelšanās izskaidrojama ar gļotādas bārkstiņu (piesūknīšu) palielināšanos (hipertrofiju); granulācijas nekad neizvēršas strutojumos.

Ja gonoreja izplešas tālāk un sasniedz arī dzemdes kaklu, tad gļotāda ap kaklu arī ir sasarkusi un satūkusi, bet pie pakalējās lūpas manāmi pušumi ar granulācijām. Bet parasti vaginīts ieviešas tikai maksts priekšējā pusē, pie kam saslimst zināmā mērā arī ārējās daļas, un uz lielajām kaunuma lūpām nereti var redzēt kārpām līdzīgus paaugstinājumus — kondilomus. Bet visvairāk griež vēribu un sevi ārkārtīgais strutu daudzums: tikko pabeigta slimo vietu apmaz-

gāšana, kad jau pēc dažām sekundēm strutas atkal pārklāj visu. Izdalījumi ir biezi kā krējums vai strutaini un viņu reakcija vienmēr skāba. Dažreiz nav iespējams pat ielikt mākstī spoguli, jo satūkums var būt tik liels, ka maksts kļūst pārāk šaura, un ar varu iespiestais spogulis var ne tikai izsaukt lielas sāpes, bet arī ievainot sienīņas. Bez tam — arī pa menstruācijas laiku izmeklēšana nav pieļaujama, tāpat ja vēl ir vesela jaunavības plēve.

Ja slimniece veselīga, labi tiek kopta un aptūrta, tad slimība var pāriet 14—15 dienās. Tādos gadījumos sāpes, temperatūra un satūkums drīz samazinās, strutu vietā sāk iznākt tikai gļotas; un arī tās beidzot apstājas. Gļotāda atkal pārklājas ar jaunu epitēliju un pieņem normālu krāsu.

Tomēr bieži gadās, ka gandrīz pavisam izzudusē gonoreja atkal pastiprinās pa menstruāciju laiku. Tāpēc nepieciešami izmeklēt pēc menstruācijas tās sievietes, kas neilgi pirms menstruācijām vēl uzrādīja vieglas gonorejas pazīmes.

Labas sekmes var gaidīt tikai tad, ja slimība uznākusi pirmoreizi, ja to notver īstā laikā, ja slimniece ir veselīga, tiek labi kopta, ievēro higiēnas noteikumus un atturas no dzimumu satiksmes. Protams, arī ārstēšanai jābūt pareizai, — piemērotai katram atsevišķam gadījumam. Ja ārstēšanu izved nemākulīgi un pārtrauc pārāk agri, ja slimniece neizpilda ārsta noteikumus vai piekropj dzimuma satiksmi, tad gļotāda iekaisst no jauna (lai gan ne tik stipri kā sākumā), bet katarrālie iztecējumi vairs nerimstas un tādā veidā attīstas tā sauktā *chroniskā maksts gonoreja*. Slimībai pārejot no akūtā stāvokļa *chroniskā*, gļotāda pieņem pelēku vai zilganu nokrāsu un zaudē savu samtaino izskatu, nav vairs mīksta, bet top sausa un asa, iztecējumi top gļotaini un neizsauc gandrīz nekādas sāpes. Pēc higiēnas un diētas noteikumu neievērošanas, kā arī pēc katras dzimuma satiksmes iztecējumi var atkal pieņemt strutainu raksturu. Vispār, *chroniskā gonoreja* — lai gan nav savienota ar sāpēm — tomēr uzrāda tieksmi ieilgt uz nenoteiktu laiku, līdzīgi „*goutte militaire*“ pie vīriešiem.

Kas attiecas uz slimnieces vispārējo labsajūtu, tad jāsaaka sekošais: kamēr no iekaisušās vietas iznāk tikai gļotas, tad — pat ja netiek pietiekošā mērā ievērota tīrība — katarrs maz iespaido vispārējo veselības stāvokli; turpretim strutainais iekaisums tūlīt izsauc drudzi, ēstgribas trūkumu, pārāk agras menstruācijas un sāpes krustos; tāpēc slimniece pārvēršas izskatā, top bāla un itkā mazasinīga.

Kā jau minējām, gonoreju var viegli izārstēt tad, ja sieviete vispār vesela, nav mazasinīga vai skrofuloza un ievēro visus ārsta noteikumus. Turpretim ja slimniece tuberkuloza, anēmiska, skrofuloza, slimo ar ādas slimībām, baltiem ziediem u. t. t. un nevar atturēties no dzimumu satiksmes (*prostituētās*), tad akūtā gonoreja parasti pāriet *chroniskā*.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Akūtā iekaisuma gadījumos slimniecei jāgul, jo ci-
1901 dedzinošā sajūta un ūrinēšanas vajadzība pavairojas. Sieviete
gultā var mainīt stāvokli, t. i. gulēt gan uz muguras, gan uz sāniem.

bet tikai nedrīkst celties sēdus. No ēdienu saraksta izslēdzami: vīns, liķieri, vispār alkohols, — kafija, stipra tēja; kakao; šokolāde; labāk pieturēties pie veģetārās barības un augļiem. Novērots, ka pārmērīga saldumu (konfekšu, ievārījuma) ēšanā stipri pavairo sāpes, bet rīsa, grūbu, miežu vai auzu novārījumi samazina jūtību un kairinājumu, kuņģu izsaucis ūrīna kodīgums. Kas attiecas uz ārstniecības līdzekļu pielietošanu, tad viņu izvēle atstājama ārsta ziņā. Sk. arī „gonoreja pie vīriešiem“.

Homeopatiija. Sākumā maksts skalojumi nav ieteicami, turpretim ārējās kaunuma daļas jātura pēc iespējas tīri. — 1—2 reizes dienā jāņem siltas sēdpeldes un Prisnica uzklāji. Iekšķīgi mēdz dot tos pašus līdzekļus, kā pie vīrieša gonorejas. Iekšķīgo dzimuma orgānu gonoreja ļoti grūti ārstējama. Te katru dienu jātaisa silti, desinficējoši maksts skalojumi, bet iekšķīgi jādod Mercur. corr. 6., Sepia 6, Apis 3, Cantharis 3, Bryonia 3, Thuja 3; Argentum nitr. 3; bieži arī Sulphur 3—6, Ferrum iod. D. 3 un Sulphur iod 3. Sākumā dod Mercur sol. 3. vai Mercur. corros. 3. pārmaiņus ar Belladonna 3. vai Pulsatilla 3—6, pēc katrām 2—3 stundām. Ja 3—4 dienu laikā pušumi pavairojas, tad minēto līdzekļu vietā dodams Cantharis 3. Ja asās sāpes norimušas, un strutas no zaļām pārvēršas dzeltenibaltās, tad pēc Mercur, var dot Hepar sulph. 3.—6., katras 4 stundas. Bet ja strutas sajauktas ar asinīm un ļoti smird, tad dodams Acid. nitr. 3.—6., tikpat bieži. Tāpat ar sekmēm var pielietot Sepia 6. (gadījumos, kur vīriešiem dod Connabis) un Creosotum 3. Sepia ir galvenais līdzeklis pret baltiem ziediem un noder pie chlorozām, mazasinīgām sievietēm, — arī ja iztecējumi ir šķidri kā ūdens un iznāk lielā daudzumā, vai arī ja tie bieži un ir strutu izskatā. Creosotum der pret kodīgiem, smirdošiem (ar puvuma smaku) iztecējumiem, ja slimnieci zūd spēki, ja ir nogurums kājās, durstošas sāpes un krampji makstī. Noder sievietēm, kuņģam pārāk stipras menstruācijas.

Gonorejai pārejot no akūtā stāvokļa chroniskā, ļoti labi iedarbojas Thuja 3—12—30 (arī pret kondilomiem), Mercur. sol. 6, (ja makstī karstums un sāpes, iztecējumi strutaini, kodīgi, ja pastāv nieze, sevišķi naktīs, un limfatiskie vadi satūkuši), Calcarea carb. 3—12—30 (skrofulozām sievietēm, ja izdalījumi balti, kā piens, šķidri un iznāk lielā daudzumā, tomēr nav kodīgi; dedzinoša sajūta, nieze; seja bāla; stipras un agras menstruācijas), Jodium 3—30. (līdzīgi Calcarea, bet iztecējumi ir ļoti kodīgi, ķermenis ļoti vājš), Pulsatilla 6—30, (chlorozām slimniecēm; iztecējumi bieži, kodīgi un uznāk īsi pirms un pēc menstruācijām, bez sāpēm, — izskatā līdzīgi krējumam; organi satūkuši, menstruācijas nokavējas), Arsenicum alb. vai jodat. 3 (ja pušumi makstī vai dzemdē, nieze, bieži, dzeltenī, dažreiz serozi, asiņaini, organisms novājējis), Sulphur 3—10; (ja slimība ļoti ieilgst; skrofulozām, vārgām sievietēm; iztecējumi kodīgi kā sāļjums un izsauc niezi). Bez tam katrā ziņā jāizdara bieža skalošana, aplaistīšana, resp. apmazgāšana, jāņem sēdpeldes (arī vakarā pirms gulētiešanas) u. tml. 2 reizes dienā var likt siltus Althaea uzklājus. Ūdens siltumam jābūt tādā, kādu slimniece vislabāk panes. Peldes var būt 33—35 gr. C. Chroniskās gonorejas gadījumos pie peldēm var pielikt jūras sāli (3—4 p.c.

sāls uz peldi). Skalošanai noder Tinct. Hydrastis canad. (1 daļa tinkt. uz 16 daļām ūdens).

Dabas dziedniecība. Sk. iepriekšējā nodaļā.

Sievietes mīzalu kanāla gonoreja

(Urethritis gonorrhoeica)

Ja gonoreja pārņem vienīgi mīzalu kanālu un neiet nekur tālāk, tad sievietei to daudz vieglāk panest nekā vīrietim. Tas izskaidrojams ar to, ka sievietes mīzalu kanāls ir daudz platāks, un ka tādēļ sievietei daudz vieglāk izdarīt visus iešļircinājumus un skalošanu; bez tam sievietei nav jāpārdzīvo tādi traucējumi, kādus pie vīrieša izsauc erekcija.

Arī pie sievietes mīzalu kanāla gonoreja sākas ar kutēšanu kanāla galā un dedzinošu, griezīgu sajūtu pie ūrinēšanas; tai drīz pievienojas pavairota ūrinēšanas tieksme, kas arvien pieaug, gonorejai iesakņojoties pūslī, kur slimība izsauc tās pašas parādības, kā pie vīrieša. No sievietes mīzalu kanāla iznāk daudz strutu, tomēr šīs strutas nav tik viegli konstatējamās, kā pie vīrieša. Ārsts atklāj viņas, ievadot pirkstu makstī un piespiežot pūšļa kanālu pret gurnu kaulu; tad no mīzalu kanāla tūlīt iznāk strutu pilieni. Tomēr arī šī parādība var paiet garām nepamanīta, ja sieviete pirms izmeklēšanas ūrinējusi un tā aizskalojusi strutas projām. Piedzīvojušas prostituētās ļoti labi to zin un mēģina ar šādu paņēmieni apmānīt policijas ārstu.

Jāatzīmē, ka gonoreja dažreiz sastopama pie pavisam jaunām, nenobriedušām meitenēm. Šie nelaimīgie radījumi parasti ir māņticības upurī; brutāli, slimi vīrieši mēģina aplaist ar slimību nevainīgu meiteni, ticēdami, ka līdz ar to viņi atbrivosies no slimības.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Sievietes mīzalu kanāla gonoreja ārstējama tāpat, kā pie vīrieša, tomēr ar to starpību, ka te biežāki pielietojam gonokoku vakcīnas. Tā kā sievietes kanāls ir paslēpts un viņai pašai grūti pieejams, tāpēc skalošanu var izdarīt tika. ārsts. Skalošanai var lietot vai nu šļirceni vai katetru.

Homeopatija. Sk. „Vīrieša mīzalu kanāla gonoreja“.

Bartolinija dziedzeru iekaisums

(Bartholinitis)

Pie katras lielās kaunuma lūpas atrodas tā sauktais Bartolinija dziedzeris, kas var iekaiest līdz ar citām dzimuma organu daļām. Arī šis iekaisums var būt akūts un chronisks.

Akūtais iekaisums pārvērš iekaisušo kaunuma lūpu (parasti iekaisums ir vienpusīgs) biežā, sarkanā, bezveidīgā satūkumā, kas ir ļoti jūtīgs un pie mazākā spiediena stipri sāp. Tāpēc slimniece nespēj staigāt un ir spiesta gulēt gultā, sevišķi tāpēc, ka slimība saistīta ar paaugstinātu temperatūru. Dažas dienas vēlāk pie satūkušās kaunuma lūpas skaidri saskatāms paaugstinājums, kuŗu aptautot var just, ka viņā ir strutas, — tā tad tas savā ziņā ir mazs augonis. Ja tas netrūkst pats no sevis, tad to nepieciešami uzgriezt; tūlīt pēc operācijas slimniece jūtas daudz labāk.

Daudz vieglāk slimība norisinās chroniskos gadījumos, kuŗi iespējami tad, ja akūtā forma atkārtojusies vairākas reizes. Arī tad kaunuma lūpa satūkst un sasarkst, un dziedzeris sataustāms kā ciets mezgls, tikai tas nesagādā pacientei gandrīz nekādas grūtības; tāpēc gadās, ka sievietes nemaz neiet pie ārsta. Un tomēr chroniskā iekaisuma ārstēšanai ir liela nozīme, jo šis iekaisums rada gonokokkiem paslēptuvi, kuŗā tie var ilgi turēties kā cietoksni arī pēc tam, kad tie jau sen izraidīti no citām dzimumorganu daļām. Pacientes parasti ir prostituētās, un — pateicoties gonokokku paslēptuvei — tās pie paviršas ārsta apskates viegli var zvairīties no ārstēšanās un tā kļūst par neskaitāmu vīriešu inficēšanās vietu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Chronisko dziedzeru iekaisumu var ārstēt vienīgi chirurģiskā ceļā. Augonis vai mezgls jāuzgriež un jākodina ar lapiņu. Ja šī ārstēšana netiek izvesta līdz galam, tad vēlāk neatliek nekas cits, kā izgriezt visu dziedzeri.

Homeopatija. Jādod Belladonna 3. un Mercur. sol. 3.—6. pārmaiņus pēc katrām 2 stundām pa visu akūtā perioda laiku; kad sācies sastrutojums, jālieto Hepar. sulph. 3.—6., pēc tam Silicea 6. (lai ātrāk sadzīst) un beidzot Jod. 3., Merc. sol. 6., Sulph. 6., Calcar. carb. 3.—6. un Phosphor 3., Silicea (chroniskos gadījumos).

Dabas dziedniecība. Vispirms jāliek auksti uzklāji. Kad sāk attīstīties sastrutojums, tad jāsāk lietot tvaika vai silti uzklāji, bet nekad nav jāgriež augonis ar nazi. Jāizvairās no dzimumu satiksmes, kamēr augonis sadzīst.

Dzemes, olvadu un olnicu gonoreja

(Metritis, ovaritis etc. gonorrhoea)

Ja gonokokki neietu nekur tālāk, bet paliktu tajā vietā, kur tie ieviesušies organismā, tad gonoreju uzskatītu gan par apgrūtinošu, bet tomēr nevainīgu kaiti, un varētu saprast tos, kas viņu jokodamies sauc par „bērnū slimību“. Diemžēl, gonokokkiem piemīt tā liktenīgā īpašība, nekad nepalikt pirmā, iekārotā vietā, bet izplesties un ceļot uz visām pusēm. Tāpēc gonoreja pārņem ne tikai tuvākos dzimumorganus, bet aizceļo pat uz ļoti tālām ķermeņa daļām. Tādus gadījumos runā par gonorejas sarežģījumiem (komplikācijām).

No sarežģījumiem visbīstamākais ir: dzemdes, olvadu un olnīcu gonoreja. Sevišķi dzemde, ja tā reiz saslimst, top par avotu, no kura bagātīgi un neapstādamies nāk „baltie ziedi“; nav brīnums, ka tie tik ātri nav apturāmi un, neskatoties uz skalošanu, arvien vēl negrib pazust. Lai izārstētu dzemdi, nepietiek ar skalošanu; te vajadzīgi iešļircinājumi, kurus var izdarīt tikai ārsts. Ja dzemdes kakla katarrs kļuvis hronisks, tad tas ir ārkārtīgi stūrgalvīgs un bieži vien jāārstē gadiem ilgi ar dažādiem iekšķīgiem kodinājumiem un iztīrīšanu (izkasīšanu). Šāda ilgstoša kaite stipri iespaido sievietes veselību un barošanos, tāpēc ārstēšanai reti kad būs panākumi, ja netiks ārstēts viss organisms. No vislielākā svāra ir: blakus lokālai ārstēšanai pielietot arī konstitūcionēlo dziedināšanu, spēcinot visu organismu un palīdzot viņam cīnīties ar uzbrūkošo slimību.

Tagad pāris vārdu par dzemdes gonorejas simptomiem. Tā kā dzemdes kakls nav diez cik jūtīgs, tad — ja gonoreja nav pārņēmusi visu dzemdi — slimība var pāriet bez sevišķām ciešanām, un tikai brīžiem uznāk lēkmes, kas izpaužas trulās sāpēs, spiedienā un pilnuma sajūtā vēdera apakšdaļā un gūžās. Sāpes pavairojas pa izkārnīšanās laiku, pārejot uz dambi, krūstiem un gurnu rievu; rodas bieža ūrīnēšanas vajadzība un vispārēja vājuma sajūta. Dažas slimnieces želojas vēl par dedzinošu sajūtu makstī, dzemdē vai olnīcās. Visiem šiem simptomiem nav nekā raksturīga, un uz viņu pamata būtu grūti spriest par slimības īsto atrašanās vietu, ja nebūtu izteicējumu. Šie izteicējumi ir lipīgi, gļotaini, līdzīgi nevāritam olbaltumam, un dažreiz noiet līdz recējuma konsistencei; viņi tik stipri pielīp dzemdes kakla sienīnām, ka tos nevar noņemt ar skalošanas palīdzību, bet jāpielieto citi līdzekļi. Dažreiz izteicējumu maz, un tie ir skaidri, — citos gadījumos tie ir pūžņaini, smirdoši un iznāk lielā daudzumā. Ļoti reti ir tie gadījumi, kur izteicējumi paši par sevi var būt tik kodīgi, ka izsauc brūces; tas var notikt tad, kad jau pastāv dzemdes brūces, vai kad minētam sekrētam piemīt sevišķa specifiska īpašība, kā tas ir pie sifilisa vai difterīta. Tad dzemdes mutē rodas pušumi, kas dažreiz asiņo. Izmeklējot izrādas, ka dzemdes mute ir satūkusi, sūceklim līdzīga, tumši-sarkana; viņas virsa aplāta ar jau minēto sekrētu, kam — pretēji maksts sekrētam — piemīt sārmaina reakcija, t. i. viņš nokrāso sarkanu lakmusa papīru zilā krāsā. Slimās vietās manāmi pušumi un nereti arī dzeltenīgas vai gaišsarkanas granulācijas. Iekaisums pārņem ne tik daudz pašu dzemdes kakla gļotādu, kā viņas krokās apslēptos Nabota maisiņus (ovula Nabothi). Šajos apaļos, gļotām piepildītos, caurspīdīgos dziedzējos, kas nav lielāki par kaņepju graudiņu un zirni, pa iekaisuma laiku uzkrājas gļotains vai netīrs, strutains sekrēts, tāpēc viņi izplešas gļotādas virspusē nelielu satūkumu veidā. Slimībai arvien vairāk ieviešoties, tie sasniedz tādas apmērus, ka sava smaguma dēļ atdalas no apakšējās kārtas un velk sev līdz gļotādu; tādā ceļā no gļotādas izveidojas it kā kājiņas vai kātiņi, kas nereti sasniedz ievērojamu garumu un nokarājas no dzemdes mutes bākrstiņu veidā, izskatoties līdzīgas polipam. Tiklīdz gonoreja pārņem dzemdi, slimības aina mainas: iestājas menstruāciju traucējumi, menstruācijas top pārāk stipras un ielgstošas, — ja, dažreiz tās izvēršas tieši dzemdes asiņojumos; līdz ar to dzemdes apjoms palielinās, un uzkrājies sekrēts sāk bojāties; rodas gāzes, izsaucot tā saukto „physometra“.

t. i. gāzu uzkrāšanos dzemdē. Citos gadījumos menstruācijas gandrīz apstājas, un viņu vietā nāk „baltie ziedi“. Menstruācijas sāpīgas, sieviete mocas ar krampjveidīgām sāpju lēkmēm krustos un vēderā un sūdzas par pilnuma un smaguma sajūtu, spiešanos uz leju, dedzināšanu pa ūrīna nolaīšanas un izkārnīšanās laiku un periodisku, apgrūtināšu meteorismu (gāzu uzkrāšanos). Iestājas gremošanas traucējumi, kuņģa katarrs, vemšana, reibonis, galvas sāpes, migrēna, vājuma sajūta, roku un kāju aukstums, sirds dauzīšanās, elpas trūkums pie katras kustības, vārgums un enerģijas saudēšana. Nervu sistēma darbojas nekārtīgi, organismu pārņem mazasinība. Seja bāldzeltena, zem acīm āda zilgana, — vispār āda ir sausa. Dzemes katarrs ir par iemeslu neauglībai. Tas tāpēc, ka katarrs pāriet uz Fallopija vadiem, kas aizdambējas ar sekretu, vai arī tāpēc, ka izzūd mirdzošais epitēls. Ja arī notiek apaugļošana, tad augli grūti iznest līdz galam, un nereti sievietei jāpiedzīvo aborts.

Dzemde nav gonokokkiem pēdējā stacija; tie no viņas viegli iekļūst olvados un tālāk — pat līdz vēdera dobumam, kur tie var izsaukt vispārēju vēdera plēves iekaisumu, kas gandrīz bez izņēmuma nobeidzas ar sievietes nāvi. Vieglākos gadījumos, kad iekaisums pārņēmis tikai kādu daļu no vēdera plēves, izdodas pacientes dzīvību glābt, tomēr slimnieci sagaida ilga vārgšana, jo pēc iekaisuma dzemes apkārtne izveidojas izsvīdumi, kuņu uzsūkšanu var ierosināt un veikt tikai ar ilgu laiku pielietotām dūņu peldēm. Gonoreja var pāriet no olvadiem uz olnīcām. Tad slimnieces sūdzas par ilgstošām, uz gurniem izejošām muguras sāpēm, kas uznāk vai nu tikai vienā, vai abās pusēs, skatoties uz to, kur ieviesies iekaisums. Pie cietas izejas un pa dzimumu satiksmes laiku muguras sāpes stipri pavairojas, un arī menstruācijas norisinās ar lielām grūtībām, — lēkmēm un asiņošanu.

Ja slimība nepāriet chroniskā, un ja neiestājas sarežģījumi (vēdera plēves iekaisums), tad iespējams to izārstēt. Jo ilgāk viņas ārstēšana tiek novilcināta (sievietes vieglprātības vai nezināšanas dēļ), jo grūtāk no tās tikt vaļā un jo ļaunāk būs viņas iznākums.

Gonorejas slimniekiem vienmēr jāapzinās, cik draudošas var būt šīs slimības sekas; slimnieka cilvēcīgais pienākums ir: izsargāt savus līdzcilvēkus no šādām briesmām. Slims vīrietis apdraud ne tikai savu sievu, bet — ja tā top grūta — arī gaidāmo bērnu; pietiek ar to, ka pie dzemdēšanas bērna acīs iekļūst mikroskopisks daudzums gonorejas strutu, — un bērns saslimst ar gonorejas acu iekaisumu, kas laupa bērnam acu gaismu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kā jau minējām, nepietiek ar lokālo ārstēšanu vien, bet jāspēcina viss sievietes organisms. Pacientei jāēd izmeklēta barība, kurā galvenā vieta ierādama stādiem un augļiem. Sevīši ieteicami svaigi augļi, sakņu sulas un vispār zaļu lapu salāti (špināti, loki, salāti u. taml.). Piens nav jālieto kā dzēriens, bet vairāk jābauda tikai putru, pudiņu u. taml. veidā. Ļoti ieteicama uzturēšanās uz laukiem, dūņu, ogļskābās un dzelzs peldēs. No zālēm vislabāko iespaidu atstāj dzelzs un arsēna preparāti. Nepieciešams miers, jā

atsakas no dejošanas, jāšanas, kāpšanas, pastaigāšanās u. t. t. Labus panākumus uzrāda Thure-Brandta masāža. Jāpielieto dzemdes un tūpļa zarnas skalojumi, dūņu un dubļu (Fango) uzklāji un diatermiska sildīšana. Ļoti grūtos gadījumos jāpadomā par operāciju.

Homeopatijs. Sk. iepriekšējo nodaļu.

Tūpļa zarnas gonoreja (Gonorrh. intestium recti)

Ja dzimumu satiksmi izdara ar gonoreju slimis vīrietis tūpļa zarnā, — tā tad nedabiskā ceļā, — tad izceļas gonorejiskais tūpļa zarnas iekaisums. Bet iespējams arī, ka strutas līdz ar gonokokkiem no dzimuma orgāniem ietek tūplī, kas sevišķi bieži notiek pie sievietēm. Tūpļa gļotāda sasarkst un sāk strutot. Strutās ir sevišķi asas, kodīgas un izsauc pušumus visur, kur vien tās pieskaras. Pušumi ļoti sāp, sevišķi pie izkārnīšanās, bez tam viņi rada dziļākus iekaisumus. Akūtā stadijā iekaisums sadzīst tāpat kā mīzalu kanāla gonoreja. Bet ja nolaidības dēļ slimība kļuvusi hroniska, tad no pušumiem izceļas brūces, kas nemaz negrib pazust, un kuŗas izārstēt var tikai ar ilgu kodinošu līdzekļu (lapiss) pielietošanu. Tūpļa apkārtnē jānēsā aizsarga līdzekļi, lai slimās vietas un brūces nesaļiptu.

Ārstēšanas veidi:

Sk. „Mīzalu kanāla gonoreja“.

Acu gonoreja (Ophthalmia gonorrhoeica)

Šis acu iekaisums pieskaitāms pie visgrūtākiem un bīstamākiem. Viņš izceļas tad, ja gonorejas strutas iekļūst acīs. Var gadīties, ka slimnieks, kas nupat kā pie ūrinēšanas vai iešļircinājuma ar rokām aizkāris savu dzimuma orgānu, ar netīru roku pieskaras acīm, — vai arī pēc mazgāšanās seja tiek noslaucīta diviļī, pie kuŗa pielipušas gonorejas strutas. Uz laukiem ļoti izplatīts nosodāmais paņēmiens, acu iekaisumus un vispār acu slimības ārstēt ar paša slimnieka ūrīna uzklājumiem. Ja nu šis slimnieks, bez acu slimības, slimo arī vēl ar gonoreju, tad saprotams, ka ūrīnā būs gonokokki, kas ar uzklāju palīdzību nokļūst acīs. — Visvairāk gonoreja apdraud jaunpiedzimušo acis. Ja māte slimo ar gonoreju, tad nav brīnums, ka arī dzemdēšanas ceļā sastopami gonokokki, un ka tie var iekļūt jaunpiedzimušā acīs. Tādos gadījumos, kur nav zināms, vai dzemdētāja ir vesela vai nē, vecmātei uzlikts pienākums iepilināt jaunpiedzimušā acīs pāris pilienu lapisa atšķaidījuma, kas nonāvē varbūtējos gonokokkus un izsargā no acu gonorejas.

Acu gonoreja izpaužas ļoti drīz. Kāmēr mīzalu kanālā iekļuvušiem gonokokkiem vajadzīgas dažas dienas, līdz tie nobriest un pavairojas tādā mērā, lai izsauktu iekaisumu, acu gonoreja liek sevi manīt jau pēc dažām stundām, visvēlākais pēc 1 dienas. Acs gļotāda stipri sasarkst, acs asaro un niez. Drīz sāk iekaiest acu plaksti, — vispirms augšējais, kas top tik biezs un smags, ka nokarājas pāri pār apakšējo, tā kā slimnieks nevar pats aci atvērt. Arī apkārtējā āda it kā pārņemta ar ūdenstūsķu. Kad plakstus atver, no tiem izplūst daudz strutu. Slimnieks tura galvu noliektu, lai izvairītos no gaismas, kuŗa izsauc asās sāpes; sāpes izstaro arī pierē. Tomēr — līdz ar tumsas iestāšanos sāpes nenozūd, bet gan vēl vairāk pieaug un neļauj slimniekam aizmigt. Tālākā slimības gaitā satūkums gan norimst, bet iekaisums iet tālāk, no gļotādas uz radzeni, apdraudot acu gaismu. Briesmas ir jo lielākas, jo agrāk iekaisums aizķer radzeni. Uz radzenes rodas brūces, kas saēd radzenes audus vai tos pārveido tā, ka gaisma tiem nespēj tikt cauri. Vislabākā gadījumā pēc brūču sadzīšanas redzes spēja ir ierobežota; bet ja tiek izbojāta visa radzene, tad, protams, iestājas aklums.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Nevar vien diezgan agri sākt acs gonorejas ārstēšanu. Jo agrāk slimību ievēro, jo vairāk izredzes uz izārstēšanu. Kā pie jaunpiedzimuša var izsargāt acis ar lapisa atšķaidījuma iepilināšanu, tā arī pieaudzis var izsargāties no ļaunām sekām, ja pēc notikušas acu inficēšanas tūlīt izskalo acis ar borā ūdeni un iepilina tojās pāris pilienu 1—2% lapisa atšķaidījuma. Bet ja gonoreja jau sākusies, tad vēl vairāk jāpiegriež vērība veselai acij, lai slimības dziļi neiekļūst arī tajā un to neizbojā. Izņemot gadījumus, kur neļaimīgā kārtā inficētas abas acis, par visām lietām jāsaģatavo aizsargs veselai acij: uz acs uzliek platu līnu drēbes gabaliņu, tam pāri vates pīciņu; uz tā nāk otrs drēbes gabaliņš, kas visā platumā tiek ietriepsts ar kolodiju un tur, kur tas pieskaŗas kailai ādai, tiek pieļipināts ar kolodija palīdzību pie pieres, deguna un vaiga. Vēl drošāks ir gutaperčas papīra aizsargs. Apsējs jāmaina 1—2 reizes dienā, lai pārliecinātos, vai acs vēl vesela.

Tagad jāķeras pie slimās acs ārstēšanas. Acu plaksti jāatver cik iespējams plati un acis jāiztīra ar vati, kas iemērķta no ārsta parakstītās zālēs. Tad aci nosusina un izskalo. Skalošanu izdara nevis ar šļircīti (jo tā var viegli strutas iesprāģt kopēja acīs), bet gan ar sūcekli, kas jāiemērc dezinficējošā šķidrumā un jāizspieŗ pār aci tā, lai šķidrums viegli lītu acij virsū. Šāda tīrīšana jāizdara bieŗi, — arī naktīs. Bez tam acs ārstēšanai pielieto arī vaccīnu terapiju. Kad satūkums jau kautcik samazinājies, tad ir laiks sākt kodināšanu, kuŗu var izdarīt tikai ārsts. Te ievērojama vislielākā uzmanība, lai slimā acs neiekaiestu vēl vairāk. Tāpēc sākumā jālieto pavisam vāji atšķaidījumi un tikai pamazam jāpāriet uz stiprākām koncentrācijām. Pēc katras kodināšanas acs jānomierina ar dzestriem uzklājiem. Kodinājums atstāj tajā vietā, kur tas iedarbojies, mazu krevi, tāpēc tas atķārtojams ne ātrāk, kamēr kreve pilnīgi nogājusī.

Homeopatiija. Labākais līdzeklis ir Mercur. corros. 3—6; daŗi viņu dod pārmaiņus ar Aconit. 1., citi ar Belladonna 2—3, katras

2—3 stundas, pat biežāk. Skalošanai ņem Mercur. corros. 1, 20 pielienu uz 100 grammiem ūdens. Ja pēc 24 stundām ar Mercur. corr. nav izdevies iekaisumu mazināt, tad viņa vietā jāņem Argent. nitr., kas jādod iekšķīgi 3 trt. un jāpielieto arīgi iešļircinājumu veidā. Bez tam uz acīm agrāk lika aukstus uzklājus, kas bija jāmaina katras 5—10 minūtēs. Kompreses lika kā dienu, tā nakti. Tagad viņu vietā sāk lietot siltus uzklājus, kas ātri novērs iekaisumu un sāpes.

Ja manāmas brūces radzenē, tad jāņem iekšķīgi Arsen 3., vai nu viens pats, vai pārmaiņus ar Mercur. corr. Var dot arī vēl Apis 3.

Pret chronisko acs gonoreju ieteicams Thuja 6., Sulphur 12 (dodami katras 4—6 stundas) un Phytolacca D. 1—D. 3. (ja slimībai pievienojas reimatisms).

Slimnieks ievietojams labi lielā istabā, kuŗa krietni jāizvēdina. Pīpošana šinī telpā aizliedzama, jo dūmi kairina slimās acis. Barībai jābūt vegetārai, vieglai. Dzeršanai noder augļu sula, pašizgatavota limonāde u. taml.

Gonorejiskais reimatisms

(Arthritis gonorrhoeica)

No gonorejas sarežģījumiem, bez nupat kā aprakstītas acu gonorejas, jāatzīmē vēl gadījumi, kur gonokokki iekļūst slimnieka asinīs un uzkrājas sevišķi locītavās. Šādu stāvokli sauc par gonorejisko reimatismu, kuŗš atšķiras no parastā reimatisma ar dažām īpatnējām pazīmēm. Vispirms jāatzīmē, ka šis reimatisms nesākas ar drudzi, kā tas notiek pie parastā akūtā locītavu reimatisma, — bet gan norisinas bez temperatūras paaugstinājuma. Viņš arī neklejo pa ķermeni no vienas locītavas uz otru, bet gan reti kad piemeklē vairāk kā vienu locītavu. Jāsaka arī, ka gonorejiskais reimatisms neiespaido sirdi, turpretim parastais akūtais reimatisms iedarbojas postoši uz sirds vārstuļiem. Ir novēroti pacienti, kas atkārtoti slimojuši ar gonoreju un katru reizi pēc infekcijas dabūjuši arī gonorejisko reimatismu. Tādi gadījumi spiež domāt, ka gonorejas slimnieku reimatisms nav nekāda gadījuma slimība, bet gan stāv ciešā sakarā ar gonokokkiem. Viņa piemeklē visvairāk locītavas, bet dažreiz apmetas arī mīkstās daļās, sevišķi muskuļos un nervos.

Gonorejiskais reimatisms vai — kā viņu bieži dēvē — gonorejiskā gīkts izpaužas pēkšņās sāpēs, kuŗas slimnieks jūt kādā locītavā (visvairāk ceļī) dažas nedēļas pēc inficēšanās. Locītava un viņas apkārtnē ir satūkušas, āda karsta un sarkana, spiediens izsauc sāpes, locekļa kustēšanās spēja mazinājas. Apmēram $\frac{3}{4}$ no visiem gadījumiem ir ceļgalu reimatisms; ja slimība kādreiz izmeklē citu locekli, tad tas ir plecs vai pirkstu locītava. Reimatisms pieturas dažas nedēļas akūtā veidā, tad pazūd bez kādām sekām. Ļoti retos gadījumos viņš top netikai chronisks, bet ārkārtīgi stūrgalvīgs un ilgst mēnešiem, pat gadiem. Chroniski saslimušā locītavā var izbojāties skrimšļi un daži audi, tā kā locekļu kustība kļūst uz ilgu laiku — vai pat pavisam — neiespējama. Gonorejiskam reimatismam nereti

pievienojas visādi ādas izsitumi, sevišķi mazi, sarkani, niezoši mezgliņi, kas pacientā sacelž bažas, vai tik nav piemeties sifiliss. Izsitumi mēdz pēc dažām dienām pazust paši no sevis.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ja patients jūt kādā locītavā sāpes, tad katrā ziņā jāguļ gultā un jāizturas mierīgi. Ja turpretim iekaisums pārņēmis kādu no ķermeņa augšējām locītavām, tad pietiek slimo locekli novietot nekustīgā stāvoklī. Bez tam pielieto kompreses, sildīšanu ar diatermiju un vaccīnu terapiju.

Homeopatiija. Pie akūtās formas jālieto vispirms Aconit. 1. pārmaiņus ar Pulsatilla 3,- katras 2 stundas. Dažos gadījumos izdevies slimību ātri novērst ar Phytolacca D 1.—3. Vēl tiek ieteikti: Clematis 6. (pret asām sāpēm), Mercur. vivus 3. (satūkums, sāpes kaulos un locītavās; naktis un siltumā sliktāk), Sarsaparilla 3.—12. (šaudīgas, durstošas sāpes pie mazākās kustības; spēku sabrukums), Graphit. 6—12—30 (arī izsitumi), Causticum 6—12, Thuja 12—30, Silicea 3—30 (pret sastrutojumu un brūcēm locītavās), Sulphur 12—30 (kad slimība tuvojas beigām; ādas izsitumi).

Asie kondilomi

(*Condylomata cuminata*)

Ar šo vārdu apzīmē kārpveidīgus audzējus, kuri sastopami pie daudziem gonorejas slimniekiem un izceļas pateicoties tam, ka strutas izsauc iekaisumu dzimumorganu ādā un tuvākā apkārtnē. Pašā sākumā kondilomi izskatās kā mazi paaugstinājumi ādā; viņi pa lielākai daļai uzmetas lielākā skaitā, grupām. Pamazām tie sāk augt, un nevis garumā, bet platumā; beidzot viņi top pavisam plakani un izskatās līdzīgi kārpām. Retākos gadījumos tie stiepjas garumā, un viņu galotnes izveidojas kā koku zari, tā kā beidzot tie atgādina puķu kāpostus, avenes vai gaiļa seksti. Viņu virsma sākumā ir sausa. Pēc kāda laika (sevišķi, ja patients nemil tīrību) tie sāk izdalīt šķidrās, smirdošas strutas, kas kondilomus ierosina uz tālāku augšanu, tā kā tie dažreiz izplešas dūres lielumā. Viņi gandrīz vienmēr atrodas pie dzimumorganiem vai tūpļa apkārtnē. Vispirms tie parādas tādās vietās, kur āda saiet kopā ar gļotādu (pie vīrieša uz dzimuma organa galviņas un priekšādas iekšpusē, pie sievietes uz mazām kaunuma lūpām un pie iekšējās makstī; pie abiem dzimumiem kondilomi sastopami tūpļa rievas dziļumā, kur tā pāriet tūpļa gļotādā). Tomēr šīs vietas ir tikai kondilomu izejas punkts, — pagaidu apmešanās vieta, no kurienes tie izplešas uz visām pusēm; sevišķi viņu augšanu veicina netīrība; pie sievietēm kondilomi nereti aiziet līdz gurnu augšdaļai. Ja viņi nav pārāk lieli, tad tie nesagādā pacientiem sevišķu apgrūtinājumu. Bet tiklīdz tie sasniedz ievērojamāku lielumu un

pie tam apmetušies uz dzimuma locekļa vai pie maksts, tad viņi stipri apgrūtina dzimuma satiksmi un top sāpīgi gadījumā, ja tos pastāvīgi apslapē ūrīns.

Kondilomi var parādīties arī bez gonorejas, — sevišķi pie cilvēkiem, kas nemil apmazgāt savus dzimuma orgānus, vai pie sievietēm, kuņģam daudz balto ziedu, un kuņģas slimo ilgāku laiku ar maksts vai dzemdes kataru.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Ne vienmēr ārsts varēs iznīcināt kondilomus ar zālēm vien. Sevišķi pie stipri izaugušiem kondilomiem radīsies vajadzība, ņemt palīgā chirurga nazi un nokasīt ardzēju, vai arī noņemt to ar šķērēm. Ja kondilomi izauguši pārāk lieli, tad šie paņēmieni vairs neder, jo draud stipra asiņošana, kas var būt pat nāvīga. Šādi kondilomi iznīcināmi ar elektrību (galvanokautiku).

Homeopātija. Pret kondilomiem iekšķīgi dod Thuja occ. 30 (retāk 3—6) un arīgi tos ietriepj ar Tiket. Thujae dažas reizes dienā. Šo līdzekli var lietot pārmaiņus ar Ac. nitr. 3—12. Šie līdzekļi jālieto dažus mēnešus no vietas, jo kondilomiem, ir tieksme augt no jauna; ir novēroti gadījumi, kur viena nogriezta kondiloma vietā izauguši 2—3 jauni; tā tad operācijai ne vienmēr ir vēlamās sekmes. Ja kondilomi ieilgst, tad var ņemt palīgā Lycopodium 30 (kad audzēji ir grumbaini, nevienādi, ieplaisājuši), Silicea 30, vai Calcar. carb. 30.

Mikstais šankrs

(Ulcus molle)

2.—5. dienā pēc inficējošas dzimumu satiksmes uz dzimuma orgāniem (pie vīrieša uz locekļa galviņas, virsādas vai saitītes, bet pie sievietēm kaunuma apakšdaļā vai lielo un mazo kaunuma lūpu iekšpusē) parādas brūce ar uz augšu paceltām, stipri iekaisušām malām, netīru, nevienādu, taukainu iekšpusi (dibenu); šī brūce izdala diezgan daudz lipīgu strutu. Pirms brūces rašanās iekaisusē vieta niez, tad parādas ieapaļš, sarkans plankums, drusku augstāks par apkārtējo ādu un drusku paciets, tad vidū uzmetas pūslītis, no kuņģa drīz sāk nākt iztecējumi. Pūslītis aug, pēc 3—5 dienām plīst un aplājas ar krevi. Kad kreve nokrīt (pirmās nedēļas beigās), tad zem viņas redzama neliela brūce, kuņģu no veselās ādas atdala sarkana mala. Ja šankra strutas iekļūst pušumā, tad slimība iesākas tūlīt ar krevi vai atklātu brūci, kuņģai tieksme pieņemt apaļļu veidu. Pirmās nedēļas beigās brūce jau ir lēcas lielumā, izskatās caurumaina, un viņas malas atgādina vulkāna krātēru; brūces dibens piepildīts ar pelēki-dzeltenīgu (taukiem līdzīgu) strutu kārtu, kas turas stingri un nav noņemama ne ar sūkli, ne ar šķērēm; pieskāšanās izsauc sāpes un asiņošanu. Ja saņem brūci

ar īkšķi un rādāmo pirkstu un saspiež, tad tā liekas būt mīksta, mīklai līdzīga. Dažreiz notiek, ka brūce kļūst cieta un ne ar ko vairs nav atšķirama no cietā šankra. Te vainojama pārspilētā kodīgu vielu pielietošana. Šankrs izdala dzeltenīgas, asiņainas vai brūnganas strutas; jo vairāk brūce iet dziļumā, jo baltāks kļūst viņas dibens. Ja brūci neārstē, tad tā arvien turpina augt; vairākas brūces nereti saplūst vienā. Sasniegusi zināmu lielumu, brūce apstājas augšanā, paliek kādu laiku bez pārmaiņām un pēc tam sāk zaudēt savu raksturīgo izskatu. Sākas trešais periods — sadzišana. Vispirms brūce sāk tīrīties no malām, kas top sarkanas; brūces dibenā (un arī malās) parādas mazi, viegli-sārti, gaļaini paaugstinājumi, graudiņu izskatā — granulācijas, ar kuņu pieaugšanu paceļas arī brūces dibens, bet malas top arvien lēzenākas. Beidzot — pēc 10—14 dienām — brūces malās un dibenā attīstas vienāda, sārtā granulācijas kārtā, kas izdala šķidrumu; šim šķidrumam vairs nav infekciozu īpašību; brūces vietā izveidojas iesarkana, starainā rēta, kas pamazām nobālē un beidzot top pavisam balta.

Dažreiz gadas, ka granulācijas pāraug pāri brūces malām, kā pēc brūce paceļas 1—3 millimetrus pāri ādai un izdala šķidrumu, kas arvien vēl ir lipīgs. Tādu brūci sauc par paaugstināto šankru (ulcus elevatum), viņa gandrīz nemaz nesāp, ir violeti-sarkans, ātri asiņo un ilgi nesadzīst.

Jāsaka, ka mīkstais šankrs pats par sevi nav ļoti sāpīgs, lai gan tomēr rada vairāk ciešanu, nekā cietais šankrs. Slimnieks jūtas neērti, viņu moca nieze un kodīgs karstums, kas pie pārsiešanas izvērsas dedzinošā sajūtā. Sāpes pavairojas siltumā, pie erekcijas, apsēju maiņas, iešanas, noguruma, alkohola lietošanas u. taml. Sāpes var pieņemt asus, pat nepanesamus apmērus, ja brūce izaug ļoti liela un iekaist vai sāk atmirt.

Mīkstajam šankram piemīt tā labā īpašība, ka viņa inde neizplešas pa visu ķermeni, bet paliek vienā vietā un — vislielākais — dažreiz pārņem tuvējos limfas dziedzerus, kuņi tad iekaist. Bet pacients lai nedomā, ka viņš saslimis ar visvieglāko venerisko slimību un nu var atviegloti uzelpot; nereti izrādas, ka mīkstais šankrs, neskatoties uz lietpratīgu ārstēšanu, negrib pazust, kas izskaidrojams ar to, ka aiz viņa slēpjas cietā šankra inde, kas skaidri izpaužas tikai 2—4 nedēļas vēlāk. Tādos (diezgan biežos) gadījumos darīšana ar tā saukto jaukto infekciju, tas ir: sievietei vai vīrietim, no kuņiem slimība pielipusi, ir savos dzimumorganos glabājuši divkāršu slimības indi, — kā cieto, tā mīksto šankru. Taisni šīs jauktās slimības formas ir ārkārtīgi apgrūtinājušas slimības pētīšanu. Tagad nav šaubu, ka abas slimības formas pēc būtības ir dažādas, un ka mīkstajam šankram (ulcus durum) ir vispārējās slimības — sifilisa — priekštecis.

Mīkstais šankrs, tāpat kā gonoreja, pieder pie veneriskām slimībām, un viņu izsauc dzīvi slimības dīgļi. Šos dīgļus iespējams iepotēt kuņā katrā ķermeņa vietā, tāpēc nav nekāds brīnums, ka šo brūci dabū arī uz pirksta, lūpām u. t. t. Protams, veselā ādā šie dīgļi nespēj ieviesties, bet — vai kādam cilvēkam ir absolūti vesela āda, bez mikroskopiskas skrabiņas?

Mīkstā šankra izšķiršana no cietā šankra ir ļoti svarīgs jau-

tājums, uz kuŗu ne vienmēr iespējams viegli atbildēt, un kuŗš prasa ilgākas pacienta novērošanas. Tomēr — ir vesela virkne simptomu, uz kuŗu pamata var taisīt pareizu slēdzienu. Mikstais šankrs ir miksts, bet cietais, ja to aptausta, atstāj skrimslim līdzīgu iespaidu. Mikstā šankra brūces uzmetas veselām grupām, bet sifilitiskā brūce parasti ir viena pati. Ļoti svarīgs ir simptoms, kas attiecas uz tuvākiem limfas dziedzeriem (gurnu rievā). Šie dziedzeri abos gadījumos mēdz stipri satūkt, bet pie mikstā šankra tie ir arī ļoti jūtīgi un sāp pie vismazākā spiediena, turpretim, pie cietā šankra tie ir bezjūtīgi. Ļoti grūti uzstādīt diagnozi tad, ja brūce iemetusies priekšādas iekšpusē; priekšāda tad ir satūkusi un nekustīga, un viņu nav iespējams atbīdīt atpakaļ; sakarā ar to, pilnīgi neiespējami apskatīt brūci. Tādā gadījumā atliek tikai aptaustīt to no ārpuses, lai taisītu slēdzienu.

Mikstais šankrs izpaužas arī *gangrenozā* (ulcus gangraenosum) un *riņķveidīgā* (ulcus serpiginosum) šankrā. Par tiem runāsim citā nodaļā.

Ārstēšanas izredzes — izņemot sarežģītus gadījumus — ir labas, jo brūces (ja vien tās nav pārāk dziļas un platas) sadzīst dažās nedēļās un neizsauc nekādus ievērojamus audu bojājumus. Protams, nedrīkst aizmirst, ka pastāv cita varbūtība, t. i. ka aiz mikstā šankra slēpjas cietais; šādas aizdomas var uzskatīt par dibi-nātām, ja brūce pretojas ārstēšanai un negrib sadzīt.

Ārstēšanas veidi:

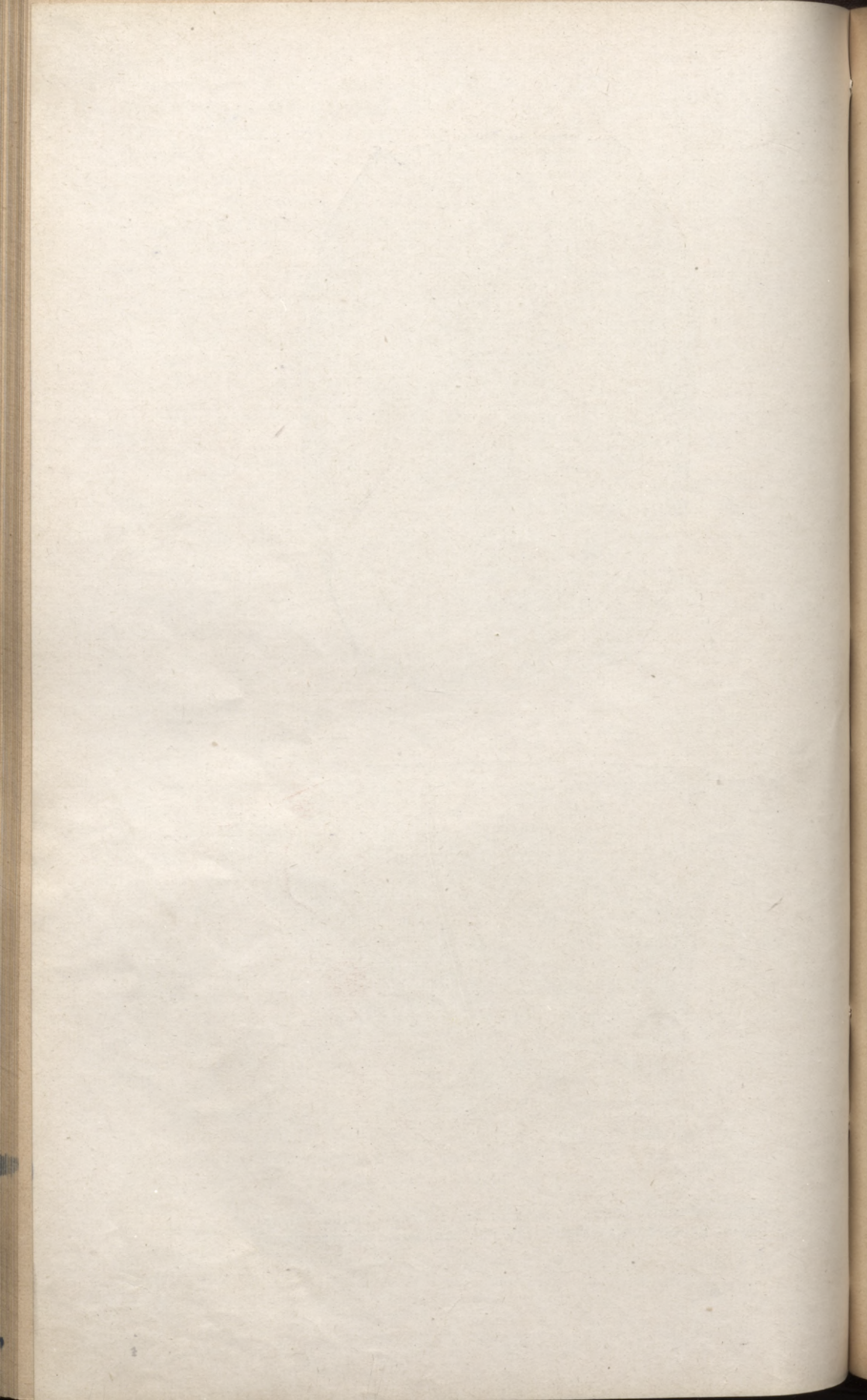
Allopatija. Ja izdodas uzsākt mikstā šankra ārstēšanu pašā slimības sākumā, tad iespējams šankra indi tik pilnīgi iznīcināt, ka brūce vairs nespēj tālāk attīstīties un pārvēršas vienkāršā, ātri sadzīstošā pušumā. Mēdz pielietot dažādus kodināšanas līdzekļus; dažreiz viņu vietā ņem elektrību un mēģina brūci izdedzināt ar galvanokaustera palīdzību. Kodināšana izdarāma ar karbola skābi, bet nekad ne ar lapisu. Iepūderēšanai ņem jodoformu vai airoļu, kseroformu, vioformu un eirofēnu. Ja iekaisusi priekšāda, tad dzimuma locekļi novietojams augstāki, jātaisa uzklāji un skalojumi no mangānpārskābē kālija, vai ūdeņraža pārskābes atšķaidījuma. Ja iekaisusē priekšāda nav atbīdāma atpakaļ, tad zem apstākļiem nāksies gareniski viņu pārgriezt — šī operācija ir bīstama, jo var gadīties, ka slimības dīgli ieviešas jaunajā pušumā. Kad brūce iztīrījusies, tad bieži vien ļoti labu iespaidu atstāj sidrabobaltuma smēre ar Perū-balzāmu. Stūrgalvīgākas brūces izkasāmas ar aso kaŗoti, pēc tam jāņem karsta dzimumlocekļa pelde (sie-vietei sēdpelde).

Homeopatija. Pirmais līdzeklis ir Mercur. sol. 2—4 vai Mercur. corros. 2—3., kuŗu dod pārmaiņus ar Acid. nitric. D. 2—30. Ja sastrutojums neizbēgams, tad jādod Hepar sulph. 3 un Carbo anim. 3. Ārīgi pielietojamas Calendula, Belladonna vai Phytolacca (1 daļa tinkt., 8 daļas ūdens) kompreses un siltas linsēklas uzklāji.

Dabas dziedniecība. Diēta un izturēšanās kā pie gonorejas. Skalojumi pielietojami tikai tad, ja brūce atrodas iekšpusē un ja pastāv strutainais mīzalu kanāla katarrs. Kalnu saule. Siltas lo-

Augšā: mīksts šankrs kaunuma lūpā (*Ulcera mollia vulvae*).
Apakšā: gangrenozais mīksts šankrs (*Ulcus molle gangraenosum*).

cekļa peldes 2 reizes dienā, 10—15 min., dzestri uzklāji. Peldes vietā var ņemt arī mitrus, karstus uzklājus, 1—1¹/₂ stundas, pēc tam atdzīvinošus ietinumus.

Gangrēnoza šankrs

(Ulcus gangraenosum)

Ar šo vārdu apzīmē mīkstā šankra komplikāciju, kas var izpausties divējādos veidos. Vispirms gangrēna („brants“) var izcelties tad, ja šankra brūces vieta tiek pārāk spiesta vai sažņaugta un asins trūkuma dēļ atmirst. Tādi gadījumi nav reti, ja šankra brūce atrodas priekšādā, kuņa satūkst tik lielā mērā, ka viņu nav vairs iespējams bīdīt šurp un turp, un tāpēc tā sažņaudz dzimuma locekļa galviņu. Tad uz priekšādas parādas gangrēnas pazīmes: melni plankumi, kas drīz vien rada lielu caurumu, caur kuņu izlien atbrīvotā dzimuma locekļa galviņa. Nu bīstamais sažņaugums novērsts, asins riņķošana var atjaunoties, un gangrēna pamazām pāriet.

Līdzīga slimības norise novērojama arī pie sievietēm, kur gangrēna ieviešas mazajās kaunuma lūpās.

Nupat aprakstītais gangrēnas veids saistīts ar stiprām sāpēm un augstu temperatūru. Bet gangrēna var izpausties arī vēl citā veidā, kas daudz ļaunāks un pat saistīts ar dzīvības briesmām. Te cēlonis nav meklējams mehāniskā sažņaugumā, asins cirkulācijas pārtraukšanā u. t. t.; gangrēna sākas bez kāda redzama iemesla. Šankra brūci pēkšņi pārkāj melna kreve, zem kuņas izceļas gangrēna, kas pamazām iet arvien dziļāk, ieēdoties muskuļu audos. Ap krevi āda ir satūkusi, zili-melna; ja krevi noņem, vai ja tā noiet pati, tad tikai skaidri redzams, kādi postījumi notiek zem viņas. Tādā kārtā tiek saēsta visa galviņa, — tā pārvēršas putrainā, bezjūtīgā, mirušā audu masā. Process var iet tālāk, pārņemot arī satūkuma ķermenīšus, tā kā viss dzimuma loceklis nokļūst gangrēnas varā, un pāri paliek tikai mazs mīzalu kanāla gals. Bet tas vēl nav viss: arī pacienta dzīvība ir apdraudēta, jo līdz ar satūkuma ķermenīšu izbojāšanos sākas stipra asiņošana, kas bieži vien nav apturama un tāpēc noved pie nāves. Pat tad, ja izdodas asinis apturēt, tajās var iekļūt gangrēnozas vielas, kas izsauc vispārēju asins saindēšanos un atkal laupa pacienta dzīvību. Gangrēna bieži vien saistīta ar stiprām sāpēm, kas pacientam nedod miera ne dienu, ne nakti; augstā temperatūra atņem slimniekam spēku.

Gangrēna var parādīties arī vājākā mērā, tikai uz ādas virsmas. Tādos gadījumos tiek iznīcināta ne tikai priekšāda, bet dažreiz arī visa dzimuma locekļa āda, tā kā tiek pilnīgi atsegti satūkuma ķermenīši. Tomēr paši ķermenīši paliek veseli, un tāpēc pacienta dzīvībai nedraud briesmas. Bet arī šādos gadījumos stiprās sāpes un lielais karstums ir neizbēgami.

Gangrēnas cēlonis nav vēl izdibināts. Var teikt tikai tik daudz, ka šī slimība visvairāk piemeklē tos robustos, „veselīgos“ tipus, kas pārāk nodevušies alkoholam vai lietojuši pārāk bieži un pārāk daudz dzīvsudraba.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Te var līdzēt vienīgi ārsts.

Homeopātija. Jādod iekšķīgi Arsenic. 3., Lachesis 6., Secale corn. 3. un China 3., noslēdzot ārstēšanu ar Mercur. corros. 3—6 (pilnasinīgiem) vai kādu citu līdzekli, kas piemērots vārgai konstitūcijai. Ārīgi: Arsenic. 3. trt., elektriskas peldes un Extr. Hamamelis kompreses. Katrā ziņā jāgriežas pie ārsta - lietpratēja veneriskās slimībās.

Lēnais šankrs

(Riņķveidīgais šankrs)

(Ulcus serpiginosum)

Šis šankra veids gan neapdraud slimnieka dzīvību, bet tomēr rada mocošu stāvokli ar to, ka velkas ļoti ilgi un bojā audus. Lēnais šankrs nepaliek uz vietas, bet lēnām pāriet uz tuvāko apkārtni; viņš nespiežas dziļumā, bet paliek ādas virspusē, kuŗu tas izposta. No dzimuma orgāniem tas dodas bez pārtraukuma uz pautu maisiņu, no turienes augšup uz pavēderi, kuŗu pārņem līdz pat nabai, tad pāriet uz muguru un no turienes lejup uz sēdvietu un gurniem. Šī ceļošana velkas mēnešiem ilgi (pat vairāk gadus), un ja agrāk saslimušās vietas nesāktu sadzīt, tad visa iekaisusē āda izskatītos kā milzīga brūce. Par laimi, iekaisuma procesam līdztekus iet sadzišana, un kad jau radušās rētas, tad no rētu ārējās malīņas slimība velkas tālāk.

Šī garlaicīgā slimība ir kā radīta tam, lai novestu pacientu pie izmisuma, jo vairāk tādēļ, ka drudzis un sāpes atņem ēstgribu un spēkus. Slimības iemesls ir tas, ka šankra inde netop vājāka (kā tas notiek pie parastā šankra), bet visu laiku iedarbojas ar savu pirmatnējo stiprumu. Izmēģinājumi pie kustoņiem rāda, ka parastā šankra inde 4 nedēļas pēc infekcijas jau zaudē savas bīstamās īpašības, turpretim lēnā šankra strutas uzglabā gadiem ilgi savu indīgumu. Tā tad nav noliedzams, ka pacients zināmā mērā arvien no jauna sevi saindē. Šī slimība ar savu postošo raksturu ļoti atgādina sifilisu, un dažreiz ļoti iespējama pārskatīšanās. Tomēr sifilitiskās brūces mēdz būt atdalītas viena no otras un nesaplūst kopā tā, kā tas notiek pie lēnā šankra.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Te jāpielieto desinficējošas un pat kodīgas vielas (sk. „mikstais šankrs“), la šankrs zaudētu savu infekciozo raksturu un pārvērstos vienkāršā brūcē, resp. jēlumā, kas ārstējams pēc vispārējiem pušumu dziedināšanas likumiem.

Homeopātija. Vispirms 2—3 nedēļas jālieto Ac. nitr. 1—3 (katras 2—4 stundas), sevišķi, ja pirms tam lietots daudz dzīvsudraba; var

dot arī Chinin. arsen. 1—3, lai uzlabotu slimnieka barošanas. Ja Ac. nitr. neatstāj vēlamā iespaida, tad jāpāriet uz Acid. fluor. 6—30, pirms tam ieņemot vienu devīnu Apis. 3. Bet parasti Ac. nitr. dod ļoti labus panākumus, tāpēc viņu var lietot, kā mēr strutas pieņem labdabīgu izskatu, pēc kam ārstēšanu papildina ar Hepar sulph. 3—6. Ja ar to nelīdzētu pilnīgi, tad var lietot Arsenic. 3 vai Silicea 6. Ārīgi var lietot Hydrastis tinct. (1 daļu uz 100 daļām ūdens).

Mikstā šankra buboni

(*Bubo inguinalis*)

Pie infekciju slimībām novērots, ka iekaisuma galvenai vietai vistuvāk esošie limfas dziedzeri mēdz iekāist. Šī parādība viegli izskaidrojama, jo pietiek ar to, ka visniecīgākā strutu daļiņa iekļūst kādā limfas vadā, lai tā aizplūstu uz tuvākiem limfas dziedzeriem; te indīgās vielas tiek aizturētas, un līdz ar to tiek aizkavēta viņu iekļūšana asinsvados, kur tās organismam nodarītu vēl lielāku ļaunumu. Tā tad limfas dziedzeri izpilda savā ziņā filtra vietu, bet, protams, tie paši nevar palikt veseli, jo uz tiem iedarbojas aizturētā inde. Viņi sāk tūkt un dažreiz sasniedz dūres vai ābola lielumu. Āda ir sasarkusi un ārkārtīgi jūtīga. Pie iešanas un ķermeņa piepūlēšanas sāpes pieņem, tāpēc pacienti spiesti visu laiku gulēt gultā, jo vairāk tādēļ, ka iekaisumu pavada stiprs drudzis. Iekaisums var būt gan tikai vienā, gan abās pusēs.

Ir gadījumi, kur iekaisums nav liels un tāpēc viegli pāriet. Tomēr tas notiek diezgan reti. Parasti buboni mēdz būt sākumā cieti, tad tos mikstāki, sastruto un beidzot trūkst uz āru, izdalot lielā daudzumā strutas. Tajā pašā brīdī sāpes pazūd. Viss iekaisuma process nemēdz vilkties ilgāk par 2 nedēļām.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Agrāk bubonus mēdza uzgriezt un iztīrīt (iztukšot) no strutām. Pēdējos gados bieži vien pārsteidzošus panākumus izdevies iegūt, iešļircinot bubonus paša slimnieka asinīs. Dažreiz pietiek ar vienreizēju iešļircinājumu (5—10 kubikcent.). Sākumā sāpes pavairojas, bet tad 1—2 stundās gandrīz pavisam izžūd. Augonis sadzīst, neatstājot nekādas rētas; vienīgi ādas virspuse paliek viegli-brūngana. Labi panākumi ir bijuši arī piena (aolāna) un fizioloģiskā sāls atšķaidījuma (0,75%) pielietošanai. Tiklīdz manāms dziedzeru satūkums, tūlīt jāliekas gultā un jāataicina ārsts.

Homeopātija. Pašā sākumā jādod Carbo animal. 3—6, kas samazina dziedzeru satūkumu. Pret sastrutojumu pielietojams Mercur. 3, bet ja draud asins saindēšanās: Lachesis 3—6. Strutas iztīra ar Hepar sulph. 3 un Silicea 3—6. Ārīgi, ar sevišķi labiem panākumiem, jau pašā dziedzeru satūkšanas sākumā ieteikti Ol. Bellad. uzklāji.

Dabas dziedniecība. 2—3 reizes dienā jālieto karsti uzklāji 30—40 minūtes ilgi, pārmaiņus ar aukstām kompresēm gurnu rievā. Ieteicams arī 2 reizes dienā ņemt sasildošu sēdpeldi (37—42°C.) ar sekojošu dzestru apmazgāšanos. Ja dziedzeris kļuvis miksts, tad pietiek ar mazu griezienu, lai tas iztīrītos no strutām. Pēc tam pielietojamas karstas kompreses tik ilgi, kamēr augoņa dibens no strutām iztīrījies. Tad pietiek pa dienu uzlikt smēri, bet pa nakti taisīt mitru apsēju.

Sifiliss

(Syphilis seu lues venerea)

Pirmās ziņas par sifilisu sniegtas 1494. gadā. Tomēr — cik var izprast no grieķu un romiešu rakstniekiem: Plutarcha, Juvenāla, Martiāla, Horāca u. c., kā arī no dažām vietām bībelē — šī slimība plosījusies jau sirmā senatnē, un viņas simptomi bijuši daudz briesmīgāki, kā to var redzēt pie izraktiem kauliem. Jau vecos rakstos lasam par nejēdzīgu, postošu slimību, kas ceļoties pēc netīras dzimuma satiksmes. Tomēr par šo slimību trūkst tuvāku ziņu, un liekas, ka tā uz kādu laiku no Eiropas izzudusi, bet jo vairāk ieviesusies austrumos. Tad ap 1494. gadu, kā jau minēts, tā tiek atkal pieminēta, un domājams, ka viņu atveduši līdz spāņu konkvistādori no Amerikas; jau daļa Kolumbus un Picaro pavadonu esot krituši par upuri šai slimībai.

Līdz ar Katoliskā Ferdinanda kara gājienu uz Neapeli arī sifiliss tika aizvests turp; no tā laika cēlies apzīmējums „neapolitāņu slimība“. Vārds „sifiliss“ cēlies vēlāk un pirmo reizi sastopams kādā Fraskatori dzejolī (ap 1521. gadu), kur stāsta par kādu ganu, kas noziedzies pret sauli un tāpēc sodīts ar slimību; ganu sauķuši par Sifilu (Syphilus).

Ārkārtīgus ziedu laikus sifiliss piedzīvoja tad, kad Francijas Kārļa VIII. kareivji, atgriežoties no Neapeles, kur karaspēks bija aplīpis ar minēto briesmīgo kaiti, aiznesa sifilisu uz dzimteni, tā, kā sifilisu turpmāk sauca par „franču slimību“ vai vienkārši par „francūzi“. Tā viņu dēvē arī to laiku medicīniskās grāmatas.

Satiksmes līdzekļiem pavairojoties, arī sifiliss izplatījās teritoriāli arvien vairāk, tagad viņu var sastapt ne tikai lielpilsētās, bet arī pie Afrikas mežonu tautām. Tā sifiliss, šis neapvaldītās kaisles soģis, kļuvis par internacionālu lāstu, par indi izelpojošu nāves eņģeli.

No visām veneriskām slimībām sifiliss ir pats bīstamākais un grūtākais. Dzimuma organi pa lielākai daļai ir viņas izejas punkts, ar kuŗu tai vēlāk nav vairs gandrīz nekādu sakaru. Kamēr viņa norisinās dzimuma sfērā, tā ir vietēji aprobežota un samērā viegla. Tomēr drīz vien tā atstāj savas šaurās robežas un sāk piesātināt visu ķermeni ar savu indi, tā izvēršoties vispārējā slimībā. Inde pārgājusi asinīs piesātina visus audus un organus.

Nebūs nemaz pārspilējums, ja teiksim, ka sifiliss ir visu mūsdiaga sīgo ciešanu kopsumma. Pat tuberkuloze, šī briesmīgā slimība, ap-

mierinas ar to, ka ieperinas kādā atsevišķā organā un tur atklāj savu slimības perēkli. Turpretim sifiliss aptveļ ar saviem kārajiem nagiem visu organismu; nav nevienas ķermeņa daļas, neviena auda vai organu sistēmas, kurā tas nevarētu parādīties, — un ja tās arī neizsauc slimības procesu visur vienā laikā, tad tomēr novērojama sistēmatiska virzīšanās uz priekšu; sifiliss meklējams nevien tur, kur tas pašlaik izpaužas, bet gan visā ķermenī. Pateicoties šim apstāklim, tas var paslēpties aiz dažādām maskām un maldināt nezinātājus. Drīz viņš parādas „nevainīgu“ izsitumu veidā, drīz tas moca slimnieku ar tādām sāpēm un citām ciešanām, kas liek domāt par neirastēniju, — tad atkal tas spēlē aknu vai nieru iekaisuma lomu vai pārņem jūteklus un sit savu upuri ar aklību un kurlumu; dažreiz tas spēj imitēt pat psihiskas kaites, pie kam lēni pārņem smadzenes un neuzkrītošā kārtā, soli pa solim attīsta lieluma māniju, baiļu stāvokļus, spaidu idejas un citus garīgus traucējumus.

Sifilisa inde pāriet no slima uz veselu pa lielākai daļai dzimumu satiksmes brīdī. Visniecīgākais ādas vai gļotādas ievainojums noder indei kā ieejas vārti, kuņģis tā vispirms iesakņojas un no kuņģiem pamazam velk savu tīklu pār visu ķermeni. Kāmēr āda ir pilnīgi vesela, tikmēr slimības inde nespēj tai nekā nodarīt. Bet parasti maigajā dzimumorganu gļotādā arvien atradīsies kāda nemanāma, niecīga ādas brūce, ar kuņģi pilnīgi pietiek, lai uzņemtu sifilisa indi. Šī inde izpētīta tikai nesen. Lai gan mediķi un zinātnieki jau ilgu laiku bija pārliecināti, ka slimības iemesls ir kādi mikroorganismi, un lai gan visā civilizētā pasaulē tika izdarīti visgrūtākie mēģinājumi un izgudrotas visasprātīgākās metodes, tomēr neizdevās atrast īsto vainīgo. Beidzot kādam jaunam Hamburgas zinātniekam Dr. Šaudinnam 1905. g. izdevās atrast mazu mikroorganismu — spirochetu (*Spirochaeta pallida*). Šaudinns izaudzēja šo bacilli tīrkultūrā un atrada neapgāžamus pierādījumus viņa specifitātei. Tā viņam izdevās konstatēt, ka 1) visos sifilisa gadījumos bez izņēmuma asinīs, strutās un citos slimības produktos sastopamas šīs spirochetas, 2) tādās spirochetas nav sastopamas ne pie vienas citas slimības, 3) iepotējot spirochetas dzīvām būtnēm, piem. mērkaķiem, izdodas izsaukt īsto sifilisu.

Šaudinna atklājumam pagaidam vairāk teorētiska nozīme, tomēr cerams, ka ar laiku izdosies spirochetas izlietot dziedinoša seruma izgatavošanai. Jau tagad spirochetas pazīšana atvieglo diagnozes uzstādīšanu.

Sifilisa pazīšana tikko sākušās slimības gadījumos nav grūta, jo slimība sākas ar nepārprotami skaidriem, raksturīgiem simptomiem. Citādi tas ir, ja pielipšana notikusi labi sen atpakaļ, un no ķermeņa virspuses, t. i. no ādas un gļotādas pazudušas visas slimības pazīmes. Tādos gadījumos arī spirochetas grūti atrast, jo tās mēdz mitināties tikai svaigos slimības produktos. Pateicoties Berlīnes augstskolas profesora Dr. Vasermaņa pētījumiem, mums tagad zināma izmeklēšanas metode, kas visos šaubīgos gadījumos spēj ienest skaidrību un var izšķirt jautājumu, vai pacients slimo ar sifilisu vai nē.

Vasermaņa reakcija tiek izdarīta ar no asins ķermenīšiem atdalītu asins serumu. Šo reakciju pirmo reizi izveda Vasermans, Neisers un Bruks. Mēģinājums balstas uz Pfeifera, Bordē u. c. atklājumu, ka asinīm piemīt īpašība izkausēt svešus olbaltuma ķer-

meņus, sevišķi baktērijas. Ja asinīs vairākkārt iešļāc vienu un to pašu olbaltuma ķermeni, — tā tad vienas un tās pašas baktērijas jeb šūniņas, piem. sarkanos asins ķermenīšus, tad asins kausējošās spējas pavairojas un top specifiskas, tas ir: ka tieši zināmās sveiās šūniņas (kuņas dēvē par antigeniem) tiek izkausētas ātrāk un lielākā daudzumā, nekā citas. Tas notiek ne tikai dzīva kustoņa riņķojošās asinīs, bet arī ārpus ķermeņa asins ūdenī (serumā). Baktēriju un asins ķermenīšu izkausēšanu (bacteriolysis, haemolysis) izsauc vielas, kuņas dēvē par „anti-ķermeņiem“. Bet anti-ķermeņi iedarbojas tikai tad, ja asins serums ir svaigs; pie 56,0% C. temperatūras tie beidz darboties jau pēc 1/2 stundas, bet istabas temperatūrā pēc mazliet ilgāka laika. Bet ja serumam pielej svaigu, parastu serumu — tādu, kas pats par sevi nespētu zināmās baktērijas izkausēt, — tad nederīgais serums atkal no jauna iegūst kausējošās spējas.

Tā tad kausēšanai nepieciešamas divas vielas: viena ir atrodama normalās asinīs un iedarbojas uz visiem antigeniem (šo vielu sauc par komplementu), bet otra izceļas tikai pēc iepriekšēja noteikta antigena iešļircināšanas un katram antigenam būs citāda, — specifiska. Šo vielu sauc par amboceptoru.

Tā kā komplements viegli izzūd, un nevar zināt, cik komplementu pēc kāda laiciņa vēl ir serumā, tad pie Vasermaņa mēģinājuma pie pārbaudīšanai ņemtā seruma pielej svaigu serumu, kuņā vēl ir visi komplementi. Pārbaudes serums tiek sasildīts un līdz ar to atbrīvots pats no sava komplementa.

Pie visiem kausēšanas procesiem tā tad palīdz kāds komplements. Bet pie izkausēšanas tas tiek izlietots. Ja nu vienā un tajā pašā serumā grib izkausēt divus dažādus antigenus, tad otrs kausējums izdosies tikai tādā gadījumā, ja pie pirmās kausēšanas komplements jau ir izlietots. Skaidrāki sakot: pirmam kausējumam jāiet bojā, lai otrais izdotos labi.

Uz šiem sarežģītiem procesiem balstas Vasermaņa reakcija. Sarkano ķermenīšu izkausēšana ir ļoti skaidrs process, jo gaišais serums top sarkans. Turpretim ir iespējami izkausēt spirochetas slimnieka asinīs. Tāpēc mēdz izlietot skaidri redzamo hemolīzi kā pazīšanas zīmi un vispirms atbrīvo no komplementa pārbaudāmo asins serumu, tad piejauc tam trušiņa asinis, t. i. jaunu komplementu un tikai pēc tam atšķaida to ar sifilisa antigeniem (ņem serumu, kuš izgatavots no ar sifilisa miruša cilvēka augļa aknām, jo tajās daudz spirochetu). Šis maisījums tiek nolikts 1 stundu siltumā. Ja nu serumā ir sifilisa pretvielas, tad spirochetas tiek izkausētas un tiek izlietots pievienotais komplements. Ja nu šajā maisījumā grib izkausēt asinis, pievienojot jēra u. c. asins ķermenīšus un vēl kāda citas sugas dzīvnieka asins serumu, tad mēģinājums neizdodas, un serums ir skaidrs, jo vajadzīgais komplements jau izlietots spirochetu kausēšanai. Tāda Vasermaņa reakcija (W. R.) ir pozitīva: viņa uzrāda, ka izmeklētās asinīs ir sifiliss.

Ja turpretim asins serums piederējis veselam cilvēkam, tad komplements paliks neizlietots, jo spirochetas nav izkausētas, un pēc 2 stundām iestājas hemolīze: šķidrums paliek sarkans: „Iznākums ir negatīvs.“

Mēs redzam, ka Vasermaņa reakcija ir ļoti sarežģīta lieta, un ka to izvest var tikai speciālists. Vēl grūtāk taisīt slēdzienu tad, ja

reakcija paliek uz robežas starp izkausēšanu un seruma skaidrumu.

Ķīmisko vielu, kādu uzrāda W. R., vēl nav izdevies atsevišķi atdalīt. Laikam tā pieder pie lipoidiem un sastopama spirochetās. Praksē izrādījies, ka Vasermana reakcija ir pozitīva ne tikai pie sifilisa, bet arī pie malārijas, framboēzijas, lepras un dažādiem tuberkulozes veidiem.

Interesanti, ka ķermenis pret visiem bacilliem — sevišķi pret viņu lipoidu — vairas ar to, ka satūkst limfu dziedzeri un pavairojas limfociti. Līdz ar šo limfocitu reakciju pārmainas slimnieka asins serums tā, ka Vasermana reakcija top pozitīva. Ja ķermenis nespēj minētā veidā pretoties (piem. ja sifiliss uznāk pārāk briesmīgā formā, — „lues maligna“), tad arī Vasermana reakcija būs negatīva. Arī pie iedzīmtā sifilisa reakcija nav vienmēr pozitīva; tas tāpēc, ka spirochetas iekļūvušas tieši augļa asinīs, nemaz neejot iepriekš pa limfas vadiem. Ja šis Vasermana reakcijas apraksts vairs pilnīgi neatbilst tagadējiem uzskatiem, tad viņu paturējām, kā labāki saprotamu. Bez W. R. tiek tāpat sifilisa diagnosticēšanai pielietotas arī citas Meinika (M. T. R.), Sachs Georga (S. G.) u. c. viņai līdzīgas reakcijas.

Sifilisa pielipšana un viņa sekas

Saslimšana ar sifilisu pa lielākai daļai notiek tad, ja pie dzimumu satiksmes kādā pušumā vai skrambiņā iekļūst sifilisa inde. Tā tadniecīgs ādas ievainojums spēlē vārtu lomu, pa kuriem mikroskopiskas spirochetas ieiet lielajā milzenī — cilvēka organismā. „Mazs cīnītis gāž lielu vezumu.“

2—4 nedēļas pēc dzimumu satiksmes (pēc neievērojama, nesāpīga iekaisuma) izceļas ciets mezgliņš — skleroze jeb primārais afekts, kas parasti uzmetas vai nu uz vīrieša dzimuma locekļa, vai uz sievietes kaunuma lūpām. Nav reti arī gadījumi, kur primārais afekts parādas citās ķermeņa daļās, sevišķi ap muti, kas izskaidrojams ar to, ka inficēšanās notikusi vai nu pie skūpstīšanās vai lietojot kopīgu priekšmetu (tasi, glāzi, kausu u. t. t.). Slimību var pārnest arī uzvelkot otra cilvēka apģērbu. Tā, piem., kāda ārsta runas stundās ieradusies jauna meitene no labas ģimenes — ar tik raksturīgiem simptomiem dzimuma organos, ka nav ne mazāko šaubu par sifilisu. Tomēr — kā jaunā dāma, tā viņas piederīgie noteikti noliedz kādas inficēšanās iespējamību. Beidzot izrādas, ka pirms apm. 8 nedēļām meitene gājusi kopā ar savu brāli uz masku balli, pie kam uzģērbuši viens otra drēbes; brālis toreiz bijis slims ar sifilisu un ārstējies pie tā paša ārsta, pie kura tagad griezusies meitene.

Tādi gadījumi mums noder kā brīdinājums un mūs spiež būt uzmanīgiem visās vietās, visos dzīves sīkumos. Bīstams un ļoti nosodams ieradums ir — skūpstīt svešus bērnus, kā to sev atļaujās bērnam pilnīgi svešas personas. Anglijā bērniem pakar kaklā plāksnīti ar uzrakstu: „Lūdzu mani neskūpstīt!“

Sifiliss, sevišķi lielpilsētās, ir tik ļoti izplatīts, ka dažas sabiedriskas formas zaudējušas savu nevainīgo raksturu un tagadējos apstākļos nav atzīstamas. Tā, piem., atmetams paradums dzert no ko-

pīga alus kausa. Dažs labs tādā ceļā ieguvis „piemiņu“ uz ilgiem laikiem. Tāpat smēķētāju klubā liktenīgu lomu var spēlēt tā sauktā „miera pīpe“. — Kāds sifilitiķis-skolotājs aizgājis uz klubu un piedalījies bumbošanā. Kad pienākusi viņa rinda bumbu mest, tas iedevs savu gaŗo pīpi kollēgam, lai patura mazu brītiņu. Kollēga izlie-tojis gadījumu, lai ievilktu kādu kuplu dūmu no pīpes. Pēc 4 nedē-lām uz viņa lūpas uzmeties raksturīgs mezglīņš, kuŗu ārsts atzinis par sifilitisku primāro afektu, un kuŗš skaidri norādījis, kādā ceļā viens kollēga no otra dabūjis slimību.

Inficēšanās briesmas apdraud arī ārstus, vecmātes un slimnieku kopējus, jo vismazākā neuzmanība sifilitiķu izmeklēšanā vai kopšanā var kļūt liktenīga.

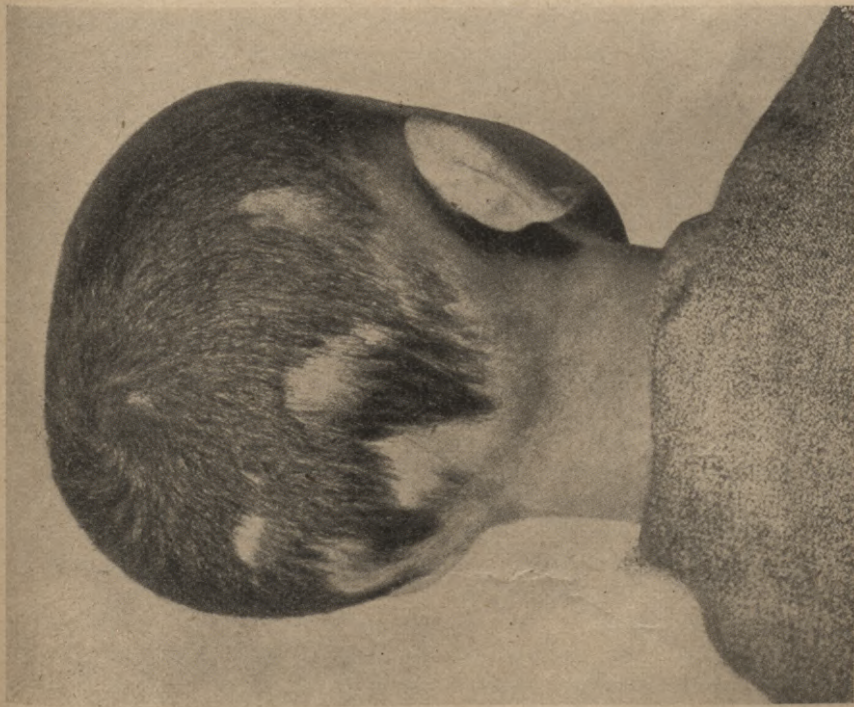
Bez dzimumu satiksmes un nejaušas sakarā nākšanas ar sifili-tiķi, pastāv vēl trešā iespējamība, saindēt cilvēka ķermenī ar šo lā-stam līdzīgo slimību: jaunas dzīvības radīšana. Sifiliss nesaudzē pat nedzimušā bērna organismu mātes miesās. Te iespējams, ka jaun-piedzimušais nāk pasaulē apveltīts ar visām tēva slimības pazīmēm, kamēr pati māte liekas būt pilnīgi vesela, bet tas tā nav. Tagad mēs zinam noteikti, ka ir gan iespējams, kad no sifilitiski slimā tēva var piedzimt vesels bērns, ja māte pie apaugļošanas nav inficēta, bet ar sifilisu slimojošai sievietei vienmēr piedzims slims bērns, kaut arī mātei nekādas ārējās sifilisa pazīmes nav. No augšā teiktā redzam, ka mātes atbildība ir vēl lielāka kā tēva.

Bērns piedzims slims arī tad, ja pie apaugļošanas abi vecāki gan bijuši veseli, bet vēlāk — pa grūtniecības laiku — māte dabūjusi sifi-lisu.

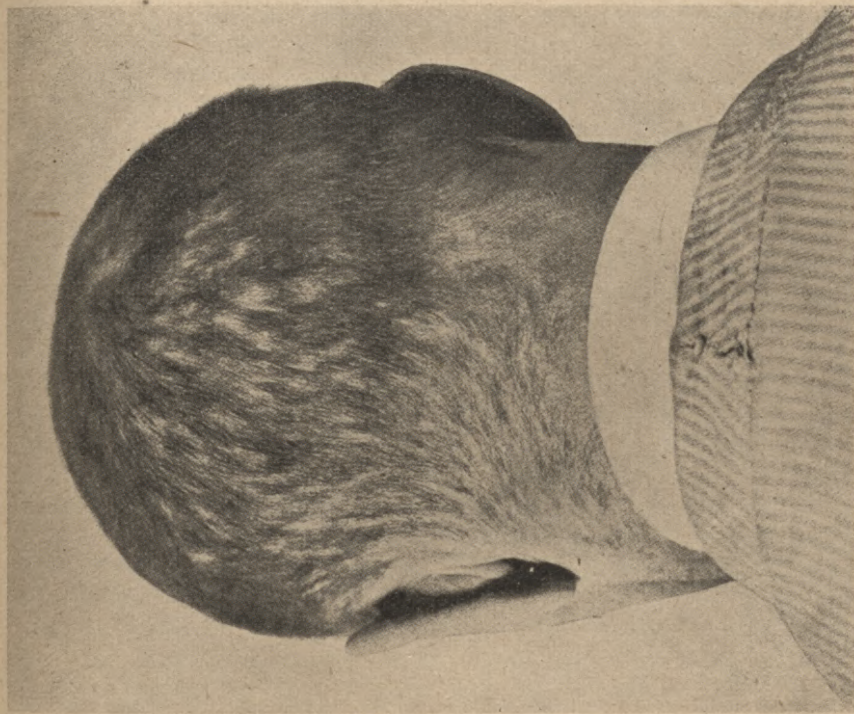
No visa tā redzam, cik dziļi sifiliss pārņem visu cilvēka orga-nismu un cik svarīga nozīme viņam ir laulības dzīvē. Tāpēc — ja ar to saslimis neprecējies vīrietis, tad viņa morālais pienākums ir ne-domāt par ģimenes dzīves nodibināšanu ātrāk, kamēr tas ar racionālu un pamatīgu ārstēšanos atguvis ilgstošu veselību. Viņš nedrīkst ap-mierināties ar to, ka apspiež uz kādu laiku tikai savas slimības ārējos simptomus; viņam jācenšas iztīrīt savas asinis un ķermeņa sulas un atbrīvoties no visām slimību vielām. Šinīs laikos medicīnai ir daudz ieroču, ar kuŗiem var pārvarēt briesmīgo sērgu.

Ja slimība arī norisinātos viegli, un izārstēšana būtu ļoti sek-mīga, tad tomēr ātrāk kā pēc 2 gadiem (skaitot no pielipšanas laika) nevajadzētu doties laulībā. Grūtos gadījumos paies vēl ilgāks laiks, līdz ārstam būs iespējams izrakstīt veselības apliecību. Ja precību kandidāts vismaz kādu gadu jūtas brīvs no slimības, ja arī fizikāliskā ādas un ķermeņa izmeklēšana neuzrāda ne mazākās slimības pazīmes, kas varētu likt domāt, ka kautkur ķermenī vēl slēpjas slimības at-liekas, — tad var domāt, ka slimnieks izveseļojies. Tomēr pēdējo 6 mēnešu laikā 3 reizes jāizmeklē asinis, un ja reakcija bijusi nega-tīva (—), tad to var uzskatīt gandrīz kā garantiju, ka slimība pazudrsi uz visiem laikiem. Tomēr nepieciešama, katrā atsevišķā gadi-jumā, ārstējošā ārsta atļauja.

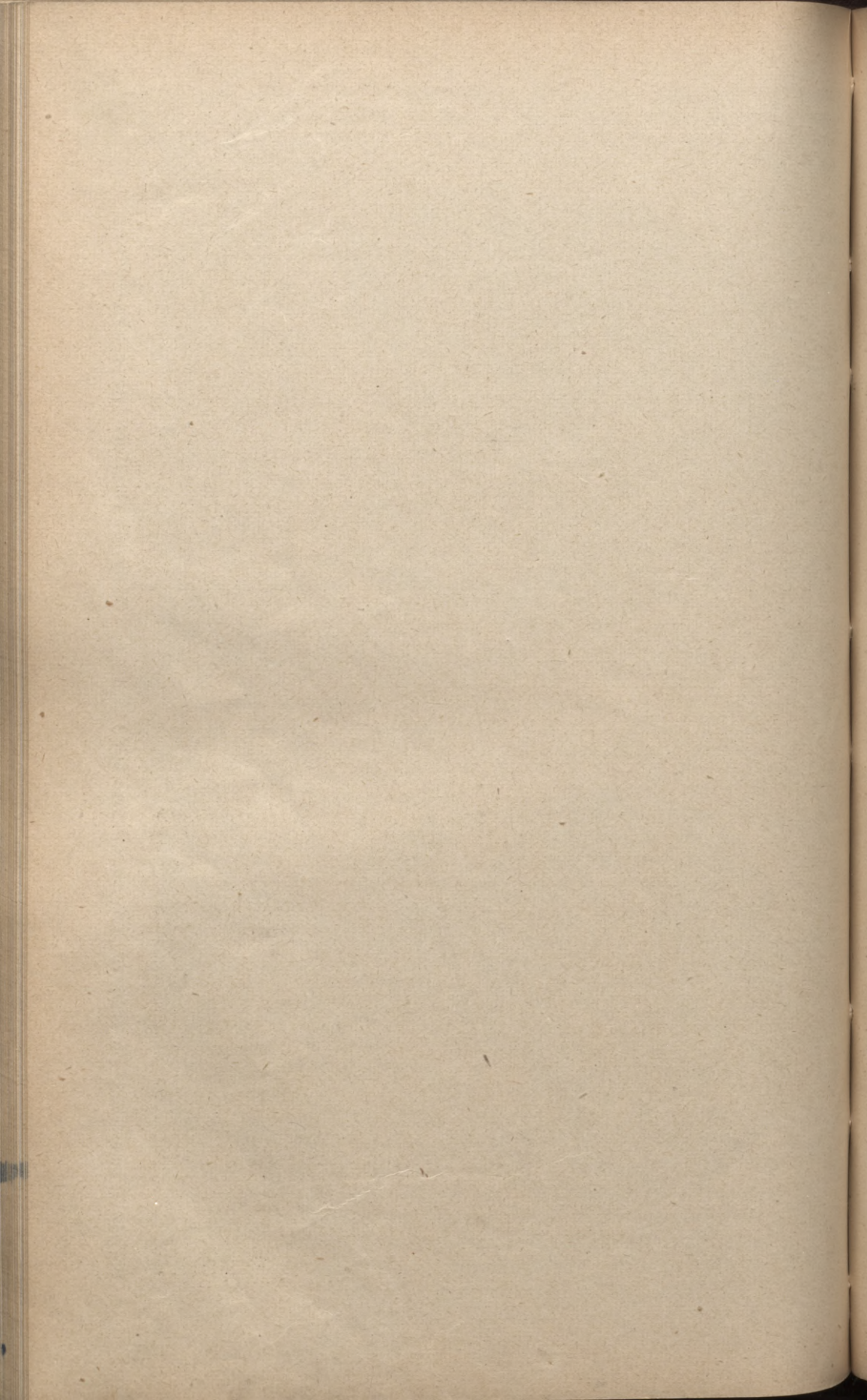
Kas dodas laulībā, nenogaidot galīgu izveseļošanas, tas rīkojas augstākā mērā vieglprātīgi un nekrietni. Viņš nezina, kādas briesmas apdraud viņa paša personu un viņa ģimenes laimi. Sifiliss var pēkšņi uzliesmot no jauna, un tad gandrīz neizbēgami saslimst arī sieva un bērni. Lielais sifilisa pētnieks Furnjē (Fournier) atstāsta dažus ga-

Plikgalvība, kuŗa cēlusies pēc ēdes. (Alopecia areata — area celsi.)

Sifilitiskā plikgalvība. (Alopecia syphilitica.)

dījumus no viņa prakses, kuŗos pārlicinoši iztēlo, kā sifiliss apdraud laulības dzīvi: „Kāds jauns vīrietis apprecas pāris gadus pēc pavirši ārstēta sifilisa. Pusgadu vēlāk tas saslimst ar smadzeņu sifilisu, mirst un atstāj sievu un mazu bērnu vislielākā trūkumā.“

„Kāds pazīstams, publikā iemīļots aktieris apprecas, neskatoties uz sifilisu. Viņam gadas laime — neaplaist savu sievu ar slimību un iegūt veselu bērnu. Tē pēkšņi tam piemetas sifilitiska brūce, kas izplešas arvien tālāk un sakropļo nelaimīgo mākslinieku līdz neiespējamībai. Ilgus gadus vēlāk nāve atsvabina viņu no ciešanām.“

„Kāda cita mākslinieka ģimenes eksistence tiek iznīcināta ar to, ka mākslinieks saslimst ar specifisku acu iekaisumu, kas noved pie aklības. Lai nenomirtu badā, mākslinieks spiests griezties pie sociālās apgādes.“

Kāds rūpnieks apprecas, neskatoties uz pavirši apārstēto sifilisu. Pateicoties savai veikalnieciskai izveicībai un sievas lielajam pūram, rūpniekam izdodas nodibināt lielu fabriku. Pēc gada tas saslimst ar galvas kausa gummu, kuŗai pievienojas dažādi smadzeņu simptomi: psihisks uztraukums, reibonis un epileptiskas lēkmes, pamirums vienā pusē. Rūpnieks iegulda savu īpašumu un arī savu godu pārgalvīgās spekulācijās, kuŗās tas vairs nespēj vadīt, vai kuŗās tas pie pilna prāta nekād nebūtu ielaidies. Viņš bankrotē, top vājprātīgs un mirst. Sieva un 4 bērni paliek trūkumā.“

Šie gadījumi rāda, ka — cik dažādi tie arī nebūtu, — tiem visiem piemīt viens kopīgs vilciens: viņos izpaužas sifilisa viltīgums, t. i. sifilss prot slimniekus ieaijāt lielā drošības sajūtā, — pārlicībā, ka nu vairs nekas nevar notikt, — un tad pēkšņi uzliesmo ar jaunu spēku un izved savu postīšanas darbu līdz galam.

Ja nu apskata slimības norisi galvenos vilcienos, tad jāsaka, ka sifilissam piemīt drāmatisks elements. Gluži kā labi izvesta drāmatiska darbība top arvien dzīvāka un iespaidīgāka, tā arī sifiliss pieturās pie tā sauktā kāpinājuma; sasprindzinājums pieaug, pamazām pieņem arvien nopietnāku formu un beidzot izspēlē savas visstiprākās kartis.

Kā jau minējām, vispirms manāms tikai mazs, mezglīnam līdzīgs ādas sabiezējums, ar kuŗu sifiliss pieteicas 2—4 nedēļas pēc ķermeņa inficēšanās, un kas slimniekam sagādā tik maz ciešanu, ka paiet garām gandrīz neievērots un nemanīts. Bet drīz vien primārais afekts pārvēršas brūcē ar cietām malām — tā sauktā cietā šankrā, kas daudzējādā ziņā atšķiras no mīkstā šankra. Ir gan gadījumi, kad pat ārstam sākamā grūti noteikt, ar kuŗu šankra veidu viņam darīšana; ārstš jūtas spiests atlikt galīgu diagnozes noteikšanu un novērot slimnieku ilgāku laiku. Tomēr pa lielākai daļai brūces izskats un izveidošanās, kopā ar citām slimības pazīmēm, mēdz radīt tik nepārprotamu slimības ainu, ka ārstam iespējams ar pirmo acu uzmetienu noteikt, vai viņam darīšana ar īstu sifilisa produktu vai ar daudz nevainīgāko mīksto šankru. Ir vesela virkne simptomu, kas norāda uz pareizu diagnozi; pārrunāsim viņus īsumā.

Vispirms jāievēro brūces malas cietums. Tad vēl jāzin, ka abiem šankriem ir dažāds nobrieduma jeb inkubācijas laiks (t. i. laiks, kuŗš vajadzīgs slimības indei, lai tā ķermenī nobriestu un varētu izpausties pirmo simptomu veidā): mīkstajam šankram viņš nav ilgāks par

2—3 dienām, turpretim cietajam šankram nepieciešamas 2—4, pat 5—6 nedēļas. Diezgan raksturīga, lai gan ne uz visiem gadījumiem attiecināma pazīme ir arī tā, ka pie cietā šankra attīstās viena brūce, bet pie mīkstā parādas vairākas. (Ir, protams, iespējams, ka arī mīksta šankra uzmetas vienā vietā.) Mīkstā šankra tuvumā mēdz saslimt arī limfas dziedzeri, izvēršoties sāpīgos bubonos, turpretim cietais šankrs gan izsauc dziedzeros sacietējumu un satūkumu, bet nekad sāpes.

Pie izmeklēšanas ņem palīgā arī Vasermana reakciju, kuŗa dod pozitīvu reakciju tikai pēc 4—5 nedēļām pēc brūces parādīšanās, neilgi priekš otrās jeb sekundārās stadijas.

Pacientam ir iemesls ar bailēm gaidīt ārsta diagnozi, jo no viņas atkarājas, vai slimniekam gaidāmas nopietnas un smagas ciešanas, vai viņš tiks sveikā „ar vienu vienīgu zilu aci“.

Ja arī diagnozē „mīksta šankrs“ pacientam noņem kā akmeni no sirds, tad tomēr iespējams, ka šis akmens jāuzkrauj no jauna, jo nereti mīksta šankrs pēc dažām nedēļām pārvēršas cietajā šankrā, ar visām sifilisa pazīmēm. Kā tas iespējams? Pacients tādos gadījumos domā, ka ārsts uzstādījis nepareizu diagnozi. Bet patiesībā lieta tāda, ka slimnieks uzņēmis sevī divējādas indes, kuŗu inkubācijas laiks ir dažāds, tāpēc notiek, ka primārais afekts izpaužas daudz vēlāk, pat tad, kad mīksta šankrs jau gandrīz sadzījis.

Tā tad cietais šankrs ir pirmais jeb pirmais signāls, ar kuŗu organisms paziņo, ka ienaidnieks jau ielauzies viņa robežās. Tad satūkst limfas dziedzeri, kuŗi nostājas kā aizsargs indei pretim, bet tomēr beidzot tiek pārvarēti, un inde ieiet asins vados. Tomēr dziedzeri sasnieguši tik daudz, ka sifiliss ceļā uz asinīm ticis apturēts, un viņam izlauzti ar dziedzeru aizsargšūniņu un antitoksīnu palīdzību visindīgākie zobi. Pie visa tā pacients nemaz nejūtas slims, un tikai no drēbēm noberztā, sāpošā brūce dažreiz atgādina, ka ar veselību viss nav gluži kārtībā.

Tā pāiet apmēram 6 nedēļas. Tad pēkšņi situācija mainās. Pacientam stipri sāp galva, — tas jūtas noguris un tuvu sabrukumam; uznāk drebuļi un drudzis, viss ķermenis kā salauzts, un slimnieks ir spiests uzmeklēt gultu. Šāds stāvoklis ilgst tikai dažas dienas un pazūd tad, kad ar stipriem sviedriem izlaužas uz āru sarkanīgi, plankumu veidīgi izsitumi, tā sauktā rozeola. Dažreiz augšā aprakstītās slimības pazīmes priekšādas izsitumu pazīšanā var izpalikt. Līdz ar ādas izsitumiem sākas drāmas otrais cēliens: sifilisa sekundārā stadija. Nākošo mēnešu un pat apm. 1 gada laikā uz ādas parādas dažādas brūces, kas izsauc pat katastrofiskus sarežģījumus. Primārais sifiliss pazūd 6 nedēļās, bet sekundāram sifilisam nav noteikta termiņa; pie labas ārstēšanas tas pazūd 1 gada laikā. Tomēr bieži vien gadas, ka sifilisa simptomi gan pazūd, bet pēc kāda laika — dažreiz pat pēc 10 un vairāk gadiem, — atkal atkārtojas. Beidzot sifiliss var nonākt trešā un pēdējā — terciārā — stadijā, kur tas pārņem kaulus un iekšējos orgānus.

Sārtais (plankumainais) izsitums

(Roseola)

Ar šiem izsitumiem sākas sekundārā sifilisa stadija. Uz ādas rodas sarkani, ieapaļi plankumi, kas dažreiz tikko manāmi paceļas pāri ādas virsmai. Ja piespiež ar pirkstu, — plankums pazūd, bet tiklīdz pirksts noņemts, tas parādas no jauna; šī pazīme atšķir rozeolu no citiem ādas izsitumiem. Plankumu lielums nenoteikts; daži plankumi nav lielāki par kniepadatas galviņu, citi atkal sasniedz 20 santīmu apmērus. Arī viņu skaits svārstas; dažreiz rozeola izpaužas tikai atsevišķu plankumu veidā vienā vai otrā miesas daļā, drīz atkal pārklāj ķermeni no vienas vietas. Visbiežāk tā uzmetas uz krūtīm un vēdera. Viņas krāsa sākumā ir sāta, bet vēlāk pāriet dzeltenā vai gaiši brūnā. Rozeola nesagādā pacientam nekādas grūtības un pat nesākas ar niezi; ja daudz, tad viegli niez kāju pēdas un roku delnas. Bieži vien rozeolu samaisa ar nātru drudzi, lai gan starpība diezgan liela: vispirms rozeolai trūkst nātru drudzim piemītošās niezes, un otrkārt — nātru drudža plankumi paceļas pāri ādai, bet rozeola ir gandrīz pavisam gluda.

Rozeola parasti mēdz pazust pēc dažām nedēļām, neatstājot nekādu seku. Tomēr iespējama arī novirzīšanās no šī likuma; tad parādas gaiši plankumi, kas stipri atšķiras no tumšās ādas. Plankumu skaits, lielums un forma var būt dažādi. Dažreiz viņi, pārmaiņus ar brūnām ādas švītrām un baltiem punktiem, izveido uz ādas veselu tīklu, visbiežāk pakausī uz kakla. Šādu parādību sauc par sifilitisko baltādu jeb leikodermu. Arī viņa nesagādā pacientam nekādas grūtības, bet ir ļoti stūrgalvīga un pazūd dažreiz tik pēc gadiem, kad visi pārējie redzami simptomi sen jau izgaisuši. Leikodermas pastāvībai resp. stūrgalvībai ir svarīga nozīme pacientu izmeklēšanā. Nereti pacients ietiepīgi apgalvo, ka nekad nav slimojis ar sifilisu. Tādā gadījumā plankumi liecina, ka slimnieks melo.

Lielās un mazās ādas pūtītes

(*Syphilis cutanea papulosa*)

Lielās pūtītes sastāv no plakaniem, stingriem mezgliem lēcas vai 10 santīmu lielumā; viņas atšķiras no rozeolas ar to, ka paceļas dažus millimetrus pāri ādas virsmai. Viņu krāsa ir sārti-brūna, kā vaļam vai gaļai. Šīs pūtītes ne vienmēr ir sausas; bieži vien tās izdala strutainu šķidrumu un tādā gadījumā tiek dēvētas par slapjām pūtītēm. Šādas pūtes bieži sastopamas uz lielām un mazām kaunuma lūpām, tāpat gurnu iekšpusē un tūpļa rievā. No visiem sifilisa produktiem slapjām pūtītēm piemīt vislielākā inficēšanas spēja, un viņas sekmē sifilisa izplatīšanos vispirms tāpēc, ka tās pie dzimumu satiksmes tieši pieskaras dzimuma loceklim, bet otrkārt — tāpēc, ka tās ļoti ilgi nenoiet. Kamēr primārais afekts pie vīrieša pazūd pēc dažām nedēļām, slapjās pūtītes pie sievietes var pastāvēt gadiem ilgi, pa laikam pazust un atkal atjaunoties.

Kamēr slapjās pūtītes gandrīz bez izņēmuma apmetās tikai augšminētās vietās, sausās pūtītes var izplesties pa visu ķermeni. Bet arī viņām ir savas iemīļotās vietas: pakausis, kakls, elkoņu un roku locītavas, deguna-lūpu rievā, smakra rievā un vēl kāda vieta, kuŗa viņām sevišķi raksturīga, — robeža starp matiem un pieri; te pūtītes uzmetas veselā virknītē, izveidojot tā saukto „Veneras vaiņagu“. Pūtīšu īpatnība ir tā, ka viņas nekad nav izkaisītas pa ķermeni, kā pagadās, — bet gan vienmēr uzmetas simmetriski abās ķermeņa pusēs. Ir dažas vietas cilvēka ādā, uz kuŗām uzmetas tikai šifilitiskās pūtes (t. i. citi izsitumi šīs vietas nepiemeklē), un tās ir: roku delnas un kāju apakšas.

Mazās pūtītes atšķiras no lielām vispirms ar to, ka viņas nekad nav lielākas par kniepadatas galviņu un — otrkārt — tās parasti uzmetas veselām grupām un riņķiem. Grupas sastāv vai nu no maziem vai lielākiem mezgliņiem; krāsas ziņā tās ne ar ko neatšķiras no lielajām pūtītēm. Uz muguras tās parādās veselām masām kā punktveidīgi ādas paaugstinājumi un piedod ādai „zosu ādas“ izskatu, — protams, šī „zosu āda“ ir sārti-brūna, nevis gaiša; bez tam — viņai piemīt īpašība niezēt. Tā kā nieze pie sifilisa ir reta parādība, tad pūtītes nereti uzskata par pavisam nevainīgām čūlgām — un ļoti pievilas.

Sifilitiskās čūlgas

(*Syphilis pustulosa*)

Šie izsitumi līdzīgi mazākām un lielākām strutu čūlgām, kas plīst pašas no sevis un pēc tam pārklājas ar krevi vai izvēršas brūcē. Jāizšķir seklās un dziļās čūlgas. Pirmās sastopamas sevišķi bieži matos un bārdzādā. Strutām izdaloties, izeļas kreves, kas pie nepietiekošas tīrības un trūcīgas ādas kopšanas pielīp matiem un saveļas ar tiem vienā pikā; izskatās, it kā galvas āda būtu ārkārtīgi iekaisusi, tomēr izmeklēšana uzrāda, ka tas tā nav, — iekaisums nav ievērojams. Citādi tas ir ar dziļajām čūlgām. Tās veido dziļas brūces, kas izposta ādas audus gan platumā, gan dziļumā un nesadzīst vis tik vienkārši kā seklās čūlgas, bet gan atstāj ievērojamu rētu. Šīs čūlgas var uzmetties arī citās ķermeņa vietās un piemeklē sevišķi vārgus individuus, kam jau pirms inficēšanās bijušas netīras asinis. Bet ja šīs čūlgas parādās pie spēcīgiem cilvēkiem, tad tā ir zīme, ka mums darīšana ar sifilisu grūtā formā, kas iet ātri uz priekšu un var izbeigties pat ar nāvi.

Sifilitiskais matu un nagu iekaisums

Mati un nagi, anatomiski ņemot, pieder pie ādas; viņi ir ādas piedēkļi, un tāpēc saprotams, ka sifiliss tos saudzē tikpat maz kā pašu ādu. Matu izkrišana sifilisa gadījumos ir tik nerēgulāra parādība, ka katrs plikgalvis pārāk viegli var tikt sifilitiķa godā. Bet ir arī bez sifilisa daudz iemeslu, kas noved pie plikgalvības.

Sifilitiskā matu izkrišana izskaidrojama nevis ar iekaisumu, bet gan ar to, ka matu sakņu barošana tiek traucēta, pa-

teicoties indei, kuŗa iekļuvusi asinīs. Tāpēc saprotams, ka sifiliss neizsauc tikai dažus kailus plankumus galvā, bet padara vaļīgus visus galvas matus, tā kā tie vairs neturās saknēs, bet iznāk veselām masām. Mati izkrītot gandrīz nekad neatstāj pilnīgi tukšu plankumu, jo reti mati paliek un šī parādība vislabāki novērojama pie vīriešiem uz pakauša, kur īsi mati. Pakausī mati izskatās itkā žurku izgrausti. Tomēr ar to nav teikts, ka slimniekam būtu jāzaudē katra cerība tikt atkal pie matiem; pie jaunākiem pacientiem vai tādiem, kam stipra konstitūcija, iespējama pilnīga matu ataugšana, — protams, ne ar dažādu balzāmu vai matu ūdeņu palīdzību, bet ar antisifilitisku terapiju.

Ja sifiliss ieviešas nagos, tad vispirms sabiezē un iekaist naga sakne (onychia syphilitica); nags top vaļīgs un dažās vietās atlec no miesas; starp nagu un audiem ieiet gaiss, nags zaudē savu viegli-sārto krāsu, top pavisam balts un pamazām nokrīt pavisam, tā kā naga vieta paliek atsegta. Šāds process iespējams tikpat labi pie kāju, kā pie roku nagiem; viņš nekad neapmierinas ar vienu vienīgu nagu, bet pārņem vairākus, — dažreiz pat visus, — protams, ne vienā un tajā pašā laikā, bet pamazām vienu pēc otra. Pie racionālas sifilisa ārstēšanas vaļīgais nags pieaug atkal no jauna audiem klāt, un pat veco nagu vietā izaug jauni. Stipra iekaisuma gadījumos nagu sabiezējums un vaļīgums norisinās ar strutošanu, un izveidojas pat brūces. Tad, protams, pilnīga naga atjaunošanās nav domājama; jaunais nags izaug kropls.

Sifilitiskās gļotādu slimības

Šīs slimības var izpausties trejādā veidā, atgādinot dažus sifilitiskos ādas simptomus: plankumus, pūtītes un čulgas. Viņas mēdz visbiežāk aizskārt aukslējās, mēles, balsenes un barības rīkles gļotādas.

Plankumainais izsitums (rozeola) izpaužas apaļu, sārta plankumu veidā, caur ko tā stipri atšķiras no normālās gļotādas; var izcelties viegli asiņojoši, jūtēlīgi pušumi.

Par pūtēm var teikt, ka tās gļotādā neizveidojas tik skaidri un raksturīgi, kā uz ādas, bet tomēr izsauc nepārprotamus paaugstinājumus.

Čulgas visvairāk pārņem mutes gļotādu un ārējās kaunuma daļas. Viņas šad un tad sastopamas arī deguna un balsenes gļotādā, turpretim tūpļa un acs gļotādā tās ir reta parādība.

Mutes gļotādā čulgu iemīļotā vieta ir lūpu kaktiņi, kur izceļas tikai viegla brūce; tomēr šī brūce mēdz izplesties arī uz vaigu gļotādu un izsauc stipras sāpes pie katras straujākas mutes kustības (ēdot runājot); tāpat brūces rodas arī mēlē, visvairāk viņas galā vai malās, kur to pastāvīgi noberž zobi; šādas brūces ir ļoti sāpīgas; mēle mēdz satūkt, top resna un grūti kustināma, tā kā pacientiem grūti izrunāt pat vārdu. Stāvokli padara vēl ļaunāku pastāvīgā siekalu tecēšana, kas ir jo apgrūtinošāka tādēļ, ka pacients baidās aizvērt muti, lai nesaspiestu un neberztu mēli. Nereti parādās izsitumi arī aukslējās un mandelēs, kuŗas tā satūkst, ka nav iespējams bez mokām un sāpēm norīt ne kumosīna.

Mutes gļotādu sasilšana ir sekundārā sifilisa neiztrūkstošais simptoms, kas sevišķi spilgti parādas pie smēķētājiem, ja tie arī pa slimības laiku neatsakās no tabakas. Arī pēc izārstēta iekaisuma ir nepieciešami atteikties no cigāra vai pīpes uz ilgāku laiku, jo tabaka bieži izsauc iekaisumu no jauna. Mutes gļotādas sifilis nav tik bīstams pacientam, kā viņa apkārtnei, kuŗa var viegli inficēties, lietojot kopīgus traukus, skūpstoties ar slimnieku u. t. t.

Arī uz vaigu gļotādas var parādīties balti vai bāli-zilgani, perlmotram līdzīgi plankumi, kuŗi ilgi nenožūd, un kuŗus apzīmē ar vārdu „leikoplakija“.

Deguna gļotādā nereti iemetas brūces, kas apaug ar krevi un pie mazākās berzēšanas sāk asiņot. Iekaisums var ņemt jaunu virzienu, pārejot uz ausi un izsaucot dzirdes bojājumus.

Ja sifiliss pāriet uz balseni, tad balsenes gļotāda un kalss saites pārklājas brūcēm, plankumiem vai pūtēm. Te slimība izpaužas ne tik daudz kā sā un apgrūtinātā rīšanā, kā aizsmakumā, kas var noiet pie pilnīga balss trūkuma. Ārstēšana velkas ilgi, — antisifilitiskā terapija prasa no slimnieka absolūtu klusēšanu, un taisni to vairums pacientu nespēj izpildīt.

Terciārais sifiliss

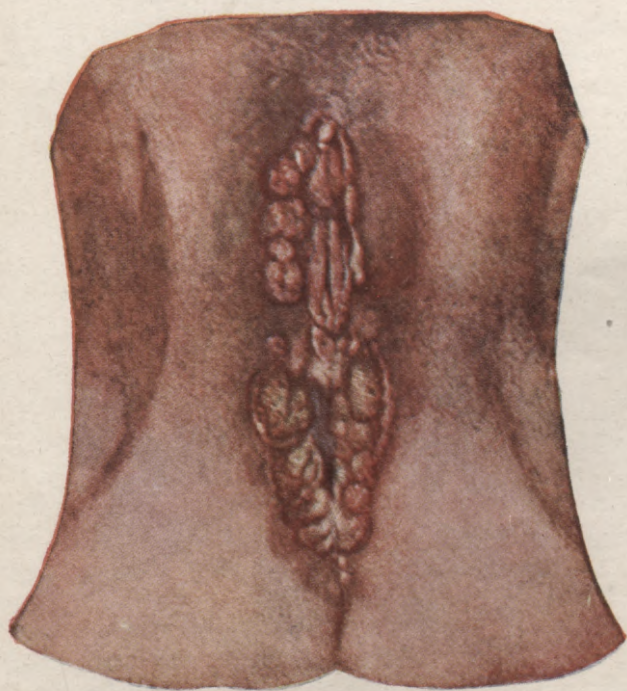
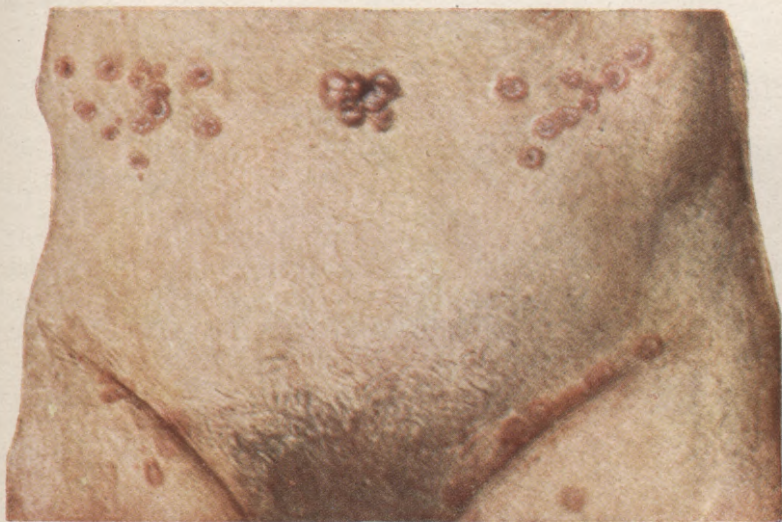
(Tertiarismus)

Trešais un pēdējais sifilisa periods norisinās dziļākos ķermeņa organos un audos, tā tad kaulos, locītavās, dzīslās, nervos, muskuļos, cīpslās, jūteklis un citos organos un viņu gļotādās. Te raksturīgākās sifilisa pazīmes ir tā sauktie gummozie satūkumi, kas beidzot izvēršas pušumos un pilnīgi saēd saslimušos organus un audus.

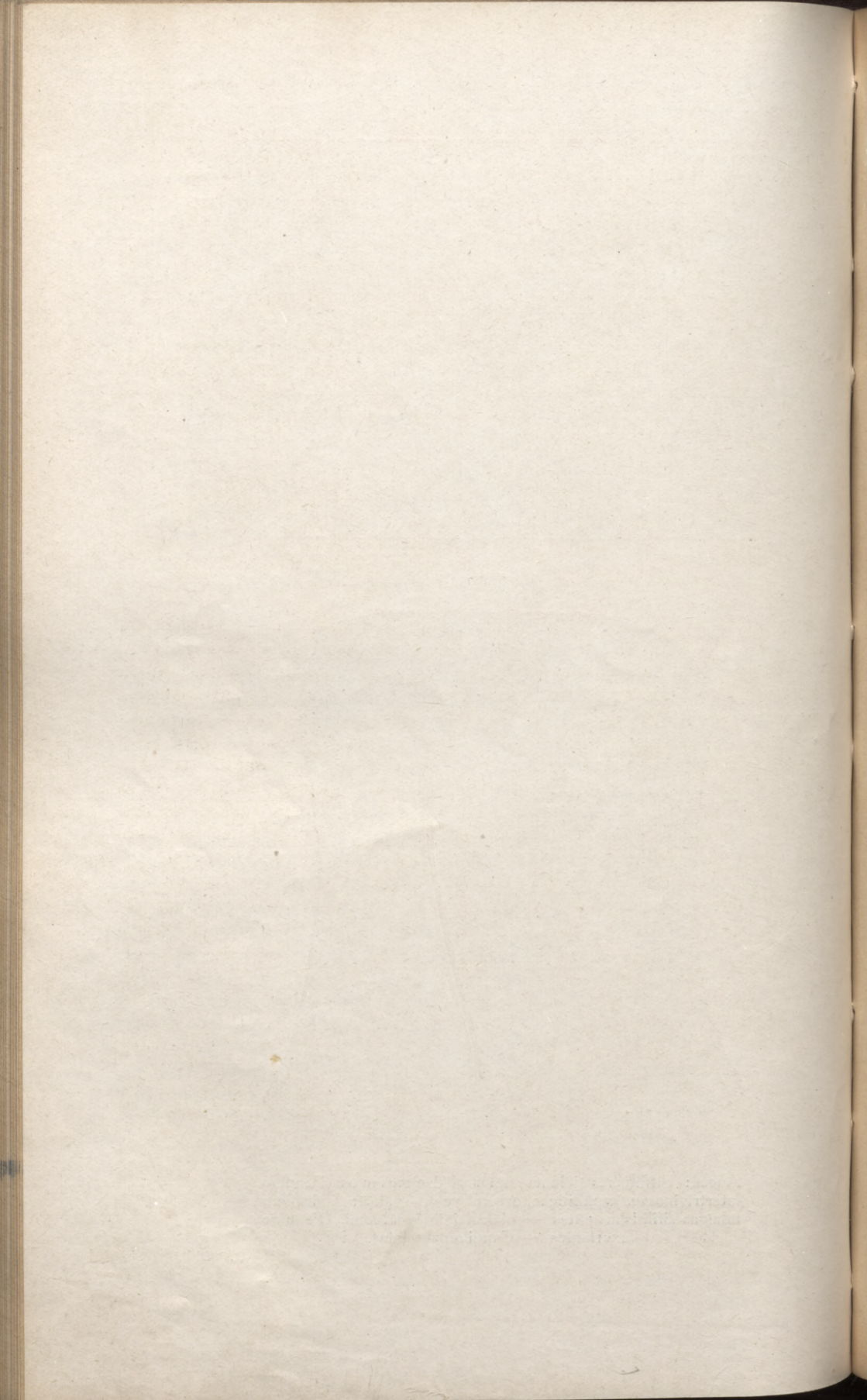
Slimība visbiežāk pārņem galvas kausu, kāju stilbus un krūšu kaulu, radot minētās vietās satūkumus, kuŗi uznāk lielākā skaitā, viens otram līdzās, piedodot kauliem nelīdzenu izskatu. Ja kaulu aptausta, tajā jūtami paaugstinājumi. Zem iekaisuma iespaida kauls sāk nenormāli pieaugt, viņa masa vairojas, izskats top kropls un kustēšanās apgrūtināta vai pat neiespējama. Ja iesāk ārstēšanu istā laikā, tad vēl izdodās kaula pieaugumu novērst un piedot attiecīgam loceklim normālu izskatu. Bet ja ārstēšanu novilcina, tad iekaisuma process izbeidzas ar to, ka kaula daļas atmirst un ilgi strutojot izlauž sev ceļu uz āru, izveidojot ilgstošu fistulu.

Arī dzīslas var pārkaļķoties, paplašināties vai aizdambēties un apdraudēt tādā kārtā pacienta dzīvību (protams, ņemot vērā vietu, kuŗā notiek minētās pārmaiņas; skaidrs, ka dzīslu iekaisums smadzenēs ir draudošāks, nekā tāds pats iekaisums rokā vai kājā).

1. Artēriju aizdambēšanās gadījumos iekaisums iekšējā dzīslu ādiņā, un sakarā ar to sašaurina artērijas, kas izsauc traucējumus asins riņķošanā un asins sadambēšanos. Artērija vairs nespēj apgādāt ar asinīm viņai padotos organus un audus, tāpēc tie pamazām top gangrēnozi un atmirst. Iekaisumu var gan uzlabot, bet ne ārstēt, jo te darīšana ar brūci, kuŗa pēc sadzīšanas atstāj rētu, un šī rēta atkal sašaurina asinsvadu.

Augšā: Sifilitiskās jēluma pūtes slēdzejmuskulos (Papulae intertriginosae, syphiliticae, orbiculares). Apakšā: Audzējiem līdzīgas sifilitiskas pūtes — plāksnainie kondilomi. (Papulae luxuriantes — Condilomata lata).

2. Dzīslu pārkaļķošanās, kā jau zināms, izceļas tad, ja dzīslas sienīņa iekaist, zaudē elastību un top trausla. Normālos apstākļos šāda parādība sastopama tikai pie veciem ļaudim. Turpretim sifiliss noved jau jaunus cilvēkus pie artēriju pārkaļķošanās. Arī te draudošās briesmas atkarīgas no pārkaļķojuma vietas. Visbriesmīgākas sekas ir tad, ja pārkaļķojas ļoti svarīga organa (sirds smadzeņu) artērijas. Tad nāve neizbēgama.

3. Artēriju paplašināšanās izceļas, ja artēriju sienīņas notiek patoloģiskas pārmaiņas: sienīņa top kādā vietā slābana, un plūstošā asinsstraume to izspiež uz āru, radot sienā maisiņu, kuņā uzkrājas un sarec asinis. Asins recēklis pastāvīgi apdraud pacienta dzīvību, jo asins straume atrauj jeb izskalo mazas recēkļa daļiņas un iznēsā pa asins vadiem; kādā vietā šie recēkļa gabaliņi iespiežas un aizdambē asinīm ceļu. Tādā kārtā viegli notiek smadzeņu vai sirdstrieka. Visbiežāki sastopama lielā asinsvada (Aortas) paplašināšanās.

Sifilitiskās nervu kaites

(Neurosis syphilitica)

Pa sifilisa slimības laiku dažreiz uznāk epileptiski krampji, lai gan slimnieks agrāk nekad nav slimojis ar epilepsiju (Lues divina). Šādi krampji izskaidrojami ar to, ka smadzenes zem sifilisa indes iespaida pārdzīvo stipru kairinājumu, notiek dažādas patoloģiskas pārmaiņas u. t. t. Bieži vien smadzenēs rodas satūkumi, kas nereti sasniedz ievērojamu lielumu, un kuņu izcelšanos veicina garīga pārpūlēšanās, bieži uzbudinājumi, pārmērības alkohola baudā un dzimumu satīksmē u. tml. Pacienta ciešanas sākumā nav lielas; simptomi sākumā ir tādi, ka nemaz nenāk prātā domāt par smadzeņu satūkumu. Pacienti sākumā sūdzās tikai par spiedienu galvā; dažreiz spiediens noved pie sāpēm, reiboņa, vemšanas un grūtsirdības; bieži vien tikai pēkšņa epileptiska lēkme ved uz domām, ka te varētu būt darīšana ar kādu smadzeņu slimību. Var arī gadīties, ka uznāk pēkšņa trieka ar sekojošu locekļu pāmīrumu vienā pusē. Ļoti bieži, ja, pat gandrīz vienmēr smadzeņu satūkumi rada valodas traucējumus, kuņi var novest līdz pilnīgai afāzijai (t. i., pacienta runāšanas organi gan ir kārtībā, un tomēr tas nevar runāt, jo satūkums spiež zināmas smadzeņu vietas, kuņām sakars ar valodu). Smadzeņu satūkums apdraud arī jutekļu organu darbību, izsaucot aklību, kurlumu u. t. t.

Smadzeņu sifilisa norise tikai retos gadījumos ir ātra; pa lielākai daļai, tā attīstas lēni, garlaicīgi, velkoties. Ja diagnoze pareiza, tad terapijai iespējams šo slimību izārstēt. Bet ja satūkums jau krietni liels un sāk spiest apkārtējās smadzeņu daļas, tad maz cerības uz pilnīgu veselības atgūšanu. Satūkums tomēr nav uzskatāms par vissmagāko smadzeņu iekaisuma formu; te pirmā vietā jāliek smadzeņu atmieksķēšanās vai paralizē, kas sastopama ļoti bieži un prasa daudz upuru. Viņa iesākas tik lēni un velkoši, ka nav iespējams noteikt viņas sākumu. Pirmie simptomi izpaužas garīgā

darbībā. Slavenais klīniķis — prof. Strimpels — attēlo pirmo slimības attīstības periodu šādi: „Parastais garīgais darbs vairs neveicas tik labi; atmiņa nedroša, viss ātri aizmirstas; bieži slimnieks top nekārtīgs apģērbā, uzvešanās ziņā u. t. t., uzvedas piedauzīgi, netikumīgi. Viņa spriedums par lietu vērtību un nozīmi vairs nav drošs un loģisks; slimnieks izšķiež naudu, taisa parādus, visas nolaidīgs u. t. t. Katra garīga bauda viņam kļūst neiespējama, visas labākās tieksmes apklust, bet jo vairāk sāk izpausties nervozitāte, dusmas, uzbudinājums u. t. t.“ (Sk. 584. l. p. „Dementia paralytica“).

Slimība dažreiz norisinās ļoti ātri, — dažu mēnešu laikā; citos gadījumos tā var vilkties gadiem, pat gadu desmitiem.

Arī muguras smadzenes var kļūt par sifilisa apmešanās vietu. Te viņš rada bēdīgo muguras smadzeņu diloņa (Tabes dorsalis) ainu, izbojājot dažas muguras smadzeņu vietas. Pretēji paralīzei, „Tabes dorsalis“ drīz vien izpaužas raksturīgos simptomus. Pacienti vispirms sūdzas par zibenātrumu uznākošām sāpēm kājās, par „reimatismu“ u. tml.; tomēr drīz vien noskaidrojas sāpju īstā daba, jo sāpēm sāk pievienoties kņudēšana rokas 4. un 5. pirkstā, kā arī nejauka sajūta ap vidu, — it kā būtu aplikta josta. Bez šiem subjektīviem simptoniem pastāv vēl divi, kuņus konstatē ārsts: acu redzokļu nekustība (pret gaismu pavērsti, tie nesavelkas) un ceļgalu refleksa izzušana (uzsītot ar roku uz ceļgala, kāja nekustas, bet paliek bez kādas reakcijas.) Tad pacients sāk sūdzēties par vāju redzi; izrādas, ka tas sāk redzēt priekšmetus dubulti; ūrinēšana apgrūtināta; šād un tad uznāk stipri kuņģa krampji; ja slimnieks uz dažām sekundēm aizver acis, tad viņa ķermenis sāk grīloties un zaudē līdzsvaru. Kā visraksturīgākais simptoms jāatzīmē tā sauktā „gaiļa gaita“: pie iešanas kājas tiek celtas pārāk augstu un nolaistas ar troksni, piesperot kāju. Pēdējā slimības stadijā pacients top arvien vārgāks un bezspēcīgāks, staigāšana pavisam jāpārtrauc un jāguļ gultā. Uznāk muskuļu (zarnu, pūšļa) pamirumi; pacients mocas ar aizcietējumu un ūrinēšanas nespēju. Pēdējā top ārkārtīgi mocoša un pat noved līdz nāvei.

Muguras smadzeņu dilonis var vilkties gadu desmitiem un — kārtīgi ārstēts — dod izredzes uz izveseļošanos. Turpretim, ja jau iznīcinātas dažas smadzeņu daļas, tad slimību iespējams tikai atturēt no tālākas attīstīšanās un drusku mīkstināt viņas grūtākos simptomus.

Acu un ausu iekaisums

No acu ābola slimībām vispirms jāatzīmē sifilitiskais varavīksnenes iekaisums. Viņš izpaužas galvas un pieres sāpēs virs slimās acs; sāpes uznāk lēkmēm, visvairāk naktīs, — asarošana var pieņemt ārkārtīgus apmērus. Skatoties gaismā, pacients jūt acī durstošas sāpes, tā kā beidzot spiests vairīties no gaismas. Redzes spēja ļoti novājināta. Ja iekaisumu neārstē īstā laikā, tad acij draud pilnīga aklība, tāpēc šādu slimību nedrīkst ārstēt ar dažādiem mājas līdzekļiem, bet jāiet pie ārsta, kuņš var aci glābt un pat padarīt atkal pilnīgi veselu.

Daudz sliktākas izredzes ārstēšanai ir tā sauktā redzes nerva iekaisuma gadījumos. Par laimi šis iekaisums ir diezgan reta parādība. Redzes nervs ir ļoti jutīgs, un tiklīdz viņu skārusi sifilisa inde, tūlīt viņa audos norisinās pārmaiņas, kuņas iespējams apkarot tikai pa daļai; tāpēc tādos gadījumos redzes spēja vai nu tiek sabojāta, vai pavisam izzūd.

Par dzirdes organa bojājumiem jāsaka, ka sifilisa inde no iekaisušās rīkles un aukslējām var pāriet arī tālāk uz ausu gļotādu, izsaucot iekaisumu vidējā ausī, labirintā vai gliemežī; iekaisuma sekas — dzirdes traucējumi vai pat pilnīgs kurlums.

Straujais (ļaukais) sifiliss

(Lues maligna)

Tautā labi pazīstams ir apzīmējums „ātrais dilonis“. Zem viņa saprotams tāds tuberkulozs plaušu iekaisums, kur slimnieka spēki zūd nevis pamazām, pēc ilgas slimošanas, bet straujā gaitā, dažu nedēļu laikā. Daudz mazāk pazīstams tas fakts, ka arī sifiliss var uzņākt straujā veidā un spilgti un nežēlīgi iedarboties uz slimnieku, to īsā laiciņā pārvēršot par „saujiņu nelaimes“.

Sifilisa pirmais simptoms — cietais šankrs — vēl ne ar ko nenorāda uz straujā sifilisa varbūtību, jo tas nemēdz atšķirties ne izskata, ne attīstības ziņā no parastā primārā afekta. Arī pirmais ādas izsitums — rozeola — noturās parastās robežās, turpretim pārējie ādas un gļotādas iekaisumi un izsitumi sāk steidzīgā kārtā nākt viens ātrāk par otru, sajaucoties savā starpā un radot briesmīgu slimības ainu; pēc dažiem mēnešiem tai pievienojas terciārā sifilisa simptomi. Šāda veida sifilisu sauc arī par „ļaukais sifilisu“ un šis vārds viņam piemērots jo vairāk tadēļ, ka šis sifiliss bieži vien stūrgalvīgi pretojas ārstēšanai un grūti padodas citkārt tik drošiem un iespaidīgiem līdzekļiem. Tomēr tas vēl nenozīmē, ka jāatmet ar roku ārstēšanai un bezspēcīgi jāpadodas liktenim. Pa lielākai daļai, ar enerģisku dziedināšanu izlodas panākt vismaz to, ka slimības niknums tiek izsmelts, un nākamie simptomi izpaužas lēnāk, ar lielākiem starplaikiem un ne tik bīstami. Ārsta māksla top mazvērtīga tikai tad, ja sifiliss pārņēmis ļoti svarīgus organus, piem. smadzenes, un tur veic savu postošo darbu tik ātri, ka ārstniecības līdzekļiem nav iespējams pat pienācīgi iedarboties. Ļaukais sifiliss var apdraudēt slimnieka dzīvību arī ar to, ka viņu bieži pavada stiprs karstums, kas līdz ar stipriem strutošanas procesiem galīgi izsūc slimnieka spēkus.

Kā izzināt, vai tuvākā apkārtnē kāds slimo ar sifilisu?

Ikdienas dzīvē mums pastāvīgi nākas sastapties ar dažādiem cilvēkiem, par kuņu veselības stāvokli mēs pavisam neesam informēti. Tramvajs, dzelzceļš, autobuss, klubs, viesnīca, viesības — viss ved mūs sakarā dažādiem individiem. Lai izsargātos no varbūtējas

inficēšanās, ieteicams iepazīties ar sekošām rindiņām, kurās īsos vārdos būs attēlotas sifilisa ārējās pazīmes.

Vispirms dažiem cilvēkiem redzam uz pieres, tieši pie matiem, veselu virkni sārti-brūnu plankumu; šādi plankumi var būt arī citur, — mutes un deguna rievā, uz smakra, starp degunu un vaigu, acu plakstiņos u. c. Dažreiz uz pieres redzama vāts apm. 2 latu lielumā, kuņai viena puse pārklājusies ar krevi, bet otra it kā grib augt tālāk un pieņēmusi pakava izskatu.

Dažreiz uz sejas, sevišķi uz lūpām, redzama vāts ar jēlu galotni, netīru krevi, pastāvām malām. Apkārtējā āda nav satūkusi.

Dažam matos redzami apaļi, balti plankumiņi — tukšumi bez matiem. Šie tukšumi izkaisīti pa visu galvu. Galvas āda nav iekaisusi. Mati var izkrist tāpat arī no ūsām un uzacīm, uzacis nevienādas, pārtrauktas.

Citreiz atkal uz ādas redzami balti, ieapaļi laukumiņi, gandrīz vienāda lieluma, ar neskaidrām malām. Ādas zīmējums un konsistence ir normāli.

Uz sifilisu norāda arī starainas rētas ap muti; ap viņām āda sasarkusi un paaugstināta.

Ja deguns vidū iekritis, tad tas ir norādījums uz deguna kaulu sifilisu.

Dažreiz delnas iekšpusē redzami vara-brūni plankumi, lēcas lielumā; šie plankumi pārņem delnas rievās — „likteņa līnijas“.

Visas pazīmes uzskaitīt nav iespējams; bet redzīgam cilvēkam pietiek arī ar jau uzskaitīto, lai zinātu izsargāties no briesmīgās, postošās slimības.

Iedzimtais sifiliss. Mantotais sifiliss

(Lues congenita. Lues hereditaria)

Sifilisa pārnešana uz dīgļi, resp. oliņu no vecākiem, vēl dažā ziņā ir neizpētīta. Tomēr viens otrs jautājums jau ir noskaidrots. Tā tagad pieņem, ka lielāka loma šē piekrit sieviete. Vīrieša vaina šē izpaužas galvenām kārtām iekš tam, ka apaugļojot sievieti, viņš inficē nākošo māti, kuņa savukārt inficē augli — bērnu. Tad otrkārt, vīrieša sēkla, slimojoša ar sifilisu, var būt mazvērtīgāka. Tagad domājam, kā vīrieša apaugļojošā sēkla, sperma, pati nesatur sifilisa dīgļus. Agrāk arī pielaida, ka var tikt inficēta tikai sievietes oliņa pie apaugļošanas, bet pati sieviete varēja palikt arī vesela, šīs domas tagad atmetas. Vārga sperma nespētu apaugļot oliņu un tāpat slimā oliņa nespētu attīstīt lielo impulsu, kas vajadzīgs priekš augļa attīstīšanās. Tapat tagad neatzīstam Kolles likumu, ka sifilitiski slimis bērns var piedzimt no veselās mātes un Profeta likumu, kā sifilitiska māte nepārdod slimību savam itkā veselam bērnam. Tagad par slimības pārdošānu valda uzskats, ka vīrietis pie apaugļošanas inficē sievieti — māti, kuņa savukārt caur placentu inficē augli. Visaugstāko pakāpi iedzimtais sifiliss sasniedz tad, kad ar sifilisu slimo a b i vecāki; tāpat mums jāievēro, ka slimība ieviešas bērna organismā jo smagāk, jo svaigāka ir sifilitiskā īnde pie vecākiem.

Ja pa grūtniecības laiku sieviete mocās ar plankumaino sifilisu vai pūtēm un čulgām, un ja tā kārtīgi neārstēsies, tad vai nu viņa nespēs augli iznest līdz galam (aborts), vai dzemdēs pārāk agri, vai arī piedzims bērns ar sifilisa pazīmēm; bet ja māte pa grūtniecības laiku ārstējusies, tad sifiliss izpaudisies pie bērna tikai pēc piedzimšanas. Ja māto top grūta no pilnīgi vesela vīrieša, tad, ja mātei sifiliss bijis apslēptā veidā, kā tas mēdz būt starplaikos starp recidiviem (atkārtošanos), tad var piedzimt arī vesels bērns, bet tomēr tikai tad, ja slimība atgriežas pie mātes ne ātrāk, kā mēnesi pēc dzemdībām. No otras puses, — ja sieviete slimo jau ar gummozo sifilisu, bet vīrietis ir vesels, tad auglis var piedzimt pilnīgi vesels un iznests; piedzimušais bērns, lai gan vienmēr vārgs, slimīgs un skrofulozs, tomēr visu mūžu neuzrādis nekādas sifilisa pazīmes. Vispār, — jo tālāk bērna dzimšanas moments no pirmiem sifilisa simptomiem pie mātes, jo vairāk cerams, ka bērns piedzims vesels.

Ja māte iegūst sifilisu grūtniecības laikā, tad bērna liktenis atkarīgs no tā, kādā grūtniecības mēnesī notikusi infekcija. Ja māte saslimst pirmos 4 grūtniecības mēnešos, un ja pirmās sifilisa pazīmes izpaužas vēl pirms dzemdēšanas, tad arī bērns piedzims ar sifilisa pazīmēm. Bet ja māte inficējas vēlāk, un konstitucionālais sifiliss pie viņas attīstās tikai pēc dzemdībām, tad bērns būs vesels.

Te jāatzīmē, ka pie grūtām sievietēm sifilisa simptomi turās ļoti ietiepīgi un pāriet tikai tad, kad dzemde atbrīvojusies no augļa. Tā dažreiz uz kājām attīstās brūces, bet uz dzimuma orgāniem lielas pūtes un kārpas, kas nereti pārklāj visu ārējo kaunu, dambi un gurnu iekšpusi. Dambis pa dzemdību laiku nespēj izplesties un tāpēc bieži plīst. Bez tam, grūtniecība pa daļai izsauc sen izzudušos sifilisa simptomus un it kā ierosina slimības atgriešanos.

Ja abi vecāki slimī, tad būs slimš arī bērns. Ja sifiliss pie vecākiem vēl tikko pirmā stadijā, tad vai nu notiks aborts, vai piedzims slimš bērns. Bet ja vecāki nonākuši gummozā (trešā) stadijā, tad var vai nu notikt aborts, vai arī bērns piedzims gan bez sifilisa, bet būs neattīstīts, vārgs un ilgi nedzīvos. Tādi bērni saslimst ar ļauno skrofulozi, plaušu diloni, meningitu, dziedzeņu satūkumu, kaulu ēdāju u. t. t.

Tomēr — visos minētos gadījumos ir arī izņēmumi, kuŗi it kā runā pretim likumam.

Ļoti bieži slimšis auglis nomirst jau mātes miesās, izsaucot abortu vai priekšlaicīgas dzemdības. Statistika uzrāda, ka 90 proc. slimu piedzīmst nedzīvi; viņu ķermenis ir mazs, vājš, it kā noplaucēts; augļa ūdenis smird. Ja tādi bērni arī piedzīmst dzīvi, tad tie mirst pēc dažām stundām vai dienām. Viņi ir ārkārtīgi vāji, viņu svars niecīgs (2—4 mārciņas), seja balta, iekritusi, balss vāja, dreboša; bez tam novērojama tieksme uz gulēšanu, nespēja zīst; āda grumbaina, cieta, un tajā maz tauku; ap rokām un kājām tā nokarājas svabadi, it kā būtu pārāk plata. Retākos gadījumos bērnam jau mātes miesās uzmetas uz ādas čulgains izsitums (Pemphigus); čulgas plīst, un bērns piedzīmst vātains. Dažreiz minētie izsitumi uzmetas 8 dienas pēc bērna dzimšanas, visbiežāk pašā pirmā

dienā, bet gandrīz nekad ne vēlāk kā pēc 4 nedēļām. Pateicoties izsitumiem, bērni labi neguļ, neēd un ir ļoti nemierīgi. Ja bērni paliek pie dzīvības apm. 14 dienas, tad nereti uz viņu nagiem uzmetas satūkumi, kas atgādina nagu ēdāju; nags drīz noiet. Parasti tādos gadījumos bērni nedzīvo ilgāk par 2—3 nedēļām, pie kam nāves iemesls mēdz būt iekšējo organu sasilšana.

Pie vieglākas iedzimtā sifilisa formas bērns var piedzimt arī gi vesels, bet pēc 1—2 nedēļām pie viņa attīstās izsitumi rievās, sevišķi padusēs, zem ceļgaliem un ap dzimumorganiem. Izsitums drīz pārvēršas slapjās pūtītēs, kas nereti pārņem arī kaklu un seju (framboesia). Līdz ar to galvas ādā un tūpli attīstās strutu čulgu sifiliss (sk. „Impetigo“). Ja viņu atstāj bez ārstēšanas, tad ar to pārklājas arī citas miesas daļas. Izsitumi, sevišķi bīstami tad, ja tie skar mutes, rīkles, aukslēju un deguna gļotādu; tad bērni iet bojā traucētas barošanās dēļ.

Ārstējot iespējams panākt vispārējā veselības stāvokļa uzlabošanos: visi minētie simptomi pazūd, un ap 3. mēnesi bērns atžirgst. Tomēr šāda uzlabošanās nevelkās ilgi, jo kad bērnu sāk atradināt no krūts, sifilitiskās parādības attīstās no jauna un vēl smagākā formā, — galvenā kārtā kā gummas (sifil. satūkumi) uz ādas, muskuļos, kaulos un kaulu plēvē, bet vēlāk arī iekšējos orgānos. Sākas kuņģa darbības traucējumi un caureja, kas bērnu ātri noved kapā. Vispār, ja bērni slimo kaut arī ar vieglu iedzimtā sifilisa formu, tie tomēr reti izaug lieli; ja bērns pārcieš to laiku, kad tiek atņemts no krūts, tad pa lielākai daļai 2.—5. gadā pie viņa atkal parādās gummas un smadzeņu artēriju vai pašu smadzeņu slimības, tā kā no 100 slimiem bērniem pubertāti sasniedz tikai 5—10 gabalu.

Bez jau minētām parādībām, iedzimtais sifiliss izpaužas dažreiz zilgani-sārtos asins izplūdumos zem ādas un tieksmē uz asiņošanu; pēdējā uznāk pie vismazākā nieka; asiņot var nabiņa, deguns un pat āda, ko izskaidro ar kapillāro artēriju sienīņu hronisku iekaisumu.

Beidzot kā vēlākas iedzimtā sifilisa parādības jāatzīmē arī 1) acs slimības un, 2) zobu kroplums.

Slimās acs radzenē notiek saaugumi, kāpēc radzene top miglaina, necaurredzama. Sākumā viņas malā saskatāmi mazi plankumiņi; bērns bīstās no gaismas, acs gļotāda ir iekaisusi un asaro. Ar laiku migla izplešas uz vidu, tā kā beidzot visa radzene top balta kā piens un dažreiz drusku izliecas uz priekšu. Līdz ar to bērns zaudē redzi lielākā vai mazākā mērā. Šī kaite pārņem bieži vien abas acis, vienu pēc otras; tad kādu laiku bērns neredz vair nekā. Pēc ilgākas slimošanas acs sāk atlabt, migla izzūd, un pēc 5—7 mēnešiem (dažreiz pēc gada) radzene kļūst atkal pavisam skaidra, vai arī viņā paliek mazi plankumiņi, švītriņu vai mākonīšu veidā. Tikko aprakstīto slimību dēvē par keratitis siphilitica. Pie viņas gandrīz nekad nav novērojami sastrutojumi. Ja tomēr tādi iestājas, tad radzene tiek saēsta; acis sāp un vairās no gaismas; sadzijusē brūce atstāj rētu, un slimā radzenes vieta paliek balta uz visiem laikiem.

Dažreiz 2 augšējie priekšzobi izaug kropli, kas uzskatāms par vienu no iedzimtā sifilisa vēlākām parādībām. Pēc piena zobu iz-

ties slimā bērna zīdīšanu pašai. Ja nu mātes veselība tik vāja, ka šis uzdevums nebūtu pa spēkam, tikai tad atļauts ņemt zīdītāju, pie kam jāievēro daudz un dažādi apstākļi. Zīdītāja var dabūt sifilisu no bērna, vai arī bērns no zīdītājas; šīni gadījumā nebūs nekāda labuma, ja viņus abus izšķirs, t. i., ja zīdītāju atlaidīs. Bet ja bērns ir vesels, un pie zīdītājas izpaužas gummozais (vēlākais) sifiliss (brūces u. tml.), un ja bērns vēl nav iespējis saslimt, tad gan zīdītāja bez kavēšanās jāatlaiz.

Katrs sifilitisks bērns jāzīda pēc iespējas ilgi (ap 18 mēnešu); viņš atņemams no krūts tādā laikmetā, kad pie viņa nav novērojamas nekādas sifilisa pazīmes, jo nošķiršana dod jaunu ierosinājumu slimības izpausmei. Vislabāk atšķiršanu izdarīt ļoti lēnā gaitā, pakāpeniski, pamazām.

Visi, bērnam piederošie priekšmeti, jātura pedantiskā tīrībā. Drēbītes pēc ikreizējas lietošanas pilnīgi jāizmazgā (nevis jāizskalo vien), bērns rūpīgi apmazgājams un nosusināms ar mikstu divēli. Sevišķa vērība jāpiegriež tūpļa apkārtnē. Drusku lielākiem bērniem ieteicamas dažādas peldes, sevišķi ar jūras sāls piemaisījumu.

Sifilisa ārstēšana

Uz jautājumu: vai sifiliss ir ārstējams? — mums jāatbild, ka mēs to vēl droši nezinām. Ir, protams, daudz cilvēku, kas jaunībā slimājuši ar sifilisu, bet sirmā vecumā miruši ar citu slimību, — pie tam visu mūžu nekad vairs nav uzrādījuši sifilisa negatīvu rezultātu. Un tomēr — mēs nevaram teikt, vai viņi ir pavisam izārstēti, vai arī sifiliss viņos palicis latentā (apslēptā, pasīvā) stāvoklī.

Pēc tā sauktās provokācijas ar dzīvsudrabu vai salvarsānu (t. i. ja šos līdzekļus dod, lai izsauktu uz āru apslēpto slimību), dažreiz izdodas panākt pozitīvu rezultātu pat tad, ja daudz gadus no vietas Vasermaņa reakcija bijusi negatīva. Tāpat pēc ilggadīga negatīva, V. R. dažreiz tomēr izlaužas vēlā sifilisa pazīmēs, Tabes vai Paralysis, — norādījums, ka sifiliss nav bijis izārstēts. Šādas parādības mēs varam izskaidrot tikai ar to, ka mazi un vismazākie sifilisa perēkļi, kuņus ārstēšana nav paspējusi aizķert, var dzīvot ķermenī gadiem ilgi bez kādām pazīmēm (negatīva V. R.), bet kādā jaukā dienā viņi liek sevi manīt un top aktīvi. Mums tomēr jāuzsver, ka jo agrāk sifilitiķis nokļūst ārsta rokās, jo vairāk izredzes uz izveseļošanos. Šaubīgos gadījumos, kur pēc dzimumu satiksmes parādās mazas brūces un pušumi, tūlīt vajaga mikroskopiski izmeklēt strutas un gļotas. Tā būtu kļūda, gaidīt, līdz asins izmeklēšana uzrāda pozitīvu rezultātu, jo tāds rezultāts sagaidāms — visagrākais — tik pēc 6 nedēļām. Tik ilgā laikā slimības digļi var pārņemt jau visu ķermeni, un ārstēšana pēc tam top ļoti grūta un velkās ilgi. Ja brūces izmeklēšana uzrāda spirochetu klātbūtni, tad iespējams slimību apkarot jau pašā sākumā, visagrākā stadijā, kamēr digļi nav iekļuvuši asinīs. Bet ja slimība ievilkusies jau tik tālu, ka asinis V. R. kļuvusi „pozitīva“, tad jārēķinās ar gadiem ilgu ārstēšanu. Arī pēc izārstēšanās, kad asins jau kļuvusi „negatīva“, slimniekam vismaz 3 gadus jāpaliek

ārsta uzraudzībā un arī pēc tam šād un tad jāliek izmeklēt asinis. Pavisam nepareizi būtu skaitīties par izārstētu jau tad, kad brūces pazudušas, vai kad asins izmeklēšana dažas reizes devusi negatīvu rezultātu.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Var pastāvēt arī latents sifiliss pie negatīvas Vasermana reakcijas. Ja tādos gadījumos iešļircina salvarsānu, lai kairinātu, resp. aizkustinātu sifilisa perēkļus, un pēc 24 stundām izmeklē asinis, tad tās būs kļuvušas pozitīvas. Arī pie galvas un muguras smadzeņu sifilisa asins bieži vien ir negatīva V. R.

Vecākais sifilisa ārstēšanas līdzeklis ir dzīvsudrabs, kuŗu smēres veidā ieberzē ķermenī, vai kā salicilskābo dzīvsudrabu iešļircina muskuļos, kopā ar parafīnu. Cik lielu svētību var atnest šis līdzeklis, ja to lieto ar apdomu, tikpat lielu postu var nodarīt viņa pārmērīga lietošana (smaganu un ādas iekaisums, zarnu katarrs). Uzskats par dzīvsudraba kaitīgumu pastāv tautā no tiem senajiem laikiem, kad sifilisa ārstēšanu uzņēmās pirtnieki un bāzddziņi; viņi, protams, bieži vien pārspilēja dzīvsudraba pielietošanu un tā sakropļoja dažu slimnieku. Tagad varam droši teikt, ka dzīvsudrabs iztirās no ķermeņa 4—5 mēnešu laikā, neatstājot nekādas pēdas. Dzīvsudraba iespaids vēl nav izskaidrots.

No Ērlicha izgudrotais salvarsāns (606) tagad maz tiek lietots. Viņa vietā stājies neosalvarsāns. Pēdējam ir mazāks arsēna saturs, viņa pielietošana daudz vieglāka, un slimnieks to panes daudz labāk. Salvarsāns un neosalvarsāns ir arsēna preparāti; viņi atstāj nāvējošu iespaidu uz spirochetiem. Šos preparātus atšķaida tīrā, destillētā ūdenī un iešļāc vēnās (visvairāk roku locītavās). Pa asinsvadiem tie visātrāk nonāk slimajās ķermeņa vietās. Sākumā valdīja ieskatī, kas salvarsāns ir „visu līdzekļu līdzeklis“, un ka ar viņu pilnīgi pietiek, lai izārstētu kuŗu katru sifilisa veidu. Deimžēl, tā tas nav. Tagad salvarsānu pielieto kopā ar dzīvsudrabu un bismutu. Pēdējā laikā izdevies izgudrot tādu dzīvsudraba kausējumu, kuŗu, kopā ar salvarsānu, iešļāc vēnās (maisītais iešļircinājums). Tomēr izrādījies, ka maisītie iešļircinājumi neiedarbojas tik ilgstoši, kā katrs preparāts atsevišķi, pats par sevi. Kā pie dzīvsudraba, tā arī pie salvarsāna lietošanas jāpaturā prātā vecais izteiciens: „Pārāk daudz ir neveselīgi.“ Zāles jālieto tādā veidā un tādos devienos, lai atbalstītu organismu cīņā pret sifilisu, bet nevis lai ķermenī padarītu par salvarsāna, vai dzīvsudraba rezervuāru. Neosalvarsānu iešļircina reizi 3—5 dienu laikā.

Jaunākā laikā lielu vēribu piegriež bismūta terapijai, un jāsa-ka, ka bismūts ir ļoti iespaidīgs līdzeklis. Viņu iešļircina vai nu muskuļos, vai vēnās; pēdējais paņēmiens tomēr tagad atmests, jo izrādījies, ka viņam ir nepatīkamas un dažreiz bīstamas sekas. Bismūts nav tik indīgs, kā dzīvsudrabs, tomēr arī bismūta terapijā ievērojama vislielākā uzmanība („bismūta mala“ zobu smagānās); iešļircinājumi muskuļos ir gandrīz pavisam nejutāmi (dzīv-

sudrabs turpretim izsauc sāpes. Tagad lietojam vēl neoiacolu pulvera veidā, iespricēšanai vēnās un neoiacolu stabilā kausējumā priekš iespricēšanas muskuļos, tāpat arī myosalvarsānu, kas sevišķi no svara bērnu praksē. kuņģiem mazas vēnas. Vecs, ar sekmēm lietots līdzeklis ir jods. Viņu parasti paraksta jodkālīja veidā, iekšķīgai lietošanai. Jodu ņem parasti tad, kad ārstēšana tuvojas beigām. Tas iedarbojas sevišķi teicami uz terciālo sifilisu (gummām).

Par visiem minētiem līdzekļiem tomēr jāsaprot, ka viņi nav pilnīgi un — galvenais — nav gluži specifiski sifilīsam.

Tagad pāris vārdu par mātes un bērna sifilisu. Ja sievietei jāpārdzīvo vairāk abortu pēc kārtas, tad tas ir pietiekošs iemesls, lai liktu sevi izmeklēt, jo bieži vien zem aborta maskas slēpjas sifilīss. Tādos gadījumos attiecīgi ārstējoties, sievietei ar laiku būs iespējams dzemdēt veselus bērnus. Ja sifilitiska sieviete kļuvusi grūta, vai ja viņa dabūjusi sifilisu pa grūtniecības laiku, tad viņa var dzemdēt veselu bērnu, ja pie laika sāks kārtīgi ārstēties; sevišķi to var sacīt par tiem gadījumiem, kur sieviete saslimusi vēlākā grūtniecības periodā. Slimam zīdaiņim jādabū mātes piens, bet pašai mātei jāārstējas. Protams, tādiem bērniem jāpiegriež vislielākā uzmanība. Sevišķi jā rūpējas par ādas kopšanu, jo slimie bērni arvien vieglāk padodas dažādām ādas kaitēm, nekā veseli. Pret sifilisu lietojamas sublimāta peldes, kas sagatavotas kārtīgi pēc ārsta priekšraksta, tad dzīvsudrabs — iekšķīgi kaloniela veidā, bet ātri kā dzīvsudraba smēre, — arī salvarzāns myosalvarsāns un neoiacols ļoti no svara mazos devienos. Arī ārstēšana ar bismūta preparātiem dod labus rezultātus.

Homeopātija. Mēs dodam Mercurius dažādos veidos; ārsts visvairāk paraksta Mercur. corros. un pie tam diezgan stipros devienos. Homeopāti liek lietot dzīvsudrabu tikai iekšķīgi, jo tā vieglāk noteikt deviena lielumu un ieņemt pašas zāles. Taisni jābrīnās, cik labi organisms panes šo citkārt tik stipro līdzekli. Katrā ziņā ārstēšana jāturpina ilgāku laiku. Ārējās sifilīsa pazīmes pazudis tikai pēc 6 mēnešiem; pirmā ārstēšanās laikā simptomi nereti pavairojas: parādās izsitumi ādā un gļotādā; tos nedrīkst uzskatīt, kā zāļu lietošanas sekas; drīzāk jau jāsaprot, ka slimības dīgli iztīrās no ķermeņa pa ādu un gļotādu, — tā tad pa ārējiem ceļiem. Grūtos gadījumos slimības simptomi bieži vien pastāv gan drīz gadu. Ja arī simptomi 1—2 gadus nav atkārtājušies, un ja asins ir negatīva, tad tomēr ārstēšanās šad un tad jāatkārto (katru gadu 2—3 reizes). Kā palīga līdzekļi mināmi: Acid. nitr., Kali jod., Kali bichrom., Thuja, Sassaparilla. Lielu iesaīdu atstāj sifilīns — no sifilīsa indes izgatavots preparāts ar specifisku iedarbību. Ārsts viņu dod sevišķi slimības sākumā.

Trešā sifilīsa stadijā galvenais līdzeklis ir jodkālījs, kuņģis jādod ilgu laiku. Viņš ierosina vielu maiņu un pavairo organisma iztīrīšanās spējas. Jodkālījs der arī pret gummoziem satūkumiem. No citiem terciārā sifilīsa līdzekļiem mināmi: Aurum 3, Mezereum D. 3, Stillingia D. 3, Phytolacca D. 3, Kali bichrom. 3, Thuja D. 3, Sassaparilla D. 3.

Iedzīmtā sifilīsa gadījumos dodami tie paši līdzekļi.

Dabas dziedniecība. Pret buboniem: 2—3 reizes dienā karsti

uzklāji 30—40 min., pārmaiņus ar aukstiem, 3—4 kārtīgiem. Pēc atmiešķēšanās viegls grieziens, pēc kam jāturpina karstie uzklāji, kamēr brūce tīra. Tad pa dienu smēre, bet naktīs mitri uzklāji.

Sifiliss (cietais šankrs): jāizved sistēmatiska ķermeņa kopšana, kā pie chroniskās gonorejas. Līdz ar to 2 reizes nedēļā jāsvie drējas. Gaismas pelde 15—20 minūtes vai karsta puspelde (10 minūtes) ar sekojošu aukstu $\frac{3}{4}$ - vai pusietinumu, pēc tam dzeistra vispārēja apmazgāšanās un ieberzēšanās ar eļļu. Ārkārtīga tīrība jāievēro attiecībā uz muti, degunu, dzimumorganiem, tūpli. Homeopatiskie iekšīgie līdzekļi atbalsta ārstēšanos. Tie paši paņēmieni jāievēro tad, ja mutē izsitusās pūtes.

Platās, sifilitiskās brūces ārstējamas ar diētu, tveicēšanu un apstarošanu, māla kompresēm, stūrgalvīgos gadījumos ar chlora etilu vai noņemot ar šķērēm (arī kautērizējot).

Par muguras un galvas smadzeņu sifilisu rakstīts citā vietā. (Tabes dorsalis. Paralysis.)

Rentgena terapija. Šo terapiju var pielietot chroniskā, gonorejiskā olvadū, olnīcū un platās dzemdes saites iekaisumā. Pie mīkstā šankra ar Rentgena stariem apstaro ne tik daudz pašu brūci, kā iekaisušos limfas dziedzerus.

Slimnieka dzīves veids un diēta pa ārstēšanās laiku

Lai gan medicīnai ir labi līdzekļi, ar kuriem var sekmīgi vest cīņu pret sifilisu, tad tomēr — slimniekam jāsaņem arī pašam, lai atbalstītu zāļu iedarbību, nevis katru dienu „grēkotu“ diētas ziņā un apgrūtinātu ārsta darbu.

Vispirms pacientam jāizvairas no visa, kas varētu ievadīt asinīs kairinošas vielas un sevišķi ūrinskābi. Tāpēc jāsaņem ardievas sinepēm, pipariem, pārliecīgam sāls daudzumam, kafijai, tējai u. tml. Žāvēta gaļa vai žāvētas zivis baudāmas ļoti reti. Arī svaīga gaļa un zivis nav jāieved ikdienišķās barības sarakstā, bet gan ēdamas visaugstākais pāris reizes nedēļā, pie kam priekšroka dodama teļa gaļai, cūkgaļai (jo tā nesatura tikdaudz kaitīgu vielu, kā vēša gaļa) un putniem. Gaļa nav jāuzskata kā galvenā barība, bet ēdama tik kā piedeva pie saknēm, kartupeļiem u. t. t. Arī no olu ēšanas jāatturās. Turpretim piens, sviests un biezpiens ir ļoti piemērotas barības vielas. No sevišķa svāra ir svaigi augļi, saknes, zaļi salāti un špināti, jo tie visi tīra un spēcina ķermeni. No alkohola jāatsakās. Arī tabaka pa ārstēšanās laiku nav atļaujama, jo smēķēšana var izsaukt smagu mutes iekaisumu.

Par visām lietām, jāgādā par to, lai ķermenim tiktu piegādāts daudz skābekļa, jo dzīvsudrabs (vienalga, vai to ieberzē ķermenī, vai iešļircina, vai lieto iekšīgi) var iedarboties uz spirochētām tikai tad, ja tas nokļūst asinīs; šī nokļūšana nav tik viegla, jo dzīvsudrabam vispirms jāizkūst; šai izkušanai nepieciešams skābeklis, un tā kā viņš citādi nav sasniedzams, tad tas tiek izvilīts no audiem un asinīm. Nu lasītājam būs saprotams, kāpēc ārstēšana ar dzīvsudrabu tik ļoti novājina dažu slimnieku. Nav

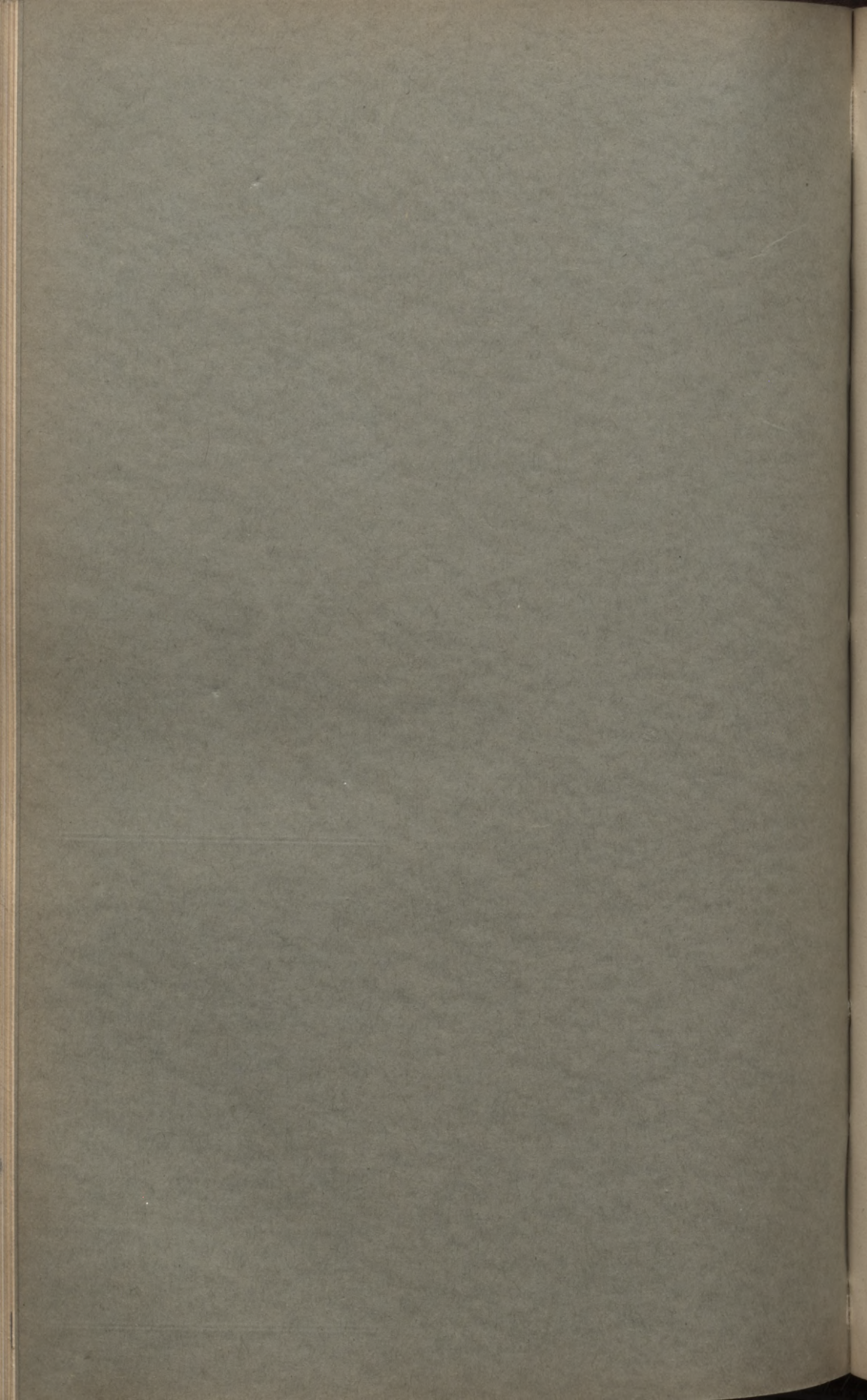
nekāds brīnums, — jo viņam atvelk skābekli no organisma divi spēki: sifilisa inde un dzīvsudrabs.

Līdz ar šo aizrādījumu lasītājam dots mājiens, kā rūpēties par savu ķermeni. Te uz vissiltāko ieteicami dažādi dabas dziedniecības paņēmieni, tāpat arī mērena vingrošana, gulēšana pie vaļēja loga, gaisa peldes, ādas kopšana, saule, sviedrēšanās u. t. t.

Jāzvēnās no garīgas un miesīgas pārpūlēšanās, — laikā jāiet gulēt (9—10-os) un agrāk jāceļas. Tā kā slimība stipri novārdzina organismu, tad nepieciešami ir labi izgulēties. Tāpēc jāatturās no dažādām ballēm, maskerādēm, kāršu partijām un dažādām orgijām, jo vairāk tāpēc, ka sifiliss ir ārkārtīgi lipīgs.

Kas slimo ar veneriskām slimībām, lai apzinās, ka tas apdraud savu apkārtni. Tāpēc jāievēro vislielākā tīrība; sevišķi bieži jāmazgā rokas. Izlietotā vate, marli u. t. t., jāsadedzina. Netirā veļa uz 24 stundām ielikama zaļo ziepju kausējumā un tad tikai jāvāra un jāmazgā.

Sifilitiķim atturība no dzimumu satiksmes ir sirdsapziņas jautājums. Dažs cilvēks domā tikai pats par sevi un savu egoistīgo tieksmju apmierināšanu, daudz nerēķinoties ar otra — sava tuvākā — veselību un dzīves laimi. Cik daudz ir gadījumu, kur viens no laulātiem aplaiž otru ar briesmīgo slimību! Daži aizbildinās ar nezināšanu u. tml. Tam tomēr nav nekāda attaisnojuma, jo — mums ir slimo kases, ir ārsti, pie kuriem var griezties katrā saubīgā gadījumā. Labāk aiziet pie ārsta lieku reizi, lai pārlicinātos, ka brūcei nav veneriskas īpašības, nekā brūci slēpt un aplaist savu apkārtni ar sērgu. Bez tam — nav jāpadodas izmisumam, ieraugot pirmo brūci; pie kārtīgas ārstēšanas iespējams slimību novērst. Tāpēc — nelaimes gadījumos vairāk ticības un cerības!

ABONEJIET

„VESELĪBAS LEKSIKONS“

ABONĒŠANAS NOTEIKUMI

Uz vienu mēnesi	Ls	1.50
„ trīs mēnešiem „	„	4.50
„ pusgadu	„	9.—
„ gadu	„	15.—

Brīvpārdošanā katras grāmatas
cena Ls 2.50

Abonēšanas maksa iemaksājama
mūsu pasta tek. rēķinā 1116, jeb
mūsu kantoros

Rīgā, Grēcinieku ielā Nr. 25.
Tājrūņi 26410, 33212.

Liepājā — Graudu ielā Nr. 18.
Tājrūņi 106.

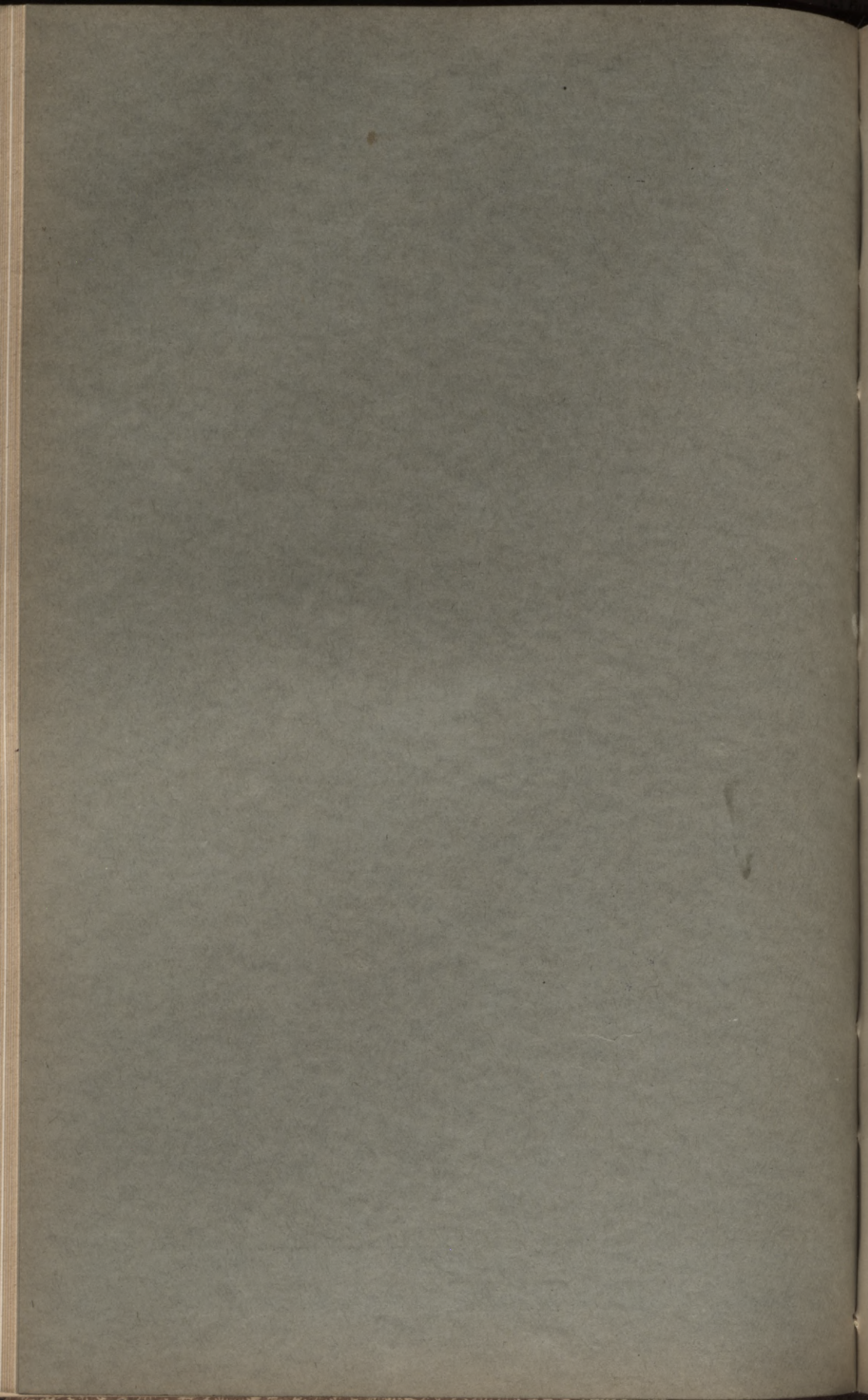
24 OKT.1931

VESELĪBAS LEKSIKONS

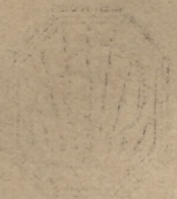
X

IZDEVNIECĪBA «GRAMATU DRAUGS»
RĪGA, GRĒCINIEKU IELĀ NR 25
1 9 3 1

VESELĪBAS LEKSIKONS

PADOMDEVĒJS ĀRSTNIECĪBAS JAUTĀJUMOS
PĒC VISĀM MEDICĪNĀ PASTĀVOŠĀM
METODĒM (ALLOPATIJA, HOMEOPATIJA,
DABAS UN MĀJAS ĀRSTNIECĪBA).

Galvenais redaktors
Dr. Aleksandrs Grinups

Atsevišķo speciālitāšu redaktori:

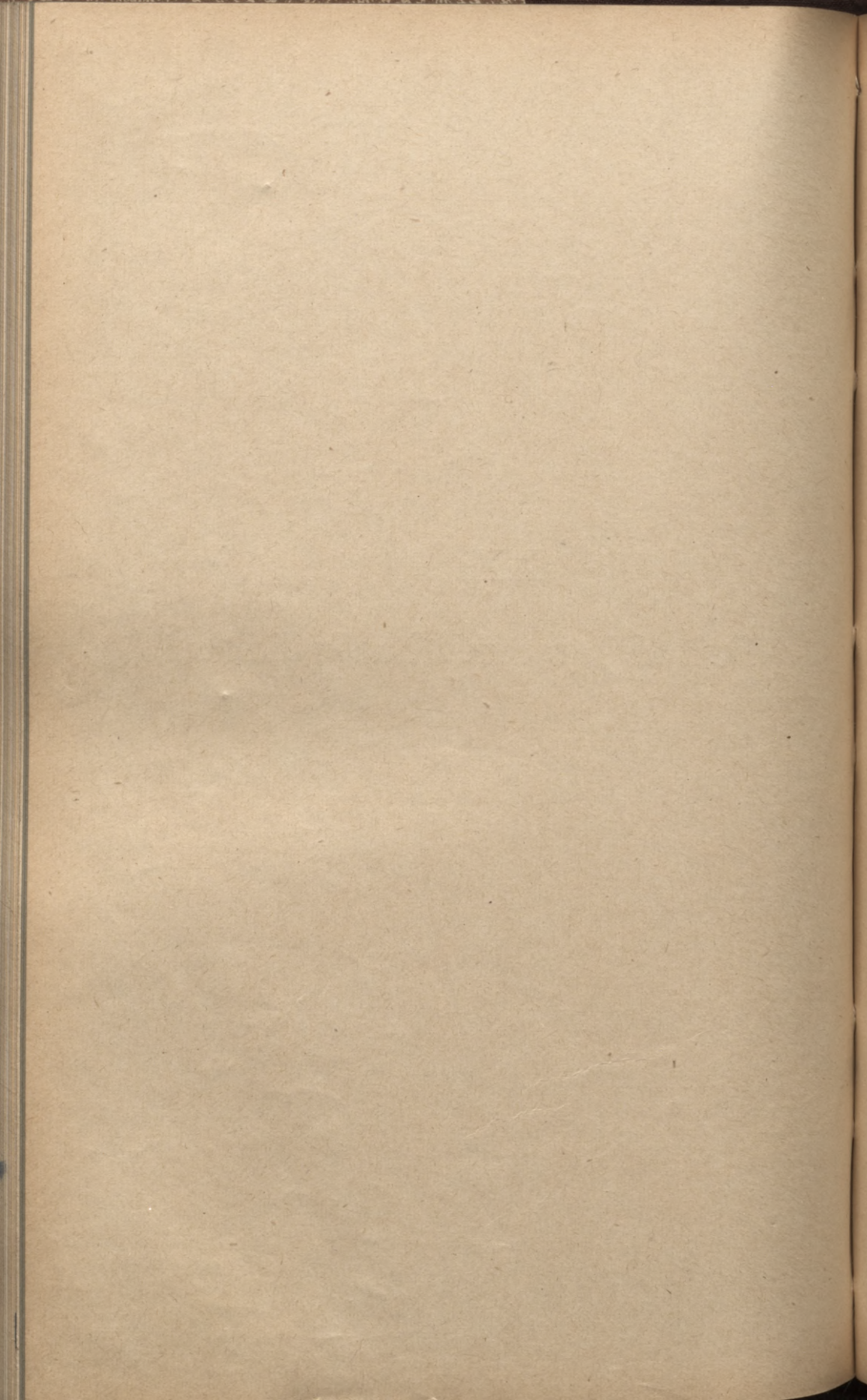
- Dr. med. Jānis Vilde, Latv. Universitātes
asistents. — Nervu un gara slimībās.
- Dr. Aleksandrs Grinups, Latvijas valsts
dzelzceļu galven. ārsts. — Iekšējīgās
un plaušu slimībās.
- Dr. Rūdolfs Avotiņš. — Chirurgiskās sli-
mībās.
- Dr. Sergejs Fridrichsons. — Bērnu sli-
mībās.
- Dr. Eduards Emersons. — Acu slimībās.
- Dr. Kārlis Bergs. — Deguna, ausu un
kakla slimībās.
- Dr. med. Aleksandrs Baidiņš. — Sieviešu
slimībās.
- Dr. Vilis Stūrīts. — Veneriskās un ādas
slimībās.

IZDEVNIECĪBA «GRĀMATU DRAUGS»
RĪGĀ, ♦ GRĒCINIEKU IELĀ № 25.

*Šī grāmata, kā arī daudzkrāsainās un
vienkrāsainās reprodukcijas iespēstas
izdevniecības „Grāmatu Draugs” spie-
stuvē. Rīgā, Pēterbaznīcas lauk. 25-27*

XXI

Dažādi ārstniecības veidi

1. Allopatijas pamatlikumi

Ārsta uzdevums ir: slimības ārstēt un ciešanas mazināt. Šim nolūkam ārsts izlieto visdažādākos līdzekļus: higiēniskus un diētiskus (attiecībā uz āpgērbu, dzīves veidu un barību), fizikālus (ūdeni, gaismu, elektrību, Rentgena starus), operācijas un iekšķīgi dodamas zāles.

Ārsts vispirms centīsies atbrīvot slimnieku no visa, kas kaitīgs. Tas samērā nav grūti tādos gadījumos, kur kaitīgie iespaidi ir vai nu ādas parazīti (kašķis) vai iekšķīgi liekēži (cērmes u. tml.). Daudz grūtāk būs iespaidot ķermeni tad, ja briesmas mīt ķermeņa iekšienē, — ja baktērijas caur plaušām, zarnu, ievainotu ādu u. t. t. ieviešas ķermeņa iekšējos audos, ja organismā izceļas vielu maiņas traucējumi, vai ja organos un audos notiek pārmaiņas (sirdskaite, artēriju skleroze u. c.). Tad jāvaicā, vai mums ar mūsu zālēm izdosies uzbrukt iekšējam ienaidniekam, un vai mēs spēsim pārveidotam organam atkal atdot viņa normālo izskatu, — vai mēs spēsim slimību izārstēt? Daudzos gadījumos tas ir iespējams. Mēs varam, piem., ar chinīnu nonāvēt malārijas bacillus, ar dzelzs preparātiem uzlabot asins izstrādāšanas darbu kaulu smadzenēs, ar jodu ierobežot pārmērīgu vairogveida dziedzeņa augšanu u. c. Par tik drošiem līdzekļiem mēs runājam kā par specifiskiem. Tādu „specifisku“ līdz šim bija ļoti maz; izņemot chinīnu (pret malāriju), pie tādiem bija pieskaitāmi salicilskābais nātrijs (pret akūto locītavu reimatismu) un dzīvsudrabs (pret sifilisu). Minētie specifiskie līdzekļi sākumā bija tautas līdzekļi; viņi tā tad pārbaudīti jau gadu simteņiem ilgi. Jaunākā laikā zinātnieki sāka eksperimentālā ceļā meklēt specifiskus līdzekļus. Tā pazīstamais vācu pētnieks Ērlīchs atrada salvarsānu; visjaunākā laikā Vācijā atrasts līdzeklis pret miega slimību, — u. t. t.

Ja ķermenī sabojāti vai patoloģiski pārveidojušies daži audi, tad neviens līdzeklis nespēs atdot šiem audiem viņu agrāko izskatu. Ja ievainota, izbojāta vai pārveidojusies tikai kāda organa daļa (plaušu galotnes, nieres daļa vai visa niere), tad tas vēl neapdraud dzīvību, jo mēs ar zāļu palīdzību varam novērst kaitīgās sekas. Tā, piem., sirds vārstuļu kaites gadījumos mēs ar digitalis varam novērst zilganumu, elpas trūkumu, ūdenstūsķu, asins sadambēšanos u. tml.

Ja mēs ar dzelzi mēģinām iedarboties uz asinis radošām kaulu smadzenēm, tad mēs apkaņojam cēloni, kas ved pie ārējām slimības parādībām; tas ir kaulu zālaiss (cēloniskais) ārstēšanas veids. Bet daudzos gadījumos nav iespējams iedarboties tieši uz slimo or-

ganu, vai arī iedarbība manāma tikai pēc ilgāka laika. Pa to laiku slimnieks mocās ar saslimšanas sekām — slimības simptomiem. Pirmais ārsta uzdevums ir: slimības ārstēt, bet otrais — praksē visvairāk pielietotais — remdēt ciešanas. Lai novērstu slimības sekas: sāpes, bezmiegu, drudzi, kāsu u. tml., — ārsts pielieto simptomātiskus līdzekļus: miega zāles, zāles pret drudzi, kāsu, sāpēm u. t. t. Humānākais ārsts vienmēr centīsies slimnieku ārstēt kā uzāli un simptomātiski vienā laikā.

No vissenākiem laikiem cilvēks jau meklējis līdzekļus, kā cīnīties ar slimībām. Slimību tas toreiz uzskatīja kā dēmonisku, naidīgu varu, kuŗa jāapkaŗo ar pārdabīgiem līdzekļiem: lūgšanām, buršanu, garu izsaukšanu un tml., no kā cēlies vēl šodien pielietotais vārds „Pharmakon“ (dziedniecības līdzeklis), kas īstenībā nozīmē „burvju līdzeklis“. Vēlāk cilvēks sāka meklēt ko reālāku, taustamāku, īstenībai tuvāku, un vispirms izvēlējās retus, neparastus dabas produktus. No tuvākās apkārtnes tas ņēma visu, kas atšķīrās ar sevišķi stipru smaršu un garšu (galvenā kārtā stādus), vai vielas ar kādu stipru iedarbību (stipriespaidīgas vielas). Piedzīvojumi — prakse — pamazām atvēra cilvēkam acis; nu vairs netika lietots pie visām slimībām viens un tas pats līdzeklis, bet tika novērots, kuŗš līdzeklis katrā atsevišķā gadījumā iedarbojies vislabvēlīgāk.

Tika novērotas arī līdzīgas slimības pie mājas kustoņiem, kustoņu instinktīvi-pareizā izturēšanās pa slimības laiku un viņu (samērā) ātrā izveseļošanās. Šie novērojumi nereti atnesa lielu svētību. Visvairāk piedzīvojumu šīnī ziņā bija ganiem, tāpēc gani nereti piekopa arī ārstēšanu. Iegūtās zināšanas tika izplatītas no paaudzes uz paaudzi, un gadu simteņos izveidojās tas, ko saucam par tautas medicīnu. Tā ir mūsu tagadējās medicīnas pamats.

Zāļu krājums pavairojās līdz ar ķīmijas attīstīšanos. Mums kļuva pieejamas kā neorganiskas vielas tīrā veidā (joda un broma sāļi, kalomels, sublimats), tā arī organiskas vielas (ēters, chloroforms, karbola un salicīla skābe u. t. t.). No stādiem izdabūja viņu iespaidīgākās sastāvdaļas, galvenā kārtā alkaloīdus (morfiju no opija, kokaīnu no kokos lapām u. t. t.).

Kopš pagājušā gadu simteņa 80-tiem gadiem ķīmijas rūpniecība sāka izgatavot mākslīgā ceļā dziedniecības līdzekļus (no ogļraža, ūdeņraža, skābekļa, slāpekļa u. t. t.), tie ir tā sauktie sintētiskie, „jaunie“ dziedniecības līdzekļi.

Visjaunākā laikā (mūsu gadu simteņa sākumā) izdevies medicīnā ievest 3 līdzekļu grupas. Pirmā grupā ietilpst tā sauktie ķīmoterapeitiskie preparāti, no kuŗiem kā galvenais mināms Ērlicha izgudrotais salvarsāns (pret luesu). Pie otrās — organoterapeitiskās — grupas pieder no zināmiem dzīvnieku orgāniem (virsnieres), vairogveida dziedzerā, čiekurveidīgā dziedzerā, dzimumdziedzera u. tml.) izgatavoti preparāti; ievērojamākais no tiem ir adrekalīns (no blakus nierēs iegūts ekstrakts). Un beidzot — kā trešie — jāmin dažādie dziedinošie serumi, ar kuŗu palīdzību var apkaŗot infekciju slimības (difterīta un tīfa serums u. c.).

Farmakoloģija — mācība par zāļu iedarbību — atradusi sev vis svarīgāko un drošāko atbalstu eksperimentālos fizioloģiskos pētījumos, ar kuŗu palīdzību pierāda dažādo zāļu iespaidu uz atsevišķiem orgāniem (sirdi, asinsvadiem, aknām, nierēm u. t. t.). Mēģināju-

mus izdara zinātniskos institūtos pie kustoņiem, — protams, pēc iespējas saudzējot pēdējos (izsargājot no sāpēm ar chloroformu, kokainu u. t. t.).

Lai zāles varētu iedarboties, tad viņām jānokļūst attiecīgās šūnās vai audos. Visvieglāk tas panākams pie ādas slimībām, kur zāles ietriepj slimajā ādā (smēres, pulveri, plāksteri). Vienkārša ir arī brūču ārstēšana ar antiseptiskiem, savelkošiem vai sāpes remdinošiem līdzekļiem. Samērā viegli ir izdzīt zarnu parazītus un ārstēt iekaisušu kuņģa vai zarnas gļotādu.

Lai pietiktu klāt šūnām un audiem, ārstniecības līdzekļiem jātop no asins uzsūktiem, „resorbētiem“. Zāles pa lielākai daļai lieto iekšķīgi. Kuņģī vai zarnā nonākušas, tās pa gļotādas kapilāriem viegli ietiek asinīs un izdalās organismā. Līdz ar asinīm tās tiek pievestas visām ķermeņa šūnām un iedarbojas sevišķi uz tiem orgāniem vai audiem, ar kuriem tām ir ķīmiska vai bioloģiska radniecība: narkotiskās vielas iedarbosies uz smadzenēm, digitalis uz sirds muskuli, jods uz vairogveida dziedzeri u. t. t. Ir maz to līdzekļu, kuri — lai iedarbotos iekšķīgi — tomēr tiek ietriepti ādā, kā, piem., pelēkā dzīvsudraba smēre, kas iespiežas porās (ādas dziedzeros) un no turienes pamazām tiek uzņemta asinīs. Lai līdzeklis iedarbotos spēcīgi un ātri, to iešļāc zem ādas (morfijs). Ja slimības dīgļi atrodas asinīs (malarijas bacilli), tad zāles iešļircina vēnās.

No vislielākā svara ir pareizs zāļu deviens, kuŗš nedrīkst būt par mazu, jo citādi zāles iedarbojas pārāk vāji; bet ja deviens pārāk stiprs, tad — pie stipriespaidīgu vielu pielietošanas — iespējama smaga, pat nāvīga saindēšanās. Visām stipriespaidīgām vielām ir noteikts maksimālais deviens, par kuŗu pāri nedrīkst iet neviens ārsts, ja nav nopietna iemesla. Grāmatās minētie maksimālie devieni (piem. morfijs 0,03 g. atsevišķā devienā, vai 0,1 kā dienas porcija, sadalīta attiecīgā devienu skaitā) domāti pieaugušiem. Pie bērniem šie devieni stipri jāsamazina (maziem bērniem jau daži miligrammi morfijs var būt nāvējoši). Stiprākus līdzekļus aptiekās atļauts izsniegt tikai pret ārsta recepti, turpreti vājāk iedarbojošies līdzekļi, kā zāļu tējas, „specijas“, ūrīnu un sviedrus dzenoši līdzekļi, — pieejami katram, jo tie parasti nesatura stipriespaidīgas indīgas vielas. Tomēr arī te ir izņēmumi; tā, piem., cērmju zāles, lielos devienos lietotas, var izsaukt smagu saindēšanos, tāpat paparde, kuŗu dod pret lenteni. Ļoti bīstami ir tabakas klistieri, kuŗus nemākuļi ieteic pret ilgstošu aizcietējumu, jo nikotīns ir viena no visstiprākām un visbīstamākām indēm.

Izvēloties zāles, ārstam vienmēr jāvaicā: kas ir slimības cēlonis, un kas ir simptomu izcelšanās iemesls? Kā lai iespaido visas slimības parādības? Dažos gadījumos lieta liekas būt vienkārša: pret malāriju dod chinīnu, pret akūtu locītavu reimatismu — salicīlskābo natriju, pret drudzi — drudža līdzekļus, pret neiralģijām — sāpes remdinošus preparātus. Citos gadījumos turpretim ārsta darbs ļoti sarežģīts. Piemēram, pie infekciju slimībām ļoti grūti iznīcināt baktērijas, jo vielas, kas varētu kaitēt baktērijām, vēl jo vairāk kaitē ķermeņa audiem. Te jāmēģina radīt ķermenī pretošanās spēju, kas jaunākā laikā tiek izvests ar „kairinošās terapijas“ palīdzību.

2. Homeopātijas pamatlikumi

Slimības var ārstēt ar visdažādākiem paņēmienu; ārsti jau no senlaikiem gājuši visādus ceļus. Patiesībai par godu jāsaka, ka nedrīkst noliegt nevienu ārstniecības metodi, ja vien tā praksē iztura pārbaudījumu un nenodara nekādu kaiti, bet gan uzrāda panākumus. Jau medicīnas sentēvs Hipokrāts brīdina, lai neko neatstumj un nenoliedz nepārbaudītu un lai nepadodas aizspriedumiem un šausirdībai, bet — no otras puses — lai neko neuzņem bez pamatīga pārbaudījuma.

Ārstniecība teorijā pierādīs savu zinātnisko pamatojumu, bet praksē — savu mākslu. Un te nu nemaz nav jābrīnās, ja pie slimnieka gultas ārsti tiek dažādi novērtēti un šķiroti. Katram ir savas stiprās un savas vājās puses; viens vairāk spējīgs uzstādīt pareizu diagnozi, otrs atkal labāk prot ārstēt, trešais visvairāk noder kādai speciālai nozarei; cits ir spīdošs chirurģs vai ginekologs, — un vairums piekopj vispārējo ārsta praksi.

Arī homeopāti stāv uz vispārējās, zinātniskās ārstniecības pamatiem; tikai attiecībā uz medikamentu pielietošanu viņi iet savus ceļus. Homeopātijā balstās uz tā sauktā līdzības likuma, un kopš šī likuma atrašanās viņā nekas nav grozīts, jo šis likums arvien no jauna sevi attaisno praksē, tā tad mēs viņu varam pieņemt kā dabas likumu. Iekšējās dziedināšanas jaunākie virzieni arvien vairāk sāk tuvoties homeopātiskiem pamata uzskatiem, un nav tālu tas laiks, kur homeopātijas pretinieki noliks beidzot savus ieročus un kļūs „no Zaula par Paulu“, kā tas savā laikā notika ar slaveno chirurģu profesoru Bīru (Berlīnē). Tā tad — homeopātijā ārstē slimnieku, balstoties uz pamata likumu: līdzīgs ārstējams ar līdzīgu, t. i. ar tādām zālēm, kuŗas neatšķaidītā veidā pie vesela cilvēka izsauc līdzīgu slimības ainu. Šis likums ir ļoti vecs, un pie viņa pieturējās jau slavenais grieķu ārsts Hipokrāts (ap 4. g. s. pr. Kr.). Vēlāk viņu aizmirsa, tāpat kā dažu labu garīgu sasniegumu, un tikai viduslaikos lielais vācu ārsts, novērotājs un slavenais praktiķis Paracelsus atkal izteica minēto homeopātisko domu un to praktiski izlietoja.

1790. gadā šo domu atkal atjaunoja Dr. Zamuēls Hānemanis, kas uzskatāms par tagadējās homeopātijas dibinātāju, jo savā garajā mūžā tas pratis sistēmātiski sakopot dažādos dziedniecības līdzekļus, pieturoties pie pamatprincīpa: līdzīgs ārstējams ar līdzīgu (similia similibus curentur).

Pievedīsim dažus piemērus, kas paskaidro Hānemaņa mācību un minēto likumu. Nosaldētus locekļus nekad nemēdz atdzīvināt ar siltumu, bet gan ar aukstumu; katrs bērns zin, ka sasaluši pirksti jāberzē ar sniegu, — tā tad — aukstums jālieto pret aukstumu. Tāpat neviena prātīga nama māte neturēs savu apdedzināto pirkstu zem krāna (pēc atdzesēšanas sāpes būs vēl jūtāmākas), bet gan paturēs kādu laiciņu pret uguni, kas acumirkli gan pavairo sāpes, bet vēlāk atvieglos sadzīšanu. Vasaras karstumā uz lauka strādājošie zemnieki nedzērs vis aukstu ūdeni, bet remdenu vai siltu tēju, kafiju u. tml., jo auksti dzērieni tikai pavairo sviedrus un slāpes. Arī

Pastēra un visas citas izgudrotās potes pamatotas uz tā paša līdzīguma likuma.

Mēs zinām, ka saindēšanās ar spāniešu mušām vai terpentīna eļļu izsauc stipru nieru un mīzālvalu iekaisumu; praksē izrādījies, ka šādus iekaisumus vissekmīgāk var ārstēt tieši ar terpentīna eļļu un spāniešu mušām — tikai ļoti vājos devienos, — homeopātiskos atšķaidījumos. Akūta saindēšanās ar arsēnu ārkārtīgi līdzīga kolērai, tāpat akūtā saindēšanās ar dzīvsudrabu — asinssērgai; ar arsēnu un dzīvsudrabu homeopātiskos devienos iespējams minētās slimības sekmīgi izārstēt. Jods mēdz izsaukt tā sauktās asās joda iesnas; attiecīgā atšķaidījuma devienā lietots, tas šīs iesnas var izārstēt.

Sākumā tas viss liekas būt neticami un it kā runā pretim katram loģiskam slēdzienam; kas ar homeopātijas problēmu grib nodarboties tikai teorijā, tas drīz novērsīsies, galvu purinādams, no šāda „nesaprotama“ ārstniecības veida; turpretim, kas viņu izmēģinās praksē vai pats pie sevis, tas drīz jutīs līdzības likuma patiesību un iespaidu. Tāpēc — pirms kāds dod iznīcinošu spriedumu par homeopātijas zinātnisko pamatojumu, lai vispirms pamatīgi iepazīstas ar viņu praksē, kā to darījis prof. Birs. Dr. Hānemanis izmēģinājis pats pie sevis un saviem skolēniem vairāk nekā 60 līdzekļu, un gadu no gada šis skaits sāka pieaugt, tā kā tagadējās homeoterapijas rīcībā atrodas pāri par 1000 medikamentu.

Šos medikamentus, viņu stiprumu, iedarbību, resp. simptomus un lietošanu izpētīt visos sīkumos — lūk, ārsta-homeopata uzdevums. Homeopata izmeklēšanas metode atšķiras no citām tānī ziņā, ka viņš izpēta slimības simptomus, kuŗu kopsomma palīdz atrast visvairāk piemēroto dziedināšanas līdzekli. Tāpēc homeopats ļoti sīki izvaicās slimnieku, par ko tas sūdzas, izpētīs viņa konstitūciju, ģimenes savādības u. t. t. Katrs slimnieks prasa individuālas pētīšanas, — šēmātiska ārstēšana (t. i. ja zināms tikai slimības vārds) homeoterapeitam nav iespējama. Ar citiem vārdiem: homeoterapija atzīst tikai individuālu diagnozi un individuālu ārstēšanu.

Kad nu visi slimības simptomi atklāti, tad sākas ārsta specifiskais darbs. No plašā līdzekļu skaita jāizvēlas tie, kuŗi uzrāda visvairāk attiecīgās slimības simptomu (t. i. kuŗi šādus simptomus spēj izsaukt pie vesela cilvēka). Tāpēc homeopātijā dēvē arī par salīdzinošo terapiju, jo viņa pastāvīgi salīdzina slimības parādības ar zāļu iedarbību. Arī līdzekļi paši jāsalīdzina savā starpā (homeopātiskā diferenciāl-diagnoze), lai varētu izvēlēties visiespaidīgākos no viņiem un vismazākā skaitā; jāraugas arī uz to, lai tie neiedarbotos dažā ziņā pretēji viens otram (Aconit un Belladonna). No visa redzams, ka homeopātijā prasa daudz uzcītības un ilgas stūdiņas.

Homeopātisko zāļu devieni ir nesalīdzināmi mazāki, nekā allopatiskie. Deviens jāsaņo ar ārstniecības līdzekļa raksturu, slimību un slimnieka individuālītāti. Te praktiķim atveras bagāts darba lauks. Ja zāļu izvēle ir zinātnisks darbs, tad devienu saņemšana ar slimnieku ir māksla. Kā vispārējais likums jāievēro sekošais: jo zāļu iedarbības simptomi līdzīgāki slimības simptomiem, jo mazākos devienos zāles jādod. Vislabākais un iespaidīgākais deviens ir tas, kuŗš vairs nespēj izsaukt pirmā brīdī slimības simptomu pastiprināšanos.

3. Elektro-homeopātijas pamatlikumi

Elektro-homeopātijas dibinātājs grāfs C. Mattēi iziet no tā viedokļa, ka slimības būtība slēpjas bojātās ķermeņa sulās, vispārējā vai lokālā vielu maiņas traucējumā, vai dinamisko spēku līdzsvara trūkumā.

No Mesmera, Reichenbacha, Deklē u. c. pētījumiem mums zināms, ka organismā riņķo magnētiski-elektriskas strāvas, ar noteiktu un jau izpētītu virzienu un polāritāti. Jā, mums zināms, ka pat visu būtņu, pat kristallu ķermenī sastopamas līdzīgas strāvas, un kā šo strāvu novirzīšanās no īstā ceļa izpaužas normālo dzīves funkciju traucējumos.

Tā tad — blakus asins riņķošanai organismā notiek vēl arī spēku riņķošana, kā to pierāda Dr. Enkoss (Parīzē) savā „Sintētiskā fizioloģijā“.

Pateicoties sevišķam sagatavošanas veidam, kuņģam līdzība ar no Paracelsa minēto spagīrisko veidu, grāfam Mattēi izdevies uzglabāt izgatavotās esencēs stādu vitālos spēkus un tos vest sakarā ar dzīvnieku un cilvēku vitāliem spēkiem. Tāpēc slimais ķermenis spēj uzņemt ar homeopātiskā veidā dinamizēto zāļu palīdzību iztrūkstošos vitālos spēkus. Pats Mattēi paskaidro: „Mani elektro-homeopātiskie līdzekļi nav nekas cits, kā sevišķa ēdināšanas forma, kas aprēķināta un piemērota slima organisma vajadzībām.“

Tā kā šīs zāles iedarbojas ārkārtīgi ātri, analogi vitāliem spēkiem un vēl neizpētītai elektrībai, Mattēi savus līdzekļus nosaucis par elektro-homeopātiskiem, pa daļai arī viņu polārā rakstura dēļ. Visgaišāk šī, fizikālai elektrībai radniecīgā iedarbība izpaužas, pielietojot piecus tā sauktos veģetabili-elektriskos šķidrumus, kuņģi tāpēc nosaukti par „elektībām“ jeb „fluidiem“.

Jaunākā laikā, pēc radija un viņa izstarojumu (emanācijas) atklāšanas, var teikt, ka Mattēi līdzekļu iespaids pamatojas uz stādiem piemītošo un esencēs koncentrēto radioaktivitāti, ar ko izskaidrojama šo līdzekļu plašā un izlīdzinošā iedarbība.

Mattēi izgatavojis trīs galvenās zāļu grupas: 1) limfātiskos (limfas cirkulācijai atbilstošos) līdzekļus, 2) asins līdzekļus, 3) abu pirmo līdzekļu sintezi, kas noder pie sevišķi grūtām, ar vispārēju organisma sabrukumu saistītām slimībām. Šīs zāles tiek izsniegtas pa daļai homeopātisku graudiņu, pa daļai ūdeņainu esenču — „elektību“ jeb „fluidu“ veidā. Visi šie līdzekļi tiek lietoti visdažādākos atšķaidījumos un veidos, gan āriģi, gan iekšķīgi, un bieži vien palīdz pat tādos gadījumos, kuņģi nav ārstējami nekādā ceļā, kā piem. tuberkuloze, vēzis, spītālība, arī diftērijs, kaulu ēdājs u. c., ja vien līdzekļus pielieto laikā. Arī tad, ja no slimnieka glābšanas jāatsakas, šie līdzekļi var vēl pagarināt uz kādu laiku slimnieka dzīvību un atvieglot pēdējos brīžus.

Elektro-homeopātijas lielākais nopelns ir nevis tikai akūtu, bet arī chronisku slimību ārstēšana, kuņģa citām medicīnas nozarēm dažreiz nav pieejama.

Mattēi līdzekļi:

Scrofoloso 1—6 — pret skrofulozi un taml. ādas slimībām;

Angioitico 1—3 — pret asins un asinsriņķošanas slimībām;

Cesare jeb Canceroso 1—10 — pret vēzi un limfas slimībām visgrūtākā stadijā;

Linfatico, Lord limfātiski līdzekļi ar speciālu iedarbību;

Dom-fin, Marina Pettorale 1—4 — pret elpošanas organu slimībām;

Febbrifugo 1—2 — pret drudzi, aknu un liesas kaitēm.

Vermifugo 1—2 — pret parazītiem (tārpiem).

Venturoli — pret veneriskām slimībām.

Sarkanā elektrība — pozitīva

Dzeltenā „ — negatīva limfatiķiem noderīga.

Zilā elektrība — pozitīva

Zaļā „ — negatīva asinsslimniekiem, pie brūcēm, pie vēža.

Baltā elektrība — neitrāla, vienmēr noderīga (sevišķi pret sāpēm).

4. Dabas dziedniecība

Prof. Fr. Šoenebergers.

„Dabai vienmēr taisnība, bet kļūda ir un var būt tikai mūsu pusē“, saka Ģēte. Šis izteiciens attiecināms arī uz slimībām. Prof. Bīrs raksta: „Vai tiešam organisms, par kuŗa brīnišķīgo kārtību un lietderīgo darbību mēs citkārt priecājamies, slimības dienās sāktu darboties nelietderīgi?“ Angļu ārsts Sidenhems saka: „Slimība nav nekas cits, kā dabas mēģinājums, izraidīt no organisma kaitīgās vielas“. Un jau Hipokrats māca: „Karstums iztīra ķermeni tāpat kā uguns.“ — „Taisni infekciju slimības noved mūs pie atziņas, ka ķermenī pašā ir vispiemērotākie dziedniecības līdzekļi“ (Bīrs). Tas, ko mēs saucam par slimības simptomiem, kā drudzis, iekaisums, sāpes, caureja u. tml., patiesībā ir tikai organisma pretošanās izpausme (reakcija) pret kaitīgiem iespaidiem: baktērijām, sastrēgumiem u. c. Karstums nomaitā indīgās vielas un rada ķermenī pretošanās spējas. Tāpat „iekaisums ir fizioloģisks process: ķermeņa cīņa ar bīstamu ienaidnieku, un te ne tikai jāiznīcina pats ienaidnieks, bet arī jāizlabo viņa nodarītie postījumi“ (Bīrs). Ja karstumu cenšamies apspiest ar zālēm, tad mēs dabai darām pāri. Organisms ir liels ārsts, kas pats sevi var dziedēt, tikai nedrīkst viņu aizkavēt viņa darbā. Ārstam vienmēr jāpadomā: ko daba nodomājusi darīt? „Īsts ārsts ir tas, kas prot dabā novērot viņas noslēpumus slimību ārstēšanā, — atbalstīt dabu tur, kur tā ar pašas spēkiem netiek pie mērķa, stāties viņas vietā, kur tā atsakās tālāk strādāt, un viņu ierobežot, ja tā iet par tālu“ (Bīrs).

Dažreiz, protams, izdodas ar medikamentu palīdzību pamodināt ķermenī pretošanās spējas, izsaukt sviedrus, zarnu iztīrīšanos u. tml. un tādā ceļā izraidīt no ķermeņa slimības indi. Bet šāda rīcība ir ļoti riskanta, nekad nevar zināt, vai organismam pietiks spēka pretoties divām naidīgām varām uzreiz: slimības indei un zālēm. Tā sauktās drudža līdzekļu „blakus parādības“, kā uzbudinājums, miegainība, reibonis, zanēšana ausīs, vemšana, drebuļi, lēns pulss u. c. liecina, ka šādi līdzekļi ir tieši bīstami; par visām lietām, tie vājina

kalomels iekšķīgi. Un pašās beigās, bailīgi, nedroši tiek minētas arī peldes un uzklāji. Bet tā kā ūdens dziedniecība ne vienmēr viegli praksē izvedama, un tā kā tauta jau pieradusi pie tā, ka viņai ko paraksta, tad praksē mēdz bieži apmierināties ar recepti.

Tāpat tas ir arī ar chroniskām slimībām, kā dažām nervu un plaušu kaitēm, aptaukošanos, reimatismu, ģikti, cukura slimību, ausu, acu u. c. kaitēm u. t. t. Arī te sāpes, izsitumi, satūkumi u. tml. nav vēl pati istā slimības būtība, bet tikai vēstneši, ka organisma darbībā iestājušies traucējumi. Tie it kā pārņem tikai vienu organu, bet patiesībā viss cilvēks ir slimš, jo organisms ir nedalāma, vesela vienība, kurā visām darbībām ir cieša sakarība. Tāpēc ārsts nedrīkst apmierināties ar to, ka ar zāļu palīdzību novērš dažas apgrūtinotās parādības; te jāatbalsta viss organisms. Tas vislabāk izdarāms ar spēcinošu konstitucionālu ārstēšanu. Jāārstē ne slimība kā tāda, bet gan slimais cilvēks.

„Chroniskas slimības nav ārstējamas, ja netiek reorganizēta ķermeņa barošana. Nekas nav cilvēcei kaitējis tik daudz, kā iedoma, it kā slimības varētu ārstēt ar medikamentiem, peldēm un baktēriju iznīcināšanu vien. Ārsta pirmais uzdevums ir: parādīt chroniski-slimajam, kādas kļūdas nodarītas attiecībā uz ķermeņa barošanu, un kā šīs kļūdas novēršamas.

Lāmans saka: „Slimība izceļas nevis tāpēc, ka mūsu ķermenim trūktu dzīvsudraba, joda, broma, arsēna, digitalis, chinīna, anti-fibrīna, antipirīna, — bet gan tāpēc, ka netiek apmierinātas organisma prasības pēc svaiga gaisa, piemērotas barības, pietiekošas ādas kopšanas, higiēniska apģērba, veselīga dzīvokļa un normāliem, sociāliem dzīves apstākļiem. Tāpēc slimību nevar ārstēt ar tādiem līdzekļiem, kas ķermenim pilnīgi sveži; viņus var dažreiz lietot tikai kā reakcijas līdzekļus, bet arī tad pastāv varbūtība, ka tie kaitē organismam. Reimatismu nevar uzskatīt par izārstētu tad, ja slimnieks ar salicilskābes palīdzību gan atbrīvojies no sāpēm un var kustēties, bet spiests bailīgi sargāties no katras vēsmaņas un pie katra gadījuma var salimt atkal no jauna. Par izārstēto tas uzskatāms tikai tad, ja ar sviedrēšanos un dzestru apmazgāšanos visi kaitīgie produkti (kā ūrīnskābie sāļi) izdalījušies no ķermeņa, un ja ar racionālās diētikas palīdzību ķermenis padarīts spēcīgāks. Tāpat to nevar saukt par ārstēšanu, ja pret gremošanas traucējumiem lieto natronu vai magnēziju (pret „grēmu dedzināšanu“), vai pie aizcietējumiem katru dienu taisa klistierus un dzer caurejas zāles, pie kam katru reizi bailīgi jāapsver, ko drīkst ēst un ko nē.“

Lai atbrīvotu ceļu dabas dziedniecībai, mums vispirms jāatbrīvojas no uzskata, it kā viss glābiņš būtu meklējams ārsta receptē. Tikai šī maldīgā doma ir vainojama pie tā, ka slimnieks vairs neatrod ceļu uz dabiskāku dzīves veidu. Slimnieka rūpes ir tikai vienas: lai viņš dabūtu tādas zāles, kas viņu vislabāk un visātrāk izdziedē.

Medikamentu apkaļošana neizslēdz viņu pielietošanu dažos gadījumos. Diemžēl, ne vienmēr iespējams slimnieku izārstēt. Tādos gadījumos atliek tikai atvieglot viņa ciešanas, atdodot negulējušam miegu un sāpēs nogurušam mieru — kaut uz dažām stundām.

Dabas dziedniecība neatsakās arī no operācijas, jo dažos gadījumos tā tiešām nepieciešama.

Nav šaubu, ka daba ir īstā ārste, — un viņa spēj ārstēt. Tāpēc dabas dziedniecība atrod arvien lielāku piekrišanu. Nav slimības, kas nepazustu pati no sevis, un ja vairs nespēj līdzēt ne ārsts, ne zāles, tad saka: „Te var palīdzēt tikai pati daba“, — it kā dabai vienmēr nebūtu jāsaka galvenais un noteicošais vārds. Organismā dzīvojošais veselības sargs, kas aizsargā no slimībām, ir arī iekšējais ārsts, kas ārstē. Mēs šo ārstu nepazīstam, nezīnam, kādi spēki snauž organismā, bet šie iekšējie spēki ir tie, ko senie ārsti apzīmēja ar vārdu „natura“. Daba nes sevī ārstu un veselības sargu, viņai ir rezervē zināmas funkcijas un dziedniecības aparāti, ar kuriem tā sevi aizsargā un dziedē. Ar šo iekšējo ārstu medikim jāiet roku rokā un jāatbalsta viņa darbība; tad var teikt: „Medicus curat, natura sanat“ (ārst ārstē, daba dziedē). Ja chirurģs atver augoni, sašuj brūces, izlabo salauztos kaulus, tad viņš līdz ar to dod dabai iespēju izvest viņas dziedinošās funkcijas.

Dabas dziedniecība dziedē vienmēr visu cilvēku, izejot no tā viedokļa, ka cilvēka ķermenis ir kautkas vesels, nedalāms. Arī ja saslimusi maza daļiņa, tad tā tomēr atstāj iespaidu uz visu ķermeni. Ķermenī valda likums: viens visiem, visi vienam.

Dabas dziedniecība mēģina ierosināt ķermenī dziedinošās funkcijas ar ūdens, aukstuma, siltuma, kustības, diētas, masāžas u. c. palīdzību. Sevišķi ūdens dziedniecība spēj izsaukt asinīs specifiskas pretindes un dziedinošas sulas (serumus), kamēr mākslīgie serumi cilvēka ķermenī neiederas, jo ņemti no kustoņiem.

Ka dažreiz ļoti apgrūtinātos simptomus mēdz mīkstināt ar zālēm, nav noliedzams. Bet tā vēl nav ārstēšana. Viss dzīves veids jāievēd higiēniskās slīdēs, un ķermenis jāspēcina ar darbu, sportu, ādas kopšanu un organu kārtīgu nodarbināšanu.

Ūdens pielietošanas veidi

Ūdeni pielieto pa lielākaļ daļai arīgi, — gan lokāli, gan vispārīgi. Jo svaigāku mēs varam to dabūt, jo lielāku iespaidu tas atstās. Tikko smeltam avota ūdenim ir liela radioaktīvitāte. Diemžēl, ilgi stāvot ūdens zaudē savu vērtību.

Ūdens temperatūru mēs gan mērojam ar termometru, tomēr aukstumu un siltumu parasti noteic mūsu sajūta. Ķermeņa virsmas temperatūra caurmērā sasniedz 35° C. Tāpēc 35° C. ūdeni apzīmējam ar vārdu „indiferents“, t. i. ne auksts, ne silts, ķermeņa temperatūrai piemērots. Lai zinātu, kādos gadījumos pielietojams siltums un kādos aukstums, mums jāiepazīstas vispār ar siltuma un aukstuma speciālo iedarbību.

Ķermeņa reakciju uz aukstumu vai siltumu mēģināsim paskaidrot sekoši:

Siltasinīgo (tā tad arī cilvēka) organismā dzīvības funkcijas vislabāk norisinājas saskaņā, ar pilnīgi noteiktu temperatūru. Pie cilvēka

ši temperatūra meklējama starp 36,8° un 37,2° ; viņu regulē zināmi nervu centri, — tā sauktie siltuma centri ar asinsvadu nervu palīdzību. Ja piem. kustoties rodas lieks siltums, tad asins to novada no siltuma centra uz ādu, kur dzestrā apkārtne to likvidē. Ja mums siltuma trūkst, tad asins tiek atturēta no ādas. Katram mēģinājumam, traucēt ķermeņa saimniecisko iekārtu ar siltu vai aukstu kairinājumu, tiks atbildēts no ķermeņa tūlīt spaidu kārtā ar jau nupat aprakstīto reakciju.

Ja mēs iesēstamies pāri par 35° C. temperētā ūdens, tvaika, smilšu vai gaisa peldē, tad nākošā acumirkli pār ķermeni pāriet kā „zoss āda“. Ādas asinsvadi zem centrālā asinssaviļņojuma krampjaini savelkas, asins noplūst uz iekšu, lai izsargātu ķermeni no pārāk lielas sakaršanas. Te nu izceļas viegls, pārejošs asinsspiediena kāpinājums. Tad, pateicoties asinsvadu paplašinājumam, asins spiediens samazinas, un asins sāk plūst uz ādas pusi, lai iedarbotos dzesējoši. Bet asins, nokļuvusi miesas virspusē, nevis atdzist, bet sasilst; sasilusi, tā atgriežas ķermeņa iekšienē un nu lēni, bet nepārtraukti dzen ķermeņa temperatūru augšup. Tad ķermenis spiests izlietot trešo, pēdējo, siltumu regulējošo paņēmieni: izplūst sviedri, lai ādas virsmai iztvaikojot, panāktu nepieciešamo atdzišanu. Arī šīs pūles ir vēltīgas tik ilgi, kamēr ķermenis atrodas siltajā peldē. Ja negribam, ka ķermenis un — par visām lietām — sirds cieš no ilgstoša siltuma, tad pelde jāpārtrauc un jādod ķermenim iespēja atdzesēties. Ķermeņa svīšana turpināsies tik ilgi, kamēr iestājusies normāla temperatūra. Pa lielākai daļai ķermenis, cīnoties ar karstumu (sevišķi pie drudža) iziet no robežām, tā kā pēc drudža — un tāpat arī pēc siltas peldes — iestājas ievērojami pazemināta temperatūra.

Tā tad siltums dod iespēju krietni piepildīt ar asinīm visus audus un dziedzerus, izlīdzināt siltumu, iztīrīt ķermeni caur ādu no indēm un liekām sulām un atvieglot iekšējo orgānu asins cirkulāciju, atvelkot asinis uz āru.

Aukstuma sekas ir gandrīz tādas pašas: tiklīdz aukstums sāk iedarboties uz miesu, pār ķermeni pāriet „zoss āda“, un asins strauji aizplūst uz iekšu. Bet drīz vien siltuma centrs jūtas spiests salstošām vietām piegādāt asinis, lai ķermenī būtu līdzsvars; 60—90 sekundēs aukstās vietas top sārtas un sasildas; bet līdz ar to asins viņās atdziest ātrāk, nekā tas normālos apstākļos parasts; dzestrās asinis dodas ķermeņa iekšienē un to pamazām atdzesē. Vispārējo siltuma zaudējumu ķermenis cenšas atgūt, savelkot asinsvadus tajās vietās, pie kuņģam aukstums neskaras. Lai gan aukstumam padotās vietās, pateicoties aktīvākam asins pieplūdamam, drīz iestājas laba siltuma sajūta, tomēr vispārīgi ķermenis sāk salt un instinktīvi cenšas izdarīt dažādas kustības, lai radītu siltumu.

Mums jānoskaidro starpība starp aukstuma un siltuma iedarbību. Aukstums savelk, siltums izpleš. Ja taisam aukstu uzklāju, tad asins ieplūst ķermeņa dziļumos un no turienes sūta stipru traumi, lai sasildītu vēsās vietas. Tā tad bēgumam seko paimsus un atkalsasilšana. Ar šo asins pieplūdumu izskaidrojams ādas sārtums pēc aukstās peldes, karstas rokas pie pikošanās ar sniegu, siltums pavēderē pēc aukstās sēdpeldes u. t. t. Asins tiek uzsūkta no

dziļumiem un spēcīgi novadīta. Sirds pukstieni top lēnāki, dziļāki, sirds muskulim atliek laiks, pēc katras savilkšanās drusku atpūsties. Pavairojas sarkanie asins ķermenīši un asins krāsviela; līdz ar to ķermenis spēj uzņemt vairāk skābekļa, un šūnas sāk labāki baroties.

Siltums arī izsauc asins pieplūdumu, bet tas ir vairāk pasivas dabas, — asins nerināko tik strauji. Tā tad siltumam trūkst uz-sūcošā spēka, kāds piemīt aukstumam. Bet par to siltums iedarbojas vairāk dziļumā, tur atraisa, uzsūc un remdē sāpes. Zem siltuma iespauda vairojas baltie asinsķermenīši, kas aizkavē kaitīgu baktēriju attīstīšanos.

Ja lietotu siltumu vien, tad nervi un asinsvadi pamazām atslābtu. Tomēr siltuma pielietošana dažreiz ir nepieciešama, jo bieži vēlamā reakcija iestājas tikai tad, ja pirms aukstuma pielietošanas ķermenis bijis silts. Ja mēs, piem., gribētu taisīt aukstu tinumu tad, kad slimnieks drebinājas no vēsuma, tad reakcija neiestātos, un slimniekam būtu nodarīts nevis labums, bet ļaunums. Tādos gadījumos nepieciešami sasildīt ķermeni ar kāju peldi, tveicēšanu u. tml. Tāpat nepareizi būtu ja mazasinīgām, bālām, jau tā salstošām personām vēl atvilktu viņu trūcīgo siltumu. Un tomēr arī te vajadzīgs aukstuma kairinājums, lai uzlabotu asins cirkulāciju un asins sastāvu. Pirms aukstās noberzēšanās, lējuma u. tml. sasilda ķermeni ar īsu karsta gaisa, tvaika vai gaismas peldi.

Tā tad skaidrs, ka visieteicamāk ir arvien pielietot aukstumu ar siltumu kopā.

Ar ūdens palīdzību panāktā spēcīgā asins rināšana pavairo ādas elpošanas spējas un atbalsta ķermeņa atīndēšanos; bieži vien lielā daudzumā izplūst sviedri un līdz ar viņiem iznāk slimības inde. Atdzīvojas sirdsdarbība, plaušas sāk dziļāki elpot, iztīra ķermeni no ogļskābes un piegādā vairāk skābekļa. Tiek ierosināta arī vielu maiņa, barība tiek pilnīgāki izmantota, izirušie audi sadedzināti (oksidēti), nederīgie produkti izraidīti caur plaušām, ādu, nierēm un zarnām. Uz vielu maiņas uzlabošanos norāda pavairotā ēstgriba, laba caureja, pieaugoša spēka sajūta, labs gara stāvoklis u. tml.

Vēl jāuzsver, ka auksts ūdens atnes svētību tikai tad, ja pēc viņa tūlīt nāk reakcija. Ja savilkšana iestājas pārāk vēlu, ja āda un kājas pieturās vēsas, tad ūdens vairāk kaitējis, nekā līdzējis. Ja ūdensdziedniecības neuzrāda cerētos panākumus, tad visvairāk vainojama pacienta nepareizā izturēšanās.

a) Peldes.

Peldes zem 20° C. sauc par aukstām peldēm.

- „ no 20—30° C. sauc par dzestrām peldēm.
- „ „ 31—35° C. „ „ remdenām peldēm.
- „ „ 36—39° C. „ „ siltām peldēm.
- „ „ 40—42° C. „ „ karstām peldēm.

Silta pilna pelde izsauc patīkamu ķermeņa virsmas siltumu, aktīvo sadedzināšanu un organu funkciju rosību, izslēdz ādas

kairinājumus un nomierina nervus; ilgāk pielietota, tā patīkami nogurdina.

Aizrādījums: pelde nomazgāšanās nolūkā ņemama tikai 10 minūtes; vakaros pret bezmiegzību 20—30 minūtēs; noder arī pret pārkairinātiem nerviem (ilgums pēc vajadzības).

No siltām peldēm parasti lieto tikai pilnu peldi.

Kneips ieteic siltu peldi izmantot sekošā kārtā:

ik 1 minūti sēdēt aukstā peldē.

ik 10 minūtes sēdēt siltā peldē,

Šī procedūra jāatkārto 3 reizes, tā tad visa pelde vilksies 33 minūtes. Katrā ziņā jānobeidz ar aukstu. Veselīgi, spēcīgi indivīdi var kāpt droši aukstā ūdenī iekšā un ieprīmt tajā līdz galvai; vārgākas personas lai vispirms ātri apslapē seju, krūtis un muguru.

Kas pārāk bīstas no aukstas peldes, var ņemt aukstu apmazgāšanos. Galva nekad nav jāapslapē; ja tā ir slapja, tad tā jānosusina.

Karsta pilna pelde jāsaģatavo ķermeņa siltumā, tad pamazām jālej karsts ūdens klāt. Pie drudža slimniekiem pelde jāsaģatavo saskaņā ar drudža temperatūru, jo citādi slimniekam tā būs nepatīkama un vēsa. — Asins riņķošana top straujāka, perifērie kapilāri izplešas, līdz ar to samazinas perifērie cirkulācijas traucējumi, sirds atbrīvojas, arī iekšējie organi atsvabinas no asins spiediena, vielu maiņa uzlabojas, ādas darbība top dzīvāka, sviedri iznes uz āru netīrās sulas, nieres iztīras un temperatūra krītas.

Aizrādījums: siltas peldes nedrīkst ņemt aukstās telpās.

Vakaros karstas peldes nereti traucē aizmīģšanu. Ņemamas 10 minūtes; ja augsta temperatūra vai ja peldē liek bērņus, tad tā var ilgt tikai 6—8 min.

Silta vai karsta pelde bez sekojošas aukstas peldes vai apmazģšanās ir mazvērtīga.

Dzestri - auksta pilna pelde jāņem tikai pēc tam, kad slimnieks jūtas pietiekoši silti. Šo peldi var ņemt divģjādi: 1) vai nu stāvēt vai gulēt līdz kaklam aukstā ūdenī, vai 2) ieiet tajā tikai līdz padusēm, lai izvairģtos no auksta ūdens spiediena uz plaušām (lai gan tur nav nekā bģstama), un apmazģt augģpusi ar roku. Visģsāķkais laiks šāđai peldei — ½ minģte, bet visilģķķais (kuģu nedrģkst pagarināt) — 3 minģtes. Tas, kas paliek peldē 1 minģti, dara gudrāk, nekā tas, kas tajā sēđ 5 minģtes (Kneipa izteiciens). Tas attiecināms arī uz peldģšanos.

Ja arī cilvēks būtu sasvģdis, — ģsa, auksta pelde viņam nevar kaitģt. Gluži otrādi: jo vairāk sviedru, jo lielāks iespaids peldei.

Kas ņem aukstu peldi, lai ātri izgģrbjas un liekas 1 minģti jau saģatavotā peldģ. Kas sasvģdis, lai iesģstas peldģ līdz kuņģa vietai un nomazģģ ātri un spģcģgi visu augģpusi, tad lai uz acumirkli ielien ūdenģ līdz kaklam, tģlģt izceļas un apģģrbjas, bez nosusinģšanās. Tad jākustas (jāvingro) tik ilģi, kamģr ķerģmenģ pilņģgi sauss un silts.

Puspelde (suku pelde): vanna jāpiepģlda ar ūdenģ rokas augstumā. Pa mazģģšanās laiku mugura un kakls (pakausi) ķakli jāap-

laista ar ūdeni, rokas un kājas jāberzē; pacients pats pa to laiku berzē abām rokām krūtis un vēderu. Beidzot peldē ielej vēl aukstu ūdeni un pazemina temperatūru par 5—10° C., pārlejot līdz ar to pāris reizes arī muguru un krūtis ar aukstāku ūdeni. Slimnieku var peldē arī masēt, taisīt siltus vai aukstus lējumus uz kuņģa, aknām vai liesas; pēc peldes jāietinas vilnas segā. Puspeldēm sevišķi stiprs iespaids tad, ja āda tiek apstrādāta ar ne pārāk asām sukām. Ar to panākama ādas asinsvadu izplešanās, kas atbrīvo iekšējos organus. Sukas pielietojamas sevišķi tad, ja slimnieka āda ir bāla un dzestra, ja tas salst, vai slimo ar sirds un nieru kaitēm, žultsakmeņiem u. t. t.

Vidukļa pelde tiek ņemta sevišķi konstruētā sēdvannā, kurās atzvelne ir diezgan slīpa. Slimnieks ērti tajā atzvelas, un viņa viduklis atrodas ūdenī, — tikai galva, rokas un kājas ir ārpus ūdens un var vai nu palikt kailas, vai tikt ietītas garā vilnas segā (no kakla līdz kājām). Karstā vidukļa pelde savelk asinis viduklī. Karsējošais iespaids ir vājāks attiecībā uz galvu, rokām un kājām. Tāds pats ir aukstās peldes iespaids. Vidukļa pelde nemama pilnasinīgiem, kas mocas ar asins pieplūdumu galvā un sirdskaiti. Noder muguras nervu darbības ierosināšanai.

Silta sēdpelde. Peldei jābūt sagatavotai tā, lai visa ķermeņa augšpuse un kājas būtu ārpus ūdens, jo šai peldei jāiespaida galvenā kārtā vēders un pavēdere. Jo ūdens līmenis zemāks, jo peldes iedarbība skar speciāli pavēderi un dambi. Kneips ieteic nelietot ūdeni vien: pie sēdpeldes pielējams auzu salmu, ašķu (skostu) vai siena puķu novārījums. Peldē var palikt 10—15 minūtes, un vienu un to pašu novārījumu var lietot vairākas reizes. Novārījuma sagatavošana: lej vārošu ūdeni virsū minētām zālēm un ļauj visam mazu laiciņu virt; tad ļauj atdzist visam kopā līdz vajadzīgai temperatūrai (36—39° C) un ielej novārījumu un vāritās saknes, resp. ziedus vai salmus peldē. Šādas peldes ņemamas 2—3 reizes nedēļā, ne vairāk; biežāki tās var ņemt tikai pārmaiņus ar aukstām, vai tur, kur jāārstē dziļi iesakņojusies vaina (haimorroīdi, tūpļa zarnas fistulas, aklās zarnas kaites u. tml.). Ašķu pelde der speciāli nieru un pūšļa slimībās, pret smiltīm un akmeņiem, apgrūtinātu ūrinēšanu u. tml. Auzu salmu pelde palīdz gikts slimniekiem. Siena puķu iedarbība ir vairāk vispārēja rakstura; viņa ļoti noderīga pret sastrēgumiem, ārējiem satūkumiem, brūcēm un augoņiem, cietu vēderu, haimorroīdiem, krampjainām sāpēm un gāzēm.

Auksta sēdpelde ir viens no iespaidīgākiem ūdens pielietošanas veidiem un iedarbojas speciāli uz pavēderi. Viņa novada gāzes, veicina caureju, regulē asinsriņķošanu un stiprina organismu, tāpēc to ieteicams lietot pret bālāsasinību, asiņojumu, pavēderes slimībām, haimorroīdiem, seksuāliem pārkairinājumiem u. t. t. Nevienam nav jābīstas pasēdēt 1—2 minūtes aukstā ūdenī.

Šādu sēdpeldi vislabāk ņemt naktīs; tiklīdz gadas naktī pamosties, tad ātri jāizkāpj no gultas, mudīgi jāiesēstas peldē un pēc tam — bez nosusināšanās — tūlīt jāliekas atkal gultā. Pelde lietojama ne biežāk kā 2—3 reizes nedēļā.

Kas cīnas ar bezmiedzību, naktīs pamostas un nevar iemigt.

lai meklē glābiņu aukstā sēdpeldē. Tas pats ieteicams tiem, kuri rītos pamostas ar lielu nogurumu.

Kāju peldes. Jo augstāk ūdens apņem kāju stilbus, jo vairāk tas iespaido asins cirkulāciju, bet jo zemāk, specifiskāks būs iespaids uz kājas pēdu. Auksta kāju pelde vispirms pavairo asinsvadu darbību, tāpēc aizliedzama pie sklerozes, sirds un nieru slimībām. Lietojama pret chronisku asins sastrēgumu kājās, pārkarsēšanos pēc tāliem gājieniem, pret kāju sviedriem, zemo kāju, saules (resp. karstuma) dūrienu, 1—3—, minūtes. Karsta kāju pelde lietojama visur tur, kur stingrus, aukstus līdzekļus nevar lietot, t. i. kur auksts ūdens neizsauc vajadzīgo reakciju tāpēc, ka slimnieks ir pārāk mazasinīgs. Tā tad silta kāju pelde der vārgiem, mazasinīgiem, nervoziem, ļoti jauniem, ļoti veciem, visvairāk sievietēm, — sevišķi ja ir traucējumi asins riņķošanā, galvas un kakla sāpes, krampji u. t. t. Kam svīst kājas, tam karstas peldes neder.

Ļoti spēcinoša ir siena zāļu kāju pelde.

Staigāšana basām kājām. Pavisam maziem bērniem, kas tiek turēti autiņos, nevajaga vilkt zeķes kājās. Bērni, kas jau prot stāvēt un iet, prot paši sev palīdzēt; viņi dažu labu reizi noņem apgrūtinotās zeķes un kurpes un jūtas laimīgi. Paldies Dievam, nabadzīgo šķiru bērni sev var to atļauties, jo viņu mātēm nav laika savus mazuļus lutināt un tīstīt. Mazāk laimīgi ir izglītoto un turīgo aprindu pēcnācēji, jo tos no mazām dienām iespilē „pieklājības“ likumos. — Prātīgi vecāki var atļaut bērniem šad un tad pastaigāt basām kājām pa istabu. To pašu varētu ieteikt arī pieaugušiem.

Vakaros pirms gulēt iešanas vai rītos vēlama pastaigāšanās basām kājām pa istabu 10—15—30 minūtes ilgi. Pirmo reizi var paturēt zeķes kājās. Pirms pastaigāšanās kājas līdz pat kāju kauliņiem jāiemērc dažus acumirkļus aukstā ūdenī.

Labs norūdīšanās līdzeklis ir staigāšana pa slapju zāli. Jo slapjāka zāle un jo ilgāk tiek turpināta staigāšana, jo labāki būs panākumi. Parastais staigāšanas laiks: 15—45 minūtes. Pēc tam kājas jānoslauka no netīrumiem (bet nav jānosusina) un jāieģērbjas sausās zeķēs. Miklas zeķes atsauksies drīz vien uz kaklu, degunu u. c. — Tas pats sakāms arī par staigāšanu pa slapjiem akmeņiem. Te iešana jāizdara ātrā tempā, un pilnīgi pietiek ar 3—5 minūtēm.

Stiprāku iespaidu izsauc staigāšana pa svaigi sasniegušu sniegu. Dažreiz izdodas tādā veidā izārstēt apsaldētās kājas (aukstuma satūkums) un apturēt zobu sāpes.

Staigāt var arī pa ūdeni. Jo aukstāks ūdens, jo labāk. Ļoti veselīga ir staigāšana pa rīta rasu, sevišķi maija, jūnija un jūlija mēnešos. Pieskārsšanās zemei dod visam ķermenim spēcīgu ierosinājumu. Kāju apakšā ir daudz nervu un asinsvadu, kuri iznēsā atdzīvinošo ierosinājumu pa visu ķermeni. Lielu lomu spēlē arī rāsas un zemes radioaktivitāte.

Roku peldes. Siltas roku peldes iedarbojas nomierinoši elpas organu iekaisuma, elpas trūkumu un plaušu asiņošanas gadījumos; pie vietējiem iekaisumiem, — ja pirkstos pastāvīgi

maz asins, ja ir aukstuma satūkumi vai ģikts un chroniski-reimatisks locītavu iekaisums, tāpat ja galvā un plaušās pārāk liels asins saplūdums, ja roka sagrausta, izmežģīta u. t. t. Rokas iemērcamas ūdenī līdz ar elkoņiem. Pelde var ilgt 10—15 minūtes. Auksta roku pelde ņemama ne ilgāk kā 1—3 minūtes. Tā noder speciāli pret roku svīšanu, kārpām, saules dūrienu u. tml. un spēj lielā mērā atvilkt asinis no galvas un ķermeņa augšdaļas.

Pārmijus peldes sevišķi pastiprina peldēšanās iespaidu. Viņas izvedamas sekoši:

- 1) ņem karstu puspeldi 5 minūtes, tad
- 2) aukstu puspeldi 5 sekundes — 1 min.,
- 3) karstu puspeldi 5 min.,
- 4) aukstu puspeldi 5 sek. — 1 min.,
- 5) karstu puspeldi 5 min.,
- 6) aukstu puspeldi 5 sek. — 1 min.

Aukstās puspeldes vietā var ņemt arī dzestri-aukstu pilnu lējumu.

Aizrādījums: šīs peldes ieteicamas pret chroniskām ģiktiski-reimatisķām locītavu slimībām un išiasu.

Jau minētā veidā pielietošanas arī pārmijus sēdpeldes. Asins riņķošanas ierosināšanai ņem karstu sēdpeldi; ūdenim jāsniedzas līdz nabai; pēc tam sekojošā aukstā peldē ūdens nedrīkst būt augstāk kā rokas platumā, lai iedarbotos sevišķi uz dambi un dzimuma orgāniem. Ieteicams pret pūšļa katarru, priekšdziedzera palielināšanos, haimorroīdiem, chronisku asins pieplūdumu vēdera un pavēderes organos, gremošanas vājumu, atonisku aizcietējumu, chroniskām veneriskām slimībām, pavēderes organu atslābumu, asins pieplūdumu galvā.

To pašu var teikt par kāju un roku pārmijus peldēm.

Tvaika un karsta gaisa peldes nav nekas cits, kā intensīva karstuma iedarbība, pie kam karsta ūdens vietā stājas tvaiki vai sakarsēts gaiss. Tvaika pielietošanai sanatorijās un peldu iestādēs ierīkoti sevišķi aparāti galvas, krūšu, muguras tveicēšanai, tvaika sēdpeldēm u. t. t. Privātās mājās nav grūti sarīkot tvaika peldes: slimnieks sēd niedru krēslā, pāri kūpošam ūdens spainim vai toverim, ietinies biežā segā vai nu līdz ar visu galvu, vai līdz pusei, skatoties uz to, vai viņš grib ņemt pilnu vai puspeldi. Galvas, krūšu, locekļu un lokālai tveicēšanai pietiek ar kādu vecāku kastrolī, zem kuŗa sakur uguni un karstos tvaikus laiž virsū slimai vietai; pie tam jāizsargas no sadedzināšanās. Pilna tvaikpelde izsauc stipru svīšanu un dzīvu cirkulāciju un vielu maiņu. Galvas tvaikpelde der pret ādas izsitumiem, sejas rozī, deguna katarru, krūšu tvaikpelde — pret krūšu dziedzeru iekaisumu, elpošanas organu saaukstēšanos, kāsekli kaklā; ādas tveicēšanu ieteic pret augoņiem, sevišķi pakausī uz kakla; tvaika sēdpelde iedarbojas tāpat, kā silta sēdpelde; pilna tvaika pelde atbrīvo organismu no dažādām slimību vielām. Tveicēšana turpināma 15—20 minūtes, un viņai seko auksta ūdens pielietošana.

Karsta gaisa peldes mājā grūti sarīkot; viņas var atvietot ar niecīgām peldēm, karstiem uzklājumiem un ietinumiem.

b) Uzklāji, ietinumi.

Uzklāji un ietinumi iedarbojas tāpat kā peldes. Viņiem tā priekšrocība, ka tie viegli izvedami.

Karstie uzklāji sagatavojami sekoši: no rupja lina audekla pašuj pietiekoši lielu maisiņu, piepilda to ar siena puķēm, aizsuj līdz piepildītai vietai, vāra 6—10 minūtes vārošā ūdenī, izņem, nospiež ar dēlīti lieko šķidrumu, ietin 3—4-kārtīgi vilnā vai flaneli un uzliek uz vajadzīgās vietas. Pēc lietošanas maisiņu izkar tādā vietā, kur tas ātri izžūst. Saturs jāatjauno tikai pēc 2—3 nedēļām.

Šādus uzklājus ļoti viegli uzlikt visur, kur vien vajadzīgs (acis, deguns, kakls, krūtis, dambis, mugura, locītavas), un tie iedarbojas daudz stiprāk nekā citi karsti uzklāji, elektriskie spilveni, termofori, linsēklas, kartupeļu kompreses u. tml., pateicoties savai specifiskai siltuma izstarošanai. Pie locītavām arvien jāliek 2 uzklāji: virs un apakš locītavas. Uzklājus pagatavojot, nav jāaizmirst, ka panākumi atkarīgi no tā, vai spilvens ir pietiekoši liels un pilnīgi apsedz slimo vietu. Minētie uzklāji spēj iedarboties 35—45 minūtēs un uzskatāmi kā ļoti svarīgi fizikāli mājas līdzekļi. Sekojoša atdzesēšana padziļina iespaidu.

Auksti uzklāji sagatavojami sekoši: ņem mazgātu lina audeklu, saliek 6—8 kārtām, iemērc ūdenī, labi izspiež un uzliek uz slimās vietas, tad apsedz labi ar vilnas drēbi; tiklīdz uzklāji paliek sausi, tie tūlīt jāmaina. Mitrais siltums izsauc spēcīgāku asins cirkulāciju un dziedinošas asins pieplūdumu, atmikstīnot sacietējumus un satūkumus un liekot tiem vai nu atvērties vai izdalīties.

Dzestri uzklāji jāapsedz ļoti maz un jāmaina jau agrāk, pirms tie paguvuši sasilt. Viņu uzdevums: novērst asins pieplūdumu un iekaisumu izcelšanos. Dzestrus uzklājus lieto arī pie svaigiem ievainojumiem, saspiedumiem un ja sākas iekaisumi (smadzeņu iekaisums u. c.). Tā kā dzestri uzklāji jāmaina ļoti bieži, tad viņus uztura dzestrus ar plānas gumijas šļirces palīdzību; caur šļirci, kuŗa salikta daudzkārtīgi uz uzklājumiem, tek ūdens no viena trauka otrā. — Dzestras kompreses uz kakla, muguras pusē, nomierina nervozu sirdi. Dzestras sirds kompreses stiprina un nomierina sirds darbību. Pie liela karstuma dzestri uzklāji neļauj sirdij pagurt un iestāties pēkšņam sabrukumam. Tomēr tādos gadījumos bez ārsta ziņas neko nedarīt! Ar ārsta atļauju lietojamas arī dzesējošas šļirces mīzalu kanālam, makstij un tūpļa zarnai.

Alkohola uzklāji izsauc asins plūdumu dziļumā. Tāpēc viņus lieto iekšēju iekaisumu gadījumos. Uzklājus iemērc 40—50% alkoholā, labi izgriež, uzliek, apsedz ar vilnas drēbi un maina, tiklīdz tie metas sausi.

Karsti eļļas uzklāji. Karstu eļļu uztriepj uz gutaperčas papīra un uzliek, tad pārklāj ar biezu vates kārtu; var arī ieberzēt slimo vietu ar eļļu, aplikt apkārt vati, pārklāt ar gutaperču un nosiet ar flanelas saiti.

Tvaika uzklāji. Ūdenim jābūt pavisam karstam. Salocītu drēbi iemērc ūdenī, izspiež starp diviem katlu vākiem, ieliek starp flaneļa drēbi — gluži kā vēstuļu papīru aploksnē, uzliek uz slimās vietas un maina katras 8—10 minūtes. Tā tas jāturpina 1—1½ stundas. Ja āda ļoti jūtīga, tad pirmo reizi zem uzklājiem jāliek viena kārtā mitri-dzestras linu drēbes, kuŗu nemaina. Pēc uzklāju lietošanas nomazgā slimās vietas ar dzestru ūdeni un taisa atdzivinošus uzklājus, kas jāatjauno it 2—3 stundas. Var arī lietot pārmaiņus karstus un aukstus uzklājus.

Ja pielieto lielus tvaika uzklājus (piem. uz krūtīm vai vēdera), tad ieteicams ap pieri apsiet mitri-aukstu saiti.

Pavēderes uzklāji. Ja pavēderē novērojami sacietējumi, sastrēgumi vai bezdarbība, tad ietinumu u. tml. vietā daudz labāk iedarbojas pavēderes uzklāji. Vārgiem indivīdiem ņem divkāŗši saliktu lakatu, spēcīgākiem 4-kāŗtīgu, bet ļoti stipriem 6—8-kāŗtīgu. Uzklāji dažreiz jāņem silti, ar siena puķu, auzu salmu vai priežu pumpuru novārijumu. Uzklājiem jābūt tik lieliem, lai tie sniegtos no kuņģa bedrites līdz pūsgurniem, un viņus lieto 1—1½ stundas. Ja viņu iespaidu grib pastiprināt, tad tos notura ¾ stundas, pēc tam iemērc no jauna ūdenī un tura atkal tikpat ilgi. Bieži vien mazasinīgas, bālas meitenes, kuŗām nekad nav labas ēstgribas (kas izskaidrojams pa daļai ar to, ka ķermenis nekad nav pietiekoši sasilis), pēc šādiem uzklājiem jūtas daudz labāk un visātrāk tiek pie veselības. Bet par visām lietām šie uzklāji ieteicami tad, ja jāatsvabinas no iekšķīgiem sastrēgumiem, satūkumiem un dziedzeru slimībām. Kā silti atkāŗtoti uzklāji pavairo siltumu, tā auksti uzklāji (arī atkāŗtoti, kā jau augšā minēts, pa ¾ stundām) remdē pārāk lielo karstumu. Auksti uzklāji ar etiķa ūdeni arī pavairo siltumu, bet atkāŗtoti tie remdē karstumu vairāk nekā vienkāŗšs ūdens. Etiķis aizsargā no jūtelības un apsaldēšanās.

Mazasinīgām meitenēm: katru dienu ¾ plus ¾ stundas silti uzklāji, katru trešo dienu vispārēja apmazgāšanās; pēc 14 dienām (vispār tad, kad jau manāma uzlabošanās) uzklāji ņemami katru otro dienu, bet apmazgāšanās vietā — 3 puspeldes vai 2 augšējās apmazgāšanās; iekšķīgi pa ēdamkarotei ūdens (rītos, tukšā dūšā) un šad un tad mazos devienos vērmeļu tēja.

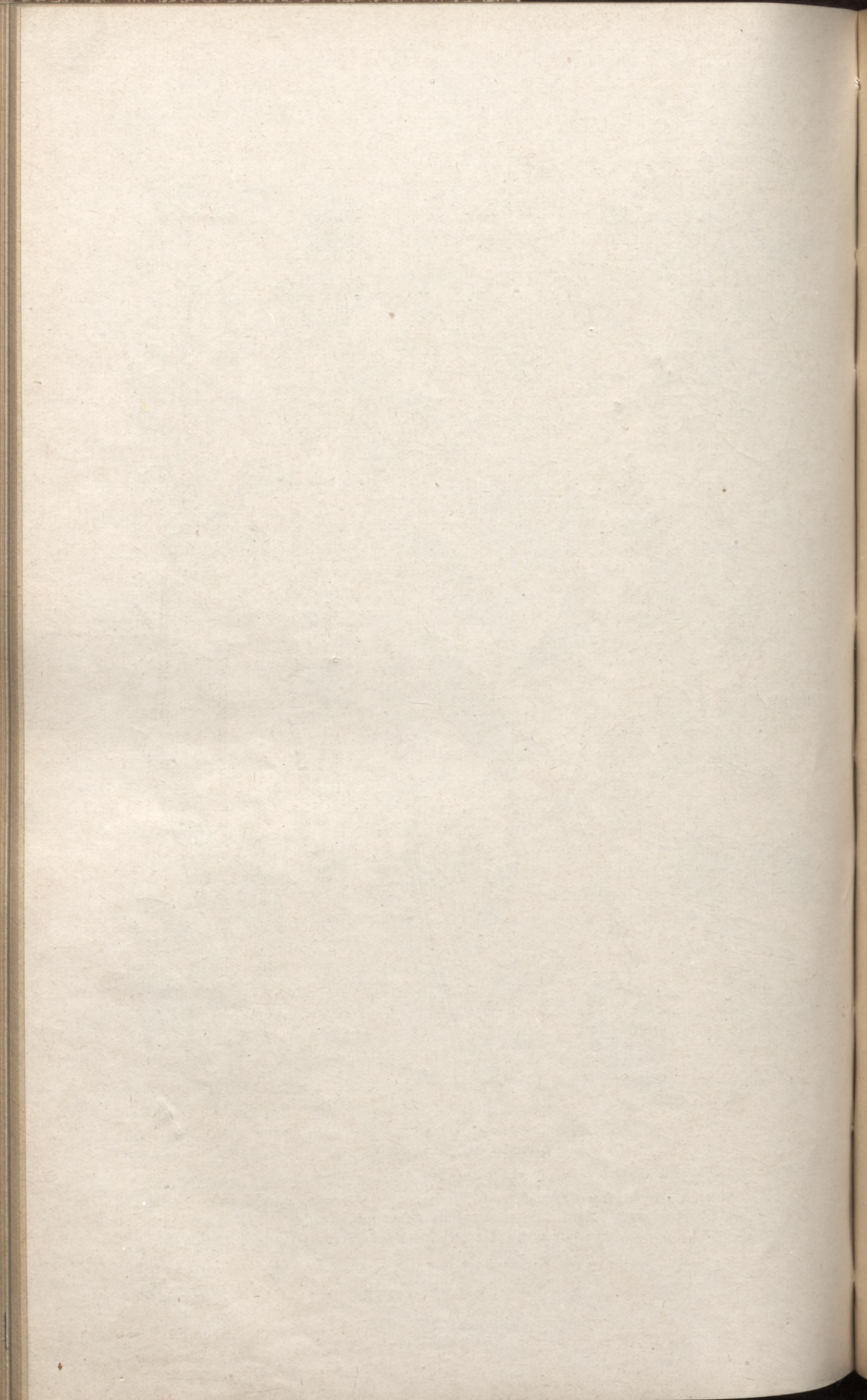
Visa ķermeņa ietinums. Ņem pietiekoši lielu, dzestrā vai aukstā ūdenī iemērkto, labi krietni nospiestu, pēc iespējas rupju lina vai dabiska zīda palagu un ietin tajā slimnieku sākot no kakla līdz kājām. Jāgādā par to, lai tinums ap kaklu būtu cieši noslēgts un piekļautos visam ķermenim. Lietojams 1—1½ stundas. Mitro palagu pārklāj ar divkāŗšu vilnas vai flaneļa kāŗtu. Ap galvu ieteicams apsiet aukstu, slapju saiti, kas atjaunojama. Kājgalā pielikt spilvenu vai pat sildāmās pudeles. Pēc ietinuma noņemsanas jāapmazgājas ar aukstu ūdeni. Vājas sirds (vāja, nekāŗtīga pulsa) un apdulluma vai reiboņa gadījumos nav piemērots. Chroniski-slimie var palikt ietinumā 2½—3 reizes nedēļā.

Galvas ietinums aņņem visu galvu, izņemot seju. Gar ietinumu nedrīkst tikt gaŗām gaiss. Mati vai nu nogriežami vai arī saslapējami. Lietošanas laiks: apm. 1 stunda. Ja ietinumu paturā pārāk ilgi, tad galvā ieplūst par daudz asins. Šādi tinumi

Dziedniecības stādi

- 1) Jāņu-jeb asinszāle (*Hypericum perforatum*), 2) Vērmeles (*Artemisia Absinthium*),
 3) Ūdens krese (*Nasturtium officinale*), 4) Bebrēnāji (*Veronica officinalis*), 5) Benedikta zāle (*Cnicus benedictus*), 6) Lavendels (*Lavandula spica*), 7) Žogu biete (*Bryonia alba*), 8) Zalvija (*Salvia officinalis*), 9) Skābene (*Rumex acetosa*).

praksē tiek pielietoti ļoti reti, jo pareizāk un labāk ir: iedarboties no visa ķermeņa uz galvu.

Kakla ietinums sākas zem auss un iet zem žoda ap visu kaklu. Drēbei jābūt apm. 10 centim. platai. Jāsargas ietīt kaklu pārāk cieši. Tinums nav lietojams ilgi. Tie, kas tādus tinumus patura visu nakti, parasti panāk tikai pretējo no tā, ko gribējuši. Pie differīta dažreiz izdevies ar ātri mainītiem aukstiem tinumiem darīt brīnumus (mainot ik 10—20 minūtes!). Ne visai vecus elpošanas ceļu (deguna, rīkles) katarrus izdodas novērst 1 stundā, ja ietinumus maina pēc katrām 8—10 minūtēm. Tinums iedarbojas labi tikai tad, ja tas cieši piekļaujas ādai.

Tādā pašā kārtā sagatavo un lieto vēdera ietinumus. Krūšu ietinumam jāsniedzas no padusēm līdz nabai. Krustu tinums sastāv no vēdera ietinuma un viņam pievienota 12 cent. platas un 35 cent. garas saites, kas iet pār sēdamo vietu, dambi un dzimuma orgāniem un vēderu.

Vidukļa („rumpja“) ietinums jāgatavo tā: pietiekosi lielu vilnas segu izklāj pār gultu; pāri segai liek šķērsām divkārsī salocītu slapju palagu tā, lai vilnas segas augšmala būtu apm. 10 cent. augstāk par palaga malu. Nu slimnieks gulstas uz palaga, pie kam lāpstīņas kaulam jābūt uz palaga malas. Nu palagā ietin visu vidukli līdz pat ceļiem; palagam cieši jāpiekļaujas ādai. Nu visu ķermeni ietin apakšējā vilnas segā, pēc tam slimniekam pārsedz vēl kādu segu vai plānu pēli (plumeau). Kādu iespaidu atstāj šāds ietinums, var redzēt tad, ja palagu vēlāk izmazgā tirā ūdenī. Dažreiz ūdens top pavisam pelēks un pat dzeltens (pie žultspūšļa slimniekiem). Šāds ietinums izvelk no ķermeņa visus ādas iztvaikojumus un aprīnojami iztīra poras. Ieteicams aknu, liesas, pavēderes, nieru u. c. slimībās, pret ūdenstūsķu, gāzu uzkrāšanos u. t. t. Vājiem, kuņģiem maz „gaļas uz kauliem“, šāds ietinums neder, jo tas atņem daudz spēka. Lietojams 1—2 reizes nedēļā, izņemot dažus gadījumus.

$\frac{3}{4}$ -ietinums sniedzas no padusēm līdz kāju pirkstu galiem. Viņu gatavo tā: uz gultas uzklāj vilnas segu, pāri tai liek slapju, labi izgrieztu palagu tā, lai vēl paliktu neapklāta apm. 10 cent. plata vilnas segas augšmala; uz šī palaga klāj vēl vienu (divkārsī saliktu) tā, lai abu palagu augšējās malas būtu kopā. Slimnieks nu gulstas uz palaga tāpat, kā pie vidukļa ietinuma; nu tiek ietīts vispirms viduklis (viršējā palagā), tad viss ķermenis garajā palagā, un beidzot visam apkārt aptin segu. Lai ātrāk panāktu ķermeņa sasīšanu, var pie kājām, gurniem un rokām pielikt siltas pudeles, karstas smiltis u. c.

„Spāniešu mētelis“ līdzinās kreklam, kas priekšā ir vātā, bet mugurā sniedzas līdz papēžiem. Rupju linu drēbi sauj tā, lai iznāktu kaut kas līdzīgs mētelim. Šo mēteli iemērc aukstā, vai vājiem, mazasinīgiem, vecākiem slimniekiem siltā ūdenī, apvelk kā mēteli un priekšā abas malas pārliiek vienu pāri otrai. Nu slimnieks jāietin vilnas segās tā, lai vēss gaiss netiktu klāt. Sviedrētiem nav vajadzīgs. Pēc 1—1 $\frac{1}{2}$ stundas mēteli noņem, un slimnieks vēl pakavējas $\frac{1}{2}$ —1 stundu gultā, jo ķermeņa iztvaikošana arvien vēl turpinājas. Pēc „spāniešu mēteļa“ nav atļauts iet peldē vai apmazgāties. Šāds ietinums pielietojams ne biežāk kā 1—2

reizes nedēļā pret haimorroīdiem, sirds aptaukošanos, katarriem, gikti, locītavu reimatismu, bakām, tīfu u. t. Var lietot arī siena puķu, auzu salmu un priežu pumpuru novārijumu, sevišķi pret gikti, pūšļa un nieru akmeņiem un smilti u. tml.

„Slapjais krekls“. Spāniešu mētelī ir drusku neērti sagatavot. Viņa vietā var ņemt arī kreklu, kuŗu iemērc aukstā ūdenī vai kādā novārijumā vai ūdenī ar etiķi u. tml. Slimnieks uzvelk šo kreklu, liek sevi krietni ietīt un paliek 1—1½ stundas guļot. Drīz vien uznāks salds miegs, ja ne pirmo, tad otro vai trešo reizi droši. Šāds krekls sevišķi ieteicams bērniem.

„Lakats“. Četrstūrainis līnu drēbes gabals, apm. 1—1½ metru garš un tikpat plats, jāpārlicē šķērsām uz pusi, gluži kā lakats, lai iznāktu trīssūris; nu to apņēm ap pleciem, pie kam garais stūris karājas pāri mugurai līdz krustiem, bet abi pārējie gali krustojas pāri krūtīm. Lakats iemērcams aukstā ūdenī un nesams 12—15 minūtes. Ja viņu grib lietot ilgāk, tad tas jāiemērc no jauna. Lietojams pret sagļotojumiem kaklā, gaisa vadā un krūtīs un pret galvas iekaisumiem; ļoti palīdz melancholiskām un vājprātīgām sievietēm (sevišķi, ja līdz ar to lieto arī „slapjās zeķes“). Ja „lakatu“ grib mērkēt auzu salmu u. c. novārijumā, tad tas jāņem silts, un to var turēt ½—¾ stundas.

Kāju ietinumus. Cilvēki, kuŗu laiks un līdzekļi ir ierobežoti, ņem zeķes, samērc tās slapjas un uzvelk kājās, pāri pārmaucot sausas vilnas zeķes un atguļoties gultā zem siltas segas. Kam tas nepatīk, lai ņem rupju līnu drēbi, iemērc etiķa ūdenī (½ ūdens, ½ etiķa), aptin kājas līdz pat polītēm, pārtin pāri sausu vilnas vai flaneļa saiti un apsedzas gultā labi silti. Pielietošanas laiks: 1—1½—2 stundas. Ja attīstas stiprs karstums, kuŗš jānovada (kā piem. pie plaušu vai krūšu plēves iekaisuma, pavēderes slimībām u. c.), tad tinums, resp. „slapjās zeķes“ jāatkārtō. Visur, kur vajadzīgs izvilkt no kājām bojātas sulas, iekaisumiem atņemt karstumu, asinis novadīt no augšējās ķermeņa daļas lejup, vislabāk palīdz minētie ietinumī, kuŗu iespaids daudz stiprāks un ilgstošāks par kāju peldes iespaidu. Kas var aukstu ūdeni panest, lai gulēt ejot uzvelk slapjās zeķes (protams, pāri pārvelkot sausas); tad miegs būs ļoti salds. Tikai jāievēro viens: pie pirmās pamošanās zeķes tūlīt jānovelk. Laukstrādniekiem, kas vakaros ļoti noguruši, slapjās zeķes izvilks no kājām visu nogurumu. Kam vakaros kājas arvien aukstas, lai izmēģina šo pāņēmienu. Arī tiem, kam kājas svīst, ieteicamas slapjās zeķes, tikai pirms tam dažas reizes jāpielieto kāju tveicēšana.

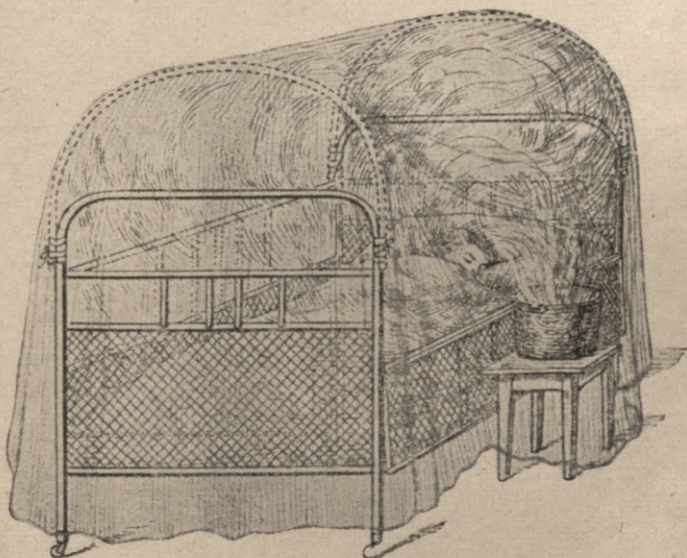
Kāju stilbu ietinumus. Kāju ietīšanai sagatavojama saite, kā jau augšā minēts, tikai jāietin nevien kājas pēda līdz polītēm, bet visa kāja līdz ar ceļgalu. Šis ietinumus noder pret karstumu ķermeņa augšdaļā, nogurumu un speciāli pret mocošām gāzēm.

c) Lējumi, apmazgāšanās

Katru ķermeņa daļu var atsevišķi apliet ar ūdeni. Tāpēc mēdz runāt par galvas, ausu, kakla, muguras, roku u. t. t. lējumiem. Lietošanai izlieto vai nu gumijas šļirci vai lejkannu (bez dušas). Pie-

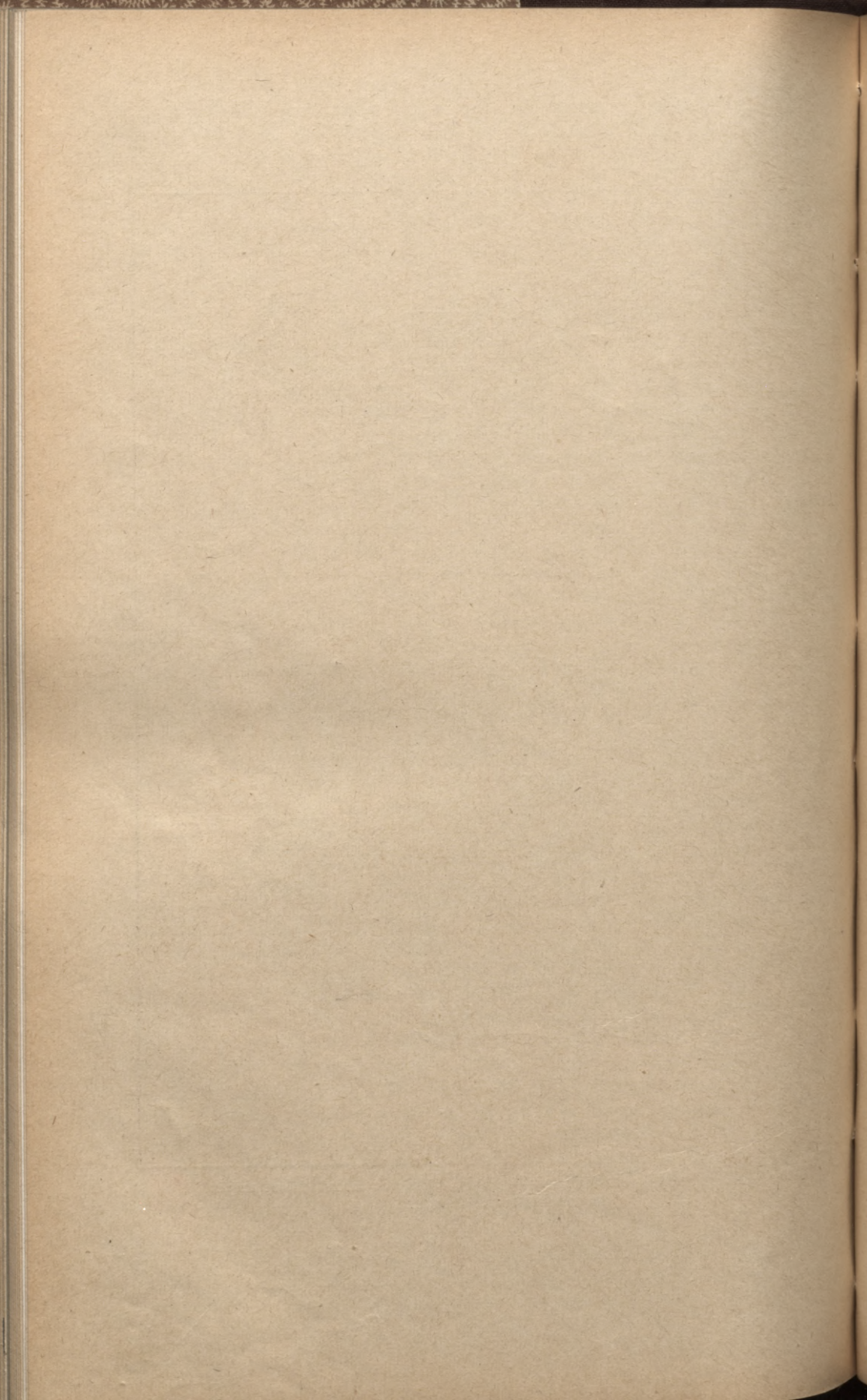

Zim. 1.

Zim. 2.

1. Vidukļa pelde. 2. Sviedrējošā pelde, kādu var katrs ierīkot mājās ar vienkāršiem līdzekļiem.

tiek ar vienu vidēja lieluma lejkannu. Jāgādā, lai ūdens notecētu traukā.

Galvas lējums. Slimnieks saliecas uz priekšu; nu viņa galvu aplej no pakauša puses, riņķveidīgi, 5—6 reizes. Pielietojams ļoti reti, vislabāk tad, ja mati pavisam īsi. Prasa lielu uzmanību.

Sejas lējums. Liešana jāsāk no labā vaiga augšup, pa pieri apkārt, tad lejup uz kreiso vaigu, pāri žodam. Jāatkārto 5—6 reizes. Ieteicams pret pinnēm, ādas tuberkulozi un līdzīgām kaitēm. Ūdens nedrīkst tecēt uz visu ķermeni.

Ausu lējums. Liešanu iesāk aiz auss un lej tai apkārt, protams tā, lai ūdens neieplūstu ausīs. Šāds lējums ieteicams pret vecuma kurlumu.

Krūšu lējums. Aplejamais parasti paceļ vienu roku gaisā un stāv saliecies sāpus. Var arī nogulties uz kāda dēļa. Liešanu iesāk no tās rokas pirkstiem, uz kuņas slimnieks pie saliekšanās atbalstas, — aplej visu roku un pāriet uz krūtim, arvien augšup, pāri otras krūts kārpai; no šīs vietas ūdenim vislabākā notecēšana; lej apm. 1—2 minūtes.

Roku lējums. Liešanu sāk no rokas pirkstiem un turpina līdz plecam, pakavējoties te ilgāku laiku (pavisam 1—2 minūtes). Ieteicams pret rokas trieku, rakstīšanas krampjiem u. tml., 1—2 reizes dienā.

Augšējais lējums. Slimnieks izpleš rokas un saliecas dziļi uz priekšu, lai ķermeņa augšdaļa būtu zemāk pār gūžām; ar rokām jāatbalstas uz maza soliņa, kas ielikts vannā. Liešanu sāk no labās rokas, pāri rokas stilbam, uz muguru — krūšu augstumā; ūdens straumei jābūt virzītai uz pakauša pusi, lai ūdens tecētu pa augšpusi vannā; tad straumi pamazām pārnēs uz otru roku; no šejienes sāk iet atkal augšup, atkal drusku pakavējas pie muguras un atgriežas uz labo roku. Liešanu turpina 50—70 sekundes. Jālej tā, lai nepieskārtos 10.—11. krūšu skriemelim, jo tas izsauc elpošanas traucējumus. Ieteicams pēc ribu plēves iekaisumiem (lai uzsūktos šķidrums), pie Bazedova kaites, rakstīšanas un spēlēšanas krampjiem, dažām neirastēnijas formām.

Iespaidis: atsvaidzina un padziļina elpu, atbrīvo elpas orgānus un pavēderi.

Gurnu lējums. Liešanu sāk apakšā pie labās kājas papēža, iet augšup pāri ceļiem, palaiž straumi drusku sāpus, lai tā apskalo visu gurnu, tad iet līdz pat jostas vietai un atpakaļ uz labo kāju. Nu sāk pie kreisās kājas apakšas un iet augšup tāpat kā pa labo kāju, atgriežoties atpakaļ kreisās kājas pēdā. Šāda liešana jāatkārto 3—4 reizes. Tad liek pacientam pagriezt priekšu un atkārto to pašu procedūru no priekšpuses, ejot pa kāju augšup (kaunuma augstumā) un lejup (sk. zīmējumu). Lējuma ilgums: 1—3 minūtes. Noder nervu spēcīnāšanai, pret krampju dzīslām, kāju brūcēm, išiasu, ģikti, reimatismu, dažām chroniskām sieviešu slimībām (uzmanību asiņojumu gadījumos!)

Muguras lējumu sāk tāpat kā gurnu lējumu no labās kājas papēža augšup, ejot līdz jostas vietai un atgriežoties papēdī; nu pāriet uz kreisās kājas papēdī, iet augšup līdz jostas vietai, pāriet uz jostas līniju labajā pusē, iet augšup pa muguru, līdz plecam,

atpakaļ līdz jostai, tad pa kreiso pusi augšup līdz plecam; nu aplēj muguras joslu, ejot no viena pleca uz jostu, tad uz otru plecu un atkal atpakaļ uz jostu. Te vajadzīga ievingrinājusies lējēja roka, lai ūdens plūstu vienmērīgā straumē, jo citādi lējumam nebūs vēlamā iespaids.

Lējuma iespaids ļoti stiprs un vispusīgs. Lietojams pie mazasinības, aptaukošanās, astmas (tikai ne pa lēkmju laiku), plaušu izplešanās, muguras smadzeņu slimībām, nieru un aknu kaitēm. Uzmanību pie neirastēniķiem, histēriskām un neattīstītām personām.

Pielietošanas laiks 30—50—60—120 sekundes. Apliešanu izdara tikai no muguras.

Ceļu lējums. Liešanu sāk no muguras puses, pie labās kājas papēža, un turpina līdz ceļam, un tā liek ūdenim plūst ilgāku laiku. Tad sāk to pašu pie kreisās kājas papēža. Kad pa abiem kāju stilbiem ūdens straume gājusi 4—5 reizes augšup un lejup, tad liek pacientam apgriezties un atkārtoti to pašu procedūru no priekšpusē. Ilgums: 1—2 minūtes.

Pilns lējums līdzīgs muguras lējumam, tikai te liešanu izdara arī no priekšas, tā tad no abām pusēm, ļoti iedarbojas uz vielu maiņu, veicina ādas elpošanu, ierosina asins krāsvielas vairošanos. Liešana var vilkties 30 sek. — 3 minūtes.

Apmazgāšanās noder vielu maiņas ierosināšanai un ķermeņa norūdišanai, tāpēc parasti lieto aukstu ūdeni. Iedarbības ziņā viņa līdzīga lējumiem, tikai iespaids nav tik straujš, tāpēc apmazgāšanās der drudzā slimniekiem, vārgām personām u. taml.

Locekļu apmazgāšana atdzesē ķermeņa iekšieni. Mēdz sākt ar kājām un tūlīt nekavējoties apmazgāt arī rokas.

Augšējā apmazgāšana atbrīvo vēdera organus un smadzenes, bet ierosina plaušu un sirds darbību. Mēdz sākt ar rokām un pāriet uz krūtīm un muguru.

Muguras apmazgāšana der tādiem, kas spiesti ilgul gulēt gultā. Jāizdara sēdus vai gulot uz sāniem.

Vispārējā apmazgāšana jāsāk ar kājām un rokām, tad jāpāriet uz priekšpusi un jābeidz ar muguru. Vispēdīgi jānomazgā seja, kas tūlīt jānosusina (pārējais ķermenis paliek slapjš; jāiet tūlīt gultā un jāsedzas).

d) Ūdens dzeršana, skalojumi, klistieri

Bija laikmeti, kad ļaudis dzēra daudz ūdens, domādami, ka ūdens izskalojot visas kaitīgās vielas no ķermeņa. Šī doma bija maldīga; ūdens gan drusku atšķaida asinis, bet ar to nav vēl nekā panākts; ja dzeram daudz ūdens, tad līdz ar to apgrūtinām zarnas, nieres un ādu, bet sevišķi daudz jācieš sirdij un asinsvadiem. Kā ķermenis cenšas ieturēt zināmu temperatūru, tāpat tas rūpējas par noteiktu šķidruma koncentrāciju.

Šrōta dziedniecības veids rāda, ka ķermeņa sulu koncentrācijas pavairošana ir tieši nepieciešama. Atšķaidīšana nelabvēlīgi iespaido sulu ķīmisko iedarbību.

Malkiem baudīts auksts ūdens bez šaubām pavairo zarnu muskulatūras darbību; bet ka ar ūdens palīdzību vien varētu regulēt

zarnu darbību, praksē gandrīz viss tiek uzsūkts jau tievā zarnā, kā to rāda dažādi izmēģinājumi.

Jābrīdina no pārspilējuma kā vienā, tā otrā ziņā. Daži dzer pārāk daudz, — citi nedzer nemaz, baidīdamies, ka ūdens tiem varētu nodarīt ļaunu. Te jāsaprot sekošais: ķermenis ar izsalkumu (nevis ar ēstgribu vien, jo ēstgriba bieži vien ir maldinoša) dod zīmi, ka jāēd; tāpat slāpes atgādina, ka ķermenim vajaga ūdens.

Tāpēc jāuzstāda likums: ēdat tad, kad ķermenis izsalcis, — dzerat tad, kad sajūtat slāpes, — bet nedzerat nekad par daudz! Vēl otrs likums: nedzerat pa maltītes laiku, jo tad jūsu gremošana pastāvīgi būs traucēta! Dzert var 1—2—3 stundas pēc ēšanas.

Mutes skalošana. Mutē ieņem malku dzestra ūdens, salsīda un tad izspļauj. Tā atkārtoti līdz glāze tukša. Laiku pa laikam mute jāatver un galva jāatgāz atpakaļ, tā kā ūdens var aizsniegt arī rīkles dobumu. Šāda skalošana sevišķi ieteicama drūzā u. c. slimību gadījumos, jo tā palīdz uzturēt muti tīru, un atspirdzina slimnieku. Pavisam nepieciešama ir mutes skalošana pa mutes un rīkles iekaisuma laiku. Tad skalošanu izdara katru pusstundu, bet pie citām slimībām — 5—6 reizes dienā.

Deguna skalošanai lietojams 38—40° C. ūdens vai zalviju tēja. Ieteicams pa skalošanas laiku turēt uz deguna mazu kabatas drāniņu, kas iemērta skalojamā šķidrumā (10—15 min.; pēc tam jāiemērc no jauna). Tā var izārstēt katarrus, gļotādas satūkumu un pat polipus.

Rīkles skalošanai arī lieto vāju zalviju tēju ar mazliet sāls (uz glāzi 1 naža galiņš). Veselam cilvēkam der skalot ar dzestru ūdeni; iekaisuma gadījumos ūdens jāņem silts. Ar labiem panākumiem mēdz lietot karstu citronu limonādi (uz glāzi 1 citrona sula). Ļoti desinfiķējoši iedarbojas arī mandeļu ieberzēšana ar skaidru citrona sulu, sulā iemērc ar marli aptītu pirkstu, un ar to ieberzē mandeles.

Chronisku deguna, kakla un rīkles katarru gadījumos ieteicams skalošanu izdarīt pārmaiņus ar aukstu un siltu ūdeni. Vispirms sāk ar siltu, tad pāriet uz dzestru (20°C). Atkārtot vairākas reizes!

Maksts skalošanai ņem 38—40° C. karstu ūdeni vai zalviju tēju, kurā ielej irigātorā; tas nedrīkst karāties augstāk kā 1 metru pār skalojamo vietu. Veselām sievietēm skalošana vajadzīga tikai izņēmuma gadījumos.

Klistieri. Humora pilnais dzejnieks T. Fontāns raksta: „Izejas regulēšana sastāda trīs ceturtdaļas no visas ārstniecības, un katra slimība norisinās vieglāk, ja mēs to saņemam ar nepieciešamo atklātību“. Tas nozīmē, ka akūtos slimību gadījumos vispirms jāķeras pie klistiera. Tomēr nedrīkst normālos apstākļos lietot klistierus katru dienu, jo tas tie pamazām pieradina zarnu pie klistrietas, tā kā bez klistieriem izeja beidzot vairs nespēj notikt. Parasti jācenšas iztikt ar mazu porciju ūdens ($\frac{1}{10}$ litra), bet tam jābūt stipri siltam — 38—42°C., vai dzestri-aukstam. Ar to panāk ka 1) klistiers nekad nevar kaitēt, un 2) 2—3 reizes dienā lietots (tā saukto paliekošo klistieru veidā), tas beidzot dod vēlamus panākumus. Destrie klistieri iedarbojas spēcinoši uz tūpļa zarnas

asins riņķošanu un muskulatūru. Cik labi dzestri klistieri ierosina tūpļa zarnas darbību, tikpat labi karsti klistieri nomierina apgrūtināso, pat sāpīgo dziļanos akūtas caurejas vai chroniskā resnās zarnas katarra gadījumos. Ļoti labs izeju veicinošs līdzeklis ir pārmaiņus auksts un karsts klistiers. Vispirms tad ņemams 40°C. silts klistiers, kas tūlīt atkal jāizlaiž, pēc tam nekavējoties iesīrcināms otrā — 26—20°C. ($\frac{1}{10}$ litra) klistiers. Caurejas gadījumos no liela svāra ir 42—45° klistieri; pavisam nevietā ir tā sauktie „kolēras“ pilieni, kas ar opija palīdzību iemidzina zarnu un aizkavē pūstošo, rūgstošo vielu iztīrišanos.

e) Zāļu u. c. peldes, uzklāji u. t. t.

Ja peldei pieliek zāles, minerālus, etiķi vai alkoholu, tad — zem apstākļiem — peldes iespajds kļūst stiprāks. Tāpēc tik ļoti iecienītas jūras, sāls un dūņu peldes. Arī temperatūrai liela nozīme, tāpat ūdens radioaktivitātei.

40% alkoholu lieto uzklājiem. (Uz glāzi ūdens ņem 2 ēdamkarotes absolūtā alkohola), kuŗi ātri izsauc stipru asins pieplūdumu.

Sāls peldes noder skrofuloziem un rachitiskiem bērniem, pret mazasinību, chlorozi, elpas organu katarriem un histēriju, dzemdes sacietējumu un satūkumu u. t. t. (pēdējā gadījumā noder sēdpelde). Mēdz lietot jūras sāli. Iesāk ar 1%; bērniem noder 1—5% peldes. Slapju ādas izsitumu gadījumos un pie eksudatīvās diatezes der sālspeldēm piejaukt zalviju novārījumu.

Zāļu peldes sagatavo sekoši: maisiņā iešuj, apm., $\frac{1}{2}$ —1 kgr. zāļu, novāra maisiņu 8—10 litros ūdens, ļauj 5 min. ievilkties, tad novārījumu ielej peldē un noregulē siltumu. (Kāju vai sēdpeldei vajadzīgs mazāk zāļu).

Siena zāļu peldei jāizlasa no siena sakaltušie ziedi un sēkliņas. Puspeldei izlieto 1 kgr. Šādas peldes iedarbojas labi uz akūtiem izsitumiem, nātru drudzi, vāju ādas elpošanu, slapjiem, strutainiem ādas iekaisumiem, pirkstu, rokas, kāju ievainojumiem (ar strutojošu iekaisumu), furunkulozi u. c.

Auzu salmu peldei ņem 500 gr. auzu salmu, sakapā smalki un maisiņā vāra 8—10 min., pēc tam pielej peldei. Šī pelde ieteicama sevišķi ģikts slimniekiem un reimatiķiem.

Skostu (ašķu) pelde sagatavojama tāpat. Ieteicama pret ūdenstūsķu, ūrīna bojāšanos, cukura slimību, krampju dzīslām, vecuma „brantu“, strutojumiem, ģikti un nieru smiltīm.

Zalviju pelde (sevišķi kopā ar ozola mizu un tannīnu) ļoti atdzīvina un spēcina ādu. Ieteicama pret ādas slimībām, sevišķi pret galvas kraupi, slapjo ēdi, strutojošiem izsitumiem un taml. Zalviju novārījums dziedina un tīra brūces un gļotādas (degunu, muti, maksti, tūpli).

Ozola mizu pelde der pret pārāk maigu, plānu, blāznainu ādu, bet kā sēdpelde pret slapjiem dambja plīsumiem, pret kaunama iekaisumu un niezi, pret maksts gļotādas kairinājumiem un dzemdes asiņošanu.

Skuju un eikalipta peldes nomierina un atspirdzina.

Kliju un iesala peldes iedarbojas uz niezošām ādas kaitēm. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ kgr. kliju un $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ kgr. iesala vāra pusstundu, izkāš un pielej peldei.

Dūņu peldes iedarbojas sevišķi uz sieviešu dzimumorgānu katarriem, gikti, neimatismu, nervu sāpēm (sevišķi iīšiasu), — tāpat arī dubļu peldes.

Sinepju miltu pelde noder katarrāla plaušu iekaisuma gadījumos, kad bērna dzīvība apdraudēta. Apm., 100—200 gr. sinepju miltu ieber remdeni-siltā ūdenī un samaisa biezputrā. To iepilda maisiņā un izspiež peldē. Pelde ilgst tikai 5 min. un izsauc stipru ādas kairinājumu, kas atbrīvo iekšējos organus. Pēc tam bērnu nomazgā siltā ūdenī un taīsa remdeni-siltu vidukļa tinumu. Peldi nevar ņemt biežāk kā 1 reizi dienā. Noberzēšanās ar sinepju miltiem dažreiz var izglābt dzīvību (pie katarrāla plaušu iekaisuma, masalām, garā kāsa, sirdskaites). 1 litrā ūdens (40°C) ieber 100—150 gr. sinepju miltu, izmaīsa, iemērc tur lakatu, drusku izspiež, uzliek uz muguras vai krūtīm un berzē pa lakata virsu.

Vēl enerģiskāk iedarbojas sinepju uzklāji, kuŗus var turēt ne ilgāk kā 10 minūtes; pēc tam āda ātri jānomazgā, un jātaīsa Prīsnīca uzklājs (1—2 stundas).

Skābekļa un ogļskābās peldes ļoti kairina ādu un ādas nervus. Ļoti ieteīcamas pret chroniskām sirdskaitēm. Pie ogļskābām peldēm lietojama zema vanna, lai mute būtu augstāk par vannas malu, un lai nebūtu jāieelpo peldes tvaīki.

Tā kā ūdens uzklāji pārāk ātri atdziest, tad viņu vietā dažreiz lieto auzu putras, rudzu miltu, linsēklu, kartupeļu, aromātīsku zāļu u. c. kompreses. Te sevišķi jāatzīmē biezpīena uzklāji. Protams, ka biezpīenam jābūt svaīgi sagatavotam. Šādi uzklāji dara brīnumus plaušu, krūšu vai vēdera plēves iekaisumu gadījumos, tāpat brīnišķīgi tie iedarbojas uz brūcēm, ādas tuberkulozi, satūkumiem, kas jau sāk izvērsties augoņos, vēzim līdzīgiem audzējiem, galvas karstumiem u. taml.

Gaisma, gais un saule

Mūsu klimats un arī mode mūs spiež kā vasarā, tā ziemā apģērbties no galvas līdz kājām. Ja sejā neatrastos vienmēr vajadzīgie organī (acīs, deguns, mute, ausis), tad arī tai droši vien neklātos labāk, kā rokām, kuŗas (vismaz „smalkāki“ ļaudis) mēdz apslēpt cimdos. Šāda ievīstīšanās mūsu veselībā cirtusi lielu robu. Galvenais siltuma regulēšanas un iztvaīkošanas organus — āda — pavisam likts novārtā. Vairums cilvēku nemaz nav iepazīnies ar ādas nozīmi. Tāpēc arī noticīis reiz bēdīgs gadījums (un tādu nav mazums): kāda katoļu ģimene Romā, sakarā ar kādu procesiju, bija nokrāsojusī savu bērnu ar bronzu un apģērbusi kā eņģeli. Diemžēl — bērns stundas laikā krita par upuri krampjiem un izlaida dzīvību, jo ādai bija ņemta iespēja elpot. Protams, apģērbs tik stipri neīedarbojas, bet tomēr aizkavē iztvaīkošanu, kas ļauni atsaucas uz plaušām. Ķermenī tiek traucēta siltuma regulēšana, un tāpēc ātri iespējama apsaldēšanās.

Vienmēr apsegta āda top bāla, pelēka, plāna, gluda, bez dzīvības, — līdzīga pagrabā uzdīgušam stādīnam. Ķermenī uzkrājas vielu maiņas indes, iestājas dažādi funkcionāli traucējumi, nedabū izveidoties asins ķermenīši, un beidzot cilvēks zaudē izturību un pretošanās spēju. Turpretim zem gaisa, gaismas un saules iespaida vaigi sārtojas un top apaļi, novītusē āda kļūst samtaini-mīksta, spīdoša, rozaina un beidzot pieņem brūnu krāsu. Tāda āda reagē uz siltuma un aukstuma kairinājumiem, visur ir silta, un no tās porām izplūst svaiga miesas smarša.

Gaiss iedarbojas uz ķermeni kā dzestri-auksta pelde, tikai naidīgākā formā. Tomēr pārāk jutelīgs cilvēks ātri var apsaldēties arī ņemot gaisa peldi. Tāpēc sākumā jābūt uzmanīgam un gaisa peldes jāņem slītkākā laikā. Ziemā tā tad jāšāk ar istabas gaisa peldēm, bet vasarā — saulainā, siltā laikā. Istabas gaisa peldi vislabāk ņemt ritos. Vājāki cilvēki pēc tam iet uz mazu britiņu gultā salsdīties. Gaisa pelde ņemama ne mazāk kā 10 minūtes. Ar šo laiku pietiek, lai ierosinātu ādas darbību. Pie tam jāfrotē (jāberzē) rokas, kājas un viss ķermenis ar sausām rokām sekošā veidā: saliecot ķermeni uz priekšu, to berzē ar rokām sākot no krustiem un ejot līdz pat papēdim; no šejienes pāriet uz kājas pēdu un nu rokas laiž uz augšu, pie kam jāatliecas taisni; nu rokas iet augšup līdz krūtīm, tad lejup līdz gurnu rievai, no turienes pāriet uz sēdvietu un atkal slīd mugurpusē lejup līdz papēžiem, pie kam ķermenim jāsaliecas, u. t. t. Pēc ādas apsildīšanas jāuzsāk viegla vingrošana un dziļāka elpošana. Ja ķermenis jau pieradis pie gaisa un, pateicoties labai ādas darbībai, prot sevi apgādāt ar siltumu (labi trenēta muskulatūra), tad, gaisa peldi beidzot, var ķermeni noberzēt ar slapjām, aukstā ūdenī mērktām rokām un berzēties, kamēr āda sausa.

Mums, kultūras cilvēkiem, gan laikam nebūs iespējams staigāt stundām ilgi kaļiem, un mēs pie tā arī nespējam vairs pierast. Gaisa pelde uzskatāma kā kuŗa katra cita pelde, un arī viņu nedrīkst pārspīlēt.

S a u l e iedarbojas uz mūsu ķermeni ar savu siltumu un gaismu. Saules siltums izsauc ķermeni stipru asins pieplūdumu ādā, ādas iztvaikošanu un sviedrus, un pavairo siltumu. Neskatoties uz karstuma iedarbību, ķermenis tomēr uztura siltuma līdzsvaru, pateicoties svīšanai. Cik mēs zaudējam sviedru, redzams no tā, ka pēc 1 stundas ilgstošas saules peldes ķermenis zaudē apm. 1—3 mārciņas no sava svara. Sviedri parādas uz ķermeņa tikai tajā pusē, kuŗa nav pavērsta pret sauli; saules pusē sviedri izgaro. Tā atstātas ļoti īpatnēja siltuma regulēšana: saules pusē notiek intensīva siltuma uzņemšana, bet ēnas pusē — visstiprākā siltuma izdalīšana.

Saulēs sviedriem piemīt stipra sāls koncentrācija, un tie iztira ķermeni no indēm.

Pavisam citāds ir g a i s m a s staru iespaids. Kā zināms, saules gaisma sastāv no 7 krāsām, kā to redzam prizmā vai varavīksnē. Krāsu kārtība: sarkana, oranžu, dzeltena, zaļa, gaišzila, tumšzila, violēta. Šīs krāsas sauc par r e d z a m o saules spektru. Bet šinī spektrā trūkst vēl dažas krāsas. Bez redzamās sarkanās un violētās krāsas pastāv acīm neskatāmie ultrāsarkanie un ultrāvio-

lētie stari. Gaismas viļņu dažādaļais gaņums rada dažādas krāsas, un katram staru veidam ir savas noteiktas siltumu radošās un ķīmiskās īpašības. Jo vairāk stars saules spektrā tuvojas sarkanai krāsai, jo tas siltāks; stara gaismas iespaids pavairojas, tuvojoties dzeltenai krāsai, — bet tie stari, kas atrodas vistuvāk violetai krāsai, atšķiras ar savu spēcīgo ķīmisko iedarbību. Netīrs gaiss stipri samazina staru specifisko iespaidu. Tā ultravioletie stari dziļās ielejās un dūmainās pilsētās zaudē vairāk kā pusi no savas vērtības, bet siltumu radošie ultrāsarkanie stari — apm. 30%. Pilnvērtīga apstarošanās iespējama tikai augstākās vietās, kur tīrs gaiss.

Saules gaisma iedarbojas dažreiz tik intensīvi, ka apdedzina ādu. Āda sasarkst, satūkst, sāp un deg dažreiz tā, ka nav panesama ne vismazākā pieskārsšanās. Nereti āda paceļas čulģās, kas ir ļoti plānas un ātri plīst. Jau pēc dažām dienām ādas virsējā kārtā apžūst un nolobas kā zīdpapīrs. Dažreiz uz ādas uzmetas nātru izsitumi, kas uz dažām naktīm laupa cilvēkam mieru un miegu, jo ārkārtīgi niez. Tādos gadījumos ieteicams ādu ieeļļot (ar olīvu eļļu) un iepūderēt.

Tā kā saules iespaids nekad nav iepriekš aprēķināms, tad uzsākot saules peldi jāievēro vislielākā uzmanība. Par visām lietām, nedrīkst bezrūpīgi nolīkties saulītē „gulēt“, nepārbaudot iepriekš, kā saule iedarbosies. Vispirms 5 minūtes jāapstaro priekšpuse, tad tikpat ilgi muguras puse, pēc tam uz mazu laiciņu jāiet ēnā, lai novērotu, kā āda reaģēs uz tikko saņemto saules „svētību“. Ja āda nepārmainas, tad var vēl 5—10 minūtes apstaroties, un ar to pirmā reizei pietiek. Pēc katra ādas sasarkuma pāriešanas var katru dienu turpināt apsaulošanos un pamazām, pēc uzmanīgas pieradināšanās, pāriet uz 20—30—40 minūtēm, — protams, arvien novērojot saules iespaidu uz organisma labsajūtu. Ādas izturība gan norāda uz to, ka būs iespējams ņemt saules peldes ilgāku laiku; tomēr no lielāka svāra ir visa organisma izturēšanās, kurš ļoti ātri mums noskaidro saules iekšējo iedarbību. Asins spiediens galvā, galvas sāpes, nogurums, iekšķīgi drebuļi, atslābums, nelaba dūša, reibonis, nemiers sirds apkārtņē, nekārtīgs pulss pie citādi veselās sirds, iekšķīgs nemiers — līdz pat bezmiedzībām un dzimuma orgānu pārkairinājumi — viss tas norāda, ka saules pelde ņemta pārāk ilgi.

Jo agrāk rītos ņemam saules peldi, jo vieglāks, resp. maigāks tās iespaids. Tāpat arī svaigais gaiss rītos iedarbojas labvēlīgi uz ādu, izsaucot stiprāku kontrastu siltuma uzņemšanā un atdošanā. Ja saules peldi ņemam pusdienas laikā, tad saules gaismas un ķīmiskais iespaids būs daudz stiprāks. Sevišķi jūtīgi indivīdi lai iesāk nevis ar saules, bet ar gaisa peldēm, t. i. pie apmākušās debess. Taisni jābrīnās, ka dažu cilvēku āda top brūna jau zem gaisa iespaida vien, bez saules palīdzības.

Saules gaismas iespaids ir sekošais: gaismas stari iekļūst dziļi ādā, nonāvē tur baktērijas, izsauc sūniņu darbību, veicina vielmaiņu un ādas orgānu augšanu, izpleš limfas vadus un uzlabo audu šķidrums transportu asinīs, iedarbojas atūdeņojoši uz audiem, pavairo izdalījumus un atbrīvo ķermeni no indēm; asins top tīrāka, ķermenis pretošanās spējīgāks un nervu sistēma brīva no kairinošām un nomirdinošām vielām. Slimi audi drīz izzūd, brū-

ces izžūst, baktērijas brūcēs nobeidzas; ādas pigmentācija palīdz ķermenim uzņemt ultravioletos starus, kas uz baktērijām iedarbojas nāvējoši.

Saules peldes nav nevienam kaitīgas. Pareizi pielietotas, tās ir īsta svētība kā veseliem, tā slimiem, — pat neizslēdzot grūti-slimos. Protams, te jāpiemērojas katra slimnieka organismam.

Var pieradināties arī pie stundām ilgās gulēšanas saulē. Bet kas gan tik ilgu sviedrēšanos sauks par labu? Tāda nevajadzīga spēku izšķiešana dažreiz rūgti atriebjas.

Mākslīgā kalnu saule ir liels palīgs mūsu mērenajā klimata joslā, kur dažreiz tik maz saulainu dienu nevien ziemā, bet pat vasarā. Tomēr šī palīga pielietošana prasa lielas uzmanības, ja negribam, ka āda iekaist un ādas nervi saslimst. Kārtīgi apstārojoties ar kalnu sauli (ne vairāk kā 2 reizes nedēļā), var panākt to pašu, ko vasarā — ņemot saules peldes.

Mākslīga gaismas pelde ir noderīga svīšanai un savas zemās temperatūras dēļ labāka par karsta gaisa un tvaika peldēm.

Ultrā-violētie stari iznīcina baktērijas, tāpēc tos lieto pret dažādām ādas slimībām un brūcēm, matu izkrišanu, nervu sāpēm (išiasu), reimatismu, pat ādas audzējiem.

Māli un radioaktīvā zeme Bolus alba

Māli uzrāda dažas dziedinošas īpašības, tāpēc viņiem ar pilnu tiesību piešķirts vārds „dziedinošā zeme“. Ārstniecībai tos ņem no 1—2 metru dziļuma, sausā, izaugušā vietā (Humus), kur nav ūdens, tālu prom no netirumu bedrēm, mēslu kaudzēm u. tml. 1—2 metru dziļumā zeme nebūs gluži sterila, bet tomēr brīva no slimību baktērijām. Svaīga, tikko izrakta zeme ir pārāka par katru kalnētņu preparātu.

Parasti šo zemi lieto tikai ārīgi, gan peldēm, gan uzklājiem. Uzklājus sagatavo sekoši: mālus iejauc dzestri-aukstā ūdenī tā, ka iznāk bieza masa, kuŗa ļaujās veidoties. Šo masu uztriepj $\frac{1}{2}$ —2 cent. biezumā uz lina drēbes un liek uz miesas; uzklājam pāri sedz vilnas drēbi.

Mālu uzklāja iespaids pastiprinājas samērā ar uzklāja biežumu; jo slimniekam mazāk spēka, jo plānākam jābūt uzklājam. Iekaisuši slimības perēkļi panes biezu māla kārtu. — Uzklājam nedrīkst ļaut sakalst; tas jānoņem, kamēr vēl mīksts, un vai nu jāatjauno, vai jānomazgā slimā vieta ar dzestri-aukstu ūdeni. Kur trūkst reakcijas spēka, tur māla uzklāji neder, tāpat kā auksts ūdens; tādos gadījumos vajadzīgs siltums.

Mālus var pielietot dažādu chronisku un akūtu ādas izsitumu gadījumos, pie chroniskām un akūtām locītavu slimībām (locītavu gīts, reimatisms, tuberkuloze), pret gulēšanas jēlumu, vāju cirkulāciju vēnās, krampju dzīslām, kāju brūcēm, haimorroidiem, chronisku zarnu katarru u. tml. Kā izņēmums jāmin ūdenstūska nieru un sirds slimību gadījumos; te māls var izsaukt katastrofālus sarežģījumus.

Kā jau minēts, māli iedarbojas līdzīgi aukstiem uzklājiem, — tikai enerģiskāk, dziļāk, un tāpēc viņu lietošana nevietā var būt bīstamāka nekā ūdens uzklāji.

Bolus alba nav nekas cits, kā izmazgāti un dedzināti māli. Viņus var dabūt pirkst katrā aptiekā. Bolus alba iedarbojas uz baktērijām, ietinot tās neorganiskā masā, atdalot no viņu dzīves vietas un uzsūcot toksīnus. Lietojams gan iekšķīgi, gan ārīgi; ārīgi — pūdera vai uzklāju veidā, bet iekšķīgi — sajaukts ar ūdeni. Ņem puslitra trauku, piepilda līdz pusei ar svaigu ūdeni, ieber tur 125 gr. Bolus alba ļauj pulverim nogrimt dibenā un tad apmais ar karoti. Neliet ūdeni uz māliem, — jo tad iznāks lipīga, sīksta masa, — vienmēr jāber māli ūdeni; maisījums jāizdzer vai nu uz reizi, vai pēc iespējas īsā laikā. Pēc 3 stundām atkal jāņem tas pats mērs. Ieteicams pret zarnu darbības traucējumiem, vemšanu ar caureju, asinssērgu, kolēriņu, kolēru, saindēšanos ar sēnēm, desām, zivīm, gaļu, konserviem u. tml. Slimnieks nedrīkst nekā baudīt, izņemot svaigu ūdeni, lai neradītu baktērijām jaunu apmēšanās vietu. Pie kolēras un vemšanas ar caureju jāatturās no katras barības vismaz 18 stundas.

Elektrība, diatermija

Kas attiecas uz ārstēšanu ar elektrību, tad ne par velti pacienti izturās pret viņu skeptiski, ja to sāk slavēt kā brīnumzāli pret visādām slimībām. Tomēr nav noliedzams, kas zināmos gadījumos elektrībai ir bijuši savi nopelni. Dažreiz elektrība iedarbojas labvēlīgi uz nervu sāpēm, reimatismu, pamirumiem, muskuļu nīkšanu, neirastēniskām un histēriskām kaitēm u. t. t. Mēdz lietot gan nepārtraukto (galvānisko), gan pārtraukto (faradisko) strāvu. Parasti elektrību mēdz savienot ar peldi (elektriskā pilnpelde). Elektrības pielietošana nav tik vienkārša, kā to dažs iedomājas; nepietiek ar to vien, ka nopērk aparātu un nu tikai elektrizē pēc patikas; tad var piedzīvot ne tikai vilšanos, bet pat nelaimi.

Vēl jāaizrāda uz elektromagnetu, ar kuŗa palīdzību bieži vien izdodas izvilkt tērauda un dzelzs skabargas iz acīm, ausdiem vai orgāniem.

Daudz lielākā mērā elektrību var izmantot pie tā sauktās diatermijas (sasildīšanas). Kamēr karsti uzklāji, termofors u. c. silda ķermeni no ārienes, diatermija panāk siltuma rašanos ķermeņa iekšienē, pašos audos. Jāskatas tikai uz to, lai elektrods visur labi piekļautos ādai, jo pretējā gadījumā iz tā lēc dzirksteles, kas var apdedzināt ādu.

Diatermijai lieli panākumi reimatisku, aknu, priekšdziedzera slimību, išiasa un astmas ārstēšanā.

Rentgena stari

Par Rentgena stariem, kuŗus atklājis vācu fiziķis R e n t g e n s 1896. gadā, sauc sīkas elektriskas enerģijas (elektronus), kas dodas uz priekšu ļoti ātri, staru veidīgi, un apbalvoti ar tādu spēku,

ka spēj iziet cauri necaurredzamiem priekšmetiem, — kā gaisma iet cauri bezkrāsainam stiklam. Viņiem daudz līdzības ar ultravioletiem gaismas stariem, tomēr valda uzskati, ka pie Rentgena stariem kustība neiet vilņveidīgi, bet ka te tiek eksplozīvi u. t. t. taisnā linijā sviestas uz priekšu vissikākās, no negatīvās elektrības atbrīvotas elektrības daļiņas. Rentgena stari izceļas no gaisa atbrīvotā, bumbveidīgā stikla traukā sekošā kārtā: no katoda izejošās augstsprieguma strāvas stari krīt uz slīpi nostādītu platīnas spoguļi, antikatomu, tur zaudē savu negatīvo saturu un caur trauka sienām tiek atkal sviesti atpakaļ; pie šī procesa trauka (bumbveidīgā stobra) sienās rodas dzeltenī-zaļi mirdzoša gaisma; bet paši stari acij nav redzami; viņiem piemīt spēja piedot fluorescejošu spožumu (likt uzliesmot) mazām metala sāļu daļiņām (bārija-platīnas-cianūra, volframskābā kaļķa u. c.), t. i. viņus pārvērst gaismas vilņos, un iedarboties uz bromā-sidraba savienojumiem (kuņģi piedod fotografiskām platēm jutelību pret gaismu) tāpat, kā iedarbojas parastā gaisma. Tāpēc šos starus var redzēt uz plāksnēm, kas aplātas ar minētiem metālu sāļiem; starus var izlietot arī fotografiskiem uzņēmumiem.

Ja Rentgenā (jeb tā sauktie X) stari krīt uz kādu ķermeni, tad tie pa daļai top izsēti uz visām pusēm. Tāpēc ap X-stariem strādājošais personāls pastāvīgi padots kaitīgiem iespaidiem, ja netiek ievēroti un pielietoti vajadzīgie aizsarga līdzekļi. Izkaisītie jeb sekundārie stari izceļas arī ķermenī, sevišķi tauku audos, un tas ļoti apgrūtina staru pielietošanu dziedniecības nolūkos. Tā kā stipru aparātu stari iedarbojas pat caur sienām, tad arī tās jāapklāj ar attiecīgu svina kārtu, jo svins nelaiž X-starus cauri. Pa lielākai daļai, bumbveidīgā stikla caurule pati tiek no ārpuses aplāta ar svina čaulu; bez tam, kalpotāji visi nēsā svina-gumijas priekšautus un cimdus. Acis tiek aizsargātas ar svina stikla brīlēm. Aparāta nodarbināšanai un rēgulēšanai vajadzīgie priekšmeti tiek nolikti otrā istabā, no kuņas cauruli un aparātu novēro caur svina stikla logu.

Šādi aizsarga līdzekļi tomēr nepieciešami tikai kalpotājiem, ārstiem un tiem slimniekiem, kuņģiem ilgāku laiku jāuzturās staru tuvumā. Pie ātriem Rentgena uzņēmumiem nekādas briesmas nevar notikt.

Stari, ilgāk iedarbojoties, izsauc ādas sasarkšanu un vēlāk pat grūti dzīstošas brūces. Tomēr šis parādības neizpaužas vis tūlīt, bet gan tikai pēc dažām dienām vai nedēļām.

Ja X-stari krīt uz ķermeni, tad ķermenis šos starus uzsūc ne visur vienādi; mēs zinām, ka arī paša ķermeņa sastāvs nav visur vienlīdzīgs. Tādā kārtā iespējams nofotografēt ķermeņa iekšienē lietas, kas citādi ārstam var palikt apslēptas. Lūk, X-staru galvenais nopelns: viņi palīdz uzstādīt pareizu diagnozi iekšēju organu vai kaulu slimību gadījumos. Tomēr ne visas vietas padodas X-staru izmeklēšanai; tā, piem., lai izpētītu kuņģa un zarnu darbību, slimniekam jāieed bismuta vai bārija putriņa, vai jāpiepilda zarnas ar gaisu. Piepildīt un tādā kārtā izpētīt var arī mīzālvadus, nieru blodiņas u. c.

Ar X-staru palīdzību iespējams ierosināt (ar vājiem stariem) organus uz atjaunošanās darbu, satūkumus un audzējus iznīcināt.

u. tml. Bet nav jāaizmirst, ka X-staru iedarbību ķermenī nav iespējams izolēt, un ka tādēļ sekundārie stari mēdz aizskārt arī tuvākos audus, visvairāk nervus, asinis un zarnas. Tāpēc apstarošanai vienmēr būs nevēlamas un pat kaitīgas blakus parādības. Tātad — vispirms jāapsver, vai slimība ir tik daudz vērts, lai viņas dēļ uzņemtos citas ciešanas, — un vai šīs ciešanas galu galā nebūs grūtākas par pašu slimību.

Radijs

1896. gadā franču fiziķis Bekerels atrada urāna starus, kas — acij neredzami — tiek pastāvīgi izraidīti no zināmām vielām. Šie stari iet gandrīz ar gaismas ātrumu taisnā līnijā. Viņus nevar ne atspoguļot, ne lauzt, ne arī polārizācijas palīdzību novirzīt no ceļa. Daži no šiem stariem ļaujas iespaidoties no magnēta. Viņi iet cauri cietiem priekšmetiem, izsauc sāļos ķīmiskas pārmaiņas, nokrāso stiklu violeti-melnā krāsā, dzeltenu fosforu pārvērs sarkanā, izbalina zaļo stādu krāsvielu, aizkavē baktēriju augšanu un izbojā sēklu dīgšanas spēju. Gaisā tie rada ozonu. Ar viņu palīdzību izdodas jonizēt gāzes un piedot tām īpašību, laist cauri elektrisko strāvu. Uz ādas šie stari izsauc tādas pašas parādības, kā X-stari.

1898. g. Kirī (laulāts pāris — Parīzē) atrada, ka līdzīgas īpašības piemīt arī citām vielām; viņiem izdevās izolēt radiju no dažādiem savienojumiem. Tagad mēs pazīstam veselu virkni radioaktīvu vielu (radijs, aktīnijs, polonijs, jonijs, helijs, torijs, urāns u. c.). Arī gaisā sastopamas līdzīgas vielas. Šos starus uztver arī citi ķermeņi un raīda tālāk kā sekundārus starus. Te lieta grozas ap brīnīšķīgu matērijas pārvēršanos enerģijā ar izstarošanas palīdzību. Gabaliņš radija, torija u. c. pastāvīgi izraīda no sevis enerģiju, pats nezaudēdams nekā no sava svāra. Šī emanācija, kas līdzīga gāzei, var tikt izkausēta ūdenī, kuŗš atkal to dod tālāk; ar to izskaidrojama mūsu minerālūdeņu radioaktivitāte.

Terapeitiski mēs lietojam radioaktīvus ūdeņus (arī mākslīgi izgatavotus) dzeršanai, peldēm, inhalācijai un pat injekcijām. Tāpat tiek lietotas radioaktīvo dūņu kompreses. Pārdošanā nācis liels skaits farmaceitisku preparātu: tabletes peldēm, dzeršanai, inhalācijai u. c., ar kuŗām var mājās izgatavot emanāciju.

Radioaktīvo enerģiju postošo iespaidu izmanto, lai ārstētu audzējus, baktēriālus un parazitārus procesus u. tml. Te radija terapija iet roku rokās ar operatīvo un Rentgena terapiju.

Tas pats būtu sakāms arī par toriju, no kuŗa izgatavo meztoriju.

Radioaktīvām vielām, tāpat kā X-stariem, ir savas blakus parādības, kas apgrūtina viņu pielietošanu, tāpēc šie līdzekļi nododami speciālista rokās.

Diētiskā terapija

Kas attiecas uz dažādiem diētas veidiem, — tā sauktām „kūrēm“, — tad viņas nekad nevajadzētu uzsākt bez ārsta ziņas, jo pēkšņa pārmaiņa var ļauni atsaukties uz sirdsspēku. Pa diētas lai-

ku jāatsakās no vīna, alus, tējas, kafijas, stipri sālitām, cukurotām, piparotām vai taukām vielām, jālieto ļoti maz gaļas, bet jo vairāk sakņu, rupjas maizes u. tml. Bez tam daudz jāuzturās svaigā gaisā, pēc iespējas katru dienu jāņem gaisa pelde, vakaros jānomazgā kājas remdeni-siltā ūdenī, biežāk jāņem peldes, pa naktīm ietinumi u. tml. un jāizvairas no piepūlēšanās.

a) Kumiss un kefirs

Abi šie dzērieni noder nespēcīgiem, vārgiem indivīdiem, pie bāluma kaites, mazasinības, chroniskiem kuņģa un zarnu katarriem, aizcietējuma u. t. t., jo iznīdē baktērijas un aizkavē pūšanas procesu zarnās, tā tad iedarbojas tieši kā atjaunotāji. Kumisu izgatavo ķirģīzi no ķēvju piena, bet kefiru prot izgatavot mūsu pašu saimnieces ar kefira sēnīšu palīdzību.

Daudz lētāk un vienkāršāk ir lietot rūgušpienu, ķērnes pienu un sūkalas. Abi pēdējie sevišķi ieteicami zīdaiņiem (it īpaši vasarā, kad visātrāk var iestāties gremošanas traucējumi).

b) Piena diēta

Ārsts Karells liek slimniekam dot tikai pienu, 5 reizes dienā pa 200 kubikcent., nevāritā veidā. Pie piena var dot klāt sausiņus ar sviestu. Pierādīts, ka šāda diēta labi atsaucas uz sirds un asinsriņķošanas traucējumiem, par visām lietām uz ūdenstūsķu pie nieru un aknu kaitēm, uz nieru slimībām un šarlaku.

Piens ir vērtīgs un viegls barības līdzeklis. Tomēr praksē izrādījies, ka augļu diētas dienās izdalās vairāk ūrina, tā tad ķērmeņa iztīrīšanās norisinās dzīvāk, intensīvāk. Tāpēc augļu diēta uzskatāma par vērtīgāku. Bez tam piens ātri apriebjas, un daži slimnieki sāk pat vemt pēc ilgākas piena lietošanas. Vairāk kā 3 „piena dienas“ reti kāds pacients var izturēt, tāpēc labāk šo diētu šad un tad mainīt ar augļu diētu (2—3 dienas). Pēdējā palīdz arī norēģulēt zarnas, kas pa piena diētas laiku parasti aizcietē.

c) Augļu diēta

Augļu diētai var izlietot visādus nobriedušus augļus, skatoties pēc gada laika. Ogu laikā pēc iespējas jāizmanto mūsu pašu zemes ražojumi.

Augļos ir daudz tā sauktā ķēkaru cukura, kuŗš ļoti viegli sagremojams. Augļu skābes aizkavē barības pūšanu zarnās, veicina izeju un ierosina nieru darbību. Minētā diēta ieteicama sevišķi personām, kas spiestas dienu no dienas sēdēt, un kuŗām tāpēc ir vāja vielmaiņa, uzpūsts vēders, haimorroīdi, aizcietējums, asins pieplūdums galvā, galvas sāpes, bezmiegs u. c. kaites. Arī pie chroniskiem gremošanas traucējumiem, mazasinības, skrofulozes, izsitumu slimībām, aknu kaitēm, ģikts un reimatisma, augļu diēta ir labākā zāle. Grūtos zarnu katārra gadījumos un diloņa slimniekiem tā nav ieteicama.

Āboļu diēta sevišķi atsaucas uz elpas orgāniem un balsi, bet ar zemeņu diētu bieži izdodās ārstēt ģikti un reimatismu.

Ja slimībai sakars ar pārmērīgu ēšanu, tad jāēd skābeni augļi, — tāpat ja gremošanas traucējumi izceļušies kuņģa sālskābes trūkuma dēļ.

Diēta jāievada ļoti uzmanīgi, lai neizceltos gremošanas traucējumi. Var iesākt ar 1/2 kilogr. augļu dienā, pamazām pāriet uz 1—1 1/2 kgr. un pēdējās dienās ēst atkal mazāk. Ja negrib izvest diētu tik stingri, tad var augļus ēst brokastīs un vakariņās, bet pusdienā ēst vieglu veģetāru barību, kuŗa nedrīkst būt sāļa un tauka. Augļi ļoti labi jāsakozļā, — tas ir galvenais noteikums. Nepietiekoši sakozļāti augļi izsauc gremošanas traucējumus. Jāuzmanās, lai augļi nebūtu auksti; ziemā augļiem jābūt stāvējušiem istabā vismaz 8 stundas. Ja vāji zobi, tad augļi jāšaberž uz stikla berznes (rīvja). Mizas jāēd līdz (pēc iespējas).

Ja slimnieks baidas, ka tam trūkst olbaltuma vielu, tad lai ēd līdz augļiem arī druscīņ riekstu. Nieru slimniekiem rieksti nav ieteicami.

Lai nav jābūt atkarīgam no gada laikiem un augļu sezonas, var augļu vietā dzert arī dabiskās augļu sulas: stundu pirms ēšanas pa mazai glāzei (3 reizes dienā).

Kam vien iespējams, lai 2—3 nedēļas mēģina dzīvot no nevārtas barības, tā tad no riekstiem, augļiem, saknēm. Šādu diētu var uzņemt 2 reizes gadā, ik pa 14 dienām. Viņa sevišķi ieteicama garīga darba strādniekiem un sievietēm, kuŗas mocas ar pavēderes organu kaitēm.

Pie augļu diētas var pieturēties 4—6 nedēļas.

d) Citronu diēta

Citronu sula ļoti palīdz gikts un reimatisma slimniekiem; viņu lieto arī rīkles skalošanai. Kā aizsarga līdzeklis pret skorbutu un malāriju, citrons bija pazīstams jau vecos laikos. Citrona sulu var lietot regulāri pa tējkarotei dienā (bērniem tikai pusi). Sliktu dzeramu ūdeni var uzlabot ar citrona sulu. Pret gikti, reimatismu un akmeņiem 3—4 nedēļas no vietas jādzē 3 reizes dienā (stundu pēc brokastīm, pusdienām un vakariņām) glāzīte ne visai salda citrona ūdens (jāiebauda pa malciņam); pirmā nedēļā jāizlieto katru dienu 1—2, vēlāk 3 nobrieduši citroni, un beigās atkal mazāk. Pārāk daudz citronu sulas lietot nav ieteicami, jo tā var izsaukt zarnu katarru, pie bērniem galvas sāpes, reiboni un pat krampjus.

Tā kā barībai pa šo laiku jābūt vieglai, ne visai „barojošai“ (t. i. ar maz olbaltuma), tad šāda diēta iedarbojas uz ķermeni iztīroši, atjaunojoši. Tagad turīgās aprindās tik ļoti iemīļotais barības veids — gaļa, desas, šķiņķis, olas — viegli noved pie ķermeņa pārpildīšanās ar olbaltumu; ķermenis to beidzot nespēj vairs pārstrādāt, un tā uzkrājas lielā daudzumā dažādi atkritumu produkti, kā mīzalskābe (skābeņskābe) u. c., kas saindē ķermeņa sulas. No šādiem atkritumiem ķermeni var atbrīvot ar augļu, citronu u. c. diētu palīdzību.

e) Vīnogu diēta

Vīnogas satura ziņā pieskaitāmas visbagātākiem augļiem, kādi mums zināmi. Tikai viņas labi jānomazgā, jo tās ļoti bieži tiek apslacītas ar arsēnu saturošu šķidrumu (pret kukaiņiem). Vīnogās daudz olbaltuma un ķekaru cukura. Mazasinīgiem, bāliem, noliesējušiem un nervoziem der apēst dienā — bez jau parastās barības — 400—800 gr. vīnogu, jo tās dod spēku un vairo asinis. Lielākā daudzumā (ap 1600 gr. dienā) tās lieto pret aptaukošanos, jo tās ierosina vielu maiņu un tīra asinis.

f) Āboļu diēta

Augļu diētā galveno vietu vienmēr ieņems āboli, jau tāpēc vien, ka tie pieejami gandrīz visu gadu. Āboli mums palīdz pārdzīvot auksto ziemu līdz pat pavasarim. Pirmā vietā viņi stādami cukura slimības ārstēšanā. Ar 3—4 stingras āboļu diētas dienām pa lielāku daļu jau pietiek, lai ūrīnu atbrīvotu no cukura. Tad pārmaiņus ietura auzu un āboļu dienas, līdz ūrīns pilnīgi atbrīvojies no cukura, un pēc tam pakāpeniski pāriet uz sakņu barību. Tomēr cukura slimniekiem vajadzētu katru nedēļu ieturēt 1—2 āboļu dienas, — arī tad, ja ūrīnā nav cukura. Ābolos ir daudz organiski saistīts dzelzs, tāpēc mazasinīgām sievietēm un meitenēm tie atnesīs daudz vairāk svētības, nekā dārgie dzelzs preparāti, kas samaitā kuņģi un zobus, un kuŗu iespaids nav ilgstošs.

No rīta pirms ēšanas baudīti āboli (labi sakožāt vai saberzt!) ir labākais līdzeklis zarnu darbības regulēšanai.

g) Ķirbju diēta

Šī diēta noder chronisku nieru slimību gadījumos, sevišķi ja sākas ūdenstūska. Ķirbji ir pirmklasīgs ūrīnu dzenošs līdzeklis, un ar viņu var panākt tieši ūrīna plūdus. Tādā kārtā no organisma tiek izskalots daudz asinīs aizturētu, nederīgu vielu un novērstas saindēšanās (ar ūrīnskābi) briesmas. Ātrā varā krišanās nav bīstama, un slimniekam par to nav jāuztraucas, jo tā pierāda tikai, ka ķermenis tiek labi atūdeņots. Kas baidas „nomirt badā“, vai kam vajadzīga pārmaiņa, lai novāra ķirbi pienā vai krejumā (nevis ūdenī). Jāapēd dienā 2—5 mārciņas ķirbju. Diēta ieturama 3—4 nedēļas. Var samaisīt biezo ķirbju putru ar rīsu, auzu pārslām vai mannā.

h) Zaļbarība

Nevāritas saknes (retāk augļi) dažiem izsauc gāzes zarnās. Tas ir brīdinājums, jo ne katra zarna var tikt galā ar lielo cellulozes daudzumu. Ar pakāpenisku pāreju var zarnas pieradināt, kas tomēr ne vienmēr izdodas.

Kas var zaļbarību panest, tam viņa atnesīs lielu svētību. Sākumā kuņģis gan liekas būt tukšs, bet vēlāk slimnieks iztiek ar lot.

maz barības. Šī barība apgrūtina kuņģi daudz mazāk, nekā gaļa, olas u. tml.; zaļbarībā ir daudz sārmaiņu un enerģijas, un viņā visas ēteriskās un barības vielas uzglabājušās nesabojātā veidā; viņa atbrīvo sirdi un asinsvadus, ierosina iekšējās sekrēcijas dziedzeru darbību, pasargā nieres un aknas no pārpūlēšanās, novērš neiralģijas, depresijas, baiļu lēkmes u. c. Pa zaļbarības lietošanas laiku pāriet kāre uz narkotiskām vielām. Ja grib kaislīgu smēķētāju atradināt no tabakas, tad tas dažas nedēļas, jābaro ar zaļbarību.

Ēšanai vislabāk noder augļi, jo tie visvieglāk sagremojami. No saknēm visvairāk ieteicami burkāni, sarkanās bietes, radisi, skābi kāposti, selerija (selderiņi), gurķi, špināti. Saknes smalki saberž (uz stikla berznes) vai izmaļ caur mašīnu, sagatavo ar eļļu un citronu, skābu krējumu vai majonēzi un pieliek garšas dēļ mārrutkus, sipolus, ķimenes, tīmiānu, pētersīļu lapiņas, dilles, lokus u. tml. Var ēst 1—2 sakņu sugas vienā maltītē. Zaļi salāti der visur klāt. No eļļām visieteicamākā ir olīvu eļļa. Zemes riekstu eļļa ir lēta, bet — ilgāku laiku lietota — kaitē veselībai. Kā zinām, zemes rieksti nav rieksti, bet pākšu augi, tāpēc viņos ļoti daudz skābes.

Ja kuņģī rodas gāzes, tad ieteicams nemaisīt vairākas sakņu sugas kopā, bet ēst katru savā laikā, tāpat arī saknes neņemt vienai un tai pašai maltītei.

(Jaunākā laikā par zaļbarību rakstīts ļoti daudz; interesentiem ieteicams Dr. Hindhedes „Dzīvojiet lēti un veselīgi“, K. Jannau'a „Jaunie ceļi cilvēka barības jautājumā“, prof. Dr. A. Kļaviņa „Bez-sāls diēta un ēšanas māksla“, Dr. M. Gersona „Mana diēta“, Doras Švikul „210 lēti un viegli sagatavojamas zaļbarības receptes“ un „Kas kādā slimībā jāēd?“ Visas šīs grāmatas dabūjamas latviešu valodā.)

Ļoti barojošas ir auzu, miežu un kviešu pārslas. Tās iemērc uz 12 stundām ar nedaudz ūdens, piena, krējuma vai sulīgām ogām un ēd ar augļiem, rozīnēm vai medu. Šādas pārslas ne tikai dod spēku, bet ir arī ļoti garšīgas, tikai viņām jābūt svaigām; tāpēc ieteicams pirkt nevis kastītēs iesaiņotās, bet vaļējās pārslas. Šāds ēdiens sevišķi ieteicams bērniem, kas to ēd ar lielu kāri un pat pie-prasa katru dienu.

Var lietot dažreiz arī pilnvērtīgu maizi, pienu, biezpienu un kar-tupeļus (vārītus vai ceptus).

Jāatsakās no tējas, kafijas, šokolādes, gaļas, buljona. Jāievēro arī pākšaugu un graudu barības (tā tad arī maizes) lietošana.

i) Gersona diēta

Gersona diēta ir bezsāls diēta, kas atūdeņo ķermeni un uzlabo asinsriņķošanu. Dr. Gersons pielieto vitāminiem bagātu zaļbarību, strīpo daļu olbaltuma vielu, ieteic sakņu-augļu sulu, pilnvērtīgu mai-zi, brūno cukuru, medu, nelobītos rīsus u. tml. Taukvielas Dr. Ger-sons dod sviesta, salda krējuma, olīvu eļļas, svaiga un skāba piena un biezpiena veidā. Šai diētai tas pievieno vēl savu „minerālogenu“. Ar to, ka prof. Zauerbruchs ievēdis šo diētu tuberkulozes slimnie-kiem, diētas jautājums atkal kļuvis par terapijas viduspunktu.*)

*) Latv. valodā iznākusi Dr. Gersona «Mana diēta.»

j) Šrota diēta

Šīs diētas pamata doma: „Bez iztīrīšanas nevar būt veselības“. Iztīrīšanu panāk ar to, ka slimniekam dod maz barības, ar maz olbaltuma, un pie tam sausā veidā, bet ķermeņa audus atūdeņo ar mitru ietinumumu palīdzību. Šrota diētu (nosaukta viņas izgudrotāja Šrota vārdā) pielieto pie skrofulozām kaitēm, kā: pie chroniska acu un ausu iekaisuma, radzenes slimībām, kurluma, kaulu kaitēm, chroniskiem izsitumiem, augoņiem. Viņa noder pret ģikti, chronisko reimatismu, haimorroidiem, ēdēm, kuņģa paplašināšanos, astmu, sifilisu, saindēšanos ar jodu, dzivsudrabu u. tml. Tomēr šī diēta prasa lielu uzmanību, un nav ieteicams to uzņemties bez ārsta ziņas.

Pie šrota diētas slimniekam katru otro dienu jāpārtiek no kaltētas baltmaizes; tās ir tā sauktās „sausās dienas“. Pārējās dienās var pusdienā ēst rīsu, miežu, griķu vai mannas biežputru (ūdeni vārītu, ar mazliet sviesta), arī drusku auzu viruma ar ievārijumu. Bez tam pēc pusdienas var pamazām izlietot $\frac{1}{2}$ litra šķidruma; tās ir „mazās dzeršanas dienas“. Svētdiena ir „lielā dzeršanas diena“; tad slimnieks drīkst ēst augļus, pusdienā saknes, kartupeļus, kompotu, arī gabalu gaļas, vakariņās maizi ar tomātiem vai sieru u. tml. Pa dienas laiku drīkst izdzert ap 1 litru šķidruma.

Diētas kārtība tā tad ir sekošā :

Pirmdiena — sausā diena. Otrdiena: mazā dzeršanas diena. Trešdiena — sausā diena. Ceturtdiena: mazā dzeršanas diena (ja slimniekam pārāk grūti, tad var ierīkot lielo dzeršanas dienu). Piektdiena — sausā diena. Sestdiena — mazā dzeršanas diena. Svētdiena — lielā dzeršanas diena.

Ūdens dzeršana, peldēšanās, apmazgāšanās un mitra noberzēšanās aizliegta. Tikai muti un rokas vajaga bieži tīrīt ar remdenisiltu ūdeni.

Diētas beigās pamazām jāpāriet uz ierasto barību. Turpretim ievads t. i. lēna pāreja uz diētu — nav ieteicams, jo tad slimnieka pacietība izsīkst jau priekšlaikā. Pietiek ar pāris augļu vai zaļbarības dienām.

Stingrā formā šrota diēta izvedama tikai sanatorijās, zem ārsta kontroles. Mājās jāierobežojas ar mitriem ietinumumiem naktīs un sausu barību.

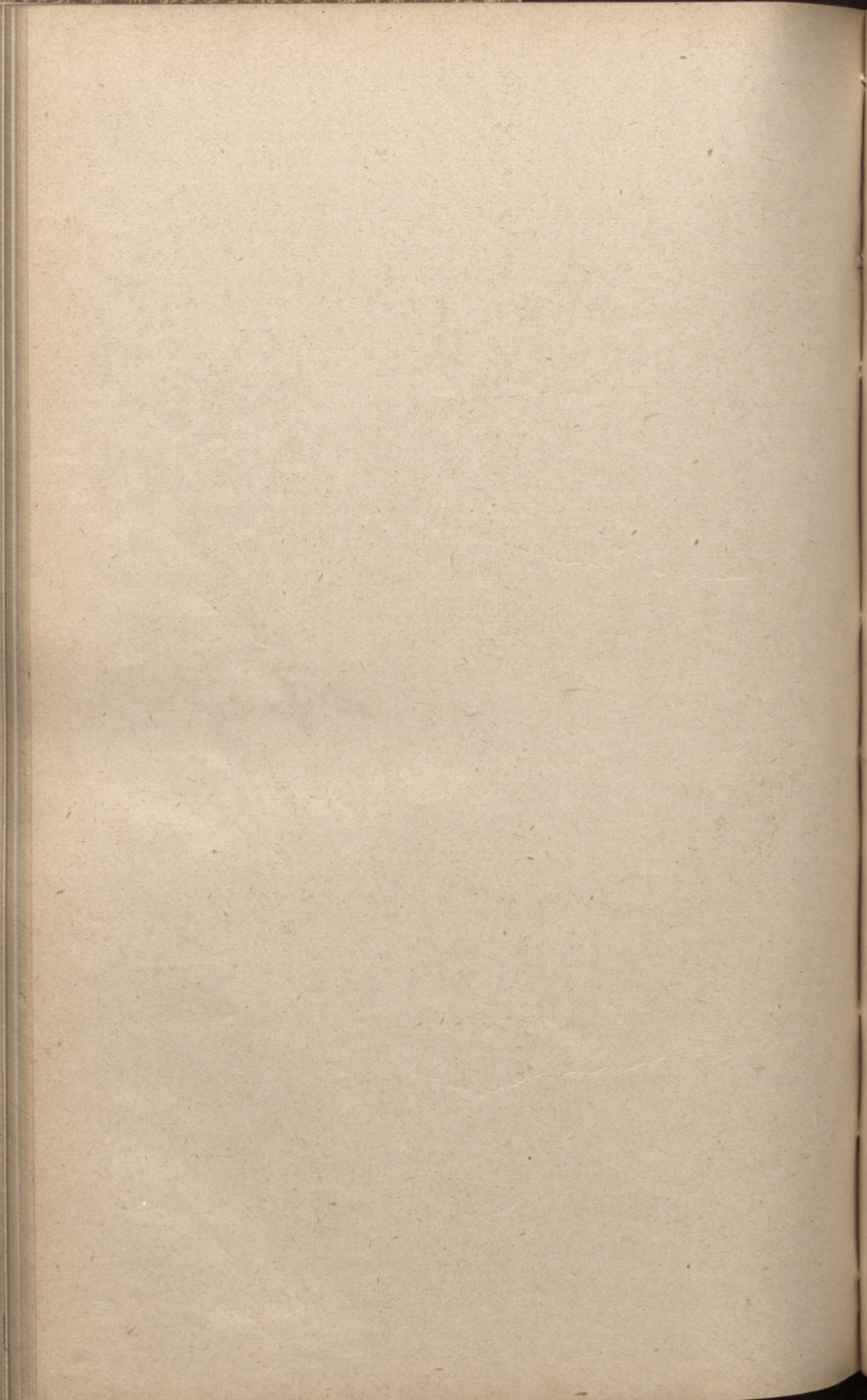
Brokastīs ēd cietu baltmaizi, mazliet piena, auzu vai miežu viruma (tumes) ar ievārijumu un pāris malkiem graudu kafijas vai zāļu tējas (piparmētras, liepu ziedu, u. tml.). Pusdienās: biežputra, biezi sasautētas saknes vai augļi, 1—2 olas vai drusku gaļas. Vakariņās: biezs virums, cieta maize, cieti augļi, salāti, radīsi. Ar otro vai trešo nedēļu atmet virumu un tēju vai kafiju. Ja moca slāpes, tad var iebaudīt malku viegla vīna, bezalkohola augļu sulas, izspiestu augļu (ābolu, apelsīnu) sulu.

Katru dienu jāapēd 8—12 žāvētas plūmes, lai rēgulētu izeju. Var iebaudīt arī pa malciņam viegla vīna. Alkohols uz mazu laiciņu aizraida asinīs riņķojošās indīgās vielas atpakaļ audos, sagādājot ķermenim mazu atpūtas brīdi iztīrīšanās darbā. Dažreiz šāda pauze nepieciešama — vājas sirds dēļ.

Daži slimnieki pēc ietinumumiem top nemierīgi un neguļ. Tad ietinumumi jāizdara nevis naktīs, bet dienā.

XXII

Saindēšanās

Saindēšanās ar stiprām, kodīgām vielām

Šāda saindēšanās ir ļoti bieža parādība, jo kodīgās vielas tiek lietotas mājturībā, darbā un rūpniecībā un tāpēc viegli pieejamas.

Pirmās saindēšanās pazīmes ir stipras sāpes saēstā vietā. Ja inde iekļuvusi mutē, tad mute un rīkle ir jēla, sāpīga un asiņo. Ja inde norīta, tad tiek saēdināts arī barības vads, kuņģis un zarnas. Visas šīs vietas sāp tā, ka slimnieks locas kā tārps. Vēders necieš ne vismazākā spiediena. Drīz vien sākas vemšana, un bieži vien iznāk asiņaina masa; tiek izvemta arī inde, kaut gan ne visa. Lūpas metas zilas, ķermenis, rokas un kājas aplājas lipīgiem, aukstiem sviedriem. Pulss tikko manāms. Sāpes un asiņaina caureja, elpas trūkums un vispārējs sabrukums ir zīmes, ka nāve klāt.

No kodīgām vielām galveno vietu ieņem skābes un sārmī. No pirmām jāatzīmē minerālskābes (sēra, slāpekļa, sālskābe), un no tām sērskābe.

Vitriola eļļa tiek lietota ļoti bieži, un tā kā viņa ir gandrīz bez krāsas, tad to var ātri samainīt ar citām eļļām.

Sērskābe dažreiz no negēļiem tiek izlietota kā atriebības ierocis. Kur šī skābe pieskaras miesai, tur izceļas briesmīgas brūces, ilgstošas slimības, smagi sakropļojumi un dažreiz iestājas pat nāve. Koncentrētā formā pietiek jau ar pāris grammiem, lai nonāvētu pieaugušu cilvēku.

Ne tik bieži notiek saindēšanās ar slāpekļskābi (azota skābi), jo viņas intensīvā smaka neatļauj to samainīt ar kautko citu. Te sevišķi bieži iznāk darīšana ar tā saukto karajūdeni.

Chroma sāļi tiek piemaisīti dažādām krāsām un iedarbojas ļoti indīgi (chromdzeltens, jaundzeltens, citrondzeltens, austriešu cinobers, karajzeltens, Parīzes dzeltens u. c.). Bieži notiek saindēšanās ar etiķa esenci.

Pašnāvniekiem ļoti labi pazīstama ir tā sauktā skābeniskābe (oksālskābe), kuŗu lieto mājturībā metāla priekšmetu spodrināšanai un rūsas vai tintes traipu iztīrīšanai. Šo skābi bieži vien samaina ar medikamentiem. Jau daži grammi var nonāvēt cilvēku. Saindēšanās norise ir ļoti strauja un noved pie nāves ātrāk, nekā iespējams sniegt palīdzību.

Ļoti bieži notiek saindēšanās ar karbolskābi, kuŗu bieži vien pārāk stiprā atšķaidījumā uzliek uz pušumiem. Vajadzētu ievērot, ka karbolskābe ir gan labs desinfekcijas līdzeklis, bet ka to stiprākā nekā 2% atšķaidījumā nekad nedrīkst turēt ilgāku laiku uz pušumiem, ja negrib izsaukt gangrēnu. Ar 2% atšķaidījumu var brūces tikai iztīrīt un izmazgāt. Karbolskābes vietā jaunākā laikā stājušies citi līdzekļi: krezols, kreolīns, saprols, lizols u. t. t.

Arī natrona un kalija sārmī tiek lietoti mājtu-
ribā un teknikā, ziepju izgatavošanai, mazgāšanai, spodrināšanai,
krāsošanai, balināšanai u. t. t. un tāpēc dabūjami katrā drogu vei-
kalā. Arī ar potašu un sodu iespējama saindēšanās, tāpat
ar kaļķi.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Tā kā skābes, ja tās nokļūst kuņģī un barības va-
dā, izkodina tur audus, tad nekādā ziņā nav atļauts izdarīt kuņģa
skalošanu, jo tad ļoti iespējams, ka kādā vietā pārplīst kuņģa vai
zarnas sienīņas. Vienīgais, ko var darīt, ir: dot slimniekam pēc
iespējas daudz dzert. Pret saindēšanos ar sārmiem dod etiķa vai
citrona ūdeni, pret skābēm — plānu sodas kausējumu, ziepju ūde-
ni vai ūdeni izkausētu kritu vai kaļķi, pelnus, pulverizētās olu
čaumalas, Karlsbādes sāli. Lai remdētu sāpes, dod miltu ūdeni,
pienu, olbaltumu, eļļu, dažreiz kokaīnu, opiju un morfiju.

Homeopātija. Dr. Frenkels ieteic: pret saindēšanos ar skābēm
dot sārmsus, pret sārmiem — skābes. No skābēm vislabāk iedar-
bojas etiķis (1 daļu uz 10 d. ūdens), citrona sula ($\frac{1}{2}$ citrona uz
 $\frac{1}{4}$ litra ūdens); no sārmiem: dubultogļskābē soda (1 d. uz 20 d.
ūdens); pret oksālskābi noder kaļķūdens, pret azotskābo sudrabu
— vārāmā sāls, pret arsēnu — dzelzūdens skāblis, pret cian-dzī-
sudrabu — sēra dzelzs ar magnēziju, pret jodu — stērķeles, pret
fosforu — vecs (ozonēts) terpentīns. No fizioloģiskām pretindēm
atzīmējamās: pret atropīnu, akonitīnu, zīlskābi, strichnīnu — mor-
fijs, pret fizostigmīnu, pilokarpīnu un muskarīnu — atropīns, pret nar-
kotiskām vielām (morfiju, opiju u. tml.) — kofeīns, pret melno
rudzu graudu — salicilskābe, pret amilnītritu — kokaīns, u. t. t.

Kad jau indes neitrālizētas, tad var dot pret stiprām vēdera
sāpēm un dzišanos uz izeju, Belladonna D. 3, ik $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ stundas.
Kad sāpes drusku norimušas, dodams Arsenic, alb. 5 (ja nav noti-
kusi saindēšanās ar arsēnu), vai Camphora 2, ik pusstundu pa 2 pil.
tad, ja slimības norise ļoti ātra, kolērai līdzīga.

Dabas dziedniecība. Kad inde jau iekļuvusi ķermenī, Bilcs
ieteic biežus, remdenus (dažreiz pat ziepju vai sodas ūdens) kli-
stierus, — tāpat mazus, dzestrus skaidra ūdens klistierus. Stei-
dzīgi jāņem tvaikpelde ar sekojošu 25—27 gr. C. vispārēju ietīnu-
mu, vai tā vietā tvaikpeldi gultā, līdz sāk plūst sviedri. Pēc tam
30—33 gr. C. pelde. Atdzīvinoši vēdera uzklāji, spēcīga slapja un
sausā noberzēšanās, saistīta ar vēdera masāžu.

Saindēšanās ar metaliem

a) Saindēšanās ar svinu

Te pirmā vietā jāmin svins, jo tas tiek pielietots teknikā
un rūpniecībā ļoti plašos apmēros. Saindēšanās ar svinu izsauc
mazasinības ainu. Ap zobu smaganām redzama pelēka (pat zili-

Zīm. 1.

Zīm. 2.

a

b

c

Zīm. 5.

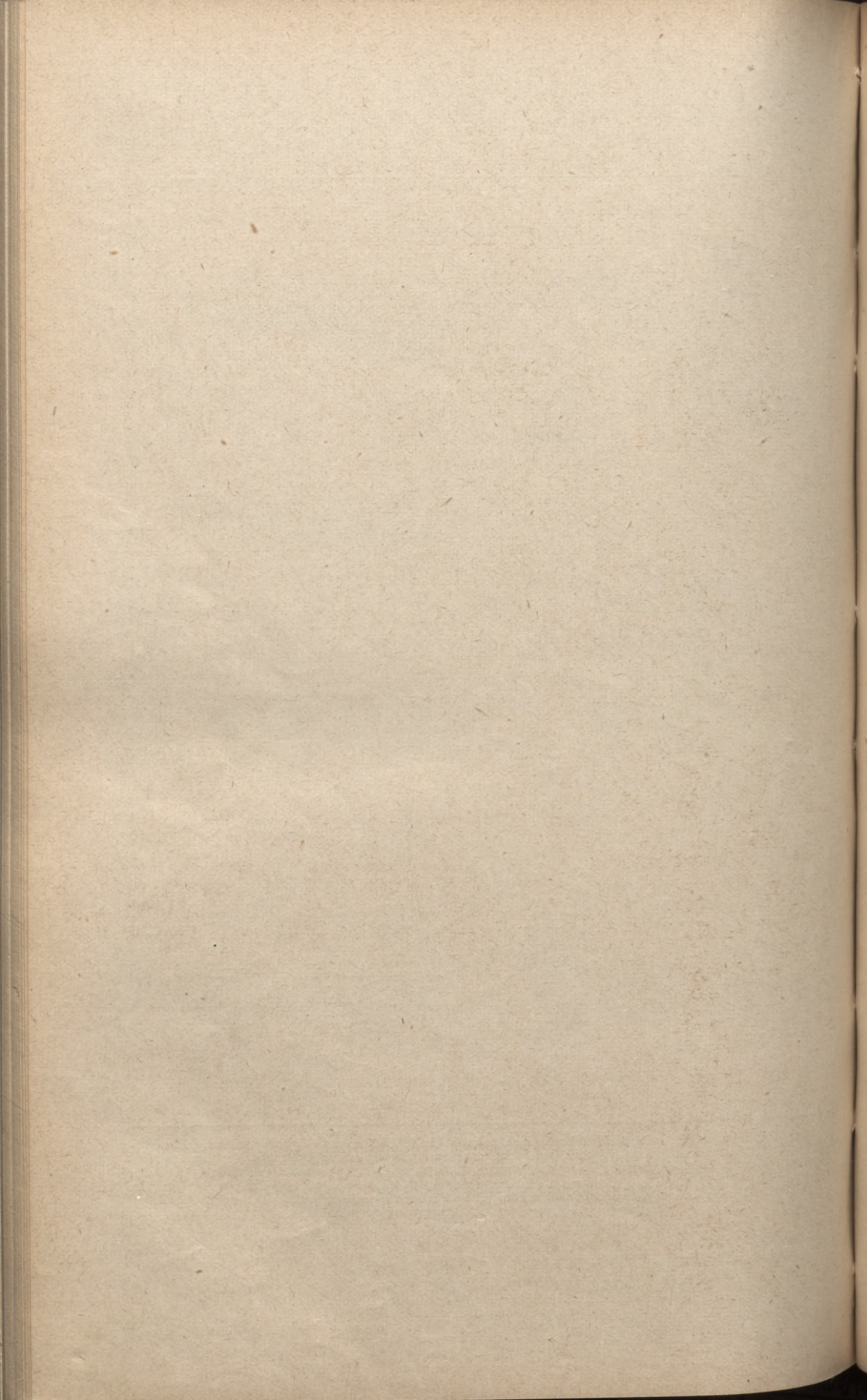

Zīm. 3.

Zīm. 4.

1. Asins apturēšana, spiežot uz artēriju, pie rokas un rokas stilba ievainojumiem. 2. Spiediens uz kakla artēriju, pie artērijas asiņojuma tajā pašā galvas pusē. 3. Rokas iesaiņošana pie apakšējā stilba lūzumiem. 4. Improvizēts iesaiņojums ar koka karotēm pie apakšējā rokas stilba lūzuma. 5. Kā nomaukt gredzenu no satukušā pirkata: a—b) 2—3 millimetrus plata saitīte jāizvelk cauri gredzenam, tad cieši jāaptin ap pirkstu uz pirksta gala pusi, tādā kārtā atspiežot atpakaļ sadambējušās asinis; c) Tad jāsāk vājš tišana no tā gala, kurš izvērts cauri gredzenam; tā gredzens tiek bīdīts uz pirksta galu.

melna) švītra — svina mala, — sevišķi ja slimniekam slimīzobi. Dažreiz uznāk astmas simptomi (svina astma), sāpes un satūkumi locītavās (svina gikts), vai chronisks nieru iekaisums (svina niere). Sevišķi biežas ir tā sauktās svina graizes, kas zem spiediena pāriet; tās savienotas ar grūti apkarojamu aizcietējumu. Citos gadījumos chroniska saindēšanās ar svīnu noved pie pārējo vai ilgstošo akluma, un, beidzot var uznākt smagi traucējumi nervu sistēmā un smadzenēs un izsaukt vājprātu. Ļoti pazīstams ir svina pamirums; visvairāk pamirst rokas muskuļi.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pret svina graizēm dodami: opijs, morfijs, chloroforms, atropīns, ieelpošanai amilnitrits. Jāliek uz pavēderes siltas putas kompreses, vēlāk Prīsnica uzklāji; siltas peldes, silti klistieri, atturīga diēta. Pa graižu lēkmju starplaikiem dodami caurejas līdzekļi: ricīnus eļļa, rūgtais ūdens, rūgtā sāls, — un jātaisa klistieri. Pret mazasinību un nespēku vajadzīgs ņemt tvaika un sēra peldes, mitrus ietinumus, dzelzs preparātus u. tml. Svina pamirums apkarojams ar strichnīna iešļircinājumiem un elektrību.

Homeopātija. Pret svina graizēm ik 1—2 stundas jādod Opium 1, Arsen. 5 vai Atropin. 5. Tiek ieteikts arī Cuprum carb. 3 un Cuprum oxyd. 2. Pret pamirumu dod Causticum, Coccul. ind., Gelsem. semp., pret aizcietējumu Platin., Alumin. Chroniskas saindēšanās gadījumos — Sulfur.

b) Akūta saindēšanās ar dzīvsudrabu

Akūta saindēšanās ar dzīvsudrabu izpaužas smagos zarnu un nieru darbības traucējumos un pieaugošā sirds nespēkā. Chroniska saindēšanās nāk lēnām, sākumā ar neievērojamiem simptomiem. Sāk tecēt siekalas, mute iekaist, tajā rodas brūces, kas iet dziļumā — no smaganām līdz pat kauliem; sāk rasties izsitumi, uznāk pēkšņi un strauji zarnu katarri (asinssērgai līdzīgi) un plaušu iekaisums. Ja saindēšanās tiek novērsta, tad izveseļošanās norise ir ļoti lēna.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Jāatturās no sublimāta lietošanas. Saestās vietās sāpes jāremdē ar olbaltumu, pienu lielā daudzumā, koka ogli, dedzinātu magnēziju, u. tml. Vemšanu atbalsta ar apomorfina iešļircinājumiem zem ādas. Dažreiz iespējams uzmanīgi izpumpēt indi no kuņģa, tomēr — sublimāts iedarbojas ļoti enerģiski (jau 0,5 gr. izsauc nāvīgu saindēšanos), un tāpēc cerības uz izglābšanu diezgan vājas. Ja saindēšanās ir chroniska, tad vispirms slimniekam jāatbrīvojas no saindējošās darba vietas. Lietojot iekšīgi joda kaliju un sēru, ātri izdosies iztīrīt ķermeni no indes. Te noder siltas tvaika un sēra peldes un higiēniski-diētiskā terapija.

Homeopatiija. Pret mutes iekaisumu: Kal. chlor. Vispār ieteicami: Acid. nitr., Angusta (ja slimi kauli), Aurum metall., Carbo veg., Clematis, Guajac., Hepar sulf. calc., Kal. jod., Lachesis, Mezezeum, Phytolacca, Sarsapar., Staphysagr.

Dabas dziedniecība. Akūtos gadījumos, kad ir augsta temperatūra, Bilcs ieteic vispār. nomazgāšanos, vai 30—33 gr. C. peldi un nomierinošu uzklāju, kas jāuzliek arī naktī. Katru trešo dienu tvaika pelde ar visp. nomazgāšanos, noberzēšanos, vai peldi. Otrs papēmiens: ik dienas vai katru otro dienu 25 min. tvaika pelde ar sekojošu vispārēju ietinumu un peldi vai dušu, vai tvaikpeldi gultā ar sekojošu noberzēšanos. Grūti slimiem peldes vietā vienmēr dod tvaikpeldi. Svaigs gaiss, viegla barība (augļi — pret aizcietējumu) un klistieri.

c) Saindēšanās ar vaļu

Saindēšanās ar vaļu visbiežāk notiek, ja lieto netirus vaļa traukus. Dažiem konserviem (gurķiem, Mixed pickles, zirņiem, pupām, tāpat tējai u. c.) piejauc sērskābo vaļu, lai uzturētu skaistu zaļu krāsu.

Saindēšanās simptomi: vemšana (zaļgani-zilas masas), akūts kuņģa iekaisums, galvas sāpes (ne vienmēr), nogurums, spēku sabrukums, vēsa āda, apgrūtināta elpa, reibonis, krampji, pamirums un nāve.

Ārstēšanas veids:

Allopatija. Jādod labi daudz piena, tad ķekaru un piena cukurs, Carbo animal. Jāizvairās no taukiem, eļļām un skābēm.

d) Saindēšanās ar arsēnu

Saindēšanos ar arsēnu izsauc arsēna skābe (indīgie milti), vai viņas kalija sāļi. Sevišķi lielu postu nodara dažādas arsēnu saturošas krāsas, kā: Sveinfurtes zaļā, jaundzeltenā, ķēniņa dzeltenā, ultramarīns, viniešu sarkans u. c. Agrāk arsēns bija iemīļots līdzeklis noindēšanas un pašnāvības mērķiem. Tagad modē nākušas citas vielas. Arsēns ir ļoti indīgs. Pietiek jau ar 5 centigr. lai izpaustos saindēšanās simptomi, bet pēc 1 dgr. ieņemšanas iestāsies nāve. Tukšā kuņģī inde darbojas ātrāk un noved 1 stundā vai pat 10 minūtēs pie beigām. Pirmie simptomi vienmēr norāda uz smagu kuņģa iekaisumu, kas dažreiz līdzīgs kolērai. Kaklā dedzinoša, kāsoša sajūta, kuņģis stipri sāp, nelaba dūša, vemšana (gļotainas, asiņainas vai krāsainas masas), rīsa ūdenim līdzīgi izkārnījumi, caureja, nedzēšamas slāpes, galvas, krustu, muguras un kāju sāpes. Āda pārklājas ar aukstiem, lipīgiem sviedriem, seja sakritusi, temperatūra zema, sirds darbība ātra, elpa grūta, balss ārkārtīgi vājums noved pie nāves.

Chroniskā saindēšanās parādās pie personām, kas ilgāku laiku padotas arsēna iespaidam (arsēna noliktavās, krāsu

fabrikās, pie ādu un matu apstrādāšanas, krāsotavās, stikla fabrikās u. t. t.). Cik vajadzīgs arsēna, lai izsauktu chronisku saindēšanos, nav nosakāms. Simptomi ir gandrīz tādi paši, kā pie akūtās saindēšanās, tikai tie izpaužas vājākā mērā. Galvenais simptoms: arsēna pāmirus, kas iestājas kājās, tā kā iešana un stāvēšana top neiespējama, un izpaužas tādas pašas parādības, kā pie muguras smadzeņu diloņa. Pāmirus var skārt arī citus muskuļus un nervus (garšas nervus, balss saites u. t. t.). Pie kalnu iedzīvotājiem Tirolē un dažos Amerikas apvidos ieviesusies arsēna ēšana. Arsēna ēdāji no agras jaunības sāk radināties pie šīs indes, lai varētu vairāk strādāt un panest un lai būtu svaigi un veseli, — un beidzot nonāk pie tādām porcijām, kas citos apstākļos varētu izsaukt smagu saindēšanos. Arsēna ēdāji jūtas labi un veseli, bet tikai tik ilgi, kamēr tie nepārtraukti lieto arsēnu. Pēkšņs pārtraukums apdraud dzīvību.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Vispirms jāķeras enerģiski pie kuņģa skalošanas un jācenšas izsaukt vemšanu. Jāņem klistiēri, caurejas zāles. Vispirms jāņem pretlīdzeklis — dzelzs oksidhidrats un magnēzijas hidrats (katras 10—15 minūtēs pa dažām ēdamkarotēm, līdz stāvoklis uzlabojas). Ļoti noderīgs ir arī kaļķa ūdens ar pienu un olbaltumu.

Chroniskos gadījumos jāmēģina iztīrīt ķermeni no indes, novērst barošanās traucējumus un vājumu. Pret pāmirusiem lietojama elektrība.

Homeopātija. Chroniskos gadījumos lietojami: Jod., Camphora, Ipecacuanha, Nux vom.

Dabas dziedniecība. Jāņem pretlīdzekli — pēc iespējas ātri. (Aptiekā dabūjami). Bilcs ieteic 22 gr. C. uzklājus uz kuņģa un katru dienu 2—3 reizes vispārēju noberzēšanos 19—25 gr. C., lai stiprinātu ādas darbību. Aizcietējumi novēršami ar klistiēriem. Jādzer pliederu tēja un jātaisa vispārējie ietinumumi, lai ķermenis sāktu svīst. Chroniskas saindēšanās gadījumos katru dienu jānoberžas vai jāņem pelde; ja slimnieks diezgan spēcīgs, tad tas var ņemt katru dienu tvaikpeldi gultā vai tvaikpeldi ar sekojošu vispārēju ietinumumu (līdz svišanai), pēc tam peldi vai noberzēšanos. Viegla barība, svaigais gaiss, klistiēri.

e) Saindēšanās ar fosforu

Agrāk saindēšanās ar fosforu bija ļoti bieža parādība, pateicoties veclaiku „sērkokoņiem“ un bieži pielietotai „žurku indei“, pie kuņas piejauca fosforu. Indīgs ir tikai baltais fosfors, bet sarkanais turpretim ļoti grūti izkausējams un tāpēc neatstāj nekāda iespaida. Sarkano fosforu piejauc tā sauktiem „zviēru sērkokoņiem“, un viņš bīstams tikai tāpēc, ka masas sastāvā ir arī baltais fosfors vai arsēns. Pie saindēšanās lielu lomu spēlē ne tikai fosfora daudzums, bet arī veids, kādā to ieņem. Lielāki gabali iziet gremošanas kanālam cauri, bez nopietniem traucējumiem.

Tā sauktie uguns ēdāji varot norīt vairāk kā 1 gr. fosfora. Smalkā atšķaidījumā, kopā ar pienu, eļļu u. tml. fosfors ir intensīva inde; jau 5 mgr. var nonāvēt pieaugušu, bet 5 mgr., apm. 1 sērkokciņa galviņas saturs izsauc bīstamus traucējumus. Dažas stundas pēc indes nokļūšanas kuņģī, sākas dedzinošas, spiedošas sāpes krūts bedrītē un zemāk. Vēders uzpūsts, jūtīgs, nāk smirdošas atraugas, sākas vemšana; vēmekļi ož pēc ķiplokiem un tumsā spīd. Dažreiz uznāk galvas sāpes un reibonis, redzes un dzirdes traucējumi, valoda apstājas, pūslis pamirst, slimnieks sāk murgot; sirds nespēks un vispārējs sabrukums noved pie nāves (bieži ar krampjiem).

Chroniska saindēšanās ar fosforu notiek, ja pastāvīgi jāieelpo fosfora tvaiki. Sevišķi apdraudēti ir strādnieki fosfora sērkokciņu fabrikās; tie noliesē, slimo ar chronisku kuņģa un zarnu katarru, gaisa vada iekaisumu un diloni.

Sevišķi jāatzīmē fosfora nekroze, fosfora „biants,” — īpaši tur, kur zobi vai smaganas ir slimi. Smaganas satūkst, viņās rodas brūces, zobi un žokļi sāp, zobi izkrit un žokļu daļas (sevišķi apakšžokļi) atmirst. Izceļas kaite, kuņas ārstēšana velkās mēnešiem un gadiem.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Pirmā vietā — kuņģa skalošana un vemšana s līdzekļi. Jāpielieto tik ilgi, līdz pazudusi vispēdējā fosfora smaka. Skalojamam ūdenim piejauc mangānpārskābo kaliju un ūdeņraža pārskābi. Vemšanu var izsaukt ar vara vitriolu, kas pārklāj katru fosfora daļiņu ar nekūstošu fosfora-vara kārtu. Kā pretlīdzekļi der arī magnēzija, hlora ūdens un sevišķi skābekli saturoša terpentīna eļļa, tīrā vai smalki atšķaidītā veidā. Jāizsargās no visām eļļainām un taukām barības vielām, (piem. piena), jo tās izkausē fosforu un tā veicina viņa postošo darbu. Pavisam aizliegts lietot ricīnus eļļu. Tiek ieteikti arī alkāliski dzērieni un vārāmās sāls iešļircinājumi (zem ādas).

Visām personām, kuņģam darīšana ar fosforu, ļoti jākopj mute. Pie vismazākā saindēšanās simptoma jāatsāj darba vieta. Kam slimi zobi vai vāja veselība, lai neķeras pie tamlīdzīgiem darbiem. Darba telpas jāvēdina un jātīra, — no viņām izejot, jāmaina apģērbs; šajās telpās nedrīkst ēst. Pirms pamatīgas nomazgāšanās nedrīkst ne dómāt par ēšanu.

Homeopātija. Lietojami: Cupr. sulf., Kal. permangan., ol. Tebeinth. crud. (visi noder fosfora oksidācijai). Pret žokļu nekrozi: Mezereum, Aurum.

Dabas dziedniecība. Bilcs ieteic: 31—33 gr. C. peldi un drudža ārstēšanas paņēmienus, naktīs uzklāju uz vēdera, — klistierus. Kad stāvoklis uzlabojies, tad var dažas reizes nedēļā lietot atdzīvinošus visa ķermeņa ietinumus, vai tvaikpeldi gultā. Plātenis ieteic likt uz vēdera biezas kompreses 22—25 gr. C., kas jāmaina, pirms tās paguvušas apžūt. Kad pirmās briesmas novērstas, jāsāk pielietot atdzīvinoši vispārēji ietinumī, tvaikpeldes gultā, atdzīvinoši vēdera, kāju vai kāju stilbu ietinumī, klistieri u. tml.

Saindēšanās ar chlorskābo kāliju

Chlorskābais kalījs tiek dažās slimībās lietots mutes un rīkles skalošanai, lai gan īstenībā tas ir ļoti indīgs. Jau dažās stundās tas ar vemšanu, caureju, elpas trūkumu, zilganumu un sirdsvājumu var novest pie nāves. Citos gadījumos iestājas nieru slimības. Slimnieks sūdzās par nedzēšamām slāpēm, ēstgribas trūkumu, vemšanu un caureju, kuņģa sāpēm; liesa un aknas satūkst, nieres sāp, ūrīns aīzturēts; pastāv dzīšanās uz ūrīnēšanu. Beīdzot slimības simptomi norāda it kā uz saindēšanos ar ūrīna vielām (sk. tās).

Ārstēšanas veīds:

Ja notikusi saindēšanās, tad vispirms jāskalo kuņģis un zarnas, jātaisa vārāmās sāls iešļircīnājumi, jādod ūrīnu dzenoši līdzekļi (sk. nieru iekaisumu), jāgādā par svīšanu (karstas peldes). — Vislabāk — nelietot rīkles skalošanai tik indīgas vielas!

Ogļskābe, zīlskābe u. c.

Ogļskābe rodas, ja ogles sadedzīnot krāsnī, iekļūst mazskābekļa. Šī inde ir gāze — bez krāsas un bez smakas. Viņa visbiežāk sastopama tvaņā, kas attīstas tur, kur krāsnis nav kartībā, — kur tās tiek pārāk ātri aiztaīstas, — arī tā sauktās karbonnātrona krāsnīs, kamīnos u. c. Arī dedzīnāmās gāzes bīstamākā sastāvdaļa ir ogļskābe. Dedzīnāmā gāze liek sevi manīt ar intensīvu, īpatnēju smaku, tāpēc saindēšanās ar viņu notiek samērā reti.

Ja ogļskābe tiek ieelpota ātri, lielā daudzumā, tad cilvēks (vai kustonis) nokrīt kā zībēns ķerts, cīnīdamies pēc elpas. Dažreiz izdodas nelāīmi novērst, pie laīka atverot logu. Pa lielākai daļai pēkšņi mēdz zust samaņa, cilvēks sabrūk un vēlāk neatceras, kā tas viss īsti noticis. Pēc atmošanās, vairāk dienas vēl jūtams nespēks, galvas sāpes un apdullums. Bieži gadās, ka saindēto vairs nav iespējams atmodināt.

Ārstēšanas veīds:

Vispirms slimnieks jāīznes svaīgā gaisā, jāpielieto mākslīgās elpošanas paņēīmi, auksti lējumi, sinepju mīkla uz kāju stilbīem, kāju berzēšana ar sukām, etiķa ūdens vai etiķa klistīeri u. tml. Ožamo spīrtu dot ostīt nav ieteicams, jo var aizslēgties slimnieka balsene. Lai saindēto sasīldītu, tas jāīenes sīltā istabā, gulta jāīilda ar pudelēm, un slimnieks jāīetin sīltās segās. Tiklīdz slimnieks spēj rīt, tam jādod stīpra, melna kafija. Ārsts dažreiz atver dzīslu, t. ī. „nolaiž āderi,“ lai atjaunotu elpu un vestu slimnieku pie samaņas. Dažreiz jāīešļircīna vārāmā sāls.

Zīlskābe ir visbīstamākā inde. Viņa var sastapt arī stādus (amīgdalīns, kuřš atrodams ābolu, ķīršu, plūmju, aprikozu,

rūgto mandeļu kodolos, resp. sēklās, linsēklās u. c.). Zilskābe atrodama arī Maraschino, Persiko un citos liķieros. No neorganiskiem savienojumiem sevišķi jāatzīmē ciankalijs, sidraba, zelta un dzīvsudraba sāls (bieži pielietoti fotografijā). Ciankalija ātrā iedarbība ir visiem pazīstama, tāpēc tas šajos laikos tiek bieži izlietots pašnāvības nolūkos.

Tirā zilskābe ir nāvīga jau tad, ja ieņem 5 cgr., bet ciankalijs — 2 dgr. 40—70 gab. rūgto mandeļu arī var izsaukt nāvīgu saindēšanos. Sevišķi bērni ļoti jūtīgi pret zilskābi. Zilskābe iekļūst asinīs, un asinis kļūst gandrīz nespējīgas uzņemt skābekli. Sarkanie asins ķermenīši vairs neizdala skābekli, un audi to nespēj izlietot, — tā tad gāzu apmaiņa ķermenī ir pārtraukta.

Pirmie saindēšanās simptomi izpaužas jau pēc dažām sekundēm (t. i. acumirkli), un ja iedzerts lielāks daudzums zilskābes, tad pāris minūtēs iestājas nāve. Elpas vilcienu skaits ārkārtīgi pavairojas, elpa pārvēršas par rīstīšanos, iestājas krampji, samaņa zūd un 2—5 minūtēs dzīvība izdzisusi.

Ja vien iespējams (t. i. ja nav jau iestājusies nāve), slimniekam jādod mangānpārskābais kalijs, kurš savienojas ar zilskābi un pārvēršas nekaitīgā cianskābē. Tad jādod vemšanas līdzekļi (apomorfīns), jāskalo kuņģis tik ilgi, kamēr pazudusi indes smaka. Jāuztura sirds darbība ar mākslīgu elpošanu, atropīna injekcijām, skābekļa ieelpošanu, vārāmās sāls iešļircinājumiem un dažādiem kairinošiem līdzekļiem (sinepju mīklu, pūšļa plāksteri, kāju masāžu, siltām peldēm ar aukstiem uzlējumiem u. c.),

Nervu inde

Ir arī indes, kas nomirdina galvas un muguras smadzenes. Pie viņām pieskaitāms:

a) **Alkohols.** Par to sk. 645. l. p.

b) **Opijs.** Opiju izstrādā no zināmu magoņu sugu nenobriedušām sēklām. No šī preparāta izgatavo visādas tinktūras un ekstraktus. Arī mūsu magonēs ir opijs. Tāpēc dažs labs muļķis, padzirdējis, ka magoņu sēklas dodot labu miegu, sataisa savam mazajam zidainim no magoņu sēklām „lučiņu.“ Cik daudz bērnu nav tādā kārtā padarīti par nikuļiem un idiotiem, ja ne aizraidīti uz viņpasauli!

No opija izdabū alkalvidu — morfiju, kas iedarbojas uz cilvēku enerģiskāk par visiem opija alkoloīdiem.

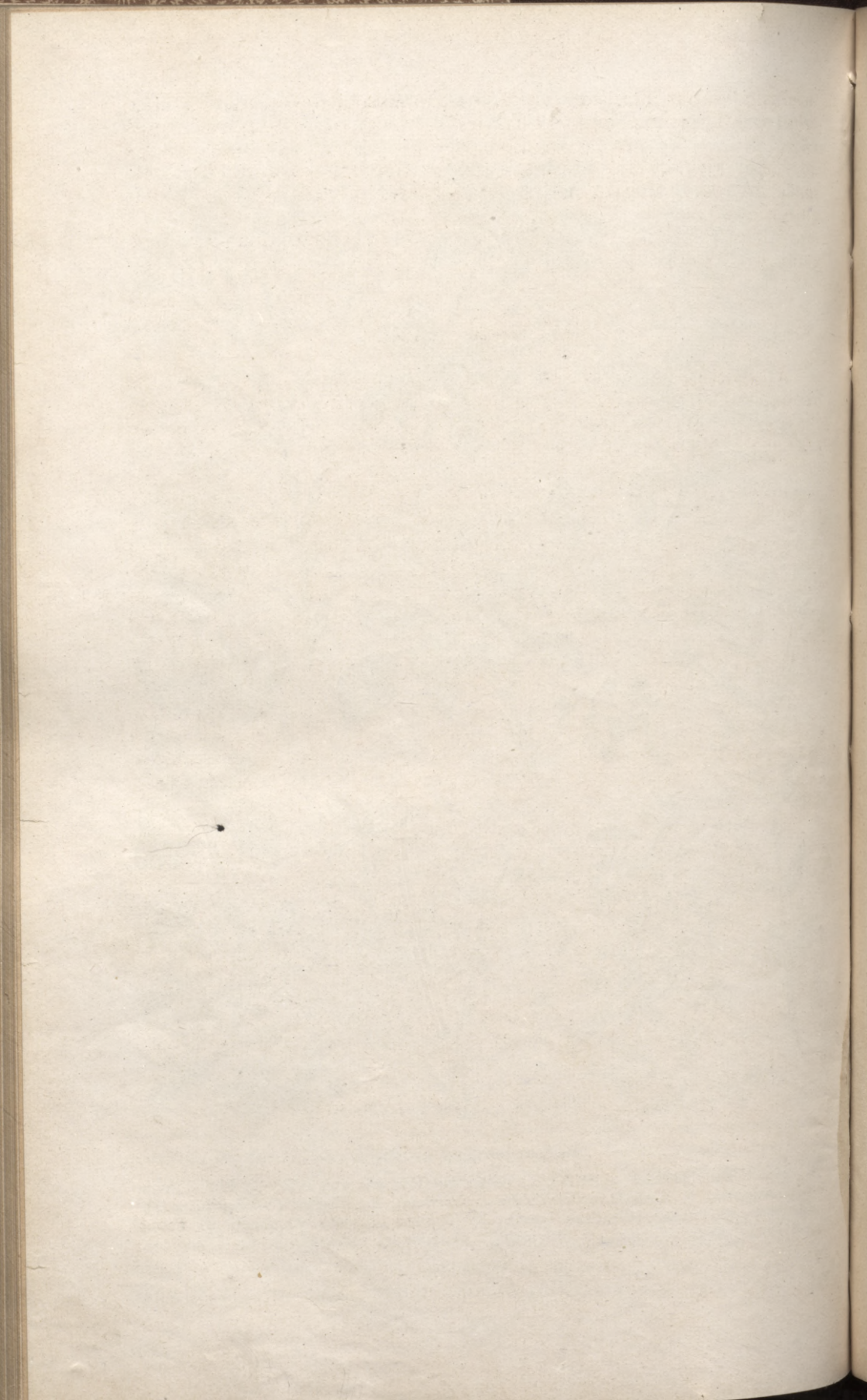
Chroniska saindēšanās ar opiju sastopama pie visiem opija pipētājiem vai opija ēdājiem. Opijs gan noved viņa lietotāju svētlaimes stāvoklī, bet tomēr traucē miegu, izsauc galvas sāpes, ēstgribas trūkumu, gremošanas traucējumus, noliesēšanu un lielu nespēku. Seja top bāli-pelēka, acis zaudē spožumu un dziļi iekrit, zūd garīgie un fiziskie spēki un beidzot pienāk sabrukuma brīdis.

Saindēšanās ar morfiju izeļas, ja pastāvīgi lieto morfija iešļircinājumus. Slimnieks kādu laiku jūtas labi (bet tikai tad, ja ir morfija iespaidots), bet vēlāk sāk izpausties daži drau-

Dziedniecības stādi

- 1) Piparmētra (*Mentha piperita*), 2) Berberica (*Berberis vulgaris*), 3) Lini (*Linum usitatissimum*), 4) Sirdsžāļite (*Erythraea centaurium*), 5) Pliederi (*Sambucus nigra*), 6) Dzeltenais enciāns (*Gentiana lutea*), 7) Timiāns (*Thymus vulgaris*), 8) Piena ķimene, fenchelis (*Foeniculum officinale*), 9) Islandes sūnas (*Centraia Islandica*).

doši saindēšanās simptomi: traucēta gremošana un barošanās, mazasinība, sabrukums, nemiers, bailes un bezmiegs; slimnieks zaudē enerģiju un pagrimst garīgi un morāliski; visas viņa domas grozās ap vienu: kā tikt pie morfija. Beidzot iestājas gara vājība, vajāšanas mānija, vājprāts; morfinista pēdējās dienas ir moku pilnas un nožēlojamas.

Akūta saindēšanās ar opiju līdzinās dziļam miegam. (Acu redzokļi ir šauri).

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Akūtos gadījumos vispirms jāizskalo kuņģis. Skalošanai ir nozīme pat tad, ja to izdara pēc dažām stundām, jo morfijam ir īpašība, no asinīm pāriet uz kuņģi un tādā ceļā iziet no ķermeņa. Skalojamam ūdenim noder pielikt mieces skābi („gērskābi“). Tāpēc mēdz lietot stipru tēju, kafiju u. tml. No vemšanas līdzekļiem labāk atturēties, jo tie var būt bīstami. Ieteicams vadāt slimnieku pa istabu apkārt vai ar to runāt, lai tas neiemigtu.

Ieteicamas pilnas peldes ar aukstiem lējumiem, visādi kairinoši līdzekļi, kā sinepju plāksteris, masāža, siltas roku un kāju peldes, ēters, Hofmaņa pilieni, stipra kafija, zemādas strichnīns. Elpas pamirumu jācenšas novērst ar mākslīgu elpošanu. Kā pretģifts noder atropīns, kuņu atkārtoti iešļāc zem ādas, tiklīdz atjaunojas draudošie simptomi. Jaunākā laikā, kā skalošanai, tā zemādas iešļircinājumiem, pielieto mangānpārskābo kaliju.

Chronisku morfinismu var ārstēt tikai sanatorijās, zem stingras uzraudzības. Ārstēšanas grūtības ir tās, ka slimnieks arvien no jauna atdožas indes varā, jo nespēj no tās atteikties. Panākumi tā tad būs ļoti dažādi. Te daudz kas atkarājas no slimnieka gribas spēka.

Homeopātija. Pret muskuļu vājumu: Acid. mur.; caureja: Pulsatilla nigr.; krampji: Cicut. vir.; vēl ieteicami: Avena sat., Chamomilla, Lachesis, Passiflora.

Dabas dziedniecība. Akūtos gadījumos Bilcs ieteic 22 gr. C. vispārēju spēcīgu noberzēšanos, kuņu izdara 2 personas 2 reizes dienā. Tad jālieto nomierinoši vēdera uzklāji, atsevišķa komprese uz kuņģa, auksti uzklāji uz karstas galvas. Jādzer daudz auksta ūdens; lieli klistieri. Bez tam katru dienu: $\frac{3}{4}$ -tvaikpelde 1 stundu, pēc tam 22 gr. C. vispār. noberzēšanās, atdzīvinošs vēdera uzklājs. Vajadzības gadījumos mākslīga elpošana. Ieteicama arī masāža.

c) Vilka oga, vilka ābols un drīgene

Ari vilka ogā (Belladonna), vilka ābolā (Dat. Straman.) un drīgenē (Hyoscyamus) ir indīgas vielas, kāpēc minētie augi dažreiz var būt bīstami, sevišķi maziem bērniem. Jau 3–4 vilka ogas pie bērniem izsauc stipras saindēšanās pazīmes, bet 15 vilka ābola sēklas spēj bērnu noindēt. Atropīns — no vilka ogas iegūtā inde — jau pavisam mazos devienos (0,25 mgr.) izsauc traucējumus, bet 5 cgr. jau apdraud dzīvību. Simptomi iz-

paužas ļoti ātri. Slimie sūdzas par sausu muti un rikli, un pastāvīgi grib dzert; drīz rīšana top apgrūtināta. Valoda zūd, balss aizsmok, top skarba, uznāk nelaba dūša un vemšana, sejā un galvā manāms karstums, lai gan no ārpuses tās ir vēsas. Acu redzokļi ieplesti ļoti plati un ir stīvi, nekustoši. Slimie žēlojas par sāpēm pierē un par reiboni. Tad prāts jūk, uznāk bailes un uztraukums, beidzot rokas un kājas sāk raustīties, un vispārējs pamirums norāda uz tuvo nāvi.

Ārstēšanas veids:

Vispirms jāizskalo kuņģis un zarnas. Ja ieēstas ogas, tad ieteicams lietot vemšanas un caurejas līdzekļus. Pretindes: mieces skābe un pilokarpīns. I ret uzbudinājumu dod morfiju, liek ielopot chloroformu u. t. t. Bez tam ieteicami auksti un ledus uzklāji, auksti lējumi, asins nolaišana galvas apvidū, klistieri ar sāls un etiķa ūdeni u. tml.

d) Kokains

Kokaīnu izstrādā no Dienvid - Amerikā augoša krūma; turienes iedzīvotāji kožlā krūma lapas, lai būtu jautri, izturīgāki un darba spējīgāki. Medicīnā kokaīnu lieto gan ietripšanai brūcēs, gļotādā, acīs (pret sāpēm), zem ādas u. t. t. Viņš iedarbojas ļoti ātri, pamirdinot jušanas nervu galus. Asinīs uzņemts, tas iedarbojas līdzīgi alkoholam. Arī šīs indes lietošana nereti izsauc draudošus simptomus, un tomēr saindēšanās parasti mēdz izbeigties labi. Kokains noved arī pie chroniskas saindēšanās — kokaīna kāres. Kokaina pārspilētā lietošana var kļūt bīstama sevišķi morfinistiem, kuŗi dažreiz — lai tiktu valā no vienas nelaimes — dodas otrā, citiem vārdiem: no vilka bēg, uz lāci krit. Arī te beidzot iestājas pilnīgs fizisks un garīgs sabrukums un vispārējs pamirums.

Pret akūto saindēšanos lietojami tie paši līdzekļi, kā pie saindēšanās ar morfiju.

e) Kafija un tēja

Kafijā un tējā ir indes: kofeīns un teīns. Sevišķi kafija var novest pie akūtās saindēšanās. Ļoti parasta parādība ir chroniskā saindēšanās ar minētām vielām. Jau 4 tases stipras kafijas var saindēt organismu. Protams, visi cilvēki nav vienādā mērā jūtīgi pret šo indi.

Akūtās saindēšanās simptomi: pārmaiņas pulsa darbībā, galvas smagums, reibonis, sanēšana ausīs, neomulīga sajūta visā ķermenī, nespēja domāt, nogurums kājās, ārkārtīgs nespēks, trīsas, sirdsdauzīšanās, elpas trūkums. Slimniekam liekas, ka jāmirst; to nomāc nemiers, muskuļu stīvums, krampji, bezmiedzība. Arī samana dažreiz sāk zust, uznāk nelaba dūša, vemšana, caureja ar stipru dzišanos, ūrina plūdi un dedzināšana mīzalu kanālā. Beidzot var uznākt sirdstrieka, un taisni tāpēc kafija apdraud sirds-slimniekus. Pa lielākai daļai, pēc dažām stundām stāvoklis mēdz uzlaboties; dažreiz ilgāku laiku vēl jūtama nedrosme gaitā, nogurums, nemiers.

f) Nikotīns

Tabakas inde ir nikotīns. Sadedzinot tabakas lapas, lielākā daļa indes pāriet dūmos un līdz ar tiem top ieelpota plaūsās. Saindēšanās var notikt vai nu pēc pārlicīgas smēķēšanas, vai baudot saindētus dzērienus (studentu „joks“: „fukša“ alus kausā iemest visādus pārsteigumus, starp citu arī papirosu atliekas un pipes sodrējus). Nereti saindēšanās iemesls ir tabakas klistieri, tabakas lapu uzsišana brūcēm un augoņiem un tamlīdzīgas, tautā izplatītas „gudrības“.

Nikotīns ir ļoti bīstama inde, kas iespaida ziņā nav daudz vājāka par zīlskābi. Vidēji-lielā cigārā (5 gr. smagā) ir 1 dgr. nikotīna, no kuņa puse pāriet dūmos. Neieradušam pietiek ar dažiem grammaiem, lai saindētos.

Katram smēķētājam būs atmiņā pirmo smēķēšanas mēģinājumu rezultāti. Pēc smagas saindēšanās cilvēks apreibst, top miegains, — elpa smaga, gārdzoša, sirds darbība lēna; smagi krampji, pāmirus (sevišķi elpas organu) var novest pie nāves. Arī atlabšana velkas dienām ilgi, jo arvienu pieturās miegainība, muskuļu raustišanās, elpas un redzes traucējumi. Tāpēc skaidrs, ka mazi bērni sargājami no pipes tāpat, kā no uguns. Nevar vien diezgan nosodīt viena-otra vectētiņa „labsirdību“, ar kādu tas sniedz mazajam pilsonim pipi, „lai parotaļājas“.

Praksē visvairāk darīšana ar *chronisku* saindēšanos, kurā izceļas pēc pārlicīgas smēķēšanas, tabakas šņaukšanas vai kožlāšanas. Arī strādāšana tabakas fabrikās un uzturēšanās piepipotās telpās ar laiku var novest pie saindēšanās. Vairums smēķētāju ar laiku pieradinās pie diezgan lielām nikotīna porcijām. Daudzi var nodoties smēķēšanai ilgi un nesodīti, citi turpretim ātri sabrūk, sevišķi nervozi, vāji cilvēki un sirdsslīmnieki. Pirmie simptomi: *chronisks* deguna, rīkles un balsenes katarrs; tam pievienojas kuņģa darbības traucējumi, sirds simptomi (spiediens krūtīs, sirds dauzīšanās, nekārtīgs pulss, bailes, drebēšana), tad krampjainas kustības, ģīboņa lēkmes, redzes vājums (kas var noiet līdz pilnīgam *akluma*); ožas spēja zūd, iestājas kurlums, bezmiedzība, mainīgs gara stāvoklis, atmiņas vājums un beidzot pat vājrāts un murgi (delīrijs).

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Akūtos gadījumos: kuņģa un zarnu skalošana ar mieces skābi saturošu ūdeni, vemšanas līdzekļi, karsta kafija, grūtos gadījumos siltas peldes ar aukstiem lējumiem u. c.

Chroniskos gadījumos atradināšanās no tabakas ir vienīgais līdzeklis. Te ieteicama sviedrēšanās, sēra peldes, joda kalījs u. c.

Homeopātija. Ilgas pēc tabakas var apkarot ar Calc. phosph., Glonoin., Staphysagr., Therid. Saindēšanās gadījumos: Abies nigr., Nux vom., Sepia (kuņģa simptomi), Agar. musc., Arsen. alb., Cactus gr., Coffea, Convall. maj., Digital., Ignatia (sirds, nervi), Kal. bromat. (kāss), Phosphor., Spigel. (sirds), Staphysagr. (rīstīšanās uz vemšanu, siekalu tecēšana), Con. mac. (reibonis), Arg. nitr. (kakla sāpes).

Dabas dziedniecība. Bilcs ieteic: no rītiem ceļoties 25° C. apmazgāšanās, 1—2 reizes nedēļā tvaikpelde līdz 44° C. 15—20 min., tad 1 stundu svišana sausā ietinumā un beidzot 27° C. pelde. Tvaikpeldes vietā var pielietot arī elektrisku gaismas peldi vai 2 reizes nedēļā 3/4-ietinumumu 25° C. un 2 reizes vēdera uzklāju naktīs. Diēta — viegla, nekairinoša, bez alkohola, bez vircām, maz gaļas.

g) Strichnīns

Strichnīnu dabūjam no Dzēves acs (Nux. vom.) un rūgtās pupas. Dzēves acs var izsaukt stipru saindēšanos. Gadas, ka dažreiz strichnīnu samaina (pārskatoties) ar citiem ārstniecības līdzekļiem. Saindēšanās simptomi izpaužas 3—60 minūtēs, skatoties pēc ieņemtās indes daudzuma, veida, kādā tā ieņemta, un citiem apstākļiem. Vispirms uzņāk bailes, drebēšana, jūtēlība pret gaismu, tad stīvuma sajūta, — sākot no kakla, pāri visam ķermenim, apgrūtināta rīšana un valoda un beidzot sastīnguma krampju lēkme (sk. tos). Pēc dažām minūtēm lēkme pāriet, elpa atjaunojas, un slimnieks sūdzas par sausumu mutē, slāpēm un spiedienu krūtīs. Nogurums, muskuļu sāpes, bailes un nemiers norāda uz nākošās lēkmes iestāšanos. Pēc dažām minūtēm tā atkārtojas. Miera brīži top arvien īsāki, bet lēkmes stiprākas. Samana zūd, un slimnieks beidz elpot krampju brīdī. Ja saindēšanās norit labi, tad krampju lēkmes pamazām izbeidzas, dažās stundās briesmas pāri, un slimnieks pamazām atžirgst.

Ārstēšanas veids:

Vispirms ļoti enerģiski jāizskalo kuņģis. Vemšanas līdzekļi dažreiz bezspēcīgi, bet apomorfīns uzrāda labus panākumus. Ja skalojamo šļūteni krampju dēļ nevar iedabūt caur muti rīklē, tad tā jābāž iekšā caur degunu. No pretindēm mināma mieces skābe, manganpārskābais kalcijs un Carbo animal., tāpēc šos līdzekļus dod ne tikai iekšķīgi, bet ar tiem skalo arī kuņģi. Pret krampju lēkmēm ieteicams ieelpot chloroformu vai iekšķīgi dot opiju, chlorālhidrātu un bromu kaliju. Mākslīga elpošana nereti glābj dzīvību, un dīvaini, ka — kamēr visniecīgākā pieskāšanās mēdz izsaukt jaunu krampju lēkmi, enerģiskās elpošanas kustības to neizsauc. Palīdz arī stipra roku un kāju berzēšana.

Čūsku kodumi

Čūskas gan Eiropā nenodara tik lielu postu, kā tropos, tomēr arī pie mums saindēšanās gadījumi nav reti. Pats čūskas kodums atstāj adatas dūriena iespaidu, lai gan ir gadījumi, kur sakostie no sāpēm sabrūk bez samanas. Ap koduma vietu drīz vien mīsa satūkst un top zila; tūkums iet arvien tālāk, dažreiz pieņemot milzīgus apmērus. Vieglākos gadījumos saindēšanās neiet tālāk, kā līdz limfas dziedzeriem, tur izsaucot strutošanu. Grūtos gadījumos turpretim iestājas bailes, vājums, reibonis, nelaba dūša, vemšana un sabrukums: seja iekrīt, kājas un rokas metas aukstas, āda apklāta aukstiem sviedriem; sirds top vāja, elpa apstājas, un sakostais izlaiž dzīvību krampjos un pamirumā. Tas viss var notikt 1 stundas laikā.

Ārstēšanas veids:

Vispirms jānosien loceklis augšpus sakostās vietas, brūce jāizspiež un jāiztīra. Ārsts izgriež koduma vietu vai izdedzina to. Mazāki locekļi dažreiz jānoņem. Dedzināšanai pielieto karstu dzelzi vai kodinošas vielas. Nu slimnieku noliek gultā un dod labi daudz alkohola (konjaku, degvīnu, siltvīnu u. c.). Jālieto sviedrējoši līdzekļi. Jaunākā laikā ieteic Kalmeta paņēmieni.

Saindēšanās ar gaļu, desām, zivīm un sieru

Konservēšanas nolūkos gaļai un desām pieliek dažādas vielas, kuņģis galveno vietu ieņem sērskābais nātrons; tas atkal atdod vecai gaļai zaudēto sārto krāsu. Ja nu tāda gaļa nonāk kuņģī, tad sērskābe atbrivojas un var izsaukt saindēšanos.

Dažreiz novēroti masu saslimšanas gadījumi, kuņģis slimība līdzīga tifam, kolērai vai asinssērgai. Te darīšana ar baktērijām, kuņģis no slimā kustoņa tiek pārnestas uz cilvēku. Bet novērots vēl kāds saindēšanās veids, kuņģis arī pamatojas uz noteikta bacilla klātbūtni. Šis bacills rada desās noteiktu indi — *desu indi*, pie kam inde var būt tikai dažās desas daļās, sevišķi vidū. Šis daļas atšķiras no pārējām ar savu pelēko krāsu, sieram līdzīgu izskatu, nepatīkamu smaku un vecu, pretīgu, asu garšu. Līdzīga inde sastopama gaļas un zivju konservos, šķiņķī u. t. t.

Saindēšanās pazīmes uzņāk pēc 12—48 stundām. Sākas spiedienu kuņģī, atraugas, nelaba dūša, vemšana (skābas vai rūgtas masas) un caureja. Dažreiz tam visam pievienojas reibonis, nespēks, redzes traucējumi; āda top sausa, siekalu un sviedru nav, rīklē kašoša sajūta, acis kā izžuvušas, vēders ciets. Tad uzņāk barības vada pamirums, valoda top neskaidra, balss bez skaņas, nāk kāss, nosmakšanas lēkmes, sirds vājums, galvas sāpes, muskuļu nespēks, dažreiz dažās dienās iestājas elpas pamirums un krampji.

Ir zivis, kuņģis organi cilvēku saindē; tā, piem., ikri izsauc galvas sāpes, asiņainu vemšanu, elpas trūkumu un progresīvu pamirumu. Sevišķi indīgi ir *Barbus fluviatilis* ikri, kas spēj izsaukt kolērai līdzīgu slimību. Arī karpu, liņu, brekšu un lidaku ikri izsaucot caureju un vemšanu. Asiņainu caureju var dabūt, ēdot svaigus nēģus un zušus, bet ja šīs zivis apkaisa ar sāli vai konservē, tad inde top nekaitīga. Saindēšanās iespējama arī baudot austeres vai sieru.

Ārstēšanas veidi:

Allopatija. Kā vienmēr, arī te jā rūpējas par kuņģa un zarnu iztīrīšanu ar caurejas un vemšanas līdzekļiem (sk. vemšana ar caureju, cholērina). Kuņģa skalošanai maz nozīms. Drīzāk jau var gaidīt palīdzību no klistieriem. Ieteicams daudz dzert, lai izskalotu ķermeni.

Homeopatiija. Galvenie līdzekļi: Arsen. alb., Carbo vegetab., Lachesis, Pyrogen., bez tam vēl Acid. phosph., Belladonna, Bryonia, China, Pulsatilla, Rhus tox.

Dabas dziedniecība. Bilcs ieteic — bez vemšanas līdzekļiem un klistieriem — vēl tvaikpeldi gultā ar sekojošu 22° C. noberzēšanos, kuņģa un pavēderes masāžu un vēdera uzklāju naktīs.

Saindēšanās ar sēnēm

Ir daudz indīgu sēņu, kas izskatā ļoti līdzīgas ēdamām sēnēm un tāpēc bieži noved pie pārskatīšanās un nelaimes gadījumiem — saindēšanos ar sēņu indi.

Dažas sēņu sugas izsauc smagus traucējumus kuņģa un zarnu kanālā. Šo sēņu garša ir asa, dedzinoša. Pēc viņu ieēšanas rodas liels nespēks un reibonis; slimnieks nespēj paiet; drīz sākas stipras vēdera sāpes, mocoša baiļu sajūta, plūst auksti sviedri, iestājas neapturama vemšana un pat asiņaina caureja. Vēders uzpūšas un necieš ne mazākās pieskāšanās. Viena ģibona lēkme seko otrai, sākas krampji; draudošās parādības var pieturēties dažas dienas, līdz beidzot pilnīgs sabrukums noved pie nāves. Ja izdodas saindēšanos pārciest, tad vēl ilgu laiku jānocas ar lielu nespēku.

Citās sēņu sugās sastopama inde, kas iedarbojas uz asinīm (piem., sēnēs, kas izskatā līdzīgas morchelēm — lāčpurniēm). Ja šīs sēnes novāra, tad inde pāriet vāramā ūdenī. Arī stipra kaltēšana un sāļšana spējot padarīt šīs sēnes nekaitīgas. — Saindēšanās simptomi: sāpes pavēderē, nelaba dūša, rīstīšanās, ilgstoša vemšana, apgrūtināta rīšana, slāpes, graizes, uzpūsts un sāpīgs vēders, dažreiz dzeltenā kaite un asiņains ūrīns. Grūtos gadījumos, otrā vai trešā dienā ārkārtīgs nemiers un uztraukums, reibonis, bezsamaņa, žokļa un sastinguma krampji.

Vēl dažās sēņu sugās (mušmīrē) ir nervu inde. Dažas stundas pēc viņu ieēšanas galvā pieplūst asinis, seja sasarkst, uznāk reibonis, pat pilnīgs apdullums un bezsamaņa. Nemiers var izvērsties murgos un novest pie krampjiem, pa kuņu laiku nemanāmi var iestāties nāve. Ja slimnieks pamostas no apdulluma, tad viņš pilnīgi aizmirsīs visu, kas noticis slimības laikā. Bieži vien pēc izveseļošanās ilgāku laiku manāmi nervozi traucējumi.

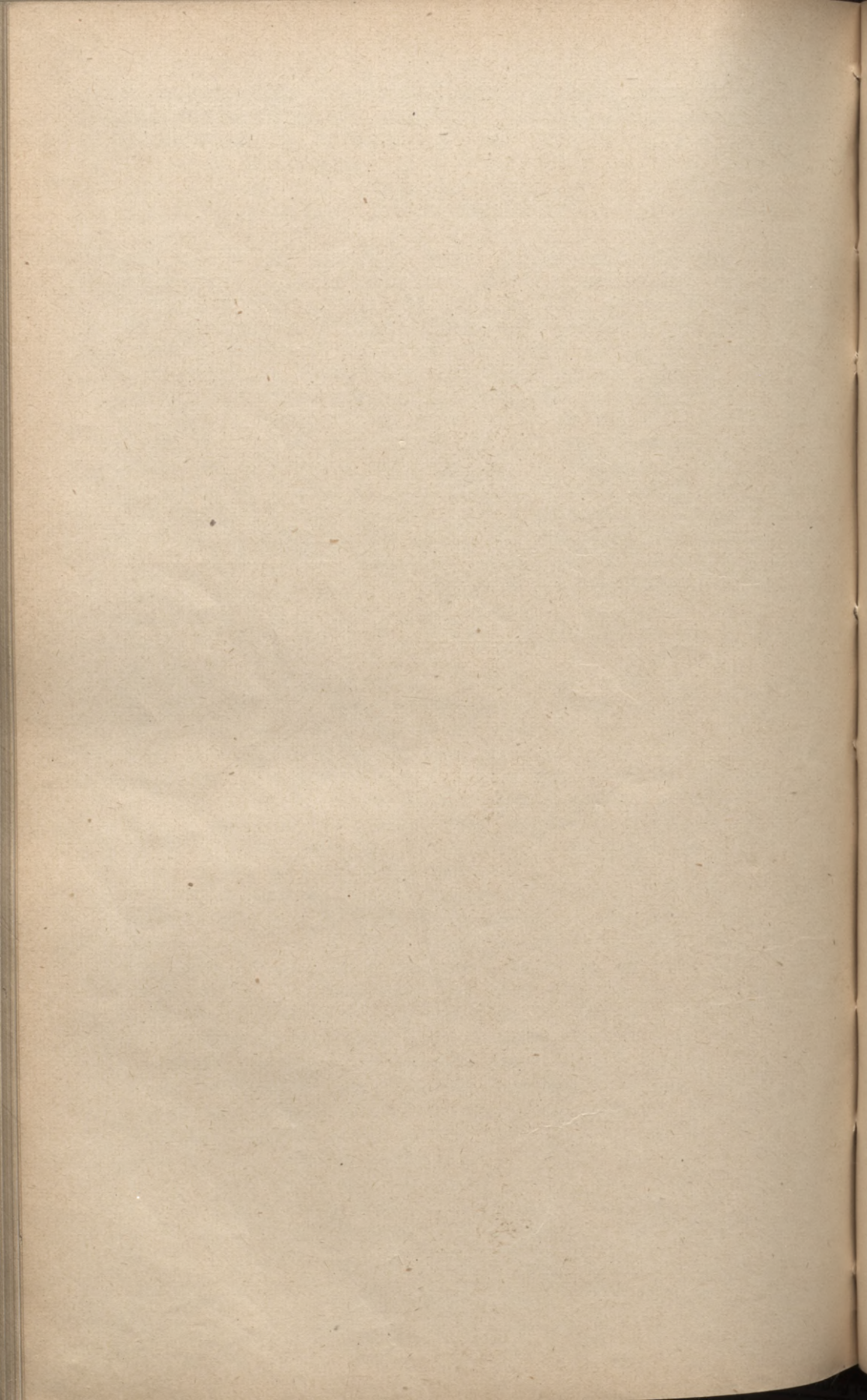
Visbiežāk mēdz saindēties ar sēni, kas ļoti līdzīga šampinjoniem; šai sēnei zem cepurītes ir baltas plāksnītes, turpretim pie istā šampinjona tās būs rozā vai šokolādes krāsā. Ja iebauda neīstos šampinjonus (suņu sēnes), tad var paiet 10—20 stundas bez kādiem traucējumiem (dažreiz gan manāms reibonis un viegls apdullums; pamazām iestājas vemšana ar caureju, kuņģa sāpēm, nelabu dūšu, atgādinot kolēru. Slāpes var dzēst tikai pāris acumirkļus ar dzestriem dzērieniem, bet to baudīšana no jauna izsauc vemšanu. Iestājas bailes, pulss top mazs, ātrs, spēki zūd dažu stundu laikā. Kājas un rokas metas aukstas, caureja asiņaina, slimnieks gul bezjūtīgs, miegains, un to nevar uzpurināt pat ar

stipru kairinājumu palīdzību. Pēc 2—3 dienām iestājas nāve. Citos gadījumos uznāk nervozi traucējumi (krampji, sastingums). Ja tie līdz 4. dienai izpaliek, tad var rēķināties ar izveseļošanās varbūtību.

Ārstēšanas veids:

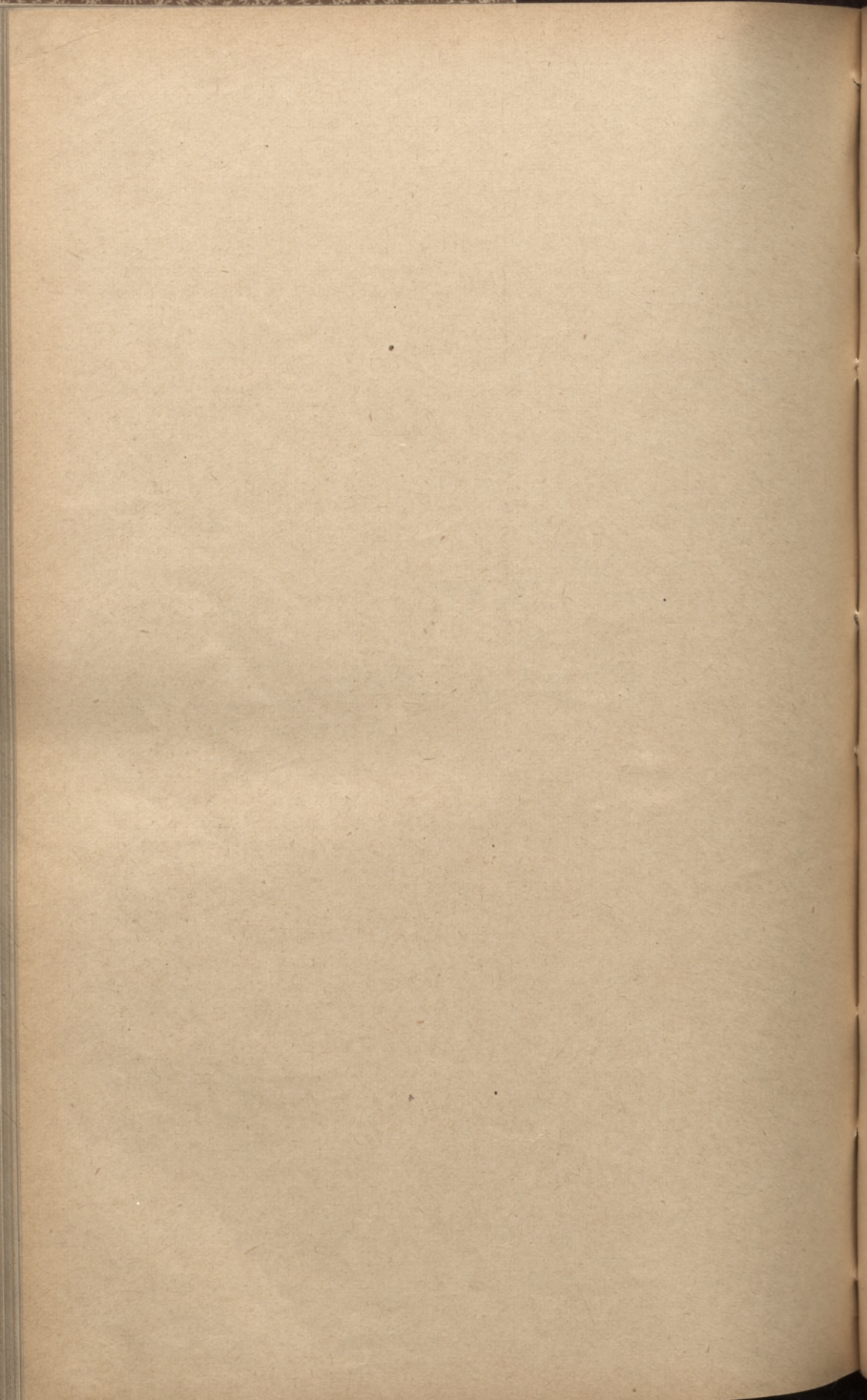
Vienmēr jācenšas iztīrīt kuņģi un zarnas no indes ar skalošanu un klistieriem. Jādod vemšanas līdzekļi (apomorfins zem ādas). No svara ārstēt arī citus ģimenes locekļus, kas ņēmuši dalību sēņu ēšanā, ja tie arī neuzrādītu nekādas saindēšanās; klistieri var iztīrīt pat pēc dažām dienām no zarnām aizdomīgas sēņu atliekas. Jādod sirds darbību atbalstoši līdzekļi, kā kafija u. c. Ieteicami strichnīna un sāls iešļircinājumi zem ādas. Kā pretindi mēdz pielietot tannīnu un Carbo anim., pret mūšmīri atropīnu.

Izsargāties no indīgu sēņu baudīšanas var tikai tad, ja nesaudzīgi kontrolē katru sēni; te vajadzīgs būt labam sēņu pazinējam. Mēdz gan uzskaitīt dažādus paņēmienus, kā atšķirt indīgās sēnes no labām, piem.: 1) indīgām sēnēm spilgtāka krāsa, lipīga virspuse; 2) griezuma vietā tās metas zilas; 3) vārošās indīgās sēnēs iemērktā sudraba karote top brūna, sīpols melns, sāls dzeltena u. t. t. Tomēr arī šīs pazīmes var vēl maldināt.

XXIII

Pirmā palīdzība

Nelaiemes gadījumos

Katram cilvēkam būtu jāzin, kā sniegt pirmo palīdzību dažādos nelaiemes gadījumos, jo palīdzība bieži vien ir tik vajadzīga, ka katram tuvākam kaut kas ir jādara. Nezinātāja rīcība nav nekas vairāk, kā taustīšanās pa tumsu, un bieži vien apjukumā tiek darīts gluži pretējais, vismazāk piemērotais. Pirmais un augstākais likums šādos gadījumos ir: „Tikai nekaitēt!“ Otrs, ne mazāk svarīgs: „Aukstasinību!“ Būtu ļoti no svara, jau skolās bērniem ierādīt, kas katrā gadījumā darāms.

Ģibonis

Ikdienas dzīvē visbiežāk jāsastopas ar ģibona gadījumiem. Ģibona simptomi: pēkšņs bālums, bezsamaņa, auksti sviedri, vājš pulss, tikko manāma elpa. Slimnieks sabrūk bez skaņas vai arī — ja iepriekš mana ģibona tuvošanos — izteic: „Man nelabi“; dažreiz slimnieks žēlojas par dzingstēšanu ausīs, reiboni, bailēm, nespēku. Ģibona iemesli var būt dažādi: smadzeņu mazasinība, asiņošana, pārpūlēšanās, izbailes, prieks, nelabs gaiss pārpildītās telpās u. c.

Jā apziņa vēl nav dzisusi, bet uznāk tikai nelaba sajūta, tad sasilmušais ātri jāapgulda uz lidzeņas vietas (grīdas, dīvana, gultas bez spilvena u. c.) un jāgādā par svaigu gaisu; neērts uzvalks vai apģērba daļa jānovelk (piem., korsete, apkaklīte, josta), un slimniekam jāliek dziļi elpot. Arī malks svaīga ūdens drīz vien atsauc bēgošos dzīvības garus. Smagos gadījumos, kur slimnieks zaudējis samaņu, tas jāapgulda (nekad nedrīkst mēģināt celt augšā, sēdus), un kājas jānovieto augstāk, lai asins plūst uz smadzenēm. Bieži vien noder aplacīšana ar aukstu ūdeni, sišana ar slapju dvieli, ādas berzēšana ar sukām (sevišķi roku delnas un kāju apakšas); bet ja slimnieks nemostas, un ārsts vēl nav ieradies, tad jāķeras pie maksīgās elpošanas. Slimnieku atbrīvo no neērtas uzvalka, apgulda un paliek zem krustiņiem spilvenu, tā, lai krūšu kurvīš būtu pacelts visaugstāk un lai smadzenēs ieplūstu asins. Mēle jāizvelk, lai tā neiekļūtu rīklē un neaizslēgtu elpas ceļus; to pietura ar kabatas lakatu. Nu jānometas ceļos slimnieka galvagalā, jāsaņem viņa roku apakšstilbi zem elkoņiem un jāstiepj uz augšu, līdz abas rokas sastopas. Krūšu kurvīš izplešas. Tad rokas jālaiž lejup, roku apakšdaļa (līdz elkoņiem) jāpieliek pie krūšu kurvja un jāspiež reizā ar to, lai gaiss iziet no krūtīm. Vēl labāk ir, ja kāda otra persona pa to laiku izdara spiedienu (ar

roku plaukstām) uz vēdera augšdaļu, lai paspiestu uz augšu diafragmu. Ja palīdzības sniegšanā var piedalīties 3 personas, tad roku cilāšanu var uzņemt divi cilvēki, ritmiski kustinot katrs vienu roku. Roku cilāšanas ātrums jāpiemēro normālai elpošanai, tā tad jāizved sekoši: vispirms notiek ieelpošana, tad izelpošana, pēc tam nāk īsa pauze; tam visam jānorisinās 16—20 reizes minūtē. Mākslīgā elpošana, ja vajadzīgs, turpināma 2 stundas; tikai tad, ja 2 stundu laikā pagībušais neizrāda vairs nekādas pamošanās, resp. uzlabošanās pazīmes, drīkst atnest cerību uz pamodināšanu. Kad pagībušais sāk elpot normāli-dzīli, jā rūpējas par sirds darbības uzlabošanu, dodot viņu, tēju vai kafiju, — saprotams klistieru veidā. Kamēr nav atgriezies samana, nav brīv dot slimniekam zāles vai ko citu caur muti, jo bezsamaņas stāvoklī slimnieks nemēdz rit, bet ieelpos ieņemto šķidrumu gaisa rīklē, kas var izsaukt plaušu iekaisumu.

Karstuma trieka

(„Saules dūriens“)

Ļoti bīstams bezsamaņas stāvoklis ir „Saules dūriens“, arī karstuma trieka. To var dabūt strādājot ārkārtīgi karstās telpās, ejot pa sauli, karstā laikā ciešot slāpes u. tml. Tāpēc visbiežāk šāda karstuma trieka piemeklē kareivjus u. c. kājām gājējus vai laukstrādniekus. Slimie jūt mocošas sāpes, nespēku, nogurumu, reiboni, galvas sāpes; krūtis sažņaugtas, āda karsta, seja tumšsārta, mēle sausa, acis stīvas, elpa šņācoša, pulss ātrs un vājš. Slimnieks griļojas un beidzot sabrūk bez samaņas, neatbild uz jautājumiem, nekā nedzird un neredz.

Ja šīs parādības uznāk palēnām, tad var aizkavēt bezsamaņas stāvokļa iestāšanos ar to, ka izvēdina drēbes, padzeras un iet ēnā vai vēsākā vietā. Ja turpretim slimnieks pēkšņi sabrūk, tad nepieciešami jāsniedz viņam ātra palīdzība, jo citādi sāks raustīties seja un locekļi, viss ķermenis kļūs stīvs, seja zila, redzokļi plati, pulss arvien vājāks, elpa krācoša, pa muti iznāks asiņainas putas, un sirds un plaušu pāmirus novedīs pie nāves.

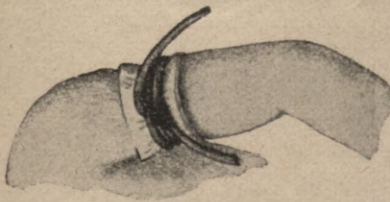
Jācenšas pēc iespējas ķermeni atdzēsēt un tam sniegt šķidrumu. Slimnieku aiznes vēsā, ēnainā vietā un noliek pus-sēdus, novelk tam dažus neērtus apģērba gabalus, pieviedina svaigu gaisu, aplej ar labi daudz auksta ūdens, liek aukstus uzklājus uz galvas un dod ūdeni dzert, ja vien slimnieks spēj pats nodzerties. Ja elpa stājas, tad jātaisa mākslīgās elpas kustības, jāberzē rokas un kājas un jāpielieto tēja, kafija, vīns un alkohols (protams, klistieru veidā), tāpat vāramās sāls klistieri (1½ ēdamkarote sāls uz 1 litru ūdens).

Lai izsargātos no karstuma triekas, jānēsā karstā laikā vieglas drēbes, pilnīgi jāatsakās no alkohola; ieteicams dzert labi daudz ūdens un šād tad iemērt rokas aukstā ūdenī. Der baudīt aukstu kafiju vai vēl labāk tēju.

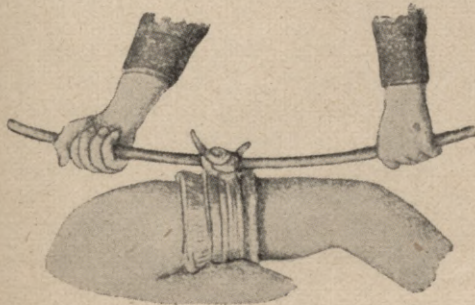
Zīm. 1.

Zīm. 2.

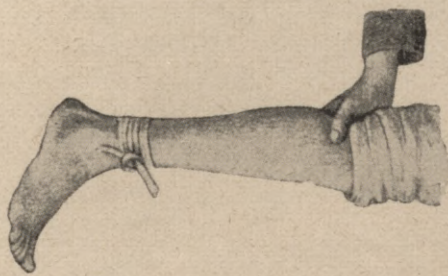
Zīm. 3.

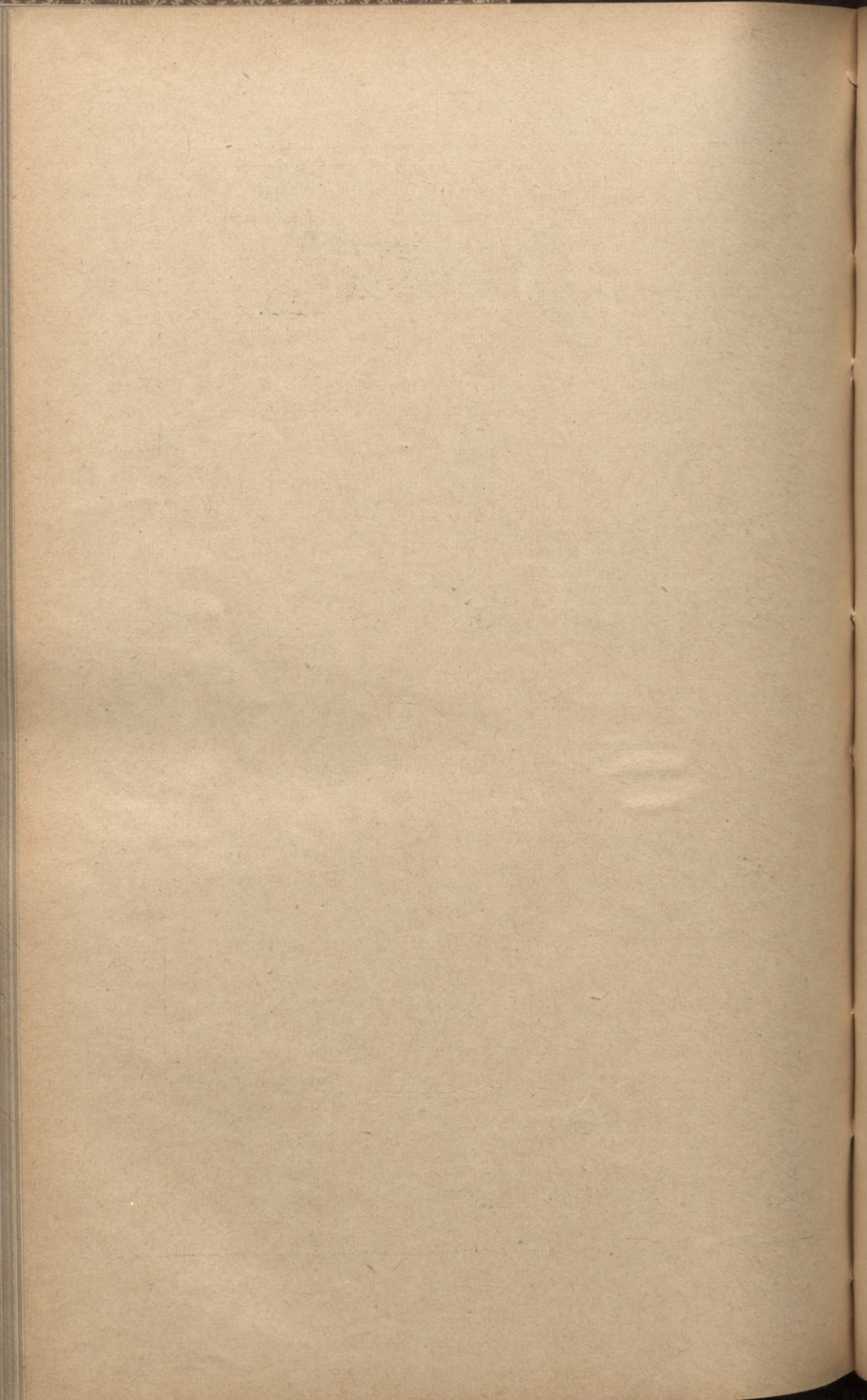
Zīm. 5.

Zīm. 4.

1. Pagaidu apsējs ar spieķiem, pie gurnu lūzuma. Te no svāra kāju atbalstīt, piesienot to pie spieķiem trijās v etas. 2. Elastīgs rokas augšstilba apsējs, pie rokas artērijas asiņošanas. 3. Tā sauktais mezglainais rokas augšstilba apsējs, kas jāsavēlk tik cieši, ka asinis apstājas. Pēc apm. 1 stundas apsējs jāatrasa. 4. Apsējs nervozu asiņojumu gadījumos apakšējā gurna daļā. Apsējs jāiekārto perifēri no asiņojošās vietas pret ķermeņa galu, pie kam nav jāsavēlk pārāk cieši. 5. Pirkstu spiediens uz artēriju (gurna augšdaļa) pie kājas un kājas stilba asiņojumiem.

ievainotā ķermeņa. Mitri priekšmeti ir bistami, jo laiž strāvu cauri tāpat kā metali.

Nelaimīgie atrodas bezsamaņas stāvoklī vai arī dabūjuši smadzeņu vai nervu satricinājumu. Bieži vien jāārstē arī apdegušās vietas, jāpielieto mākslīga elpošana un jāierosina sirds darbība ar ritmiskiem, enerģiskiem sitieniem (klauvēšanu) sirds apvidū.

Pirmā palīdzība pakāršanās, nosmakšanas un sliksšanas gadījumos

Sliksšanas gadījumos ar katru elpas vilcienu tiek plaušās ievilkts ūdens. Tas pats notiktu, ja pielietotu mākslīgo elpošanu tad, kad ūdens vēl atrodas augšējos elpas ceļos. Tāpēc jā rūpējas par to, lai ūdens ātri atkal iztecētu. Slikoni saņem ap vidu un ceļ gaisā tā, lai tas saliektos uz priekšu līdz zemei; tādā kārtā ūdens iztecēs no elpas ceļiem. Ieteicams pie tam sist pa muguru (plecu starpā). Kad ūdens iztecējis, jāuzsāk mākslīgā elpošana un sirds masāža. Melna kafija vai alkohols atdzīvina sirds darbību, bet dodami tomēr tikai tad, kad atgriezies samaņa.

Pakārušies steidzīgi jāatbrīvo no saites, tad jāapslaca seja ar aukstu ūdeni, jāliek auksti uzklāji uz galvas, jāberzē kāju apakšas ar sukām un jāizdara mākslīga elpošana.

Nosmakušie jāiznes svaigā gaisā (lielpilsētās ir pieejami arī skābekļa aparāti) un vajadzības gadījumos jāatdzīvina ar mākslīgu elpošanu.

Asiņojumi

Asiņošana var būt dažāda, skatoties no tā, kādi asins vadi ievainoti. Ja ievainoti kapilāri, tad asins pil vienādi, gandrīz ritmiski, — tāpat arī ja ievainotas mazās vēnas (tikai te asinis būs drusku tumšākas). Ja ievainotas lielās vēnas, tad tumšsarkana asins tek visu laiku bez apstāšanās; pie lielāku artēriju atvēršanās asinis izplūst grūdieniem, līdz ar pulsu, iztekot lokā, ar savādu šņācošu skaņu.

Vēnu asiņošana viegli notiek pie krampju dzīslām, krampju dzīslu brūcēm un haimorroidiem. Kapilārie asiņojumi apstājas tiklīdz asinis sarec (ja tikai slimnieks, nepareizi izturēdamies, arvien no jauna nenoberž radušos recēkli); lielāku vēnu asiņojumi jāņem nopietni, jo var novest pie noasiņošanas. Vispirms — ja asiņo kāds loceklis, tad tas jātura augstāk; asinis tad plūst lejup, pārējā ķermenī, — locekli viņu paliek maz, un tāpēc asiņošana samazinās; tad pietiek ar stiprāku, stingru apsēju, kas spiež asiņojošo vietu un aptura asinis. Šim spiedienam asins apturēšanā ir galvenā loma. Dažreiz asinis nākas apturēt tik ātri, ka nav vaļas domāt par sterilu apsēju, bet labi veikli ar pirkstu jāspiež vainīgā vieta. Kā nu to darīt? Spiedienu jāizdara ārpus brūces un vienmēr tajā pusē, no kurās plūst asinis; tā tad — ja asiņo artērija, tad jāspiež no brūces uz sirds pusi, bet ja asiņo vēna, tad spiedienu

izdarāms locekļa pusē. Tā kā cilvēks var noasiņot dažās minūtēs, tad no svāra zināt visas vietas, kurās var izdarīt spiedienu. Galvas artēriju asiņojumu gadījumos jāspiež kakla artērija (riekles tuvumā). Rokas augšējā stilbā starp muskuli un kaulu sataustama rokas artērija, kuŗu rokas asiņojumu gadījumos spiež pret kaulu. Visgrūtāk saspīest lielo gurnu artēriju, jo te asins spiediens ir tik stiprs, ka vajadzīgi abi iekšji un vesela vīra spēks, lai panāktu asins apturēšanu. Te kā apsējs noder elastīga gumijas saite, kuŗu var atstāt 1—2 stundas; līdz tam laikam vienmēr izdosies sasniegt ārstu. Var izlietot elastīgu bikšturi vai kabatas drānu, kuŗā ietīts dēļa gabals vai atslēga. Pie vēnu asiņojumiem var iztikt ar mazāku spiedienu. Vēnu asiņojumu gadījumos spiediens jāizdara tā, lai brūce atrastos starp spiedēju un sirdi, turpretim pie artēriju asiņojumiem spiedējs atrodas starp brūci un sirdi. Vienmēr jācenšas pēc iespējas ātrāk locekli atsvabināt no spiedēja, jo citādi ar laiku atmirst loceklis. Tā sauktā dzelzs vate (dzelzs chlorīds) noder tikai pie niecīgiem asiņojumiem, un te tikpat labi var izlīdzēties ar ļoti karstu, slapju apsēju (tikai nevajaga katras pāris minūtes skatīties, jo tad norauj asins recēkli). Ja asinis iziet cauri apsējam, tad to nevajaga noņemt, bet gan viņam pāri pārtīt citus apsējus.

Smadzeņu ievainojumu gadījumos mēdz asiņot arī ausis vai deguns. Jāizsargas no kustēšanās. Pirmā palīdzība: ledus pūslis un kāju stilbu ietinumi.

Arī plaušu ievainojumi saistīti ar asiņošanu, — vismaz iznāk asiņainas krēpas. Arī te, — kā vispār pie tādiem asiņojumiem, kuŗus nevar apturēt tiešā ceļā, — jāizsargas no katras kustēšanās.

Ja ievainots vēders un iznāk iekšas, tad tās ar tīru drēbi jāatspiež atpakaļ, un jācenšas slimo tūlīt nogādāt slimnīcā, jo te tikai ar operācijas palīdzību var novērst nelaimi.

Pie deguna asiņojumiem pietiek turēt galvu augstāk un ievilkt dziļi elpu, — tad asinis tiek novadītas no galvas. Nedrīkst stipri šnaukt; jā rūpējas, lai kakls nebūtu sažņaugts. Ja ir pie rokas etiķis, tad var degunā ievilkt etiķa ūdeni. Var arī ielikt degunā tīru vati (Uzmanību! Deguna kanāls ved nevis taisni augšup, bet uz galvas vidū!). Karsti un auksti (pārmaiņus) muguras lējumi palīdz savilkties deguna asinsvadiem.

Mute asiņo tikai tad, ja asins ietek no deguna rīklē vai ja asiņo kāds zobs. Tad jāņem malks auksta vai karsta ūdens un mierīgi, bez skalošanas, jāpatura mazu laiciņu mutē.

Par plaušu asiņojumiem var runa būt tad, ja līdz ar kāsu iznāk gaiši-sārtas, putojošas asinis. Parasti lieta grozas ap tuberkulozi, bet var gadīties arī, ka vainojama sirdskaite vai kāda cita, ar asins apstāšanos savienota slimība; tad asinis mēdz būt tumšas. Slimniekam jāatturās no runāšanas; kāsa lēkmes jāatspiež ar morfiju. Asinis jānovada no krūtīm uz locekļiem ar karstām roku un kāju peldēm vai attiecīgiem ietinumiem. Jādzer pa malciņam sālsūdens (1 tējkarote uz glāzi ūdens), tāpat var rīt mazus ledus gabaliņus un likt ledus pūslī uz sirds. Nav atļauts dzert nekādus karstus dzērienus vai lietot alkoholu, kafiju vai tēju.

Kuņģa asiņošana izšķiras no plaušu asiņošanas ar to, ka te asinis tiek nevis izkāsētas, bet izvemtas, un viņas ir ļoti tum-

šas, gandrīz melnas. Kuņģa asiņojumus izsauc gandrīz vienmēr kāda kuņģa brūce. Tāpēc kuņģa gļotādiņa pēc iespējas jāsaudzē. Atļauts mutē ņemt ledus gabaliņus; kad tie izkusuši, tie atkal jāizspļauj. Viegls ledus pūslis jāuzliek uz kuņģa (izsargāties no spiediena!), ledus gabaliņi iebāzami tūpli, kas labi iedarbojas uz asiņojošiem haimorroīdiem. Pēkšņa pūšļa asiņošana (asiņains ūrīns) prasa nekavējotī ārstu palīdzības.

Sveši ķermeņi ausis, degunā, mutē

Skabargas, nolauztas adatas u. taml. jāmēģina izvilkt ar pinceti. Jāatzīmē, ka adatu gabaliņi ķermenī mēdz „staiģāt“, — klejot. Ja kāds svešs ķermenis (zirnīs, akmentiņš u. c.) iekļuvis ausī, tad to labāk neaiztikt ne ar matadatu, ne ar citu kādu instrumentu, jo tā var nodarīt vēl lielāku ļaunumu. Vienīgais, ko var, ir: iepilināt remdenu eļļu ausī vai uzmanīgi izskalot ausi ar siltu ūdeni.

Arī degunā nedrīkst „makšķerēt“ ar dažādiem instrumentiem; no deguna priekšmeti izdabūjami ar šķaudišanu un šņaukšanu (aizspiežot ciet otru nāsi). Ja neizdodas priekšmetu izņemt, tad tūlīt jāgriežas pie ārsta, citādi deguna gļotādiņa var satūkt un iekāist un tā novest pie nevēlamiem un bīstamiem sarežģījumiem.

Svešus ķermeņus no acs izņemt nav viegli. Jāsaņem acu plakstiņi un viegli jāvelk uz leju; acs jākustina, lai sevšais priekšmets līdz ar asaru straumi iznāktu ārā.

Ja kaut kas iespraudies rīklē, tad jāmēģina to izņemt ar diviem pirkstiem vai rādāmo pirkstu vienu pašu. Jāsargas ar nagu iekasīt gļotādā. Dažreiz, ātri ēdot, kumoss var iespiesties tā, ka draud nosmakšana. Arī te jāizpalīdzas ar pirkstu. Galva jāpāliec uz priekšu un jādauza stipri pa muguru (plecu starpā). Ja kumoss iekļūst balss rīklē, tad var nosmakt. Vienīgais, ko tādos gadījumos var darīt, ir: kutināt rīkli, lai panāktu vemšanu, un izvilkt mēli uz āru; tad bieži vien parādas svešais priekšmets, resp. kumoss, un to uzmanīgi var izņemt.

Ja gadas norīt asus priekšmetus (stikla gabaliņu, asaku, adatu, nagu, spīcu plūmju kauliņu u. t. t.), tad jādod tūlīt kartupeļu biežputra ēst.

Līdz ārsts atnāk...

Aborts: jāguļ gultā; Tct. Viburn. (homeopat.), katru pusstundu pa 5 pil., tūlīt jāatsauc ārsts!

Acu iekaisums, piepēžs: sk. nodaļā par acu slimībām.

Acu plakstiņu satūkums: acs gļotādas iekaisums, skrofoloze, galvas utis, nieru kaite u. c. slimības. Izzināt isto cēloni!

Ādas slimības: ja ir karstums, tad — aizdomas par infekciju slimību. Tūlīt ārstu!

Ja bez karstuma: bieži vien vainojama vielu maiņa, ādas netīrumi, kukaiņi (parazīti). Ieteicama veģetāra diēta. Kārtīga ietejā. Piemērots dzīves veids un tīrība.

Ādas satūkums: dažādi iemesli. Jāaprunājas ar ārstu.

Aizdusa: (sirds, plašu, deguna, nieru, vielu maiņas slimības, garīgi iemesli).

Likt apstēties; atvērt logu; karstas roku vai kāju peldes, plecu (muguras) lējums. Homeopat.: Lobelia D 4., ik 10 min. pa 6 pilieni.

Aizsmakums, piepēžs: (gaisa vadu katarrs, plaušu, nervozas un dvēseles slimības, infekcija).

Jāskalo kakls ar karstu medus ūdeni, jāieņem olas dzeltenums ar brūno cukuru; auksta un karsta (pārmaiņus) kāju pelde, balss jātaupa.

Aklās zarnas iekaisums: Gulēt gultā. Nelietot ne caurējās, ne aizcietējuma līdzekļus, ne morfiju vai opiju. Tie tikai aplēpj slimības īsto seju. Tepmeratūra nav noteicoša, jo bīstami iekaisumi var norisināties arī bez liela karstuma. Gulēt uz muguras. Gavēt, lietot tikai šķidru barību. Karsti uzklāji pārmaiņus ar dzestriem. Tūlīt ārstu!

Asiņains ūrīns: (pūšļa u. nieru kaite). Gultā gulēt. Siltas peldes, karsti vēdera ietinumī, homeopat. Tct. Hydrast., ik 2 stundas pa 6 pil.

Asiņošana, ādas: (bez ievainojumiem: asins slimības, asins strutošana). Gulēt gultā. Homeopat.: Hydrastis D. 4, ik 2 stundas pa 6 pil.

Asiņošana, deguna: (deguna kaite, mazasinība, nieru vai sirdskaite, attīstības traucējumi, kritiens, galvas kaulu sadragāšana): auksts uzklājs pakausī uz kakla, vārāmā sāls kā plaušu asiņošanas gadījumos. Jā iesnauca etiķa ūdens. Kad nepāriet: ārstu!

Asiņošana pēc ievainojuma: Sk. pirmā palīdzība nelaiemes gadījumos.

Asiņošana pieīzejas: (haimorroīdi, asinssērga, tīfs, aknu slimības, satūkumi, audzēji). Gultā gulēt. Jāaturas no barības. Homeopat.: Tct. Hydrast., ik 2 stundas pa 6 pil.

Asiņošana, haimorroīdu: ne katra asiņošana tūplī norāda uz haimorroīdiem. Tāpēc nepieciešama ārsta izmeklēšana. Siltas sēdpeldes; kārtīga caureja. Jāizvairās no barības, kuņģis ir gaudiņi un gabaliņi (ķīmenes, anīss, magones, rieksti). Vismaz vienu stundu gulēt ar augstāk novietotiem gurniem, zemākiem pleciem un kājām. Gulēt gultā. Dzestri uzklāji. Homeopat.: Tct. Hamamelis 2 reizes dienā pa 10 pil.

Asiņošana, kuņģa: (kuņģa brūce, audzējs zarnu kaites). Gulēt gultā. Gavēt (vai mazliet barības ar klistiera palīdzību). Katru stundu naža gals Bismut. subnitric.

Asinskāss: (tuberkuloze, kakla vai deguna asiņošana). Mieru. Gulēt gultā. Tct. Hydrast., katru stundu 10 pil. tējkarotē ūdens. Auksts piens. 1 tējkarote (bez kaudzes) sāls 50 grammos ūdens. Ārsts.

Asins saindēšana: (sastrutojumi, strutu baktērijas asinis). Gulēt gultā. Dzert daudz karstas liepu ziedu tējas, lai ar sviedriem iztīrītu indi; sviedrēšanās karstās peldēs un karstos ietinumos. Tūlīt ārstu!

Asiņošana nomaksts: (dzimuma organu slimības, aborts, asins slimības, nervu kaites). Tūlīt atsaukt ārstu. Jāguļ. Katru pusstundu Tct. Viburn. 5 pil. Dzestri vēdera uzklāji.

A s i n s m a d z e n ģ s, — t r i e k a: (pārkalķošanās, vielu maiņas un nieru kaites). Pavisam mierīgi gulēt. Bezsamaņas stāvokli nedot barību! Vēlāk šķidra barība. Uzmanīties, ka slimnieks neaizrijas. Auksti uzklāji uz augsti novietotās galvas; ja pulss stiprs, pārītrināts, tad uzklāji arī uz sirds. Dēles aiz ausīm. Pie pamirumiem: dēles nepamirusā pusē. Tūlit ārstu!

A s i n s s ģ r ģ a: (lipīga). Karsti, slapji uzklāji uz vēdera; barība kā pie caurejas. Bolus alba vai Carbo anim. ik 100 gr. uz $\frac{1}{4}$ litra ūdens, dzert malkiem lielas porcijas; katras 3 stundas atkārtot. Ārsts nepieciešams.

A s t m a: sk. aizdusa.

A u ģ o ņ i z a r n ā s (zarnu brūces): (kuņģa-zarnu slimības, arī pēc infekciju slimībām, piem. tifa). Dažreiz augonis izlauz sev ceļu vēdera dobumā; uznāk pēkšņa sāpju lēkme, — liekas, ka nāve klāt, — seja saplok, dažreiz vēders uzpūsts, un viņa virsma stingra kā dēlis. — Tūlit jāsauc ārsts, jo draud briesmas, un nereti izdodas glābt slimnieka dzīvību ar nekavējošu operāciju. Izturēšanās kā pie vēdera plēves iekaisuma. Jāguļ gultā; nav jālieto caurejas līdzekļi. Jāatturās no ēšanas. Karsti uzklāji. Pa malkam dzestra ūdeņš.

A u ģ o ņ i: (infekcija, sevišķi pie vielu maiņas traucējumiem). Strutas var inficēt katru visniecīgāko ievainojumu. Jāizturās mierīgi; ja karstums, tad jāguļ gultā; jādesinficē netīrās rokas un veļa, jāiznīcina strutas; uzklāji no 40 proc. alkohola; ja augonis vēl nav pārtrūcis, tad uzklājam pāri jāsien pergaments un saite. Karstas peldes. Homeopat.: Sulphur jod. 6, katras 3 stundas pa 5 pil.

A ū s s iekaisums (vidus auss): (apsaldēšanās, deguna-riekles katarrs, infekciju slimības). Karstas kāju peldes, silti uzklāji pārmaiņus ar dzestrām kompresēm uz auss. Jāguļ gultā. Nepieciešams ārsts.

B a k a s: infekciju slimība. Slimnieks jānovieto citās telpās. Atsaukt ārstu!

B a i ņ u lēkme: garīgi traucējumi, sirds- vai plaušu kaite. Neatstāt slimnieku vienu. Mierināt. — Baldriāna tēja.

B ģ r ņ u t r i e k a: infekciju slimība. — Atdalīt bērnu no citiem. Karsta pelde, dzestr galvas uzklājs. Jāguļ. Viegla barība, karsta liepu tēja. Atsaukt ārstu!

B r ū c e s: (ādā, pēc viegliem ievainojumiem). Sadzist, ja pielieto kumelišu peldes un borsmēres apsējus.

„**B r u k a**“: iedzimta vai nelaimes gadījumā iegūta. Akūtos gadījumos, ja iespriedušās zarnas: karstu peldi, karstus uzklājus; uzmanīgi jāmēģina iespriedumu dabūt atpakaļ. Jādzer pupu kafija. Iesprieduma gadījumos nekavējoši jāsauc ārsts vai jānogādā slimnieks uz slimnicu.

C a u r e j a, bieža tieksme uz to: (zarnu slimības). Kumelišu sēdpelde 39 gr. C. Kakao sviesta svecītes.

Caureja: (diētas kļūdas, kuņģa-zarnu slimības). Ja kādā vietā stipri sāp vēders, vai ja ir karstumi un vemšana: jāsauc ārsts. Pie pārejošas caurejas ar parastām graizēm, — ja ieēsts kaut kas nepiemērots: gavēšana, rūgtas tējas dzeršana, — mitrs, karsts vēdera ietinums, vilnas saite, kumelišu klistieri. Bolus alba vai Carbo anim., vai naža gals rabarbera kā caurejas līdzekļa.

Ciets vēders: (dažādi iemesli: kuņģa, zarnu, nieru kaites, nepareizs dzīves veids). Viegla barība, kas dara mīkstu vēderu, — visvairāk augļi; rabarbers (bet ne tad, ja aizcietējums iestājas pēkšņi, gāzes vairs neiznāk un ja sākas sāpes un nelaba dūša; sk. zarnu aizdambējums, zarnu samešanās). Maz pazīstamas, bet labas ir linsēklas kā zarnu darbību veicinošs līdzeklis. Jāizskalo tase ar karstu ūdeni, lai tā sasilst; tad ieber tajā veselu ēdamkaroti linsēklu un pārlej tik daudz vāroša ūdens, lai sēklas būtu apklātas. Tasi labi aizsedz, lai linsēklas uzbriest, un pēc apm. 10 min. tās jau ir ēdamas. Ļoti labi tās garšo, ja pirms ēšanas viņas sajauc ar 1—2 ēdamkarotēm āboļu vai plūmju ievārijuma vai kompota; jāēd vakarā pirms gulēt iešanas un labi jāsakozlā.

Čūskas kodums: jānosien loceklis augšpus koduma un tūlīt jāatsauc ārsts. Nosiešana izdarāma ar virvi, siksnu vai sargriestu kabatas drānu tik cieši, cik vien iespējams. Pret sāpēm — auksti uzklāji.

Difterīts. Slimnieks jāatšķir no citiem. Rīkle skalojama ar maisījumu: 1 ēdamkarote 80 proc. alkohola ar $\frac{1}{4}$ litra ūdens, — katru stundu pārmaiņus ar Bolus alba kausējumu. Homeop.: iekšķīgi katras 2 stundas pa 6 pil. Mercur. cyanat. D. 4. Tūlīt atsaukt ārstu, jo draud nosmakšana un sirds pamīrums.

Drudzis: (daudz iemeslu. Karstums pats par sevi nav nekāds aizdomīgs simptoms, bet bieži norāda uz ķermeņa tieksmi, pārvarēt slimību un atbrīvoties no indīgām vielām). Trīs reizes dienā jāmēri temperatūra. Pie 38 gr. C. jāliekas gultā. Viegla, šķidra barība — bez gaļas. Klistieri (izņemot aklās zarnas vai vēdera plēves iekaisumu). Augļu sulas. Auksti uzklāji uz galyas, auksta apmazgāšanās vai tinums, arī karstas peldes ar sekojošu dzestru noberzēšanos.

Drudzis pēc dzemdībām: (netīrumu iekļūšana dzimumorganos). Jāguļ. Dzestri vēdera tinumi, sviedrēšanās ar karstu liepu tēju. Tūlīt ārstu!

Dzeltenā kaite: (aknu un žultspūšļa slimības. Asins slimības). Jāguļ. Karsti vēdera uzklāji. Šķidra barība.

Dzemdēšana nelaikā: sk. aborts.

Dzērāja vājprāts (delīrijs): izturēšanās kā vājprāta gadījumos. Pelde 38 gr. C., aukstas kompreses uz galvas. Pēc peldes uzlējumi 20—22 gr. C. Jādzer daudz ūdens, pupiņu kafijas u. tml. Jāguļ. Slimnieku nevar atstāt vienu. Tūlīt atsaukt ārstu; dažreiz jāved uz slimnīcu.

Ēde (ekzēma): (ādas ievainojumi, vielu maiņas kaites). Nekasīt! Nemazgāt ar ūdeni. Ja var ciest, tad rokas tīrāmas ar 30—40 proc. alkoholu, citādi jātīra ar eļļu. Jāietriepj lanolīns. Viegla barība, augļi.

Epilepsija: sk. kritamā kaite.

Ēstgribas trūkums: nespīst ar varu. Dot karstu citrona sulu bez cukura (kuņģa, aknu un zarnu darbības traucējumos, nervozās un plaušu kaitēs).

Fimoze (dzimuma locekļa priekšādiņas sašaurināšanās): ātra ārsta palīdzība! Ik pusstundas atjaunoti dzestri uzklāji pārmaiņus ar siltu kumelišu peldi.

Galvas sāpes: (ļoti daudz dažādu iemeslu). Nelietot da-

žādus „pulverišus“ bez ārsta ziņas! Karsts vai dzestrs galvas ietinumus. Jāgādā par kārtīgu izeju. Tase karstas pupiņu kafijas ar citronsulū. Baldriāna tēja.

Garais kāss: lipīgs. — Daudz svaiga gaisa, — ziemā jāvēdina istabas. Saulīti! Pie maziem bērniem un karstuma gadījumos: tūlīt ārstu! Lēkmes brīdī neuztraukties. Mazi bērni lēkmes laikā jāuzsēdina uz naktstrauciņa.

Gara vājība. Katrā ziņā atsaucams ārsts, kopējs un traķošanas gadījumos pat policija. Pārējošam mieram neticēt. Ar slimu nav jāpaliek divatā, sevišķi naktī nē. Visi ieroči un bīstami priekšmeti nogādājami pie malas. Bērni jāaizved pie kaimiņiem vai radiem. Slimnieks jāapgulda. Ja liels nemiers, tad ieteicama silta pelde.

Gībonis: jāapgulda slimnieks taisni (bez spilvena), seja jāapslaca ar aukstu ūdeni. Pēc pamošanās stipra kafija. Ja ilgāk par 5 minūtēm, tad atsaucāms ārsts.

Gikts lēkme: jāguļ gultā; dūnu ietinumi, karsta pelde, veģetāra barība. Homeopat.: Tct. Colchic., katras 3 stundas pa 6 pil.

Grēmas: bieži pāriet, ja apgulstās uz kreisiem sāniem. Mazāk jādzer šķidruma.

Gripa, influenza: lipīga. Jāguļ gultā, jāsviedrējas ar liepu tēju; jāskalo mute ar siltu ūdenraža pārskābes atšķaidījumu. Tiklīdz ķertās smadzenes vai plaušas, — tūlīt jāsauc ārsts.

Grūtsirdība: nekavējoši jāatsauc ārsts-psīchiatrs. Slimnieku neatstāt vienu.

Gurnu (gūžu) sāpes: (išiass, reimatisms). Jāguļ gultā, jāsviedrējas.

Histēriskā lēkme: nav bīstama. Ļaut, lai iztrakojas, negriezt lielu vēribu. Baldriāna tēja.

Influenca: sk. gripa.

Izsitumi mutē: (skorbuts, infekciju un asins slimības). Pa lielākai daļai lipīgi. Karstuma gadījumos jāguļ gultā. Šķidra barība. Mutes kopšana (piem., jāskalo ar glāzi ūdens un naža galu sāls, zalviju tēju, 2 proc. borskābi); dažas reizes dienā lēni sašķīlāt kaltētas vai vāritas mellenes.

Izsitumi, strutainie ādas: lipīgi. Karstas peldes ar uzvāritām ziepēm (nedaudz), borsmēres apsēji. Izlietoti apsēji sadedzināmi. Rokas desinficēt.

Iztecējumi, dzimumorganu. Tīrību! Lietot tikai savu dvieli, savu veļu! Rokas dezinficēt!

Jostas „roze“ (infekcija, nervozas kaites). Katru pusstundu jāatjauno dzestri uzklāji, pa nakti jāietauko ar vazelīnu.

Kakla sāpes: (mandeļu un rīkles iekaisums). Bieži lipīgas. Var būt difterīta vēstneses, tāpēc slimnieks jāatšķir no veselīem. Ja balti plankumi vai stipras sāpes, tūlīt jāatsauc ārsts. Karstuma gadījumos jāguļ gultā. Jāskalo kakls (1 karote 80 proc. spirta uz 1/4 litra ūdens). Ap kaklu mitri uzklāji, tiem pāri pergaments, gumijas drāna, bet virsū flanelis. Jādod tikai dzestri dzērieni vai silta putra.

Kāss: (elpas vai asins riņķošanas organu kaites, nervozas slimības). Ja nav drudža: Islandes sūnu tēja vai sekošs maisījums:

sauja Islandes sūnu, 100 gr. brūnā cukura un šķipsniņa fenheļu jāvāra 1 litrā ūdens, kāmēr paliek pāri tikai puse, jāizkāš; lietojams aukstā veidā, 2 reizes dienā pa ēdamkarotei.

Kaula iekaisums: (infekcija, nelaiimes gadījums). Kompreses ar 50 proc. alkoholu. Jāguļ.

Klibošana, pēkšņa: (kaulu ievainojums, lūzums, sagrūdums, locītavu iekaisums, histērija, tiša klibošana, lai izsargātos no sāpēm gurnu locītavas iekaisumā. Jāguļ. Atsaukt ārstu! Nepieciešama nervu izmeklēšana un apskate ar Rentgena stariem.

Krampju lēkme (eklampsija — vielu maiņas traucējumi pa grūtniecības laiku). Jāguļ. Šķidra barība; karstas peldes. Tūlīt ārstu!

Krampji, sastinguma: (infekcija); karsta pelde, svišana. Tūlīt ārstu!

Kritamā kaite: lēkmei tuvojoties, iedzert $\frac{1}{4}$ litra ūdens ar ēdamkaroti sāls. Pa lēkmes laiku nepielietot nekādus līdzekļus! Rūpēties, lai patients būtu ērti apguldīts.

Krūts dziedzeru iekaisums (sevišķi pie nedēļniecēm — caur brūcēm, netīrību). Sasarkuma gadījumā: silti uzklāji ar mazliet alkohola.

Ja rodas aizdomas par sastrutojumu: siltas linsēklu kompreses. Tūlīt ārstu!

Krūšu plēves iekaisums (apsaldēšanās, reimatisms, plaušu slimības). Jāguļ mierīgi. Silti vidukļa ietinumi.

Kukaiņu dzelums: (bites, mušas, lapsenes). Pēc iespējas izvilkt dzeloni, aptriept ar salmiaka spirtu; dzestri sterilizēta Bolus alba ietinumi. Ja sadzelta mute vai kakls: tūlīt ārstu! Dze-stri kakla ietinumi. Ledus gabaliņi uz mēles. Homeopat.: Ledum 2, vai Apis 3, katras 5 min. 6 pilieni uz mēles.

Kuņģa brūce: sk. augoņi zarnās.

Kuņģa graizes: (nervoza vai kuņģa kaite, mazasinība, aknu un nieru slimības). Siltums, miers, kumelišu tēja. Ja bieži atkārtojas: ārstu!

Kuņģa sāpes: sk. arī „kuņģa graizes.“ Ja nelaba dūša un atraugas: karsta piparmētru tēja, gavenis. Nepaļauties uz savu mājas aptieku vien, jo sāpju iemesli var būt dažādi.

Kuņģis uzpūsts: jāizvairas no nepiemērotas barības. Jākustas brīvā gaisā. Kumelišu tējas klistieri. Iekšķīgi Carbo anim. pa ēdamkarotei (uz glāzi ūdens 1 ēdamkarote pulverizētās ogles).

Locītavu iekaisums: (infekcija, vielu maiņas slimības). Jāguļ mierīgi; slimā vieta jāatbalsta uz mīksta spilvena. Ik pusstundu karsti uzklāji pārmaiņus ar aukstiem ietinumiem. Svišana. Kārtīga caureja.

Locītavu reimatisms: sk. locītavu iekaisums.

Mandeļu iekaisums: sk. kakla sāpes.

Mēnešsērdzība: (garīgi traucējumi). Nav bīstama. Slimo neuzrunāt, nesaukt vārdā. Mierīgi, nenobaidot, aizvadīt atpakaļ uz gultu. Psihoterapija nepieciešama.

Mēnešziedu traucējumi: (dažādi iemesli). Jāizturās mierīgi. Pret stiprām sāpēm karsta kumelišu tēja. Kārtīga izeja. Pašķidra barība. Ārsts.

Mēnešziedu apstāšanās (trūkums): (dažādi iemesli). Ja notikusi vienkārša aizkavēšanās, tad var ņemt karstas peldes; sinepju plāsteris jāpieliek gurnu iekšpusē.

Mēnešziedi, pārāk agri vai vēli: ja pastāv reibonis, nelaba dūša, bālums, vemšana, tad attiecīgos gadījumos var domāt par ārpusdzemdes grūtniecību, kuņa norīt ātri un nereti pat nāvīgi. — Jāguļ mierīgi. Tūlīt ārstu.

Migrēna (galvas sāpes vienā pusē): piena un augu barība, karsta kājpelde; kad lēkme aprimst: dzert limonādi no 1/2 citrona vai 3—4 apelsīniem katru dienu, ilgāku laiku — lai izsargātos no jaunas lēkmes.

Muguras sāpes (krustos): pa lielākai daļai reimatisms. Ja sāpes ļoti stipras, ar karstumiem: jāguļ gultā, — karsti uzklāji, karstas peldes, masāža. Kārtīga izeja. Ja negrib pāriet: ārst.

Mugurkaula sāpīgums: var norādīt uz mugurkaula tuberkulozi. — Jāguļ gultā. Atsaukt ārstu!

Muskuļu reimatisms: sk. locītavu reimatisms.

Mutes puvums: (infekcija, asins slimība, skorbutis, saindēšanās ar metāliem). Jārstē zobi. Jāskalo ar 3 proc. borskābi.

Mutes smaka, nelaba garša mutē: (smaganu slimības, ēde vai pušumi mutē, deguna, rīkles, plaušu, kuņģa, asins slimības, nervozi traucējumi). Jāskalo mute ar Bolus alba un Carbo anim. (uz glāzi ūdens 1 tējkarote mālu un 1 tējkarote ogles).

Nagi, ieauguši miesā: jāieliek daži vilnas pavedieni starp nagu stūri un pirkstu. Karstas ziepju peldes (kājām). Nogriezt nagus arvien taisni. Platas kurpes!

Nātru izsitumi: (nepiemērotu ēdienu baudīšana vai zāles, sieviešu slimības, aizcietējums, vielu maiņas traucējumi, nei-roze). Izvairīties no zināmām nebaudāmām vielām. Uzklāji ar 40 proc. alkoholu. Kārtīga izeja, šķidra barība. Ja karstumi: atsaukt ārstu.

Nervu sāpes—neiralģija: (apsaldēšanās, infekcija u. c.). Tveicēšana, sauss siltums, sauss tinums, svišana, kārtīga izeja.

Nelaba dūša: sk. vemšana.

Nieru sāpes: (pūšļa, nieru, infekcijas, sirds un asinsvadu slimības). Jāguļ. Piena diēta. Karstas peldes. Karsta liepu tēja. Ja sāpes līdzīgas graizēm: karstu peldi un ārstu!

Nieze tūpli: (ēde, „lupus“, haimorroidi, satūkumi, aizcietējums, paraziti, nervozi traucējumi). Silta sēdpele ar ēdamkaroti sāls uz katriem 2 litriem ūdens. Pēc katras izejas pamatīgi izmazgāt tūpli, nenosusināt, bet nogaidīt, lai nožūst. Hamamelis smērs. Nekasīt! Izvairīties no svišanas.

Nieze: (ādas izsitumi, vielu maiņas, cukura un dzeltenā kaite, ģikts, nepiemērota barība, paraziti, baiļu nei-roze). 1 proc. mentola spirts, pūders; nekasīt. Dažreiz noder berzēšana ar mikstām sukām. Nervozā nieze izārstējama tikai ar psihoterapiju.

Nieze makstī: (sieviešu, cukura, nervu slimības). Jāskalo ar 1 proc. lizola atšķaidījumu. Pa nakti tamponi ar tīru kosa eļļu.

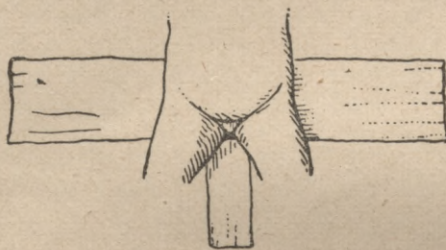
Noliesēšana: sk. ēstgribas trūkums.

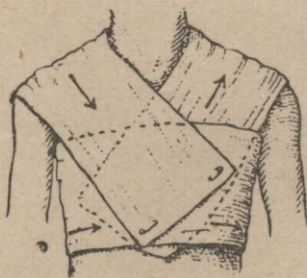
Zīm. 1.

Zīm. 2.

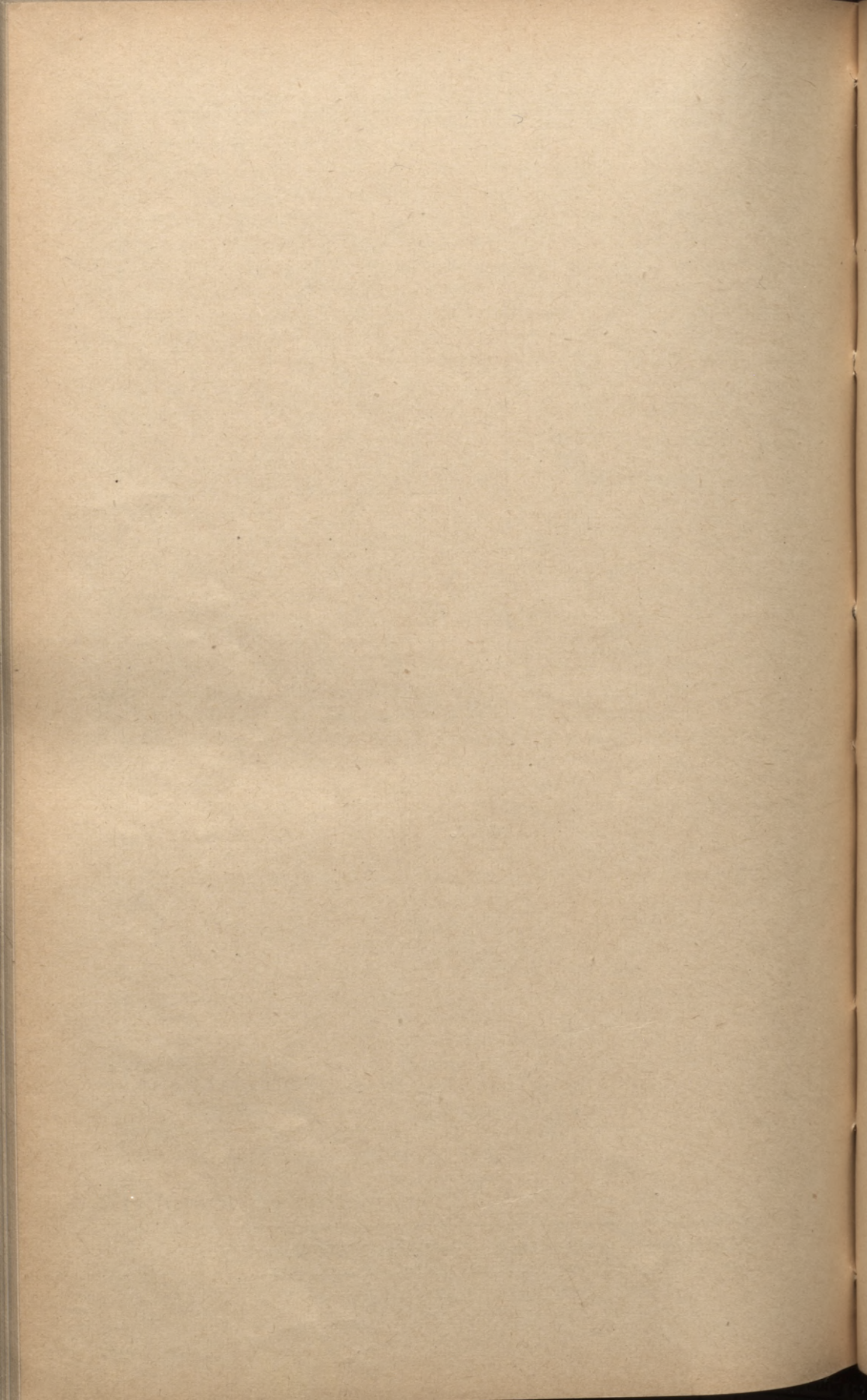

Zīm. 3.

Zīm. 4.

1. Rokas pakāršana trijstūrainā lakatā, pie rokas augšējā stilba ievainojumiem.
2. Slikoņa turēšana.
3. Krusta tinums.
4. Skotu lakats.

Pakauša krampji (stīvums): auksti galvas un karsti kāju tinumi. Svišana. Šķidra barība. Ārsts.

Pakrūti spiediens: ja bojāts kuņģis: gavēt! Karsti uzklāji. Citādi — tūlīt griezties pie ārsta.

Plata pēda. Ja lielas sāpes: jāguļ gultā; karstas peldes. Nepirkt apavu ieliekamos! Tos noteiks ārsts.

Plaušu karsonis: jāguļ gultā; šķidra barība vai gavēšana, daudz karstu dzērienu; jātaupa sirds. Tīrs, silts gaiss (19 gr. C.). Kārtīga izeja. Ja vāja sirds: stipru kafiju!

Pūšļa kaites: nekairinoša barība, vislabāk piens. Silta sēdpele, silts apģērbs, miltenāju lapu tēja (Uva ursi).

Reimatisms, gonorejas, (tripera): locītava jānovieto mierīgi; karsti uzklāji.

Rētu pārtrūkšana: draud sastrutojumi. Jātaisa apšēji (bandāža) vai operācija.

Roze: (lipīga). Jāguļ. Piena diēta. Karsti 60 proc. alkohola uzklāji. Kārtīga izeja. Ārsts.

Saspiedumi, sagrūdumi: miers, dzestri uzklāji. Ja stiprs satūkums, asins izplūdums un sāpes: ārsts.

Sirds dauzīšanās, nervoza: jāsaliecas dziļi ceļos, rokas jāsaņem pakausī ciet un jāsaliecas, cik vien iespējams dziļi uz priekšu. Šis nogurdinošais stāvoklis jāietura 40—60 sekundes. Ja sirds slima: jāguļ, jāatsauc ārsts.

Sirds kaites: jāizvairas no alkohola, tabakas, tējas, kafijas. Ja ir drudzis: jāguļ mierīgi, — uz sirds dzestri uzklāji. Sirds vājums: Hofmaņa pilieni, stipra kafija, karstas roku vai kāju peldes. Sirds krampji: jāatver logs, jāatbrīvo slimnieks no apģērba, jāapgulda mazliet pussēdus. Sinepju plāksteri, karstas kāju un roku peldes, sirds vieta jāieberzē ar etiķi. Ārsts.

Smadzeņu iekaisums: jāguļ; aukstas kompreses uz galvas; tūlīt ārstu!

Smadzeņu satricinājums: miers; auksti uzklāji vai ledus pūslis uz galvas; nerunāt. Ja vemšana: auksti uzklāji arī uz kuņģa. Tūlīt ārstu!

Trieka: sk. asiņojums, smadzeņu.

Ūrins, aizturēts: karsti uzklāji uz pavēderes, karsta sēdpele, tvaikpele, pele. Nedrīkst dzert. Atsaukt ārstu.

Zarnu samešanās: ja gāzes vairs nenoiet, iestājas vemšanas tieksme, graizes, — tad nekavējoši uzmeklējams ārsts, vai slimnieks transportējams uz slimnīcu. Ja ārsts tālu: ik pusstundu Atrofin. 4, 10 pil. (homeopat.).

Zarnu pamirums: simptomi kā pie zarnu samešanās. Gulēt, nelietot caurejas līdzekļus, atsācīties no ēšanas. Karsti uzklāji, pa malciņam svaiga ūdens.

Zobu nāķšana. Nekad neuzkraud visu vainu zobiem, bet aprunāties ar ārstu. Iekšīgi kumelišu tēja. Silti vidukļa tinumi. Pārmaiņus siltas un aukstas kāju peldes. Šķidra barība.

Žņaudzēji: sk. arī „baiļu lēkme.“ Sēdēt svaigā gaisā. Attaisīt drēbes. Rabarbers (ja nav vēdera iekaisuma), karstas roku un kāju peldes. Karsts sūceklis uz krūšu kaula.

Žults pūšļa kaites: jādzer daudz piparmētru tējas; karsta pele, jāguļ ar taisni uz leju nolaistām kājām. Karsti ieti-

numi, gavēšana; ja sirds vāja: stipra kafija. Homeopat.: Hydrastis tct., ik pusstundu pa 6 pil.

Šarlaks: slimnieks jāatsķir no citiem. Jāguļ. Piena diēta. Kārtīga izeja. Mutes un rīkles kopšana. Silta pelde. Ārsts.

Vēdera sāpes (graizes): miers, karsta fencheļu un piparmētru tēja, karsti uzklāji. Nav bīstamas, ja gāzes iziet.

Vēdera plēves iekaisums: miers, siltums uz vēdera. Tūlīt ārstu!

Vemšana. Gavēt vai ēst vieglu, šķidru barību. Pēc vemšanas izskalot muti, nedzert tūlīt. Ēst tikai tad, ja moca izsalkums. Karsti vai auksti uzklāji uz kuņģa. Ilgstoša vemšana prasa ārsta palīdzības.

Vemšana ar caureju: silti vēdera uzklāji; nedzert pienu; Ķīnas tēja. Ja iestājas spēku sabrukums, bet ārsts vēl nav ieradies: karsta pelde 36—40 gr. C. ar 200 gr. sinepju miltu un pa tējkarotei Ķīnas tējas.

Vēnu iekaisums (kājās): miers, Tct. Hamamemlis, 1 tējkarote uz 1/4 litra ūdens uzklājiem. Nemasēt! Tūlīt ārstu!

Slimnieku kopšana

Ar to vien nepietiek, ka ārsts viens pats ievēro visus higiēnas noteikumus; pie tiem jāpieturas ne mazāk arī pašam slimniekam un viņa kopējiem. Tikai tad var cerēt uz panākumiem, ja ārējie apstākļi un slimnieka apkārtne iekārtota saskaņā ar ārsta noteikumiem. Kāds ārsts saka: „Tie ir tā sauktie slinkie kristīgie, kas visu savu muļķību uzveļ mīļajam Dievam, un saka, ka tam „atkal labpaticis“ ņemt pie sevis ziedošu dzīvību, — kad cilvēku muļķība nelaikā to novedusi nāvē.“

Lai arī mums nebūtu sava muļķība un nezināšana jāuzveļ uz Dieva pleciem, tad iepazīsimies īsumā ar visu, kas jāzin slimnieku kopējam.

Slimnieka istabai jābūt saules pusē; nedrīkst slimnieku ieguldīt kādā tumšā, šaurā stūrītī; telpām jābūt plašām, gaišām, mierīgām, sausām un viegli izvēdināmām.

Vislabāk būs, ja ļausim saulītei iekļūt istabā. Saules gaisma ir labākais desinfekcijas līdzeklis un iedarbojas uzjautriņoši. Istabā nedrīkst atstāt nekā tāda, kas uzkrāj vai izplata putekļus (kā ogles, pelni, tepiķi, miksti krēsli, mākslīgas puķes u. t. t.).

Pie drudža slimiem smadzenes ir pārķairinātas; raibs zīmējums tapēšu musturī, troksnis, tumsa vai pēkšņa gaisma, troksnis uz ielas vai blakus telpās, var viņus nobaidīt. Tāpēc jā rūpējas par klusumu. Pirmais noteikums: nekādā veidā nemodināt slimnieku no miega, ja nav svarīga iemesla!

Dažreiz slimnieks dienām ilgi dzīvo tikai no ieelpotā gaisa, bez barības. Ja nu gaiss istabā sabojāts ar visādiem izgarojumiem, tad tas iedarbojas līdzīgi indei. Kopēja galvenais pienākums ir rūpēties par to, lai slimnieks elpotu gaisu tik tīru, kāds tas ir laukā, un lai tomēr neapsaldētos. Nevajaga mēģināt gaisu „uzlabot“ ar da-

žādām kvēpināmām vielām. Ar to tikai uz kādu laiku apsedzam slikto smaku.

Siltās dienās un naktīs var logus turēt pavisam vaļā, bet ja laukā vēss un vējains, tad atverāma tikai loga augšpuse, un arī tad tikai pa daļai. Gultai jāstāv tā, lai to neskārtu auksta gaisa strāva, tāpēc var aizlikt priekšā „spāniešu sienu“, vai arī izstiept virvi un tai pāri pārklāt palagu. Ziemā var atstāt vaļā krāsns durvis. Caur krāsni notiek stipra ventilācija. Ja nav iespējams logu ilgāk vaļā turēt, tad vēdināšana izdarāma biežāk un uz 2—3 minūtēm jāatver logi un durvis, lai būtu caurvelkošs vējš. Slimnieku cieši apsedz, ap galvu apsien lakatu, lai paliek vaļā tikai seja. Ja arī tāda vēdināšana nav iespējama, tad pamatīgi jāizvēdina blakus istaba un durvis jātura vaļā.

Sevišķi liela nozīme svaigam gaisam ir pie lipīgām slimībām. Te ar vēdināšanu var izvairīties no tā sauktā ļaundabīgā šarlaka, ļaundabīgām masalām u. t. t.

Nedrīkst slimnieka istabā žāvēt kompreses, segas u. tml. Tur nedrīkst stāvēt arī netīri naktstrauki, vēmekļi u. t. t. Lai ziemā gaisss būtu pietiekoši mitrs, uz krāsns jāliek sekla bļoda ar ūdeni. Istaba jāslauka biežāk un pie tam ar mitrām zāgu skaidām.

Istabas temperatūra nedrīkst pārsniegt 17 gr. Augstāka temperatūra ir apgrūtinājoša, bet drudža slimniekiem tieši kaitīga. Krāsni kurinot, jāizvairās no dūmiem un putekļiem. Kad slimnieks sāk atstāt gultu, tad jākurina drusku vairāk, jo citādi slimnieks salst.

Karstās dienās jāgādā par vēsumu, nolaižot aizkarus, izkarot mitrus palagus, turot istabā traukus ar vēsu ūdeni, vai ieliekot lapu koku zarus traukā ar ūdeni.

Slimnieka gultai jāstāv tā, lai tā būtu viegli pieejama; galvgals nedrīkst atrasties kaktā, jo tur vienmēr ir gaisa sastrēgums. Ziemā jāizsargās no āra sienas, vai jāaizsedz tā ar segu, dēļiem u. c. Slimniekam jāguļ tā, lai tas varētu pārredzēt visu istabu un arī logu. Krāsns izstarojošais siltums jāattura ar segu, vai „spāniešu sienu“ („širmi“).

Slimniekam ilgāk guļot, izceļas gulēšanas čūlas. Lai no tām izvairītos, arvien jāizgludina palagi, krekli, slimnieks jāpārvieta, jāapgriež uz otriem sāniem, spilveni un paklāji katru dienu jāvēdina un jāizpurina, bet par visām lietām jāapmazgā slimnieka mugura un tūplis ar dzestru ūdeni. Ja tomēr uz muguras, krustiem, pleciem, kājām vai gurniem parādas sārti plankumi, kas deg un uz pirksta spiedienu pazūd, tad tie biežāk jāapmazgā ar vāju citrona ūdeni un jāapklāj ar minētā ūdeni samērktiem, labi izspiestiem vates gabaliņiem. Pušumi viegli jāapmazgā ar remdeni-siltu ūdeni un jāapkaisa biezi ar cukuru, tad jāapsien ar marli. Ļoti ieteicams gulēt tādus slimniekus uz zirgu astru, gaisa vai ūdens spilveniem, kurus pārvelk ar linu drēbi (jo gumija kairina ādu).

Gulta nedrīkst būt pārāk cieta. Salmu maiss jāizpurina katru dienu. Vairāk ieteicams labs matracis. Pāri matracim pārsedzama sega, bet ja slimnieks žēlojas par aukstumu, tad zem segas jābūt vēl kādai sasildošai kārtai. Slimnieka kājas dažreiz ieteicamāk ietīt atsevišķi siltā lakatā.

Galva nedrīkst iegrimt, citādi galvā pieplūst asinis, un slim-

nieks nevar gulēt. Jūras zāles vai zirgu astru pildījums labāks par spalvām.

Ja palagā ir grumbas, tad divas personas to savelk taisni un piesprauž cieti.

Pēc ēšanas gulta jāiztīra no druskām; vismaz reizi dienā gulta jāšaved kārtībā. Pa to laiku slimnieku novieto blakus stāvošā gultā vai uz divāna. Pārvietošanai vajadzīgs ne tik daudz spēka, kā izveicības. Vislabāk to izdarīt vienai personai. Slimnieks ar rokām pieturās pie nesēja kakla; nesējs paliek vienu roku slimniekam zem muguras, otru zem augšējiem gurniem (abas rokas līdz elkoņiem, atliek ķermeņa augšdaļu drusku atpakaļ un paceļ slimnieku. Ja vajadzīgas vairākas personas, tad tās nostājas vienā gultas pusē, pabīda rokas zem muguras, sēdvietas un gurniem un paceļ slimnieku, pie kam viens tura slimnieka galvu.

Gultu taisot, jāizņem visas gultas drēbes, maisi u. t. t., jāizpurina, ar roku jāizdauza un jāliek apakšā tā puse, kas bija augšā. Ieteicams gultas veļas gabalus pārmaiņus likt saulītē, vēdināt un izdauzīt. Slimnieks nav jāgērbj pārāk silti. Nekādus apakšsvārkus vai apakšbikses! Pietiek ar kreklu; vajadzības gadījumos var apvilkt plānu jāciņu.

Miesas veļa jāmaina vismaz 2 reizes nedēļā. Ja tā netīra, tad jāmaina vēl biežāk. Veļa nedrīkst būt ne mitra, ne auksta, — tāpat arī gultas veļa. Veļu vispirms izliek saulītē vai pie karstas krāsns, pārgludina ar gludeklu vai saberž siltās rokās. Tāda sasildīšana nepieciešama, ja slimnieku moca drebuļi, vai ja tas ir svīdis. Ziemā jāšilda arī gulta. Veļai jābūt ērtai, viegli uzvelkamai, ar platu apkakli, un platām piedurknēm; ja slimnieks nevar arī nedrīkst kustēties, tad kreklis jāpārgriež mugurā pušu, tā kā to var uzvilkt kā bērna krekliņu. Apģērbšana, resp. veļas maiņa nedrīkst slimnieku uztraukt, ne nomocīt. Netīrā veļa jāliek tūlīt ziepju ūdenī, jo veļā daudz sviedru un netīrumu. Vislabāk sagatavot ūdeni ar zaļām ziepēm, kuņas desinficē veļu no varbūtējiem slimības dīgļiem. Netīrā veļa nekādā ziņā nav atstājama slimnieka istabā.

Kā jāguļ slimniekam. Ja slimnieks saistīts ilgu laiku pie gultas, tad tam bieži jāguļ uz sāniem, jo pastāvīga gulēšana uz muguras var ātri novest pie asins sastrēgumiem apakšējā plaušu daļā.

Grūti slimiem katra piepūlēšanās var būt bīstama. Tāpēc viņiem nav brīv patstāvīgi celties sēdus, sniegties pēc traukiem, vai arī ļoti spaidīties pa izejas laiku. Pie gultas jāierīko zvaniņš, lai slimnieks vienmēr varētu paziņot, ja tam kas vajadzīgs.

Ja augšējā ķermeņa daļa jānovieto augstāk, tad jāpabāž no augšpuses rokas zem galvas spilvena un līdz ar to jāpaceļ ķermeņa augšdaļa un galva. Tad jānovieto spilveni vai satīti lakati, segas u. c. aiz galvas un muguras, tāpat arī sānos, lai slimnieks ērti varētu atzvelties un neslidētu lejup. Vajadzības gadījumā ap pleciem aptin lakatu. Ķermenī var atbalstīt arī ar apgāztu krēslu (kājas augšā, augšējā atzveltnes un priekšējā sēdmales apakšā).

Lai slimnieks varētu bez pulēm pats piecelties, ap gultas kāj-

galu apvien virvi, pie kuņas galā piestiprina īsu, resnu koku, kā rokturi.

Mutes kopšana visiem slimniekiem ir no ļoti liela svāra. Ja mute netiek tīrīta, tad tur uzkrājas pūstošas vielas, kuņas slimnieks vēlāk norij. Tāpēc rītos un vakaros jātīra mute un zobi ar remdenu ūdeni un zobu sukām (ja iespējams). Bezsamaņā guļošiem mute jāizmazgā ar slapju lupatiņu.

Ieteicams bieži skalot muti; skalošana atveldzē, atņem slāpes, mazina drudzi un palīdz uzturēt muti kārtībā. Šad un tad ieteicams skalot rīkli.

Sevišķi liela loma ir mutes skalošanai pie mutes un kakla slimībām un tad, ja mute smird. Tad skalojamam ūdenim var pieliet citrona sulu (tējkaroti uz glāzi ūdens), vai skalot ar piparmētru vai zalviju tēju; sevišķi pēdējā ļoti ieteicama.

Barība. Ja pastāv paaugstināta temperatūra, tad parasti nav ēstgribas. Un par to nav jābrīnās, jo daba grib mums teikt, ka organismam pašlaik jāveic svarīgāki uzdevumi, ka kuņģis nav spējīgs gremot, un ieestā barība var sākt rūgt un pūt. Neviens kuštonis neēd, kamēr tas mocās ar drudzi. Tikai cilvēks dzīvo mūžīgās bailēs, ka tas var nomirt, ja pastāvīgi nepiebāzīs sevi ar raibu-raibo barību. Ka nomirt nav tik viegli, to pierāda daudzie badošanās mēģinājumi. Tāpēc ar mierīgu sirdi varam noskatīties, ja slimnieks dažas dienas grib pagavēt. Tomēr — par gavēšanu to nevar saukt, jo parasti slimnieks ēd kādu sulīgu augli, vai dzer augļu sulu — limonādes veidā. Kad sāk pamosties ēstgriba, tad ārsts noteic diētu, pie kuņas jāpieturās. Katrs diētas pārkāpums var būt liktenīgs; sevišķi tas sakāms par kuņģa un zarnu slimībām.

Pie chroniskām kaitēm, kuņas sākas ar ēstgribas trūkumu, slimnieks jāpierunā uz ēšanu, un viņam vienmēr kaut kas jāpiedāvā, jo tādos gadījumos dabiskais instinkts apklusis.

Ļoti ieteicams pa slimības laiku bieži dzert ūdeni, bet tikai pa mazai drusciņai, apmēram katru stundu pa ēdamkarotei. Ja slimnieks murgo, tad jādod dzert bez sevišķa pieprasījuma. Tā kā drudža slimnieki arvien kāri dzer, tad tie var viegli apsaldēt kuņģi, ja dzēriens par aukstu; tāpēc tiem jādod arvien kaut kas silts; silts dzēriens dzeš slāpes daudz labāk, nekā auksts.

Viss, ko slimnieks ēd un dzer, jāpasniedz tam patīkamā veidā un ar laipnību. Jāraugās, lai slimnieks ēstu lēni un labi sakožātu katru kumosu. Arī putras jākožlā, lai sajauktos krietni ar siekalām un atvieglotu kuņģim darbu. Piens jābauda pa tējkarotei, jo citādi kuņģi tas saiet lielos, grūti sagremojamajos gabalos.

Ja kopējam uzdots slimnieku ēdināt pēc katrām 3 stundām, bet ja slimnieka kuņģis barību tādā veidā neuzņem, tad jāmēģina dot pa ēdamkarotei katru stundu, vai pa tējkarotei katras 15 minūtes (tas attiecināms uz šķidru barību).

Pavisam var atņemt slimniekam ēstgribu, ja atstāj ēdienu pie slimnieka gultas gandrīz vai visu dienu, cerībā, ka beidzot tomēr slimnieks pats sāks ēst. Tāda rīcība ir pilnīgi nepareiza, jo nekas tā nebojā ēstgribu, kā viena un tā paša ēdiena smarša, ilgāku laiku ielputa.

Ikdienišķās vajadzības. Ja barības atliekas paliek zarnās ilgu laiku, tad sāk pūt. No šīm pūstošām vielām zarnas

ņem sev atkal barību. Tādā kārtā ķermeņa pamazām saindējas. Tāpēc slimības sākumā nepieciešami iztīrīt zarnas ar remdenu klistieri un pa visu slimības laiku rūpēties par kārtīgu izeju. Klistiers pieder pie mājas aptiekas un nedrīkst trūkt nevienā ģimenē.

Naktstrauka vietā lieto seklu, pabāžamu trauku, kuŗu pēc lietošanas aizsedz un tūlīt iznes no istabas. Guļot slimniekam grūti izdarīt dabiskās vajadzības, tāpēc slimnieks (ja vien ārsts to atļauj) pieceļams tā, lai varētu sēdēt uz naktstrauka. Aiz muguras jāaizbāž spilveni. Ziemā trauks vispirms jāsasilda ar siltu ūdeni.

Izkārnījumi dažreiz palīdz ārstam noteikt slimību. Tāpēc tos ieteicams līdz ārsta atnākšanai uzglabāt ārpus slimnieka istabas, — protams, labi aizsegtus, lai uz pieprasījumu tos varētu ārstam parādīt.

No svāra ir arī ūrīna novērošana. Ārstam jāzin, cik bieži slimnieks ūrīnē, cik ūrīna noplūst, un kāds tas izskatās.

Kas attiecas uz splanšanu, tad ir neestētiski un nehigiēniski splanut kabatas drānā. Splanšanai jālieto sevišķa glāzīte, vai trauks ar vāciņu. Traukam jāstāv tā, lai to varētu viegli aizsniegt. Pirms lietošanas traukā ielejams kaļķa vai ziepju ūdens.

Visi, iztīrīšanās nolūkā lietojamie trauki, jātura pēc iespējas tīri, tajos bieži jāieliek soda vai zaļās ziepes un jāuzlej virsū vārošs ūdens. Stikla trauki mazgājami ar sodu, smiltīm un karstu ūdeni.

Pie vemšanas slimnieka galva jāatbalsta tā, lai tā būtu pagriezta sāpus, pāri gultas malai, tā kā viegli iespējams vemt traukā. Pēc vemšanas tūlīt jāpadod tīrs ūdens mutes skalošanai. Ja nelabā dūša negrib rimties, tad jādod pa malkam dzestra citrona ūdens vai citi skābi dzērieni.

Arī vēmekļi var palīdzēt ārstam uzstādīt diagnozi. Pie asins vemšanas ārsts tūlīt redz, vai asinis nāk no kuņģa vai no plaušām. Arī izvemtais daudzums ir no svāra. Parasti slimnieka piederīgie pārspilē un mīl stāstīt, ka slimnieks pievēmis „pilnu naktstrauku.” Tāpēc labāk uzglabāt vēmekļus, lai ārsts redz tos pats savām acīm.

Termometra lietošana. Ārstam ļoti no svāra zināt slimnieka temperatūras gaitu. Tāpēc temperatūra jāmēri ritos un vakaros noteiktā laikā. Termometra galu pabāž padusē un liek ar rokas stilbu cieši piespiest. Jāuzmanās, lai vidū neiespraustos krekls (vai arī lai neizbāzstu termometru padusei cauri un nesildītu termometra vidu). Pēc 10 minūtēm jāapskatās, cik termometrs rāda, un jāpieraksta, lai varētu pateikt ārstam. Pirms lietošanas termometrs krietni jāsakrata, lai dzīvsudrabs viss būtu lejā. Maziem bērniņiem termometru iebāz tūpli.

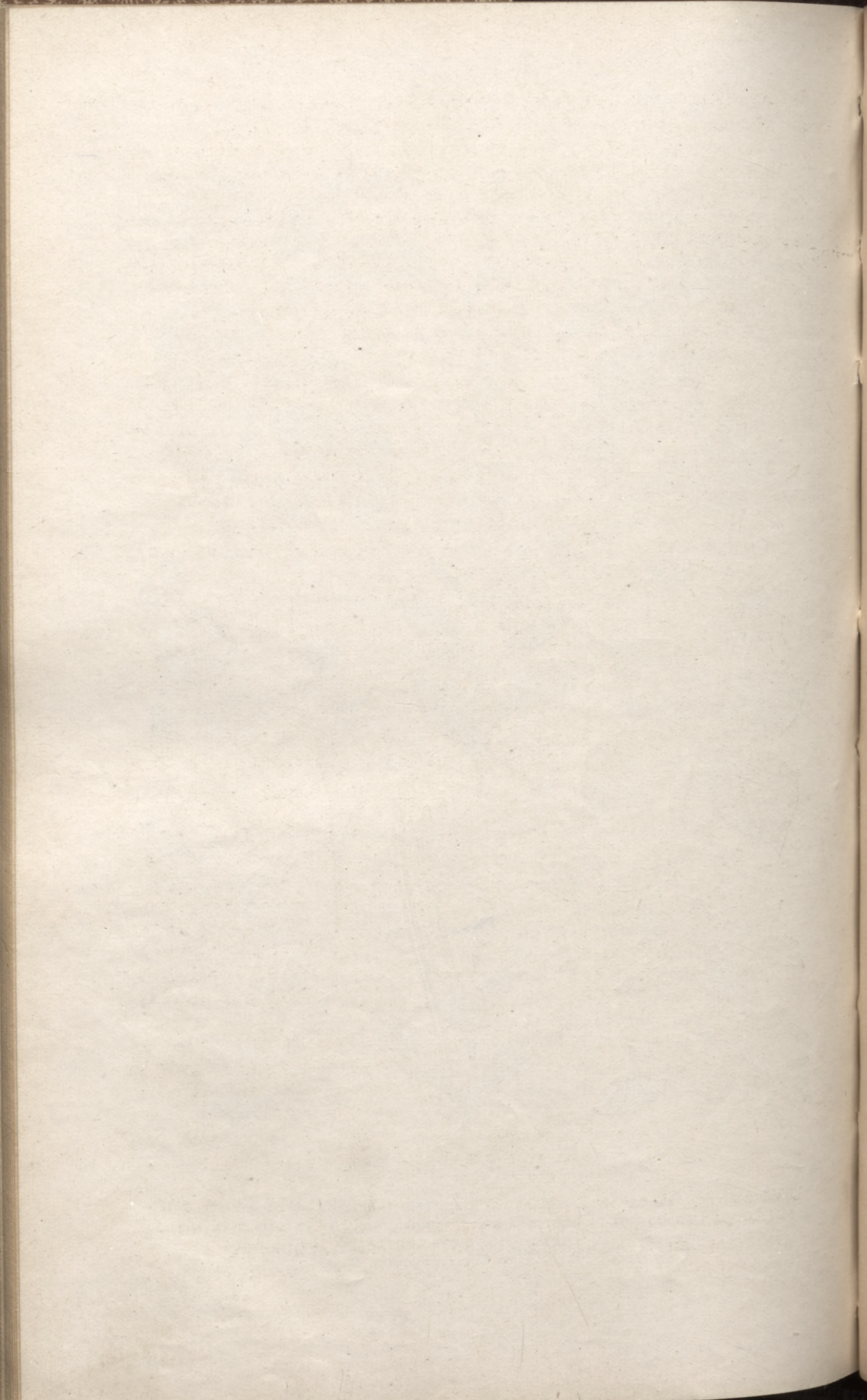
Sāls kausējums. Pēc stipriem asiņojumiem u. c. var iestāties pēkšņs spēku sabrukums. Tad ārsts mēdz iesīrcināt fizioloģiskās sāls kausējumu zem ādas (1½ gr. sāls uz litru vārīta ūdens). Tad asins spiediens top stiprāks, un sirds sāk strādāt ar jaunu spēku. Kur trūkst svāru, jāņem ēdamkarote (pilnīgi bez kaudzes) sāls uz 1 litru ūdens; sālsūdeni var iedot arī klistieru veidā.

Sarunāšanās ar slimnieku. Slimība var kļūt bistama tad, ja ārēji apstākļi neļauj dabai mierīgi strādāt dziedāšanas darbu. Pie tādiem „ārējiem apstākļiem” jāpieskaita pārspi-

Indīgle un ārstniecības stādi

1. Vilka ābols (*Datura Stramonium*). 2. Uzpirkste (*Digitalis purpurea*). 3. Vilka oga (*Atropa Belladonna*). Čūsku oga (*Paris quadrifolia*). 5. Melnais rudzu grauds (*Claviceps purpurea*). 6. Driģene (*Hyoscyamus niger*). 7. Arnika (*Arnica montana*). 8. Zilā kurpīte (*Aconitum napellus*).

lēta līdzjūtība. Tīri neticami, cik daudz slimnieku tādēļ aiziet postā! Pirmās slimības dienās slimnieku vēl liek mierā un apietās ar viņu prātīgi; bet tiklīdz viņa stāvoklis sāk laboties, tad sākas īsts slimnieka istabas kults, — ārsta acīs tīrā sātana mocība. Velti nogurušie, trīcošie nervi sauc: liec mūs mierā! Velti nekārtīgi riņķojošā asins lūdz atpūtas un klusuma. Nelīdz nekas: slimnieks tiek apciemots, izvaicāts, ar viņu ved sarunas, dažreiz lieto neuzmanīgus izteicienus, kuŗi slimo uztrauc, — dod labus padomus, kuŗi laupa slimajam uzticību uz kopējiem un ārstu, — un nabaga slimnieks drīz vien atkal jūtas nelabi, savārgst, neguļ, neēd, — kā jau upurā jērs. Jau jautājums: „Kā klājas?“ ir dažam nepatīkams, jo atgādina cilvēkam, ka viņš ir slim. Ģēte kādreiz teicis: „Tas taisni nekaunīgi, vaicāt cilvēkam, kā viņš jūtas, ja vaicātajam nav ne spējas, ne gribas palīdzēt.“ Vislabāk apbrūņoties ar izteicienu: „Ārsts aizliedzis slimnieku apciemot.“

Daži mājiēni. Par visām lietām, nedrīkst kavēties un saukt ārstu tad, kad jau par vēlu. Ārsts jāapmeklē runas stundās, lai tas varētu savu laiku labāki iedalīt. Rokas arvien pamatīgi jātīra. Tīrība — slimnieku kopšanā pirmais un augstākais bauslis!

Rītos un vakaros slimnieka seja un rokas jānotīra ar slapju sūcekli vai drēbi. Rītos jāizsukā arī mati.

Ja slimnieks stipri murgu, tad to nedrīkst atstāt vienu, jo tas var izkāpt no gultas un nodarīt kādu ļaunumu. Gultai līdzās novietojams zvans.

Kam ilgāku laiku jāguļ gultā, tas lai šad un tad ievēl elpu dziļi 5—6 reizes, — sevišķi kad vēdina istabu. Šie elpas vilcieni aizvieto kustību un jāieteic uz vissiltāko.

Slimnieka vēlēšanās pēc iespējas jāizpilda. Laipns, jautrs vārds apmierina visātrāk. Slimnieks, mocoties ar karstumiem, bieži vien apgalvo visneticamākās lietas un apvaino skarbā kārtā savus tuvākos. Tādas lietas jāpacieš.

Nedrīkst slimniekam rādīt norūpējušos seju, jo tā viņu var iebaidīt. Labāk pasniegt slimniekam kādu skaistu ziedu, vai ko citu, kas viņu iepriecina.

Nevajadzīga apkārtstaigāšana, sačukstēšanās un klusas sarunas uztrauc un sadusmo slimnieku. Nedrīkst arī slimnieku sabaidīt, pēkšņi, nedzirdami pieejot pie viņa gultas, vai to aizskarot.

Jāļauj slimniekam gulēt un pēc iespējas jāliek tas mierā. Viss, ko dara vēl pēc tam, kad jau pateikts: „Labu nakti!“ sagādā slimniekam bezmiega nakti.

Ļoti liela nozīme ir slimnieka uzticībai pret ārstu. Cik ļoti slimnieks ilgojas pēc tā brīža, kad ārsts nāks! Kā viņš pēti ārsta seju un vēro katru vārdu, gribēdams izdibināt savu likteni! „Ārstam ir trīs sejas: eņģeļa seja, kad tas tuvojas slimnieka gultai, Dieva seja, kad viņa ārstēšanai ir sekmes, un velna seja, kad tas prasa honorāru.“ Tā kādreiz izteicies vecais Dr. Kusmauls savā drastiskā valodā. No autoritātes izteikts apgalvojums, ka „nu jau viss ies uz labo pusi,“ iedarbojas dažreiz stiprāk par zālēm. Īsts vārds īstā laikā no piedzīvojuša ārsta puses var darīt brīnumus. Kas nonicina ārstu, kaitē slimniekam. Tas nenozīmē, ka būtu jāatturās no katras kritikas; tikai šī kritika nav jāizsaka slimnieka klātbūtnē.

Ar ārstu jāaprunājas citā istabā, kur slimnieks nedzird.

Kopšana pa izveseļošanās laiku. Dažas slimības stipri novājina sirdi, tā kā pēc pārciestas slimības pacients aiziet bojā sirds nespēka dēļ. Tā tad uzmanību! Gultu drikst atstāt tikai tad, ja dažas dienas temperatūra jau bijusi normāla, un ārsts atļāvis celties. Iešanas mēģinājumus nedrīkst izdarīt bez palīdzības. Nedēļām ilgi jāatturās no piepūlēšanās un uztraukšanās. Bērni nav jāsūta tūlīt skolā.

Kad slimnieks jau sāk laboties, tad tas pamazām jāuzbaro. Tomēr jāgriež vērība uz to, lai viņš barību „nerītu“, bet sakožātu lēni un pamatīgi. Pēc kuņģa un zarnu kaitēm (tīfs, aknlās zarnas iekaisums u. c.) jābūt sevišķi uzmanīgiem ar ēšanu un stingri un pedantiski jāseko ārsta aizrādījumiem.

No svara ir tādus slimniekus, kas atveseļojas ļoti lēni, nodarbināt, lai viņiem nebūtu garlaicīgi. Apziņa, ka nu var atkal strādāt, apmierina, uzlabo gara stāvokli un ierosina miesīgās un garīgās funkcijas. Pie bērniem un pusaudžiem jāgriež vērība uz to, lai garlaicībā tie nesāk piekopt onāniju.

Nekas tā nesekmē atveseļošanos, kā uzturēšanās svaigā gaisā un saulītē.

Nedziedināmi slimiem jāatvieglo viņu pēdējās dienas ar laipnību un pašaižliedzīgu kopšanu. Ja ārsts nespēj slimniekam atdot veselību, tad lai vismaz nelaupa viņam cerību. Slimnieku istaba, no kurās aizgājusi cerība, ir kā dzīvs kaps, — īsta „matraču bedre.“

Pēc mācītāja jāsūta tikai tad, ja slimnieks to vēlas, bet tomēr — arī tad slimniekam jāsaka, ka viņa stāvoklis nemaz nav tik ļauns. Testamenta trūkums var piederīgiem būt no liela svara. Lūgumu, sastādīt testamentu, var izteikt arī jokojošā un c. formā, tā, kā slimniekam nerodas aizdomas par tuvo nāvi. — Jāapdomā katrs vārds, pirms to izsaka. Pat ja slimnieks guļ it kā bez samaņas, arī tad viņš vēl var dzirdēt, ko tam apkārt runā. Nosēsties pie mirēja gultas, satvert viņa roku, noslaucīt sviedrus, iedrošināt, pasniegt atspirdzinājumus, un kad slimnieks vairs nespēj nekā norīt, tad labi bieži izslaucīt tam muti ar dzestrā ūdeni iemērktu drēbi, — lūk, pēdējie milas pakalpojumi.

Mirušam aizspiež acis un uzliek tām kaut ko virsū (naudu). Apakšējais žoklis jāpiesien pie galvas, un mironis jānomazgā. Ja mājās maz vietas, tad zārks pēc iespējas drīzāk jāaizved uz kapliču, jau tādēļ vien, lai izsargātu piederīgos no pastāvīgā uztraukuma, kāds jāpārdzīvo liķa tuvumā. Mirušā istabā durvis un logi jātura vaļā, gultas un miesas veļa jāliek zaļo ziepju atšķaidījumā, gultas maisi jāizliek saulē, jāizdauza vai vajadzības gadījumā jādezinficē. Mazvērtīgas lietas jāsadedzina vai dziļi jāaprok. Grīdas jāizmazgā ar sodas ūdeni, bet tapētes jānotīra ar maizi.

Daudzus — kā spoks — baida domas par to, ka tikai neprok dzīvus. Kādas tad ir iestājušās nāves pazīmes?

Izmēģinājumi ar spoguļa turēšanu mutei un degunam priekšā, ādas kairināšana ar kutināšanu, dedzināšanu u. tml., nav nečik pārlicinoši. Arī nāves bālums un aukstums var maldināt. Acu redzokļu stīvums iestājas arī pa narkozes laiku.

Drošas nāves pazīmes ir tās, kuņas norāda uz asins rīņošanas apstāšanos.

1) Ja uzpilina karstu zīmoglaku vai karstu ūdeni uz miruša cilvēka krūtīm, tad tur neizceļas nekādi sarkani plankumi. Ja rodas čulga, tad tā tūlīt pārplīst, un viņas apakša ir balta.

2) Ja nosien roku augšpus elkoņa ar saiti, tad pie miruša cilvēka vēnas vairs nesatūkst, jo sirds darbība apstājusies.

3) Ja apsien ap pirkstu dziļu, tad pirksta gals vairs nepaliek sārti-zils; pēc dzijas noņemšanas, sējuma vietā nav sārtuma.

4) Pēc nāves asinis notek zemāk gulošās vietās, un tur rodas zilgani vai zilganzaļi nāves plankumi (parasti tie sastopami pakausī, plecos, mugurā, sēdvietā, augšgurnos un roku stilbu augšpusē).

Ūrina izmeklēšana

Ūrina izmeklēšanu, attiecībā uz olbaltuma un cukura saturu, var izdarīt katrs, un šim darbam vajadzīgs pavisam maz palīga līdzekļu; turpretim smalkāka izmeklēšana prasa vairāk zināšanu; kas pārziņ ķīmiju, varēs izvest arī citus eksperimentus, sevišķi ja ir piesavinājies arī mikroskopa tehniku.

Ūrīns ir svarīgākais ķermeņa iztīrīšanās produkts. Ja ūrina izdalīšanās tiek pārtraukta, t. i., ja tas paliek asinīs, tad ātri iestājas nāve, — tā tad, ūrīnam jāiznāk vienmēr, dienu un nakti, jo citādi notiek ķermeņa pašsaindēšanās.

Mēs zinām, ka ķermenis pastāvīgi izdala vielas, kuņas tas pārstrādājis no barības, un kuņas viņam ne tikai nederīgas, bet pat kaitīgas, ja tās paliek ķermenī. Šīs vielas izdalās dažādi: kā sviedri (caur ādu), kā izkārnījumi (caur zarnām), kā ogļskābe u. c. (caur plaušām) un kā ūrīns (caur nierēm un pūsli).

Ja gribam apskatīt vesela cilvēka ūrīnu, tad tas vislabāk izdarāms, ielejot apmēram $\frac{1}{2}$ litra ūrina tīrā stikla traukā un turot to pret gaismu.

Kādam jābūt vesela cilvēka ūrīnam?

1. Viņam jābūt pilnīgi skaidram, tajā nedrīkst peldēt nekādi mazi ķermeņi. Pēc nostāšanās nedrīkst būt nogulšņu.

2. Ūrina krāsai jābūt dzintara-dzeltenai.

3. Ūrina smakai jābūt viegli aromātiskai, ne pretīgai.

4. Normālam ūrīnam parasti ir viegli-skāba reakcija.

5. Pieaugušam cilvēkam 24 stundu laikā noiet apm. 1000—1500 kub. cent. ūrina (uz 1 kilo rēķina apm. 25 kub. cent.).

6. Ūrina garša ir sāļi-rūkta.

7. Ūrina specifiskais svars svārstās starp 1,01—1,03. (Zem specifiskā svara jāsaprot sekošais: tā kā 1 kub. cent. ūdens sver 1 gr., tad kāda ķermeņa specifiskais svars norāda, cik reizes šis ķermenis smagāks par tādu pašu ūdens mēru).

8. Ūrinā pie sakrāšanās nedrīkst rasties putas.

9. Jāievēro, ka starp ūrina un sviedru izdalīšanos pastāv zināms sakars. Jo vairāk ķermenis svīst, jo mazāk iznāk ūrina, — un otrādi. Vasarā ūrina izplūst mazāk, nekā ziemā, jo ķermenis daudz svīst. Āda un mīzalu organi izdala daudz nederīgu un indi-

gu vielu, un tāpēc no svara šos organus turēt kārtībā, lai tie būtu darba spējīgi.

10. Cietu sastāvdaļu ūrinā ir ap 4 proc., tā tad vesela cilvēka organisms izdala katru dienu ap 35—30 gr. cietu vielu.

Arī vesels ūrīns bojājas un pieņem amonjakam līdzīgu smaku, ja tam ļauj stāvēt ilgāku laiku.

Katram uzmanīgam novērotājam būs zināms, ka ūrina sastāvdaļas mainās, sakarā ar dažādiem apstākļiem.

Ja cilvēks dzēris daudz šķidruma, tad ūrīns iznāk pavairotā daudzumā, ir bāls un ar aromātisku smaku.

Ja šķidruma uzņemts ļoti maz, tad arī ūrina iznāk maz, tas ir tumšāks, ar nepatīkamu smaku un nogulšņiem.

Pēc izbailēm, dusmām, uztraukumiem, ūrīns iznāk pavairotā daudzumā un mēdz būt bāls.

Vasarā ūrina mazāk, ziemā — vairāk.

Dažas zāles un barības vielas piedod ūrinam īpatnēju smaku. Pēc spārģeļu ēšanas ūrinam ir nepatīkama, limim līdzīga smaka, bet pēc terpentīna lietošanas tas smaršo kā vijolītes. Rabarbers, sennes lapas u. c. piedod ūrinam sarkanīgu krāsu, bet karbols un kreozots — tumšu, pat brūni-melnu. Baldriāna un ķiploka smaka izjūtama pat ūrinā.

Ja ūrinā daudz sāls, tad tas drīz vien top neskaids, vai arī dod ķieģeļu sarkanus un brūnus nogulšņus. Šī parādība tomēr nav uzskatāma par slimīgu. Bet ja ūrīns ir duļķains jau pie iznākšanas, un viņā redzamas it kā gļotainas plankas, — — tad tā ir zīme, ka mīzalu organi nav veseli un ka jāgriežas pie ārsta.

Ūrinā sastopami nogulšņi, kuņus sauc par sedimentiem, ja tie ļoti sabiezē, kā tas mēdz būt pie ar karstumu savienotām slimībām, gremošanas traucējumiem, ģikts un locītavu reimatisma. Ūrīnskābes izdalīšanās ķermenī noved pie nieru un pūšļa akmeņiem, tāpat pie nogulšņiem locītavās (ģikts).

Ūrinā ir daudz sāļu un citu vielu, kas — caur mikroskopu apskatītas — parādās visdažādākos veidos. Šīs vielas, ūrinam ilgāku laiku stāvot, izdalās nogulšņu veidā.

Normāla ūrina specifiskais svars atkarīgs no tā, vai cilvēks dzēris un ēdis daudz, vai maz un vai daudz svīdis. Jo ūdeņaināks ūrīns normālā stāvoklī, jo zemāks viņa specifiskais svars.

Ūrina galvenā sastāvdaļa ir ūdens, kurā izkausēti daudz sāļu (sevišķi vārāmā sāls), ogļskābe, sērskābie un fosforskābie sāļi, al-kalijas u. c. No organiskām vielām ūrinā, kā galvenā, sastopama ūrinviela (ap 50 gr. dienā), ūrīnskābe, krāsvielas un kreatīns (gaļas viela).

Šo vielu daudzums atkarīgs no barības, t. i. vai cilvēks ēd veģetārus vai gaļas ēdienus, vai dzer daudz vai maz.

1 litrā normāla ūrina jāatrodas:

vārāmai sālij 4,0—8,0 gr.

ūrinvielai 15,0—25,0 gr.

ūrīnskābei 0,06—0,15 gr.

cietām vielām 35,0—60,0 gr.

Vesela cilvēka ūrinā nedrīkst būt olbaltums un cukurs. Tomēr tas sastopams dažreiz kā pārejoša parādība. Ja turpretim ol-

baltums vai cukurs izdalās katru dienu, tad te ir darīšana ar trau-
cētu vielu maiņu.

Ūrīna izmeklēšanai vajadzīgi: spirta lampa, stikla piltuve, kāds pusducis reagenses stobriņu (iegarēni stikla stobriņi, dažāda lieluma, no pavisam smalka stikla; viens gals ciet, kā pudelei, otrs vaļā), sarkans un zils lakmusa papīrs, filtra papīrs, etiķskābe 96 proc., salpētra skābe 25 proc., kalija sārms 5 proc., dzeltenās asinssārma sāls kausējums 5 proc., sālskābe, sidrabsāļu kausējums 10 proc. un Dr. Esbacha reagenses šķīdinājums (1,0 acidum picricum, 2,0 acid. citricum, 100,0 aqua desill.). Ja iemērc nor-

1. Ūrinometrs, ūrīna specifiskā svara uzzināšanai. 2. Dr. Esbacha „Albuminimetrs“ (olbaltuma konstatēšanai.) 3. Eichhorna „Sacharometrs“ (cukura konstatēšanai.)

mālā ūrīnā strēmeli zilā lakmusa papīra, tad papīram jātop sār-
tam, t. i. ūrīnam jāuzrāda skābena reakcija. Ja tas nenotiek, un
ja ūrīns spēj pārvērst sārtu papīru zilā, tad viņš ir sārmainas —
slimīgas — dabas. Dažreiz ūrīns ir neitrāls, t. i. nekrāso papīru ne
zilu, ne sārtu.

Ķīmijā izšķir divas svarīgas ķīmisko vielu grupas: skābes un
sārmus. No skābēm vispazīstamākās ir: etiķa, citrona, sālskābe u.
t. t., no sārmjiem — soda, krīts, kaļķis, ziepes u. c. Pirmās garšo
skābi, otrie — sārmaini. Skābes krāso zilās stādu vielas sārtā krā-

sā, bet sārmāņi — zilā, ar ko izskaidrojama reakcija uz zilo un sārto lakmusa papīru.

Kad esam pārliecinājušies, ka ūrīns devis normālo reakciju, piepildīsim tīru, sausu reagenses stobriņu līdz trešdaļai ar ūrīnu. Nu uzvārisim viņu pie spirta lampas, bieži sakratot. Ja ūrīns paliek skaidrs, tad viņā nav slimīgu sastāvdaļu; ja parādās viegls duļķis, kas pēc salpētra skābes (pāris pilienu) piepilināšanas atkal pazūd, tad arī tam nav vēl ļaunas nozīmes.

Nu ņem atkal no jauna tā paša cilvēka ūrīnu, pielej 20—25 pil, kalija sārna un sasilda. Ja ūrīna krāsa nemainās, tad tajā nav slimīgu vielu, citādi tas kļūtu dzeltens, brūns un pat melni-brūns; sevišķi ļaunos gadījumos tas līdzīgs tinteī, — melns un necaurspīdīgs.

Ūrīna specifisko svaru mēri ar maza aparāta, ūrometra (sk. zīmējumu), palīdzību. Ūrometrs nav nekas cits, kā mazs cilindritis, kuŗa apakšgalā iepildīts dzīvsudrabs, bet augšā redzams iedalījums grados. Mazo cilindri ieliek glāzē, kuŗa pilna ar ūrīnu (vislabāk 18 grad. C. siltuma), ļauj peldēt cilindritim un nolasa pie gradu iedalījuma, specifiskā svara skaitlisko apzīmējumu. Normāla ūrīna specifiskais svārs nepārsniedz 1,01—1,03. Ja svārs ir lielāks, t. i. jā ūrometrs iegrimst ūrīnā tikai tik tāļu, ka gradu iedalījums stāv ārpusē, tāļāk par švītru 30, tad ūrīnā ir svešas sastāvdaļas: cukurs, olbaltums, pavairots ūrīna sāļu daudzums u. t. t.

Pirms ņem ūrīnu izmeklēšanai, jāpārliecinās, vai tas ir tīrs no menstruāciju asinīm, strutām, izkārnījumiem, spļaudēkļiem u. t. t. Ūrīns jāfiltrē, t. i., jāizlaiž dažas reizes caur filtra papīru.

Izmeklēšana attiecībā uz olbaltumu. Jā ūrīns pie ūrinēšanas vai sakratīšanas puto, tad var rasties aizdomas, attiecībā uz olbaltumu, tāpēc ūrīns tādos gadījumos jāpārbauda.

Pirms izmēģināšanas ūrīns jāfiltrē (tīru stikla piltuvi iebāz tīrā pudelē, un pudeles kaklu aizklāj ar tīru filtra papīru. Nu lej ūrīnu uz papīra un atkārtο šo procedūru, ja vajadzīgs, vēlreiz, kamēr ūrīns pavisam skaidrs. Nu ūrīnu iepilda reagenses stobriņā pēdējo silda uz spirta lampas, līdz sāk vārities. Ja ūrīns paliek skaidrs, tad tajā nav olbaltuma. Bet ja parādās duļķis, plankas vai plankaini sarecējumi, kas pēc salpētra skābes vai etiķa (daži pilieni) piepilināšanas nepazūd un ūrīnam stāvēt, nogulstās traukā, tad aizdomas ir pamatotas.

Dažreiz duļķis parādās tikai pēc ūrīna atdzesēšanas un pazūd pie sasildīšanas. Tas nav olbaltums, bet ūrīna sāļi.

Otrs mēģinājums izdarāms ar Dr. Esbacha albuminimetra palīdzību. Albuminimetrs ir mazs cilindrs, kuŗu piepilda līdz zīmei U ar ūrīnu; tad ņem tā saukto Esbacha reagenti (1,0 pikrīnskābes un 2,0 citronskābes uz 100,0 ūdens) un jāpielej ūrīnam līdz zīmei R; tad cilindru aizbāz ar kaučuka aizbāzni un uzmanīgi sajauc saturu. Nu noliek cilindru 24 stundas stāvēt 15 grad. C. siltumā un pēc tam nolasa izdalītā olbaltuma daudzumu. Nodalījuma skaitlis līdz kuŗam sniedzās nogulsņi, norāda (grammos) uz olbaltuma daudzumu, kāds tas bijis 1 litrā izmēģinātā ūrīnā.

Ūrīna izmeklēšana attiecībā uz cukuru pēc Einhornā metodes. Katram zināms, ka cukurs rūgstot sadalās ogļ-

skābē un alkoholā; izmērot radušās ogļskābes daudzumu var noteikt, cik bijis cukura.

Einhorna aparāts pastāv no 1) stipra reagenses cilindriša ar sadalījumiem ūrina izmērīšanai un 2) no grados sadalīta rūgšanas cilindriša, kurā attīstas un tiek izmērīta ogļskābe. Reagenses cilindri piepilda līdz zīmei ar pārbaudāmo ūrinu. Te nu nepieciešami iepriekš izzināt ūrina specifisko svaru, jo rūgšanas aparāts norāda tik līdz 1 proc. cukura, un tāpēc ūrins jāatšķaida ar ūdeni tā, kā specifiskais svars to prasa. Ja specifiskais ūrina svars ir 1,018—1,022, tad ūrins jāatšķaida divkārti, — ja 1,022—1,28, tad piekārtīgi, bet ja svars norāda 1,028—1,038, tad ūrins atšķaidams desmitkārtīgi. Tā tad — pēc tam, kad reagenses stikls piepildīts ar pēc vajadzības atšķaidītu ūrinu, iekšā jāiedrupina apm. 1 gr. svaiga presēta rauga, un maisījums krietni jāsakrata. Tad lej ar raugu sajaukto ūrinu rūgšanas cilindra apaļejā galā un, aparātu paliecot uz sāniem, novada šķidrumu grados sadalītā cilindra daļā, pie kam jāraugās uz to, lai tur nepaliktu kāds gaisa burbulis. Nu ļauj aparātam 15—20 stundas stāvēt parastā istabas temperatūrā, pēc tam nolasa ogļskābes skaitlisko apzīmējumu; skaitļi pa labi norāda ogļskābes daudzumu kubikcentimetrus, bet pa kreisi — cukura procentu, tas ir: cik grammu cukura ir 100 kubikcentimetros ūrina. Te nu jāņem vērā ūrina atšķaidījums, un skatoties uz to, vai ūrins atšķaidīts div-, piec- vai desmitkārtīgi, rezultātā dabūtie skaitļi jāpareizina ar 2,5 vai 10. — Šādi rūgšanas sacharometri dod lietojamus — pieņemamus — rezultātus, tā kā var iztikt bez dārgās laboratoriju analizēs.

Izmeklēšana attiecībā uz žults krāsvielām. Veselā ūrinā žults krāsvielu nav. Slimības gadījumos dažreiz jau ūrina izskats vēsta par minētās krāsvielas klātbūtni, — ūrins ir tumšs, kā tumšais alus. Ja tajā iemērc baltu filtra papīru, tad papīrs top zaļi-dzeltens.

Visvienkāršākais mēģinājums ir sekošais: reagenses cilindrā ielej 2 kub. cent. salpētra skābes un 1 pilienu kūpošās salpētra skābes; ja nu ūrinu pilina skābē (turot cilindru pēc iespējas taisni), tad abu šķidrumu sajaukšanās vietā būs redzams zaļš, zem tā zils, violetš, sarkans un dzeltens krāsu loks.

Var darīt arī tā: ūrinam pielej pāris pilienu formalīna un vāra dažas minūtes, pēc kam ūrins pieņem skaistu, smaragda zaļu krāsu. Ja nu pielej pāris pilienu stipras sālsskābes, tad krāsa pārvēršas ametista zilā.

Izmeklēšanu attiecībā uz asinīm izdara, pielejot ūrinam daudz kalija sārma un sakarsējot, kamēr sāk vārieties. Ja ūrinā būs asins, tad nogulšņi būs sarkani. Uz šo mēģinājumu var palauties, — tikai rabarbera, sennes lapu un cērmju zāļu baudišana var izsaukt līdzīgu reakciju. Lai izzinātu, vai ūrinā ir strutas, ūrinam pielej etiķskābi; strutas savilksies recējuma veidīgos nogulšņos, bet ja ūrinā būs gļotas, tad tās izveidos plānu, plankainu masu. Olbaltuma plaukas ir biežākas, stingrākas.

Sāls saturu var izzināt, pielejot ūrinam etiķskābi, lai tas reagētu skābi, pēc tam piepilina pāris pīles 10% salpētra

skāba sidraba kausējuma (lapisa). Ūrīna nogulsņos būs manāma bieza, biezpiena veidīga masa vai pienam līdzīgs saduļķojums.

Vēl pāris vārdu par ūrīna izskatu.

Ūrīns ir gaišs, pie dažām chroniskām slimībām, pa izveseļošanās laiku (pēc akūtām kaitēm), pie nervu, cukura, bāluma kaites, nieru sabrukuma, bailēm, dusmām u. c.

Ūrīns ir tumšs, bieži arī duļķains, pie visām tām slimībām, kuņas savienotas ar karstumu, — dažreiz arī pie chroniska pūšļa katarra, stipras caurejas un pēc lielas svišanas.

Ūrīns ir brūngans (kā tumšs alus), ar dzeltenām putām, pie dzeltenās kaites un aknu slimībām.

Rozā krāsu ūrīns pieņem pie nieru un pūšļa asiņojumiem.

Ūrīna izplūdums samazināts pie slimībām ar augstu temperatūru, pie zarnu kaitēm, kas saistītas ar caureju, kā kolēra, asinssērga u. t. t., tad vēl pēc stipras svišanas un pie ūdens-tūskas.

Ūrīns izplūst lielākā daudzumā pie cukura slimības un nieru sarukuma.

Ūrīna specifiskais svars palielināts pie stipra drudža un sevišķi pie cukura slimības, bet samazināts pie chlorozes, dažām nieru slimībām un nervu kaitēm.

Mājas aptieka

Allopatiskie līdzekļi

Ieteicams turēt mājās dažādus, zemāk minētos, ārstniecības līdzekļus, lai vienā vai otrā nelaiemes, ievainojuma vai slimības gadījumā būtu iespējams sniegt pirmo palīdzību, un tā nebūtu tālu jāmeklē.

Vispirms kā vissvarīgākie būtu mināmi: baldriana, Hoffmaņa, kolēras pilieni, kuņģi iedarbojas atdzīvinoši; čīnas pilieni (apm. 20—30,0), krūšu pulveris (30,0), borskābe kristalizētā veidā vai alauna pulveris (30,0) Kārļa bades sāls, tīrītā soda (30,0), bet no tējām: kumelītes, fenchels, pliederi, baldrians, piparmētras, sennes lapas un krūklamiza.

Katrā mājas aptiekā katrā ziņā noderētu turēt sekošus līdzekļus, kuņģi lietošana jau katrā atsevišķā gadījumā tikusi aprakstīta:

- Alauna pulveris (Alumen pulv.),
- Arnika tinktūra (Tr. Arnica montana),
- Aspirīns (Aspirin; Acid. acetylosalicylicum),
- Borskābe kristall. (Acidum biboric. crystal),
- Bertoleta sāls (Kali chloricum),
- Baldriāna tinktūra (Tr. Valeriana offic.),
- Bromkalijs (Kalium bromatum),
- Čīnas pilieni (Tr. China compos.),
- Glauberā sāls (Na sulfuricum).
- Glicerīns, tīrīt. (Glycerinum alb. puriss.),
- Hoffmaņa pilieni (Tr. Hoffmani),

Zīm. 1.

Zīm. 2.

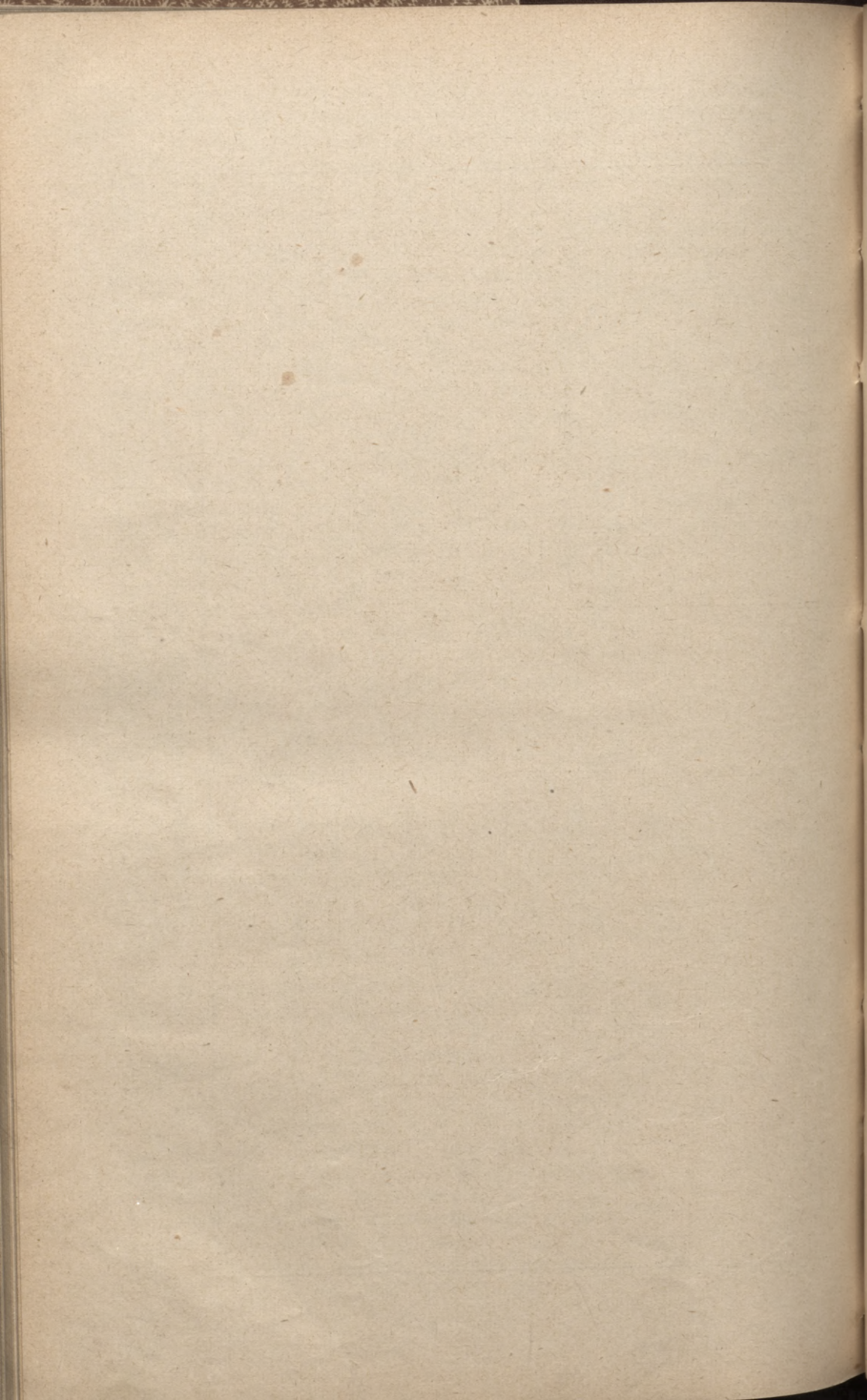
Zīm. 3.

Zīm. 4.

Mākslīga elpošana ar diviem palīgiem

Zīm. 1. Pacelot rokas un atlaižot krūšu kurvi, tas izplešas un ievelk gaisu. Zīm. 2. Rokas saliecot un nospiežot krūšu kurvi, notiek izelpošana. Slimnieka mēle pavilkta uz priekšu un piesieta pie apakšžokļa, lai rīklē un balsenē varētu ieplūst gaisa. Zem muguras palikts salocīts mētelis, lai krūtīs būtu paceltas augstāk un varētu ieņemt vairāk gaisa. Zīm. 3. un 4. mākslīga elpošana ar 3 palīgiem. Kustības tās pašas, kādas minētas augstāk. Jāievēro, lai visas kustības notiktu ritmiski un vienā laikā (sk. pamācību).

Ichtiols (Ichthyoli),
 Joda tinktūra (Tr. Jodi),
 Kārļsbades sāls (Sal. Carolinum factitium),
 Klorskābais kalijijs (Kalium chloratum),
 Kolēras pilieni (Tr. Botkini),
 Kampars-Rubini — pret kolēru — (Camphora Rubini),
 Kampara spirts (Spiritus Camphoratus),
 Kolodijs (Collodium 3-plex),
 Nātrons, dubultskābais — tīrītā soda — (Na bicarbonicum),
 Nātrijs, salicilskābais (Na salicylicum),
 Olīvu eļļa (Ol. Olivarum verum),
 Ricīnus eļļa (Ol. Ricini),
 Salicila skābe (Acid. salicylicum),
 Sāls, rūgtā (Magnesium sulfuricum),
 Sāls skābe, tīrītā (Acid. hydrochlor. depurat.),
 Sērs, pulverī (Sulfur lotum),
 Sudrabnitrats — velna akmens (Argent. nitricum).

No ārējiem līdzekļiem vispirms vajadzīgi tādi, kas noder brūču dezinfekcijai. Te jāatzīmē tīrītā kalbolskābe (uzmanīgi apieties!), bet kas ar to neprot rīkoties, lai labāk izvēlās etiķskābā māla atšķaidījumu (Hydrogenium peroxydatum solutum) 100,0; sinepu spirtu, svina ūdeni (Aqua plumbi), salmiaka jeb ožamo spirtu (Sol. Ammon. caust. 3-plex), tīrīto spirtu (Spiritus vini 70—90 proc.), kampara sp. (spiritus samphoratus) un taml.

No smērēm ieteicamas: koldkrēms, tīrītais vazelīns (Vasel. album americ.) borsmēre (Ungt. biboricum), cinka smēre (Ungt. Zinci), briežu vai zaķu tauki, lanolīns u. c. taukvielas.

Bez tam roku dezinficēšanai katrā ziņā turāmas sublimāta ziepes. Pret asiņojumiem derīgs chlordingelzs šķīdinājums (Liquor ferri sesquichlorati) 10 proc.; iekšķīgi lietojams — 40 pilienu tējkarotītē ūdens, bet arī — neatšķaidītā veidā uzliekot ar tīrīto vati vai ar lina drāniņu uz asiņojošo brūci. Arī Kseroforma pulv. (Xeroform) ļoti noderīgs arī lidzeklis pret strutojošām brūcēm vai augoņiem. Pēc brūces vai augoņa apmazgāšanas un nosusināšanas, kseroforma pulveris ar vati viegli jāpārtiepj čūlojošai vietai.

Un beidzot, katrā ziņā arī nedrīkst trūkt ikuņģā mājas aptiekā lidzeklis pret cietu vēderu (kuņģa aizcietējumu); šim nolūkam ļoti noder sekošs maisījums pulvera veidā: Rdx. Rhei pulv., Magnesia usta pa 5,0 no katra un Na bicarb., Saccharum lactis āā 20,0. Viss kopā labi jā sajauc un pie gadījuma jālieto, ieņemot 1—2 tējkarotes par dienas gaitu.

Mājās jātura arī pārsienāmie piederumi. Marli un tīrītā vate jāuzglabā tiros stikla traukos ar vāku vai pārsegu, lai tie neapputētu. Aptiekās var dabūt sterilizētos apsīšanas piederumus noslēgtās paciņās, kuņas attaisa tikai vajadzības gadījumā.

Pie katras mājas aptiekas pieder arī plāksteri un 2 termometri; viens (Dr. Kichlera) normāltermometrs, ķermeņa siltuma mērīšanai un otrs, parastais termometrs, vannu un peldes ūdeņu mērīšanai.

Homeopātiskie līdzekļi

1. *Aconitum D.* 3.—6. pret apsaldēšanos (kad sirds dauzās, āda sausa un karsta, zobi klab, naktīs nenāk miegs), nervu sāpēm (neiralģijām), akūtiem ādas iekaisumiem pēc reimatisma un ģikts, sirdskrampjiem, bezmiedzību. Dodams vislabāk 6. atšķaidījumā, 3—4 pil. vīna glāzē ūdens, ieņemams ik $\frac{1}{2}$ —1 stundu pa tējkarotei. Ja pēc 10—12 stundām neiestājas pārmaiņa uz labo pusī, tad līdzeklis neder.

2. *Apis D.* 4. noder ne tik daudz akūtam iekaisumu drudzim ar spēju asins cirkulāciju, kā iekaisuma tālākai gaitai, kad audi satūkst, izsaucot durstošas un degošas sāpes, rodas liels nemiers; drudzis nav visai liels, slāpju maz, dzestri uzklāji apmierina, sirds vāja, var uznākt ūdenstūska, eipas trūkums un kāsošs kāss. Apis dodams kakla iekaisuma, difterita, nieru iekaisuma, sejas rozēs u. c. izsitumos, arī pie nātru drudža, krūšu-, ribu- un smadzeņu plēves iekaisumiem, akūtām ģikts lēkmēm u. tml.

3. *Arnica der* mazasinīgiem, tāpat pēc asiņojumiem; labs spēcīnāšanas līdzeklis veciem cilvēkiem. Uzlabo krampju dzīslas, novērš pārkaļķošanās, reiboni, galvas sāpes, bezmiedzību un tiek smi uz trieku (jālieto ilgu laiku, vislabāk 30. potencē). Dod vēl pret saspiedumiem, asiņojumiem (iekšķīgiem), ievainojumiem, — un šādos gadījumos vairāk noder 4. potencē. Arīgi lieto tinktūru, 10—20 pil. uz tasi ūdens, kompresēm.

4. *Arsenicum album* lietojams pret spēka sabrukumu (kollapss un marasms), akūtu saindēšanos ar strutu dīgļiem ļaundabīgu audzēju gadījumos. Arsenika simptomi: nemiers, bailes, arī nāves bailes, dedzinošas sāpes, lielas slāpes, spēki pamazām zūd, naktīs paliek sliktāk. Lieta var grozīties ap akūtām un hroniskām sirds, nieru, zarnu kaitēm, astmu, kolēru, ūdenstūsku, kuņģa katarriem, saindēšanos ar zivīm vai gaļu, neiralģijām, cukura slimību, ādas izsitumiem (dedzinoša sajūta, nieze, brūces, „brants“). Vislabāk dot arsēnu 30. atšķaidījumā. Pret sirds kaiti un plaušu katarriem noder vairāk *Antimon. arsen.* 4, pret neiralģijām *Chinin. arsen.* 4.

Belladonna ir galvenais līdzeklis pie katarrāliem un iekaisuma drudžiem. Simptomi: asiņo spiediens galvā (sārta seja), satūkums, karstums, pukstēšana iekaisušās vietās, murgi, stipras sāpes acīs, ausīs, kaklā, sausuma sajūta un slāpes. Sāpes — krampjveidīgas, uznāk lēkmēm un piespiež pat vaimanāt. Visi slimie orgāni ir ārkārtīgi jūtīgi. Slimības: kakla, ausu, acu iekaisums, garais kāss, roze, nervu sāpes, kritamā kaite. *Belladonna* vislabāk dodams 30. atšķaidījumā. Ja kādā mājā ieviesies šarlaks, tad veselīem der ieņemt katru dienu 1—2 devienus *Belladonna* kā aizsarga līdzekli.

Bryonia noder tad, kad sākas visādi izsvīdumi un sagļotojumi plaušās, ja uznāk durstošas sāpes, galvas sāpes, slāpes, nogurums — drudzis lēni kāpj, pulss pilns un ciets. Slimības: gaisa vada, plaušu iekaisums, gripas kāss, ribu plēves iekaisums, kuņģa-zarnu katarri, bet galvenā kārtā locekļu reimatisms un sirds maksts iekaisums.

Calcarea phosphor. noder bērniem augšanas stadijā.

palīdz kauliem izveidoties, zobiem iznākt un veicina gremošanu. Palīdz pret dziedzeru satūkumiem, skrofolozi, rachitu, kaulu koplumiem, mazasinību, draudošu tuberkulozi, chronisku caureju. Lietojams vislabāk 6. atšķaidījumā.

Camphora noder pret pēkšņu nespēku, ja āda ledaini auksta, iznāk auksti sviedri un tomēr pastāv liels iekšķīgs karstums. Noder tādās infekciju slimībās, kuņas norit strauji un grūti (kolēra; *Camphora* ieteikts arī kā aizsarga līdzeklis pret to). Ļoti labi iedarbojas tādās reizēs, kad gribas novērst akūtas iesnas. Tad jāņem 1. atšķaidījums (vislabāk plācenīšu veidā), katras 1—2 stundas pa plācenīti (tabletei). Tiklīdz sāk nākt silti sviedri, tad jau iestājusies uzlabošanās, un zāles dodamas retāk.

Cantharis iedarbojas galvenā kārtā uz mīzalu orgāniem un noder pret pēkšņu mīzālvalu pūšļa un nieru iekaisumu (pēc šarlaka, difterīta, rozēs). Simptomi: ūrinēšanas vajadzība, dzišanās, degošas sāpes, ūrīns noiet karsts, pilieniem. — Noder arī pie rozēs un rīkles un kakla iekaisuma. Dodams 12. atšķaidījumā ik 2—3 stundas ar ūdeni.

Chamomilla ir līdzeklis sievietēm un bērniem. Viņu dod akūtos gadījumos, kad ir neciešamas sāpes. Iespāids ir ātrs, pārējošs, tāpēc min. līdzeklis dodams bieži. Grūtu slimību gadījumos pie šī līdzekļa nav jākavējas ilgi, — viņš ārstē tikai nervozi-reimātiskus slimniekus. Tie slimnieki, kuņiem viņš palīdz, ir pārāk jutīgi, nevar panest sāpes, raud un kliez, nav mierīgi, mocas ar bezmiegu; viņiem ir tieksme uz krampjiem un ģiboni (bērni pa zobu nākšanas laiku, — sievietes, kas mocas ar dzemdes krampjiem un asiņošanu). Bērniem jādod *Chamomilla* 30., ik 1—2 stundas pa 3 pilieni. Sievietes labi reaģē uz tasi vājas kumelišu tējas.

China noder visos nespēka gadījumos, pēc nogurdinošām slimībām un asiņošanas, arī pēc caurejām un stipriem sviedriem. Simptomi: liels vājums, džingstēšana ausīs, svišana, reibonis, sirds daudzšanās, vāja gremošana.

Coffea. Homeopatiņā lieto šo līdzekli nervozas jūtēlības, galvas sāpju, bezmiedzības, nervu sāpju un nervozas sirdsdauzšanās novēršanai. Dodams 30. potencē, katras 2—3 stundas.

Cuprum lietojams pret krampjiem, kritāmo kaiti, gaŗo kāsu, graizēm, caureju (*Cuprum arsenicosum*). Dodams 6. potencē.

Drosera — pret krampjainu kāsu (arī gaŗo kāsu), ja vakaros stāvoklis top ļaunāks un ja visi mēģinājumi — izkāsēt gļotas — nobeidzas ar rīstīšanos un vemšanu. Dodams 6.—30. potencē.

Ferrum ir asins vairošanas līdzeklis un noder pret chlorozi. Simptomi: vājums, nespēks, nervozs uzbudinājums, pastiprināta asins riņķošana, asiņošana, kuņģa katarri. Dodams 1.—2. potencē, pulvera veidā, 2 reizes dienā pa naŗa galiņam.

Euphorbium — pret elpošanas ceļu katarriem.

Eupatorium perfol. ir gripas līdzeklis, ja sār visi kauli un muskuļi, ja pastāv iesnas un mocošs kāss ar drudzi. 2—3 stundas pa 3 pilieniem 2.—6. potencē.

Hepar. sulf. calcar. dodams pie ieilgstošiem strutošanas procesiem, kad strutošana jau neizbēgama, tad pie skrofuloziem dziedzeru satūkumiem un acu, ausu, deguna, gaisa vadu un

stiem, paliek labāk). Noder sievietēm pārējas gadus. Lietojams 30. potencē, 3—5 pil., 1 reizi dienā un vēl retāk, bet ilgāku laiku no vietas.

Silicea iedarbojas uz saišķaudiem. Viņu dod pie visiem strutošanas procesiem, augoņiem, brūcēm, fistulām, kaulu un locītavu strutojumiem, arī pie plaušu tuberkulozes strutošanas stadijā. Ja bērni slimo ar dziedzēriem, ādas izsitumiem, zarnu katarriem, jādod Silicea, tāpat ja bērniem ir angļu slimība, ja tie vienmēr salst, sēd pie krāsns, ir kaprīzi (untumaini) un nepieejami, ja tiem smird kāju un galvas sviedri. Silicea dodams 3. potencē, 3—5 pil.; reizi dienā, vai pat vēl retāk.

Spongia noder pret kakla iekaisumiem, strumu, dziedzeņu satūkumiem, strumas sirdi un dažām sirds kaitēm. Vislabāk dodams Spongia 3, — pret strumu jāieņem ļoti bieži pa 3 pil. karstā ūdenī; citos gadījumos 1—2 reizes dienā.

Sulfur. Šī līdzekļa simptomi: traucējumi asins riņķošanā, sastrēgumi, haimorroidi, karstums galvas virspusē, rokas un kājas aukstas, āda asa, netīra, grumbaina, pastāv tieksme uz izsitumiem, nepatik mazgāties; mugura saliekta (ejot), bieži vien stipra izsalkuma sajūta, sevišķi ap 11 no rīta; grēmu dedzināšana, slāpes, aizcietējums vai caureja ritos. Miegš vājš. Pa lielākai daļai te darišana ar chroniskām kaitēm, kā skrofulozi, mazasinību, dziedzeņu satūkumiem, kāsu, zarnu katarriem, acu kaitēm, rachitu, kaulu un locītavu slimībām, ādas izsitumiem u. c. Tādiem slimniekiem dod Sulfur 30, bet tikai pēc katrām 8—14 dienām vienu devīenu.

Veratrum ir līdzeklis pret caureju (ar vemšanu) un kolērai līdzīgiem stāvokļiem, kad novērojams pēkšņš spēku sabrukums, uz pieres auksti sviedri, sirds gurst un draud krampji un nāve. Jādod Veratrum 6, ik $\frac{1}{2}$ —1 stundas pa 2—3 pil.

Dabas dziedniecība

Pirmais likums, kuŗu atzina jau vecos laikos: „Siltas kājas, kārtīga izeja, auksta galva.“ Kas šos trīs noteikumus ievēro, tam nebūs daudz jāvirina ārstu un aptieku durvis. Siltas kājas var iegūt ar spēcīgu kāju masāžu, ūdenī brīšanu, sasildošām vai mainošām kāju peldēm, ļaunākā gadījumā ieberot peldē sinepju miltus. Gultā sasilda kājas nevis ar pudeli, bet ar platām zeķēm, kas adītas no visrupjākās vilnas. Kārtīga izeja panākama dažādā ceļā. Zīdaiņiem pietiek ar zaļu špinātu vai burkānu sulu (pa tējkarotei), vēdera masāžu, no bērnu ziepēm izgrieztu ziepju svečiti, kuŗas galu pirms lietošanas ietriepj ar lanolīnu, un ar kumelišu klistieriem. Pieaugušiem ne vienmēr iespējams izvairīties no rīcinus eļļas. Ja jau nu tā jāieņem, tad vispirms pudele un karote jāieliek siltā ūdenī; tad eļļa top šķidra, kas ļoti atvieglo iedzēršanu (jāsargās no apdedzināšanās!); pēc eļļas jāuzēd gabaliņš maizes ar mazliet sāls vai jāuzdzer malks karstas, melnas kafijas. No citiem caurejas līdzekļiem mināmas svaigas sūkalas (labi daudz), 2—10 vinogas, liela glāze karsta ūdens, kuŗā iejauc ēdamkaroti medus, karote piena cukura ar ūdeni, 8—10 plūmes, plūmju komposts, pāris kastaņu (maronu) nevārītā veidā, liela karote tīrtu

linsēklu, ūdeni mērcētu un ritā ar karstu ūdeni atšķaidītu. Visi šie līdzekļi lietojami rītos tukšā dūšā.

Arī sennes pākstis, 8—15 gabalu, nakti mērcētas, nevērtas, iedarbojas uz zarnām, tāpat ēdamkarote krūkla mizas ar 2 tasēm ūdens 15 minūtes vārīta (kamēr paliek 1 tase). Vakaros var lietot tamarindes vai viģes, ceptus ābolus, 2 apelsīnu sulu, daudz griķu biezputras ar kompotu.

Visi kompoti (izņemot mellenes un bumbierus) sekmē caureju. Baudot rabarberu kompotu (ķīseli u. t. t.), pārāk lielā skābeņskābes satura dēļ tam jāpiejauc ogļskābais kaļķis, pa tējkarotei uz personu. Ja — pateicoties karstumam — zarnu saturs pārāk saķaltis, tad ieteicams pielietot eļļas klistierus ($\frac{1}{2}$ ūdensglāzes eļļas, kuņī jāpaliek zarnā dažas stundas; slimniekam pa šo laiku ieteicams gulēt, vislabāk uz kreisiem sāniem vai uz vēdera).

Mēdz ieteikt ziepju klistierus. Jāaizrāda uz to, ka ziepes ne katrs var panest; sevišķi nepatīkami tās atsaucas uz haimorroidiem.

Mājā nepieciešami turēt lanolīnu (tūbiņās), ar kuņī ietriepj degunu (ar vates palīdzību) — pret chroniskiem katarriem, — klistiera šļircēs galu, u. t. t. Pret iesnām noder „slāpju kure“, tikai te nepieciešams liels gribas spēks, lai iztiktu 1—2 dienas pilnīgi bez kāda šķidruma lietošanas. Pret „sūcekli“ turams mājā borakss, kuņī ņem pa naža galam uz $\frac{1}{4}$ glāzes ūdens un viegli apslauka muti (izsargāties no ievainošanas!), Pret apsalējumiem un tā sauktiem „bumbuļiem“ — aukstuma satūkumiem — noder karstas peldes ar lazdas lapu novārījumu, smērs no 0,3 zalviņu eļļas, 3,0 mākslīgu ziemciešu un 27,0 lanolīna. Pret reimatiskām un muskuļu sāpēm un pat pret ribu plēves iekaisumu var ņemt smēru no 0,3 rosmarina eļļas ar jau minētām piedevām. Pret reimatiskām sāpēm pavasarī var ņemt svaigas bērza lapas, uzliet tām vārošu ūdeni un ļaut ievilkties; jādzer ar cukuru.

Jēlas vietas, sevišķi zīdaiņiem, apkaisāmas ar likopodiju (*Lycopodium* — staipekņu sēklas).

Izsitumus, par kuņī tik ļoti žēlojas jaunā paaudze, var apkarot ar „flečerēšanu“ (pamatīgu barības sakožlāšanu, kad katru kumosu sakož vismaz 40 reizes; kā zināms, kārtīga gremošana stipri iespaido sejas krāsu un tīrību), apmazgāšanos ļoti karstā ūdenī, nosusināšanos zīdāpīrā, kuņī pēc tam aizmet prom; slaucīšanās ar diviļi ir tīrā pašinfekcija, jo diviļi uzkrājas visi tauku un sviedru dziedzeru izdalījumi un šūniņās dzīvojošās parazitānās sēnītes.

Kā kaisāmais un arī uzsūcošais līdzeklis ieteicams Bolus alba, sevišķi pie caurejas, tāpat arī Carbo animalis un Carbo vegetabilis.

Bez tam, mājās būtu jātura sekošas tējas: tīmiāns (pret kāsu), ašķi jeb skostes, leišu rozes lapas, lakači (*Pulmonaria*), zalviņas, pliederi, liepu ziedi, miltenāji, baldriāns, kadiķu ogas, arnika, kumelītes, mellenes. Protams, šīnī ziņā aptieku var papildināt ar visādām pieejamām zālēm.

Bez tam, katrs pats var izgatavot dažas visnepieciešamākās tinktūras. Vislabākās tinktūras iznāk no svaigiem stādiem. Stādu

1 2 3 4 5

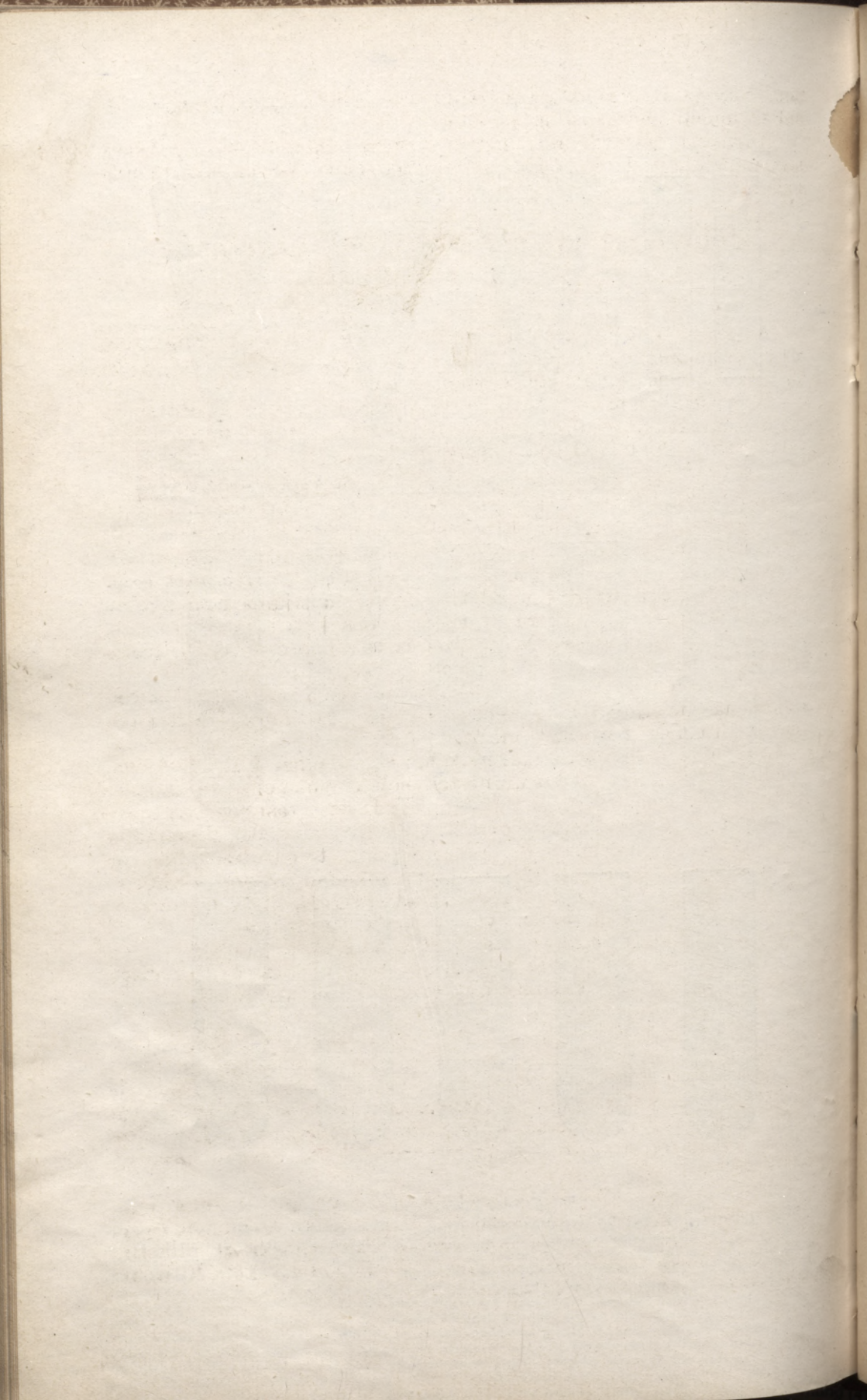
6 7 8 9 10

11 12 13 14 15

Ūrina reakcijas

1. Skāba ūrina reakcija. Zils lakmusa papīrs top sarkans. 2. Alkāliska ūrina reakcija. Sarkans lakmusa papīrs top zils. 3. Kieģeļu putekļiem līdzīgi ūrina nogulsņi sastāv no ūrīnskābā natrona un ūrīnskābiem sāļiem, sastopami sevišķi pie drudža slimībām vai fiziskas piepūlšanās. 4. Bālgani-putrainaini nogulsņi. Sastāv no strutu ķermenīšiem, nieru sastāvdaļām, fosfātiem un baktērijām. 5. Asiņaini nogulsņi. Pie nieru vai pūšļa asiņojumiem. 6. Zelta krāsvielu paraugs. Pie dzeltenās kaites chloroforms, ja to saskalo ar ūrinu, top dzeltens. 7. Zelta krāsvielu paraugs. Sarkani, dzeltenji-zaļi, violeti krāsu loki tajā vietā, kur ūrīns sastopas ar iepilināto sālpetra skābi (kurai pielej pāris pilieni kūpjošās sālpetra skābes). 8. Ūrina izmeklēšana (attiec. uz cukuru pēc Nilandera. Ūrīns top melns. 9. Ūrina izmeklēšana (attiec. uz cukuru) pēc Mōra. Ja pielej kalija sārmu, ūrīns top brūns. 10. Ūrina izmeklēšana attiecībā uz cukuru pēc Trommera, ar kalija sārmu un vara sulfātu. Ūrīns bez cukura nespēj sulfātu izkausēt. Vārot rodas dzeltenji-zaļgana krāsa. 11. Tas pats pie cukuru saturoša ūrina. 12. Sasildot pāriet sarkani-brūnā krāsā. 13. Ūrina izmeklēšana attiecās uz asinīm pēc Hellera, Vārišana ar natrona sārmu. Brūni sarkana krāsa. 14. Krāsu reakcija, antipirīnam klātesot. Krāsas mainās

ņem, sagriež ar visām lapām, ziediem un sakni, aplej ar spirtu un noliek pudeli pietiekoši siltā vietā.

Tējas nav jāžāvē saulē, bet gan sausā, ēnainā vietā. Viņas jāatjauno katru gadu, jo ilgi stāvēt tās zaudē savas dziedinošās spējas.

Zāļu tējas un mājas līdzekļi dažādiem gadījumiem

Acis gļotādas iekaisums: no alanta (*Euphrasia offic.*) izspiež sulu, atšķaida ar ūdeni un mazgā ar to acis. Rītos un vakaros acis jāskalo ar remdenu ūdeni.

Aizsmakums: 2 tējkarotes deviņvīra spēka (*Verbascum thaps.*) uzvāra ar $\frac{1}{4}$ litra piena. Jādzer labi silts 3 reizes dienā, katrai tasei piejaucot 1 ēdamkaroti medus.

Aklās zarnas iekaisums: līdz ārsta atnākšanai — karsti linsēklu uzklāji, labā pusē uz vēdera. Chroniskos gadījumos 3 reizes nedēļā siltas siena puķu sēdpeldes, 15 min., 30 gr. C.

Aknās sastrēgumi: *Marrabium vulg.* 10,0, *Verbena off.* (Dzelžu puķe) 10,0, *Humulus lup.* (apiņi) 10,0, *Erythraea cent.* (sirds zālite) 20,0, *Rumex acet.* 20,0. No šī maisījuma ņem 1 pilnu tējkaroti un aplej ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, ļauj 1 minūti vārīties un 10 minūtes ievilkties. No tā dzer rītos pa tasei (siltu), pirms brokastīm, bet vakaros aukstu pirms ēšanas.

Apdeguma brūces. Sāpes var remdēt ar linu eļļas un kaļķūdeņa maisījuma uzklājumiem. Grūtos gadījumos sadzīšanu veicina tīra medus uzklāji (bieži).

Aptaukošanās. Jādzer daudz āboļu sulas. Kaltētu *Arum. macul.* sakni smalki sagrūž un no tās piejauca ēdieniem 1 maza naža galiņu. Var dzert nedēļam ilgi 3 reizes dienā 1 tasi sekošas tējas: *Prunus spin.* 20,0, *Rosmarin. off.* 20,0, *Mentha pip.* 30,0, *Pimpinella mag.* 5,0, *Equisetum arv.* 5,0. No tā 2 pilnas tējkarotes apliet ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, ļaut uzņakt, tad 10 minūtes ļaut ievilkties.

Asinains ūrīns. Te grūti dot padomu, jo tā ir vienmēr sarežģīta lieta, kas prasa nekavējošas ārsta palīdzības.

Asinošana, dzemdes. — Tas pats.

Asinošana, pūšļa. Svaigs ceļmallapu stāds (*Plantago maj.*) jāizspiež un no dabūtās sulas jāieņem 3 reizes dienā pa 1 tējkarotei kopā ar tasi piena.

Asins kāss. *Veronica off.* (ātrene, bebrenāji), *Fol. querc.* (ozola lapas), *Capsella bursa past.* (plikstiņš, naudulītis) un *Equiset. arv.* (ašķi) jāņem līdzīgās daļās. No tā novāra 2 tējkarotes ar $\frac{1}{2}$ litra ūdens, kuģam piejaukta 1 ēdamkarote vīnetiķa; kad novārijums atdzisis, pacients ņem no tā (kamēr vēl asinošana nav mitējusies) katras 10 minūtes 1 pilnu tējkaroti, vēlāk 3 reizes dienā pa ēdamkarotei.

Asins sakāpšana galvā. Vakarā pirms gulēt iešanas jāņem 10 minūtes kāju pelde 37—41 gr. C., kuģai piejauca sauju rupjas ķēķa sāls. Iekšķīgi: pomerances 20,0, pelaški 20, plikstiņi (*Capsella bursa past.*) 10,0, enciāns (*Gentiana lut.*) 5,0. Rītos un vakaros pa 1 tasei tējas (1 tējkarote uz tasi).

Asins tīrīšana. Jāēd daudz salātu, kresu vai endiviju ar citrona sulu. Pavasaros ņem liepu sulu 3 reizes dienā pa tējkarotei. Labs ir maisījums no pienenēm (*Taraxacum off.*), sirdszālītes (*Erythraea cent.*) un ceļmallapām (*Plantago maj.*) līdzīgās daļās (2 tējkarotes uz tasi vāroša ūdens, īsi jāuzvāra un 10 minūtes jāļauj ievilkties). Arī pliedera (*Sambucus nigra*) lapām — sevišķi pavasarī — piemīt spēja tīrīt asinis. Kneips ieteic ņemt 6—8 pliedera lapas, sagriež kā tabaku un ļauj 10 minūtes vārties; rītos, tukšā dūšā jādzer viena tase.

Asins vemšana. Vienai glāzei ūdens piepilina 10 pil. akonita tinktūras un dzer sākumā ik stundu, vēlāk retāk pa tējkarotei.

Astma (aizdusa). 25 gr. *Veronica off.* (bebrenāji, ātrene) jāaplej ar vārošu ūdeni un jāļauj 10 min. ievilkties; jādzer 3 reizes dienā pa tasei. Otra recepte: kumelītes (*Chamomilla*), leišu rozes (*Althaea off.*), vārlapas (*Tussilago forf.*) un anīss līdzīgās daļās, pienā novārīti, ar medu saldināti, rītos un vakaros pa tasei dzerami.

Augoņi. Karsti uzklāji ar rūgtenes (*Gratiola off.*) novārijumu. Arī iekšīgi dodami: 5 gr. rūgtenu ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens (15 min. jāievelkas), rītos un vakaros pa tasei.

Aukstuma satūkumi. Sapuvušu āboļu putas uzklāji. Labi arī terpentīna uzklāji.

Bakass. Sauja *Flores aquilegiae* (akļi) jāpārlej ar litru auksta baltvīna, 3 minūtes jāvāra, tad tūlīt jāizkāš. Lietot aukstu 3 reizes dienā pa ēdamkarotei.

Balsenes katarrs. Tējkarote (ar kaudzi) sagrieztas leišu rozes saknes (*Althaea rosaca*) jāvāra ar litru ūdens, kamēr paliek puse. Jāizkāš; jādzer labi silts, ar daudz piena un medus, 3 reizes dienā. Jāēd labi daudz špinātu.

Bāluma kaite. 10 gr. nātru, 10 gr. miekšķa (*Asperula odorata*), 10 gr. valriekstu lapu, 10 gr. liepas ziedu un 1 gr. enciāna (*Gentian.*) labi jāsamaisa; no šī maisījuma jāņem 1 ēdamkarote uz 1 tasi vāroša ūdens, jāvāra $\frac{1}{2}$ minūti un jāļauj 10 min. ievilkties. Rītos un vakaros 1 tase.

Bantes tārps: sk. lentesis.

Bārdas ēde: sk. ēde.

Bezmiedrība, 30,0 baldriāna sakņu, 20,0 liepziedu, 15,0 pelašķu, 10,0 Bertrāmsaknes (*Anacyclus*). 1 pilna tējkarote ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, — jāvāra vēl 1 min. un jāliek ievilkties 10 min. Pēc tējas dzeršanas uz pieres un deniņiem jāliek uzklājs no *Lactuca vir.* un pliederu ziedu novārijuma.

„Brants“, vecuma. Bērza lapas, pelašķi un liepziedi jā sajauc līdzīgās daļās, 1 ēdamkarote jāaplej ar $\frac{1}{2}$ litra vāroša ūdens, 1 minūti jāvāra un 10 minūtes jāļauj ievilkties. Pēc izkāšanas jāizdzer auksts, divās porcijās (rītos un vakaros).

Bronchīts: sk. gaisa vada katarrs.

Caureja. Katru dienu sakožlāt 12 mellenes vai kadiķa ogas. Ēšanai: miežu virumi, ūdenī vārīts kakao, sausīni. Otra recepte: zalvijas, asinszāle (*Hypericum perf.*), sirdszālīte (*Erythraea cent.*), labi sagriežta ozola miza un zemeņu lapas līdzīgās daļās; pilna tējkarote tējas, $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, 1 min. jāvāra, 15 min. jāļauj ievilkties, 3 reizes dienā jādzer pa tasei (silta).

Caureja ar vemšanu. Bērniem: mazu tasi miežu viru-

ma, kuram pielikta 1 ēdamkarote ozola mizas novārijuma, klistie-
riem. Pieaugušiem: karsti siena ziedu uzklāji uz vēdera.

Caurejas līdzekļi. Bērniem piemērota ir *Fraxinus or-
nus* (oša) sula, kuŗa pazīstama ārstniecībā zem vārda „manna.“
Nem 1 daļu mannas uz 5 daļām ūdens, sagrūztu cukuru un sīrupu.
Bērniem, kas jaunāki par 1 gadu, dod no maisījuma 4 reizes dienā
pa 1 tējkarotei, lielākiem var dot ik 2 stundas pa 1 tējkarotei.

Pret stipru aizcietējumu pieaugušiem ieteicams sekošais mai-
sījums: labi sasmalcināta krūkļa miza (*Cortex Rhamn. frang.*) 40,0,
sennes lapas (*Fol sennae*) 30,0, piparmētras lapas 15,0, mieksķi
(*Asperula odor.*) 15,0. (1 ēdamkarote uz $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens;
1 minūti stāvēt uz uguns, 10 min. ievilkties). Jādzer vakaros.

Kneips ieteic meža plūmju ziedus, kā nevainīgāko caurejas li-
dzekli. Sauju ziedu vāra 1 minūti, dzer 3—4 dienas, katru dienu
pa tasei.

Kuņģi spēcinošs caurejas līdzeklis: krūkļa miza, liepziedi, ku-
melītes, piparmētru lapas un baldriāna sakne līdzīgās daļās
(1 ēdamkarote uz $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens; 15 minūtes jāievelkas).

Ja grib tikai ierosināt zarnu darbību, tad jādzer tase plūmju
novārijuma, kuram pielikta 1 tējkarote sennes lapu.

Cērmes. Vērmeles (*Artemisia abs.*) 10,0, rūgtenes (*Gratiola
off.*) 5,0, cūksakne (*Scrophularia nodosa*) 15,0, zemeņu lapas (*Fol.
Fragariae*) 30,0, ūdens piparmētra (*Mentha aquatica*) 30,0. Katru
ritu jāsagatavo 1 tase un jādzer tukšā dūšā (1 tējkarote uz $\frac{1}{4}$ litra
ūdens).

Cukura slimība. 10,0 miltenāju (*Uva ursi*), 20,0 bal-
driāna sakņu, 20,0 kaltētu melleņu lapu, 5,0 staipekļu sēklu (*Ly-
copodium*) jāsajauc un jāsaberž pulverī, no kuŗa 3 reizes dienā
pirms ēšanas jāienem pa naža galam (sausā veidā). Cukura slim-
niekiem vajadzētu katru dienu dzert dažas tases melleņu tējas se-
košā sagatavojumā: lapas jāplūc, kad ogas vēl nav ienākušās, un
jāizžāvē vēsā un ēnainā telpā; 4 ēdamkarotes lapu tiek uzliktas
vārieties ar 2 litriem auksta ūdens; jānovārās līdz pusei. No šī vi-
ruma jādzer katru dienu 3—4 tases (aukstā veidā).

Difterīts. Leišu rozes lapas (*Althaea*) 20,0, Lakači (*Pul-
monaria off.*) 30,0, Vibotne (*Artemisia vulg.*) 15,0, Deviņviru spēks
(*Verbascum thaps.*) 10,0. No tā 2 tējkarotes jāaplej ar $\frac{1}{4}$ litra
ūdens, jāvāra 3 minūtes un 10 min. jāatstāj ievilkties. Pēc atdzi-
šanas jādod katru stundu pa ēdamkarotei, kamēr atnāk ārsts.

Drudzis pēc saaukstēšanās. Uz 1 vīna glāzi ūdens
5 pilieni akonīta tinktūras; katru stundu 1 malks.

Dzeltenā kaite. Smalki pulvērīzēta liepu ogle jāsajauc
līdzīgās daļās ar sagrūstu cukuru; no tā rītos un vakaros iepemams
1 naža gals ar tasi piena. Vai arī: sajauc kļavas un valrieksta la-
pas līdzīgās daļās, ņem 2 pilnas tējkarotes un aplej ar vārošu pie-
nu; noliek ievilkties 15 min. Iemīļots un izmēģināts ir arī *Eupato-
rium cannab.*, kuŗa kātus sagriež un sauju no tiem novāra $\frac{3}{4}$ litrā
baltvīnā; tas jāvāra jaunā, noslēgtā (izņemot mazu caurumiņu)
katlā tik ilgi, kamēr saplācis par $\frac{1}{3}$. Katru dienu rītos — jādzer
no tā 1 liķiera glāzīte.

Ēde. Strutenes (*Chelidonium majus*), valriekstu lapas, at-
raitnītes un dadžu saknes jāsajauc līdzīgās daļās. No tā 2 tēja-

rotes jāber 1 krūzē vāroša ūdens un jāvāra 1 minūtes (pēc tam 10 min. jāļauj ievilkties). Rītos un vakaros 1 tase. Kneips ieteic tēju no vērmelēm, zalvijām un piparmētrām (līdzīgās daļās). Ārīgi lieto sekošu smēri: sajauc 100 gr. izkausēta nesālīta sviesta ar 10 gr. tīra medus un 5 gr. tīriem priežu sveķiem.

Ēde, bārdas. Uzklāji no etiķa ūdens, māla, biezpiena vai ašķu tējas (2 tējkarotes ašķu ar 1 tasi ūdens 3 min. vārīt).

Elpa, smirdošā. Novāra 1 tējkaroti ašķu ar tasi ūdens, pieliek 1 tējkaroti citrona sulas. Skalot muti un rikli. Der arī zalvija tēja.

Ēstgribas trūkums. Ņem 3—5 pil. lavendeļu eļļas uz cukura. Ja kuņģis nestrādā, tad ieteicams 3 reizes dienā pirms ēšanas pa 1 tējkarotei svaigi izspiestas citronu sulas ar 1 ēdamkaroti cukura ūdens. Ieteicams arī: 10 gr. kalmju (*Acorus Calamus*) vārīt 1 litrā ūdens $\frac{1}{4}$ stundu, pēc tam pielikt pa 10 gr. puplakšu (*Menyanthes trifol.*), kadiķa ogu un vērmēļu un ļaut 15 min. ievilkties.

Pazīstama arī tēja „Herbaria“ Nr. 11.

Gaisa vada katarrs. Tējas maisījums: avenes, ziepītes (*Polygala amara*), tūskas lapa (lēpene — *Tussilago farf.*), Islandes sūna, ūdensdille (*Oenanthe phellandr.*) un anīss (*Anisum stellat.*); no tā aplej 2 tējkarotes ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, vāra 1 minūti un ļauj ievilkties 10 minūtes.

Cits maisījums: 30,0 anīsa, 30,0 kaula rozes (*Malva*), 30,0 deviņviru spēka (*Verbascum thaps.*), 8,0 izapa (*Hyssopus*), 8,0 fencheļa, 10,0 spico ceļmallapu, 10,0 tūskas lapas (*Tussilago farf.*), 10,0 asās nātras, 10,0 saldkociņu, 120,0 leišu rozes saknes (*Rad. Althacae*). Viss siki jāsgriež. Aukstā laikā jānēsā kaķa āda uz krūtīm. — Ieteicama arī „Herbaria“ tēja Nr. 8.

Galvas sāpes. 20,0 bišu mētru (*Melissa*), 20,0 ceļmallapu, 30,0 liepziedu, 10,0 baldriāna sakņu, 5,0 enciāna. 1 ēdamkaroti aplej ar 1 litru vāroša ūdens un vārīt, līdz paliek $\frac{3}{4}$ litra. 3 reizes dienā 1 tase (auksta).

Garais kāss. Sauja kaltētu vijolišu lapiņu jāpārlej ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens un jāļauj $\frac{1}{4}$ stundu ievilkties. Katru stundu jādod bērnam pa tējkarotei.

Var arī dot zestreņu (upenāju) sulu, pa tējkarotei, pirms un pēc lēkmes.

Gāzes zarnās. Piparmētras 10,0, anīss 10,0, fenchels 10,0, ķimenes 10,0. 1 ēdamkarote tējas ar tasi ūdens jāvāra 3 min., jāļauj ievilkties. — Otrs līdzeklis ir majorāna eļļa, no kurās jāņem dažas reizes dienā pa 3 pilieni ar cukuru.

Ģikts. Dažas saujas siena ziedu jāaplej ar vārošu ūdeni, jāizspiež, un sāpošie locekļi jāapliek ar tiem (pēc iespējas silti). Ļoti iespaidīgas ir siltas zāļu peldes: ņem līdzīgās daļās priežu skuju, siena ziedus, ašķus, kumelītes, vērsa āboliņu (blaktene — *Ononis spin.*), kadiķu ogas. No maisījuma ņem 800 gr. un vāra 4 litros ūdens 1 stundu, tad novārijumu pielej 37° C. peldei, kurā patients sākumā uzturās 10 minūtes, bet vēlāk arvien ilgāk (līdz $\frac{1}{2}$ stundai). — Noder arī „Herbaria“ tēja Nr. 4.

Graizes zarnās. 10,0 kumeliņu ziedu, 10,0 piparmētru, 2,0 dzirdzenāju (*Archangelica*) un 1,0 vērmēļu jā sajauc (porciju

palielinot, jāievēro attiecīgais samērs); pusēdamkarotes tējas pārlej ar krūzi vāroša ūdens, vāra 2 minūtes un noliek, lai ievilkas. Rītos un vakaros jādzer pa 1 tasei (silta).

Greizais kakls (reimatiskais kakls). Vairāk kārtām saliktu linu drēbi samērc sinepju spirtā un liek ap kaklu, pārsedzot ar flanelu vai vilnas audumu. Vakarā, gultā, jādzer 2—3 tases karstas liepu tējas ar 1 tējkaroti citrona sulas.

Gripa (influenca). Leišu rozes sakne 35 gr., Vārlapa (Tussilago farf.) 30 gr., ūdensķirši (Cochlearia off.) 10 gr., saldkociņi 5 gr. 1 ēdamkarote ar $\frac{1}{4}$ litra ūdens (sagatavot kā citas tējas). 3 reizes dienā pa tasei.

Grēmu dedzināšana. Ālanta sakne (Inula helen.) 30 gr., piparmētras 20 gr., ceļmallapas 15 gr., sārmenes (Betonica off.) 10 gr., Noragas sakne (Pimpinella) 5 gr., 2 tējkarotes uz krūzi ūdens. Jādzer 3—4 reizes dienā, auksts.

Gultas slapināšana. Vakaros jādzer tase ozollapu tējas ar druscīņ citrona sulas, (5 gr. kaltētu ozola lapu vāra ar $\frac{1}{4}$ litra ūdens 3 minūtes un ļauj ievilkties).

Gurnu nerva sāpes (išiass). Plikstiņi (Capsella bursa pastoris) 30 gr., pelašķi 20 gr., baldriāns 10 gr., skābenes 5 gr. No šī maisījuma 1 ēdamkarote jāber $\frac{1}{4}$ litrā vāroša ūdens, jāļauj uznākt un ievilkties. 3 reizes dienā pa tasei, siltā veidā. Noder. arī „Herbaria“ tēja Nr. 4.

Haimorroidi. Haimorroidu mezgli jāietērpj ar rosmarīna eļļu. Iekšķīgi 3 reizes dienā pa tasei sekošas tējas: pelašķu 30 gr., Marrubium vulg. 30 gr., dzēlīgo nātru 15 gr., pieneņu 10 gr. $\frac{1}{2}$ ēdamkarote uz $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, 2 min. vārit, — ievilkties.

Iesnās. Zalviju lapas 30 gr., kumelītes 20 gr., piparmētras 15 gr., liepu ziedi 10 gr. No šī maisījuma 1 ēdamkarote jāuzliek vārities ar $\frac{1}{2}$ litra karsta ūdens un jāievāra līdz pusei. 3 reizes dienā pa 2 tējkarotēm (silti) ievilkt degunā. Iekšķīgi: 1 tējkarote bazilika ar $\frac{1}{4}$ litra baltvīra jāvāra 1 minūti; jādzer dzestrs pirms gulēt iešanas.

Influence (sk. gripa).

Izsitumi (niezoši). Ārīgi: jāmazgā ar etiķa ūdeni (etiķis un ūdens līdzīgās daļās) var $\frac{1}{4}\%$ timolspirtu; pēc mazgāšanās jāiepūderē ar kviešu miltiem. Iekšķīgi: kadiķogu tēja rītos un vakaros pa tasei (1 tējkarote — ar kaudzi — ogu jāieber $\frac{1}{4}$ litrā vārošā ūdeni, jāvāra 1 minūti un 10 min. jānoliek ievilkties).

Išiass: sk. gurnu nerva sāpes.

Kāju sviedri. Kājas jāmazgā 1—2 reizes dienā ar siltu ūdeni, kuram pieliets ozollapu novārījums (2 sauļas lapu ar 2 litriem auksta ūdens jāvāra 3 minūtes).

Kāss pie apsaldēšanās. Islandes sūnas, bebru kārkli (Solanum dulcamara), Cnicus benedictus, sirdszālite (Erythraea cent.). 2 tējkarotes jāaplej ar $\frac{3}{4}$ litra vāroša ūdens un jāvāra, kamēr paliek 2 tases. Rītos un vakaros pa tasei (puse tējas, puse piena). Otra recepte: sīpolu mizas; jāvāra ar brūno cukuru, kamēr iznāk pabiezs sirups; jāieņem katras 2 stundas pa tējkarotei. — Arī „Herbaria“ tēja Nr. 8 ieteicama pret kāsu.

Kašķķis. Visa miesa jāieberzē 2 reizes dienā ar 50 gr. spirta un 50 gr. benzīna maisījumu.

Kolēra. Lai izsargātos no kolēras, jākožļā kaltētas melleņu mētras un dienā jāizdzer dažas tases melleņu tējas (1 ēdamkarote lapu jāapplaucē ar 1 litru vāroša ūdens, 3 minūtes jāvāra, jāļauj 10 min. ievilkties). Pēc ēšanas var baudīt 1/2 tējkaroti koriandra sēklu ar cukuru.

Krītamā kaite (epilepsija). Sedum acre (vāciski „Mauerpfeffer“) ņem un izspiež no tā sulu caur tīru linu drēbi. No šīs sulas dod pacientam (sk. pēc vecuma) no 1 tējkarotes līdz 2 ēdamkarotēm dienā, tomēr ne tīrā veidā, bet sajauktu ar pienu vai kādu virumu.

Krustu sāpes (pie saaukstēšanās). Uz sāpošo vietu jāliek pēc iespējas karsta kartupeļu mizu putra (linu drēbē). Iekšķīgi: kadiķa ogu tēja vakaros un rītos, silta. (1 ēdamkarote ogu jāber tasē vāroša ūdens, jāvāra 2 minūtes un jānoliek 10 min. ievilkties.)

Krūtis sažņaugtas (elpas trūkums, spiedējs). Krūtis un mugura jāieberzē ar siltas zalviju tējas un nesālīta sviesta maisījumu.

Krūts brūce vai ļaundabīgas krūšu kārpas. Jāliek kompreses ar istabā stāvējušu ūdeni, kurā visu nakti mērcētas bazilija sēklas (1 ēdamkarote uz 1 1/2 litra ūdens).

Krūšu plēves vai ribu plēves iekaisums. Tūska lapa (Tussilago farf.) 20 gr., Herba Galeopsis 20 gr., anīss 20 gr., dzelīgā nātra 5 gr. No šī maisījuma 1 ēdamkarote jāvāra ar 3/4 litra ūdens 5 min.; 10 min. jāļauj ievilkties. 3 reizes dienā pa tasei, siltā veidā.

Kuņģa katarrs. Kardobenedikts 30 gr., piparmētras 20 gr., sirdszāļīte 15 gr., kalmu sakne 10 gr., enciāns 5 gr. 1 pilna tējkarote jāuzvāra ar 1/2 litra ūdens 1 minūti. Rītos un vakaros pirms ēšanas jādzer pa tasei (aukstā veidā). Ieteicama „Herbaria“ tēja Nr. 11.

Kuņģa krampji. Kumelītes 30 gr., piparmētras 30 gr., pomerancu mizas 20 gr., pelašķi 15 gr., fenchels 10 gr. 1 ēdamkarote ar 1/2 litra karsta ūdens jāvāra 1 minūti; 10 min. jāievelkās. No rītiem un vakaros pirms ēšanas 1 tase (siltā veidā).

Kuņģa sagļotojums. Enciāna sakne 10 gr., kalmu sakne 10 gr., piparmētras 20 gr., melīsa 20 gr. (1 ēdamkarote, 1/4 litra vāroša ūdens, 1 minūti vārit, 10 min. ievilkties). 1 tase jādzer no rītiem tukšā dūšā, bet atlikums vakaros pirms ēšanas.)

Lentenis. Rītos tukšā dūšā ēst mizotas ķirbja sēklas, daudz zemeņu u. tml. Recepte: 100 gr. rupji sagrūstas granātmizas jāvāra ar 1 litru ūdens 10 minūtes; pēc izkāšanas jāpieliek 1 ēdamkarote citrona sulas un 1 tējkarote konjaka. 2 reizes dienā pa tasei.

Mandelu iekaisums. Dūšīgi jāskalo ar zalviju tēju (1 tējkarote ar 1/4 litra ūdens).

Masalas. Succisa pratensis, liepu ziedi un avenāju lapas jāsaļauj līdzīgās daļās; no maisījuma jāņem 1 tējkarote un jāvāra ar 1/4 litr. ūdens 2 minūtes. Jādzer 3 reizes dienā pa liķiera glāzītei.

Matu izkrišana. Katru vakaru jādzer 1 tase ašķu (skostu) tējas. Ārīgi: dažas reizes nedēļā galvas āda jāieberzē ar dadžu sakņu novārījumu (1 sauja uz 1 litru ūdens). Ieteicams arī: 100 gr. smalki sagrieztu aso nātru sakņu (Urtica dioica) ar 1 litru ūdens

un 1 ēdamkaroti vīnētiķa jāvēra, kamēr paliek tikai puse. 3 reizes nedēļā jāieberž ar to galvas āda pirms gulēt iešanas.

Mazasinība. 3 reizes dienā jādzer pa tasei piena ar 1 ēdamkaroti medus. Jāēd daudz špinātu un burkānu — zaļā veidā (burkānu un špinātu sula). Tēja: liepu ziedi, kadiķa ogas, sirds-zālite, Marrubium vulg., alanta sakne līdzīgās daļās.

Muguras smadzeņu dilonis. Sirdszālite 30 gr., kumelītes 25 gr., miekšķis (Asperula odor.), baldriāns 10 gr., dadžu saknes 5 gr. No šī maisījuma 1 ēdamkarote jāieber vārošā ūdenī, jāvēra ar $\frac{5}{4}$ litra ūdens tik ilgi, kamēr paliek $\frac{3}{4}$ litra. Šis daudzums jāizdzer 3 porcijās — aukstā veidā.

Mutes puvars. Mute jāskalo ar zalviju tēju; jāpārlej sauja dzēlīgo nātru ar vārošu ūdeni un jāieelpo tvaiki. Iekšķīgi: ašķi un zalvijas līdzīgās daļās (1 tējkarote ar $\frac{1}{2}$ litra ūdens jāvēra 2 minūtes, rītos un vakaros jādzer pa tasei).

Mutes smaka. 3 reizes dienā jāskalo mute ar remdenu citronu ūdeni (2 tējkarotes svaigas sulas ar $\frac{1}{4}$ litra ūdens).

Nātru drudzis. Eupatorium cannab. 30 gr. jāvēra ar 2 litriem ūdens, līdz paliek $1\frac{1}{2}$ litra. Jāizdzer dienas laikā 4 porcijās.

Neirastēnija. Baldriāns 20 gr., piparmētru ziedi 15 gr., oranžu lapas 10 gr., puplakši (Menyanthes trif.) 5 gr. Jāņem $\frac{1}{2}$ tējkarotes 1 tasē vāroša ūdens, jāvēra 1 minūti, jāļauj ievilkties. 3 reizes dienā pa tasei. Ieteicama arī „Herbaria“ tēja Nr. 9.

Nervu sāpes. 1 daļa drīģeņu sēklu jāpārlej ar 20 daļām ūdens un jāmērcē 3 dienas. Nu nolēj virsējo, skaidro ūdeni, no kuŗa dod rītos un vakaros pēc ēšanas 3 pilienus 1 vīna glāzē ūdens, kuŗu izdzer stundas laikā maziem malkiem.

Nervu vājums: sk. Neirastēnija.

Nieru iekaisums (olbaltums ūrinā). Staipekņu sēklas 30 gr., bērza lapas 20 gr., ašķi 20 gr., kadiķu ogas 10 gr., vērsa ābolīšs (Ononis spinosa). No šī maisījuma jāņem 1 ēdamkarote ar kaudzi uz $\frac{3}{4}$ litra vāroša ūdens, 1 min. jāvēra, 15 min jāļauj ievilkties. Dienā jāizdzer 3 tases, — ļoti siltas.

Nieru graizes. 10 litru vāroša ūdens lej uz 2 kgr. gobas pelniem, ļauj 24 stundas stāvēt (dažreiz apmaisot) un tad nokāš. Tukšā dūšā rītos un vakaros pirms gulēt iešanas iebaudīt pa 1 vīna glāzei (aukstu).

Noliesēšana. Pie plaušu kaitēm, chlorozes un skrofulozes: 2 tējkarotes Īslandes sūnu vārīt ar 1 tasi ūdens, izkāst un dzert līdzīgās daļās ar pienu. Vai arī: 10 gr. zīļu kafijas, smalki samaltas, pārlej ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens un tura vēl 3 min. uz uguns, tad izkāš un dzer līdzīgās daļās ar pienu, — saldinot ar 1 ēdamkaroti medus.

Odu kodums. Sakostās vietas ietriepjamas ar nātru tinktūru.

Olbaltums ūrinā: sk. nieru iekaisums.

Pārkalķoššanās. Rītos un vakaros tēja no 1 tējkarotes bērza lapu, $\frac{1}{4}$ ltr. ūdens, 3 min. vārīta, aukstā veidā dzerama. Arī „Herbaria“ tēja Nr. 1.

Piena kreve. Rosmarīns 10 gr., strutenes (Chelidonium majus) 2 gr., vijolišu lapas 20 gr., Nasturtium off. 20 gr. No šī

maisījuma ņem ar 3 pirkstiem šķipsniņu, uzvāra $\frac{1}{4}$ litrā ūdens, ļauj 10 min. ievilkties. 3—5 reizes dienā pa ēdamkarotei. Tēja katru dienu jāsaģatavo svaiga.

Pinnes. Siltas auzu putras un kumeliņu tējas uzklāji. Ja iespējams, tad mazgāt ašķu ūdenī.

Plaušu dilonis. Herba Galeopsis 50 gr., Tuskas lapas 20 gr., Islandes sūnas 20 gr., ašķi 10 gr. No šī maisījuma 1 ēdamkarote jāaplej ar $1\frac{1}{2}$ litra vāroša ūdens un jāievāra līdz 1 litram. Jādzer pa 1 tasei kopā ar pienu, siltā veidā ritos (tukšā dūšā), pēc pusdienas, palaunadzī un vakaros pirms gulēt iešanas, tā tad 4 reizes dienā. Pret diloņa slimnieku nakts sviedriem noder zalviju tēja (jādzer vakaros pirms apgulšanās).

Plaušu karsonis. 10 gr. Norātnas (Pimpinella magna) jāpārlej ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, jāļauj uznākt un 20 minūtes nostāties. Katras 3 stundas pa ēdamkarotei (aukstu).

Plaušu katarrs. Deviņviru spēks, saldkociņu (lakricas) sakne, leišu rozes sakne, tuskas lapa un vijoliņu sakne smalki jāsaģriež un jāsaģauc līdzīgās daļās. No maisījuma 1 ēdamkarote jāieber 1 litrā vāroša ūdens un jāievāra līdz $\frac{3}{4}$ litram, tad jāizkāš un 3 reizes dienā jādzer pa tasei, kopā ar pienu, — labi siltu. — Ieteicama arī „Herbaria“ Nr. 8.

Plikgalvība. Plikās vietas jāieberž ar svaigu ķiploku sulu. Vai arī: tīrā, sasildītā degvīnā ieliek šķēlītēs saģrieztu sīpolu un liek tam pa nakti mirkt (pudele jāaģizkorķē). Ar šo uzlējumu jāmazgā plikās vietas. Var arī naktis taisīt uzklāju. Sk. arī „Matu izkrišana“.

Pūšļa katarrs. Zemāk minētie līdzekļi lietojami tikai tad, ja nav šaubu, ka katarrs ir vienīgi apsaldēšanās, pārāk svaiga alus dzeršana vai liela vecuma sekas. Var dzert miltenāju (Uva ursi) vai ašķu tēju, kuņģā jāvāra līdz 20 saģrūstas kadiķu ogas. — „Herbaria“ tēja Nr. 2.

Reimatisms (arī muskuļu reimatisms). Fol. Malvae, bligznas (Salix spec.), Anacyclus un Hypericum perf. jāsaģauc līdzīgās daļās; no maisījuma jāņem 1 ēdamkarote ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens un bez vārišanas jāļauj 10 min. ievilkties. Jādzer 2 porcijās: ritos un vakaros, aukstā veidā. — Ieteicama arī „Herbaria“ tēja Nr. 4.

Reimatisms, locītavu. Jātura mājās tinktūra, kuņģu saģatavo sekoši: ņem pa 1 saģujai rosmarīna lapu, vijoliņu ziedu un tīmiāna lapu, sasmalcina labi, pārlej ar $\frac{1}{2}$ litra degvīna, aģiztaisa pudeli un noliek 3 dienas ievilkties, tad izkāš. Iekšķīgi: 2 reizes dienā pa 10 pilieniem plikstiņu (Capsella bursa pastoris) tinktūras.

Reimatisms, muskuļu. Jāģuļ. Sviedrēšanai jādzer 2—3 tases karstas liepu tējas ar citrona sulu. Ārīgi: ieberzēties ar priežu spirtu (pudeli līdz pusei piebāž ar priežu pumpuriem, kuņģi jāsaģlasa maiģā, un pārlej pāri degvīnu. tā, lai pudele būtu pilna. Tad pudeli aģiztaisa un liek ievilkties 3 nedēģas, pēc tam saturu filtrē).

Rīkles katarrs. Dzēģīgās nāģras, pelašķi un tievās celmallapas jāsaģauc līdzīgās daļās; 2 tēģkarotes maisģjuma jāaplej ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens un jāģauj 10 min. ievilkties. Jāģdzer 2 reģzēs — ritos un vakaros, aukstā veidā.

Roze (galvas). Uz iekaisušām vietām jāliek tūska lapas (Tussilago farf.).

Saaugstēšanās. Liepu ziedi 30 gr., pelašķi 10 gr. No šī maisījuma 1 tējkarote ar kaudzi jāaplej ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, vēl jāvāra 1 minūti un 10 min. jāliek ievilkties. Tādējādi jādzēr karsta, 3 reizes dienā (protams, tad nedrīkst staigāt apkārt, bet jāguļ gultā).

Sastinguma krampji. Govju ķimenes sēklas (Trigonella foen. graec.) — 1 tējkarote bez kaudzes — jāpārlej ar 1 tasi vāroša ūdens, jāļauj uzvirt un 15 min. ievilkties. Jāizkās. Katru stundu dodams pa ēdamkarotei, aukstā veidā.

Sirdsdauzīšanās. 10 gr. bišu mētras (Melissa) jāaplej ar $\frac{3}{4}$ litra vāroša ūdens un jāļauj 15 min. ievilkties. 3 reizes dienā pa tasei (aukstā veidā).

Sirds aptaukošanās. Kadiķu ogas, ašķi un nātras jā sajauc līdzīgās daļās; 1 ēdamkarote jāpārlej ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, 1 min. jāvāra, 10 min. jānoliek ievilkties. Vakaros un rītos pa tasei (aukstā veidā). Ieteicama arī „Herbaria“ tēja Nr. 5.

Sirds kāite. Maijpuķītes 20 gr., baldriāna sakne 20 gr., fenchels 15 gr. 1 tējkarote maisījuma jāaplej ar $\frac{1}{4}$ litra ūdens, jāļauj uzņakt un 15 min. ievilkties. Rītos un vakaros pa tasei, siltā vai aukstā veidā. — Ieteicama „Herbaria“ tēja Nr. 10.

Sirdskrampji. 1 ēdamkarote bazīlija lapu jāieliek pa nakti vīnā, kurš vēlāk jādzēr; var arī 2 tējkarotes bazīlija novāriet $\frac{1}{4}$ litrā baltvīnā un aukstā veidā lietot katru stundu pa tējkarotei.

Skorbutis. Jāskalo mute ar kadiķu ogu vīnu vai ūdensķiršu (Cochlearia off.) spirtu. Jāēd daudz citronu un apelsīnu sulas, svaigu burkānu.

Skrofuli. Vērša āboliņš (Ononis spin.) 30 gr., rūgtenes (Gratiola off.) 10 gr., Eupatorium cannab. 10 gr., dadžu saknes 15 gr., rosmarīns 15 gr. No šīs tējas jādzēr 3 reizes dienā pa tasei.

Spališi. 1 ķiploks jānovāra ar $\frac{1}{2}$ litra piena, jādzēr 3 porcijās, vienā dienā. Jāēd daudz sarīvētu zaļu burkānu. Ārīgi: 5 gr. ķiploku ar $\frac{1}{2}$ litra ūdens jāuzvāra; lietojams klistieriem.

Struma. Skābeņu sula jā sajauc līdzīgās daļās ar koka eļļu un rītos un vakaros jāieberzē ar to struma.

Sūcekļītis. 60 gr. sasmalcinātas ozola mizas jā sajauc ar $\frac{1}{2}$ gr. sarkano mirru un 10 gr. zalviju lapu; no šī maisījuma 1 ēdamkarote jāuzliek vārieties ar $\frac{1}{4}$ litra auksta ūdens un jāievāra līdz pusei. Lietojams mutes dobuma izmazgāšanai. Viegļākos gadījumos pietiek ar zalviju novārijumu, kuram piepilina mazliet vīnetiķa.

Zobu nāksšana, grūta. Jāņem šķipsniņa pelašķu tējas un jāpārlej ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, jānoliek 10 min. ievilkties, jāizkās un ik stundu jādod pa 1 tējkarotei.

Zobu pūšana. Lai izsargātos no tās, jā sagatavo mutes ūdens no dārzeņu rūtas un zalviju lāpām līdzīgās daļās.

Tēja, pret graizēm. Fenchels 5 gr., anīss (Anisum stell.) 5 gr., pomerancu lapas 10 gr., melisas lapas 20 gr., piparmētras 20 gr. 1 ēdamkarote 3 tasēs vāroša ūdens, jāsavāra līdz 2 tasēm. Rītos un vakaros pa tasei aukstā veidā.

Tēja, spēcinoša. Rabarbera saknes 5 gr., baldriāna saknes 10 gr., bazīlijs 10 gr., cigoriņu saknes 15 gr., pelašķu 15 gr., liepziedu 30 gr., 1 ēdamkarote 1 litrā vāroša ūdens; jāļauj uzņākt un 15 min. ievilkties. 3 reizes dienā — aukstā veidā.

Tēja, ūrinu dzenoša. 1 ēdamkarote kaltētu bērza lapu jāaplej ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, 1 minūti jāvāra un 10 min. jāļauj ievilkties. Rītos un vakaros pa tasei, — labi siltu. Vai arī: līdzīgās daļās ašķi, kadiķogas, pienenes, lupstāji (lipstuki — *Levisticum off.*) un vērsa āboliņš (*Ononis spin.*). 2 tases dienā.

Tīfs. Govju ķimenes (*foen. graec.*) sēklas jānovāra (1 tējkarote uz $\frac{1}{4}$ litra ūdens) un jādod no tā ik 2 stundas pa 1 ēdamkarotei. Vai arī: sajauc līdzīgās daļās dzirdzenājus (*Archangelica off.*), vērmeles, ašķus un sirdszālīti un aplej 2 tējkarotes no šī maisījuma ar $\frac{1}{4}$ litru vāroša ūdens, vāra vēl 1 minūti un ļauj nostāties. Rītos un vakaros pa tasei (aukstā veidā).

Trichīnas. Jābauda ļoti daudz olīvu eļļas un katru dienu 3 ēdamkarotes sālsūdens (2 naža gali sāls uz $\frac{1}{4}$ litra auksta ūdens).

Triekaslēkme. Arnikas ziedi 30 gr., dzegūžu puķe (*Orchis spec.*) 20 gr., plikstiņi (*Capsella bursa pastor.*) 15 gr., pelašķi 15 gr., *Eupatorium cannab.* 5 gr. 1 ēdamkaroti apliet ar $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, 1 minūti vārit, nolikt 15 min. ievilkties. Rītos un vakaros 1 tasi (aukstu).

Šarlaks. Jādzer daudz aveņu etiķa. — 20 gr. bērza lapu, 10 gr. ašķu, 10 gr. piparmētru un 2 gr. lakricas saknes (*Rad. Glycyrrhiza gl.*). Jāņem 1 tējkarote ar kaudzi un jāieber $\frac{1}{4}$ litrā vāroša ūdens, jāļauj uzvīrt un 10 min. nostāties. 3 reizes dienā pa tasei (siltu).

Žultsakmeņi. Bieži jāēd melones, melnie rutki, zemenes. Katru dienu dzert pa liķiera glāzītei sekošās tinktūras: 20 gr. alantā saknes, 20 gr. lakricu, 20 gr. anīsa sēklu un 20 gr. koriandra sēklu smalki jāsagriež kopā ar 100 gr. rozīnu (bez sēkliņām), labi jāsajauc, jāsagrūž un jāpārlej ar 2 litriem stipra degvīna, jānoliek 8 dienas ievilkties un jāfiltrē. — Ieteicama arī „Herbaria“ tēja Nr. 6.

Ūdenstūska. Jādzer 3 reizes dienā pēc ēšanas 1 ēdamkarote pētersīļu ūdens vai tase tējas sekošā maisījumā: bērzu lapas 30 gr., miltenāji (*uva ursi*) 25 gr., ašķi 20 gr., norātna (*Pimpinella*) 10 gr., kadiķu ogas 20 gr. (1 ēdamkarote uz $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, jāļauj bez vārīšanas ievilkties 10 min.).

Varžacis. Rītos un vakaros karstas ziepju ūdens kājpedes. Naktis uz sien citrona šķēlīti vai ar sāli sajauktu sīpolu, pāri kārtiņu vates un ciešu apspēju.

Vasaras raibumi. Nedēļām ilgi seja jāieberzē vakaros 10 gr., kadiķu ogas 20 gr. (1 ēdamkarote uz $\frac{1}{4}$ litra vāroša ūdens, noliek uz 1 nedēļu saulē un tad apsedz, t. i. glabā tumsā).

Vēders uzpūsts: sk. gāzes zarnās.

Vemšana ar caureju. Ēst daudz miežu virumu un kakao, kas vārīts nevis pienā, bet ūdenī. Kožlāt mellenes.

Satura rādītājs

I. Ārstniecības vēsture:

Senie laiki.	Lpp.
Medicīnas pirmsākums.	
Veco ēģiptiešu ārstniecība	9
Ārstniecība pie izraēļiem	
Indiešu ārstniecība	10
Persiešu, ķīniešu, u. c. tautu medicīna	
Medicīna pie grieķiem:	
1) Homēra laikmets	11
2) Grieķu medicīna Hippokrāta laikā	12
Medicīna hippokrātiešu krājumos:	
1) Anatomija un fizioloģija.	
2) Diagnostika	13
3) Chirurgija	
4) Ģinaikoloģija	14
Ārstniecība Aleksandrijā	15
Medicīna pie romiešiem	16
I. gadu simteņa farmakologi	17
Galēns	
Vidus laiki.	
Ārstniecība pie bicantiešiem.	19
Nabagu un slimnieku kopšana	20
Medicīniskā literatūra Bicantes laikmetā	21
Arābu medicīna.	
Medicīna pie germāņiem	22
Medicīna pirmās universitātēs.	
Solastikas periods	24
Garīgās atmodas laikmeta vēstneši	
15. gadu simtenis.	
Chirurgija vidus laiku pēdējos gadu simteņos	25
Medicīniskā pārvalde un tiesa.	
Slimnieku kopšana vidus laikos.	

Jaunie laiki.

16. gadu simtenis	27
17. gadu simtenis	29
Praktiskā medicīna	30
Transfūzija (asins pārlišana).	31
Medicīna 18. gadu simtenī.	
Chirurgija	33
Dzīvnieciskais magnētisms	34
Homeopātija.	
19. gadu simtenis	35
Chirurgija	36
Veselības kopšana	38

Visjaunākie laiki.

Filosofija un medicīna	39
Fizika, ķīmija, tehnika	40
Vispārējā bioloģija.	
Anatomija	41
Fizioloģija.	
Mācība par slimību un viņas cēloņiem. (Patoloģija).	43
Higiēna	47
Mācība par dziedniecib. līdzekļiem. (Farmakoloģija)	48
Diagnostiskās metodes	49
Terapeitiskās metodes	50
Chirurgija	52
Psichiatrija	53

II. Elpošanas organu slimības:

Elpošanas organu anatomija un fizioloģija.	57
Deguna asiņošana	62
Deguna gļotādas katarrs	64
Chroniskās iesnas	66
Deguna polipi (audzēji)	69
Sveši priekšmeti degunā	69
Akūtais gāmura katarrs	70
Chroniskais gāmura katarrs	71
Rikles brūces, rikles dilonis (tuberkuloze)	75
Rikles gāmura audzēji — polipi un rikles vēzis	76
Struma jeb guza	77
Chirurgiskās kakla kaites	79
Gaisa vada katarrs, gaisa vada iekaisums	80
Chroniskais gaisa vada katarrs	82
Gaisa vada paplašināšanās	87
Astma (aizdusulis, dusulis)	88
Plaušu paplašin., plaušu uzpūšanās, plaušu emfizēma	92
Asins sļaušana, asins plūšana	97
Plaušu iekaisums	99
Plaušu dilonis — tuberkuloze (tbc)	104

	Lpp.
Krūšu plēves (ribu plēves) iekaisums	116
Krūšu ūdenstūska,	119
Gaisa uzkrāšanās krūšu plēves dobumā	119

III. Sirds, asins vadu un asins slimības:

Sirds un asinsvadu anatomija un fizioloģija.	123
Asinis	127
Sirds maksts iekaisums	130
Sirds maksts ūdenstūska	131
Sirds iekšējās plēves iekaisums	132
Sirds iekšējās plēves chroniskais iekaisums, sirds vār- stuļu kaite	133
Sirds muskuļu iekaisums	139
Sirds palielināšanās	143
Sirds aptaukošanās	145
Sirds dauzišanās	147
Sirds krampji	149
Artēriju iekaisums	153
Artēriju satūkums	155
Vēnu paplašināšanās, vēnu mezgli, krampju dzīslas	159
Pavairots asiņu spiediens	163
Kalnu slimība, Kessona slim.	163
Tromboze un embolija	165
Artēriju tromboze,	166
Aortas tromboze un embolija	167
Mazasinība	169
Bāluma kaite	176
Pilnasinība	177
Baltasinība	179
Asiņošana,	182
Asins plankumu slimība	185

IV. Iekšējās sekrēcijas dziedzeņu slimības:

Iekšējās sekrēc. dziedz. anatomija un fizioloģija	189
Asins dziedzeņu darbība	197
Vairogveida dziedzeņu slimība. Struma. Bazedova slimība	201
Epitēliālo ķermenīšu slimības	208
Kāksļa dziedzeņu slimības	210
Smadzeņu piedēkļa slimības	213
Virsnieru dziedzeņu slimības.	214
Aizkuņģa dziedzeņu slimības	215
Dzimumdziedzēņu slimības	216
Čiekurveida dziedz. un viņa slimības	219

V. Gremošanas organu slimības:

Gremošanas organu anatomija un fizioloģija	223
Mutes un rīkles dobuma katarrs	231
Mutes puvums	234
Sūcekļītis	236

	Lpp.
Pieausu dziedz. iekaisums (cūciņa)	239
Zobu nākšanas laiks pie bērniem	241
Zobu pūšana	243
Zobu sāpes. Smaganu iekaisums	246
Nejauka mutes smaka	249
Mēles slimības	250
Augšlēju plaisa jeb vilka rikle	250
Kakla mandeļu iekaisums	251
Mandeļu chroniskā palielināšanās	253
Chroniskais rīkles katarrs	254
Audzēji deguna rīkles dobumā	255
Barības vada sašaurināšanās, barības vada vēzis	256
Akūtais kuņģa katarrs, kuņģa iekaisums	258
Chroniskais kuņģa katarrs	260
Chroniskais kuņģa iekaisums	260
Chroniskā (apaļā) kuņģa brūce.	263
Kuņģa vēzis	267
Kuņģa izplešanās	269
Kuņģa krampji vai kuņģa sāpes	272
Nervozās kuņģa kaites.	274
Akūtais zarnu katarrs	275
Chroniskais zarnu katarrs.	279
Aklās zarnas iekaisums	281
Zarnu brūces (čūlas)	285
Cieta izeja, vēdera aizcietējums	286
Caureja.	288
Gāzes zarnās, uzpūsts vēders	290
Zarnu graizes	291
Zarnu sašaurināšanās, zarnu samešanās, zarnu aiz-	
dambējums,	292
Zarnas vēzis	296
Haimorroīdi (hemorroīdi)	298
Tūpļa zarnas izmaukšanās	301
Zarnu stāvokļa maiņa („bruka“, „trūkums“)	303
Parazīti: lentenis	305
cērme, spalīši, trichina.	306
12 pirkstu zarnu parazīts	307
Vēdera plēves iekaisums	309
Vēdera ūdenstūska	311
Chroniskais aknu iekaisums, aknu sacietējums	312
Taukās un speķu aknas	316
Aknu vēzis	316
Suņu lentenis aknās	317
Saspiestās aknas. Klejojošās aknas	318
Dzeltenā kaite	319
Zults akmeņi un žagraizes	320

VI. Barība, virtuve un veselība:

Barība, virtuve un veselība	325
Sāls, gaļa, zivis, asinis	332
Olas, virumi (zupas), sēnes	334

	Lpp.
Piens un viņa produkti	335
Taukvielas, kartupeļi, pākšu augi.	336
Saknes, zaļumi, ogas, augļi	337
Graudu barība	341
Cukurs, medus	343
Kafija, tēja, kakao, vircas	344

VII. Zīdaiņa higiēna:

Zīdaiņa attīstīšanās	347
Zīdaiņa kopšana	351
Zīdaiņa barošana	354
Bērna barība pēc 1. dzīv. gada	363

VIII. Bērnu slimības:

Nelaikā piedzimušie	367
Bojājumi dzemdību laikā	367
Galvas satūkums. Asiņains satūkums	368
Nabas slimības	368
Dzeltenā kaite pie jaunpiedzimušiem	374
Krūšu dziedzeru iekaisums	375
Izsutums (jēlums)	375
Mākslīgi barotu bērnu gremošanas traucējumi	376
Gremošanas traucējumi pie krūts bērniem	380
Vemšana, ēstgribas trūkums, vārtnieka krampji	380
Iekšēja asiņošana pie jaunpiedzim.	383
Acs gļotādas iekaisums	383
Zīdaiņa ādas slimības	384
Cieta āda. Zilgana miesa	386
Iesnas	387
Bērnu skorbutis	388
Akūts gāmura gļotādas iekaisums — „Krupis“ (ne- īstais difterīts)	388
Garais kāss	390
Bērnu vasaras kolēra	392
Bērnu krampji	396
Balsenes krampji	398
Locekļu sastingums	399
Šarlaks,	399
Masalas	402
Masaliņas	405
Vēja bakas	406
Difterīts	407
Sēruma slimība	410
Rachīts jeb angļu slimība	410
Eksudatīvā diateze. Limfatisms. Skrofuloze	417
Epidēmiskā bērnu trieka	421
Chroniskā ūdens galva,	422
Bērna neirastēnija, neiropatija, psihopatija un viņas ārstēšana	426
Bērna higiēna līdz skolas gadiem	430

	Lpp.
Bērns dzīvo pats savu dzīvi	431
Māte un bērns. Sods, mīlīnāšanās un glāsti	432
Bērna tīrība	433
Bērna istabas higiēna. Negulēt vienā gultā! Ro- taļas un netīrība	434
Seksuēlo jautājumu noskaidrošana — bērnu sargs!	435
Bērnu kļūdas	436
Zīšana, sūksana un taml.	437
Onānija	438
Bailes	440
Spītība	442
Meli, maldināšana un izlikšanās	444
Stostīšanās	445
Mocišana	446
Kāds vārds vecākiem	447

IX. Vielu maiņas slimības:

Aptaukošanās	451
Ģikts	460
Cukura slimība.	468
Dažādi vielu maiņas traucējumi	477

X. Papildvielu trūkuma slimības:

Papildvielu trūkuma slimības, jeb akompletinozes	483
Skorbuts	484
Radzenes izžušana. Radzenes atmieksķēšanās	486
Kaulu mīkstums	487
Aizkavēta augšana	488
Neauglība	488
Pūšļa akmeņi	489
Vispārējā inficēšanās, resp. saslimšanas spēja	489
Tuberkuloze	489
Piena barības kaite	490
Tetānija	490
Sāls kaite	490
Bada ūdenstūska	491
Beriberi	492
Pellagra	494

XI. Mizalu organu slimības:

Mizalu organu anatomija un fizioloģija	499
Akūtais nieru iekaisums	501
Chroniskais nieru iekaisums. Nieru sarukums	506
Nieru asiņošana	508
Nieru audzēji (vēzis)	509
Nieru tuberkuloze	510
Klejojoša niere	510
Nieru akmeņi (smilts)	512
Nieru dobuma iekaisums. Nieru čūlas	514
Pūšļa iekaisums, pūšļa katarrs	515

	Lpp.
Pūšļa krampji. Sāpīga ūrinēšana.	516
Pūšļa audzējs (vēzis u. c.)	519
Pūšļa nespēks. Slapināšanās naktis. Pūšļa pami- rums	520

XII. Acu slimības:

Acis anatomija un fizioloģija	525
Acu plakstiņu slimības. Miežu grauds	527
Asaru dziedzeru iekaisums	528
Ģlotādas iekaisums	529
Strutainais acs ģlotādas iekaisums, acs tripers	530
Ēģiptiskais acs iekaisums — trachoms	531
Pavasara katarrs	532
Radzenes iekaisums	533
Varavīksnenes iekaisums	534
Dzīslenes iekaisums	535
Tiklenes iekaisums	535
Tiklenes atlobīšanās	536
Zaļais nags	537
Melnais nags	538
Pelēkais nags	538
Stiklveidīgā ķermeņa bojāšanās	539
Tuvredzība. Tālredzība. Astigmatisms	540
Šķielēšana	541
Acu kopšana	542
Ja kas iebiris aci	543

XIII. Auss slimības:

Ausu anatomija un fizioloģija	549
Auss skrimstalas slimības	550
Pavairota auss sēra atdalīšanās	553
Dzirdes kanāla iekaisums	554
Sveši ķermeņi ausis	555
Vidējās auss iekaisums	556
Strutojošais vidējās auss iekaisums	558
Auss polipi	559
Subjektīvi dzirdes traucējumi	560

XIV. Nervu slimības:

Nervu sistēmas anatomija un fizioloģija	563
Smadzeņu apvalku slimības	568
Asins riņķošanas traucējumi smadzenēs	576
Galvas smadzeņu asiņojums	577
Galvas smadzeņu atmiēškēšanās	579
Smadzeņu iekaisums	580
Galvas smadzeņu audzēji	582
Progresīvā paralīze	584
Chroniskā ūdensgalva	588

	Lpp.
Tricošā trieka	589
Choreja (Vita deja)	591
Īegareno smadzeņu trieka	592
Smadzeņu izkaisītā skleroze	593
Muguras smadzeņu iekaisums	594
Muguras smadzeņu dilonis	595
Muguras smadzeņu priekšējo stabu iekaisums	598
Progresīvā muskuļu izzušana	602
Nervu sāpes — neiralģija	603
Sejas trieka	608
Pamirumi	610
Pamirumi pēc saindēšanās	611
Krampji	611
Kāju stilbu krampji	613
Elpas organu krampji	614
Rakstišanas krampji	615
Galvas sāpes	617
Migrēna	619
Reibonis	622
Bezmiedzība	623
Katalepsija (sastingums)	626
Kritamā kaite	626
Histērija	631
Neirastēnija	639
Nelaiimes gadījumu neurozes	643
Gara slimību veidi	644
Psichozes, kas cēlušās no saindēšanās	645
Uz robežas starp slimu un veselu cilvēku	647
Spaidu neurozes	647
Psicho-terapija	652
a) Sugestija un hipnoze	652
b) Psichoanalītiskā dziedniecības metode	656

XV. Ādas slimības.

Ādas anatomija un fizioloģija	666
Slapjā ēde	669
Strutu čūlgas	671
Apsaldējumi un apdedzinājumi	671
Zvīņu ēde	675
Zivju ēde	675
Jostas roze	676
Lūpu u. c. čūlgas	677
Ādas nieze, Niezošā ēde	678
Nātru drudzis	679
Pavairota ādas pigmentācija (vasaras raibumi u. c.)	680
Ādas sabiezējumi (kārpas, varžacis)	683
Suņa nagla. Augonis	684
Ādas tuberkuloze	685
Spitālība	686
Sibirijas mēris	689

	Lpp.
Ādas audzēji	690
Ādas liekēži (parazīti)	692
Vaņa roze	695
Sari; pinnes u. c.	696
Blaugznainā jeb taukainā āda	699
Pārliecīga svišana	700
Sviedru trūkums	701
Pārāk sausa āda	701
Plikgalvība	701
Sirmi mati	703
Mati nevietā	703
Apalā matu ēde	704
Galvas krapis	704
Bārdas ēde	705
Skaistuma kopšana	706

XVI. Infekciju slimības.

Infekciju slimības	715
Lipīgās slimības un skola	719
Vēdera tifs	720
Izsitumu tifs	724
Atguļas tifs	727
Bakas	728
Roze	730
Gripa (influenca)	732
Asinssērga	735
Kolēra	737
Purva drudzis (malārija)	740
Mēris	742
Asins saindēšana	744
Trakuma sērga (bailes no ūdens)	745
Ienāši	747
Lipīgā dzeltenā kaite	747

XVII. Kaulu un muskuļu slimības.

Kaulu un muskuļu anatomija un fizioloģija	751
Izliekts mugurkauls. Kupris	755
Miksti kauli	757
Kaulu lūzumi	758
Gurnu (bļodas) locītavas iekaisums	764
Ceļa locītavas iekaisums	766
Likas kājas	767
Kāju kroplums	768
Locītavu izmežģījumi, sagraudumi u. taml.	769
Kaulu un locītavu tuberkuloze (kaulu ēdājs)	771
Ģlotu maisiņu iekaisums	772
Akūtais locītavu reimatisms	773
Chroniskais locītavu reimatisms	774
Muskuļu reimatisms	775

XVIII. Sieviešu slimības.

Sieviešu dzimumorganu anatomija un fizioloģija	779
Meitenes attīstības gadi	782
Higiēna menstruāciju laikā	784
Nobriedusi sieviete un viņas dzimuma dzīve	787
Grūtniecība	795
Dzemdētāja un nedēļniece	800
Mainas gadi	807
Sieviešu slimības	811
Kaunuma iekaisums	812
Kaunuma nieze	813
Maksts iekaisums	814
Maksts krampji	815
Dzemes stāvokļa un vietas maiņa	816
Dzemes un viņas apkārtnes iekaisums	818
Audzēji (vēzis, mioms)	821
Nekārtīgas menstruācijas un dzemes asiņošana	829
Sekrēcijas traucējumi („baltie ziedi“)	834
Dzemes atrofija	836
Olnīcu iekaisums	839
Olnīcu attīstības traucējumi un stāvokļa maiņa	840
Grūtniecība ārpus dzemes	840
Olvadu iekaisums	842
Krūšu dziedzeru iekaisums	842
Krūšu dziedzeru audzēji	846
Menopauzes īpatnības	847
Neauglība	848
Dzimumorganu kroplums	849
Dzimumorganu ievainojumi	850
Slimības pa grūtniecības laiku	852
Priekšlaicīgas dzemdības un aborts	859
Dzemdību traucējumi	862
Operatīvā palīdzība pie dzemdēšanas	865
Nedēļnieces slimības	866
Dzimumu dzīves garīgā higiēna	869

XIX. Vīriešu dzimumorganu slimības.

Vīriešu dzimumorganu anatomija un fizioloģija	883
Vīriešu impotence	884
1. Vispārējs jēdziens par impotenci	884
2. Seksuālitate un aroda izvēle	887
3. Mazliet fizioloģijas	888
4. Onānija un impotence	889
5. Neapzināta mila — neapzināts naidis	894
6. Impotence un laulība	895
7. Ejaculatio praecox	896
8. Impotence un kriminālitate	901
9. Orgasma traucējumi pie vīrieša	902
Vīriešu dzimumdzīves higiēna	905
Priekšādas slimības	908
Priekšādas un galviņas iekaisums	909

	Lpp.
Priekšdziedzeņu slimības	909
Pautu un blakus pautu iekaisums	911
Pautu maisiņa ūdenstūska	912
Vēnu paplašinājumi jeb krampju dzislas sēklas saitē	913
Audzēji	914
Sēklas noplūdums	914

XX. Veneriskās slimības

Kas ir veneriskās slimības?	919
Venerisko slimību kā tautu slimību nozīme	920
Kā veneriskās slimības tiek iegūtas?	920
Kā izsargāties no veneriskām slimībām?	921
Veneriskās slimības	924
Gonoreja jeb tripers	924
Akūtā gonoreja	925
Chroniskā gonoreja	929
Gonorejiska fistūla mīzalu kanālā	931
Buboni	931
Akūtais pūšļa katarrs	932
Gonorejiskais blakus pautu iekaisums	937
Akūtais un chroniskais priekšdziedzeņu iekaisums	940
Mīzalu kanāla sašaurināšanās	943
Gonoreja pie sievietes	945
Gonorejiskais kaunuma lūpu iekaisums	945
Maksts iekaisums	947
Sievietes mīzalu kanāla gonoreja	950
Bartoliniņa dziedzeņu iekaisums	950
Dzemes, olvadu un olnīcu gonoreja	951
Tūpļa zarnas gonoreja	954
Acu gonoreja	954
Gonorejiskais reimatisms	956
Asie kondilomi	957
Mīkstais šankrs	958
Gangrēnoza šankrs	961
Lēnais šankrs	962
Mīkstā šankra buboni	963
Sifiliss	964
Sifilisa pielipšana un viņa sekas	967
Sārtais (plankumainais) izsitums	473
Lielās un mazās ādas pūtītes	973
Sifilitiskais matu un nagu iekaisums	974
Sifilitiskās gļotādu slimības	975
Terciārais sifiliss	976
Sifilitiskās nervu kaites	977
Acu un ausu iekaisums	978
Straujais (launais) sifiliss	979
Kā izzināt, vai tuvākā apkārtnē kāds slimo ar sifilisu?	979
Iedzimtais sifiliss. Mantotais sifiliss	980
Sifilisa ārstēšana	984
Slimnieka dzīves veids un diēta pa ārstēšanās laiku	987

	Lpp.
XXI. Dažādi ārstniecības veidi	
1. Allopatijas pamatlikumi	991
2. Homeopātijas pamatlikumi	994
3. Elektro - homeop. pamatlikumi	996
4. Dabas dziedniecība	997
Ūdens pielietošanas veidi	1000
a) Peldes	1002
b) Uzklāji, ietinumi	1007
c) Lējumi, apmazgāšanās	1010
d) Ūdens dzeršana, skalojumi, klistiēri	1014
e) Zāļu u. c. peldes, uzklāji u. t. t.	1016
Gaisma, gaiss un saule	1017
Māli un radioaktīvā zeme	1020
Elektrība, diatermija	1021
Rentgena stari	1021
Radijs	1023
Diētiskā terapija	1023
a) Kumiss un kefirs	
b) Piena diēta	
c) Augļu d.	
d) Citronu d.	
e) Vīnogu d.	
f) Aboļu d.	
g) Ķirbju d.	
h) Zaļbarība	
i) Gersona diēta	
j) Šrota d.	

XXII. Saindēšanās

1. Saindēšanās ar stiprām, kodīgām vielām	1031
2. Saindēšanās ar metāliem	1032
a) ar svini	
b) ar dzīvsudrabu	
c) ar varu (kaparu)	
d) ar arsēnu	
d) ar fosforu	
3. Saindēšanās ar hlorskābo kaliju	1039
4. Ogļskābe, zilskābe u. c.	1039
5. Nervu inde	1040
a) Alkohols	
b) Opijs	
d) Vilka oga, vilka ābols, drigene	
d) Kokaīns	
e) Kafija un tēja	
f) Nikotīns	
g) Strichnīns	
6. Čūsku kodumi	1044
7. Saindēšanās ar gaļu, dešām, zivīm un sieru	1045
8. Saindēšanās ar sēnēm	1046

XXIII. Pirmā palīdzība

Nelaimes gadījumos	1051
1. Ģibonis	
2. Karstuma trieka („Saules dūriens“)	
3. Krampji, krītamā kaite	
4. Zibens un elektrība	
5. Pirmā palīdzība pakāršanās, nōsmakšanas un sliksšanas gadījumos	
6. Asiņošana	
7. Sveši ķermeņi ausīs, degunā, mutē	
Līdz ārsts atnāk	1058
Slimnieku kopšana	1068
Ūrīna analīze (izmeklēšana)	1075
Mājas aptieka	
Allopatiskie līdzekļi	1080
Homeopātiskie līdzekļi	1084
Dabas dziedniecība	1087
Zāļu lējas un mājas līdzekļi dažādiem gadījumiem	1098

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

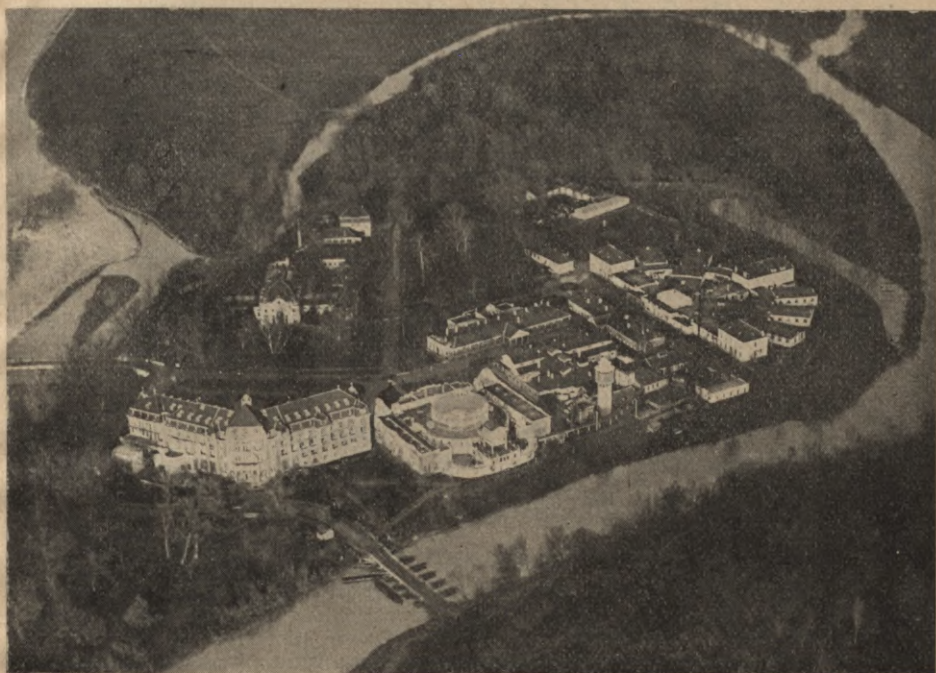
1878

1879

1880

Praktiskais padomdevējs

«Veselības leksikona» lasītājiem, iegādājoties medikamentus un citus priekšmetus, aizrādam uz sekošām firmām

PIŠTYANAS AVOTU SALAS PANORĀMA

PELDAVOTI PIŠTYAN

Peldavoti Píšťany atrodas Čehoslovāķijā. Klimāts ir sauss, pastāvīgs un pelžu sekmes veicinošs. Vidējā gada temperatūra 10° C. Jūras augstums 168 m. Peldavotiem Píšťany ir tieša dzelzceļu satiksme ar visām Eiropas galvas pilsētām. Píšťana saņiedzama no Rīgas caur Varšavu un Berlīni. Braucienu ilgums — caur Varšavu un tāpat arī caur Berlīni — 36 stundas. Ceļa izdevumi caur Varšavu: II. klasē Ls 76,23, III. klasē Ls 50,86; caur Berlīni: II. klasē Ls 142,94, III. klasē Ls 95,03.

Peldavoti Píšťany uztur gandrīz visās Eiropas pilsētās un tāpat arī citās zemēs tā saucamos »Píšťany-birojus«. Šie biroji sniedz bez maksas visus paskaidrojumus, izsūta prospektus, pasūta iepriekš istabas u. t. t.

Píšťanas termu pirmavoti atrodas »Avotu salā« Vāgus upē. Šī sala, kā tāda, ir vienīgā pasaulē un raksturīga visam kūrortam. No vārošajiem apakšzemes slāņiem 67° karsti sēravoti pa neskaitamiem krāteriem izverd dūņas. Píšťany peldes atrodas vienīgi avotu rajonā — pelžu salā. Dziedniecības līdzekļi ļoti daudzpusīgi; tiek izšķirtas: dūņu baseina un spoguļbaseina peldes tieši avotos, termāl- un dūņu vannu peldes, kā arī lokālā ārstēšana ar dūņām. Pelžu cenas (piemēram »Irmās« luksuspeldēs): Dūņu un spoguļbaseina pelde Ls 2,80, termāl- vannu pelde Ls 2,80, kombinētās peldes (termāl un dūņu) Ls 4,—.

Kūrviesu uzņemšanai Píšťanyā ir viesnīcas un pansijas bagātā izvēlē. Viņas atbilst, kā visplašākām, tā arī pieticīgām prasībām. Vislabāk ierīkotā pelžu iestāde ir »Thermia Palace« (tieši virs avotiem), cenas sākot ar Ls 14,50 (ar pilnu pansiju). Turpat arī atrodas vidus šķiru kūrmaija »Cyrillhof«, ar modernām istabām, savienota ar peldēm, sākot no Ls 9,50. Pašā kūrparka vidū monumentālais »Grand Hotel Royal«, ar vasarnīcām: »Riviera«, »Anna-Villa«, »Clara-Villa« no Ls 10,—. »Kurhotel« ar »Park-Villa« un »Franzens-Villa« no Ls 7,50. Bez tam Píšťanyā atrodas vēl ap 300 privātu vasarnīcu un sanatoriju. Visas viesnīcas un peldes atvērtas cauru gadu, pie kam pastāv arī ļoti dzīva ziemas sezona.

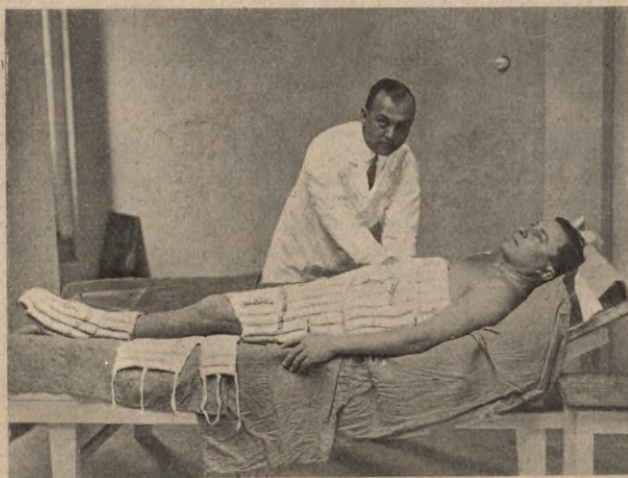
ARĪ VĀGAS UPĒ PLŪST KŪPOŠI DŪŅU AVOTI

Termu iedarbība un indikācijas

Pistyanas termu iedarbība ir sāpes mazinoša, viņas atdzīvina vielu maiņu, asiņu un sulu cirkulāciju. Uz infiltrātiem viņas iedarbojas atmieksķejoši, uz ekssudātiem uzsūcoši. Pistyanas dziedniecības kursi izārstē pilnīgi, vai, vismaz, stiprā mērā uzlabo veselības stāvokli sekošās slimībās: muskuļu un locītavu reimatismā, Arthritis deformans, ģīktē, cīpslu un kaulu slimībās, neiralģijās, išiasā, ekssudātos, sieviešu, ādas un asinsslimībās, kā arī zināmās ausu un acu slimībās.

Pistyanas mājas dziedniecība

Pistyanas »Vulkāna dūņas« ir pilnīgi sterilas, tās nepūst un nepelē un tāpēc eksportam visai piemērotas. Viņas savā oriģinālkonsistencē dziedniecības iestāžu vajadzībām tiek pārdotas visās Latvijas aptiekās un drogu veikalos kā »Pi. Qa.« kubiķi pakojumā pašpagatavošanai. Mājas ārstniecībai, kā tīrīgas, samērā lētas un ārkārtīgām iedarbības spējām, lietošanai gatavu aplikamo veidā, tās pārdod zem nosaukuma »Gamma komprese«. Tāpēc Pistyanas mājas dziedniecības kursi ir vislētākie lietošanā un visproduktīvākie savās dziedinošās spējas! Dūņas, abās formās, pateicoties savām koloidālām pamatvielām un pastāvīgām dziedinošām spējām, tāpēc lietojamas vienam pilnam mājas ārstēšanas kursam (30 aplikācijām). Kosmētiskām vajadzībām (maskām) Pistyanas dūņas dabūjamas tirdzniecībā zem nosaukuma »Kemolite«.

Šie dūņu preparāti dabūjami
visās aptiekās un vairumā
caur Pistyan - biroja Rīgā
galveno noliktavu

Plaša informācija, prospekti
latviešu valodā, istabu pa-
sūtīšana bez maksas caur

Pistyan - biroju
Latvijā:

M. Wiesenbergs,
Rīgā, Doma laukumā 11.
Tālrunis 33063.

ĒRTA »GAMMA KOMPRESĒS« PIELIETOŠANA MĀJAS ĀRSTĒŠANA

Apsauļoties var
katrs mājās ar **VITALUX**

Ultravioleto staru izstarotāju, sākot no **Ls 45.**—

Piemērota ne tikai slimiem bet arī veseliem un sevišķi bērniem

Pieprasiet pie firmas

»OPTIKA«

Medicīniskí-optiski un mechaniski instrumenti

Rīgā, Vajņu ielā 22-a Tālr. 21659

Instrumentu iegādāšana
ir uzticības lieta

No dažām fabrikām mēs pārdodam instrumentus jau vairāk kā 40 gadus un ar to esam ieguvuši godājamās publikas uzticību

Pie mums dabūjami **Piano** un **Flīgeli** no:

C. Bechstein. Eerlinē,
Grotrian-Steinweg, Braunsveigā,
Kaim, Stuttgartē,
Ed. Seiler, Lignicā,
Ferd, Thürmer, Meissenē,
Rathke, Berlinē,
Tresselt, Berlinē,
Brāji Glazer, Jenā

Bez tam dabūjami **Gramofoni** un **Plates** latviešu
un cittautu valodās

Notes lielā izvēlē visiem
mūzikas instrumentiem un
dziedāšanai

Uz vēlēšanos notis izsūtām
arī pa pastu ar uzliktu
pēcmaksu

— Cenas ļoti mērenas —

Mūzikāliju veikals **P. NELDERS**

Dib. 1881. g.

Aspazijas bulv. 2

Dib. 1881. g.

JOH. ŠMIDTS, RĪGĀ

ORTOPEDIJAS KURPNIĒKU MEISTARS

Lielā Kalēju ielā Nr. 9-11

(Sv. Gara Konventā 7)

Apavus slimām un jūteliģām kājām

Pirmā Homeopatiskā aptieka

A. JUNGER

Dib. 1833. g.

Rīgā, Vaļņu ielā Nr. 28-a

Tālr. 20242

Dabūjama mājas un ceļa aptiekas Homeopatiska literatūra

Hamamelis smērs — ļoti ieteicams līdzeklis pret ādas izsitumiem, apsaldējumiem, iesnām u. t. t.

Hamamelis krēms — ideāls ādas kopšanas līdzeklis

Arnika un Apis matu pomade — matu sakņu stiprināšanai un pret blaugznām

Sulfur jodatam — labs līdzeklis pret karbunkuliem, tabletēs, graudiņos, pulverī un šķidrā veidā

Zāles tiek izrakstītas arī pa pastu ar uzliktu pēcmaksu

Drogu un krāsu
tirgotava

BRĀĻI MIDEGI

Rīgā, Brīvības ielā Nr. 75

Drogas, ķīmikalijas un saimniecības piederumi

Labākie līdzekļi sejas kopšanai: Kremi, ziepes, smaržas, smarž-ūdeņi u. t. t. Dažādi patentlīdzekļi **matu kopšanai un blaugznu iznīcināšanai**, kā arī reumatisma, nervu, pakrūtes, māģu kaitēm u. t. t. **Visādi lopu pulveri** un eļļas dažādām kaitēm un lopbarības kaļķis, **Vīna raugs un raudzēšanas piederumi** līdz ar pamācību. **Visādas krāsotāju krāsas** pulverī un eļļā berstas, lakas, pernica un mašīnu eļļa; trāns, deguts u. t. t.

Labākās drānu krāsas: Heitmaņa. Ozolzīle un Stara

VAIRUMĀ

CENAS LĒTAS

MAZUMĀ

Bezputekļu dzīvokļu tīrīšana

Sigella-Mop

Sigella-Bonerēšanas vasks

Sigella-Mop-Politura

Christian Seelig

Vaiņu ielā 9

Dib. 1880. g.

Šķūņu ielā 7

Tālrūnis 20081

Tālrūnis 22936

Slimnieku kopšanas un piederumi
Ķirurģisko vajadzību

Ārstu un slimnieku mēbeles

Farmaceutiskie piederumi

Gumijas preces un pārsienamie materiāli

Techniskās metālu un stikla preces

Tā Zviedrijas marka
tiek aprīnota:

„OPTIMUS“

PETROLĒJAS

**Vētras laternas
Galda lampas**

**Siltuma izstarotājs
Lodējamas lampas**

Kurinamas lampas

„HEIDENIA“

jaunākais ideālākais
Petrolējas-gāzes
vāramais

bez trokšņa
bez spirta
bez degļa
bez dīzes

tā tad nejutīgs pret netīru petroleju

Apskatišana un prospekti bez maksas

Pārstāvniecība un fabrikas noliktava pie inž.

Harald Hall Rīgā, 1. Aldaru ielā 1-3

BRILLES

Pie optiķa

PRĪMS

Rīgā, Marijas ielā 4, (Elizabetes
ielas st.) Tālr. 26897 un

Brīvības ielā Nr. 67-69, (Karlīnes
ielas st.) Tālr. 93268

Pretim Vidzemes (Aleksandra) tirgum

Medicīnisku vannu ierīces

Vislabākās references Latvijā

J. E. Braslis & Co

Rīgā, Ķīšezera ielā 3 Tālr. 91726

MINIMAX

Latvijas Akciju Sabiedrība

Rīgā, L. Grēcinieku ielā Nr. 24

Telegr. adrese: MINIMAX—RĪGĀ

Pasta kastīte 520

Tālr. 21251

Sākot no 1921. g. līdz 1. decembrim, 1931. g. Latvijā

269

ugunsdzēsšanas gadījumi ar

MINIMAX

aparātiem likvidēti un rakstiski apstiprināti

Ugunsdzēsšanas šļircēs un citi

ugunsdzēsšanas rīki no fabrikas

E. C. Flader Jöhstadt i. Sa

Ugunsdzēsšanas šļūtenes krājumā

Kathreineras iesalas kafija

ir stiprinošs, veselīgs dzēriens

Garšo labi un ir lēts

Priekšstāvis VILIAM JENISCH

Rīdzenes ielā 15-17: Tālr. 28143

Nodaļa: skārņu ielā 4. Tālr. 26270

Sab. A. RUDZITS un T. FOGELS

Rīgā, Smilšu ielā 4.

Tālr. 22757, 2301

Slimnieku kopšanas piederumi

Ķirurģiski instrumenti

Pārsienamais materials

Gumijas preces

Termometri

Aparāti ķermeņa kopšanai un masažai

Slimnīcu un ārstu kabinetu iekārtas

Rentgena un diatermijas aparāti

R. 10.15

54108

ABONEJIET

„VESELĪBAS LEKSIKONS“

ABONĒŠANAS NOTEIKUMI

Uz vienu mēnesi Ls 1.50

„ trīs mēnešiem „ 4.50

„ pusgadu „ 9.—

„ gadu „ 15.—

Brīvpārdošanā katras grāmatas
cena Ls 2.50

Abonēšanas maksa iemaksājama
mūsu pasta tek. rēķinā 1116, jeb
mūsu kantoros

Rīgā, Grēcinieku ielā Nr. 25.

Tālrunī 26410, 33212.

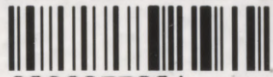
Liepājā — Graudu ielā Nr. 18.

Tālrunīs 106.

54106

15. DEC. 1931

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306077931